

CROMERI
M. CROMERI
DE
ORIGINE
et
GESTIS
POLONORUM
BASILÆ
1558

STUDIO · ET · VIGILANTIA ·

MARTINI CROMERI
DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBRI XXX.

Recogniti ab autore. Vnà cum funebri eiusdem autoris Oratione, SIGISMVNDI Regis uitam compendiosè complexa, & aliquoties iam prius edita.

Accessit modò iudicium Francisci Robortelli Utinensis, de authore & libro.

nillem.
ij tui ex-
plendi

Cum Cæs. Maiest. gratia & priuilegio ad annos decem.

BASILEAE, PER IOANnem Oporinum.

SIGISMVNDVS AVGVSTVS, DEI GRATIA REX POLO-
NIAE, MAGNVS DVX LITVANIAE, RVSSIAE, PRVS-
SIAE, POMERANIAE SAMAGITIAE AC MAZO-
VIAE, ETC. DOMINVS ET HAERES.

ANNO DOMINI M.D.LIIII. AETATIS XXXV.

AD SIGISMVNDVM AVGVSTVM, INCLYTVM REGEM POLONORVM, Magnum Ducem Lituanorum, Russorum, Prussorum, Masouiorum, & Samagitarum dominum & hæredem, totius Operis Procemium.

VM PETRVS GAMRATVS, archiepiscopus Gnesnensis, idemq; Cracouiensis episcopus, uir consilio promptus, gratia populari, & autoritate, quã partim liberalitate & beneficentia singulari, partim egregio in parentes tuos, SIGISMVNDE AVGVSTE, Rex inclyte, & in Rempub. Polonã studio collegerat, florentissimus, honestum ac luculentum presidium ad uitam degendam, & ocium literariũ mihi parauisset, post mortem eius retuli me totum protinus ad ea studia, quibus ab ineunte ętate delectatus eram, quæq; ne in ipso quidem aulicæ uitæ cursu penitus deserueram. Tunc autem longè liberior & expeditior, nõ habui satis, mihi ipsi (quod aiunt) & Musis canere: sed cœpi circumspicere, quo'nam modo fructum studiorum meorum ad publicam plurimorum utilitatem referrem. Perpendebam cum animo meo, non solum quid à nostris quidem hominibus potissimum expeteretur, ab externis uerò cupidè, & cum nonnulla Polonici nominis fama acceptum iri uideretur: sed etiam quid à me, hac ingenij, doctrinę, iudicijq; tenuitate & angustia præstari utcunq; posset. Occurrit mihi in primis historia nostræ gentis, quæ tractata quidem est ante nos cùm à Vincentio Cadlubco, episcopo Cracouiensi, & Gallo quodam monacho ante trecentos annos: tum ab Ioanne Dlugosso, & Mathia Miechouiensi, & alijs quibusdam anonymis longè posterius: tum uerò nostra ferè ætate ab Iosto Ludouico Decio, & Bernardo Vapouio, Cantore Cracouiensi: uerùm ita tractata, ut homines partim accuratius, partim emunctius & elegantius aliquid requirerent. Qua de re memineram, Rex optime, quem sermonẽ Vilnæ mecum familiariter habuisses, prius quàm ad regni gubernacula accessisses: cũ eò non modò ab illo ipso Petro Gamrato, parono meo, uerùm etiam à parẽtibus tuis præclarissimis allegatus ad te uenissem. Tenebam etiam, quam ego spem honestissimi desiderij tui ex-

Petrus Gamratus, archiepiscopus Gnesnensis, & episcopus Cracouiensis.

Occasiones scribẽdæ historiæ.

Polonicarũ rerum scriptores.

Sigism. Aug. regis sermo de historia.

plendi tibi ostendissem, cum indicassem, datum quidem esse à patre tuo, rege sanctissimo & sapientissimo, negotium uiro in primis docto ac pio, & eloquentia iudicioq; singulari, Stanislao Hosio, preceptori meo, qui nunc opera tua Varmiensis episcopus est, ut historiã Bernardi Vapouij, quã is aliquãto antè mortuus, imperfectã & rudiusculã reliquerat, recognosceret atq; expoliret: sed eum negare, id à se, alijs grauioribus negocijs occupato, commodè præstari posse: & maioris autem negocij uideri, alienis scriptis limã admouere, quàm proprio Marte opus detexere. Hoc igitur magis de conscribenda Historia cogitare cœpi, quę & originem ueram, & res gestas gentis nostræ complecteretur. Et intelligebã equidem, quid res tanta requireret. Sed cum neq; Hosius, neq; quisquam alius laborem illum susciperet, suscepi ego: non tam uirium mearum, & ingenij eloquẽtiæq; fiducia, quàm ne præclaro tuo, multorumq; preterea nostratium hominum desiderio, & publicę utilitati deessem. Verùm in prosequendo opere, plus quàm credideram initiò, difficultatis reperi. Neq; hoc dico, quòd uiri clarissimi, & cùm alijs præclaris uirtutibus, tum integritate & honestate uitę, humanitate, elegantia, lenitate & mansuetudine ornatissimi, Samuelis Maceouij, episcopi Cracouiensis, & cancellarij Poloniæ, uolũtate primùm, deinde tua quoq;, SIGISMVNDE AVGVSTE, Rex benignissime, autoritate, ad scriptionem, aliaq; aulica negotia, & ad longa ac frequentia itinera tecum, legationesq; pro te obeundas, ab instituto opere identidẽ reuocatus sum: non has, inquã, remoras mihi obiectas esse queror (quanquam hę quoq; diutius me ab absoluendo opere inchoato distrahebãt) sed illud magis, quòd in tot seculorũ historia, quem certum ducem sequerer, non habebam. Animaduertebã Vapouium, Deciũ & Miechouiensem, Dlugossum potissimùm secutos esse: illum uerò non magnopere uersatum in externis historijs, quę Polonica scribenti magno adminiculo esse poterant, nõnunquam perplexum esse, nec perpetuò sibi constare, nec rationem temporum tenere: & πλείω πάρεργα τῶν ἔργων, ut Græcis est in prouerbio, persecutum esse: & opere imperfecto immortuum, ad recognoscendum id nihil temporis habuisse. Neq; tamen magis reprehensione dignum iudicabam ob id, quòd non omnia præstitisset, quàm laude, quòd primus maximo la-

Stanislaus Hosius, episcopus Varmiensis.

Autoris consilium.

Impedimenta.

Samuel Maceouius, episcopus Cracouiẽsis, et cãcellarius Poloniæ.

mo labore, & indefesso studio glaciem, quod dicitur, perfregisset. Quamuis enim scripsisset ante eum Vincētius, & quidam alij, queadmodum superius attigi, sed cōcise admodum, nonnulla etiam fabulis, ut mihi uidetur, quàm historiæ propiora. Itaq; coactus sum externas ueterum iuxtà ac recentiorum historias, uicinarumq́; gentium annales conquirere, & peruigili cura euoluere. Nec tamen in eo posita erant omnia. Multa à scriptoribus partim ignoratione rerum externarum peruerti, aut omitti, partim maleuolentia & inuidentia, uel assentandi, suaq́; extollendi studio deprauari solere, non ignoramus. Sic autem æstuāti, tu mihi, SIGISMVNDE AVGVSTE, licet aliud agens, succurristi: idq́; siue ultrò, siue uiris omni ingenij, prudentiæ, dexteritatis, fidei, uirtutisq́; laude cumulatissimis, & erga me propensissimis, Ioanne Ocesio affini meo, Cancellario, & Ioanne Præembio Procancellario, consultoribus: dum mihi archiuium tuum Cracouiense recognoscendi, & in ordinem redigendi prouinciam mandasti. Ibi enim reperi non pauca publica literarum monumenta, quæ magnam lucem Historiæ nostræ attulerunt, quemadmodum suis locis planum fiet. Iure igitur optimo hoc opus nostrum tu tibi quasi proprium uendicabis, quòd & incitator atque autor quodammodo ad id suscipiendum initiò mihi fuisti, & in eo perficiendo, non solum fauore tuo, uerùm etiam archiuio aperiendo, magnopere me adiuuisti. Non ornabit fortassis, augebit quidem certè hic liber bibliothecā tuam, quam omni genere librorum instructissimam, exornandæ arci Vilnensi, splendidè & magnificè à patre quidem tuo inchoatæ, abs te uerò exædificatæ, quasi colophonem addidisti. Cognosces tamen hic incunabula, incrementa & conuersiones Reipublicæ nostræ, & regni tui. Cognosces non solùm Polonorum & Lituanorum tuorum, sed etiam aliorum quorundam finitimorū populorum origines, & successus uarios. Cognosces quasi in speculo imaginem rerum præsentium, & quem quæque consilia nostrorum hominum atq; regum exitum habuerint: ita ut quamuis absq; eo abundes consilio & ingenio, rectius tamen è præteritis præsentium moderandorum rationem inire posse uidearis. Et scitus est ille poetæ cuiusdam uersiculus:

Fœlix quem faciunt aliena pericula cautum.

Ioannes Ocesius Cancellarius.

Ioannes Præembius Procancellarius.

Archiuium regium ab autore in ordinem redactum.

Vilnensis arx, & bibliotheca regia.

Fructus legendæ huius historiæ.

Cognoſces denique res geſtas bello & pace clariſsimas proaui, aui, cæterorumq́; maiorum tuorum, in gloriam tuam redundantes. Quibus non inferiora ſunt, quæ pater tuus diuus SIGISMVNDVS Rex geſsit, quæq́; abs te etiam expectantur. Sed ea nos ſegregauimus, ſiue ipſi alio rurſus opere proſecuturi, ſiue (quod malumus) alijs uegetiori ingenio, uberiore doctrina & eloquentia præditis relicturi. nam ad alia nos iam uocat inſtitutum uitæ noſtræ. Nihil autem hîc auribus hominum noſtrorum dedimus, nihil domeſticorum malorum diſſimulauimus, neque alienas res geſtas data opera eleuauimus: ſed ueritatem, quę prima eſt hiſtoriæ uirtus, ubiq; potiſsimùm conſectati ſumus. Ita uerò ſtylum temperauimus, ut Latinè quidem, quoad à nobis præſtari potuit, ſcriberemus, & ſuccinctè: intelligi tamẽ cùm ab alijs, tum à noſtris hominibus, etiam qui leuiter literis tincti eſſent, non difficulter poſſemus. Quo factum eſt, ut nobis nonnunquam uerbis minus puris uti neceſſe fuerit, dum lectorum captui ſeruimus. Cæterùm locorum & hominum barbara nomina, exemplo ueterum Græcorum & Latinorum ſcriptorum, inflexímus ita, ut Romanum quidem ſonum, & quaſi ciuitatem acciperent: indolem tamen ſuam genuinam, quoad fieri poſſet, retinerẽt, quo agnoſci à peritis linguæ Polonicæ & Slauicæ abſque negocio poſſent. Totum autem opus triginta libris diſtinximus. Ac primis quidem decem originem, & prima quaſi incunabula gentis, ſub barbaris & idololatris ducibus: deinde florem iuuentæ ſub Chriſtianis regibus: morbum denique & καχεξίαν quaſi ægrotantis Reipublicę ſub pluribus ac diſsidẽtibus inter ſe principibus poſt ſublatum regnum, perſecuti ſumus. Medios à reſtituto regno orſi, ad exitum Vuladiſlai Iagellonis, proaui tui, Rex, detexuimus. Extremos uerò cęteris quatuor regibus, uſq; ad SIGISMVNDVM patrem tuum, dedimus. Operæprecium autem facturi uidebamur, ſi gentis noſtræ originem, non admodum celebrem, neque multis cognitam, initiò diligentius perſequeremur, uerumq́; in profundo latens erueremus: in quo multum ſanè elaborauimus. Cęterùm aſſecuti'ne id ſimus, an minus aſſecuti, æqui & candidi lectoris erit iudicium: alijs quidem duntaxat acriori ingenio, maioriq́; ſiue uſu & cognitione rerum, ſiue felicitate prędititis, ad perueſtigandũ & inue-

Veritas huius historiæ.

Styli attemperatio.

Barbarorũ nominũ inflexio.

Operis distinctio.

Origo gẽtis Polonæ exquisita.

& inueniendum uerum, uiam aperuimus. Quòd si cui morosulo, reprehendendis claris receptisq; scriptoribus plusculum indulsisse uidebimur: cogitabit is, modicè & uerecũdè, ac non nisi necessariò id à nobis factum esse: cum uerum inueniri, & animis aliquo fortasse præiudicio præoccupatis infigi non facilè posse uideretur, nisi falsa aut incerta refellerentur.

Aliorum scriptorum reprehẽsio modesta.

Sed iam ad rem ipsam tuis, Rex inclyte, auspicijs aggrediamur.

LECTORI.

Commonendus est nobis Lector, in Polonicis & alijs barbaris nominibus, quo peculiarem sonum uocum exprimat, ut legat:

Vu sequente litera consonante medio sono inter b & f, quomodo Græci β pronunciant, ut in Vuladislao.

z pro c nonnunquam exili, quemadmodum à Latinis in cibo uel cera legitur: nonnunquam asperiore sono, quemadmodum Germani sz proferunt, ut in Zarnouecia.

ss etiam asperius, sicut Germani sch: ut in Zauissa. nonnunquam, sicut ijdem cz legunt: ut in Sochassouia, pro Sochaczouia. In principio tamen nominum sæpius Ci, Boemorum imitatione, pro cz usurpauimus, ut in Ciapla: interdum etiam in medio, Sochaciouiam pro Sachossouiam scribentes.

Alicubi inter plures consonantes uocalem interseruimus, quo mollior esset uox: ut pro Mscislao Mescislaus, Mesciugus pro Msczugo.

In summa, stridores omnes & sibilos uocum barbararum, qui uix, aut ne uix quidem Latinis literis exprimi possunt, quoad potuimus, emolliuimus.

FRANCISCUS ROBORTELLUS UTINENSIS
Martino Cromero s. D.

LVCAS Podoscius auditor meus, iuuenis propter singularem uirtutem & eruditionem mihi charissimus, quo ego familiariter utor, historiam à te superiore anno editam rerum Polonicarum, non modò mihi legendam tradidit, sed etiam librum ipsum, ut sui esset amoris erga me monimentum, dono dedit. Legi igitur statim omnem, & auidè quidem percurri. alliciebat enim me rerum uarietas ipsa: plurimum uerò me delectabat, ac ueluti in medio cursu defatigatum recreabat orationis tuæ suauitas & puritas, quam in ea describenda adhibuisti: tam enim politè, tam grauiter, tam copiose & eleganter omnia es persecutus, ut qui in eo genere tecum conferri posit, non uideam. Valde mihi probatur disputatio illa quidem subtilis & docta, quam ab initio libri habuisti de origine & antiquitate Slauorum, unde tu Polonos tuos uerè ortos scribis. Quid uerò potuit ingeniosius aut acutius dici de lingua ipsa, de moribus, de commigrationibus ipsorum, quàm quod à te dictum fuit? ut erat hoc maximè necessarium cognitu, antequam historiam scriberes, ita planè in eo explicando non recentiores modò, sed ueteres omnes mihi uideris superasse. nam de Gallis & eorum origine multa Liuius & Cæsar: de Germanis etiam: multa de Opicis & Siculis, alijsq; Græcis Thucydides: sed omnia perpusilla sunt, si cum ijs, quæ à te ueterum testimonio comprobata scripta fuerunt, conferantur. Huc accedit, quòd nomina Slauica tam aptè ad sonum Romanum redegisti, ut nihil inconcinnum, nihil durum, nihil asperum in ijs relictum sit: quod te exemplo Cæsaris, & aliorum fecisse uideo, qui, ut satis constat, Dumnorigis, Orgetorigis, & aliorum nomina quamplurima ita effinxerunt, ut Romanorum aures non offenderent. Tam uerò aptè efficta, præterquam quòd gratiora nobis sunt, etiam ad memoriam uidentur esse firmiora: nec tamen à communi loquendi consuetudine ita recedunt, ut quiuis prouincialis ea non agnoscat. Sed hæc leuia fortassis sunt: illa multo maiora. Singulorum regum Poloniæ res gestas, Reipubl. formam & mutationem omnem, procerum dignitatem & autoritatem, comitiorum habendorum rationem, suffragij ius omne, legum sanciendarum causas & mores omnium populorum ita explicas, ut, quod in primis historicum ego efficere debere sentio, ex tuis libris πολιτεία tota Polonorum colligi atq; agnosci, & ad ueterum philosophorum Platonis & Aristotelis, qui de tota hac ciuili scientia uberrimè scripserunt, normam dijudicari posit. Temporum series præterea ita constat uniuersa: causæ & euentus rerum, ipsarumq; gerendarum ratio tam liquidò apparent, ut nihil requirere, quamuis diligens & attentus lector possit amplius. Laudo etiam, quòd nullam ullam ullius actionem priuati hominis persecutus es, quæ non esset cum publicis actionibus coniuncta,

cta, quod uideo à multis nostræ ætatis factum temerè, dum assentari nonnullis uolunt. Tu sine assentatione ulla liberè omnia profers, ut & uirtutis & uitij genus omne ac uitæ cuiusque modulus cognosci posit. ἐπιφωνήματα quoque illa tam crebra, quæ ueteres etiam ipsi falso existimarunt esse historici propria, ut quale quidque sit ipsi iudicarent, quod uitaueris, ualde probo. Sic enim Lectori ipsi, si bene nauus fuerit, & industrius, potestatem fecisti iudicandi, quid de quoque negocio, ac re gesta sit sentiendum. Habeo ego mi Cromere, comprehensam animo quandam historiæ scribendæ formam multis rationibus comprobatam, ad quam cum tu unus proximè accedas, non possum summum ingenium tuum, & prudentiam singularem non admirari. Te igitur plurimi facio, sicuti debeo, atque ut huius meæ erga te præclaræ uoluntatis testimonium extaret aliquod (etsi cum Luca Podoscio sæpe, & Andrea Patricio, quos ego in primis amo, adolescentes doctos & modestos, colloquutus eram) has ad te uolui dare literas, quas ita planè legas uelim, ut ab homine tui amantiss. scriptas.

Aeneas

AVTORES IN HOC OPERE CITATI.

Aeneas Syluius.
Albertus Crantius.
Annales Russorum.
Annales Lituanorum.
Anonymos Polonus.
A. Sabellicus.
Antonius Bonfinius.
Appianus Alexandrinus.
Bernardus Vapouius.
Berosus Chaldæus.
Blondus Foroliuiensis.
Cornelius Tacitus.
Eginhartus.
Erasmus Stella.
Eusebius Cæsariensis.
Eutropius.
Ezechiel propheta.
Franciscus Irenicus.
Gallus monachus.
Gregorius magnus.
H. Mutius.
Helmoldus.
Hermannus Contractus.
D. Hieronymus.
Ioannes Dlugossus.
Ioannes episcopus Olomucensis.
Iornandes Alanus.
Iostus Ludouicus Decius.
Iosephus Hebræus.
Lambertus Schaffnaburgensis.
Luitprandus.
Martinus Gallus.
Mathias Miechouiensis.
Moyses.
Nauclerus Tubingensis.
Olaus Magnus Gothus.
Otto Frisingensis.
Paulus Diaconus.
Paulus Iouius.
Paulus Constantinus Phrygio.
Philippus Callimachus.
Plinius.
Pomponius Mela.
Procopius Cæsariensis.
Ptolemæus Alexandrinus.
Radeuicus.
Saxo Grammaticus.
Sigismundus Herbersteinus.
Strabo.
Terentius.
Venceslaus Hagecus.
Vincentius Cadlubcus.
Vitichindus Saxo.

INDEX PRINCIPVM ET REGVM POLONORVM TAM IDOLOLATRARUM, quàm Christianorum in annalibus Pol. descriptorum.

Principes idololatræ.

Principes Christiani.

TYPOGRAPHVS LECTORI S.

Nostra, & authoris fortaſse, feſtinatione factum eſt, ut opus hoc priore editione mendoſius in lucem prodiret, dum non iniucunda, quemadmodum existimabamus, eius lectione ſtudioſos historiæ diutius defraudare nolumus. Nec ſanè opinione nostra falſi ſumus. Primis enim nundinis Francofordienſibus ferè diſtraximus, quicquid exemplorum excuderamus. Alteris deinde cum cupidè quæreretur opus, & nos id recudere cogitaremus, ſubuenit nobis authoris diligentia, & bene merendi de multis ſtudium. Miſit enim is ad nos exemplar diligentiſsimè recognitum, & à nonnullis erroribus eorum quos ſecutus eſt, magis quàm ſuis, quemadmodum ipſe nobis ſcripſit, repurgatum. Hoc nunc accipe benigne lector, & fruere. Adiecimus autem huic editioni iudicium uiri doctiſsimi Franciſci Robortelli Utinenſis, ex epiſtola ipſius ad authorem deſcriptum: quo intelligas, quid alij Itali quoq; de hoc opere ſentiant.

Vale.

MARTINI CROMERI, De origine & rebus gestis Polonorum, Liber primus.

DE SLAVORVM NOMINE ET POPVLIS. CAPVT I.

A

RIMVM omnium constat, Polonos Slauicam gentem esse: Slauorum autem siue Slauinorum nomen ante Iustiniani Imperatoris tempora incognitum fuit Græcis & Latinis scriptoribus. Primus, quod equidem sciam, Procopius Cęsariensis de bello Gotthico huius Imperatoris scribēs, eorum meminit. Tametsi Fl. Blondus Foroliuiensis, qui ante centum annos historiam ab inclinatione Romani imperij conscripsit, Arcadij & Honorij tēpora prosequens, Slauorum mentionem facit. Postea uerò sic ij nomen & fines suos armis propagarunt, ut Mœsiam, siue Mysiam, Daciam, Pannonias, Dardaniam, Liburniam, Dalmatiam, Illyricum, Istriam, & nonnullas alias in Septentrionem uergentes prouincias Romanis Imperatoribus eriperent: Macedoniam, Thraciam, Epirum, Græciam & Italiam uexarent: Romanumq́ imperium, diuo Gregorio & Iornande de Alano testibus, prorsus uastarent atq; debilitarent: ne Germaniæ quidem parcerent. Ad eam deniq; amplitudinē peruenēre, ut propè dimidiam Europæ, nonnullam etiam Asię partē occuparint. In ea natione maximę & fortissimæ gētes etiam nunc censentur: nempe Russi, quos Ruthenos pleriq; uocant, Volynij, Moschi, Bulgari, Rasciani, Serbi, Bosnenses, Carni, Croatæ: & ij qui Dalmatiam, Illyricum, Istriam, Vngariæq; montana tenent, Slauorumq́ seu Slauinorum nomen peculiariter retinēt: itemq́ accolæ sinus Venedici, & Oceani Germanici, Sala & Albi tenus: quorum reliquiæ hodieq; à Germanis Vindę seu Vendi uocantur, olim uarijs distincti nominibus ac populis, ut est uidere apud Vitichindum Saxonem: deniq; Boemi, Lusacij, Moraui, Cassubij, Pomerani, Masouij, Silesij, et ipsi, de quibus hęc nobis instituta est historia, Poloni. Cunctæ enim hæ gentes, quāuis dialectis aliquantum uariantibus, eadē tamen lingua Slauica, nec ualde diuersis moribus utuntur. licet autem tam uarijs appellationibus distinctæ sint, cunctæ tamen commune Slauorum nomē agnoscunt. Quo fit, ut & originem cunctis communē, & eandem esse necesse sit. Operæpreciū ergo facturi esse uidemur, si primùm uniuersę Slauorū ori-

Procop. de bello Gott.

Fl. Blond. ab incl. Imp.

Slauorum res gestæ.

Greg. in epist. Iornā. de regn. & temp. successon.

Slauorum populi.

Vitich. de reb. gest. Sax.

originem perquiramus. Ita namq; facilius deinde, qui nam homines Poloni sint, ubi habitent, unde & quādo exorti sint, inuestigabimus. A

DE ORIGINE SLAVORM TRES OPINIONES. Cap. II.

NON inusitatum est, ut maximæ & nobilissimę quęq; gentes, cum obscuros ortus habeāt, & ex paruis initijs creuerint, uetustate tamē originis, & generis nobilitate seu uera, seu ficta dūtaxat, sese uēditent, authoresq; & cōditores suos uel cœlo à fabulosorum deorum stirpe deuocent, uel ab ipso usq; orbis terrarum diluuio, & ex arca Noe memoriter repetant. Ita Romanos, è pastorum & fugitiuorum colluuie ad summā potentiam & claritatem euectos, Romuli sui pœnituit, nisi genus eius atq; suum ad Martem & Venerem deos referrent. Ita Persæ Persea Iouis filium, Thraces Martem, generis sui authorem iactarunt. Atheniēses αὐτόχθονας, hoc est, indigenas se esse uoluerunt: itemq; Ægyptij, argumento animalium, quæ secūdum Nili inundationes in limo imperfectis etiam membris reperiuntur. Iam & prisci Itali Aborigines ex eo sese dixere, quasi iam inde ab initio & origine mundi ibi extitissent. Hebræi porrò, apud quos ut antiquissima, ità certissima est historia, ab Abrahamo, clarissimo & constantissimo ueri Dei cultore, ortos se esse memorāt: eiusq; stirpē non modò à diluuio, sed ab ipso usq; orbe terrarum condito repetunt. Ad eundem Arabes quoq;, & Saraceni, originem suam referunt: Galli ad Comerum siue Gomerum, Iberes siue Hispani ad Iobelum seu Tubal, Iapeti filios, Noe nepotes: Iosepho Hebręo, & Beroso Chaldęo, scriptoribus peruetustis, authoribus. Germani siue Teuthones, à Tuiscone prisci Iani, quē eundem Noam esse uolunt, & Araxæ filio orsi, Mannum, Ingæuonē, Hermionem, Marsum, Gambriuium, Suæuum, Vandalum, Teuthonem, Alemannum, & alios deinceps reges & progenitores suos, Corn. Tacito & eodem Beroso authoribus, lōgo ordine recēsent. Sic Hunni & Vngari, magnitudine rerum gestarum Attilæ sui non contenti, ab Hunore usq; & Magore Nemroti, siue Nini primi Asyriorum regis filijs, perpetua successione (uerá ne an falsa, non disputo) originem suam deducunt. Sic deniq;, ut ad rem ueniamus, Slauorum genus ab ipso usque Iapeto Noe filio repetunt ij, qui Polonorum & Boemorum annales conscripserunt. Ex Iapeto quidem Iauanum ortum esse: ex hoc Philaram: ex eo porrò Alanum: inde Anchisen: inde Æneā: inde Ascanium: ex eo Pamphilum: hinc Reasilinam: hinc Alanum secūdum, qui primus ex Asia in Europam commigrarit. Eum uerò quatuor habuisse filios: ex his natu maximum Vandalum, Vistulæ flumini, & Polonis nomen dedisse, ut Vandali dicerentur. Hunc deniq; multos liberos suscepisse, qui quartam partem Europæ occupauerint: & Polonorum, Russorum, Cassubiorum, Sueciorum, Boemorum, Morauorum, Slauorum, Dalmatarum, Pannonum, Bosnēsium, Croatarum, Bulgarorumq; regna condiderint: B

Origines gentium obscuræ, & antiquitatem affectantes.

Romanorum origo.

Persarum. Thracum. Atheniensium. Aegyptiorum.

Itali Aborigines. Hebræorum.

Arabum. Saracenorum. Gallorum. Hispanorum. Iof. antiq. Iud. lib. 1. cap. 11. Berof. antiq. lib. 4. & 5. Germanorum origo. Cor. Tacit. de situ & mor. Germa. Berof. antiq. lib. 4. & 5. Hunorum & Vngarorum. Slauorum origo.

A diderint: atq; hic subsistũt, quasi aut Phedriæ ac Thrasones è comœdijs, aut Capeti Tyberini'q; ex historijs eis defuerint, aut comminisci plura ipsi arbitratu suo non potuerint. Alij uerò ridiculam fabulositatem, nulla neq; authoritate neq; probabilitate nixam, auersati, lõgam quidem stirpis enumerationem prætermittunt: ab ijsdem tamẽ Iapeto & Iauano, sed per Helisam filium, harum gentium genus deriuant: illam rationem secuti, quòd Slauos, Dalmatas & Illyrios esse opinantur, qui retineant etiamnum ferè ea loca, in quibus hæ gẽtes ab initio, cum à turri Babylonica in uniuersum orbem terrarum coloniæ deducerẽtur, cum Ionibus, Æolibus, Hellenibus siue Græcis, ac cætera Helisæ & Iauani siue Ionis posteritate consedisse, à suprà memoratis autoribus Iosepho & Beroso memorãtur. Addunt'q;: Iauani quoq; siue Ionis nomen ei rei argumento esse, quo Slaui etiã nunc multum utantur, Ianum & Iuanum appellantes. In hac autem sententia fuere Ioannes Dlugossus, & Matthias Miechouiensis, & alij quidam nostrates: tametsi Miechouiẽsis uariat in eo libro, quem de Sarmatijs scriptum reliquit: è Boemis, Venceslaus Hagecus, & qui ab eo recensentur Pribislaus & Cosmas Boemi, Ioannes Merignola archiepsopus Florentinus & Philippus Callimachus Itali. Alij porrò, cum animaduerterent nationem Slauorum Vindos, seu Vẽdos à Germanis appellari, eam'q; gentem antiquitùs hæc loca, quæ nunc Poloni, Silesij, Marchiani Brãdeburgenses, Cassubij & Pomerani, sinus Codani siue Bal-

B thici, maris'q; Sarmatici accolæ tenent, antiquitùs ad Chersonesum usq; Cymbricam tenuisse, ex ueteribus historicis & geographis recognoscerent, eosdem esse existimarunt Slauos ac Vandalos, quos ipsi Vindas seu Vendos, Latini uerò historici & geographi Vinidas, Venedos, & Venetos: & ab eis Venedicum sinum Balthicum appellãt. Nec scio an Vindelicos etiam, qui Boemis uicini sunt, non magna Bauariæ portione interiecta: cuius gentis caput, Augusta Vindelicorum etiam nunc dicitur. Tametsi sunt, qui diuersos à Vãdalis Vindelicos esse uelint. Cum'q; Germani homines (nam hi ferè sunt in hac sententia) iure suo, ut mihi quidem uidetur, Vandalos sibi uendicarent, crediderũt ad amplitudinem & gloriã nationis suæ pertinere, si cùm ea Gallias per Francos & Gotos, Britanniam per Saxonas, Hispanias & Africã per Gotos atq; Vandalos, Italiã primùm per Cymbros, deindè per eosdem Gotos, Vandalos & Langobardos, Pannonias item, & alias oriẽtis regiones & gentes nobilissimas per eosdem partim uexasset, partim domuisset, subiugasset, ac tenuisset: ne Vandaliæ ac Boemiæ antiquissima possessione à barbara & obscura gente Slauorum, quæ ne ipsa quidem certam originem suã edere posset, depulsa esse uideretur. Iam huic ita præiudicatæ opinioni non solùm necesse, uerùm etiam facile erat cætera attexere, quæ de Vandalorum origine ex Beroso colliguntur: nempe Vandalum gentis cõditorem à Tuiscone, prisci illius Noe filio, post diluuiũ orbis terrarum nato, quemadmodũ nos etiã superius attigimus, duxisse originem: eum'q;

Alia opinio.

Io. Dlugossus. Matth. Miech.

Vencesl. Hag.

Tertia opinio.

Vindæ, seu Vendi.

Vindelici.

Germanorum res gestæ illustres.

ipſum Tuiſconem à Tanai ad Rhenum uſq; regnaſſe. deniq; & illud: A è Boemia & Polonia ac Vandalia, Slauos in Dalmatiam & Illyricum progreſſos eſſe. Hanc opinionem adſtruxit in primis Albertus Crantius, qui patrum noſtrorum memoria Vādaliam conſcripſit, & in eo opere cunctas res geſtas Polonorum, Boemorum, ac cæterorum Slauorū Vandalis, atq; ita Germanis ſuis honorificè attribuit. Idem ſenſere Ioannes Dlugoſſus, & Matthias Miechouienſis alicubi, & complures alij recentiores. Antonius quoq; Bonfinius in eo opere, quod in gratiā regis Mathiæ ſcripſit de origine & rebus geſtis Vngarorū: licet non figat ferè ueſtigium, non uidetur tamen ab illis in hac parte diſſentire. Nec defuit eis è uetuſtioribus author, quem ſequerentur, Iornandes Alanus: qui in eo libro quem ſcripſit de rebus Geticis, Slauos, ſiue Slauinos Vandalorum gentem eſſe, aſſerere ipſis uidetur.

Crant. in Vād. *Dlugoſſ.* *Matth. Miech.* *Bonf. de orig. & reb. geſt. Vngar.* *Iornandes.*

SVPERIORES OPINIONES FALSAS *eſſe.* *Cap.* III.

ED horum nihil nos probamus: nec id temerè, aut leuibus argumentis adducti, quēadmodum ſtatim demonſtrabimus. Et illam quidem fabuloſam genealogiam, quā primo loco poſuimus, pluribus, quàm ſuprà fecimus, refellere operæprecium non eſt. Contra reliquas duas opiniones, quæ quāuis diuerſę, eodem tamen ferè argumento locorū, quę Slaui incolunt, nitūtur, illud communiter dici poteſt: Non eſſe neceſſe, Slauos eoſdē eſſe ſiue cum Dalmatis & Illyrijs, ſiue cum Vādalis, propterea quòd eorū loca incoluerunt, atq; etiānum incolunt: ſicut neq; Vādalis communis fuit origo cum Pœnis, Mauritanis & Afris: neq; Gallis, Gotis, & Langobardis cum Italis: neq; Francis cum Gallis: neq; Hebræis ſiue Iſraelitis cum Chananęis, quamuis Vandali Africam: Galli, Goti, Langobardi Italiam, alij poſt alios: Franci Gallias: Hebræi Chananitidem, pulſis uel deletis uetuſtioribus habitatoribus, tenuerint. Pannoniam quoque olim Galli, deinde Goti, Sarmatę, Vandali, Lāgobardi, Hunni, Slaui, & Vngari, inuicem ſibi ſuccedentes, inuaſerunt. Nec tamen omnes hi populi ijdem ſunt, aut eandē habent originem: niſi fortè illā omnium gentium communem à Noa, uel Adamo etiam, ſi quis altius uelit repetere. Non ſemper ſanè eædem gentes eaſdem ſedes tenent, neq; tenuere: uerùm aliæ ſubinde ab alijs pelluntur ſuis ſedibus, aut etiam delentur. Nonnunquam ultrò in alias regiones commigrant, aliqua uel commoditate inuitatæ, uel neceſsitate adactæ: quemadmodum cùm de his quas modò enumerauimus, tum de Tyrijs, Phocenſibus, Lacedæmonijs, Arcadibus, Troianis, & alijs compluribus uetuſti & graues hiſtorici literis prodidere: ita ut quod uniuerſè à Comico ſeruo dictum eſt, Omnium rerum uiciſsitudinem eſſe, de hac etiam commigratione populorum, regnorūq; mutatione uerum ſit. Sed in alijs quidem gentibus facilius id probari ac demōſtrari poteſt, ſiue quòd eæ ipſę à literis & humanitate non abhorruerunt, ſiue quòd ipſæ quidem

Gentium mutationes & migrationes. B *Pannoniæ habitatores.* *Terent. in Eunucho.* *Cur obſcura Slauorum origo.*

A dem barbaræ, uicinos tamen habuerunt excultos literis, quibus neq; ocium ac studium ad perquirendum, neq; facultas ac diligẽtia ad conscribendum non modò uicinarum, sed etiam remotarum gentium res gestas & origines defuit. Poloni & Slaui omnes literas & literatos contempserunt, ac ne ocio quidem ad studia doctrinæ & humanitatis abundarunt, cum barbari inter barbaros consedissent, & continentia cum finitimis bella gererent. Cumq; prius obscuri & ignobiles in uasta barbararum gentium colluuie latuissent, ijs temporibus extiterunt, quibus Romani atq; Græci, apud quos literarum atq; doctrinæ studia semper in primis floruere, barbaricis Parthorum, Gotorum, Vandalorum, Alanorum, Lãgobardorum, Saracenorum, Hunnorum, & ad extremùm ipsorum Slauorum armis implicati, diuexati, & penè deleti, doctrina quoque & eloquentia propemodum exciderunt: & domesticis perpetuis malis atq; calamitatibus impediti, ne ocium quidem ad perquirendum, & literis mandandum origines & res præclarè gestas externorum, eorum præsertim quos meritò oderant, habuerunt. Itaq; cùm omnis illorum temporum historia perplexa & incerta est, tum Slauorum in primis: qui ad faciendum res memoratu dignas, quàm ad memorandum promptiores, & magis appositi, ne gloriæ quidem ualde cupidi fuere. Quo factum est, ut non modò nihil de rebus gestis & origine sua comminiscerentur: quemadmodum Goti fortaßis, & solent multi alij: sed ne tenerent quidem memo-
B ria, aut posteris suis uicißim quasi per manus traderent, si quid ueri certiq; à maioribus suis accepissent. Vixdum sexcenti aut septingenti duntaxat anni sunt, ex quo Slauica gẽs literas unà cum religione Christiana amplexa est: nec magnopere sanè unq; earum studiũ postea coluit, satisq; habuit unusquisq; sensa animi sui alteri absenti literis utcũque aperire, præteritorum iuxtà ac futurorũ neutiquã curiosus. Sed nos ita adhuc egimus, ut ostenderemus duntaxat, nõ esse necesse, eandem esse nationem & gentẽ Slauorũ cum Dalmatis, Illyrijs, atq; Vandalis. Deinceps ergo, prorsus non eandẽ esse demonstremus, si possumus: & quidẽ distinctè, prius de Dalmatis & Illyrijs, mox de Vãdalis.

Poloni & Slaui alieni à literis.

Quibus temporibus effloruerint.

Romani & Græci à barbaris euersi.

Slauorum ingenium.

Slaui quandò literas acceperunt.

SLAVOS NON ESSE DALMATAS, NEQVE Illyrios. Cap. IIII.

MVLTA de Dalmatis & Illyrijs peruetusti Greci & Latini scriptores memoriæ prodidere. Nam & Macedones & Romani olim cum eis bella gesserunt. Appianus quidem Alexandrinus etiam peculiarem de his librum conscripsit, cui nomen dedit Illyrico. In quo originem harum gentium, quamuis diuersam à Beroso, persequitur. Sed hoc nihil ad rem nostram. Commemorat autem is, itemq; Ptolemæus in Geographia, & alij scriptores ante & post eum, urbes earum gentium: ut Segestam, Delminium, Salonem, Promonã, Terponum, Metulium, Scardonam, Iaderam: fluuios, ut Naronem, & Saum, siue Sauum: populos, ut Scordiscos, Triballos, Liburnos,

Dalmatæ & Illyrij.

Appiani Illyricus.

Ptol. Geog. lib. 2. cap. 17.

Dalmaticarũ urbium, populorum & fluminum uetusta nomina.

Dardanos, Atintanos: quorum nominum etymologia nihil commune habet cum lingua Slauorum, sicut habet eorum quæ posterius ab ipsis Slauis indita, hodieq; in usu sunt: nempe Iaice, Zagrabia, Cluci, Camennygrad, Belogradum, Nouigradum, Cremen, Otocum, Iablanets, Gurca, Lipa, urbes & arces: Reca & Dobra fluuij: Craina regio, siue territorium. Vnde apparet, nouam gentem post tempora Ptolemæi & Appiani in illis oris consedisse, ueteribus habitatoribus uel pulsis, uel subactis, & pedetentim extirpatis, quæ noua nomina locis dederit, longè diuersa à ueteribus. Iamuerò quæ ratio excogitari potest, cur populi ipsi, qui prius Dalmatæ & Illyrij dicti sunt, posterius Slaui, & regio Slauonia dici cœperit, si ab initio Slaui eam tenuere? Sed hæ quamuis graues, coniecturæ tamen sunt. Quid si demonstramus, quo tempore primùm Slaui Dalmatiam & Illyricum, uelut alienas sedes, armis inuaserint & occuparint? Nullus opinor dubitationi locus relinquetur. Ad hoc autem demonstrandum non utemur Alberti Crātij, qui quidem & ipse pro nobis facit in hac parte, uel cuiusquam recentioris scriptoris testimonio: sed Procopij Cęsariensis, qui Iustiniano imperatori à commentarijs, & Belisario nonnullarum expeditionum comes fuit: qui eorum quæ ipsius tempore, & sub oculis penè ipsius acciderunt, certissimus testis esse potest: nec est causa, cur in gratiam aut odium cuiusquam finxisse uideatur. Is igitur de bello Gotorum libro primo sic scribit: Martinus interea, Valentinianusq; ad Belisarium peruenere, milites mille ac sexcētos ductantes, quorum pars maxima Huni erant, Slauini, Antæq;, qui trans Istrum fluuium, nec procul ab eius ripis incolunt loca. Libro aūt tertio sic: Magnę nuper Slauinorum hominum manus Istrum fluuium traijciētes, & eius regionis loca depopulati, Romanorum uim maximam ceperant. Et mox: Sed Childibius posthac adeò terrori barbaris fuit, ut per triēnij spacium, & quandiu eo præfecturæ munere hic fungebatur, Barbarorum nemini unquam id flumen licuerit Romanos inuadendi de causa pertransire: quin potius in alteram continentis partem Romani Childibio duce, ac sæpe transuecti, barbarorum uim maximam trucidarant, & in seruitutem abduxerant. Nec multo pòst de ijsdem Slauinis, & consanguineis eorum Antis memorans: Affatimq;, inquit, terras habēt, ut qui in ulteriore Istri fluminis ripa incolunt partē. Trans Istrum, qui idem Danubius est, Slauinos tunc incoluisse scribit. Constat autem, Dalmatiam & Illyricum cis Istrum esse Romanis & Constantinopolitanis. Aliquanto uerò pòst, eodem libro idē Procopius ita scribit: Per id tempus Slauinorū exercitus flumine Istro traiecto, Illyrios omnes adusq; Epidamnum malis ingentibus affecere, partim hos trucidando, & partim sine ullo ætatis discrimine in seruitutem, quos licuit, abigendo: & eorum bonis direptis desæuiebant. Ad hæc & præsidia illis in locis non pauca, & quidem præualida occuparunt. Hic manifestè apparet, alios tunc fuisse à Slauis Illyrios. Certè ipsi sese tam immaniter non infestarunt, nec ea præsidia occuparunt, quæ prius

Noua nomina diuersa à ueteribus.

Mutatarum gētium in Dalmatia & Illyrico argumentum.

Slaui, & Slauonia.

Slaui quando Dalmatiam & Illyricum occuparint.

Albert. Crant.

Procopius Cæsariensis.

Proc. de bello Got. lib. 1.

Ibid. lib. 3.

Ister, Danubius.

A

B

A prius ditione tenebant. Prosequitur ibidem idem author multa bella, & nonnulla prælia à copijs ac ducibus Iustiniani cum Slauis, cùm alibi, tum in Dalmatia minus prosperè gesta: memoratq; eos non incursantium, & prædas agentiū in morem ea loca infestasse, uerùm perinde ac domi hyberna habere iam tum cœpisse, nihil hostile reformidātes. Atq; hæc fermè Procopius de Slauis. Nā quæ idem scribit de moribus eius gentis, inferius loco suo referemus. Gregorius uerò cognomento Magnus, eius nominis primus Pontifex maximus, qui aliquāto post Iustiniani tempora Mauritio imperante, post sexcentesimum annū à Christo nato, Ecclesiæ prefuit, ita scribit ad Episcopos Istriæ: Equidem de Slauorum gente, quæ uobis imminet, & affligor uehementer, & turbor. Affligor in his, quæ in uobis iam patior: conturbor, quia per Istriæ aditū iam in Italiam intrare cœperunt. Addamus iam his & Blondum, recentiorem quidem, sed diligentem antiquitatis indagatorem. Is ergo uerbis diui Gregorij, quæ nos modò retulimus, descriptis, hæc addit: Quanquam uerò Gregorius plura de hac Slauorum in Istriam irruptione non scribat, tamen nos compertum habemus, eam gentem, quam ultra Danubium sedes habere, & soceRum filium'que Mauritij illis oppositos fuisse diximus, tunc primùm oram Adriatici sinus dextri litoris occupasse, & ita habitationem in ea continuasse, ut quicquid prius Istria & Dalmatia dicebatur, ad tem pora usque nostra dicatur Slauonia. Sequenti autem libro, Phocæ, B qui Mauricio succesit in imperio, tempora persequens, ita scribit: Per id etiam tempus imperio Constantinopolitano tumultibus illis in Africa & Asia agitato, Slaui, quos ostendimus in Dalmatiæ & Istriæ ora consedisse, quæcunque propinquis in regionibus imperio parentia inuaserunt, & militibus, quos Phocas præsidio imposuerat, subita irruptione occisis, omnem Dalmatiæ & Illyrici Adriatico adiacentis, prouinciam subegerunt. Hinc igitur satis iam constat, ni fallor, serò Slauos in Dalmatia & Illyrico consedisse: nec eos esse Dalmatas, aut Illyrios: atque ita ne accommodari quidem eis posse ea, quæ de illarum gentium origine literis & memoriæ prodita sunt. Iam igitur ad Vandalos quoque, quos Procopius Vandilos uocat, transeamus.

Greg. ad episcopos Istriæ.

Blon. ab incli. Imp. lib. 8. primæ Decadis.

QVO'D SLAVI VANDALI NON SINT. Cap. V.

AC tenuisse quidem Slauos, atq; adeò nunc etiam tenere eas sedes, in quibus olim Vandali habitasse memorantur, dubium non est ueterum & recentiorum scripta euoluenti. Nec de ijs modò locis hoc dictum uolumus, quæ ad utramq; ripam Vistulæ Odra tenus, & secundum Oceanum Germanicum usq; ad Cymbricam Chersonesum, nunc à Polonis, Silesijs, Cassubijs, Pomeranis, Masouijs, Prusis & Vindis tenētur (olim Vandalis, & Venetis seu Vinidis habitata esse constat) uerumetiam de alijs quibusdam, quæ

Vandalorum sedes, eædemq; Slauorum.

Slauorū sedes.

Procop. de bello Vandil. Vandalis attributa sunt. Nam & Procopius, cuius dudũ mentionem A fecimus, à Mȩotide palude Vandalos, quos ipse Vãdilos uocat, prodijsse, indeq; fame pulsos in Francos Germanos impetum fecisse, scriptum reliquit in eo libro, quem peculiarem de bello Vandilico conscripsit: & Iornandes, eiusdem ferè temporis scriptor, in libro de rebus Geticis memoriæ prodidit, eos quodam tempore ea loca tenuisse, quæ ab Oriente quidem Gotos, quos tunc in Dacia habitasse scribit, ab Occidente Marcomannos, à Septentrione Hermundulos, à Meridie uerò Istrum siue Danubiũ finitimum habuerint. At Slauini quoque & Rusi, quemadmodum inferius ostendemus, circa Mæotim incoluere. Tametsi modò quoq; ad eam usq; paludem ferè Moschorum imperium protenditur. Ad Septentrionalem etiam Istri partem à Dacis, qui nunc Valachi sunt, & Moldaui, & Transyluani, ad Boemiam usq;, quam Strabo Buiemum uocat, Marobudi Marcomannorum regis regiam, etiam nunc Rasciani, Serbi, Bosnenses, ac cȩteri Slaui habitant, olim liberi ac domini, deinde ab Vngaris ferè regnati: ad extremùm partim patrum nostrorum, partim nostra etiam memoria, à Turcis subacti. Fatemur hæc ita esse. Nec tamen hinc necessariò colligitur, hos populos eosdem esse cum Vandalis: sicut nec cum Dalmatis quidem & Illyrijs, quemadmodum superius ratiocinati sumus. nihil'q; prohibet, diuersis temporibus diuersas gentes ijsdẽ in locis habitasse: ac uno etiam tempore amplam aliquam regionem, qualis est Italia, Sarmatia, uel Asia minor, nõ ab uno unius'ue nationis B populo teneri. Constat autem & Mȩotidis oram longè & latè patêre: & quòd ea nauibus adita, notior esset Græcis & Romanis: interiora uerò Sarmatarum incognita propter barbariem, eos loca remotiora etiam à Mæotide, de quibus auditu aliquid acceperant, ad Mæotin sita esse existimauisse, & cùm Vandalis, tum Roxanis atque Slauis attribuisse. Et inter Dacas autem, Marcomannos, Hermundulos, siue Hermunduros, & Istrum, permagna locorum intercapedo est. Denique tractum eum, qui secundùm Vistulam, & mare Germanicum, Vandalis & Vinidis, seu Venetis attribuitur, multarum gentium capacem esse, dubium non est. Facile autem est, cùm è suprà memoratis Iornande & Procopio, tum ex alijs etiam scriptoribus deprehendere, quid de diuersis hisce Vandalorum sedibus (nam de Vinidis posterius dicetur) sentire debeamus: nempe eos à Mæotide profectos uersus occidentem solem, ad Vistulam in extrema ora Germaniæ consedisse, & cùm alios Germanos, ut quique proximi erant, tum Francos bello uexasse. Deinde uerò ad meliores sedes in Pannoniam, inde'que in Galliam, Hispaniam, & Africam deniq; commigrasse. Perinfirmæ igitur coniecturæ sunt, quibus isti adstruere nituntur, Slauos eandem esse nationem cum Vandalis & Germanis omnino. Nam quod quidam ridiculè, cum Vandalos à Vandalo fluuio, qui nunc Vistula est, dictos esse uelint, hunc à Vanda Polonorum regina nomen accepisse existimant: nonnulli porrò opinan-

Iorn. de rebus Geticis.

Moschici imperij terminus ad Mæotin ferè.

Strabo Geograph. lib. 7.

Slauorum populi à Turcis subacti.

Diuersi populi etiam in una regione habitantes.

Vandali unde, & quò progreßi.

Vandalus fluuius.

A opinantur, quòd Vandali Slauica lingua dicātur, quasi Vendali, quæ uox est cohortantium sese, ut ulterius porrò ire pergāt: eiusmodi ineptias ne refellere quidem libet. Nos quidē certioribus longè argumētis, Polonos & Slauos Vādalos nō esse probabimus. Primùm enim, mores his gentibus diuersi sunt. Ac Vandalos quidē sub regibus semper fuisse, & mollissimos atq; delicatissimos esse, testis est Procopius. Idem uerò Slauinos Antasq; uitā duriorem, & incultā, neglectamq; ducere, & sordibus sese ingurgitare, & incōdita quædam tuguria longo ab inuicē interuallo habitare, & singulos domicilij locū sæpe mutare, indeq; Sporos à Græcis cognominatos esse: nec ab uno aliquo eos regi, sed plebea communiq; libertate uiuere, memorat. Deinde lingua penitus diuersa utunt Slaui omnes, ab ea qua Vādali usi sunt. Cōstat sanè inter omnes, Vandalos Gotorū & Germanorū gentē fuisse, eadēq; lingua cū eis usos fuisse. Testes sunt eius rei Eutropius, Paulus Diaconus, Procopius, & his omnibus antiquior Cor. Tacitus: neq; negat Crātius. Quin citat is etiā ex Metodio martyre epistolā Vādalorū ad Cōstantinū imperatorē, Germanos se esse profitentiū. Quod Irenicus quoq; facit. His adstipulantur ducū ac regū eius gētis nomina, quę Germanicā originē atq; etymologiā redolēt: qualia sunt Gensericus, Hunericus, Gildericus, Sigericus, quasi ex anserū, gallorū gallinaceorū, auri, & uictoriæ opulētia deriuata: itemq; Trasamundus, Gutamundus, Sigismundus, & alia eiusdē modi: quorum similia etiā

B alia Goti habuerūt, & partim Burgundiones, qui & ipsi inter Vandalos numerantur: partim ij qui nūc peculiariter Germani siue Teuthones appellantur, adhuc retinent. Slauicum uerò uocabulum ne unum quidem mihi quisquā ex omni Vandalorum historia protulerit: nisi fortè illa apud Crātium, Lubecę, Rostochij, Vismariæ, Stargardi, seu Starogradi, urbium nomina: quę nos à Slauis post migrationē Vandalorū indita esse, suo loco indicabimus. Satis'ne igitur argumēti est, Slauos, qui nihil penitus cōmune habent cum lingua Germanica, nisi fortè ex uicinitate & commercijs mutuatū, Vandalos nō esse? Qui enim, aut unde mutarent linguam, ij præsertim qui uetustissimas Germaniæ, quā Vistula secundum Plinium, Ptolemęum, Pomponiū Melam, Iornandem, & alios authores terminat, sedes nō reliquerūt? Hic hæret omnino Crantius, & qui eū sequuntur. Franciscus uerò Irenicus ui ueritatis uictus, manus dat: quamuis, ut uidetur, repugnāte Iornande. Verùm de Iornāde statim, si prius refutauerimus illud Crātij argumentū, quo is adstruit, Slauos Vandalos esse, quòd à Germanis etiam nūc Vēdi seu Vindæ uocātur eius linguæ & generis homines. Non est certè inusitatū, populos, qui aliūde aliò commigrarint, cùm à locis & regionibus nomina sumere, tum eorū populorum quibus successerint, nominibus appellari. Nec longè huius rei exempla petemus. Cōstat certè, Prusiam ab alijs, quàm nunc populis olim habitatam esse, qui siue Prusi, siue Borusi, siue Borusci secundum Stellam dicti sunt: quorum extant adhuc reliquiæ quædam in uicis atq; pagis

Vendali falsa etymologia Vandalorum. A' diuersitate morum. Proc. de bello Vandal. Idē de bello Got. li. 3.

Linguæ diuersitas. Vandali Germani sunt. Eutro. hist. lib. 10. & 14. Paul. lib. 1. ca. 1. de gestis Lāg. Proc. de bello Vand. Tacitus de situ & mor. Germ. Alb. Crant. lib. 1. Vandaliæ. Iren. Germ. ex egesi lib. 1. c. 33.

Vandalica dura nomina. Burgundiones Vandali sunt. Venedicarum urbium nomina.

Germaniæ finis olim Vistula. Plin. nat. hist. Ptol. Geogr. Mela Geogr. Iorn. de rebus Get. Iren. Germ. ex egesi. lib. 1. c. 33. Crantius. Vindæ seu Vendi Slaui unde. Populorū appellationes.

Prußi prisci. Eras. Stella de Borußis.

tractus

tractus Varmiensis, & Sambiensis, lingua utẽtes Lituanicæ non absi- A
mili. Quodã autẽ tempore partim à Polonis, partim à Teuthonibus Marianæ militiæ adscriptis subactam & occupatã, in hoc usq; tẽpus à Germanis & Polonis habitari, deletis ferè ueteribus illis Prussis: nihilo tamẽ minus hi quoq; Poloni & Germani, Prussorum nomẽ retinẽt. Quis autẽ nescit, Gallias, Gallis siue migratione, siue bello exoneratas, quodam tempore Francis Germanis cessisse? & tamen hos etiã à Latinis Gallos appellari? Sic Troiani cum Ænea profecti, in Latinorum & Italorum: Goti & Alani, qui corruptè Catalani nunc uocantur, in Hispanorum: Ciechi Slaui in Boemorum Germanorum, quemadmodum postea demonstrabitur, nomen transierunt. Eadem igitur ratione credibile est, Slauos, eos qui priscorum Venedorum secundum Ptolemæum, seu Venetorum & Vinidarum secundum Iornandem, sedes occuparint, Vendos seu Vindas à finitimis Germanis appellari non desijsse. Indeq; propter linguæ & originis cognationem, cæteris quoque Slauis accommodatam, hactenus manere. Nisi fortè diuersos esse uelimus à Vandalis Venetos, seu Venedas, seu Venedos, siue Vinidas: qua de re nunc disputabimus.

Prußiam qui homines inhabitent.

Franci Galli appellantur.

Catalani. Ciechi Boemi. Slaui cur Vindæ appellẽtur.

AN VENEDI, SEV VENETI, ET VINIDAE *ijdem sint cum Vandalis.* Cap. VI.

Ornelius quidẽ Tacitus dubitat, Germanis'ne an Sarmatis Venedos ascribat: & quamuis ad extremum eò magis inclinet, ut inter Germanos eos referat, infir- B
mis tamẽ argumentis id cõfirmat. Ptolemæus Venedas uult esse gẽtem Sarmaticam. Vandalos autẽ Germanos esse, iam satis, opinor, demonstratũ est. Iornandes uerò apertius etiã, alios omnino esse à Vandalis Venetos & Vinidas innuit. Cum enim Vandalos, à Geberícho rege Gothorũ profligatos, & ad paucitatem redactos, migrasse ex suis sedibus, & à Constantino magno Imperatore in Pannonia nouas sedes impetrasse, narrasset, unde postea in Gallias, Hispanias, & Africam commigrarunt, mox Ermanarici, qui aliquanto post Geberichũ apud Gothos regnauit, mentionẽ faciens, in Venetos eum arma mouisse: & quãuis abundãte multitudine, uictos tamẽ, & subactos eos esse memorat. statimq; adijcit: Eos ab una stirpe exortos, tria tunc nomina reddidisse: id est, Venetorũ, Antarum, Slauorũ. qui quamuis, inquit, nũc ita faciẽtibus peccatis nostris, ubiq; deseuiant, tamẽ tunc omnes Ermanarici imperijs seruiere. Hęc ibi Iornandes. Aliquãto autẽ ante his uerbis scribit: Introrsus illi (Gepidarum genti scilicet) Dacia est, ad coronæ speciẽ arduis alpibus emunita: iuxta quorũ sinistrum latus, quod in Aquilonẽ uergit, & ab ortu Vistulæ fluminis per immẽsa spacia uenit, Vinidarum natio populosa cõsedit: quorum nomina licet nũc per uarias familias & loca mutẽtur, principaliter tamen Slauini & Antes nominantur. Hic mecum diligẽter perpendant ij, qui Venetos & Vinidas eosdem cum Vandalis esse autumant, uerba scriptoris huius de rebus

Tacit. de situ & mor. Ger.

Venedæ an Germani sint. Ptol. Geogr. lib. 3. cap. 5.

Iornand. de rebus Get. Vandalorum migratio in Pannoniam.

Venedi à Gotis uicti.

Dacia.

Slauini & Antes.

A sui temporis & sibi notis scribentis. Profectò si is eosdē esse uellet Venetos cū Vandalis, non temerè mutasset nomina: ut illicò post factam Vandalorū mentionem, Venetos, ac non Vandalos, ab Ermanarico bello petitos esse, memoraret. Nec mihi quisquā obijciat, in Venetis quoqꝫ idem eum fecisse: ut Venetos appellaret, cū prius Vinidas dixisset: quos eosdē esse dubium nō est, ipsomet etiam authore attestante. Maior est enim cognatio nominū in Venetis & Vinidis, quàm in his utrisqꝫ, & Vandalis. Vel nūc etiam Germani, partim Vēdos, partim Vindos, siue Vindas dicunt. Deinde tā Vinidis, quàm Venetis, Slauinos adiunxit: Vandalis non adiunxit, quorum paulo ante Venetos mentionem fecerat: cum rationi magis cōsentaneum fuerit, in prima mentione gentis, genus eius explicare. Præterea in Aquilonem secūdum Alpes, hoc est, Carpathum montē, à fontibus Vistulæ, Venetis, siue Vinidis sedes attribuit, hoc est, in Sarmatia: Vādalos autē ad eam partē Vistulę, quæ Germanis citerior est, habitasse, isti ipsi affirmant. Iam illud longè etiā efficacius argumētum est, non esse eosdem Vinidas & Venetos cū Vandalis, quòd post deuictos & ad paucitatem redactos, pulsosqꝫ suis sedibus Vandalos, Venetos multitudine abundātes, ab ijsdē Gotis infestatos & subiugatos esse scribit. Illud uerò longè efficacissimum, quòd Venetos atqꝫ Slauinos, Antasqꝫ, quos in Boream ad Vistulam, Danastrū & Danubium flumina, Musianū lacum, qui fortè Mysianus est, & mare Ponticum cōmorari, paulo an-B tè dixerat, ubiqꝫ desæuire suo tempore queritur: cum Vandali longè antè Pannonia nō pulsi, sed à Stilicone euocati, in Gallias & Hispanias populariter migrassent: atqꝫ adeò illis etiam regionibus relictis, in Africa Iustiniani armis attriti, afflicti, ac deleti essent: quod quidem tum Paulo Diacono, tum hoc ipso Iornande & Procopio, oculatis serè testibus, confirmare possumus. Congruunt cū his ea quæ superius de prouincijs Romani imperij ab hac gente afflictis, ex diuo Gregorio & Flauio Blondo descripsimus. Ex his igitur satis, ut arbitror, liquet, Venetos & Vinidas, quos Germani Vendos, sen Vindas uocāt, diuersos esse à Vandalis. Atqꝫ hinc apparet error Alberti Crātij, Frācisci Irenici, & aliorum, qui in eo quòd Slauos cum Vandalis eandem esse gentem affirmāt, Iornandis authoritatē sequi sibi uidentur: cum tamen is, quemadmodum nos modò ostendimus, non cū Vandalis, sed cum Vinidis, seu Venetis, Slauorum gentem coniungat.

Vindarum sedes.

Vandalorum è Pannonia migratio.

Vandali deleti.

Paul. Diac. de gest. Lang. lib. 1. c. 17.

Iorn. de reb. Geth. & de reg. ac temp. success.

Procop. de bello Vandil.

QVOD SLAVI GERMANI NON sint. Cap. VII.

QVOD si quis cū Tacito Venedos quoqꝫ inter Germanos referre contendat, nō magnopere pugnabimus: dummodo is meminerit, fieri potuisse, quod sępe alijs gētibus usuuenerit, ut Slaui, quos lingua moresqꝫ arguant Germanos non esse, Venedorum Germanorū nomine iam tum Iornandis tempore etiam appellarētur, cum eorum sedes occupassent: sicut etiā nunc à Germanis appellantur.

Slaui cur Venedi uocati.

Germanicæ linguæ usus apud Boemos & Polonos.

lantur. Nam quod Crantius ex usu Germanicæ linguæ nõ infrequẽti apud Boemos, addã ego, & apud Polonos, & è Germanicis concionibus colligit, eos Germanicã gentẽ esse: eadẽ ratione colligat licebit, Italos uel Latinos eos esse. Nã hę quoque linguæ in usu esse cœpere apud Polonos præsertim. Hispanis quoque & Italis nostra tẽpestate, ijs præsertim qui uel militarunt uel negociati sunt in Germania, nõ insolens est usus linguæ Germanicæ. Ne Latinæ quidẽ olim fuit Græcis, cum Romanis parẽrent. Ergóne ijdem erunt aut Gręci cum Romanis, aut Itali & Hispani cum Germanis? Nõ rectè hic ratiocinatur Crantius. Quòd si Slaui Germani sunt, uel ex Germanis orti, eademq́ue olim lingua usi, unde igitur Slauicæ linguæ usus apud eos inoleuit? quæ ut à Germanica, sic ab omni finitimorũ, atque adeò quorũuis aliorũ populorum, de quib. auditu aut literis aliquid accepimus, lingua penitus diuersa est. Quid quòd apud Bulgaros, Russos atque Moschos, qui & ipsi Slaui sunt, uel nullus omnino, uel certè rarissimus est Germanicæ linguæ usus? Fateatur ergo necesse est Crãtius alterutrũ, uel nõ extirpatos penitus olim esse à Slauis Germanos & Vandalos, uel certè posterius ab ijs colonias è Germania deductas esse agrestiũ pręsertim & opificũ omnis generis, cũ ipsi ferè militiæ uacarẽt. Quod nos à Polonis quodã tempore factũ esse, suo loco ostẽdemus. Iam, ne ex illo quidem Berosi testimonio, quo is Tuisconem Germanorũ omniũ conditorẽ, à Tanai ad Rhenũ usque regnasse, & ab eo Sarmatas maximos populos cõditos esse asserit, satis rectè comprobatur, Slauos Germanos esse. Nam ut illibata sit fides & authoritas Berosi: ut etiam demus Slauos uel Sarmatas esse, uel omnino cũ Tuiscone in Europã profectos, in his oris, quas nunc incolunt, inter Tanaim & Rhenũ cõsedisse: certè nõ statim cõsequetur, eos Tuisconis posteritatẽ esse. Neque enim necesse est, populos alicui regi subiectos, uel ab eo cõditos, ab eodẽ etiã procreatos, aut eadẽ duntaxat cũ illo stirpe ortos esse. Quin cernere est nõ modò in priscis annalibus, uerùm etiã nostro tẽpore multas gẽtes, externi generis regibus parẽre. Legimus etiã nonnullorũ populorũ colonias ab externis ducibus deductas esse. Quid? quod Sarmatiã Berosus ab ortu solis Tanai fluuio, ab occasu Rheno terminat: Sarmatæ uerò Gręcorũ & Latinorum scriptorũ testimonio multum terrarum ultra Tanaim tenẽt, nec scio an plus quàm citra Tanaim, & quidẽ antiquitùs, ita ut inde huc progressi esse uideãtur potius, quàm hinc illuc: cum & solũ hic sit uberius, & cœlũ mitius, & propinquior sit Asiatica quàm Europea Sarmatia Babyloniæ, unde in totum orbẽ terrarum colonię deductę sunt. An nõ licebit credere, uel interpretẽ perperam nobis reddidisse scriptoris Chaldęi sententiã, cum in diuersis linguis, diuersis nonnunquã nominibus & flumina, & loca, & gẽtes appellentur: uel ipsum etiã authorem de rebus tam procul à se remotis hallucinari potuisse, & aut ignorasse fines harũ gentium, aut Sarmatarũ nomine Germanos pariter & Sarmatas cõplexum esse? sicuti Sarmatis quoque nõnulli uicissim Germanorum nomẽ accommodant: Scytharum

Slauica lingua diuersa ab omnibus alijs.

Germani in Polonia & Boemia quando.

Beros. lib. 4. & 5.

Slauos nõ esse ortos à Tuiscone.

Sarmatiæ fines secundum Berosum.

De Berosi testimonio iudicium.

rum

A rum uerò nomen usq; quaq; trāsire in Sarmatas atq; Germanos, testis est C. Plinius. Sarmatę quidē certè Germani non sunt, quod ex hoc ipso Plinio, Cor. Tacito, Strabone, & Ptolemæo rectè colligimus, neq; ex Tuiscone progeniti. quāuis secundū Berosum à Tuiscone conditi: quippe qui à Sarmate, quē Moses & Iosephus Asarmotē uocant, Istri siue Iectani filio, & ipso ex Noa, sed per Semū filiū descēdente, nomen & genus duxerint. Non igitur Vandali, neq; Germani omnino sunt Poloni, Boemi, ac cęteri Slaui. Vnde autem Slaui ducant originē, aut unde & quando in has oras, quas nunc tenent, aduenerint, utinā tam facile esset uerū inuenire, quàm falsa refellere. Conemur tamen etiam illud, quantum possumus: ut si minus inueniamus, uiam certè ad inueniendum post nos quæsituris uel muniamus, uel indicemus.

Scytharum appellatio.
Plin. nat. hist. lib. 4. cap. 12.
Sarmatarum origo.
Genes. 10.
Ioseph. antiq. lib. 1. cap. 14.

VNDE SLAVI ET SLAVINI APPELlentur. Capi. VIII.

C nomē quidem Slauorum, & Slauinorum, ante Procopij & Iornandis historiā, & Iustiniani Imperatoris tempora, nusquā neq; apud Latinos, neq; apud Græcos scriptores adhuc inuenimus, quēadmodum initiò scripsimus. Nā Alberto Crātio, & Saxoni Grāmatico, nisi uetustiores authores proferāt, fidem in hac parte nō habemus. Neq; uerò loci ullius in terris, neq; hominis cuiusq; prisci nomen apud ueteres, uel geographos, uel historicos adhuc reperi-
B mus, unde hęc gēs siue natio uerisimiliter denominata esse uideat. Slauoniā enim à Slauis, nō hos ab illa appellationē accepisse, satis opinor cōstat cùm ex deflexione nominis, tū ex his quę suprà memorata sunt. Slauorū autem etymologiā, uel à Slouo, quod uerbū & sermonē: uel à Slaua, quod famā siue gloriam genti significat, omnes deriuāt: nemo, quod sciā, aliunde. ita ut cū ipsi se Slouacos & Slouanos, quasi uerbosos, ut uult Crātius, siue Slauacos, & Slauunos, quasi celebres dicerēt, à Latinis Slaui & Slauini dicti sint. Propius aūt uero est, eos à celebritate & gloria potius, q̄ à uerbositate, quæ in uituperio est, nomen sibi sumpsisse, cū res magnas & præclaras cōtra Romanū imperiū & finitimos quosq; gererēt. Et cōuenit sanè cū hac etymologia, quòd non Sloui, aut Slouini, uerùm Slaui & Slauini à Latinis appellātur. Corrigendus uerò hic est error eorū, qui eos Sclauos, siue Sclauinos uocāt. Qui quidē etiam in pleraq; Procopij & Iornādis & Blondi exemplaria irrepsit, ab Italis, nisi fallor: quòd ij, dū mollius loqui studēt, sæpe i pro l proferunt: ut pro flatu, fiato: pro placet, piace: sic pro Slauo, Siauo. Nihil autem ferè interest apud eos in enunciando, siue quis dicat Siauū, siue Sciauum, c litera interserta. Inde fortasis imperiti, cum Latinè loqui uellēt, uel scribere, non Slauū reddidere, sed Sclauum: quo nomine nūc quēlibet seruū appellant Itali, cùm alij, tum Adriatici maris accolę, ex nomine gentis, cum qua multa bella gessere: quemadmodum Romani olim Getas & Syros. Sed ad institutum reuertamur.

Slauorum nomen quando clarere cœperit.
Slaui à Slouō, uel Slaua dicti.
Sclauos perperam dici.
Sclaui apud Italos qui uocentur.

VNDE SLAVORVM GENTES PRODIERINT, *ratiocinatio.* *Cap.* IX.

CVM igitur Slauorum nomẽ tam ſit recens, nec à loco, A uel cõditore gentis deriuatũ eſſe appareat, uideamus num inter eos populos, qui Slauorũ nomine cenſentur, eademq́ꝫ lingua utũtur, quiſquã ſit, qui uetuſtius nomen habeat: ut inde cæterorũ omniũ examina prodijſſe, & cùm ſingulos noua nomina, tum uniuerſos cõmunem Slauorum appellationẽ accepiſſe demõſtremus. Ac Polonorum quidẽ, Cichorum, Sileſiorum, Pomeranorũ, Boſnenſiũ, Croatarum, ſiue Caruatorum, Raſcianorũ, Dulebianorũ, Dreuulanorum, Trauulanorum, Volyniorũ, Podoliorum, Palucorũ, Pouazanorum, Maſouiorum, Vilzorum, Velataborum, Luſicorum, qui nũc Luſacij uocantur, Lunchinorum, Licauicorũ, & ſi qua ſunt pręterea nomina, etiam recentiora ſunt. Recens eſt & Morauorũ, ſiue à Marotho rege, qui lõgè poſt Attilæ tẽpora fuit: ſiue à Moraua flumine, Olomucium urbem primariã præterlabente, id inditum eſt. Marcomãni enim, qui loca illa & uicinam Boemiã, deletis Boijs Gallica gente, quæ regioni nomẽ dedit, prius tenuere, Germani fuere: Ptolemæo, Cornelio Tacito, & L. Floro teſtibus. Vnde & illud apparet, quòd priſcorũ Boemorũ gẽs, licet uetuſtior ſit, quippe cuius & Ptolemæus, & Tacitus, atq́ꝫ etiam Strabo meminerint, Gallica tamẽ fuerit initiò: deinde, quę eam deleuit, cum eſſet Germanica, & ipſa Boemorũ appellationẽ retinuerit: quam poſtremò Cichi quoq́ꝫ Slaui in hanc uſq́ꝫ diem retinẽt, cum longe pòſt in ea regione domiciliũ fixiſſent. Quãquam ipſi ſe Cichos appellãt, & à cæteris Slauis ita uocantur. Nam quod ſcribit Crãtius, è Boemia & Pãnonia Slauos profectos, in Illyrico ac Dalmatia cõſediſſe: non probat nobis, cum neminẽ è uetuſtioribus huius ſententiæ authorẽ habeat. Sicut ne illud quidẽ, quod authore Saxone Grammatico prodidit, Caſſubios, & ipſos gẽtem Slauicã, ante Chriſtum natum extitiſſe: & quæ nũc teneant loca, tenuiſſe. Nam & Saxo ille nõ multo uetuſtior eſt ipſo Crantio: & cum de re procul à memoria ſua remota nullo authore ſcribat, non maiorem & ipſe meretur fidẽ. Itaq́ꝫ ne illud quidẽ recipimus, quòd Saxo idem, uetuſtiora Chriſto nato tempora perſequens, etiã Poloniæ facit mentionem. Modocas equidem populos in Sarmatia Aſiatica apud Ptolemæũ, Moſchicos, ſiue Moſchios montes in Cappadocia, ſiue Armenia, apud eundem Ptolemęũ, & C. Pliniũ reperio. Moſchenos etiã populos, & Moſchorũ tractũ, idem Plinius cõmemorat. Strabo quoq́ꝫ Moſchos populos Colchis finitimos eſſe ſcribit. Ioſephus uerò Hebræus Moſchinos populos, Cappadocas poſtea dictos, à Moſchim, ſiue Moſoch Iapeti filio, ut eſt in Geneſi apud Moſen, oriundos eſſe, ſcriptum reliquit. Et Modocarũ quidem nomen minus, Moſchenorum uerò, ſeu Moſchinorum, ſiue Moſchorũ, admodum cõuenit ijs populis, qui nũc in Europæa pariter & Aſiatica Sarmatia longè latéq́ꝫ imperantes, Slauica lingua utũtur, &

Slauorum populi. *Morauiunde nomẽ habeant.* *Marcomanni.* *Ptol. lib. 2. ca. 11.* *Tacit. de ſitu & mor. Germ. & annal. lib. 2.* *L. Fl. Epi. li. 4.* *Boemi qui, & unde appellati.* *Strabo Geog. lib. 7.* *Cichi.* *Albert. Crant. lib. 1. & 2. Vand.* *Saxo in Dania.* *Caſſubij.* *Moſchi.* *Ptol. lib. 5. cap. 9. & 13.* *lib. eod. cap. 6.* *Plin. nat. hiſt. lib. 5. cap. 27.* *Ibid. lib. 6. cap. 9. & 10.* *Strabo lib. 11. Geogra.* *Ioſeph. ant. lib. 1. cap. 11.* *Geneſ. 10.*

A Moschi Latinè, Moschouitę Germanicè, Slauicè uerò Mosqua appellantur. Et à multis quidem seculis ij sedes illas tenent, quod eorũ ipsorum annales testificantur: sed hoc nomẽ Moschorum non ita pridem usurpare cœperũt, nec uniuersè primùm. Sed unius de multis orę populus, à flumine & arce Mosqua, ita dici cœptus est, ex eo ferè tẽpore, quo post diuisum in multos principatus Russorũ eius regionis imperium, Ioãnnes quidã dux Danielis filius, (quemadmodũ uir grauis ac diligens, Sigismũdus Herbersteinus, regis Ferdinandi consiliarius, in Moschouia sua, ex eius gẽtis annalibus compertum, nuper memoriæ prodidit) ei territorio præfuit: & instaurata arce, quæ modica & obscura antè fuerat, sedẽ ibi suã cõstituit. Cuius posteri cum principatũ suũ adiunctis sibi proximis quibusq; eiusdẽ nationis atq; linguę principibus lõgè lateq; dilatassent: tum demũ cæteri quoq; Russorum populi longè maiores, antiquiores & nobiliores, quàm Moschi ad eam diem fuerant, nempe Vuladimirienses, Nouogrodenses, Iaroslauienses, Thuuerenses, Mozaiscenses, Susdali, Pscouenses, Rezanenses, Seueriẽses, & alij, ut quisq; ad imperiũ adiecti sunt, in Moschorũ nomen abiere: sic tamen, ut cuncti pariter Russorũ nomẽ libenter etiamnũ agnoscãt. Itaq; olim Kiouiensis metropolites, & nũc Moschicus etiam, Rusśię metropolites cùm ab alijs, tum à patriarcha Cõstantinopolitano uocatur: & ipse hũc titulum, uelut ampliorẽ, & augustiorẽ, quàm Moschouiæ, usurpat: & uerò ipsi quoq; Moschorũ principes nõ tam B Moschorũ, quàm Rusśiæ totius dominatũ in inscriptionibus, quanquã falso, sibi arrogãt. Vnde liquet, nec antiquum esse Moschorũ nomen: & Russorum partem, ac unum quẽdam populũ eos esse: ab arce & oppido, quod maximis terrarũ spacijs à priscorũ illorum Moschorum siue Moschinorum tractu abest, nõ ita pridem appellationẽ mutuatos. Ab his igitur Slauorũ origo deduci nõ potest. Bulgaros cum Slauinis cõiungit Iornandes: cum ab his pariter, & Antis, atq; Slauinis Romanum imperium uexari scribit. Attribuit autẽ eis alibi sedes in Europa supra mare Ponticum. Huic adstipulatur Blondus, qui Danubij accolas eos esse prodidit, Pomponius autem Lætus memorat, Anastasium Imperatorem duxisse lõgum murũ à mari ad Selibriam, ne incursiones Mysorum, Bulgarorum, & Scytharum Cõstantinopolitanis obesse possent. Verùm aliunde eos in illa loca uenisse, Blõdus idem testis est, nimirum è Scythia. Scythiæ uerò nomine Sarmatiam complexus est. Constat enim, in Sarmatia Asiatica Bulgarorum antiquas sedes esse, ad Rha, seu Volgã fluuium. Ac Ptolemæus quidẽ horum nõ meminit: Serborum uerò meminit, Sarmatiam Asiaticam describens. Constat autem, hos quoq; à recentioribus, in Europa inter Slauorũ populos numerari: nec eos modò qui Bulgaris & Rascijs proximi cõsedere, uerùm etiam eos qui Saxoniam & proxima Albi loca tenuere, & à quibusdam Sorabi dicti sunt. Quo fit, ut non incredibile sit, eos ex Asia in Europam uenisse. Sed ij siue Serbi, siue Bulgari, quota pars sunt Slauorum? Profectò non est credibile, unum aliquẽ tam

Moschi unde, & quando appellari cœpti.

Russorum septẽtrionalium populi, qui Moschorum principi parant.

Metropolitæ in Rusśia duo.

Moschorum principes Rusśiæ totius dominatum sibi arrogant.

Bulgari.

Iorn. de succes. reg.

Idem de reb. Get.

Blond. Dec. 1. lib. 9.

Pomp. lib. 2. hist.

Blond. ibidem.

Bulgarorum sedes.

Ptol. lib. 5. c. 9.

Serbi Slaui, & sedes eorum.

exiguum populum ex angusto terræ angulo profectum, tam paruo A tempore tantas uires & incremēta sumpsisse, ut dimidiam ferè totius Europę partem occuparet, impleretq́. Deinde si è Bulgaris prognati sunt Slaui, Serbi Slaui non erunt: si ex his, illi non erunt: sin ex utrisq́, profectò ambobus communis origo & commune aliquod nomē esse debet. Nec id Slauorum est, quippe quod sit recentius.

VERA SLAVORVM ORIGO.

Cap. X.

Rußiæ fines.

VSSORVM nomē latißimè patet in Sarmatia, quēadmodum dudum indicauimus. Cōplectitur enim ferè, quicquid terrarum est inter sinū Venedicū, Liuoniā, Suetiā, Oceanum glacialem, Rha, siue Volgam, Mæotim, mare Ponticū, Sarmaticos mōtes, Poloniā, Lituaniam, & Samagitiam. Sed non perinde celebre aut antiquum uidetur esse id nomen; ne illis quidem ipsis scriptoribus, qui primi Slauorū & Bulgarorum mentionem fecere, fortasse notū. Extant etiam eius gentis annales, uerùm nō supra septingētos annos à nostra hac ætate. Nā Ruthenorum uetusta gens in Gallia Aquitanica, non est eadem cum Rusßis. Quo fit, ut nos cum Russorum meminimus, nunquā eos Ruthenorum nomine appellemus: quemadmodum fecerūt cùm alij pleriq́ ante nos, tū Saxo Grāmaticus, qui Ruthenos Rusßiæ siue Rusciæ populos uocat, cū eisq́ Danos & Sueonas seu Suetios finitimos multa bella etiā longè ante Christū natum gesßisse memorat. Minimè ue- B rò mirum est, primùm, nullos extare annales apud gētem barbaram, quę post susceptam demum religionem Christianam uix literis, à Bulgaris suis paulo antè ad imitationem Græcarum inuētis, uti cœpit, & modicè utitur: deinde incognitam fuisse Græcis & Latinis eam gentem, sicut alias itidem septētrionales, quas cōmuni uocabulo uel Sarmatas, uel Scythas appellauere, cùm propter longa terrarū interualla, incultas regiones, ferosq́ & barbaros earū mores, nihil cum eis haberent cōmercij. Tametsi Roxanorum, siue Roxolanorū nomen, quod Russorum uel Rusßianorum nomini non ualde disßimile est, nō est incognitū ueteribus. Nam & Ptolemæus, & C. Plinius Roxolanos populos in Sarmatia ad latus Mœotidis collocat: & Corn. Tacitus Ottonis Syluij, qui octauus post C. Cæsarē apud Romanos imperauit, tempora persequens, ita de eis scribit: Conuersis ad ciuile bellū animis, externa sine cura habebantur. Eo audētius Roxolani Sarmatica gēs priore hyeme cęsis duabus cohortibus, magna spe ad Mœsiā irruperāt. Strabo autem ita: Roxani uerò magis ad Aquilonem spectātes, inter Tanaim & Boristhenem campestria pascuntur. Et paulo pòst: Num qui uerò supra Roxanos habitent, ignotū est nobis. Roxani quidē ad uersus Mithridatis Eupatoris ductores belligerarunt. Hic mihi cōsideret uelim diligēs lector, eas sedes ab his tā uetustis grauibusq́ scriptoribus attribui Roxolanis, siue Roxanis, quas Rusßi in hāc diē retinēt: eosq́ iā tum Ottone imperāte Mœsiā finitimā infestare cœpisse. ita ut uerisimile sit ab ijsdē posterius, debilitatis partim Gotorū, Hunnorum,

Russorū nomē. *Russorum annales.* *Rutheni non ijdem cum Rußis.* *Rußicæ literæ.* *Roxani, seu Roxolani.* *Roxanorum sedes.* *Ptol. lib. 3. cap. 5. Plin. lib. 4. ca. 12. Tacit. annal. lib. 17.* *Strabo lib. 7. Geogr.* *Slauos è Rußia prodijsse.*

A norum, Vandalorum, Alanorum, & Langobardorũ, partim Parthorum, Persarum, & Saracenorũ incursionibus atq; bellis Romani imperij uiribus, nõ solum eam ipsam Mœsiam, uerùm etiã Daciam, Pannoniam, Dardaniam, Liburniam, Illyricum, Dalmatiam, & Istriã subactas & habitatas: Thraciam, Macedoniã, & Græciam diuexatas, & ad extremum Græcam linguam penitus corruptã esse: rebusq; tam feliciter gestis, eos Slauorũ, siue Slauinorum nomẽ à gloria sibi sumpsisse. Eadẽ autem facilitate alia ipsorum quasi examina ad occidentem solem progredi, & omnem eam Germaniæ partẽ, quæ à Vistula ad Salam & Albim, seu Visurgim usq; inter Carpathũ montẽ, Danubium, & Oceanũ Germanicum protenditur, occupare, & in ditionem suam redigere potuisse, cũ ea populis exhausta & uacua esset, eorundẽ Gotorũ, Vandalorũ, Alanorũ, Burgũdionũ, & Langobardorũ cõtinentibus bellis, & in alias sedes migrationibus: easq; gẽtes mox imperijs distinctas, diuersis etiã nominibus appellatas esse, ita ut partim à ducibus, partim à situ locorũ, partim à priorib. incolis, deniq; à studijs, habitu, uel euẽtu aliquo noua nomina sumerẽt. Solos autẽ eos, qui in natali suo solo manserunt, antiquum Roxanorũ nomen retinuisse: cuius facilis est flexus in Rusianos, & Russos. Nã & inter x literã, & geminum ss, in enunciando permagna est cognatio cùm apud ueteres, tum apud recentiores, Italos præsertim: & Rosiam pro Rusia etiam nunc proferunt & scribunt Græci: quod nos in diplomate quodã antiquo B patriarchæ Constantinopolitani Vilnæ ante aliquot annos uidimus.

Slaui unde dicti.

Poloni & Boemi unde uenerint.

Roxani ijdem qui Russi.

AVTHORES SVPRA' MEMORATAE *sententiæ.* Cap. XI.

IN hac autem sentẽtia fuit ante nos Bernardus Vapouius, qui nostra memoria Polonorũ res gestas ab initio ad sua usq; tempora stylo persecutus, imperfectũ opus reliquit. Nec diuersum sensisse uidetur Antonius Bonfinius in Vngarica historia, quãuis non satis sibi constet. Vterq; autem Blondum Foroliuiẽsem secutus esse uidetur: qui libro primo primæ Decadis historiarũ, de Vãdalis & Burgũdionibus mentionem faciens, ita memoriæ prodidit: Facta autem est postmodũ alia in dictis gẽtibus mutatio. Siquidem Vãdali à fluuio regionis sic dicti, paulo post, quàm illi, quos Stilico concitauit, patria erant profecti, se Slauos dixere, à nomine gẽtis, quæ à Bosphoro Cimmerio in Tanaim fluuium habitare solita, se contulit in sedes Vãdalorum, Burgundionumq;, patria profectorũ. Nec tamen diu tenuere hi populi eam Slauorum nominationem: sed cum eorũ pars Mauricij Imperatoris temporibus in Dalmatiam, Illyricumq; emigrasset, qui manserunt domi, paulo pòst mutarunt nomina, & partim se Polonos, partim Boemos nominauere. Et libro octauo de illa Slauorũ in Dalmatiã & Istriam inuasione scribens, ita prodidit: Nec tamẽ omnis illa gens reliquit primas ad Danubium sedes: quin ijdem mutato nomine magnã obtinẽt partem illius regionis. Siquidẽ locutionis similitudo ac penè proprie

Bern. Vapouius.

Bonfinius.

Fl. Blondus.

Vandali unde dicti.

Slaui.

Poloni & Boemi.

tas ostẽdit, eos qui nũc Poloni & Boemi dicuntur, ex Slauorum reli- A
quijs fuisse. Incoluerãt autem prius, ut suprà docuimus, ea loca Vãdali: quos credendũ est, quando ad inuadendas Romanorũ prouincias sunt profecti, partẽ gẽtis in patria reliquisse. Quare Slaui paulo pòst superuenientes, ita locutiones cõmiscuere, ut ex utraq; tertiam effecerint, quę pro regionis & ducũ diuersitate partim Boemica, partim Polonica postmodum sit dicta. Sunt etiã certiores proximis in regionibus Slauorum reliquiæ apud Saxones, quorũ coloni maiori ex parte puram habent, qua Dalmatę utuntur, Slauonicã locutionẽ. Hactenus Blondus. Perplexè quidẽ & uariè, ut qui de rebus à sua memoria aspectuq; & cognitione remotis & alienis scribebat: illud tamẽ non obscurè ostẽdit, Slauos Vãndalos nõ esse, Vãdalorũ tamẽ nomine fuisse appellatos: & quo tempore, undéue ij primùm in Vandaliã, Saxoniã & Germaniã, Dalmatiã'q; & Illyricum aduenerint: nempe à Cimmerio Bosphoro ac Tanai, quæ loca geographi omnes Roxanis, siue Roxolanis & Sarmatis attribuũt. Nec omnino dissentit ab his Iornãdes. Is enim cum Slauinos & Antas, & uniuersam Vinidarũ nationem ad sinistrum latus Sarmaticorum mõtium, ab exortu Vistulæ in Aquilonem per immẽsa spacia consedisse memorasset, quod nos quoq; superius retulimus, addit: Slauinos quidem ab exortu Vistulę usq; ad Danastrum cõmorari, & paludes syluas'q; pro ciuitatibus habere: Antas uerò, fortissimos eorũ qui ad Ponticum mare curuantur, à Danubio usq; ad Danastrũ extendi. Siue autem Danaster is est, quẽ etiam nunc B accolæ Rusi & Valachi Nestrum, siue Dnestrũ uocãt, & multi Tyrã antiquis dictũ esse uolunt: siue Boristhenes, ut ipse Iornandes uelle uidetur: dubiũ non est, eã oram ferè Rusia, Sarmatia quidẽ certè, contineri. Et tamẽ de Slauinis & Antis tãtum hic ille scribit. Nihil aũt prohibet, alios eiusdẽ lingụę & nationis populos ulterius ad Aquilonem habitasse, aut etiã illos ipsos inde ad meridiẽ & mitiores fertiliores'q; oras non modò in Mœsiã, & ad Danubiũ, sed lõgè ultrà etiã, sicut nos iam ostẽdimus, progressos esse. Rusis igitur Slauorum omniũ originem nos quoq; cum his scriptoribus libenter acceptam referimus.

Slauos Vandalos dictos esse.

Iorn. de rebus Get.

Danaster fluuius.

RVSSORVM DENOMINATIO ET *origo. Cap.* XII.

VOD si quis porrò quęrat, quo tẽpore primùm Rusi Sarmatiã habitare cœperint, unde eò uenerint, & unde nomẽ acceperint: ingenuè fatear, me, quãuis diligenter inuestigantẽ, nescire tamẽ. Reperio quidem apud Ezechielem prophetam fieri mentionem principis Ros, Mosoch atq; Tubal: sic enim legunt Eusebius Cæsariensis, Theodocion, Symmachus, & Septuaginta interpretes. Nã diuus Hieronymus ambigit, proprium'ne gentis alicuius nomen sit Ros, an caput eo loci significet: sicut etiã habet uulgaris editio Latina. Ac de Tubale quidem, & Mosocho, iam nobis dictũ est: Ros, si gentis nomen est & ipsum, Rusis affine esse uidetur. Verùm Eusebius

Ezech. cap. 38. & 39.

Eus. demonst. euang. lib. 9.

Hiero. in Eze.

Ros.

A bius idem, eam gentem Romanos uult esse. Hieronymus, quæ sit, non inuenit. Non incognitum autem iam tũc fuit nomẽ Roxanorum Græcis & Latinis, sicuti suprà diximus. Quo fit, ut non ausim Russorum, seu Roxanorum originẽ ab illo Rosso, siue Ros deducere: præsertim cum neq; apud Berosum, neq; apud Iosephum, neq; apud Moysen in priscis genealogijs de eo quicquam reperiam. Rusʃi seu Rusʃiæ oppidi antiqui in ditione Nouogrodensi mentionem facit uir grauis ac diligens, Sigismundus Herbersteinus, in descriptione Moschouiæ: nec inusitatũ est, ab ignobilibus etiam oppidis populos denominari, qui cum obscuri fuissent initiò, postea uirtute & armis nomen suum unà cum imperio propagarunt: sicut nos de Moschis dudum ostẽdimus. Et adstipulari uidetur huic opinioni, id quod in annalibus Russorum legitur, dominatum Russorum apud Nouogrodum magnam, Bialoiezorum siue Album lacum, & Isborscum initiũ sumpsisse à Rurico, Sineo ac Trubore Varaijs fratribus. Quod si quis hoc nõ probat, uel altiorem etiam gentis originem requirit, nihil opinor prohibet credere, Polonos ac cæteros omnes Slauos Sarmatas esse: præsertim cũ constet iam, Bulgaros, Serbos & Roxanos, Sarmatiæ gentes esse, indéq; egressos populos quodam tempore, nouas sedes occupasse in Germania & Romano imperio, & Slauos, siue Slauinos sese dixisse: demonstrari autẽ non possit, unde aut quo tempore populi illi in Sarmatiã aduenerint, & priscos illos Sarmatas (si qui modò alij fuerunt) inde B pepulerint, uel deleuerint, sicut de Gotis atq; Tartaris potest, quorũ illi quidem tenuerunt aliquando, hi uerò etiam nunc tenẽt, partem aliquantam Sarmatiæ. Nam de Prussis, Liuonibus & Lituanis, & ipsis Sarmatiæ populis, postea suo loco dicemus. Quod si cui non satis adhuc probamus, Polonos ac Slauos omnes Sarmatas esse, nõ magnopere pugnabimus: modò illud certũ teneat, eos populos qui Slauica lingua & natione censentur, partim in Sarmatia sedes habere antiquitùs, partim inde profectos, per magnam Europæ partẽ sese diffudisse. Atq; hæc nos de origine Slauorũ in uniuersum attulisse sufficiat. Si quis exquisitius ac certius quicquam attulerit, nõ modò non molestè feremus, uerùm sequemur etiã. Nunc certè prolixiores esse nolumus in disceptandis & explicandis ijs, quæ ueteres scriptores uariè de Sarmatarum gente memoriæ prodiderunt. Quin Slauos etiam missos faciemus, & ad institutam Polonorum historiam propius accedemus.

Rusʃia oppidũ uetustum.

Sigism. Herberst. in Moschouia.

Russorũ principatus initũ.

Poloni & Slaui omnes Sarmatæ sunt.

Goti & Scytæ in Sarmatia.

DE SITV POLONIAE, ET NOMINE gentis. Cap. XIII.

IGITVR Slauorũ ij populi, qui ad Sarmaticos mõtes, siue Carpathũ, & in extrema ora Sarmatiæ, quà Germaniç, Vistula flumine interlabẽte, coniungit, & inde porrò uersus occidentẽ solẽ ad Odram fluuiũ (siue is Viadus, siue Guttalus est ueteribus) atq; adeò ad Boemiã usq;, & Albim, quà is relicta Boemia in mare decurrit, ut uolũt nostrates ferè, & ad extremã Sarmatici & Germanici maris orã cõsederunt,

Poloni qui.

Poloni unde dicti. Polaci, siue Polane, à uicinis eiusdem linguæ populis, atque inde Poloni à Latinè loquẽtibus dicti sunt: regio uerò Polonia. Duplex autem nominis huius ratio assignatur: uel enim à Pole, quod & planiciem, & uenationem Slauis significat, Polanos & Polacos appellari uolũt, propterea quòd & planam ferè apertamq; regionem ij tenent, & apprimè tenentur uenandi studio: uel à conditore ac primo duce gentis Polachi. Lecho siue Lacho, Polacos, quasi Polachos, hoc est, posteritatem Lachi, dici autumant. Cui rationi ac denominationi adstipulatur illud, quòd Russi & Moschi, nec scio an alij quoq; Slaui, præter Boemos, non Polanos, neq; Polacos, uerùm Lachos eos in hanc usq; diem uocant. Nec multum ab hac diuersa esse uidetur ratio nominis Vngarici, qui Polonos Lengel, quasi Lechel, ut uidetur, hoc est, à Lecho conditos, appellant. Conuenit certè inter omnes, Cichum & Lechum, siue Lachum, germanos fratres, hunc quidem apud Polonos, illum uerò apud Boemos primùm regnasse. Quamuis enim Vincẽtius Cadlubcus, nullam horum mentionem fecerit, Lechitas tamen Polonos uocat, à Lecho proculdubio. Aliundé ne autem ij duces cum suis populis in has oras cõmigrauerint, an ipsi alibi nati, ad cognatas gentes, antiquitùs ea loca tenentes, accesserint, an uerò & ipsi siue in Polonia, siue in Boemia nati, quodam tempore gentium harum regna, priuati cum essent, inuaserint, aut oblata susceperint: deinde si aliunde uenerunt, undé nam, & quo tempore uenerint, non perinde cõuenit. Qua de re nos, expositis breuiter aliorũ sententijs, quid sentiamus, subijciemus: de Polonis præsertim, de quibus hoc nobis opus instituitur.

Lachi. Lengel. Cichus & Lechus fratres principes.

A B

VNDE, ET QVO TEMPORE POLONI *in has oras uenerint.* *Cap. XIIII.*

Qui Slauos, Vandalos & Germanos esse uolunt, nõ habent necesse affirmare, Polonos cum suo duce aliunde in has oras, quas nunc incolunt, post uetustam illam Tuisconis migrationem uenisse, si modò constare sibi uolunt. Itaq; Albertus Crantius asseuerat, Slauos regionẽ suam ab omni memoria ad Sarmaticos campos tenuisse: & cũ angustæ eis essent sedes in Polonia, Morauia, Boemia, & Russia, nouas in Pannonia à Constantino magno Imperatore eos impetrasse: indéq;, imperante Mauritio, in Dalmatiam & Illyricum profectos esse. Verùm huius opinionis fundamentum iam conuulsum est: constititq;, Polonos atq; Slauos Vandalis successisse in his locis, ubi nunc est Polonia. Quocirca refellere nunc eam operęprecium non est. Alij uerò aliunde omnino Polonos & Boemos uenisse, pro comperto habent: & quidẽ complures, è Croatia profectos esse, consentiunt. Lechum enim & Cichum fratres, principes uiros, apud Crapinam & Psaros degentes, cum pertęsi essent dissidiorum & bellorum ciuilium, coadunata suorum hominum & aliorum uoluntariorum manu, ad quærendas nouas sedes è patria uersus occidentẽ solem per syluas montesq; iter habuisse; donec ad Albim flumen, & Boemiam

Crant. Vand. lib. 2. Idem lib. 1.

Lechi & Cichi peregrinatio. Vnde. Quare. Quò.

A Boemiam uenerint. Ibi Cichum soli bonitate delectatum, cum parte multitudinis in incultis locis consedisse: Lechũ uerò cũ cæteris ad Aquilonem ire perrexisse, eum'q; tractum qui Silesiam & maiorem Poloniam complectitur, & ipsum habitatoribus uacuum tenuisse. In hac sententia fuerunt Æneas Syluius Senensis, & ferè Boemi Poloni'que chronographi. Quanquam Ioannes Dlugossus, & Mathias Miechouiensis, nostrates, non satis constanter & conuenienter id asseuerare possunt, ut qui & ipsi Polonos Vandalos Germanos'q; esse uolunt. Adijcit præter cæteros Æneas Syluius, Cichum cædis perpetratæ iudicium fugisse, ei'q; fratrem Lechum fugæ comitem adhæsisse. Vnus est, quod sciam, inter nostrates, atq; is Anonymos, cuius mihi copiam fecere nuper Cracouiæ sodales Dominicani, qui suprà memoratos fratres, ac tertium cũ his Russum, non è Croatia, sed è Pannonia profectos, Boemiam, Poloniam & Russiam occupasse scribit. Nã alij Russum hunc, nõ fratrẽ, sed nepotem Lechi fuisse uolunt: sed falso, ut nos iam ostendimus. Porrò quo tempore id factum sit, non satis cõuenit inter omnes. Nostrates ferè nõ multo post Oecumenicum diluuium opinantur: quippe qui fratres illos partim filios, partim nepotes, partim pronepotes, aut nõ remotam certè posteritatẽ Iauani & Noe fuisse memorẽt. Vincẽtius, licet migrationis huius nullam faciat mentionem, antiquissimã tamen Lechitarũ gentẽ (sic enim Polonos nonnunquã uocat) esse ostẽdit, cum eos cũ Gallis (quo tẽpore ij sese per Europam & Asiam diffuderũt) & cũ Alexandro Magno rege Macedonũ B bella gessisse, Craco & Lesco, qui post Cracum longè regnauit, ducibus, prodiderit. Æneas Syluius nullũ tempus huic migrationi adscribit. Venceslaus Hagecus, imperãte Constantino tertio, post IESVM CHRISTVM Deum & hominẽ natum anno sexcentesimo quadragesimo quarto, à creatione uerò mũdi quinquies millesimo octingentesimo quadragesimo tertio, fundamẽta regni Boemici à Cicho iacta esse, scriptũ reliquit. Hęc ferè de Polonorũ & Boemorũ origine & aduẽtu, à recentioribus memorãtur. nam apud ueteres nihil de ijs reperio.

Dlug. hist. li. 1. Math. Miech. de dupl. Sarm. et Chron. lib. 1. Aen. Syl. in hist. Boem. — *Anonymos.* — *Russius Lechi frater, uel nepos.* — *Quando.* — *Vincentius.* — *Aeneas Syluius.* — *Venceslaus Hagecus.*

REFVTATIO SVPERIORVM OPINIONUM. Cap. XV.

SED nobis horũ nihil satisfacit. Primùm enim fabulæ illæ, nempe Cichũ & Lechum filios aut nepotes Iauani, aut certe è propinqua posteritate eius, & Noe progenitos, nõ multò post diluuiũ è Croatia, siue Pannonia in Boemiam & Poloniã commigrasse, ipsæ se refellunt: & facile ex ijs quę nos de Slauis superius attulimus, refelluntur. Neq; enim de prosapia eorũ à ueteribus Græcis & Latinis, ac ne ab ipsis quidẽ Slauis quicquam memorię proditum est: ac neq; de rebus gestis Polonorũ, aut Boemorũ, aut Slauorũ, aut Vãdalorũ omnino (quos quidã ex his eosdẽ cũ Slauis esse uolũt) siue contra Alexãdrum Magnum, siue cõtra priscos Gallos: quamuis pleraq; omnia de Gallis iuxtà ac de Alexandro ueteres historici cùm Latini

Cichum & Lechum longè post diluuium fuisse.

tum

Slaui quo tempore occupauerint eas, quas nunc tenent, sedes.

Pan.

Pannonum etymologia falsa.

tum Græci diligenter persecuti sint. Neque ante Iustiniani tempora Slauica gens Croatiam, aut Dalmatiam, aut Slauoniam tenuit, sicut nos iam demonstrauimus: ac ne Pannoniam quidem, quam anonymus ille de Pani, quo uerbo Slauica lingua dominus uocatur, regis nomine dictam esse fabulatur. Multo minus autem hanc Germaniæ partẽ, qua nunc Polonia ferè, Silesia, Morauia, Boemia, Lusacia & Pomerania continetur. Quòd si contendant pertinacius, habitasse quidẽ longè antè, & iam inde à diluuio, has gentes in his locis, post Lechũ & Cichum cõditores, uerùm alijs nominibus appellatas fuisse: cur quæso tam serò priscorũ conditorũ nomina accepere? Sin autẽ affirmant, tenuisse quidẽ eas antiquitùs hasce sedes, uerùm longè pòst Lechum & Cichum, eiusdem linguæ homines peregrè aduenĩẽtes apud eas regnasse, & tum primùm noua nomina eis indidisse: de Cichis quidem non penitus absurdè dici id posset: de Polacis etiam fortasſis, si à principe, ac non à planicie seu uenatione id nomen habent. Sed Polanorũ & Polonorũ denominatio à campis certè, quàm à Lecho, rectius deducitur. Est'ne autẽ credibile, externos duces, exules prҽsertim, ab his gentibus quodam tempore non dico expetitos, sed ea dignatione habitos esse, ut abiectis prioribus nominibus suis, ab ijs ipsæ dominari se paterentur? Subactas quidem, nec ipsi huius opinionis authores dictitant. Nos uerò satis euidenter ostendimus, ad Cõstantini certè primi tempora Poloniã ferè à Germanis habitatã fuisse: nec esse Germanos eos populos, qui nunc Boemiã & Poloniam tenent. Iam qui post sexcentesimũ demum à Christo nato annũ Polonos & Boemos cum suis authoribus è Croatia profectos, in his locis cõsedisse uolunt: aliquid illi quidẽ afferunt, in quo non iniuria quisquam acquiescere posse uideatur. Iam enim tunc illustre erat nomẽ Slauorũ, & iam aliquanto prius ij sedes in Illyrico, Dalmatia & Croatia fixerãt, & numero ac uiribus abundabant, ita ut in alias quoq; terras deducere colonias potuerint. Verùm tria sunt, quæ nos ab hac sentẽtia reuocant. Primùm, ratio migrationis. Nam si Cichus patrati homicidij iudicium fugitãs, ut uult Syluius, sedes mutabat: quid causæ erat, cur Lechus frater insons eũ sequeretur: cui manenti in patria, fratris fuga bono futura fuerat, propter accesſionem fortunarũ ab illo relictarũ? Aut si is tantopere dilexit fratrem, ut omnem fortunã cum eo subeundã sibi esse duceret, uel conscius admisſi sceleris pœnam & ipse metuebat: quid multitudo illa tanta, quãta ad occupanda duo perampla regna suffecit, nõ potuit ea tã charos principes suos iudicio supplicioq; eripere? Quomodo autem ea cum uxoribus, paruulis liberis, & omni supellectili fugã, ad quam celeritate opus est, expediebat? Deinde siue patratũ facinus, siue intestina disſidia migrandi è patria causam eis præbebãt, siue commodiores atq; patentiores sedes ij quærebant, quҽ ratio fuit tam longinquæ & incertæ peregrinationis per auios montes atq; syluas suscipiendæ? Cur non potius petiere Macedoniam, aut Epirum & Acarnaniam, aut Italiam, finitimas & nõ incognitas sibi, tum cœli clemen-

Germani fuere olim, ubi nunc Poloni sunt.

Polonos & Boemos non è Croatia uenisse.

A clemētia pariter & ubertate soli, & omni cultu agrorū urbiumq́ȝ præstantes regiones? Et sanè usitatius est, gētes à Septētrione ad meridiē, uelut è rigidis ad temperatiora, ex incultis ad cultiora loca migrare. Exemplo sunt Galli, Cymbri, Goti, Vandali, Langobardi, Scythæ, Hunni, Normanni, Circasi, Turcæ deniq́ȝ. Aut si æstuantibus fortè Boreæ flatus adlubescebat, cur nō in Pānonia, uel Bauaria, & ipsis cultis ac fertilibus terris, per quarū alterutram iter facere necesse habuerūt, substitere? Quòd si lacessere bello horum locorum populos nolebant, quî scire poterāt, si porrò uersus Occidentē solem, uel Septētrionem ire pergerēt, inculta & habitatoribus uacua loca se reperturos esse? aut si id alicunde cognouerant, cogitare certè secum poterant, ea non futura fuisse inculta & uacua, si excoli cura & industria humana posse putarentur. Postremò ut hasce coniecturas, tametsi graues, mittamus, certis profectò authoribus demonstrare possumus, ante illud tempus quòd suprà memorauimus, & ante Cōstantinum tertiū Imperatorem, atq́ȝ adeò ante Mauritiū etiam, Slauorū gentem hæc loca tenuisse, quæ nūc Poloni tenēt. Non utemur autē ad id probandū neq́ȝ Alberti Crātij, neq́ȝ Fl. Blondi testimonio, qui Slauos, quemadmodū etiam retulimus, ex his oris in Dalmatiam, Illyricum & Croatiā, Mauritij temporibus, qui Constantinū tertiū propè quinquaginta annis præcesit, profectos esse asserūt. Certior nobis testis erit Iornandes, qui cū ante Mauritij tempora historiam sui temporis scripserit, Slauorum & Slauinorū mentionē faciens, ad sinistrū latus Sarmaticorum mōtium, & ad Vistulam fluuiū, qui nunc Poloniā interluit, habitare eos memorat. Per quæ tempora Dalmatiā, Illyricū & Istriā infestatas quidē, sed nondū habitatas fuisse à Slauis, ex hoc ipso Iornande, diuo Gregorio, & Procopio comprobatur. Procopius quoq́ȝ memorat, Iustiniano regnāte Erulos à Lōgobardis deuictos, partim in Illyrico cōsedisse: partim cū Istrum flumē haudquaquam trāijcere statuissent, Slauinorū gentē pretereūdo, cū in loca deserta euasissent, ad Harmos primùm, deinde ad Dacas, hinc ad Oceanū peruenisse: eóq́ȝ traiecto, in Thule insula cōstitisse. Vnde apparet, Illyricū quidem tunc adhuc Slauinos nō tenuisse: tenuisse autē ea loca, q̄ Eruli ab Istro, qua is Illyrico proximus est, per Daciā (quæ eadē Dania est) ad Oceanū ac Thulen uersus Septentrionē proficiscentes, præterire necesse habuerunt. Non igitur probabile est, è Croatia tunc Lechum & Cichum cū Slauis in Boemiam & Poloniā uenisse. Ac ne ex Pannonia quidem: quippe quam ante Valentis imperium à Vandalis, mox à Gotis, deinde usq́ȝ ad Martianum imperatorem ab Hunnis habitatam: post Attilę uerò mortē à Gotis, siue Ostrogotis recuperatā esse, ex his ipsis Procopio & Iornāde cōstat. deinde uerò circa Iustiniani tēpora à Langobardis subactā: & post quadraginta duos annos ab his ipsis, in Italiā populariter cōmigrantibus, sub pacto Hunnis relictam esse, ex Paulo Diacono notū est. quod quidē paulo ante Mauritij tempora factū esse, dubiū nō est: quo tēpore Slauos iam ad Vistulā habitasse, paulo

Populi à Septētrione uersus meridiem ferè migrant.

Poloni ante Mauritiū Imp.

Crant. lib. 1. Vand. Blond. Dec. 1. li. 1 et 8.

Iornan. de reb. Get.

Proco. de bello Got. lib. 2.

Poloni non è Pannonia.

Iornan. ibidē. Paul. de gest. Langobard. lib. 1. & 2.

ante ostendimus. Manifestum est igitur, neque è Croatia, neque è Panno- A nia tunc, aut etiã prius, eos populariter uenisse in hanc orã: multo minus posterius. Quanquam enim regnauere postea Slaui in Pãnonia, subiugatis, ut reor, Hunnis, qui pauci post Attilam ibi remanserant, usque ad Suaten, siue Suatibolugum, siue Suatoplugum Marothi filiũ, qui post septingentesimũ quadragesimũ annũ à Christo nato, uel ut alij uolunt, longè posterius, ab Hunnis uel Vngaris ex Asia tunc ueniẽtibus deuictus, fugiens Danubij uorticibus haustus perijt: sed iam tunc lõge antè habitata fuit à Slauis Polonia. Quin istum ipsum siue Suaten, siue Suatoplugum, nonnulli scriptores Polonũ, nonnulli Morauum fuisse memorant: Slauum quidem uel ipsa etymologia prodit. Cæterùm ne Blondo quidem & Crantio assentimur in eo, quòd è Polonia & Boemia Slauos in Dalmatiam & Illyricum uenisse uolũt. Potest enim probari è Procopio & Sabellico, Thraciã & Macedoniam, uelut uiciniores, ab ijs prius, quàm Illyricum & Istriam, uexatas esse. E' Polonia uerò & Boemia proficiscentibus hæ regiones prius sese offerunt, quàm illæ: nonnullaque prẹterea superius à nobis commemorata sunt, & statim commemorabuntur, quæ ad refellendam illam opinionem ualde accõmodata sunt, si sit operæprecium. Atque hæc aduersus suprà memoratas opiniones dicta sunto.

Slaui regnauerunt in Pannonia. *Bonf. Vngar. Dec. 1. lib. 9.* *Suatoplugus.*

Slaui unde in Dalmatiam uenerint. *Proc. lib. 3. de bello Got. Sabell. Ennead. 8. lib. 4.*

DE LECHO ET POLONIS, VNDE ET QVANDO EXTITERINT, PROBABILIOR SENTENTIA. Cap. XVI.

Polonos & Boemos è Russia profectos esse.

QVID igitur certius, aut probabilius duntaxat, nos affe- B rimus? Illud nimirum, quòd cũ ostensum sit superius, è Rusia & Sarmatia Slauos in Mœsiam, Daciamque ac Pannoniam, secundũ citeriorẽ Danubij ripam penetrasse: inde uerò non ante Iustiniani Imperatoris tẽpora, in Thraciam, Macedoniã, Dalmatiam, & Illyricum inundasse: & aliquãto pòst demũ, nempe circa Mauritij & Phocæ tempora, in ijs oris certũ domiciliũ fixisse: ante quod tẽpus iam eadem gens ad Sarmaticos montes, & fontes Vistulẹ, ubi nunc est Polonia, habitabat: aliquanto prius autem Vandalos ex ijs locis in Pannoniam, atque inde mox in Gallias, Hispanias & Africam commigrasse: consentaneum, ac propè necessarium est, tunc, uel certè paulo posterius, circa Attilæ tempora, eos populos qui nũc Poloni & Boemi dicuntur, progressos è Rusia & Sarmatia, itidẽ atque illos alios Slauos, uacuas, aut certè infrequentes Vandalorum sedes occupasse, indeque porrò in interiorem Germaniam & Boemiam arma protulisse. Et sanè minore longè negocio, citiusque hàc secundum dextrum latus Carpathi mõtis ad interiorẽ Germaniam, uacuam, aut certè semiuacuam tunc, sicuti modò diximus, ij penetrare potuerunt, è patria sua profecti: quàm in Slauoniam ac Dalmatiam, longius à se distantes, & Romanorum imperatorum armis defensatas. In hac sententia fuit ante nos Bernardus Vapouius: tametsi neque tam firmis argumentis, neque tam multis aut tam certis testimonijs usus. Idem Blondus quoque sensisse

Bern. Vap. lib. 1. hist. Polo.

A sensisse uidet. Antonius uerò Sabellicus disertè scribit, Slauos à Cimmerio Bosphoro bipartitò digressos, partem unam ad dextram deflexisse septentrionem uersus: scissamq; in duos populos, Boemos & Polonos, alteram transmisso Istro, secundum Sauum amnem ad Dalmatiã usq; sedes tenuisse, nihil mutato nomine. Hæc nos de Polonorum & Boemorum origine & aduentu ad has terras, grauibus argumẽtis & authoribus, ratione temporum & locorum consentiente comprobamus. Siue aũt ij Lecho & Cicho ducibus initiò à Sarmatia profecti, hæc gesserũt: siue cum initiò nullo, aut uno dũtaxat, imperio regerentur, successu tẽporis lõgè latèq; propagato imperio, hi duo principes regnũ inter se partiti sunt: alterum Polonis, alterũ Boemis nomen dedisse dubitandum nõ est. Neq; enim fabulosum omnino habendũ est id, quod diuturno nõ tantum horũ ipsorum populorum, sed cunctæ Slauicæ nationis consensu celebratur, Lechum & Cichum principes hisce Slauorũ populis præfuisse, & nomina indidisse. Vapouius quidem etiam certum tempus edidit, quo hæc acta sunt: nempe circa annum Christi quingentesimum quinquagesimũ. cuius rei penes authorẽ fides esto. Illud uerò, quod de aduentu Slauorũ è Croatia uulgo & ipsum circũfertur, credibile est à sciolo quopiã, rationẽ temporum & historiæ ueteris nõ satis tenente, assutum esse: cum is aduenas esse in his oris Polonos & Boemos persuasum haberet, nec unde huc uenissent inueniret, nesciuisse tamẽ id uideri nollet. Eum uerò locum B ab eo potissimum electũ esse, unde cum hi populi cõmune Slauorum nomẽ acceperint, originẽ quoq; duxisse, probabiliter uideri possent. Nisi fortè existimãdũ est, has gẽtes nõ ab uno aliquo homine regi, sed ab antiquo plebeia cõmuniq; libertate uiuere solitas, teste Procopio: cum longè antè in his sedibus consedissent, quodã tempore uel utilitate, uel necessitate adductas, peregrinos reges, sed eiusdẽ tamen secum linguæ, è Croatia acciuisse, oblatos'ue ultrò accepisse. Quod credere, uel non credere, per nos liberum cuiq; esto. Nos explicata, quoad fieri potuit, origine Polonorum, iam ad res gestas eorum aggrediamur, à Lecho sumentes initium, quando de uetustioribus gentis temporibus nihil exploratum habemus.

Blond. Dec. 1. lib. 1.
Sabel. Ennea. 8. lib. 2.

Boemi & Polonià ducibus nomina accepere.

Lechus & Cichus quando in has oras uenerint.
550 annus à Christo nato.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER SECVNDVS.

LECHVS.

LECHVS igitur omni illa, quam siue armis, siue imperio tantum occuparat, regione quàm latissima ad colendũ & habitandũ multitudini suorum distributa, castella & arces opportunis locis muniuit, ipse in una ex ijs domicilium fixit, quam sexto à Varta flumine milliario uersus Septentrionẽ, in patentissima planicie, ex rudi & nõ dolata materia, inter lacus & paludes ad necessitatẽ magis & qua-

Varta fluuius.

lequale receptaculum, quàm ad splẽdorem atq; delicias extruxit: eiq; A oppidum adiunxit, quo esset tamen aliqua hominum circum principem frequentia: & Gnesno, seu Gnesnæ nomen ipsi imposuit, à nido, quem Gnasdo uocamus, paulũ deflexo uocabulo: siue quòd eo sibi loco arx illa futura esset, quo nidus auibus per apertum aera uagantibus: siue quòd aquilarum nidum ibi reperisset, indeq; insigne boni auspicij acceptum mãsisse & manere successoribus eius principibus Polonorum existimatur, alba aquila, erecta, expansis alis. Sic igitur fundato regno, Lechus partim Gnesnæ manendo, partim obeundo regnum, ius dabat populo æquabile, non ex præscripto legum, quæ nullæ erant: sed ex arbitrio suo, hoc est, ex æquo & bono: imperio, quod credere par est, moderato utẽs, magis ut patris charitatẽ quàm domini seueritatẽ obtineret in eos qui fidẽ ductum'q; suũ secuti essẽt. Nec enim facile liber & ferox populus asperũ, superbum, stolidum & impotentẽ tyrannũ aut initiò secutus esset, aut postea pertulisset. Reditus tunc & agros peculiares nullos habebat princeps: sed ei cũcti seminabant & metebãt, deq; omniũ rerũ prouẽtu fructibus ipsis uectigal pendebãt. Nã numus tunc incognitus erat apud Polonos: sed permutatione rerũ, quod cuiq; opus erat, sibi cõparabant. Quãdiu uerò Lechus regnauerit, quid pręclari bello paceq; gesserit, quos'q; liberos reliquerit, nihil cõperti habemus. Aliquãdiu quidẽ posteri eius post eũ regnasse ferũtur, ita ut natu maximus principatũ, cæteris libẽter concedentibus, obtineret: sed qui'nã hi, quot'q; sibi inuicem successerint, B donec stirps omnis deficeret, nõ liquet. Bernardus Vapouius, nescio quẽ authorem secutus, uult, Lechũ aliquoties cum Germanis, secũdis prælijs dimicasse, ac de regulo quodã singulari certamine uicto & interfecto opima spolia retulisse: multas munitiones partim ui, partim per deditionẽ cepisse: & ad Veserã seu Visurgim usq; imperium protulisse, & in eius fluminis ripa urbẽ condidisse, eiq; propter onus perpetui pręsidij Brzemię siue Bremæ nomẽ imposuisse. Posteritatẽ uerò eius cẽtum quinquaginta fermè annis regnasse in Polonia, nẽpe ad septingẽtesimũ ferè annũ à Christo nato: multa'q; bella gessisse cũ Germanis; & alijs finitimis gẽtibus. Nã ea quæ sequũtur, è Saxone Grammatico, & Alberto Crãtio paulùm immutata sumpsisse uidetur: nẽpe maris quoq; fortunã Polonos tunc feliciter tẽtauisse. Instructa enim classe, traiecto'q; sinu Codano, siue Balthico, Rugiam, Fæoniã, & alias quasdam insulas de Danis Polonos tunc cepisse, & cum ea gente uario marte terrestribus & naualibus prælijs dimicasse. Ad extremum duce Visimiro, uno de Lechi posteris, Syuardum Danorum regem nauali pugna insigni ab ijs profligatum, pulsum'que, precario regni partem sub annuo tributo recepisse, concessa Polonis Iutia Scania'q;: filias uerò eius duas captiuas, alterã Noruegijs, alterã Germanis uenditas: filiũ autẽ Iarmericum in obsidis loco asseruatũ esse. Inde Visimirũ principem captiuis abũdantẽ, duas urbes maritimas citra mare cõdidisse: & ex his alteram Visimiriam de suo nomine, alteram Dantiscum,

Gnesna condita.
Gnasdo.
Aquila alba, Polonorũ principum insigne.
Lechi studia.
Imperium placidum.
Principis reditus.
Pecunia incognita.
Bernardus Vapouius.
Lechi res gestæ.
Brema urbs condita.
Brzemiæ.
Lechi posteri quandiu regnarint.
Sax. in Dania lib. 8.
Crant. in Vãd.
Dani à Polonis bello petiti & uicti.
Syuardus rex Danorũ uictus à Visimiro.
Visimiria, quæ nunc Vismaria.
Dantiscum, siue Gdanum.

A tiſcum, ſiue Gdanum, à Danis deuictis, eoq́ꝫ deductis appellaſſe: quæ parua obſcuraq́ꝫ aliquandiu, ad eum ſplendorem poſtea peruenit, ut ſit celeberrimũ, & non ſolum Septentrionis & Occidentis, uerùm totius ferè orbis terrarũ copioſiſsimum, & omni genere mercium refertiſsimum emporiũ, portu ac tribus oppidis permunitũ. Addit idem Vapouius, Syuardum poſtea ſeruitutis impatientem, Viſsimiro rebellaſſe, & in pugna occubuiſſe: filiũ uerò Iarmericum aliquanto pòſt è cuſtodia elapſum, nouos motus in Dania concitaſſe, uerùm eos à Polonis tũc ſedatos eſſe. Quo tempore autem Dani iugum Polonorum penitus excuſſerint, non memorat Vapouius.

DVODECIM DVCES, SEV PALATINI.

CVM aũt ſtirps Lechi defeciſſet, Poloni comitijs de conſtituẽda repub. Gneſnæ habitis, ad neminem unũ principatum deferunt: uel quòd in pari multorũ dignitate uariarent ſentẽtiæ, uel quòd monarchiæ ad tyrãnidem (ut ſunt res humanæ in deterius mutabiles) declinãtis pertæſi iam eſſent: Duodecim uerò ex omni procerũ numero, potentes & ſpectatos in primis uiros, deligunt, qui ſiue nouo tunc populi placito, ſiue uſitato etiam ſub principibus inſtituto, ſuæ quiſq́ꝫ regioni, diuiſa in totidem regiones tota Polonia, præeſſent: & Voieuodæ, hoc eſt, duces belli & copiarum, uernacula lingua dicerentur. His reipub. in pace iuxtà ac in bello ſummam in commune mãdant. Et rectè

Voieuodæ, ſiue Palatini.

B quidẽ illi initio, eq́ꝫ repub. initum magiſtratũ geſſere, legesq́ꝫ pauciſſimas & ſimpliciſsimas, ut rude illud ferebat ſeculũ, non in libris, neq́ꝫ in tabulis, ſed in animis hominũ atq́ꝫ in uſu, perinde atq́ꝫ Lycurgus apud Lacedęmonios quondã, incidêre: quę inſtituta uerius, q̃ leges, dixerimus. Sed pòſt aliquanto ad ambitionẽ uerſi, dum ex ſuo quiſq́ꝫ nutu omnia geri uult, & rem priuatã potẽtiamq́ꝫ ſuam augere ſtudet, aſſentari multitudini, eiusq́ꝫ licentiã alere, ſuos quiſq́ꝫ per fas nefasq́ꝫ defendere & euehere, terrori eſſe ijs quos beneuolẽtia ſibi adiũgere non poſſet: inde contentiones, ſimultates, & factiones deniq́ꝫ è ſtudijs partiũ exortæ: inde edicta & imperia ipſorũ uulgo negligi cœpta, rẽpub. ab unius imperio ad paucorũ dominatũ dudum traductã, nec multo pòſt eò redactam ut rex iam ſibi quiſq́ꝫ & lex eſſet, penè funditus euerterũt. Quibus rebus cõmoti finitimi populi, Polonorum uim atq́ꝫ potentiam dudum ueriti, & experti etiam, celatum bene ad eam diem timore odium atq́ꝫ dolorẽ in apertum proferendum, & armis uindicandum, nomenq́ꝫ Polonum delẽdum, uel affligendũ certè ſibi eſſe exiſtimarunt, tam luculẽta occaſione ſeſe offerente. Quandiu uerò horum duodecim ducum imperium durauerit, nihil cõperti habemus. Manſit quidẽ deinceps etiam ſub principibus & regibus, manetq́ꝫ in hanc diem is ſiue honor, ſiue magiſtratus: uerùm aliquãtum reſtricta poteſtate & iuriſdictione, & ab ijs qui Latinè loqui uolũt, Palatini uſurpãtur: quo nomine à nobis quoq́ꝫ deinceps appellabunt̃, habẽtq́ꝫ ij principem ſecundũ epiſcopos in ſenatu regio locum. Cum aũt non ijdem

Ambitio rerũpub. peſtis.

Palatinorum dignitas.

perpetuò fines Poloniæ fuerint, sed accisi aliquãdo, rursusq; prolati A sint, ne regionum quidem eadem distinctio, nec idem Voieuodarum siue Palatinorum numerus mansit.

CRACVS.

ERTAESI igitur malorũ Poloni, quę sub duodecim Palatinorũ imperio agminatim ipsis incubuerãt, ad unius principatũ respexere: & aliquid de gustata libertate ipsi sibi detrahere, quàm perire prorsus malebãt. Itaq; conuentu apud Gnesnã acto, post longam consultationem una omnes sententia ad Cracum principatum deferũt: quẽ nostrates quidẽ perperam Gracchum appellant, Romanumq; exulem fuisse, & supra quadringentesimum, uel ut alij uolũt, quingentesimum annum ante Christum natum apud Polonos regnasse, fabulãtur. Quo quidẽ tempore, necdum Polonorũ gens extiterat: & incognitũ, ni fallor, adhuc erat apud Romanos Gracchorũ nomen. Ac ne ijs quidem temporibus, in quę nos hunc Cracum conijcimus, aliquẽ de Gracchorum familia superfuisse, in Romana historia reperimus. Verisimilius est igitur, quod etiã Dlugossus sentit, Polonos Polonũ potius, quàm externum sibi regẽ creasse. Ac Vapouius quidẽ, circa septingẽtesimũ annũ à Christo nato id factum esse uult: Hagecus uerò, paulò posterius, fingitq; idẽ, Lechi filiũ Cracũ siue Crocũ hũc fuisse. Verùm is neq; hoc, neq; itẽ alia multa nobis probat. Siue autem Cracus unus de Voieuodis fuit, siue non, domicilium quidẽ habebat apud Vistulam, tertiodecimo milliario à fontibus eius fluminis: uir cùm amicitijs, copijs & facultatibus potẽs, tũ prudẽtia, animi magnitudine, & iusticię atq; integritatis opinione apud omnes gratiosus, ita ut solus rectè dilabentem B rẽpub. sustinere & recreare posse uideretur. Is multum diuq; reluctatus, eo q; perdifficile esse uideret rempub. partim ciuiũ licentia & intestinis dissidijs perturbatam, partim externis bellis quassatã restituere & reficere: tandẽ precibus & cõtentione multitudinis, & charitate patrię uictus, reipub. curam suscepit: hostes alios fœderibus, alios armis à ceruicibus patriæ remouit. in his Gallos, ut uolũt nostrates pleriq; omnes, per Pannoniã sese magnis copijs in Poloniã infundẽtes, profligat atq; depellit. Vnde uerò hi Galli uenerint in has oras, inuestigare difficile est. Nã Scordisci ac Taurici Gallorum populi, qui Mœsis mixti, ut author est Strabo, multo antè ad Istrum cõsederãt, iam à Romanis primùm, deinde à Gotis, & mox ab Hũnis deleti erãt. Boij quoq;, & ipsi Gallica gens, qui Boemiæ, quẽadmodum superiore libro indicauimus, nomen dedere, multo antè iam à Marcomãnis Germanis, & hi porrò à Cichis, Polonorum cõsanguineis, uel pulsi, uel subacti erãt. Nec per Pãnoniam certè ijs Polonos adoriri necesse fuisset, nisi fortè eos Boemia pulsos, in Morauia uel extremis finibus Pãnonię cõsedisse, & inde in Poloniã inuasisse existimãdũ est: aut certè credẽdũ est, eos Frãcos fuisse oriẽtales, quorũ regnũ Austrasiã & Bauariã cõplexũ, ad Pãnoniã & Vngariã usq; pertinuisse fertur: apud quos per ea tẽpora Pipi-

Cracus qui & cuias fuerit, & quo tempore.

700. an. post Christum natum.

Cracus inuitus regnũ suscepit.

Franci à Craco repulsi.

Franci orientales.

Pipinus Caroli magni proauus.

A ra Pipinũ, Caroli magni proauũ, dominatũ esse, Blõdus & Sabellicus memoriæ prodidere. Illud autẽ fortasse nostris errãdi occasionẽ præbuit, quòd ea gẽs, cũ Gallias subegisset & insedisset, priscorum Gallorum nomine etiã nunc à Latinis appelletur. Sed quicunq; tandẽ ij fuere populi, qui tunc Poloniam bello uexauerũt, eos Cracus repressisse memoratur. Vincentius etiã in Carinthiam eum expeditionem fecisse uult, ante susceptũ principatum: indeq; reuertentem, cum persuasisset Polonis, ut sub unius principatu, quàm sine principe uiuere mallent, omniũ consensu principẽ factum esse. Deinde uerò Cracus pacatis foris rebus, domi licentiã & audaciam perditorum coercuit: iudices priuatarum controuersiarum per loca cõstituit: urbem in læua Vistulæ ripa in loco domicilij sui cõdidit, ac de nomine suo Cracouiã appellauit: eiq; arcẽ in colle Vauelo, Vistula eum ab oppido tunc dirimente, felicibus auspicijs superædificauit: quã regni caput, Gnesna relicta, fecit. Quę quidẽ urbs è paruis illius seculi initijs successu temporum ad eam, quã uidemus, amplitudinem & splẽdorem, principum posteriorum habitatione & fauore peruenit, ut mœniũ ac turriũ firmitudine, ædificiorũ publicorũ iuxtà ac priuatorum magnificẽtia, copia rerum quæ non modò ad sobriũ uictum cultumq; corporis, uerùm etiam ad luxum & uoluptatem requiruntur, deniq; urbanitate & elegantia ciuium & incolarum, cum Germanicis & Italicis urbibus certet: inter totius autem Septẽtrionis, nedum Poloniæ, urbes facilè principatum

Blondus. Sabellicus.

Cracus expeditionem fecit in Carinthiam.

Pacis studia.

Cracouia condita.

Regia Cracouiam trãslata.

Cracouiæ laus.

B teneat. Fertur etiam, immanem belluam, quam Holophagum uocãt, in antro montis cui arx Cracouiensis superimposita est, cubile habentem, & uiciniam omnem deuorandis pecudibus, iumentis & hominibus uastantem, à Craco astu interemptam esse, cum corpora illi obijcienda, pice, sulfure & fomite succenso infarciri iussisset, & ignis conceptus uiscera beluæ torruisset: quod nescio an fabulosum sit. Antrũ quidem in hanc usq; diem extat saxo exeso profundum, quod specum Draconis uocant: quod tamen etiam natura sic extitisse potuit. Celebri Craci fama moti cõsanguinei Polonorũ Cichi siue Boemi, ipsi quoque ultrò principẽ sibi eum asciuerunt, uti Dlugosso & Vapouio placet. Tametsi Æneas Syluius, & Hagecus, nõ hunc, sed alium Cracum siue Crocũ tunc apud Boemos regnasse uolunt, & Crocouiã siue Crocoueciam arcem in Boemia cõdidisse: morientemq; eo ferè tempore, quo noster regnare cœpit, tres filias reliquisse: è quibus una Libussa saga paternũ regnum susceperit, assumpto sibi in societatẽ thori & principatus Præmislo rustico homine: quẽ missi ad hoc equites in ferrea tabula, hoc est, in uomere prandentem repererãt: eorumq; posteritatem longa & perpetua successione per multa secula Boemis præfuisse. Verùm ad nostra reuertamur. Cracus cũ per multũ tempus bene & feliciter regnasset, obijt, & è conspectu Cracouię ultra Vistulam in monte Lassotino, aggesto instar mõtis tumulo, quemadmodum mandauerat ipse, sepultus est: extatq; in hunc usq; diem is tumulus, haud procul à delubro, quod diui Benedicti nomine appellatur.

Holophagus à Craco extinctus.

Cracus an idẽ apud Boemos regnarit.

Crocouecia arx Boem.

Boemorũ principum genus.

Craci monumentum.

In Vomere prídet Praemislus

LECHVS SECVNDVS.

CVRATO Craci funere, filius eius natu minor Lechus, maiorem, cui Craco nomen erat, per speciem uenationis in syluas eductum, incautum occultè interimit: ac fortuito casu eum perijsse mentitus, simulatis lachrymis atque luctu honorificè sepelit: principatum'que scelerate appetitum, qui maiori natu debebatur, sublato illo suscipit. Verùm aliquanto pòst patefacto scelere, principatu deiectus, & in exilium actus est. Alij dolore & consciẽtia patrati parricidij, cum dijs hominibus'que exosus esset, domi eum contabuisse, nullis relictis liberis, aiunt. Vincentius, uiuente adhuc patre parricidium ab eo patratum, sed mortuo demum patre, & iam ipso regnante, scelus patefactum esse, memorat.

Lechi parricidium et pœna.

Vincentius.

VENDA.

TAM gratam autem atque iucundam sui memoriam Cracus princeps apud Polonos reliquerat, ut utroque filio eius, quemadmodum iam commemorauimus, orbati, Vendæ filiæ superstiti, uirgini, principatum mandarent: ea spe ducti, quòd præstantem aliquem & inclytum principem de externis regibus, aut principibus, coniugio eius inuitatum, habituros se esse existimarent. Erat Venda uenustissima puella, ita ut meritò uendæ, hoc est, hami nomen ipsi inditum esse uideretur: quòd quasi pisces hamo, specie eius contemplantes caperentur. Nec sanè fefellisset Polonos opinio, nisi per Vendam stetisset. Nam Ritigerus (Ritogarum ferè nostri uocant) illustris & potẽs ea tempestate in Teuthonibus finitimis siue Germanis (apud quos in usu est etiamnum Rutigeri, seu Ritigeri nomẽ) princeps, missis oratoribus coniugiũ eius petiuit. At illa excelsi & minimè muliebris animi uirago, facũda'que iuxtà ac prudẽs, negare se cuiquã nupturã: principem, quàm principis uxorem esse malle. Indignè repulsam illã Ritigerus ferre: orare iterũ atque iterũ, & minas adijcere. Vbi frustra se omnia tentare uidet, coacto ingenti exercitu, armis negatũ coniugium atque principatum cõtemptu muliebris imperij persequi statuit. Nec segnius Vẽda cum expeditis suorum copijs adueniẽti hosti ad fines regni sui occurrit. Miscere rursus Ritigerus preces atque minas. Exprobrare illa armato importunã libidinẽ. Renũciant oratores duci suo eximiã puellæ pulchritudinẽ & sapientiã, & animũ ad belli dimicationẽ quàm ad nuptias paratiorem, ad hęc permagnas & instructissimas armatorũ copias. Quibus auditis, labascere Teuthonũ animi: monere & orare ducẽ suũ, ne sese exercitum'que suũ, propter intempestiuũ amorem, atque cupiditatem suam, „tam turpiter cõijciat in periculũ. Inglorium esse uiro cum fœmina cer„tamen, etiamsi exploratam habeat uictoriam. Ni desinat, relicturos se eum, domum'que signis conuersis reuersuros. Ille ubi omnibus tẽtatis, obstinatos suorum animos, & à prælij dimicatione alienos esse uidet, cùm amoris impatientia, tum ignominiæ conscientia, quòd à muliere sine ullo prælio uictus esse uideretur, mortem sibi cõsciuit. Teuthones

Vendæ etymologia.

Ritigerus dux Vendæ coniugium ambit.

Teuthonicum bellum.

Ritigeri interitus.

A nes ictis cum Venda fœderibus, finibus Polonię decesserunt. Hæc ita magno consensu à nostris prodita sunt. Quæ'nam autē illa gens Teuthonum fuerit, nihil comperti habemus. Marcomannos siue Morauos, uel Saxonas certè fuisse, suspicari nihil fortasśis prohibet. Hagecus Prussos fuisse scribit. Lętata hoc successu Venda, ouans Cracouiā inuehitur: mactatis'q; quamplurimis uictimis, ad extremum ipsa dijs patrijs solenni ritu sese deuouet, ac de ponte in profluentem Vistulæ, ne quis aduersus casus felicitatem eius contaminaret, proijcit. Proceres inuentum cadauer eius, uno ab urbe milliario editiore loco è conspectu urbis supra amnem Dlubniam sepeliunt, aggesto itidem ut patri tumulo. Inde'q; subiacens pagus Mogilæ, hoc est, tumuli nomen adeptus, adhuc retinet.

Vendæ uirilis animus & mors.

Dlubnia flumen.

Mogila.

DVODECIM PALATINI ITERVM.

Post Vendæ obitum, cū nemo Regię stirpis superesset, cōmutata rursus reipub. forma, à duodecim ducibus, uel Palatinis iterū Polonia cuncta militiæ domi'q; administrata esse fertur aliquādiu: donec ex huiusmodi euētu rursus ad unū principatus delatus est. Vincētius memorat, Alexandrū magnū regem Macedonū legatos misisse ad Polonos, qui tributū ab ea gente exigerēt: eos cū Poloni uiuos excoriassent, cutes'q; auro pariter & herbis infartas ipsi remisissent, Alexandrum indignatū, permagnas copias in Poloniā immisisse: à quibus cū ea crudeliter uexaretur, uastare B tur'q;, Poloni'q; sua defensuri occurrissent, & aliquoties profligati animos desponderēt, hominē quēdam plebeiū & aurificē, Pręmislum nomine, coadunata aliquanta manu uoluntariorū militū, huiusmodi arte hostem circumuenisse: nempe galeas & clipeos eū è tenerioribus arborum corticibus & quauis alia materia magno numero fabricari curasse, ea'q; partim felle, partim lithargyrio extrinsecus illita, noctu, è conspectu hostiliū castrorū in extrema sylua truncis arborū, arbustis & ramis terræ infixis imposuisse uel appendisse, ad exorientē solē obuersa, ita ut repercussu radiorū solis armati exercitus speciē eminus inspectantibus exhiberent. Id conspicatos hostes, paucos tumultuariè correptis armis, contēptu sæpe uicti fugati'q; à se hostis, quasi ad certam prædam procurrisse: & quoniā nostri interea galeas & clipeos summouerant, siue combusserant, fugere creditos esse: ibi illos, cum longius in syluas fugientes Polonos persequi instituissent, in præparatas à Præmislo insidias præcipitatos, & concisos esse. Polonos deinde cæsorum armis indutos, ad castra hostilia contēdisse, & pro socijs atq; cōmilitonib. habitos, in imparatos & nec opinātes impetum fecisse, magnam'q; stragē edidisse. ad extremū re animaduersa, hostes in fugā sese effudisse: omni rerū copia referta castra nostris diripiēda reliquisse, & inglorios Polonia excesśisse. Ita quidē ferè Vincētius. Verùm Dlugosso id nō probat. Itaq; nō Alexandrum, quē nos quoq; multis seculis hęc tēpora pręcesśisse superius attigimus, sed Pānonas et Morauos, is ab hoc Pręmislo, hoc ipso quē modò retulimus

Alexandri Macedonis bellū cum Polonis fabulosum.

Præmislus aurifex magni animi.

Stratagema.

Pannones & Moraui à Polonis pulsi.

euentu, atque etiā stratagemate profligatos & eiectos esse refert: præter, quod uult is, exercitū hostilem, cum Polonos, qui sese ostentarāt, nō reperisset, ad castra reuersum esse, securūque liberius genio indulsisse: Præmislū deinde prima noctis uigilia è syluis prouolantē, crapula somnoque stratos adortum esse. Sed uerisimilius futurū erat, si galeis illis & clipeis de nocte suspensis, relictisque ibidē paucis hominibus, qui sub exortū solis clamore sublato, tubarumque ac tympanorū sonitu, & galearū clipeorūque illorū assimulatorū agitatione, exercitus aduētantis speciē hostibus præberēt, Præmislus cū reliquis copijs diuersa parte in castra hostium impetū fecisset, eosque ancipiti periculo perterrefactos in fugā uertisset. Sed utut gesta res est, illud quidē conuenit, arte ac dolo hostes illos à Præmislo deuictos & pulsos esse. Qui'nam autē hostes illi fuerint, Dlugosso quàm Vincentio libentius assentimur: nisi quod non explicat is, qui'nam ij Pannones fuerint. Nos, Vngaros, qui è Sarmatia Asiatica, ut superiori libro indicauimus, egressi, Pannoniam tunc iterum occuparant, fuisse existimamus: eisque Morauos, utpote uictoribus uictos, militasse. In illa quidem tempora Præmisli huius principatus incidere uidetur, nempe post septingētesimum & quinquagesimum uel sexagesimum annum à Christo nato.

Vngari è Sarmatia Asiatica uenientes Pannoniam occuparunt.

760 anni.

PRAEMISLVS, SIVE LESCVS PRIMVS.

OB TAM prẹclarū igitur facinus atque meritū in rēpub. Præmislus omniū acclamationibus princeps renunciatur: & blandū Lesci nomē, gratiosum apud Polonos, ob Lechi cōditoris memoriā, oblatū accipit. Quanque Vincētius Lesticū, ab astu uult appellatū fuisse. Post susceptū principatū, nullū Lesci huius insigne factū, quod ad laudē uel uituperiū pertineat, memoratur: nisi quòd in pace una illa uictoria sibi suisque parta, moderatū in suos gessit principatum. Nec ausus est quisque eo uiuēte Poloniæ fines infestare. Quamdiu uerò regnauerit, ubi, quaque morte absumptus sit, non constat. Liberos quidem post se nullos reliquisse fertur.

Lestici etymon.

LESCVS SECVNDVS.

PRAEMISLO, siue Lesco eius nominis primo uita defūcto, exoritē noua de principatu cōtentio. Cūque nullus appareret neque modus, neque finis, multis ambientibus, neque quoquam eorum alium sibi prẹferri patiēte, placuit rem fortunæ cōmittere: indictoque ad certā diem maculosorū equorū cursu, qui primus ad metā peruenisset, eius dominus ut princeps esset cūctæ Poloniæ. Figitur meta apud Prandinicū amnē, in aperta planicie ad Septentrionalē plagā Cracouiæ. Status curriculo dies adest: effunditur ad spectaculū ingēs hominū multitudo, uaria studia: sollicita omniū, quem det euentum fortuna, expectatio. Consident delecti iudices, & munerarij, dant signum certaminis. Ibi Lescus quispiam, procerum & competitorum unus, cum stadium uafro consilio stratis clàm in sabulo ferreis hexagonis, siue stylis cæcis, quibus currentium equorum pedes læderentur, impediuisset, ipse obliquo & minimè impedito

Prandinicus fluuius.

Cursus equorū de principatu.

Styli cæci.

A dito tramite primus, cæterorũ equis in cursu offendẽtibus ac cespitã-tibus, ad metã peruenit. Munierat is etiã equi sui calces ferreis soleis, ut ne offenderet in stylis, si fortè cũ impetu currẽs in eos incidisset, cũ omnes omnium aliorũ equi de more illius temporis soleas nullas haberẽt. Rei prorsus ignaris & miraculo attonitis omnibus, & iã uictorem atq; principẽ diuinitùs sibi oblatum Lescũ cõclamantibus, techna deprehenditur. protrahitur Lescus in mediũ: conuincitur: damnatur: concerpitur. Notarant commentum illud impediti curriculi duo quidam iuuenes tenues & obscuri. Cum enim, nemine etiamdum presente, in stadio illo pedestri cursu fortè certarent, ioco principatũ inter se pacti, offendunt in stylis: subsistunt: inuestigãt rem curiosius: notant tramitem stylis uacuum. Eorũ alter, equitibus à carceribus procurrẽtibus, procurrit & ipse pedester noto iam sibi tramite, omnibus effuso risu eum prosequẽtibus. Omnium uerò equis, cũ ad stylos uentũ esset, ita ut par erat, cespitãtibus, iuuenis ille pedester primus post doli fabricatorẽ ad metã peruenit. Eum igitur, Lesco interfecto, principem populus omnis salutat: & ne quid ad authoritatẽ ac maiestatẽ ipsi desit, Lescus cõmutato nomine appellatur. Atq; is cũ tam insperato euentu rei mirabundus atq; dubitabundus principatũ suscepisset, sedulò dedit operã, ne tanto munere indignus iudicaretur: nec modò represit finitimorum uim & incursiones, sed quibusdam etiam populis ultrò bellum intulit. Quantũ uerò ocij dabatur ipsi à bellis & serijs B reipub. negocijs, in exercenda militari uirtute atq; disciplina ferè consumere: uarios ludos & certamina equitibus pariter & peditibus indicere: certantibus honorifica præmia proponere: ipse arbiter atq; iudex præsidere, & pro meritis quenq; collaudare. Fuit autẽ in hospites splendidus & munificus: in suos cùm uirtute aliqua prestantes, tũ egestate presos liberalis: ita ut egere ipse mallet, quàm tristem aliquẽ à se dimittere: adeuntibus facilis & comis: eorũ qui potẽtiorum ui & iniurijs premebãtur, acer uindex. In uictu cultuq; corporis singulari parsimonia: rudibus & crasis pannis aulęorũ loco utẽs: nisi si quãdo in publico dare aliquid splendori atq; maiestati principatus, maximè propter externos homines, cogebatur. Quin ibi quoq; crassos pannos, quib. ante adeptũ principatũ usus esset, ob oculos poni sibi iubebat, quibus admoneretur asiduò fortunæ suæ pristinæ, & unde ad tantũ honoris fastigiũ euectus esset. Quod nõ absimile est illi, quod de Agathocle Siculorũ tyranno memoratur: quẽ, ꝙ figulo patre natus esset, fictilia inter aurea uasa apponere in mẽsa solitum esse ferũt. Ab ebrietate uerò Lescus maiorẽ in modũ abhorrebat, quòd pecudis ꝙ; hominis similiorẽ esse ebriũ hominẽ iudicaret. His moribus & hac moderatione animi quam diu, quibusq; rerũ successibus regnauerit, & quomodo uita defunctus sit, itidẽ atq; alia illius temporis, incertũ est: nisi fortè ad hũc Lescum pertinere existimandum est id, quod Dlugossus Martinũ Gallũ memoriæ prodidisse refert, Lechũ, seu Lechonem, ut scribit ille, principem, in prælio cũ Carolo, Caroli magni imperatoris

Rom.

Lescus arte uictor, deprehensa fraude truci datur.

Principatum obscurus homo fortuitu adeptus est.

Lesci studia in pace & in bello.

Certamina militaria.

Mores digni principe.

Pristinæ fortunæ memoria.

Agathocles Siculorum tyrannus.

Sobrietas.

Lesci mors.

Mart. Gallus.

Caroli magni bellum cum Polonis.

Rom. filio notho, quem pater cōtra Polonos & Boemos, Saxoniā bello uexātes, cum exercitu miserat, occubuisse: idq́ue actū esse anno quarto uel quinto post octingentesimū à Christo seruatore nostro nato, translato iam ad Francos & Germanos Occidētis imperio. Quanquā Blondus Foroliuiensis, & Sabellicus, Leonē Boemorum ducē ab hoc Carolo interfectum esse scribūt. Sed nullum per ea tempora Leonem apud Boemos regnasse cōperio: ne Lechonem quidē. Apud Polonos Lescus regnauit: quē Gallus & H. Mutius Lechonē, cæteri Leonem uocant. Facilis est autē Lechonis in Leonem cōmutatio. Tametsi nihil uetat credere, Polonis pariter & Boemis eū præfuisse. Tam Dlugossus autē cum suo Gallico, quàm Blondus & Sabellicus, Carolū eo bello Poloniæ fines depopulatū, repressis modò hostibus, citò ad patrem reuertisse, memorant. Eginhartus, qui Caroli magni uitā cōscripsit, eumq́ue dominum ac nutritorem suum appellat, Polonorum quidem nusquā meminit: sed omnes barbaras ac feras nationes, quæ intra Rhenū ac Vistulam fluuios, Oceanumq́ue & Danubium positę, lingua quidē penè similes, morib. uerò atque habitu ualde dissimiles, Germaniam incolunt, ita perdomuisse Carolum scribit, ut eas tributarias effecerit. Sabellicus uerò, Slauorum, Polonorū, & Boemorū legatos Aquisgranum cū amplissimis muneribus ad hūc ipsum Carolū uenisse refert, ut pax sibi cū Gallis (quos equidē Francos fuisse crediderim) incolumis maneret. Verùm de his sententiā nostrā statim aperiemus.

804. ann. Imperium ad Francos translatum. *Blond. Dec. 2. lib. 1.* *Sabell.* *H. Mutius de Germ. lib. 9.* *Eginhartus in uita Caroli magni.* *Sabell. Ennea. 8. lib. 9.*

A

LESCVS TERTIVS.

B

LESCO huic è rebus humanis sublato, unicus filius, eiusdem nominis, successit, nō degener à paternis uirtutibus: qui ita se gessit in principatu bello paceq́ue, ut patrem non adæquare modò, sed superare etiam uideretur. Multa hic cum finitimis, qui nouitate & humilitate generis eius despecta, nouos ciebant motus, bella gessit: eosq́ue uel perdomuit, uel ad officiū reuocauit: Slauis consanguineis Polonorū, Pannoniam tunc imperio tenentibus, ut uult Dlugossus, & cum oriētis atque occidentis imperatoribus bellum gerētibus, rogatus, auxilio affuit aliquoties, collatisq́ue signis cum utroque hoste prosperè dimicauit. Nec tamen is memorat, quinám hi fuerint imperatores. Fabulosius etiam id est, quod scribit Vincētius, C. Iulium Cęsarē tribus pręlijs ab hoc Lesco superatum, sororē suam Iuliā in matrimonium ei collocasse: Crassum item Romanum cum exercitu ab eo deletum esse. Magis consentaneum est rationi temporum, Lescum superiorem quidē, Vngaris & Slauis promiscuè Pannonias tunc incolentibus, contra Carolum magnū, paulo antè quàm Imperatoris Romani titulū, Pontificis maximi beneficio, adeptus est, octo annis in Pannonia bellū gerentē pręstò fuisse, & nonnunquā bene rem gessisse: ad extremum uerò debellatis Vngaris, propter latā illis opem, uel infestatam, ut uult Blondus, Saxoniam, à Carolo Caroli eiusdē filio bello petitum, cōmissoq́ue pręlio interfectum esse: Albiq́ue & Salæ fluuijs, quod idē Blondus memorat,

Poloni cum imperatoribus Rom. bella gessere. *Vincentius.* *Caroli magni bellum contra Polonos.*

A morat, imposita præsidia. Tum demum autem illud accidisse, quod è Sabellico superius memorauimus, ut filius interfecti, de quo nunc agimus, legationem Aquisgranum ad Carolum patrẽ de pace mitteret: & quidẽ cum muneribus: eaq; munera tributi nomine ab Eginharto, Carolum suum ornante, appellata esse. Posterius quidẽ certè hoc bellum cõtra Boemos siue Polonos, quàm illud cõtra Pannonios & Vngaros à Carolo magno gestum esse, ab ijs qui res gestas eius quoquo modo attigerunt, memoratur. Ante Carolum uerò trecentis plus minus annis uacauit Occidentis imperium. Orientis quidem imperatores, nullũ per hæc tempora bellum in Pannonia gessisse reperio. Cum Bulgaris gesserunt & antè, & pòst etiam, sed in Thracia: ac nõ inferentes, sed illatũ depellentes. Quãquam Nicephorũ imperatorẽ in Mœsia contra Bulgaros bellũ gerentem, uictum & interfectum esse huius Caroli tẽpore, reperio. Sed Bulgaria quoq; & Mœsia longissimè tũc aberat à finibus Polonię, partim Vngaris, partim Russis & Valachis siue Moldauis magna terrarum intercapedine interiectis, ita ut difficulter eò auxiliares copiæ à Polonis transmitti potuerint. Verùm penes lectorem esto horũ iudiciũ. Suscepit autẽ Lescus hic liberos mares, ex legitima quidẽ uxore Popielũ: è cõcubinis uerò Boleslaum, Cazimirum, Vuladislaum, Vuratislaum, Otam, Baruinũ siue Barnimũ, Pribislaum, Præmislũ, Iaxam, Semianũ, Ziemouitum, Ziemomyslũ, Bogdalum, Spicigneuũ, Spicimirũ, Sbigneum, Sobeslaũ, Vissimirũ, B Ciessimirũ, & Vislaum. Ex his Popielum in spẽ principatus liberaliter educatum, successorẽ sibi uiuens designauit: cæteris sacramẽto, ut Popielo pareãt, adactis, occidentalẽ & maritimam oram omnẽ inter Albim & Habelã fluuios, quẽadmodũ Dlugossus prodidit, ad Oceanũ & Germaniã spectantẽ, inter eos partitus est. Tametsi Habela qui sit, cõpertum nõ habemus. Nisi fortè is est Bola, è lacu quodã in Vistulam ab Occidẽte influens, qui ducatũ Stolpensem, nisi fallor, à Pomerania regia quadãtenus diuidit. Et Boleslao quidẽ natu maximo, Baruino siue Barnimo, atq; Bogdalo Pomerania, quasi tu maritimã dicas, obtigit: Cazimiro & Vuladislao Cassubia: Iaxæ & Semiano Serbia siue Sorabia, & Vuratislao Rania siue Rugia, quę nunc Mysnia est: Pribislao, Ciessimiro, & Otæ Dituonia, quæ nunc à nostris Lusatia, ab alijs Lusitia dicit̃: Prẽmislo, Ziemouito, & Ziemomislo ea quę nunc Marchia Brandeburgẽsis, à metropoli Brandeburgo, quæ à nostris Sgorelecia uocata fuit. Reliquis reliqua eius orę. In quib. Vislaus Mezibozum arcẽ, quam nunc Meideburgum siue Magdeburgũ uocãt: Sobeslaus Dale, quod Dalẽburgũ: Vissimirus in litore Oceani Vissimiriam, quæ antiquũ nomen in Vismariã à Teuthonibus deflexum retinet, condiderũt. Quanq; de Vismaria uariat Vapouius, nũc enim ab hoc Vissimiro: nũcà quodã eiusdẽ nominis, de Lechi posteris, multo antè uult eã esse cõditam, ut nos quoq; in Lecho indicauimus. Alias præterea cõplures arces & oppida ijdẽ duces posteriq; eorũ ædificarũt, & uernaculis suis uocabulis appellarũt. De quib. sunt: Brema,

ut uult

Legatio Polonorum ad Carolum magnũ.

Imperium occidẽtis quamdiu uacauerit.

Bulgarorũ bella cum Imperatoribus.

Nicephorus imp. à Bulgaris occisus.

Sabell. Ennea. 8. lib. 9.

Bulgariæ situs.

Lesci filij.

Lescus successorem sibi designauit Popielum filium.

Poloniæ diuisio.

Pomerania.

Cassubia.

Serbia.

Rugia.

Dituonia, siue Lusacia.

Sgorelecia, siue Brandeburgensis.

Magdeburgũ urbs.

Dalemburgũ

Vismaria.

Brema. Luneburgum. Lubeca. Bacchiborũ. Zuerinum. Mechelburgũ.

ut uult Dlugossus, in confinio Frisiorum & Vestualorũ (tametsi Vapouius à Lecho primo eã cõditam esse prodidit:) Luna, quã Germani Luneburgum uocãt, à resplendẽtia: Bucouicia, quę à Germanis Lubeca uocatur, apud Slauos uerò accolas antiquũ nomẽ etiamnum retinet: tametsi Lubecæ quoq; nomẽ Slauicã etymologiam redolet. Bacchiborum: Zuerinũ: Lubouia siue Lucouia, Germani Mechelburgũ à Mikelo conditore: eiusq; oræ duces Mechelburgenses, nõnulli Magnopolenses, ineptè composito uocabulo dicũt. item Rostocũ, Verla, Suanouum, Ostrouũ, Cessinum, Marlouũ, Bolelum, Trebessouũ, Vologossum, Ciasni, Volynecia, Dyminũ, Lenzinum, Ilouũ, Starigradum, quod postea Germani Aldemburgũ dixere: addit Crantius Vinetam & Iulinum, quæ oẽs fuere Polonorum coloniæ. Et subactæ quidẽ atq; possessæ sunt regiones illæ posteriori tẽpore à Francis, Saxonibus, Turingis, Frisijs, Vestualis & Holãdis, Teuthonũ populis, siue per ignauiã posteriorũ principũ Poloniæ, siue per cõniuentiam, cum duces earũ, Lesci huius nepotes, ab imperio principũ Poloniæ, quemadmodũ dicemus inferius, desciuissent. Quanquã Eginhartus, cuius dudũ mentionẽ fecimus, iã inde à Carolo magno Slauos Viulsos siue Velatabos, australe litus sinus Codani siue maris Germanici tenentes, una expeditione ita cõtusos ac domitos esse perhibet, ut deinceps imperata facere nõ renuerẽt. Verùm idẽ paulo pòst scribit, Salã fluuiũ Turingos à Sorabis, qui & ipsi Slaui erãt, diuidere. Blondus addit, & Bonfinius, eo ipso tẽpore Albi & Salæ fluuijs præsidia contra Sorbiẽses Slauos (sic ille Serbos uel Sorabos uocat) à Carolo, Caroli huius magni filio, uiuẽte patre imposita esse. Vitichindus quoq; longè recentior, bella quædam cũ Slauis eius oræ à Francis, Turingis & Saxonibus gesta cõmemorat: itemq; Crantius & H. Mutius: ita ut ij à Carolo magno debellari cœpti, longè pòst partim à successoribus eius imperatoribus & regibus, partim ab alijs ducib. & populis Germanorum paulatim subacti esse uideantur. Pagos quidem atq; uicos complures Slaui in tractu illo maritimo etiamnum colunt, communi cum Polonis lingua, quãuis Teuthonicæ admixtione corrupta, utentes. Sed ad institutum reuertamur. Lescus igitur cũ ita inter filios imperium diuisisset, uita pariter atq; principatu defunctus est.

Vrbes Polonicæ, seu Venedicæ. Alb. Crant. Poloniæ occidentalis fines, quãdo et à quibus accisi. Eginhartus in uita Caroli. Blond. Dec. 2. lib. 1. Bonf. Dec. 1. li. 9. hist. Vng. Vitich. de gest. Sax. lib. 1. & 2. Crant. in Vandal. H. Mut. de Germ. Slauicæ linguæ usus.

POPIELVS SENIOR.

SVSCEPIT destinatum à patre principatũ Popielus, proceribus pariter atq; fratribus assentiẽtibus, patris auiq; dissimilis, ignauus atq; timidus. Itaq; nihil is præclari in principatu gessisse memoratur. Regiã quidẽ & domiciliũ suum Cracouia Gnesnã primùm retulit, indeq; nõ multo pòst Crusuiciam trãstulit (cum eam arcem in planicie ad lacum Goplum, & inter paludes, in ea ora quæ Cuiauia dicitur, ipse condidisset) uel quòd montanæ regionis, in qua sita est Cracouia, pertæsus, apertis campis delectaretur: uel quòd ab Vngaris & Russis ferocibus populis longius, à fratribus uerò propius abesse, tutius sibi fore existimaret. Iuuenili adhuc

Popieli ingenium. Regia rursus translata, Crusuicia. Cracouiæ situs.

A huc ætate, cum aliquot annos regnasset, in morbum incidit: & priusquam fratres fratrem uisitaturi aduenirent, obijt. Fertur autem subinde solitus esse murium deuorationem sibi suisq; imprecari: quo malo filius eius, ut mox dicemus, absumptus est.

POPIELVS IVNIOR.

PERACTO solẽni ritu Popieli funere, filius eius eiusdem nominis impubes etiãtum, principatui cõcordi patruorum procerumq; uolũtate inauguratur, omnibus subiectionẽ ipsi interposito iureiurando promittentibus. Pupilli tutela, reiq; publicæ administratio, delectis aliquot de numero patruorũ, qui maximè idonei uidebãtur, mãdatur. In regia ij sedulò & ad latus principis esse, causas & cõtrouersias cognoscere ac disceptare: nec ulla in parte deesse reipub. quoad princeps ipse per se publica munera obire posset, siue adeò donec regi se illorũ cõsilijs passus est. Nã cũ is pubertatẽ attigisset, quæ maximè lubrica & ꝓcliuis ad licentiã uoluptatesq; ætas est, suo iã arbitratu uiuere: patruorũ monita aspernari: cũ æqualibus cõsilia capere: conuiuia cõpotationesq; largiores cum ijsdẽ frequẽtare: in lustris, & in choreis, lusibus & amplexibus puellarũ pernoctare: deinde crapulę stuprìq; plenus ad multã diẽ stertere, rẽpub. iudicia, & querimonias hominũ negligere. Ad res agẽdas ineptus, ingenio nullo, stipes, caudexq;: indeq; omnibus iam erat despicabilis, ita ut Chostek uulgò per cõtemptũ appellaretur, cũ dissolutos

B & perditos mores eius deformis facies, rarus in capite & in barba pilus, quales ferè lasciui sunt, magis etiã deformaret. Capiunt patrui cũ alijs proceribus cõsiliũ, quo nã modo tã dissoluta illa principis sui uita, tamq; profligata licẽtia refrenaret: uxorem ei dãt elegãti forma puellã, Teuthonici principis cuiusdã filiam. Et uidebatur sanè mulier auara & ambitiosa mariti uitam ad meliorem frugem reductura, torporemq; ignauo excussura. Sed res aliter cecidit: nimirũ, ut nihil ille de flagitijs & nequitia sua remitteret: quibus uerò uitijs antea caruisset, uxoris cõsuetudine ea sibi adiũgeret. Nam & auarior factus, decreta, honores, atq; magistratus uẽdebat: &, cum uirtute ac dignitate non posset, quotidianorum peccatorum suorum sibi conscius, fastu & crudelitate principatum sibi stabilire: & metui à suis uolebat, cũ amari nõ mereretur. Atq; hæc omnia uxore & impellente, & sequestra faciebat. quę degustata semel dominatus atq; lucri dulcedine, despectaq; uiri inertia, muliebri astu imperium omne ad se trãstulerat: maximè cum duobus filijs Lecho & Popielo aucta, mollem uiri animũ amore sui penitus adstrictum teneret, & firmũ perpetuumq; apud Polonos dominatum suũ fore, sibi persuaderet. Vnus obstabat scrupulus, patruorum uiri sui gratia, & authoritas apud multitudinem, integritate uitæ, grauitate morum, & prudentia collecta. Hos metuebat: hos iam blandius admonentes, iam liberius obiurgantes oderat: horum tacitam etiam conscientiam pertimescebat. Itaque uiro eos quàm maximè potest suspectos & inuisos,

Tutores principis.

Iuuenilia studia & consilia.

Chostek.

Auaritia & tyrannis.

Muliebris improbitas.

Muliebre consilium atrox.

sos,cõfictis etiam criminibus,reddit:persuadet,illis uiuis & incolumi- A bus,principatũ ipsi certũ firmũq; esse nõ posse. Quẽ si retinere ipse uellet,& liberis suis relinquere,tolleret patruos de medio. Si ipse animi satis ad id facinus nõ haberet,sibi mãdaret eã prouinciã: illos armis atq; uiribus,se dolis instructiorẽ esse. Cõfecturã se negociũ sine ulla populi offensione,siue adeò suspicione. Quibus dictis,facilè ægrũ atq; timidũ uiri animũ in deteriorẽ partẽ impulit. Initur necãdorũ illorũ ratio. Grauẽ & periculosum morbũ princeps simulat:patruos neci destinatos acciri eius nomine uxor iubet.cõueniũt sine mora:circũstant mœsti ęgrotũ principẽ:consolãtur.Ille morbi magnitudinẽ gemitu asśimulabat:adesse uitæ suę finẽ,diuinitùs sibi indicatũ: uxorẽ paruosq; filios illorũ tutelæ fideiq; etiã atq; etiã cõmendabat. Cõpletur muliebribus eiulatibus,plãctibus & lamẽtis regia:parãtur funebres exequię,ipso iubẽte principe. Absumpto in his die,cũ iã ad occasum sol tenderet,princeps patruos quasi moribũdus iã dimissurus, nomine quẽq; blãdè cõpellat,& in signũ amoris & beneuolẽtię suæ erga ipsos,circũferri medicatũ poculũ,paratũ ad eã rem,iubet:pręgustare se simulat:cęterùm spumã tantũ à medio extãtẽ halitu difflat, potũ ne extremis quidẽ labijs attingit. Cũ omnes bibissent ordine,fingit somno se premi,& uelle quiescere. Discedũt illi,reuerẽter salutato principe. Cõceptũ pręcordijs uenenũ uitalia mẽbra occupat. Nec mora,de statu mẽtis dimoti, & furentes maximo cũ cruciatu cadũt et exanimãt. Ibi mulier re statim per exploratores nũciata,cadauera insepulta ꝓijci mãdat. Insidiatos eos uitę B necessarij & bene merẽtis principis: iusta & euidẽti deorũ immortaliũ uindicta percussos,repẽtè perijsse,diuulgat. Quanquã aũt liuores corporũ,& effusa ruptis præcordijs uiscera,manifestum ueneni indiciũ faciebãt:nemo tamen indignũ optimorũ principũ interitũ apertè deplorare ausus est,metu tyrãni nõ amplius morbũ mortẽq; simulantis. Sed nõ sinit inulta esse diu diuinũ numẽ scelera. Nã ex cadaueribus putrefactis enati mures inusitatę magnitudinis,impiũ parricidã cũ scelerata uxore atq; liberis fugientẽ quoquò uersus per aquã flãmamq; persequũtur: nec claustra prosunt,aut abigentiũ satellitũ præsidia. Ad extremũ diffugiẽtibus omnib. absumptis prius filijs, deinde uxore, postremus ipse infelix miserabiliter lẽta morte cõsumitur in arce Crusuicia. Ita nõ cassę ceciderũt patris eius imprecationes. In hoc tẽpus incidere uidetũ id,quod H.Mutius in annũ Christi 823 cõfert:nẽpe duos fratres,quos in Saxonia Polonici siue Slauici generis fuisse cõstat, cũ de principatu paterno cõtenderent,Frãcofordiã ad Ludouicũ Piũ imperatorẽ,Caroli magni filiũ, uenisse:eoq; authore principatũ natu minori,concedẽte maiore,attributum esse,cum eum magis gẽs illa per legatos expeteret.

Popielus patruos & proceres ueneno extinxit.

Popielus cũ uxore & liberis miserè à muribus absumptus perijt.

823.ann.

H.Mutius de Germ.lib.10.

Ludouicus Pius Imperator.

INTERREGNVM.

EXTINCTO,ut iam diximus, Popielo cũ uxore & liberis, cõuenit magna procerum multitudo Crusuiciã,ad creandũ nouum principem. Agitata re aliquandiu,eo quòd uaria essent hominũ studia, & ambitiosi quidã magnas post se traherent

Comitia de rege Crusuiciæ.

A herent factiones, infecta tãdem discedítur. Ac dum nemo alteri paret, neq; cedit, in summa omnium licẽtia, cædes & latrocinia passim exercebantur, & iustis interdũ prælijs inter dissidentes cõcurrebatur. Nec finitimæ gẽtes, Germani præsertim, occasionẽ impunè uel proferendo rum finium suorum, uel prædas agendi prætermittũt: diuexatur miserè Polonia. Indicũt iterũ primores comitia, cõsultatur diu frustrà. Nã non modò non remittuntur, sed intenduntur etiã studia partiũ. Non desunt sibi interfectorũ Popieli senioris filiorũ filij, quasi hæreditariũ principatũ poscẽtes. Verùm ij quasi nothi, ex nothis certè orti, & indigni qui bene natis imperent, repelluntur. Iam tanta multitudo, quantam illuc partim ultrò, partim à potentioribus euocatã conuenisse credibile est, caritate annonę atq; penuria premebatur, neq; apparebat tamẽ, quorsum tanta cõtentio euaderet, quiq; comitiorũ exitus futurus esset: cũ ecce insperata salus, diuinitùs, si modò nõ fabulosum est quod memoratur, afflictę Polonię oblata est. Erat Crusuicię oppidanus, Piastus nomine, Cossisconis filius, statura infra mediocrem, crassis atque robustis artubus, mediã ętatem supergressus, agello modico colẽdo & mellificio uitã sustentãs, homo simplex & iustus, & beneficus tamen in egenos, atq; hospitalis pro modo facultatum suarum. Is ex uxore à suis moribus non aliena, cui Repichæ nomen erat, unicũ filium susceperat: eiq;, uiuente adhuc Popielo, primã comam gentili ritu tonsurus, & nomen impositurus, amicos ad eã ceremoniam atq; cõuiuium porco mactato, & aquæ mulsæ uase infuso, inuitarat. Priusquã stata dies adesset, B fortè obtulerunt ei sese ignoti duo homines habitu peregrino: quos ille, cum regia excluderẽtur, comiter inuitatos, hilarè domum suã introduxit: instruxit mensam, apposuit affatim ex his quæ ad futurum conuiuium præparauerat. Ibi res mira & stupenda accidit. Accreuit porcina, redundauit ex uase mulsa: excepit Piastus, uasis admonitu hospitum conquisitis. Iisdemq; authoribus non ciues modò, uerùm etiam principem ipsum (ut tunc minimè fastuosi ac delicati erant principes) cum omni comitatu destinato cõuiuio accepit. Eisdẽ igitur hospitibus sub tẽpus comitiorũ reueniẽtibus & iubẽtibus, Piastus ex tenui pœnucellaq; sua conuentum illum omnẽ penuria laborantem, augescente rerum earum quæ promebantur copia refecit. Quo miraculo animaduerso, uulgatoq;, una uoce omnes Piastum non humanis suffragijs, sed diuino iudicio principem sibi dari conclamant. Fit domum eius concursus, orantium & obsecrantium, labenti reipub. ut succurrat. Recusat ille. Tandem hospitibus illis suis authoribus assensus, ita ut erat ueste & peronibus ex tilię cortice textis indutus, in regiam à primoribus deducit. Hospites illi perfuncti officio suo, disparuerũt. Existimantur aũt ij fuisse angeli Dei, beneficentiam & hospitalitatem etiam in alieno à uera religione remuneratis. Neq; id magnopere mirabitur, quisquis de Abimelech rege in Genesi, ac de Cornelio centurione in Actis apostolorum, non omnino dissimilia legerit. Alij uolunt, eos Ioannem & Paulum, quos Iulianus Imperator ob Christi nomen & magnas facul-

Polonia tumultuatur.

Piasti genus et conditio.

Tonsura primæ comæ.

Miraculum.

Beneficentiæ remuneratio.

Ioannes et Paulus martyres.

tates in usus egentium expensas ante aliquot secula necauerat, fuisse: itáque percontanti Piasto nomina sua edidisse, quemadmodum Dlugossus memorat.

A

PIASTVS.

Piasti beneficentia.

INAVGVRATVS principatui Piastus, nõ mutauit cum statu uitę animum. Quin auctus copijs, multum ad pristinam suam beneficentiam atq; benignitatẽ adiecit: uxore nõ modò non dehortante, uerùm adiuuante etiam. Conquierunt autem sub eius principatu, hostium incursiones: cessarunt & intestina dissidia, cædes & latrocinia, reuerentia magis boni & uigilantis principis, quàm armis, seueritate & supplicijs: pręsertim quòd eum dijs curę esse, & ipsorum nõ obscuro iudicio in illa reipub. specula collocatum, certò sibi persuaderent. Nihil enim æquè ualet ad religandos atq; deuinciendos hominũ animos, & ad moderandas stabiliendasq; respub. quàm religio: quæ pietate & integritate principis maximè excitatur, & continetur. Nam principum diligentiam & animaduersionem multi frustrantur sæpe: legum etiã uincula uel perrumpunt, uel declinãt: diuini uerò numinis, nemo est qui se uel prouidentiã fallere, uel uindictã effugere posse credat. Hoc ergo præsidio Piastus & bonis charus, & malis reuerẽdus, & finitimis uenerabilis erat: eodẽ lõgam principũ regumq; Poloniæ posteritatem per multa secula usq; ad Cazimirũ secundum, qui Magni cognomen adeptus est, propagauit. Cuius etiã nunc quædã, licet tenues, extant reliquiæ, in Alberto duce Cesinensiũ in Silesia, & Anna filia Cõradi ducis Masouiæ: quę nõ ita pridẽ cum Stanislao Odrouãzo Palatino Rusiæ, iuuene nobilissimo, nupta fuit, eiq; filiã peperit: quã nuper Ioãnes comes Tarnouius, Castellanus Cracouiensis, uir nõ solum genere illustris, sed etiã peritia rei militaris & rebus bello gestis domi forisq; clarissimus, ætate, consilio ac dignitate facile princeps senatus Polonici, unico filio suo Ioãni despõdit. Nihil aũt ad felicitatẽ Piasto defuisset, si liberos interfectorum à Popielo ducũ, qui prælatũ sibi in principatu hominẽ plebeium atq; humilem dolebãt, & parére ei dedignabãtur, ad officium & parẽdi necessitatem reduxisset. Qui ex eo tempore nõ modò alieni à repub. Polona, sed hostes etiã Polonis, progenitoribus suis, nõnunquã fuerũt. Abominatus uerò Crusuiciam Piastus, nefario scelere diroq; interitu Popieli contaminatam, Gnesnã Prisci Lechi regiã, domiciliũ suum trãstulit: cumq; per multos annos sapienter clemẽterq; regnasset, senex admodum mortuus est, annum agẽs centesimũ & uicesimum. Per hęc sanè tẽpora tres fratres Varaij, Ruricus, Sineus & Trubor, dominari apud Russos septẽtrionales cœpisse memorãtur, partiti inter se principatum, quẽadmodum libro primo ex ipsorum annalibus retulimus: nempe circiter annum 6370 à creatione mundi, secundũ supputationem ipsorum: qui nobis uidetur esse à Christo nato 861. Apud Australes uerò, tres itẽ, nẽpe Kius, Sciecus, & Choreuus, cũ sorore Libeda, quatuor principatus fundasse, ac de suis nominibus appellasse ferũtur, aliquãto antè, ut uidet. Quorum

Religio efficax ad regendam rempub.

Piasti posteritas.

Stanislaus Odrouanzus Pal. Rußiæ. Ioannes Tarnouius comes.

B

Regia Gnesnã rursus translata.

Piasti ætas.

Rußiæ principatuum initiũ.

6370. annus mundi secundum Russos. 861. ann.

A stirps cum defecisset, post mortem Rurici, Ascoltū ac Dyrū, Kiouiam urbem à Kio conditam, occupasse, & per Pontū inuectos, nauali bello Constātinopolitanum imperium uexare adortos, naufragium fecisse. Deinde Olgum, cui Ruricus, ueluti propinquo, unici filij sui Igori tutelam moriens mandauerat, interfectis illis, Kiouiensem principatum Igoro adiunxisse, & cum Græcis bellum gessisse: & cum amplissima dona ab ijs accepisset, reduxisse exercitum Kiouiam, ibiq́ serpentis seu uiperæ morsu extinctum esse. Mansit autem deinceps imperij Russici sedes Kiouiæ. Circa hęc eadem tempora scribit H. Mutius, Ludouicum cognomento Balbum regem Germaniæ, Ludouici Pij imperatoris filium, Caroli Magni nepotem, aduersus Slauos, gentem irrequietam, & rapinis intentam, in Germania bellum gessisse, uictisq́ pacem certis conditionibus dedisse: principem autem eorum luminibus priuasse, ut homo ferox inutilis ad ciendos motus redderetur. Hunc aliquem de Popieli posteris fuisse oportet. Mutius quidem nomen eius non edidit. Paulus uerò Constantinus Phrygio, Rasliz eum uocat. Sed ad institutum nostrum reuertamur.

Kiouia cōdita. Russorum bellū cū Græcis. Olgus. Igorus. Kiouia sedes Rußici imperij. H. Mut. lib. 11. Ludouicus Balbus rex. German. Germ. bellum, cum Popieli nepotibus. Rasliz dux excæcatus.

ZIEMOVITVS.

SVCCESSIT Piasto unicus filius Ziemouitus, cuius uicaria opera uiuens adhuc, & senio cōfectus pater, in bellis & grauissimis quibusq́ negocijs magno omnium fauore & beneuolentia usus erat: uir impiger, & ad rem militarem factus: B æstus iuxtà ac frigoris, laboris & inediæ patiens: somni parcissimus: uictu cultuq́ corporis non multum à gregarijs militibus differens: alieni abstinens, de suo munificus: facilitate & liberalitate, militum procerumq́ studia & uoluntates tenere solitus: in animaduertendo, si quando necesse erat, lenis: noctu excubias ipse per se crebrò obibat. His artibus atque studijs summam sibi hominum suorum charitatem comparauerat. Principatum post patrem adeptus, constituta primùm disciplina militari, creato'que magistro militiæ, & ordinum ductoribus, ex ijs quos maximè dignos & idoneos nouerat, ad recuperanda ea quę Vngari, Moraui & Germani sub Popieli principatu inuaserant, neque ad eam diem recuperata erant, totum se conuertit: easq́ res ex animi ferè sui sententia confecit, eo quidem minore negocio, quòd eæ tūc gentes inter se belligerabant. Moraui enim bello exagitati à Ludouico Balbo rege Germaniæ, post mortem eius, Suatoplugo rege, qui primus cum ea gente Christo nomen dedit, ductore, Germaniam uehementer afflixerant. Contra quos Arnolphus imperator, idem'que successor Ludouici in regno Germaniæ, Vngaros in auxilium euocauit: qui profligatis Morauis, & rege eorum interfecto, cum sibi merita stipendia ab imperatore non exoluerentur, magnis deinde & ipsi cladibus Germaniam affecere. Sic igitur distentis Morauis, Vngaris atq́ Germanis, facile fuit Ziemouito ab ijs sua recuperare, ac plura etiam, de Morauis præsertim, capere, & regno suo adijcere: cum Suatoplugus, quemadmodum Venceslaus Hagecus memoriæ prodidit, filium

Principis uirtutes. Moraui Germaniam uexarunt. Moraui Christiani facti. Arnolphus imperator. Vngari Morauiam, ac deinde Germaniam, infestarunt. Morauia diuexata.

Suatoboius, Morauorum rex Monachus factus.

lium Suatoboium, è sorore Arnolphi susceptum, iuuenem admodum A reliquisset: atq; is ob impietatem in Deum, & acerbitatem in sanctum episcopũ Methodium, Christianæ religionis in Slauorũ natione propagatorem, afflictus, & suis exosus, in solitudinem & auias syluas sese subduxisset. Vbi etiam pœnitentia anteactæ uitæ compluribus annis religiosè peracta, uitam finiuit: & moriens demum, tribus instituti eiusdem socijs, qui'nam esset, indicauit. & in eo Morauorũ regnum finem accepit, à Germanis, Vngaris, Boemis & Polonis discerptum. Sic igitur prosperè ab ea parte rebus gestis, Ziemouitus à Prussis quoque, quę ij superiori tempore de Polonis ceperant, bello repetiuit. Ad extremum Pomeranorum & Cassubiorum, & Vinidarum siue Slauorum ducibus, Popieli senioris nepotibus & posteris, qui à patre suo defecerant, bellum infert: quod quidem illi, locorũ difficultatibus magis quàm uiribus freti, diutius extraxerunt, domitiq; essent ad extremum, nisi Ziemouitus rebus humanis, Gnesnę moriens, exemptus esset, altero & tricesimo principatus sui anno.

Morauorum regni finis. Ziemouitus de Prußis sua recuperauit. Pomeranis & Cassubijs illatum bellum à Ziemouito.

LESCVS QVARTVS.

MAGNO, tam boni tam'que bene merentis de Republ. principis desiderio ducti proceres, filium eius unicum, cui Lesco nomen erat, in principatu ipsi surrogant, adolescentulum, eiq; custodes & moderatores consiliorum primores aliquot adiungunt. Quorum incuria & ignauia bellum, aduersus Pomeranos, Slauos & Cassubios à Ziemouito susceptum, & nonnul- B lo iam successu prospero gestum, intermissum est. Quod ne ipse quidem Lescus postea, cum adoleuisset, unquam prosecutus est, quietis & ocij quàm bellicæ gloriæ amantior: contentus eo, quem à patre per manus acceperat, principatu. Quin & ipse, & filius eius Ziemomyslus, de quo mox dicemus, habuit eos derelictui, cũ Germanis bellum gerentes. Itaque uehementer ij tunc diuexati sunt, & attriti, quemadmodum Vitichindus memorat, ab Henrico Cæsare, siue rege Germanorum, qui Conrado succesit: & nonnulli ex ijs cum deditionem fecissent, tributarij facti, Sgorelecia siue Brãdeburgum & Grona urbes captæ. Cum'que paulo pòst quidam ex eis rebellassent, apud Lunchinos urbem maritimam ab exercitu & legatis eiusdem regis ad internecionem profligati sunt, ita ut ad ducenta millia hominum eo prælio periisse putarentur. Boemi quidem duce Vẽceslao, uiro pio & sancto, in fide regis Henrici permanserunt: donec Boleslaus, interfecto per summum scelus fratre Vẽceslao, dominatum inuasit, & Ottoni eius nominis primo Cæsari, Hẽrici filio, semel atq; iterum rebellauit: Germanos magna strage uicit, Boemiaq; eiecit. Sed & ipse tãdem bello fractus, & Brandeburgum cum omni regione Slauorum citra Odrã, proditione Tugumiri ducis pecunia corrupti, in potestatem Cæsaris reuenit. Nec ita tamẽ gens ea quieuit, & Germanorũ iugum pertulit, quin subinde eis negociũ facesseret. Lesco certè Polonorũ principi, & Ziemomyslo filio nihil horũ curę fuit. Tametsi Vẽceslaus Hagecus, subegisse Lescũ hunc

Consilij regij moderatores ignaui.

Vitich. Saxo lib. 1. Henricus Cæsar. Poloni occidẽtales debellati à Germanis. Brãdeburgum & Grona à Germanis capta. Boemi tributarij Cæsaribus. S. Venceslaus. Otto Cæsar. Vitich. lib. 2. & 3. Brãdeburgum proditione receptum à Germanis.

A hūc Pomeranos, & Polonis adiunxisse scribit. Et fieri sanè potuit, diuisa in tot principatus ea gente, ut alij cum Germanis bellū gererent, alij subigerentur à Polonis. Principatum quidem iustè, continenter & clementer, magna ciuium beneuolentia complures annos gessit Lescus, ut uult Dlugossus: qui eum senem obijsse, & adultum filium reliquisse scribit. Quòd si uerum est, pauciores ergo Ziemouitus regnauit, aut multo ante nongentesimum uicesimumprimum, ut idem uult, regnare cœpit. Nos quidem potius desijsse eum tunc regnare credimus: nisi Hagecum sequi malumus, qui Ziemouitum anno Christi nongentesimo sexto uult obijsse, cū uiginti annos regnasset: aut nostrū quendam anonymum, qui Lescum hunc anno 913 post Christum natum obijsse, & Ziemomyslum filium ei successisse memorat. Alioqui non quadrabit ratio temporū ad posteriorem supputationem, quæ certior est apud nos eo tempore, quo Polonia religionem Christianam suscepit.

Pomerani à Polonis subacti. *Lesci moderatio.* *Temporum ratio.* *921 ann.* *906.* *913 ann.*

ZIEMOMYSLVS.

SVCCESSIT Lesco patri Ziemomyslus, probus & ipse, lenis, beneficus, hospitalis, & quietis amans, quas uirtutes quasi hæreditatias à maioribus suis habebat. Sed non alia re nobilior, quàm filio. Nam cum aliquot annis, nullos ex uxore susciperet liberos, nascitur ei tandem filius: sed cæcus. Quæ res ipsi, breui gaudio delibuto, maioris mœsticiæ causa fuit: præsertim cū uxor uno illo partu edito, párere desijsset. Septimum annum puer attiB gerat, quo prima coma pueris gentili ritu attonderi, & nomen imponi solebat. Adsunt ad celebritatem frequentes proceres, epulantur cum principe mœsto, & sortem suam, orbitatis non ita multum dissimilem, deplorante: mœsti & ipsi, principis uicem dolentes: cum ecce insperata omnibus affulsit lætitia. Puer absque ulla medicorum, aut cuiusquam omnino ope, lucem aspexit. Nec mora, uidentem mater exultans ad patrem in conuiuium adducit. Conuiuæ miraculo attoniti, effuso gaudio principibus, sibi & Reipubl. tantum bonum diuinitùs oblatum certatim gratulantur: festum diem largioribus inuitationibus, concentibus, plausibus, choreis, acclamationibus, & omni iucunditate instaurant. Puero, Miecislao, quasi qui gladio gloriam sibi pariturus sit, nomen inditum, ut uult Dlugossus: is postea à matre & pedissequis blandius, ut fit, Mesco uocitatus est. Vincentius eum cæcum adhuc, cum tonderetur, ex tumultu atque turbatione ominose Miesscam appellatum, id'que nomen postea boni ominis gratia in Miecislaum in baptismo cōmutatum esse scribit. Ziemomyslus peracto conuiuio, splendidè remuneratis ac dimissis proceribus, diuinos & ariolos de filij successibus, & quid portenderet, quòd is cæcus natus, tanto interuallo uidere cœpisset, sciscitatur. Respondent illi, Poloniam eius principatu illustratam iri. Accuratè igitur puer, & ut principe dignum est, iussu patris educatus est. Quamdiu uerò Ziemomyslus regnauerit, non constat sibi Dlugossus, qui octo tantum annorum principatum ei tribuit: & ad Piasti tamen proaui ætatem, perdu-

Ziemomysli uirtutes. *Mesco cæcus natus.* *Miraculum.* *Miecislai etymologia.* *Miessca.* *Arioli.*

964. ann. cto ad maturitatem filio, peruenisse eum, & anno Christi nongentesimo sexagesimoquarto obiisse scribit. Venceslaus, supra quadraginta annos uult eũ regnasse. Sed iam hic liber unà cum Ziemomysli, qui mortuus Gnesnæ sepultus est, principatu finem habeat. alterius initiũ à mutata religione, quemadmodum par est, faciemus, pauca prius de prisca Polonorum & Slauorum religione præfati.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER TERTIVS.

DE RELIGIONIBVS PRISCORVM Polonorum & Slauorum, & religione Christiana ab iis suscepta.

Religiones falsæ.

OTVS quidem penè orbis terrarũ, iam inde ab initio propemodum humani generis, post maximum illud uniuersæ terræ diluuium, fallaciũ dæmonũ fraude inductus, ueram unius ueri Dei religionem, impio multorum & falsorum deorum cultu & superstitione cõmutauerat: mortuos homines primùm propter merita & beneficia accepta: deinde impios dæmonas, ementitis miraculis & prodigiis, hominũ oculis atq; mentibus sese insinuãtes: postea solem, lunam, & eximia quęq; naturę Deiq; opera ueneratus: deinde uerò mutis etiã animantibus, feris, beluis atq; serpẽtibus, cepis atq; alliis: & ad extremũ nullũ exitum inueniente insania, sculptis, fictis, pictisq; humana arte simulacris, diuinũ honorem impertitus. Verùm eas tenebras tetras & horribiles, IESV CHRISTI Dei hominisq; benignitas, post multa secula quasi lux clarissima cœlitùs affulgẽs, dispulit, dimissis quoquò uersus certis hominibus, omniũ, præter uitę integritatem, miraculorumq; & inspiratæ diuinitùs doctrinæ efficaciam, egenis, qui genus humanum, dęmonum fallacia pessundatum, ab errore ad ueritatem, à scelere ad innocentiam, à nequitia ad sanctimoniam, deniq; à falsorum deorum innumerabili multitudine, & abominandis ritibus, ad unius ueri Dei agnitionem, & rectam sanctamq; religionẽ reducerẽt. Sedenim à Slauis, cæterisq; Septentionalis plagæ populis diutius, q̃ ab aliis gentibus, inueterata illa de multis diis opinio & superstitio retenta est, cum propter barbariem & feritatẽ, ut equidẽ existimo, difficilis ad eos externis hominibus esset aditus: nec uerò multũ homines militiæ & bellis dediti, de religione disquirerent. Colebant itaq; pro diis Poloni, & cæteræ Slauici nominis gentes, præcipuè Iouem, Martem, Plutonem, Cererem, Venerem, Dianam: quos Iessam, Ladum siue Ladonẽ, Niam, Marzanam, Zizililiam, Zieuanam siue Zieuoniam, uocabant. De his eadem quæ cæteri homines ferè sentiebant: his delubra lucosq; dedicabant; his simulacra & sacerdotes consecrabant: his libabant,

Gradus impietatis.

Christiana religio. Iesus Christus. Apostoli.

Slaui diutius falsas religiones retinuerũt.

Polonorum & Slauorum dii falsi.

A bant, his imolabant: his festos dies epulis, choreis, plausibus, cantibus, lusibusq́ uariis indulgentes, agebant. Quem ritum festorum dierum Dlugossus usq; ad suam tempestatem, aliquot post susceptam religionem Christianam seculis, perdurasse memorat. Solitos enim uiros & mulieres, senes & iuuenes, ad lusus & choreas pariter conuenire iis diebus, quos nos Pentecosten uocamus: eumq́ cœtum, Stado, quasi gregem uel armentum, appellatum esse. Nec scio an hoc sit, quod Russi & Lituani, præsertim in pagis, adhuc retinent, dum Ladonem choreas ducentes, & manibus complodentes, ingeminãt. Fuisse uerò Gnesnæ sanctissimum Niæ siue Plutonis templum, idem Dlugossus refert. Adhæc autem Ziuie, quasi tu dicas uitalis (aura nimirũ) Pogoda, hoc est, serenum, siue temperies: Pochuist, quam Miechouiensis auram, nos intemperiẽ interpretamur, (indeq́ Pochuiscel à Masouiis adhuc cœli intemperies dicitur) Polonis dii fuere. Sunt qui his addunt Lelũ & Polelum, quos in conuiuiis & compotationibus appellari adhuc audimus, eosq́ Castorem & Pollucem esse autumant. Piorunum autem, hoc est, fulmen, & Stribum, & Chorsum, & Mocossum Rusi peculiariter coluere, ut proditum est eorum annalibus: Balthici uerò sinus accolę Radogostum, Suateuitum, & Proue. In hoc igitur errore & uana superstitione hęc natio diu perstitit. Primi Slauorũ Bulgari, Nicolao eius nominis primo Pontifice maximo, post annũ Christi octingentesimum sexagesimum: hinc minus quàm triginta annis interiectis, proximi his Rascii, Serbi, Bosnenses, Croatæ, Dalmatæ, Illyrii, Suatoplugo

Ludi prisci in Polonia.

Stado.

Niæ templum Gnesnæ.

Pochuiscel.

Russorum dii.

Bulgari Christiani facti, 860. ann.

B siue Sueropilo, ut est apud Blondum, regnante, religionem Christianam, cultumq́ ciuiliorem à uicinis Græcis & Italis acceperunt. Venceslaus Boemus Suatoplugum hunc apud Morauos, Velegradi domicilium habentem regnasse, & cum ea gente Christo nomen dedisse, eiusq́ opera Boriuoium Boemorum ducem & ipsum Christianum factum esse, & uxorem Ludimilam gentemq́ suam in eandem sententiã adduxisse, circa annum Christi nongentesimum, memorat. Dlugossus uerò tres duces Slauorum, Roscislaum, Suatopolcum, & Cocelum à Græcis Christianę religionis leges accepisse uult, circa octingentisimũ annum, imperantibus in Oriente quidem Michaele, in Occidente uerò Arnolpho, qui pediculari morbo periit. Nos Blondum & Sabellicum, utpote diligẽtiores, & qui magis sibi cõstant, quàm Dlugossum, in supputatione horum temporum sequi malumus. Præclaram autem his populis noua religione imbuendis operam nauarunt Methodius & Cyrillus episcopi: à quibus & illud perfectũ est, assentiẽte Pontifice maximo, ut Slauis sua lingua in sacris uti liceret. Aliquanto pòst Russi, imperantibus apud Græcos Basilio & Cõstantino fratribus, Ioãnis Zemiscæ filiis, post nongentesimum octogesimum annũ à Christo nato, hoc est, 6497 ab orbe cõdito, ut ipsorum annales habent, publicè ad eandem religionem accesserunt: cum Volodimirus dux eorũ Suentoslai, siue, ut aliis placet, Stoslai è concubina filius, sororem imperatorum in matrimonium, & magistros religionis Græcos accepisset: ac Metro-

Rascii, Serbi, Bosnẽses, &c.

Suatoplugus.

Moraui. Velegradum.

Boemi.

Boriuoius & Ludimila 900 anni.

Methodius & Cyrillus episcopi.

Slauicæ linguæ usus in sacris.

Rußi.

Ioannes Zemisces Imp. Constantinop. 980 anni.

6497 mundi annus secundũ Russos.

Rußi Græcorum sectam amplectuntur.

Metropoliten quidem Kiouiæ, Archiepiscopum uerò Nouogrodi, A in alijs autem urbibus episcopos à Constantinopolitano patriarcha sacris initiatos, collocasset. Itaque ergo Græcos ritus ex eo tẽpore Rusſi mordicus retinent. Tametsi Olga siue Helena, Volodimiri huius auia aliquanto antè, post Igori mariti sui mortem profecta Cõstantinopolim, Zemisce imperãte Christiana facta erat. Lambertus Saffnaburgensis, qui ante quingentos ferè annos Chronicon rerum Germanicarum annotauit, scribit, anno Christi nati 960, Rusciæ gentis legationẽ ad regem Ottonem primum uenisse, orãtem, ut sibi episcopus aliquis, qui religionem Christianam apud se docendo propagaret, mitteretur: missumq́ esse Adalbertum, qui uix manus eorum effugerit. Sed hallucinatur Lambertus. Nisi fortè Rugiæ, ac non Rusſiæ, neq; Rusciæ legendum est. Fuit enim Adalbertus non Boemus quidem, de quo nos paulo pòst attingemus: sed Germanus, primus Magdeburgẽsis archiepiscopus, cũ alijs quinq; episcopis ab illo ipso Ottone Slauis Saxoniã & Rugiam tũc incolẽtibus datus: quemadmodum scribit Helmoldus presbyter, cuius Chronica Slauorum ante annos 400 ferè scripta, nũc demum in lucem edita sunt. De Rusſis uerò certiora sunt, quæ ipsi de se memoriæ prodidere: qui Volodimirum adhuc impio dæmonum cultui deditum, misisse exploratores ad nõnullas gentes ferunt, cognoscendarum religionum gratia: Christianamq́ ipsi in primis apud Græcos & Constantinopolitanos placuisse. Aliquãto autem ante Poloni, Miecislao authore, & ipsi Christo nomina dedere. Quod quomodo B & quando factum sit, omissis ijs quæ superius attigimus, cum ipsius Miecislai principatu pariter prosequemur.

Olga.

Lamb. Saffnaburgensis error.

960.

Adalbertus episcopus.

Poloni Christiani.

MIECISLAVS.

PERACTO Gnesnæ solenni ceremonia Zemomysli funere, Miecislaus filius principatum suscepit: & iustè quidem administrabat, sed tamen infra spem omnium, diuinorumq́ uaticinia, quorum superiori libro meminimus: ex quibus præclarum quiddam & eximium Poloni de ipso sibi uulgò pollicebantur. Vxores septem barbarico more duxit: ijsq́ & libidini suæ liberius indulgens, nullos suscipiebat liberos. Erant iam tunc inter Polonos nonnulli, qui peregrè reuertentes à Boemis & Morauis, religionem Christianam domum referebant. Erant & externi partim in ministerio & comitatu principis, partim mercaturã in Polonia exercentes, partim etiam in recesſibus syluarũ & solitudinum, quo liberius cultui diuino uacarent, degẽtes, Christiani non pauci. His monentibus atq; suadẽtibus, & religionis Christianæ ueritatem castitatemq́ prædicantibus, posteritatem deniq; & felicitatem principi, si eã religionem amplecteretur, pollicentibus, Miecislaus priores uxores dimittit, Dambrouucámque Christianam, Boleslai primi Boemorum ducis filiam uirginem, de consilij sententia nouo matrimonio sibi iungit. Libet autem hic Dambrouucæ huius ac Boemorũ ducum genus paulo altius repetere. Præmislus rusticus, Boemorũ princeps, Nezamislum filiũ è Libusſa

Vxores septẽ.

Christianiſmi occasio apud Polonos.

Dambrouuca Boema Miecislai uxor.

Boemorum ducum propago.

A è Libussa susceptum, successorem reliquit: huic Mnata filius succesit: hunc porrò Voien filius, quem Æneas Syluius Vorcium uocat, excepit: post hunc filij Cresomyslus & Vuratislaus principatum inter se partiti sunt, ita ut Cresomyslo Vissegradẽsis, Vuratislao Lucensis siue Zatecẽsis cederet. Huic Vulastislaus, illi Neclã, filij successere. Neclan porrò, uicto & interfecto Vulastislao patruele, & filio eius Zbislao puero, Turingi curatoris fraude sublato, principatũ Boemorũ redintegrauit. hunc Hostiuitus filius excepit: cuius filius Boriuoius, primus Boemorũ principũ, cũ uxore Ludimila, quemadmodũ superius attigi mus, religionem Christianã in Boemia fundauit: priuatam'qȝ uitã secutus, Spitigneuo filio natu maiori, deinde eo breui sine liberis uita defuncto, Vuratislao minori principatũ cõcessit. Hic autẽ è Dragomira uxore impia, & à Christiana religione aliena, Venceslaũ & Boleslaum filios suscepit: quorũ hunc mater, illum auia, suis utraqȝ moribus cõuenieter cum educasset, patre mortuo sic ij diuisere dominatũ, ut Austra lem orã ad Albim usqȝ Venceslaus, inde porrò septentrionalẽ Boleslaus obtineret. Sed crudelis & impius Boleslaus, pio sancto'que fratre per dolũ interempto, redintegrauit rursus principatũ: & ex Brena uxore Boleslaum filiũ, & hanc istam, de qua nunc agimus, Dambrouucam suscepit. Quę posteaquã Gnesnam splẽdido comitatu aduecta est, Miesca siue Miecislaus princeps baptismo, ut conuenerat, ritu Christianorũ initiatur, & subsequẽtibus diebus nuptias magna celebritate peragit, anno Christi nongentesimo sexagesimoquinto. Deinde Boemos, qui nouam nuptã deduxerãt, honorificè habitos, & splẽdidè donatos, remisit. Mox totũ sese ad propagandam per omnẽ principatum suum religionem, hortante & adiuuãte uxore, conuertit. Basilicas nouem diuersis locis ædificat, eas'qȝ supellectili omnis generis preciosa ornat, censibus & possessionibus locupletat: & in diœceses distributas, duas quidẽ ex his Archiepiscopis, nempe Gnesnensem & Cracouiẽsem: reliquas uerò, hoc est, Posnaniesem, Smogorouiensem (quę postea Bicinẽsis, ac demũ Vratislauiensis dicta est) Crusuiciẽsem, quæ Vuladislauiam successu temporis translata est, Plocensem, Culmẽsem, Lubussensem, & Camenensem, singulis episcopis attribuit: ijs'qȝ decimas omnis generis frugũ, de suis iuxtà ac nobilitatis, plebis'qȝ agris edicto perpetuo adscribit, ita quidẽ, ut eæ decimæ post messem ab ijs qui dãt, ad cõstitutum locum comportentur. Quanquam anonymus quidam uetustus rerum Polonicarum annotator, uerius quàm scriptor, Cracouiæ quoque initiò non Archiepiscopum, sed Episcopum uult esse costitutum: deinde uerò Aaronem abbatem Tinecensem à Benedicto papa nono primum Archiepiscopum Cracouiensem renunciatum esse: eam uerò prærogatiuam successorẽ eius proximum, Lampertum Zulam, neglexisse. De Culmẽsi quoqȝ episcopa Dlugosso nõ assentior. Longè enim posterius eam conditã esse, ac de Plocensi quasi deductam, certa extant monumenta literarũ cùm alibi, tũ in archiuio regio Cracouiensi, quemadmodum suo loco indicabimus. Nisi fortè initio quidem à

Boriuoius dux Boemorũ primus Christianam religionem fundauit in Boemia.

Diuersæ educationis diuersi fructus.

Venceslaus S. à fratre occisus.

Dambrouucæ parentes.

Miezislaus fit Christianus.

B

965. anni.

Religionis propagandæ cura.

Episcopæ & Basilicæ primæ in Polonia.

Decimæ episcopis attributæ.

Cracouiæ Archiepiscopus.

Culmensis episcopa quando condita sit.

Miecislao

Miecislao conditā, posterius uerò à Prusis subacta ea regione deletā, A ac deinde à Conrado Masouiorū duce denuò resuscitatā potius quàm conditam fuisse, existimare uolumus. Vt ut est, tunc quidē primùm episcopæ & basilicæ in Polonia cōditæ, & solenni ceremonia dedicatæ sunt. His autem rebus perficiēdis Ægidius Cardinalis, episcopus Tusculanus, Ioannis tertij decimi Pontificis max. qui per illud ipsum tempus Leoni octauo successerat, legatus præfuit: qui primos Archiepiscopos & Episcopos Italicos, nec scio an quosdā Gallicos & Germanicos generis fecit, cū nostri rudes adhuc essent, & nouitij. Additi sunt & inferiores sacerdotes, qui partim socij & cōsiliarij, partim administri essent Episcoporū, quos uulgò Prælatos & Canonicos, & plebanos, siue parochos, seu rectius parœcos dicimus: quibus etiam possessiones à principe, & locupletioribus quibusq;, ac certe decime ab Episcopis attribute sunt: templaq; in oppidis & pagis permulta, studio pietatis certātibus inter se cunctis, extructa. Horum itaq; opera, studio atq; diligentia religio Christiana celeriter magna cepit incremēta in Polonia, præsertim cum alij muneribus & honoribus à pio principe, ditionē suam omnē eius rei gratia circumeunte, allicerētur: alij minis adigerentur: deorum simulacra ubiq; in oppidis atq; uillis confringerentur, comburerenturq;: & uani priscæ superstitionis ritus atq; ceremoniæ abolerentur à magistratibus edicto regio, constituta ad eā rem publicè peragendam septima die Martij. Repræsentari autem eius rei memoriam etiā sua ętate Dlugossus testatur, quòd in pagis quibusdam simulacra Marzanę B & Zieuoniæ cōtis pręfixa, (uel ut nos è maioribus natu didicimus, trabis imposita) cum querulo & lugubri cātu uulgò in pompa gestari, & in paludem uel in flumen abijci soleāt, ea die, quæ est quarta Dominica Quadragesimæ. Dum in his totus est Miecislaus, nascitur ei filius ex uxore Dambrouuca, anno Christi nongētesimo sexagesimoseptimo, ut uult Dlugossus: eiq; apud sacrum fontem aui materni Boleslai, qui per idipsum tempus è uiuis excesserat, nomē imponitur. Adulto deinde, pater uiuens adhuc uxorem accepit Iuditham, Geisæ siue Iessę Vngarorum principis affinis sui filiam, ex priore uxore susceptā. Nam ea mortua, sororem ei suam Adleidam Miecislaus in matrimoniū collocarat: à qua persuasus Geisa, cum Vngaris suis Christianam & ipse religionem quinto post Polonos anno suscepit, quēadmodum Dlugossus & Vapouius memorāt. Vngarici annales nullā Adleidę huius, aut omnino alterius uxoris Geisæ, mentionem faciunt: sed eum Christianum iam antè factum, Vngaros ad suscipiendam religionem eandem adduxisse, & ex Ascolta Giulæ Transyluanorum ducis filia Stephanū filium & hæredem reliquisse. Quāquam autem certam eius temporis historiam Vngari non habent, nec satis sibi cōstat etiam in temporum ratione Bonfinius: nos tamē litem hanc non dirimemus. Illud quidem constat, uel eodem tempore, uel certè paulo posterius Vngaros quàm Polonos, populariter cū suis principibus Christo nomina dedisse, Stephanumq; Geisæ filium à diuo Voicecho siue Adalberto (de quo paulo post

Legatus Pontificis max.

Episcopi Italici in Polonia.

Sacerdotes inferiores.

Parœci.

Religionis propagandæ studium in Miecislao.

Simulacrorum demersio.

Boleslaus natus 967. an.

Boleslai uxor Iuditha.

Adleida Miecislai filia.

Vngari Christiani facti.

Bonfinius.

Stephanus Geisæ regis Vng. filius.

A lo pòst plura narrabimus) primis Christianorum mysterijs initiatum, uel certè confirmatum esse, anno post CHRISTVM natum nongentesimo nonagesimo. Anno 947, narrat Dlugossus acrem & niuosam hyemem à principio Nouembris usq; ad æquinoctium uernum in Polonia perdurasse. Tertio autem anno pòst, Dambrouucã rebus humanis exemptã esse, quæ serto & corona redimita incedere, nec unquam uelare caput solita sit. Pijs autem & quietis consilijs ferè principatum suum Miecislaus annis trigintaquinque administrauit: præter, quòd cum Vulodimiro Russorum duce, ditiones suas inuadente, necessarium bellum gesit, successu quidem uario, iam huc, iam illuc inclinante uictoria, euentu uerò non satis prospero. Nam Præmisliam, Ceruenum, & aliquot præterea arces & oppida à Vulodimiro capta amisit. Quo planior autem decurrat historia, nõ abs re fuerit, Vulodimiri genus paucis repetere: à quo Kiouiensium, ac totius Rusiæ duces, cum quibus multa bella nostri gesserunt, orti sunt. Iorus, siue Igor Rurici filius, Kiouiæ ac Nouogrodi principatum obtinens, multa cum Græcis Imperatoribus bella prospero euentu gesit: ictoq; cum eis fœdere, à Dreflianis populis (qui nescio an Bulgari sint) cum grauibus tributis eos premeret, Corostani interfectus est. Quanquam Luitprandus Ingerum Russorum regem (sic enim ille eum appellat) cum ingẽti classe uenientem à Romano, imperatore Constantinopolitano, nauali prælio uictum, & magna strage repulsum esse prodidit. Post Iori mortem B circa annum Christi 950, uxor eius Olga uidua principatum aliquãdiu administrauit: Dreflianosq; dolo ulta, Stoslao filio, cum adoleuisset, principatum tradidit: & Constantinopolim profecta, Ioanne Zemisce imperãte, religionem Christianã suscepit. Stoslaus uerò, nequicquam suadente matre ut ipse Christianus fieret, in impietate perseuerans, septuaginta arces secundum Danubium cepisse fertur: reuocatusq; à matre, Pecinigos (quos Vapouius Peucinos, eius oræ, qua Danubius in Pontum influit, populos esse uult) ditionem suam infestantes, & Kiouiam obsidẽtes, repressit. Sed ab his deinde, cum eis uicissim bellum inferret, cæsus est. Viuens autem principatum inter filios Iaropolcum & Olgum, ex iusta uxore natos, partitus erat: Vulodimirum porrò è Malussa concubina susceptum, Nouogrodensibus petentibus principem dederat. Sed non diuturna mansit concordia inter fratres. Post mortem enim patris, & annũ Christi 971, Iaropolcus Kiouiẽsium dux Olgo fratri Pereaslauicensium duci bellũ intulit, incitante Suenceldo, qui principem gratiæ & honoris locum apud Iaropolcum obtinebat, quòd filium eius Olgus interfecerat: Olgoq; suorum perfidia perempto, dominatum eius in potestatem suam redegit. Nec multo pòst ipse quoque Iaropolcus à Vulodimiro per speciem colloquij euocatus, similem exitũ habuit. Vulodimirus uerò paterno principatu omni potitus, finitimos Bulgaros, Croatas, Viaticos, Dulepios, & Iazygas, quos Iazuuingos nostri uocant, subegit, ac tributarios sibi fecit. Cum Piecinigis quoque prospero marte bella gesit. Imperatoribus Con-

947. ann. hyems asperá.

Dambrouuca mortua.

Rußicũ bellũ.

Præmislia amissa.

Vulodimirus Russorũ dux.

Russorũ principum stirps.

Igorus.

Dreßiani.

Corostanum.

Luitpran. rerũ per Europam gest. lib. 5. c. 6.

950. ann.

Olga uidua Constantinopoli facta Christiana.

Stoslaus.

Pecinigi.

Iaropolcus.

Olgus.

Vulodimirus dux.

971. ann.

Vulodimiri res gesta, & uxor.

Sabel. Ennead. lib. 2.
Rußi Polonorum fines infestarunt.
985. ann.

stantinopolitanis Corsunum urbem Ponti, quam Chersonam uocat A Sabellicus, eripuit: ductáq; in matrimoniũ Anna sorore imperatorum Basilij & Constantini, & religione Christiana suscepta, reddidit. Quibus succeßibus elatus, proximas Polonorum ditiones adortus est: & quas dudum memorauimus munitiones, anno Christi nongentesimo octuagesimoquinto, de ipsis cepit, quemadmodũ Dlugossus scriptum reliquit. Russorum annales nullã cuiusquam expeditionis Vulodimiri huius cõtra Polonos mentionem faciunt. Venceslaus autẽ Hagecus memorat Miecislaũ, uiuẽte adhuc Boleslao Pio Boemorũ duce, Dambrouucæ fratre, anno Christi 994, crebris incursionibus Boemiã tunc infestasse, cum Vulodimirus illas munitiones Polonorũ, in potestatẽ suam redegit. Contra quem cum Miecislaus, Boemis omißis, duxisset exercitũ, & bello illo Rusico distineretur, Boleslaũ magnas Boemorum copias duce Crasata Suchoradio in Poloniã immisisse, & cùm alias munitiones, tum Cracouiã expugnasse, & præsidijs muniuisse: sexto demũ anno pòst, cũ Boleslao pio Boemorũ principi extincto, filius Boleslaus tertius in principatu succeßisset, à Miecislao & Boleslao filio eas recuperatas esse, eiectis & ad internecionẽ cęsis Boemis. Sed uiderit Hagecus, quẽ secutus sit authorẽ in eo, quòd Miecislaũ mitẽ, & quietis amantem principẽ, nulla iniuria prouocatum, cum affine suo Boleslao bellũ gessisse uult. Nostrorũ quidem nemo quicquã eiusmodi memorię prodidit. Vitichindus uerò etiam adiutũ esse à Boleslao socero Misicam ducem (sic fortaßis ille Miesconem appellat) Ottonis imperatoris amicum, cõtra Vigmãnum, & cõcitatos ab eo Vuoloinos Slauos, indicat. Nisi fortè alius à Miecislao nostro hic est Misica, unus fortè de posteris Popieli: quẽ Vitichindus Licicauicorum Slauorũ ducẽ siue regem appellat: qui potuit & ipse gener esse Boleslai Boemi, sed fratris potius, quàm patris Dãbrouucæ: si diligẽtiorem temporũ, quibus hæc gesta esse uult Vitichindus, rationẽ ineamus. Scribit quidem Dlugossus noster, & Vapouius, Miecislaũ unà cũ filio suo Boleslao fecisse expeditionem in Boemiam, sed post Rusicum illud bellũ, & post mortem Boleslai pij, in gratiam filij ipsius pupilli: cui & ipsi Boleslao nomen fuit: cuius imperium proceres Boemi proteruè contemnebãt, & bona principis inter se diripiebant. idq; bellum magna celeritate ab eo confectũ esse, Praga metropoli, quę sola ipsi uenienti portas clauserat, expugnata, pręsidioq; militum aduersus rebellionem procerũ in ea relicto. Venceslaus, Cracouiã à Miecislao & Boleslao Polonorum principibus expugnatam & receptam falsò affirmat: & quidem anno post Christum natum 1000, nempe altero post Miecislai mortẽ. Æneas uerò Sylulus eam ipsam urbem per fraudem à Mescone Polonorũ principe Boemis ereptam esse refert: qua de re nos paulo inferius in Boleslao sententiam nostrã exponemus. Nunc de Rusico & Boemico Miecislai bello hæc dicta sufficiant. Cęterùm quo augustior em posteris suis principatum relinqueret Miecislaus, hortante senatu, Lampertum Cracouiẽsem archiepiscopum siue episcopum, uirum doctum & eloquen-

Hageci error.
Boemicum bellum.
Vitich. de gest. Sax. lib. 3.
Boemicum bellum.
Praga expugnata.
Diadema regium à Pontifice max. petitum.

B

A eloquentem oratorem mittit ad Benedictum eius nominis septimum Pontificem maximum, ut regium diadema sibi mitteret, regemq́ Polonorum se & posteros suos esse iuberet. Quo tempore etiã Stephanus Geisæ filius, post defunctum patrem Vngariæ princeps, eadem de re suum miserat. Atq; ille quidem impetrauit: quanquam Vngari uulgò crediderunt, ab angelo cœlitùs ei diadema esse impositũ. nostro negatum est, uel quòd de morte eius nũciatum esset: uel quòd differre eam rem Põtifex diuino oraculo iuberetur: eo quòd Poloni uenationibus, rapinis ac cędibus mutuis dediti, duri & immanes, cõtumeliosi & asperi aduersus tenuiores atq; subditos, minus castè religionẽ colere dicerẽtur. Regnauit Miecislaus annis trigintaquinq; ferè: mortuus uerò uicesimosecũdo post uxorem lectissimam & pietissimam fœminam defunctam, & nono post natũ sibi nepotem Miecislaum anno, Posnaniæ honorificè sepultus est eo anno, qui fuit à Christo nato nõgentesimus nonagesimusnonus. Non uidetur silentio pręteréundũ esse, quod sub hoc principe mos inoleuit apud Polonos, ut homines equestris ordinis in tẽplis, dum sacerdos apud altare pronunciat unde recitaturus sit Euangelium, gladios mediotenus stringerent, quasi profitentes Euangelij & religionis defensionem. Choro autem respondente, Gloria tibi Domine: rursus recõderent. Diuq́ hic mos mãsit in Polonia. Fuerunt etiam hoc tempore in solitudine apud Donaiecium fluuium, qui è finibus Vngariæ proflués, Vistulæ apud Opatouecium oppidum miscetur, duo monachi sanctimonia uitæ celebres: quorum Benedictus ab Vngaris, quòd Christum profiteretur, cæsus: Suiradus post uitam durissimè exactam, in monasterio Montis ferrei in Vngaria, quò ambo commigrarant, sua morte absumptus est.

B

Vngarici regni principium.

Polonorum mores antiqui.

Miecislai regni & uitæ finis.

999 ann.

Mos distringẽdi gladiũ, dum Euãgelium recitatur.

Nota

Donaiecius fluuius.

Donaiec.

Opatouec.

Benedictus & Suiradus monachi.

BOLESLAVS PRIMVS REX COGNOmento Chrobry.

VSCEPIT paternum principatum Boleslaus, summa Polonorum omnium uolũtate: quippe quos non indoles tantum eius egregia, sed specimen etiam uirtutis, nec uulgare, nec unum uiuente patre ab eo editũ, spe optima impleret. Nam præter ingenij prompti & perspicacis, ad omnia cum decoro atque dignitate sese accommodãtis, acrimoniam: præter studium laudis, rerumq́ & hominum militarium singulare: præter animi deniq; magnitudinem summo principe dignam: elucebat in eo rara modestia, uerecundia, comitas, suauitas morum grauitate temperata: nullum intemperãs dictum aut factum, sordes nullæ, sed cum delectu ac iudicio paulatim sese proferens liberalitas, & cæteræ mitiores uirtutes, quæ magnopere adolescentiam commendant. Nec sanè spem & opinionem hominum fefellit. Hic enim princeps, Polonorum nomen regia dignitate, externorum principum necessitudinibus, & clarissimis rebus gestis uehemẽter illustrauit: militarem disciplinam auxit: regni fines longè latéque propagauit: religionem stabiliuit, & augustiorem reddidit: denique feros & agrestes homines ad ciuiliorem aliquanto uitæ

Boleslai uirtutes.

Boleslai merita erga Poloniam.

cultum redegit. Quæ priusquam explicemus, operæprecium est paulum ab instituto cursu deflectere: quo maiorem sequẽti historię lucem afferamus. ERAT apud Boemos secundus ordine Pragensis episcopus Voicechus, qui Adalbertus ab externis appellatus est, uir nobilis, & sanctimonia uitæ, pietatisq́; studio clarus. Is Boemicæ pertinacię in retinendo impio idolorum cultu, & feritatis, iniusticiæ, rapinarum, & neutiquã conuenientiũ Christianę professioni morũ pertęsus, cum crebris admonitionib. acribusq́; obiurgationibus nihil proficeret apud populũ, atq; adeò multos etiã infestos sibi reddidisset, Romã primùm, ac deinde impetrato à Põtifice max. cõmeatu, tentatis tamẽ iterũ, an resipiscerẽt, Boemis, in Vngariã, Razino siue Gaudentio fratre, & uiris aliquot religiosis comitãtibus, profectus erat: ibiq́; annum & amplius cõmoratus, Geisa principe cum uxore fauentibus, Vngaros religione Christiana nõ ita pridẽ, nec uniuersè adhuc suscepta, per interpretem accuratius imbuit: Stephanum regis filium uel baptisauit, ut uolunt quidam, uel baptisatum iam antè cõfirmauit. Inde in Poloniã ire perrexit. Acceptus honorificè à primoribus & cætera multitudine, & ab ipso Miecislao duce, eãdem Polonis, quam Vngaris, nauauit operam, cùm Cracouiæ & in itinere, quà ueniebat, tum Gnesnę in primis: & eò quidẽ maiore studio & alacritate, quòd linguæ & sanguinis cognatio Boemis suis cũ Polonis intercederet. Mortuo uerò illis diebus Roberto primo Gnesnẽsi archiepiscopo, Adalbertus magnis principis precibus exoratus, quemadmodum uolunt nostrates, sufficitur. Sed non multo interiecto tẽpore, uiso nocturno diuinitùs admonitus, iam inde ab initio susceptã ad Prussos, de quibus paulo pòst dicemus, peregrinationẽ, ęgrè dimittentibus eum principibus, persequitur: relicto pro se Gaudẽtio, siue Rasino fratre archiepiscopo. Ibi dum religionẽ Christianam magna cum difficultate & patientia disseminat, à gente barbara & immani, dæmonum & idolorũ sacrificulis cum antistite instigantibus, ueneranda mysteria peragẽs propè oppidum, quod Fisshausum Germani postea dixere, sinus Venedici, à Barbaris confossus interficitur, die uicesimatertia mensis Aprilis, anno Christi nongentesimo nonagesimoseptimo. Cuius corpus postea Boleslaus dux, patre iam mortuo, dilata in aliud tẽpus ultione, à Prusis redemit: & minimo quidẽ, propterea quòd appẽsum in statera corpus, perexiguũ ponderaret, diuina (ut creditũ est) uirtute efficiẽte. Tantum enim argenti, siue auri, ut alij uolunt, barbari pacti erant, quantũ corporis ponderi respõderet. Deductũ solenni pompa, primùm in Tremesnensi monasterio collocauit: nec multo pòst ad Gnesnensem basilicam trãstulit. Nec mora, cœpit locus & monumentum inclyti martyris CHRISTI plurimis & salutaribus humano generi clarere miraculis. Hac igitur fama motus Otto Ruffus, tertius eius nominis (quãuis Crãtius secũdũ fuisse uelit) imperator Ro. ab Italica siue expeditione, siue peregrinatione reuertens, cũ permagno & splẽdido comitatu pacatus in Poloniã ad sepulchrũ noui martyris uenit, siue exoluẽdi uoti, ꝗ graui morbo implicatus uouerat, gratia,

Voicechus siue Adalbertus episcopus, uir sanctus.
Boemorum mores.
Adalberti iter in Vngariam.
Adalb. in Poloniam aductus.
Robertus primus archiepiscopus Gnesnensis.
Adalberti in Prußiam iter.
Gaudentius archiepiscopus.
Adalberti cædes.
997 ann.
Miraculum.
Adalberti corpus Gnesnam translatum.
Miracula.
Ottonis Imperatoris aduentus in Poloniã.
Crant. lib. 2. cap. 36. Vand.

A B

A gratia, siue expiandi sceleris causa, quo comitem quẽdam insontem, calumnia libidinosæ uxoris suæ incitatus, pro adultero indicta causa interfici iusserat. Et erant inter se cum Boleslao Polonorum principe paterni amici. Acceptus est à Boleslao, habitusq́; unà cum suis omnibus plusquã regali magnificẽtia & liberalitate: & cùm alijs amplißimis donis, tum abaco & instrumento mensæ omni aureo & argenteo, quod triduo nouum semper promebatur, auleisq́; & uestibus preciosis donatus. Volens autem tam splendido hospiti & amico principi parem referre gratiam, collocutus cum cõsilio, quod secum in comitatu habebat, regem eum appellat, sociumq́; & amicũ Rom. Imperij, à tributo & omni iurisdictione Imperatorum immunem. Ac diadema, Gaudentio archiepiscopo solennes ceremonias peragente, ipsi imponit: eumq́; honorem sempiternum ipsi & posteris ipsius, in Polonia regnaturis, esse iubet. His adiungit hospitale munus: unum de clauis, quibus CHRISTVS Dominus & Deus noster cruci affixus esse dicitur: & lãceam D. Mauricij: quæ in basilica Cracouiensi, ubi sedes est episcopi, adhuc uisuntur. Vicißim autem brachium diui Adalberti à nouo rege accepit, quod Romæ in insula apud diui Bartholomæi ædem ab eo postea depositum esse fertur. Et quo arctior firmiorq́; esset inter ipsos & posteros ipsorum necesßitudo, Rixam Hezonis siue Azonis Erẽfridi comitis Palatini Rheni filiã, è sorore sua Machtildi susceptam, Miecislao regis filio, puero duodecimum annum agẽti, despõdet Imperator. Quæ

Boleslai splendor & munificentia.
Regni Polonici initium.
Clauus sacer.
D. Mauricij lancea.
Rixa Miecislao desponsa.

B paruula apportata in Poloniam, & à socru educata, duodecimo demũ anno pòst, adulta adulto Miecislao nupsit. Annus autem, quo hæc acta sunt, & Boleslaus rex appellatus est, millesimus primus à CHRISTO seruatore nostro nato fuit. His ita peractis, Otto Romam rursus ad sedandos nouos motus contendit: ijsq́; compositis, sequenti anno cum Gregorio eius nominis quinto Põtifice max. propinquo suo, cui Bruno prius nomen fuerat constituit, ut penes certos Germaniæ principes semper deinceps libera electio Rom. regis siue Cæsaris esset: nimirum tres archiepiscopos, Moguntinensem, Coloniensem, ac Treuerensem: Comitẽ Palatinum Rheni, Ducem Saxoniæ, & Marchionem Brandeburgẽsem. Quibus postea rex Boemiæ septimus à Rudolpho imperatore adiunctus est, qui paribus illorũ suffragijs, controuersiam dirimeret: nec tamẽ prius is qui electus esset, Imperator appellaretur, quàm à Pontifice max. confirmaretur, & ritu solenni ungeretur, atq́; coronaretur. Conrado autem Sueuo imperante, quemadmodum scribit Blondus, illud quoq́; his institutis additum est, ut Imperator designatus, priusquam Romæ à Pontifice confirmaretur, siue inaugураretur, Modoeciæ primùm palea, deinde Mediolani ferro coronaretur. Posterius deniq́; Aquisgrani fieri cœptum est id, quod Modoeciæ prius fiebat. Non multo pòst Otto, cum ex Italia in Germaniam reuerteretur, ueneno, ut creditum est, extinctus, Henricum Bauarorum ducem nouo instituto electum, successorẽ accepit, anno Christi 1003. Boleslaus autem nouus rex, cum Volodimiro duce Rusiæ, non recupe-

1000 ann.
Otto Imperator Romã profectus.
Imperij Romani electores.
Blon. Dec. 2. lib. 3.
Imperij diademata.
Ottonis mors.
Henricus imperator primus.
1003. ann.

Boemicum bellum.

ratis ijs, quæ is patri ipsius ademerat, pacem fecit: ad Boemicū bellum A spectans, ne pluribus eodem tempore bellis implicaretur. Nam Boleslaus Boemorū dux, ferox iuuenis, & futuri incogitans, de quo superius in Miecislao mētionē fecimus, improbo quorundā procerum suorum cōsilio adductus, q̃ ij non permissos se à Miecislao, Boemiā pro libidine sua uexare dolerent, Poloniæ fines circum Closcum oppidum ferro & igni, prędisq́ agendis uastabat. Mittit ad eum Polonus legationem res repetitum, cognationi ætatiq́ illius aliquid remittens: componitur pax. Eam non multo pòst Boemus, repetita in Poloniam incursione, rupit. Ibi rex læsam iterum patientiam suam indignatus, & grauibus suorum iniurijs & querelis iritatus, tumultuaria manu Boemum persequitur: quem cum intra regni sui fines non esset assecutus, auctis copijs Boemiam longè latéque populatus est: oppida & arces partim ui expugnauit, partim in deditionē accepit: Pragā metropolim, & Vissegradum arcem, quò se dux Boleslaus cum Iaromiro filio receperat, biennio obsessam, fame ad deditionem compulit: fautoribus & adiutoribus ad omnia usus Cochano, & cæteris Rauitis, seu Versouicijs, principe tunc inter Boemos familia: cuius stemma gētilitium est, puella urso insidens. Ducem Boleslaum, ne nouos posset ciere motus, Boemorum suasu oculis priuauit: Iaromirum filiū eius, Rauitis in custodiam asseruandum tradidit: ipse, cum præfectos, qui nomine suo Boemiam administrarent, partim de suis, partim de Boemis, quos fideles sibi expertus erat, constituisset, præsidijsq́ opportuna loca firmasset, uictorem reduxit exercitum: Vdelricum alterum Boleslai filium, ab Henrico imperatore affini suo, qui tunc bello Gallico ualde distinebatur, petenti sibi deditum, cum in custodia habuisset aliquandiu, non modò liberum, sed etiam equis, uestimentis, satellitibus & uiatico lautè instructū, domū remisit, motus lachrymis & pollicitationibus cognati adolescētis: & quòd sanctè is deieraret, semper se in potestate regis Poloniæ futurum. Verebatur etiam rex, ne si Rauitæ uel fidem erga se mutarent, uel populi consensum reformidarēt, Iaromirus, cui propter ętatem paternus principatus debebatur, ex ipsorum custodia elaberetur, & nouos cieret motus. Hunc ergo alterum beneficio suo sibi obligatum, ac dominandi cupidum, illi obijciebat. Is posteaquā ad suos peruenit, principatum suscipit, regi Polono obnoxium ac tributariū: fratrem Iaromirum excęcat, quo minus eum metuat. Ita de hoc Boemico bello Dlugossus, Miechouiensis & Vapouius nostri memorię prodidere. Æneas Syluius, qui postea fuit Pontifex max. assumpto Pij secundi nomine, aliquanto aliter hæc refert. Scribit is, à Mescone Cracouiam Boleslao tertio duci Boemorum per fraudem ereptam: ipsum deinde per inducias, post bellum utrinque gestum, & agros uastatos, factas, eòdem ad colloquium euocatum, non seruata fide captum, & luminibus orbatum: comitatum eius, exceptis Rauitis, quos ille Vrsouicenses, ab urso fortasis, uocat, trucidatum: Boemiam uastatam, & in ditionem Polonorum redactam: excepta arce Vissegradensi, quam

Boemia subacta à Polonis. Praga & Vissegradum regi Polono dedita.

Rauitæ, seu Versouicij.

Boleslaus Boemus excæcatus.

Vldericus dux Boemiæ, Polono regi tributarius. B

Boemi regi Polono tributarij.

Iaromirus dux excæcatus à fratre.

Aeneæ Syluij error.

Iaromirus

A Iaromirus nō filius, sed frater, ut ipse uult, ducis, è manibus Rauitarū, necare eum uolentium, populi concursu liberatus, retinuerit. Vdelricum postea tertium fratrem, re cognita, ab Henrico imperatore dimissum, Boemiam omnem deiectis Polonorum præsidijs recuperasse, & Iaromiro fratri oculos eruisse: filium Prædislaum, quem ille deprauatè Bizetislaum uocat, (nisi fortè typographi hic error est, quòd secundam literam i pro r posuit) ex Bozena rustica uxore suscepisse, eumq; adultum Iutham Ottonis Ruffi imperatoris filiam rapuisse: eam bellū inter patrem & socerum atq; uirū, propter se exuscitatum, interuentu suo sustulisse. Tametsi Venceslaus Hagecus eam Ottonis, non Imperatoris, uerùm Comitis Bauari filiam fuisse uult. Hæc fermè, tametsi non ijsdē uerbis, Æneas Syluius: uir magnus quidē ille, & in magnis rebus uersatus: sed uel Polonis ob negatam episcopam Varmiensem, ut aiūt, nimio plus iniquus: uel à Boemis malè edoctus, cū quibus in aula Friderici tertij Imperatoris, qui tūc Ladislai pueri, Boemorum regis, propinqui sui tutor erat, familiariter uixit. Obseruare is certè aliquanto diligentius conuenientiam rerū atq; temporum debuit, si scriptis suis fidem derogare noluit. Primùm enim confundit Æneas hanc expeditionem Polonorum in Boemiam cū superiori, cuius nos in Miecislao mētionem fecimus: & nullā facit Boleslai Poloni, clarissimi principis, mētionē. Nostri eas distinguunt, diserteq; utriusq; causas produnt: nec ullum à Miecislao, siue Mescone, bellum cōtra Boleslaum affinem susce-

Prædislaus Vdelrici filius.

Aeneas Syluius cur Polonis iniquior.

Polonorum expeditiones in Boemiam.

B ptum, sed principatum ei puero statim post mortem patris uindicatū memorant: & quidem eo ipso anno, quo Miecislaus quoque mortuus est. Porrò à Boleslao rege susceptum quidem esse bellum contra illum ipsum Boleslaum, sed prouocato iniuria. Et sanè, ut demus Syluio, quamuis contradicente Hageco, longè pòst quàm Boleslaus Boemus in principatu patri successit, Miecislaum nostrum obijsse: tamq; cupidum eum fuisse, ut affini principatum per scelus eriperet, haud ita pridem suscepta, ac tam sanctè, quàm ostēdimus, culta religione Christiana: est'ne credibile, eū ab obsidione Vissegradēsi, re infecta, dimissaq; è manibus uictoria, discessurum, & Iaromiro renouandi belli, atq; eripiēdæ sibi tanto studio, labore & sumptu petitæ Boemiæ opportunitatē relicturum fuisse? Non conueniunt cum tanta cupiditate, tanta incogitantia & ignauia. Iam Cracouia in Polonico solo, quod Syluius non uidit, à Polono condita, & minimum quadraginta milliaribus Germanicis à finibus Boemicæ ditionis tunc remota, quî eripi Boemis potuit, quam illi imperio nunquam obtinuerunt: nec sanè potuerunt, nisi pariter interiacentem partem Poloniæ permagnam, quæ postea Silesia dicta est, aut Morauiam etiam finitimam obtinuissent? At Silesia quomodo aut quando Polonis adempta sit, nusquam ille ostendit: nos alibi ostendemus. Tunc autem eam in Polonorum ditione fuisse, iam liquere debet ex eo, quòd Smogorouiensem siue Vuratislauiēsem ecclesiam, ac diœcesim, quę Silesiam ferè omnem complectitur, ab isto ipso Miecislao, quem Æneas Mesconem uocat, constitutam esse constat.

Cracouia an fuerit in ditione Boemorū.

Silesia pars Poloniæ.

Morauiæ magna pars subacta à Polonis.

Morauiæ uerò permagnam partem à Polonis subactam fuisse, Arnolpho Romanis imperãte (qui sunt sexaginta plus minus anni ante Mesconis tempora) ipse etiã Syluius testatur, & nos superius memorauimus. Boemi uerò posterius in ea pedem posuere, uel ipso Hageco teste: qui hæc nõ uidit, cum Syluium sequeretur. Quanquam illud tamẽ animaduertit, non potuisse hæc geri à Miecislao siue Mescone, præsertim quod ad excæcationem Boleslai tertij Boemi attinet: proinde ipse Boleslao Miecislai filio id attribuit. De Iaromiro quoq; & Vdelrico, & Prædislao, dissentit idem à Syluio: propterea quòd ille temporum rationem ita confundit, ut ipse se paulo pòst refellat. Cum enim & ipse Vdelricum iuuenem etiam tum ab Henrico imperatore, cuius tempora in Mesconis principatum nusquam incidunt, dimissum, ac non Polonorum regi, quemadmodum superius nos diximus, cõdonatum esse sentiat, mox Prædislaum Vdelrici filium, Ottonis imperatoris filiã uxorem sibi rapuisse, eam'q; contumeliam Ottonem bello persecutum esse uult. At enim, non Otto Henrico, sed Henricus Ottoni defuncto, & quidẽ priusquam nasceretur Prædislaus, in imperio successit. Fratres quidem Boleslai huius Boemi fuisse Iaromirum & Vdelricum, ac non filios, ut uult Dlugossus noster, atque etiam Hagecus, non difficulter Syluio concesserimus. Nam cum pauciores quàm decem anni, inter superius illud Miecislai, & alterum hoc Boleslai filij eius bellum, secundum eundem Dlugossum, intercesserint: non est uerisimile, Boleslaum Boemum, iuuenem etiam tum, hoc bello adultos iam filios habere potuisse. Tametsi Hagecus aliter sentit de ætate illius, inconstanter quidẽ & incõuenienter, ut nobis uidetur: de Vlderico autẽ fabulose etiam, sicut pleraq; alia. Quem diuinitùs liberatum è carcere Henrici Cæsaris, & in Boemiam delatũ, subulci opera se cũ paucis adiutoribus, Pragã, pulso ignominiose Boleslao rege Polono, exercitu'q; eius conciso, recepisse scribit. Idem aliquanto pòst memorat, Boleslaũ, cum bellum contra Vdelricum & Boemos instauraret, graui morbo à cœpta expeditione retractum esse: resumptis autem uiribus, mox prosecutum intermissam expeditionẽ, Closcum obsedisse: inde uerò, coorta in exercitu eius dira peste, quasi diuinitùs admonitum, inglorium ab inauspicato bello reuertisse: uno autẽ anno intermisso, Morauis eũ bellum intulisse, totam'q; Morauiam peruastasse: nec potuisse ab Vngaris inde depelli, ac ne à Boemis quidem, cum ij Morauis amicis suppetias iuissent. Ac Morauici quidem belli etiam Vincentius ac Dlugossus, & alij nostrates mentionem faciunt, uolunt'q; illam quoq; gentẽ tunc tributariã regi Polono factam esse: Boemici uerò istius alterius, nemo. Et sanè leuiusculus in eo, sicut in plerisq;, uidetur esse Hagecus. Hæc nos, nõ quòd dissimulandũ nobis esse in historia domesticũ aliquod scelus aut crimẽ existimemus, neq; cõtentionis studio, sed ueritatis uindicandæ gratia ab instituto digresi, disputauimus. De quibus liberũ lectori iudicium relictum esto. Vincentius quidem noster, & qui post eum, ante Dlugossum, Polonorũ res gestas literis mandarũt, breuiter, subactos

De Vlderico duce fabulæ.

Moraui Polono regi tributarij facti.

A actos esse ab hoc Boleslao Boemos & Morauos, ac tributarios factos, prodidere. Vtrumque autem bellum, Boemicum scilicet ac Morauicum intra quintum annum post susceptum regnũ ab eo confectum est. Deinde anno Christi 1008, quemadmodũ Dlugosso placet, Rusſicum bellum eum excepit, maiore apparatu, ac prolixius, sed non minus prospero euentu gestum. Rusſiæ principatũ amplisſimum Vulodimirus uiuẽs inter duodecim filios partitus erat, & Visseslao natu maximo Nouogrodum, Isaslao Pultuscũ (nisi fortè Poloscum legendũ est) Stopolco Turouiam, nescio an Tuuerã potius, Iaromiro Rostouiã. Nec multo pòst, cũ Visseslaus obijsset, translato Nouogrodũ Iaroslao, Rostouiam Borisso, Glebo Muromum, Stoslao Dereuos, Vusieuolodo Vulodimiriam, Mescislao Torocanum, Stanislao Smolenscũ, Plescouiã siue Pscouiam Sudislao, Volyniam Posuisdo attribuerat. Verùm ij partitione paterna nõ contẽti, post mortẽ patris principatus inuicem inter se inuadebant, bellumque ciuile concitabant. Ex his Stopolcus, siue Suentopelcus, qui cognita morte patris Kiouiam occuparat, duobus fratribus Glebo & Borisso, quos Rusſi in diuorũ numerum postea retulerunt, dolo occisis, ab Iaroslao tertio fratre, cæsorum necẽ ulciscente, superatus, & Kiouiẽsi principatu eiectus, in Poloniam ad Boleslaũ regem confugit. Eius rogatu suscepit impigrè Boleslaus expeditionẽ aduersus Russos, cùm ut exulẽ supplicẽ reduceret: tum ut ea quæ pater suus Miecislaus amiserat, recuperaret, & regni sui fines cum gloria lon-

B gius proferret. Ingressus fines Rusſiæ, obiter obuia quæque populatur, incendit, diripit, arcibus oppugnãdis abstinet, quę tamẽ perpaucę munitæ erant. Nam pagis, uicis, & oppidis ferè nulla arte munitis, Rusſi, itidem atque Poloni, & omnes ferè Septentrionales gẽtes, antiquitùs habitant. Iamque ad Luscensem siue Volyniensem orã rex cũ infesto exercitu peruenerat. Ibi occurrit ei ad Bogum fluuium, quẽ Axiacen esse uolunt, Iaroslaus cum expeditis suorũ copijs, & magnis Varaiorum atque Pecinigorum auxilijs: quarũ gentiũ memoria quoque iam extincta est. Prior rex maledicto Bludi Palatini Rusſi, Iaroslao charisſimi, iritatus, copias suas celeriter armatas fluuiũ traijcit: hostes subita re tumultuantes, & instruẽda acie impeditos adortus, magna strage, quamuis acriter repugnantes, profligat: castra opulenta diripit: Iaroslaum fugientẽ persequitur: quẽ ubi suis diffisum, in remotiores paludes sese recepisse accepit, Kiouiam, insignẽ ea tempestate urbem, cuius amplitudinem & splendorem ingentes ruinæ adhuc testãtur, non longi temporis obsidione & fame, propter infinitam hominũ multitudinem, quæ undique eò cõfugerat, adactam, per deditionẽ accepit: intactamque thesauro tantum principis in donatiua militum & in sumptus belli ablato, Stopolco restituit. Distributo in hyberna exercitu, ipse Kiouię cũ paruo pręsidio stabiliendi Stopolco principatus gratia, hyemare statuit. Quo explorato, Iaroslaus raptim coacto exercitu, Boleslaum securũ & inopinãtem opprimere conatus est. Sed re per exploratores regi nunciata, nõ modò frustratur, sed magna iterũ occidione superatus, Nouogrodum,

1008 ann. Rusſicum bellum. Vulodimiri filij.

Russorum bella ciuilia. Stopolci fuga in Poloniam. Gleb. & Boriſſ. sancti apud Russos.

Boleslai regis expeditio in Rusſiam.

Septentrionales populi carent urbibus munitis. Bob fluuius Axiaces.

Rusſi profligati à rege.

Kiouia per deditionem accepta.

Iaroslaus bellum renouans, iterum superatur.

Nouograda duo in Rußia.

dum, quæ urbs in ditione eius, patris instituto erat, profugit. Aliud autem hoc est Nouogrodum in ditione Seueriensi, ab illo, quod magnū uocatur: quod quidem ad occidentem solem & Liuoniam uergens, lōgissimè abest à Kiouia. Nouogrodenses, ut erant potentes & opulēti, ducem suum ulteriorem fugam, abiecta spe omni, meditantē, recreant, confirmant, stipendio militibusq; ad instaurādum bellum iuuāt. Dum hæc fiunt, Kiouienses pertæsi impendiorū, tamq; diuturnæ moræ regis apud se, milites Polonos nihil tale metuētes per omnē occasionem clàm excipere ac trucidare, siue iubēte, siue conniuente Stopolco. Hac iniuria commotus Boleslaus, cum nihil amicè monendo proficeret, in prædam dat Kiouiam militibus indignātibus. Arcem receptam de potestate ducis, & alia quædam loca opportuna prçsidijs munit: ipse cum reliquo exercitu, primoribus Rusis cōpluribus, atq; duabus filiabus Vulodimiri ducis in loco obsidum deductis, quarum unam Prædislauam, ut habent annales ipsorū, per uim stuprauerat, primo uere uictor in Poloniam reuertitur, cum tres columnas ferreas permagnas fixisset in Boristhene seu Nepro, quà Zula fluuius influit, ad memoriā uictoriæ sempiternam. Discedentem Iaroslaus cum ualido exercitu, apud Nouogrodum comparato, ad Bogum consequitur: sed tamen uictorem, quamuis incompositè reuertentem, ac dilabentem iam exercitum adoriri nō ausus, bene gerendæ rei occasionem, clam subsequēs, captabat. Cuius aduētu ab exploratoribus cognito, rex, reuocatis celeriter quos potuit militibus, pauca apud eos cōcionatus est, quibus eos fiducia superiorū uictoriarū ad delendas reliquias bis uicti hostis inflammaret: simul periculi imminentis & ignominiæ admoneret, si pugnam detrectarent, aut adeò trepidarēt: & cùm præteritas uictorias sibi eripi, tum patriam cædibus & incēdijs fœdari, uxores, liberos & parētes suos charissimos in seruitutē & in contumeliam abripi paterētur. His dictis incensos, & ad mortem, si quid durius accidat, pro patria, pro libertate, & pro gloria nuper parta, paratos in hostē ducit. Ille Polonorū paucitate contempta, acriter initiò manus conserit: sed urgentibus nostris, regeq; & imperatoris & militis officiū faciente, pelluntur Rusi. Magna in prçlio, maior multo in fuga cædes editur, ita ut Bogus sanguine cæsorū rubuisse dicatur. Viui multi in potestatem uenêre: capta impedimenta: relata complura signa militaria: dux hostiū abiectis ducalibus insignibus, mutatisq; equis euasit. Russorū annales nullam neque secundi, neq; tertij huius prælij mentionē faciunt. Sed post discessum regis, Iaroslaum contra Stopolcum arma resumpsisse memorant: eum uerò Pecinigorum auxilium implorasse: commissoq; prælio prope eum locū, ubi Borissus interfectus erat, totum diem dubio Marte dimicatum esse: ad extremum, Stopolcum ictum in Poloniam profugisse, & in solitudine quadam inter Poloniam & Boemiam hiatu terræ haustum perijsse. Verùm hæc etiam post tertiam uictoriam, & posteaquàm Boleslaus rex Rusia excessit, accidere potuerunt. Ille quidē uictor in regnū suū reuectus, uota Deo persoluit: templa cōplura, sed

Kiouia direpta.

Columnæ Boleslai in Boristhene.

Rußi tertiùm profligantur.

Rußica historia.

Donaria ex manubijs Deo dicata.

Gnesnæ

A Gnesnæ in primis, hostium spolijs ditauit, ornauitque: proceres & milites eos, quorum uirtus maximè præclaro aliquo facto perspecta erat, pro meritis collaudatos, honoribus & præmijs affecit. Chrobri, hoc est, acris appellationem, propter excellentem uirtutem & animi magnitudinē à Rußsis tributam, accepit: indéque nouam arcē uno à Vislicia milliario conditā, Chrobersum nuncupauit: usus Chabrū Boleslaum pro Chrobro dici obtinuit. Monasteriū Secechouiense supra Vistulam in tractu Sendomiriensi Benedictinis sodalibus construxit, cōferente patrimonij sui partē Sececho Palatino Cracouiēsi, & magistro militię Polonæ, ex gente Topororū, à quo monasteriū id nomen accepit. Cōstruxerat etiā idem rex ijsdem monachis paulo ante Rußsicum bellū, aliud monasteriū in mōte Lysecio, siue Caluo, orāte & hortante Emerico Stephani regis Vngariæ filio, uiro sancto & casto, qui iubēs cū Boleslao propinquo uitā degebat in Polonia. Atque is portionem crucis CHRISTI, quā Cōstantinopolitanus imperator patri eius Stephano magni muneris loco miserat, quáque ipse pro amuleto utebatur, in eo loco reposuit: ubi in hanc usque diē salutaria hominibus eduntur miracula. Hoc tempore, atque adeò ante Rußsicum bellum, quemadmodū Dlugosso placet, sex uiri religiōne & sanctimonia uitę insignes, durā & incultā uitam degebāt in solitudine maioris Poloniæ, ubi nūc est Cazimiria oppidū: ex his quinque à cōsceleratis quibusdā crudeliter excarnificati, pridie Idus Nouemb. interfecti sunt: sextus, qui tūc abfue- B rat, aliquāto post sua morte uitā finiuit. Cū diuo Adalberto eos ex Italia in Poloniā uenisse, Hagecus existimat: Dlugossus uerò, duos ex his Boleslao regi postulāti, à Romualdo Camalduleēsi abbate sācto missos esse, his deinde reliquos quatuor nostrates in societatē uitæ sese adiunxisse, scribit. Causa autē sceleris fuit, aurū, quod latrones à Boleslao rege ipsis donatū esse cognouerāt, sed repudiatū remissúmque ab ipsis nesciebant. Ferūt, tuguria eorū ab ijsdem latronibus incensa, non arsisse: ipsos cum exitum syluæ nō inuenirēt, regis iussu comprehensos, & ad martyrum tumulum alligatos, ut acerbißimū famis suppliciū expenderent, diuinitùs cadētibus ultrò uinculis solutos esse: cum pœnitētia patrati sceleris ducti, ad Dei clemētiam, & eorum quos dudum necarant, patrociniū confugissent. Per hæc eadem tempora Turcæ, Scythica gēs, subacta Cappadocia, Bithynia & Armenia, imperiū in Asiā, Syriámque protulerunt, & Ierosolyma urbem anno Christi 1012 ceperunt. Deinde uerò ex paruis pudēdisque initijs, ad tantam, quantā nūc cernimus, magnitudinē imperium suum successu temporum perduxerunt, Christianis imperatoribus & principib. inter se belligerantibus, & ad restinguendū cōmune quasi incendiū nō concurrentibus. Cōfecto, ut iam diximus, Rußsico bello, Boleslaus rex, ne sui diuturno ocio torpescerēt, & ut ea quæ Poloniæ maiorū suorū negligētia adempta erāt, recuperaret, eo ipso anno, cuius modò mētionē fecimus, Saxonib. bellū intulit. Saxones enim Hērico primo Saxone rege, & filio eius Ottone primo eius nominis Imperatore Rom. regnātib. in Germania, pleraque

Chrobri.

Chrobers. arx condita.

Secechouiense monasterium conditum.

Lysecense monasterium.

Emericus sanctus, Stephani regis Vngar. filius

Crucis Christi portio in monte Caluo.

Sex eremitæ martyres.

Cazimiria maioris Poloniæ.

Romualdus abbas sanctus.

Miraculum.

Turcarum incrementa.

Ierosolyma capta. 1012.

Saxonicum bellum.

Poloniæ oram, quam Lescũ tertium inter uiginti filios partitũ esse supra narrauimus, partim armis, partim proditione Tugumiri ducis, ditioni suæ subiecerãt, quemadmodũ superius exposuimus. In hos ergo duxit Boleslaus, & sub signis progredi, sperãs hostes ad dimicationẽ prælij uenturos esse. Quæ postquam eũ opinio fefellit (nam hostes in auias syluas ad impeditas paludes sese abdiderãt) longè latéque excurrit, rapidi torrẽtis in modũ obuia quæque sternẽs & euertens: ita ut Meideburgum, siue Magdeburgum, Misna, Hiltenseimum, Mechelburgum, insignia oppida, exitiali illa quasi inundatione & incendio Polonorum consumerentur. Quæ Henricus Bauarus imperator, de quo superius mentionẽ fecimus, aliquãto pòst à Gallicis & Italicis bellis, quibus tũc impeditus abfuerat, reuersus, instaurauit. Porrò qui Polonici seu Slauici erant nominis, certatim Boleslao, partim propter cognationẽ linguæ & sanguinis, partim clementia & liberalitate eius inuitati, partim etiã metu adacti, sese dedebãt. Ita is hostico uexato, uastatóque, cũ nusquam in aciem prodirent hostes, & sua quoque auertendorum nostrorum causa ipsi exurerent, omnem illam orã latissimam, quę olim à Slauis & Polonis possessa fuerat, usque ad Albim & Salam fluuios, & Chersonesum Cimbricam, quæ nunc Dania siue Dacia est, magna celeritate in suam potestatem redegit: Principibus Slauis, qui adhuc supererãt, Saxonũ dominatu liberatis, nullũ tributũ imposuit. Ac cætera quidem eos sui iuris esse passus est, sacramẽto tantum in sua & successorum suorũ regũ Poloniæ uerba adegit & obstrinxit, & ad suscipiendam religionẽ Christianã, quã propagare quoquouersus in primis studebat, adduxit. Tametsi Henrici Bauari imperatoris armis eos Christianos factos esse, apud Bonfinium, Vngaricarum rerum scriptorẽ, & alios quosdam historicos reperio: uultque idem Bonfinius, Boemos quoque & Polonos uniuersè ab eodẽ imperatore armis ad professionem Christi adductos esse. Verùm facile id ratio temporũ refutat, cum utranque gentẽ longè ante hunc imperatorem, religionẽ Christianam suscepisse cõstet. Ille enim anno Christi millesimo ac tertio imperare cœpit. Posuit autẽ Boleslaus rex itidẽ in ripa Salæ tres columnas ferreas, uictoriæ suæ monimentum, & regni Poloniæ limites. Venceslaus Hagecus, nescio quo authore, scripsit, Boleslaum prædabundũ crebras excursiones in Marchiam Brandeburgensem & Saxoniã fecisse: cumque legatis Henrici imperatoris ab instituto eũ reuocãtibus superbius respondisset, imperatorem cũ magnis copijs ingressum in Poloniam, haud longè à Cracouia abfuisse. Ibique duobus prælijs uictorem Boleslaum, dum pertinacius fugientes Germanos persequitur, captũ, Henricoque traditũ, ingẽti pecunia sese redimisse. Verũ uiderit ille, ne imprudẽs his Henrico & Boleslao accõmodarit, quæ de alijs memoriæ prodita sunt à nostris: & quidẽ affingens nõnihil, ne dicã multa, de suo, quę nos suo loco attingemus. Aliorũ quidẽ quotquot de Hẽrico hoc literis aliquid mandarũt, nemo quicquam eiusmodi de eo scriptũ reliquit, quod ego sciã, prȩter Lãpertum Saffnaburgensem: qui tamẽ Henricũ bis duxisse modò exercitum

Saxonia uastata à Polonis. *Magdeburgũ.* *Misna.* *Hiltenseimum.* *Mechelburgũ.* *Henricus Bauarus Imperator.* *Vindarum seu Slauorum deditio.* *Chersonesus Cimbrica Dania.* *Vindæ religionem Christianam suscepere.* *Bonf. Dec. 2. lib. 1.* *Poloni & Boemi ante Henricum Imperatorem Christiani fuere.* *Boleslai columnæ in Sala.* *Hagecus.* *Falsa quædam de Boleslao Chrobro.* *Lampert. in hist. Germ.*

A tũ cõtra Polonos memorat, nimirũ anno Christi 1015, & iterum anno 1017. nisi forte huc detorquẽdum esse duxit id Hagecus, quod apud H. Mutiũ, uel aliũ quẽpiam Germanum scriptorẽ legerat: Henricum hũc exercitũ duxisse in Boemos & Slauos, & cum his sæpius congressum, semper uictorem discesisse, admodũ exiguam suorũ iacturã passum. eos uerò prælio præter alia maiore postremò uictos pacẽ petiuisse, & iugum admisisse. Subiugatis autẽ Boemis, & eorũ principe Boleslao, quẽ ille Bodislaũ deprauatè uocat, apud illos iura & leges in reb. profanis ac sacris ordinasse. Hæc ipsis ferè Mutij uerbis relata, uiderit æquus lector, an ad Boleslaũ nostrũ & Polonos pertineãt: nos ad curriculũ nostrũ reuertamur. Non multo tempore pòst hoc bellum quieti dato, aliam rursus expeditionẽ Boleslaus rex in Prussos suscepit, indignam diui Adalberti necẽ ulturus, & illam quoq; gentem suo adiecturus imperio. Fuerit aũt operę precium hic paulò altius eius gẽtis originẽ ac mores repetere. Inter multas Sarmatiæ Europęæ gẽtes Borusci à Ptolemæo in geographia ad Septẽtrionẽ ualdè remoti ponuntur in eã ora, quã nunc Liuones & Moschi, ut opinor, obtinẽt, ultra Cherniscũ amnem, Ryphæis uicini. Eos ego aliquo tempore cum uicinis Alaunis siue Alanis ad meridiem & occidẽtem progressos, magnam Sarmatiæ partem, quæ ab oriẽte Rusis & Moschis cõiungitur, à meridie nemoribus & Hercinia sylua clauditur, & omnem illum syluestrẽ tractũ qui secundum Venedici, siue Balthei & Codani sinus litus, usq; ad Vistu-

B lam & Ossam fluuios pertinet, tenuisse: & Borussos siue Prussos, deflexo paulũ nomine, dictos esse, cum Erasmo Stella crediderim. Quibus finibus nunc Liuones, Samagitæ, Lituani & Prusi uetus nomen retinẽtes, cõtinentur, gentes imperijs quidẽ & reipub. ratione nunc distinctæ, sed eadem penè inter se lingua uulgò adhuc utentes, Slauicæ prorsus disimili, sed quæ nõ paucas habeat admixtas Latinas uoces, corruptas ferè, & magis Italica uel Hispanica nota signatas q̃ Latina. Quanquam Theutones & Germani in eam orã quæ maritima est, & Prusia ac Liuonia nunc uocat̃, deuictã, colonias posteriori tempore deduxerunt: quod suo loco attingemus. Hinc usitatior iã est apud eas gẽtes lingua Germanica, q̃ uetus illa & uernacula, præsertim in urbibus & oppidis: quẽadmodum & apud Lituanos usuuenit, ut propter uicinitatẽ cõmerciaq; Russorum, & colonias etiam deductas, multũ utantur sermone Rusico. Nã quòd Dlugossus à Prusia Bithynię rege originẽ illius gẽtis deducit, fabulosum est omnino, nec refutatiõe indiget. Quidam Borussos, quasi Rusis finitimos, à Germanis lingua uernacula dictos esse existimant: uerène an falso, nõ disputo. Quãdo autem & quonã modo Latina lingua cũ uernacula Prussorũ, Lituanorũ, Liuonũq; sese miscuerit, dicere nõ habemus. Erasmus quidẽ Stella Prusiam Romanis armis tentatam magis, quàm uictã esse, memorat, Pliniumq; authorẽ citat: Quo fit, ut cum imperio Latina lingua eò peruenire nõ potuerit. Dlugossus uerò scribit, ciuili bello, quod inter Cęsarem & Pompeium gestum est, manum quandam Romanorum deserta Italia, in ijs

H. Mut. lib. 14. Germ.

Prußicum bellum.

Prussorum origo.

Borusci.

Erasm. Stella.

Prußi, Lituani, Liuones & Samagitæ, eadẽ ferè lingua utuntur.

Germanicæ linguæ usus in Prußia.

Rußicæ in Lituania.

Rußi unde dicti.

Preissen, quasi beireissen.

Latina uerba apud Prußos.

Romoue urbs in Prußia. oris consedisse, urbem̃q; condidisse, & Romoue de Romę nomine dixisse, eam'q; diu metropolim gentis fuisse. Quod si uera est Dlugosi sententia, suspicari quis posset (si quis tamen locus est suspicioni in historia) eam Romanorũ manum, duce Libone aliquo, ad ea litora Venedici sinus, quę ad exorientem solem spectant, & Rusis finitima sunt, uel ui tempestatum appulsam esse: uel certo cursu Cæsarum tyrannorum *Liuones.* sæuitiam fugientem, secessisse, & Liuonum appellationem à Libone accepisse. Deinde propagatis finibus, alios Lituanos magis iam cor- *Prußiæ nomine etiam Pomerania & Culmẽsis quãdoq; accipitur.* rupto uocabulo dictos esse, alios uetus Prussorum nomen retinuisse. Quanq; autem Pomeraniæ quoq; magna pars, & Culmẽsis, ac Michalouiensis ora, posteaq; eodem cum Prusis iure uti cœperunt, & in ditionẽ Theutonũ Crucigerorum, uti pòst dicetur, cõcesserunt, Prusiæ nomine censeri cœperunt: atq; ita nos quoq; nonnunq; posterius ute- *Prußiæ fines. Ossa fluuius. Deruancia.* mur eo nomine. reuera tamen, ac propriè Prusia ea est, quæ est inter Vistulam, Deruanciam, Ossam & Nemenem fluuios, & sinum maris suprà memoratũ: & à Lituanis atq; Masouijs, densis ac palustribus syl- *Nemen, qui & Chrenen siue Chrenis fl.* uis dirimitur. Nemenem autem eum esse uolunt, qui à ueteribus geographis Chronon uel Chrones appellatur, Germani Memelam uocãt: qui in finibus Rusiæ Lituanicæ ortus, Lituaniã'q; & Prusiæ partẽ secũdum Samagitiam emensus, in sinũ Venedicũ, siue Habũ Curoniensem lacũ sese exonerat. Fuit aũt antiquitùs gẽs Prussorũ fera & bibax, lac equinũ in delicijs habẽs, ante mellis cum aqua despumationẽ cognitã. uxores quot cuiq; libuisset ducere ius fas'q; erat, eas'q; pro ancillis ha- *Balnea Prussorum & Lituanorum.* bere: hypocaustorũ siue balneorũ usu penè quotidiano lasitudinẽ, labore uel intemperãtia & ebrietate contractã, depellere, indeq; excalefacta corpora frigidæ aquæ immergere aut abluere, etiamnum hyberno *Prussorum exequiæ.* quoq; tẽpore solent. Corpora defunctorũ cum preciosissima quaq; & charissima uestiium, equorũ, & armorum supellectili cremabãt: manibus interfecti cęde humana parẽtabãt: Solẽ, lunã, bestias, serpentes, a- *Dij.* ues, aquã, ignẽ, & nescio quid nõ pro Dijs colebãt. Criue aũt uocabãt *Criue antistes Prussorum.* sacrorũ antistitẽ. His ergo Boleslaus rex bellũ intulit, & per Culmen- *Culmensis tractus Polonicæ ditionis.* sem tractũ, qui Polonicæ ditionis erat, hostiles terras ingressus, agros uastat: Razinũ, Romoue & Balgã arces, nullo negocio capit & incen- dit: uicos & pagos diripit. Oppida enim pauca, ea'q; ferè natura loco- *Prußi munitionibus caruere olim.* rum, nõ arte manu'q; munita, tũc Prusi habebãt: sed in syluas atq; paludes ad primũ aduentũ hostilis exercitus sese occuluerãt. Ex quibus cũ *Prußi tributarij Polonorum regi.* regionẽ suam uastari lõgè late'q; prospicerent, supplices pacẽ à rege petunt, & impetrãt: tributũ pendunt, & pensuros se deinceps quotannis promittunt. Dimittit ibi rex, qui barbarã gentẽ rationẽ & ritus Chri- *Columna Boleslai in Ossa. Rogosnum oppidum.* stianę religionis docerẽt. Ipse uictor recedẽs, in Ossa flumine ferreã columnã ponit, mille passibus à Rogosno oppido. Vnde uicina uilla Slupi, hoc est, colũnę nomen accepit. Biennium ab eo bello quieuit Boleslaus, quo tempore multa quę ad religionis maiestatem, & ad rempub. *Iaroslaus Russorum dux.* belli domi'q; administrandam pertinere uidebantur, sapienter constituit. Interim optatam pacem Iaroslaus dux Russorum turbauit. Is enim,

A nim, dum Boleslaus his bellis, quæ modo commemorauimus, distinetur, Kiouiensem principatum, Stopolco fratre uno, quēadmodum suprà indicauimus, siue duobus, secundum Dlugossum, secundis prælijs uicto, & dū ad Boleslaum refugit in itinere mortuo, denuò inuaserat: Nouogrodēsem etiam à Prædislao, Isaslai fratris filio sibi ademptum, receperat: Rededā Cosarorū ducem singulari certamine uictum interfecerat, gentemq́ illā tributariā sibi fecerat: & quāuis à Mescislao fratre superatus, & Kiouiensi principatu exutus esset, tamen fratris eiusdē benignitate & misericordia restitutus erat, quēadmodum à nostris memoriæ proditum est. Nam Russorum annales hoc loco Kiouiæ captæ & restitutæ nullam faciunt mētionem. Illud modò memorant: Post atrox prelium inter fratres commissum, Mescislaum partitum esse cum Iaroslao principatum Rusiæ, ita ut ei quicquid cis Neprum est concederet, ipse Seueriensi ditione ultra Neprū contentus. His igitur rebus cum fratre cōstitutis, Iaroslaus bellum aduersus Boleslaum regem magno apparatu renouabat. Rex non rumoribus modò, sed crebris atq́ certis præfectorū suorū, & præsidij, quod in Rusia reliquerat, nuncijs excitus, cōtra hostem cum exercitu proficiscitur. Ducebat & Iaroslaus ingentes copias, in Poloniam inuasurus. Veniunt in cōspectum apud Bogum amnem exercitus. Decreuerat eo die Boleslaus prælio non dimicare, ob reuerentiam diei Dominici, simul ut hostium copias & cōsilia prius cognosceret. Sed magnā in bellis uim fortuna habet, paruisq́ B interdum momentis permagna fit rerum atq́ consiliorum mutatio: ut tunc accidit. Nam pugna inter paucos primū lixas & aurigas, dū adaquant equos, apud flumen, quod castra dirimebat, orta, mox pluribus utrinq́ cōcurrentibus incaluit. Eminus res sagittis & iaculis, & cominus etiā ab audacioribus nōnullis in flumine gerebatur: cū Polonicus exercitus omnis celeriter armatus fluuiū tranat. Cōmittitur acre præliū: cedere loco hostes, nostri magis instare. ibi dux hostiū à suis impulsus, fuga saluti suæ cōsuluit. Tūc effuso cursu omnes passim ex acie diffugiūt. Magna strage cùm in prelio tum in fuga cōcisis atq́ debilitatis hostibus, rex pacē dedit supplicib. tributū modicū imposuit: captiuos omnes, quos uel hoc uel superiori bello ceperat, uel obsidū loco habuerat, liberaliter dimisit. Hoc bellū anno post Christū natū 1018 cōfectū est, ut uult Dlugossus. Nō assentior autem ijs, qui siue alterū hoc bellū Rusicum, siue prius etiā à Boleslao, propter negatum sororis Iaroslai coniugiū, quā postea in cōcubinæ loco ipsi fuisse aiunt, susceptū esse autumāt. Nā ut faciamus, principem tam temperantē, ut non melius populis & gētibus q̄ suis cupiditatibus dominaretur, prouecta iam ætate, tot rebus gestis clarissimis, tantum libidini indulsisse, ut bello uxorē sibi querendā existimaret: quid causæ erat, cur eā aliunde peteret, negatamq́ bello persequeretur, quā domi ipse obsidis loco, ut diximus superius, habebat? aut partā bello cur uiduus pro cōcubina, ac non pro iusta uxore haberet, cuius amore tantū exarsisset, & in qua ipsa nulla herebat culpa, quòd à fratre tradita non esset? Sed mitto disputationē. Pa-

Kiouiensis principatus à Iaroslao occupatus.

Rusicum bellum.

Prælium.

Boleslai uictoria de Rusis.

1018 ann.

Falsa causa belli Rusici.

ce per circuitum parta, auctoq; & propagato in omnes partes cum lau- A
de atq; gloria imperio, Boleslaus rex reliquum uitæ tempus quieti &
cõstituendę domi reipub. dabat, duodecim utẽs cõsiliarijs, quos è tota
Polonia probatissimos, & annis iudicioq; graues delegerat: quos etiã,
quoties animum remittere uolebat, unà cum uxoribus ipsorum mẽsæ
suæ & conuiuio adhibebat: iudicia exercebat: tenuiores, dũ litis finem
expectant, sumptu mẽsaq; sua subleuabat. Fertur aũt quadraginta men
sas, exceptis minoribus alijs, quotidie apud eum solitas esse instrui, ad
quas accũbere uolẽtibus licuerit. In itinere si quẽ rusticum hominẽ, aut
alioqui pannosum conspexisset, accersebat ad se ultrò, & num quid à se
uellet, percontabatur. Quòd si is de potẽtioris iniuria querebatur, euo
catum illũ qui accusabatur, causa cognita placidè obiurgabat: ac in po-
sterum ne quid eiusmodi cõmitteret interminatus, satisfacere iniuriam
passo iubebat. Si quis autem è pauperibus causam ipse suã agere nescie
bat, ei causidicũ attribuebat, mercede de suo data. Quanquam simpli-
cissimum tunc ius erat apud Polonos, & nõ summo iure disceptaban-
tur, sed ex æquo & bono, aut armis nonnunquam & singulari certami
" ne dirimebantur priuatorũ controuersiæ. Pluris erat fortis uir, quàm
" disertus causidicus: mentiri, fallere, calumniari, alienum appetere, ini-
" quam litem alere, turpe & infame ducebatur. Hinc maius, ac solum fe
" rè existebat in hominibus illis laudis & bellicę rei studium. Hoc rex co
mitate, clemẽtia & liberalitate sua alebat, hoc moderata seueritate uin-
dicabat: Iuditha regina, fœmina lectissima, quæ sub alterius belli Rus- B
sici tempus extincta est, mariti iram & seueritatem leniẽte, & sontium
supplicia deprecante. Cuius clemẽtiæ illud in primis exemplum prædi
catur, quòd nobiles quosdam adolescentes ob latrocinium damnatos
à rege, occultè seruari insciente rege iussit: aliquanto pòst captato tem-
pore, & iniecta eorum quasi necatorum mẽtione, ubi regem ad miseri-
cordiam flexum uidit, supplex cũ nonnullis proceribus adolescentum
illorum mortem deprecata est. Nulla autem in re Boleslaus erat seueri
or, quàm in contemptu religionis, templorum profanatione, & sacer-
dotum iniurijs atq; contumelijs uindicandis: ad quæ facinora, cum ple
riq; equestris ordinis homines partim pristinæ impietatis consuetudi
ne, partim licentia militari incitati ferrentur, & decimarũ quoq; onus
detrectarent, sacerdotesq; pulsarẽt, in authores quidem pœna capitis
animaduertit, cæteros partim uerberibus, partim uerbis atq; minis ca
stigauit. Episcopos & sacerdotes ipse magnopere colebat, & ab omni-
bus coli uolebat: nec sedebat stante aut ueniẽte Episcopo, nisi & ille as-
sedisset. Ab hoc etiã rege, ipso statim initio regni, descripta est equi-
tibus Polonis militandi ratio per regiones atque satrapias, quas nostri
uulgò Palatinatus ac districtus uocant: ita ut ex præscripto certum nu
merum armatorum quilibet Palatinus è ditione sua ad expeditionem
à rege indictam educeret. Oppidanis quoq; pedites & currus onusti
cõmeatu ad numerum imperati sunt. Sed hæc abusu arbitraria postea
facta sunt, magno reipub. detrimento: de quo nos alibi uberius scripsi-
mus.

Boleslai studia in pace. *Consiliarij duodecim.* *Comitas regis* *Polonorũ ius atq; studia.* *Iudithæ reginæ clementia.* *Religio Boleslai.* *Sacerdotibus honos habitus.* *Militandi ratio.*

A mus. Equorum quoque dispositio & subuectio oppidis iniuncta, per quam celerrimè regi, si quid cognitu dignum aut necessarium usquã in regno extitisset, nũciaretur, & rex uicissim quæ uellet iuberet, huius regis est institutũ. Quod quidẽ abusu nostri temporis, ualde onerosum est oppidanis. Muniuit is etiã arces plerasque in finibus regni, quo receptus esset equitibus iuxtà atque agricolis, ad subitos uicinarum gẽtium motus, & unde furta & latrocinia domestica, excursiões prędationesque finitimorum reprimerentur, domi inter ciues pax & tranquillitas præstaretur. ijsque arcibus præfectos cũ modicis militũ præsidijs imposuit, & certos pagos adscripsit, qui & excubias nocturnas per uices seruarent: & materiam ad reficiẽdas, cum opus esset, eas arces comportarent, & certam siliginis atque auenæ mensuram in cellam arcis & alimentum præsidij hostiatim quotannis pręberent. Indéque id uectigal Stroszza, hoc est, custodia, eo quòd custodibus expensum ferretur, dictũ est. Cæterùm hominibus ecclesiasticis omnium onerum, laborum & pensionum regi & reipub. præstandarum, immunitatem sempiterno iure concessit. Ipse rex crebrò arces & præfecturas, atque omne regnum obibat, ut superstitiones ritúsque priscæ religionis, si qui adhuc usquam extarent, penitus extirparet, ac de iniurijs atque controuersijs omnium cognosceret, & quid quoque loco opus esset præsens mandaret: dicere solitus, malle se gallina uescentem, salutem atque tranquillitatem suorum tueri, quàm delicijs indulgentem, pati ut quisquam uexaretur, aut op-

B primeretur. Pecuniam contemnebat, omniáque ad decus religionis, salutem reip. ornamentum templorum, & præmia bene merentium de repub. conferebat. Cum autem annis pariter atque laboribus, & contentione animi confectum atque debilitatum se esse animaduerteret, indictis Gnesnam comitijs, Miecislaum filium successorem sibi summo totius conuentus cõsensu designauit, euḿque deinceps iudicijs pro se præfecit: cætera per se ipse administrauit. Nec multo pòst in morbum incidit: quem ubi mẽsium aliquot spacio inualescere, mortemque appropinquare sibi sensit, sacris mysterijs ritu Christianorum procurari minimè neglexit. Primores sacri pariter ac militaris ordinis Posnaniã, ubi decumbebat, ad se conuocauit. his mãdata dat de cõcordia inter ipsos, & beneuolentia erga posteritatem suam retinenda. Seorsum filio cùm de rebus priuatis, tum ut senatoribus suis honorẽ habeat: ab omnibus amari magis, quàm metui studeat: pietatẽ erga Deum, uirtutem, iusticiã, benignitatemque in omnes colat: ocium & uoluptates tanquam pestem fugiat. Ad extremum, multa corã omnibus de futuro statu & moribus reipub. & posterorum suorum successibus quasi diuinitùs prædixisse fertur, quæ rerum euẽtus postea cõprobarit. His actis dictísque, summo omniũ dolore atque mœrore moritur: & Posnaniæ moderata, quemadmodum uiuus pręceperat, pompa sepelitur, cum annos uiginti quinque regnasset, uixisset octo & quinquaginta. Fuitque is annus post Christum natum millesimus uicesimusquintus. Per quod tẽpus Conradus Sueuus Henrico Imperatori mortuo à principib. Electorib. suc-

Cursus publici; siue subuectiones.
Arcium munitio.
Præfecturæ & reditus earum.
Strosza.
Ecclesiastici ordinis immunitas.
Regis peragratio regno salutaris.
Præclarè dictum.
Liberalitas.
Successor designatus. Iudicia filio mandata.
Pia cohortatio.
Prædictio futurorum.
Boleslai mors.
Aetas. 1025 ann.
Conradus Sueuus imperator electus.

Habitudo corporis Boleslai. cessor datus est. Fuit autem Boleslaus statura mediocrē non excedēte, A oris & corporis totius habitu eleganti, & ad modestiam cōposito, capillo denso, crispo, nigroq́; uictu cultuq́; corporis non neglecto, neq; nimis tamen exquisito. Eius morte uniuersa Polonia, optimè merenti rege orbata, annum totum in luctu fuit, ita ut neq; conuiuia ulla, neque choreæ celebrarentur, neq; cultioribus uestibus quisquam nobilium uirorū aut fœminarum sese uestiret. Scribit Vincentius, frequenter Vngaros ab hoc rege superatos, & usq; ad Danubiū subactos esse. Mihi non fit uerisimile, aliquid ei hostilitatis cum Vngaris intercesisse, regnante tum apud eos Stephano, cum quo magna necessitudine coniunctus erat. Et iam diximus, Emericum Stephani filium libenter in Polonia cum Boleslao uictitasse: dicemusq́; posterius, eiusdem Stephani fratres patrueles fuga in Polonia salutem sibi quæsiuisse. Nisi fortè Stephano regi propinquo aduersus Cupan cognatum, res nouantem in Vngaria, præstò fuisse existimandus est.

Luctus publicus.

Vngarica bella.

MIECISLAVS REX.

CVRATO Boleslai primi regis funere, Miecislaus filius triginta quinq; annos natus, destinatū iam prius regnum init, frequenti procerum & nobilium conuentu, qui ad exequias regias conuenerant. His stipatus Gnesnam uenit: ibiq́; diadema regium ipsi & Rixæ uxori eius, Hippolytus archiepiscopus Gnesnensis cum alijs episcopis solenni ceremonia imposuit, ea die quę Christianis Pentecoste dicitur. Inde dies aliquot festis epulis & conuiuijs B dantur: sparguntur in uulgus missilia: apparantur & in egenos atque mendicos piæ uiscerationes. Æstate sequenti rex in Russos facit expeditionem. Nam ij Boleslai regis morte nunciata, Iaroslao & Mescislao ducibus rebellauerant: quas oras rex ille ditionis suæ fecerat, eas armis infestabant: Ceruenum & alias arces & præsidia Polonorum oppugnabant: abactosq́; ex Polonia agrestes cōplures, ad Porsum amnem nō procul à Kiouia collocarūt, ut agros ob assidua bella cultoribus exinanitos colerēt. Hos primo aduētu Miecislaus repressit: & multos ex Russis primores cōprehensos, in arces suas custodiēdos distribuit: sed Iaroslaū tamē ducem ad officiū non reuocauit. Quin monarchæ is titulum, qui apud Russos Iedinouuladez dicit, postea Mescislao fratre defuncto usurpauit. Ex Russia reuertēs Miecislaus, plerasq; Poloniæ regiones obit, cùm iuris dicēdi, tum uisendi gratia: filiū Cazimirū septennem literas doceri curat. Boemicum bellū uix suscepit, & nulla cū laude gessit: cuius hæc fuit causa. Obtinebat Boemiæ principatū Vdelricus, cuius in Boleslao superius meminimus. Is morte Boleslai cōfirmatus, & Prædislao filio, impigro & feroci iuuene, fretus, tributū, quod Boleslao quotannis pensitarat, Miecislao negauit: nec eo contentus, regia præsidia per filium (nam ipse cæcus erat, & iurisiurādi religione teneri se simulabat) undiq; deturbauit & interfecit: Morauiā, quæ tūc in Polonorum ditione erat, inuasit: oppida aliquot cū arcibus obsessa & oppugnata, nemine opem ferente, in deditionē accepit: quorū auto

Coronatio Miecislai.

Rußicum bellum.

Iedinouuladez monarcha.

Boemicum bellum.

Morauiam Poloni amißere.

A ritatem secuta Morauia cuncta, breui tempore in potestatẽ Boemi uenit, Polonis uel eiectis, uel trucidatis. Qua de re nõ fuit necesse Hageco citare autores Critiũ & Callimachũ, quorũ neuter de temporibus illis quicꝙ scriptum reliquit. His itaꝗ rebus motus rex Miecislaus, & magnis populi clamoribus & conuicijs uix tandẽ impulsus, & sibi iam regnoꝗ́ timens, è Rusia reuersus, in Morauiã duxit exercitũ: & oppidũ quidem nullum oppugnatione tentauit, quippe quę Boemorum præsidijs tenerentur: & per se etiã oppidani conscientia deditionis atꝗ defectionis, obstinatè ea defensuri esse uiderentur: sed agris tantũ & suburbanis uastatis, magnaꝗ́ hominum, pecudum & iumentorum prǫda abacta, domũ reuersus, dimisit exercitum. Boemorum exemplum secuti, qui trans Odram erãt duces, & pręfecti regij, in ijs regionibus quas Boleslaus rex de Saxonibus uindicarat, molliciẽ & ipsi ignauiamꝗ́ regis contemnunt: imperium detrectant: uectigalia regia, impendẽs à uicinis bellum causificãtes, pro se usurpant, cum uicinis Teuthonibus clã fœdera, amicitias & affinitates iungũt: postremò ubi inulta hæc esse uident, in apertam rebellionem erumpũt: & partim nouos ipsi sibi dominatus cõstituunt, partim Romano imperio socios & uectigales sese faciunt: idꝗ uel cõscientia defectionis, & metu regis Poloni: uel, ut Germanici scriptores prodidere, ui & armis Cõradi subacti. Nam quod ijdem scribunt, & sequitur Bonfinius, Boleslaum regium titulum imperante adhuc Henrico usurpantem, tributumꝗ́ negantem, à Conrado B multis & grauibus prelijs superatum & subactum esse, Mesconemꝗ́ filium eius aliquãto pòst eadem molientem eiectum: & fratrem eius Ottonem, qui à Mescone pulsus fuerat, restitutum: Mesconẽ uerò profugum ad Boemos, ab Vdelrico quidem penè proditum, Conradi uerò clementiam & magnanimitatem expertũ, eius fidei sese cõmisisse: principatum cum fratre partitum, regia dignitate se abdicasse, contentum principis nomine: Poloniam Imperatori tributariã mansisse: longè in eo aberrasse à uero uidentur. Nam neꝗ Conradus imperium uiuente Boleslao adeptus est: neꝗ Boleslaus præter Miecislaum siue Mesconem alium filium habuit: neꝗ diadema regium ille ipse Boleslaus temerè usurpauit: sed ab Ottone tertio imperatore ultrò oblatũ accepit, atque posteris suis reliquit: neꝗ Cõradus, compluribus alijs externis pariter ac ciuilibus bellis distẽtus, ocium ad persequẽdos bello Polonos habuit: neꝗ uerò Polonos principes cuiquã omnino imperatori Romano unquam tributarios fuisse, isti uetustioribus & fide dignis testimonijs aut argumentis docere possunt. Sed cum partẽ aliquam Poloniæ Germani, ut superius meminimus, seu per deditionẽ, seu ui cepissent, uniuersam se Poloniam subiugasse iactarunt. Hoc unus aliquis ab alijs auditum, uel ne auditũ quidem fortasis, postea literis mandauit, & cæteri secuti sunt. Gallus quidã, qui non ita multo post hæc tempora Boleslai tertij & superiorum regum Poloniæ res gestas tribus libris complexus est, nullam neꝗ de fratre Mesconis, neꝗ de ulla Cõradi huius imperatoris expeditione in Poloniam facit mentionem: ac ne Lam

Morauiam populatus est Miecislaus.

Vindarum defectio.

Otto Frising. Naucler. Tubing. H. Mutius. Bonfinius.

Falsa de Boleslao & Miecislao.

Poloni nunquã fuere tributarij Rom. imperio.

Gallus anonymus Polonicarũ rerum scriptor. Lamp. Saffnaburg. de reb. gestis Germ.

Herm. Cōtractus in supplemento Chron.
Luitici seu Vilsi à Conrado Cæsare uectigales facti.
Lubecensis respub.
Holsatiæ comites.
Mechelburgensis.
Rugiæ & Pomeraniæ duces.
Marchia Brandeburgensis.
Lubussensis & Camenēsis diœceses olim in Polonia.

pertus quidem Saffnaburgēsis, aut Hermannus Contractus, quamuis A propinquiores etiam illis temporibus, nec indiligentes eorum quæ ad gloriam Germanicæ nationis pertinebant. Hermannus quidem Luiticos, quos eosdem Vilsos à Crantio uocari uideo, Slauos scilicet, citra & ultra Panim fluuium habitantes, non prætérijt: quos, cū Virbinam castellum in confinio Saxoniæ intercepissent, à Conrado deuictos, & uectigales factos esse memorat. Ab illa autem defectione ducū & præfectorum regiorum, Lubecensis respub. abrogato posteriori tempore unius dominatu, opibus creuit. Hinc Holsatiæ comites, hinc Mechelburgenses, siue Magnopolenses & Aldenburgi, Rugij, Pomerani, & nonnulli alij eius oræ duces, originem habuere. hinc Marchionū Brandeburgensium ditio exorta, magna cepit incrementa: quanquam Lubussensem & Camenensem diœceses posteriori tempore detractas esse Polonis, argumēto est pensio nummi S. Petri, de qua paulo inferius dicemus: quæ ijs tantum, qui tunc Poloniæ finibus regnóq; continebātur, imposita est: quam Lubussensis quidem diœcesis adhuc pēdit: Camenensi uerò posterius singulari sedis Apostolicæ indulgētia, ob liberatum legatum Apostolicum, remissa est.

Pomeranicum bellum.

Cæterùm ex eo tempore nunquam illa loca, quæ tunc sese abalienarunt, in ditionem Polonorū reuenere: præter Pomeranos, quibus, cum ducem sibi potentem quendam & factiosum inter ipsos creassent, intulit bellum Miecislaus, habens secum in exercitu Andream, Belam & Leuentam Vngaros, Ladislai Calui filios, Stephani regis fratres patrueles: qui, cū Petrus eiusdē regis sororis filius regnū Vngarorum Stephano moriente inuasisset, in Poloniam confugerāt. Cum his igitur & magnis suorum copijs quum ingressus esset Miecislaus in Pomeraniam, occurrit illi cū armatis Pomeranus, & in aciem suos educit necessitate magis, ne qua suos defectionis & noui dominatus ipsius pœnitentia subiret, quàm aliqua suarum uirium fiducia. Quanquam nōnullam etiam bene gerendæ rei spem ignauia Miecislai regis ipsi dabat. Concurritur infestis armis, hinc ira stimulante, illinc conscientia defectionis spem ueniȩ prȩcidente: ad extremum inclinata acie, funduntur Pomerani, & in potestatem regis ueniunt: autores defectionis capitali pœna afficiuntur, cæteræ multitudini parcitur. nam dux in prȩlio occubuit. Nonnulli à Bela eū singulari certamine uictum & interfectum esse uolunt. Præclara quidē certè eo prælio uirtus atq; opera Belæ enituit. Itaq; generum eum sibi rex filiæ matrimonio adoptauit: Pomeraniam ipsi in dotem dedit: cætera neglexit, nec unquam ad recuperanda quæ amiserat, animum adiecit. Verùm torpori ac desidiȩ se dedit, ac uoluptatibus ijs quæ gustu tactúq; percipiuntur. Aliarum etiam, præter uxorem, mulierum consuetudine usus esse dicitur. Vxori tamen, mulieri auaræ & importunȩ, ita fuit obnoxius, ut eius maximè nutu & arbitrio regnum administraret. Quæ quidem deinceps, cū rex amentia correptus, sui compos nō esset, dominatum omnem regium ad se transtulit: quo maius etiam hominum in se & in regem odium concitauit. Moritur haud ita multo

Andreas, Bela & Leuenta, duces Vngari in Poloniam profugi. (B)
Pomerani uicti & recepti.
Bela gener regis Poloniæ, et Pomeraniæ dux.
Vitia Miecislai.
Muliebre imperium.
Miecislaus amentia correptus.

pòst

A post ex morbo illo Miecislaus, anno Christi 1034, & Posnaniæ sepelitur: homo tardus & hebes, leuitate iuuenili, & iuuenum atque uxoris cōsilia plerunque sectatus. quibus rebus factum est, ut suis atque externis, hostibus pariter atque socijs esset contemptui: sic ut in se uerum esse comprobaret, id quod Græcis est in prouerbio, Heroum filios noxas esse. Regnauit autem annis ferè nouē, uixit quadraginta quatuor. Sunt qui eum in colloquio quodam insidijs exceptum à Boemis, gignendo inutilem redditum, & mox mente captum, non diu patri mortuo superstitem fuisse uolunt.

Ann. 1034.

Miecislaus captus, & exectus à Boemis.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER QVARTVS.

INTERREGNVM.

VNICVM reliquit post se Miecislaus rex superstitem filium, Cazimirum: sub cuius ortum tremor terrę acciderat. Quod ita rarum & insolēs est in Polonia, regione mediterranea, ut magni prodigij loco habeatur, quoties accidit: & tunc quoque habitū sit. Is igitur Cazimirus, siue iam uicesimū annum, ut placet Dlugosso, attigerat: siue paruulus puer adhuc erat, ut uult Gallus, nondum re-B giam dignitatē & reipub. curā sustinere posse uidebatur. Itaque ex uniuersi conuentus, qui Gnesnam ea de re cōuocatus erat, sentētia, differtur noui regis coronatio. Interim penes Rixam reginam pueri matrem regia potestas relinquitur: qua abusa mulier, pia alioqui & religiosa, quēadmodum uideri uolebat, cæterùm audax & auara, uarijs & grauibus exactionibus, uiuo marito institutis, homines magis ac magis premebat: nouas rationes cogendæ pecuniæ exquirebat: Polonos despicatui habebat: Teuthonas suos in consiliū adhibebat, hos ad honores & magistratus euehebat: hos diuitijs & possesionibus augebat, etiamsi nullum industriæ & uirtutis specimen præ se ferrent. Indignè hæc ferre Poloni: orare reginam, ut quorum armis atque sanguine regnum defenderetur, & ad tantam amplitudinē, quanta regnante Boleslao fuit, perductum esset, eorum maiorem, quàm externorum, quamque suæ cupiditatis, rationem duceret. Multa Polonos principibus suis ultrò cōcedere & indulgere, asperioris dominatus insuetos esse: externis hominibus, in quibus aliquid modò ingenij uirtutis'que sit, maiorem, quàm gens ulla habeat, honorem habere: Sed posthaberi se omnino in patria sua, dignis'que indignos præferri non oportere. Cæterùm ubi uident, orando apud reginam se nihil proficere, fremebant inter se uulgò, atque adeò palàm etiam loquebantur: nō ferendum esse uiris tam graue & contumeliosum externæ mulieris imperium. Contemnebant uicissim potentiores iussa reginæ, & regias possessiones atque reditus nonnulli inuadebant: atque ut inter quosque simultates & clan-

Terræ tremor insolens in Polonia.

Cazimiri ætas.

Rixa regnum administrat.

Nouæ exactiones, & contemptus gentis.

Polonorum obsequium erga principes suos.

Pol. humanitas erga externos.

Turbantur res in Polonia.

destina

destina odia ante id tempus fuerant, tunc in apertam hostilitatem erũpebant: comparabantur factiones, & omnia disſidijs atq; seditionibus plena erant. Regina uerita, ne in tanta licentia, & iritatis in se hominũ animis, maius aliquod malum in se redundaret, consilium fugæ cum filio atq; Teuthonibus suis clàm init: regium fiscum, in quo cùm precio sæ res multæ, tum duo diademata Regis & Reginæ erant, compilat: Regno excedens, in Saxoniam se contulit: ab imperatore Cõrado, oblatis ei magnis muneribus, & inter ea duabus coronis è Polonia asportatis, Salefeldum, uti uult Vapouius, seu Magdeburgum & Brunsuicum oppida, cum suis territorijs, uel emit, uel dono accepit. Cazimirum uolunt nonnulli, non cum matre pulsum esse: uerùm aliquanto pòst, cum ij qui maternæ eius fugæ autores fuerant, magnas'que clientelas & factiones comparauerant, impotentius agerent, ipsum quoque solum uertisse, & in Vngariam ad Stephanum regem propinquum profugisse. Deinde post Stephani mortẽ, qui anno Christi 1036 obijt, & cum Emerico filio in numerum diuorum relatus est, à successore & sororis eius filio Petro commeatu & comitatu instructum, ad matrem in Saxoniam missum esse, nec Boemis proditum: qui simulatione misericordiæ eum deposcebant, ulturi in eo clades ab auo acceptas: & in posterum ut sine metu essent, sibi prospecturi. Quam enim Vincentius præterea refert nescio cuius opinionem, quasi Cazimirus hic paruulus post matris in puerperio mortem, clam nouerca, quæ ut necaretur infans, apud uirum instabat, in monasterio quodam educatus sit: mortuo'que patre, cum res reginę odio turbatæ essent, proditus ab eo, à quo educabatur, ad paternum regnum uocatus sit: eam inquam opinionem, ne refellere quidem pluribus libet. apertè enim ijs refellitur, quæ statim exponemus. Profectus est autem Cazimirus Lutetiam, uolũtate matris, ut ingenium honestis disciplinis excoleret: inde post aliquot annos uisa obiter Italia, & Romualdo abbate sancto, Cluniaci in Benedictinorum monachorum sodalitatem se dedit, monasticam uitam professus. Reginę & regij filij discessu, quasi lymphatico furore Polonia cuncta exagitatur. Miscentur omnia cædibus mutuis: latrocinijs uiæ publicæ infestantur: incenduntur pagi atq; oppida: tumultuatur: collatis'q; signis inter ciues atque proceres concurritur: ut quisque audacissimus est, ita maximam perditorum hominum manum cogit, aliena inuadit, ueteres possessores possesionibus deturbat: trucidantur pasim diuites & locupletes patresfamiliâs, liberi eorum eliduntur, cæsorum coniugijs atque bonis interfectores per uim potiuntur, stuprantur honestæ uirgines & matresfamiliâs. In tanta uastitate atque confusione, agrestes quoque à laboribus & agricultura feriati, in patronos ac dominos suos insurgunt, in nobilitatis excidium conspirant: ueteres nonnullorum iniurias & oppresiones, concepto in omnes odio, omni crudelitate summa'que acerbitate ulciscuntur. Neque ministris sacrorum, ac ne ipsis quidem templis, aris atque sacris parcitur: & in pristinam barbariem atque impietatem

Rixa profugit è Polonia.

Salefeldum Rixæ emptum.

Cazimirus in Vngariam.

Stephanus Vngar. rex cũ Emerico filio in diuos relatus. 1036 ann.

Cazimirus monachus fit.

Poloniæ status turbatissimus.

Rusticorũ tumultus contra dominos.

Vis illata sacris, & ministris sacrorum.

A

B

A tem Polonia relapsura esse uidebatur. In latebras sese abdebant proceres & episcopi, eratq; miserabilis ubiq; rerum facies. Nihil usquam tutum: nihil cuiusquam proprium: nemo mali exors erat. Per hoc tẽpus Maslaus, qui & Masos dictus est, qui pocillator regis Miecislai fuerat, uir potens & audax, dominatum inter suos in tractu Plocensi arripuit: confluenteq; ad eum undiq; magna hominum, partim ui & armis excitatorum, partim potentiorum uim & iniurias declinantium, multitudine, permagna potentia auctus est: & Masossiæ, siue Masouiæ nomẽ ei oræ, quam dominatu complexus est, dedit. Ad hæc domestica mala accedebant hostiles incursiones: erumpebant deuota deuictarum dudum gentiũ in Polonos odia. Hinc Iaroslaus Rusiæ dux terrestribus & naualibus copijs secundo Bugo uiciniam omnẽ, quę nunc Polesia siue Podlasia est, & à Rusis atq; Lituanis tenetur, usq; ad eam oram quam Masouia post ea tempora finibus suis complexa est, infestauit. Illinc Prædislaus Boemus, quum post Vlderici patris mortẽ, Iaromiro cæco patruo cõcedente, principatum suscepisset, cum ualido exercitu ferro & igni Silesiam, quæ sic posterius dicta est, & maiorẽ Poloniam quàm longissimè populatus est: Vuratislauiam, Posnaniam, aliaq; minora oppida cõplura diripuit & incẽdit, nulli neq; sexui neq; ætati hominũ pepercit, nec à templis impias & sacrilegas manus abstinuit: (nã de Cracouia Syluio & Hageco non assentimur, refellitq; eos locorũ ratio) Gnesnam metropolim nec manu munitam, & habitatoribus de-B fensoribusq; uacuã primo impetu cepit: ad basilicam eius oppidi spoliandam, ubi iussu ipsius uenere milites, aliquoties irrumpere conati, subitò cæcitate & lethargo diuinitùs percutiuntur. Erat in castris Prædislai, Seuerus Pragensis episcopus. Is miraculo attonitis omnibus, & spoliationem templi in religionem uertentibus, persuasit, non ob id quod putabãt omnes, sed propter nefanda flagitia & enormia scelera Boemorum, cæcitatem illam & obliuionem ipsis accidisse: triduanoq; ieiunio diuinam iram placãdam esse censuit. Quo expleto, Boemi liberè iam episcopo authore templum ingrediuntur, aurum & argentum omne, uestes sacras & omnem basilicæ supellectilem, quæ erat munificentia superiorum principum satis ampla, tollunt: itemq; quinq; eremitarum, de quibus in Boleslao mẽtionem fecimus, corpora, quę illuc à pio rege translata erant, auferũt. Gaudentij corpus, pro Adalberti corpore à ministris templi pio mendacio indicatum, etiam tollunt. Nam Adalberti corpus ijdem ministri in adyto templi clàm defoderant. Quamuis Boemi eius reliquias habere se iactent. Hæc omnia Pragam asportauit Prædislaus, & in basilica Pragensi reposuit: præter Cristini, unius de quinque illis eremitis, corpus, quod Olomucensibus concessit. Atque hæc anno Christi 1038 acciderunt: Hagecum enim multa temerè de hoc bello nugantem, non sequimur. Nec unquam postea Prædislaus, quæ iure belli ceperat, Polonis restituit: quamuis postulatus ea de re apud Pontificem maximum à Stephano archiepiscopo Gnesnensi, qui Polonus Polono Bozentæ successerat.

Maslaus tyrannus.

Masouia.

Rußi uastant Septentrionalem oram Poloniæ.

Prædislaus dux Boemorũ meridionalem & occidentalem.

Vuratislauia. Posnania.

Gnesna incensa.

Gnesna capta, ac direpta.

Miraculum.

Episcopi impietas.

Quinq; eremitarum & Gaudentij corpora asportata à Boemis.

S. Adalberti corpus occultatum.

1038 ann.

Romæ litigatũ cum Boemorũ duce de spoliatione templorum.

cesserat. Grauioribus etiam fortasse incommodis ferox Boemus Poloniam tunc affecisset, ni metus domestici belli, à Conrado quidem imperatore intentati, ab Henrico autem filio & successore eius illati, eum repressisset. Conradum quoq; imperatorem Rixæ reginæ precibus & muneribus adductum, ad uexandos & infestandos Polonorum fines exercitum misisse, Dlugossus memorat: sed eum non multum progressum, nec magnis damnis illatis, citò domum reuertisse: uel quòd inuitus eo se bello cum Polonis implicabat, & reginæ tamen utcunq; satis esse faciendum putabat: uel quòd ad sedandos motus Burgundicos & Italicos, & Boemicum fortasis bellũ, auocabatur. Nec multo pòst, uitam is cum morte commutauit, Hẽrico filio, sicut modò attigimus, Imperij successore relicto: quem longè ante mortem, Cæsarem, siue regẽ Rom. ipse de principum electorum sententia designarat. Nec tamẽ huius belli Polonis à Conrado tunc illati, quisquam omnino, præter Dlugossum, mentionem fecit. Cæterùm Pomeranos quoq; defectores Poloniam tunc diuexasse, Gallus innuit. His tam sæuis tempestatibus totos penè sex annos iactati ac fatigati Poloni, & acerbiora etiam, extremumq; tam florentis dudum regni naufragium metuẽtes, ut maximè quisq; consilio, dignitate & authoritate pollebat, remittunt nõnihil de intestinis dissidijs, cõdonant sibi mutuò priuatas offensas, de republica cogitationem suscipiunt, req; per internuncios inter se communicata, comitia Gnesnam indicunt: ibi de summa reip. consultatur. Et inter omnes quidem cõueniebat, rempub. nisi ad unũ rursus deferatur principatus, saluã esse non posse: quem nam uerò potissimum deligant, uariabant sententiæ. nõnulli reuocandum esse Cazimirum, optimè de ipsis meriti Boleslai regis nepotẽ, censebant: alij negabant, quòd metuendum esse dicerẽt, ne is paternam ignauiam & maternam auaritiam imitatus, uniuersa perderet: ne'ue memor iniuriæ, crudelis ultor & acerbus tyrãnus in ipsos existeret. Sed cum de proceribus atq; ciuibus neminem deligi placeret: externi uerò principes ij qui erant finitimi, partim hostes essent, partim impares tãto oneri iudicarẽtur, partim etiam domesticis malis atq; dissensionibus laborarent: uicit tandem ea sentẽtia, quæ Cazimirum, ubi ubi sit, quærendum, placandum, & reducendũ esse censebat. Iuuenẽ esse, & liberali facie, nec sanè crudelis patris filium: facilè ueniam daturum, culpam deprecantibus: indolem uerò eius omnia meliora, quàm de patre matreq;, polliceri: ad hæc autem, calamitate & exilio non ad ocium & nequitiam, sed ad industriam & modestiam eruditum esse. Oratores delecti primores uiri ad reuocãdum eũ, luculento uiatico & amplis muneribus publicè contributis instructi, ad Rixam in Saxoniam proficiscuntur: ei dona dant: quo in statu sit res Polona, cur'ue ipsi ueniãt, supplici & miserabili oratione exponũt. Illa implacabilis mulier, aspernari preces: exprobrare eiectionẽ suam: insultare malis miserorum: negare filium postulata ipsorum facturum esse, ipsorum scelere eò redactum, ut calamitatis tædio, exilijq; pudore, in Gallias secederet, Cluniaciq; monasticæ uitæ sese addiceret. Hoc acce-

Conradus imperator Poloniam uexauit.

Henricus filius Conradi successor in imperio.

Pomerani Poloniam infestarunt.

Procerum Polonorum prudentia.

Comitia & cõsultatio de rep.

Cazimirus reuocatur.

A accepto à regina responso, oratores Cluniacum rectà contēdunt: inueniunt Cazimirū mutato nomine Carolū, non modò professum religionem, sed iam diaconum. Deprecantur culpam exilij ipsius, quæ tamen penes reginā ferè fuerit: orāt, respiciat afflictā & penè euersam patriā: suscipiat paternū & auitum regnū, ab extremo interitu uindicandū: in eo solo spē Polonorū sitam esse. Qua si decidāt, funditùs se perisse. Respōdet ille modestè, obortis lachrymis: Exiliū suum nō ipsis, uerùm arcano Dei iudicio, & nōnulli fortasis parentū suorū culpæ se imputare: casum dulcisimæ patriæ, quā sui maiores florētisimā reliquissent, miserari: & adiutā eā omni ope & cōsilio uelle, si integrū id sibi sit. Nec ignorare, maioris esse pietatis & meriti, publica administrantē multorum saluti cōsulere: quàm priuatū, & in solo loco cōclusum, innocentiā uitæ suę tueri. Sed alieni iam se iuris factū esse: datā semel Deo, atq; ijs quorū se potestati ultrò subiecisset, fidē fallere non posse. Mœsti hoc respōso legati, ac de spe propemodū deiecti, omnia tamen tentāda sibi esse existimant. Abbatē monasterij adeunt: eadē illa orant: muneribus animū eius mollire conantur. Ab eo ad Pontificem max. reijciūtur. Ne eum quidem itineris laborem & molestiam defugerunt. Romā è Gallijs profecti, magna diligentia importunisq; precibus tandem à Pontifice maximo Benedicto, eius nominis nono, uel à Clemēte secundo, ut alij uolunt, impetrāt, ut Cazimirus monachus & diaconus, professionis & sacramenti religione solutus, ad regnum maiorum suorū redeat,

Cazimirus Diaconus.

Cazimiri modestia.

Oratores Poloni Romā profecti.

Votum relaxatur Cazimiro.

B uxorem ducat, liberos procreet. Pro hoc Polonis, quo beneficium sedis Apostolicæ agnoscāt, iniunctum, primùm ut de singulis capitibus, exceptis nobilibus siue equitibus, & qui sacris addicti sunt, quotannis obolus unus in lucernam perpetuò in æde diui Petri Romæ arsuram pendatur: qui etiamnum sancti Petri numus dicitur. tametsi Dlugossus, regnante apud Polonos Vuladislao Loctico, ad hanc rationem uult redactam esse pensionem illam, cum prius tres oboli & cribrum auenæ de unaquaq; familia pensitatum esset. Deinde præscriptum est, ut omnes Poloni rotunda, in morem monachorū, tonsura capillorum utantur, nec infra auriculas ritu barbarico quisquam omnino comam promittat: festis solennibus, dum sacra peraguntur, ut singuli equites fasciam lineam candidam in modum stolæ, qua in sacris utuntur sacerdotes atq; diaconi, è collo suspensam ferant. Suscipiunt non grauatim præcepta & leges Pontificis oratores, & Poloniam omnē ad seruanda hæc obstringunt. His rebus è sententia cōfectis, curriculo Cluniacum repetunt, cum mādatis Pontificijs: atq; inde porrò læti Cazimirum reducentes, ad Rixam, ita uolente ipso, diuertunt. Ea cum frustra reditionem filio dissuadere conata esset, ad Henricum deinde imperatorem adeunt, orant, ut diademata, quę Rixa è Polonia sublata Conrado patri ipsius donarat, propinquo regi reddat, eumq; auitum socium & amicum Rom. Imperij tuendum ac defendendum suscipiat: Boemum ducem ab inferendo Polonis bello cohibeat: & ad reddenda, quę superiori tempore abstulerat, cogat. Non difficilem se in ijs quę petebantur,

Polonis iniuncta onera à Pōtifice max.

Numus S. Petri.

g Henricus

Henrici imperatoris animus erga Cazimirum.

Henricus præbuit. Nam & coronas reddidit, & sexcẽtorum equitum præsidium Cazimiro deducendo addidit: & de Boemo, cum quo bellũ tũc gerebat, curę sibi fore promisit. Igitur auctus comitatu Cazimirus, & plenus bonæ spei, salutato Imperatore, in Poloniã contẽdit. Cũ aũt Poloniæ fines attigisset, effusa obuiam hominũ omnis generis, ætatis atq; sexus ingens multitudo officij gratia, læta ac tripudiãs regẽ suum tantopere expetitũ, quasi pręsens quoddam numen atq; salutem suam faustis ominationibus & acclamationibus, gaudioq; profluentibus ubertim lachrymis, excipit: reducẽ gratulatur: certatim omnes præteritorũ ueniã & obliuionẽ supplices petunt. Ille lachrymans & ipse, comiter omnes consolatus, suspicione culpę metuq; supplicij liberat. Quicquid factum sit, non sine diuino nutu factum, pro suis fortasse & maiorum suorum meritis. Adesse iam se, quem alio uitæ generi deditũ, & in eo acquiescentem, tanto studio expetissent & reuocassent, salutem omnibus, ac nõ perniciem cuiquam afferentẽ. Cõfidere autem se uicissim, ipsos omni fide atq; beneuolentia complexuros se esse, boni ac uigilantis principis officio fungentem. Ita dẽsissimis læticiaq; exultãtibus hominum cateruis præcedentibus & subsequentibus, Gnesnam honorificentissimè deducitur, septimo posteaquam excesserat anno.

Cazimiri reditus.

Cazimiri comitas & pietas.

CAZIMIRVS PRIMVS REX.

ESTITVTVS igitur in paternũ regnũ Cazimirus, & summa omnium ordinũ gratulatione læticiaq; Gnesnę de more inunctus & coronatus, legatis externorum principũ gratulantibus, celebritatemq; illam cohonestãtibus, benignè & sapienter respondit, eosq; liberaliter donatos dimisit. Mox ad reipub. uulnera sananda animũ adiecit: pacẽ publicam grauibus edictis sanxit. & quoniã ex tanta rerũ perturbatione, obducendã potius afflictæ reipub. cicatricem, quàm acerbis quęstionibus & iudicijs uulnus refricandum esse existimabat, uetus Atheniensium exemplum imitatus, præteritorum quidẽ obliuionem edicit: restitutis modò in suas possessiones ijs, quibus per uim ablatas esse cõstabat: in posterum uerò eis qui se ui, cæde, latrocinio non abstinuissent, omnẽ spem ueniæ præcidit: in paucos contumaciores, qui à consuetis rapinis ægrè recedebant, ad terrorem cæterorum, non sine moderatione tamẽ, animaduertit. Rebus domi maxima ex parte bene cõstitutis, ad externa circumspicit: & ut debilitatas regni uires externis auxilijs confirmaret, simulq; ut posteritati consuleret, amplissimi senatus suasu atq; rogatu cum Iaroslao Russorum principe fœdus & affinitatem init, sorore eius Maria, cuius mater Constãtinopolitanorum imperatorum, sicuti suprà memorauimus, soror fuerat, uxore cum ampla dote ducta: quam ingenti põpa Cracouiam aduectam iuxtà ac exceptam, Gnesnã deduxit: Græcorum schisma abdicantem, ecclesiæ catholicæ reconciliauit, reginam solenni ceremonia fecit, & pro Maria Dobrogneuam appellauit. Iaroslaum affinẽ iure omni, quod pater auusq; suus in Russia habuere, donauit: societatẽ tantum, & auxilia cõtra quosuis hostes pactus. Quibus auxilijs, itemq; sexcen-

Consilium salubre in rebus turbatis.

ἀμνηστία

Fœdus & affinitas cum Russis.

Dobrogneua regina Russorum schismate abdicato, coronatur.

A sexcentis Germanis equitibus, quos præsidij sui causa ex Germania secum duxerat, fretus, insequenti æstate Masouios infesto exercitu adoritur. Nec segnius Maslaus tyrānus, non parua suorum manu raptim coacta, aduenienti regi occurrit: nec mora, pugnę copiam facit: Prussorum, quos in societatem belli asciuerat, auxilijs non expectatis. Fit acre prælium, hinc iusta ira, illinc ueniæ desperatione pugnante. frāguntur tandem, funduntur'que Masouiorum acies: dant manus uictori regi. Dux ipse & author belli Maslaus, nihil sibi tutū fore inter suos ratus, ad Prussos fugit: ab his simul & à uicinis Slonēsibus & Iazygibus, siue Iazuingis facilè nō modò auxilia, sed ualidos exercitus cōtra regem impetrat, quòd ipsorum rem agi diceret. Nō quieturum enim esse regem se uicto, quin ipsis quoq; arma inferat: & non tantum tributum quod pendere desijssent exacturum, uerumetiam graues pœnas rebellionis de ipsis sumpturum esse. Tuerētur libertatem, in quam se asseruissent: cogitarent, non eas iam Polonorum uires esse, quæ Boleslai regno floruissent, quibus'q; ipsi debellati essent: magnam uim hominum partim externis bellis, partim intestinis cædibus exhaustā esse: qui supersint, qui'q; maximè bellicosi sint, eos ferè secum sentire: & partim apertè id profiteri, partim clàm consilia communicare: in regem non optimè animatos esse, quippe qui ocio & superstitioni in monasterio imbibitę deditus, militaribus hominibus minus indulgeret. Se quidē cum paucis non tam iusto prælio superatum, quàm inopinantem oppressum, non B incruentam tamen hosti uictoriā reliquisse: ipsos tantis pollere copijs, ut Poloniam omnem nullo negocio possint subigere, afflictam præsertim atq; laceram, ut tunc esset. Ad hæc, ipse etiā de suo ingentibus pollicitis eos onerat: nec difficulter homines babaros ad societatem prædę magis, quàm belli, quemadmodū uideri uolebat, allicit. Iazuingos autem & Slonēses, siue Slomēses, Prussici tractus populos fuisse, Dlugossus indicat. Siue autem ijdem fuerunt Iazuingi cum Iazygibus Metanastis, quorum extant adhuc reliquiæ quædam ad Tibiscum fluuium in Vngaria, nomen antiquum retinentes, & quodam tempore ad Septentrionem in mediam Sarmatiam progressi colonias deduxerunt: siue diuersi prorsus ab illis, inter Poloniam quidem, Russiam atq; Prussiam medij in extrema ora Lituanię habitasse, & acerrimi ac bellicosissimi fuisse memorantur, donec à uicinis attriti, & ad extremum deleti sunt. Quanquam feruntur adhuc tenues quædam eorum reliquiæ superesse in Lituania & Russia. Hi ergo cum Prussis pariter ad inuadendam Poloniam exciti, publico consensu belli totius administrationem Maslao mandant. Per id tempus Cazimiro regi Boleslaus filius natus est. Æstate insequenti Maslaus cum ingentibus barbarorum copijs in fines Masouiæ ingressus, facilè eā recepit: carebat enim pręsidijs & munitionibus. Nec multo pòst Cazimirus de aduentu hostium certior factus, adest & ipse, auctis numero & robore militum superioris anni copijs. Venientem apud Vistulam Maslaus spei & animorum plenus, operitur: conferuntur propemodum castra castris. Rex ubi copias hostium

Rußiæ ius Iaroslao duci donatum.

Masouiense bellum.

Maslaus uictus reparat exercitum.

Maslai suasio.

Iazuingi & Slomenses populi.

Iazyges.

Prußicum bellum.

Boleslaus Cazimiro natus. 1043.

Cazimiri pœnitentia.

suis longè maiores uidit, cōcidere animo: pœnitere præsentis fortunæ atq; regni: pristinā monasticæ uitæ quietem atq; tranquillitatem animo requirere. His curis atq; cogitationibus fatigatū sopor opprimit. Ibi per uisum diuinitùs recreatus & confirmatus, postero die pro concione militibus uisum exponit: & repletos fiducia diuini auxilij, alacres in aciem educit. Nec hostes pugnā detrectarunt. Canunt signa: clamor utrinq; attollitur: Nusquam deest suis, regis prouidētia & adhortatio, ut duce Deo certam uictoriā amplectātur. Et ferunt, cōspectum esse in aere iuuenē augusta specie corporis, ueste cādida, candido equo insidentem, & in hostiles turmas uexillum inferentē. Nec mora, terga uertunt barbari. instant acrius nostri fugientibus: fit strages maxima. In eo prælio cæsa feruntur hostium quindecim millia, capta duo è regijs: pauci saucij, pauciores desiderati sunt. Rex inter primos hostem fugientem persequens, uociferando, cædēdoq; lassus, & cruore respersus, semianimis propemodum à gregario quodam milite in castra relatus est: quem postea militaribus affecit præmijs, & in equestrem ordinem retulit. Cæterùm Maslaus ex fuga perpetuo cursu in Prussiā contendit. Ibi à barbaris cognito euentu prælij excarnificatus, in crucem actus est: insultātibus, ut alta teneret, qui alta petiuisset. Sic mali cōsilij author, malè perijt. Ab hoc prelio Masouia penitus in ditionem regis reuenit: nomen tamē semel acceptum in hanc diem retinet, quāuis mutatis deinde finibus. Prussi clade suorū permoti, & ueriti ne statim sibi Cazimirus uictricia signa inferret, missis legatis culpam rebellionis deprecantur: Regi se & sua subijciunt: tributa debita persoluunt, ac deinceps quotānis soluturos se esse recipiūt. Ita pax eis data est, & captiui dimissi. Rex altero filio Vuladislao auctus est. Interim autem dū hæc geruntur in Polonia, Henricus imperator, cum meditatum etiam à patre bellum Boemis intulisset, superbo Prædislai ducis responso, de reddendis Polono regi munitionibus, magis etiā fortassis iritatus, principiò quidem rem nō satis prosperè gessit: sed altero anno repetita maioribus uiribus in Boemiam expeditione, uictū fractumq; Prædislaum grauiter multauit: & iureiurando in sua uerba adactum, quas de Polonis ceperat, uel ipse in finibus Poloniæ munierat munitiones, Cazimiro reddere coegit: concessaq; ipsi Morauia, tributum auxit, ita ut quingentas libras, siue ut uulgo uocant marcas argenti, ac centū uiginti boues dux Boemus deinceps Rom. imperatori quotānis penderet. Atq; hoc illuc est, quod Æneas Syluius, & alij nonnulli historici scribunt, ab hoc Henrico Boemorum ducem domitum esse, quòd is iniussu suo Poloniam uastasset. Neq; enim existimandum est, Poloniam tūc in ditione Romanorum imperatorū fuisse. Nam quod addit Syluius, Silesiam Boemis ab imperatore, imposito tributo, traditā esse: de Morauia id rectius accipitur. Silesiam enim etiam tūc in Polonorū ditione mansisse, uel S. Petri numus, cuius dudum mētionē fecimus, argumēto est. Nam eum Silesij quoq;, itidē ac cæteri omnes, qui tunc in regno Polonico cōtinebantur, etiānunc pendūt, & aliquanto pòst, ut nos inferius osten-

Visum.

Prussi & Iazyges profligati à Polonis.

Cazimiri labor in prælio.

Maslai interitus.

Vuladislaus nascitur.

Boemi ab Henrico Imp. uicti, ac denuò tributarij facti.

Morauia Boemis cessit. Boemorum tributum.

Silesia in Polonorum ditione mansit.

A ostēdemus, ea regio Silesia dici cœpta est. Adde quòd posterius Cazimirus rex Polonorū, cuius tēpora nunc prosequimur, Smogorouiensem siue Bicinēsem cathedrā & episcopā, Vuratislauiā, propter Odræ fluuij cōmoditatem trāstulit: quæ urbs in umbilico Silesiæ sita est. Rectius igitur Silesiæ munitiones Polonis tūc à Boemo iussu Henrici redditas esse crediderimus. Pacato per circuitū regno, Cazimirus memor pristinę conditiōis, & uitæ monasticę, uictoriāq; cōtra Maslaum atq; barbaros diuino beneficio acceptā referēs, Cluniacū, ubi monachus fuerat, legationē cum amplis muneribus mittit: benignitatē erga se Dei prædicat: sodalitati uniuersę se suosq; commendat: aliquot monachos ad se mitti postulat, qui sectæ illius quasi colonias quasdā in Poloniam deducant. Mittūtur duodecim. His partim Tineciā arcem, uno à Cracouia milliario supra Vistulam, cum cētum amplius pagis: partim Lubensum oppidum ad Odram situm, cum compluribus itidem pagis & prouentib. alijs attribuit: domicilia monachis extruxit, atq; tēpla, eaq; perampla supellectili ad cultum diuinum apta ornauit. Fuit autem primus abbas Tinecēsis Aarō Gallus: cuius integritas, pietas & industria Cluniaci adhuc Cazimiro perspecta erat. Atq; is deinde Rachelino sexto archiepiscopo siue episcopo Cracouiēsi uita defuncto, à sacro eius basilicæ collegio postulatus septimus succeßit, regis fauore & cōmendatione adiutus: decimas, quę ex bonis Tinecēsis monasterij episcopo Cracouiensi præbebantur, Abbati & monasterio iure sempiterno addixit & adscripsit: diœcesim psalmodijs & precationibus, ijs quæ Graduum uulgo dicūtur, onerauit. Multa item alia Cazimirus rex fecit & instituit, quæ ad religionis & reipub. instaurationem pertinere existimabat: pace perpetua, post Maslaicū bellum fatigatam superioris temporis malis Poloniam, mirum in modum recreauit, eoq; instauratoris pacifici cognomentum meruit. Hērico imperatori bellum in Polonos paranti, quòd auxilia contra Petrum regem, propinquum ipsius, Andreæ & Leuentæ Vngaris misisse dicerētur, missis legatis, & refutatis Boemorum, qui Imperatorē in Polonos iritabant, calūnijs, satisfecit: & cōtra Vngaros ipsi, Petri necem ulciscenti, auxilia postea misit. Vngari enim pulso Petro, Abam, siue Ouonē, cum quo soror diui Stephani regis nupta erat, regem sibi creauerant. Atq; is ob receptū ab imperatore Petrum æmulum suum, Austriam & Bauariam infestarat. Quare iritatus Hēricus, defunctus bello Boemico, in Vngariā semel atq; iterum exercitum duxerat, quo Petrum in regnum restitueret. Sed resistentibus Vngaris, re infecta recesserat. Deinde uerò accitus ab Vngaris, quibus Abas ob crudelitatem & contemptum nobilitatis exosum se reddiderat, Petrū, profligato & interfecto Aba, restituerat. Sed cum is quoq; impotenter dominaretur, ac Teuthonas Italosq; Vngaris non modò in consuetudine uitæ, sed etiam in honoribus mādandis anteponeret, Vngari Andream & Leuentam, Ladislai Calui filios, apud Russos tunc post Miecislai Poloni regis mortem exulantes, clàm acciuere, & regnum ad Andream, Leuenta concedente, detulere: ea

Vuratislauia urbs.

Benedictini monachi Cluniaco acciti in Poloniam.

Tinecense monasterium. Lubensense.

Aaron archiepiscopus Cracouiensis.

Graduum preces in Cracouiensi diœcesi.

Cazimirus instaurator pacificus.

Vngaricæ res. Petrus rex Vngarorum.

Abas rex Vng.

Andreas rex Vngariæ.

Vngari à religione Christiana defecere. conditione, ut sibi, abiecta Christiana religione, extirpatisq; sacerdotibus & externis omnibus, pristinam & Scythicam impietatem publicè resumere liceret. Quod ubi factum est, Petrus fuga sibi cõsuluit: sed retractus & excæcatus, paulo pòst angore animi perijt. *Petri regis mors.* Andreas regno potitus, edictum suum de religione abrogauit, capitali'que pœna sanxit cultum religionis Christianæ. *Andreas religionem Christianam apud Vngaros reuocauit.* Nec tamen ea re Henricum imperatorem placauit, quin is Boemorum & Polonorum auxilijs accitis, denuo contra Vngaros expeditionem faceret, ut Petri regis mortem ulcisceretur, & Vngariam Romano imperio uectigalem redderet. *Henricus imperator bellũ infert Vngaris.* Ad hoc igitur bellum Cazimirus auxilia ipsi misit. *Polonorũ auxilia contra Vngaros.* Verùm id bellũ æquis conditionibus diremptum est, ut mox in Boleslao referemus. Scribit Bonfinius, & uetustior quidam Vngaricarum rerum scriptor, quem in plerisq; sequitur Bonfinius, Andream hunc Boemiam, Poloniam & Austriam tribus continuis annis infestasse, & uectigales sibi reddidisse: iritatum, ut uidetur, ob missa contra se Imperatori auxilia. *Bonf. rerum Vngar. Dec. 2. lib. 2.* Cæterorum nemo ullã huius rei mentionem facit. Hagecus uerò memorat, Latrunculos è Polonia, ducibus Versouijs siue Rauitis Boemis agrũ Closcensem infestasse: & multos ex his à Cazimiro rege captos, & suspendio necatos esse, Prædislao Boemorum duce postulante: atque ita pacem inter Boemos & Polonos redintegratam, nequicquam dissuadentibus Prædislai filijs: Vuratislauiam'que & alias urbes Polonis à Prædislao redditas, ea lege, ut Boemorum principi certum tributum quotannis inde penderent. *Boemorũ cum Polonis pacificatio.* Sed hoc quoque inconuenienter & obliuiose ille, ut cætera ferè. Quomodo enim ad Closcum prius Poloni excurrissent, Boemis Vuratislauiam & cęteras intermedias munitiones tenentibus? Syluius quidem, ex quo pleraq; sumpsit Hagecus, Boemorum principi tributum id ab Henrico imperatore impositum esse uult. Sed is quoq; re ipsa, quemadmodum superius attigimus, facilè refellitur. Nos cætera de Cazimiro persequamur. Suscepit autem is ex Dobrogneua uxore liberos, mares quidem quatuor, Boleslaum, Vuladislaum, Miesconem & Ottonem: fœminam uerò unam, Suentochnam. *Cazimiri regis liberi.* Ex his Otto puer admodum, uiuo patre: Miesco adultior iam, octauo post patrem anno, rebus humanis exempti sunt. Cum autem Cazimirus decimumoctauum regnaret annum, incidit in grauem morbum: quo mensem unum afflictus, ubi finem uitæ suę adesse sensit, proceribus liberos commendat: & sacramẽtis ritè procuratus, religiose tranquillo'que animo, quarto Calendas Decembris, extremum uitæ clausit diem: & magno omnium mœrore Posnanię sepultus est, anno post Christum natum 1058. *Cazimiri mors.* *1058 ann.* Mortem eius cometes portenderat. Fuit autem Cazimirus procera statura, forma liberali, bona & uegeta corporis habitudine, capillo denso, promissa barba, comptus & elegans: literis mediocriter eruditus, primus quidem inter reges Poloniæ: in pupillos & uiduas clemens, & beneficus: in Ecclesiasticos homines in primis propenso animo: erga omnes comis, lenis & benignus: deniq; in omnibus rebus agendis Dei timorem maximè ob oculos ha- *Cazimiri effigies & mors.*

A los habere solitus. Hic rex sedem episcopi, quę primùm Smogorouiæ, deinde Bicinæ fuit, Vuratislauiam transtulit: insula urbi uicina ad confluentem Odræ & Olauæ fluuiorum sita, Episcopo & collegio sacerdotum attributa. Nec multo pòst, Aharon episcopus Cracouiensis regem secutus est.

Vuratislauiensis basilica.

BOLESLAVS SECVNDVS REX.

CONVENTV apud Gnesnam acto, summa omnium uoluntate ad Boleslaum Cazimiri filium natu maximum, solenni ceremonia regnum & diadema defertur, cùm quod ætati is honor habendus esse existimaretur, tum quòd is adolescentulus, etiamtum singulari industria, liberalitate, animi magnitudine, laudis atque gloriæ studio præditus, ad res maximas gerendas factus, & regno dignissimus esse uideretur. Ad eum primis tribus annis tres illustres exules cum confugissent, magnam ei materiam sequentium bellorũ prębuerunt. Ii uerò fuerũt: Izaslaus princeps Kiouiensiũ, Iaroslai Dobrogneuæ reginę fratris filius: Bela dux Vngarię, Andreę regis frater, quorũ superius meminimus: & Iaromirus, Prædislai Boemorum principis filius. De quibus omnibus, quo res fiat dilucidior, paulo altius repetemus. Ac primùm de Izaslao. Iaroslaus monarcha, de quo plura suprà scripsimus, inter quinque filios, Izaslaum, Suentoslaum, siue Stoslaum, Vuseuolodum, Igorum siue Gregorium (ut habent Dlugossus & Vapouius) & Viceslaum siue Visseslaum, Rusiæ

Boleslai secundi indoles.

Bellorum seminarium.

Rußiæ principatuum partitio.

B principatus moriens partitus erat. Sextus enim Volodimirus, uiuente adhuc illo obierat. Ex his Izaslaus cui Kiouia, & Vuseuolodus cui Pereaslauia obtigerat, Visseslaum Polocensium ducem cum duobus filijs, post patris mortem dolo captum, in uincula coniecerant. Per id tempus Polouucij, barbara gens, Rusis ab oriẽte sole & meridie confines, quos nostrates quidam Gotos, Vngarici uerò scriptores (nescio an rectè) Cunos siue Hunnos esse uolũt, Tanai transmisso, in Vuseuolodi ditionem impetum fecerant: eum'que unà cum Izaslao fratre & Russorum copijs sibi obuiam progressum, bis magna strage profligarant: Rusiam longè late'que uastabant, & ingenti terrore extremi excidij cunctos impleuerant. Ibi Rusica nobilitas uinctum Visseslaum dimitti sibi poposcit. Cum'que id negatum esset, ipsa eum per uim atque tumultum inuitis ducibus suis liberauit: & cum eo arcem Kiouiensem inuasit, ac ducem eum sibi pro Izaslao constituit. Izaslaus diffisus rebus suis, in Poloniam ad propinquum regem confugit. Ita Dlugossus & Vapouius. Russorum annales nullam faciunt Visseslai capti & liberati mentionem: nec ab eo, sed à Stoslao Cernechouiensium, & Vusseuolodo Pereaslauiensium ducibus, Izaslaum Kiouia eiectum esse uolunt, paulo pòst, quàm tres ij Smolenscensem principatum à morte Igori inter se partiti erant. Ac ne Boleslai quidem & Polonici belli meminerunt: sed Stoslaum cum Izaslao in gratiam redijsse, Kiouiam'que ipsi reddidisse memorant: atque adeò pleraque omnia, quæ Poloni in Rusia pręclarè gesse-

Fratrum dißidium.

Polouucij Rusiam uastant. Goti. Cuni, siue Hunni.

Visseslaus è carcere liberatus.

Izaslai fuga in Poloniam.

Rußicorum annaliũ fides de Polonorum rebus gestis.

Bela uocatus à fratre in Vngariam.

rè gesserunt, subticent. In Vngaria uerò, Andreas rex prouecta iam æ- A
tate, post Leuentæ fratris mortem, alterum fratrem Belam, cum filijs
è Polonia & Pomerania euocauerat, ut quem exilij sociũ habuisset, se-

Vngariæ ducatus.

cundarum quoq; rerum participem faceret: & cũ eo sic Vngariam par
titus erat, ut ipse quidem duas partes regni cum titulo regio, Bela uerò
tertiam ac ducis nomẽ obtineret. Postea bello petitus Andreas ab Hẽ
rico Imperatore, quemadmodum dudum memorauimus, pace facta,
filiam Henrici uxorem, siue filio Solomoni è Russa uxore suscepto ac-

Solomon Andreæ regis filius.

ceperat, siue ipse duxerat, & Solomonem filium ex ea susceperat (ua-
riant enim scriptores) & eum ipsum filium, paruulũ adhuc, socero cõ-

Belæ fuga in Poloniam.

tendente, successorem sibi destinarat, regemq; uiuus nũcuparat. Igitur
indignè ferens Bela puerum sibi seni prȩlatum esse, initiò quidem dissi
mulauit: mox collectis clàm sarcinis, cum uxore, tribus filijs & familia
in Poloniam ad affinem regem se recepit, ueritus ne quid durius in se

Boemicæ res. Prædislai filij.

frater statueret. Subolfecerat enim, eum sibi insidiari. Porrò in Boe-
mia Prædislaus princeps ex Iuditha uxore quinq; filios susceperat, Spi
tigneum, Vuratislaum, Ottonem, Conradum, & Iaromirum. Moriẽs
Spitigneum natu maximum successorem sibi fecerat: Iaromirum natu
minimum sacerdotio destinarat: tribus autem reliquis Morauiam at-

Spitignei acerbitas.

tribuerat. Eo mortuo, cum Spitigneus impotenter dominatum gere-
re cœpisset, Germanos & externos omnes, & in his matrem suam Iudi
tham excedere Boemia iussisset, primoresq; nobilitatis Morauicȩ euo

Vuratislai fuga in Vngariã.

catos ad se prehendisset, & per arces custodiendos distribuisset, Vura B
tislaus fratris acerbitatem timens, relicta uxore, in Vngariam ad An-
dream regem profugerat. Vxore deinde mortua, alteram, Andreæ re-
gis filiam, ultro oblatam exul duxerat. Id cum comperisset Spitigneus,
ueritus ne ille soceri auxilio fretus, bellum sibi inferret, ultrò eum reuo
carat: nec multo pòst supremum uitæ clausit diem. Vuratislaus à Boe-

Morauiæ Marchiones.

mis ad suscipiendum principatum accitus, Morauiam Ottoni & Con-
rado fratribus totam concesserat: Iaromirũ, itidem ac Spitigneus, exor
tem patrimonij fecerat: persuaseratq; ipsi, episcopȩ spe iniecta, ut sacris

Iaromiri diaconi fuga in Poloniam.

initiaretur. Is igitur cum iam esset Diaconus, pœnitentia ductus, muta
ta sententia & uestitu, in Poloniam & ipse, apud Boleslaum regem mi
litaturus, & rebus suis cõmodius consulturus, paruo comitatu se con-

Boemicum bellum.

tulit. Nunc iam ad institutum nostrum reuertamur. Vuratislaus er-
go permolestè ferẽs, receptum ex fuga fratri suo Iaromiro in Polonia
patêre, ueritusq; ne quid ille noui contra se Polonorum fauore & au-
xilijs fretus moliretur, cum infesto exercitu in fines Poloniæ ingressus
est: Silesiam ferè omnem, quæ necdum hoc nomen acceperat, popula-
tus, igni ferroq; uastauit: quo nuncio ad se perlato, celeriter Boleslaus
cum tumultuaria manu hosti occurrit: & inopinãtem in sylua quadam
assecutus, reficere corpora & iumenta suos festinatione defatigatos iu-
bet, postera die hostẽ aggressurus. Boemus regis aduẽtu cognito, neq;
dimicare cum Polonis, quorum uires nõ nosset, quosq; locorum peri-
tia adiuuaret, tutũ sibi esse ducebat: & manere eum diutius in eo loco,
penuria

A penuria rerum omnium non sinebat: tum autem uerebatur, ne succisio ne arborum uel ab agrestibus receptu prohiberetur. itaq; fugæ consilium cepit: à rege fallendi causa colloquium in posterum diem petijt, quasi de admissis satisfacturus. & secūda noctis uigilia relictis impedimentis, & paucis infirmis, maioribus'q; ignibus, quo facilius excubias nostrorum frustraretur, accēsis, silentiò suos eduxit, & festinus fugam arripuit. Insequēti die Boleslaus, ubi hostē effugisse animaduertit, dolore atq; ira percitus, aliquot dies eum persecutus est, nec tamen assequi potuit: sed extremos tātum agminis, debiliores atq; lassos, excepit. Nec mora, in Morauorū fines diuertens, uillas, uicos & oppida incendit: multos'q; mortales, nihil eiusmodi metuentes, in agris oppressit, & magnam prædam abegit & abduxit. In sequentem uerò annum maius bellum parabat. Quod ubi Vuratislaus comperit, cùm hostiles uires, tum suorum proditionem & fratrum insidias metuens, de pace per cō munes amicos agit: & quòd aliò spectabat Boleslaus, facilè impetrat, his quidem legibus, ut damna nostris illata sarciat: sororem Boleslai Suentochnam, quam Suantanam Boemi uocarunt, tertiam uxorem ducat: alterā enim anno superiore defunctam amiserat. Suentochna ad sponsum nō multo pòst à primoribus Boemis accita ac deducta, & nuptiæ magno splendore celebratæ. Iaromirus autem Poloni regis & reliquorum fratrum opera in gratiam cum Vuratislao redijt: & Pragensis, deinde uerò etiam Olomucensis episcopus, non sine iniuria alterius

Boemorum fuga.

Morauia à Polonis uastata.

Pax affinitate sancitur inter Boemos & Polonos.

B factus est. Per id tempus Aaroni archiepiscopo Cracouiēsi uita defuncto, cum sedes ob discordiam sacri collegij toto biennio uacua fuisset, tandem Lampertus cognomento Zula Polonus successor electus est. Nec tamen is palliū de more à Pontifice maximo petiuit. Inde igitur in posterum Cracouia archiepiscopum habere desijt. Per idem tempus Prusi contemnentes Boleslai regis adolescentiam, & quòd eum Boemico bello distineri sciebant, rebellarunt: Pomeraniam finitimā transmisso flumine Vistula, repentina excursione populantur: arcē Grodecum, quò se cum præda recipiant, muniunt: inde crebrò in adiacentes oras Poloniæ, nemine prohibente, grassantur. In eos igitur Boleslaus, pace cū Boemis facta, duxit exercitum: Grodecum oppugnare adoritur: uerùm difficultate expugnandi eius deterritus, eo q; natura munitus esset locus, egregie'q; à Prusis defenderetur, soluit obsidionem, in qua plusculum temporis frustra consumpserat: fremens'q;, quòd syluis & paludibus & munitione illa sese tenerēt hostes, nec ullam pugnādi copiam facerent, & se aliò festinantem distinerent, arte sibi domandos esse, quos aperto marte non posset, existimauit. reducere se exercitum simulat: cæterùm in insidijs latebat. Prusi abijsse hostē rati, è latebris prodeunt, & in Poloniā excursionem facere parant. Quod cum Boleslaus ab exploratoribus accepisset, ducit in hostē alacer. Priusq; ad hostem ueniretur, transmittēdus erat Ossa fluuius, qui Poloniā à Prusia dirimit. hunc primi armati incunctanter ingresi, pondere armorū, & altitudine aquarū, quæ imbribus tunc fortè excreuerāt, absorpti sunt.

Lampertus Zula episcopus Cracouiensis.

Prusicū bellū.

Grodecū arx.

Cæteri

Cęteri exuti armis & loricis, quę magni ponderis fiebãt antiquitus, minori periculo tranarunt: hostesq́ securos, & nihil tale suspicãtes opprimunt: & ingenti strage cõcisos, in potestatem suam redigunt. Gallus in Pomeranico bello id usuuenisse narrat: nec fluminis nomẽ prodit. Ex illo autem tempore Poloni grauioribus armis & loricis minus utuntur. Prusicũ bellum excepit Vngarica expeditio. Nam Boleslaus rex Belę exulis, & uxoris eius amitæ suæ precibus fatigatus: & perfugientium ad eos Vngarorũ multitudine, clandestinisq́ nonnullorum procerum, fidem & studia sua Belæ deferentium, legationibus motus, neque prætermittendam sibi esse tam luculentam gloriæ comparandæ occasionem iudicans, reducere propinquos instituit: ac tribus agminibus, Belam in comitatu suo ducẽs (nam uxor & liberi in Polonia manserant) Vngariam ingreditur. Venientibus adiungunt se complures Vngari, ita ut quartum ex ipsis agmen conficeretur. Nec segnius Andreas rex hosti aduentanti ad Tibiscum, siue Cissam amnem, qui è Sarmaticis montibus ortus, in Danubium influit, occurrit: magnas Vngarorum copias, maioraq́ Germanorum & Boemorum auxilia ducens. Cum enim bellum contra se à Bela & Polonis parari intelligeret, miserat Solomonem filium in Germaniam. Regnabat tunc apud Germanos post mortem Henrici patris Henricus puer, eius nominis inter Cęsares quidem quartus, inter Imperatores uerò tertius, cũ Agnete matre: quæ siue socrus, siue auia Solomonis erat. Ab his igitur Solomon non contemnenda auxilia, ducibus Guilhelmo & Botho, acceperat: à Boemis item alia, quibus Vuratislaus ipse princeps præerat. His ergo uiribus fretus, transmisso Tibisco acies instruit: neq́ nostri pugnam detrectarunt. Concurritur infestis signis, & aliquot horis dubio marte & incerto euentu pugnatur. Ad extremum cedunt loco Andreæ copiæ. Ibi Vngari qui cum Andrea rege erãt, premi suos, nostros urgere cõspicati, ad Belę partes transeunt: nec diutius Germani & Boemi, deserti ac proditi ab Vngaris, impetum Polonorum pariter & Vngarorum sustinuere. In fuga oppresi sunt multi, capti item non pauci, & in his Vuratislaus princeps, & Germanorũ duces. Vapouius pro Vuratislao Cõradum fratrem eius, Marchionẽ Morauiæ, Boemicis auxilijs pręfuisse, & captum esse, excęcatumq́ à Boleslao scribit. Rex Andreas longius fugiens, tandem ad portas Mosonienses comprehensus ab Vngaris, & malè tractatus in sylua Boconiensi, uitam finiuit. Magna eo pręlio Boleslai uirtus & solertia extitit. Post uictoriã uerò Belam is Albæ regiæ in sede regia collocauit: uictorem exercitum præmijs ab eo & Vngaris affectum, domum reduxit. Deinde procerum suorum suasu uxorem duxit, præstanti forma uirginem, Visseslauam Russorum principis cuiusdã filiam unicam, ad quam hæreditas paterna pertinebat. Tantisper autem quieuit Boleslaus à bello Vngarico, & à nuptijs, quantum sat erat ad apparatum belli Rusici, ad quod summo studio & omni cogitatione incumbebat. Paratis omnibus, coadunatoque ad constitutum locum omni exercitu, in hanc sententiam apud milites

Prußi uicti à Boleslao rege. *Armatura leuior Polonorum.* *Vngaricũ bellum.* *Tibiscus fl.* *Henricus tertius Imp. Rom.* *Prælium.* *Boleslai uictoria de Vngaris, Germ. & Boem.* *Vngari ad Belam transeunt.* *Boem. dux captus.* *Andreæ regis fuga & mors.* *Vxor Boleslai.* *Rußicum bellum.*

A milites in concione uerba fecisse memoratur. Non ignoratis milites, complusculos iam annos Izaslaum cognatum nostrũ, principatu suo paterno iniustè pulsum, apud nos exulare: eiq; restituẽdo nos hanc operam dare existimatis. Nec sanè fallimini. Debemus hoc propinquitati, debemus humanitati. Quin ita hoc natura comparatũ est, ut afflictæ principum fortunæ, principes quamuis alienos maximè ad misericordiam moueant. Sed nobis hic nos etiam serimus, milites. Scitis quantũ nobis imperium, quàm amplam gloriam maiores nostri reliquerũt: & ut alios prætercam, Boleslaus quidẽ proauus meus imperium hoc nostrum Borysthene, Albi & Sala fluuijs, Sarmaticis mõtibus, & Germanico Oceano: gloriam uerò nominis Poloni iisdem penè, quibus orbis terrarum clauditur, finibus terminauit. Nunc quãto nostro cum dedecore & imperiũ hoc accisum, & gloria obnubilata sit, quis nescit? Equidem uix teneo lachrymas, quod ad patrẽ auumq; meum hæc infamia in primis attinet. Tametsi patrem uestra excusat iniuria, & afflictæ nimium interregno uires. Auo ueniã, nisi sim ipse ignauissimus, dare nõ possum. Verùm enimuero eam labem à genere nostro detergere, Russiam regno huic rursus adijcere, columnisq; Boleslai (quem ego ut nomine refero, ita & factis referre cupio) imperium nostrum terminare, mihi in animo est. Quod uobis placere debet, milites, nisi fortè à uirtute maiorum uestrorũ degenerauistis. Atq; maiores quidem nostri gentem hanc, sibi prius incognitam, adierunt, uexarunt, debellarunt. Nos B iugum excutientem, & quidem domesticorum nostrorum malorum, non suarum uirium fiducia, nõ ulciscemur? non ad officium reuocabimus? Nisi fortè ubertas soli illius admiranda, hominum ingens opulẽtia, & ex rerũ copia ortus luxus atq; mollicies, ab hoc bello uos deterrent, milites. At ego, nobiscum hæc omnia, contra ipsos facere, iudico. Quin ista ipsa in primis ad spem luculẽtæ prædæ nos inuitãt. Plura dicere parantem, clamore interpellãt uniuersi: Duceret quò uellet, bono omine: se impigrè secuturos, & imperata facturos esse. Hinc magnã pecuniæ uim inter milites, ut quenq; superioribus bellis meritũ esse nouerat, aut usui sibi deinceps fore sperabat, distribuit. Sic animatis & optima spe impletis militibus, instructa acie triplici, Russiã ingreditur: propterea quòd credebat, hostes mox ad prælij dimicationem uenturos esse. Et aderat quidẽ ad Bialogrodum Visseslaus dux, cũ non contemnendis Russorum, Piecinigorum & Varaiorum copijs: uerùm explorata nostrorum multitudine atq; apparatu, Poloscum paucis conscijs fuga contendit. Exercitus quoq;, cognita sui ducis fuga, nulla interposita mora diffugit. Trepidare tota Russia, Kiouienses deditionẽ facere uelle, ni metuãt iratum Izaslaum, quem principatu eiecissent: implorare Stoslai & Vusseuolodi opem: ni adsint, exusturos se esse urbem, & in Græciam cum coniugibus atque liberis migraturos. Bono eos animo Stoslaus & Vusseuolodus esse iubent. Ipsi legatos ad Izaslaum fratrem mittunt, orant ut parcat ciuibus atq; patriæ, dimittat exercitum, Kiouiam recipiat supplicem: Visseslaum Polosco sese conti-

Oratio Boleslai regis ad milites.

Rußiæ ubertas & opulentia.

Liberalitas Boleslai in milites.

Visseslai fuga.

Russorum ducum legatio ad fratrem Izaslaum.

nentem,

uentem, non iam de uictoria aut Kiouia, uerùm de sua salute esse solicitum. Neminem prete rea ipsi aduersaturum. Quod si dolorem exilij ex animo delere non posset, ipse de sontibus supplicium arbitratu suo sumeret: Polonis patriam, utcunque de se meritam, in seruitutem atque prędam ne daret. Cogitaret, quàm bene olim Stopolco successisset, quòd exul per eosdem Polonos restitutus esset. Ad hæc Izaslaus de Boleslai sententia nihil aliud quàm periculum se facturum esse, quàm uerè illa de Kiouiensibus dicerentur, quaque ij uoluntate in se essent, respondit. Mouet Boleslaus exercitum propius Kiouiam, & Mescislaum Izaslai filium cum expeditis aliquot turmis ad urbem præmittit. Is intromissus, cum opportuna loca præsidio occupasset, authores seditionis paternique exilij septuaginta comprehensos partim necat, partim excæcat. Patri & Boleslao regi pacatas esse res Kiouiæ renunciat. Contenderunt ij tamen eò, pacato agmine. Venientibus tota ciuitas ad septimū milliarium obuiam effusa esse dicitur. Dies ea fuit secunda Maij. Rex restituto in paternum principatum Izaslao, partem exercitus cum eo cōtra Visseslaū misit. Atque is fuga elapso Visseslao, nulla mora Polosco potitus est: filiumque Mescislaum, & nō multo pòst eo mortuo, alterum Suentopelcum, siue, ut Rusi habent, Stopolcum Michaelem, cum prę sidio ibi reliquit: ipse cum Polonis Kiouiam reuertitur. Rex distributo in æstiua, ac deinde in hyberna exercitu, ipse cum delectis æstatem atque hyemem illam Kiouiæ peregit, amœnitate loci ac delicijs urbis, & mulierum uenustate, teneritudine, & lepore admirando captus. Præbuit autem Izaslaus uniuerso exercitui per omne id tempus alimenta & uestes: insuper & regem perquàm honorificè, & exercitum pro meritis remuneratus est. Exacta hyeme, maturè Boleslaus ex hybernis mouit, & in Pręmisliensem tractum, iniuriane prouocatus, an quòd ea paterna esset uxoris suæ hæreditas, an uerò sola proferendi regni cupiditate ductus, non constat. Ac minoribus quidem oppidis, quę erant in itinere, primo aduētu potitus est: cæterùm Præmislia à Septentrionali quidem latere, quà ipse ueniebat, Sano fluuio, qui è Sarmaticis montibus haud ita longè à Tibisci fontibus oritur, ab reliquis uerò, fossis & aggeribus munita erat, & à magna prę terea multitudine hominum urbanorum simul & agrestium, atque nobilium, qui ex agris eò se cum familijs & facultatibus suis receperant, defendebatur. Ad hæc, ab uno latere arx oppido imminebat, in edito loco sita, & ualidis mœnibus turribusque expugnatu, ut illa ferebant tempora, perdifficilis. Rex igitur cū fluuium, nequicquam prohibentibus Rusis, uado satis alto transisset, oppidum summa ui oppugnat. nec segnius defendūt Rusi, & crebris eruptionibus, abundante multitudine, nostros oppugnationi intētos adoriuntur: sed reprimuntur, magnaque cæde in oppidum repelluntur. Postremò uim nostrorū diutius sustinere se posse diffisi, deserto oppido, in arcem se receperunt. Rex oppidum summa rerum omniū copia diuitijsque refertum, quarto posteaquam oppugnare cœpit, die captū, in prædam dat militibus. Arcē, quia difficilis esse uidebatur eius expugnatio,

Kiouiæ deditio.

Poloscum redactum in potestatem.

Kiouienses illecebræ.

Fœminarum uenustas.

Præmisliense bellum.

Præmisliæ situs.

Sanus fluuius.

Præmisliense oppidū in prædam datum.

Arx obsessa.

A gnatio, propter multitudinem defensorum, neque contrucidari suos uolebat, corona obsedit, sperans fame sitique breui se eam sedendo in potestatem suam redacturum esse: equites peditesque quoquouersus pabulatum dimittit, commeatum quamplurimum in castra cõportare, uillarum incendijs abstinere iubet. Ipse dispositis custodijs obseruabat, ne quid ad obsessos importaretur, ne'ue ij libera è flumine aquatione uterentur. Nullas enim arx intus perennes habebat aquas. In magna difficultate, obstinatis tamen animis, obsessi obsidionẽ sustinebant: donec fame sitique enectis iumentis, & peste in homines grassante, deditionem extremo æstatis tempore fecerũt, uitã & quæ singuli uno onere secum efferre possent pacti. Rex arcem deditam quantum potest reficit & adornat, in eaque hyemem sequentem commoratus est, exercitu in hyberna distributo. Fuit hic annus à Christo nato millesimus sexagesimus nonus. Eo tẽpore, cum Bela rex Vngariæ tertio regni sui anno cameræ ruina in uilla quadam afflictus, paulo pòst obiuisset, Solomon Andreæ filius ab Henrico quarto imperatore affini suo in Vngariam ualidis copijs reducebatur: quo cognito, Geisa, Vuladislaus & Lampertus Belæ filij, nihil præsidij sibi in fluxa Vngarorũ suorũ fide fore rati, ex Vngaria in Poloniã excesserant: & Cracouiam rectà cõtendentes, à Vuladislao regis fratre & regina comiter & benignè accepti sunt, rege tũc apud Præmisliam cum exercitu moram trahente. Cumque hybernaturus is esse in Russia referretur, Geisa relictis Cracouiæ fratribus, illuc

Præmisliensis arcis deditio.

1069 ann.

Belæ regis Vng. interitus.

Solomon reductus in Vngariam.

Belæ filiorum fuga in Poloniam.

B ad eum uenit, opẽ eius implorans. Quẽ Boleslaus comiter consolatus, cogitare ipse secum, ac deinde cum cõsilio castrensi consultare, quid faceret: propinquos'ne exules atque supplices, intermisso Russico bello, reduceret, an hoc prius conficeret. Ac consilium quidem in eam ferè inclinabat sententiam, ut Russiam prius pacandam domãdamque, & alienam rem suæ posthabendam esse censeret. Cæterùm regi placuit, non esse differendam expeditionem in Vngariam, donec Solomon regnum suum stabiliret, Germanorumque auxilia accerseret. Igitur æstate proxima, cum iã maturescerent segetes, Boleslaus rex relicto Præmisliæ, quantum satis esset, præsidio, in Vngariam cum reliquo exercitu & Belæ filijs, superatis montibus qui Poloniam & Russiam ab Vngaria diuidunt, contendit. Confluxit statim ad ipsos non paruus Vngarorũ numerus. Solomon rex, ubi de aduentu hostium cognouit, Buda regia urbe relicta, Mosonũ (arx ea erat munitissima) se recepit, eo quòd inops ab externis auxilijs, parum præsidij sibi contra patrueles in Vngarorum suorum uiribus atque fide esse existimaret. Ibi episcopi medios sese interponunt: Belæ filios orant, ne se patriæ parricidio contaminent: pacem deinde inter eos & Solomonem, non abnuente Boleslao, qui ad intermissum Russicum bellum festinabat, componunt his conditionibus, ut Belæ filij regium honorem cum duabus partibus regni Solomoni permittant: ipsi tertia, ducumque nomine contenti sint. His rebus magna omnium læticia confectis, Boleslaum cum exercitu, datis de publico amplissimis muneribus, dimittunt. Reuer-

Vngarica expeditio.

Solomon rex in tutum se recipit.

Pax inter Solomonem & Belæ filios.

Solomon regnat in Vngaria.

Rußicum bellũ instauratũ. tens aũt is Premisliam, reperit Izaslaum principatu Kiouiensi iterum A à fratribus prætextu controuersorum finium illato bello eiectum. Itaque æstate quæ consecuta est, in Volyniensium fines infestum duxit exercitum. *Volynia in potestatem Boleslai uenit.* Regio tũc erat diues, & omnium rerum propter fertilitatem agri abundans, & oppidis castellisq; frequens: quæ pleraq; omnia partim ui capta, partim dedita, citò in potestatem regis uenere. Arces tres præcipue, Luscum, Vuladimiria & Chelma, è materia quidem limóq;, ut pleræq; omnes harum regionum, constructæ, sed bene munitæ, ualidis Russorum præsidijs tenebantur. Ex his ad Luscum primùm castra ponit, arcem ui capere nititur: ubi sæpius res tentata non successit, animi dubius deliberat, quid faciat. Et ad Kiouiam quidem prono animo ferebatur: itáque iudicabat, ea recepta facile ceteras eius oræ munitiones deditionẽ facturas esse: uerùm relinquere post se hostẽ integrum, & cæteris Russis horum exemplo animos ad resistendum addere, neque consultum, neque tutum fore arbitrabatur. Itaque obsidendo ad *Luscum obsessum ac deditũ.* deditionem adigere, quos expugnare non poterat, statuit. Obsessi sex propemodum menses, uim & obsidionem cum sustinuissent, ad extremum freti benignitate regis, pactíque liberum cum rebus suis *Igorus dux regi se dedit.* discessum, arcem dedunt. Ibi Gregorius, siue Igorus dux, qui oram illam ditione tenebat, diffisus munitioni reliquarum arcium, missis primùm legatis, deinde ipsemet ueniens, imperata se facturum promisit, *1074.* obsides dedit, pacem impetrauit. Anno sequenti ad Kiouiam mouit *Vusseuolodus dux.* castra Boleslaus: obuium sese ipsi offert Vusseuolodus cum ualido e- B xercitu, è suis iuxtà ac fraternis ditionibus collecto. Nam Stoslao fratre mortuo, principatum eius sibi adiunxerat: & ij qui Lusci, Vuladimiriæ & Chelmæ in præsidijs fuerant, dimissi, ad eum ferè sese rece- *Oratio regis ad milites.* perant, eóq; inuitum multa suadendo & orando impulerant, ut prelio cum nostris de summa rei decerneret. Rex quod in primis cupiebat adeptus, acies cõtrà instruit: milites paucis cohortatur, ut optatam conficiendi illius belli occasionem, ab hoste præter spẽ sibi oblatam, elabi è manibus ne sinerent: & extremum illum eius conatum desperatione magis, quàm spe uincendi susceptum, fortiter retunderent: eundem esse, qui prius ad manus uenire nunquam ausus esset: & ex ijs militibus ferè collectum, qui uicti prius, ac uel fuga elapsi, uel deditione facta dimissi à se essent. Si ipsi uiri esse pergerent, penitus debellatum iri ea uictoria: nec nisi præmia belli, & ea quidẽ amplissima, ipsis reliqua fore. Quòd si quid eos paulùlum falleret, cogitarẽt in hostico se esse: ne eos *Russorum leuitas.* quidẽ quieturos, quos pacatos à tergo reliquissent, ut sunt Russorum ingenia mobilia. Adniterentur, ne fortuitu, sed sua uirtute atq; fortitudine superiores uictorias adepti esse uiderentur. His dictis, & clamore crepitúque armorum alacritatem significante uniuerso exercitu, canere signa iubet. Cohortatur & Vusseuolodus suos, fortiter ut pro patria, pro liberis, pro coniugibus, pro parentibus, pro aris & focis, pro libertate denique dimicarent: ex eius prælij euentu uel lætiora omnia deinceps, si uicissent; uel si, quod absit, uicti essent, durã seruitutem,

A tutem, summamq́ miseriam expectarent. Congrediuntur infestis armis & animis instructæ acies: incalescit pugna, & magis quisque ut hostem feriat, quàm ut ictum ipse declinet, dat operam. Adsunt ubique suis duces. Iam'que premi & conturbari Poloni cœperant in dextro cornu, hostium clamore, fugere nostros uociferantium, magis etiam consternati, cum Boleslaus laborantibus subsidium submisit: & non modò pugnam restituit, uerùm etiam hostilem aciem perfregit, & conuertit. Perturbatis ordinibus, fugiunt Rusi: Vusseuolodus, ubi aliquandiu suos ne quicquã reuocauit, in fugam se & ipse coniecit. Ita plena, nec incruenta tamen, uictoria nostris obtigit. Multi nanque saucij in castra relati, mille propemodum desiderati sunt. Boleslaus aliquantum recreato ab ea pugna exercitu, ad Kiouiam contendit: quam cum primo impetu capere non potuisset, opportuno loco castra metatus, oppugnauit urbem iterum atque iterum: sed nullo operæprecio, imò uerò non minimo suo detrimento. Nam etsi locus neque situ, neque opere admodum munitus erat, sed tamen acriter cùm ab urbana multitudine, tum ab ijs qui è prælio dudum fuga elapsi eò se receperant, defendebatur: nec à uiris modò, sed à mulieribus etiam atque pueris nostri, mœnia subeuntes eminus, atque è superiori loco iaculis omnis generis uulnerabantur. Omissa igitur oppugnatione, obsidione urbem, multitudine hominum abundantem, premere statuit: dispositis'que in omnes partes custodijs, commeatu oppidanos prohibet. Quod quidem

B facile fuit, longum prospectum quoquouersus præbente planicie, in qua Kiouia sita est. Nec multo pòst angustiore annona uti cœpere obsessi: ueritiq́ ne extrema pati cogerentur, & ad extremũ in potestatem hostium uenirent, culpam & necessitatem deprecati, urbem dedunt. Boleslaus ingrediẽs in portam urbis ferro intectam, gladium uibrauit, quod proauum item suum fecisse acceperat: oppidanorũ autem facultates atq́ corpora capitali edicto à militum ui atq́ iniurijs & rapinis tutatus est. Qua clementia eius, & animi moderatione moti oppidani, ingentia dona ultrò ipsi accumularũt. Ea rex pleraq́ omnia inter milites uirtutis ergò collaudatos, pro meritis cuiusq́ distribuit. Pacata Rusia, uectigalia magna non solum pecuniæ, sed & omniũ rerum ad uictum cultum'q́ corporis pertinentium, instituit. Izaslaum summę rerum pręposuit. Is porrò filios suos, Stopolcum quidem Polocensibus & Nouogrodẽsibus, Vuladimirum Smolẽscijs, Iaropolcum uerò Vissegradensibus præfecit. Rex quo magis imperium suũ in Rusia stabiliret, & quo diutius notis iam sibi antea Kiouiæ delicijs atq́ uoluptatibus perfrueretur, hyemem illam ibi mansit. Ibi robur nostrorum hominum illecebris opulẽtæ, luxuriosæ, & Gręcorum cõmercijs corruptæ ciuitatis, ut Pœnorũ olim apud Capuam, elanguit: ac disciplina militaris licentia dissoluta: & ille uictor multarum gentium exercitus, deuictæ urbis lasciuia, libidinibus & flagitijs uictus est: ita ut ei uinci magis propemodũ, quàm uincere expediuerit. Et enim plurimorũ maximorum'q́ malorũ, quæ Poloniam postea implicarunt, hæc uictoria

Prælium.

Victoria Boleslai de Rusis.

Kiouia oppugnata.

Kiouia deditur Boleslao.

Moderatio Boleslai.

Rusia Polonis uectigalis facta.

Deliciæ uicere uictorem.

causa & origo fuit. Nam dum illi Kiouiæ nulla se nequitia & libidine, A quamuis fœda, & sibi inusitata prius, abstinent, uxores eorum & filiæ domi relictæ, non ferentes tam diuturnam uirorum absentiam (iam enim septimum fortè annum in Rusia & Vngaria militantes domibus aberant) tum aūt libidinibus eorum quæ crebris nuncijs ad ipsas perferebantur, & iniurijs iritatæ, flagitijs uicissim uiros & propinquos suos pleræq; ulciscuntur: nonnullarum etiam pudor & constantia partim blāditijs & falsa extinctorum uirorum persuasione corrumpitur, partim ui expugnatur, iusta diuini numinis uindicta atq; permissu. Libet hic præclarum muliebris pudicitię exemplum referre. Margarita Nicolai Zembocij comitis uxor, pudicitiæ suæ metuēs, grassante passim impunè flagitiosorum iuuenum licentia, in turri templi Zembocinēsis, uno à Prossouia milliario, cum duabus sororibus per multū tempus latuit, familia per funem alimenta ipsi subministrante. Hæc ubi uiris in hyberna renunciata sunt, fremere multi ad quos illa pertinebāt, & indignari, commeatum'q; domos uisendi à rege petere. Sed uel non admissi ad regē, uel superbius repulsam passi, clàm pauci primùm sese subduxere: deinde plures paucorum exemplum secuti, ipsi quoque discesserunt, ita ut pauci cum rege remanerēt. Raptim is quoq; cum reliquis consequitur, ueritus, ne Rusi mutatis animis, despecta'q; Polonorum paucitate, opprimendi sui consilium inirent. Posteaquam peruenit Cracouiam, conceptam animo in desertores iram in apertum profert: à quibus fugæ initium ortū erat, eos capitali pœna afficit: in cæteros autem bonorum cōfiscatione, aut diuturno carcere animaduertit. B Sæuit & in mulieres, quæ culpę affines esse uidebantur, quibus'q; misericordia & indulgentia uirorū pepercerat, & quidem inaudito modo. Abstractis enim & abiectis infantibus, quos è stupris & adulterijs enixę erant, catulos ad ubera earū admouisse dicitur. Ad hæc uulgus atq; plebem nouis & grauibus exactionibus premebat. ius nō dicebat, nec iniurias tenuiorū uindicabat: impeditus cōsuetis uoluptatibus, fœdisque & abominādis libidinibus, de quibus nihil remittebat. Quin Cristina, nobil i fœmina, à Mecislao marito abducta, palàm per adulteriū abutebatur. His commotus, ita ut decuit, Stanislaus Cracouiensis episcopus, uir pius & nobilis de Prussorum, quam uocant, familia, cognomēto Sciepanouius, qui Lāperto defuncto paulo antè suffectus erat: uidens'q; iniurias & exempla regiorum flagitiorum ad multos pertinere, regem adit, & semotis arbitris blādè admonet, orat & obsecrat, ut illis moribus & corruptelis finem statuat, ne quod grande malum sibi suis'q; & uniuersæ Poloniæ accersat. Peccata per se maxima, longè tamē maiora esse in rege, quàm in priuato homine: cum ea quoq; quæ in alijs leuia sint, in eo qui loco & honore eminet, grauissima esse uideantur: propterea quòd ultro hominum sese oculis ingerant, & plurimos secum malo exemplo in præceps detrahāt. Quo sublimior sit, & fortunatior: hoc maiore uitæ puritate & innocentia eum niti, Dei'q; beneficētiam agnoscere oportere. Ni faceret, metueret, ne diuina ultione de

summo

Polonorum fœminarum petulantia.

Margaritæ Zembociæ pudicitia.

Boleslai receptus è Rusia fugæ similis.

Boleslai sæuitia & scelera.

Boleslai regis adulterium.

Stanislai Cracouiēsis episcopi officium, & animi magnitudo.

Principum exempla illustria.

A summo gradu in imū deturbaretur, neu denicꝫ falsas & momentaneas uoluptates diris sempiternisq́ꝫ cruciatibus cōmutaret. Hæc dicta rex iniquiori animo pati: & ira odioq́ꝫ inflāmatus, conuicijs & maledictis sanctissimum antistitem incessere: quærere, quo pacto authoritatem eius eleuaret, linguęq́ꝫ libertatem comprimeret: necꝫ tamē quicquam eiuscemodi in uita & moribus Stanislai, quod opportunū esset crimini aut reprehensioni, cōperiebat. Emerat fortè illo triennio Stanislaus pagum Petrauinū in tractu Lublinensi, à Petrico quodam equite Polono. Atcꝫ is Petricus accepto precio iam obierat: nec satis tamen Stanislaus propter perpetuū bellum & iustitium, actorum publicorum monumentis de iure suo sibi cauerat. Eius rei Boleslaus ab assentatoribus submonitus, Petrici agnatos subornat, qui de interuersa hæreditate sua legitima Stanislaum in ius uocēt: auxilium suū ipsis pollicetur. Illi tum authoritate regis, tum insperati cōpendij spe adducti, iussa faciunt. Fortè tunc iudicia, quæ nostri uulgo colloquia & generales terminos uocāt, in pratis inter Soleciam, & illud ipsum Petrauinum in papilionibus, ut moris erat antiquitùs, à rege exercebantur. Conparet Stanislaus citatus: emisse se pagū, & soluisse precium affirmat: testes eius rei nonnullos citat. Qui cum à rege deterriti, testimonij dictionē subterfugerent, ibi Stanislaus non tam pagi retinēdi q̃ criminis depellendi causa anxius, tandem facinus aggreditur, humanas uires atcꝫ cogitationes fidemq́ꝫ excedens. Tridui dilatione à rege impetrata, Petrauinum contendit: ibi peracto cum sacerdotibus & alijs pijs hominibus, quos in comitatu habebat, ieiunio, Deiq́ꝫ ope peruigili oratiōe & perpetuis lachrymis implorata, detectū Petrici putre cadauer, pedo, quo utuntur episcopi, tāgit: magnaq́ꝫ fiducia exurgere Petricum à mortuis in nomine Dei patris & filij & spiritus sancti iubet. Nec mora, attollit ille sese, quasi è somno expergefactus, & à Stanislao per manum deductus, ad tribunal regiū sistitur. Rei miraculo rege & omnibus qui aderant obstupefactis, Petricus uendidisse se pagum, & preciū omne accepisse fatetur. Regem, ac deinde propinquos, quod iniustè innocēti & sancto episcopo negociū facessant, liberè obiurgat. Ita ingratis & inuito rege uincit causam Stanislaus. À tribunali discedēs, optionem dat Petrico, reuerti'ne ad sepulchrum, an diutius uita hac frui malit. Æternam ille cœlestemq́ꝫ malle, à qua nō longius abesset, si exiguum id quicquid esset reliquum supplicij, quo anteactę uitę suę maculas eluere adhuc deberet, ipso petēte sibi remitteretur. His dictis, & annuēte postulatis eius episcopo, sepulchrū subiens, animā iterum exhalauit. Nō deterruit ea res Boleslaū regem, à contaminatis moribus & libidinibus. Quin is iterū atcꝫ iterū monitus, & acrius obiurgatus ab eodē Stanislao, adhibitis etiā secundum præceptum CHRISTI grauibus aliquot uiris, furere, cædēq́ꝫ minari ipsi cœpit. Nec segnius Stanislaus, ubi nō resipiscere regē animaduertit, graui anathemate eum percellit: uetat sacra fieri tota urbe, quo ille detestatione & cōuicio populi, qui sacris arcebatur, ad saniorem mētem reuocaretur. Ipse per pōtem Vistulæ fo-

Boleslai peruicacia.

Calumniæ occasio.

De Petrauino lis intenta episcopo.

Colloquia generalia in papilionibus.

Piotrowin

Petricus mortuus à Stanislao resuscitatus.

Rex diris deuotus ab episcopo.

Interdictorum ratio.

ras ad diui Michaelis ædem, in rupe prærupta supra Vistulam è conspectu arcis sitam, ad faciẽdam rem diuinam clàm cum paucis sacerdotibus cõmeabat. Quod ubi Boleslaus, à suis certior factus, cognouit, quadam die correptis armis amens cum cõpluribus asseclis & satellitibus eò contendit. Præmittit, qui Stanislaum sacris operantem ad destinatã necem ab ipsis altaribus abstrahãt. Qui introgressi erant, subito & insolito fulgore perculsi, supini cadunt: inde manibus pedibusq; reptantes sese proripiũt. Submittit rex alios iterum atq; iterum: idem & ijs, quod primis, accidit. Ille morę impatiẽs, & furore percitus, increpita satellitum ignauia & formidine, ipse stricto ense in templũ irrumpit, lethaliq; ictu sacrosanctũ episcopum in uerticem ferit, ita ut cadens cerebro parietem proximũ aspergeret. Ibi satellites cohortati sese mutuò, corpus humi procumbens templo extractum, minutatim concidunt, morem gerẽtes furori regio: & in subiectis pratis, canibus & uolucribus laniandum disijciunt. Erant autem ij satellites equestribus & honestis quatuor ferè familijs, quæ in hodiernum diem in Polonia durant, orti: nempe Stremenij, Srenauij, Druzinij, & Iastrembezij. Dies quo hęc patrata sunt, fuit octauus Maij, anno Christi millesimo septuagesimo nono, cum Stanislaus uix triennium episcopus fuisset. Rege cum sceleratis satellitibus post perpetratum parricidium abeunte, quatuor aquilę inusitatæ magnitudinis apparuisse feruntur, circum eum locum uolitantes, corpusq; sanctum à laniatu canum & rapacium auiũ defendentes toto biduo: donec moti ea re pij quidam sacerdotes, resumptis animis, membra disiecta collegerunt, & suo ordine composuerunt, quæ euestigiò mirandũ in modum coaluisse dicuntur. Ita corpus integrum pro foribus ædis illius, ubi martyr Dei cæsus est, in urna uenerabundi cõdiderunt: quod decimo pòst anno in arcẽ Cracouiensem illatum, in medio basilicæ recõditum est. Quin & lucernæ permultæ in aere supra eum locum ubi disiectum erat corpus Stanislai, nocte proxima quæ cædem cõsecuta est, ardere à nonnullis uisæ esse memorantur. Fertur etiam pijs quibusdam hominibus diuinitus reuelatum esse, regnũ Polonum insequenti tempore in multas partes discerptum iri, quemadmodum corpus Stanislai sectum fuisset: itaq; per multum tempus mansurum. Hæc ubi Romæ nunciata sunt, Pontifex max. Gregorius eius nominis septimus, atrocitate rei cõmotus, toti Poloniæ sacris interdixit: Boleslaũ diris deuouit, regnumq; ipsi solenni ritu abrogauit. In posterum quoq;, ne quẽ episcopi regem iniussu suo ungerent & coronarent, edixit. Qui uerò socij sceleris regi fuissent, eos simul & posteros eorum usq; ad quartã propaginem, à sacerdotij & omnium magistratuum ecclesiasticorũ functionibus & emolumẽtis alienos esse iussit. Nihilominus tamen annũ & amplius Boleslaus postea regnauit, sed inuisus omnibus, & externis etiã cõtemptibilis: ita ut iam Russorum principes ab eo subacti, imperium eius detrectarent. Cõspirarunt deinde in necem eius nobiles & proceres nõnulli: qua conspiratione detecta, ueritus ne ad plures etiã ea pertineret, in Vngariã cum filio

Stanislai cædes.

1079 ann.

Aquilæ defendunt corpus sanctum.

Corpus dissectum ac disiectum coaluit.

Polonici regni dissectio.

Poloniæ sacris & regio nomine interdictũ à Pont. max.

Interfectores qua pœna affecti.

A filio Mescone & paucis comitibus fugit. Regnabat tunc in Vngaria post Solomonem eiectum, & Geisam mortuum, Ladislaus Geisæ frater: quos ambos à Boleslao reductos in Vngariam fuisse, superius narrauimus. Ab eo Boleslaus exul sanè quàm comiter & honorificè acceptus est: mansitq; apud eum aliquandiu. Verùm exagitãte eum in dies magis ac magis patrati sceleris conscientia, acerbo & infatigabili sceleratorum carnifice, amentia correptus, mortem sibi ipse consciuit, anno post Christum natum millesimo octogesimoprimo: qui quidem æstu & siccitate insignis fuit. Alij uolunt, eum in uenatione cõcito equo efferatiore, in auias syluas delatũ esse, canibus consequẽtibus: excussumq;, ab ijs discerptum, ac deuoratum. Sũt qui uelint, eum clàm omnibus errabundum inter Alpes ad monasterium quoddam, siue id ad Enipontem, siue ad Villacum situm sit (utrumq; enim memoratur) peruenisse, ibiq; latentem quis nam esset, post multos labores in coquinæ ministerio ultro & pœnitentia commissi paricidij susceptos & exhaustos, uitam finiuisse. Sed Mechouiensis scribit, quærentem se in illis locis, nihil eiuscemodi comperire potuisse. Fuerat autem futurus hic rex clarissimus & felicissimus, si fortunam perpetuò cœptis suis adspirãtem ferre didicisset. Verùm secundis rebus elatus & insolens, animo suo minus quàm oportuit moderatus est. Et sanè libidini & iracundiæ moderari longè est cùm difficilius, tum præclarius: quàm gentibus & nationibus, quamuis feris atq; barbaris, imperare. Mirari satis nequeo, à

Boleslai fuga. *Ladislaus rex Vngariæ.* *Boleslai interitus.* *1081 ann.* *Libidinem & iracundiam domare difficile.*

B Lamperto Saffnaburgensi, qui per hæc tẽpora uixit, & res gestas Germanorum conscripsit, memoriæ proditum esse, quòd anno Christi millesimo septuagesimoseptimo, dux Polonorum, qui per multos annos regibus Teuthonicis tributarius fuisset, cuiusq; regnũ iam olim Teuthonum uirtute subactum, atq; in prouinciam redactum fuisset, repentè in superbiam elatus, regiam dignitatem regiumq; nomen sibi usurpauerit, diadema imposuerit, atq; ipso die natalis Domini à quindecim episcopis in regẽ sit cõsecratus. Atqui plus septuaginta annis ante hoc tempus Polonia regẽ cum habuisset, & quidẽ Ottonis Ruffi Germani Imperatoris beneficio, per hoc tempus habere desijt. Iam uerò quindecim episcopos Poloniam, nõ modò tunc, sed unquam omnino habuisse, ipsa rei euidẽtia falsum esse cõuincitur. Construxit autẽ Boleslaus uiuens, ac ditauit, Mogilnense monasteriũ, in eoq; Benedictinos collocauit. Audacis & liberalis cognomentũ uiuo inditum, mortuus etiam retinuit. Regnauit autẽ annos fermè duos & uiginti, cum sextumdecimum annum nondum egressus regnare cœpisset. Sed iam Cazimiri, & Boleslai filij regno, librum hũc terminemus: Quintum à sublato regno auspicaturi, duobusq; principibus finituri, quorum filius patris, atq; adeò superiorum ferè omnium principum claritatem, rerum gestarum magnitudine & gloria sua obscurauit.

Lamp. Saffnaburgen. error. *Mogilnense monasterium.* *Boleslaus audax & liberalis.*

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER QVINTVS.

VVLADISLAVS PRIMVS, PRINCEPS.

XACTO rege Boleslao, priusquam ex motu illo sese recolligeret respub. Rusi incunctanter arripuere eam nouandarum rerum occasionem: & coacto exercitu, subiectos Polonis agros, duce Basilio Roscislai filio, ferro & igni depopulati sunt, & cum magna præda ad sua se incolumes recepere. Quo incommodo permoti proceres, ueriti ne quo grauiore etiam casu rursus interregnum illud rempub. affligeret, comitijs habitis, ad Vuladislaum Boleslai fratrem, quẽ Hermãnum etiam uocarunt, qui unus supererat, regnum deferunt. Et suscepit is quidem principatum: sed tamen regem se appellari passus non est, uel quòd inunctus & coronatus solenni regum ritu, Pontificis max. interdicto, non esset: uel quòd reuersurum aliquando Boleslaum, regnumq́ repetiturum existimaret. Principis uerò & hæredis regni Polonici nomen sibi sumpsit: uir prudẽs quidem, & uirtute preditus, uerùm ad quietem & ocium, quàm ad bellum, propensior: & humanitatis atq; religionis amãtior, quàm gloriæ. Initio statim principatus sui Poloniam commotam nonnihil, magna dexteritate pacauit, latrocinijsq́ purgauit. Ad Pontificem maximum de tollẽdo interdicto, quo Polonia uniuersa, ob necem Stanislai episcopi obnoxia, sacris se abstinebat, oratorem misit, uirum eruditum & eloquentem, Lampertum, equestri apud Polonos ortum familia, canonicum Cracouiensem, quem pontifex diuo Stanislao successorem dedit, & sublato interdicto episcopum remisit. Vxorẽ deinde Vuladislaus duxit deamplissimi cõsilij sententia, Iuditham Vuratislai Boemorum principis filiam, ex Adleida Andreæ Vngarorum regis filia susceptam. Mesconẽ siue Miecislaum Boleslai fratris filium, cum cæteris exulibus ex Vngaria reuocauit, fortunę eius misertus: aut ueritus fortasse, nequando is ope Vngarorum, apud quos ob indolẽ gratiosus esse dicebatur, paternum regnũ repeteret. nam pater eius iam perierat. Reuersum in filij loco dilexit. Atq; is cum egregia indole, uirtute & comitate sua paruo tẽpore animos multitudinis mirum in modũ sibi deuinxisset, & optima spe omnes impleret, sexto, posteaquàm redijt, anno, immaturam mortem obijt, nullis relictis liberis, & magnum sui desiderium apud omnes reliquit. Creditum'que est uulgò, ueneno sublatum à paternæ eius fugæ authoribus, ueritis, ne quando eos, iniuriæ memor, ulcisceretur: Vuladislao principe & patruo, si non iubente, conniuente quidem certè: ne se aut liberos suos, populari gratia fretus, regno eijceret. Volunt nonnulli, quemadmodum refert Dlugossus, non tunc perijsse Miecislaum hunc, sed altero demum post Vuladislai mortem anno,

Rußi populantur fines Poloniæ.

Vuladislaus Hermãnus dictus.

Vuladislaus regem se dici noluit.

Hæres regni Polonorum.

Interdicti relaxatio.

Lampertus episcopus Cracouiensis.

Vxor Vuladislai principis.

Miesco Boleslai filius extinctus.

A anno, uenenato poculo, unà cum Eudoxia uxore Russa, Stopolci ducis sorore, Izaslai filia, de medio sublatum esse, cum Crusuiciensem tractum complures annos obtinuisset. Affirmatq; idẽ Dlugossus, uidisse se diploma eius authenticum, quo is donationem paternam Mogilnẽsi monasterio cõfirmauit. Sed uiderit Dlugossus, ne alius ille sit Miecislaus, nempe Boleslai tertij filius, cuius diploma illud fuerit. Vngarorum historiæ memorant, circa illud tempus, quo Miecislaum à patruo reuocatum esse diximus, regẽ suum Ladislaum Polonis bellum fecisse, quòd ij cũ Rusis & Cunis, quos nostri Polouucios uocãt, conspirasse contra se dicerentur. Cumq; eos insigni & cruẽto prælio profligasset, Cracouiã urbem tribus mensibus obsedisse, & fame oppidanos ad deditionẽ adegisse: deinde deditione facta, ius omne cũ urbe Polonis restituisse: admonitis, ne deinceps amicitiam cũ Vngaris pridem cõstitutam uiolarẽt. Hęc an uera sint nescio. Nostri quidem, eius belli nusquã meminerunt. Quòd si quam tandem Ladislaus expeditionem per hæc tempora in Poloniã fecit, credibile est Miecislai reducendi causa, quãuis nullã eius illi faciant mentionẽ, eam esse susceptam, lætioreq; Polonorum euẽtu confectam, Miecislao cum patruo ęquis cõditionibus reconciliato. Nam cũ Rusis & Cunis nõ uideo quid cõmune tunc Poloni habuerint, ut pariter contra Vngaros arma sumerẽt. Rusi quidem post exactum regno Boleslaum, hostiliter etiã uexarunt Poloniã: & ipsi uerò uehemẽter per illa ipsa tempora ab ipsis Polouucijs diuexabantur.

B Nec facilè crediderim, Vuladislaum nouũ principem, nondũ bene cõstitutis domi rebus suis, externo & nõ necessario bello sese implicasse. Neq; uerò intelligo, cur Ladislaus Vngarus dubiã Martis aleam cum Polonis subijsset, ac tã diuturnæ obsidionis laborẽ hausisset, si culpam omnẽ uictis & obsessis remissurus, captamq; urbẽ hostibus liberam omnino & iure optimo cõdonaturus erat. Sed omittamus Vngaros. Iam autẽ Vuladislaus princeps habebat liberos, cũ Miecislaus hic mortuus est: Sbigneũ nothũ, ante initum principatũ è cõcubina susceptum: & Boleslaum legitimum in principatu ex Iuditha uxore, cum aliquot annis sterilis ea fuisset, diuinitùs, quemadmodũ creditum est, in gratiam sancti abbatis Ægidij datũ. Cum enim orbitate sua principes cõiuges maiorem in modũ angerentur, & Iuditha religiosissima fœmina assiduis precibus, ieiunijs, & eleemosynis in egenos liberaliter erogandis, de prole Deum assiduò fatigaret, omniaq; tentaret eius rei gratia, admonita à Lamperto episcopo Cracouiẽsi, uiro in eandem sententiam adducto, mittit oratores in Narbonensem prouinciam, ad monasterium diui Ægidij, ubi corpus sancti illius uiri mortui cõditum erat. Vbi eò peruenerunt oratores, dedicant templo diui amplissima aurea & argentea donaria, quæ secum attulerant: Abbati præterea & monachis non contemnenda dant munera, principum suorum nomine: exponunt quid ueniant, quidue postulent. Indicitur monachis tridui ieiunium: oratur Deus, ut intuitu gratiosi serui sui Ægidij, masculam prolem cõcedat pijs principibus. Triduo illo reuelatur per uisum

Bonfinius.

Cuni seu Hunni Polouucij.

Sbigneus nothus Vuladislai filius.

Boleslaus filius legitimus diuinitùs per diuũ Aegidium impetratus.

Aegidij abbatis sepulchrũ.

seni

seni cuidam & pio monacho, impetratum esse, quod tãto studio petitum esset. Dimittuntur cum spe certa oratores: reuersi reperiunt Iuditham grauidam: quę postea maturo partu puerum edidit, cui Boleslao nomen inditum est. Juditha post quartum mensem à partu, extremum clausit diem, fœmina pietati in primis & beneficentię dedita: quæ & ipsa facultates suas, mundumq́ muliebrem penè omnem in usus pauperum, & ad cultum templorũ uiua elargita est: & à marito impetrauit, ut Croppensem siue Pabianicensem comitatum collegio sacerdotum Cracouiensis basilicæ, Lagouiense territorium Crusuiciensi seu Vuladislauiensi episcopo, Xansnicẽsia uerò bona Tinecẽsi monasterio sempiterno iure donaret. Non multo pòst etiam Dobrogneua, Vuladislai principis mater, senex uita defuncta est. Duxit deinde alteram uxorem Vuladislaus, suasu Ladislai regis Vngarorum, Sophiam uiduam, Henrici quarti imperatoris sororem, quæ Solomonis uxor fuerat, honestè & honorificè post mortem uiri à Ladislao rege sancto pioq́ habitam: ex eaq́ tres filias suscepit, quamuis ea cum Solomone nullos habuisset liberos. Quanquam Bonfinius eam ex aliorum sentẽtia in Agmondensi monasterio, post Solomonis mortem siue exilium, obijsse memorat. Per hæc tẽpora Rusi, cognita Mesconis & uxoris eius morte, non habuere satis, uexare ea quæ erant Polonicæ ditionis: sed in libertatem sese rursus asseruere. munitiones, quæ Polonorum præsidijs tenebantur, recepere: militibus Polonis partim pecunia & largitione corruptis, partim ui eiectis, partim longa obsidione ac desperatione nequicquam petiti & expectati à principe suo auxilij deditionem facere coactis. Defecere & Pomerani & Rusi. Nisi fortè Prussos hic nostrates scriptores citeriores Pomeranos, qui longè pòst in Prusia censeri ceperunt, appellant. Pomeranorum quidem appellatione etiam Cassubios complectũtur. Hos igitur Vuladislaus, dilatis in aliud tempus Rusis, bello persecutus, & Pomeranorum fines depopulatus est, arcesq́ & munitiones aliquot primo aduentu recepit. Nec sibi defuere Pomerani: sed cum Prusis pariter coniunctis uiribus, magno impetu Polonorum castra die quintodecimo mensis Augusti adoriuntur. Nolebat eo die Vuladislaus cum hoste manus cõserere: habebat eum honorem Virgini matri, cuius assumptionẽ dies ille anniuersaria celebritate repręsentabat. Verùm lacessitus, & iusta penè necessitate adductus, eduxit suos in aciem. Atrox prelium in magnã diei partem, utrisque dubio euentu pro uictoria contendentibus, committitur. Incipiũt deinde pedem referre hostes: nostri cohortati se inuicem, instare cedẽtibus. Nec mora, illi effuso cursu diuersi diffugiunt: quos nostri ira elati longius persequuntur, magnamq́ in fugientibus stragẽ faciunt: qua fusi fractiq́, principis potestati & clemẽtiæ sese suaq́ omnia permiserunt. Facilè dedit ille ueniam uictis & supplicibus: arces tamen & munitiones opportunas, quę illis rebellãdi ansam dare possent, in potestatem suã redactas, partim præsidijs firmauit, partim demolitus est. Nec diu quieuere Prusi & Pomerani: sed pręfectis à Vuladislao sibi datis, partim

Iudithæ mors.

Pabianicensis comitatus ecclesiæ Cracouiẽsi donatus. Lagouiẽse territorium Vuladislauiensi. Xansnice Tinecensi monasterio.

Dobrogneua mortua.

Vuladislai uxor altera.

Ladislaus rex Vngarorum sanctus.

Rußi in libertatem sese asseruere.

Pomeranicum & Prußicum bellum.

Pomerani & Prußi uicti, uictori Polono sese subdunt.

Pomeranorum & Prussorum rebellio.

A partim dolo necatis, partim pulsis, rebellant iterum. Quam rebellionẽ Vuladislaus ut primo statim ortu opprimeret, tumultuarijs copijs coactis, media hyeme magnis itineribus ad fines Prussorum & Pomeranorum peruenit. Quos ubi munitionibus sese tuentes, aut in syluas atque paludes abditos, pugnandi copiam nõ facere animaduertit, partitus exercitum cum Sececho palatino Cracouiẽsi, & magistro militię, hostiles terras crudelem in modũ uastauit ac depopulatus est. Reuertenti, apud Drenum, quam arcem Naclus amnis circumfluit, nũciatur, hostes subsequi, nec lõgius quinq; milliarijs abesse: statuerant enim ij nostros nec opinantes, animaduersa ac despecta eorum paucitate, magna ui adoriri: & magna celeritate sese, undiq; conuolãtes, collegerãt. Debilitabat principis animum, hostium multitudo: sed cedere nõ tam iustis hostibus, quàm fugitiuis & cõtumacibus seruis, turpe sibi Poloni milites & infame ducebãt: Barbarorũ rabiẽ, nix mox reprimatur, efferatam, in tergis cedẽtium hæsuram, & Poloniæ uicissim infesta arma facesq; illaturam. Dictis in cõsilio castrensi sententijs, uicit ea quæ censebat, occumbendum potius honestè, si ita sors ferat, quàm per summã turpitudinem concedendam esse ultro sæpius à se uictis uictoriam. Itaque conuersis signis pugnam flagitant. Vbi in cõspectum uentum est, magna uociferatione, magnoq; impetu nostri in hostem feruntur. Cõcurritur utrinq; infestis, & obstinatis ad uincendũ aut moriendum animis. Nostri peritia rei militaris hostium uim sustinebãt: illi cõtrà abun

B dante multitudine, integros in sauciorum ac defatigatorum locũ submittebant. Pugnatum est à mane usq; ad uesperã, neutrò inclinante uictoria: nisi quod nocte prelium dirimẽte, aduersarij pro uictis, nemine tamen persequẽte, discessere. Tantus autem erat ardor utrinq; in militibus, ut perpauci uiui caperẽtur, sed omnes aduersis pectoribus uulnera mortemq; exciperẽt. Dies, quo hec acta sunt, fuit pridie eius diei Dominici, qui Christianis Palmarum nomine celebris est. Postero die dilapsis hostibus, consultant nostri quid porrò faciant: instent'ne perculsis & perterritis, nec ullũ dent respirandi & colligẽdi sese spaciũ: an potius abacta & ablata præda, quę ingens erat, domi sese prius exonerẽt, & mox aucto mercenarijs militibus, qui è Boemia & Vngaria expectabantur, exercitu, cõmodiore anni tẽpore, maiore ui hostẽ adoriantur: neq; pauci multos in solo ipsorũ inuadẽtes, sępius fortunã periclitẽt. Huic sentẽtiæ facile omnes assensi sunt: & mouebat illud quoq; plurimos, q sacrũ Paschæ tẽpus pro foribus aderat, quo Christianos impẽsius cultui diuino uacare oporteret. Itaq; diuersi ex hostico discedunt. Nec ita multo pòst recreatis ab illa hyberna expeditione iumentis, auctisq; tũ domestico tũ externo milite copijs, Vuladislaus princeps Pomeraniã ingressus, hostẽ quærit: quo nusq; in apertũ prodeũte, uastat iterũ agros pagosq; & oppida q; acerbissimè. Deinde Naclũ arcem in primis munitam, quæ receptaculũ erat Pomeranis, ad excursiones in Poloniam faciẽdas ualde opportunum, cum primo impetu capere nõ potuisset, eo quòd ualido teneretur pręsidio, operibus circũuallare instituit,

Pomeranicum bellum alterũ.

Drenum arx.

Naclus fluuius.

Prælium anceps.

In Pomeraniã expeditio tertia Vuladislai.

Nakel.

Naclum arx obsessa.

stituit, ut obsessorũ eruptiones reprimeret. Vbi res mira & prodigij similis accidit. Nocturnis temporibus lucente luna, crebrò uisebãtur ab excubitoribus nostris quasi armatorum hostium acies, ex apertis campis ad statiua nostrorũ adequitantes & incursantes: quas nostri exciti, raptimq́ue correptis armis, satis habebãt à fossis castrorum propellere, ueriti nocturnas insidias. Cum id sępius accideret, indignari nostri, inquietari sese, nec usquam in apertum certamen prodire hostes: itaque nocte quadam, cum itidem hostes adesse nunciarẽtur, fremebundi agminatim è castris sese proripuere, diffugiẽtesq́ue casso labore longius persecuti sunt. Obsessi tumultu nostrorũ exaudito, & excursione è castris animaduersa, erumpunt subitò, & ignem in opera atque tuguria militũ stramine arundineq́ue contecta inijciunt: quo celeriter pluribus in locis sese diffundẽte, paucis qui in castris manserant defendẽtibus, facile opera cum magna castrorum parte conflagrarunt. Nocturnas umbras illas fuisse autumant, quæ hostilis exercitus speciem ostentantes, Polonos ita diuino permissu exagitarũt: propterea quòd solenne omnibus Christianis quadraginta dierum ieiunium, priore expeditione, promiscuo ac temerario esu carnis & lactariorum, moribus & institutis Ecclesiæ catholicę contemptis, temerauerant. Hoc incommodo accepto, nostri, quod hyems, quę citius & asperius regiones illas affligit, iã instabat: tuguriaq́ue amiserãt, sine quibus uim & iniuriam hyberni cœli perferre non potuissent, simul quòd terrores illos nocturnos in religionẽ uerterant, re infecta ab oppugnatione Nacli, iussu regis domos discedunt. Insequenti æstate rursus in eosdem Pomeranos, & mox in Prussos, infestis animis impetum faciunt: regionesq́ue eorum, quæ quidem cultę erant, quoquo uersus quàm crudelissimè uastant, nulli neque sexui neque ætati hominũ parcũt. His igitur fatigati fractiq́ue malis hostes, publico cõsilio deditionẽ fecerunt, & misericordiam principis supplices implorarunt. Ille populariter adesse iussos, grauiter castigat: authores rebellionis edere imperat, & in eos supplicio capitis animaduertit: cæteram multitudinem metu soluit, & iusiurandum conceptis uerbis dare sibi iubet. Ita perdomiti Prussi & Pomerani, ad tempus quieuerũt. Secutum est Boemicum bellum, quod ut temerè excitatum, ita citò, neque graui admodum exitu, consopitum est. Vuratislaum Boemorum principẽ Henricus quartus imperator, de consilij sententia Maguntię regem appellauerat, anno post Christũ natũ 1087: eique & posteris eius Poloniam omnem, in qua uterque ne tantillum quidem habebat, quantum uestigio calcare posset, attribuerat. Vuratislao, ac deinde Conrado item Vuratislai fratre, qui post fratrẽ regnum susceperat, intra paucos menses uita defunctis, Prædislaus Vuratislai filius ex Vngaria, ubi iustam patris iram fugiens exulabat, reuocatus successerat. Neque is tamẽ, ac neque Conradus, neque succedentium pòst principum quisquã, usque ad Vuladislaum, regium nomen usurpauit. Is ergo Prædislaus immemor necessitudinum, quæ ipsi cum Vuladislao intercedebant, siue persequẽdi imaginarij illius iuris causa, & spe occupandi aliquid de Polonis,

Spectra nocturna.

Castra Polonorum incensa.

Ieiunium Quadragesimæ temeratum.

Obsidio Nacli relicta.

In Pomeraniã quarta expeditio.

Pomeranorũ & Prussorum deditio.

Boemicum bellum.

Boemiæ rex Vuratislaus primus.

1087 ann.

Conradus dux Boem.

Prædislaus dux.

Prædislaus Poloniam infestauit.

A Polonis, siue prædæ cupiditate, Poloniç fines cum infesto exercitu inuaserat, Vuladislao principe Pomeranico & Prussico bello, quod modò exposuimus, implicato: omnemq́ eam oram, quç ab Albi fluuio, & Grezo siue Gradezo, ut uocat Hagecus, arce, quæ tunc in Polonorum ditione erat, quemadmodum uult Ioannes Dlugossus, usq ad Odram amnem pertinet, copiosam tunc diuturna pace, & abundantem, incendijs & populatione diuexauerat. Hanc iniuriam ulturus Vuladislaus, quoniam tunc per anni tẽpus commodè bellũ gerere nõ poterat, proximè cõsecuta æstate, qui fuit annus à Christo nato 1094, exercitum in Morauiam, Cõradi principatu in unius principis ditionem cum Boemia redactam, mittit: eiq́ Secechum palatinũ Cracouiensem, præstantem in re militari uirum, præficit. Ipse enim aduersa ualetudine, & pedum dolore proficisci ad eã expeditionem prohibebatur: nec tamẽ uolebat institutum bellũ differre. Mandata cũ dabat Secechо proficiscenti Vuladislaus, aderat fortè Boleslaus filius, nonum tunc agens annum, attentóque animo omnia hauriebat: & in leonini catuli morem, qui teneris etiamdum unguibus, laniatu tamẽ iam gaudet, generosum pueri pectus belli gloriæq́ cupiditate impẽdio exardescebat. neq́ diutius animo conceptam flammam ferens, genua patris amplexus, & collo eius implicatus, uix magnis precibus, osculis & blanditijs eum exorat, ut cum Sececho ad id bellum mittatur. Sececho pueri cura mandatur. Vbi ad exercitum uentũ est, puer singula quæ fiebãt curiosius ob-

Odra fluuius.

1094 ann.

Morauia Boemiæ rursus iuncta.

Secechus pal. Cracouien.

Boleslai pueri indoles generosa.

B seruare, uersari inter ordines, omnibus arridere, æstum imbremq́ pati, uigilare, humi cubare, uigilias cum Sececho obequitare, aliaq́ multa præter ætatem facere, ferreq́: ita ut indoles illa, studiumq́ pueri, futuram eius magnitudinẽ non obscurè portenderet. Vastata igni ferroq́ aliquò usq Morauia, & paucis hostiũ turmis, quç sese nostris tulerant obuias, aliquot prælijs profligatis (munitionum enim oppugnatione abstinere Vuladislaus iusserat) reduxit cũ Boleslao copias Secechus, præda onustas. Hagecus more suo fingit, Vuladislaũ illa tam acri Prçdislai in ditionem suam inuasione consternatũ, statim auertendi belli causa oratores ad eum cum tributo duorũ annorũ misisse, deincepsq́ perpetuò se & posteros suos Boemorum principibus uectigales fore promisisse, atq ita pacem impetrasse. Homo ridiculus, cui pueriliter & leuiter tanquã inter aniculas garrire studiũ est. Nec tamẽ memorat is, quomodo aut quando tributum illud ante id tempus Vuladislao fuerit impositum: quod quasi debitũ etiam superiori anno, dependisse eũ scribit. Reuertẽte è Morauia Sececho & Boleslao, magna fuit inter patrem & filium gratulatio. Nec diu tamẽ à bello feriati sunt. Nã cum arcem Medireciam à Pomeranis siue Cassubijs quibusdã priuato cõsilio interceptam esse, ex eaq́ latrocinia in subiectas oras, & quicũq eà iter facerent, exerceri nũciatũ esset: difficulter quidẽ, sed tamẽ impetrat rursus à patre Boleslaus, ut sibi cum exercitu ad recuperandã Medireciã, & coercẽdos prædones ire liceat. Summa tamẽ rerũ, & administratio belli, ipseq́ adeò tirũculus Boleslaus, Secechi curæ fideiq́ cõmittitur.

Pomeranica siue Cassubica expeditio.

Miezirzecz.

Nec mora, operib. à castris ad arcẽ ductis, quatit murũ aries: cuius nõ A exigua ruina cũ paucos defensores partim oppressisset, partim debilitasset, mutilassetq;, cæteri diffisi rebus suis, & liberã cum singulis equis & sarcinis abitionẽ pacti, arcẽ dediderũt. Recepta & refecta arce, dimissoq; exercitu, Secechus & Boleslaus intra dies non ita multos ad Vuladislaum ouantes reuertuntur. Felix admodum sibi esse Vuladislaus tali filio uidebatur. Sed fortuna, quæ nihil ex omni parte beatum, nihilq; stabile in rebus humanis esse sinit, felicitatem eius nonnulla ex parte contaminauit. Valebat plurimum apud eum gratia & authoritate Secechus, idq; nonnullo suo merito: magnamq; potentiam sibi compararat, ita ut ex eius ferè nutu respub. omnis & princeps ipse pendère uideretur. Magnam ea res ipsi apud nobilitatem Polonam inuidiam conciliauerat: maius ipse sibi in dies odiũ, intolerabili fastu suo & immoderato dominatu conflabat. Itaq; complures ab eo bonis exuti, proscripti, aut aliqua insigni iniuria uel contumelia affecti: multi item potentiam & importunitatem eius reformidantes, aut necessarios afflictos secuti, solum uerterant. Quibus omnibus apud Boemos tutus erat receptus, Prædislao principe comiter & benignè eos recolligẽte. Quos ex crebris sermonibus & querelis, ubi irarũ aduersus Secechũ, & ipsum adeò Vuladislaum, (quòd tantum is Sececho indulgeret) plenos esse, & patria ægrè carere animaduertit, odium suum in Polonos conceptũ exatiare, damnaq; ab eis accepta alieno periculo ultum ire cupiens, facilè ægros animos eò, quò ferebantur ipsi sua sponte, impellit: nempe B ut armis patriam repetant, auxilia pollicetur: ducem quoq; satis, ut uidebatur, opportunum ad eã rem ipsis edit, Sbigneum Vuladislai principis filium nothum: quem pater literis à puero utcunq; imbutũ, propter nouercale odium, & ueritus ne quid is postea negocij Boleslao, quẽ posterius ex iusta uxore susceptũ in spẽ principatus alebat, facesseret, in Saxoniam relegarat, & monasticæ uitæ addixerat. Eum igitur è monasterio extractum, ducem sibi exules Poloni adsciscunt, & Vuratislauiam cum eo & cum auxilijs Boemorũ & uoluntarijs Saxonibus contendunt. Obtinebat præfecturam Vuratislauiensem Magnus, comes illustris & spectatę probitatis, cui simultas etiam nonnulla cum Sececho intercesserat. Ad eum præmittũt exules legationem, recipi se & Sbigneum principis filium postulãtes: nolle se patriæ bellum facere, neq; principi optimo & mitissimo: parentum, coniugum, liberorũ, tectorum ac domorũ suarum, ipsius deniq; patriæ aspectu iucundissimo diutius carere nõ posse: unde nõ ob aliquod scelus suũ, neq; iusta principis indignatione, sed per summam Secechi iniuriam, & impotẽtem superbiam eiecti essent. Ipsum quoq; Magnum, multo pręstãtiorẽ digniorẽq; Sececho uirum, scire se tamẽ haud penitus expertem esse illius iniurię. Ne pateretur se in exilio consenescere: ne ue ipse deterioris dominatum ferret, suaq; patientia aleret. Miseraretur uel Sbigneũ principis filiũ, qui Secechi opera suasuq; ab oculis patris auulsus, & in monasteriũ, quasi in carcerẽ quendã ærumnosum, retrusus esset. Cauendum

esse,

Medirecia recepta.

Sit Zamoyskij apud Stephanum [illegible]

Secechi Palatini potentia & acerbitas, occasio rerum nouandarum.

Prædislai Boemorum ducis odium in Polonos.

Sbigneus nothus principis filius monachus.

Sbigneus dux exulum.

Exules Poloniam repetunt.

Magnus præfectus Vuratislauiensis.

A esse, ne homo ambitiosus eadē audacia alterum quoq; principis filium circūueniat, dominatū'q; Poloniæ, non expectata etiā Vuladislai morte, inuadat. Frāgendis Secechi conatibus atq; potētiæ neminē aptiorē fore, quàm principis filiū, iuuenē magni, animi cōsilij'q;, & Sececho infestum. Eū igitur Magnus necessario illo ipsius tēpore beneficio suo sibi deuinciret, per quem eum locum adipisci posset, quē tunc Secechus obtineret. Quieturos se cum illo esse Vuratislauiæ, quo facilius è propinquo reuocationem à benigno & clementi principe impetrare possent, & reuocati accurrerent. Hac legatorum postulatione, iusta in speciem, & honesta, aliquātum permotus Magnus: tamen ne quid imprudens cōtra fidem & officium suum faceret, conuentu Vuratislauiensis territorij ciuitatis'q; celeriter conuocato, rogat ea de re sentētias. Exosum erat uulgo Secechi nomē: miserebantur exulum gētilium pleriq;, & necessariorum suorum: miserebātur Sbignei: audierant magna esse principem erga suos indulgentia: non oportere sese inter patrem & filium medios interponere. Alioqui hunc offensuros, ab illo aūt paruam uel nullam gratiā inituros. Tum autem uerebantur, ne hostes eos in agris experirentur, quos hospites & amicos recusarent. Ita de cōuentus sententia, Magnus exulibus aduenietibus portas urbis aperit: Sbigneum honorificè in arcem deducit, omnia'q; ad uictum abūdè ipsi suppeditat. Quæ cum ad Vuladislaum principem perlata essent, cōmotus animo maiorē in modum, mittit certos homines, qui Magnum & Vuratislauiēses suis uerbis castigēt, fidei'q; & officij admoneāt, eo'q; prætextu ociosè & accuratè rem omnem & cōsilia exulum cognoscant. Responsum est à Vuratislauiēsibus, eos nō hostem, sed filium principis recepisse: putasse'q; gratum id fore principi, à cuius fide non recessissent, neq; auelli se à quoquam omnino passuri essent. De exulibus autē orare, ut optimus princeps, calamitosos homines clemētia sua, reditu'q; in patriam dignaretur, ne'ue desperatione salutis ad duriora cōsilia capassenda eos cogeret. De Secechi crudelitate eos queri: eū ne plus patere-tur posse, quàm ipse sibi sumat princeps: ne omniū uoluntates propter unū hominē, qui dominatum omnē ad se trāstulisset, pergat offendere. Hæc missi, principi referūt. His addunt, parū se abfuisse, ut lapidarent à cōuentu, cum Secechū purgare uellēt. Non cessandū sibi ratus Vuladislaus, neq; patiētia sua cōfirmādum uires & ausa exulū, raptim quantas potest copias cogit: cum ijs ipse, quāuis infirmus, proficiscit. Nam Secechum quo minus mitteret, in causa illud fuit, quòd uerebatur ne plus incommodi eius odio & inuidia acciperet. Porrò Boleslaus tener adhuc erat, necdum aptus administrādo bello: & metuebat pater, ne is à fratre, cuius ambitio & audacia iam sese ipsa prodebat, insidijs appeteretur. Itaq; reliquit eum Cracouiæ cum Voislao, quem puero custodem & curatorē, & quasi magistrum dederat. Vbi de principis aduentu Vuratislauienses certiores facti sunt, uniuersa multitudo nobilium pariter & oppidanorum, obuiam sese ipsi effudit cum Ziroslao episcopo, ueniam errati petens. Resalutata comiter pro tempore

Sbigneus Vuratislauiam occupat.

B *Vuratislauiensis conuentus postulata à principe.*

Vuladislai expeditio contra exules.

Voislaus pædagogus principis.

Vuratislauiensibus uenia data à principe.

multitudine, princeps patens oppidũ & arcẽ ingreditur. Deinde aduocata concione, clementer obiurgatis omnibus, culpam remisit: cæterùm Magnum à præfectura amouit, & pro eo Voislaũ Boleslai pædagogum absentem illis præfecit. Pridie quàm Vuratislauiam adueniret Vuladislaus, Sbigneus cum suis inde profugerat, & Crusuiciam contendit, frequens adhuc ea tempestate & copiosum oppidum. Eum igitur Vuladislaus, pauculos dies cõmoratus Vuratislauiæ, persecutus est: ueritus ne ille uicinorũ Pomeranorũ, ad nouãdas res procliuiũ, auxilijs sese confirmaret. Nec eum opinio fefellit. Cognito enim aduentu & consilio Sbignei, magna mox uis Pomeranorum, atq; etiã Prussorum, ad eum confluxit: quorum ille suasu atq; fiducia hostilem prorsus animum aduersus patrem induit. Venienti, cum septem aciebus instructis ad marginem Gopli lacus, qui Crusuiciã in insulæ modum ambit, occurrit. Nec mora, expedit et Vuladislaus ordines: canunt utrinq; signa: cõcurrunt infestę acies: acrius multo pugnabãt ipsi exules, utpote in suo periculo, quàm auxiliarij. Ibi sors gentiles etiã, necessarios, agnatos & fratres inter ipsos commisit, ut manus inter se consererent, ita ut necesse erat in ciuili bello accidere: cædunt, cæduntur'q;, ad extremũ acrius instantibus ijs qui cum Vuladislao sentiebãt, fusi aduersarij, maxima pars in lacum compelluntur: ibi'q; uel à persequentibus trucidantur, uel aquis merguntur. Magna ea strages fuisse memoratur, ita ut aqua eius lacus cruore & cadaueribus infecta, usibus hominum & iumentorum aliquandiu pòst apta non esset. E' Vuladislai exercitu non ita multi desiderati sunt: uulnerati fuere plurimi. Sbigneus fuga in urbem relapsus, uiuus in potestatem patris uenit. Oppidũ quòd receptũ ipsi præbuisset, militi in prædã concessum: & ex eo tempore in eã, quæ etiam nunc cernitur, solitudinẽ redactum est. Dimisit deinde Vuladislaus exercitum, Sbigneum'q; in custodiã Sececho dedit: ipse in Masouiam inde diuertit. Vnde cum Gnesnam ad basilicæ dedicationem à Martino archiepiscopo inuitatus, cum multis proceribus, & aliquot episcopis uenisset, eorũ precibus expugnatus, ueniam Sbigneo dedit: filium agnouit, & liberaliter apud se deinceps habuit: nec ita multo pòst cum Boleslao legitimo filio, pessimo exemplo, & magno reipub. malo, honore eum exæquauit, & quibus finibus uterq; post se principatum obtineret designauit. cui rei dissensio ipsorum occasionem dedit. Nã quo tempore basilica Gnesnensis dedicabatur, Pomerani Santocum arcem penè interceperãt. Re enim cum paucis proditionis conscijs constituta, noctu intromissi, cæteros arcis custodes dormiẽtes trucidare parabant. Verùm terrore diuinitùs, ut creditum est, quasi equitis armati cum strepitu & impetu in ipsos incurrentis oblato, perculsi, dum pauidi & locorum ignari in tenebris discursant, à custodibus strepitu atque trepidatione excitis concisi sunt. Hoc facinus ulturus Vuladislaus, ambos filios cum exercitu in Pomeranos misit. Qui cũ dissidere cœpissent, nulla re memorabili gesta, citò ad patrem reuerterũt. Hac igitur dissensione ipsorũ motus pater, ac ueritus, ne magis in dies inter

Magnus præfectura amotus.

Sbignei fuga.

Prælium inter patrẽ & filiũ.

Goplum lacus.

Sbigneus captus.

Crusuicia direpta.

Sbigneus in gratiam receptus, & Boleslao exæquatus.

Pomerani Santocum adorti repelluntur.

Dissidium Sbignei cum Boleslao.

A eos odia gliscerent, certos principatus fines utrique descripsit. Cęterùm interea dum Vuladislaus Sbigneum Crusuiciā persecutus erat, Prædislaus Boemorum dux, ad omnem occasionē, qua Polonis noceret, attentus, simul ut exulibus promissum pręstaret, cū tumultuaria suorum manu raptim in eam oram, quæ ad Nyssam fluuium est, prædabundus excursionem fecit: Bardum arcem defensoribus uacuā, ut in pace, nullo negocio cepit, & exussit. Aliā ipse in rupe quadam eminenti & undique pręrupta, loco opportuno celeriter construxit, & Cameneciam appellauit: relictoq́ue ibi aliquanto præsidio, cū reliquis copijs domum se recepit. Verùm hoc antè, quàm Sbigneus in gratiam à patre reciperetur, acciderat. Tertio autem anno pòst fama uulgatur, Boemū clàm comparare exercitum, ut ex improuiso Poloniam inuadat. Contendit statim Boleslaus uoluntate patris, cum expedita suorum manu, quam ex tempore cogere poterat, ad tutandos fines, & uim Boemi propulsandam: non expectandum sibi esse ratus, dum aliquo prius ille incommodo Poloniā afficeret. Adueniēs nullum tumultum, nullum metum reperit apud suos, qui Boemis & Morauis erāt finitimi. Missi exploratores, pacata esse omnia apud Boemos referūt. Ibi rumor à paucis (ex inuidiá ne cōfictus, an ex uero timore ortus, nescio) mox tota peruasit castra: unoquoque, ut fit, addēte aliquid ijs quæ ab alijs acceperat: nimirum, famam illam de motu Boemorum à Sececho sparsam esse, ut cōflato adolescentis temeritate bello, periculo ipsum obijceret, aut à patre

B duntaxat seiungeret: ipse interim liberius potentiam suā stabiliret, omniaq́ue ad inuadendū principatū, & ad exitiū absentis Boleslai compararet. Erat enim Secechus homo callidus, præpotēs & factiosus: magnas habebat cliētelas: cū multis proceribus necessitudine & affinitate sese implicauerat: complures propinquos & gentiles suos ad multos honorum gradus euexerat: præfecturas regias plerasque per suos, & per se ipse administrabat. Is porrò erat fastus & ambitio hominis, & sublatus secundis rebus, & nonnullis in rempubl. meritis animus, ut rem uerisimilem faceret, eum in præsenti illo rerum suarum statu acquieturum non esse: neque æquo animo laturum, ut minus ualeret gratia apud iuuenes, quàm apud patrem: quos animaduerteret suo merito non optimè in se animis affectos esse. Augebat suspicionem & illud, quod Voislaus Boleslao de more ad expeditionem illam comes non fuerat. nam & is Secechi cognatus erat. Extollunt apud Boleslaum in immensum omnia ij, quorum animos uel iniuria aliqua, uel nimia potentia Secechi offenderat, & quibus priores cū Sbigneo conatus non malè ciciderant, quique crescere ipsi aliena inuidia uolebāt. Et facilè ambitiosi adolescētis in eum iram exacuunt. Fremitur totis castris: indignum esse facinus, ab uno sic omnes ludificari. Non ferendum esse diutius impotentem eius dominatū, & intentas in capita principum suorum insidias. Placet acciri Sbigneum, quem sciebāt Sececho ob relegationem & custodiam infensum esse. Aduolat ille: initur societas inter adolescentes aduersus Secechum, dato & accepto inuicem iureiurando: patrem aut exorandum

Boemi Silesiā inuadunt.

Nyssa fluuius.

Bardum captū & incensum.

Camenecia arx in Silesia.

Rumor falsus Boemicæ excursionis.

Secechi inuidia.

Secechi opes et ingenium.

Conspiratio contra Secechum.

sibi esse statuūt, aut terrore exercitus cogēdum, ut Sececum à se, & ab A
administratione reipub. penitus amoueat. Vuratislauiam in primis in
Voislaus præfectura amotus. potestatem suam redigunt, propterea quòd Voislaum præfectū eius
urbis cum Sececho sentire credebant. Ibi dum cætera comparant, uenientem fortè Voislaum, rerum omnium ignarum, urbis aditu prohibent. Miranti, & causam sciscitanti, proditio & insidiæ obijciuntur.
Purgare crimen cupiens, non auditur. Repulsus, ad Vuladislaū in Ma
Zarnouecia. souiam magnis itineribus contendit. Degebat is tunc apud Zarnoueciam, uicum ignobilē. Nec multo pòst adsunt Boleslaus & Sbigneus
Legatio filiorum ad patrē principem. cum copijs suis: haud longè à uico castra metantur: missis legatis, constantem fidem & pietatem suam erga patrem plurimis uerbis, & iureiurando asseuerant: inuidiosam & intolerabilem omnibus Polonis Secechi potentiam, maximo cum contemptu & dedecore principis coniunctam, & ad principatum iam adspirantem, atq; adeò grassantem exaggerant: insidias sibi ab eo comparatas, & manifestè à se deprehensas esse: orant, ne inultum scelus illud, & læsam maiestatem suam esse patiatur. Per omnia se patrem indulgentissimum debito honore & obseruātia prosecuturos esse, eiusq; dicto audientes fore. Cæterùm salutem suam dignitatemq; ipsius minimè neglecturos, & ingratum atq; sceleratum Secechum uel inuito patre persecuturos. Idem secum sentire uniuersam Poloniam, paucis necessarijs malefici illius exceptis. Videret ergo pater, utrum'ne uni malefico, qui se incantamentis demētasset, immoderatius indulgendo, plurimorū animos offendere: an unum illum B
Deo hominibusq; exosum, à se & à superbo dominatu amouēdo, cunctorum beneuolentiam retinere malit. Aderant episcopi aliquot & proceres è uicinioribus locis, qui ad primum noui illius motus nuncium, ad principem euocati accurrerant. Ab ijs persuasum est principi, ut filiorū postulata faceret potius, quàm uim & furorem multitudinis unà cum Sececho experiretur. Restitui postea Secechū in suum locum, & iuuenes ei recōciliari posse, ubi iræ eorū paulùm resedissent. Itaq; dat fidem princeps filijs, facturū se de Sececho, quod postulassent. Adeunt
Boleslaus & Sbigneus ueniam à patre petunt. ipsi ad patrē adolescentes inermes, & læti euentu illo cōsilij sui, uenerabundi patrē salutant, & ueniā cœpti sui nō tam temerarij quàm necessarij, ut ipsis uidebatur, supplices petūt. Facilè indulget pater, & mox in amplexus eorū ruit. Secechus cōspectum eorum declinans, discessit ad ar
Secechouia arx. cem suā Secechouiā, fossis atq; propugnaculis bene munitā. Id ubi adolescētes cognouerūt, statuūt eū persequi: neq; quieturi esse, nisi aut sublato illo, aut è Polonia pulso, uidebant. Nō poterat id pati Vuladislaus. Itaq; nocte intēpesta clàm traiecto nauigio Vistula, tribus tātū mi
Secechi gratia apud Vuladislaum. nistris comitatus, ad Secechū contēdit: præsentia sua periculū à capite ipsius, quēadmodū credebat, depulsurus. Nec eū spes fefellit. Cognito nāq; patris cōsilio, adolescētes mutāt consiliū: partitiq; inter se copias, ad ditiōes à patre sibi destinatas uterq; proficiscunt: arces primarias, eiectis Secechi partiū præfectis & custodibus, in potestatē suā redacturi. Et Boleslaus quidē facilè, & nemine repugnāte, Cracouia, Sendomi

A ria, Siradia, & aliis quibusdã suę ditionis munitionibus potitus est. Sbigneus à Plosco repulsus, Boleslai opẽ implorat. Nec moratur ille: iunctis uiribus Ploscum obsidetur. Interea Martino Gnesnẽsi archiepiscopo, sene optimo, interueniẽte & adnitente, pax iterũ inter patrem & filios, Secechi exilio sancita est, qui in Russiam exulatum abiit: & quamuis longo pòst tempore placaco Boleslao ab exilio redierit, nunquam tamen ad pristinũ dignitatis atque potẽtiæ gradum peruenit. Arces quas occuparat Boleslaus, patri reddidit. Pertæsi quietis Pomerani & Cassubii, & cõmodam rerũ nouandarum occasionẽ ciuili Polonorũ bello oblatam sibi esse rati, Santocũ arcẽ, nostris ad reprimẽdos ipsorũ motus ualde opportunã, per fraudẽ intercipere conati sunt: ubi dolus nõ processit, ac ne aperta quidem uis, alteram & ipsi arcẽ eregionè illius, quæ à nostris defendebatur, magna celeritate excitarũt, unde nostros commeatu & pabulatione prohiberẽt, & ipsi liberius in Poloniam incursiones facerẽt. Quod publicóne cõsilio, an priuato quorundam latrocinio factum sit, incertum est. Valida certè ea fuisse manus memoratur. In eos mittit Sbigneum Vuladislaus, cum iusto exercitu. Verùm is difficultate expugnandę hostilis munitionis deterritus, re infecta recessit. Indignè id tulit Boleslaus, excelsi animi adolescens: & mox cum expeditis copiis profectus, ad hostem peruenit. Pomerani superioris temporis successu feroces, impetum in Polonos ex arce faciunt. Quos fusos Boleslaus in arcem compellit: parumque abfuit, quin cum fugienti
B bus simul irrumperet. Repressi Pomerani, & qui dudum nostros obsidebãt, uicissim obsessi, desperatis rebus, incensáque munitione sua, sub obscuræ noctis silẽtio diffugêre. Celebris iam erat Boleslai fama apud exteros. Cuius admiratione ductus Prædislaus Boemorum princeps, auunculus ipsius, conspectum eius expetebat. Fecit ille satis desiderio eius, & à Santoco rectà ad eum profectus est. Nec minuit famam ueniens: paucosque dies apud auunculum commoratus, maiore beneuolẽtia & charitate eum sibi deuinxit: & Camenecia arce, quam supra Nyssam amnem à Prædislao munitam esse superius memorauimus, ab eo donatus, magnisque præterea muneribus ornatus, quæ tamen ille pleraque omnia mox inter milites distribuit, in Poloniam ad patrem reuertit. Qui alendam sibi esse laude & honore præcocem adoscentis uirtutem existimans, baltheo militari quatuordecim annos natum cingere statuit. Conuocati primores utriusque ordinis, Ploscum ad præstitutam diem conueniunt. Interim nunciatur, Pomeranos iterum summa ui Santocum oppugnare: nec diutius nostri, qui erant in pręsidio, hostiles impetus sustinere posse dicebãtur. Ibi Boleslaus cum equitibus, quos ad manum tunc habere poterat, nequicquam retinentibus patre & proceribus, celeriter ad ferendam Santoco opẽ excurrit. Et continuato die noctúque itinere, summò diluculo in hostes, securos ab ea parte, irruit: inermes ac dormiẽtes uel contrucidat, uel capit: pauci ex magno exercitu fuga elapsi sunt. Ita summa celeritate cõfecto bello, uictor cum lõgo captiuorũ agmine, magnisque spoliis, Ploscum ad inter-

Ploscum obsessum à Sbigneo.

Secechus in exiliũ pellitur.

Pomerani à Boleslao adolescentulo uicti.

Boleslaus in Boemiam profectus.

Camenecia arx in Silesia Polonis donata.

Pomerani iterum profligati à Boleslao.

Baltheo militari donatur Boleslaus.

missam celebritatē reuertens, ingenti lætitia patrē omnesq́; perfudit. A
Et mox solenni ceremonia ipse primùm, deinde cōplures nobiles iuue
nes, qui uirtutis aliquod specimē ediderāt, baltheis militaribus à Vula
dislao principe donati sunt. Insequēti anno Rusi ducibus Vuladimi-
ro Nouogrodensiū, Dauide Olecho Pereaslauiensiū, Volodoro Præ
misliensium, principibus, & Iaroslao Iaropelci filio, cū ualido exercitu
Polonię fines inuasere, & ad Vistulam usq; excursionibus longè lateq́;
factis, ingentē prędam & magnum captiuorum numerum abigebant.
Hos Boleslaus tantisper dum raptim copias cogit moratus, iam ex-
tra Poloniæ fines uno agmine euntes, & nihil hostile à tergo metuētes
consecutus, nocte intēpesta, dum fessi potiq́; dormiūt, sublato ad ter-
rorem hostiū clamore adoritur. Nec magni erat negocij, quāuis longè
paucioribus, re subita trepidantes superare. Ad fugam spectabant om
nes, resistebat nemo: nec tamen fugæ consilium explicabant, ueriti, ne
subducentibus aspectum hostiū tenebris, in insidias sese pręcipitarent.
Impeditos cędunt nostri: neq; captiui cessant, sed scissis ruptisq́; uincu
lis obuios quosq; uel obtruncant, uel ijsdem quæ ipsi dudū gestarant
uinculis constringunt. Ita longè maiore, ꝙ pro numero nostrorū, stra
ge fusi Rusi, temeritatis & perfidiæ suæ pœnas dedere. Duces tamen
noctis præsidio cū paucis effugêre. Sequēti anno, qui fuit à Christo
nato millesimus centesimus & secundus, Vuladislaus morbo & ango-
re cōfectus obijt, pridie Nonas Iunij, cū uiginti regnasset annos, uixis-
set propemodū quinquaginta nouē. Scribit Dlugossus, opinari nōnul B
los, qui ante se scripserint, eū à Sbigneo filio dolo interemptū esse. Vt-
cunq; est, procuratus quidē certè est ante mortē sacris mysterijs à Mar
tino archiepiscopo, Christiano ritu: & solenni pompa ab ambobus fi-
lijs, & magna procerū atq; nobilitatis frequētia in basilica Plocensi se-
pultus. Mortem uerò eius non eodem modo tulere filij. Nam Bole-
slaus quidem mœrori ac luctui totū se dedit: Sbigneus uerò omnibus
rebus posthabitis, thesauro manus iniecit, totum sibi uendicans: pro-
pterea quòd is in arce Plocēsi, quæ ipsi erat destinata, esset reconditus.
Tandem episcopis & proceribus medios sese interponentibus, conue
nit, ut æqualem uterq; partem acciperet.

Russorum excursio in Poloniam.

Rußi superantur à Boleslao.

1102 ann. Vuladislai principis mors.

De thesauro controuersia fratrum.

BOLESLAVS TERTIVS COGNOMEN-
to Criuoustus.

ERSOLVTIS Vuladislao principi iustis, nihil eorum mu-
tatum est, quæ is uiuens de principatu constituerat. Con-
cessit enim Boleslaus Sbigneo fratri Masouiam atque Cuia
uiam, & Lencicie̊nsem tractum: cætera ipse cum summo im
perio obtinuit. Nam quod Dlugossus maiorem Poloniam, hoc est,
Posnaniensem & Calissiensem tractum, Sbigneo adiungit, mihi non
admodum uerisimile fit, Vuladislaum maiorem portionem, & ipsam
Poloniæ totius uetustam metropolim Gnesnam, quæ in maiore Polo
nia est, notho potius quàm legitimo filio attribuisse. Nec sanè quicq;
negocij Boleslao prius, quàm in suam potestatem paternum omnem
principatū redegit, cū Pomeranis atq; Prusis, quod paulo pòst expo-
nemus,

Poloniæ diuisio.

A nemus, fuisset, si maior Polonia cũ Cuiauia & Masouia, quę orę populos illos à cætera Polonia disiungũt, in Sbignei sortẽ cessisset. Tãto aũt patris desiderio Boleslaus tenebat̃, ut diu sanè lachrymis & fletibus nõ tẽperaret: gestabatq́ de collo suspensam in pectus aureã laminã, in qua nomen & imago patris insculpta erat, qua subinde memoriã eius sibi refricaret: & quicquid uel faceret, uel loqueret̃, sic ageret, quasi inspiciẽte omnia, & exaudiẽte patre: ita ut summa in iuuene existeret modestia & uerecũdia. Exacto luctu annuo, suadẽte & orãte senatu uxorẽ duxit Sbislauam Suẽtopelci siue Stopolci Michaelis (sic eũ Russorũ annales uocãt) Kiouiensiũ principis filiã: nõ sine indulgẽtia tamẽ Pontificis maximi, ne propter intercedentem cognationẽ incestæ essent eæ nuptiæ. Fuit enim Suẽtopelcus hic Izaslai filius: is porrò Iaroslai: cuius soror germana eodẽ patre Vuladimiro, sed alia tamẽ matre orta, Dobrogneua, paterna Boleslai huius auia fuit. Eas nuptias Sbigneus non modò nõ cohonestauit, sed penè defœdauit & interturbauit, si euẽtus conatui respondisset. Etenim improba mens, malus animus, cum fraternæ gloriæ inuideret, atq́ ad uniuersum principatũ adspiraret, moliebatur fratri exitiũ. Boriuoius Vuratislai filius è Suentochna Polona uxore, tunc in Boemis post Prædislaũ fratrẽ, Vngara matre natũ, suorumq́ fraude occisum, principatum tenebat. Ad eũ se cõtulit Sbigneus: persuasit precibus & pecunia, ut sub nuptiarũ tempus in Boleslai ditionẽ inuaderet. Ad Greciam arcem iam Boemi peruenerãt, cum subitò mur-
B mure & fremitu castra complentur, ad iniustũ se bellũ cõtra cognatos & confœderatos duci: minimè necessaria expeditione, nec minoribus propemodum, q́ in quos eant, Polonos, incõmodis, se ab auaro principe suo cõfici. Boriuoius ubi uidet, alienos esse ab illo bello Boemorũ suorum animos, reduxit exercitum. Ita conatus ille primus, sumptusq́ Sbignei tunc incassum cecidit, nisi quòd in sequentẽ annũ bellũ tamen conflatum est. Nam Boleslaus incursione illa Boemorũ superiori anno facta prouocatus, primo uere coegit exercitũ, eumq́ mox duce Zelislao misit in Morauiã. Nã ipse ne unà proficisceret̃, magnis precib. à proceribus & noua nupta exoratus est. Iamq́ Zelislaus peruastata tripartito agmine Morauia, ingẽti præda onustũ reducebat exercitũ, cũ certior fit, Suentopelcũ Morauorũ ducẽ cũ magnis copijs à tergo uenientẽ, nõ longius duob. miliarijs à se abesse. Itaq́ præmissis impedimẽtis atq́ captiuis, signa conuertit, & instructa acie manus cũ hoste cõserit. Pugnatũ æquo marte aliquãdiu, plurimumq́ humani sanguinis utrinq́ fusum est, ducib. ubiq́ pręliũ instaurantibus. Ad extremũ neutrò inclinante uictoria, utriq́ mœsti & pro uictis se gerentes, illi quidem in Morauiam, nostri uerò cum præda incolumes in Poloniam sese recepere. In eo prælio Zelislaus, dum ducis pariter atque militis officio fungitur, dextram amisit. Quem Boleslaus princeps collaudatum pro meritis & uirtute, aurea manu donauit. Nec longa quiete data militibus, iterum eadem æstate Boleslaus ipse transmisis montibus atque syluis, quibus Morauia à Polonia & Silesia uersus occiden-

Boleslai mores.

Boleslai uxor.

Sbignei improbitas.

Boriuoius Boemorum dux.

Grez.

Boemorũ contra Polonos expeditio.

Poloni infestãt Morauiam.

Suentopelcus Morauorum dux.

Zelislaus uirtutis ergò donatus aurea manu.

Morauia iterũ uastatur à Boleslao.

tem solẽ disiungitur, incursionẽ in Morauiã fecit: exustis'q;, nemine resi- A
stẽte, plurimis uicis atq; pagis, aliquãto tamen minorẽ prædam q̃ Ze-
lislaus reuexit: propterea q; agrestes à Sbigneo, ut creditũ est, de aduẽ-
tu Boleslai certiores facti, in uastas syluas cũ gregib. & armẽtis sese oc-
culuerãt. Reuertente & ouãte ex Morauis Boleslao, legatus Pontificis

Legatus Pontificis max.

maximi Gualto episcopus Beluacensis in Poloniã uenit: adhibita'q; sce-
lerũ ac flagiorũ indagine & correctione, fauẽte & adiuuãte principe,

Episcopi duo depositi.

duos episcopos Gnesnensis prouinciæ sedibus suis eiecit. Qui uerò ij
fuerint, nõ liquet: nisi q; Dlugossus alterũ ex ijs Ciaslaũ fuisse suspicat̃,
qui Cracouiẽsem sedẽ, permittente Boleslao, sine authoritate Põtificis

Vuladislaus filius Boleslao natus.

max. usurpauerat. Geminata est aũt Boleslao uictoriæ Morauicæ læti-
cia, nato filio Vuladislao. Quanq; cõtaminabant eã læticiã Sbignei nõ
obscuræ machinationes, à q̃s exciti esse Boemi, solicitati Pomerani, dice-
bãtur: & rẽ credibilẽ faciebat, q; ipse cũ suis copijs ad Boemicã expedi-
tionẽ nõ adfuisset. Dissimulabat tamẽ Boleslaus, & patiẽtia sanare fra-

In Pomeraniã expeditio Boleslai.

trem uolebat. Cæterũ Pomeranos è Polonia prædas agẽtes coercere,
& insigniter ulcisci cupiẽs, æstate sequẽti in Boemos expeditionẽ simu-
lat. Ad Glogouiã cõuenire equites iubet. Inde cõuerso itinere, per den-

Colbergum.

sas syluas septimis castris, ad Colbergũ, frequens & opulentũ ea tempe-
state oppidũ, peruenit: & nocte in syluis quieti data, insequẽtis diei di-
luculo, uadato amne, qui oppidũ prӕterfluit, & maiore copiarũ parte
ad subitos hostiũ impetus, si fortè eos aduẽtus suus nõ fefellisset, susti-
nẽdos relicta, cũ reliquis oppidũ improuisò adortus est. Iam'q; portas B
oppidi effregerat, cum facto ab oppidanis cõcursu, recipere se coactus
est: ueritus, ne sui, pauci à multis, in quib. & pueri & mulieres bonã de
domibus atq; tectis operã nauare possent, opprimerent̃. Pleriq; eñi è
nostris prædæ cupidiores, ad suburbana diripiẽda discurrerãt. Primo
tumultu dux hostiũ, q in eo tũc oppido cõmoratus erat, in fugã se eie-
cit. Boleslaus castigatis ijs, q̃rũ importuna auaritia factũ erat, ne oppi-
dũ primo impetu caperet̃, maiore deinde ui & omnib. copijs oppugna-
tionẽ aggressus, ubi casso labore & uulnerib. cõfici suos ab oppidanis
strenuè mœnia defendentib. animaduertit, direptis & incẽsis suburba-
nis, in Poloniã cũ prӕda reuersus est: paucis'q; diebus quieti datis, cum

In Pomeranos altera expeditio.

ijsdẽ copijs inexpectatus in Pomeraniã rursus inuadit: Suatoborũ ma-
ritimæ oræ ducẽ, sociũ & consanguineũ suũ liberaturus. Nã is propter

Suatoborus Pomeranorũ dux.

iniustũ & crudelẽ dominatũ captus à suis, in uincula cõiectus erat. Ita-
que prӕmissis q Suatoborũ repeterẽt, ipse nõ magno interiecto spacio
cũ exercitu subsequit̃. Pomerani repẽtino hostiũ aduẽtu territi, Suato-
borũ dimittunt, & in Boleslai castra perducũt. Boleslaus Suatoboro

Pomerania rursus uastatur.

admonito officij sui, & nõ optimæ erga se ante eũ diẽ fidei, statim redu-
xit exercitũ. Insequẽti anno rursus, missa cũ Scarbimiro magistro mili-
tum, quẽ comitẽ palatij uocat Vincentius, aliquãta manu, Pomeraniã,
nemine prohibẽte, depopulatus est. nã ipse cũ prædatoribus illis pro-
fectus nõ est. Haud lõgè tamẽ à Pomeranorũ finibus aberat. Reuertẽs
è Pomerania Scarbimirus, ad principẽ cõtendit, ab equite quodã fami-
liari

A liari suo ad nuptias pariter atq; dedicationē templi inuitatū. Aduenięs maiore lętitia explet cōuiuiū. Inde princeps hilarior, uenatū se in syluā cū centū, nō amplius, equitibus è cōuiuio proripuit. Ibi in Pomeranos, qui tunc fortè raptim in Poloniā, sua damna cōpensaturi, incursionē faciebāt, cū incidisset, fugere turpe ratus, manus cū hoste, quamuis lōgè impar, cōseruit. Magnaq; in eis strage edita, dū iterū atq; iterum perrūpit hostile agmen, deficiēte ex uulneribus equo ipsius, & uno de comitibus aliū equū ipsi suppeditāte, uix cū triginta suis, inter quos & Scarbimirus erat, saluus euasit: Pomeranis in stuporem uersis, & persequi abeuntes nō ausis. & mox ad suos peruenit, qui re cognita, correptis armis è cōuiuio ad ferendā principi suo periclitanti opē accurrebāt. Pomerani sine mora, omissa instituta incursione, quæ malè adhuc ipsis cecidirat, curriculo domos sese recepere. Ferūtur aūt fuisse ad tria milia. Sic temeritas principis, prosperū tamē euētū habuit. In ea pugna Scarbimirus ualde cōsauciatus, dextrū etiā oculū amisit. Implet mox fama huius prælij atq; periculi principis oēm Poloniā, multa (ut fit) ueris affingens. Cōcurrunt ad uisendū primores: obiurgāt principē periculosæ temeritatis: orāt, in posterū ne sese, remq; pub. in tantū discrimē pręcipitet. Ille cōtrà, reprehensionē facti sui, q iam infectū geri nequeat, in aliud tēpus, si ipsis uideatur, differendā esse cēset: hostē uerò, si uicē suā, cæsorumq; fratrū doleant, secū statim ulciscātur. Annuūt oēs, & mox domos ad arma capiēda dilapsi, quantū quisq; copiarū ex tēpore cōtra

B here poterat, cōtrahunt. Acciētur ex fœdere Russorū auxilia: cōducuntur etiam ex Vngaris mercenarij milites. Nunciatur interim Boleslao, Suētopelcum Boemorū principem cū ualida equitū peditumq; manu expeditionē parare in Poloniā. Erat aūt is Suentopelcus, quē & Conradū dici reperio, Ottonis Morauorū ducis, cuius suprà meminimus, filius: qui pulso Boriuoio patruele, Boemorū principatū illis dieb. inuaserat. Atq; id eo liberius faciebat, q magni erāt motus in Germania, belluq; ciuile primū inter Henricū eius nominis quartū Cęsarē, & Rudolphum ducē Sueuorū, Hērico uiuēti à principib. Electoribus suffectum: deinde Rudolpho extincto, inter eundē Henricū, & filium eius Henricum, quē pater ipse imperij cōsortem & regē Germanię fecerat. Is igitur Suentopelcus siue suopte ingenio, siue ob receptū è fuga Boriuoiū Polonis infensus, siue adeò à Sbigneo subornatus, incursionē in Boleslai ditionē, dū ille Pomeranico bello distinet, facturus esse dicebatur. Distrahebat ancipiti cōsilio Boleslaus, Pomeranos'ne prius ulcisceret, an Boemorū excursionē reprimeret. Hic salus multorū agebat: illuc iustus dolor & ira pectus generosum impellebat, ueritū ne cresceret hostib. animi patiētia sua. Tandē aduenietib. Russis & Vngaris, utrumq; bellū persequi statuit. & Scarbimirū quidē cū parte copiarū in Pomeranos mittit: ipse cū reliquis ad saltū Herciniū, qui Boemiā terminat, Boemis obuiā ire pergit. Verū ij cognito Boleslai occursu, quieuerūt: nec eos tūc sibi lacessendos Boleslaus existimauit. Scarbimirus uastatis, ut mandatū erat, Pomeranorū finibus, nemine obuiā prodeūte,

Boleslai periculū et fortitudo.

Scarbimirus oculo priuatus.

Senatus principem obiurgat.

Suentopelcus siue Suatoplugus Boemorū dux.

Germanici motus.

Henricus quartus & quintus, et Rudolphus, Cæsares.

Pomerania uastata à Polonis.

exercitū

exercitum præda onustũ reduxit. Mentio facta Vngarorum admonet nos, ut ne prætereamus, id quod in ipsorum annalibus reperimus. Tradunt ij, Almum Geisę regis filium, propter metum Colomanni fratris, cui Almus regnum à Ladislao patruo sibi delatum, ultrò concesserat, profugum, hoc anno, qui fuit à Christo nato 1106, à Polonis in Vngariam reductum, & cum fratre pacificatum, nõ tentata dubia Martis alea, Polonorum auxilia dimisisse. Nostri nullam per hæc tempora Polonorũ in Vngariam expeditionem commemorant: cæterùm ipsos ab Vngaris contra Pomeranos adiutos esse referũt. Hoc etiam anno Boleslaus filia Suentoslaua auctus est: & cũ Sbigneo fratre, opera Suentopelci siue Stopolci Kiouiẽsium principis, ad quẽ Sbigneus profugerat, in gratiam redijt. Sequenti anno maiore ui Pomeranis bellum fecit. Iam ij malorum pertæsi, & assiduis agrorum suorũ uastationibus fracti, ad deditionem animis inclinabant: soli Bialogradenses (ciuitas ea fuit Pomeranorũ in primis diues & populosa) ferociores, cęteros quoque à proposito auerterunt. Itaq; in eos omnem belli molem confert: sed prius tamẽ missis cum legato duobus scutis animos eorum tentat, album'ne, in quo pax, an rubrum, in quo bellum excidiumq; significabatur, mallent. Superbius illi responsum dedere, ambobus scutis acceptis: Sanguine Polonorum se sibi candidam uictoriam pacemq; paraturos. Itaq; Boleslaus admotis ad mœnia Bialogradi castris, actis uineis, & turribus celeriter excitatis, summa ope urbem expugnare nititur. quatit murũ aries: ipse princeps periculi immemor, inter primos uersari, nec deterreri multitudine telorum hostilium, aut suorum circa se cadentium miserabili interitu, quin ad portam urbis excindendam suis præiret. Depelluntur tandem summa nostrorum ui è propugnaculis hostes, nostriq; liberius effractis portis, cæsisq; uel summotis qui in introitu urbis repugnabant, in urbem signa inferunt. Tunc demum Bialogradenses abiectis armis, clementiam uictoris supplices implorant. Parci iubet inermibus Boleslaus: & receptui signo dato, ab excidio & direptione urbis abstinere milites iubet: euocatoq; & castigato magistratu urbis & omni multitudine, dat ueniam uictis. Hac uictoria & uictorię moderatione accepta, Colberga, Camenum, Velenum, Cosminum, & aliquot pręterea oppida Pomeranorum, atq; Cassubiorum in potestatẽ Boleslai uenere. Ciarnicouum excitatis turribus maiore ui oppugnatum, dum Boleslaus ad Boemiæ fines excurrit. Ad extremum, sub autumnum reuertente eo, per deditionem receptum, & Gneuomiro, qui eius oppidi dominus fuerat, redditum est, cum is religionem Christianam, à qua alieni adhuc erãt Pomerani, à Boleslao de sacro fonte leuatus, suscepisset, & in Boleslai successorũq; eius principum Poloniæ uerba iurasset. Quod autem de excursione Boleslai ad Boemorum fines attigimus, ita se habuit. Cozlie, oppidũ supra Odram situm, ad reprimendas Boemorum siue Morauorum incursiones peropportuna, cõflagrauerat. Suspicabatur Boleslaus, dolo Boemorum incendium id conflatũ esse: eosq; mox locũ denuò munituros, & præsidio

Almus rex Vngarorum à Polonis reductus. 1106 ann.

Suentoslaua Boleslai filia.

Pomeranicum bellum.

Bialogradum Pomeraniæ captum.

Clementia Boleslai.

Vrbium Pomeranicarum deditio.

Ciarnicouum à Boleslao in potestatem redactum.

Gneuomirus Ciarnicoui dominus Christianus factus.

In Silesiam excursio Boleslai.

Cozlie oppidũ exustũ, & instauratum.

A sidio firmaturos, ni ipse anteuerteret: nec tamē eū, quē in Pomeraniā duxerat exercitū, lōgo itinere & labore belli defatigatū, nōdū cōfecto eo bello, deducere, & nouo labore cōficere uolebat. Itaq; Sbigneū fratrē auxilia, cū quib. ad instaurandū Cozlie iret, poposcit. At ille nō modò nō fecit postulata, uerumetiā legatis fratris superbo & pleno cōtumelię respōso oneratis, uix manus abstinuit. Permolestè id tulit, ut par erat, Boleslaus. Itaq; cū paucis uoluntarijs, summa celeritate cōfecto itinere, restaurato oppido Coslie, ac mox recepto Ciarnicouo, q hyēs iā instabat, dimisit exercitū. In Poloniā reuersus, ad amplissimū senatū de iniurijs, cōtumelijs & perfidia Sbignei refert. Cōstabat, eū aduersus cōmune placitū (quod inter fratres iureiurādo interposito cōuenerat, ut neuter sine altero fœdus, cū quoquā percuteret, et alterius hostē suū uterq; duceret) cū Pomeranis fœderatū esse: his crebros nūcios & munera mittere, uicissimq; ab eis accipere: captiuos, si q forte de eius ditione capti essēt, ei cōdonari. Proferebant testimonia, et literę eius interceptę, ad Boemos & Pomeranos scriptę, quib. eæ gētes aduersus Boleslaum solicitabant, ac doli in caput Boleslai cōcinnati aut meditati aperiebant. Certatim quisq; in senatu partim hęc exaggerāt: partim alia pręterea, quę acceperāt, aut cōpererāt, proferūt. Cēsent omnes nō esse ferendū diutius mōstrū illud, sed armis persequendū: & aut tollendū de medio, aut certè pellendū hostē publicū: qui eo sit capitalior, q sub specie societatis & amicitię fallat. His cognitis Sbigneus, diffisus rebus suis,

Sbignei contumacia.

Sbignei doli.

B maluit ad clemētiam & misericordiā fratris, quā summā esse in eo nouerat, cōfugere: q uiriū & armorū eius, uniuersæ Poloniæ cōsensu nitentiū, in se periculū facere: præsertim cū suorū animos alienos à se esse intelligeret, & in Boemis atq; Pomeranis parū iā spei reponeret. Etenim Boleslaus cū Boemis quidē pacē fecerat, Pomeranos uerò fregerat: & distinebant ij tūc, ut uidet, Saxonū Danorūq; bellis. Itaq; Sbigneus per Balduinū Cracouiensem episcopū, & Iaroslaum Russorū ducē, ut uult Gallus, ueniā, & Masouiā, cętera ditione sua Boleslao cōcessa, impetrauit, & in potestate illius semper se fore sanctè promisit. Hoc tēpore Pomeranorū manus, siue ea prędabūda forte incursionē fecerat, siue intentis in unū insidijs ad rē certā uenerat, Spicimirū uicū impulso inuasit. Secesserat eò tunc cū paruo comitatu Martinus archiepiscopus Gnesnēsis, pius & uenerādus senex. Atq; is ad primū tumultū & aduētū hostilē timore subministrāte cōsiliū atq; uires, inter cōtignationē tēpli abscōsus latuit: ministri uerò & comites eius dilapsi, partim euaserūt, partim in fuga ab hostib. capti sunt: inter quos erat archidiaconus Gnesnēsis. Eū Pomerani, q & sacerdos, & splēdidè uestitus, & magna oris dignitate pręditus esset, Archiepiscopū esse rati, spoliato raptim tēplo, secū abduxerūt. Ferūt, Pomeranos omnes, quicūq; Archidiaconū et sacra tēpli uasa attigissent, domū reuersos, cū liberis, cōiugibus, propinquis, atq; domesticis familijs, uel comitiali morbo correptos ad parietes & saxa se allisisse: uel in amētiā uersos partim mutuis cędibus concidisse, partim dētib. & unguibus in seipsos sæuijsse. Hoc malo igit perculsi,

Clementia Boleslai erga malè merentem fratrem.

Spicimirus uicus à Pomeranis direptus.

Archidiaconus Gnesnensis captus à Pomeranis.

Sacrilegij pœna.

culsi, causaq; mali notata, Archidiaconū cū sacris uasis & omni instru- A mēto tēpli Spicimiriēsis cōqsito, domū remiserūt. Hęc ita diuinitùs ad

Pomerani religionem Christianam suscepere.

preces pij sācti'q; Archiepiscopi accidisse existimant. Addūt Dlugossus & Vincētius, ex eo tēpore Pomeranos religionē Christianā suscepisse. His adstipulat Albertus Crāt. qui & ipse Pomeranos Boleslai huius

Alb. Crāt. lib. 3. ca. 28. Vandaliæ.

principis opera Christianos factos esse scribit: tametsi paulo posterius. Lōgè quidē antè ij cū cæteris eius orę Slauis, quos Vādalos uocat Crātius, Christo nomina dederāt, partim Germanorū, partim Polonorū armis adacti: sed rursus ad pristinā impietatē semel atq; iterum desciuerāt. Post hęc Boemicū, & ex eo Teuthonicū bellū exarsit in Polonia, ex

Henrici quinti Imper. expeditio in Vngariā.

huiusmodi causa. Hērico quarto Imperatore capto, & in carcerē coniecto, ac deinde angore animi cōfecto, liberè iā Henricus filius eius tenebat habenas imperij, inferebatq; bellū Vngaris, ob uexatos et uiolatos milites, qui ex uniuerso orbe Christiano ad Asiaticā contra Saracenos & Turcas expeditionē, & recuperādā Hierosolymā per Vngariā proficiscebant, & Almū Colomanni regis fratrē exulē reducebat. ad quod bellū Boemos etiā, utpote socios & uectigales Rom. imperij, secū in exercitu ducebat. Hac tāti belli mole territus Vngarorū rex Colomannus, Geisæ filius, qui Ladislao patruo in regnū successerat, à Boleslao

Boleslai cū Colomanno rege fœdus & affinitas.

colloquium petijt. Loco dieq; cōstituto, cōueniūt principes in Scepusiēsi territorio: societatē inter se ineūt: cōmunes amicos, communes hostes sibi fore promittūt: fœdus, quo firmū perēneq; sit, noua affinitate sanciunt: Colomānus enim Judithā Boleslai filiā, Stephano filio suo na- B

Scepusiū in dotem datum Vngaris.

tu maiori despōdit: Scepusiēse territoriū, q̃d Polonicę ditionis erat, in dotē datū, ex eo tēpore in Vngarorū potestatē uenit. Veniebat iā Hēricus imperator cū ualido exercitu cōtra Vngaros, Almū Colomāni regis fratrē natu minorē secū ducēs. Idq; factū esse q̃nq; annis ante, q̃ Bōfinius supputat, multis authoribus & argumētis docere possumus. Ibi Boleslaus Vngaris, queadmodū cōuenerat, auxilia mittit: ipse cum nō

Boemia uexatur à Polonis.

cōtemnēdis alijs copijs in Boemiā inuadit, Boriuoiū & Sobeslaū Suentopelci Boemorū principis fratres patrueles, Colomāni regis sororis filios, exules in comitatu suo habēs. Tametsi Vēceslaus Hagecus uelle uidet, nō interfuisse huic expeditioni Boleslaū. Suentopelcus Henricū ad Vngaricū bellū cū auxiliaribus copijs sequēs, Vasconi & Mutinæ procerib. summā rerū Boemicarū commēdauerat. Hi ergo Boleslao fines Boemię ingredięti, cū aliquāta suorū manu occurrūt: initoq; prelio profligati, Pragā se receperūt. Polonus uastata magna parte Boemiæ, oppidisq; aliquot captis atq; direptis, incolumē & ingēti pręda ditatū reduxit exercitū. Suētolpelcus de domestico periculo certior factus, ęgrè impetrato ab Imperatore fremēte, & Polonis iā tūc minātē, cōmeatu, raptim cū suis in Boemiā reuertit: cūq; Polonos tūc ulcisci procliuè ipsi nō esset, in suos irā conuertit, quasi eorū conniuentia & proditione Boemia uastata esset. Et Vasco quidē alter de ijs quib. princeps abiens imperiū mādarat, in collegā culpā omnē trāsferebat. Res uerisimilis esse uisa est, eo q̃ Mutina gente Rauia siue Versouia, in Polonos semper propensa,

A propẽsa, ortus erat. Itaq; is cũ duobus filijs, & alijs nõnullis primorib. Rauitis, & paruulis eorũ filijs, iussu principis indicta causa capitali supplicio affectus est. Reliqui ex ea familia fuga elapsi, in Poloniã cõmigrarũt. In Vngaria nihil pręclari gestum est à nostris: sed reb. cũ Cęsare & Almo fratre amicè cõpositis, dimisit Colomãnus auxilia. Reuertẽtẽ aũt à Boemica expeditione Boleslaũ, duæ res aduersę & molestę excepere. Nã Sbislaua uxor eius uitã cũ morte cõmutarat: Pomerani aũt, seu Cassubij Vsce arcẽ Gneuomiro Ciarnicouiẽsi domino uel authore, uel adiutore, per deditionẽ interceperãt, deceptis qui in pręsidio fuerãt, cum falsum de Boleslai morte rumorẽ cõfinxissẽt, quasi is uictus à Boemis, captusq;, & Hẽrico Cæsari traditus esset. Itaq; omnib. rebus posthabitis Boleslaus, à Boemica expeditione maximis itinerib. rectà in Pomeraniã cũ paucis expeditis militibus cõtendit, reliquo exercitu dimisso, ut pręda Boemica exoneratus, ad Pomeranorum fines sibi occurreret. Nec tamẽ expectauit, dũ is exercitus cõueniret: sed cũ paucis illis, ita ut uenerat rapida excursione, cædibus hominũ & incẽdijs uillarũ, hostiũ fines uastauit. nõ quo siculcisceret eorũ iniurias, sed magis ut incolumẽ se esse, & mox iustas pœnas de perfidis exacturũ, ipsis ostenderet. Posteaquã uniuersus cõuenit exercitus, Velenũ oppugnat. nam id quoq; recepto Gneuomiro defecerat: nec ita magno, ut Vsce, pręsidio tenebatur. Iam aũt hyẽs aduẽtabat. Erat in circuitu cũ fratre Sbigneus: sed cũ hostib. qui aliquãta manu coacta opportunitatẽ inuadẽdorũ nostrorũ obseruabãt, sentiebat, eosq; clàm per internũcios de omnib. reb. & cõsilijs fratris certiores faciebat, & prodẽdi perdendiq; eius occasionẽ querebat. Nocte quadã castris clàm egressus, persuadet Pomeranis, ut se duce castra Polonorũ adoriantũ: pfacile esse, q̃uis paucis, multos inopinãtes opprimere. Sequuntũ Pomerani. Agebat fortè in statione & excubijs Boleslaus, quod quidẽ crebrò facere solebat. Is re animaduersa, hostes cũ tumultu & strepitu in castra irrũpentes, cũ ijs qui in statione erant, à tergo adoriũ: suos in castris subita re perculsos, uoce sublata animat: cõcidũt animis hostes, in insidias præcipitatos se esse rati: cõciduntur & capiuntũ utrinq;: pauci tegẽtib. eos tenebris effugiũt. Captus est & Sbigneus, detractaq; galea agnitus, & ad Boleslaum adductus, in sequentẽ diẽ asseruatus est. Orto die, refert rẽ Boleslaus ad castrẽse cõsiliũ. Ibi alius alio acerbiorẽ in Sbigneũ dicit sentẽtiam. Sed omniũ acerbissimã Secechus palatinus Cracouiẽsis, qui iã ab exilio reuerterat. Is grauissimè in genus, mores, ingratitudinẽ, impietatẽ & perfidiam Sbignei inuectus, exaggeratis quæ is in patrẽ indulgentissimũ, quę in fratrẽ mãsuetissimũ, quę in patriã optimè merentẽ peccasset, nullo nõ supplicio dignũ, & unguibus atq; dẽtib. si ferrũ desit, populariter laniãdũ ac discerpendũ esse pronunciauit: Boleslaũ etiã de nimia & perniciosa ipsi totiq; reipub. facilitate & clemẽtia obiurgauit. Productus, & causam dicere iussus Sbigneus, cũ se nõ explicaret, & re manifesta redargueretũ, nõ morte tamẽ, quemadmodũ censebãt omnes, sed exilio à mitissimo fratre dãnatus, in Boemiã abijt. Velenẽses uigilijs, defendẽdæq; arcis labore assiduo fatigati, & desperato suorũ auxilio, arcẽ apertis por-

Rauitarum excidium in Boemia, & in Poloniam migratio.

Pomerani Vsce arcem intercepere.

Pomeranicum bellum.

Velenum oppugnatum.

Sbignei perfidia.

Pomerani funduntur à Boleslao.

Sbigneus exceptus.

Iudicium de Sbigneo.

Sbigneus exilio multatus.

Velenum direptum.

tis dedũt. Introgresi milites, crebris Pomeranorũ defectionibus et im A
medicabili perfidia cõmoti, in omne genus hominũ, nullo neqꝫ sexus,
neqꝫ ætatis, neqꝫ ordinis discrimine desæuierũt, nequicquam reuocãte

Gneuomirus fuste comminuto capite interfectus.

Boleslao, & uictis parci iubẽte. Gneuomirus ad principẽ uiuus addu-
ctus, cõminuto fustibus capite, iustas perfidiæ pœnas dedit. Boleslaus
cum per hyemẽ iam nihil rectè geri posset, reduxit dimisitqꝫ exercitũ.
Gallus per hyemẽ etiã Prussos adortũ eum esse memorat, concretis gla

In Prussiam excursio Polonorum.

cie lacubus & paludibus, quib. ea regio impedita, difficilẽ prębet aditũ
alijs tẽporib. peruastatisqꝫ ferro & igni agris, magnã hominũ & pecu-
dũ prædã abegisse, nemine obsistẽte, aut pugnæ copiã faciẽte. Sequen-

1109 ann. Germanicum bellum.

ti anno, qui fuit post Christũ natũ 1109, Germanicũ bellũ exarsit: breue
quidẽ illud, sed prospero successu, magnaqꝫ gloria Polonorũ & Boles-
lai principis gestũ. Cuius hæc fuit causa. Adiutos à Polonis Vngaros,
& uexatos retractosqꝫ è suis castris Boemos, ipse per se indignè ferens
Hẽricus Cæsar, magis etiã à Boemis cõtra Polonos incitabat. Solicita-
batur & à Sbigneo exule magnis pollicitationibus, eaqꝫ spe implebat,
ut per Sbigneũ Poloniã omnẽ nullo negocio in potestatẽ suã redactu-
rum se esse crederet. Affirmabat enim Sbigneus, primo eius aduẽtu cer
tatim ad se Polonos defecturos esse. Igitur initio æstatis, quæ Vngari-
cum bellũ cõsecuta est, cum maximis copijs atqꝫ uiribus totius Germa
niæ & Boemiæ Poloniam, qua Saxonibus atqꝫ Turingis cõfinis est, &
nũc Marchiæ Brandẽburgensis ac Silesiæ nomẽ habet, ingreditur: Lu

Lubus arx capta à Cæsare, & archiepiscopo Magdẽburgen. donata.

bus arcẽ & oppidũ, quę sedes episcopi etiã nunc est in prouincia Gnes- B
nensis archiepiscopi, capit, (tametsi negant quidã) & Magdeburgensi
archiepiscopo donat. Bythomiã deinde in illo ipso tractu sitã, aliã ab
ea quæ media est inter Cracouiam & Oppoliã, tentat: sed à Polonis au

Bythomia oppugnata.

dacter ex oppido erũpentibus repulsus, spei suæ & Sbignei pollicitis
non respõdere euentũ iniquius tulit: & omissa atqꝫ in aliud tẽpus reser

Recenum oppidum.

uata Bythomia, ad interiora cõtendit: Recenũ recepit: inde ad Glogo-

Glogouia oppugnata & fortiter defensa.

uiam duxit. Iam eò Boleslaus partẽ copiarum præmiserat, quę hostem
trãsitu Odræ fluuij prohiberent, dum ipse Russorum & Vngarorum
auxilia expectat. Verùm Cæsar nouo inuento uado, haud ita procul à
Glogouia trãsducit exercitũ ad nonũ Cal. Septẽb. peneqꝫ nostros ultra
Odrã statiua habẽtes oppresit: paucos quidẽ milites in agris uagãtes,
& magnã agrestiũ pecudumqꝫ prędã cæpit. Reliqua militũ manus par
tim in oppidum sese recepit, partim fuga disipata est. Magna ui oppu
gnatur oppidũ, frequẽs quidẽ ea tẽpestate, sed non munitisimuũ. Op-
pidani ueriti, ne capto per uim oppido, extrema quæqꝫ ab irato hoste
paterẽtur, quinqꝫ dierũ inducias petunt, quib. nisi succursum sibi esset,
deditionẽ promittũt: obsides dant primorũ ciuium liberos: ad Boleslа
um principẽ mittũt, quãto in discrimine sit oppidũ, & quid cum hoste
cõstituerint exponunt: orãt, celeriter sibi ut opẽ ferat. Collaudat ille eo
rum consilium: affuturũ se esse maturè pollicetur. Quòd ni affuerit ad
cõstitutũ cum hoste tẽpus, sustinere eos porrò impetum hostilẽ iubet.
Ni faciant, deleturũ se esse eos post discessum Cæsaris iurat. Malint er-
go paucorũ obsidũ iacturã facere, quàm uniuersi perire. Valuit apud
Glogouien-

A Glogouienses plus fides & authoritas principis, quàm priuata pietas. Itaq; biduo, quod de inducijs erat reliquũ, ad sustinendã uim hostiũ omni ope sese cõparant, turres & mœnia quassa & labefacta reficiunt, lapidum & aliorũ telorũ maximã uim in turres cõgerunt. Adueniẽte quinta die, imperator promissam deditionẽ poscit: ubi mutatos oppidanorum animos uidet, iratus corona oppugnat oppidũ: obsides pallijs alligari, & ad mœnia obuerti iubet, ut dum suis oppidanorũ misericordia parcit, facilius & liberius milites mœnia subeãt. Sunt aũt pallia, asseres cõpacti, qui milites mœnibus succedẽtes tegunt, & à missilibus defendunt. Sed nihilominus oppidani omne telorum genus in suos iuxtà ac in hostes cõgerunt: qui propius ad mœnia accesserãt, aut scalis admotis muros iam scandebãt, eos contis deturbãt, lapidibus obruũt, pice & aqua feruenti perfundunt, præcipitesq; agunt. Cæsar hostiũ siue pertinaciã, siue cõstantiã admiratus, & suorũ uulnera & pericula miseratus, receptui canere iussit. Sic eo die & succedentibus aliquot deinceps, frustra tẽtata expugnatio est. Nec uoluit postea Cæsar suos periculo obijcere. Permultos enim fortes uiros, Bauaros, Saxonas & Boemos una illa oppugnatione amiserat. Ac Bauarorũ quidẽ & Saxonũ funera honorificè domos remisit, Boemi uerò ad Glogouiã in campis tumulati sunt. Nõ recessit tamẽ ab obsidione Glogouiæ Cęsar. Iã Boleslaus expectata auxilia acceperat, ualidasq; de suo milite copias habebat: itaq; propius hostẽ accedit: nec tamẽ pugnandi copiã, quamuis flagitãtibus B suis, faciebat: sed è latebris & insidijs hostilẽ exercitũ carpebat, pabulatores & alia quauis de causa castris egressos, per submissos milites excipiebat ac trucidabat: sæpius intẽpesta nocte cũ clamore & clãgore tubarum hostiũ castris adequitabat, excubias aut opprimebat, aut è stationibus depellebat: interdiu quoq; nõnunquã prandẽtes aut quiescentes tumultuariè adoriri, persequẽti hosti cedere, recipientẽ sese rursus persequi, celeritate equorũ suorũ, & hostiliũ tarditate grauiq; armatura fretus. Itaq; neq; oppugnãdi oppidũ, neq; reficiẽdi se, neq; quiescendi spaciũ hosti dabat. Exurebat etiã circũiacentes uillas, obsidebat itinera, ita ut integras legiones pabulatũ mittere hostes, & lõgius petere cõmeatũ necesse haberẽt: sępeq; reuertentib. præda excutiebãt. Celebre his reb. erat Boleslai nomẽ inter hostes, totaq; castra laudes & uirtutes eius, cõpositis etiã ad id carminib. personabãt: ita ut Cæsar capitali pœna, ne id fieret, sancire cogeret, ueritus ne ea res formidine atq; desperatione animos militũ suorũ dejceret. Angebatur aũt ancipiti malo, obsesso quàm obsidẽti similior. Et infectis quidẽ rebus ab obsidione discedere turpe, manere aũt diutius in loco periculosum ducebat: ne nõ mutantẽ castra exercitũ pestis, & fames, & peruigilia, propter crebros nostrorũ insultus cõficerent. Tandẽ ui expugnare oppidũ statuit. Cæterùm Suentopelcũ cum Boemis ad sustinẽdos nostrorũ impetus, ne se oppugnationi urbis intento, castra sua adorirent, obijcit. Et impediebant nonnihil Boemi nostrorum conatus, tum in statione illa, tũ aliàs. Verùm Suentopelci mors non parũ adiumẽti nostris attulit, aduersariorũ uerò animos deiecit. Occidit aũt eum Ioãnes Cistes, eques Boe-

Glogouiẽsium fides & constantia.

Pallia.

Belli gerendi ratio.

Suentopelcus Boemus dolo interfectus.

mus exul, siue Boleslai consilio, & pręmio percussori proposito, adductus, (nã & hoc fertur) siue proprij exilij cæsorũq; propinquorũ Rauitarũ dolore stimulatus. Certè patrata cæde, fuga, nequicq; persequentibus Boemis & Germanis, pernici equo elapsus: magnis pręmijs à Boleslao affectus est. Perculit is casus uehementer Cęsarẽ, & omnẽ eius exercitũ. Itaq; tumultuatũ in castris, ac tota nocte in armis uigilatũ est, ne qd maius noctu nostri aggrederent. Neq; enim in uno illo tã audaci facinore cõquietura esse Polonorũ audacia uidebat. Postero die cõploratione circa cadauer facta, Cęsar ut Boemorũ studia & uolũtates retineret, permittit eis, ut principẽ ipsi sibi, quẽ uelint, eligãt. Illi Hẽrico & Venceslao Suẽtopelci filijs, & Vuladislao eiusdẽ fratre patruele, quẽ prius Suẽtopelco successorẽ interposito iureiurãdo designarãt, prætermissis, Ottonẽ eiusdẽ Suentopelci fratrẽ germanũ Morauiæ marchionẽ absentẽ regnare iusserũt: à Cęsare misionẽ flagitarũt, deducẽdi funeris gratia: & q uerebant, ne Boriuoius & Sobeslaus exules, qui uel authores uel certè cõscij necis fraternæ esse credebãtur, principatum inuaderẽt. Ac ne Vuladislaus quidẽ tam insigni iniuria affectus, quieturus esse existimabatur. Et ita sanè accidit. Ad primũ enim nuncium fraternæ mortis, principatũ is occupauit. Ægerrimè Boemorũ discessionẽ tulit Cęsar: maluit tamẽ hoc ipsis cõcedere, q̃ ut ij nequicquã aduersante se, iritatis animis discederẽt. Boleslaus ratus Cæsarem non satis auspicati belli iã pertæsum, simul q hyems instabat, faciliorẽ placidiorẽq; fore, legatos ad eum de pace misit. Edit ille pacis cõditiones, ut Sbigneus in principatũ suum restituat, & ut Poloni tributarij sint Romano imperatori. Durę uidebãtur nostris hæ cõditiones, neq; existimabant principem eas accepturũ esse. Ibi Hẽricus Cæsar ambitiosè admodũ & arrogãter ostendẽs legatis thesaurũ, quẽ ingentẽ habebat: Hic, inquit, Polonos perdomabit. Erat legationis princeps Scarbicus comes ex ea gẽte, quæ insigne habet lineas iunctas in modũ duorũ trigonorũ ęqualium, acutos angulos habẽtiũ, quorũ bases sursum uersus pateãt: uel, ut planius ac rudius dicã, in modũ W literę geminę maiusculę cõnexę. Is igitur Scarbicus stultã Cæsaris iactãtiã notãs, annulo quẽ digito gestabat, in thesaurũ proiecto: Aurũ, inquit, adijciamus auro. Id scõma intellectũ Cęsar, gratias agẽdo elusit, Habdank, inquiẽs lingua Germanica, quod est, gratias ago. Inde familiæ id nomẽ mansit, ut Habdãci dicantur. Ex qua familia Michael comes Lubenense monasteriũ in maiore Polonia paulo pòst cõstruxit atq; dotauit. Hæc eo libẽtius cõmemoramus, q ex hac familia fuit Ioãnes Choinius episcopus Cracouiẽsis, & cancellarius Poloniæ, uir clarissimus, admirabili ingenio, excelso animo, maximo cõsilio, eruditione & iurisperitia non uulgari, rara celeritate ac dexteritate in rebus agendis præditus, in uictu cultuq; corporis elegans & moderatus, temporis parcissimus, constantia uerò, integritate & libertate in defendenda iusticia & iniusticia oppugnãda singulari: quibus rebus cum potentes & factiosos quosdã offendisset, eorũ obtrectationibus minus gratiosus fuit apud multitudinẽ, quàm esse debuit. Cæterùm regi Sigismũdo, cuius iudicium diuinum erat, ita fuit charus, ut

Otto dux Boemis datus.

Vuladislaus principatũ apud Boemos occupat.

Legatio Boleslai ad Cæsarẽ.

Henrici Cæsaris arrogantia.

Habdancorum familiæ origo.

Ioannes Choinius episcopus Cracouiensis, & Cancellarius Poloniæ.

Cancellarius a ... [handwritten marginal note]

A inuidi quidã & inimici, plus q̃ filiũ eum diligi ab illo, dictitarẽt. Atq; is uiueret adhuc fortasse, si chariora sua cõmoda, q̃ uirtutẽ & rempub. habuisset. Cæterùm ante octo annos immaturã mortẽ obijt, maximo nostro dolore. Etenim nõ in cliẽtis, sed in alumni atq; filij loco nos dilexit, ac de ornamẽtis nostris sedulò cogitabat. Sed unde deflleximus, reuertamur. Reuersi ad Boleslaũ legati, mãdata Cęsaris referũt. Mirari ille confidentiã Cęsaris, & iniquitatẽ cõditionũ, quasi uictor uictis leges imponeret, ac nõ dubia adhuc esset Martis alea. Itaq; quã non impetrabat pacem, ui & armis extorquere pergit, ac maiorib. q̃ prius dãnis & incõmodis hostẽ afficit, minus aptũ per se, abductis Boemorũ auxilijs, ad nostrorũ insultus diurnos atq; nocturnos reprimẽdos: nec ullam ei dat lignãdi, pabulãdi, cõmeatus petendi, atq; adeò è castris prodeundi facultatẽ. His malis fatigati Germani, maioráq; metuẽtes, aliò transferre bellũ statuũt, ut loci mutatione & aura meliore, & pabulatione commeatúq; laxiore uterent. Simul aũt elicere se nostros ad decernẽdũ de summa rei uniuersis copijs aliqua occasione posse sperabãt. Soluta igitur Glogouię obsidione, ad interiora Polonię & Vuratislauiã urbẽ instructa acie cõtendunt. Inuadit à tergo, carpitq; extremos hostiũ Boleslaus, turbat ordines, impedit iter: nec sustineri nostrorũ impetus à paucis poterat: uulnerabãtur hostes hastis cominus, eminus sagittis: cũ illi conuersis signis ad pliũ se expedirẽt, nostri diuersi refugiebãt, rursúsq; ex interuallo iter ꝓsequentes adoriebant. Orabãt principẽ nostri pleni

B fiducię, tota ut acie cũ hoste dimicaret: satis sibi esse animorũ, satis uiriũ ad apertũ certamẽ: defungi se cupere semel totius belli labore: indignũ esse, uastari agros suos, expugnari arces & oppida, se intuẽtibus. Quietos esse iubet Boleslaus, & ad oĩa paratos: sibi curæ fore, q̃d facto opus sit. Cæsar magno cũ labore & cæde suorũ ægrè in cõspectũ Vuratislauiæ uenit. Est circũ Vuratislauiã latè patẽs planicies: Boleslao locus uisus est peropportunus ad dimicationẽ p̃lij, & nostris ꝓpter leuẽ armaturã et pernicitatẽ equorũ, equitũq; multitudinẽ, q̃ hostib. cõmodior. Itaq; paucis milites cohortatus, adesse tẽpus, q̃d dudũ flagitassent: meminissent pollicitationũ suarũ: cogitarẽt in eo prælio imperiũ, salutẽ & libertatẽ patrię uerti: uiri, & maiorib. suis digni esse pergerẽt: uastatos agros, incẽsas uillas, capta oppida, in seruitutẽ redactos agricolas ulciscerẽtur: gloriam deniq; maiorũ suorũ, Imperatore orbis terrarũ deuicto, illustrarẽt. Deinde maiore, q̃ aliàs, ui hostes à tergo & ab laterib. lacessit. Cõuertunt illi acies more solito, nostros repulsuri. Nõ iam refugiebãt nostri: sed celeriter ad signa & ordines, ita ut iussi erant, cõcurrentes, p̃ter opinionẽ hostiũ, pugnãdi copiã fecere. Præliũ fermè exoriente sole initũ, durauit usq; ad meridiẽ. Et inclinabat q̃dẽ ad hostes uictoria: reprimebanẽ nostri equites graui illorũ armatura, nec dẽsas peditũ phalanges perrumpere poterãt, sed quasi in murũ incurrebãt, maiore suo q̃ hostiũ detrimento: iamq; audacius illi uicissim signa inferebant, nutabãt Poloni: uerùm Boleslaus omnia solicitè prouidens, ubicũq; deteriori loco rẽ suorũ esse animaduertebat, accurrebat, & hortãdo, orando, subsidiarias cohortes submittẽdo, instaurabat pugnã. Ad

Boleslai cohortatio.

Prælium Polonorum cũ Germanis.

extremũ cohortes aliquot Silesiorũ, facto cuneo ab aperto latere curri A
culo in hostiles acies inuehi iussit. Quod ubi factũ est, celeriter inuadẽtibus nostris in auersos & inopinãtes, perturbari cœpere hostiũ ordines. Nostri alacriores, mutua significatiõe et clamore sese cohortati, instare utrinq; trepidãtib. nec spaciũ colligẽdi sese dare. Acrius tamẽ adhuc à frõte nostrorũ impetũ sustinebãt hostes: sed ubi suos à tergo cedere nostris urgẽtib. respexere, in fugã sese oẽs cõijciunt: in primisq; Cæsar ipse, nequicq; reuocare fugiẽtes conatus. Iamq; nõ in ancipiti dimicatione, sed in cęde fugientiũ & impedientiũ sese nostri uersabant. Plurimi mortales interfecti sunt, ꝑmulti uiui in potestatẽ uenere: atq; ij honestè & liberaliter iussu Boleslai habiti & asseruati sunt. Multi etiã ex nostris ceciderũt: lõgè plures (ut in nudis, aut certè leui armatura tectis euenire necesse erat) uulnerati sũt. Cãpus, ubi pugnatũ erat, plenus cadauerũ, acerbũ & miserabile spectaculũ exhibebat. Ac nostri quidẽ cõquisiti & sepulti sunt: Germani uerò insepulti, canib. et uolucrib. esca iacuere. Inde cũ eò tãta uis canũ cõuenisset, ut difficilẽ transitũ ꝑberet paucis iter faciẽtibus, Caninus cãpus à Polonis atq; Germanis locus ille dictus est: & in hodiernũ usq; diẽ utraq; lingua nomẽ hoc, is qui ibi est uicus, retinet. Abest aũt uno à Vuratislauia milliario. H. Mutius lõgè diuersum ab hoc exitũ, diuersamq; itẽ causam huius belli memorię prodidit. sic eñ is scribit: Post comitia illa Aquisgranen. sequenti anno iterũ Frãcofordię cõueniunt principes & Imperator, deliberãtq; de bello suscipiẽdo cõtra Polonos, q tributũ Imperatori debitũ dare recusabant: B
regẽq; sibi elegerãt, ipsiq; coronã imposuerãt: qui tũ Imperatoris erat summus cõtemptus. Quare cõscripto exercitu, in eos ꝓficiscit̃. Rex ante Imperatoris aduentũ in castris est: pugnat̃ aliq̃ties multo utrorũq; sanguine: ad extremũ uerò uicit Imperator, milite Germano fretus, & potẽtia sua. Polonis igitur in fidẽ receptis, tributoq; ueteri aucto propter belli expẽsas, reuertit̃ in patriã. Hactenus Mutius: neq; cũ Gallo illius tẽporis scriptore, neq; cũ ratione temporũ cõgruenter. Neq; eñ tunc regẽ sibi crearũt Poloni: sed ante centũ annos creatũ, paulo ante illud tẽpus habere desierũt. Sed nos cętera persequamur. Boleslaus tã insigni, tametsi nõ incruẽta, uictoria triumphans, q; hyems iam aderat, dimisit exercitũ suũ: auxiliares uerò Russos & Vngaros pro meritis remuneratus, in hyberna distribuit. Clarius uerò q̃ antehac, ea uictoria Boleslai & Polonorũ nomen apud Germanos factũ est. Itaq; cũ Henricus Cæsar acceptã à Polonis apud Caninũ campũ cladem ulcisci insequenti æstate pararet, minus alacres militũ animos ad eã expeditionẽ habuit: & res Italicæ pręterea eũ ab illa cogitatione auertebãt. Verebatur autẽ, ne se in Italiam profecto, Poloni uicinã sibi Germaniã infestis armis inuaderẽt. Ad hæc sciebat, multos nobiles & egregios tribunos militũ, centuriones, turmarũ & alarũ pręfectos, quorũ ꝓclara opera in illa Italica expeditione uti posset, captiuos à Polonis detineri. Et pacẽ quidẽ cũ Boleslao facere cupiebat: sed offerre eã ultrò, quam dudũ à se petitam negarat, turpe sibi ducebat. Tandẽ cõmunes amicos subornauit, qui Boleslao persuaderẽt, ut ipse eã à Cæsare peteret: ac de uolunta

te

Boleslai de Hẽrico Cæsare uictoria.

Henrici Cæsaris fuga.

Caninus campus.

A te ipsius illi prolixè pollicerent. Vicit animū suū Boleslaus, ut ipse ad Cæsarē Babenbergam, quæ urbs est Franconiæ, splēdido apparatu & comitatu proficisceretur. Adueniēs comiter & honorificè acceptus est à Cæsare. Ibi multis inter se sermonib. habitis, & causis offensarū & inimicitiarū discussis atq; sublatis, pacē inter se fecerunt ęquis cōditionibus. Renouant uetera primi Boleslai cū Ottone tertio Imperatore fœdera, nouaq́; affinitate sempiterna amicitia inter ipsos principes & posteros ipsorū sancitur & stabilitur. Nā Boleslaus Hērici sororē Adleidā uxorē duxit, & filio suo Vuladislao impuberi adhuc Cristinā eiusdem Cæsaris filiam paruulā despondit: captiuos oēs Cæsari liberaliter remisit, & ab eo uicissim oppida capta superiore bello recepit: peractisq; magna celebritate & summa omniū lætitia nuptijs, datis & acceptis ultrò citroq́; magnis munerib. aucto nobilib. Germanis, nouas nuptas deducentibus, comitatu in Poloniā reuertit. Tametsi Radeuicus Phrysingēsis in eo libro, quē de rebus gestis Friderici Imperatoris scripsit, Gertrudim Leopoldi Marchionis Austriæ filiā, Hērici Cęsaris neptē, Vuladislao uxorē fuisse memorat. Post Germanicū bellū, q̊d dudū exposuimus, Boriuoius oblatā Suentopelci fratris interitu, & Ottonis atq; Vuladislai de Boemię principatu cōtētione, occasionē nō prætermittendā sibi esse ratus, quin principatū, unde à Suētopelco eiectus fuerat, repeteret, impetrat à Boleslao Polono auxilia: & confluentibus certatim ad eū procerib. & equitibus, paruo negocio Pragā & Vissegradum, caput Boemię, in suā redegit potestatē. Sed euocatus à Cęsare ad cognitionē ac disceptationē causæ pariter cū Vuladislao fratre, qui impar uiribus Cæsaris opē implorarat, in uincula cōiectus est: Vuladislaus uerò Boemorū princeps declaratus. Molestè aūt ferēs Boriuoij circumscriptionē Boleslaus Polonorū princeps, motusq́; Sobeslai fratris eius, qui apud se adhuc exulabat, precibus, insequēti anno, cū Henricus Cæsar Romā ad suscipiendū diadema imperatoriū profectus esset, in Boemos duxit exercitū. Præmissis autē legatis, postulat à Vuladislao missionē Boriuoij, & ut se arbitro constitui de principatu inter fratres patiat. Recusat Vuladislaus, & ad arcendā uim Boleslai sese cōparat. Itaq; desperata pacificatione, noster Boemiæ orā eā q̄ cis Albim est ferro & incēdijs uastauit: Boemūq́; sua defendentē, cōmisso ad Cidlinā amnē pręlio, profligatū, in fugā uertit: & mox cū magna pręda et spolijs hostiū, propter anni tēpus in Poloniā sese recepit. Ad octauū enim idus Octobris pręliū factū erat. Hagecus Polonos uictos, & pręda parta exutos, Sobeslaūq; humero sauciū Boemia raptim excessisse scribit. Sed neq; Vuladislaus secundis rebus suis tā facile se ad reconciliandū sibi, reuocandūq; Sobeslaū fratrē adduci passus esset: neq; Boleslaus aduerso p̄lio debilitatus, Prussos & Pomeranos mox bello persecutus esset. Excurrerāt ij pręd abūdi in Massouiā, uastatisq; raptim agris & pagis permultis, celeriter se cū pręda domū recipiebāt. Pręerat tunc Masouię Magnus comes, quē à Vuratislauiensi pręfectura amotum fuisse, superius in Vuladislao exposuimus. Is tumultuaria manu facta, reuertentes barbaros persecutus, & prima luce inopinantes, &

post

Boleslaus princeps ad Cæsarē profectus pacem petit.

Pax & affinitas inter Hēricum quintum Cæsarem, & Boleslaum Polonorum principem.

Boemicum bellum, & Boriuoij reductio.

Boriuoius à Cæsare captus.

IIII ann.

Boleslai expeditio in Boemiam.

Boleslai uictoria de Boemis.

Pomeranorum & Prussorum excursio in Masouiam.

Pomerani profligati à Magno comite.

post populationis laborē, largioresq́ꝫ ex prȩda epulas altū dormiētes adortus, ad internecionē omnē illā hostilē manū deleuit, nullo de suis desiderato. Hostes aūt sexcenti interfecti sunt, capti mille ducēti. Cæteri qui in proximas syluas effugerāt, sequētibus aliquot dieb. ab agrestibus excepti ac trucidati sunt. Quin à mulieribus quoqꝫ duab. fraga legētibus unus captus, & reuinctis post tergum manibus adductus esse memorat. Atqꝫ hæc uictoria de barbaris, Simoni episcopo Plocēsi, pietate & sanctimonia uitæ uenerādo seni refert accepta, ꝙ is & animauerit nostros in hostē, & pugnantib. ijs Dei opē implorare nō cessauerit: Moysen populi Dei ducē imitatus, cuius precibus & extēsione manuū magis ꝙ̄ armis atqꝫ uirib. Amalechitas profligatos esse, sacris Hebrȩorū literis proditū est. Nō satis aūt pœnarū Pomeranos atqꝫ Prussos dedisse ratus Boleslaus, æstate sequēti expeditionē in Pomeraniā suis indixit. Cōuenit exercitus ad Crusuiciā: iamq́ꝫ moueri castra debebāt, ecce clara die, inspectāte omni exercitu, apparuit in culmine basilicȩ Crusuiciēsis formosus iuuenis, cādida ueste refulgēs: cūctisq́ꝫ stupentib. desilijt, & ante signa progressus est. Ibi uniuersus exercitus lætus, euestigiò motis castris, diuinitus oblatū ducē sequit̄, insignē uictoriā ex hoste barbaro sibi pollicēs. Vbi ad Naclū, Pomeranorū siue Cassubiorū tūc urbē facile principē, natura loci manuq́ꝫ munitā, uentū est, iuuenis ille malū aureū, q̄d manu gestabat, aduersus oppidū proiecit, subitoq́ꝫ disparuit. Nostri alacres partim scalis admotis muros scādere, partim portas refringere summa ui cōtendunt: parūq́ꝫ absuit, quin oppidū eo die caperet̄. Sed plenior & illustrior ipsis de perfido hoste uictoria debebat̄. Oppidani prima oppugnatione perculsi, quindecim dierū inducias à Boleslao impetrāt, ea lege, ut ni sibi interea succursum esset, dederēt sese: circū suos dimittūt, q de periculo urbis certiores eos faciāt, & auxiliū petāt. Iā ingētes Pomeranorū & Prussorū copiȩ cōuenerāt, ac de ratiōe belli gerēdi inter se cōsultabāt: fit fremitus totis castris ad primū nunciū Naclensiū. Deinde inito cōsilio, respondēt Naclensib. in tēpore se affuturos, opēq́ꝫ obsessis laturos. Quanꝙ̄ aūt quadraginta, uel ut uult Dlugossus, quinquaginta milliū armatorū numerū excedebāt, nō ausi tamē aperto Marte cū nostris, q̄rū uirtutē sæpe experti erāt, cōgredi, ex insidijs eos aggredi statuūt. Amotisq́ꝫ equis, ne eorū hinnitu proderent̄, & q̄ maiore fiducia, exȩquato inter oēs periculo dimicarēt, per syluas, q̄ à statiuis eorū ad Naclum usqꝫ pertinebāt, silenti agmine iter faciūt, ut incautos & inopinātes nostros opprimerēt. Nec sanè inanis eorū conatus fuisset, si statim ex itinere castra Polonorū adorti essent. Dies erat Laurētio martyri sacra: nostri nihil de hostib. suspicati, & ꝙ inducię cū oppidanis adhuc durabāt, inermes diuinȩ rei uacabāt. & iā sacris peractis diuersi discedebāt, cū subitò cōspicant̄ hostes, agmina è uicinis syluis explicātes. Cōclamat̄ ad arma: tumultu ac trepidatione castra cōplentur. Perturbat oēs nō tā multitudo hostiū, ꝙ̄ ꝙ in puncto tēporis omnia prouidēda & faciēda erāt. Sed hostiū cunctatio nostris colligendi sese, arma capiendi, & ordines explicandi spaciū dedit. Nā posteaꝙ̄ illi cōspectos se à nostris animaduertere, de prima spe deiecti,

Simon episcopus Plocensis pius.

In Pomeraniā expeditio Boleslai.

Naclum obsidetur.

Pomeranorū exercitus.

A iecti locũ castris ceperũt, frontẽ & latera sudib. præustis & hastis trãsuersis in modũ sepis munierũt. Boleslaus metu hostium animaduerso, paucis pro tẽpore milites cohortatus, in aciẽ educit. Loco se cõtinebãt hostes: & difficilis atq; periculosa nostris futura erat pugna, q & sepes quib. impeditus erat ad hostẽ aditus, cõuellendi, & fossę trãseundæ, & dẽsa illorũ iacula sagittæq; declinandæ erãt. Animaduertit fortè Boleslaus nuda esse terga hostiũ, nec impeditũ ea parte accessũ. Itaq; Scarbi miro magistro militię negociũ dat, ut cũ ipse hostẽ à frõte adortus in se cõuerterit, ille cũ parte copiarũ facto circuitu, à tergo in auersos impetũ faciat. Quod ubi factũ est, clamore cędeq; à tergo orta, impellunt ab extremis primi. Sũma fit inter hostes trepidatio et cõfusio. perculsis instat etiã à frõte Boleslaus, perrumpit impedimẽta. Hostes utrinq; circumuenti, & uallo illo suo ac sepe impediti, fugã non explicabant. Itaq; in medio maxima strage cõcisi sunt, ita ut cęsorum numerus ad uiginti septẽ millia peruenisse dicatur. lacubus etiã & paludibus multi haustì esse memorãtur: capti fuere bis mille. Cadauera comportata, & humo, ne tetro odore aerem inficerẽt, operta, tumulum instar collis effecere: quem Dlugossus ad sua tempora extitisse scribit, monimentũ tantæ uictoriæ. Naclenses desperatis rebus suis, deditionẽ fecere: eorũq; factũ sex alia oppida secuta sunt. Quibus omnib. Boleslaus Suentopelcum, unũ de procerib. & cõsiliarijs suis pręfecit, de Gryphonũ siue Gryphiũ familia: hominẽ non tã opibus aut nataliũ splẽdore, q̃ uirtute & sciẽtia

Pomeranorum castra expugnata.

Boleslai de Pomeranis & Prußis insignis uictoria.

Captiuorum numerus.

Naclum per deditionem receptũ à Polonis.

B rei militaris clarũ. Exarsit deinde rursus Boemicũ bellũ, à Boleslao quietis & ocij impatiẽte conflatũ. Cuius pretextus fuit, Sobeslai exulis restitutio. Reuocauerat quidẽ eũ Vuladislaus frater post Polonicũ bellũ, cuius dudũ fecimus mentionẽ, & in gratiã cũ eo redierat, Zatecensemq; tractũ ipsi attribuerat, Suatauæ matris precib. & lachrymis uictus: & uim Boleslai, cui Cęsare absẽte impar erat, metuẽs. Verùm Sobeslaus aliquãto pòst, cũ nõ satis placatũ & beneuolũ fratris aĩm erga se animaduerteret, & à Vascone primo & intimo cõsiliario incitari eũ in se, siue certo indicio, siue falsa æmulorum delatione (ut refertæ sunt æmulationibus, suspicionibus, obtrectationibus & calumnijs aulæ principũ) didicisset, per insidias eum interfecit: & fratrẽ ob id facinus iratum fugiẽs, in itinere ab Ekẽbergo Cæsareo arcis Donini præfecto dolo captus, in custodia asseruatus est. Vnde, cũ negligentius asseruaretur, post unum mẽsem elapsus, in Poloniã euasit. Huius ergo rogatu Boleslaus Polonorũ princeps bellũ in Boemos iterũ suscepit. Præmisit autẽ legatos ad Vuladislaum, postulãs, ultrò ut cũ Sobeslao fratre in gratiã rediret, principatumq; partiretur. Cui respõdit Vuladilaus, Nõ eiectũ à se esse Sobeslaũ, neq; ulla iniuria affectũ: sed ipsum ingratũ & immemorẽ benignitatis suæ, fidelissimũ cõsiliariũ suum indignè interfecisse, & cõsciẽtia sceleris profugisse. Exulare etiã apud se Sbigneũ, Boleslai fratrẽ: eum si Boleslaus in partẽ principatus à patre attributũ restituat, neq; se recusaturum de Sobeslao. Boleslaus cum nihil impetrasset, Boemiam cum infesto exercitu ingreditur, obuia queq; uastat,

Boemicum bellum.

Sobeslaus captus et elapsus.

Donina arx.

Closcum

Closcum oppidũ exurit, & in prędam dat militibus: nequicq̃, ne id faceret, orante Sobeslao. Prodit obuiam cũ suis copijs Vuladislaus, sua defensurus. Cibina amnis duos exercitus dirimebat, non tam altitudine aquarum, quàm quòd limosum solũ habet, uadatu difficilis. Dat optionem Boemo Polonus, ut uel ipse, permittente se, amnem traijciat, uel se transire patiatur. Neutrum Boemus accepit. Fortè nubila dies & procellæ tempestatesq́ ualidæ prospectum ademerant: ibi Boleslaus paucis ad seruanda castra, & qui clamore atq; strepitu hostẽ à suspicione auerterent, relictis, reliquum exercitum secũdum amnem progressus aliquantum, silenti agmine traducit, haud ita longè ab eo loco ubi Cibina in Albim influit. Cursuq́ ad hostilia castra contendens, uacua ea reperit. Etenim Boemi, cum transmisisse amnem Polonos persensissent, raptim abierãt. Vastati deinde sunt à nostris ultra Cibinam agri. Deficiẽte porrò, quemadmodum scribit Dlugossus, commeatu, reduxit Boleslaus alio itinere exercitum, neq; tamen populationes intermisit. Vbi ad syluas, quæ Boemiam in modum coronæ ambiunt, peruentum est, nocte intempesta clamor ab uno temerè ortus, tumultu ac trepidatione, quasi adessent hostes, castra compleuit. Verùm is tumultus statim, procurrente in medium Boleslao, qui tunc fortè uigilans in papilione suo precationi uacabat, sedatus est. Postero die ab exploratoribus cognitum est, Boemos syluas insedisse. Itaq; re diuina facta, procuratoq́ sacris Christi mysterijs exercitu à sacerdotibus, Boleslaus graui ac diserta oratione milites ad cauendas insidias, & ad refutandũ hostium impetum, si quem in se reuertentes, locorũ opportunitate, non uiribus freti facerent, animauit. Primam & extremam aciem, ac latera quoq;, robore militum communit: in medio captiuos, impedimenta, ac infirmos milites collocat. Ita quadrato agmine progreditur. Et iam ferè ad exitum syluæ peruenerat, cũ subitò hostes dato signo è latebris prosiliunt, & q̃ tumultuosissimè undiq; in Polonos inuadunt. Sustinent nostri impetum inuadentium, saluis & integris ordinibus. In primis Boleslaus dux hostem, qui fortè ante alios pugnam ciebat, manu sua peremit. Huic proximum Derslaus pocillator: horũ exemplo incẽsus ardor cæterorum militum, Boemorũ uim ea parte primùm repressit. Nec minore alacritate alijs quoq; locis nostri non iam sustinebant hostem, sed referre pedem cogebant: præsertim cum Boleslaum bene rem gerere intellexissent. Ibi signũ dat receptui suis Vuladislaus: aderat enim unà cũ Sbigneo. Nec nostri eos sese recipientes initiò persecuti sunt, ueriti ne in insidias pręcipitarentur. Vallis enim, densitate arborum obscura, & insidijs apta, in quam Boemi refugiebãt, suspicionẽ nostris faciebat, simulari fugam. Verùm ubi uerã illam esse fugam cognouere, fugientes aliquousq; persecuti, extremos tamen non paucos hostium partim ceperunt, partim trucidarunt: repetitaq́ euestigiò in Boemiam excursione, quemadmodum Dlugossus memorię prodidit, incolumes cum ingenti præda in Poloniam reuerterunt. Hagecus Closcum modò à Sobeslao incensum ac direptum hoc anno, qui fuit à

Cibina fluuius.

Boemorum fuga.

Boemi repressi à Polonis.

Christo

A Christo nato 1114, memorat: nihil præterea. Quando autem, aut quo modo id in potestatem Boemorum uenerit, non reperio. Magni per hæc tempora fuere motus in Italia & Germania, quibus distentus Cæsar, ad res Boemicas animum aduertere non potuit. Etenim Romam is ueniens, Paschalem pontificem max. & aliquot purpuratos seu Cardinales, ut uocant, sacerdotes cepit, & abductos in custodia habuit: cūq; hoc modo diadema Imperatorium, & alia quædam à pontifice extorsisset, diris ab eo deuotus est postea: quæ res plerosq; omnes Germanorū principes ab Henrico alienauit, ita ut intestino bello Germania Saxonibus authoribus exagitaretur, & sacra iuxtà ac prophana uexarentur. Ipse uerò Henricus pulso Paschali, alium Romanis inuitis dedit Pontificem: eoq; celeriter extincto, alium ei suffecit: cum Paschali mortuo Gelasius eius nominis secundus à purpuratorum sacerdotum collegio, ipso inconsulto successor electus esset. Sequenti anno, cum parari rursus in se à Polonis expeditionem Vuladislaus Boemus accepisset, fractus animo, de pace legationem ad Boleslaum mittit, Sobeslao fratri partem principatus & obliuionem superiorum offensarum promittit. constitutoq; loco ac tempore, conueniunt principes apud Nyssam fluuium: ibi pax inter fratres, & Ottonem marchionem Morauiæ patruelem, quem Vuladislaus paulo antè è carcere dimiserat, authore Polono certis conditionibus atq; iureiurando utrinque dato, redintegrata est. Sobeslao Gradecēsis tractus, cum quinq; castellis in Boemia: B in Morauia uerò Olomucensis, cuius domini Vdelricus & Litoldus, Conradi filij, per illud ipsum tempus extincti, & continuatis funeribus elati erant, à Vuladislao fratre concessus: datisq; & acceptis ultrò citroq; muneribus, & conuentu soluto, principes diuersi discessere. Nec tamen quieuit illo anno Boleslaus: uerùm hyberno tempore cum expeditis copijs Prusiam ingressus, uicos, pagos & oppida, longè lateq; extenta populatione, ferro & igni uastauit: & nusquam prodeunte ad dimicationem hoste, magnam prædam abegit: captiuos, quorum ingens erat numerus, ad colēdos agros in Polonia per diuersa loca distribuit. extant que etiamnum nonnulli pagi, qui ex eo tempore Prussorum nomen retinēt. Sbigneus reliqua spe, quam habebat in Boemorum & Pomeranorum armis, penitus abiecta, cum hos quidem debellatos à Boleslao accepisset, cum illis autem pacem factam esse sciret, Cæsaris uerò affinitate potentiorem etiam Boleslaum esse iudicaret, fratris clementiam & misericordiam supplici legatione rursus tentat. Agnoscit ac deprecatur culpā: fratris fidei atq; potestati totum sese permittit: orat ne inops egensq; in exilio uitam finire cogatur: ut paululū quid sibi in patria præ manu detur, unde uitam sustentare posit. Quicquid id fuerit, eo se contentum: & fratri, quem ipsi Deus & uirtus ipsius dominum constituisset, obsequentem semper fore. Emollijt fregit que hæc legatio Boleslai animum, pronum suapte natura ad misericordiam: reuocatur Sbigneus, nequicquam reclamantibus proceribus. Veniens, nihil de fastu & uanitate sua remisit: sed quem legati supplicem ad pedes

1114 anni.

Germaniæ motus.

Paschalis pontifex cum Cardinalibus captus à Cæsare.

Saxones rebellant Henrico Cæsari.

Boem. & Polo. principū conuentus.

Pax inter Boemos principes.

Prußicū bellū.

Sbigneus fratris misericordiam implorat & impetrat.

Sbignei fastus.

fratris prostraturum se esse polliciti fuerant, is cum tubis atque tympanis incedens, præferri sibi strictum gladium de more principum iussit. Dissimulauit id quidem Boleslaus, & comem se fratri præbuit: sed tamen cœpit mox animum eius subire facti pœnitentia, quòd insanabile cernebat ingenium Sbignei. Alebant eum igniculum in pectore Boleslai conceptum proceres, qui Sbigneo infensi erant, & multis uerbis atque suspicionibus odium eius inflammabant. Nunquam esse quieturum illum, eóq; reditum impetrasse, ut quem aperta ui frustra tentatis multis, tollere de medio nequiuisset, dolo circumueniret. Anteuerti oportere scelus eius, si sibi liberísq; suis Boleslaus consultum uellet. His dictis eò perpellunt principem mitissimum, ut de nece fratris quibusdam mandaret. Faciunt illi iussa: iurgio de industria aggressi Sbigneũ, frustra implorantem fratris opem, interfecerunt. Quidam non interfectum, sed oculis orbatum esse, nec ita multo pòst animi dolore uita eum decessisse memorant. Vehementer quidem Boleslaum admissi facinoris, contaminatæq; una illa labe existimationis suæ pœnituit: multisq; postea lachrymis, eleemosynis & laboribus peregrinationum ultrò susceptarum id scelus eluit, quemadmodum inferius exponemus.

Sbignei cædes.

Non multò autem interiecto tempore, post patratum in Sbigneum facinus illud, Scarbimirum quoque palatinum Cracouiensem cepit: in carcerem compegit, excæcauit: senatu mouit, & abdicare se utroq; magistratu coegit: propterea quòd is elatus rebus secundis, & bellis aliquot suo ductu prosperè gestis, omnia sibi arrogaret, ac de principis laude uirtutéq; detraheret: eum'que propinquorum, necessariorum, & beneficiariorum suorum multitudine, & gratia populari fretus, contemneret, conuicijs & maledictis incesseret, & iam in apertam rebellionem euasurus esse uideretur. Erat autem uir magni ingenij, lingua manu'que promptus, & factiosus, Scarbimirus. Cuius autem gentis fuerit, non reperio. Atq; ex eo tempore deinceps castellano Cracouiensi, qui longè inferior fuerat, prior in senatu locus datus est. Hoc tempore Maurus episcopus Cracouiensis, patria Romanus, mortuus, Radossum Polonum successorem accepit. Hoc etiam anno, qui fuit à Christo nato 1117, Boriuoius Boemus, Henrico imperatore ab Italica expeditione reuertente, è custodia dimissus, Boleslai opera & arbitrio cum Vuladislao fratre in gratiam reductus est, partem'q; principatus Boemici ab Albi fluuio ad meridiem uergentem, ut scribit Dlugossus, secundum Hagecum autem septentrionalem, in ditionem accepit. Nec diu tamen firma fratrum gratia stetit, assentatoribus improbis, ut fit, alterum alteri suspectum & inuisum reddentibus. Itaq; non multo pòst Boriuoius à Vuladislao sibi metuens, solum uertit: & ad Polonos primùm, inde mox ad Vngaros se contulit, ibi'que diem uitæ clausit extremum. Per hæc tempora memorat Bonfinius, Stephanum regem Vngarorum, qui aliquanto ante Colomanno patri mortuo successerat, exercitum in Poloniam immisisse, propterea quòd Poloni ipsi patri'que ipsius sæpe iniurij fuissent, & latrocinijs atque incendijs fines

Scarbimirus palatinus Cracouiensis excæcatus, & magistratu motus propter arrogantiam.

Castellanus Cracouiensis Palatino prælatus.

Radossius episcopus Cracouiensis.

1117 ann.

Boriuoius Boemus exul restitutus, & rursum profugus.

Vngarorũ excursio in Poloniam.

Vnga-

A Vngariæ uiolassent: eum'que exercitum longè lateq́ue grassatum, cuncta ferro & igni uastasse, & abacta ingenti præda domum rediisse. Cuius rei, præter Bonfinium, nemo facit mentionem. Cum Boemis quidem ac duce eorum Vuladislao Stephanum fortuito prælio commissum esse, quod idem Bonfinius subiungit, Hagecus quoque ac Dlugossus noster prodidere: euentu tamen diuerso. Sequenti anno Boleslaus pacatis domi rebus, statuerat Prussos & Pomeranos, fractos iam atque debellatos magna ex parte, ad extremum perdomare. Verùm imbres anni illius perpetui, & ingens aquarum uis atque inundatio, quæ neque seri agros, neque meti passa est: neq́ue id in Polonia modò, sed in uicinis quoque regionibus, quiescere eum coegere. Præcesserat autem eos imbres tale prodigium, quòd cœlum totas tres horas post occasum solis ardere uisum est. Per quod tēpus Martinus archiepiscopus Gnesnensis, uenerandus senex, mortuus, successorem sacri collegii suffragiis accepit, Iacobum Znenensem municipem. Venit hoc anno in Poloniam Iaroslaus Vuladimiriensium dux, Sbislauæ reginæ frater: Volodimiri patrui, qui Kiouiensem principatum post mortem Stopolci fratris occuparat, insidias fugiens. Acceptus à Boleslao comiter & humanè, quadriennio cum eo mansit, dum Prusico & Pomeranico bello Boleslaus defungitur: quod quidem sequenti anno persecutus est, sedatis uentis atque tempestatibus, quæ post imbres superioris anni coortę, uehementes ac diuturnæ fuere. Extremam autem ua-

[margin: ...ius ann.]

[margin: Inundatio aquarū & tempestates.]

[margin: Iacobus archiepiscopus Gnesnensis.]

[margin: Iaroslaus Russorum dux ad Polonos confugit cum uxore & liberis.]

[margin: Pomeranicum bellum.]

B stitatem timentes Prusi & Pomerani, iuuentutem omnem, opificumque & agrestium multitudinem armarunt, & Boleslao cum exercitu aduenienti occurrerunt, ultimam prælii fortunam tentaturi, & uiam ipsi ad interiora ditionum suarum corporibus suis præclusuri. Nec noster cunctatus est, quin mox cum hoste, quamuis numerosiore, manus consereret. Pugnatum à primis est marte dubio: ibi enim robur omne exercitus sui hostes collocarant. Vbi cedere ii loco cœpere, immittit Boleslaus perculsis nouas aliquot cohortes, quæ mox totam aciem conuertêre. Primis enim partim cæsis, partim perturbatis, reliqua multitudo imbellis in fugam effusa est. Parci iussit Boleslaus fugientibus, ne regio cultoribus prorsus uacua redderetur. Itaque multo plures capti, quàm cæsi: reliqui flore omni iuuētutis amisso, cum oppidis & munitionibus, & rebus suis omnibus Boleslao sese dedidere. Restabat Suentopelcus Nacli præfectus, cuius mentionem superius fecimus: qui dominandi cupiditate ductus, minus erat dicto audiens Boleslao, & cum Pomeranis hostibus Polonorum societatem iniuerat. Hic perfidiæ suæ sibi conscius cum ueniam desperaret, obstinatius in rebellione permanebat: Naclum'que armis, propugnaculis, & commeatu bene munierat. Motis igitur castris Boleslaus Naclum obsidere cœpit, ad sextum Idus Septembris. Tentabat principis animum Suentopelcus per internuncios: culpam deprecabatur: pecuniam & obsides pollicebatur. Sed surda hæc aure Boleslaus accipiebat, eo quòd pessimi exempli facinus nolebat impunitum relinquere: & uulnere, sa

[margin: Boleslai uictoria.]

[margin: Suentopelcus rebellis Boleslao.]

gittę iactu, è mœnibus accepto iritatus erat. Sed cum paratiores quàm A initiò crediderat, ad perferēdam obsidionem hostes, oppugnationem autem oppidi, eo præsertim anni tempore, perdifficilem esse animaduerteret, fremeret uerò exercitus, ne hyberno quidem tempore militię uacationem sibi concedi, nec solum cum hostibus, uerùm etiam cum frigore, procellis & niuibus se conflictari: tandem negatam diu ueniam dat Suentopelco & Naclensibus, pecuniam & obsides imperat, fuit'que inter obsides Suentopelci filius. His peractis, dimittit Boleslaus exercitum circa Calendas Ianuarij. Verùm æstate proxima, noua *Suentopelci & Naclensium defectione* permotus, non iam cum totis Poloniæ uiribus, *sed cum euocatis haud ita multis raptim in Pomeraniam* contendit. Iam enim domiti plerique omnes reliqui Pomerani erant, neq; cum Suentopelco sentiebant. Adueniens Vissegradum, arcem & oppidum, quod à Suētopelci præsidio tenebatur, sextodecimo *die expugnat & capit: & octo dies ibi, ut ægrotos & saucios reficeret,* commoratus, ad Naclum duxit. in itinere quædā oppida primo impetu cepit. Naclum post superioris anni obsidionem melius etiam munitum, & commeatu refertum erat, & Suentopelci pręsentia & industria magnum momentum oppidanis ad resistendum principi afferebat. Itaque plus ibi negocij, quàm putarat, reperit Boleslaus, eo'que maiore studio & conatu ad expugnationem eius cœpit intēdere. Turres oppidi mœnibus altiores excitauit, expletis'q; fossis ad oppidum admouit, defensores'q; mœnium balistis & omni genere missilium è propugna- B culis summouebat. Nec segnius oppidani uim nostrorum sustinebāt: & uel de superioribus locis saxis, aqua & pice feruenti eos qui propius successerant, propellebant: uel apertis portis in eos, operibus & materiæ comportandæ intentos, erumpebant. Et quidem non sine magno operæprecio. Obseruata enim nostrorum negligentia, & uenti opportunitate, coniecta'q; magna ui sarmentorum, butyri, picis, laridi & olei, ter turres nostrorum exusserunt: cum Boleslaus prioribus conflagratis, maxima celeritate nouas subinde excitaret. Quartę tamen acerrimè defensæ ab incendio, & maiore militum contentione promotæ, nequicquam prohibentibus hostibus, mœnibus adhęsere. Inde nostri cominus hastis atque gladijs rem gerentes, oppidanos è propugnaculis deiecere, & ipsi in oppidum transcendere cœpere. Obstinatè tamē hostes ad eum locū conglobati resistebant, neq; consistere nostros in mœnibus patiebantur. Pacem deinde à Boleslao postulant, ut excedere ipsis oppido & facultates suas omnes efferre liceret. Vbi id negatum est, inducias aliquot dierum petunt: cum ne eæ quidem concederētur, tandem desperatis rebus, uitam modò pacti, oppidum & Suētopelcū ducem dedunt: quē Boleslaus mox perpetuo carceri mancipauit. Naclo recepto, cuncta Pomerania, ut uult Dlugossus, in potestatē Polonorū uenit: religionem'q; Christianam bis antè susceptam, & bis rursus repudiatam, cum Varcislao duce, tunc demum authore Boleslao Polonorum principe, sicut ab Alberto Crantio memoriæ proditū est, tertiùm recepit,

Suentopelci deditio, & noua rebellio.

Vissegradum captum.

Naclum oppugnatum & captum.

Machinæ incensæ à Naclensibus.

Suentopelcus in carcere perijt.

Pomerania citerior subacta à Polonis, & Christiana facta.

A recepit, & hucusque retinet. Boleslaus pacata omni Pomerania, dimissoq; exercitu reuersus in Poloniam, sequenti anno nuptias Vuladislao filio, cum Cristina Henrici Imperatoris filia, qui tunc demum ambo puberes facti erant, maximo apparatu fecit: quibus Stephanus rex Vngariæ, Boleslai gener, cum magno procerum Vngarorum comitatu, & Russorũ quidam duces interfuere. Interfuit & Boriuoius Boemus, item'que Iaroslaus Vuladimiriensium dux, affinis Boleslai, uterq; fuga salutem sibi quærens, quemadmodum paulo antè memorauimus. Exacto autem post eas nuptias anno, Adleida Boleslai uxor, post decem annorum sterilitatem, filium Cazimirum peperit. Eodem quoq; anno Volodor Præmisliensium dux, cum sæpe latrocinantium in morem prædas è Polonia ageret, nec desisteret, admonitus à nostris apud Vyssokie profligatus, captus, & ad Boleslaum adductus, uicies mille pondo, siue marcis argenti sese redemit. Fuit etiam eodem anno magna caritas annonæ, arefactis segetibus perpetuo trium mensium uernorum æstu & siccitate. Insequenti anno, Vuladislaus Boemorum & Sobeslaus Morauorum duces, fratres germani, ad iurgia, testatas'que rursus uenere inimicitias, cùm propter alias causas, tum propter Boriuoiũ tertium fratrem exulem. Quinetiam coactis utrinq; copijs, prælium inter se commisere. In quo uictus Sobeslaus ad Cæsarem, atque inde, cum nihil æqui ibi impetraret, ad Boleslaum in Poloniam rursus confugit. Et comiter quidem eum tunc Boleslaus accepit, & consolatus est: sed auxilium tamen distulit, propter Rusсicam expeditionem, quam Iaroslai affinis sui exulis causa suscipiebat. Quam cum prosequeretur, coniunxit se cum eo apud Præmisliam Colomannus dux, Stephani Vngarorum regis frater: qui & ipse cum non contemnendis copijs, reducendi Iaroslai causa ueniebat: item'que Volodor & Basilius Præmisliensium duces, & Volodimirus alterius cuiusdam Volodori filius. Itaq; communibus armis & consilijs à Polonis, Vngaris & Russis illud bellum gerebatur. Breui'que Belsum, Ciruenum & Vuladimiria arces, & quædam aliæ ignobiles munitiones uel expugnatę, uel deditæ, in potestatem Iaroslai uenere. Inde ad Kiouiam Russorum metropolim itum est. Præcedebat autem Iaroslaus exercitũ, cum septem millibus equitum ab Vngaris & Polonis attributorum. Qui ubi Kiouiæ propinquauit, obuium habuit ex urbe hostilem exercitum pedestrem, cum quo conserta pugna superior esse uidebatur, sed summisere suis oppidani subsidium: itaq; instauratum est præliũ. Iaroslaus dum inter primos pugnam ciet, confosso ab hostibus equo, in terram excussus est. Acre circa eum certamen fit: hinc Kiouiẽsibus opprimere, inde Polonis & Vngaris eripere eum satagentibus. Cedunt tandem Rusſi, & in urbem se recipiunt. Iaroslaus saucius relatus, paucis diebus mortuus est. Nihilo tamen minus Vngarus & Polonus Kiouiam obsidere pergunt. Sed non multo pòst re infecta discessere, pace data Kiouiensibus, orantibus Rusſis, qui in castris nostrorum militabant, & Andrea præfecto arcis Kiouiensis. Nam princeps ipse Volodimirus iam inde

Vuladislai ducis Polon. cum Cristina Henrici Imperatoris filia nuptiæ.

1122 ann.

Cazimirus filius Boleslao natus.

Volodor Præmisliensiũ dux captus ac dimissus.

Annonæ caritas.

Sobeslai Boemi fuga in Poloniam.

Rußicũ bellũ.

Belsum. Ciruenum. Vuladimiria dedita.

Iaroslaus Rußus interfectus.

Rußis pax data.

ab initio in ulteriorem Rusſiam ſe receperat, neque mœnibus, neque fi A
dei Kiouienſium ſeſe credens. Aliquanto aliter hæc Vngarorum habent hiſtoriæ. Bezen eæ uocant principem, cui hæc opera à Stephano rege, qui nullum fratrem habuerit, nauata ſit: nec ullam in ea noſtrorum expeditione mentionem faciunt. Suos, occiſo'(quemadmodum & nos expoſuimus) eo qui reducebatur, murmure ac tumultu contra regem concitato, quòd magna ſtrage primo illo prælio fuſi eſſent, & cum periculo expugnare metropolim Ruſſorum iuberentur, conuerſis ſubitò ſignis, nec ulla re cum hoſte conſtituta, in Vngariam reuertiſſe memorant. Poloniam quoque iterum ab eodem rege per legatos uexatam, uaſtatam'que narrant. Quod nobis non admodum fit uerisimile, propterea quòd neceſsitudo & affinitas Stephani cum Boleslao, nihil hoſtile de ipſis inter ipſos opinari ſinit. Et ut fuerit tam ferus, & immemor non ſolum humanitatis, uerùm etiã neceſsitudinum Stephanus, quàm fuiſſe fertur: Boleslaus quidem noſter tam ignauus & patiens non fuit, ut impunè ſua uexari pateretur, præſertim cum alijs bellis tunc non diſtineretur: ita ut ſequenti anno, qui fuit poſt Chriſtum 1124, nouam in Danos expeditionem ſuſceperit. Eſt autem Dania, ſiue Dacia (nam & ita appellatur) ea regio, quæ Cherſoneſum Cimbricam, & adiacentes in ſinu Baltheo ſiue Venedico inſulas, ultra mare etiam nonnullam non exiguam partem alterius Cherſoneſi maximæ, & ueteribus Coſmographis ferè incognitæ, quæ ad Moſchiam ſiue Moſchouiam anguſtis fauſtibus continenti iuncta eſt, complectitur. Nam reliquum eiuſdem Cherſoneſi, Suetiam & Noruegiam, duo ampla regna continet, illuſtrata nuper Olai Gothi archiepiſcopi Vpſalenſis (quem nos Romæ nuper, cum legatione apud Paulum tertium Pontificem maximum, Sigiſmundi ſenioris regis nomine fungeremur, cognouimus) deſcriptione: à quo etiam Gothicam hiſtoriam fratris eius Ioannis, qui & ipſe Vpſalenſis archiepiſcopus, poſt diuturnum exilium Romæ mortuus eſt, expectamus. Sed ad inſtitutum reuertamur. Cauſa uerò expeditionis Danicæ Boleslao fuit, Petrus, clara & illuſtri apud Danos ortus familia: qui cum ſe iuuenis in aulam Boleslai, quæ tunc longè florebat apud exteros gloria rei bellicæ, contuliſſet, magna ingenij dexteritate, induſtria, uirtute, officio & ſuauitate morum, ad hæc commendatione regis Danorum, citò ſe in gratiam & amicitiam Boleslai inſinuauit, ita ut poſtea multis magnis'que poſſeſsionibus, & in primis comitatu Scrinnenſi, & uxore illuſtri è genere ducum Ruſsiæ, quæ Sbislauam priorem Boleslai coniugem cognatione attingebat, ab eo cohoneſtaretur. Perdidicerat autem linguam Polonicam, & ita ſe ad mores Polonorũ accommodabat, ut nemo tanta illa bona externo homini inuideret. Pater uerò eius Guilelmus, cui Suẽtoslao nomẽ noſtri dedere, facilè princeps erat procerũ Daniæ, & plurimũ ualebat gratia apud Henricũ regẽ Danorum, præfectus ab eo maximis quibuſcꝫ regni negocijs. Cum aũt regẽ Abelus frater occidiſſet, regnumcꝫ inuaſiſſet, habebat in poteſtate ſua

thesaurum

1124 ann.
Daniæ deſcriptio.

B

Olaus & Ioannes Magni, fratres, archiepiſcopi Vpſalenſes.

Petrus Dunimus.

A thesaurum regiū ingētem pater Petri. Certiorem is filium facit rerum Danicarum: admonet, ut cum aliquanto præsidio militum ueniens, thesaurum illum auferat, potius quàm ut is ad manus crudelissimi parricidæ, & inuisi omnibus suis tyranni perueniat. Refert ea de re ad Boleslaum principem Petrus. Pollicetur is non grauatim opē suam, cùm ut homini de se bene merēti gratificaretur, tum quòd ea expeditione & opes Poloniæ augere, & nominis sui gloriam trans mare etiam, & ad extremos Septentriones proferre & propagare cupiebat. Itaq; classe apud Gdanum Pomeraniæ maritimum oppidum, ad trāsportandum exercitum instructa, distributoq; in milites donatiuo, cū primùm per anni tempus rectè potuit, naues conscendit: & commoda tempestate usus, improuisus in primo litore Daniæ, ad quod classis appulerat, nemine prohibente copias exposuit: dimissisq; circum proceres & nobiliores Danos nuncijs, per familiares & ministros Petri ac patris eius, omnium Danorum uoluntates facilè sibi adiunxit: cum profiteretur se ulciscendi parricidæ tyranni, & uindicandæ libertatis Danorum causa aduenisse. Tyrannus desertus à suis, profugit. Boleslaus facilè potitus omni Dania, munitiones Danis reddidit: regem eos, quē uellent, creare sibi iussit. Confectis & constitutis rebus omnibus, thesaurum & omnem Petri cognationem secū auexit: & secunda nauigatione usus, paucis diebus in Poloniā reuersus est. Fertur autem successu temporis hic Petrus 77 templa diuersis in locis in Polonia de secto lapide extruxisse ac dotasse, quorū pleraq; adhuc extant: itēq; duo monasteria ijs qui se Præmonstratenses uocāt, qui tunc primùm extiterūt: alterū quidem puellis in Vuladislauiēsi diœcesi, in Chalino pago, quod postea Strelnum transtulit: alterū uerò uiris, in suburbanis Vuratislauiensibus, titulo sancti Vincentij, quod Vuratislauiēses nostra memoria prætextu metus Turcarū demoliti sunt. Florent adhuc in Polonia huius ipsius Petri posteri, cygno in rubro scuto insigni utentes: indeq; Labenciorū nomē habet ea familia. Interim dum Boleslaus Danicā expeditionem obit, Volodor Præmisliensium dux, cum abesse eum cōperisset, immemor fœderū & iurisiurandi, quod Boleslao Kiouiæ dederat, misso Volodimiro filio cū exercitu, uicinā sibi Poloniam præsidio uacuā, cædib. & incendijs uastauit, usq; ad Biecium oppidū: ingentemq; pecudū, iumentorū & hominū prædā abegit. Itaq; reuersus à Danica expeditione Boleslaus, & hyeme illa quieti militū data, insequēti æstate bellū Volodoro fecit. Aduenieti occurrit impigrè Volodor, cū non contemnēdis suorū copijs, & aliorū Russorum principū auxilijs, uastationē suarum ditionū prohibiturus. Cui fecit mox Boleslaus pugnandi copiā: nec ille detrectauit. Cōseruntur manus: sed uix primū nostrorū impetum Rusi sustinuere: mox in fugam acti, nequicq; reuocante Volodoro, diuersi dilapsi sunt: castra fugientium à nostris direpta. Cecidere de Rusis in eo prælio & in fuga, multi fortes & insignes uiri: inter quos præstabāt, Nauorotnicus & Sarithnicus. Dux Volodor Haliciā fugit, ibi uires reparaturus. Post uictoriā Boleslaus liberius hostiles regiões

In Daniam Boleslai expeditio, & successus eius.

Petri Dunini opera.

Præmonstratēses monachi.

Vuratislauienses monasteriū S. Vincentij demoliti.

Labencia familia.

Rusicū bellū.

Biezz oppidū

Rusi uicti à Polonis.

diuexauit ac depopulatus est, uicem'q; Rusis cum fœnore reddidit: ci A to'q; deduxit exercitum, nulla munitionum expugnatione tentata propter urgentem hyemē, quæ sæuissima ac diuturna eo anno fuit. Cracouia urbs eo anno penitus conflagrauit: incertum fortuito'ne incendio, an à Boemis clàm subornato, propter receptum Sobeslaum exulem: cui Boemiam eodem anno repetēti (propterea quòd Vuladislaū fratrem, rerum Boemicarum tunc potientem, periculose ægrotare acceperat) Boleslaus pecuniā & milites liberaliter suppeditauit. Et redintegrata quidem pax est inter fratres, Suatana matre interueniente. Verùm paucis illis diebus Vuladislaus extremum clausit diem: ei'q; Sobeslaus in principatu, procerum & populi fauore successit. Quod molestè ferens Otto marchio Morauię, cum ipse Sobeslai uiribus impar esset, Lotharij Cæsaris, qui Henrico quinto paulo antè uita defuncto successor designatus erat, opem implorauit. Ac dedit quidem Lotharius Saxonibus suis negocium insequenti anno, ut eum in Boemorum principatum inducerent: uerùm is exercitus apud Chlumecium oppidum Boemiæ à Sobeslao profligatus est. Vbi Otto etiam cecidit. Sobeslaus uerò cum Cæsare, cui grauius tunc à Conrado Sueuorum duce, Henrici defuncti sororis filio, & ipso ad imperium adspirante, bellū imminebat, in gratiam redijt, & impotētius dominari Boemis cœpit. Fratrum enim filios, & proceres nonnullos in carcerem coniecit. Hoc ipso autem anno Volodor Russorum Præmisliensium dux, in medio belli apparatu uita decesit. Verùm filij eius Volodimirus & Roscislaus, exercitum à patre cogi cœptum, nihilo minus ad uastandos Polonorum fines immiserunt. Sed is pauculis pagis ad Vislocam flumen exustis, citò se domum recepit: non plus habens animorum, quàm sui duces, qui ad eam expeditionem profecti non erant. Quieuit à bellis eo anno & consequentibus aliquot Boleslaus princeps, cum pleræq; omnes finitimæ gentes partim externis alijs, partim ciuilibus bellis distinerentur. Etenim Stephanus Vngarorum rex cum Græcis & affine suo Constantinopolitano Imperatore bellum gerebat. Apud Russos Volodimirus & Roscislaus, Volodori ducis filij, belligerātes inter se, uires eius gentis distrahebant. Ne apud Boemos quidem quietæ res erant, quemadmodum dudum memorauimus. In Germania uerò & Italia Conradus Sueuus cum fratre Friderico contra Lotharium Cæsarem arma sumpserant, donec uicti ab eo, Bernardi Clareuallensis abbatis, doctrina, pietate & sanctimonia uitę clari, opera ipsi reconciliati sunt. Rogerius autem Normannus, Innocentio eius nominis secundo pontifice maximo Roma pulso, utriusque Siciliæ regis titulum primus usurpauit. Quietem igitur nactus Boleslaus, ad religionem cultum'q; diuinum, animum adiecit. Nam basilicam Cracouiensem, humilem etiamtum & neglectam, in augustiorem formam redegit, excitatis altius muris eius, ac duabus turribus ad latera adiunctis: supellectilem quoq; eius ueste preciosa, auro'q; & argēto facto maiorem in modum auxit. Quin & collegium sacerdotum siue canonicorum eius basilicæ, B

Cracouia conflagrauit. *Sobeslaus Boe. princeps.* *Lotharius Cæsar.* *1126 ann.* *Saxones profligati à Boemis.* *Sobeslai crudelitas.* *Russorum excursio in Poloniam.* *Vislocа fl.* *Vngari regis cum Imperatore Cōstant. bellum.* *Russorum ducum intestinū dissidium.* *Conradi Sueui bellum contra Cæsarē Lotharium.* *S. Bernardus.* *Siciliæ utriusq; primus rex Rogerius.* *Cracouiēsis basilica à Boleslao exornata.*

A uiginti ad ueterem numerum adiectis, amplificauit, eisq; certos pagos & possessiones ipse, Radossus uerò episcopus decimas attribuit: permisit autem pius princeps episcopo ius omne cōferendi ea sacerdotia, ipsius arbitratu. Auctus est deinde filio sui nominis Boleslaus: cui quidem postea Crispo, à capillorum specie, cognomentū fuit. Anno Christi 1128 memorat Dlugossus, Boleslaum filio suo filiam regis Daniæ cū ampla dote uxorem accepisse. Sed qui'nam is filius fuerit, ille nō meminit, nec nos conijcere possumus. Nā Vuladislaus quidē natu maximus è Sbislaua susceptus, habebat Cristinam uxorem superstitem. Cazimirus autem uix septimum tunc annum attigerat. Saxo quidem Danicæ historiæ scriptor, quem sequitur Albertus Crantius, memoriæ prodidit, Boleslaum Polonorum principem Magno Nicolai regis Danorū filio, filiam suam per internuncios desponsam, in matrimonium collocasse, eamq; cum exercitu & classe instructa in Pomeraniam deduxisse: eòdem Nicolaum regem & ipsum naualibus copijs instructum, occurrisse: coniunctisq; copijs Iulinum urbem insignem & uetustam eos expugnasse, & Varcislao duci Pomeranorum communi hosti pacem petenti dedisse: deinde Nicolaum sponsam filij secum deduxisse. In Daniam uerò expeditionis Boleslai neuter facit mentionem. Post hæc Boleslaus, quamuis magnis in ornatum templorum, & in alimenta sacerdotum atque egenorum impendijs atq; donationibus, iugiq; precatione & lachrymis, & aspero tenuiq; uictu & cultu corporis, cilicio B pro ueste utens, & cinere sese aspergens, ægrotorumq; mendicorum pedes subinde manibus suis abluens, admissum in Sbigneum fratrem facinus sedulò expiaret, cum alijs satisfaceret, tamen ipse sibi non satis faciebat, nisi & laborem longæ molestæq; peregrinationis adijceret. Itaq; solenne Christianis quadraginta dierum ieiunium, pane tantum & aqua gustādis, cilicium indutus, cum exegisset, paucis sacerdotibus & alijs pijs hominib. comitatus, ad Ægidij tutelaris diui sui sepulchrū, peregrinationē priuati habitu suscepit: atq; id iter magna ex parte nudis pedibus confecit, nullum templum, nullum monasterium, nullum egentium domicilium, neminem deniq; sacerdotem aut mendicū prætëriens, quin liberalitatis & munificentiæ quippiam in eum depromeret. Quindecim dies apud diui sepulchrum ieiunijs & supplicationibus uacans, commoratus, cum in Poloniam reuertisset, & reliquum illius anni tempus quieti dedisset, uere proximo in Vngariam ad diui Stephani sepulchrum alteram peregrinationem instituit: eaq; religiose & pedestri item itinere obita, & quidem non sine molestia, propterea quòd splendidè & honorificè contra animi sui sententiam à Stephano rege, genero suo, & à primoribus Vngaris acciperetur ac deduceretur, Gnesnam etiam adijt, ad diui Adalberti reliquias, paulo antè Iacobi archiepiscopi opera in propatulū prolatas è latebris, in quibus diu, post captū & uastatū à Boemis exulāte Cazimiro rege id oppidū, paucis conscijs delituerant: & octoginta pondo auri & multas gēmas in urnam diui contulit. His peractis, non ita multo pòst Cazimirum filium

Canonicatus uiginti Cracouiæ additi à Boleslao.

Boleslaus Crispus natus. 1128 ann.

Danorū regis affinitas cum Boleslao.

Sax. li. 13. Dan. Crant. lib. 3. ca. 29. Vandal.

Iulinum Pomeraniæ expugnatum.

Boleslaus pœnas de se ipse sumit interfecti fratris.

Peregrinatio Boleslai in Narbonensem prouinciam.

In Vngariam.

Gnesnam.

S. Adalberti reliquiæ è latebris erutæ.

Donarium Boleslai templo Gnesnen.

lium immatura morte defunctum amisit. Verùm eum mœrorem uiri, A mox uxor alio filio edito mitigauit, cui Miecislao nomen inditum: senisq; cognomen postea puero, propter grauitatem morum & prudentiam, additum est. Alium item sequenti anno enixa est, qui aui materni & auunculi Cæsarum nomine, Henricus appellatus est. Quo quidē anno Boleslaus expeditionem in Vngariam fecit, ut nepotes suos, quēadmodum Dlugossus memorat, Stephani regis filios, exules cum matre reduceret. Nam obierat Stephanus rex, anno superiori: & Vngari Belam cæcum, quem Colomannus rex patruus unà cū Almo patre excæcauerat, regē sibi, præteritis Stephani liberis, creauerant. Ii ergo paterno regno frustrati, & uitæ præterea suæ à nouo rege, quamuis propinquo, metuentes, in Poloniam ad Boleslaum auum cōfugerant. Motus eorum precibus & calamitate Boleslaus, cum ualido exercitu, & euocatis ex fœdere Russorum auxiliis, in Vngariā cōtendit. Occurrit ei in Scepusiēsi territorio cū magnis Vngarorū & Austriorū copiis Albertus Marchio superioris Pānoniæ, siue Austriæ, cū quo soror Belæ regis nupta erat. Cōmittitur durū prœliū. Tandē uirtute & cōstantia nostrorū ac ducis solerti diligentia in fugā aguntur aduersarii: nec longius eos fugiētes nostri persecuti sunt. ita enim à principe præceptū erat. Duxit deinde ad Budā metropolim Boleslaus: sed in itinere certior fit, Sobeslaū Boemū in gratiam Vngarorū, excursionē in Poloniam fecisse, & Vuratislauiensem tractum ferro & igni uastare. Aduocato castrensi consilio, consulitur in medium, quid facto opus sit: uicitq; ea sententia, B quæ propria defendenda potius, quàm aliena uindicanda esse censebat. Itaq; intermisso in præsens Vngarico bello, Boleslaus magnis itineribus aduersus Boemum sua inuadentem, rectà per Morauiam contendit. Verùm Boemus cognito Boleslai aduētu, domum se cum præda raptim recepit: nec anni tempus spacium nostris dabat, ingratum & perfidum hostem ulciscendi. Quocirca dimisit tunc exercitum Boleslaus. Cæterùm æstate quæ consecuta est, parantem eum in Boemos arma, magnis precibus expugnāt exules Vngari, qui ad Stephani liberorum partes multi indies perfugiebant, ut cœptam potius in Vngariam expeditionem prosequeretur. Itaq; Vuratislauiensi conuentu & comitatu omni præsidio ad tutandos fines suos aduersus uim Boemorum relicto, cum reliquis copiis & auxiliaribus Rusis Vngariam ingreditur, & nemine magnopere resistente, atq; adeò compluribus Vngaris cum eo se coniungentibus, ad Vissegradum, quò Bela se receperat, contēdit. Interim cognoscit, Boemos maiore ui Silesiam rursus, cedentibus suis qui relicti erant in præsidio, nec sustinere uim hostiū ualentibus, crudeliter diuexare. Itaq; omisis iterum Vngaris, transmissisq; celeriter montibus atq; syluis, qui Morauiam ab Vngaria disterminant, magnam Morauiæ partem, ut par pari referret, depopulatus est: uastatisq; agris, & abacta ingenti præda, in Poloniam reuertit. nec deinceps reductionē nepotum & Vngarorum exulum tentauit, ne maiorem quàm pro uiribus belli mollem in se attraheret: eo quòd accepisset,

Lotharium

Miecislaus filius Boleslao natus.

1132 ann.

Henricus Boleslai filius.

In Vngariam expeditio Boleslai.

Bela cæcus rex Vngarorum.

Albertus Marchio Austriæ.

Silesiam depopulantur Boemi.

Boleslaus ex Vngaria in Silesiam cum exercitu contendit.

Boleslaus iterū in Vngariā ducit exercitum.

Silesia iterum uexata à Boemis.

Morauia uastatur à Polonis.

A Lotharium Imperatorem magnis precibus & muneribus à Bela rege inuitatũ, opem suam illi promisisse. Aliter hæc ab Vngaricarum rerũ scriptoribus narrantur. Negant illi Stephanum regem ullos liberos reliquisse: nec Polonę uxoris eius mentionem ullam faciunt: sed Borichũ è Russa Colomanni regis uxore natum, siue is uerè Colomanni filius fuerit, siue ex adulterio susceptus, pro Colomanni filio sit habitus, eum inquam, post Stephani mortem à Polonorum & Russorum principibus adiutum, quasi hæreditarium regnum Vngarorum armis repetiuisse. Nec tamen Polonos atque Russos eo bello ad prælij dimicationem uenisse: sed amica Belæ regis legatione & postulatione motos, deserto Boricho, uti notho, populariter domos reuertisse. Paucos uoluntarios, qui cum Boricho manserant, ab aduersarijs profligatos, & in his fratrem comitis Cracouiensis (sic enim illi habent) captum esse. Horum utrum uerius sit, legentium esto iudicium. Insequenti anno Boleslaus iniurias Boemorum quàm cumulatissimè ultum ire cupiẽs, ualidis suorum & auxiliariorum Russorum copijs Boemiam longè latéque usque ad Albim flumen, ferro & incendijs omnia miscens, peragrauit. Nam Boemus, quamuis iustum & ipse haberet exercitum, nusquam tamen cum nostris aperto marte congredi ausus est: uerùm ex insidijs in pabulatores Polonos, & quicunque ab uniuerso exercitu castris'que prædabundi excurrerant, impetum faciebat, interim occasionem bene gerendæ rei captãs. Itaq; noster agris, uicis & oppidis B hostilibus fœdè uastatis, cum ad pugnam elicere hostem non posset, ingenti præda onustum exercitũ reduxit atq; dimisit. Nec multo pòst Boemus citato agmine eã Poloniæ siue Silesiæ oram, quæ ad Odram est, aliquantisper depopulatus, raptim se inde domum recepit: ueritus, ne Boleslaus reuocato, quem dimiserat, exercitu, reditum suum impediret. Hoc tempore Rusi cœpere nouas res moliri, eo quòd molestè ferrent, asiduò sibi milites & auxilia imperari: & ea fortasis opinione elati, quasi sine se Poloni gerere bella non possent. Author eius consilij Iaropelcus Vulodimiri filius, Kiouiensium princeps erat, qui in conuentu cæterorum principum Rusiæ, huiuscemodi orationem habuisse perhibetur. Quàm dura cõditione Polonorum principi seruiamus, Principes, nõ est necesse pluribus uerbis exponere. nam ut uos, qui ad imperandum alijs, non ad parẽdum nati estis, prætercam, multitudini quidem certè nostrorum hominum, quæ seruituti assueta, sine alieno dominatu rectè uitam degere nõ potest, tamen quàm acerbus sit istius seruitutis sensus, uidetis. Quis autem omnino tam patiens est, ut & graue tributum pendere, & in alieno solo procul à patria, nullo suo compendio, alieno iussu ductu'que perpetuò militare, & apertis periculis obijci se, aliúmque expertem periculi laborum & uulnerum suorum præmia tollere, æquo animo ferat? Sed fuerit hoc maiorum nostrorum, qui perniciosa ambitione & intestinis disidijs hoc malum sibi accersiuerunt, & florẽtissimum imperium fœda seruitute commutarũt: nullum'ne nos quæremus eius mali exitum? Ego uerò honestè mori, quàm

Vngarorum historia.

1134 ann. Boemicum bellum.

Silesiam depopulantur Boemi.

Russorũ à Polonis defectio.

Iaropelci oratio ad Russos suos.

Seruitutis incommoda.

quàm turpiter seruire malim, principes: idemq; de uobis iudico. Subdiderunt colla iugo maiores nostri, suis magis quàm Polonorum armis uicti, cum ciuili & parricidiali bello mutuò se afflixissent, & alij cõtra alios Polonorum opem suo iuxtà ac aduersariorum malo implorassent: hostes experti, quos in auxilium aduocarant. Nos cõiuncti & concordes id iugũ non excutiemus? Quasi uerò non magis nos, quàm Boemi & Vngari, atq; adeò ipsi impotẽtes domini nostri Poloni, multitudine & uiribus abundemus. Quòd si bene ij rem gerunt aduersus Vngaros & Boemos, nostrum id est totum: nostris illi uiribus ualent, non suis: nostra iuuentus primos & acerrimos hostium impetus sustinet, illi sibi cauent post principia. Quod si ullum unquam fuit tempus, quo asserere nos nullo negocio in libertatem possemus: nunc certè id nobis fortuna, siue adeò Deus, qui sanctius & rectius à nobis quàm ab illis colitur, obtulit, cum Poloni maximis duobus bellis Vngarico & Boemico distinentur: quorũ neutri sanè pares erunt, si nostra ipsis auxilia detrahamus, tantum abest, ut nostra præterea arma sustineant. Ego uerò, principes, non tam ad certam libertatẽ, quàm ad uictoriam & amplissimum imperium uos uoco, si uiri esse pergitis. Illi nobis seruierint, nobisq; militauerint, quæ nos dudum ipsis præstitimus, si uos uolueritis. Et habemus sanè cùm ad omnia obsequẽtem, tum odio duræ seruitutis & Polonici nominis inflammatam multitudinem. Videte modò, ne studiũ illi uestrum ductusq; defuisse uideatur. Assensi sunt omnes Iaropelco: obstringũt sese mutuo iureiurãdo. Cõsultatur de apparatu, & de initio belli faciẽdi. Placuit tandẽ, celari ac dissimulari id cõsilium ad tempus, dum quæ opportuna ac necessaria essent ad tantum bellum comparantur. Permanauit fortè ea res, ut sunt Russorum fluxa & infida ingenia, ad Boleslaum: cõturbabat eum illa alieno suo tempore constituta rebellio, quòd ad duo maxima bella tertium non minus, nec scio an maius, ipsi accedebat. Cõuocat senatum: exponit de intempestiua Russorum defectione: dicuntur sententiæ. Ibi inter alios proceres Petrus Vulostouicius, comes Xiansensis, uir magni ingenij & cõsilij, in eam sententiam uerba fecit, ut diceret, non maximo negocio nascentem rebellionem opprimi posse, si caput eius rebellionis Iaropelcus amputetur. Id arte facilius esse factu, quàm apertis armis: nec dedecere, si dolo perfidia uindicetur. ad eamq; rem operã suam pollicetur: cætera quietos esse iubet. Inde paucis fidis comitibus, neq; tamen consilij conscijs, assumptis, in Russiam ad Iaropelcum proficiscitur. Exiliũ & fugam simulat: Boleslai crudelitatem in se & graues iniurias incusat: fugæ perfugium, tutumq; latibulum à Iaropelco, de cuius humanitate & uirtute multa audiuerit, petit: addit multa de impotentia & sæuitia Boleslai in omne genus hominum, quibus rebus, suis exosus factus sit. Pergratus fuit aduentus Petri Iaropelco, pergrata oratio. gaudebat diuinitùs sibi oblatum consilij sui adstipulatorem & adiutorem: multa de Boleslao & statu rerum Polonicarum quærit, nõnihil etiam de defectione sua significat. Accommodabat Petrus respõsa sua ad illius uoluntatem,

Rußi quomodo subacti à Polonis.

Russorum uires.

Occasio recuperandæ libertatis.

Russorum ingenium.

Petri Vulostouicij consiliũ.

A luntatem, approbabat consilium. Quibus rebus fidem sibi adstruxit apud eum, & in intimam eius familiaritatem sese insinuauit. Itaq; Iaropelcus communicato cum cęteris principibus consilio, maturare rebellionem statuit. Rus fortè secesserat cum paruo comitatu. secutus erat & Petrus: qui obseruata bene gerendæ rei occasione, Iaropelcum cum paucis prandentem, signo dato comitibus suis, comprehendit: cōstringit: & equo impositum celeriter, dispositis prius per loca equis & nauibus, auehit, & incolumis ad Boleslaum perduxit. Collaudauit fidem, studium & operam Petri Boleslaus, & peramplis eum muneribus ornauit, Iaropelcum uerò custodiæ tradidit. Vnde intra uertentem annum, maximo auri & argēti pondere à Basilisco, siue Vasilco fratris sui filio redemptus, ad principatum suum data Boleslao fide reuersus est: in qua tamen fallenda, patrio indulsit ingenio. Nam cum aperta ui imparem se esse Boleslao cerneret, ad dolos animum conuertit, ut par pari referret. Vngarum quempiam, hominem non ignobilem, cæterùm uafrum atq; callidum, subornauit, qui pro perfuga ob defensas Stephani liberorum partes ad Boleslaū delatus, captata occasione uel uitam eius peteret, uel insigni aliqua clade Polonos afficeret. Qui quidem industria sua & eloquentia, & bene assimulatis ad tempus officijs, ita se in amicitiam creduli principis breui tempore insinuauit, ut ad consilia quę habebātur de repub. adhiberetur, ac præfectura Vislicie̅si donaretur. Cum sedatos penitus Russicos motus Boleslaus existimaret, maB iore apparatu ad Boemicum bellū sese accingebat. Hoc agentem, legati Lotharij Cæsaris Rom. conueniunt: postulant, ut iudicio siue arbitrio Cæsaris potius quàm armis cum Boemo de iniurijs disceptet: illum Cæsaris esse tributarium: à Cæsare ad æqua omnia coactum iri, si legatos ad Cæsarem cum summa potestate Boleslaus mitteret: aut si ipse eò proficisci dignaretur, quod quidem futurum esset Cæsari gratissimum. Hoc eò faciebat Lotharius, quòd in Italiam festinabat, nec uolebat Boemum Polonico bello distineri, quo minus auxilia ex fœdere sibi mitteret. Proficiscitur Boleslaus ipse Bambergam ad Cæsarem perquàm splendido comitatu. Venerat eòdem & Boemus. Tentatur pax inter dissidentes principes: quæ cum coire non posset, tamen ne magis iritatis animis discederent, trium annorum inducias, instāte maximè & orante Cæsare, inter se paciscuntur. Quæ priusquam finitæ sunt, pax perpetua inter Polonos & Boemos, sed post Halicie̅sem demum cladem, de qua paulo inferius dicemus, interuenientibus utriusque gentis proceribus, firmata est. Nugatur hic more suo Venceslaus Hagecus, dum hæc non multò aliter enarrat. Cæterùm H. Mutius magis ociosum, quàm tunc fuit, fingit Lotharium. Non tam comiter enim, neque per legatos eum egisse cum Polonis, sed bellum in eos comparasse: idq; non ut Boemis commodaret, sed quòd rebellabant Poloni, tributumq; Rom. Imperatori debitum à duodecim annis non pendebant. Eos uerò bellum timentes, ducem suum cum magnis muneribus Imperatori obuiam misisse: atque eum in Saxonia occurrentem, ad Lotha-

Petri Vulostouicij audax facinus.

Astus

Iaropelcus captus, ac dimissus.

Par parj refert

Vngarus perfugam se simulat.

Vngarus præfectus Vislicien-sis.

Lotharij Cæsaris legatio ad Boleslaum.

Boleslaus ad Lothariū Cæsarē profectus

Polonorū cum Boemis induciæ.

Hagecus.

H Mutius.

rium admissum non esse, nisi prius tributa debita solueret, & iusiurandum daret, se Romano Imperatori deinceps dicto audientem fore. Id utrunque cum ille fecisset, magna'que insuper dona dedisset, pacem ei datam esse. Huius autem narrationis penes authorem fides esto. Multum sanè interfuit Lotharij, huiuscemodi rumores tunc in uulgus spargi. Ac noster quoque Dlugossus scribit, Lotharium à Boleslao tributum Pomeraniæ Rugiæ'que nomine, tanquam ad Romanum imperium pertinentiū, poposcisse: uerùm illū negasse, quòd eas suas prouincias esse affirmaret. Ita constitutis rebus cum Cæsare, ad Italicam expeditionem, pontificem'que reducendum, ac diadema Imperiale ab eo accipiendum spectante & festināte, Boleslaus in Poloniam reuertit. Dum autem is hac de causa abest à Polonia, Vngarus ille, cuius dudum mentionem fecimus, commodam proditionis occasionem nactus, celeri nuncio Iaropelcum euocat: ad sextum Idus Februarij, ad Vislicíam adesse cum expeditis copijs iubet. Est autem Vislicia oppidum nono à Cracouia milliario, in rupe, quam Nidæ amnis restagnatio insulam facit, situm: ad quod non nisi per aggerē, nec eum latissimum, & pontes sublicios aditus est. Erat'que tunc temporis frequens & populosum id oppidum, quanquam ne nunc quidem desertum est. Eò igitur Vngarus, de aduentu Russorum certior factus, commigrare uiciniam omnem cum liberis, uxoribus & facultatibus suis iubet. Libenter facit iussa plebs pariter & nobilitas, ut se sua'que loco munito ab hostium armis defendat. Adsunt ad condictum tempus Rusi: intromittuntur ab Vngaro clàm in oppidum intempesta nocte: ingentem uulgi, nullo neque sexus neque ætatis discrimine aut misericordia, cædem edunt: oppidum succendūt: nobiliores ac ditiores cum reliqua præda pecudum in modum cursim abigunt. Proditori Iaropelcus princeps præmij loco linguam præcidit, oculos effodit, genitalia membra abscidit. Sic ille perfidus dignam sceleris sui mercedem tulit. Oderunt enim ferè proditorem principes atque reges, quamuis proditionem ament. Reuersus autem è Germania Boleslaus, cum de Visliciensi excidio, & Iaropelci perfidia didicisset, ingentes aduersus Iaropelcum & Russos iras concipit: cum'que primùm per anni tempus res geri potuere, non modò ex nobilitate, uerùm etiam ex oppidanis & agrestibus magnum comparauit exercitum: & Rusiam fremens, perinde ac leænæ uel ursæ rapto foetu solent, ingreditur. Cum autem nemo ipsi prodiret obuiam (nam Iaropelcus peccati simul & uiriū suarū sibi conscius, procul in paludes atque syluas sese abdiderat) Vuladimiriensi regione omni & proximis quibusque crudelissimè uastatis, afflictis, & exustis, cum ingēti prędа reuertit in Poloniam. Iritatus magis quàm fractus ea clade & calamitate Iaropelcus, & cæteri Russorū principes, de ratione belli cū Polonis gerendi cōsultabant: & in eam ueniebant sententiā, ut dolis aggrederētur eos, quibus uirtute pares non essent. Fortè fortuna optatam eis occasionem obtulit. Etenim cum cōperissent Iaroslaum Haliciensiū ducem cum Polonis sentire, & ab eo cōsilia sua prodi, principatu eum eiecere. Itaque

Vislicia oppidum.

Vislicia direpta à Rußis, et incensa.

Proditionis præmium.

Rußicū bellū

Vuladimiriensis ora uastata.

Iaroslai Haliciensium ducis fuga ad Polonos.

A Itaq; in Poloniam is ad Boleslaum confugit. Nec ambigebant Rusi, cum à Polonis reductum, & se ultum iri: anteuertendos & fallendos sibi eos esse iudicant, ut pacato agmine tanquam in tranquillis rebus uenientes ex improuiso opprimerent potius, quàm aperta ui non sine periculo graue bellum repellerent. Halicienses subornant, ut simulato principis sui desiderio, à Boleslao petant, ut eum primo quoque tempore reducat: affirment, pœnitere Russos, quòd eum eiecissent, quippe qui offensum Boleslaum uehementer metuant: quieturos'que eos esse, & culpam deprecaturos. Faciunt iussa Halicienses: eadē penè confirmant nobiles quidam Vngari, Haliciēsibus finitimi, ab eisdem principibus ad astruendam & perficiendam institutam fraudem conducti & summissi. Habuit dictis fidem Boleslaus, ut erat natura credulus & apertus. Itaq; iusto quidem, sed minori tamen, quàm pro belli magnitudine & clādestino apparatu Russorum, exercitu Iaroslaum reducit, nihil hostile suspicatus. Appropinquanti Haliciæ, quod oppidum ad radices Sarmaticorum montium, Vngariam à Rusia diuidentium, situm, salinas habet, primæ Vngarorum turmæ instructæ gratulabundæ occurrunt: & præteruectæ nostros, extremum agmen claudunt: subsecuti deinde Halicienses, idem & ipsi faciunt. Suspecta ea res esse Boleslao cœpit. Accito'que Vuseborio palatino Cracouiensi, & magistro militiæ, suspicionem suam cum eo communicat. Dum hæc illi inter se conferunt, ac de euitando periculo & insidijs consultant, ecce

Russorū fraus.

Boleslaus credulus.

Haliciæ situs.

B apparent procul à fronte instructæ Russorum acies, quas Iaropelcus citato cursu ducebat. Sublata erat omnis dubitatio. Precipitatum se in insidias, & in medio hostium conclusum Boleslaus uidebat: & quanquam longè imparem se numero hostium animaduertebat, tamen qui semper solitus esset uincere, satius esse ducebat, honestè occumbere, quàm fugiendo uictoriam ultrò hosti concedere. Itaque instructis pro tempore contra utrunque hostem aciebus, & paucis cohortatus milites, signo dato primus in imminentem à fronte hostem impetum facit. concurrunt infestæ acies: extollitur ad cœlos clamor uirorum, clangor tubarum, & armorum strepitus. Contendunt nostri de salute, Rusi de uictoria. Iam'que nostrorum res, ueterani exercitus uirtute & peritia, meliori loco esse incipiebat, ea maximè parte, qua Boleslaus militis pariter & imperatoris officio fungebatur, magnam'que in hostibus stragem edebat: cum subitò perturbatis ordinibus, & fugæ initiò à palatino quodam, cuius nomen non memoratur, orto, sequentibus eum qui proximi steterant, magna pars exercitus Polonici in fugam coniecta est. Pugnabat nihilominus cum paucis, & ijs quidem partim saucijs, partim lasis, Boleslaus: & cum fugere sibi turpe duceret, nolebat tamen inultus mortem oppetere. Fortè equus cui insidebat, multis uulneribus confectus atque debilitatus concidit. Ibi miles quidam gregarius, obscurus & originarius, ut ait Vincētius, subleuatum eum equo suo imposuit: & ut patriæ magis quàm gloriæ suæ rationem duceret, fuga'que melioribus se rebus seruaret, orauit. Sic ille tunc quadragies

Rußorum cum Polonis prælium.

Boleslai uirtus.

Palatini fuga.

Gregarij militis præclarum facinus.

Boleslai uictoria. septies uictor princeps (tot enim secundis prælijs dimicasse memoratur) nobilissimi uiri fuga proditus, gregarij militis opera præsenti se morti eripuit. *Fugæ merces.* Reuersus in Poloniam, palatino quidem illi fugæ principi leporis pellem, colum, & fusum dono misit, meticulositatem eius & muliebrem animum notans: qua ignominia ille ad uolũtarium suspendium adactus est. *Virtutis præmium.* Militem uerò salutis suæ authorem (nam & is fortè saluus è prælio euaserat) insignibus nobilitatis, luculenta pecunia & possessionibus remuneratus, etiam ad honores amplos & magistratus euexit, posteritatemq́ eius omnem nobilitauit. *Boleslai excelsus animus.* Deinde fiscum suum in redemptionem captiuorũ, qui permulti erant, effudit. nec tamen omnes redimi potuere: multi uenditi, in fœda seruitute consenuerunt. Et uehementer quidem angebatur animo Boleslaus, ut solent ij qui perpetuò secundis rebus usi, aduerso aliquo casu affliguntur. pudebat & pigebat eum sui ipsius, quòd tantæ illius cladis culpam in se agnoscebat: quippe qui credulus nimium & incircumspectus fuisset. Sed tamen de labe illa delenda, & ulciscendis perfidis Rusſis atque Vngaris, sedulò etiam atque etiam cogitabat. Et quo liberius id faceret, cum Sobeslao Boemorum principe Closci conuentum egit, pacemq́ fecit, arbitris utriusq́ populi proceribus. *Polonorum fœdus cum Boemis.* Pudore autem ac dolore stimulãtibus, conspectum hominum & colloquia uitabat. Quæ res ei maturauit mortem. Nam ex mœrore illo & anxietate animi in languorem corporis & morbum incidit: qui sensim ingrauescens, omnem medicinam renuentem, toto anno lecto affixum, magnopere debilitauit. Nec angorem ac morbum eius natus filius Cazimirus leuauit. *Cazimirus filius Bolelao natus.* Vbi mortem appropinquare sibi sensit, conuocatis proceribus, qui officij causa undique conuenerant, & quatuor filijs adstantibus, de cõcordia apud eos uerba fecit: partitusq́ omnia quæ tunc erant Polonicæ ditionis, inter quatuor filios, principatum & summam rerum penes Vuladislaum natu maximum constituit, cæteros eius authoritatem sequi iussit. *Polonia diuisa inter Boleslai filios.* In partitione quintum filium, qui superiori anno natus erat, prẹterierat. Id eum proceres obliuione fecisse existimabant. Itaq́ admonent, ut ne illum exortem patrimonij relinquat. *Vaticinium Boleslai.* Respondit princeps: Iam illi quoq́ portionem suam esse designatam. Admirantibus cunctis: Non aduertitis, inquit, in curru inter quatuor rotas quintam esse eam partem currus cui homines insident, & onera imponunt, quæ quidem à rotis sustentatur atq́ portatur? Eum igitur locum inter quatuor fratres quintus obtinebit, illisq́ suo tempore succedet. Diuinitùs ne id quod futurũ erat, prẹsciuerit, an ut solent homines ferè instante morte alienati mẽte diuinare, an uerò discerpere in plures partes principatũ noluerit, dicere nõ habemus. *Boleslai mors.* Nec ita multò post sacris Christianorũ mysterijs ritè procuratus, uita excessit, maximo totius Poloniẹ desiderio: cum regnasset post patrẽ annos trigintasex, uixisset quinquagintatres. *Anni uitæ & regni Boleslai.* Funus Ploscum solenni pompa elatũ, & iuxta patrẽ conditum est. *Boleslai figura, ingenium, & studia.* Fuit autẽ Boleslaus hic, habitudine corporis satis firma, uegeta, & laborũ patiẽte, colore fusco, statura mediocri; os ei carbũculus morbus ab ineunte adolescentia distorserat,

A storserat, atq; inde Criuousti cognomentum habuit. Animo uerò excelso fuit, & periculorum contemptore: iusti & æqui obseruātissimus: ad iram, gratiam, misericordiam ex æquo pronus: ad credendum perfacilis, quę res ei multarum aduersitatum, & ad extremū exitij causa fuit. Ad beneficentiam & liberalitatem cùm in omnes, tum præsertim in eos qui in re militari pręstabant, promptus: modestia & clemētia singulari: laudis & gloriæ cupidus: pacis artium non penitus expers, uerùm belli studijs longè præstantior: ad quæ à teneris, quod aiunt, unguiculis toto animo ferebatur. Hinc omnē ferè principatum suū bella gerendo exegit: miles strenuus & audax: dux prouidus, solers, animosus et felix, excepto ultimo illo Haliciensi prælio. Obijt autē anno Christi nati 1139, cum eū Lotharius Imperator uno anno anteuertisset: cui Germanorum principes Conradum ducē Sueuorum, cuius mentionem superius fecimus, suffecere. Sed nos exitu Boleslai Criuousti claudamus hunc librum: sequentes quinq;, secto ac discerpto monstrosè in plures principatus imperio, bellis'que ciuilibus dicaturi. Ex his autem proximus, Boleslai filiorum res gestas complectetur.

1139 ann. Lotharij Imp. mors.

Conradus Cæsar.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER SEXTVS.

VVLADISLAVS SECVNDVS, PRINCEPS.

B ORTVO Boleslao, torpor quidam animos hominum occupauit, futurorum malorum omine, propter sectionem regni, quam testamento Boleslai nuncupatā, filij eius flagitabant. Videbant enim omnes, se, qui dudū sub unius imperio florentes & formidabiles cūctis in circuitu uicinis populis fuissent, deinceps discerptis uiribus atq; studijs, quorumuis iniurię fore obnoxios. Neq; enim diu concordiam inter fratres, constitutionem'q; paternam ualere posse, cum infida ferè sit omnis regni societas: neq; contentos illos fore suis sortibus, degustata semel regnādi dulcedine: sed iniustè aliena inuadentes, & uim atq; iniuriam uicissim propulsantes, ciuilibus & parricidialibus armis inter se cōcursuros esse: quibus necesse esset tam amplam ac florentem dudū rempub. euerti. Itaq; aliquandiu triste silentiū omnes tenuere, promiscuè'q; à fratribus imperabatur, donec ij diuersa iubendo perturbare omnia cœpere. Tum demum cōuentu apud Cracouiam instituto, cum flagitatio fratrū, studia'q; & factiones cōparatę, ad unum deferri uniuersam rerum summā non paterentur, nec rectius quicquā in mentem cuiquam ueniret, necessariò Boleslai cōstitutio approbatur, ut iuuenes certis ac definitis à patre finibus dominarentur: principatus uerò & summa belli, pacis'q; authoritas penes natu maximum esset. Partitione regni secundum descriptionem patris facta, Vu-

Principatus multorū perniciosus reip.

Comitia Cracouiæ.

Diuisio regni Polonici.

ladislao quidem natu maximo Cracouiensis, Siradiensis & Lencicien A sis tractus, item'que Silesia obtigêre: Boleslao, qui Crispus appellatus est, Masouia & Cuiauia, Culmensis'que ac Dobrinensis tractus: Miecislao Gnesnensis, Posnaniensis, Calisiensis & Pomerania: Henrico Sendomiriensis. Cazimirus uerò infans exors, quemadmodum pater uoluerat, à Vuladislao curandus atq; educandus susceptus est. Ita ad suas quisque ditiones & quasi satrapias discessere, ut Vuladislaum tamen principem agnoscerent, eius'que maiestatem comiter conseruarent: qui iam sextum ac tricesimum agebat annum. Nam hæc anno Christi 1140 acta sunt. Extincto uictore ac terrore gentium Boleslao Criuousto, mutata'que, uti diximus, forma reipub. non diu uicinorum arma quieuere. Primus omnium Sobeslaus Boemorum dux immemor fœderum, quæ cum eo principe & uniuersa Polonia iurisiurandi religione interposita dudum icerat, nondum exacto à morte Boleslai anno, Silesiam infesto exercitu longè late'que populatus est: nec ea præda, quamuis magna, contentus, ad subigendam omnem eam oram animum adiecit: & quo facilius id faciat, locum opportunum apud uicum Coscenum inter lacus & paludes munitione & præsidio firmare adoritur. Sed hoc molientem uindicta diuina, iusta uiolati fœderis & iurisiurandi ultione perculit. Nam ualida febre correptus, incœpto desistere coactus est: relatus'que Pragam, non multo pòst inualescente morbo, extinctus est. Ita bellum exoriens repentè inter initia unius morte sedatum est. Neque enim Vuladislaus, Vuladislai B regis filius, qui Sobeslao patruo, filijs eius præteritis, apud Boemos in principatu successit, ei bello uacare potuit, domesticis motibus prohibitus, nec noster acceptas iniurias, uastationem'q; ditionis suæ ulcisci perrexit, ad inferendam, quàm ad propulsandam iniuriã magis spectans, & inuadendis alienis potius, quàm suis defendendis inhiãs: propterea quòd molestè ferret accisum & mutilatum principatum, sibiq; erepta esse duceret ea, quæ fratribus patris uoluntate cunctæ'q; Poloniæ consensu cesserant. Ægrum sua sponte eius animum uxor Cristina superba, auara & ambitiosa mulier, & quę Polonos omnes in porcorũ loco habebat, nec eos ad ministerium, ac uix ad conspectum suum admittebat, Germanis suis impēdio delectata, magis etiam inflãmauit, q eum prçter mores iuraq; gentium ad quartam modò partem principatus detrusum esse dictitaret, qui in uniuersum principatum patri, utpote natu maximus, succedere debuisset: se Cæsaris filiã, Cæsaris neptem, ex inclyta familia cum amplissima dote in spem uniuersi principatus ipsi nupsisse: nunc uerò ad exiguam sortem cum liberis cõmunibus redigi, qui quidem post patris mortem ad egestatem, indignam suo genere & ipsorum ordine, redituri essent. Quòd si ille uir esse pergeret, nec à moribus & uirtute paterna degeneraret, breui se uisuram esse domi totum regnũ. Patrem eius non tulisse unũ fratrem participẽ imperij: ipsum tres ferre? Quartũ quoq;, ubi adoleuerit, si sapiat, portionẽ suã repetiturũ esse. Summũ illud ius & authoritatẽ monarchiæ umbratilem esse; neminẽ ipsi obsecũdaturum. Quid si quis reliquorum fratrum ad sum-

Vuladislao summa rerum permissa.

1140 ann.

Silesia uexata à Boemis.

Sobeslaus Boemus extinctus.

Vuladislaus Boemorũ princeps.

Vuladislai Polonorum principis ambitio.

Cristinæ ingenium et mores.

Cristina maritum in fratres incitat.

A summum illum principatum adspiret? Quid si omnes inter se contra unum cõspirent? Tunc uerò nullam ipsi fore spem salutis, nisi in fuga & exilio. Præstare ergo anteuertere, q̃ anteuerti. Hæc eadem id entidẽ iterando, querendo, lachrymando, fremendo & obiurgando, tandem ad maturandum impium facinus uirum impulit. Sed ut sub honesto prætextu latêret scelus, & quo facilius uel adiuuante, uel certè non aduersante multitudine suorũ, cogitata perficeret, senatũ conuocat: queritur, Perniciosam & exitialem esse reip. partitionẽ principatus à patre suo institutam, propterea q multitudo principum cùm hostes ad inuadendum audaciores, tum ciues ad resistendum infirmiores, redderet. cuius rei aliquem iam gustum paruo temporis spacio ipsi fecissent, uexati impunè à Boemis: qui non modò cõmouere se, dum penes unum patrem suum fuit imperium, ausi nõ essent, uerùm etiam pacis cõditiones ab eo accepissent. Neq; uerò diu quietam esse posse ab intestinis discordijs atq; ciuilibus bellis eam rempub. quæ à pluribus exęquato dominatu, nõ certis legibus, sed arbitrio cuiusq; gubernetur. Nec diu maiestatem unius cuiuspiam ab ijs conseruari solere, qui non modò genere, sed uiribus etiam & potentia uni illi pares se esse sentirẽt. Exemplo esse recẽti penè hominum memoria Sbigneum, qui licet genere impar, tamen q pater eum fratri ex iusta uxore suscepto exęquasset, tantis malis, cladibus'q; rempub. inuoluerit, ut eam euersurus omnino fuerit, nisi iusta fratris indignatio aliquando tamen eum de medio sustulisset.

Vuladislai principis oratio in senatu.

B Boemos quoque & Russos uicinos suos nullam aliam ob causam ciuilibus bellis inter se ad excidium penè collidi, quàm quòd in multos partita sint eorum imperia. Quocirca uellent, iuberent, ut penes unum se, quem primogeniti prerogatiua cæteris fratribus prætulisset, uerè esset regnum. Attributurum se esse fratribus aut definitos è fisco suo reditus, aut uerò agros nõnullos & territoria, in quibus illi uitam honestè sustentare queant, nec tamen calcitrandi materiam aut occasionem habeant. Multo esse præstabilius, paucos quosdam incommodo ac detrimento affici, quàm uniuersos perire. His addit Cristina (aderat enim in senatu, quo minus liberè eius intuitu sententiæ dicerentur) cùm alia quæ uidebãtur, tum, sic in sua Germania, sic apud alias gentes, quæ cultu uitæ, ingenijs, & sapientia præcellerent, moribus atque legibus receptum esse, ut maximus natu in bona paterna succedat, cęteris fratribus paululũ aliquid præ manibus det, unde uiuant: hac spe se Vuladislao nuptui datam esse. Deinde sententias rogati senatores, cum stupefacti rei nouitate aliquandiu silentium tenuissent, tandem omnes, paucis à Cristina subornatis exceptis, impium & crudele principis consilium detestari: orare: monere: ne patris ultimam uoluntatem irritam faciat, ne uniuersæ Poloniæ consensum aspernetur, ne leges naturæ labefaciat. Valde esse dissimile, quod de Sbigneo commemoratum sit: illum nothum fuisse, nec ullo more aut iure in partẽ principatus admitti debuisse: hos legitima uxore, & quidem Cæsaris filia ortos, exortes paterni dominatus fieri rectè non posse. Illum improbum, impuden-

Cristina in senatu.

Primogenitorum ius apud multas gentes.

Libertas senatus Polonici.

tem, & iam inde ab initio in patrem impiũ extitisse: hos liberalibus in- A
genijs, honestissimè educatos, summo esse pudore & modestia, æquissimisq; animis ferre, & laturos porrò esse maximi natu fratris principatum. Magis autem consultum esse reip. si plurium ea consilijs & armis coniunctis defendatur, q̃ si ex unius iudicio & propugnatione dependeat. Non posse commodè unum omnia prospicere, nec ad omnes regni partes suis opem ferentem pariter accurrere, nec omnia per se munia principatus obire. Quòd si uicaria cuiusquam opera utendum sit, magis fidum, magisq; beneuolentem esse fratri fratrem, q̃ extraneum.

Vxorũ suasiones efficaces.

His & alijs dictis propemodum ad sanitatem reuocata erat mens principis, nisi uiolẽtior uxoris amor, nocturnæq; eius persuasiones & blanditiæ, quæ plurimum apud uxorios uiros ualent, tantóq; pestilẽtiores sunt, quanto plus potest is quem superant, præcipitem eũ egissent. De liberato scelere, tributum siue subsidium pecuniarium fratribus & fraternis ditionibus primùm imperat, ut eorum tentaret patientiã: & si renuerent, iustum haberet belli ipsis inferendi prætextum. Vbi paritum est, deinceps ad intercipienda quę eorum ditionis erant animũ conuertit, nec tamen Polonorum, quibus iam suspectus & exosus esse cœperat, quosq; alienos à cupiditate sua esse nouerat, ministerio & militia uti ad eam rem ausus est: sed Russorũ, cum quibus materno genere coniungebatur, auxilia clàm acciet, cũ his apertè iam in fraternas ditiones grassatur: edicit, ne cuiquam Poloni, præter se, obediant: contumaces aut uinculis, aut uerberibus coercet, aut bonis multat. Nonnullas iam B fratrum munitiones & oppida cũ pagis adiacentibus partim per Russos occuparat, partim in deditionẽ acceperat, ad florentiorem fortunã uel metu, uel (ut est uulgus ferè nouarum rerum, nouorumq; dominorum auidum) leuitate defluentibus passim hominibus. Ibi iuuenes impio fratris proposito perspecto, quid faciant porrò cũ suis consultant. Animaduertũt à bello ciuili animos popularium suorum abhorrere: nec ipsi satis animorum ad uim fratris propulsandã habebant, propterea quòd & uiribus minus ualebant, & quantum cuiq; fidendum esset nesciebant. Itaq; ad misericordiã procerum confugiunt: paternorũ meritorum, paternæ uoluntatis, publiciq; omnium ordinum consensus de partiendo imperio ipsos admonent: ipsorum fidei & protectioni se suaq; commendant. Ad fratrẽ etiam proficiscuntur: & quoniã caput illorum consiliorum Cristinã glotem suam esse senserant, ad mulieris pedes sese prosternunt: clementiam eius supplices implorant. Verùm ea surdis auribus lęuirorum preces accipiebat, & salutem reip. quę omni necessitudini præponenda esset, causificabatur. Cõmouit ea res multos ex primoribus, cùm iuuenũ misericordia, tum metu exorientis tyrannidis: cuius argumentum erat, q̃ Vuladislaus externum militẽ in suos immittebat: tum autẽ auaræ importunęq; mulieris odio, quę præter hãc in fratres mariti sui inclemẽtiam, nouis etiã exactionib. animos multorũ offenderat. Etenim ea, cùm alia quædã auarè & crudeliter instituerat, tũ uerò illud excogitauit, ut homines oppidani & rusticani

statis

Vuladislaus princeps pecuniam fratribus imperat.

Vuladislaus fratrum possessiones inuadit.

Boleslai filij deprecãtur fratris iniuriam.

Procerum alienatio à Vuladislao.

Exactiones nouæ institutæ.

A statis & solennibus ferijs honoraria quædam munera, nempe pullos & gallinaceos, anseres, oua, mel, auenam, porcos, triticū in cellam principis inferrēt. Quod cum semel atq; iterum ac tertiùm in gratiam principis non inuiti fecissent, lege uiri, ut id perpetuū deinceps esset, sancit. Itaq; impensius iam & apertius nōnulli iuuenibus fauebant. in primis autem Vuseborius palatinus Sendomiriensis, & magister militiæ: & Petrus Danus, comes Scrinnensis: quorū ille nonnunquam Russos ex insidijs paruis prælijs fundebat, Petrus uerò monendo & obiurgando principem ab instituto auocabat: quæ res ei, si non exitiosa, calamitosa quidem certè fuit. Nam Vuladislaus, ut omnibus de rebus cum uxore cōmunicabat, ita de Petri quoq; consilio ac studio ipsi narrauit. Excanduit subitò in hominem iracūda mulier, alioqui etiam ipsi infensa, ex huiusmodi causa. Venatum fortè Vuladislaus princeps & Petrus hic in remotas syluas ierant: ibi totum diem inuestigandis & persequēdis feris defatigati, ad uesperum ad focum constructa è cespite mensa, cum se pane & ferina carne, & aqua fontana utcunq; refecissent, & humi stratis penulis cubituri essent, Vuladislaus domesticarum lauticiarum & molliū stratorum recordatus, ioco Petrū appellans: Mollius, inquit, nunc Petre uxor tua cū Abbate Scrinnensi siue Suleouiensi cubat, quàm nos. Petrus contrà, ut iocū ioco retunderet: Fortasse, inquit, & tua cum Dobesso. Erat autem Dobessus iuuenis ex equestri ordine nō inelegās, quo familiarius Cristina utebatur, ita ut mussitaretur uulB gò, eum cum illa clàm cōsueuisse. Tetigit id dictum principis animum: & sermonibus quidem tunc iocisq; finem fecit, uultu uerò ne postea quidem satis dissimulauit siue dolorem, siue solicitudinem: incertum, liberiori ne dicto Petri offensus, an de crimine uxoris ex uerbis Petri, & superioris temporis coniecturis, quas non tam scrupulose ad eam diem notarat, suspiciones colligens. Cristina ubi tristiorē cogitabundumq; præter morē uirum reuersum animaduertit, sciscitatur causam. dissimulat aliquandiu Vuladislaus: ad extremum uictus blanditijs & importunitate uxoris, detegit ei uulnus animi sui. Inde grauiores ea in Petrū iras concœperat, occasionemq; ulciscendi eius quærebat: quam cum fortuna percommodam attulisse uideretur, in eo quòd Petrus apertè cupiditati principis aduersabatur, ibi uerò instare uiolenta mulier apud maritum noctesq; diesq;, ut Petrus de medio tolleretur. Eo uiuo, nūquam uoti compotem futurum Vuladislaum. Erat enim uir ingenti spiritu Petrus, summaq; potentia præditus: quippe qui præter priuatas opes & facultates amplis. Calisiensem Crusuiciensemq; tractum omnem Boleslai Criuousti nomine administrasset. Subornat tandem Dobessum Cristina, partim probri infamia iritatū, partim pollicitatione bonorum Petri illectum, ut eum quouis modo uel caperet, uel interficeret. Non est tamen ausus Dobessus hominem aperta ui aggredi: sed obseruabat tempus, quo per fraudem eum incautum opprimeret. Fortè Petrus nuptias filiæ, quam Iaxæ Serborum siue Vinidarum duci in matrimoniū collocabat, Vuratislauiæ insigni pompa atq; celebritate

Honoraria munera.

Petrus Danus dolo Cristinæ petitus.

Cum Rege iocus perniciosus.

Iocus perniciosus.

Dobessus de adulterio reginæ suspectus.

Petri Dani opes & præfecturæ.

celebritate apparabat: eò se Dobessus quoq; magno comitatu confert, A securumq; & nihil eiusmodi suspicantem Petrum, solum fortè conspicatus, dum ministri circa apparandas nuptias, & hospites comiter accipiendos satagũt, correptum celeriter paratis & dispositis ad hoc equis asportat, & ad principem adducit. Diu, quid eo faceret Vuladislaus animi dubius fuit. Reuerebatur hominis dignitatem, gratiam que popularem: reminiscebatur, quo is honore apud patrem suum fuisset. Contrà suggerebat Cristina, si incolumis Petrus dimittatur, acerbiorẽ eum capitalemq; hostem fore principi, iniuria illa exacerbatum. Vbi cunctari uirum uidet, minatur se ab eo discessurã, ubi impunè probro prostitutæ pudicitiæ afficeretur. Vicit tandem, perfecitq;, ut indicta causa lingua Petro præcideretur, atq; oculi effoderētur. Sic ei, & sæpe multis, liberior cum principe iocus malè cessit. Vixit tamen post eam calamitatẽ Petrus quinq; annos. Mortuus, apud Vuratislauiam in sancti Vincentij, quod templum & monasterium ipse condiderat, honorificè sepultus est. Vnde fit mihi uerisimile, Vuratislauiensem etiam præfecturam eum tenuisse. Ferunt nonnulli, quemadmodum Dlugossus memorat, ei postea propter pietatem, qua summa erat, uisum, & sermonis usum diuinitùs restitutum fuisse. Per hæc tempora Bela cæco Vngarorũ rege uita defuncto, Geisa filius eius de quatuor natu maximus, regno paterno suscepto, Henricum Austriorum ducem cum totius ferè Germaniæ auxilijs Vngariam inuadentem, cruento prælio superauit. Petro tam crudeliter, quemadmodum dictum est, excarnificato, B minus ausi sunt cæteri proceres uoluntati tyranni aduersari: creuerunt tamen omnium in eum odia, quæ secundo fortunæ flatu occultata, postea afflictis rebus eius in apertum erupêre. Minus autem dissimulanter is iam agere, & fratres ditionibus ipsorum pellere, magnis Russorũ fretus auxilijs, quibus Suatoslaus Vuseuolodi Kiouiensium principis filius, Izaslaus Dauidis, & Vuseuolodimirus Haliciensiũ duces præfuere. Iamq; Henricum Sendomiria, & Boleslaum Plosco, omniq; Masouia propulerat. Restabat Miecislaus, ad quem cæteri fratres confugerant. Ad eos igitur Vuladislaus in maiorem Poloniam cum exercitu magnis itineribus contendit, in celeritate plenam uictoriæ spem reponens: Posnaniam, quæ ipsi portas clauserat, cum primo impetu capere nõ potuisset, obsidione cinxit. Vastabant interim Rusi agros liberioribus excursionibus, exurebant uicos & pagos, captiuos uiros ac mulieres in seruitutem abducebant, diripiebant fana, uimq; honestis puellis ac matronis inferebant: ne à pueris quidẽ abstinebant. Viuebat adhuc Iacobus archiepiscopus Gnesnensis, uenerabilis & pius senex, excelsiq; animi. Is igitur cupiditatẽ & crudelitatem Vuladislai perosus, & cùm optimi principis Boleslai Criuousti filiorum, tum patriæ indignam & calamitosam sortẽ miseratus, sacro pontificũ cultu & insula, quo augustiorẽ speciẽ principi exhiberet, indutus, et carpēto in castra, & usq; ad ipsum Vuladislai tẽtoriũ inuectus, comiter principẽ nefarij cœpti admonet: negat esse boni principis, patriã, à qua in lucẽ editus,

Petri Dani calamitas.

Miraculum.

Geisa rex Vngarorum Austrios uicit.

Vuladislaus princeps fratres uiolat cũ Rußis.

Ciuile bellum inter fratres.

Posnania obsessa.

Iacobus Archiepiscopus principẽ obiurgat, ac diris deuouet.

indulgenter

A indulgenter educatus,& ad summum honorem euectus sit,externis ar « mis hostilem in modum impetere,uexare, ac diripere: negat esse Chri« stiani hominis,fratres coniunctissimos & obsequentissimos,quos tu« endos susceperit,oppugnare:& nõ modò attributis à patre & uniuer« sa repub. ditionibus exuere, sed uitam etiam & sanguinem eorum siti« re. Desisteret ergo cœptis: moderaretur diræ & insatiabili cupiditati suæ:& cum optimis fratribus in gratiam rediret:præstare,ut eorum fideli ope & opera aduersus quosuis externos hostes uteretur,quàm ut infidis & sitientibus Poloni sanguinis Russorum armis illos iret perditum,& quasi in sua ipse uiscera sæuiret.Si homines non uereretur,at « Deum metueret,acerrimum scelerum omnium,& maximè uiolatæ hu« manæ coniunctionis & societatis ultorem. Non commouit hęc Archi« episcopi oratio,quamuis grauis & prudens, Vuladislaum,nec ab instituto deterruit. Quod cum uir diuinus animaduerteret, quasi numine afflatus,è sella assurgens:Quando,inquit,humana simul ac diuina iura superbè contemnis,& paterna mea monita obstinatè respuis,Dei omnipotentis,cuius uices gero,authoritate, sacris & Christianorũ hominum societate tibi interdico, caputq́ tuum & omnium adiutorum & asseclarum tuorum diris deuoueo.Deinde multa in eum & in exercitũ eius execratus, recedebat. Fortè dum imprudẽtius auriga carpentum conuertit,in columnam, quæ tentorium principis sustentabat, extremo axe impingẽs,mota loco columna,tentorium solo prostrauit.Ma-

Omen malum.

B li ominis ea res cunctis uisa est. Tenuit tamen iram Vuladislaus, nec acerbius quicquam in Archiepiscopum aut fecit,aut dixit:ita ut mirarẽtur omnes patientiam eius. Commouerat nonnullos de proceribus, qui in castris Vuladislai erant, Iacobi archiepiscopi authoritas & execratio. Itaq; deducere & ipsi à proposito principem instituère,sed nullo operæprecio. Nam is diligentius etiam,omnia ad expugnationem Posnaniæ administrare perrexit. Tamen cum nullus hostilis subesset metus, nec magnopere è paruo oppido eruptio timeretur, securius agebant Rusi, quàm ratio castrorum exigit:& uel ad prædas agendas quoquouersus discurrebãt, uel genialibus epulis & compotationibus ludisq́ & lusibus indulgebant, uel his rebus grauati & fatigati altum stertebant:in stationib.rari,nec ij satis sobrij excubabant.Delitescebãt in abdito Boleslaus,Miecislaus,& Henricus cũ modico militum præsidio,occasionẽ bene gerendæ rei captãtes: ij posteaquàm uel ex transfugis,uel è captiuis per insidias,dũ incautius pabulãtur,exceptis,certò didicere de negligentia & securitate aduersariorũ, silenti agmine ad castra propius accedunt. Oppidani è turribus procul suos cõspicati,nec ignari quid in subiectis oppido castris ageret, proposito uexillo signũ dant suis faciẽdi in hostẽ impetus tempestiui.Animaduertère id uexillum præter morẽ extensum Russorũ duces, qui tunc fortè cũ Vuladislao conuiuabantur:rogãt,quid nam rei sit,& quid sibi uelit uexillũ illud?Respõdet Vuladislaus,deditionis esse signũ. Parcendũ esse Rusi cẽsent supplicibus:negat Vuladislaus ullũ fore ijs,qui tã obstinatè obsi

Castrensis negligentia.

dionem

dionem sustinuissent, misericordię locū. Nec multo post, exauditur ab A extremis castris ingens clamor atq; strepitus, iam intra uallum & in cæde uersantium hostium. Erumpunt eodē tempore & oppidani, & turribus ac cæteris operibus, tugurijsq; militum, è stipula stramentisq; factis, celeriter ignem subijciūt. Fit trepidatio & discursatio totis castris, perculsis re subita & inopinata omnibus, nec quid agerent, aut quò se uerterent, ac ne fugę quidem consilium explicantibus. Nec à uero abhorret, diuinitus formidinem illam tanto exercitui meritò iniectam fuisse. Nec fuit, qui se uictorib. opponeret, fusis nullo negocio, qui ad primum tumultum pauci & inordinati occurrerāt. Nam cæteri uel ad ducum tentoria, uel ad corripienda arma, uel ad sternendos equos, uel ad efferenda quæ quisq; charissima habebat, festinabāt, uel attoniti deniq; amentium more huc atq; illuc discursabāt. Ad extremum grassante latè undique ferro & incendio, effundunt sese castris, qua quisq; exitum inueniebat. Fugientes partim trucidantur ab equitibus, partim in Vartam & Glouunam fluuios, qui non ita procul à castris erant, compulsi merguntur. Vuladislaus cū Rusis ducibus & paucis quibusdam euadens, effuso cursu Cracouiam contendit. Inde quoq; Rusi, nō multum morati, nudi penè & inermes, & omnium rerum egeni, domos sese recepere. Direpta sunt copiosa & opulenta Vuladislai Russorumq; castra.

Vuladislaus uincitur & fugatur.

Dlugossus aliquanto aliter hæc exponit. Ait enim, Boleslaū, Miecislaum, & Henricum, primo Vuladislai aduētu Posnaniæ se cum paruo præsidio tenuisse, diuturnamq; obsidionem in magna commeatus inopia tolerasse, & clemētiam atq; misericordiam fratris per internuncios implorasse. Cum autem is inexorabilem se ipsis præberet, nec aliter ueniam daret, nisi sese & sua omnia ei dederēt: dura hæc, ita ut erāt sanè, uisa esse iuuenibus: & in magna salutis desperatione decreuisse eos, honestè mori potius, quàm crudelis uictoris, & apud quē nihil sancti esset, fidei sese committere. Erupisse deinde aliquoties ex oppido, & nonnulla strage in hostibus edita, repulsos tamen esse. Deinde cum quieuissent aliquādiu, quasi abiecta iam erumpendi cogitatione, & securiores negligētioresq; reddidissent eos qui in stationibus & ad opera excubabant, captato tempore, armatisq; omnibus qui arma ferre poterāt in ciuitate, erupisse in inopinantes, eo proposito, ut aut uincerent, aut nō inulti occumberēt: & clarissima illa uictoria, de qua iam diximus, potitos esse. Annus quo hæc acta sunt, fuit à Christo nato millesimus centesimus quadragesimusquintus. Parsum est autem ciuibus iussu iuuenum, quoad in summa illa perturbatione & confusione fieri potuit. Magna fit statim ea uictoria rerum commutatio. Defluebant omnes passim à uicto ad uictores, & augebāt eorum exercitum: arces & munitiones interceptæ, in fidem & potestatem pristinorum dominorum ultrò redibant. Non contenti autem uictores iuuenes eo, quòd fratrem se oppugnantem profligassent, suaq; omnia recuperassent, exterminare eum etiam uicissim proprijs ditionibus, & principatu ejcere instituunt, rati nunquam eum ad sanitatem & modestiam rediturū

Dlugossus. B

1145 ann.

Defectio Polonorum à Vuladislao.

esset

A esse: uerùm Russorum auxilijs fretum, bellum renouaturum. Itaq; æstate sequenti, cum eo quem ad manum habebant exercitu, ualidiori iam aliquanto, quàm fuerat initiò, Cracouiam cōtendunt. Quod cum Vuladislao nunciatum esset, diffisus munitioni arcis, suorum'q; studijs & uolūtatibus: & fratrum desperata misericordia, quippe quos ipse supplices nulla misericordia dignatus esset, relicta Cracouiæ uxore ac tribus filijs, per Silesiam in Germaniam profugit: Conradi tertij Cæsaris, uxoris suæ sobrini, opem imploraturus. Cracouienses cum primùm aduenientе Boleslao, Miecislao & Henrico portas clausissent, cognita principis longiore fuga, & consensu totius Poloniæ, aperuere: nec multo pòst arx etiam deditur. In qua recipiēda, summa animorum moderatione iuuenes usi sunt. Liberos & uxorem Vuladislai, quamuis infestam sibi, & quæ origo malorum illorum fuerat, ab omni iniuria & contumelia iratorum militum atque procerum defenderunt: & cum omni supellectili in Germaniam, aut quò uellent, additis præsidij causa, qui abeuntes deducerēt, dimiserunt. Sic infelix Vuladislaus, qui suasu uxoris iniustè aliena concupiuerat, sua iustè amisit: & qui in amplissima fortuna principatus'que prærogatiua non acquieuerat, in exilio cum mala consultrice uxore miser contabuit: quemadmodum inferius exponemus. Obtinuit autem principatum Poloniæ Vuladislaus, non totos septem annos. Sub ipsum principatus eius initium, Ianicus, qui postea Vuratislauiēsis episcopus, ac deinde archiepiscopus Gnesnensis fuit, Ianislaus'que dictus est, & Clemens, fratres germani, equestri Gryphium siue Gryffonum, ut uulgò uocant, familia orti, monasterium Andreouiense condiderunt: ei'que oppidum ipsum Andreouiam, & septem pagos de bonis suis attribuerunt: atque in eo Cistercienses sectæ monachos, à Bernardo abbate sancto conditos, è Morimundensi Burgundiæ monasterio euocatos, collocarunt. Imposuerunt autem conditores illi tributum perenne oppidanis, addictis monasterio, ut corda cæsarum pecudum, & paucula haleca sibi posteris'q; suis memoriæ sempiternæ gratia penderent. Verùm id tributum postea abbas nescio qui redemit. Addiderunt etiam Radossus & Gedeon episcopi Cracouienses, decimas quasdam eidem monasterio: itemque Ianicus, posteaquam Gnesnensis archiepiscopus factus est, nō modò decimis, uerùm etiam duodecim pagis ad superiores adiectis, id locupletauit.

Vuladislaus principatu pulsus.

Cracouia in potestatem fratrum iuniorū uenit.

Moderatio iuuenum uictorum.

Andreouiense monasterium.

Androuiensis monasterij tributum.

BOLESLAVS CRISPVS.

EXACTO cum uxore & liberis Vuladislao principe, concordi fratrum iuxtà ac procerum nobilitatis'q; sententia ad Boleslaum, qui Vuladislao natu proximus erat, principatus & summa rerum defertur, & quæcunq; in ditione Vuladislai fuerant: Cazimirus etiam natu minimus frater, eius curæ commendatus est. Et moderatè is clementer'q; regnauit: fratres magna beneuolentia & charitate complexus, beneficentia etiam & liberalitate maiorem in modū sibi deuinxit. Nōnulla enim bona & possesiones, quæ ipsius

Boleslai Crispi benignitas.

psius iuris fuerant, ipsis ultrò donauit & addixit: eo'que summa ij fide, summoq; studio uicissim eum defenderunt, nihil neq; Russorum neq; Boemorum, neque Germanorum & Conradi Cæsaris minis deterriti, aut precibus emolliti. Nam instabat Vuladislaus assiduò, tum apud Vuladislaum ducem Boemorum, ad quem ea de re adierat tum apud Cæsarē, ut eorum uel authoritate in paternum principatum restitueretur, uel armis reduceretur. Solicitabat & Russos legationibus. Verùm hi nondū se satis è clade Posnaniensi refocillarant, & nolebant consentientem Poloniam iritare, à cuius exigua quadam parte uicti profligatiq; nuper essent. Cæsar uerò & Boemus prolixè promittebant: uerùm hic domesticis motibus, ille Asiatica expeditione impediti, præstare commodè promissa non potuere. Rebus enim Normānorum in Syria, Saracenorum Turcarumq; ui inclinatis, Edessaq; nobili & uetusta urbe Mesopotamiæ, quæ tūc à Gallis tenebatur, expugnata, & magno terrore Christianis in Asia militātibus iniecto, Cæsar & rex Gallorum Ludouicus cum compluribus principibus uiris & episcopis à Bernardo abbate Clareuallis concitati, expeditionem in Syriam susceperunt. Ne tamen Vuladislai causam penitus deseruisse uideretur Cæsar, misit legationem ad Boleslaū, cæterosq; fratres, ut Vuladislao ademptas ditiones & principatum sua spōte redderēt, potius quàm arma sua experirentur. Neq; enim se rectè & affini, & calamitoso ac supplici principi deesse posse. Cui legationi Boleslaus princeps de sentētia fratrum & procerum ita respondit: Nulla à se fratribusq; suis iniuria affectum esse Vuladislaum, se ne quicquam deprecantes impio bello ab eo petitos, & attributis à patre & ab uniuersa repub. ditionibus & principatibus iam penè exutos: cum pacem tamen nullis æquis cōditionibus impetrare possent, uitam defendisse suam, illumq; omnis diuini & humani iuris uiolatorem, fratres insontes & obsequentissimos eijciētem, intolerabilem in liberos populos dominatum usurpantem, non tam ipsorum uiribus, quàm diuina ultione euidenter perculsum, fugientemque, magno uniuersæ Poloniæ consensu sempiterno exilio damnatum esse. Recipere eum talem, tamq; iustè consensu publico pulsum, neque sibi tutum esse, neq; Polonis expedire. Ne ergo Cæsar id à se postularet, ne'ue ab inuitis extorquere pergeret, quod sine periculo, & sine magno malo reipublicæ facere non possent. Esse quidem tanti principis atque Cæsaris, afflictis subuenire: sed ijs demum, qui immeritò afflicti essent. Cæterùm ad uim & iniuriam faciendam, nemini opem eius patēre debere: quippe qui ab innocentia contra scelus, ab officio cōtra improbitatem, à modestia contra audaciam, à iusticia contra iniusticiam, deniq; à pietate contra parricidium stare debeat. Esse Vuladislaum affinem Cæsaris, se uerò cognatos etiam: auxilium se ab eo sperare, non bellum expectare, cuius nullam neque dedissent, neque daturi essent occasionem. Habere se illi eum honorem, quem & cognato & maximo principi haberi par esset: libenter'que in alijs rebus authoritati eius obsecundaturos, in una illa re id fieri non posse. Libentius se cum

Vuladislai exulis solicitudo.

Conradi Cæs. & Ludouici Gall. regis expeditio in Syriam.

Bernardus abbas Claræ uallis.

Conradi Cæsaris legatio ad Polonos.

Boleslai Crispi responsum.

Principis officium.

A quouis capitali hoste, quàm cum illo tali fratre in gratiam redituros esse: & quiduis potius passuros, quàm commissuros, ut suo sibi iumento, " quod dicitur, malam rem asciuisse, & rempub. quæ in fidem suam con- " fugerit, prodidisse uiderentur. Fregit ea responsio Conradi animum, ita ut multum de studio suo in Vuladislaum deinceps remitteret, præsertim quòd ad expeditionem Asiaticam totus spectabat: quamuis à proceribus suis & Boemo, quos sedulò unà cum liberis & uxore prēsa bat Vuladislaus, in Polonos incitaretur. Porrò in concilio Remensi, quod Eugenius tertius pontifex max. initiò pontificatus sui coegerat, Henricus Bauarorum dux, Cristinæ propinquus, de principibus & episcopis Polonorum per legatos questus est, quòd illi quidē fratrem, hi uerò dominum suum contra fidem & iusiurandum paterno principatu pepulissent. Sed quid effecerit, non comperio. Conradus uerò Cęsar expeditionem illam suam cum maturasset, per Poloniam, quemadmodū scribit Dlugossus, statuit iter facere: quòd & cōpendiosior ea uia esset, & minus periculorum haberet: simul quòd non diffideret, se Vuladislaum cum fratribus coràm reconciliaturum esse. Et acceptus quidem est à Boleslao cæterisq; fratribus perquàm honorificè & liberaliter, unà cum Vuladislao Boemorū principe, & fratribus eius Henrico & Spicigneuo, siue Sbigneo, omniq; Germanorum & Boemorū exercitu, & usq; ad pontum Euxinum deductus. cæterùm de reconciliatione nihil tunc aliud impetrauit, nisi quòd pollicitus est Boleslaus B cum fratribus, se, cum reuertisset ab illa expeditione Cæsar, quæ is uellet, facturum esse. Multi uerò uoluntarij è Polonis militiæ illi nomina dedere, & cum Cæsare profecti sunt. Alij, per Vngariam eum non satis composito agmine profectum esse in Thraciam, uolunt. Vincentius uerò crebrioribus legationibus eū de restitutione Vuladislai cum Polonis egisse memorat. Sub hyemem eiusdem anni, duxit Boleslaus cum Henrico fratre exercitum in Russiam, Izaslai Kiouiensium principis, conspiratione cæterorum principum principatu eiecti, precibus & muneribus inuitatus: castrisq; apud Cemerinum positis, totam hyemem ibi consumpsit: & nulla re memorabili gesta, propter ignauiam Izaslai, & non satis certam fidem Russorum, in Poloniam redijt. Izaslaus uerò post discessionem auxiliorum Lusci obsessus ab hostibus, pacem tādem ab eis impetrauit. Per hoc tempus Iacobus archiepiscopus Gnesnēsis mortuus, Ianicum siue Ianislaum, cuius paulo antè mentionem fecimus, è Vuratislauiensi episcopa euocatum, Boleslai principis studio adiutum, successorem accepit: huic uerò Valterus, equestri Zadoreorum ortus familia, successit: qui basilicam Vuratislauiensem, ligneam ad id tempus, muro exædificauit, ritusq; Lugdunensis basilicæ in eam induxit. Anno uno interiecto, reuersus ab Asiatica expeditione Conradus, cum non multum ibi operæprecij fecisset, magnamq; copiarū suarū partē partim Turcico pręlio, partim dolo Emanuelis Constātinopolitani Imperatoris amisisset, bellū Polonis intulit, ut per uim Vuladislaū exulē in principatū restitueret: cum Boleslaus cęteriq; fra

Remense concilium.

Conradi Cæsaris expeditio in Asiam.

Boemorū principes in Asiam militatum profecti.

1147 ann. Russicū bellū.

Ianislaus archiepiscopus.

Vuratislauiensis basilica, & ritus eius.

1149 ann. Conradi Cæs. expeditio in Poloniam.

tres promissorum admoniti tergiuersarentur, quod dicerent, Vuladislao reducto, se nouos motus, noua pericula, summamque reipub. perturbationem reformidare. Verum id bellum in speciem ingens & formidabile, Boleslai principis humanitas & sapientia inter ipsa initia restinxit. Nam ut Cæsar cum ualidis Germanorum, Boemorum & Morauorum copijs Poloniæ fines attigit, nõ destitit Boleslaus cũ expeditis turmis, quas de suis tumultuariè coegerat, omnibus locis opportunis hostilia itinera, pabulationes, frumẽtationes & aquationes ex insidijs obseruare, & in incautos hostes impetum facere, interdumque totũ exercitum reficientem se aut quiescẽtem subito tumultu, & ad castra adequitantis exercitus ostentatione exagitare & perterrefacere. Illis uero ad arma conclamantibus, ad impedita loca raptim se cum suis recipiebat, nec unquam rem fortunæ & uniuersæ dimicationi committebat. Cum autem ad Odram substitisset & castrametatus esset Cæsar, eo quod aquæ eius fluminis tunc fortè excreuerant, & nostri ulteriores ripas obseruãtes difficilẽ traiectionem ipsi effecerant, simul autem è Germania noui quidam motus ipsi afferebãtur, quibus ad rerum domesticarum curam reuocabatur, accepta fide Boleslaus in castra ad eũ uenit: factaque publica audientia, Vuladislai fratris facinora & peccata omnia in se ac cæteros fratres, & in omnes ordines reipub. Polonæ luculenta oratione exposuit: necessariam expulsionem, iustamque restituendi eius recusationem suam & uniuersæ reip. excusauit: necessitudinem suam cum Conrado maiorem, quàm Vuladislai commemorauit: studia & officia sua nonnulla in Cæsarem & Germanos modestè refricauit: ne cognatum & Christianum sanguinem sitirent, neu se ad extrema adigerent, orauit. Munera etiam non contẽnenda Cæsari & nonnullis principibus, maximeque ijs quos gratia plurimum ualere apud Cæsarem didicerat, priuatim misit. Ita poscente Boleslao, suadẽtibus primoribus, ad sua defendenda festinantibus militibus, ipso Cęsare ductum iri diutius opinione sua bellum animaduertente, & ad componendas res domesticas festinante, bellum illud statim solutum est: dimissusque postridie exercitus, nec quicquam reclamante Vuladislao exule: & item Boemorum principe, non tam exulis rem agente, quàm Polonis inimico. Hagecus hic nescio quid comminiscitur de Tartaris & Saracenis, unà cum Rusis à Vuladislao exule contra Polonos ductis, & à Boleslao uictis pulsisque, qui utrique populi procul tunc aberant à Polonia. Pace cum Cæsare facta, aut uerius bello in aliud tempus dilato, Boleslaus & Miecislaus, uxores duxere sorores germanas, Vuseuolodimiri Haliciensium principis filias: Boleslaus quidem Anastasiã, Miecislaus uerò Eudoxiam. Verùm is, hac non ita multo post mortua, nondũ exacto à primis nuptijs biennio, aliam duxit, Gertrudim Geisę regis Vngarorum sororem, Belæ cæci filiam. Cæterùm Henricus cœlibem uitã secutus, ad Hierosolymitanã militiã cum non contẽnendo comitatu profectus est, principatu suo Boleslai fratris fidei ac tutelę cõmendato: cũque totum annũ ibi commoratus, non uulgare uirtutis suæ specimẽ aduersus

Polonorũ cum Germanis belli gerendi ratio.

Boleslaus ad Cæsarem in castra uenit, & bellum sustulit.

Boleslai et Miecislai uxores.

Henricus dux ad Hierosolymitanam militiam profectus.

A sus barbaros Saracenos edidisset, sospes reuersus est. Reuertẽs autem, in Zagosce pago ad Nidam amnem, parœciam ac domicilium Templariorum sodalitati, quæ tunc bonam in bello Asiatico Christianis nauabat operã, condidit, & luculentis reditibus instruxit. Cum hoc Henrico crediderim profectum Iaxam, nobilem & locupletem equitem de familia Gryphium, ut fama est: qui cum in Asia aliquandiu militasset, reuertẽs, unum de canonicis sepulchri Christi Domini nostri, diui Augustini instituto uiuentibus, & geminam crucem rubram in toga insigne professionis suæ gestantibus secum deduxit, eam'q; sodalitatem in Polonia propagauit, condito ei templo ac domicilio in pago suo Mechouia, quod nunc oppidum est, quinto à Cracouia milliario, eo'q; & duobus itẽ alijs pagis sodalitati attributo. cui etiã Gedeon episcopus Cracouiensis decimas quasdam posterius adiunxit. Condidit idem Iaxa, dotauit'q; etiã monasterium uirginibus professionis Præmonstratensis, ut uocant, in suburbano suo Cracouiensi, quod Zuerineciũ, qua si tu dicas uiuarium, dicitur. Impetrauit autem utriq; loco subiectis hominibus à Boleslao Crispo principe omnium onerum, munerum atq; pensionum, quæ ad principem ac rempub. pertinerent, sempiternã immunitatem. Sed ad institutum reuertamur. Vuladislaus exul, quamuis desiderio & spe sua frustratus iterum atq; iterum, pergebat tamen molestus esse Cæsari de reductione sua: & commouebat quidem Cæsarem, cùm assidua flagitatione & querimonia, tum aspectu ipso miserabili, ac tanta fortunæ commutatione: pudor etiam cum indignatione mixtus Cæsarem stimulabat, quòd contẽni & postulata & minas suas, nec promissa præstari à Polonis principibus, maiestate sua indignũ iudicaret. Sed tamen exulem reducere non potuit, partim aduersa ualetudine ac diuturno morbo impeditus, partim etiam proprijs & necessarijs negocijs, & nõnulla imperij perturbatione distentus. Verùm quo leuius interea Vuladislaus ferret exilium, possessiones quasdam ei dedit utendas fruendas, unde se & uxorem liberos'q; sustẽtaret: adiunxit exiguas equitum peditum'q; copias, cum quibus ille crebris excursionibus Vuratislauiẽsem tractum & uiciniam illam omnem, extructis in cõfinio duabus arcibus Nemcio & Grothecio, quò se tutò recipiebat, infestauit. Non tulit hoc Boleslaus. nam coacto exercitu, ad prædatores illos persequendos, & arces euertendas profectus est. Id ubi cognouit Vuladislaus, munitis præsidio militum arcibus, in Germaniã se recepit, siue metu, siue auxiliorum petendorum gratia. Qui in præsidijs relicti erant Germani siue Boemi, sustinuerunt aliquãdiu impetum & obsidionem Polonorum: tandem deficiente annona, & morbis inualescẽtibus, ac desperatis auxilijs, deditionem fecere. Nec ita multo pòst, nempe anno Christi nati 1153. Cõradus Cæsar mortuus, antequam Imperatoris diadema adeptus esset, solicitudine & metu grauis belli Polonos liberauit. Quieuit'que tunc Polonia annis aliquot, donec Fridericus cognomento Barbarossa, Friderici Sueuorum ducis filius, qui Conrado patruo in imperio successit, petendo imperiali diademate,

Templarij in Poloniam deducti.

Iaxa r Gyphius.

Canonici sepulchri Christi.

Miechouiense cœnobium.

Zuerinecense cœnobium.

Vuladislaus exul infestat Poloniam.

Nemciũ et Grothecium arces in Silesia constructæ, & Polonorum principi deditæ.

1153 ann. Conradus Cæsar mortuus. Fridericus Barbarossa Cæsar.

pacandisq́; ,seu potius turbandis rebus Italię & Galliæ Cisalpinæ, quę nunc Langobardia dicitur, ac pontificibus maximis arbitratu suo creandis atque deijciendis occupatus fuit. Reuersum autem in Germaniam, & conuentum totius Germaniæ agentem Virceburgi, siue Herbipoli, supplex adit Vuladislaus, orat de reductione sua: & quo magis eum ad misericordiam flecteret, tres filios iuuenes pedibus propinqui Imperatoris admouit. idem pro eo petijt Vuladislaus princeps Boemorũ, fastum Polonorũ & contemptionẽ Cęsareę maiestatis & authoritatis exaggerans: idem plerique Germanorum principes atque duces, quibus iam Vuladislaus exul diuturna consuetudine familiaris factus erat, quos'que ea de re prehensauerat. Quanquam autem rebellarant Imperatori Mediolanenses cum socijs suis, tamen exoratus Fridericus, priorem in Polonos expeditionem de amplissimi Senatus sententia decreuit. Ac legatos quidem statim ex illis comitijs ad Boleslaum principem & fratres eius misit, qui ipsis, nisi reciperẽt Vuladislaum, aut nisi ipsi tributum, quod fortasse pollicebatur Vuladislaus, Imperatori Romano penderent, bellum denuncient: ipse uerò hyemem illam in apparatu belli consumpsit. Reuersi Cracouia legati, non dissimile eius, quod Conrado olim datum erat, responsum retulerunt: cuius ea uis erat, ut quiduis potius passuri Poloni principes, qui ea de re Cracouiam ad Boleslaum conuenerant, quàm aut tam immanem ac turbulentum fratrem recepturi, aut tributum cuiquam daturi esse uiderentur. Itaque æstate anni sequentis, qui fuit à Christo nato 1158, Fridericus Imperator cum maximis Germanorum omnium atque Boemorum copijs, per Saxoniam in Polonorum fines ingreditur: & ad undecimum Calendas Septembris Odram amnem, nemine prohibente, uado transiuit. Nam Poloni principes, etsi non contemnendam & ipsi manum habebant, nusquam tamen ausi sunt apertè eum tanto ac tam ualido exercitui opponere: sed munera inter se copias'que partiti, quòd equitatu abundarent, & leui armatura uterentur, partim in prædatores & pabulatores ex insidijs uim faciebant, partim uillas & oppida sua, quà iter facturum esse Imperatorem suspicabantur, ipsi comburebant: partim etiam munitiones deijciebant, ita ut neque progredi rectè Imperator propter pabuli & commeatus inopiam, neque uestigium ponere firmo aliquo & munito loco posset. Eo nostrorum incendio tunc Bythomia, cuius etiam superius mentio facta est, atque Glogouia, non obscura oppida, conflagrarunt. Erat in magna difficultate res Germanorum: quippe quibus neque frumentum, neque pecudes ad uescendum, neq; uinum aut cereuisia ad bibendum suppetebat, omnia itinera nostris obsidentibus. Itaque intestinorum dolore laborari uulgò cœptum, quo morbo multi mortales absumpti sunt: iam'q; non mussitabãt milites, sed apertis conuicijs & maledictis Imperatorẽ incessebant, quòd ab eo ad inauspicatũ bellũ ob rem alienã educti essent. Quibus rebus permotus Fridericus, simul q; res Italicæ discessu eius turbatę, eum ad se reuocabant, de redu-

Legatio Friderici Imperatoris ad Polonos.

1158 ann. Friderici Imp. expeditio in Poloniam.

Bythomia & Glogouia exustæ ab ipsis Polonis.

Friderici consultatio.

A cendo exercitu cogitare cœpit. uerùm metuebat, si nulla pace facta retrocederet, ut satis tutò id facere posset: quòd non dubitabat, nostros terga reuertentium pressuros, & aliquam Germaniæ oram dimisso à se exercitu uicissim inuasuros ac deuastaturos esse. sin pacis mētionem prior fecisset, pro uicto se habitum atque contemptum iri: utrumque autem non ex dignitate Imperatoria fore. Etenim ex æquo turpe & ignominiosum est, eum qui bellum alteri intulerit, aut pacem ultro offerre, aut rebus infectis retrocedere. Eum sensum Imperatoris cū probè calleret Boemorum princeps, siue iussus, siue pertæsus & ipse belli, agit cum Polonis, ut de pace ad Imperatorem mittant, aut ipsi ueniant: sperare se, ac recipere, æquis conditionibus eam iri compositum. Placabiliorem enim ipsis Fridericū se reddidisse. Amplectūtur nostri eius consilium: petita accepta'que fide, ad hostem proficiscuntur: ibi multis ultro citro'que habitis sermonibus, pax tandem his legibus cōstituitur, ut Vuladislaus ad Silesiæ dominatum modò restituatur, cæteris se abstineat: & ut Boleslaus unà cum fratribus trecentos hastatos equites Friderico in auxilium ad Mediolanense, siue Langobardicum bellum mittat. Et quo firmior hæc pax sit, Adleidam Imperatoris sororis filiam Miecislaus tertiam uxorem ducit. Nam alteram, quæ fuit Vngara, haud ita multo antè amiserat, susceptis ex ea duobus filijs, Ottone & Stephano. Quanquam quod ad restitutionem Vuladislai attinet, perplexus est Dlugossus. Nam cum restitutionem illam, quam po-

Pax inter Imperatorem & Polonos.

Silesia Vuladislao attributa.

Polonorum auxilia Imperatori ad Italicum bellum.

Miecislai tertia uxor, filia sororis Friderici Imp.

B stea Fridericus uelut sanctè promissam, mortuo Vuladislao liberis eius efflagitauit, in pactis fuisse memorasset: paulo pòst subijcit, Boleslaum recepisse Imperatori, se ad natalē Christi Dei nostri Magdeburgum uenturum esse, & Polonis Boemis'que disceptatoribus & arbitris de expulsione & restitutione Vuladislai fratris usurum: quod tamen non præstiterit. Paulo aliter de hoc bello Radeuicus, in supplemento eius libri quem Otto episcopus Frisingensis, illius temporis, de gestis huius Friderici Imperatoris cōscripsit, memoriæ prodidit. Et causam quidem belli eandem, quam nos exposuimus, fuisse memorat: successum uerò & exitum aliquanto diuersum. Ait enim, posteaquam Imperator in Poloniam (arte scilicet & natura permunitam) penetrauit, & Odram flumen copias transduxit, Polonos, quamuis magna haberent Russorum, Parthorum, Prussorum & Pomeranorum auxilia, in fuga tamen spem uitæ constituisse: ac desperatione adductos, non certo consilio, munitiones, oppida, pagos'que suos uastasse. Ad extremum autem peruastata ab hostibus Vuratislauiensi & Posnaniensi ora, Boleslaum ducem supplicem, & imperata se facturum recipientem, prouolutum ad pedes Imperatoris, ueniam impetrasse: cum iusiurandum dedisset, non ad contumeliam Romani imperij fratrem à se suis'que pulsum esse: promisisset'que Imperatori, præter auxilia ad bellum Italicum, duo millia marcarum, principibus mille, aulico eius comitatui ducentas marcas argenti: Augustæ uerò, siue Imperatrici uiginti marcas auri; & obsides Cazimirum fratrem cum alijs quibusdam

Radeuicus historicus.

nobilibus dedisset. De Vuladislai uerò iniuria rem ad arbitrium Boe- A
morum & Polonorum Magdeburgum, ut nos quoque è Dlugosso re
tulimus, reiectam esse. Necq tamen stetisse ulla ex parte promissis & iu
riiurando Boleslaum. Tributi Radeuicus hic nullam facit mẽtionem:
quod necq Imperator exigere, si prius pensitatũ esset, necq Radeuicus
commemorare, si tunc exactum esset, omisisset. Pace facta cũ Polonis,
deduxit imperator exercitum, & anno sequenti expeditionẽ in Italiam
prosecutus est, Boemorum & Polonorum auxilĳs adiutus. In ipso au-
tem procinctu Vuladislao Boemorum principi Ratisponæ diadema
imposuit, regem'cq eum appellauit: quo nomine post Vuratislaum se-
xaginta annis amplius nemo principum Boemorum usus erat. Fames
deinde Poloniam afflixit, frumento belli tempore partim non demes-
so, partim ab hostibus consumpto, partim uerò à nostris, quemadmo-
dũ diximus, corrupto. Mortua est eo anno Anastasia Boleslai Crispi
uxor, ex dolore partus, cum Lescum alterum filiũ peperisset. nam bien
nio antè Boleslaum pepererat. Duxit postea Boleslaus alteram uxorẽ,
Helenam Roscislai Præmisliensiũ principis filiam, suasu fratrum, cum
ad Adleidæ Miecislai uxoris puerperium conuenissent. Apparabat
iam Vuladislaus reditum in patriam, opera & beneficio Friderici Im-
peratoris impetratum, post tredecim annorum exilium. uerùm in ipso
apparatu extinctus, & Aldemburgi in Holsatia, quæ urbs à Slauis con
dita, Starigradum olim dicta fuit, sepultus est: ita ut non irrita cecide-
rit Iacobi archiepiscopi deuotio, nec potuerint humani conatus diui- B
nam sententiam, & iustam fratrum & patriæ uiolatoris ultionem im-
mutare. Tametsi proditum est à nonnullis, ut refert Dlugossus, eum
ad constitutum cum fratribus colloquium uenientem, Plodeci clàm
ueneno sublatum esse. Vixit autem Vuladislaus quinquagintaquin-
que, præfuit Polonis non totos sex annos. Liberos reliquit masculos
tres, Boleslaum, Miecislaum, & Conradum cui Lasconogo, propter
gracilitatem crurum, cognomen fuit: quem quidem Conradus Impe-
rator Fuldensi abbati educandum dederat. Cristina uerò Vuladislai
uxor, Aldenburgi in exilio consenuit, & uitam cum morte commuta-
uit. Nam filĳ non ausi absente Imperatore Silesiæ principatum ex fœ-
dere patri promissum repetere, quarto demum anno post mortem
patris, nempe anno post Christum natum 1163, instante precibus atcq
minis apud Boleslaum Friderico, cum is ab Italica expeditione capto
euerso'cq Mediolano reuertisset, reuocati Silesiam omnem, quæ conti-
nentibus syluis à reliqua Polonia dirimitur, uscq ad Boemorum Saxo-
num'cq fines in ditionem suam acceperunt, ea quidem lege, ut maiesta-
tem summi principis Polonorũ comiter conseruarent, neu'e patris ty-
rannidem imitarentur. Silesiæ uerò nomẽ à cõfluxu multorũ populo-
rum inditũ esse uidetur, siue tũc, siue aliquanto prius, nempe posteacq
Sbigneus nothus Vuladislai primi principis filius, cũ Boemis & Saxo
nibus eam orã inuasit, ita ut Silesĳ, siue Slezaci, quasi cõuenæ dicantur
lingua Polonica. Eam igitur partem Poloniæ Vuladislai mortui filĳ

Vuladislaus rex Boemorum factus.

Fames in Polonia.

Boleslai Crispi filij.

Boleslaus alteram uxorem duxit.

Vuladislai mors.

Plodecz.

Vuladislai filij.

Cristinæ mors.

1163 ann.

Mediolanum euersum.

Silesiæ ducum origo.

Silesiæ fines et nomen.

Slezaci.

A ex pacto obtinuerunt. Atque hinc ferè omnes Silesiorum duces propagati sunt. Vt autem omnis dissidiorum materia inter fratres deinceps tolleretur, patrui inter eos ditiones partiti sunt, ita ut Boleslao, qui procerus siue altus cognominatus est, Vuratislauiensis tractus: Miecislao Ratiboriensis & Oppoliẽsis, Conrado uerò Glogouiensis & Crosnensis obtingeret. Ex his Miecislaus insano mulierculæ cuiusdam amore captus, Opauiam ipsi sempiterno iure donauit. Fuit autem restitutio illa Vuladislai filiorum curæ Friderico Imperatori, cùm ob misericordiam cognatorum exulum, & ut perficeret, quod se authore cœptum atque constitutum fuerat: tum in primis Boleslai ex ijs natu maximi gratia, qui præclarum uirtutis suæ specimen in exercitu ipsius apud Mediolanum ediderat. Nam cum eques quispiam uasto corpore & gigantea statura Mediolano prodiens, identidem Cæsarianos contumeliosis uerbis ad singulare certamen prouocaret, nec prodiret quispiam: prodijt hic Boleslaus incõsulto Imperatore, & inscijs omnibus, non ferẽs uniuersi exercitus ignominiam. cumque infestis hastis cõcurrissent, effuso ad spectaculum omni exercitu, obsessis quoque de mœnibus prospectantibus, & utrisque euentum pugnæ expectantibus, primo impetu deiecit noster hostem, humique prostratum celeriter de equo desiliẽs confecit, & cum opimis spolijs uictor in castra reuersus est, acclamante & applaudente uniuerso exercitu, & Boleslai uirtutẽ ad sidera efferente. Ex eo autem tempore magno in honore iuuenem apud se Imperator habuit, & cùm alia amoris sui documenta ei præbuit, tum in restitutionis eius fratrumque curam maiore studio, sicut iam cõmemorauimus, confecto Mediolanensi bello incubit. Restitutis Vuladislai filijs, sublatoque omni metu belli, Boleslaus Crispus princeps Polonorũ, ex fratrum & fratris filiorum, cõsilijque totius sentẽtia, Prussis, qui iam inde à Boleslai Criuousti morte à fide principum Poloniæ, & à religione Christiana desciuerãt, bellum fecit: transductoque Ossam amnẽ exercitu, tripartito agmine ad interiora ipsorum penetrauit, ferro & incendijs omnia miscẽs, & magnas prædas agẽs. Ea uastatione moti Prussorum primores, cum uires suas impares tanto bello sustinendo esse animaduerterent, quippe qui nõ plus decem millibus peditũ & sexdecim equitum facere possent, pacẽ supplices à Boleslao petũt, imperata se facturos pollicẽtur. Negat is pacem se eis daturũ, ni stulta & uana multorum deorũ superstitione sese abdicẽt, & Christianam religionẽ populariter recipiãt. Durius hoc Prussis uidebatur: sed tamẽ præsentibus iuxtà ac impendentibus malis adacti, accipiũt conditionem: demoliũtur fana & simulacra falsorum deorum: uni uero Deo, quem nos colimus, deiecta aut desolata pridem instaurãt: liberos post desertam religionẽ sibi natos, ritu Christianorũ initiãt. Et quo celerius religio Christiana in tota Prussia coalesceret, tributũ quidẽ exiguũ Boleslaus genti imposuit: edixit autem, Quicũque ad certũ tempus Christiani facti nõ essent, ut in seruitutẽ abducerent, & sub hasta uenundarẽtur. Et certatim quidem oẽs nomina dabãt Christo, sed magis deuitandi præsentis periculi metu,

Silesiæ diuisio.

Opauia donata amicæ.

Boleslai proceri uirtus.

Prussicum bellum.

Prussi religionem Christianam recipiũt, & mox rursus abijciunt.

li metu, quàm ex animo: & lingua quidem iurat, quemadmodũ inquit, A poeta quidam, mens iniurata manet. Itaq; ergo deducto exercitu, & amoto metu, citò ad ingenium rediere. Neq; enim firmam atq; stabilem sedem habere potest religio, ui & metu expressa: quæ, quamlibet foris necessitati seruiat, intus quidem in animo liberrima est. Vixdum circumacto anno, Prussi in pristinum errorem apertè relabuntur: ritus Christianos explodunt: sacerdotes, cæterosq; qui cõstantius Christianam religionem retinebant, eijciunt: templa profanant. Veriti autem, ne extrema quæq; pro his quæ patrarant paterentur, ad Boleslaũ principem legatos mittunt cum donis magni precij: profitentur se in fide eius permanere, cæteraq; omnia iussa eius facturos esse, religionis modò Christianæ necessitatem ut sibi remitteret: multitudinem patrias & auitas religiones neutiquã uelle aut posse abijcere: & omnia prius malle perpeti, quàm ab inueteratis tempore & consuetudine ritibus ad nouos trãsire. Leuius quàm par erat Christiano principi, uiolatam & neglectam ab ipsis religionem Boleslaus ferre uisus est, cum ij de fide erga ipsum sua nihil mutarent. Itaq; sic tunc legatos eorum dimisit, ut factum eorum approbasse uideretur, pluris faciens suam quàm Dei maiestatem: siue adeò muneribus, quæ sapientum quoque mentibus caliginem offendunt, delinitus. Neque cogitabat, nõ habere modum, neque finem, temeritatem, cui semel habenæ impunitate relaxatæ sint. Offendunt autem plerunque homines in eo, quod causæ Dei præposuerint: ut tunc accidit. Nam Prussi uidentes impunè sibi cessisse prima B ausa, sublatis animis haud ita multo pòst, exactores principis propellunt: factaq; manu ualida è promiscua hominum multitudine, Culmensem tractum & Masouiam nec opinantibus nostris ingressi, crudeliter uastarunt ac diripuerunt, ingentesq; pecudum & hominum prędas abegerunt. Qua de re certior factus Boleslaus, nihil sibi fecit reliqui ad celeritatem: quin cum paucis, quos circum se habebat, & quos proficiscẽs sibi adiungere potuit, militibus, auxilio suis accurreret. Sed iam barbari abierant, nec eos longius ille cum paucis cursu defatigatis persequi ausus est. Verùm fremens, & sibi ipse ob superiorem conniuentiam displicens, tũc quidem ditionis suæ fines qualiquali præsidio aduersus repentinas barbarorum excursiones muniuit: cęterùm anno sequenti, qui fuit post Christum natum 1167, maiore ui & apparatu expeditionem in eos fecit. Aderant & fratres cum instructis suorum copijs. Barbari sceleris & perfidiæ suę sibi conscij, desperabant ueniã, nec satis uirium ad sustinendos Polonos habere se iudicabant. itaq; in remotas syluas & inuias paludes se cum gregibus & armentis abdunt: nihilo minus exquirunt, quomodo nostros dolis & insidijs circumuenirent. Erant apud Boleslaũ in castris Prussi quatuor perfugæ, non ignobiles, qui sic iam probarant fidem suam Boleslao, ut ijs ducibus & consultoribus in expeditione illa maximè uteretur: erãt enim periti regionum, & rerum Prussicarum. Eos Prussi clàm per certos homines, qui & ipsi transfugas se simularãt, magnis donis, maioribus promissis, ad

Religionis contemptus nõ negligendus principibus.

Prussorum defectio et excursio in Culmensem & Masouiam.

1167 ann. Polonorũ expeditio contra Prussos.

Proditio Prussorum.

proditionem

A proditionẽ pellexerunt: tempus & ratio proditionis constituitur. Magnam iam Prusiæ partẽ nostri depopulati, ad syluestria quædam, palustria, & uliginosa loca peruenerant, quæ in speciem herbida & compascua, limosos abscessus & uoragines occultabant: circum hæc, uti cõuenerat, latebat Prussorum exercitus. Ibi transfugæ magnum numerum pecoris ad ea loca compulsum esse, magnamq́ꝫ multitudinem hominum cum rebus & facultatibus suis se recepisse affirmant: persuadentq́ꝫ principi, ne prędam illam contemnat. Vbi primũ agmen, quod Henricus Sendomiriensis dux Boleslai frater ducebat, ægrè aliquantũ progressum est, dictitantibus transfugis perbreuem esse eam difficultatem, ibi signo dato subitò Prusi pedites undiqꝫ è latebris prosiliũt, & sagittas ac omnis generis tela eminus in impeditos conijciunt. Poloni neqꝫ progredi iam, aut consistere ex aduerso hostium, neqꝫ regredi poterant, terra abscedente, & equites ac pedites armatos deuorante: & à fronte quidem & ab lateribus acriter instabant hostes, à tergo uerò nostri extremi primorum receptum implicabant, ita ut nihil omnino uirtuti loci esset, neqꝫ submitti subsidia laborãtibus possent: quin ut quisqꝫ suis opem laturus, aut hostem exultantem in cæde ulturus procurrerat, ita & ipse se, & illos quibus succurrebat, magis etiam impediebat. Eratq́ꝫ miserabile spectaculum, cum nostri sine ordinibus progresi, & inopinato hostium occursu aut impulsi, aut perterrefacti, terga uertebant, seq́ꝫ inuicẽ proterebant & proculcabãt. Multi ibi mortales cæsi, B longè plures uoraginibus absorpti sunt. Pauci per cæterorum corpora salui ad extremum agmẽ, quod firmiori loco substiterat, sese recepere. Ibi Henricus dux inter primos pugnans, fortiter occubuit: ibi omne penè robur Polonorum afflictum atque debilitatum est. Reliquas copias Boleslaus princeps cum Miecislao fratre, nihil cũctati, in Poloniam tumultuariè reduxere, ne Henrici quidem fratris corpore recepto, aut perquisito. Prusi mortuorũ spolijs potiti, dijs ea suis, quibus uictoriam illam acceptam referebant, consecrarunt. Sub finem eiusdẽ anni edixit comitia Cracouiam Boleslaus cùm alijs de rebus, tum de Sendomiriensi ditione, Henrico sine liberis extincto, quid fieri oporteret. Post longam consultationem placuit, ut Cazimiro minimo de filijs Boleslai Criuousti, qui ad eam diem exors patrimonij fuerat, principatus ille mandaretur. Tametsi Sendomiriensis urbs cum territorio & alijs quibusdam proximis oppidis, consentiente Cazimiro, Boleslao Crispo concessa est, quoad uiueret, quo commodius onera principatus posset sustinere. Nec multo pòst duxit Cazimirus uxorem, Helenam Vuseuolodi Belsensium ducis filiã. Displicuerat id quod factum erat de Sendomiriensi ditione, filijs Vuladislai: existimabãtq́ꝫ ij, partẽ eius aliquam post patrui mortem agnationis iure ad se pertinere. Et iam antè alienioribus erant animis à Boleslao patruo, quòd is muniones quasdam in Silesia, cum eam ipsis traderet, in potestate sua retinuisset. Residebant etiam in animis eorum iræ ueteres, & dolor exilij, erepti'que summi principatus, & Cracouiensis ditionis: quæ utraqꝫ

Poloni profligati à Prusis.

Henricus dux interfectus.

Cazimirus Sendomiriensium dux creatur.

Cazimiri uxor.

Silesiorum duces in Boleslaũ principem concitantur.

utraqꝫ hæreditario iure secundum patrem sibi arrogabant. Hæc om- A
nia repetendi percommodam occasionem oblatã sibi esse arbitraban-
tur, quòd inuisum esse offensione illa & re malè atqꝫ inconsideratè ge-
sta imperium, nomen'qꝫ Boleslai proceribus ac equitibus plerisqꝫ ani-
maduertebant. Fortasse non deerant etiam, qui eos in spem recuperan
di illa uel omnia, uel pleraqꝫ, clàm uocarent, & operam studium'qꝫ suũ
pollicerentur. Itaqꝫ apertè querebantur de iniurijs Boleslai principis:
arma bellum'qꝫ ciuile non dissimulanter parabant: è Germania auxilia
& mercenarios milites accersebant. Id ubi Boleslaus cognouit, uirium
suarum & offensionis popularis sibi conscius, ac ueritus ne latius incẽ-
dium illud diffunderetur, neu certa finitimarum gentium fiducia rem
illam iuuenes inceptarent, per proceres & consiliarios communes de
componendis rebus agit: ijsdem'qꝫ arbitris, de summo quidem princi-
patu, ac de Cracouiensi, item'qꝫ Sendomiriensi ditione postulata filio-
rum fratris modestè refutauit, quòd Cracouiensem ditionẽ cum sum-
mo principatu, totius Poloniæ consensu coniunctam esse diceret: prin
cipatum autem iustè eiecto patre eorum, summa omnium uolũtate ad
se delatum, & alioqui illo è uiuis sublato, ad se qui illi esset natu proxi-
mus, non immeritò attinere. Porrò Sendomiriensem ditionẽ rectè fra
tri Cazimiro datam, quẽ non oporteret exortẽ esse patrimonij. & eam
fuisse mentem patris, ut is cæteris fratribus absqꝫ liberis decedentibus
succederet. De Sendomiriensi nonnihil se uolũtate eius detraxisse, quo
rectius onera ac dignitatem principatus sustineret. Idem se fecisse in Si B
lesia, cùm fratribus cæteris, tum senatu uniuerso assentiente. Sed tamẽ
liberaliter se eis remittere & condonare, quæ ad eam diem in Silesia re-
tinuisset, quo maiorem in se patrui benignitatem agnoscerent. Quo iu
„ niores illi essent, hoc impensius se, qui senior & usu rerum peritior sit,
„ rebus eorum consulere æquum esse, ne temeritate sua, aut prauis alio-
„ rum consilijs seducti, eant præcipites. Ita deliniti iuuenes Boleslai com
moditate & facilitate, procerum'qꝫ persuasione, conquieuerunt, & na-
scens etiamdum perniciosum bellum suppressum est. Non cessarunt ta
men seditiosi quidam, è Cracouiensi ditione homines equestris ordi-
nis, res nouare. Etenim conspiratione facta, cuius capita fuêre, Iaxa, cu-
ius superius mentionem fecimus, & Suentoslaus, potentes & factiosi
homines, ad Cazimirum Sendomiriensem ducem, ætate & gratia po-
pulari florentem, summum principatum deferebant: Boleslaum pero-
si, quòd ignauum & imbellem, & ineptiorem ad obeũda principatus
munera esse dicerent: simul ut Miecislao, qui ætatis beneficio Boleslao
succedere debebat, uiã præcluderent, de quo nõ optimè sentiebant. Et
egit quidẽ ipsis gratias Cazimirus de studio ac iudicio: cæterùm prin-
cipatum delatum modestè recusauit, quòd negaret suum esse, fratri ma
iori & optimè de se merito principatum eripere, quẽ omni ope defen-
sum & adiutum ire deberet. Illos quoqꝫ non æquum facere, qui tot an-
nos clementi & moderato illius imperio usi, ad extremum quasi uetu-
lum canem eum expellerent, & quidem benemerentem, & æquitate
animi

Cracouiensis ditio principatui addicta.

Pacificatio inter cognatos duces.

Cracouiẽsis nobilitatis motus contra Boleslaum principẽ.

Cazimiri moderatio & sapientia.

A animi prudentiaq́ꝫ sua potius, quàm armis exorientia bella amoliētem. Nam cladem Prusicam, qua maximè offenderentur, non tam temeritate eius, quàm diuino permissu acceptam esse. Neminem neq; tam fœlicem esse, neque tam omnibus horis sapere, quin offendat aliquando: perturbari etiam interdum diuinitùs consilia principum, & bene consulta malè cadere, propter peccata populi. Quòd si deterius etiam aliquanto principatum administrasset, quàm administrarit Boleslaus: ferri tamen eum conueniret, propter patris Boleslai optimi & maximi principis memoriam: in quem ingratissimi futuri essent, si progeniem eius, tolerabiliter tamen imperantem, de principatu, quē ille maiorem in modum auxisset, ornassetq́ꝫ, deijcerent. Se quidem non modò non fore socium eius consilij & periurij, uerùm etiam summo conatu fratri coniunctissimo & beneficentissimo opitulaturum esse. Ita rursus gliscens ciuile dissidium, Cazimiri grauitate & constantia sopitū est. Prȩerat tunc quartumdecimum annum Plocensi ecclesiæ episcopus Vernerus, equestri Rosarum familia, integritate & sanctimonia uitæ clarus, & eleganter eruditus: ei per uim & iniuriam Bolesta uir potens & uiolentus, ex ea familia ortus, quæ soleam equi cum cruce altrinsecus superposita insigne gerit, Carscum pagum adimebat. Erat autem is castellanus Viznensis, & oram illam Prusis finitimam pro Boleslao Crispo administrabat. Eū igitur comiter & blandè Vernerus per se & per amicos orat & admonet, ne uim faciat ecclesiȩ. Vbi nihil proficit, in ius

Vernerus episcopus Plocensis Bolestæ fraude occisus.

Bolestæ familia.

B uocat: causam obtinet: in possesionē reponitur. Molestissimè id ferebat Bolesta, multaq́ꝫ maledicta in mansuetū episcopū ingerebat, & necem ei machinari cœpit. Erat ei non modica cum uicinis Prusis cōsuetudo: qui cum nō pauci fortè ad eum uel ius petituri, uel compotaturi conuenissent, acceptos lautè, & bene potos, promissis etiam oneratos, noctu ad obtruncandū Vernerum, qui tunc fortè ad Biscupice uillam suam uenerat, cum Benasso fratre suo germano misit. Peragūt illi iussa: effractisq́ꝫ portis, in cubiculo dormientē episcopū cum fratre Benedicto, monacho Benedictēsis sectæ trucidant. Delituerat per eum tumultū sub lecto episcopi puer cubicularius: is igitur authores sceleris prodidit. Re cognita, archiepiscopus Gnesnēsis Petrus, familia Srenauius, qui Ianico non multo antè successerat, de cōsilio & uoluntate cȩterorū episcoporū toti prouinciæ suæ sacris interdixit. Motus & arocitate facinoris, & interdicto archiepiscopi Boleslaus princeps, cōprehēdi Bolestā, & ex uinculis causam dicere apud se, condēnatumq́ꝫ, in foro Gnesnēsi, ubi hȩc agebant̄, extructo rogo cremari iussit. Benassus uerò post patratū illud scelus nusquā postea cōparuit: creditumq́ꝫ est uulgò, eum terræ hiatu absorptū, meritum sancto episcopo suppliciū expendisse. Verneri corpus Ploscū delatum, honorificè sepultū est. Nec ita multo pòst uarijs & salutiferis hominū generi miraculis cœpit sepulchrū eius celebrari: cui Lupus gente Gozembius, custos eius ipsius basilicæ, successit. Aliquot deinde annis, quibus uixit Boleslaus Crispus, quietæ fuerunt res in Polonia, neq; memoratu dignum quicquam gestum est.

Petrus archiepiscopus Gnesnensis.

Interdictū archiepiscopi.

Bolesta parricida uiuus exustus.

Miracula ad Verneri sepulchrum.

Lupus episcopus Plocensis.

o Postea

Boleslai mors. 1173 ann. *Lescus Boleslai filius.*

Postea moritur Boleslaus,& Cracouiæ sepelitur,anno Christi 1173,cũ principatum Poloniæ annos 27 tenuisset, uixisset sex & quadraginta, relicto uno filio Lesco,cui posterius Albi cognomẽ inditum est. Nam maior natu Boleslaus paulo ante patrem obierat. Moriens tutelam filij Cazimiro fratri commendauit,eum'q; hæredem filio substituit. Supellectilem autem omnem inter eundem fratrem,filium & uxorẽ partitus est. Quo quidem anno etiam Stephanus tertius Geisæ filius Vngarorum rex uita excessit,continuato ferè funere cum duobus patruis Ladislao & Stephano, qui alter post alterum infeliciter regnum eius inuaserant. Huic autem frater germanus Bela tertius successit. Porrò sequenti anno cum Vuladislaus rex Boemorum senio cõfectus, Fridericum filium natu maximum incõsulto Friderico Imperatore pro se regnum administrare iussisset,successorem ab Imperatore accepit Sobeslaum, Sobeslai filium, patruelem suum, quem aliquandiu in uinculis asseruarat. A' quo cum sibi metueret, solum uertit cum uxore & liberis,& intra quartum mensem in Germania diem clausit supremum. Sobeslaus autem regio nomine abstinẽs, principatum paucos annos gessit. Ac totus tũc ferè orbis Christianus mutuis bellis collidebatur. Veneti quidẽ cum Vngaris & oriẽtis Imperatore Emanuele de Dalmatię dominatu decertabãt. Idem autẽ Emanuel ab Alexandro pontif. max. non ignarus inimicitiarum eius cum Friderico Barbarossa,magnis pollicitationibus ac donis occidentis imperium ambiebat. In Anglia Henricus rex Thomam Canthuariensem archiepiscopum,uirum sanctum, libertatem & immunitatem ecclesiasticã defendentem,cum occidisset, à filio regno pellebatur. Porrò Fridericus Imp. Langobardiam & Italiam uexabat,Germanię'q; motus ab Henrico Saxonũ duce concitatos compescebat. Verùm nos à nostris ne lõgius recedamus. Ante obitũ Boleslai Crispi,Gedeon gente Gryphius,post Matthæum, hominem gulosum & helluonem,qui Roberto,uiro bono pio'q;,Radosfi successori,successerat,episcopus Cracouiensis factus est:& ab archiepiscopo Gnesnensi Petro,ut tunc moris erat,assentiẽte Boleslao, confirmatus. Qui postea Kelce oppidũ in remotis syluis condidit, in eo'q; templum secto lapide exędificauit,& collegium sacerdotum primariorum,quos prælatos & canonicos uocant,iuxtà ac uicariorũ ibi instituit,cũ eis pagos ac decimas attribuisset. De Matthæo uerò illud memoratur, eum Boleslai principis nuncium,subsidium in sumptus belli postulantẽ,ad latrinam duxisse,& spurcè ibi facultates suas reconditas esse,dictitasse. Per eadem ferè tempora Crusuiciensis cathedra Vuladislauiam translata est ab Honoldo Italo,eius oræ episcopo.

Stephanus rex Vng. mortuus. *Bela rex Vng.* *Vuladislaus rex Boemorũ regno motus.* *Sobeslaus dux Boemis datus ab Imperatore.* *Veneti cũ Vngaris & Græcis bellũ gerũt.* *Emanuel ambit occidentale imperium.* *Thomæ Canthuarien. archiepiscopi cædes.* *Angliæ rex regno pulsus.* *Friderici Imp. acta.* *Gedeon episcopus Cracouiensis.* *Episcoporũ cõfirmatio ab archiepiscopo.* *Kelcense oppidũ & collegiũ à Gedeone episcopo conditũ.* *Matthæi episcopi Cracouien. ingluuies.* *Vuladislauiam translata sedes episcopi.*

MIECISLAVS SENEX.

BOLESLAI Crispi funebribus exequijs peractis,conuentus Cracouiæ à fratribus eius,fratris'q; Vuladislai filijs,& proceribus cunctis, de creando nouo principe instituitur. Et quanquã omnis eius oræ,quæ minor Polonia dicitur,procerum & equitum studia in Cazimirum inclinabant, uicit tamẽ maior

pars

A pars, quæ Miecislaum, qui maiori Poloniæ & Pomeraniæ prȩerat, utpote natu maiorē, nequaquā prȩtereundū esse censebat. Verùm is, qui puer ob grauitatem morum & prudentiam, senis cognomen adeptus erat, suscepto principatu, prouecta iam ætate, spes hominum fefellit. Nam consultore malo Henrico Ketlicio utens, initiò statim, aspero & auaro dominatu hominum uoluntates offendit, noua onera, noua uectigalia, & uarias exactiones equitibus iuxtà ac plebeis imponēs: & leuibus de causis, uelut ob cȩsum ursum aut ceruum, captam'ue dorcam, bonorum confiscatione multans. Solius enim tunc principis erant in Polonia omnes ubiq; uenationes. Ad hæc, præfectos etiam suos & ministros aulicos in possesiones & facultates aliorum grassari aut iubebat, aut certè permittebat: neq; afflictorum querimonias audiebat, sed eos inclemētioribus dictis à cōspectu suo repellebat. Iudicia & alia munera publica quȩstuosè mandabat: ita ut mirum non esset, plura peccari ab huiusmodi magistratibus, quàm ab ipso principe. Vendebant enim liberè, quæ ipsi emerant. Audiebantur uulgò suspiria, gemitus, & querelæ calamitosorū hominum. Quibus permotus Gedeon Cracouiensis episcopus, uir magni animi & constantiæ, Miecislaū semotis arbitris adit, mixtisq; cum grauitate blanditijs, orat & admonet, placidè & benignè more maiorum ut regnet: contentusq; usitatis uectigalibus, & operis hominū, ne quid prȩterea à libero populo exigat: abhorrere enim uehemēter animos populariū à nouis oneribus, quāuis leui-

Miecislaus mutauit mores.

Miecislai asper dominatus.

Venationes principis erant in Polonia.

Magistratuum peccata.

Gedeon episcopus corripit principem.

B bus. Magistratus ritè atq; ordine idoneis hominibus mādet, neu quid iniustè aut crudeliter ab eis fieri patiatur. Eius enim periculo omnes eius uicarios & ministros peccare: cōmemorabat nonnulla exempla domestica, uetustiora & recētia, quibus eum ab instituto deterrebat. Sed nihil planè profecit, nisi quòd infensum eum sibi reddidit: & ita dimissus est, ut sua curaret: illa ad ipsum nihil pertinere. Addiditq; princeps: nō ad cuiusquam præscriptum, sed suo arbitratu se gesturum esse principatum. Tam superbè & procaciter reiectus Gedeon, haud remisit tamen solicitudinem subueniendi afflictæ patriæ, atq; emendandi tyranni. Cum autem apertis monitis suis præclusum esse aditum ad aures eius intelligeret, callidè comminiscitur, quomodo eū ipsiusmet iudicio reuincat. mulierem subornat, quæ sordido & miserabili habitu assumpto, ubi in conspectū principis uenit, lamentabili uoce & eiulatu ementito opem eius implorat. Motus eius lachrymis & importuno clamore Miecislaus, accitam, quid queratur, quid'ue sibi uelit, rogat. Ibi illa: gregem se ouium numerosum habuisse, & filio commēdasse, illū porrò mediastinis pascendum commisisse: eorum negligentia gregem à lupis dilaniatum, seq; ad extremam inopiā inde redactam esse: rogare, ut cuius culpa damnum datum esset, ab eo præstaretur. Citati mediastini, qui pariter subornati uenerant, negāt sua negligentia damnum datum esse: uerùm adolescentis, qui priuignus, non filius esset eius mulieris, culpa. Eum enim uenationi deditum, feros canes alere: qui soluti, partim ipsi gregem laniarint, partim disiectum ac dissipatum lupis in præ-

Miecislai contumacia.

Sapiens commentum.

dam dederint. Eum igitur damnum præstare oportere: se neque canes abigere, neque dispersis ouibus succurrere potuisse. Aderat & adolescẽs, crimenque in mediastinos referebat: se præsidio gregi canes alere. Neque tamen satis illorum dicta refellebat. Cognita causa Miecislaus, cum nonnihil cogitasset, condemnat matri siue nouercæ adolescentem damni infecti. Approbant, qui tum aderant senatores, principis iudiciũ.

Gedeonis oratio liberior ad principem.

Ibi tum Gedeon: Iustè, inquit, & sapienter iudicasti, princeps inclyte. Adolescens certè maternæ calamitatis & laniati gregis culpam sustinet, quippe qui eiusmodi canes apud gregem habuerit, & relaxarit, qui non modò præsidio gregi aduersus lupos non fuerunt, uerùm ipsi uel concerpserunt, uel certè dissiparunt, quo magis luporum morsibus esset obnoxius. Verùm tũc demum iusti & ueri iudicis functus eris officio, si iudicatum ipse facias: & quę in alios statuis, primus ipse in te pręstes. In te ipse nunc iustam tulisti sententiam: te ipse condemnasti. Tu filius es huius amplissimæ & florentissimæ dudum reipub. Sed tu te priuignũ eius haberi mauis. Tametsi non tam tua culpa hæc est, quàm aliorum. Te illa in lucem editum, ac tenerè educatum, ad hoc honoris fastigium extulit: tibi gregem suum, seque ipsam curandam atque tuendam commendauit. Tu porrò gregem eum numarijs iudicibus & magistratibus tradis: tu feros canes, hoc est, acerbos & crudeles exactores & præfectos facultatibus & sanguine innocentium hominum saginas: quorum cęca cupiditate & asperitate fit, tenuiores ut à potentioribus, perinde quasi à lupis, impunè diripiantur & opprimantur. Hæc damna omnia ac incommoda reipublicæ abs te præstãda sunt, quemadmodum ipse iudicasti, si non humano, at diuino quidem certè iudicio: quod nemo, quamuis magnus, quamuis potens, quamuis sapiens recusare potest, aut effugere. Quanquam autem te uolente ac iubente ista fieri, uita abs te antè acta, cuius meritò senis cognomen iam inde à puero meruisti, credere uetat, in te tamen omnis culpa hæret. Tu mali occasionem das, dum canes illos tuos non coerces, dum lupos non persequeris, dũ denique precio magistratus addicis. Resipisce igitur, & miseram sordidatamque matrem, afflictam rempublicam, quam florentem accepisti, respice: ne eas perditum, quam seruare debes. Si præstare præterita non uis, aut non potes, at in posterum ne quid loci querelis hominum relinquas. Ita autem existimato, per me tibi nunc uniuersam rempublicam ad genua tua accidentem supplicare. Quod si preces eius repudias, illa quidem fortasse diuinitùs salutẽ & præsidium nacta fuerit: at tu ultorem Deum experiere, seueriorem fortasse, quàm cognominis tuus Miecislaus rex, quàm Boleslaus eius nominis secundus, maiores tui, quàm Vuladislaus frater, quàm denique omnes quicunque usquam auarè & crudeliter dominati sunt, quando quidem eorum exemplis & exitu non commoueris.

Numarij iudices.

Miecislai contumacia.

Incensus hac oratione episcopi Miecislaus, fremens è senatu sese proripuit: multa Gedeoni, multa cæteris senatoribus, qui Gedeonis dicta approbare uidebantur, minitans: & plusculum iræ & odio suo indulgens, grauior

A uior etiam deinceps hominibus esse pergit. Fortè is in maiorem Poloniam proficiscebatur: eam occasionem nacti primores, cum auctam etiam esse monendo acerbitatem principis uiderent, & minas atque sæuitiam eius cum animis suis reputarent, conueniunt certo loco, & secretò inter se de salute sua & reipublicæ consultant. Princeps Gedeon, amouendum esse principatu Miecislaum, tam præfractum & impotenter dominantem, censet. Eius sententiam sequuntur cæteri: sed unus omnes premebat scrupulus, quem ei successorem darent. Ibi Stephanus palatinus Cracouiensis, Cazimirum Sendomiriensium ducem nominat: grauitatem eius, humanitatem, facilitatem, iusticiam, solertiam, uigilantiam & animi moderationem prædicat, iudicium ac diligentiam in mandandis iudicijs & magistratibus, liberalitatem in remunerandis rectè factis, seueritatem in puniendis sceleribus & flagitijs etiam suorum ministrorum in primis laudat. Quàm sit fratris dissimilis, uel uno facto eius posse cognosci. Accidisse aliquando, ut cum aulico quodam suo equite, Ioanne Conario, alea luderet animi oblectandi gratia. Incensum utrunque uincendi studio, in profundam noctem ludum produxisse: pertæsos deinde ludi & uigiliarum, uno iactu summam reliqui lusisse: uincentem'que Cazimirum, & quod lucratus erat argentum non modicum auferentem, palma manus in faciem à Conario ictum esse: illum'que noctis beneficio elapsum, postri die inuentum, & ad Cazimirum adductum. Clamantibus autem cun B ctis, eum capitis pœnam commeruisse, qui principis maiestatem minuisset: Minimè gentium, inquit Cazimirus, eum occidi oportere, qui dolore grandis iacturæ incogitans deliquisset: & cum fortunam, à qua damno affectus erat, ulcisci non posset, in se fortunæ alumnum commotus esset. Se magis in culpa esse, qui conditionis suæ ac dignitatis oblitus, eum ad ludendum prouocasset. Non modò igitur se illum absoluere, uerùm etiam gratias ipsi agere, quòd se ictu illo admonuisset, ne quid indignum principe in se admitteret, neu se ludo, aut ulli rei leui ac inhonestæ deinceps daret. Sic igitur illum principem, seueriorem in sese quàm in alios iudicem, homini à quo læsus erat, omnium iudicijs damnato, indulsisse. Quin & argentum omne quod ludo quæsierat, ipsi reddidisse. Ad eum igitur deferendum esse principatum: eum iure & more Miecislao succedere debere: eum fama uirtutum suarum & gratia plurimùm ualere apud omnes ordines, ita ut ei nihil negocij futurum sit, uim Miecislai, si is principatum repetat, repellere. Si recuset, consensu suo & authoritate reipublicæ, cuius ipsi personam sustineant, uel inuitum cogendum esse, ut causam publicam suscipiat. Huic sententiæ cum omnes assensi essent, indidem ad Cazimirum rectà contenderunt: eum recusantem, & pietatem suam, ætatis'que fraternæ prærogatiuam causantem, & repudiatum à se prius eundem principatum commemorantem, excipiunt illi & refellunt: quòd dicerent, longè diuersam esse rationem huius temporis à superiori: quòd tunc quidem priuatorum quorundam consilio &

Procerum de principe consultatio.

Cazimiri Sendomiriensium ducis laus.

Iusticiæ & moderationis insigne exemplū.

Exemplum insigne

Cazimirus reluctās ad principatum uocatur.

conspiratione delatum principatum non sine iusta sugillatione uiolati officij in optimè de se meritum, & iustè imperantem fratrem Boleslaum, accepturus fuerit. Nunc uerò Miecislai mores atque tyrannidem publicè perosis omnibus, neque diutius tolerare ualentibus, à publico eum consilio rogari & flagitari, ut afflictæ & oppressæ patriæ subueniat. Si persistat recusando, uideat, ne ingratus & impius in patriam iudicetur, ne'ue ea aliunde opem sibi petere necesse habeat. His atque alijs dictis uix tandem eum, ut postulatis suis annueret, impulerunt. Sic Miecislaus cum non multum supra quatuor annos asperè & impotenter dominatus esset, absens principatu deiectus est, anno post Christum natum 1177. Quo quidem anno cum Alexander tertius Pontifex maximus Friderici imperatoris uim metuens, ad Venetos confugisset, & Otto Imperatoris filius cum classe Pontificem repetens, à Venetis uictus & captus esset, pax Italiæ reddita est. In Asia uerò Emanuel Orientis imperator in prælio quodam captus à Turcis, mox ex pacto dimissus, paulo pòst obijt, Alexium filium puerum adhuc hæredem relinquens. Quem cum breui Andronicus, tutor à patre datus, extinxisset, imperium uacans occupauit. Ad nostra reuertamur.

Miecislaus quandiu principatum obtinuerit.

1177 ann.

Alexander Papa tertius fugit ad Venetos.

Otto Fri. Imp. filius captus.

Emanuel Const. Imperator captus & mortuus.

CAZIMIRVS.

CAZIMIRVS igitur ad ineundum principatum, redigendum'que in suam ditionem Cracouiensem tractum, qui principatui peculiariter attributus erat, paruo comitatu profectus est: ne non accitus, sed uelut inuasor alieni, uenire uideretur. Venienti magna cum lætitia & gratulatione obuiam prodijt ingens omnis generis atque ordinis hominum multitudo, liberatorem & seruatorem eum salutans. Cracouiensis quoque urbis atque arcis portæ ei apertæ sunt, & breui nemine aduersante rerum potitus est. Certior autẽ de exclusione sua factus Miecislaus, cum intelligeret summo totius conuentus Cracouiensis consensu Cazimirum fratrem receptum esse, & ita se comparare, ut nihil domesticas ipsius uires atque potentiam reformidaret, ad externa sibi auxilia confugiẽdum existimauit. Habebat magnas cum finitimis principibus necessitudines, plerasque affinitatibus constitutas. Nam generi eius erãt Sobeslaus Boemorum princeps, Saxonum item atq; Lotariorum siue Lotoringorum duces, quemadmodum uult Dlugossus. Ac apud Saxonas quidem Henricum, cuius mentionem superius fecimus, tunc dominatum esse, eundẽq; Norico pręfuisse reperio. De Lotoringo uerò nihil constat: nec eum, aut quenquam alium præter hos duos Miecislao generũ tunc fuisse Vincẽtius memorat, quorũ is opẽ implorarit. Hi uerò rogati, nihil tũc opis socero attulerũt, partim domesticis dissensionib. atq; bellis, partim auxilijs Imperatori mittẽdis in Italiã & Asiã, queãdmodũ Dlugossus scribit, impediti: Sobeslaus quidem Boemus à Friderico Vuladislai defuncti regis filio graui bello premebatur: à quo

Miecislai conatus ad recuperandum principatum.

Miecislai affines.

Boemici motus.

A quo etiam ad extremum uictus, & principatu eiectus est. Saxonum uerò dux Henricus cum Fridericum Imperatorem in Langobardia bellum gerentem deseruisset, & Germanos in eum concitaret, absens in comitijs Germanorum damnatus ab Imperatore, dominatu ferè omni exutus est: ut scribit H. Mutius. Nam Asiatica expeditio posterius à Friderico comparata est. Deiectum autem de spe externorum auxiliorum Miecislaum, ac de recuperando principatu solicitum, grauior etiam casus perculit. Otto enim filius eius natu maximus, procerum quorundam fauore & ope fretus, maiorem etiam Poloniam, quæ in fide Miecislai adhuc erat, occupatis nonnullis arcibus & munitionibus, ipsi eripuit: missis'que ad Cazimirum legatis, in potestate eius fore se, & imperata facturum recepit: iratus patri, quòd is præcipua quæque ditionis suæ natu minoribus filijs, è tertia uxore susceptis, destinabat. Lubens hoc accepit Cazimirus, & potiri paternæ ditionis Ottonem facile passus est: Gnesnam modò, propter ueterem loci dignitatem, quippe quæ metropolis Poloniæ fuisset, in potestatem suam redegit. Exemplum Ottonis Pomerani quoque proceres secuti sunt, & in Cazimiri fidem se contulerunt. Atque is citeriori quidem Pomeraniæ, cuius Gdanum, siue Dantiscum caput est, Samborium comitem, Ziræ, quem Lesco puero fratris filio curatorem dederat, filium, ut uult Vincentius: ulteriori uerò quæ Slupensis, & corrupto nomine Stolpensis dicitur, Bogus-B laum, siue ducem, siue comitem gente Gryphium præfecit. Quorum uterque posteriori tempore non pro præfecto, sed pro domino atque principe gerere se cœpit, conciliatis sibi popularium & uicinorum studijs. Quanquam perplexi hic sunt nostrates scriptores, quod ad res Pomeranicas attinet. Nam qui hic Pomeraniam omnem à Miecislao ad Cazimirum deficientem, duobus præfectis gubernandam mandatam esse scribunt, ijdem alibi ante hæc tempora Sobeslaum, & filios eius Mesciugum & Samborium duces Pomeranorum memorant: Boguslaum etiam à Criuousto Boleslao, Pomeranis & Cassubijs ducem datum esse testantur. Ad hæc Boguslaum patrem & filium duces maritimæ oræ, generos Miecislai Pomeranorum uerò & Rugianorum ducum filias cum eiusdem Miecislai filijs nuptas fuisse produnt. Posterius autem Lescum principem, Pomeranorum precibus exoratum, quòd ij quererentur nimis longè se à principe, Cracouiæ ferè degente, ius petere, Suentopelco Mesciugi ducis filio præfecturam Pomeraniæ cum summa potestate mãdasse, & Gdanensem Suecensem'que palatinos ei parêre iussisse: atque eum ipsum denique Suentopelcum principatum Pomeraniæ arripuisse. Nos hanc difficultatem sic explicabimus. Pomeraniæ nomen longè latè'que patuit, atque etiam nunc patet, in eo tractu, qui est secundũ mare Sarmaticum, unde etiam nomẽ habet. Eam à suis ducibus longè ante hæc tempora gubernatam fuisse, testes sunt Saxo Grammaticus Danicæ historiæ scriptor, & Albertus Crantius, & nos etiam superius

Sobeslaus principatu eiectus.
Henricus Saxo dominatu pulsus.
Miecislaus senex ab Ottone filio pulsus.
Gnesna Cazimiro conceditur.
Pomerani à Miecislao ad Cazimirum deficiunt.
Pomeraniæ præfecti.
Gdanensis & Suecensis palatini.
Pomeraniæ descriptio, & nomen.

Pomeraniæ ulterioris duces. Varcislaus dux Pomer. Christianus.

aliquoties indicauimus. E' quibus Varcislaum, de Popeli fortasse posteris ortum, Boleslai Criuousti opera cum gente sua ad religionem Christianam conuersum fuisse, illi memorant. Nos etiam è Dlugosso & Vincentio, magnam Pomeraniæ partem ab eodem Boleslao detractam: reliquæ Boguslaum (Varcislai illius, ni fallimur, filium) ducem datum, seu uerius relictum esse, retulimus. Hic autem Boguslaus cum à Friderico Imperatore incitatus, Danos bello prouocasset, ut scribit Crantius, ab eis uictus fractus'que, Vologossum, Iulinum, Osnam, Camenum urbes, & alia nonnulla minora oppida à Danis capta, amisit. Cætera, ut uidetur, retinuit, cum se ad Polonorum opes contulisset: in quorum fide & clientela metu Danorum deinceps etiam mansit. Atque hæc est Pomerania Slupensis, siue Stolpensis, à Polonis remotior. Citerior uerò à Boleslao Criuousto subacta, à præfectis eius, ac deinde filij eius Miecislai cognomento senis administrata, cum ad Cazimirum, uti dudum ostendimus, defecisset, ab eo Samborium satrapam siue præfectum accepit: qui & ipse postea pro principe se gesit, & Oliuense monasterium uno ab urbe Gdano milliario Cistercensibus monachis condidit. Lescus deinde Cazimiri huius filius, Poloniæ principatum adeptus, Suentopelcum Mesciugi (siue is Samborij frater, siue alioqui præpotens in ea gente uir fuit) filium, oræ illi præfecit: ad quem ij Pomerani, qui à Danis subacti erant, defecerunt: quo successu ille auctus & elatus, contemptis Polonorum uiribus & imperio, principatum arripuit, aut certè à patruo patre'que suo, dissimulanter tamen, usurpatum, apertè & ex professo sibi uendicare & gerere cœpit, & ad posteros transmisit. Fieri autem potuit, ut librariorum errore, Mesciugi & Samborij pater Sobeslaus pro Ziroslao, qui idem est Zira, apud Vincentium ac Dlugossum legatur. Nec inusitatum est Dlugosso temporum rationem peruertere, & nonnullos non suis titulis appellare. quod hic quoque accidere ei potuit, nempe ut ante hæc tempora ducum nominibus appellauerit eos qui posterius ea usurparunt: & generos affines'que Miecislai uocarit, qui postea facti sunt, uel etiam nunquam fuerunt. Vincentius quidem Mesciugum duntaxat quæstorem & generum fuisse Miecislai memorat. Recuperauere deinde Poloni magnam Pomeraniæ citerioris partem, id quod suo loco narrabitur. Vlteriorem uerò partim cùm ab alijs uicinis, tum à Marchionibus Brandenburgensibus accisam, partim citerioris detrimentis auctam, duces etiamnum retinent: sed stirpis Germanicæ, & Romano Imperatori non ita pridem facti obnoxij. Tametsi ijdem Bythouiæ arcis, & Lemburgi urbis nomine beneficiarij sunt, & clientes regum Polonorum. Sed nos ad historiam cursum reflectamus. Pulsus & exclusus omni suo dominatu Miecislaus, Ratiboriam cum uxore & liberis se recepit. Inde ad Fridericum Imperatorem affinem suum profectus, cum nequicquam opem eius implorasset, propterea quòd is & Italicis rebus distinebatur, & in Asiam expeditionem parabat, reuersus, & omni auxilio destitutus,

Boguslaus dux Pomeranorum à Danis uictus.

Boguslaus in clientela Polonorum. Stolpensis. Pomeraniæ citerioris ducũ origo. Samborius satrapa. Oliuense monasterium conditum. Suentopelcus præfectus Pomeran. principatum arripuit.

Dlugoßi incuria. Mesciugus quæstor & gener Miecislai. Pomerania ditionis Polonicæ. Pomeraniæ fines mutati. Pomeraniæ duces clientes imperij Polon.

Miecislai exilium.

A ad fratris misericordiam per internuncios confugit. Nec sanè durum se & inexorabilem Cazimirus fratri calamitoso & supplici, & summo principatu se abdicanti, suamq; modo portionem petenti, prębuit. Indignum enim iudicabat, fratrem nihil malè unquam de se meritum, si iij scelere omnibus fortunis exutum, exulare & egere: commouebat etiam eum ingens illa in fratre fortunæ mutatio, & inconstans humanarum rerum conditio. Itaque ad senatũ de reuocando Miecislao, & ad dominatum suum restituendo refert. Grauiter cunctus senatus, & non obscuro murmure eam orationem principis excepit: petitoq; seorsum ab ipso colloquendi & consultandi spacio, obiurgat principem, quòd priuatum officium publicæ saluti atque tranquillitati anteferret, præsentemq; pestem optimè de se merenti patrię, ac sibi ipsi quoque uellet accersere. Illum nunquam conquieturum, neq; ullam recuperandi summi principatus occasionem prætermissurum esse: nihil de moribus & crudelitate sua mutaturum, eiectionis suæ recordatione. Desineret itaque restitutionis illius mentionem facere, aut ipse quoq; sibi ab infensa Miecislao multitudine caueret. Hoc responso senatus, deterritus Cazimirus, gratias agere singulis de tam constanti erga se uoluntate, neq; quicquam deinceps apertè de reuocãdo Miecislao mouere: clàm tamen, uincente misericordia & pietate, impensius ipsi fauere, & ut sibi aliqua ratione prospiceret, monere: non aduersante se id facturum esse. Habebat Miecislaus filiam nuptam cum Mesciugo, cuius mentionem paulo antè fecimus, siue is oræ maritimæ princeps fuit, siue satrapa & quæstor Miecislai in Pomerania, quemadmodum Vincentius prodidit, qui eum Miecislao in illa demum aduersa ipsius fortuna generum factum esse indicat. Florebat autem is opibus & gratia populari inter Pomeranos. Eius igitur opera reconciliatis sibi Pomeranis, & collecta aliquanta manu, inopinantibus omnibus Gnesnam intercepit: nec mora, complures alias munitiones partim ui, partim per deditionem recepit, non ignaro, uerùm conniuente Cazimiro. Quibus rebus consternatus Otto, petita & impetrata uenia, patris potestati sese omniaque permisit. Sic Miecislaus post biennium rursus omni dominatu suo à patre attributo potitus est. Cazimirus uerò initio statim principatus sui, uectigalia illa & labores, cæteraque onera, quibus instituendis & exigendis Miecislaus offenderat, sustulit: iudicia correxit: magistratuum licentiam coercuit, infinitamque potestatem circumscripsit: calumniatores uel exilio multauit, uel inusta fronte aut facie notauit. Ad maiora deinde animum intendit. Inoleuerat superiorum principum negligentia & conniuentia, prauus & barbarus mos apud proceres & equites Polonos, ut iter facientes, quotiescunque & ubicunque collibitum esset, agros atque prata agrestium & oppidanorum depascerentur, ac non modò pabulum, sed etiam uictum omnem ipsis imperarent, siue adeò ipsi effractis horreis atque cellis per uim auferrent: neque contenti quantum libuisset absumpsisse, reliquum etiam maliciose profundebant, B dissipabant,

Cazimiri pietas.

Senatus principi aduersatur.

Miecislaus Pomeranorum ope ditionẽ suã recuperat.

Otto Miecislao patri recõciliatus.

Cazimiri studia digna principe.

Barbara procerũ immanitas lege abrogata.

dissipabant, & corrumpebant: iumenta è pascuis & stabulis, atque A etiam iuncta curribus & aratris utenda, uel potius ad cursum abutenda abducebant: ea'que uel defatigata & enecta dimittebant, uel si fortè placuissent, retinebant & usurpabant. Ad hæc, in possesiones & facultates morientium episcoporum, ac cæterorum sacerdotum inuadebant, eas'que diripiebant. Quin & præfecti principis idem faciebant, & principis horrea, prædia, fiscum'que facultatibus, quæ cultus diuini administris & egentibus dedicatæ erant, augebant. Hæc quamuis iniqua, iniusta, crudelia & impia, quamuis acerba miseris hominibus'& intolerabilia, tamen quia longa consuetudine inueterauerant, legis'que uim propemodum obtinebãt, & à proceribus, quibus erant utilia, defendebantur, perdifficile erat abrogare. Sed tamẽ anno Christi 1180 comitijs apud Lenciciam habitis, omni cura studio'que contẽdit & perfecit Cazimirus, & legem pertulit, qua barbari illi, & indigni Christiano populo mores & abusus omnino sublati sunt. Ac ne quando resumerentur, octo episcopi, qui in ijs comitijs aderant, de synodi eam ob rem institutæ sententia, graui anathemate, audiente & assentiente uniuerso conuentu execrati sunt, diris'que deuouerunt, quicunque in posterum agricolæ cuipiam pabulũ, annonam, obsonium, iumentúmue ui aut arte aliqua, præterquam ad hostium aduentum denunciandum, rapuisset, rapi'ue iussisset: item qui in bona episcoporum & sacerdotũ decedentium inuasisset, aut inuasorem recepisset, adiuuisset, defendisset, quocunque is tandem esset genere, honore ac dignitate, etiam summa, præditus. Fuêre uerò episcopi qui hæc decreuerunt, Zdislaus ar- B chiepiscopus Gnesnensis, qui non multo antè Petro defuncto successerat, Gedeon Cracouiensis episcopus, Ziroslaus Vuratislauiensis, Onoldus Vuladislauiensis, Cherubim Posnaniensis, Lupus Plocensis, Conradus Camenensis, Gaudentius Lubussensis. Interfuerunt etiam ijs comitijs Otto Posnaniensis, Boleslaus Vuratislauiensis, & Lescus Masouiensis, duces. Deinde legati ex eo conuentu ad Pontificem maximum, de confirmando salutari illo & pio decreto simul & constitutione misi, facilè, quod petebant, ab Alexandro tertio impetrarunt. Domesticos quoque motus quosdam per ea tempora excitatos, optimus princeps placidè & sine bello composuit, ita ut nulla non pars reipub. curata, ac melius quàm dudum constituta esse uideretur. Obtinebant Silesiæ dominatum certis ac distinctis finibus Vuladislai filij, quemadmodum superius exposuimus. Ex his Miecislaus sorte sua non contentus, Vuratislauiam Boleslao ademerat: uerùm Cazimirus inter eos pacem fecit, & Boleslao quidem Vuratislauiam restituit: Miecislao uerò, quo æquiori animo conquiesceret, Osuencimense territorium de suo largitus est: filium'que tunc ei natũ è sacro fonte suscepit, ac de suo nomine Cazimirũ appellauit. Nam quod Dlugossus etiam Bythomiense territorium Miecislao tunc à Cazimiro donatum esse scribit, non placet. Iam inde enim ab initio ille id adeptus erat, sicuti nos ex eiusdem Dlugossi sententia suprà memorauimus. Subdit idem

Ecclesiastica bona uexata.

1180 ann. Comitia Lenciciæ.

Synodus Lenciciæ.

Execratio uim facientium bonis ecclesiasticis, et agrestiũ.

Episcopi Poloni. Zdislaus archiepiscopus.

Silesiorum duces recõciliati.

Osuencimense territorium Silesiæ additum.

A idem Dlugossus, Brestensem, Drohicinensem, Vuladimiriensem & Præmisliensem oram omnem, quæ non parua est pars Rusſiæ, tunc à Cazimiro in potestatem redactam esse. Ac Brestensem quidē, cum à Polonis defecisset, à Cazimiro mox receptam esse, etiam Vincentius, quo uiuente hæc acta sunt, memoriæ prodidit: de cæteris nullam facit mentionem. Verùm Drohicinensem non incredibile est pariter in potestatem Polonorum uenisse, quippe quæ Brestensi proxima sit: Præmisliensem, necessariū etiam, si ad hostes reciderat. Neq; enim penetrare ad Haliciam cum exercitu Cazimirus potuit, ut statim exponemus, nisi per Præmisliensem terram. Cæterùm Vuladimiriensem tractum, Belsensi & Chelmensi, qui intermedij sunt, saluis & intactis receptum, aut adeò aditū esse, minus uerisimile est. Nisi fortè posterius uictis prælio Rusſis, Vuladimiriensium dux Romanus in fidem Polonorum se cum suis tradidit. Adfuit quidem Cazimiri filio Lesco, quod suo loco indicabitur, ex fœdere euocatus. Addit Dlugossus, Cazimirum Breste oppido intra duodecimū, posteaquam id oppugnare cœpit, diem, potitum esse: authores defectionis, capitis pœna affecisse: arcem supra oppidum extruxisse, eiq; præsidium imposuisse: atque hæc anno Christi 1182 acta esse. Inde porrò ad Haliciam duxisse exercitum, Mescislaū ducem, quasi nothum à fratribus pulsum, reducentē. Molestè ferebant eam expeditionem plerique proceres, fortassis recordatione cladis apud illud oppidum Criuousto Boleslao regnante acceptæ: musſitabant'que, se ad externum & iniustum bellum pro notho contra iustos

B duces & hæredes, procul domo educi. Hæc ad Cazimirum cum perferrentur, dissimulauit, & in proposito perstitit. Ad Haliciam uentum erat, cum nunciatur, Vuseuolodum Belsensium, & Volodimirum Haliciensium ducem, Mescislai exulis fratrem cum magnis copijs, ac cæterorum Russorum auxilijs appropinquare. Tunc uerò apertè nostri fremere in principem, & in Nicolaum palatinum Cracouiensem, ductorem exercitus, uelut authorem illius expeditionis: queri, se planè prodi hostibus. Contrà Rusſi alacres, & pleni bonæ spei ex responsis sagarum, magorum & aruspicum, quibus ea gens, quamuis Christiana, apprimè dedita est, prospera omnia suis pollicentium, conuicijs nostros lacessebant. Nihil his commotus Cazimirus, paucis pro tempore milites ad prælium capessendū cohortatur: Eosdē esse hostes, quos ipsi cùm alias sępenumero, tum superioribus aliquot annis apud Posnaniam, fratribus suis ducibus, pauci multos uicissent atq; profligassent: alacritatem illam inconsultæ temeritatis, conuicia uerò mulierositatis esse argumentum. Ipsi qui se uiros semper, quàm mulieres esse maluissent, manu ferroq; maledicas linguas ulciscerentur: seq; indignos esse illis maledictis, dignos maioribus suis Rusſiæ domitoribus ostenderēt: & manibus partim patrum, partim propinquorum suorum, qui ijs ipsis in locis, non uirtute, sed dolo ac proditione uicti cecidissent, sanguine perfidorum hostium parentarent. His animatos in aciem educit: ac sinistro quidem cornu Palatinum Cracouiensem præficit,

Rusſiæ pars recuperata Polonis.

Breste Lituaniens. receptum à Polonis.

1182 ann.

Haliciense bellum.

Polonorum fremitus.

Rusſi magis & sagis dediti.

Cazimiri oratio ad milites.

ipse uerò dextrũ administrat: nec mora, signis canere iussis, pugnandi potestatem facit. explicant & Rusi suas acies: concurritur infestis animis, ac durum prælium committitur. Premebantur nostri in sinistro cornu à sagittarijs, nec iam satis seruabãt ordines. Ibi Cazimirus re intellecta, subsidium suis laborantibus submittit: siue adeò ipse satagens, ut scribit Vincẽtius, magno uitæ suæ periculo succurrit, & inclinatam aciem uix restituit. Reprimũtur deinde feroces Rusi, & mox commutata fortuna, pedem referre incipiunt. Instant nostri acrius turbatis ac trepidantibus: & cohortati sese mutuò, in fugam eos conijciunt. Quo animaduerso cæteri, qui dextrum nostrorũ cornu adhuc sustinebant, terga uertũt & ipsi. persequuntur nostri: maiorem longè in fugiẽtibus, quàm dudum in resistentibus, stragem edunt: permultos uiuos capiũt: duces hostium, commutando equos euasere. Deinde reuersi nostri, castra opulenta diripiunt: Halicienses mox deditionem fecere. Quibus Cazimirus Mescislaum ducem præfecit, accepto ab eo iureiurando, quòd semper in fide & clientela principum Poloniæ futurus esset. Aliquanto aliter hæc prodit Vincentius. nempe statim post receptũ Breste, Cazimirum de aduentu hostium certiorem factum, dissipatis suis, cum parua manu ferociter & animosè in multos & instructos impetũ fecisse, & per hostilem aciem cum uictrice aquila penetrasse. Id conspicatos cæteros Polonos, & ipsos perturbatis hostibus institisse: atq; ita parta uictoria, fugatisq; hostium ducibus, Cazimirum ad Haliciam cõtendisse, eiusq; dominatum Mescislao sororis suæ filio tradidisse. Dũ hæc in Rusia geruntur, Miecislaus senex, iam antè ad omnem recuperandi summi principatus occasionẽ intentus, & multa sæpe apud suos de Cazimiro fratre questus, conatusq; clàm procerũ animos ab eo alienare, ac sibi adiungere, tunc uerò absente Cazimiro magis etiã curam atq; cogitationẽ suam omnem in id studium intendit: Lescũ Boleslai fratris filium blandicijs captabat, Ziram'que comitem, qui curator Lesco à Cazimiro datus, Masouiam atq; Cuiauiam omnem, & Lesci consilia gubernabat, muneribus & ingentib. promissis, & fallacibus dictis induxit, ut ipse à Lesco, qui lento morbo consumebatur, hæres scriberetur, tutorq; reiecto Cazimiro nuncuparetur. Videbat enim permultum rebus atq; uiribus suis accessurum esse, si Masouiam & Cuiauiam sibi adiunxisset. Et expugnata quidem est adolescentis constantia, curatoris persuasione: q; is uerebatur, ne paulo pòst à curatione illa Miecislai authoritate amoueretur. Asseuerabat enim Miecislaus, conuenisse sibi secretò cũ Cazimiro fratre, ut pro interuerso principatu ius succedendi Lesco haberet. Igitur cum à Rusica expeditione Masouij & Cuiauij reuertissent, iurant omnes in uerba Miecislai, iubẽte Lesco. Id cum accepisset Cazimirus, nihil temerè & præcipitanter agere: uerùm tacitus apud se, quid'nam facto opus esset, cogitare. A' ciuili quidem bello uehemẽter abhorrebat. Insultare ipsi pleriq; proceres, quòd intempestiua lenitate sua & misericordia eò redactus esset, ut hostem experiretur, cui ipse impensius indulsisset, quemq; meritò pulsum, exulem

Cazimiri uictoria de Rusis.

Mescislaus in Haliciensem principatũ restitutus, in fide & clientela Polonorum principum se fore promittit.

Miecislaus Masouia & Cuiauia potitur.

Zira curator Lesci.

Miecislaus hæres à Lesco tutorq; scriptus.

Cazimiri lenitas & mansuetudo.

A lem pati nequiuisset. Ferebat tamen hæc æquo animo Cazimirus, & quauis ratione, quàm armis, fratrem, & alterius fratris filium sanare, & ius suum recuperare malebat. Et citò sanè mansuetudini & lenitati eius fortuna respondit. Nam ut Miecislaus curationem Lesci, ad dominatus eius administrationem iniјt, amouit ueteres præfectos & magistratus in Masouia & Cuiauia, nouosq́ arbitratu suo instituit, ac pro domino, non pro curatore gerere se cœpit. Molestè ferebat Lescus, negligi se, uiuentemq́ dominatu suo penè excludi: Zira uerò authoritate sua excidisse se, & ad extremùm contemptum spretumq́ iri animaduertebat. Vtrunq́ pœnitebat præcipitis consilij, quo se ab optimo & benignissimo principe Cazimiro alienassent, & ultimam patris uoluntatem temerè immutassent. Ad hæc, quo magis insignem illã iniuriam dissimulabat Cazimirus, hoc magis iram & potentiam eius reformidabant. Itaq́ optimum factu rati, malè consulta emēdare, ad Cazimirum cum primoribus Masouijs & Cuiauijs proficiscuntur. Fatentur peccatum: excusant imprudenter uerius, quàm malicioſè factum: deceptos se esse, & in fraudem inductos à Miecislao, quòd ei credidissent affirmanti, ita sibi cum Cazimiro constitutum esse, ut ipse Lesco hęres esset. procidunt: errati ueniam petunt: orant, & obsecrant lachrymantes, ut se in gratiam fidemq́ recipiat: deierant fore se deinceps semper in potestate eius, & Miecislaum cum magistratibus eius propulsuros. Ignoscit Cazimirus supplicibus, comiter prius castigatis, & quòd resipuis-

B sent, collaudatis: inde Lescũ amplexatus, exosculatus, & ampliter muneratus, flens dimittit, & ad recipienda sua reuerti iubet. Atque ita ille fecit, & uix biennium postea uixit. Cum autem diuturno ac perpetuo morbo exhaustus, destitui se uiribus & uitali uigore sentiret, Cazimirum ad se accersijt, & se uiuente Mosauiæ & Cuiauiæ possessionem adire iussit, ne quid postea Miecislaus turbaret. Mortuus, Plosci à Cazimiro honorificè sepultus est. Ex eo tempore Masouia semper, Cuiauia etiam aliquandiu deinceps in ditione Cazimiri, & posterorum eius permansit. Ægrè successionem illam Cazimiri tulit Miecislaus, quòd diceret, iure se quoque à semisse fratris filio hæredem esse. Sed tamen gratiam & potentiam Cazimiri reueritus, quieuit. Anno deinde post Christum natũ millesimo centesimo octogesimoquinto bellum Russicum, & ex eo natum Vngaricum, Cazimirum excepit, ex huiusmodi causa. Mescislaus ad Haliciensem principatũ à Cazimiro, quemadmodum superius exposuimus, reductus, uix exacto triennio propter impotentem dominatum, & quòd Polonos milites circum se pręsidij causa habebat, in eosq́ erat propensior, parum fidei suis habens, ueneno sublatus est: & reuocatus Vulodimirus ex Vngaria, quò se ex aduerso illo Haliciensi prælio receperat. Atque is quòd audierat Romanum Vuladimiriensium ducem, fratris sui filium, à Cazimiro Polonorum principe missum Haliciam contendere, commeatum, auxilia & reductionem à Bela rege Vngarorum petijt. Sed non modò non impetrauit, uerùm etiam in uincula coniectus est: missus'que celeriter

Lesci pœnitentia.

Cazimirus Mazouiam & Cuiauiã redigit in potestatẽ suã.

Lescus mortuus.

1185 ann.

Mescislaus dux Haliciensium ueneno sublatus à suis.

Vulodimirus à Bela rege Vngar. captus.

Vngari Haliciam interuertunt.

cum non contemnenda manu à Bela Andreas filius, qui Haliciam in di A
tionẽ suã redigeret. Venienti Andreæ magno cum plausu Halicienses portas arcis aperiunt, rati Vulodimiri eum, non suam rem agere: præsertim affirmante illo, Vulodimirum ponè se sequi. Occupata arce, profitetur id quod erat, non Vulodimiro, sed sibi se dominatum quæsiuisse. Deinde iurare omnes in uerba sua cogit. Renuentes, aut cunctantes modò capit: cæteros arce excludit, magistratibus amouet: ac per suos Vngaros omnia administrat. Cæterùm Vulodimirus tam apertè circumscriptus à Bela, cum biennium ferè in custodia asseruatus esset, corruptis custodibus effugit, ijsdemq́ ducibus atque comitibus Haliciam peruenit: sed arce tamen potiri non potuit, tenentibus eam ac defendentibus Vngaris. Confluxere mox ad eum Rusi, cum quibus uiciniam omnem latrocinijs infestare cœpit, ingentesq́ prædas hominum, pecudum & iumentorum etiam è Præmisliensi tractu, qui tunc in ditione Cazimiri & Polonorum erat, egit. Non tulit id Cazimirus, uerùm misso cum expeditis copijs Nicolao Cracouiensi palatino, prædatores illos persecutus, in remotiores syluas ac montes, quibus Polonia & Rusia ab Vngaria disiungitur, propulit. Cum autem in angusto res suas positas esse Vulodimirus secum perpenderet, iámque non tam de recuperanda Halicia, quàm de salute sua cogeretur esse solicitus, damnabat ipse consilium suũ, quòd Russos atque Polonos, à quibus auxilium sperare debuerat, parui compendij causa in se prouocasset. Respicere deinde ad Cazimiri clementiam cœpit: ad quem B
cum petita per internuncios fide uenisset, facilè non modò ueniam, sed etiam auxilium impetrauit, dato iureiurando, se in fide & potestate Polonorum semper fore. Mittitur ad eum reducendum cum ualido exercitu Nicolaus palatinus, mirantibus cunctis tantam in Cazimiro uel facilitatem, uel leuitatem animi, atque temeritatem, quòd hostem adiutum iret, amicumq́ regem, & quidem præpotentem bello lacesseret. Verùm Cazimirus non tã misericordia exulis & supplicis Vulodimiri commouebatur, quàm quòd sibi surreptam esse Haliciẽsem ditionem per iniuriam atque fraudem, doleret: cuius recuperandæ primam occasionem Rusis ipsis, qui Vngarorum dominatum iam oderant, inuitantibus & fauẽtibus, non amittendum sibi esse iudicabat. Coniungunt se cum nostris Rusi, pariterq́ corona Haliciam obsident, fossisque & castellis circũmuniunt, ne quid ad obsessos importaretur, quos nouerant breui difficili annona usuros esse. Alacres initiò obsidionem atque omnia incommoda ferebant Vngari, qui arcem tuebãtur, quòd propediem Belam regem cum magnis copijs ad liberandum filium affore sperabant. Sed cum is moraretur, nec iam alimenta obsessis suppeterent, deditionem fecere, pacti cum Nicolao palatino, ut sibi unà cum rebus suis saluis discedere liceret. Excedentibus adiunxit Palatinus præsidium militum usq́ ad fines Vngariȩ, ne quid hostile paterentur. Arx & dominatus Vulodimiro tradita sunt. Magnam ea uictoria & restitutione Vulodimiri laudem atq́ gloriam apud exteras gẽtes, & maximè

Vulodimirus elapsus principatum Haliciensem repetit.

Cazimirus Russos latrocinantes reprimit.

Vulodimirus à Cazimiro reducitur.

Halicia obsessa à Vulodimiro.

Vngari Halicia eijciuntur à Polonis.

A ximè apud Russos Cazimirus adeptus est: quòd, quem Bela hospitem uiolarat, ipse hostē, deuicto ac eiecto maximi regis filio, in paterna sede collocasset. Hoc anno, qui fuit à natali Christi 1188, Hierosolyma à Saladino & Saracenis capta sunt, post octauū & octogesimū annū, posteaquam in Christianorum potestatem redacta fuerant. Eam ob rem Clemens tertius Pontifex max. de recuperanda ea urbe solicitus, cum omnem, quòd dicitur, moueret lapidem, Poloniæ quoque totius ecclesijs, episcopis & sacerdotibus decimam, misso ad id legato, imperauit. At Bela rex non ferens contumeliam oppugnati, obsessi & eiecti filij, ereptæq; Haliciæ, querebatur uiolata à Cazimiro fœdera, quæ Vngari cum Polonis ex multo tempore sanxissent, & ad illud usque tempus seruassent: & iustum quidem in Polonos bellū maiore ui moliebatur: tunc autem misso, quem ad manū habebat, exercitu, Poloniæ fines depopulatus est. Idem fecerunt nostri uicissim in Vngaria: uastabantur utrinq; agri, exurebantur uillæ, diripiebantur uici & oppida, miseri agricolæ & mercatores in seruitutem abducebantur, greges & armenta abigebantur. Grauiter id ferre nostri, fremere contra principem, uiolatam ab eo cum Vngaris pacem & amicitiam, exuscitatumq; minimè necessarium bellum perfidi hostis gratia: quem non adiutum ac restitutum, sed supplicio, propter temeritatem, uexatamq; Poloniā, affectum esse oportuerit. Ne Vngaris quidem bellum illud placebat. Et distinebantur ij tunc bello Dalmatico, cum Venetis gerendo. Quod tamen

1188 ann. Hierosolyma à Saracenis capta.

Decima imperata ecclesiasticis à Pōtifice.

Vngaricum bellum.

Vngari cū Venetis de Dalmatia bellum gerunt.

B ipsum quoq; Clementis pontificis max. opera duorum annorum inducijs interceptum est. Cōcitabat enim tunc is pontifex omnes Christianos principes atq; ciuitates, ad recuperanda Hierosolyma, ferendamque rebus Christianorum in Asia afflictis opem: effecitq;, ut Veneti & Pisani classes suas in Asiam mitterent: Fridericus uerò Imperator, Philippus Gallorum, Guilelmus Siciliæ, & Ricardus Anglorum reges, Otto dux Burgundiæ, & plurimi præterea principes uiri & episcopi, ipsi per se cum magnis copijs eò proficiscerentur. Sed ea quoq; expeditione non multum operæprecij factum est. nam plurimi mortales de exercitu Christiano morbis, peste fameq; absumpti sunt, multi à barbaris trucidati. Fridericus uerò in Armenia minore, dum se in flumine quodā abluit, ui fluminis & uortice correptus, extinctus est anno Christi millesimo centesimo nonagesimo. Porrò Gallus cum Anglo, & Veneti cum Pisanis ex eo tempore postea diuturnis & grauibus bellis inter se cōflictati sunt. Sed unde digresi sumus, reuertamur. Igitur Vngaris iuxtà ac Polonis à mutuo bello abhorrētibus, agitur de pace per proceres utriusque gentis. Quæ cum difficilius coiret, quòd utrique ab alteris iniuria se affectos esse asseuerarent, tandem triennes induciæ fiunt, ut interim de pace per ocium constitueretur. Collegerat permultum odij Cazimirus apud plerosque proceres atque equites illa Vulodimiri restitutione, & bello Vngarico. Igitur cum is fortè in Russiam controuersiarum quarundam de finibus inter Vuseuolodum Belsensium, & Romanum Vuladimiriensium duces componendarum causa

Christianorū expeditio in Syriam

Friderici imp. mors.

1190 ann. Gallorum cum Anglis & Venetorū cum Pisanis belli origo.

Induciæ cū Vngaris.

Miecislaus senex à minoribus Polonis ad principatum reuocatur.

Cracouia arx clauditur Miecislao.

profectus esset, celeriter conspirarunt contra eum proceres. Miecislaum accersunt, ad recipiendum amissum pridem principatum: & quo magis studia populi in eum inclinent, fingunt Cazimirum in Rusia ueneno extinctum esse. Accurrit properè Miecislaus: recipitur à proceribus, præfectis, & cætera multitudine. Cracouiam uenienti, portæ urbis aperiuntur: arcis uerò aditu arcetur à Fulcone episcopo & Nicolao palatino fratribus, familia Lissijs, siue Vulpijs, qui à conspiratione illa alieni, firmo eam militum & clientum suorum præsidio tenebant. Nec mora, aliam ex aduerso illius arcem in oppido excitauit Miecislaus, è materia duroq; robore: Bochnæ item aliam: de quarum munitionibus aduersariorum & Cazimiri conatus reprimeret, ac ipse uicissim rebelles impeteret. At Cazimirus certior factus de defectione suorũ, auxilia Vulodimiro, Romano & Vuseuolodo imperat, ipsosq; duces proficisci secum iubet: præterea quantũ potest, uoluntariorum & mercenariorum militum cogit. Cum his copijs Cracouiam contendit: coniungit se cum eo Nicolaus palatinus, cum non contemnenda manu. Miecislaus, ubi appropinquare Cazimirũ cum ualido exercitu cognouit, Boleslaũ filiũ cum Henrico Ketlicio, qui ipsi cùm aliorũ consiliorum, tum repetendi principatum semper author fuerat, in præsidio nouę arcis relinquit: ipse in maiorem Poloniam, maioris exercitus comparandi causa, magnis itineribus contendit. Verùm antequam ille ueniret suis suppetias, Cazimirus summa ope adnisus, nouam arcem uel expugnauit (nam uariè traditur) uel per deditionem accepit & exusit. Fratris quidẽ filio & plerisq; omnibus aduersæ partis militibus non modò uitam & libertatem concesit, uerùm etiam ampla munera largitus est: qua indulgentia & clemẽtia sua ita sibi cùm omnium, tum in primis Miecislai fratris animum deuinxit, ut nunquam is deinceps, quoad uixit Cazimirus, de repetendo principatu cogitarit. Cæterùm Ketlicius, cum culpam illius belli solus sustineret, suppliciòq; destinatum se esse intelligeret, in penetralia primarij tẽpli, quod Trinitatis appellatur, Cracouię sese abdiderat. Sed Rusis uictorię fiducia & innata auaritia ad diripiẽdum templum irruentibus, in turbam se immiscuit, ut ignotus effugeret. Verùm tumultu Russorum, interuentu Cazimiri sedato, defensoq; thesauro templi, Ketlicius in turba agnitus & comprehensus, Romano duci à Cazimiro traditus est in exilium deportandus. Rusi præmijs affecti, domos remissi sunt. Cum Vngaris deinde certa pax constituta, siue adeò innouata est, & principum ipsorum congressu apud antiquum pagum in Scepusiensi territorio confirmata, ea lege, ut obliteratis utrinq; iniurijs, & condonatis inuicem offensis, rex Vngarorum Haliciensi ditione & Rusia omni se abstineret, cõmunes amicos, communesq; hostes Vngari & Poloni haberẽt: ad extremum proceres & principes ipsi donis inter se certarunt, cõuentumq; amicè soluerunt. Pacatis domi rebus, Cazimirus Prussis ijs quos Polesianos uocant, sicut scribit Vincentius, bellum intulit, ut cladem sub Boleslao Crispo acceptã, fratrisq; Henrici mortem ulcisceretur, & gẽtem barbaram

Cazimirus principatum recuperat Russorum auxilio.

Clementia Cazimiri.

H. Ketlicius malus consultor in exilium missus.

Pax & congressus regis Vngari cum duce Polono.

Vngari Rußiæ dominatu sese abdicarunt.

Prußicũ bellũ.

A barbaram atque rebellem domaret. Secuti sunt ipsum ad eam expeditionem Boleslaus Miecislai, Boleslaus altus & Miecislaus Vuladislai, fratrum filij. Vbi ad fines barbarorum uentum est, cautius exercitum ducere Cazimirus, instructaq; acie, & exploratis itineribus progredi, pabulatum & frumentatum non nisi cum armatorum præsidio mittere: omnia denique circumspicere, ne quid detrimenti per insidias à uafro hoste acciperet. Nec sanè cassa fuit ea cura atq; diligentia. Obseruabant enim nostros ex insidijs barbari, ad omnem occasionem bene gerendę rei attenti. Sed in irritum ipsis cadebant omnes conatus atque doli. Nostri quácunque proficiscebantur, incendijs atque cædibus omnia uastabant, nec ulli ætati aut sexui parcebant, iusta ira & memoria cæsorum suorum animos omnium extimulante. Quibus malis uicti Prusi, pacem supplices à Cazimiro petiuerunt: parci reliquijs suis flagitarunt: superiorum annorum tributa persoluerunt: imperata omnia in posterum se facturos sanctè promiserunt: obsides centum dederunt, primorum filios: captiuos Polonos dimiserunt: signa superiori bello de nostris capta reddiderunt. Nam ad religionem Christianam, quam abiecerant, reduci se pasi non sunt. His legibus pacem impetrarunt. Cazimirus, deducto è Prusia exercitu, bellis omnibus uel armis, uel benignitate, sapiētia & felicitate sua extinctis, pacis artibus, hoc est arcibus & oppidis instaurandis, moribus'que & legibus ciuium emendandis, reliquum ętatis tempus transmittere cogitabat: & ma

Prußis pax data.

B gnam sibi uirtutis & sapientiæ opinionem apud exteros iuxtà atque suos conciliauerat, ita ut felix, & admirabilis, & omnibus suis charus, deinceps regnaturus esse uideretur, cum subitus eum casus humi prostrauit. Impetrarat à Pontifice maximo Lucio, eius nominis tertio, reliquias Floriani martyris: easq; ab Ægidio Mutinensi episcopo allatas, ad septimum milliarium à Cracouia cum ingenti omnis generis hominum caterua, & solenni sacerdotum pompa obuiam progressus, reuerēter exceperat, & in suburbano Cracouiæ Septentrionali, quod pòst in formam oppidi redactum, Cleparia nunc dicitur, extructo magnifico templo, collocarat: id'que templum splendida supellectili dotauerat, & collegium sacerdotum canonicorum in eo instituerat, attributo ijs censu luculento tum de sua, tum de Gedeonis episcopi beneficentia: peculiariter autem Pręposito maximam partem redituum, parœciæ diui Michaelis Rupensis detractam, addixerat, & summa ueneratione nouum hospitem & patronum prosequebatur. Fortè dies martyris memoriæ sacra, quæ ad quartum Nonas Maij anniuersaria instituta est, aduenerat. Ibi Cazimirus totum eum diem rei diuinæ in æde diui, & piæ in egenos & afflictos largitioni dedit. Quod ferè omnibus festis diebus facere cōsueuerat, neque temerè eos lusibus & conuiuijs contaminabat. Insequenti die grande conuiuium instruxit: proceres omnes, qui tunc aderant, inuitauit. Feruente conuiuio, exhilaratis conuiuis, & multa de præteritis bellis atque periculis inter se conferentibus, & principis res gestas & felicitatem celebrantibus, ipse non-

D. Floriani martyris reliquiæ Cracouiā apportatæ.

Clepariense oppidū, templum & collegium sacrum.

Cazimiri pietas.

nulla de immortalitate animi, atque cœlitum beatitudine, non inepta in medium proposuit. Erat enim ab ineunte pueritia non pessimè educatus & institutus. Deinde hausto mediocri poculo, subitò concidit, & paucis horis animam exhalauit. Subitus'ne morbus eum inuaserit, an uenenum à muliercula, in quam deperibat, præparatum hauserit, incertum est. nam & hoc sermone hominum diuulgatum est. Nec sanè immunis & incorruptus ab illicitis amoribus & adulterijs, de quibus etiam aliquando à Fulcone episcopo admonitus & obiurgatus sit, uixisse fertur. Cæterà moderatus, candidus, frugi & abstinens, seuerus iuxtà atque clemens, bello pace'que clarus, & laude dignus princeps. In fratres uerò & fratrum filios ita pius & indulgens, ut multa detrimenta, incommoda & pericula, eorum gratia subiret. Diuini cultus perquàm studiosus, multa ad ornatum templorum contulit. Monasterium Suleouiense in Gnesnensi diœcesi, Cisterciensi sodalitati, antequam summum principatum adeptus esset, in uilla Ruslai comitis, qui decedens absque liberis, Christum hæredem instituerat, ad Pilciam amnem condidit & locupletauit: cui monasterio postea Petrus archiepiscopus etiam complures decimas eius rogatu adiecit. In principatu uerò & Floriano martyri ædem atque collegium, ut iam commemorauimus, instituit, & Copriuunicense monasteriũ eidem Cisterciensi sodalitati excitauit. Quod amplius etiam deinde nobiles Bogorij & Habdanci locupletrarunt, principis exemplum secuti. Fit enim plerunque, ut ad principis sui studia homines libenter sese accommodent. Itaque sub Cazimiri principatu etiam alij alia quædam monasteria condidere: uelut Gedeon Cracouiensis episcopus Vanchoscense in sua diœcesi, ijsdem Cisterciensibus: Vitus uerò Plocensis episcopus, gente Ianinius, Buscense in Cracouiensi diœcesi, Vitouiense in Gnesnensi, & Plocense, partim uiris, partim puellis Præmonstratẽsis sectæ: Oliuense quoque Cisterciensibus item monachis, in Vulatislauiensi diœcesi, eodem tempore à Samborio conditum esse, nos è Dlugosso superius retulimus. Regnauit autẽ Cazimirus annos septemdecim propemodum, uixit sex & quinquaginta. Reliquit'que duos filios impuberes, Lescum, cui albo, à colore capillorum, cognomen fuit: & Conradum: & filiam Adleidam, quæ septimodecimo post patrẽ anno mortua est, cum castè religioseq́ue uixisset. Nam Boleslaum puerum admodum, uiperæ morsu extinctum, uiuens Cazimirus amisit. Fuit autem is annus, quo mortuus est Cazimirus, post Christum natum millesimus centesimus nonagesimusquartus. Quarto uerò post mortem die in basilica Cracouiensi sepultus est, magna uxoris, filiorum, & omnium ordinum comploratione.

Marginalia: Cazimiri mors. — Mores & studia. — Fulco episcopus Cracouiensis. — Suleouiense monasterium. — Copriuunicense. — Vancholcense. — Buscense. Vitouiense. Plocense. Oliuense. — Liberi Cazimiri. — 1194 ann.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER SEPTIMVS.

LESCVS ALBVS CVM HELENA MATRE.

A

FVNEBRIBVS iustis Cazimiro peractis, non existimarunt proceres cessandum sibi esse, quin primo quoque tempore nouũ principem crearent, ne qui nouus motus domi foris'ue, prębẽte occasionem interregno, excitaretur. Itaque Cracouię ut frequẽtes proceres iuxtà ac equites ad funus Cazimiri conuenerant, comitia instituunt. Ibi dies aliquot uarijs studijs atque sententijs certatum est. Et Fulco quidem episcopus Cracouiensis, qui Gedeoni succesit, ob memoriam Cazimiri meritorum, cẽsebat ad filium eius Lescum natu maiorem deferendum esse principatum, & quidem priusquam Miecislaus senex, aut Vuladislai filij moliri aliquid possent. Negabat enim omnino ex re atque dignitate Cracouiensis & Sendomiriensis conuentus fore, aliunde principem sibi adsciscere. Atque huic sententiæ Nicolaus palatinus Cracouiensis, Fulconis frater, B & magna pars conuentus adstipulabatur. Alij contrà, stultum & periculosum esse affirmabant, puero tanti imperij habenas committere: cauendum esse, ne hæreditarium principatum facerent, quem liberis suffragijs, cui uellent, mandare more maiorum possent. Quod si ualere quicquam deberet sanguis & succesio, Miecislaum senem unum de filijs Boleslai Criuousti superesse: ei deberi principatum, cæteris fratribus extinctis, iure & more gentium. Sin crudelitatem eius pristinam & impotentem dominatum perhorrescerent, esse proximos gradu Silesiæ duces, Vuladislai principis, qui natu maximus liberorum Criuousti fuerit, filios. Ex his Miecislaum Oppoliensium & Ratiboriensium ducem & uicinum sibi esse, & armis prudentia'que multum ualere: eum, si princeps renunciatus sit, & Miecislai senis conatus, quem uerisimile sit non esse quieturum, reprimere, & tributarios principes atque populos, si qui fortè ad res nouas adspirent, in officio posse continere. Quanquam autem non est proditum, qui'nam huius sententiæ author fuerit, nõ iniquis tamen auribus ea accepta est: uicissetq; adeò, ni Fulco eam refellisset, quòd diceret, referendam esse hancce gratiam optimo principi Cazimiro, ne eius filij posthabeantur. Potentiores autem eos esse paternis meritis, clientelis, amicitijs, atque dominatu hęreditario, quàm utrunque Miecislaum. Nam quòd ætatem eorum & infirmitatem consilij quis causificetur, nihil esse. Esse iam pubertati propinquum Lescum: nec obstare quicquam, quin ei, dum adolescit,

Comitia Cracouiæ de creando principe.

curatores & moderatores consiliorum de senatu dentur. His grauiter A & copiose dictis, assentiuntur tandem Fulconi omnes, & Lescum Cazimiri filium natu maiorem, principem renunciant. Sed interim dum is adolescit, penes matrem eius Helenam imperium omne, & summi principis authoritatem esse iubent, ea quidem lege, ne quid illa sine cōsilio episcopi & palatini Cracouiensis, qui curatores puero & gubernatores principatus dati sunt, faceret. Ibi Nicolaus palatinus facta audiētia, gratias agit cunctis de gratitudine erga defunctum principem suū, ac de studio erga filium eius Lescum, primusq; in uerba eius iurat: & quoniam se cum fratre curatorē eius esse uoluissent, eiusdem modi iusiurandum ab omnibus exigit, mobilitatem & leuitatem multitudinis, & quorundam propensa in Miecislaos senem & Oppoliensem studia suspecta habens. Nec mora, iurant cuncti, semper se Lesco principi fideles & obsequentes fore. Hæc ubi Miecislao seni ita ut acta erant, nunciata sunt, excanduit maiorem in modum, non modò quòd pręteritus esset, sed quòd temporis etiam puncto exclusus, ne adesse sibi in comitijs posset. Itaque comparare ipse arma ad persequendā iniuriam: & suos, atque etiam Silesios iritare, quòd ad creandum communem principem, quem communi totius Poloniæ iudicio eligi & creari oporteret, neque uocati, neque expectati essent. Facile autem persuasit Silesiorum ducibus, ut secum consilia arma'que in communi causa coniungerent: quippe quos idem stimularet dolor, surrepti quasi per fraudem principatus, quem ad se maximos natu Criuousti Boleslai ne- B potes, magis quàm ad Lescum puerum, eius quem Boleslaus pater exortem & exhæredem esse uoluisset, filium, pertinere asserebāt, & in cuius adipiscendi spem nonnullam Miecislaus Oppoliēsis iam uenerat. A' Mesciugo quoq; genero, Pomeranorum siue duce, siue satrapa, auxilia Miecislaus senex corrogauit: & è suis quantum potuit maximum exercitum coegit, & magna celeritate Cracouiam contendit, sperans terrore solo exercitus, absq; ulla prælij dimicatione, se aduersarios & principatum ipsum in potestatē suam redacturū esse. Sed eum spes fefellit. Nā Cracouiensis palatinus cognito hostili aduentu, non contemnendas & ipse copias ex omnibus regionibus, quę in ditione Cazimiri erant, collegit: & Romanus Vuladimiriensium siue Luscensium dux euocatus, nō paruam Russorum manum in auxilium Lesci adduxit. Iam in Cracouiensis oræ fines Miecislaus senex inuaserat, & apud Mosgauam amnē septimo à Cracouia milliario statiua habebat: cū hostes adesse prius propemodū uidit, quàm audiuit. Nondū ei Silesiorū auxilia conuenerant. id cum scirent aduersarij, anteuertendum sibi esse prælio existimarunt, dū pares hostibus esse possent: quibus uniuersis, si se cōiungerent, impares futuri erant. Itaq; instruunt acies, & pugnandi copiam faciunt. Nihil cunctatus Miecislaus, educit & ipse suos. concurritur infestis animis: magno ardore utrinq; pugnatur: cerneres miserabile spectaculum notorum, amicorum, affinium, gentilium, propinquorum atque fratrum, deuoto odio, nulla'que misericordia aut respectu

Lescus Albus princeps creatur.

Curatores principis.

Iusiurandum in uerba principis.

Miecislaus iterum ad principatum adspirat.

Bellum ciuile inter Polonos.

Mosgaua fl.

Prælium ad Mosgauam.

A ctu pietatis inter se confligentium: cadebant multi utrinque: nemo referebat pedem: & magis quisque ferire hostem, quàm declinare ictum studebat. Boleslaus Miecislai senis filius inter primos fortiter pugnans, in conspectu patris hasta traiectus occubuit. Romanus pluribus uulneribus acceptis, Rusis suis partim cæsis, partim disiectis, prælio excesit semianimis. Miecislaus ipse sauciatus, cum sese qui'nam esset, detracta casside prodidisset, & supplex uitã peteret, seruatus, & ex acie clàm eductus, fuga sibi consuluit. Tunc demum maiores Poloni ad paucos redacti, amisis ducibus (nam & Miecislaum cecidisse putabant) pugnandi pertinaciam remisere. Nec minores cedẽtibus institere, lassi & ipsi, debilitatiq; uehementer: & quòd satis sibi esse ducebant in funesto ciuili'que bello, belli authores sustulisse. Et ipsi enim credebant, Miecislaum in acie inter confertos milites præliantem perisse. Ita ex acie quasi ex composito utrinque discessum est, cum dubio ferè marte à mane usque ad uesperam propemodum pugnatum esset. Nec multo pòst, Lescianis cæsos recognoscentibus, & spolia legentibus, superuenere Miecislaus Oppolensium & Ratiboriensium dux, & Iaroslaus Boleslai alti Vuratislauiensium ducis filius, cum recentibus copijs: ad quos se recollegere dispersi exercitus maiorum Polonorum & Pomeranorum reliquiæ: fixis'que signis quasi uictores, haud longè à loco certaminis consedere, cum ij qui ex aduerso erant perterriti atq; diffugiẽtes, pugnandi copiam facturi non esse uiderentur. Sed non tu B lerunt ij intempestiuam Silesiorum exultationem, cum ignominia sua coniunctam: uerùm celeriter à Gouoricio gente Rauita, palatino Sendomiriensi, cuius agmen in subsidijs superiori prælio collocatum, erat integrius, recollecti, & in ordines redacti, in aciem processere. Nec Silesij feroces pugnam detrectarunt. Certatum est collatis signis, ab his quidem, ut rem sua mora perditam restituerent: ab illis uerò, ut uictoriam partam retinerent. Cum ingens utrinque cædes fieret, Gouoricius ab hostibus captus est. Quo facto, minores Poloni perturbati terga uertêre: sed nox tamen fugientes texit. Postero die Silesij, cum Miecislaum senem saucium lectica domum referri cognouissent, & à maioribus Polonis atque Pomeranis ducem suum sequentibus deseri se uiderent, nec usque adeò fractos profligatos'que minores Polonos esse animaduerterent, quin ij recollectis animis atque uiribus prælium instaurare, aut alioqui negocium facessere uictoribus paucis, & non incruenta uictoria usis, domi præsertim possent: trophæis erectis, & abductis captiuis non paucis ex nobilitate, domum reuerterunt. Erat Fulco siue Pelca episcopus in uilla sua Dersanzina, uarios'q; de exitu prælij rumores accipiebat: & quanquam non erant secundæ res Lescianorum: tristiores tamen etiam aliquanto, ut fit ferè, afferebantur. Itaq; anxius & pendens animi, misso uno de sacerdotib. administris suis ad locũ prælij, qui duob. tantũ aberat milliaribus, rem omnẽ certò cognoscit: & q̃ uerebatur, ne Miecislaus senex reparato exercitu mox ad expugnãdam Cracouiam & occupandum principa-

tum

Boleslaus Miecislai filius, occisus.

Romanus Vuladimiriẽsium dux uulneratus.

Miecislaus uulneratus.

Prælium renouatur.

Gouoricius palatinus captus.

Silesij uincunt.

Fulconis episcopi studium.

tum rediret, conscenso equo Romanum Vuladimiriensium ducem fugientem curriculo insequitur: quem cum nocte altera consecutus esset, orat, ut memor beneficiorum Cazimiri, liberos eius in rebus maximè dubijs ne deserat. Excusat ille debilitatem suam è uulneribus, & partim cæsos, partim dissipatos suos: nec retineri se ullis precibus passus est. Inde reuertens Fulco, cum fratrem suum Nicolaum palatinum ex fuga non contemnendas copias collegisse, & persequi hostes, acceptam'que ignominiam detergere uelle accepisset, ad eum se cōtulit, & ut Cracouiam potius alias'que arces opportunas præsidijs muniret, persuasit: dubiam esse Martis aleam, hostes diuersos abijsse: metuendū esse, ne, dum alteros insequeretur, alteri ipsum à tergo adorirentur, aut sanè uacuas defensoribus munitiones inuaderent: deinde parum esse animorum & roboris in militibus, aduerso prælio dudum perculsis: tum autem incertum esse, quantū sit fidei in singulis præfectis arcium, atque etiam in oppidanis. Solere plerunque homines aduersis principum suorum rebus nutare, atque adeò mutare fidem. Hæc ubi ambobus iuxtà placuere, distributis in cæteras munitiones pro necessitate & ratione locorum militibus, ipsi cum maiore parte Cracouiam tenuere, ubi uxor & liberi Cazimiri sese continebant. Quieuere tamen permultum tempus tam Silesij, quàm Miecislaus senex, cùm quòd non satis prosperè primi conatus ipsis cesserant, tum quòd Cracouiensibus & socijs eorum, quamuis malè affectis Mosgauiensi prælio, neque animos, neque uires, neque constantiam ad defendendum Lesci principatum deesse intelligebant. Dum in hoc statu est respubl. Polona, uenit in Poloniam Petrus diaconus cardinalis, cognomento Capuanus, legatus à Pontifice maximo Cœlestino, eius nominis tertio: habitis'que synodis, cùm alia quædam, quæ aduersa religioni Christianæ & constitutionibus ecclesiasticis in sacro pariter & profano ordine inoleuerāt, correxit: tum sacerdotibus imperauit, ut cōcubinas & uxores, quibus tunc passim liberè utebantur, à se abdicarent. Quod Poloni quidem non grauatè amplexi sunt. In Boemia uerò cū idem legatus hoc ipsum ageret, parum abfuit quin à sacerdotibus occideretur. Non adscripsissemus de uxoribus, cum non ignoremus longè antè decretis synodorum & pontificum in toto Occidente matrimonio interdictum fuisse presbyteris, diaconis, & hypodiaconis: nisi à Dlugosso, uiro graui, memoriæ proditum esset: nisi'que Lampertus Saffnaburgensis, uir pius, idem à Gregorio, eius nominis septimo pontifice maximo, ante centū annos ętate sua in Germania tentatum esse scriberet: & eodem quidem ferè successu, quo in Boemia Dlugossus memorat. Constituit idem legatus, ut profani homines publicè in templis matrimonio coniungerentur. Annus, quo hæc acta sunt, fuit 1197, à Christo nato. Insequenti anno Vulodimirus Haliciensium dux mortuus, nouæ expeditioni occasionem Polonis præbuit. Ambiebant dominatum Haliciensium, nonnulli Russorū duces: & in his facile princeps Romanus dux Vuladimiriēsium, suo quodam iure sibi eum deposcebat, ꝙ & Vulodimiri

Fulconis consilium.

Legatus pontificis max. uenit in Poloniā.

Sacerdotibus uxores ademptæ.

Legati apostolici periculum in Boemia.

1197 ann.

Haliciensium dux Vulodimirus mortuus.

fratris

A fratris filius esset, & bene meritum de Polonis & Lesco principe ciuili illo bello se esse diceret. Poloni cupiebant Haliciam in formam prouinciæ redigere: sed eos respectus ciuilis belli nondum extincti mouebat, ut eam Romano traderent, tributo constituto, quod ille Polonorum principi quotannis penderet. Verebantur enim, ne si nulli eam Russorum concessissent, omnes eos penitus à se alienarent. Quãquam autem non satis consultum esse uidebatur reipub. Polonę, Romani potentiam, quæ non minima iam tum erat in Russis, accessione illa Haliciæ magis etiam augere, tamen offendere eum repulsa, alieno suo tempore, minus tutum iudicabant: quippe qui repulsam passus, non modò auxilia negaturus, uerùm etiam ultrò bellum nostris illaturus esse uideretur. Itaque decreuit frequens senatus, ut Romanum Nicolaus palatinus cum exercitu in Haliciẽsem principatum induceret. Abhorrebant enim à Romano Haliciẽses, crudelitatem eius ueriti. Ibi Lescus orare, ut sibi cum exercitu illo proficisci liceret. Pertæsum se iam esse mollis & ociosæ uitæ, quam eousque inter cœtus muliebres apud matrem exegisset: cupere se deinceps armatum inter armatos uiros uersari, & quæ principis essent munera, usu condiscere. Si adhuc nequiret alium, tamen eum se usum in exercitu præstiturum, quem signa sua pręstarent. Quod si non impetraret, tamen uel cum uno comite se castra secuturum esse. Itaque approbante senatu, & indolem dignam principe, & neutiquam degenerem à maioribus ipsius certatim extollente, cum exercitu proficiscitur, palatini Cracouiensis custodiæ commendatus. B Vbi in Haliciensem agrum uentum est, occurrunt Halicienses armati & instructi: præsenserant enim, Romano se addictum iri. excipiunt Poloni eorum impetum, & minimo negocio eos in fugam coniiciunt. Pulsi fusi'que, ueniam petunt: auri & argenti, gemmarum, uestium & equorum magnam uim Lesco pollicentur, si ipse eos in ditione sua teneat, nec Romanum ipsis dominum imponat. Posteaquam id non impetrarunt, imperata omnia se facturos promiserunt: portas arcis aperuerunt: iussi'que Romano sacramentum publicè dixerunt. is porrò Lesco & Poloniæ principibus fidem suam obstrinxit: Haliciensibus autem iustè & clementer se dominaturum esse sanctè promisit. Quod tamen postea non præstitit. His peractis, dimisso'que exercitu, Lescus Cracouiam rediit.

Haliciẽsis principatus Romano duci concessus.

Lesci principis indoles.

Russi à Lesco profligati.

Romanus dux iurat in uerba Lesci.

MIECISLAVS SENEX ITERVM.

MIECISLAVS uerò senex, quãuis post Mosgauiense prœliũ ad malè tentata prius arma esset segnior, animo tamẽ haudquaquã conquiescebat: neq; cogitationẽ recuperandi iniustè prærepti sibi, quemadmodũ ipse existimabat, principatus deponebat. Sed cũ aperta ui peruenire se ad eũ posse diffideret, ad dolos cõuersus est. Ac primùm quidẽ Cuiauiensem oram, quę in potestate Cazimiri liberorũ erat, ditioni suæ finitimã, per fraudem quarto postquã apud Mosgauã malè pugnauerat anno intercepit. Quod facinus

Cuiauia subacta à Miecislao sene.

Dissensio palatinorum. nus eius cum armis uindicatum non esset, propter ætatem puerorum, A
Gouoricij fuga. atque dissensionem palatinorum Cracouiẽsis & Sendomiriensis (quę ab æmulatione & obtrectatione orta, eò usque progressa est, ut Gouo-
Miecislai conatus. ricius solum uertere cogeretur) maiora deinde moliri Miecislaus cœpit. Episcopum Cracouiensem, & palatinum fratrem eius donis & ingentibus pollicitationibus ad proditionem solicitat. Quod ubi non
„ successit, muliebrem sexum credulum, atq; deceptioni propter infirmi-
„ tatem cõsilij obnoxium, blandis dolis adoritur. Ad Helenam Lesci matrem, penes quam tunc erat summa rerum, allegat: negat Lescum ritè principem creatum esse, neq; se inuito certum stabilemq́; principatum obtinere posse: quem ipse bis sibi præreptum, omni ratione repetiturus atq; uindicaturus esset. Non deesse sibi consilia, non uires domesticas, non auxilia externa: Lescum uerò puerum esse: curatores eius inuidia laborare, bonam nobilitatis partem clàm secum sentire: senatũ in duas factiones diuisum inter se dissidere. Hæc omnia pro se, & contra puerum facere. Nuper id adeò rem ipsam declarasse, cum Cuiauiensem terram impunè occupasset. Verùm si sibi ea principatũ concedat, redditurum se esse filijs eius Cuiauiam, cincturumq́; ipsos militari baltheo, & in filiorum locum adoptaturum, certos' que sibi successores in principatu ipsos designaturum. Et sanè senem se esse, nec diu uiuere & regnare posse: interim dum Lescus aptus fieret principatui, rectius atque conuenientius eum à se, qui tamẽ de regia stirpe, & patruus Lesci esset, quàm ab alienis ac seruis suis administrari. Dedignaturos esse Po- B
lonos equites atque proceres æqualium suorum dominatum, quo illi ad stabiliendam potentiam suam abutantur: se uerò & cæteros duces minimè laturos inferioris ordinis hominum imperium: atque ita principatum Lesci unà cum ditionibus paternis in discrimen uenturum esse. Eius rei non obscurum argumentum esse Gouoricij cum Nicolao dissensionem: quem, quamuis in præsens potentiori Nicolao cesserit, credibile sit, non esse quieturum, cùm familiæ & factionis suæ uiribus, tum Boemorum, ad quos confugerit, & à quibus comiter acceptus sit, auxilijs fretum. Hęc omnia authoritate sua si princeps factus sit, sedatum pacatumq́; iri, tranquillumq́; & florentem principatũ maturè se esse Lesco relicturum. His inducta & persuasa credula mulier, nequicquam aduersantibus curatoribus, ac cęteris proceribus, annuit Miecislai postulatis, modò ut is iurisiurandi religione promissa stabi-
Miecislai iusiurandum. liat. Quod ille cum se facturum recepisset, condicta die, quæ diui Bartholomæi memoriæ consecrata est, Cracouiam cum splendido procerum suorum comitatu ueniens, haud grauatim fecit. Iurarunt & proce-
Henricus archiepiscopus Gnesnensis. res utriusq; partis, se ea omnia, quemadmodum conuenissent, rata firma'que habituros esse. Episcopi uerò, authore Henrico archiepiscopo Gnesnensi, qui Zdislao defuncto, Miecislai contentione, non libe-
Miecislaus principatum recuperauit. ris suffragijs successerat, diris caput eius deuouerunt, quisquis aliquid eorũ non seruasset. Ita rursus Miecislaus principatu potitus est. Helena uerò cum filijs Sendomiriam commigrauit. Nec multo pòst Gouo-

ricius

A ricius amicorū literis reuocatus, quòd iam nihil commune cum Nicolao habiturus esset, à Boemia rediјt. Hoc anno, qui fuit à Christo nato 1200, ad quintum Nonarum Maiј, terræ motus uehemens meridiano tempore excitatus, aliquot diebus consequentibus permulta ædificia in Polonia, & in uicinia eius conquassauit. Quę res inaudita propemodum in his regionibus, prodigiј loco habita est. Eodem anno, Cōstantinopoli à Gallis & Venetis capta, Imperator Constantinopolitanus Alexius pulsus, Haliciam ad Romanum confugit: cui cum Alexius puer à uictoribus suffectus, & paulo pòst interfectus à suis esset, Balduinus Gallus successit, Orientem'qꝫ sublato schismate Rom. ecclesiæ reconciliauit & subdidit. In Asia uerò Christianorum res per id tempus in deterius lapsæ, nec multo pòst euersæ sunt. Quin Betica etiam, siue Granata à Saracenis subacta est. Anglia & Hibernia insulæ Rom. Pontifici uectigales factæ sunt. In Germania uerò Henricus imperator, Friderici filius & successor, cum regnum Siciliȩ uxoris Constantiæ nomine recepisset, ac Fridericum filium trimulum Cæsarem siue regem Romanorum renunciasset, moriens longam litem & cōtrouersiam de Imperio reliquit. Philippus enim dux Sueuorum, patruus ac tutor pueri Cæsaris, non pro tutore, sed pro Cȩsare se gessit, inunctus'qꝫ & coronatus est ritu solenni Maguntiæ. Id uerò molestè ferentes nonnulli principes, æmulum ei excitarunt Ottonem Saxonum ducem: quem Innocentius tertius Pontifex max. Philippo diris deuoto, cōfirmauit. Inde

B studiјs partium crescentibus, Germania intestino bello aliquandiu collisa est: donec Philippo interfecto, & Ottone defuncto, Fridericus iam adultus imperio suscepto, pacem restituit. Ab hoc autē Philippo Prȩmislus, siue Ottocarus Boemorum princeps regium diadema, à proximis principibus bello ciuili distentis neglectum, suscepit, & successoribus suis reliquit. In Vngaria uerò per idē tempus Emericus post Belæ patris mortem, cum paruo tempore, nec sine impedimento Andreȩ fratris regnasset, Ladislaum filium, & eo statim extincto, Andreā successorem reliquit. Sed ad nostra redeamus. Annū totum nequicquam Helena Miecislaū senem literis atqꝫ legationibus crebris de promissis admonuerat, nunc occupationes publicas, nunc aduersam ualetudinē causantē: ad extremū ipsa eum Cracouiæ adit, eadem illa quæ in pactis conuenerant, coràm orat & flagitat. Blādis ille eam uerbis & pollicitationibus ducebat. Instare illa importunius, fidem'qꝫ datā requirere, & iurisiurandi religionem uiolatam queri. Ibi ille nihil iam dissimulās, iniquis pactis & iureiurando, cōtra ius gentiū atqꝫ ipsius naturæ exacto, se teneri negat: habere se iure gentiū & naturæ certos & suos hæredes, filios ex iusta uxore susceptos, & quidē iam adultos, atqꝫ maturos principatui: eos pactis ullis aut priuilegio à successione sibi debita excludi nefas esse: & adultis filiјs præteritis, alienis pueris tantū principatū tradi non oportere. Ita dimissa atqꝫ reiecta Helena, ingēti animi sui dolore damnare ipsa credulitatem suam & præceps consilium: serò procerum dicta & consulta, quibus in tempore non obtēperasset, probare. Neqꝫ

1200 ann.

Terræ motus.

Constantinopolis à Gallis & Venetis capta.

Orientales cōiuncti cum Romana ecclesia.

Granata à Saracenis subacta.

Anglia & Hibernia Romano Pont. uectigales.

Henricus Imperator Rom.

Germanici motus.

Fridericus secundus Cæsar.

Præmislus Ottocarus rex Boemorum.

Emericus rex Vngarorum.

Ladislaus & Andreas reges Vng.

Miecislaus promissa non seruat.

Helena pro filijs solicita.

tamen solicitudinem pro filijs remisit. Reuersa Sendomiriam, dimissis A circum proceres Cracouienses, quorum prius consilia contempserat, & apud quos gratam Cazimiri mariti sui memoriam residere iudicabat, literis atq; nūcijs, de iniuria & perfidia Miecislai queritur: eorum fidem implorat: Cazimiri merita publicè priuatim'q; extantia commemorat: liberorum eius pupillorum solitudinem, & indignam deiectionem, Miecislai fraude & sua stulticia factam, deplorat: quæ à se malè cōsulta essent, ab eis corrigi petit, quippe qui iureiurādo suo se inauspicatis illis pactis cum Miecislao staturos esse promisissent. Promissa etiā non leuia addit: adhæc odiū Miecislai exaggerat. Et offenderat is iam sanè nō leuiter animos procerum atq; equitum, propterea quòd nonnullos possessionibus certis & antiquis deturbarat, eas'q; possessiones suis quibusdam è maiore Polonia asseclis & ministris donarat: et quòd eisdem magistratus mandabat, indigenas præteriens.

Miecislai odium.

LESCVS ALBVS CVM HELENA *matre iterum.*

ITAQVE quasi sublato signo pleriq; omnes proceres Cracouienses in Miecislaum conspirarunt: quorum princeps Nicolaus palatinus Cracouiensis idoneam, absente tūc fortè Miecislao, occasionem nactus, Cracouiam occupauit, Helenam'q; cum Lesco filio celeriter accersitos intromisit. Reliquas deinde arces atq; munitiones Cracouiensis ditionis nullo negocio recepit, cedētibus ultrò, qui eas pro Miecislao tenebāt, cum totius Cra- B couiensis conuentus consensum & conspirationem uiderent. Bythomia modò, ut ait Dlugossus, in potestate Miecislai mansit. quod oppidum ille duodecimo à Cracouia milliario, in confinio Silesiorū iam inde ab initio in eiusmodi casus mœnib. & præsidio munierat. Sed quomodo ea in potestatem eius uenerit, cum in Oppoliensis ducis ditione prius fuisset, non reperio. Inde postea excursiones crebræ in subiectos agros pagos'q; factæ sunt. Hoc anno Boleslaus procerus, siue altus, Vuladislai filius, dux Vuratislauiensium, amissis intra breue spacium temporis quatuor filijs, mortuus, solum Henricum Barbatū hæredem reliquit. Hic pro Benedictinis monachis Cistercienses in Lubensi monasterio collocauit, de Portēsi monasterio euocatos: qui delicatorum malorum genus, quę etiamnum Deporta siue daporta uocantur, in Polonia propagarunt. Filius uerò eius de quatuor natu maximus, Iaroslaus episcopus Vuratislauiensis, Nyssam urbem cum territorio à patre sibi datam, Vuratislauiensi episcopæ sempiterno iure adiunxit. Tertium deiectus principatu Miecislaus, non destitit tamē rursus ad eum aspirare: nec eum conatus fefellit, & quidem ijsdem quibus prius artibus grassantem. Bello enim repetere amissum puincipatum, perdifficile sibi esse ducebat. sed Helenam iterum blanditijs atq; dolis aggreditur. affirmat, non per se stetisse, quo minus pactis satisfaceret: uerùm per proceres Cracouienses, & in primis per Nicolaum Palatinum. Eos non siuisse se promissa implere: eam'que eiectionis suæ causam esse, quòd

Lescus Cracouia potitur.

Bythomia retenta à Miecislao.

Boleslaus Vuratislauiensiū dux mortuus. Henricus Barbatus. Lubense monasterium. Daporta mala. Nyssa episcopæ Vuratislauiensi donata.

Helena à Miecislao decepta.

A quòd obnoxius contra eorum sententiam filios Cazimiri fratris adoptare pertenderet. Se paratum esse fidem suam liberare, & absque ulla procrastinatione Cuiauiensem tractum ipsi & filijs eius redditurum. De cæteris quoq; quæ in pactis essent, quibus illa uellet modis & monimentis cauturum esse. Quibus cum eam emolliuisset, monet ut clam proceribus omnia faciat: Nicolaum autem ante omnia à se amoueat & releget, si sibi liberísq; suis bene consultum uelit: illum seditiosum esse hominem, & pro libidine sua principes instituere ac destituere, ut ipse alieno nomine dominetur. Probè enim intelligebat Miecislaus, unum illum, cuius authoritatem reliquus conuentus Cracouiensis sequebatur, sibi ad recuperandum principatum obstare. Nec difficulter persuasit mulieri omnia tenenti, & omnia credenti. Nec deerant inuidi quidam & maleuoli, qui muliebrē animum in Nicolaum magis ac magis iritarent. Fit enim ferè, ut rectè geri summi magistratus absq; offensione multorum non possint. Tametsi ipsis quoq; secundis rebus, atq; etiam rectè factis, necessaria propemodum comes est inuidia. Neq; Gouoricium tantam ulciscēdi inimici occasionem neglexisse credibile est. Factus autem certior de mulieris consilio Nicolaus, adit ad Helenā & filios eius, merita sua & studiū in illos cōmemorat: orat, ne se, famā, caputq; suum æmulis & inimicis suis prodant: quos quidē inimicos cæpisset, dum ipsis fidelis esse studet, dumq; caput suum pro eorum salute & imperio multis periculis obijcit. Non priuato cuiusquam odio se

Nicolaus Palatinus Cracouiensis obex conatuum Miecislai.

B oppugnari, sed uelut obstantem uafris Miecislai conatibus, & Cazimiri optimi ac de se bene meriti principis filiorum partes enixius defendentem, summa cum contumelia remoueri: propterea quòd se incolumi circumscribi illi, & à principatu excludi non possent. Sic canes à lupis peti, quo liberius in gregem, aut in pecudes desæuiant: ni resipiscerent, in ipsorum capita citò hoc malum esse redundaturum. Vbi uidet non commoueri precibus suis implacabilem mulierem, Posnaniam ad Miecislaum, quamuis infensum sibi hostem, contendit, saluti & incolumitati suæ prospecturus: simul & inimicos, ingratamq; mulierem ulturus. Non ferunt contumeliam magni & illustres uiri: sæpeq; iritati, impotentia animi ad multa se indigna impelluntur, atq; adeò in perniciem patriæ nonnunquā feruntur præcipites. Existimabat autē, non ingratam Miecislao transitionem suam fore Nicolaus: quippe qui sciret, quantum in se uno momenti esset, ad assequendum & obtinendum principatum. Nec eum spes fefellit. Ab eo igitur ueniā præteritarum offensarum petit, & in posterum ei studium suum defert: qua fide erga Cazimirum & liberos eius eò usque fuisset, eadem se erga ipsum fore: quantumq; dudum obfuisset, tantum breui profuturum. Accepit eum comiter & honorificè Miecislaus, benigneq; & liberaliter habitum, & magnis promissis oneratum, dimisit. Ac per eum nullo negocio Cracouiensem omnem regionem in ditionem suam redegit. Tanta erat authoritate & gratia apud omnes ordines Nicolaus.

Nicolaus palatinus ad Miecislaū transijt.

Cracouiensem principatū Nicolaus palatinus reddit Miecislao.

MIECISLAVS SENEX TERTIVM.

ATQVE inde iam apertè profiteri Helenæ Miecislaus, se pactis & iureiurando non teneri, quòd non ipsius concessione aut ex pacto, sed Nicolai opera principatum adeptus esset. Nec satis habuit, non reddere fratris filijs Cuiauiensem tractum: quin & Visliciense territoriũ, & tria pręterea castella de Sendomiriensi ditione ipsis ademit: sua illa esse, & ad principatum pertinere asseuerans. Hæc agentem, ac de redintegratione uniuersi principatus atque regni Poloni cogitantem, mors inopinata oppresit, septuagesimumtertium uitæ annum agentem, anno Christi 1202. Sepultus est Calisiæ, in templo Pauli apostoli memoriæ dicato, quod ipse cõdiderat, & collegio sacerdotum canonicorum instituto ornauerat. Verùm oppido temploq́ in alium locum postea trãslato, sepulchrum eius sub diuo relictum est. Contulit autem is & alibi non parum ad amplificandum cultum diuinum. Nam Landense & Vangrouecense monasteria iam inde à pulso fratre Vuladislao condidit, & locupletauit: & in ambobus Teuthonas Cistercienſis sodalitatis, ex monasterio Veteris mõtis tertio à Colonia milliario deductos, collocauit: edictoque perpetuo sanxit, ut non nisi Colonienses ad ea monasteria cooptarentur & reciperentur, propterea quòd honorificè à Coloniensibus habitus esset, cum eò adolescens religionis causa uenisset. Ita quidem Dlugossus & Miechouiẽsis de his duobus monasterijs memoriæ prodiderunt. Tametsi ex diplomate ipsius Miecislai non apparet, ea Coloniensibus uel Germanis duntaxat solis esse attributa. Extruxit etiam idem Miecislaus ptochodochium, siue hospitale, ut uocant, recipiendis & sustentandis egenis, Posnaniæ apud diui Michaelis, & compluribus pagis dotauit, eis'que curam hospitalarijs fratribus Hierosolymitanis mandauit. Cosciolense quoque monasterium Benedictinorum in suburbano Calisiensi, eius opus esse Dlugossus scribit: itemq́ Lubense ad Odram amnem in diœcesi Vuratislauiensi. Tametsi quod ad Cosciolense attinet, non conuenit ratio tẽporis. nam octauo demum anno post Miecislai mortem conditum id esse memorat. Nisi fortè uiuente eo inchoatum, tunc demum à liberis eius perfectum, uel ex testamento ædificatum est. De Lubensi autem uariat idem scriptor: quod ex ijs quæ superius commemorata sunt, deprehendi potest. Sed Lubinense opinor dicere uoluit, supra Vartam flumen in diœcesi Posnaniensi situm. Reliquit autem Miecislaus senex hæredes, Ottonem & Vuladislaum filios. nam cæteri iam obierant. Quin & Otto non ita multo pòst patrem secutus est, relicto Vuladislao item filio impubere: cui Sputatori postea, propter crebræ sputationis uitium, cognomen fuit.

Miecislaus pactorum immemor.

Miecislai mors. 1202 ann.

Calißiense collegiũ conditũ.

Landense & Vangrouecẽse monasteria Teuthonibus attributa.

Hospitale Posnaniene.

Cosciolẽse monasterium.

Lubinense monasterium.

Miecislai senis filij.

Vuladislaus Sputator.

Cuius tutelam Vuladislaus patruus, qui Magnus, & Lasconogus etiam à gracilitate crurum dictus est, aliquandiu gesit.

VVLA-

VVLADISLAVS LASCONOGVS.

A IECISLAO sene defuncto, in Lescum albũ rursus uniuersi ferè conuentus Cracouiensis studia prona erant: negabant'que locum esse creando principi, uiuente Lesco, qui iustus princeps esset, omnium suffragijs creatus, sed fraude doloq; Miecislai bis principatu summotus esset. Eius autem principatum diuino quoque iudicio comprobatum esse, inuasore Miecislao iusta numinis uindicta tam citò de medio sublato. Aduersabatur huic sententię Nicolaus palatinus, cum Fulcone fratre episcopo, quorum magna tunc erat authoritas & potentia, propter splendorem familiæ, magnas'q; necessitudines & clientelas, ita ut perdifficile esset in conuentu quippiam ijs inuitis statuere. Erat autem Nicolaus infensus Helenæ Lesci matri, ob superiorem iniuriam. Ad hæc sciebat Gouoricium, cum quo capitales gerebat inimicitias, principem in consilio atque in amicitia Lesci & Helenæ locum obtinere. Cessere tamen & ipsi consentienti multitudini: illud uerò peruicere, ut ea demum lege Lescus principatum reciperet, si Gouoriciũ relegaret. Missi ad Lescum legati, mandata conuentus exponũt. At ille dubius animi ob adiectam de Gouoricio conditionem, quid faceret, deliberabat. Stultum, aut certè damnosum esse uidebatur, principatum ultrò oblatum refutare: & subesse alteri malle, omnibus præesse cum posset. Sed eijcere per summam iniuriam charũ sibi fidum'q; consiliariũ, ac de se bene merentem,

B nolebat: indignum'que iudicabat, tam duras & iniustas leges sibi dici. Cunctantem Gouoricius ultrò hortatur, ne sua causa tanta commoda negligat. Malè uerò sibi suis'q; posteris Lescum consulturum esse, si propter se unũ seniculum, & pauculos, atq; eos incertos, dies uitæ suæ, in aliam familiam transferri principatum sinat. Libenter se pro eius commodis atq; honore in exilium abiturum, pro quo uitam quoq; ponere deberet, atque cuperet. Felix ac sempiterna posteritatis memoria gloriosum exilium illud suum fore, susceptum pro dignitate & amplitudine optimi principis. Cõmouit Lescum ea Gouoricij oratio, & insignis beneuolentia cum animi magnitudine cõiuncta: in eam quidem partem, ut is ilico negaret, tanti se facere principatum, ut eius adipiscendi gratia tam fidum consiliarium proderet, immerentem'q; magistratu simul & patria eijceret. Principatum quidẽ duplici nomine ad se pertinere, quòd & hæres Cazimiri esset, & à conuẽtu pridẽ electus & expetitus, nunquã se eo abdicasset. Verùm tyrannicã illam uocẽ, Si ius uiolandum sit, regnandi causa uiolandum esse, nõ placere sibi, qui iusto & legitimo imperio suos regere, à patre & à maiorib. suis didicisset. Proinde alium sibi Cracouienses proceres istis legibus quærerent: se in paterna ditione sua acquieturum esse potius, quàm per scelus principatu potiturum. Et cum his mãdatis legatos dimisit mœstos, & palatini sui fastum, arrogantiam, & impotentẽ iracundiã detestantes. Cognita Lesci sententia, denuò consultatur in cõuentu Cracouiensi de principatu. Displicebat multis iniquitas & acerbitas decreti superioris de relegando Go-

Comitia de creando principe.

Nicolai palatini Cracouiensis implacabilis iracundia.

Gouoricij palatini Sendomiriensis pietas in principem.

Lesci albi iustitia, & animi magnitudo.

do Gouoricio: admirabantur Lesci uirtutē, & excelsum uereq́ue regium A spiritum, qui carere principatu mallet, quàm insontem cōsiliarium iniuria afficere. Nicolao succensebant: neque tamē mutare decretū illud poterant, refragante eo, & responsum Lesci quasi superbum & plenū contēptus cauillante. Nam quo clarius dederat Lescus propensæ in Gouoricium uoluntatis documentum, eo magis potentiam eius Nicolaus reformidabat, contendebatq́ue summo studio, ut cuiuis potius quàm Lesco principatus mandaretur: perfecitq́ue tandē, ut Vuladislaus Lasconogus, Miecislai senis filius, quasi iustus hæres, absens princeps renunciaretur. Missi ad eū legati, uix, ut oblatum principatum susciperet, ei persuaserūt: nec aliter tamē, quàm si Lescus eū omnino refutasset. Verebatur enim eius potentiā, memineratq́ue patrem suū semel atque iterum in gratiam eius à Cracouiēsi conuētu uel deiectum, uel eiectū. Itaque ad Lescū mittit: postulata Cracouiēsis conuētus, & quid ipse respōderit, exponit: negat se prorsus quicquā aduersus sentētiam Lesci facturum, ad quem lōgè antè delatum esse principatum sciret, quemq́ue inimicum capere nollet: nec se tam cupidum esse, ut principatus causa ius sanguinis uiolaret. Respondet Lescus: ea lege, quæ sibi à Cracouiensibus proceribus diceretur, principatum se accipere noluisse, nolleq́ue: nec aduersus animi sui sentētiam facturum esse Vuladislaum, si eum delatum accipiat. Hoc ubi responsum à Lesco Vuladislaus accepit, tum demum postulatis Cracouiensium legatorum annuit, & Cracouiam profectus B principatum iniit: magnaq́ue facilitate, humanitate & iusticia, atque liberalitate etiam, studia & uoluntates hominum adiungere sibi cœpit. At Romanus Vuladimiriensium & Haliciensium dux immemor iurisiurandi sui, inaudita crudelitate nobilitatem ferè omnem Haliciensem, nullo non supplicij genere usus, extirpauerat: dictum illud subinde usurpans, Melle neminem, nisi interfectis apibus, securè uesci posse. Interfectorum autem & proscriptorū, ac metu tyrannidis diffugientium bona confiscarat, magnasque diuitias conflarat: unde potens effectus, finitimis quoque ducibus erat formidabilis, ita ut nonnullos faceret sibi tributarios, & alios eijceret, alios institueret. His rebus elatus, ubi Lescum principatu excidisse accepit, contemnere animi eius angustiam, ut ipse interpretabatur, & ætatem: maioraque moliri cœpit. Ac primùm clandestinis excursionibus in Lesci ditionē suę finitimam, deinde negociatorum Polonorum, in Russia rationes habentium, direptione, patientiam Lesci tentauit. Mox legatis eius amicè res repetentibus, durius ac superbius respondit, ac Lublinensem tractum ultrò à Lesco & Conrado poposcit mercedis nomine, ob stipendia facta aduersus Miecislaum, & ob detrimenta in prelio Mosgauiēsi accepta. Sed cum postulata eius Lescus & Conradus refutassent, quòd diceret, desertori, & ei qui ex acie profugisset, nihil se debere: accensus ira, apertè iam Lublinensem oram latrocinio & populatione agrorum infestabat. Cohibebat uerò Sendomiriensis nobilitas liberiores eius excursiones, & ex eius agris uicissim prædas agebat. Maiore deinde

Vuladislaus Lasconogus princeps creatur.

Vuladislai æquitas & modestia.

Romani Vuladimiriensiū ducis tyrannis & superbia.

Prouerbium.

Russicum bellum.

A ui Romanus bellum gerere instituit: coactoq́ ualido exercitu, nõ modò Poloniam omnem animo & spe complexus, uerùm etiam Latinorũ literis atq; religioni (sic enim Rusi nos, qui rectè in religione Christiana sentimus, & principatum Romani pontificis agnoscimus, appellant) exitium superbè minitans, Poloniæ fines ingreditur, ac Lublinẽsem arcem toto mense obsedit. Sed certior factus, Lescum & Conradũ copias contra se comparare, soluta obsidione ad eos magna fiducia uirium suarum ad interiora Poloniȩ contendit, immaniter & cõtumeliose in omnem sexum, ætatem, statumq́, & maximè in sacerdotes, atq; etiam in innoxia tecta sæuiens: legatos Polonorum æqua omnia pollicentes, cuius legationis princeps erat Vitus Plocẽsis episcopus, (nam de Fulcone Dlugosso non assentior, quippe qui alienus tunc esset à Lesco) cum incerto responso dimittit: Transmisso'que partim nauibus, partim uado flumine Vistula, apud Zauichostũ oppidum in ripa Vistulæ castra locat, altero à Sendomiria milliario. Ibi cognoscit nostros appropinquare: neque tamen credebat pugnandi copiam facturos esse. Vbi se opinione sua falsum esse, & Polonos instructis acieb. adesse uidet, consternari ac trepidare cœpit, quòd imparato sibi præter opinionem dimicandum esset. Neque rectè explicare ordines poterat, nostris perpetuo cursu & magna cum uociferatione irruentibus, cum ira & indignitas belli, à socio ac tributario duce, ac de quo Lescus optimè esset meritus, illati, animos ipsis suppeditaret. Præerat autem nostris Cristinus comes, gente Gosdouius, cuius lilium insigne est, palatinus Plocensis, uir acer, & rei militaris peritus. Nam Lescus & Conradus adolescentes aberant de consilij sententia cũ aliquanta manu præsidij causa addita, à longè euentum prælij expectantes, ut si qui durior casus exercitũ afflixisset, recipere se commodè ad tutiora loca possent. Romanus uerò in acie inter primos uersabatur, boni ac strenui ducis fungens officio, ne manus quidem à nostris abstinens. Feruente aliquandiu pugna, & multis utrinq; cadentibus, cum nostris ira uirtusq́ suffragarentur, hostes uerò abundarẽt multitudine, & dux ipse cohortatione eos animaret, debilitatos confirmaret, & pedem referre incipientes sisteret, conspicati id nostri, globo facto impetum in eum faciũt. Nec segnius ille resistit, donec strage suorum, confossoq́ multis uulneribus equo, fugæ præsidium mandare coactus est, equam effœtam nactus: qua uectus cũ Vistulam iam tranasset, immixtus multitudini suorum fugientium, à Polonis instantibus in turba interfectus est. Exercitus autem hostilis partim pugnans, partim fugiens, ad internecionem ferè deletus est, Nam Poloni longius, & propè Vuladimiriam usq;, ut uult Dlugossus, fugientes persecuti sunt. Multi in agris & in syluis latitantes, à rusticis hominibus cõquisiti ac trucidati: multo maxima pars flumine demersa perijt, partim fugam præcipitans, & in angusto uado se impediens: partim ruinã faciente ripa ulteriore, pressa pondere multitudinis, quæ prima fugiens, tranato flumine conuersa & conglobata constiterat. Reuertentes nostri, castra copiosa & opulenta diripuere:

Minæ Romani.

Lublini obsidio.

Prælium apud Zauichostum

Cristinus comes palatinus Plocensis. Gosdouia familia.

Romani fuga, & interitus.

Rußi profligati.

puere. Cadauer Romani repertum, Sendomiriæ iusto honore tumu- A
larunt. Verùm postea id effossum Lescus, Rusis flagitãtibus, & capti-
uos omnes dimittentibus, ac mille pondo argenti appendentibus, red
didit, ut Vuladimiriæ in sepulchro maiorum suorum sepeliretur. Fer-
tur autem Romanus expeditionem illam in Poloniam facturus, missis
muneribus petiuisse à Vuladimiriensi episcopo, quem Rusi Vuladi-
cam uocant, ut se exercitum'que suum solenni precatione & omine, siue
benedictione, ut uulgo dicimus, dignaretur. Quod cum ille recusasset,
affirmans, nefas esse, Christianos Christianis iniustum bellum inferen-
tes eo honore dignari: indignatum Romanum, mortem ei minatũ esse,
cùm ex eo bello uictor domum reuertisset. Illum uerò constanter re-
spondisse, se mortem pro ueritate neutiquam reformidare: nescire au-
tem Romanum, an ex eo bello reuersurus sit. Vnde postea episcopus
ille sanctitatis opinionem apud uulgus nactus est, quasi diuinitùs futu
rum belli euentum præsciuisset. Fertur item idem Romanus, nocte ea
quàm prælium consecutum est, somniasse, magnam multitudinẽ passe-
rum, à longe minori numero achantidum, ab ea parte quæ ad Sendo-
miriam uergit, aduolantium, dilaniatam esse. Id'que somnium, cum ami-
cis manè narraret, senioribus atque prudentioribus triste & mali omi-
nis uisum esse. Dies quo apud Zauichostum pugnatum est, fuit ad ter
tium decimum Calẽdas Iulij. Et quoniam is Geruasij & Protasij Chri-
sti martyrum memoriæ dicatus est, aram postea Lescus eorum nomi-
ne in basilica Cracouiensi dicauit. Sed eius aræ prouentus uberes, ue- B
hementer accisos esse successu temporũ, Dlugossus memorat. Per hoc
tempus Lituani, gens fera, syluestris & obscura, Russorum agros præ-
dis agendis infestare cœpere. A' quibus cruento prælio uicti, subera,
restes & fasces frondeos, quibus ea gens in balneis sudorem prouoca-
re solet, tributi nomine deinceps pendere iussi sunt. Apud Liuones ue
rò, cum Meinardus episcopus, & post eum Albertus, Christianam re-
ligionem paulo antè propagare cœpissent: Albertus alter, quo facilius
barbariem inde extirparet, ordinem siue societatem, quæ militiæ Chri
sti dicta est, instituit, ac tertiam partem redituum Rigensis episcopæ
ipsi attribuit.

Episcopi integritas. *Vuladica episcopus apud Russos.* *Somnium.* *1205 ann.* *Lituani à Russis uicti, & uectigales facti.* *Liuones ad religionem Christianam adducti.* *Ordo militiæ Christi in Liuonia.*

LESCVS ALBVS TERTIVM.

MAGNAM è Rusica uictoria uirtutis & felicitatis opinio-
nem Lescus apud suos pariter atque exteros cõsecutus est,
eo'que maius sui desiderium in animis Cracouiensis conuẽ-
tus accendit. Summis eum laudibus passim omnes efferre-
bant, Vuladislaum'que suum præ eo contemnebant: Patrum etiam u-
triusque merita inter se comparabant: & reiectum à se temerè & iniu-
stè optimi principis Cazimiri optimum filium dolebant. Fortè au-
tem per id tempus, nondum circumacto anno à Zauichostensi præ-
lio, Nicolaus Palatinus Cracouiensis uita defunctus est. Itaque sum-
moto iam eo obice, qui solus Lesco ad principatum obstiterat, sum-
mo consensu conspirant, ut excluso Vuladislao, Lescũ ueluti iustum
principem

Lescus ad principatum reuocatur.

A principem accersant. Acto conuentu, cui & Fulco episcopus interfuit, legatos cum decreto ad Lescum mittunt. Nec ille, cũ uniuersi conuentus consensum uideret, cunctatus est, quin postulatis eorum annueret, ueniensq́; Cracouiam & omnes quæ ad principatum pertinebant munitiones nemine repugnante in potestatem suam redigeret. Nam Vuladislaus, uir modestus & quietis amãs, cognito consensu conuentus, cessit, & Posnaniam se recepit, nec ulla re postea Lesco molestus fuit. Annus autem quo hæc acta sunt, fuit post Christum natum 1206. In sequenti anno Fulco quoq;, siue Pelca, Cracouiensis episcopus, Palatini frater uita excessit: qui sibi & successoribus suis prærogatiuam loci & suffragij secundum Archiepiscopum in Gnesnensi prouincia, ab Innocentio tertio Pontifice max. impetrauit. Successit autem ei magister Vincentius, cognomento Cadlubcus, prępositus Sendomiriẽsis, gente Roseus, uir doctus, ut tunc ferebãt tempora, & pius: qui primus Polonorum, historiam gentis suæ conscripsit: liberis collegij sacri suffragijs creatus & expetitus, quamuis ipse in eo collegio non esset. Perfecerat enim id collegium per Ioannem archidiaconum, ut libera sibi deinceps esset electio episcopi, in quam se principes peruerso more etiã tunc ingerebant. In Russia deinde Lescus princeps per legatos res quasdam uario marte gessit, siue excursionibus eius gentis in Poloniã prouocatus, siue ad ferendam Colomanno Vngarorum regis filio opem inuitatus, siue utrunque. neque enim constat hic sibi Dlugossus:

Vuladislai Lasconogi modestia.

1206 ann.

Cracouiensis episcopi prærogatiua.

Vincentius Cadlubcus episcopus Cracouiensis.

Episcopi libera electio.

B & Vngarorum annales totum id bellum prætericrunt: ne Vincentius quidem attigit. Sic autem, secundum Dlugossum, res habuit. Post Romani mortem, Russorum ducibus, qui in magnum iam numerum excreuerant, dissidentibus inter se, & alijs alios pellentibus, debilioribusque contra potẽtiorem aliquem, patronum atque defensorem sibi accersentibus, cum à Polonico nomine propter proximam superioris tẽporis cladem abhorrerent, Colomannus, Andreę regis Vngarorum filius, Haliciensem principatum adeptus est, à Russis expetitus. Veniens autem Haliciam cum magnis copijs, ab episcopis, quos in comitatu suo habebat, solenni pompa inunctus, coronatus, & rex Galatiæ siue Haliciæ appellatus est: quod iam inde ab initio de sententia Andreę patris constitutum erat. Inscientibus aũt Russis hęc acta sunt: itaq; cõfestim eorũ animos à Colomanno alienarunt, sic ut nõ diuturna illi esset principatus illius & regni possessio. Non multo enim pòst, cum ille pacata omnia sibi esse crederet, partemq́; exercitus in Vngariam remisisset, cõspirant cõtra eum Rusi, authore Mescislao, Mescislai illius (opinor) q à Cazimiro principe reductus, Haliciensiũ dux fuit, filio, uiro forti & magnanimo, ita ut et ipse Chrobri cognomentũ adeptus sit: qui ante aduentũ Colomãni Haliciẽsem dominatũ sibi uendicabat. Is igitur ex Rusis & Polouucijs ualida manu facta, Colomannũ eijcit cũ omni comitatu ipsius: in q̃ Vincẽtius Cracouiẽsis episcopus, et Iuo Sauli comitis filius, gẽte Odrouãsius, cãcellarius Polonię, q postea fuit Cracouiẽsis episcopus, fuisse memorant. Nos, quid ibi duo isti tũc egerint, aut

Russorum duces multi, ac dissidentes inter se.

Colomannus Haliciæ rex factus.

Mescislaus dux.

Colomannus Halicia pellitur.

Colomānus coronatus ab episcopo Cracouiensi.

aut cur potisſimū à Cracouienſi epiſcopo Colomannus unctus, ac regio diademate cinctus ſit, non intelligimus. Neq; credimus tam patientes, ne dicam ignauos, tūc fuiſſe Polonos, ut nō modò præripi ſibi Halicienſem dominatū, quem armis ſuū fecerant, ab Vngaro paterētur, uerumetiam cōſilio ad id ipſi auxilio'q; ſuo accōmodarent. Itaq; exiſtimamus, Colomannū nō à Ruſsis expetitū eſſe: ſed uxore ducta Salomea, Leſci Albi ſorore, Halicienſem dominatū controuerſum in dotē, cōcedētibus Polonis, accepiſſe: eo'q; nouā nuptam ab epiſcopo Cracouiēſi, & à Cancellario ad cōſtitutum locū deductā, & poſſeſsionem Haliciæ Colomāno traditam eſſe. Quod cū diſpliceret Ruſsis, externi dominatus inſolentibus, & ueritis ne cū principe religionē pariter, cuius tenacisſimi ſunt, mutare cogerētur, libēter eos cū Meſcislao, qui Haliciam iure hæreditario repetebat, aduerſus Vngaros & Polonos cōſpiraſſe. Nec nobis fit uerisimile, Colomannum Galatiæ, ſiue Haliciæ potius q̄ Ruſsiæ principem atq; regē ſe dici paſſurum fuiſſe, ſi Ruſſorū conſenſu atq; decreto cōmuni accitus fuiſſet. Lōgè enim clarius atq; ſplendidius Ruſsiæ totius, q̄ unius ciuitatis Haliciæ, nomen erat. Nec planè diſſentit ab hac noſtra ſententia Dlugoſſus. Mox enim poſt eiectionē Colomanni, ſubdit, eodē anno Salomeā ipſi nupſiſſe. Quàm aptè uerò cū ſtrage ac turpi fuga cohæreant nuptiæ, Dlugoſſus uiderit. Sed utut eſt, ſequēti quidem anno Leſcus Colomanno cū exercitu Haliciam repetenti, nō contemnenda miſit auxilia. Colligebat & Meſcislaus ingētes copias: coniungebāt enim ſe cū eo Volodimirus Rurici, Roſcislaus Dauidis, & alter Roſcislaus Meſcislai, ducum filij: educebat & ualida Polouuciorū auxilia: qui propriū etiā dolorē interfecti ſuperiori anno ducis ſui ulciſci in Vngaris cupiebant. Primo aduētu recepere Vngari & Poloni Haliciā: cōmunita'q; diligētius arce, & Colomāno cū uxore & imbelli multitudine in ea relicto, hoſtibus aduentātibus obuiam progreſsi, prælīu commiſerunt. Nec difficulter Poloni, qui dextrū tenebāt cornu, Ruſſos loco mouerunt, fugiētes'q; lōgius perſecuti ſunt. Quin in altero quoq; cornu iā ad Vngaros inclinabat uictoria. Ibi Meſcislaus cū Polouucijs eos à tergo adortus, facilè ſecuros diſsipauit, & magna ſtrage profligauit. Maiorē etiā in Polonis ſine ordine reuertentibus ſtragem edidit, cū uexillū eorū captū erexiſſet. Accurrētes enim ad id, à Polouucijs pariter & Ruſsis cōuerſis excipiebantur & trucidabantur. Ita totus ferè ille exercitus ad internecionem deletus eſt. Colomānus aūt à uictoribus in arce diu obſeſſus, tandē fame & ſiti adactus, deditionē fecit, & annū ferè totū unà cum uxore Salomea in cuſtodia aſſeruatus eſt à Meſcislao. Deinde Andrea patre ſatagēte per legatos, dimiſſus eſt: cōuenit'q; inter regē & Meſcislaum, ut Maria Meſcislai filia, Belæ filio eius natu maiori nuberet, poſt trienniū autē Meſcislaus Haliciā Colomāno redderet. Quod cū ille feciſſet, nō multo pòſt Colomannus à Daniele Romani filio rurſus exactus: & à patre lōgè pòſt, ab Aſiatica, ut uidetur, expeditione reuerſo, reſtitutus: cū uix trienniū pacatum regnū obtinuiſſet, incertum uenenó ne an morbo extinctus, ua-

Colomanni uxor Salomea, Leſci ſoror.

Ruſsi tenaces religionis.

Polonorum auxilia Colomanno contra Ruſſos miſſa.

Ruſſorum uictoria de Polonis & Vngaris.

Colomannus captus cum uxore.

Colomannus Haliciam recuperauit.

cuam

A cuam Haliciæ possessionẽ,& belli materiam Rusis reliquit. Ex eo tempore Vngari reges Russia prorsus exciderunt: nihilo tamẽ minus Galatiæ & Lodomeriæ (Vuladimiriam fortassis corruptè sic uocantes) reges deinceps appellari uoluerunt. Elati uictoria illa tam insigni Rusi, adiunctis etiam Lituanis, crebris excursionibus Poloniam uexarũt & afflixerunt. Qua re motus Lescus, Sulislaum castellanum Sendomiriensem cum expeditis copijs ad uastandam uicissim Russiam misit. Cui cum occurrissent Rusi, magna clade profligati sunt: cæsi multi, capti non pauciores: inter quos quinq; fuere duces, Suentoslaus Mescislai, eius opinor qui cũ Vuseuolodo Romani patre & uiro sororis suę de Vuladimiriensi principatu bellũ gessit, filius: Georgius, Iaroslaus, Volodimirus, & Constantinus: qui ad Lescũ adducti, & ab eo aliquãdiu in uinculis habiti, postea dimissi sunt. Poloni uerò magnam prædam tunc è Russia retulerunt. Fuit autẽ hic annus à Christo nato 1211. Quo cometes decem & octo diebus mensis Maij, coma in orientẽ obuersa apparuit, futurorum malorum, quæ statim Sarmatiã utranq; afflixerunt, prodigium. Aliquandiu postea tacito quasi cõsensu pax fuit inter Polonos atq; Russos. Cuius & illa non minima causa fuit, quòd Rusi anno sequenti nouum dirumq; hostem nacti sunt, qui uires eorũ deinceps penitus attriuit, & multas alias Christiani orbis gentes magnis & acerbis calamitatib. atq; cladib. inuoluit, ac penè funditus euertit. Tattari enim, siue, ut usus obtinuit, Tartari, Scythica gens, siue à flu-

Vngari Halicia exciderũt. Galatiæ & Lodomeriæ regnum cur Vngari sibi uendicant.

Rußi à Polonis profligati. Rußorum duces capti.

1211 ann. Cometes.

Pax inter Polonos & Rußos.

B uio siue à multitudine nomẽ habens, cũ antè ultra Caspiũ mare, & intra Imaum montem ad orientẽ solem obscuri ignotiq; Græcis iuxtà ac Latinis habitassent, circa annum Christi 1202, uel ut alij uolũt, 1188. finibus suis egressi, deuicto & interfecto Indorũ rege, cui seruierãt, Asiam penè omnem uictores longè lateq; peruagati: & Rha siue Volga flumine transmisso, ad occidentẽ progressi, uicinis Russorũ Polouucijs, campestria ad Tanaim & Męotim paludẽ loca habitantibus (indeq;, ut nostra fert opinio) finitimorũ Russorum lingua non ualde diuersum à Polonis nomen sortitis, bellũ intulerunt. Quamuis autẽ perpetui Russorum hostes essent Polouucij, necessitate tamẽ adacti opem eorũ implorarunt. Nec defuere Rusi rogantib. in cõmuni periculo. Quin legatos Tartarorum monentes, ne sese eo bello implicarent, contra ius gentium interemere. Commisso prælio uictores Tartari, magna strage Polouucios & Russos fudere & fugauere. Fugientes autem Russos, ipsi etiam Polouucij excepere, & spoliatos trucidauere. Munitiones dein Polouuciorum expugnatæ: ipsi deleti, & omnis illa circa Tanaim & Męotim ora cum Taurica Chersoneso à Tartaris habitari cœpta. Deinde Rusi debellati & subacti sunt, ita ut non modò tributa ipsis penderent, & iussa facerent, sed etiã seruis antè suis Lituanis prædę essent. Quod suo fortassis loco attingemus. Nunc nostra persequamur. Nullũ deinde Lescus quoad uixit bellũ gessit, pace & ocio impensius delectatus. In pace uerò iustè, clementer, & moderatè principatum administrauit: ædificia partim collapsa instaurauit, partim noua excitauit.

Tattari, seu Tartari.

Polouucij.

Polouucij & Rußi à Tartaris uicti.

Tartarorum sedes. Rußi Tartaris uectigales. Lescus studia pacis amplexus.

Obibat

Iudicia principis. *Calumniatores coerciti.*

Obibat autem cunctas regiones ditioni suæ subiectas, causasq; & controuersias hominum omnibus in locis ipse per se cognoscebat & iudicabat: in sontes, & maximè in sycophantas siue calumniatores animaduertebat: oppressos potentiorum iniurijs uindicabat. In Pomeraniam uerò cum uenisset, atq; eadem illa, quæ alibi, ageret, rogatus à Pomeranis, quòd longius ijs se ius à principe non sine magno incommodo atque impendio petere quererentur, quemadmodum superius attigimus, Suentopelcum uniuersæ Pomeraniæ præfecit: & amplissimam potestatem atq; iurisdictionem etiam in Palatinos, qui tunc duo erãt, nempe Gdanensis & Suecensis, & in cæteros magistratus ipsi cõcessit. De reditibus autem totius Pomeranię, mille pondo siue marcas argenti quotannis fisco principis Polonorum ut penderet constituit, & iure iurando in sua posterorumq; suorum principum Poloniæ uerba eum adegit. Quam tamen ille fidem non diu seruauit, quemadmodum posterius exponemus. Masouiã uerò & Cuiauiam Lescus de consilij conuentusq; sententia Conrado fratri minori in sortem patrimonij concessit, comitijs eam potissimum ob rem Sendomiriæ habitis. Deinde duodetrigesimum agens annum, rogatu procerum uxorem duxit Grimislauam Iaroslai, unius de Russorum ducibus quem captiuũ habuerat, filiam, anno Christi 1220. Ex qua anno sequẽti Boleslaum filium, qui postea Pudicus appellatus est, suscepit, in arce Corcinensi editum: deinde filiam Salomeam. Neq; memorabile quicquam præterea est in principatu Lesci huius, quamuis diuturno, præter mortem eius: quam priusquam persequamur, nonnulla quæ regnante eo acciderunt in Polonia, non indigna memoratu, breuiter exponemus. Henricus Barbatus dux Vuratislauiensium ex Heduigi uxore, filia Bertholdi ducis Carinthiæ & marchionis Morauię, fœmina lectissima, Henricum, & Cõradum, cui Crispo cognomen fuit, filios habebat. Et maiorem quidem mater, minorem pater plus diligebat: sed tamen partitus inter eos dominatum pater, uxoris suasu minori quidem Lusaciam & Lubussensem tractum, Henrico uerò maiori reliqua omnia cum Vuratislauia assignauerat. In qua partitione cum Conradus non acquiesceret, bellũ fratri fecit, nequicquam dissuadentibus ac deprecantibus parentibus. Nec Henricus iunior sibi defuit: sed coacto & ipse tumultuario exercitu, obuiam fratri prodijt. Pugna commissa in loco cui nomen Studnicia, inter Legniciam & Goltibergam, Henricus uictor extitit. Conradus cum se ex fuga Glogouiam ad patrem recepisset, salutem consecutus est. Verùm non ita multo pòst, in Tarnauiensi saltu uenationi uacans, & feram agitans, lapso equo ceruices fregit. Fertur autem Heduigis diuinitùs filij interitum præsciuisse. Tam enim religiosa & pia fuit ea mulier, & sanctimonia uitæ præstans, ut prophetico spiritu à Deo dignaretur. Huius rogatu Henricus Barbatus Trebniciense monasterium, tertio à Vuratislauia milliario maximis sumptibus exædificauit, & puellis Cistercensis sectæ attribuit. Addixit autem Heduigis, indulgẽte uiro, illi monasterio oppidum ipsum Trebniciam, & complures

Pomeraniæ præfectus Suentopelcus. *Pomeraniæ uectigal.* *Lescus fratri Masouia & Cuiauia cessit.* *Grimislaua Lesci uxor.* *1220 ann.* *Boleslaus Pudicus.* *Henricus Barbatus diuidit principatum inter filios.* *Lusacia & Lubussensis tractus in ditione Polonorum.* *Bellum inter fratres.* *Conradi interitus.* *Heduigis sanctimonia.* *Trebniciense monasterium conditum.* *Trebniciensis monast. prouẽtus.*

pagos

A pagos suos dotales, ita ut in mille hominum alimenta reditus eius suffecturi esse uiderentur. Quod exemplum secutus Nicolaus Henrichouius, uir nobilis & locuples, qui Henrico Barbato à secretis fuit, & ipse patrimonium suum omne Cisterciẽsibus monachis, assentiente Henrico Barbato, donauit: extructoq́ꝫ eis monasterio in pago suo Henrichouo, ipse quoqꝫ ibi religionem professus, uitam peregit. Tantũ uerò tũc pacatis rebus uigebat in Polonis religionis amplificandæ studium, ut eo potissimum inter se certarent. Nam & Miecislaus Vuladislai filius, dux Oppoliensis & Ratiboriensis, Ribnicense monasterium Prẽmonstratensis sectæ puellis cõdidit ac dotauit: quod postea filius eius Cazimirus, quem unicum reliquit, Ciarnouãsum transtulit. Et Vincentius Cracouiensis episcopus, cum basilicæ Cracouiensi, cuius supellex uniuersa, tacto de cœlo ærario cõflagrarat, multa cõtulisset, decimasq́ꝫ nõnullas collegio eiusdẽ basilicę in distributiones quotidianas, & in lucernam, quæ perpetua in tẽplo arderet, addixisset, episcopa Andreouiensi se abdicauit, nequicquã aduersante principe, ac dissuadẽte collegio sacerdotũ: & in Andreouiẽsi monasterio reliquos quinqꝫ uitæ annos religiose exegit, cũ decẽ annis episcopus fuisset. Huic uerò Vincẽtio qui successit, Iuo Sauli filius, cuius etiã superius mentionẽ fecimus, Romã profectus, ac Dominici Calaguritani, qui tũc nouæ sectę & sodalitatis, quã à studio concionãdi Prædicatorũ uocãt, author florebat, doctrinã uitãq́ꝫ admiratus, Iacicũ siue Iacinctum gentilẽ suũ de territorio Oppo

B liẽsi, canonicũ Cracouiensem (qui post mortẽ multis annis propter sanctimoniã uitæ actæ, & miracula, in numerũ diuorum relatus est) atqꝫ tres alios de comitibus suis, à Dominico institutũ uitæ illius edoctos atqꝫ professos, Cracouiã secũ reduxit: nouæ sodalitati primariũ in urbe Cracouiẽsi templũ, quod Trinitatis nomine appellãt, attribuit: copiosam supellectilẽ templo dicauit: uictũ uestitumq́ꝫ sodalibus suppeditauit. Parœciã uerò inde ad templũ uirgini matri Dei Mariæ dicatũ, ob id tũc à se cõstructũ, trãstulit. Cõplura deinde eidẽ sodalitati cœnobia in Polonia cõdita sunt. Quin Kiouiam quoqꝫ & Haliciã ea paulo pòst colonias suas deduxit. Sed non potuit eã diu ferre Kiouiæ dux Volodimirus, ueritus ne ab ea Rusßi sui à schismate & ritibus Græcorũ abstraherẽtur. Idẽ Iuo Cacicẽse etiã monasteriũ Cisterciensib. monachis cõdidit: nec multo pòst Mogilã supra Vistulã, uno à Cracouia miliario, locũ à Vẽdę reginæ tumulo dictũ, id trãstulit, & magnificè locupletauit. Præterea egenis, & morbo ac senio debilitatis ptochodochiũ, siue hospitale, ut uulgò uocãt, in suburbano suo Cracouiẽsi, prãdinico dicto exædificauit, pagosq́ꝫ ac decimas quasdã in alimẽta attribuit, eiusq́ꝫ hospitalis curã & administrationẽ hospitalarijs fratribus, qui se de Saxia uocãt, mãdauit. Posterius autẽ incommoditatẽ loci, ab urbe & frequentia hominũ remoti, cũ animo suo perpẽdens, Cracouiã id trãstulit, extructis nouis ædib. atqꝫ tẽplo, quod Spiritui sancto dedicauit. Quo tẽpore etiã parœciã uicinã, sanctę Crucis dictã, in urbe, & alterã in pago suo Biscupicẽsi, altero ab urbe miliario, illis ipsis hospitalarijs iure sem-

r piterno

Henrichouiẽse monasterium.

Ribnicense monasterium.

Cracouiensi basilicæ supellex & decimæ à Vincentio episcopo donatæ.

Vincentius abdicauit se episcopa.

Iuo episcopus Cracouiensis.

Dominicanorum sodalium secta Cracouiã inducta.

Iacinctus in diuos relatus.

S. Trinitatis monasterium.

S. Mariæ templum Cracouiæ.

Mogilense monasterium.

Hospitalarij de Saxia.

S. Spiritus ptochodochium Cracouiæ.

S. Crucis parœcia.

Sendomiriense monasterium Domin.

piterno addixit. Sendomiriæ quoq; idẽ episcopus Dominicanis fratribus siue prædicatorib. monasteriũ erexit. Tametsi uariat Dlugossus. Nam ab Adleida Lesci sorore monasteriũ illud conditũ esse, alibi memorat. Quę tamẽ aliquãto ante inuectã eã sectã in Poloniã, ut ipse uult, obijt. Nisi fortè pecuniã eius testamento relictã, Iuonẽ in ædificationẽ monasterij impẽdisse existimãdũ est, ita ut ambo, hic opera, illa sumptu cõditores illius monasterij fuisse uideant. Idẽ Iuo etiã Mestouiẽse atq; Dlubnẽse monasteriũ, & Dersansnẽsem, Vuauurincicẽsem, Dalessicẽsem, & S. Pauli apud Sẽdomiriã parœcias cõdidit. Iã Hẽricus archiepiscopus Gnesnẽsis, Theodorici ducis Bernẽsis ex Eudoxia Polona filius, bonã & ipse in hoc pietatis stadio nauauit operã. Perfecit enĩ diligẽtia & autoritate sua, ut principis atq; omniũ ducum procerũq; Polonorũ cõsensu, & uniuersi cõuẽtus cõstitutione, sacer & ecclesiasticus ordo omnis cũ adscripticijs etiã & subditis suis ab omniũ profanorũ iudicũ, etiã ducũ atq; ipsius summi principis iurisdictiõe prorsus liber esset, ita ut ne per exceptionẽ quidẽ ullã, aut recõuẽtionẽ pertrahi ad ullũ profanũ, siue laicũ, ut uocãt, forũ possent. Eãq; cõstitutionẽ Põtificis max. & sedis apostolicæ autoritate cõfirmauit. Sacerdotes uerò omnes ex decreto synodi à se cõuocatæ, uxores & cõcubinas, quas retinebãt adhuc pleriq; post edictũ legati põtificij, abdicare coegit, iureiurãdo ab eis exacto. Hic etiã obtinuit à sede apostolica archiepiscopis Gnesnẽsib. perpetuę legationis munus. Mortuus deinde est anno Christi 1219. cũ decẽ & nouẽ annis ecclesiæ illi præfuisset. Cui Vincẽtius successit. Biennio pòst dẽsi atq; continẽtes per totã ęstatẽ imbres, ingenti aquarũ inundatione uehemẽter Poloniã afflixere: plurimos pagos atq; uicos euertêre atq; abripuere. Segetes hybernas uastauere, uernam sementẽ fieri passi nõ sunt. Cõsecuta mox est hyems acris & horrida. Inde fames & pestis postea totũ trienniũ sæuiẽtes, maximã uim pecudũ, iumentorũ atq; hominũ absumpsere. In his tantis malis, Iuonis episcopi beneficẽtia egentibus passim exposita, permultis saluti fuit. Et sanè mirum est tunc longè minores, q̃ nũc sunt, reditus episcopæ suffecisse tamen pio & benefico episcopo in tot tãtosq; sumptus, in cultũ diuinũ et subleuationem egentiũ, ut par fuit, collatos. Verùm diuinæ benignitatis fuit, ut liberaliter seminãti uber messis proueniret. Moderati uerò ac tẽperantis episcopi, ut paruo cõtentus, dispensatorẽ, non dominũ se esse meminisset. Sed institutũ nostrũ urgeamus. Masouiæ, Cuiauiæ, ac Dobrini dominatũ Lescus Cõrado fratri, quẽadmodũ iam antè diximus, concesserat. Sed quoniã is iuuenis admodum erat, & ocio, desidiæ, uoluptatibusq; deditus, Cristini palatini Plocẽsis, grauissimi & clarissimi uiri, cuius etiam superius meminimus, nutu & arbitrio pleraq; omnia administrabat. Et rectè is sanè se gerere, domi scelera seuerè coercere, foris Prussis, & Lithuanis finitimis formidabilis esse, ita ut uulgo iã ab exteris magnus Masouiæ palatinus uocitaretur. Inuidere ipsi eam gloriam atque autoritatẽ multi, atq; in his Ioannes Ciapla, Scholasticus Plocẽsis, & cãcellarius ducis, cęteris impensius. Itaq; is sedulò Cristino apud Conradum

Mestouiẽse & Dlubnense monasteria.

Parœciæ quædam.

Henrici archiepiscopi opera.

Ecclesiastici ordinis exẽptio à iurisdictione iudicum profanorum.

Sacerdotibus uxores ademptæ.

Legatio nata.

Vincentius archiepiscopus.

Inundatio, fames & pestis in Polonia.

Iuonis episcopi beneficẽtia.

Conradi nequitia.

Inuidia & calumnia in aulis principum regnant.

A dum obtrectabat, & inuidiā odiumq́ omni ratione conflabat. Admonebat crebrò Conradū Cristinus officij sui: & cum remissiorem & nequiorem in dies fieri animaduerteret, in frequēti quoq; senatu fortè acrius obiurgarat. Eā igitur occasionē exoptatam æmuli eius cupidè arripuere, iratūq́ sua spōte Cristino Conradū magis etiā irritarunt, multis falsis criminib. in eū confictis: & in primis, q̄ is ad dominatū Masouiæ aspiraret, & Conradi uitæ insidiaretur. His incitatus Cōradus, Cristinū in uincula cōiecit, deinde excæcauit, postremò necauit, & liberos eius proscripsit: optimè merentē pessimè remuneratus. Verùm non nouum neq; inusitatum hoc est apud principes, apud quos plus ferè loci est perditis palponib. assentatoribus, atq; calumniatoribus, quàm rectà monētibus. Verùm non impunè id scelus Conradus abstulit. Nam ubi sublatū de medio Cristinū, quem Deū uocabant, Prusi accepere, resumptis animis in ditionē Conradi incursarunt: & Chelmēsis quidē siue Culmensis tractus magnā partem, palatini eius loci (cum is puellæ cuiusdā Prussæ amore captus esset) proditione in potestatē suam redegerunt. In Masouiā uerò progressi, maximis eā affecere incōmodis, ferro & igni longè lateq́ grassantes, ita ut Ploscū etiam oppidū, Masouiæ caput, exurerēt. Nā basilica Plocēsis in arce sita, iam antè fortuito cōflagrarat incēdio, quo supellex basilicę perquàm splendida absumpta est. Ad quę incōmoda illud etiā accessit Masouię, q̄ cathedra Plocēsis post mortē Goslai, bienniū episcopo caruit, cum plures pariter à collegio electi essent.

Cristini palatini cædes.

Prussi Culmensem tractum in potestatem suam redegere, & Masouiam uastauere.

Ploscum incensum à Prussis.

Plocensis episcopa biēnium uacauit.

B Quibus malis adactus Cōradus, cū Prussorū excursionib. cohibendis per se ipse par nō esset, Cruce signatos in auxiliū cōtra barbaros Christiani monachi sectæ Cisterciensis opera undequaq; euocauit. Inter quos facilè principes erāt Hēricus dux Silesię, Vuratislauiensisq́ & Lubusēsis episcopi, & multi è nobilitate Polonica. Quorū ope cum Chelmēsem siue Culmēsem & Lubauiensem tractū in potestatem suā redegisset, Christianū ibi primum episcopū cōstituit, quo per eum barbari ad religionē Christianā adducerētur: eiq́ & successoribus eius episcopis Prusię siue Culmēsibus, partē tractus Chelmensis, in quo fuerūt arces, Grudentū, Vapscum (Coprinū Copriuunum fortè) Villisazum, Colnū, Ruch, Risinū, profundum Turnū, Pinū, & Plochū, cum omnibus uillis & prædijs, ac centū præterea pagis iure sempiterno donauit. De cæteris uerò agris quos ipse retinebat, decimā omniū frugū ipsi addixit. Adiecit etiā Gedeon episcopus Plocensis, assentiente collegio sacerdotū, Tarnouiam, quæ Torunia est, & Papouiā, cum omnib. item pagis ac prædijs adiūctis: itēq́ ius omne ecclesiasticū, quod habebat in ditione Chelmēsi. Id adeò anno Christi 1222. actū est, uti uidere est ex diplomate à Conrado & Gedeone suprà memoratis, pariterq́ à Lesco Poloniæ, & Henrico Silesiæ ducibus, Vincentio archiepiscopo Gnesnēsi, Cracouiēsi, Posnaniēsi, Vuratislauiēsi, Lubussensi episcopis cōsignato. Cuius exēplū extat in archiuo regio. Vnde licet colligere, archiepiscopū quoq; ac cæteros episcopos Conrado contra barbaros adfuisse. Nec tamē ab illo Cruce signato exercitu perdomari Prusi potuerunt.

Cruce signati in Prussos immissi.

Christianus episcopus Culmensis.

Culmensis episcopæ bona & reditus.

Tarnouia siue Torunia in Culmensi. Papouia. 1222 ann.

tuerũt. Itaq; inito cõsilio, & missa ad Albertũ archiepiscopũ Rigensem legatione, sodales siue fratres militiã Christi professos, qui rubri ensis imaginem cum cruce in pallio insutã gestant, è Liuonia euocauit: eisq́; Dobrinensem tractum inter Camenizam & Culmenizã riuos attribuit, ut sibi contra Prussos præstò essent. Verùm ij quoque uno prælio, quod biduo durasse memoratur, obtriti à Prussis ac deleti sunt, ita ut quinq; soli euaderent: qui & ipsi Dobrino repudiato, in Liuoniam sese receperunt. Dum hæc ita geruntur, Lesco principi nouus hostis exortus est, ex huiusmodi causa. Suppetias is Cõrado fratri cõtra Prussos siue miserat, siue ipse iuerat. In eo exercitu & bello Ioannes Clementis filius, gente Gryphius, equestri, nec sanè obscuro loco natus, & nõnulli alij, quorũ nomina nõ memorãtur, cũ aliter quàm ipsis & genere eorum dignum erat, se gessissent, cæterisq́; fuga eorum proditi occubuissent, reuersi, ignominia notati, & magistratibus amoti sunt à Lesco, Iuonis episcopi & Hostasij comitis Odrouansiorũ, aduersæ factionis, suasu & cõsilio. Permolestè tulit eam notam familiæ suæ inustam Marcus palatinus Cracouiensis (nam Gryphius & ipse erat) itemq́; Andreas magister & canonicus Cracouiẽsis, suprà memorati Ioãnis frater. Itaq; cum clàm cõtra principẽ cum cæteris suæ factionis conspirassent: Marcus palatinus ad Henricũ Barbatum profectus, persuasit homini, ut ad principatũ, iure optimo ad se pertinentem (quippe qui natu maximus tũc esset in familia Criuousti Boleslai monarchæ) sibi uẽdicandũ adspiraret: operã ad id studiũq́; suum, & maximę partis procerũ equitumq́; Cracouiensis conuẽtus, quibus exosus sit Lesci dominatus, prolixè ipsi deferens, ita ut eũ nullo negocio uoti cõpotem fore affirmaret. Henricus (ut est ingeniũ hominum, quod opes, honores, & eminẽtiam attinet, insatiabile, & facilè sperat, creditq́; quod optat) passus est sibi persuaderi ab homine, quẽ illustri familia ortũ, ac summo honore fungentem, gratia & authoritate plurimũ ualere in cõuentu Cracouiẽsi nouerat. Itaq; facta de suis manu satis ualida, spei plenus, frustra reclamante uxore Heduigi, Cracouiam contẽdit. Neq; Lescum molimina Marci, & apparatus Henrici ducis fefellere. Itaq; exercitum quantum potest maximum cõtrà comparat, & à Conrado fratre auxilia accersit. Iam ad Dlubniã amnem, uno à Cracouia milliario, Hẽricus cũ suis copijs peruenerat, cũ de apparatu & exercitu Lesci, maiore quàm suo, cognoscit: & maiorẽ longè quàm Marcus pollicitabatur, difficultatem adipiscẽdi principatus reperit. Nec ausus rẽ prælij periculo cõmittere, propter nõ obscurũ pauorẽ suorum, ad Lescũ misit, tempus locumq́; & modũ colloquij petẽs. Non abnuit Lescus, pacis & ipse amãs. Cõuenit utrinque pari numero procerũ & stipatorũ, erecto inter castra tẽtorio. Aderat aũt & Cõradus. Ibi multis ultrò citroq́; sermonibus habitis, tandẽ Iuonis episcopi opera maximè pax cõponit inter duces. Henricus iure suo, si quod haberet ad principatũ, sese abdicat. Vtriq; uerò, nunq̃ se alterorũ bonis & possessionib. inhiaturos, sed cõmoda honoreq́; alterorum inuicem curaturos defensurosq́; esse paciscũtur. Deinde inuitatus Craco-

Liuonienses milites Christi cõtra Prussos euocati.

Dobrinensis tractus.

Liuoniẽses milites deleti à Prussis.

Ioannes Gryphius ignominia notatus.

Henricus Barbatus ad interuertendum principatum concitatur.

Henrici Barbati expeditio in Cracouiensem principatum.

Dlubnia fl.

Pax & fœdus inter cognatos principes.

A Cracouiam à Lesco Hēricus, octo dies splēdidè & honorificè acceptus atq; habitus, qui hostis uenerat, amicissimus discessit. De Marco palatino nihil memoriæ proditū est, quid factū sit. Sed uerisimile est, ei Lescū Henrici opera reconciliatum esse. Nam post Lesci mortē, in eo conuentu qui de eligendo principe nouo habitus est, interfuit, & uxori filio'q; Lesci nō defuit. Eodē tempore maior quoq; Polonia non immunis fuit ab intestinis dissidijs & ciuilibus bellis. Nam Vuladislaus, Ottonis filius, cui Sputatori cognomē fuit, nondū egressus ex ephebis, æqualium suorū suasu & consilio liberari à tutela patrui Vuladislai Magni, siue Lasconogi, & partiri eū secum dominatū flagitabat. Cum non impetraret, coacta clàm aliquāta manu, Calissiā arcem intercepit. Qua de re certior factus Lasconogus, celeriter cum tumultuarijs copijs nobiliū iuxtà ac rusticanorū accurrit: arcem obsidet, non instructā ad longam obsidionē perferendam. Quintumdecimū diem iam durabat obsidio, cum cōmeatus obsessos deficere cœpit. Quocirca qui in presidio erant, uitam & incolumitatē pacti, arcem Lasconogo dedidere. Porrò Sputator per noctē cum septē tantum comitibus effugit, & ad Lescum principem Cracouiā, deinde in Vngariam se recepit: & ab Andrea rege humanè & benignè acceptus, nouē fermè annos apud eum metu patrui exulauit. Sed hæc aliquāto antè acciderāt. Post hæc Vuladislaus idem Sputator societate & affinitate clàm per internuncios cum Suētopelco Pomeraniæ præfecto inita, cp filiam eius Helingā siue Helenam

Vuladislaus Sputator Calissiam intercepit.

B uxorem ducebat, monachi habitu clàm in Poloniam redijt: & Suentopelci ope Vsce arcem cùm duorū fluminum Notesij & Guidæ allapsu & ambitu, tū manu quoq; munitissimā intercepit, inde'q; subiectas ac uicinas oras uexare cœpit: prædia patrui, & Mogilnēse monasterium diripuit: cōplures equites, qui cum Lasconogo sentiebāt, interfecit: Alberto & Laurentio, Ioannis filijs, nō obscuris iuuenibus, in primis adiutoribus utens. Hęc ubi accepit Lasconogus, ualidū ex omni dominatu suo cōscribit exercitum: arcē Vsce, cū difficilis esset expugnatu, obsidione cingit, castella pluribus in locis extruit: unde dispositi in stationibus milites obseruarent, ne quid ad obsessos importaretur, ne'ue iterum Vuladislaus Sputator manus suas effugeret. Vineas, turres, & alia opera ad mœnia agit, & machinis murū nequicquā quatit. Vbi hàc nō proficit, diuturna obsidione & fame ad deditionē obsessos adigere statuit. Cum'q; ad mediū mensis Iulij à primo uere duraret obsidio, nec obsessi è munitione prodirent, negligētius omnia cœpere agi in exercitu. Rari, atq; ij inermes ferè, atq; ebrij quoq;, in stationibus apparere. In castris etiā pauci ac dissoluti obuersari. Hoc animaduerso, hi qui obsidebātur, alere etiā ipsi data opera simulato metu obsidentiū negligentiam. Die quadā cum infrequentes admodum stationes & infrequentia castra supernè cōspexisset Vuladislaus Sputator, celeriter instructis in arce ordinib. cohortatus'q; paucis milites, apertis portis erūpit: deiecta'q; nullo negocio statione hostiū, ad castra curriculo contendit. Ibi permagnam in inermibus, & inopinata re perturbatis, stragem edidit:

Vsce arx à Vuladislao Sputatore intercepta.

Notesius fl.

Guida fl.

Vsce arcis obsidio.

donec Lasconogus retractis & animatis suis, globoq́ facto, in cæde exultantes repressit, & in arcem compulit. Multos ibi nobiles & fortes milites, & palatinum Posnaniensem Dobrogostium Lasconogus amisit. Quo incommodo cōsternatus, postero die obsidionem soluit. Discedētem Sputator magna iam fiducia suarum uirium secutus est, & multi ad eum à Lasconogo, accepta fama prælij, quæ deteriorem etiam quàm erat rem Lasconogi fecerat, deficiebāt. Posnania quoq́ & Calissia, primaria oppida, non grauatè sese ei uenienti dedidêre. His tam secundis generi sui rebus Suentopelcus Pomeranorū præfectus, cum alioqui magnis opibus & facultatibus terra mariq́ partis, & gratia populari tumeret, insolētior factus, à Lesco principe magnopere contendit, ut se ducis siue principis Pomeraniæ nomine & honore dignaret, & sempiternū id sibi posterisq́ suis esse iuberet, ut ij tamen summo Polonorum principi obtemperarēt. Concessisse id auū eius Criuoustum Boleslaū in inferiore Pomerania & Cassubia, Boguslao gentili suo. Refutauit postulata Suētopelci Lescus. Qua repulsa ille accensus, ad defectionem spectare cœpit, neq́ pensionem annuam de more Lesco misit. Lescus igitur cum cōsilium eius non modò hominum sermonibus, uerumetiam re ipsa deprehendisset, cōmunicato cum Henrico Barbato consilio, Gansauam, quæ uilla est Tremesnēsis monasterij prope Znenam in maiore Polonia sita, uniuersę Poloniæ comitia ad tertium Idus Nouēbris, quæ dies Martini sancti episcopi memoriæ dicata est, indicit, quasi de republica ac de cōponendis intestinis ducū maioris Poloniæ dissidijs: re uera autem, ut Suentopelcum prætextu comitiorum euocatum, sine armis & bello opprimeret. Subolfecit id Suētopelcus, & ultrò in principē insidias intēdit, unà cum Vuladislao genero: quòd eius quoq́ iuxtà ac suā rem agi, nec minus illius quàm suo periculo comitia illa institui diceret, & ad spem summi principatus adipiscendi eū incitaret. Conuenere ad præstitutum locum atq́ diē Lescus princeps, Henricus Barbatus, Conradus, Vuladislai duo, Lasconogus & Sputator duces, archiepiscopus Gnesnensis, Cracouiensis, Vuratislauiensis, Vuladislauiēsis, Posnaniēsis & Lubussensis episcopi, & electus nuper Plocensis, magnusq́ procerū numerus. Porrò Suentopelcus nectebat moras: missisq́ subinde per speciē excusandę suę moræ hominib. statū omnē comitiorum cognoscebat, & occasionem peragendi cogitati facinoris captabat. Cū triduo de pace inter Vuladislaos actū atq́ tractatū esset, ac Suētopelci aduētus requirerēt, propterea quòd totius cōuentus sentētiæ eò inclinabant, ut ipse & Pomerani maioribus Polonis de damnis ac detrimētis cum Sputatore illatis satisfacerent, quartaq́ dies curandis corporibus data esset, ad balneum se Lescus & Henricus contulere. Ibi Suētopelcus cū expedita suorū manu adest: propè enim delituerat, & opportunitatē rei peragēdæ didicerat: & in diuersoria ac tentoria proxima irrūpēs, obuios quosq́, rei nouitate attonitos, facilè aut remouet, aut obtrūcat: Lescū quærit: ad balneū, ubi eū esse acceperat, cōtendit. Interim exaudito tumultu certior factus Lescus de hostili aduentu

Dobrogostius Pal. Pos. occisus.

Vuladislaus Lasconogus uictus.

Vuladislaus Sputator maiorem Poloniam occupat.

Suentopelci præfecti Pomeraniæ ambitio.

Suentopelci defectio.

Comitia apud Gansauam.

A uentu Suentopelci, exilit: & equum nactus, cum paucis fugere cœpit. Fugientem Suentopelcus cum plerisq; suis persequitur: illum unum se potissimum petere, in uno illo capite omnia sibi posita esse dictitans. Vbi effugere Lescus insequẽtium & prementium se manus nõ potuit, conuerso equo & reuocatis fugę comitibus, cum aliquandiu multis & bene armatis nudus penè cum paucis restitisset, fortiter dimicãs apud Marcincouum pagum occubuit. At qui ad perscrutandum in balneo Principem descenderant, in Henricum, qui ætate grauis fugam desperauerat, impetum faciunt. Sed cum aliquot uulneribus debilitatũ prostratũq;, Peregrinus Veisemburgius, unus de aulico ipsius comitatu, coporis sui obiectu protexit: confossusq; & concisus, deficiente uita su per iacentis domini sui corpus se proiecit. Percussores rati utrũq; exanimem, discessere, & recolligendi sui spaciũ Henrico concessere: qui raptim furtimq; Vuratislauiã lectica delatus à suis, haud ita multo pòst sanitati pristinę restitutus, et posteros Peregrini liberatoris sui magnis muneribus & honoribus prosecutus est. Annus quo hęc acta sunt, fuit à Christo nato 1226, secundum Vincentium: uel, ut uult Dlugossus, 1227. Ex eo tempore Suentopelcus pro duce ac domino Pomeraniæ gerere se cœpit. Lesci uerò corpus Cracouiam relatum, in basilica magna omnium comploratione sepultum est. Regnauit autem Lescus à morte patris annos trigintatres propemodum, cũ puer admodum ad principatum euectus esset. Sed in his triginta tribus annis Miecislaus

Lescus interfectus à Suentopelco.

Henricus Barbatus à Peregrino Veisemburgio protectus & seruatus.

1227 ann.

Suentopelcus dux Pomeraniæ citerioris.

B quidẽ duos ferè, Vuladislaus uerò filius eius tres annos, quib. summoto Lesco principatũ obtinuere, sibi uendicãt. Per hoc tẽpus Prussis Masouiam uehemẽter uexantibus & uastantibus, inops cõsilij Conradus dux, habito conuentu suorum, tandẽ Christiano episcopo suggerente & suadẽte, fratres siue sodales Teuthonicos, & ipsos piam cõtra barbaros militiam sub titulo S. Mariæ professos, qui paulo antè à Saracenis è Syria eiecti fuerãt, per eũ ipsum Christianũ Roma acciuit: Chelmnensemq; seu Culmẽsem tractũ, & quicquid terræ est inter Vistulã, Mocrã atq; Deruanciã flumina, eis tradidit: his legibus, ut cõtra Prussos sedulò et summis uirib. bellũ gererẽt. Vbi uerò eos domuissent, Culmensem quidẽ ditionẽ redderẽt: cætera uerò quęcunq; de barbaris cepissent, arbitrio bonorum uirorũ ex ęquo secũ, seu cũ posteris suis partirentur: Polonis ne quam uim aut iniuriã facerẽt, néue hostes eorũ receptarẽt, aut ullo fauore prosequerẽtur: contra barbaros autẽ, & à religione Christiana alienos, ut ipsis, cũ opus fuerit, præstò essent. Si quid horũ transgrederẽtur, pœnę, quę cõtra ingratos est ex iure gentiũ, subiacerẽt: hoc est, beneficia accepta amitterẽt. Hęc ita inter Cõradũ & supra memoratos fratres Crucigeros, quorum tũc Hermannus de Salza summus magister erat (sic illi ducẽ suũ appellãt) cõuenêre, & à Gregorio nono pontifice max. approbata & cõfirmata sunt: quæ nos è libro uetusto Germanica lingua scripto, q in arce Lubauiẽsi asseruat, uiri pietate iuxtà ac doctrina & integritate summa p̄diti Stanislai Hosij, dudũ Culmẽsis, nũc iã Varmiensis episcopi beneficio eruta et subministrata,

Teuthonicorũ S. Mariæ ordo.

Culmensis tractus Teuthonibus concessus iure hospitij.

Pacta Conradi cum Teuthonibus fratribus.

Hermannus de Salza primus Magister Teuthon. in Prussia.

Stanislaus Hosius episcopus Varmiensis.

bona fide hic inseruimus. Nam pacta ipse publicis literarū monumētis A cōsignata, partim iniuria temporū & negligentia nostrorū amissa, partim fortassis etiam studio Cruciferorū suppressa periere. Friderici quidem secūdi Imperatoris diploma sub bulla aurea diligentius ijdē Cruciferi asseruarunt: quo ille cōfirmauit ipsis possessionē terræ Culmēsis, & quicquid ij de Prussis postea capturi essent, itemq; ditionē quam eis Conradus dux Masouiæ deinceps adhuc donaturus esset inter Prussiam & nouā Marchiam: quasi uerò imperiū aliquod atq; iurisdictionem Imperator in illis oris haberet, aut habuisset unq;. Ac ditionē quidem illam, quę est inter Prussiam & nouā Marchiam, siue ea Cuiauia, siue Pomerania est, Conradus eis non donauit. Cæterùm Dobrinum, quod Culmensem tractum & Masouiam attingit, iure hęreditario eis, filijs suis & uxore assentientibus, cōcessit. Vxor aūt eius fuit Agaphia Russa, siue ea est Agapia, siue Agathia potius. Etenim Rusi θ Græcū, hoc est th, quasi ph siue f pronunciāt: ut est uidere in Theodoro, quē illi Phedorū dicunt, & alijs similib. Oscam nostri uocarūt: quæ filia fuit Suentoslai ducis, cuius mentionē superius fecimus. Adiecit etiam militibus illis Cruciferis Gūtherus episcopus Plocēsis, Gedeoni paulo antè mortuo suffectus, uillā cū insula magna in eo ipso territorio, itemq; decimas ad episcopam suā pertinentes: uerùm ex ijs modò agris, quos Germani agricolæ colerēt. Quin & collegiū Vuladislauiēse ius suū omne in uilla Vissin eis cōcessit, accepta à duce Cōrado compēsatione. Atq; hęc ferè suprà memorato anno Christi 1228 acta sunt. Libet autē B hic adscribere nomina & ordinē testiū, quibus pręsentibus supra ripā Vistulæ ex aduerso Plosci hæc cōfecta, ac diploma consignatū est. Michael episcopus Cuiauiēsis, Mikul archidiaconus, magister Ioānes Dobroslaus, magister Petrus, canonici Plocēsis ecclesię, Gotardus cancellarius, Gregorius succancellarius, Ioānes abbas beati Alberti Plocēsis, Vēceslaus abbas, Gerardus prępositus, Petrus prior Ciruenēsis ecclesiæ, Bogussa palatinus Masouiæ, comes Arnoldus, Cethegus iudex, Abraam pincerna, Martinus dapifer, Vitus castellanus de Plōsk, Matthæus castellanus de Racianz, Seguta dapifer, Barta succamerarius, Adalbertus castellanus antiquę Vuladislauię. Biēnio porrò interiecto Nessouiā arcē cū tribus pagis in ditione Cuiauiēsi, Cōradus ipsis addidit: Christianus uerò episcopus omnia, quæ ab eodē Cōrado in tractu Culmensi acceperat, præter ducētos aratores, & quinq; prædia eis cōcessit: modiū tritici, & alterū siliginis de singulis aratris in omni agro Culmensi sibi & posteris suis episcopis quotannis dari pactus. Paulo aliter hæc à Dlugosso memoriæ prodita sunt: sed nos uetusta scripta ac diplomata, q̄ post Dlugossum nostra memoria in archiuū regium è Prussia relata sunt, secuti sumus. Ita Cruciferi Teuthones fixis primùm Dobrini domicilijs, Cōrado Landisbergio duce, quē Hermannus de Salza ipsis p̄fecit, magistrūq; appellauit, Masouiorū & Polonorū defendendorū, & Prussiæ barbaris eripiēdę prouinciā suscepere: & mox primā in terra Culmensi munitionē in ripa Vistulæ excitarunt, eamq;

Friderici secūdi Imperatoris diploma.

Dobrinum donatum Cruciferis.

θ quomodo Rusi pronuncient.

Cruciferis donata.

1228 ann.

Ciruensco.

Nessouia Cruciferis donata.

Culmensis episcopus sua donauit Teuthonibus Cruciferis.

Fogelsangum

A Fogelsangum dixere. Inde uerò Masouijs adiuuantibus, & uolūtarijs multis undiq; pietatis ergò accurrentibus, barbarorum excursiones reprimere, & ipsorum agros pagosq; uicissim infestare cœperunt. Toruniam deinde & Quizinum, quod ipsi Risembergam, & alias quasdā arces & oppida non ignobilia paucis annis munierunt. Rogouiam uerò, quod Rogosnum est, nisi fallimur, & Culmā, & alias quasdam à barbaris munitas siue interceptas, in potestatem suam redegerunt, & paruo tempore magna in illis oris incrementa fecerunt. Per hoc ipsum uerò tempus Fridericus Imperator sublatis æmulis, post uexatam Italiā, uix adactus à Gregorio nono pontifice maximo, expeditionem in Syriam suscepit. Sed nihil memorabile ibi gessit, nisi quòd Hierosolyma à Sultano ex pacto recepit, regemq; eius urbis ritu solenni appellari se curauit. Mox reuersum Italici motus excepere: quos ille quidem placidè composuit, sed Hierosolyma non multo pòst amisit. Titulū tamen eius regni etiā posteri & successores eius retinuere. Sed nos ad nostra.

Fogelsang castellum.
Torunia.
Quizinum seu Rogosno.
Culma siue Chelmno.
Friderici 2. Imperat. expeditio in Syriam.
Frider. Imp. rex Hierosolymorum.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER OCTAVVS.

BOLESLAVS PVDICVS.

B

NVLLAM quidem propemodum uim & authoritatem Lesci Albi principatus inter cæteros duces Polonorum habuit: nec ferè is in quenq;, nisi in suæ ditionis homines, perinde atq; cæteri illi, potestatē exercebat: sua'ne id ignauia et angustia animi, an illorū contumacia, an uerò utroq;, non quærimus. Cęterùm post mortē eius, maior etiā confusio & perturbatio cōsecuta est, ita ut uix aliquod summi principatus, & cōmunis reipublicæ uestigiū in Polonia extaret. Nam cum Boleslaus Lesci filius puer admodum esset, necdum aptus administrando per se principatui, excludi eum quidem à principatu non placuit: sed de eius tutela ac de summa rerum nihil constitui publico consilio potuit, cum proceres inter se dissentirent, & nōnulli Conrado, Lesci fratri, fauerent, & iure patruum pupilli tutorem esse debere asseuerarent: alij uerò, quorum multo maxima pars erat, unà cum Grimislaua Boleslai matre, & Marco Cracouiensi, atque Pacoslao Sendomiriensi, palatinis, profligatos Conradi mores perosi, atque sæuitiam reformidantes, ad Henricum Barbatum, ducem Vratislauiensium, tutelam pueri, & administrationem principatus deferrent. Neque uerò illi liberis comitiorum suffragijs rem permisere, sed armis ac per uim, quasi oblatam fortuitu prædam, dominatum pro se uterque usurpare aggressi sunt. Itaque comparatis uterque magnis uiribus, in Cracouiensem oram inuasére. Et arcem quidem Cracouiensem Grimislaua cum liberis obtinebat; Henricus uerò maiore quàm

Monarchia elanguit.
De tutela Boleslai et administratione principatus controuersia.
Bellum ciuile inter Henricū & Conradum duces.

Conradus celeritate usus, & procerum fauore fretus, duas extempo- A
rè munitiones nouas excitauit: alteram prope Scalam oppidum in col
le, quem Prandinicus amnis alluit: alteram ad Medibozum. easq́ ualidis militum præsidijs munierat, ut inde aduersariorum conatus retunderet, tractumq́ illum omnem in potestate sua teneret, nec facilè inter
cludi à sua ditione posset. Porrò Conradus re cum Teuthonicis Cruci
feris, uti modò exposuimus, constituta, omnia sibi in eo posita esse existimabat, si nouas munitiones & prçsidia Henrici deijceret, quòd eorũ
fiducia Cracouienses sibi resisterent: itaq; ad Scalensem munitionem
oppugnandam contendit. Occurrit ei Henricus: durum prælium com
mittitur. In quo multis utrinq; cadentibus, Præmislus quoq; Cõradi
filius inter primos pugnans interficitur. Quo aduerso casu fractus
Conradus, receptui canere iussit, & pro uicto abijt. Nec multo pòst ad
alteram munitionem duxit, quasi mutaturus cum loco fortunam, & ac
ceptam ignominiã deleturus. Verùm ibi quoq;, cũ eum Henricus con
secutus esset, apud Vurocirissum pagum, eodẽ quo prius ac deteriore
etiam euentu pugnauit. Profligatus autem, in syluas & montes proximos, inde uerò in Masouiam ad redintegrandum exercitũ se recepit.
Henricus uerò debellatum iam credẽs, & q hyems instabat, ut tempo
ri agricolæ sementem facere possent, dimisit exercitum. Ipse uerò sine
ullo metu cum paucis comitibus in Cracouiensi tractu uersabatur. De
quo certior factus Conradus à sui studiosis, improuisus cum expedita
manu aduolat: Henricũq; in Spitcouicensi uilla diuinæ rei uacãtem ca B
pit, & in Masouiam asportat. Hoc posteaq; accepit Henrici filius Hen
ricus, raptim quantum potest maximum conscribit exercitũ, ad liberãdum patrem. At Heduigis pia, quç ab initio futuri, ut credibile est, prç
scia, uiri consilium illud de principatu adipiscendo non probarat, tunc
quoq; dubios euentus belli secũ reputans, & sanguinis Christiani atq;
cognati profusionẽ, quæq; bellũ consequi solent calamitates & nefanda scelera perhorrescẽs, iuncto curru in Masouiam ad Conradum, expeditionem filij anteuertens, excurrit, & oriens detestandi atq; parricidialis belli incendium sapientia sua restinxit. Eius enim precibus atque suasu motus & placatus Conradus, Henricũ & cæteros captiuos
omnes dimisit: duasq́ neptes Henrici ex Henrico filio, filijs suis Cazimiro & Boleslao uxores despõdit. Henricus aũt tutela Boleslai & administratione principatus, iureiurando interposito se abdicauit. Exinde Conradus nequicq; renitente Grimislaua, Boleslai nomine principatum apud minores Polonos administrare cœpit. Per quod tempus
Prçmislus siue Ottocarus rex Boemorũ uita defunctus, Venceslaum
filium, quem uiuens designauerat, ac diademate cinxerat, successorẽ re
liquit. Nec in maiore Polonia quietæ res per id tẽpus fuere. Nã Vu-
ladislaus Lasconogus post solutam illam Vscensis arcis obsidionem,
de qua superius mẽtionem fecimus, simileq́ fugç receptũ, coadunatis
nouis copijs, & uicinorũ auxilijs, recuperare amissa, & ulcisci fratris fi
liũ statuit. Nec ille segnior, quãuis inferior tũc uiribus: quippe q soceri
auxilia

Præmislus Cõradi filius occisus.

Conradus bis uictus ab Henrico.

Henricus Barbatus captus à Conrado.

Heduigis Henricum uirum liberat, & pacẽ inter cognatos duces componit.

Affinitas inter Masouios et Silesios duces.

Venceslaus rex Boem.

A auxilia dimisisset, ad resistendum patruo occurrit: & superioris temporis successu confisus, temerè magis quàm animose pugnandi copiam fecit: commissoque prælio fusus, uiuus in patrui potestatem uenit. Verùm aliquanto pòst, custodum fauore elapsus, ad Suentopelcum socerũ profugit. Quem non modò armis atque copijs instruxit Suentopelcus, uerùm etiam ipse prosecutus est. Ad primum autem aduentum eorũ Lasconogus suis diffisus, quos propensiores in Sputatorem esse animaduertebat, non tentata belli fortuna (tametsi superatũ prælio nõnulli uolunt) cesit, & Ratiboriam ad Cazimirum ducem se recepit. Vbi cum in quartum annum exulasset, multique è maiore Polonia, quos uel Sputatoris tædium cæperat, uel æs alienum, sceleris'ue conscientia, & iudiciorum metus premebat, ad eum cõuenissent, aut per internuncios sua ei studia significassent, magna spe rursus ad recuperandũ dominatum adspirare cœpit. Sed eum fortuna in ipso cursu destituit. Facta enim aliquãta manu, Gnesnam, cũ ea uenienti portas clausisset, oppugnare adortus est, sperans nõ illos modò oppidanos, sed & plerosque alios, atque etiam nobilitatẽ ad se defecturam. Verùm ubi frustra duos menses in obsidione Gnesnæ cõtriuit, neque quisque omnino per id tempus ad eum desciuit, & Vuladislaum Sputatorem cũ Suẽtopelco & magnis copijs aduentare nunciatũ est, soluta obsidione mœstus abijt: nec multo pòst mœrore confectus, Srodæ uitam cũ morte cõmutauit, & in Lubinensi monasterio, uel, ut alij uolũt, Ratiboriæ sepultus est, uir propter libidi-

B nes & fœdos mores suis exosus. Hic autẽ Vuladislaus Slupẽsem ditionem in Pomerania incuria sua, uel sanè domestico bello implicatus amisit, ab Eduardo Danorum rege, qui maternũ genus ad principes Poloniæ referebat, ui subiugatam. Ita quidẽ Dlugossus, incõuenienter, ut uidetur, ijs quæ alibi scripsit. Nos uerò quid ex alijs scriptoribus ea de re acceperimus, superius in Cazimiro attigimus. Cæterùm per hoc tempus illa ipsa Pomeraniæ pars superbam & iniustã externi regis dominationẽ indignè ferens, ad Suẽtopelcum Pomeranorũ dominũ siue ducem transijt. Nullos aũt Vuladislaus hic reliquit liberos. Itaque eius morte uniuersa maior Polonia in ditionem Vuladislai Sputatoris recidit. Reperio tamẽ Boleslaũ Lesci filiũ à Vuladislao (sed Lasconogo'ne an Sputatore, incertũ est) anno Christi 1228 adoptatũ esse. Cuius adoptionis diploma sub ipsius Vuladislai signo ac titulo extat in basilica Cracouiẽsi. Sputator uerò Dei benignitati successus suos acceptos referẽs, ut aliquod grati animi documentũ in propagando cultu diuino ederet, Olobocẽse monasteriũ Cisterciẽsibus uirginib. cõdidit, & locupletauit. Quanque Virbẽta quoque eques Clemẽtis filius nõnihil cõtulit. Donauit itẽ hic ipse Vuladislaus, quẽadmodum Dlugossus memorat, ecclesias Gnesnensem & Posnaniẽsem, & oppida pagos'que earũ, etiam quos in posterũ ecclesiæ illæ acquisituræ essent, uacatione omniũ laborũ atque munerũ, & immunitate pensionũ, quæ principibus ducibus'ue debentur: ad hæc ab omni quorumuis profanorũ iudicum, præfectorum, palatinorũ, atque adeò ipsorũ principũ iurisdictione omnes, qui

Vuladislaus Sputator pellitur.

Vulad. Lasconogus eijcitur.

Gnesna obsessa.

Vulad. Lasconogi mors.

Pomerania Slupensis siue Stolpensis amissa, & à Suentopelco recepta.

Boleslaus Pudicus à Vuladislao adoptatus.

Olobocense monasterium.

Gnesnensis & Posnaniensis ecclesiarum immunitas & prærogatiuæ.

cunctis in ditione illarum ecclesiarum essent, liberauit. Quanquam hoc A prius iam in uniuersa Polonia Henrici archiepiscopi opera in conuentu effectum esse diximus. Fecit etiam idem Vuladislaus potestatē archiepiscopo Gnesnensi, & episcopo Posnaniensi, monetam cudendi, & uenandi in syluis atque bonis suarum ecclesiarum: quod antea nemini præter principem licebat. Crobiam quoque amplum & locupletem pagum, Sulcouam prius dictum, nunc oppidum, Posnaniēsi episcopo donauit. Quæ quidem largitiones inuidiā ipsi, iniustus uerò & superbus dominatus odiū etiam apud plerosque omnes proceres conflarunt, ita ut in eius expulsionem coniurarent: & Henrico Barbato, quē propter Gansauiensem proditionem & uulnera hostem Vuladislao esse senserant, accito, se dominatumque omnem dederent. Nec ausus est Vuladislaus Henrico cum ualido exercitu uenienti sese opponere, diffisus uiribus suis, & uolūtatibus militum. Sed Bnino atque Sremo arcibus, quòd non satis munitæ essent, crematis, Gnesna uerò firmo præsidio munita, ad Suentopelcum socerum confugit. Henricus uerò munitionibus plerisque omnibus atque oppidis facilè potitus, Bninum quoque & Sremum refecit, & pręsidia opportunis locis imposuit: eisque Boriuoiū nepotem suum ex filia Adleda, Dipoldi marchionis Morauiæ filium, pręfecit. Ipse reliquas copias domum reduxit, domestico'ne aliquo bello reuocatus, an uindicandæ tutelæ Boleslai pueri, & administrationis principatus gratia, non constat. Vindicauit quidem certè utrumque, priusquam ad subiuganda reliqua, quę in fide Vuladislai perstiterant, B reuerteretur. Nam ut Conradus dux Masouię, concedente & abdicante se Henrico, quemadmodū superius narrauimus, pro tutore & principe gerere se cœpit, Iuo episcopus Cracouiensis, siue Henrici uoluntate, siue sua sponte, & metu odio'que Conradi, cui aduersatus erat sedulò, profectus ad Pontificem maximum Gregorium, eius nominis nonum, cum quo adolescens in Academia Parisiensi coniunctè & familiariter uixerat, acceptus'que ab eo Perusij honorificè, relaxationem per uim exacti iurisiurandi Henrico impetrarat. Et proximus iam erat pubertati Boleslaus, & à Conrado patruo alienus, in Henricum prono studio pariter cum matre ferebatur, siue adeò sui iam iuris esse cupiebat. Hæc ubi non obscuris indicijs atque signis intellexit Conradus, Boleslaum unà cum matre per speciem colloquij euocatum capit: Cirscumque, quæ arx est in Masouia, asportat, ac de necando puero cogitabat. Deinde mutata sentētia, suasu Vuladislai Sputatoris, & Marci palatini Cracouiensis opera, in Secechouiense monasterium, quod in tractu Sendomiriensi supra Vistulam situm est, eos transtulit, & asseruari iussit. Ipse uerò cum nōnullis ducibus finitimis, & cum nouis hospitibus ac defensoribus Cruciferis, expeditionem in Prussiam fecit, hostilemque regionem longè & latè igni ferroque uastauit. Dum autem Cōradus eo bello distinetur, interim Boleslaus cum Grimislaua matre, opera abbatis Nicolai Franci, partim corruptis, partim inebriatis & sopitis custodibus, intempestæ noctis silentio dispositis clàm equis effugit:

Monetæ cudēdæ & uenandi ius.

Crobia episcopo Posnan. donata.

Polonia maior ad Henricum Barbatum defecit.

Bninū & Sremum arces incensæ & refectæ.

Boriuoius nepos Henrici ducis.

Poloniæ minoris motus.

Iuo episcopus ad pontificem profectus.

Absolutio à iureiurando.

Boleslaus Pudicus captus à Conrado, & elapsus.

Cirscum arx.

Prussia uastata à Masouijs & Cruciferis.

A git: Zauichostoq́ & Sendomiria potitus, non ausus est tamē usquam in sua ditione consistere, propterea quòd pręcipuis arcibus Conradus Masouios suos præfecerat: sed in Silesiam ad Henricum profectus est. Venientem humanissimè, ut par erat, Henricus accepit, & consolatus est: comparabatq́ exercitum, quo eum reduceret, Conradumq́ eijceret. At Cracouiensis conuentus pleriq́ omnes ordines, cognita Boleslai fuga, & apparatu Henrici, non obscurè illis fauere, & in Cōradum conspirare. Erat in Sendomiriensi tractu Boleslaus Conradi filius, siue à patre, ad Prussicum bellum proficiscente, ne quid fortè ipso absente nouaretur, cum imperio relictus: siue tūc primùm, accepto de fuga Boleslai Pudici (iam enim sic eū appellemus, quo dilucidior fiat historia) ac de motu Sendomiriensium atq́ Cracouiensiū nuncio, aduolarat: nihil enim de eo certi habemus. Is igitur facta manu suorum, crudeliter in eos quos aduersæ factionis esse didicerat, imò uerò promiscuè, nulloq́ amici & inimici discrimine, cædibus & incendijs debacchabatur: & Visliciæ belli sede cōstituta, in Cracouiensem oram populabundus excurrebat. Porrò aduersarij Visliciense territorium uicissim infestabant. Venit tandem cum ualido exercitu Hēricus, Boleslaū Pudicum secū ducēs: ac decedētib. metu Masouijs, magno omniū ordinū cōsensu atq́ alacritate susceptus est: & Cracouiensem & Sendomiriensem orā omnem facilè in suam redegit potestatē. Et quoniam permagnos sumptus fecerat, paternus autem Boleslai thesaurus à Conrado direptus erat, Cracouiensem quidē ditionē unà cum principatu summo, permittēte Boleslao, Henricus sibi retinuit, Sendomiriēsem uerò ei concessit. Cum autē is nō satis tutò se in uicinia Conradi esse existimaret, Scalam Prægineīsem arcem cum territorio in Cracouiensi tractu, ab Henrico, ubi cum matre uitā degeret, impetrauit, & quinquenniū fermè ibi usq́ ad Henrici obitum exegit. Atq́ eo quidem anno, qui fuit post Christū natum 1234, Conradus à Pruscia expeditione reuertēs, satis habuit exortum domi inopinatū bellū propulsare. Siquidem Misnensis Marchio, cum ipse quoq́ piæ aduersus barbaros Prussos militiæ nomē dedisset, Ploscum arcem Conradi interceperat, incertū cupiditate'ne ductus, an iniuria prouocatus. Sed eū Cōradus cum filijs mox eiecit, multis de exercitu eius cæsis, multisq́ cum basilica in quam confugerant, crematis. Insequenti uerò æstate Conradus in Henricum arma mouit: & proceres Cracouienses atq́ Sendomirienses nequicquā ad defectionem solicitauit. Cum autem omnes à se alienos esse animaduerteret, admouēs exercitū propius Cracouiā, Scarbimiriēse & Prandocinēse templa, & monasteriū Andreouiēse cōmuniuit, præsidijsq́ firmauit. Dein de Cracouiam oppugnare adortus, in radice montis cui arx imposita est, & ad mœnia urbis castrametatus est: tēplumq́ diui Andreæ, quod tunc suburbanum erat, castelli loco communiuit, primus Polonorum ausus Deo cōsecrata templa impijs armis profanare. Habebat quidem Henricus magnas copias, sed tamē uniuersę dimicationis discrimini rē non committebat: facilius & minori incōmodo bellum ducēdo debel-

Cracouiēsis nobilitas aliena à Conrado.

Boleslai Masouij crudelitas.

Hrnrici Barbati expeditio in minorem Pol.

Henricus principatum obtinet.

Scala Præginēsis arx.

1234 ann.

Ploscum à marchione Misnensi interceptum & recuperatū à Conrado.

Conradi expeditio in Cracouiensem oram.

Cracouia obsidetur.

lari posse Conradum existimans, propterea quòd sibi domi bellum ge A renti rerum omnium copia suppetebat, hostibus cum longius frumentari & pabulari, aut domo supportare cõmeatum non sine periculo necesse esset, disposite ab Henrico turmæ ex insidijs in pabulatores & frumentatores impetũ faciebant. Qui uerò in præsidio Cracouię erant, omnes oppugnantium conatus frustrabantur. Itaq; Conradus his difficultatibus implicatus, uastatis agris, incensis pagis & uillis, non modico etiam uicissim detrimẽto accepto, in Masouiam redit. Neq; tamen præsidia de quatuor, quibus diximus, locis deduxit. Verùm ea pòst Henricus, extructis & munitis eregione castellis, in angustũ redegit. Illud uerò quod in tẽplo diui Andreæ erat, lõga obsidione ad deditionẽ compulit, & aduersarios incolumes decedere permisit. Agi deinde à proceribus de pace cœptum, conuentum'q; ut Hẽricus iuxtà atq; Conradus tutela & principatus gubernatione se abdicarent: ac Boleslai Pudici, qui iam pubescebat, arbitrio permitterent, utrum ipse sibi curatorem sumeret, cuius consilijs in administrando principatu niteretur. Facta potestate euestigiò is patruo præterito, Henricum sibi delegit. Molestè id tulit Conradus, uerùm tamen pręsidia ex pacto deduxit. Et desponsas pridem filijs suis Henrici neptes, Constantiam quidẽ natu maiori Boleslao, Gertrudim uerò Cazimiro uxores accepit: partitus inter eos, ac tertium Ziemouitum, dominatũ suũ, quibus quisq; finibus post se dominaretur, ne quid dissidij se defuncto inter eos oriretur. Ipse uerò quoad uixit, nihilominus omnia administrauit. Vnde fit uerisi B mile, post Mesconis siue Miecislai, cui Cosiisconi cognomentum fuit, interitum hanc diuisionem factam esse, quamuis de eo posterius Dlugossus memoret. Scribit autem, eum cum Cuiauiæ dominatum à patre accepisset, & inopum, uiduarum ac pupillorum bona diriperet, indeque quodam tempore conuiuium multis inuitatis præberet, ab ingẽti multitudine murium inuasum, & frustra naui fugientem, muribus fugientem etiam per aquas persequentibus, miserabiliter perijsse: exẽplo „ futurum posteris, ne se rapinis, iniurijs & sanguine miserorum hominum saginent. Hoc tempore Cazimirus dux Oppoliensium & Ratiboriensium, Miecislai filius, uita excessit, & Miecislaum atq; Vuladislaũ filios ex Venceslaua uxore susceptos reliquit. Quorum Miecislaus cum Iuditham Cõradi Masouij filiam uxorẽ duxisset, sine liberis decedens, fratrem habuit successorem. In Vngaria uerò Bela eius nominis quartus, Andreæ patri in regno successit. Facta pace cũ Conrado Henricus, quamuis principis ac ducis Cracouiensis & Sendomiriensis titulo abstineret, tamen suo nutu eas regiones gubernabat, & magnam redituum partem non inuito Boleslao accipiebat, ut sumptus in bellum factos cõpensaret. Et rectè utiliterq; multa de consilij sententia constituit: leges quasdam improbas & pestilentes, quę auxiliares, uirginales, & uiduales dicebantur, sustulit: meliores nonnullas sanxit: ecclesiarum immunitates confirmauit. Magistratus bonis & industrijs uiris mandauit: in maleficos & calumniatores seuerè animaduertit. Opatouiam

Conradus rebus infectis discessit.

Pax inter duces.

Cazimiri Oppoliensis mors & filij.

Bela quartus rex Vngariæ.

Henrici Barbati acta.

Leges malæ abrogatæ ab Henrico.

uerò

A uerò oppidū cum ſexdecim pagis, amotis inde templarijs, in quorū ditione fuerat, Lubuſſenſi epiſcopo iure ſempiterno adiunxit & addixit, aſſentiēte Boleſlao. Quin & in Sileſia Borcum oppidum & territoriū, & in maiore Polonia poſtea Cazimiriā, cum quatuordecim pagis atq; decimis, eidē epiſcopo donauit. Quod quidē ille miſeratione epiſcopi feciſſe uideri poteſt, propterea q; ei Landigrauius neſcio quis aliquāto prius arcē Lubuſſenſem cum oppido intercepiſſet, quemadmodū Dlugoſſus memorat. Idem autē non multo pòſt prodit, à Villebrādo Magdeburgenſi archiepiſcopo eam ipſam munitionem expugnatam eſſe, propterea quòd is ab Henrico quarto Imperatore Romano, olim cum Criuouſto Boleſlao bellum gerente, eam captā, & eccleſiæ ſuæ donatā eſſe diceret. Verùm ab Hērico Pio poſtea, cum is patri Barbato ſucceſſiſſet, recuperatam eſſe. Quæ quidē non ſatis inter ſe cōgruunt, niſi hāc archiepiſcopi Magdeburgēſis inuaſionē in Lubuſſum ad ſuperius tempus retrahamus, eandemq; eſſe putemus cum illa Lādigrauiana, qui archiepiſcopo eam munitionem quęſiuiſſe, uel ſibi quęſitam, illi ex pacto tradere potuit: aut uerò poſt priorē illam interuerſionem, ab Hērico Barbato recuperatā fuiſſe exiſtimemus, & pro ea Henricum illa, quæ dudum cōmemorauimus, epiſcopo Lubuſſenſi in cōpenſationem dediſſe, ſtatimq; eam rurſus amiſiſſe. Nunc quidem oppidum eſt id in ditione marchionis Brandeburgēſis. Fieri autem potuit uel librariorum, uel ipſius Dlugoſsi errore, ut Landigrauiū ſcriberet pro marchione,

B quem Germani Margrauiū uocant. Cæterùm illud longè etiā inconuenientius, quod idem Dlugoſſus uigintiſex annis ante illa Landigrauij tempora, Boleſlaū huius Henrici filiū prodigum & luxu perditū, Marchioni Brandeburgenſi illud ipſum territorium uēdidiſſe, & ex eo tempore à Polonia alienatū fuiſſe ſcribit. Quo quidē tempore necdū Henricus patri ſucceſſerat, nec ſcio an iam tum uxorem habuerit. Quin uni cum is filiū reliquit moriens, Henricū, non Boleſlaum. Sed non unum hoc eſt Dlugoſsi peccatū in huius temporis hiſtoria. Sic enim ferè hic omnia confudit & implicauit, ut in ueritate & ordine rerum explicando, Delio, quod in prouerbio dicitur, natatore opus ſit. Niſi fortè librariorum ea culpa eſt. Verùm de Lubuſsi alienatione nos inferius ex eodem Dlugoſſo, ſuo loco referemus. Nunc ad curriculum reuertamur: ſi pauca prius de Iuone epiſcopo prætermiſſa reſumpſerimus. Is igitur cum in contentionē de loco cum Laurentio Vuratiſlauienſi epiſcopo (qui poſtea ex roſarum odore deceſsit) in ſynodo prouinciali ueniſſet, nec ei quāuis probanti prærogatiuam ſuam ſedis Apoſtolicę diplomate Vuratiſlauienſis cederet, profectus iterum ad Pontificem max. quo tēpore Cōradus dux Maſouiæ principatū adminiſtrare cœpit, quēadmodū ſuperius attigimus, metropoliticam dignitatē Cracouienſi eccleſiæ, quam Lampertus Zula epiſcopus ante centū quinquaginta annos negligētia ſua amiſerat, recuperauit. Verùm cū Romā religionis ergò Peruſia profectus eſſet, reuertēs ęſtate media, ęſtu & itineris labore cōfectus, in morbū incidit: ex quo nō multo pòſt prope Mutinā deceſsit,

Opatouia Lubuſſenſi epiſcopo donata.

Borcum & Cazimiria eidem donata.

Dlugoßi perplexitas.

Cracouienſis et Vuratiſl. epiſcoporum contentio de loco.

Laurentius epiſcopus roſarū odore extinctus.

Cracouienſi epiſcopo metropolitica dignitas reddita, nec tamen retenta.

Iuonis epiſcopi Cracouienſis mors.

cum duodecim annis episcopus fuisset. Cuius corpus postea Cracouiã à Dominicanis fratribus relatũ, & in ipsorũ templo cõditum est. Nec postea curę fuit successoribus eius episcopis, ut metropoliticum honorẽ resumerent. Vacauit autẽ eo mortuo cathedra Cracouiẽsis biennio, propterea quòd Vislaus Coscelecius canonicus, gẽte Zabauius, & magister Andreas Gryphius Scholasticus, Marci palatini Cracouiẽsis filius, qui cũ Iuone in Italiã profectus erat, de ea litigarẽt: hic quidẽ prouisione Pontificis max. ille uerò legitima electione nixus. Ad extremum peruicit Henricus Barbatus, ut Vislao eam Pontifex adiudicaret: Andreas uerò postea post Petrũ Plocensis episcopus factus est. In interregno autem illo, ut ita dicam, basilica Cracouiensis fortuito incendio in turri, quæ ex testamento Iuonis plũbo tegebatur, excitato cõflagrauit. Quã Vislaus postea instaurauit, & alterã turrim excitauit. Nũc iam ad maiorem Poloniã reuertamur. Dum Henricus de tutela Boleslai & principatu cum Conrado belligeratur, Boriuoius, qui cum prẹsidijs in maiore Polonia relictus erat, cœpit abuti potestate sua. Etenim cum fines bonorum episcopi & ecclesiæ Posnaniẽsis inuaderet, nec alijs iniurijs abstineret, ac Paulus episcopus Posnaniẽsis ex cõdicto Sremum ad eum uenisset, ut certorũ hominum arbitrio ijs de rebus cum eo transigeret, captus ab eo, & in uinculis habitus est. Verùm nõ impunè ei cessit uiolasse sacrosanctã episcopi maiestatẽ. Nam & episcopus cum fortè euasisset, è cœtu Christianorũ eum eiecit: & Vuladislaus cum prẹdatoria manu, qua agros aduersariorũ & oppida uexabat, noctu à custodibus in arcem Sremẽsem intromissus, ipsum cũ Sendiuoio, nobili & potenti equite, multisq́ꝫ alijs militibus, qui ad primũ tumultum nõ diffugerant, obtrũcauit: arcẽq́ꝫ, ne receptaculũ deinceps hostibus suis esset, exussit. Tametsi Dlugossus uelle uidet, aliũ ab illo, cuius superius mẽtionem fecimus, hũc fuisse Boriuoium, Polonũ, equestri familia ortum. Henricus cognitis ijs quæ in maiore Polonia gerebãtur, à Cracouiẽsibus rebus eò cõuersus, ut Vuladislaũ reprimeret, neqꝫ ullã ei munitionem, ex qua bellũ renouare posset, reliquam faceret, exercitũ cõscribit: & ad Gnesnam, quæ adhuc Vuladislai præsidio tenebatur, ducit. Materia ferè & roboribus Gnesna munita erat antiquitùs, sed egregiè tamen à militibus Vuladislai defendebatur: multiq́ꝫ oppugnantiũ, cum sub mœnia successissent, saxis atqꝫ alijs telis, aut contis etiã supernè icti cadebant. Erumpẽdo item sæpius obsessi, obsidentes magnis incõmodis afficiebant, ita ut iam segnius munia sua obirent, & machinæ quædam ad expugnationẽ excitatæ (quas tamẽ bombardas fuisse, quæ posterius inuentæ sunt, credere non libet) suóne uitio collapsæ, an hostiũ ui disiectæ, ruinam fecere. Quibus incommodis permotus Henricus, & ad Silesicæ suę ditionis res componendas reuocatus, soluit obsidionem: & ad extremas ditionis suę Silesicæ oras contendens, in itinere apud Crosnam grauiter ægrotare cœpit: nec multo pòst, ritè sacris mysterijs procuratus, diem clausit extremũ, anno Christi 1238. Cuius corpus ad Trebniciẽse monasteriũ ab Hẽrico filio, cui Pio cognomẽ datũ est,

De Cracouiẽsi episcopa lis. — *Vislaus episcopus Cracouiensis.* — *Cracouiẽsis basilica arsit.* — *Poloniæ maioris motus.* — *Boriuoij impotentia et cædes.* — *Paulus episcopus Posnaniensis captus.* — *Vulad. Sputator Sremensem arcem recepit.* — *Hẽrici Barb. expeditio in maiorẽ Poloniam.* — *Gnesna oppugnata, nec tamẽ expugnata.* — *Henrici Barbati mors. 1238 ann.*

A est, relatum, honorificè sepultũ est. Nam Heduigis uxor in illo ipso monasterio degens, neq; ęgrotum uisere, neq; mortui funus deducere, aut obuiam ei prodire uoluit, ne quo rerum humanarum commercio animus eius à diuinis auocaretur. Quinetiam cæteris, uiris iuxtà ac mulieribus plangentibus & lamentantibus, sola moderatè cõiunctissimi mariti mortem tulit: impium esse uoluntati diuinæ aduersari, dictitãs. Ac ne uiuentem quidem illum sæpe adijt, nisi fortè ut egenis & iniuria affectis opitularetur. Cõmuni enim consensu totos ferè triginta annos disiuncti & continentes uixere. Ex quo tempore Henricus barbam promisit, atq; inde Barbatus uocitatus est. Eo defuncto, adspirare rursus Vuladislaus ad amissum dominatum cœpit. Sed abhorrentibus ab eo uoluntatibus omnium, præter paucos, & Henrico Henrici Barbati filio fauentibus, fidemq; suam obligantibus, mœrore ac dolore animi in grauem morbum incidit, cum apud socerum esset in Pomerania: & paucis diebus moritur, relictis Præmislo & Boleslao, qui postea Pius dictus est filijs. Corpus eius Posnaniam relatum, permittente Henrico Pio, in basilica (nã ita mandarat moriẽs) sepultũ est. Post eius mortem Naclẽse & Vlscense territoria cũ arcib. suis in fide filiorũ eius permãsere. Gnesna uerò deditione facta in potestatem Hẽrici uenit. Cæterùm Cõradus Masouię dux Henrici morte rursus in spẽ Boleslai Pudici fratris filij opprimẽdi erectus, uexare ditiones eius clãdestinis latrocinijs, ac mox etiam apertis excursionibus cœpit. Ad cuius conatus re-B primẽdos Boleslaus, ut externa quoq; auxilia sibi adiũgeret, ad Belam quartũ Vngarorum regẽ legatos misit: cuius legationis principes fuere, Clemens Clementouius castellanus, & Ianussius palatinus Cracouienses: noua cũ eo fœdera icit, siue adeò antiqua firmauit: filiã eius Kingam, quæ & Cunegundis dicta est, anno Christi 1239 uxorẽ duxit, puellam moribus & sanctimonia uitæ nobilẽ. Dos ei quadraginta millium marcarũ fuit. Tali aũt coniuge beatus Boleslaus, tamen primis nuptiarum diebus eam non attigit. Inde cõfirmata postea cõsensu mutuo religione, ambo perpetuã uouêre continentiam. Hinc Boleslao Pudico cognomen inditum. Post hæc autem fœdera & nuptias, Conradus Boleslaum bello lacessere ausus non est. Verùm Bydgostiam arcem in Cuiauia, quæ ciuili illo inter ipsum & Henricum bello uigente, à Suentopelco Pomeranorũ domino intercepta erat, in potestatem suam redegit. Nec tamen quieuit Suentopelcus, quin postea tumultuaria excursione Inouuladislauiã oppidum, compluresq; pagos circumcirca ferro & igni depopulatus est. Porrò à Prussis quietior iam erat Cõradus, Nam ij Cruciferorum & uoluntariorũ quorundã Teuthonum ducum, atq; etiam Pomeranorũ armis fracti, & in angustũ redacti erant. Cæterùm domi nõ perinde trãquillas res habuit. Atq; id quicquid erat mali, sua sibi temeritate & furore pręcipiti, falsa suspicione inflãmato, accersiuit. Profectus erat Cazimirus filius eius Vuratislauiã, ut spõsam & affines suos uiseret: captusq; cõsuetudine eius, diutius ibi, nequicquã reuocãte patre, cõmoratus est. Suspecta res ea Cõrado, ut est ferè suspicax & sol-

Heduigis res humanas despexit.
Henrici Barbati cum Heduigi uxore continentia.
Henricus quare Barbatus dictus est.
Mesco Cuiauiæ dux iniustus à muribus absumptus.
Vuladislaus Sputator mortuus.
Vuladislai filij.
Henricus Gnesna potitus.
Conradus uexat terrã Sendomiriensem.
Boleslai fœdus & affinitas cũ Bela Vngarorum rege.
1239 ann.
Cunegundis uxor Boleslai Pudici.
Coniuges continentes.
Boleslaus unde uocatus sit Pudicus.
Bydgostia intercepta & recepta.
Suentopelcus Cuiauiam populatur.
Prussorũ uires fractæ à Teuthonibus.

» licita tyrannis, esse cœpit: uerito, ne quod filius cum Hērico socero (ui- A
uebat enim adhuc) contra se & cæteros fratres consilium iniret. Neq;
enim adhuc Henrico, quamuis reconciliato, ac duplici affinitate secum
coniuncto, credebat. Erat cum Cazimiro Ioānes Ciapla, iuris peritus,
Vuladislauiensis & Plocēsis Scholasticus, atq; Ducalis cācellarius, cu
stos & moderator adolescēti à patre datus. Eum igitur Cōradus, qua-
si conscium, siue adeò authorem consiliorum filij, literis reuocauit: ca-
ptumq;, causa non cognita in carcerem coniecit, ac mox quæstionibus
subiectum, eodem furore in patibulum egit. Cuius cadauer cum Do-
minicani fratres (quos Ploscum Conradus ante aliquot annos, condi-
to eis monasterio, induxerat) deposuissēt, & Christiano ritu funus de-
ducerent, Agathia Conradi uxor, mariti furori suffragata, ereptum, &
in plaustro duobus bubus contumeliæ causa uectum, noua furca ad id
ex tempore ad ædem atq; monasterium Dominicanorum ex aduerso
basilicæ erecta, iterum appendi iussit. Nec tamen deterriti sunt fratres
Dominicani, quin iterum id deponerent, atq; honorificè sepelirent. In
quo quidem euidenter diuina iusticia apparuit, scelesta & sacrilega ty-
ranni manu ad ultionem patrati prius à Ioanne illo sceleris usa, propte
rea quòd is iniustæ & nefariæ Cristini palatini necis autor, aut sanè in-
» centor fuerat. Et sanè huiusmodi ferè sunt susurronū ac delatorū qui-
» bus aulæ & aures principum patent, exitus. Hoc uerò Cōradi facinus,
& patratū in sacerdotem Dei parricidiū, Andreas Plocēsis episcopus,
Marci palatini Cracouiēsis filius, uindicare ausus non est, ne quid & ip B
se à tyranno pateretur. Cæterùm Petrus archiepiscopus Gnesnēsis, cu
ius genus & familia non memoratur, re cognita, maiore animo uniuer
sæ Plocensi diœcesi sacris interdixit. Quāobrem excanduit quidē pri-
mum Conradus: uerùm pòst ad se reuersus, agnouit culpā, & Lenciciā
ad archiepiscopum, ut ille iusserat, uenit: de admisso scelere, archiepisco
pi arbitratu satisfecit: Louiciā uillam, cum circūiacentibus syluis sanè
quàm uastis archiepiscopo Gnesnēsi sempiterno iure donauit, ea qui-
dem lege, ut is Plocēsis canonicus semper esset, & libram siue marcā au
ri duci Masouiæ eorum bonorū nomine quotannis penderet. Vuladi
slauiensi item & Plocensi ecclesijs idem Conradus multa largitus est.
Atq; ita archiepiscopus interdictum suum relaxauit, & Cōradus dux
à delegatis Pontificis maximi Gregorij IX, episcopo Vuratislauiensi,
& Scholastico Cracouiensi, à crimine absolutus est, cum ea quæ archie
piscopo, & Vuladislauiensi atque Plocensi episcopis receperat ac do-
narat, unà cum filijs suis confirmasset. Id adeò 1240 Christi anno a-
ctum est. Circa hæc tempora Boleslaus Pudicus, matris precibus
adductus, cœnobium Cracouiæ fratribus diui Francisci Asisinatis, no
uo tunc instituto uiuentibus, Praga accitis, condidit: item'que Pom-
po secūdus magister Cruciferorum, Toruniæ: nec ita multo antè The-
odorus palatinus Cracouiensis, gente Gryphius, qui Cedro uulgò ap
pellatus est, in pago Sciricio, monasterium Cistercienfibus monachis
excitauit & locupletauit: quod in Ludimiro hereditario pago sub Car
patho

Ioannes Ciapla Scholasticus Plocēsis à Conrado suspēsus.

Calumniæ pœna.

Interdictū archiepiscopi in Plocensi diœcesi.

Conradi pœnitentia.

Louicia archiepiscopo donata.

Archiepiscopus Gnesnensis canonicus Plocensis.

1240 ann.

Monasteria. Franciscani sodales.

Pompo secundus Magister Theutonicorū in Prussia.

Sciriciense monasterium.

A patho monte prius ędificauerat: uerùm transferre coactus est, quòd locus ille in confinio Vngarorũ situs, infestus esset latrocinijs. Cuius monasterij reditus, Vislaus & Prendota episcopi Cracouienses attributis decimis quibusdam auxerunt. Bronisius etiã comes, gente Vienauius, cuius insigne est caput bisontis, in pago suo hæreditario Goscicouo in Posnaniensi diœcesi ijsdem Cisterciensibus monasterium condidit, quod Paradisi nomine tunc dici cœptum, etiam nunc eam appellationem retinet. Nec ita multo antè Brescense etiam monasteriũ supra Vistulã, quinto à Cracouia miliario, Pręmonstratensib. monachis ab Iuone episcopo Cracouiensi conditum, possessionibus'q; ac decimis dotatum est. Consecutum est deinde tempus, quo Polonia tota, dudum intestinis motibus atq; ciuilibus bellis exagitata, ferarum etiam barbararum' que gentium quasi inundatione quadam noua miserabiliter diuexata & afflicta est. Tartari nanque Rusia, quemadmodum suo loco narrauimus, peruastata, & maxima ex parte subiugata, anno Christi 1240 Sendomiriensem tractum in Polonia, Rusiæ finitimum, magno impetu inuaserunt: exusta'q; arce Lublinensi, omnem illam regionem usq; ad Vistulam longè latè'q; depopulati, Zauichostum etiam arcem in ripa Vistulæ sitam incenderunt: inde'q; in Rusiam reuersi, deposita tuto loco præda, quam ingentem abegerant, & asportarant, curriculo in Poloniam hyberno tempore reuersi sunt: transmisso'q; Vistula flumine glacie cõcreto, Sẽdomiriam expugnauere: Copriuunicienſe monasterium, quod etiam Pocriuucienſe appellatur, diripuere: utrobiq; præter ciues magnam agrestium & nobilium multitudinem, quæ illuc confugerat, unà cum monachis interfecere: progresi'q; longius, nemine prohibẽte, per Visliciam, Scarbimiriam usq;, quod oppidũ septem miliarijs abest à Cracouia, peruenere. Inde uerò in capite quadragesimæ anni sequentis omnis generis præda onusti, ingentem etiã hominum utriusq; sexus forma & ætate florentiũ, multitudinẽ, loris adstrictam in morem pecudũ præ se agentes reuertebãtur. Cõtinebat se Boleslaus princeps Cracouiæ simul cum matre, nusq; ausus tantæ hostiũ multitudini sese opponere. Cæterùm Vulodimirus palatinus Cracouiensis coacta aliquanta manu, insecutus abeuntes, apud Turscum pagũ, uno à Polanecia oppido miliario statiua habẽtes, ex improuiso adortus est, & magnam in perturbatis & inopinata re perterritis initio stragem edidit. Verùm postea Tartari animaduersa nostrorũ paucitate, facilè multi paucos, & multa cæde fatigatos, superarunt: & cęsis nõnullis, reliquos in fugã uerterunt. Neq; tamẽ longius insequi fugiẽtes ausi sunt, ueriti ne in insidias præcipitarẽtur. Interim aũt dum pugnabant Tartari, captiui discisis uinculis in proximas syluas effugerunt. Porrò Tartari sua strage perculsi, metuentes'q; ne maiorib. nostrorum copijs opprimerent, raptim atq; tumultuariè sese recipiẽtes, & saucios atq; ægrotos abijciẽtes, prope Secechouiam in magna sylua, quę Stremech dicitur, aliquot dieb. delituere, ut insequentes fallerent. Inde postea in Rusiã rediere. Nec multo pòst auctis maiorẽ in modũ copijs,

Paradisi monasterium.
Brescense monasterium.
Tartari Poloniam uastant.
Zauichostum incensum.
Sendomiria expugnata.
Copriuunicienſe monasteriũ direptum.
Tartari ad Scarbimiriam usq; prædas agendo progreßi.
Poloni apud Turscum à Tartaris funduntur.
Captiui Tartarorum elapsi.

Tartari iterū bipartito agmine totam Poloniam peruastant. irarum pleni in Poloniam reuertere. Et cum apud Sēdomiriam biduò A statiua habuissent, quo plura populationibus complecterentur, bifariam diuisi sunt. Ac pars quidem Lencicienſem & Cuiauienſem oram duce Kaidano uastarunt: cū reliquo uerò exercitu Battus, summus eorum dux & imperator, Sendomirienſem tractum uersus Camionam fluuium & Isilzam siue Ilzam arcem & oppidum episcopi Cracouiensis infestauit. Vnde & Batti uiam haud longè ab eo oppido nūcupari, Dlugossus memorat. Tametsi Bonfinius de rebus Vngaricis, Battum per id tempus cum longè maximis copijs in Vngariam expeditionem fecisse scribit: Petam uerò ab eo cum parte exercitus missum ex Russia, in Poloniam excurrisse, ac deinde per Silesiam & Morauiam in Vngariam ad Battū uenisse. Satis quidē cōstat, Tartaros Batto & Caidano ducibus per idem tempus Vngariam omnē cum finitimis Rascia, Bosna, Croatia & Bulgaria, toto triennio cædibus & incendijs deuastasse, Bela rege profligato, & in Dalmatiam fugato. At proceres & equites Cracouienses & Sendomirienses, non ferentes charissimam patriam, se inspectantibus, tam crudeliter uastari, parentes, uxores & liberos suos dulcissimos omni genere contumeliæ affectos, uel miserabiliter trucidari, uel in fœdam seruitutem abduci, uillas atque penates incendi, religiones sanctissimas atq; templa Dei opt. max. cædibus & libidinibus & sanguine sacerdorum pollui: Christi Iesu Dei & hominis corpus cœlitibus uenerandum, impuris barbarorum pedibus conculcari: hæc inquam non ferentes, simul autem conflictu Turscensi animati, facta manu Tartaris apud Chmelicum pagum, non lōgè à Sidlouia oppido occurrunt, eo quidem proposito, ut uel corporibus suis uiam ipsis ad ulteriora obstruerent. Tartari ubi de aduentu Polonorum cognouerunt, duas acies instruunt: quarum altera magno cum clamore in nostros aduenientes procurrens, ut mos est genti, prælium commisit: altera in subsidijs erat, ut laborantibus suis ferret opem. Nostri, quòd pauci erant, simplicem aciem instruxerant, & omnes pariter pugnam capessebant. Et læuū quidē cornu Cracouiēses cum Vulodimiro palatino & Clemēte castellano Cracouiēsi tenebant. In dextro autē Pacoslaus palatinus, & Iacobus Ratiborij filius castellanus, Sendomiriensibus suis præerant. Pugnatū est horis aliquot acriter: ad extremū Tartari, multis fortib. uiris amissis, cedētes ad subsidiariā aciem sese recepere, nostris alacriter instantib. & debellatū esse credētibus. Ibi uerò denuò instauratur præliū. Tartari integri & recentes fessis & saucijs succedūt. Nostri primo successu freti, extremū conatū faciūt, ut aut plena uictoria potiātur, aut uerò honestè pro patria mortē oppetāt. Tandē amissis ducib. & fortissimis quibusq; militib. ad paucos redacti, terga dedere: & itinerū notitia syluis'q; tecti, euasere. Ceciderūt eo prælio inter cæteros maximè nobiles & pręstātes, Cristinus Sulcouicius, Albertus Stēpocius, Nicolaus Vitouius, Zemēta, Grābina & Sulislaus. Factū est aūt hoc p̄liū decimaoctaua die Martij. Cōtinebat se per id tēpus Boleslaus Pudicus cū Grimislaua matre et Kinga uxore in arce Cracouiensi.

Battus dux Tartarorum. *Batti uia.* *Peta Tart. dux.* *Vngaria cum finitimis prouincijs trienio uastata à Tartaris.* *Polonorum clades apud Chmelicum à Tartaris accepta.* *Boleslai Pudici fuga.*

A couienſi. Sed accepto nuncio de clade ſuorum, in Vngariam cum familia & ſupellectili, raptim collectis ſarcinis, ad ſocerum profugit, nihil tuti Cracouię & in tota Polonia à barbarorum furore ſibi ducens. Sed cum Vngariam quoq; maior etiam uis eorundem barbarorum infeſtaret, ad fines Poloniæ ſe recepit, & in Pienina arce ſupra Donaieciũ fluuiũ, haud longè ab oppido Sandecia ſub Carpatho monte ſita, aliquãdiu cõmoratus eſt. Principis exemplo plurimi mortales, ditiores præſertim, partim in Vngariam, partim in Germaniam diffugerunt. Tenuiores uerò in ſyluas, montes & paludes ſeſe abdiderũt. Porrò Tartari poſt Chmelicenſem uictoriam ad Cracouiam cõtenderunt, quòd eam urbem caput Poloniæ ac domiciliũ principis eſſe didicerãt: & cum uacuam defenſoribus repeririſſent, flammis in tecta ſæuierunt. Templum tamẽ diui Andreæ nomine dicatum, duabus turribus munitum, quod etiam tũ extra oppidũ erat, egeni ac debiles, qui in id ſe receperant, interfectis supernè compluribus barbaris, qui propius acceſſerãt, defenderunt. Neq; enim immorari Tartari in expugnatione templi uoluerunt, ne quid ſpacij darent alijs ad colligendum ſeſe, aut fugiendũ. Sed in Sileſiam ingreſsi, cũ diſiectos Odræ pontes reperiſſent, compactis ex tempore ratibus, apud Ratiboriam flumen traiecerunt. Seruabat ripam ulteriorem Miecislaus, dux Ratiborienſium, Cazimiri filius, cum parua manu. Is igitur in eos qui primi amnem tranſmiſerant, facto impetu, magnam in eis ſtragem edidit: ſed reliquo exercitu celeriter nauiB gando pariter & natando (ualẽt enim ea re ipſi, iuxtà ac equi ipſorum) ſuperueniente, ceſsit: & Legniciam ad Hẽricum Pium, Barbati filium, qui ibi cogebat exercitum, ſe recepit, & cum eo ſe cõiunxit. Tartari uerò continuato curſu ad Vuratislauiam, quòd oppidum oræ illius primarium eſſe acceperant, feſtinarunt: uerùm id incenſum repererunt. Oppidani namq; cognito aduentu barbarorũ, munitioni oppidi diffiſi, ſupellectili ſua, frumento, & commeatu cætero in arcem comportato, id reliquerant: milites uerò qui in præſidio arcis erant, uacuũ ne hoſtibus prædæ uel receptaculo eſſet, incenderant. Quam ob rem indignati Tartari, arcem obſederunt. Sed fruſtrà conſumptis diebus aliquot, cum obſeſsi ad longiorem etiam obſidionem perferendam non imparati eſſe uiderentur, irrito cœpto inde ſimiles fugientibus abierunt: diuino, ut poſtea compertum eſt, oſtento perterriti, quod fuit huiuſmodi. Cieslaus unus de comitibus Iuonis epiſcopi Cracouiẽſis, Romæ diui Dominici uitæ inſtitutum profeſſus, præerat conuentui Vuratislauienſi apud diui Adalberti: & primum tumultum cum cæteris ſodalibus in arcem confugerat. Eo igitur iugibus precibus & lachrymis Dei miſericordiam, & præſentis periculi depulſionem implorante, ecce columna ignea cœlitùs apparuit, & ſtatiua Tartarorum, omneq; territorium ingenti atq; terribili fulgore colluſtrauit. Hoc miraculo barbari perterrefacti, nihil cunctati, obſidionem ſoluerunt, & Legniciam, ubi Henricum ducem cũ magnis copijs & auxilijs eſſe cognouerant, contenderunt, auctis uiribus ſuorũ aduentu, quos in Lencicienſem

Pienina arx.

Cracouia incenſa à Tartaris.

S. Andreæ templũ defenſum.

Sileſia à Tartaris uaſtata.

Tartari natandi periti.

Vuratislauia incenſa.

Tartari ab arce Vuratislauienſi refugerunt.

Miraculum.

cicienſem & Cuiauiẽſem tractum excurſionem feciſſe, ſuperius memo- A rauimus. A' quibus etiam Vitouienſe monaſterium in tractu Siradien ſi direptum, & monachæ omnes, præter tres quæ in ſyluam profuge- rant, interfectæ ſunt. Vnde poſtea quæ ſuperfuere, Buſco eum locum commutarunt, & monachi eiuſdem ſectæ locum illum incolere cœpe- runt. At Henricus aduentu hoſtium cognito, obuiam eis progreditur, procurato ſacris myſterijs exercitu, eo quidem animo, ut aut uinceret, aut fortiter pro aris atq; focis, & pro populo ſuo dimicans occumbe- ret: non modò non deterrente, ſed etiã atq; etiam hortante matre Hed- uigi, quæ futuri præſcia, tamen diuinæ uoluntati repugnare nefas eſ- ſe ducebat. Quinq; autem agminib. exercitus eius conſtabat. In primo erant cruce ſignati ex uarijs gẽtibus, ſummi Pontificis autoritate & co hortatione poſt cladem ſuperioris anni collecti: cum quibus ordinati erant foſſores ex metallis Goltibergenſibus. Cui agmini præerat Bole ſlaus, Dipoldi marchionis Morauię filius. In ſecũdo erant maiores Po loni & Cracouienſes nonnulli, quos quidem ducebat Suliſlaus Vulo- dimiri palatini Cracouienſis frater. In tertio erat Miecislaus dux Rati- boriẽſis & Oppolienſis cũ ſuis copijs. Quartum tenebat Pompo magi ſter Pruſsiæ, cũ ſuis Cruciferis. In extremo erat ipſe Henricus, cũ flore militiæ Sileſicæ & Polonicæ & mercenarijs externis. Totidẽ Tartari fecerunt. Eſt ſub Legnicia planicies ſpacioſa ad Nyſſam amnẽ, quę bo nus campus dicitur. In ea igitur concurrũt acies, primiq; cruce ſignati (nã id ab Henrico impetrarãt) pugnã ineũt, & primos barbarorũ prę- B curſores facilè fundũt. Verùm illis ſiue pulſis, ſiue de induſtria cedẽtib. (etenim fugiẽdo pugnare gẽti maximè uſitatũ eſt) primũ illud agmen cruce ſignatorũ, productũ longius à ſuis, & à multitudine barbarorũ circũdatum, dẽſo imbre ſagittarũ obruitur, ita ut pauci inde euaderẽt: magna ſiquidẽ ex parte nudi erãt. Tametſi ne loricæ quidẽ, aut thora- ces, aut galeæ ſatis uim Tartaricarũ ſagittarũ ſuſtinẽt. Ibi & Boleslaus dux inter primos pugnãs cecidit. Succedit alterũ agmẽ ex duobus iun- ctum, cui dux Oppoliẽſis & Suliſlaus præerant. Atq; id facto impetu in hoſtes in cæde primorũ exultantes, magnã ſtragem edidit, cum bali ſtarij cõtra ſagittarios eorũ conſtitiſſent. Quod animaduertẽtes Tarta ri, duo itẽ agmina ſuis laborantib. ſuccurſura ſubmittũt. Neq; tamẽ ſe- gnius noſtri pugnã cient, donec quiſpiã de exercitu Tartarorũ eques ab latere noſtris ex improuiſo apparens, Polonica lingua, ut fugerent, identidem uociferatus, eos cõturbauit, & in fugam cõuertit, orto fugę initio à Miecislao Oppoliẽſi, qui uocẽ illam amici eſſe, ſaluti ſuorũ con ſulentis, quaſi iam reliqua agmina à barbaris deleta eſſent, credidit. Ibi Henricus nihil ſuorum ſtrage fugaq; deterritus, extremo agmine cum Cruciferis coniuncto, fugientes inſequentium Tartarorum impetum excipit: inſtauratoq; prælio, Tartaros uiciſsim premit. Succurrit & Battus, ſiue Peta, ſuis uehementer debilitatis. Certatur utrinq; totis ui- ribus pro uictoria: exæquataq; rurſus aliquandiu pugna, tandem Hen rici res uirtute militum, meliore loco eſſe cœperãt. Ibi Tartari fugam neutiquam

Vitouienſe monaſterium direptum.

Buſcenſe monaſterium.

Henrici exercitus.

Prælium cum Tartaris apud Legniciam.

Tartari fugiendo pugnant.

Sagittæ Tartarorum penetrant loricas & thoraces atq; galeas.

Stratagema Tartarorum.

Sileſiorum & Polonorum fuga.

A neutiquam simulatam capessunt. Instant nostri fugientibus. Erat in extremo illo agmine inter alia signa uexillum insigne, cuius pictura X literæ figuram præseferebat: in cuspide uerò imago erat tetra nigraq́ꝫ capitis humani barbati. Id igitur uexillum cum signifer uehemẽtius quateret, fumum atq; nebulam dẽsissimam & fœtidissimam exhalabat. Ea nebula non modò aspectum barbarorum nostris adimebat, uerùm etiam odore teterrimo eos enecabat: totum'que adeò exercitum nostrorum nouitate & miraculo rei stupefactum perturbauit. Incantationibus id quibusdam Tartari effecerant: quibus iuxtà, ac ariolationibus, atque diuinationibus cæteris cùm alias, tum in bello plurimum utuntur, ex humanis etiam extis de futuris euẽtibus coniectare soliti. Tũc uerò barbari, ubi nostros trepidare senserunt, cohortati sese inuicem, impressionem in eos faciũt. perturbatisq́ꝫ ordinibus magnam cædem faciũt: in qua Pompo magister Cruciferorũ cum fortissimis quibusq; suorum occubuit. Diffugiunt cæteri ex acie, præter eos qui circum ducem erant. Nam is turpe ratus fugere, non inultus mori uolebat. Ad extremum tamen, cum aliquãdiu fortiter pugnans hostium uim sustinuisset, persuaderi sibi passus est, ut se melioribus rebus seruaret: perruptisque hostilibus cuneis, quatuor tãtum comitantibus, nempe Sulislao, de quo superius, Clemente palatino Glogouiensi, Conrado Cõradi, & Ioanne Iuani filijs, nobilibus & fortissimis uiris, iam periculũ euasurus esse uidebatur, cum subitò fortuna conatum eius destituit. E-

B quus enim cui insidebat, multis uulneribus in prælio acceptis, debilitatus concidit. Et quanq; Ioannes alium ipsi à cubiculario eius petitũ subministrarat, tamen dum insequẽtes & obuios barbaros ferro summouet, & in prementem se maximè Tartarum sublato brachio gladiũ uibrat, ab alio quodam hasta sub ascella ictus, moribũdus de equo defluxit. Ibi barbari inconditum clamorem attollũt, deductumq́ꝫ per manus Henricum ad alterum balistæ iactum, capite plectunt, & cadauer nudum detractis armis & uestimentis relinquunt. Tres quoq; illi, qui eum fugientem comitati sunt, pugnantes cecidere. Nam Ioãnes imposito in alium equũ duce, ferro per medios hostes uiam sibi atq; duci patefaciens, saucius cũ duobus ministris uix euasit. Quẽ cum nouem Tartari pertinacius ad unũ miliarium persequerentur, nactus Lusmanniũ quendam, & ipsum cum duobus fugientem, conuersus, & eius ope fretus, octo de persequentibus se Tartaris peremit, nonum captiuum abduxit. Tantus autem eo prælio interfectorum Christianorum numerus fuit, ut singulis singulæ auriculæ à Tartaris præcisæ, nouem ingentes saccos explerent. Inter quos in primis clari Poloni fuere, Stephanus Virbenius cum Andrea filio, Clemens Pelcinicius Andreæ filius, Thomas Piotricouicius, & Petrus Kuza. Henrici caput hastæ infixũ, Tartari ad arcem Legniciensem (nam oppidum nostri iam antè cremarant) accedentes prætulerunt, deditionemq́ꝫ eos qui in pręsidio cum liberis Henrici erant, poscebant. Quam cum negarent illi, uastatis per circuitum uillis atque pagis, recesserunt ad Othmuchouum. Vbi

Tartari uincũt Polonos magicæ artis præsidio.

Tartari magica arte multũ utuntur.

Pompo magister Cruciferorum Prussiensium occisus.

Henrici fuga & cædes.

Poloni Ioannis fortitudo.

Stragis magnitudo.

Legnicia arx defensa.

Tartari Morauiã infestarũt.

Vbi cum quindecim diebus statiua habuissent, Ratiboriensem oram A repetita excursione uastarunt: ibiq; octo dies cõmorati, in Morauiam inuadunt. Quam cum nemine prohibente, & Venceslao rege in Boemia delitescente, amplius uno mense usq; ad Austriæ & Boemiæ fines crudeliter diuexauissent, in Vngariam superatis montibus atq; syluis peruenerunt. At Henrici corpus post discessionem Tartarorum, inter cadauera, sex digitorum in læuo pede argumento, Anna uxore indicante, inuentum, cum alijs nonnullis nobilioribus Vuratislauiam deductum, & in sancti Iacobi, quod monasterium Franciscanis ipse inchoauerat, Anna uerò uxor postea cõsummauit, honorificè sepultum est. Cæterùm Heduigis mater, quæ monasterij Trebniciensis munitioni diffisa, Crosnam unà cũ grege monacharum & Anna nuru sub aduentum barbarorum se receperat, nihil nuncio cladis & interfecti filij commota est. Quin monachas & nurum lamentantes & pectora plangentes comiter cõsolata, minimè deiecto uultu gratias egit Deo, quòd eius munere talem filium peperisset, cuius ipsa uiuentis pietatem summam in se experta semper esset, quiq; ad extremũ pro religione & populo suo uitam alacer proiecisset. Fertur autem, cum Henricus exercitum Legnicia contra Tartaros educeret, saxum grande è culmine templi uirgini Christi matri dicati ante pedes eius decidisse, ita ut parum abfuerit quin eum extingueret. Quæ res infausti ominis uulgo iudicata est. Henrico Pio cæso, Boleslao Pudico nusquam comparente, oppidis, uicis atq; pagis ad uastitatem redactis, nobilitas Cracouiensis & B Sendomiriensis deteriora etiã timens, quòd sine principe & magistratibus esset, inito consilio, Boleslao Caluo Hẽrici Pij filio natu maximo principatum detulit. Atq; is princeps factus, statim magistratus creauit: pleriq; enim tempestate illa Tartarica desiderati erãt, Clementẽq; de Ruscia Sulislai filium, gente Gryphium, Cracouiensem palatinum fecit. Quod cum accepisset Conradus dux Masouiæ, permolestè tulit, alienũ sibi, Cazimiri principis filio, Lesci albi fratri, in principatu prelatum esse. Itaq; colloquium à Suentopelco Pomeranorum duce petijt, fœdus cum eo percusit, auxiliaq; ab eo contra Boleslaum Caluum impetrauit. Nam ipse Suentopelcus negauit ad id bellum se posse proficisci, alijs curis & occupationibus distentum, de quibus paulo inferius memorabimus. Interim autem dum Conradus in apparatu belli occupatus est, Tartari ex Vngaria per Scepusiensem tractum excursione facta in Poloniam, Cracouiam inexpectati aduolarunt: direptaq; urbe, & maiore quàm prius cæde hominum facta, cum ingenti preda in Vngariam per Osuencimense territorium citi reuersi, atq; ibi tres annos commorati sunt. Conradus uerò dux omnibus ad bellum ritè comparatis, accitisq; Pomeranorum auxilijs, in Sendomiriensem, ac deinde in Cracouiensem tractum duxit exercitũ: & facilè munitiones omnes, opera Zegotæ gente Toporij, eiusq; familię & clientium, dedentibus sese ultrò omnibus, in suam redegit potestatem. Cæterùm Clemens palatinus Cracouiensis, & alij qui cum Boleslao Caluo sentiebant, cũ impares

Henrici cadadauer inuentũ.

Heduigis constantia.

Omen infaustum.

Boleslaus Caluus ad principatũ uocatur.

Clemens de Ruscia palatinus Cracouiensis.

Tartari Poloniam populantur, & Cracouiam diripiũt.

Conradus Masouiorum dux principatum inuadit.

A pares essent conatibus Conradi reprimendis, Scalensem arcem ualido præsidio tenuerunt. Nec eos Conradus oppugnare tunc adortus est: sed Cracouiam ueniens, arcem muniuit: constitutisq; rebus in Masouiam rediit. Aduenit mox Boleslaus Caluus cum exercitu suo, & Germanis mercede conductis, recuperaturus ereptum principatum. Cum autem Cracouiensem arcem expugnare niteretur, re cognita, superuenit iterũ Conradus cum maioribus copiis: cum quibus Boleslaus Caluus cõgredi non ausus, in Silesiam se recepit. At Conradus Scalã admouit exercitum. Nec mora, Clemens palatinus destitutũ se ope Boleslai cernẽs, petita impetrataq; à Cõrado uenia, arcẽ ei dedidit. Potitus iam omni principatu Cõradus, cũ belli sumptibus exhaustus esset, grauia mox uectigalia & exactiones non modò oppidanis & agrestibus, uerùm etiam equestri & sacerdotali ordini imposuit: ac ne ocio ad res nouandas inuitarẽtur, in reficiẽdis ueteribus, & extruẽdis nouis munitionibus acerbè uulgus exercere cœpit. Quæ post tantas clades atq; calamitates à Tartaris illatas, famemq; graueẽ, cum pergrauia & intolerabilia omnibus uiderentur, magnũ odium Cõrado conflarũt. Redierat is fortè in Masouiã. Ibi proceres Cracouiẽses clàm de eiiciendo ipso cõsilia ineũt: nonnullos cõscios, qui Boleslaum Pudicũ perquirerẽt, dimittunt. Atq; is de uoluntate & studio suorũ certior factus, reditum parabat, ac de Vngaris auxiliarẽ manum cogebat. Porrò Cõradus cum alienatos esse à se Cracouiẽsis & Sendomiriensis cõuentus animos accepisset, ac de cõsilio reuocandi Boleslai Pudici & eiiciendi sui persensisset,

B properè accurrit cũ non contemnendo comitatu suorũ: dissimulatoq; cõsilio, comitia apud Scarbimiriã indixit. Ad quæ cum frequẽtes proceres & equites cõuenissent, capiuntur quidã ex eis nobiliores, qui contra Conradũ sentire uidebantur, & in Masouiã uincti abducũtur. Cæterùm Clemens palatinus cautior, & aduentũ Conradi celerẽ, comitiaq; illa, æstate media præter morem indicta, suspecta habens, cũ Sulcone & Theodoro fratribus, & aliis nonnullis ad Boleslaum Pudicũ, qui in Pienina arce in Vngariæ finibus ad eum diẽ latuerat, profugit. Nec sanè multo pòst, prima die mensis Augusti, illi qui in Masouiã abducti erant, fractis compedibus, intempesta nocte cum euasissent, omnẽ suorum multitudinem palàm contra Conradũ concitabant. Eorũ reditu cognito, Clemens palatinus confestim aduolat: & facta manu, coniunctisq; uiribus, Cracouiam in potestatẽ suam redigunt, eiecto Conradi præsidio. Subsequitur Boleslaus Pudicus, cum uxore. Cui uenienti ingens multitudo hominum omnis ordinis, ætatis atq; sexus, exultans atq; gratulabunda obuiã sese effudit. Et mox proceres authore ac principe Prendota episcopo Cracouiẽsi, gente Odrouãso, cognomẽto Bialassouio, qui nuper Vislao Coscelecio defuncto successerat, nouũ iusiurandũ principi dicunt. Quo cõsensu permoti, qui arces & munitiones pro Cõrado tenebãt, Boleslao eas reddiderũt. Factus aũt certior Cõradus de defectione minorũ Polonorũ, ac de reditu Boleslai Pudici, magnis itinerib. Cracouiã accurrit: cumq; uideret Boleslaũ Cracouiensis

Scala arx Conrado dedita.

Conradus asperiori dominatu Cracouienses à se alienat.

Fames in Polonia.

Boleslaus Pudicus reuocatur.

Comitia Scarbimiriæ.

Cracouienses proceres & equites capti à Conrado, & elapsi.

Boleslai Pudici reditus.

Prendota episcopus Cracouiensis.

Boleslaus Pudicus principatũ recuperat.

arcis munitione (neq; enim spacium cogẽdi exercitus habuit) sese cum praesidio continere, obsidere eum coepit: & quòd longius ductam iri obsidionem, neq; satis uirium se ad bellum in hostico gerendum habere sentiebat, templis D. Andreae & D. Georgij, quod ex aduerso arcis in eodem colle situ͂ est, sed tunc extra munitionem arcis erat, castelloru͂ loco uallis atq; fossis cõmunitis, cõmẽdataq́; cura exercitus & obsidionis Boguthae equiti Cracouiensis territorij, qui cum ipso sentiebat, in Masouiã, ut mox maiores copias adduceret, recessit. Nec mora, Bogutha mutata fide, de templis praesidia deduxit, obsidionemq́; soluit. At Cõradus cõscripto maiore exercitu, accitis etiã in auxilium Praemislo Posnaniensi & Miecislao Oppoliẽsi ducibus, Lituanisq́; item & Iazygibus, siue Iasuingis barbaris, tractu͂ Sendomiriensem populabundus ingreditur. Ac de Lituanis quidem, qui'nam sint, superius memorauimus. Iazyges uerò siue Iasuingi eiusdem cum Lituanis linguę, ut uolu͂t nõnulli, eoru͂demq́; morum & religionu͂ fuere, & ad Austru͂ finitimas Poloniae syluas incoluere. Quae regio à nostris Polesse, siue Podlesse, quasi subsyluana uocatur: alij Podlasse, quasi Lachis, hoc est, Polonis finitimã dici uolunt, cuius caput est Drohicinu͂ oppidu͂. Gens bellicosa admodu͂, contemptrixq́; mortis: uerùm pugnãdi cupiditate & pertinacia ad paucos redacta, ac deinde deleta est à nostris, quẽadmodum inferius exponemus. Fuerunt etiã Dacis & Pannonibus finitimi Iazyges Metanastae, nescio an ijdem cum his: & an illinc huc, an uerò hinc illuc aliquando cõmigrarint. Extantq́; etiã nunc in campestribus Vngarię. Hos igitur populos Conradus dux tunc contra Boleslau͂ exciuit. Nec Boleslaus cõmittendum sibi existimauit, quin sua defenderet. Itaq; magna celeritate quãtum potuit exercitum cõparauit, in quo erant & Vngari: & ad Suchodolum pagum Conrado occurrẽs, quamuis esset uiribus longè inferior, tamen pugnandi copiam fecit. Et fauit sanè iustiori causae Deus, hominumq́; preces pro Boleslao passim supplicantium exaudiuit. Commisso enim praelio, numerosus ille Conradi exercitus cum ducibus suis à Boleslao fusus, & in fugam actus est. Victor'que uictoria moderatè usus, neq; fugientes longius persecutus est, & saucios benignè recreauit, & captiuos dimisit. Cuius quidem moderationis fructum mox consecutus est. Etenim statim reliqui de nobilitate Sendomiriensi, qui Conradi partes ad eam diem pertinacius tutati erãt, unà cum munitionibus quas obtinebant, in potestatẽ Boleslai uenere. Conradus uerò, qui Prendotae episcopo Cracouiensi extrema quaeq; dudum comminatus erat, quòd ipso authore eiectum se esse non ignorabat, turpiter uictus, in Masouiã se cu͂ Cazimiro filio, caeteris domos suas dilapsis, recepit. Boleslaus recuperatis omnib. quae absens amiserat, Cracouiam reuertens, ingenti omnium gratulatione exceptus est. Nec in maiore Polonia post Tartaricum bellum quietae res fuere. Nã post interfectum Henricum Pium à Tartaris, cum Boleslaus Caluus filius eius natu maximus dominatum suscepisset, grauis nobilitati & caeterae multitudini esse coepit; atque externos indigenis, Teuthonas Polonis,

Cracouiẽsis arcis obsidio. Boguthae defectio.

Conradus bellum infert Boleslao.

Iazyges siue Iasuingi qui'nam fuerint.

Polesse, seu Podlesse, siue Podlasse.

Drohicinum.

Iazyges Metanastae.

Praelium apud Suchodolum.

Boleslai uictoria & moderatio.

Conradi fuga.

Boleslaus Caluus propter propensionẽ in externos exosus suis.

A Polonis, & quidem infimos optimatibus præferebat: in hos perparcus & restrictus, in illos munificus & liberalis, ita ut honores quoque & magistratus eis mandaret: & quod sine modo familiaritate eorum delectaretur, in consilium quoque eos adhibebat. Malè hæc res Polonos proceres habebat. Itaque questi inter se de fastu ducis, & contemptione sui, celeriter contra eum, authoribus Bogumilo palatino Posnaniensi, Cecundo Gnesnensi, Thoma Posnaniensi castellanis, & Domaratho iudice, conspirarunt: & conuentu apud Posnaniam acto, Præmislaum & Boleslaum Vuladislai Sputatoris filios, bonæ indolis iuuenes, accient: abdicatoq; Boleslao Caluo, duces eos sibi constituunt. Commorabantur autem ij in arce Vscensi, quam de patrimonio solam habebant reliquam. Naclum enim Suentopelcus auus maternus eis per fraudem ademerat. Venientibus ijs traduntur arces & munitiones, una excepta, cui Præmentæ nomen: cuius præfectus in fide Boleslai Calui perstabat. quam tamen haud ita multo pòst nobilitas expugnauit. Tulit eam iniuriam & contumeliam non iniquissimo animo Boleslaus Caluus, suadente auia Heduigi, quæ & antea maritum, & posterius filium ab eo dominatu frustra auocauerat: & tunc nepoti, ne iniustè iustis hæredibus olim ereptum retineret, aut repeteret, persuasit. Quin is posteriori tempore affinitatem etiam cum Præmislo contraxit, collocata ei in matrimonium sorore sua Elizabetha, una de quinque. Verùm id post mortem Heduigis actum est. uix enim uno anno B ea postea uixit: nam altero post maritum obijt, qui fuit à Christo nato 1243, septimo Idus Octobris. Corpus eius, quod croceum, dum uixit, propter rationem uictus duram atque tenuem, assidua'que ieiunia fuerat, post mortem insolito splendore coruscasse fertur, Deo perhibente testimonium sanctimoniæ & pietati eius. Quãquam tertio demum & uicesimo anno pòst, à Clemente pontifice maximo in numerum sanctorum, examinato bene ac diligenter negocio, relata est. Sepulta est autem Trebniciæ. Cruciferi quoque Teuthones eodem tempore, hoc est post Tartaricam illam inundationem, cum Pomponi apud Legniciam interfecto Henricum de Vida magistrum suffecissent, non modò Prusiam bello quæsitam, sed etiam ea quæ initiò à Conrado duce acceperant, penè amiserunt Suentopelci fraude, & mox aperto bello. Nam cum ij inuitati à Cõrado contra Prussos cum barbaris bellum uaria fortuna gessissent, nunc uictores, nunc uicti, & arces atque oppida quædam ipsi condidissent, quædam de hostibus cepissent, atque ex his nonnulla rursus amisissent, & quodã tempore ui barbarorum magna strage uicti cæsi'que, in arctum redacti essent, ad extremum tamen multis Germaniæ principibus opem ferentibus, magna ex parte Prussos debellatos domuerunt, & ad recipiẽdam religionem Christianam adegerunt. His eorum successibus inuidens Suentopelcus, simul autem sibi ac dominatui suo metuens, Prussos clàm partim ad bellum, partim ad defectionem atque rebellionem sollicitauit: & quo magis eos sibi obnoxios, & Cruciferis infestos & irreconciliabiles hostes redderet,

Maiorum Polonorũ defectio à Boleslao Caluo.

Bogumilus palat. Posnan.

Vuladislai Sputatoris filij.

Naclũ à Suentopelco interuersum.

Præmenta arx expugnata.

Boleslaus Caluus æquo animo tulit se eiectum è maiore Polonia.

Heduigis sanctæ mors.

1243 ann.

Heduigis in diuos relata.

Suẽtopelci bellum cõtra Cruciferos Prussienses.

Cruciferorum res gestæ in Prussia.

Prussorum defectio à religione & Cruciferis.

deret, persuasit ijs qui Christiani iam facti erant, ut religionem Christianam, quam inuiti susceperant, rursus abijcerent: Germanos'que & Polonos omnes, qui uel negociabantur apud ipsos, uel etiam domicilia in Prussia fixerant, constituta certa die trucidarent. Quæ cum illi impigrè peregissent, munitiones'que omnes, præter Balgam & Elbingam, interfectis ubique præfectis & præsidijs, in potestatem suam redegissent, Suentopelcum belli ducem creant, ei'que parituros se esse recipiunt. Accepit lubens delatum imperium Suentopelcus, confestimq́ obsessis terrestribus iuxtà ac fluuialibus itineribus, quicunque Crucifericarum essent partium, siue in Prussiam proficiscerentur, siue inde fugerent, excipiebat & necabat: coactisq́ celeriter Prussorum atque Pomeranorum suorum copijs, Culmensem tractum omnem ferro & igni uastauit, ubi ad quatuor millia hominum partim occidit, partim captiua abduxit. Nec integrum quicquam in eo tractu, præter Toruniam, Culmam, siue Chelmnum & Radinum arces, quibus potiri non potuit, reliquit. Neque eum authoritas Guilelmi episcopi Mutinensis legati apostolici ab incœpto deterruit. Qui quidē legatus Prussiam tunc in diœceses & episcopas, nempe Varmiensem, Sambiensem & Pomesaniēsem distinxit, quemadmodum uult Dlugossus. Tametsi nondum eæ regiones penitus à Cruciferis subactæ erant. Fungebatur tunc apud Cruciferos magistratu, quem illi Marsalcum uocant, Ditrichus, siue Theodoricus. Is igitur conuocato consilio, consultat quid facto opus sit. Inconsultum ac temerarium uidebatur, in prælij dimicationem cum Suentopelco uenire, cuius uires Prussis & Pomeranis coniunctis maiores erant, quàm ut à se tunc sustineri possent. Itaq́ placuit omnibus, ut munitiones suas defenderent, & per omnem occasionem Suentopelci ditiones uicissim infestarent. Zartauicia arx erat in Pomerania, Cruciferorum ditioni finitima, arte & præsidio bene munita, ubi thesaurus erat Suentopelci. Eam igitur Ditrichus nocte quadam, quæ est ante pridie nonas Decembris, cum uigintiquatuor armatis, admotis scalis, et custodibus partim interfectis, partim captis, intercepit: thesaurum, in quo diuę Barbaræ (illius'ne Antiochenæ, cuius celebre est nomen apud Christianos, an alterius cuiuspiā, incertum est) corpus erat, asportauit, arceq́ accito & imposito præsidio suo muniuit. Aduolat cum expedito agmine Suentopelcus, tentataq́ nequicquam expugnatione, & parte copiarum ad obsidionem relicta, cum reliquis in Cruciferorū ditionem excursionē fecit. Occurrit ei Ditrichus cum Cazimiro duce Cuiauiæ & Lenciciæ, Cōradi filio, quē Ditrichus haud falsò cōijciens euenturū id quod euenit, in auxiliū acciuerat. Conseruntur manus, uincitur & fugatur Suētopelcus. Neq́ cōtenti uictores præsenti uictoria, in Pomeraniā etiam inuadunt. Coniūxit se cū eis Præmislus dux maioris Poloniæ, precibus Cruciferorum euocatus. Quā quidem expeditionem eo lubentius suscepit, ut suam quoq́ iniuriam in Suētopelco auo materno ulcisceret. Nec satis habuerūt agros, uicos atq́ pagos populari, Vissegradū etiā urbem expugnarunt. Deinde

Balga & Elbinga munitiones retentæ à Cruciferis.

Suentopelcus à Prussis bello præficitur.

Radinum arx.

Prussiæ episcopæ.

Zartauicia arx à Cruciferis intercepta.

Cruciferorum uictoria.

Præmislus dux maioris Poloniæ.

Vissegradū captum à Cruciferis.

A inde motis ad Naclum castris, arcem per deditionem recipiunt, & Premislo reddunt. Quibus incommodis motus Suentopelcus, extremaq; metuēs, pacem cum Cruciferis Guilelmi legati Apostolici opera facit, datis obsidibus Mesciugo siue Mestuino filio, Veiado comite, & Vimaro Burgrabio, primarijs uiris. Captiui utrinq; dimissi ex pacto. Zartauiciam uerò ut Suentopelco redderent Cruciferi, adduci nequiuere. Itaque minus diuturna pax ea fuit. Etenim Suentopelcus non multo pòst uiolato fœdere, uocatisq; in auxilium Prussis, Culmensem regionem ingressus, crudeliter eam uastauit. Nō tulere Cruciferi eam uastationem, & cum prohibere non possent, reuertentem tamen hostem adoriri, & prædā excutere studebāt. Sed erat inter eos dissensio. Ditrichus enim antiquus Marsalcus, cum suas uires impares hostilibus esse iudicaret, loci opportunitatem, quo hostem inuaderet, quærebat: uolebatq;, ut apud Reusinam paludem, quæ Prussis & Pomeranis trāseunda erat, in extremos impetum facerent, cum primi in transeūda palude impediti essent: cui prudentiores facilè assentiebātur. Improbabat hoc consilium nouus marsalcus Berlinus, utpotè ferocior, & minus usu rerum peritus, quòd diceret, prædam sibi abactum ereptum'que iri, si extremū agmen inuaderent. Vicit huius sententia. Quare aperto campo ultra Ossam reuertentes hostes consecuti, pugnam ineunt, non detrectante Suentopelco, qui paucitatem eorum contemnebat. Nec magno negocio superantur, & ad internecionem cędūtur, ita ut uix uiginti ex eo numero euaderent. Quin & alterum agmen in auxilium suis su

Naclum ereptum, & Præmislo redditum.

Mſczug.

Pax inter Suentopelcum & Cruciferos.

Suentopelcus Culmensem oram iterum uastat.

Consilium senile & iuuenile.

Cruciferi uicti à Suentopelco.

B peruenìens, facilè profligatur. Suentopelcus geminata uictoria lætus, cum ingenti præda domum reuersus est. Subornat deinde Remcam aduocatum, & nonnullos alios oppidanos Culmenses, magnis pollicitationibus illectos, ut obsides suos, qui in arce Culmensi asseruabātur, solutos sibi remittant. Sed prodito cōsilio, proditores in arcem intromissi non sunt. Obsides uerò noctu clàm Zartauiciam deportati sunt, quæ arx firmo tenebatur præsidio Cruciferorum. Animaduertens autem Suentopelcus dolos suos non procedere, subornat qui Culmense & Zartauicense oppida incēderēt. Ipse uerò cum Prussis in Cuiauiam excursionem facit, eamq; longè lateq; ferro & incendijs depopulatur, iratus Cazimiro duci, quòd is cum Cruciferis contra se uenisset. Neq; authoritate legati Apostolici, ac ne interdicto quidem ab instituto dimotus est. Quin iritatus magis, cūctæ Poloniæ minari cœpit. Excitataq; arce, quam Zantir appellauit, supra Vistulam in tractu Culmensi, seu uerius Pomesaniensi (quo loco post quadraginta ferè annos Mariebùrgum à Cruciferis conditum est) nauigationes & commercia Polonorum cum Cruciferis prohibebat, nauesq; diripiebat. Quibus malis fracti Cruciferi, de pace cum Suentopelco per Samborium fratrem eius agunt. Zartauiciam reddere promittunt. Verùm ille filium quoque obsidem remitti sibi poscebat. Facilè intelligebant Cruciferi, quàm infirma & incerta ea pax futura erat, si filium Suentopelco remisissent. Itaque *in Pannoniam superiorem, quæ iam Austria di-*

Cuiauia uastatur.

Zantir arx condita.

citur, eum relegarunt, & Friderico duci adseruandum commendarūt. A At Suentopelcus priore non contentus, alteram quoq; arcem, cui Succe nomen est, in ripa Vistulæ citeriore, ubi uorticosissimus amnis est, ędificat: frustra prohibentibus Cruciferis, & aliam arcē Puterborgum ex aduerso ædificare orsis. nam à cœpto postea destitere. Cæterùm auxilijs Friderici ducis Austrię, & aliorum quorundam Teuthonum, & aduentu Cazimiri ducis Cuiauię, auctis copijs, in Pomeraniā excursionem faciunt: in qua nouem dies morati, reuertentes ingentem prædam abigebāt, cum in eos Suentopelcus, accitis properè Prussis (nam ipse cum suis adoriri eos ausus non est) impetū facit. Et auxiliares quidem qui cum præda antecedebant, hostium uim non sustinentes, funduntur, fugātur'q;. Extremum quoq; agmē Cazimiri & Cruciferorum perturbari iam à Suentopelco cœperat. Sed Martinus Crusuiciēsis signifer, cohortatione sua pugnam restituit. Cum'q; neutra pars referret pedem, pars Austriorum è primo agmine retrò ad suos se recipiens, fortè fortuna in Pomeranos cum suis dimicantes incidit: hostes'q; auersos adorta, cum anceps illis esset dimicatio, in fugā uertit. Aduenіēs autem Opisso abbas Messanensis, ab Innocētio quarto pōtifice max. Gregorij noni successore legatus, pacem inter Suentopelcū & Cazimirū & Cruciferos redintegrauit, exacto à Suētopelco iureiurādo, q; nihil deinceps cōmune cum Prussis habiturus esset. Quibus factis, ab interdicto Guilelmi prioris legati eum absoluit. Sed iam missis Cruciferis & Pomeranis, ad Boleslaum nostrū reuertamur. Conradus dux Masouiæ B pòst Suchodolensem cladem, de ulciscēdo Boleslao Pudico sedulò cogitabat: & cum imparem se eius uiribus uideret, Lituanos & Iazygas finitimos in eum concitauit. Qui rapidi torrētis in morem, in Sendomiriensem oram sibi proximam tunc usq; ad Vistulam inundarūt, & magnam pecudum, iumentorum atq; hominum prædam è Lucouiensi & Secechouiensi territorio abigebant. Nec aberat Conradus cum suis, cæde & incendijs in obuia quæq; sæuiens. Coegit & Boleslaus exercitum, quātum angustia temporis patiebatur, querelis & lachrymis suorum fatigatus, & aduersus Conradum duxit, sua defensurus, & illatum bellum propulsaturus. Commissa'q; apud Iarossinum pagum pugna, uincitur: & multis cæsis captis'que, fugit in acie. Ingens inde trepidatio Sendomiriensem nobilitatem inuasit. Quocirca metu constricta, & præsenti periculo, desperato Boleslai principis auxilio, Conrado sese dedidit. Et parci quidē tunc iussit Conradus cæteris omnibus. Solas episcopi Cracouiensis possessiones, quòd is in Boleslai fide permanebat, crudeliter diripuit, & incendit. Atq; ea calamitate Kelcense, Cunouiense, atq; Tarzecense, quod nunc Bozentinense dicitur, territoria in tractu Sendomiriensi tunc adflicta sunt. Nam Secechouiense barbari iam deuastarant. Hac iniuria commotus Prēdota episcopus, Conradum uelut inuasorē ecclesiasticorū bonorū, incendiariū, & sacrilegum, autoritate sua pontificia publicè anathemate atq; diris deuouit. Quam rem Fulco siue Pelca archiepiscopus Gnesnēsis, cū uniuersa synodo ea

Succe arx condita.

Puterborgum arx.

Pomerani uicti à Cruciferis.

Legatus Pontificis Opisso abbas.

Lituanorū & Iazygū excursio in Poloniā.

Boleslaus Pudicus uictus fugatus'q; à Cōrado & barbaris.

Sendomiriēsis nobilitas Conrado sese dedit.

Episcopi Cracouiensis possessiones uastatæ à Conrado.

Conradus anathemate ictus.

A de causa conuocata, comprobauit. Muniuit autem Conradus arces quasdam in Sendomiriensi tractu: uerùm eas non ita multo pòst Boleslaus, deiectis eius præsidijs, recepit, cum Conradus cursim in Masouiam, excursione Prussorũ excitus discesisset. Barbari enim siue à Suẽtopelco incitati, siue sua sponte ob negatam mercedem nauatę dudum in Polonia contra Boleslaum, ut uult Dlugossus, operæ indignati, siue adeò iusto Dei opt. max. iudicio mala in authorem cõuertentes, in Masouiam ipso absente excursionem fecerant, ad Cechanouiam usq; oppidum progresi. Quanquam non impune illud eis cesit facinus. Nam à Cechanouia reuerti cũ ingenti præda incipientibus, ad tertium Idus Iulij, Masouij Lencicienses'que equites iuxtà atque agrestes manu facta occurrerunt: & prælio inito, nongentis cæsis, captis ducentis, reliquos excussa præda in fugam præcipites egerunt. Exustum est autem Ploscum oppidum, habitatoribus uacuum, quòd ij sub aduentum hostium in arcem confugerant: sed ea'ne, an anteriore quadam barbarorum excursione, non liquet. Nec diu moratus Conradus, repulsis barbaris, expeditionem aduersus Boleslaum renouauit, unà cum Cazimiro filio, & Miecislao genero, duce Oppoliensi: & in Cracouiensem oram duxit exercitum. Cõtinebat se Boleslaus in arce Cracouiensi, non ausus iterum prælio rem committere. Itaque eregionè arcis Conradus castra metatus est, quo loco Radaua amnis Vistulæ, miscetur: eum'q; locum fosis, aggeribus, castellis'q; muniuit. Et q; obsidio longior fore ui-

B debatur, uno à Cracouia miliario supra Vistulam, nouam arcem munijt in eo colle, in quo monasterium Tinecense situm est. Aliam item apud Lelouiam oppidum, decimo à Cracouia miliario. Et hanc quidem Miecislao commendauit, illam uerò suo firmauit præsidio. His actis, in Masouiam reuertit. Post cuius discessum, Boleslaus Tinecensem arcem in suam redegit potestatem. Quo cognito, ij quoque qui in castris ad Cracouiam relicti erant, decessere, ueriti ne & ipsi expugnarentur. Et paucis diebus illis Miecislao mortuo, Lelouiensis quoque arx Boleslao dedita est. Ita paruo negocio omnes Conradi conatus, labores, atque sumptus, in irritum tunc reciderunt. Nec ita multo pòst, is extremum uitæ clausit diem, relictis tribus filijs superstitibus, Boleslao, Cazimiro, & Ziemouito, anno Christi nati 1247. Cum autem Boleslaus paucis diebus patrem secutus esset, Cazimirus non acquiescens in Lenciciensi & Cuiauiensi dominatu, quem ipsi uiuens pater attribuerat, Siradiam, Spicimirum, & Rospram arces inuasit, & fratrem cum uxore Gertrudi captum in uincula coniecit. Boleslaus uerò Pudicus à morte Conradi pacem nactus, collapsa & uastata bello instaurare, deprauata'que corrigere instituit, magnam'que mansuetudinis & probitatis laudem etiam apud exteros adeptus est. Qui status rerum huius oræ hoc fuit admirabilior, quòd non modò cætera Polonia, uerùm etiam tota penè Europa bellis tunc ardebat. Ac in Vngaria quidem Bela rex, posteaquam Tartari excesserunt, nihil antiquius habuit, quàm recollectis

Prußi Masouiam uexarũt.

Prußi profligati à Masouijs.

Ploscum incensum.

Conradi expeditio cõtra Boleslaum Pudicum.

Cracouia obsidetur

Rudaua fl.

Tinecẽsis arx.

Lelouia.

Tinecensis & Lelouiensis arces recuperatæ.

Miecislaus Oppoliensis obijt.

Conradus Masouiorum dux obijt.

1247 ann.

Boleslaus Conradi filius mortuus.

Boleslai Pudici studium.

Vngaria uexata ab Austrijs.

afflicti regni uiribus, Fridericum Austriorũ ducem ulcisci, propterea A quòd is ipsi sub tempestate illa Tartarica, tria territoria, & argenti aurique permultum uiolento pacto extorsisset: Vngariam'que, nihilo mitior Tartaris, populatus esset. Commisso autem prælio Fridericus occisus est. In Boemia uerò Prẹmislus Venceslaum patrem regno spoliauit. Sed mox captus ab eo, ac dimissus, in Morauiã illo iubente concessit. Porrò Fridericus Imperator Italiam infestabat: factiones'que Guelforum & Gibellinorum, sumpto à Pisis initio, in singulis ferè urbibus tunc excitatæ, diu postea ipsam exercuerunt & afflixerunt. Cum'que Innocentius pontifex Fridericum à cœpto reuocare nõ posset, coacto Lugduni concilio, imperium ei diris deuoto abrogauit: Germanos'que principes concitauit, ut Henricum Lantgrauium Turingiæ, diuæ Elizabethæ filium, successorem ei absenti crearent: quamuis ipse Fridericus, post Henricum filium captum & mortuum, Conradum alterum filium successorem sibi destinasset, regem'que Romanorum appellasset. Cum autem Henricus apud Vlmam interfectus esset, Guilelmum Holandię comitem ijdem principes regẽ appellarunt. Nec multo pòst Fridericus quoque profligato à pontificijs exercitu, & Entio filio capto, in Apulia perijt, anno Christi 1250. Sed mittamus externa. Nec in maiore Polonia & Silesia quietæ res tunc fuere. Belli uerò principiũ illud fuit in Silesia. Henricus pius dux Silesiæ à Tartaris interfectus, ex Anna uxore Ottocari primi regis Boemorum filia, quatuor reliquit filios, Boleslaum cognomento Caluum, Henricum, Cõradum, & Vu- B ladislaum. Ex his duo postremi & natu minimi ab Heduigi auia sacerdotio destinati, & in Italiam missi, literis nauabant operam: & Conrado quidem Bambergensis episcopa, Vuladislao uerò Salisburgensis archiepiscopa promissa erat. Itaque reliqui duo fratres de Annæ matris & consilij sententia dominatum paternum in Silesia inter se partiti sunt, ita ut Boleslao, cui Caluo cognomen fuit, Vuratislauiensis, Henrico uerò Legnicienses tractus sorte obtingeret: & ne duo illi minores omnino exhæredes essent, Conradus quidem Henrico in Legniciensi, Vuladislaus uerò in Vuratislauiensi Boleslao consors accederet. Verùm paulo pòst Boleslaus cupiditate ductus, quòd Legniciensem portionem meliorem esse iudicaret, Conradum'que fratrem, qui in ea cõsors Henrico factus erat, iam hypodiaconum, portionem suam petiturum non esse existimaret, repudiato Vuratislauiensi dominatu, Legniciensem usurpauit, Henrico uerò Vuratislauiensem concesit. Atque hic fomes postea ciuilium & paricidialium bellorum inter ipsos fuit, quẽadmodum suo loco exponemus. Tunc autem Boleslaus Caluus pœnitentia ductus, quòd maioris Poloniæ dominatum à Prẹmislo & Boleslao Vuladislai Sputatoris filijs præripi sibi, suadẽte auia, passus esset, ad recuperandum eum adspirare cœpit: arcem'que nouam Copaniciam supra Odram in finibus ditionis Præmisli muniebat. Iam enim Præmislus quoque cum fratre dominatum partitus erat: & Calissiensem quidem tractum à Prosna amne ad Præmentam arcem, & inde

Fridericus Austriæ dux occisus.

Italiæ status. Guelfi & Gibellini.

Friderico abrogatum imperium in concilio.

Germaniæ motus.

Henricus Cæsar.

Conradus Cæsar.

Friderici Imperatoris mors.

Guilelmus Cæs.

Entius Friderici F. captus.

1250 ann.

Henrici Pij filij.

Silesiæ principatuũ diuisio.

Dißidium inter fratres.

Copanicia arx.

Poloniæ maioris diuisio.

ad

A ad Vartam fluuium, & Mosinam arcem, & Sepnum paludē fratri concesserat, Posnaniensem uerò & Gnesnēsem ipse obtinebat. Ad eam igitur munitionem prohibendam Pręmislus & Boleslaus fratres copias comparabant. Sed proceribus utriusque partis interuenientibus, pax inter affines duces constituta est, his quidem legibus, ut Pręmislus Boleslao Caluo Santocum, Medireciam, & Sbansinum (quam arcem nō ita pridem condiderat) daret: ille uerò nouam munitionem demoliretur. Nec multo pòst Barnimus Cassubiorum & Slauorum dux, siue is à Samborio, siue à Boguslao, siue aliunde ortus fuit, Santocū sibi uendicare, & cum exercitu oppugnare adortus est. Et facilè quidem paucis arcem defendentibus expugnasset, ni properè ei Præmislus succurrisset. Nec mora, Boleslaus quoque Caluus ad ferendam suis opem accurrit. Quorum amborum uires metuens Barnimus, ab obsidione recessit. Boleslaus autem ut Præmislo gratiam referret, Santocum ei reddidit. Sub idem tempus Cazimirus dux Lenciciensis atque Cuiauiensis, ut cum alterius iniuria dominatum suum amplificaret, Landense territorium in tractu Calissiensi inuasit: monasterium'que eiusdem nominis, supra Vartam fluuium sitū, pręsidio firmauit. Verùm id Boleslaus dux Calissiensis, deiecto Cazimiri præsidio, mox recepit: disiectis'que propugnaculis, monachis restituit. Porrò Cazimirus, qui aliena appetiuerat, non modicum suorum detrimentum tunc accepit. Suentopelcus enim quietis impatiens, uiolatis fœderibus, quæ cum

Pax inter maiores Polonos & Silesios.

Sbansinum arx condita.

Barnimus Cassubiorum dux.

Santocum oppugnatum.

Santocum maiori Poloniæ adiunctum.

Landense monasterium captum, & receptum.

B Cazimiro & Cruciferis icerat, cum subitò cum Prusis in Cruciferorū ditionem irrupisset, multos'ꝗ mortales apud Golubum incautos oppressisset, in Cuiauiam quoꝗ impetum fecit, quo luculentiore præda barbaros sibi deuinciret, suorum'ꝗ inopiam releuaret. Angustiore enim annona Pomerani iuxtà atꝗ Cruciferi tunc utebātur. Itaꝗ magna clade Cuiauiam affecit: plurimis'ꝗ interfectis hominibus, absꝗ ullo sexus ac ætatis discrimine, incensis uillis atꝗ pagis, permagnam prędam asportauit. Quanꝗ ea præda à Cruciferis excussa est, cū Suentopelcus reuertens ex itinere, munitionem, quam tūc illi eregione Christiburgi arcis muniebant, expugnare adortus, cōmisso'ꝗ pręlio superatus esset. Nihilo tamen magis conquieuit Suentopelcus, sed reparato exercitu mox ad Christiburgū redijt: cum'ꝗ præmissi ab eo præcursores à decurrētibus ex arce Cruciferis reiecti, tumultuosius ad reliquū agmē se reciperent, exercitum omnem in fugam conuerterunt. In qua dum se mutuo præcipites in Vistulam impellunt, multi de exercitu Suētopelci periere. Freti autē hoc successu Cruciferi, uicissim Pomeraniam excursione facta, maiorem in modum uastauerunt. In Prusiam quoꝗ, ij qui Balgæ & Elbingæ in præsidijs erant, populabundi excurrere. Sed cū pręda onusti reuerterentur, in insidias à barbaris pręparatas incidere. Vbi cùm propter iniquitatem loci, & circumfusorum barbarorum multitudinem, neque recipiendi se facultas, neque ex æquo pugnandi copia esset, hostibus sese, frustra dissuadentibus Magistro & Marsalco, dedidere, & ad unum omnes trucidati sunt. Qua clade

Suentopelcus Culmensem & Cuiauiam infestat.

Golubum.

Suentopelcus bis uictus à Cruciferis Prussiensibus.

Pomerania uastata à Cruciferis.

Cruciferi ad internecionem profligati à Prussis.

clade uehementer eorum uires attritæ sunt: sed recreatæ non multo A pòst Germanorum principum auxilijs, atque ita recreatæ, ut non modò reprimerent feroces & exultantes barbaros, uerùm etiam perdomarent magna ex parte, usque adeò, ut quinque conuentus, nimirum Pomesanus, Erminius siue Varmiensis, Pogesanus, Barthenus, & Nactaginus siue Nactanginus, subacti, religionē Christianam reciperent. Suentopelcus quoque cum iam senio confectus esset, his Cruciferorū successibus, & authoritate Iacobi Leodiensis archidiaconi legati Apostolici adductus, pacem cum eis fecit. Venerat autem tunc is legatus ab Innocentio Pontifice maximo, cùm ad res Polonicas cōponendas, tum ut pontifici à Friderico Imperatore uehementer exagitato & afflicto, aliquid subsidij corrogaret & corraderet. Itaque conuocata Vuratislauiam episcoporum synodo, impetrauit, ut quinta pars redituum ecclesiasticorum ex tota Polonia in triennium ei decerneretur. Relaxauit autem tunc Polonis partem ieiunij eius, quod est solenne cunctis Christianis ante Pascha. Nam cum id totis nouem hebdomadis ueteri summorum pontificum instituto uulgò seruarent, indulsit, ut esset deinceps hebdomadarum sex & dimidiæ. Per eadem tempora Silesia, Boleslao Caluo authore & incentore, ciuilibus bellis ardebat. Nam cum Conradus refutato sacerdotio à Boleslao fratre, pręter spem eius, portionem Legnicensis dominatus sibi destinatam repeteret: Vuladislaus uerò archiepiscopus factus, partem suam in Vuratislauiensi non peteret, Boleslaus ad Vuratislauiensem, quem prius contempse- B rat, redire uelle cœpit. Negante Henrico, exercitum coegit: è Germania mercenarium militem acciuit: Vuratislauiensem Henrici fratris ditionem armis atque flammis infestauit: Neimarco oppido cum templo & hominibus incenso, Vuratislauiā contendit. Nouis tunc mœnibus Vuratislauia muniebatur, & iure Teuthonico ciuitas instituebatur. Et tamen trimestrem Boleslai obsidionem sustinuit, obsidentesque crebris eruptionibus exagitatos, re infecta discedere coegit: cū Henricus impar fraternis uiribus, ad prælij dimicationem prodire non esset ausus. Redijt mox Boleslaus cum maioribus copijs, & frustra tentata iterum Vuratislauię expugnatione, uastatis longè latèque agris atque pagis, cum munitiones Henrici præsidijs tenerentur ac defenderentur, reduxit exercitum tristior: quòd duabus expeditionibus sumptuosis, nullū tantis sumptibus dignum operę precium fecisset. Sed tamen tertiam deinde adiecit. Et cum ne ea quidem ex ipsius animi sententia cessisset, nec haberet unde stipendia debita mercenarijs militibus dissolueret, infestare ij latrocinijs ditionem eius cœpere: inde odisse eū iam sui, ac deserere. Qua re adactus, supellectilem omnem suam in stipendia militum distraxit: & cum ne ita quidem eis satisfaceret, arces eis quasdam & possessiones hypothecæ nomine habendas dedit. Denique Lubussense territorium, Brandenburgensibus marchionibus Ioanni & Ottoni oppignerauit. Atque ex eo tempore id in Saxonum potestatem uenit. Cum autem Boleslaus inops egensque, & suis exosus, nec satis compos mentis

Prussorum cōuentus siue regiones à Cruciferis subactæ, & Christianæ factæ.

Pax inter Pomeranos & Cruciferos.

Legatus pontificius Iacobus Leodiensis archidiaconus.

Synodus Vuratislauiæ.

Subsidium pontifici ab episcopis Poloniæ decretum.

Ieiunij quadragesimalis moderatio.

Silesici motus, & bellum inter fratres.

Neimarcum.

Vuratislauia munita, & iure Teuthonico dotata.

Boleslaus exosus suis ob iniurias, & mente captus.

Lubussense territorium Marchionibus oppigneratum.

Boleslaus captus à fratre, & dimissus.

A mentis oberraret, ab Henrici militibus exceptus, & Vuratislauiam adductus, fratris benignitate & misericordia statim dimissus est. Nec illa tamen lenitate & mansuetudine fraterna, cupiditas & feritas Boleslai uicta est. Quin is Legniciam reuersus, noua aduersus fratres consilia cum animo suo, & cum externis militibus (cum suos à se alieniores esse animaduerteret) agitabat: neq; Conrado portionem ipsius, quemadmodum receperat dudum Vuratislauiæ, reddebat: & cum pecunia indigeret, Zythauiam & Gerliciam oppida suis quibusdam hominib. oppignerauit. Hinconem Mirsonis castellani Crosnensis filium, quòd magnas pater eius facultates habebat, ut pecunia multaret, cepit. Quibus rebus magis etiam alienatis ab ipso animis omnium, Crosnense territorium & arx cum alijs finitimis ad Cūradum ab eo defecit. Sed cum is comparari sibi à Boleslao fratre insidias comperisset, neq; satis uiriū ad resistendum ei se habere, ac in Henrico quoque parum spei sibi reliquum esse cerneret, ad Præmislum Posnaniensem & Calisiensem supplex confugit. Quem benignè accepit Præmislus: & bene sperare iusso, sororē suam Salomeam ipsi despondit: & nuptijs Posnaniæ celebratis, Thomam castellanum Posnaniensem, & Thomislaum pincernam cum filio, gente Nalencios, quos in uincula quasi contra se conspirassent coniecerat, archiepiscopo Gnesnensi, episcopo Posnaniensi, & alijs proceribus, qui ad nuptias conuenerant, rogantibus, dimisit. Reuera autem illi ea re animum Præmisli offendisse existimabantur, quòd B factum eius improbabant, cum is absq; consilij sententia Gnesnensem tractum Boleslao fratri pro Calisiensi adempto dedisset. Post nuptias autem illas, Præmislus mox ad Henricum & Boleslaum legationem misit, postulans ut ij Conrado fratri iustam partem patrimonij concederent. At Henricus quidem negauit à se repetendam esse Cōradi portionem, sed à Boleslao: & cum eo acturum se ea de re pollicitus est. Boleslaus uerò durius respondit: Conradum sacris initiatum, iure omni patrimonij repetēdi excidisse. Quocirca Præmislus cum exercitu suo, fratris'q; Boleslai, Legnicensem tractum ingreditur, Conradum secū ducēs: & magna celeritate arcem Bythomiam siue in ueteribus ruinis, siue alio quodam opportuno loco supra Odram non procul à Glogouia excitauit, & turribus, aggerib. fosis'q; muniuit: turmas'q; aliquot & cohortes Cōrado attribuit, cum quibus ille finitimas oras Boleslao Caluo subiectas tamdiu uexaret, quoad ius suum ab ipso consequeretur. Et paucis quidem diebus debellatum erat, si ad extremum fortuna Conradi cœptis respondisset. Nam Boleslaus Caluus dum incautius fortè aduersariorū copias & nouam munitionem speculatur, comprehensus ab aduersarijs in statione excubias agētibus, & in custodia à Conrado habitus, ad quamuis iniquas conditiones adduci potuit, nisi corruptis custodibus euasisset. Dum autē Prēmislus cum fratre Boleslao Silesico bello occupatus abest, Barnimus Cassubiorū & inferioris Pomeraniæ dux arcē Drenū, quā Germani Dresnam uocant, noctu sopitis custodib, intercepit. Sed eā Præmislus post unū mensem expugnatam

Zythauia. Gerlicia.

Crosnenses ad Conradum defecere.

Salomea Conradi uxor.

Nalencij in uincula coniecti.

Conradus portionem patrimonij bello repetit.

Bythomia condita, uel instaurata.

Boleslaus Caluus iterum captus & elapsus.

Drenum, siue Dresna arx intercepta à Cassubijs, & recuperata.

gnatam recepit, hostesq́ in pręsidio repertos captiuos abduxit. Sbansinum quoque tunc à latrunculis è Lubussensi arce excurrētibus interceptum, idem Pręmislus paruo negocio recuperauit. Nam cum ij fortè in gregem quędam incidissent, cumq́ abigere uellent, pastor gregis direptionem deprecatus, præmij loco indicauit eis proximam arcem, Sbansinum ea erat, quæ à tribus tantum habitaretur, & à succedētibus sibi quotidie per uices uicinis rusticis custodiretur: facilè eos capere posse, si rusticano cultu quasi ad custodiam uenientes, ianitores fallerēt. Itaq́ introgressi, ianitores constrinxerunt, & arce potiti sunt. Qua de re cum Pręmislus nocte sequenti certior factus esset, postero die aulico tantum comitatu suo stipatus, cæteris sequi iussis, festinus ad Sbansinum accurrit: & ostentata specie obsidionis, ad deditionē adegit prædones illos, uitam tantum pactos. Redegit autem hic ipse Præmislus tunc in suam potestatem Rudense, seu Velunense territorium: quod cum ad maiorem Poloniam pertineret, Miecislaus dux Oppoliensis & Ratiboriensis interceperat: quo tempore Henricus Barbatus maioris Poloniæ dominatum, pulso Vuladislao Pręmisli & Boleslai patre, inuasit. Ad quod recuperādum Præmislus huiusmodi occasione usus est.

Rudense seu Velunense territorium receptum à Præmislo.

Miecislao sine liberis defuncto, Vuladislaus frater germanus, legitimus hæres fuit. Is cum uxori Miecislai Iudithæ, Conradi ducis Masouiorum filiæ, dotem quingentarum marcarum argenti, & alterū tantum quod contradotem uulgo, elegantiores uerò donationē propter nuptias uocant, de more atq́ iure exoluere deberet, nec haberet pecuniam, pactus est cum fratre & curatore eius Cazimiro, ut loco illius pecuniæ Rudense territorium ipsi daret, cuius possessionem non satis certam firmamq́ sibi esse intelligebat. Traditioni certa dicta est dies. Quod cum rescisset Præmislus, anteuertens Cazimirum, arcem Rudēsem (unde iam Vuladislaus præsidium deduxerat, relicto cum aliquot comitibus præfecto, qui eam Cazimiro traderet) occupauit. Quo cognito, nobilitas omnis ultrò in fidem & potestatē eius uenit. Nec multo pòst aduenere, qui à Cazimiro ad accipiendam possessionem missi erant: sed cum didicissent, à Pręmislo Rudam teneri, re infecta recessere. Neq́ postea Vuladislaus ea de re aduersus Præmislum quicquam tentauit. Pecuniam uerò Henrico duci Vuratislauiensium, qui Iuditham posterius uxorē duxit, numerauit. Alio quoq́ incommodo idē Vuladislaus paulo antè affectus est, à Brunone Olomucēsi episcopo.

Vuladislaus dux Oppoliensium.

Nam is inimicitias gerens cū Vuladislao, oppidum Ratiboriēse armata manu aggressus, cū templis & monasterijs exussit. Ab arce, siue repulsus, siue tribus millibus marcarum à Vuladislao acceptis (nam & hoc fertur) placatus, recessit.

Ratiboria incensa ab episcopo Olomucensi.

MARTINI

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER NONVS.

A AETERVM in minore Polonia cum pacatũ iam principatum Boleslaus Pudicus obtineret, anno Christi 1252 salis metalla apud Bochnã pagũ, quod iam oppidum est, quinto à Cracouia milliario inuenta sunt. Vnde uberes principi reditus accessere. Kinge, siue Cunegũdis uxoris Boleslai pietati & sanctimoniæ beneficium id, non modò Polonis, uerùm etiam finitimis populis perutile, acceptum refertur. Excinditur autem id etiã nũc altissimis & latè sub terra patentibus puteis, supernè egesta humo, solidum duritie lapidea, molesq; ingẽtes trochleis, uel equorũ, uel hominum opera circumactis extrahuntur, nonnullæ crystalli penè in modum pellucidæ. Quin ex eo quoq; colũnæ miræ magnitudinis excisæ specus cauos, & cõtignationes eorũ, atq; oppidũ ipsum superędificatũ uillasq; sustẽtãt. Aqua item è puteis illis hausta, in sal candidum excoquitur. Cum hoc metallo, simul alius quoq; thesaurus ingens & incomparabilis extitit Cracouiæ. Nam diuus Stanislaus martyr Christi, & episcopus quondam Cracouiensis, satagente Boleslao principe, & episcopo Cracouiensi Prendota, ab Innocentio quarto pontifice maximo de amplissimi B collegij sententia, re diligẽtissimè iterùm atq; iterũ examinata, in numerum sanctorum relatus est, centesimo demũ & quinto ac septuagesimo anno post mortem, qui fuit post Christi natalem 1253. In qua re perficienda cum non minima difficultas esset, propter tantam temporum intercapedinem & uetustatem, uno atq; altero miraculo diuinitùs edito, sublata est omnis dubitatio. Primùm enim Reginaldus Hostiensis episcopus, uir grauissimus, & summa in collegio Cardinalium authoritate præditus, qui maximè huic negocio aduersabatur, subito grauissimo'que morbo correptus, & aliquot dies noctes'que afflictus, nocte quadam in lecto uigilans, uirum quendam augusta specie, cultu pontificali perquàm splendido sibi adstantem, nomenq; suum & morbi illius causam edentem, cum uidisset audisset'que, impetrata uenia, è uestigio sanitati restitutus est: eodemq; puncto temporis ad pontificẽ cunctis rei miraculo stupentibus profectus, uisum ei suum, ac tam subitam ualetudinis mutationem ordine enarrauit: nempe Stanislaum episcopum sibi paulo antè apparuisse, & ab eo clementer obiurgatum se esse, quòd unus maximè ipsi aduersaretur, morbũq; suum subitò depulsum esse, cum de sententia decessurum se esse polliceretur. Itaq; orare atque hortari pontificem, ut sublata omni comperendinatione sanctum episcopum in album martyrum adscribat. Quo euidenti miraculo permotus pontifex Innocentius, rem tam diu comperendinatam tandem ad sextum Idus Septembris, Asisij in basilica diui Francisci memoriæ

1252 ann. *Salinæ Bochnẽses.*

D. Stanislaus martyr in diuorum numerum relatus.

1253 ann.

Miraculum.

Miraculum. dicata, solẽni ceremonia peragere statuit. Ea uerò die illucescẽte cum ip A semet sacris operaret̃, ecce in basilicã infert̃ adolescẽs nuper mortuus, caterua propinquorum & amicorum magno eiulatu funus prosequẽte. Ibi pontifex humi prostratus Deum orat, ut iuuene illo ad uitam reuocando, sanctitatem sui martyris Stanislai luculentius declararet. Vix pauca elocutus erat, cum uiuus atq; sanus exurrexit qui erat mortuus, quasi de somno expergefactus. Sacris atque ceremonijs omnibus ritè peractis, ipse pontifex è superiore loco pro concione grauem & luculentum sermonem habuit de uita ac meritis Stanislai: eius'que memoriæ diem anniuersarium ad octauum Idus Maij, quo die cæsus est, dicauit. Deinde anno sequenti Prendota episcopus Cracouiensis, sacri corporis eius reliquias solenni pompa de sepulchro leuauit, & hominum uenerationi exposuit. Interfuere uerò ei celebritati archiepiscopus & episcopi Poloniæ quicunq; per ualetudinem potuere, itemque Gerardus Russorum & Vitus Lituanorum episcopi. Nam & hi ad religionem Christianam iam accedebant, & illi ad societatem ecclesiæ catholicæ sese adiunxerant, quod utrunque mox plenius exponemus. Adsuere etiam cum Boleslao Pudico, Præmislus Posnaniẽsium, Cazimirus Lencicienſium atq; Cuiauienſium, Ziemouitus Masouiorum, & Vuladislaus Oppolienſium duces, & Opisso iterum legatus Apostolicus: præterea sacerdotum, abbatum, monachorũ, nobilium, & promiscui uulgi non modò ex Polonia, sed etiam è Silesia, Morauia, Boemia & Vngaria tanta multitudo, ut urbs non exigua eam non ca B peret, sed in campis ea sub diuo gregatim diuersari cogeretur. Præcessit autem anno uno celebritatem illam, ingens aquarum inundatio, in tota ferè Polonia, ex perpetuis imbribus, ab Aprili mense usq; ad uicesimamquintam Iulij delapsis, ita ut campi, agri, syluæ'q;, nauigabiles essent. In Masouia uerò præterea Lituani Viznensem oram uastarunt. Tertio deinde anno Lublinensem quoque tractum depopulati sunt, & arcem ligneam etiam tunc incenderunt. Erat autem tunc Lituanorum dux Mendocus siue Mindacus, qui Cruciferorum armis debilitatus, & in angustum redactus, anno Christi 1252 religioni Christianæ initiari cum suis assensus est: & Samagitiensem, Veisensem, Curouiensem, & Iazygum siue Polessensem tractum donaturum se esse Cruciferis promiserat, ut imminenti ab ipsis exitio sese eriperet. Quorum opera regium etiam nomen adeptus est à summo Pontifice, & à Rigensi archiepiscopo atque Culmensi episcopo solenni ritu diademate cinctus. Verùm non multo pòst stabilitis rebus suis, neque Cruciferis promissa præstitit, & religionem abiecit: & ex finitimis Christianorum regionibus prædas agebat, ut tunc è Lublinensi, pòst ex alijs, quemadmodum suis locis exponemus. Fortè autem tunc aberat Boleslaus Pudicus, expeditione Morauica occupatus, cuius expeditionis hæc fuit causa. Post interfectum Austriæ ducem Fridericum, Præmislus, siue Otocarus, Venceslai Lusci regis Boemorum frater, uel, ut quibusdam placet, filius, Austria potitus erat, ducta in matrimoniũ sorore Friderici Mar-

Marginalia:
- *Russorum episcopus catholicus.*
- *Lituanorum episcopus primus.*
- *Legatus apostolicus in Polonia Opisso iterum.*
- *Inundatio.*
- *Lituanorũ excursio in Masouiam & Poloniam.*
- *Lublinẽsis arx incensa.*
- *Lituani religionem Christianam accipiunt, & abijciunt.*
- *Mindacus Lituaniæ rex creatus.*
- *Morauicum bellum.*
- *Venceslaus Luscus rex Boem.*

A ci Margarita iam anu, quæ prius cum Henrico Friderici Imperatoris filio nupta erat. Ac Styriam quoque idem Ottocarus sibi adiunxerat: quod eo facilius fuit factu, quòd imperium in Germania tunc uacabat post mortem Friderici, Conrado filio eius, & Guilelmo comite Holandiæ, qui de imperio certabant, intra breue spacium temporis extinctis. Huic igitur Ottocaro cum Bela rex Vngarorum bellum facere uellet, & uirium ad id satis non haberet, Boleslaum generum Cracouiensem principem in auxilium euocauit. Nec ita multo antè Venceslaus rex post Miecislai Ratiboriensium & Oppoliensium ducis mortem, cum is nonnullos reliquisset liberos, Opauiam occuparat, & Nicolao filio suo notho tradiderat. Quocirca Boleslaus, ut in gratiã soceri manum Boemorum distineret, Opauiamq; Polonis rursus adiungeret, in Opauiensem orã cum exercitu ingressus, ferro & incendijs eã longè lateque uastauit, magnam'que prædam abegit, nec tamen Opauia potitus est. Ne Bela quidem operæprecij quicquam fecit. Quin à Morauis fusus fugatusq; esse fertur. Venceslaus Hagecus & superiora aliquanto aliter narrat, & huius belli & excursionis Polonicę ad Opauiam nullam prorsus facit mentionem. Nugatur autem de auxilijs à Venceslao rege missis Cracouiam contra Tartaros, ac de morte Boleslai principis, & quòd principatus Poloniæ ad Vuladislaum, & mox eo defuncto ad Præmislum Venceslai regis filios delatus, uerùm à Præmislo repudiatus sit. Sed nos Hagecum animo suo indulgere sinamus. Hac B igitur expeditione Morauica occupato Boleslao, liberior fuit excursio Lituanis in Poloniam. Venceslaus quidem rex per illud tempus mortuus apud Boemos, Præmislum filium siue fratrem, qui & ipse Ottocarus dictus est, successorem accepit: cum quo Bela pacem fecit. In Silesia uerò Cõradus, Henrici Pij filius, ditiones fratrum ex arce Bythomiensi armis infestabat. Quem quo expeditius adiuuaret Præmislus socer, dux maioris Poloniæ, cum Boleslao fratre, quem iniuria, quemadmodum superius commemorauimus, affectum, in carcerem etiam quasi insidiatorem coniecerat, in gratiam à Fulcone archiepiscopo reductus est: ac dènuò dominatum cum eo, conuentu apud Gezum acto, partitus, Gnesnam, Calissiam, Rudam seu Velunum, Pysdros, Srodam, Bninum, Biechouiam, Gezum, & Pobiediscos ei concessit. Posnaniam cum cæteris munitionibus ac territorijs ipse retinuit. His ita transactis, in Vuratislauiensem regionem duxit exercitum, & omnem eam oram quæ est circa Olesniciam, Sytzouiã, Trebniciã, & Cerequiciam oppida usq; ad Vidauam amnem, uno à Vuratislauia milliario, deinde & ultra Odram uadato flumine depopulatus est, propterea q; Henricus dux Vuratislauiensis neq; ipse partem matrimonij Cõrado reddebat, neq; ad repetendam eam à Boleslao fratre opem ei ferebat. Ad hæc, non soluebat Præmislo quinquaginta pondo siue marcas argenti, de quibus pro redẽptione cuiusdã Germani captiui fide iusserat. Tẽplis tamẽ & monasterijs, & possesionib. eorũ atq; hominibus ecclesiasticis omnino manus abstinuere milites, edicto Pręmisli. Erat tunc

Austria & Styria in ditione Boemorum.

Bela rex Vngariæ Austrijs bellum infert.

Opauia à Boemis occupata, Opauiensis tractus uexatus à Polono.

Hageci nugæ.

Vẽceslaus rex Boem. mortuus.

Ottocarus regnat apud Boemos.

Præmislus cũ fratre redit in gratiam.

Fulco archiepiscopus.

Poloniæ maioris noua diuisio.

Præmislus dux Silesiam infestat.

Præmisli religio.

Vuratislauiæ Opisso legatus summi pontificis, existimabatq; cõtume A liã fieri sedi Apostolicę, quòd se præsente & penè inspectãte Vuratisla uiensem oram Præmislus infestaret. Itaq; sacris ipsi & omnib. qui sub ditione eius erãt, interdixit. Sed mox postulãte Præmislao interdictũ illud abrogauit, ueritus, ne ad summũ pontificem deferret, q intemperanter fines legationis trãsgressus esset. Pax deinde & concordia inter Silesios fratres, episcopi Vuratislauiẽsis & aliorum procerũ interuentu cõponitur: & Glogouiensis dominatus Cõrado à Boleslao Caluo, quanquã inuito, cõceditur: Conradus obsides & captiuos dimittit. Alijs itẽ, qui prius ex pacto dimissi erant, ęstimationes capitum remittit. Dum hæc ita gerunt in Silesia, Mendocus dux Lituanorũ abiecta religione Christiana, quam simulatè ad tempus susceperat, infestior indies Christianis uicinis erat. Coactoq; è suis Lituanis pariter atq; Prussis idem sentiẽtibus ualido exercitu, in quo triginta millia armatorũ censebantur, Masouiã omnẽ crudelissimè uastauit: pagos & oppida quàmplurima, & caput gẽtis Plocẽsem arcem defensoribus uacuã, incendit: & ingẽti hominum, pecudũ & iumentorum præda domũ remissa, in Cruciferorum ditionem eodẽ furore inuasit: eaq; peragrata & exusta, homines quidẽ captos immanitate barbarica trucidauit, cęteram uerò prædam permagnã abegit. Cruciferi nõ ausi obuiã prodire tantę multitudini, munitionibus tunc sese continuere. Postea uerò anno Christi 1255, aduenientibus Ottocaro duce Boemorũ, necdum enim diadema regiũ susceperat, marchionibus Brandẽburgẽsi & Morauiæ, duce Au B striæ, Pragensi, Olomucensi, & Ermeliensi (qui fortè Varmiensis fuit, quẽ etiamnũ Teuthones à ditione siue diœcesi Ermelãdensem uocãt) episcopis, cum magnis copijs, magnaq; itẽ multitudine crucis militiam professa, aucti uiribus & animis, uicissim Prussis bellũ inferunt: & illis ad prælij dimicationem nusquã prodeuntibus, ferro & igni in obuia queq; desæuiunt. Quibus malis adacti hi qui Samensem siue Sambiensem regionem incolebant barbari, in potestatẽ Cruciferorũ uenere, & religionem Christianã suscepere. Et ne facilè ij rursus deficerent, duas ibi arces Cruciferi cum socijs cõdidere, præsidijsq; firmauere. Quarũ altera ad Preglã fluuiũ & sinum maris Balthei sita, Kynixberga lingua Germanica, quasi regius mons: altera Brunsberga, quæ aliquandiu postea fuit sedes episcopi Varmiẽsis, appellata est. Hæc quidem ob honorem & memoriam Brunonis episcopi Pragensis, siue Olomucensis, ut uult Hagecus, illa uerò Ottocari regis Boemorum: quæ postea tribus oppidis peramplis ac splẽdidis adiunctis, & portu maris amplificata, magistrorum quodã tempore fuit, nunc ducis est, domiciliũ. Cum aũt Ottocari huius & Kynixbergæ mentio facta sit, operæprecium est Æneæ Sylui errorem, quem nonnulli alij scriptores secuti sunt, redarguere: qui Ottocarum hunc omnes eas regiones quæ inter Boemiã & mare Baltheum sunt, imperio suo subiecisse, deuictisq; Tartaris Kynixbergam arcem & oppidum in Prussia condidisse scribit. Quæ ipsi ne de se Boemi finxerint, an Æneas gratiam ab ipsis inire uoluerit, non cõstat.

Lituanorũ excursio in Masouiam & Prussiam.

Plocensis arx incensa.

1255 ann. Boemorum ducis & aliorum Christianorũ expeditio in Prussiam.

Ermeland, Varmia.

Sambiensis terra subacta à Cruciferis, & ad religionem Christianam adacta.

Pregla fluuius.

Regius mons, siue Kynixberga arx cõdita.

Brunsberga.

Aeneæ Syluij error de Ottocaro.

Rem

A Rem quidem ipsam ab Æneę narratione diuersam, quemadmodum se habuerit, series historiæ nostræ & consequentium cum præcedētibus consensus, euidenter ostendit, ita ut pluribus hic uerbis triplicem Æneæ errorem coarguere necesse non sit: nempe de superatis ab Ottocaro in Prussia Tartaris, qui eò tunc non peruenere: de subactis intermedijs populis, nempe Silesijs & Polonis, uel Saxonibus & Pomeranis: & quod suum ille omnino aliquod in Prussia bellum gesserit, suisque uiribus confecerit. Aut dicat Æneas, quomodo & quando Boemi rursus Prussiam, & interiacentes illas prouincias amiserint. Cōditum est etiam eodem ferè tempore Brandeburgum in eadem Prussia, in memoriam marchionis Brandenburgensis. Et tamen marchiones sibi Prussiam, eam ob rem non uendicarunt. Sed nos ad institutum reuertamur. Pacem fecerat cum Cruciferis Suentopelcus Pomeranorum dux, ut superius narratum est. Sed quietis impatiens, nouum excitauit bellum. Etenim misso clàm cum expedita manu filio, quē obsidem pace facta à Prussis receperat, Naclum arcem Præmisli nepotis sui, conscio & adiuuante uno de custodibus, pecunia corrupto, noctu iterum intercepit. Quod ubi Præmislo nunciatum est, quantum potest cogit exercitum. Mittunt ei auxilia duces alij Polonorum, tanquam ad restinguēdum commune incēdium, Boleslaus quidem Pudicus mille armatorum, Ziemouitus autem dux Masouiæ octingentorum. Porrò Boleslaus Præmisli frater, & Cazimirus dux Siradiæ, Lenciciæ, & Cuiauiæ, ipsi suas copias ad eam expeditionem adduxere. Cum his igitur ad Naclum contendit Præmislus. Et cum arx situ arteq́ munitissima, egregiè à Pomeranis defenderetur, ac difficilis esset eius expugnatio, aliam eregionē eius ad occidentem solem summa celeritate excitauit, eique importato copioso commeatu præsidium imposuit, quantum sufficiebat ad uexandos & quasi in obsidione continendos hostes, qui in præsidio antiquæ arcis erant. Quo facto, dimisit reliquum exercitum. Fiebant autem crebrę utrinq́ ex arcibus eruptiones, & conflictus marte uario. Alteram deinde Præmislus cum Boleslao fratre & Cazimiro fecit expeditionē in Pomeranos: & omissa Nacli expugnatione, noctu silenti agmine ad Racianzum arcem Pomeraniæ, aliam à Cuiauiensi, ut uidetur, & Masouiēsi, in quam se magna multitudo Pomeranorū cum facultatibus suis propter bellum contulerat, contendit: eamq́ antelucano tempore adueniens, quamuis expergefactis ad primū tumultum custodibus, uerùm inopinata re perculsis, & quasi capta iā arce discursantibus, ac de propugnaculis sese præcipitantibus, incendio consumpsit. Post cuius discessum Suentopelcus cum exercitu non contemnendo, hostibus ex noua arce obsistere non ausis, in Naclum perrupit, & commeatu importato, suos laborantes uictus inopia, cōfirmauit. Deinde omnem conatum ad nouam arcem uel capiendam uel euertēdam conuertit. Primumq́, quo minore suorum periculo quod uolebat efficeret, sarmenta & pinguia ligna in fossas, quibus arx munita erat, comportari iubet, ut ea strue incensa arcem cremaret. Magna ui lignorum

Brādeburgum in Prussia conditum.

Suentopelcus Naclum intercepit.

Nacli obsidio.

B

Noua arx eregionē Nacli.

Racianzum incensum. Racianzum triplex.

Noua arx frustra oppugnata.

multo labore à militibus coaceruata, cũ ij plura etiam è remotioribus A
syluis petitum iuissent, erumpunt præsidiarij: subiectoq́; igni, id quod
iam comportatum erat materiæ, sine ullo arcis periculo comburunt.
Hoc primo conatu frustratus Suentopelcus, ui arcem expugnare niti-
tur: factaq́; è clipeis testudine, milites eius siccas fossas transgrediũtur,
& sub ipsa propugnacula subeunt: atq; alij ignem subijciunt, alij ascijs
& securibus ligneos arcis parietes perrumpere conantur. Sed saxis &
magnis molibus supernè deiectis, iaculisq́; uehementius afflicti, uigin-
ti desideratis, compluribus uulneratis, irrito cœpto recesserũt. Nec ta
men destitit Suentopelcus ab incœpto. Sed cum aperta ui noua arce
potiri non posset, ad dolos se conuertit. Reducto enim domum exerci
tu, auctoq́;, statim reuertitur, nec longè ab arce in conualle quadam in
insidijs cõsidit: suis in antiqua arce noctu per fidum internũcium, quid

Poloni funduntur à Suentopelco.

fieri uelit, præcipit. Orta luce Pomerani ex antiqua arce, quemadmo-
dum iussi erant, decurrunt, & aduersarios ad pugnam prouocãt. Non
detrectant illi. Pomerani inito prælio fugam simulant: instant Poloni
fugientibus, ita in insidias præcipitantur. Nec tamẽ inulti cadũt. Qui-
bus ad unum partim cæsis, partim captis: Suentopelcus uictoriæ signa
præ se ferens, ad nouam arcem accedit, deditionem postulat. Respon-
dent ij qui erant in præsidio: Plures in arce superesse, qui de fraudulen-
tis uictoribus pœnas expetituri essent. Videns autem Suentopelcus
omnes suos conatus in irritum recidere, difficulterq́; se Naclum retine

Pax inter Suentopelcum & Præmislum.

Xyna oppidũ.

re posse, ad pacem cum Præmislo faciendã inclinari animo cœpit. Nec B
difficulter ea, Popone uno de Cruciferis, qui Suentopelcum & Præmi
slum materno sanguine attingebat, interueniente coiuit. Conuentu e-
nim apud Xynam acto, Suentopelcus per sententiã Poponis ex cõpro
misso latam, Præmislo Naclũ reddidit: Præmislus uerò Suentopelco
pro impendijs & Raciansi demolitione quingentas marcas argẽti, cer-
tis pensionibus exoluturum se esse, nouẽ obsidibus nobilibus datis, ca
uit: & exoluit postea. Captiui utrinq; dimissi. Pax perpetua mutuo iu
reiurãdo firmata est, ita ut neuter alterius ditionẽ unq; inuaderet. Nec

Præmisli mors & laudes.

toto ab ea pace facta anno circumacto, Prẽmislus triginta sex annos na
tus, pridie nonas Iunij immatura morte extinctus, & Posnaniæ sepul-
tus est. Mitissimus sui temporis princeps, & supra ætatem prudẽs: iu-
sticia autem & animi moderatione in iudicãdo tanta, ut eius iudicium

Sobrietas et animi moderatio.

uictus atq; uictor ex æquo probarent. Ebrium aut iratũ eum nemo ui-
dit. Vsq; adeò uerò addictus fuit religioni & cultui diuino, ut per tem

Pietas & religio principis.

pus quadragenarij ieiunij cilicina ueste super nudũ corpus, & uino di-
luto admodum, aut insipidiore ceruisia uteretur. Nocturnis tẽporib.
cum dormire putabatũ, prolixæ precationi uacabat. Porrò qua die cœ-
nã Christi ultimã anniuersario ritu recolimus & reprẽsentamus, duo-
decim pauperũ pedes reuerẽter abluere, extersosq́; deosculari, & pau-

Ouanscẽse monasterium conditum.

peres ipsos uestire quotãnis solitus est. Ouãscẽse monasteriũ Cisterciẽ
sis sectæ puellis ad Varthã fluuiũ cõdidit. Srodicense uerò Dominica-
norum Posnaniã transtulit: Gnesnense etiã xenodochium, siue hospi-
tale

A tale sepulchri Christi militibus contulit & commendauit, & præposito Miechouiensi subiecit. Præter multas autem alias pias largitiones, Gnesnensi quidem ecclesiæ Cirnelinum pagum, Posnaniensi uerò Bucum donauit, non sine inuidia & offensione procerum. Plurimis uerò alijs laudibus eum cumulari à Bascone annalium scriptore, custode Posnaniensi, Dlugossus memorat. Sed eius Basconis scripta nos non uidimus. Reliquit autē Præmislus quatuor filias, Constantiam, Veronicam, Oscam siue Agathiam, & Euphemiam, ex Elizabetha uxore susceptas, & filium posthumum post quartum mensem natum: cui paternum nomen inditum est. Eodem anno, qui fuit post Christum natū 1257, Iacicus siue Iacinctus diui Dominici institutum uitæ professus, post exhaustos multos labores in Polonia et Russia pro religione Christiana, de exilio huius uitæ in cœlestem domum commigrauit, ad decimumoctauum Calendas Septembris. Non omnino tunc Silesia ab intestinis motibus immunis erat. Etenim Boleslaus Caluus cùm dolore amissæ Glogouiæ percitus, tum bello superiore exhaustus, ut iram simul & cupiditatem suā expleret, facinus aggressus est impiū & sacrilegum. In episcopum enim Vuratislauiensem Thomam templū Gorcēse dedicantem, et Bogusalum prępositū, & Heccardum canonicū, cum Teuthonibus satellitibus suis manus iniecit, captosq́ꝫ ad subuculā usqꝫ expoliauit, & in arcem Vulai, atqꝫ inde Legniciam deportauit. Poscebat autem eos decē millia marcarum. Quę cum non darent, cōiecit eos B in tetrum carcerē, constrictos compedibus. Qua re cognita, Fulco archiepiscopus Gnesnēsis, Lenciciā synodū conuocauit, ac de synodi sententia Boleslaum Caluū diris deuouit. Vuratislauiēsi uerò omni diœcesi sacris interdixit. Deinde (cum nihilo magis dimitteret captos Boleslaus) Pontificem max. Alexandrum quartum certiorē ea de re fecit: & quid porrò fieri oporteret, rogauit. Rescripsit ille archiepiscopo, ut Poloniam omnem ad arma contra Boleslaum sumenda Crucis prædicatione unà cū cæteris episcopis concitaret. In eandem sententiā Magdeburgensi quoqꝫ archiepiscopo de concitandis Germanis scripsit. Sed interim Thomas pertæsus diri carceris, duobus millibus marcarum, & commutatione decimarum manipularium in pecuniarias per totam diœcesim suam, unà cum præposito & canonico se redemit. Conscijs fratribus Henrico & Conrado, Boleslaum hæc patrasse creditum est, propterea quòd illis quoque commodo pactum illud de commutādis decimis fuit. Retinuerunt'que mordicus tam ipsi, quàm posteri eorum, id quod tunc ab episcopo per uim expressum est. Neque uerò uno illo scelere Boleslaus contentus fuit. Nam Præmislo, cuius ope Conradus gener nitebatur, mortuo, Conradum quoque fratrem per fraudem capere, & bonis dudū datis, exuere adortus est. Sed hoc non itidem successit. Certior enim factus Conradus de insidijs fratris, cum Legniciam ab eo dolose ad conuiuium uocaretur, cum expedita manu profectus est: & reliquis in sylua propinqua Legniciæ latêre iussis, cum paucis expeditioribus ueniens, à Boleslao simula-

Basco annaliū scriptor.

Præmisli liberi.

Præmislus posthumus natus.

1257 ann.

Iacicus monachus sanctus.

Boleslai Calui facinus impiū.

Vuratislauiensis episcopus in uincula coniectus.

Vulai arx.

Boleslaus Caluus excommunicatus.

Decimæ manipulares in pecuniarias commutatæ in Vuratislauiensi diœcesi.

Boleslaus Caluus à fratre captus.

ti officij causa obuiam prodeunte in arcem deducitur. Vbi conspicit A loca superiora ab armatis teneri, anteuertit meditatum fratris facinus: captumq́ eum, metu perculsis omnibus, asportauit: & in custodia habitum aliquandiu, atq; ea, quam ab episcopo Vuratislauiensi emunxerat, pecunia multatum, postea dimisit. Sic Boleslaus laqueo, quem alteri tetenderat, ipse se implicauit. Anno sequenti, terræ motus uehemens Poloniam concussit, & animos hominum propter raritatem rei, non metu tantum, uerùm etiam religione impleuit: uelut magnorum malorum, quæ mox consecuta sunt, prodigium. Nam & ciuilibus bellis mox agitata, & barbarorum excursionibus afflicta est. Ciuilium bellorum Cazimirus dux Siradiẽsis, Lenciciẽsis & Cuiauiensis causa fuit. Cuius inexplebilis cupiditas eò usq; progressa est, ut Ziemouito fratre in uincula cõiecto, quemadmodũ superius memorauimus, Siradiẽsem tractum, cuius hæreditas secundum Boleslaum fratrem iure ad utrumq; peruenire debebat, solus occuparet: Landense territoriũ, unde prius à Boleslao Pio duce Calisiensi depulsus erat, iterum inuaderet: itemq́ Racianzũ episcopo Vuladislauiensi auferret, quod tamẽ post reddidit, cũ ei litẽ intendisset episcopus: Lelouiẽse uerò territoriũ Boleslao Pudico adimeret, munita uel pręsidio firmata arce in colle supra oppidum. His igitur de causis primus omniũ Boleslaus Pius Calisiensiũ dux in eũ arma sumpsit, inita societate cũ Varcislao Boguslai filio, Ciassubiorũ & Stolpensium Pomeranorũ duce, quòd is Suentopelco, B cuius tunc gener Cazimirus factus erat, propter iniurias quasdam infensus esset. Obtinebat Boleslaus etiã Posnaniensem dominatũ, utpote tutor liberorũ fratris defuncti. Itaq; cõscripto ex omni maiore Polonia magno exercitu, cõiunctisq; cum Varcislao uiribus, Cuiauiam uastabundus ingreditur. Inouuladislauiam arcẽ cum primo impetu capere nequiuisset, obsidione cinxit. Nõ habebat Cazimirus exercitum, & Inouuladislauiæ cæterisq; munitionibus suis metuebat. Itaq; consiliũ ex re capit. Legatione ad Boleslaũ missa, bellũ deprecatur. Landẽse territorium redditurũ se ipsi esse promittit, arcemq́ quã in eo pręsidij causa cõmunierat, demolíturũ. Secutus fidẽ eius Boleslaus, obsidionẽ soluit, exercitumq́ dimisit. Sed Cazimirus nõ modò non præstitit Boleslao quæ receperat, uerùm etiã Calisiensem tractũ uicissim insequenti anno populatus est, cũ de clade Varcislai, cui Boleslaus ex fœdere auxilia miserat, in Pomerania, cognouisset. Proficiscebatur tunc Boleslaus Calisia Posnaniam, cũ de excursione Cazimiri nuncium accepit. Nec mora, cum solo comitatu suo aulico reuertens, triginta tantum equitibus in itinere collectis, & agrestibus, quos hostes damno affecerant, sequentibus, in sylua cui Soleciæ nomen est, non procul ab Opatouico archiepiscopi pago, hostilem exercitum consequitur, & magno animo impetum in eum facit: extremisq; perturbatis, & primos impellentibus, & omnibus maiores multo quàm erant insequentium se copias (propterea quòd sylua longiorem prospectum adimebat, clamãtium uerò sonitum ampliorem reddebat) esse credentibus, uniuersum agmẽ in fugam

1258 ann. Terræ motus.

Cazimiri ducis cupiditas & scelera.

Ziemouitus frater captus.

Siradia præerepta.

Landense territorium inuasum.

Racianzum captum.

Lelouia intercepta.

Lelouia arx munita.

Varcislaus Cassubiorum dux.

Cuiauia infestata à maioribus Polonis.

Inouuladislauia obsessa.

Calisiensis regio uexatur.

Boleslai audacia et uictoria.

A in fugam agit, prędam excutit, & cùm alios quosdam ex hostibus, tum Martinum Cuiauiensem palatinum saucium, captiuum abducit. Nec tamen clade hac affectus Cazimirus acquieuit. Sed non ita multo pòst Hercaboldum Gnesnensem (nisi fortè mendose Gnesnensis pro Posnaniensi apud Dlugossum scriptus est) Nicolaum Calissiēsem palatinos, Simonem sacerdotem, Hercaboldi fratrem, & alios nonnullos ex nobilitate, per speciem colloquij euocatos, cepit, ut captiuorum commutatione palatinum suum recuperaret. Deinde Pacossum oppidū, quod in Boleslai ditione erat, capit, & arcem in eo munit. Indeq; Calissiensem oram liberius infestabat. Ibi tunc Boleslaus Pudicus, & Ziemouitus Cazimiri frater, ut & Boleslao Pio subuenirent, & suo quoq; nomine Cazimirum ulciscerentur, coniunctis cum Boleslao Pio uiribus, Lenciciensem tractum crudeliter uastant, arcem ædificant, & commeatu copioso implent, ac Ziemouito commendant. Fractus hisce incommodis, metuq; maiorum Cazimirus, inducias duorum mēsium petit, æqua omnia se esse facturum promittit iureiurādo dato. Sed elusis ducibus, amotoq; præsenti periculo, non seruauit fidem. Itaq; insequenti anno Boleslaus Pius in Cuiauiam duxit exercitum. Deprecante uerò Cazimiro, non prius deduxit, quàm ille arce Landensi & Pacosso præsidia deduceret. Quod quidem Cazimirus extrema penè adactus necessitate fecit, cū alio quodam infortunio maximo multatus esset. Nam duo filij eius, Lescus, cui Nigro cognomē fuit, & Ziemomyslus, è prio-
B re matrimonio suscepti, ueneno, ut aiebant, à nouerca appetiti, ut uerò credere par est, iusta Dei uindicta incitati, Siradiensem atq; Lenciciensem ditionem absente patre, proceribus cum omni nobilitate fauentibus, occuparunt: & Lescus quidem Siradiensem, Ziemomyslus uerò Lenciciensem obtinuit. Ita qui aliena iniustè appetebat, sua turpiter amisit. Atque hi tunc sanè ciuiles motus in Polonia, inter propinquos, agnatos, fratres, parentes atque liberos extiterunt. Dum autem hi sic inter se bellum gerunt, ecce Tartarorum ingens uis Nogaio & Celebuga ducibus in Poloniam sese per Russiā mense Decembri effudit, Russis ipsis adiutoribus atq; ductoribus, nec scimus an authoribus etiam, ut Cazimiro gratificarentur. Flumina tunc iam glacie concreta erant. Itaque summa celeritate usi, & Lublinensem oram, quam à Lituanis uastatam superiori tempore, Daniel Russorū rex arce Lublinensi intercepta, ac turri rotunda præsidio'que firmata usurparat, prætergressi, in Sendomiriensem impetum faciunt, & plurimos mortales incautos opprimunt, monasterium Zauichostense, quod Boleslaus Pudicus nuper condiderat, & uigintiquinque pagis dotatum puellis diui Francisci, siue diuæ Claræ, quod perinde est, uitæ institutum professis attribuerat, diripiunt: item'que id quod in Lyssecio siue Caluo monte situm est: Sendomiriense oppidum incendunt: arcem, nullo respirandi spacio defensoribus dato, die nocte'que oppugnant, uerùm nullo operæprecio. nam à multis ea gnauiter defendebatur. Pleraque enim omnis uicina nobilitas, & oppidani atque agrestes multi cum uxoribus,

Mart. palatinus Cuiauiensis captus.
Palatini Posn. et Caliss. capti.

Pacossum oppidum captū.

Lenciciensis arx munita, & Ziemouito tradita.

Landa & Pacossum Boleslao Pio reddita.

Cazimirus à filijs Siradia et Lencicia pulsus.

Tartari uastāt Poloniam.

Lublinum à Russis interceptum, & turri munitum.
Zauichostense monasterium conditum, & mox direptū.
Sendomiria incensa.

uxoribus, liberis & fortunis suis ad primum aduentum hostium eò cō A fugerant. Ibi Russorum duces, Leo & Romanus, Danielis filij, & Basiliscus frater, qui in castris Tartarorum erāt, primùm per internuncios, deinde per se ipsi cum Petro de Crempa præfecto arcis agunt, ut si se, arcemq́ue seruatum ire uelit, ad Tartarorū duces in castra ueniat: & imperata se facturum professus, paruo se, arcemq́ue, & omnem multitudinem redimat: fidem dant, nihil in ea re fore periculi: se hæc ita cōfecturos esse. Credidit præfectus, Russos Christiani sanguinis misericordia commotos, quemadmodum præ se ferebant, illa suadere & recipere. Confirmabāt autem promissa sua, impetratis aliquot dierum inducijs. Itaque præfectus cum Sbigneo fratre & primoribus ex nobilitate ad castra hostium, quemadmodum conuenerat, proficiscitur: duces barbarorū, ut erat edoctus à Rusisis, adorat: de salute sua et arcis supplex agit. Barbari, ut sunt fallacissimi, fideiq́ue expertes, in supplices impetū faciūt, spoliatos & uerberatos immaniter obtruncant. Et confestim sublato clamore, effuso cursu in arcem, nihil tunc eiusmodi expectantibus defensoribus, inuehuntur: & in cæde hominum, omnibus perterritis, & latebras quærentibus, promiscuè grassantur. Matronas tātum & puellas formosiores ad contumeliam & explendam libidinem (ut est gens libidinosissima) adseruarunt. Defessi autem cædendo, reliquū uulgus hominum gregatim in Vistulam impulerunt. Tanta uerò cædes in arce tunc facta esse dicitur, ut sanguis cæsorū ad Vistulam usque deflueret. Incensa arce barbari nulla mora interiecta uersus Cracouiam Rus- B sis ducibus itineris contendunt, & urbem defensoribus uacuam incendunt, ualetudinarios & mendicos trucidant. Nam Boleslaus princeps accepto nuncio de capta Sendomiria, in Vngariam cum uxore (mater enim anno superiore mortua erat) profugerat. Cætera hominum multitudo partim in syluas sese abdiderat, partim munitionibus arcium sese defendebat: & Cracouiensem quidem arcem Clemens palatinus tutatus est. Tartari uerò cædibus & incendijs usque ad Bythomiam in Oppoliensi tractu impunè prouecti, post alterum siue adeò tertium mensem præda onusti in Russiam reuerterunt. Annus autem quo hæc gesta sunt, fuit post Christum natum 1260. Tametsi Dlugossus etiam præcedenti anno de eadem Tartarorum excursione, & strage Sendomiriensi memorat. Nisi fortè bis tunc Tartari in Poloniam excurrerunt. Quod quidem inde mihi fit credibile, quòd priorem illam sub brumam, initio mensis Decembris, factam esse scribit idem. Nam eam, qua Sendomiria capta est, æstatis initio accidisse constat ex eo, quòd in hodiernum usque diem strages illa quasi martyrum Christi, anniuersaria celebritate postridie Calend. Iunij, Sendomiriæ magno populi concursu recolitur, magna Alexandri quarti Pontificis max. indulgētia cumulata ac dedicata. Per hęc tempora Michael Palęologus imperium Constantinopolitanum pulsis Gallis cum Balduino Imperatore post annos quinquagintaocto, uel, ut alij uolunt, tres & sexaginta, Græcis restituit: nec multo pòst in Lugdunensi concilio concordiam

Russorum dolus.

Adoratio principis apud Tartaros.

Sendomiriensis præfectus à Tartaris occisus.

Sendomiriensis arx capta et incensa.

Strages insignis.

Tartari libidinosi.

Cracouia iterum incensa à Tartaris.

Boleslai fuga in Vngariam.

Arx defensa.

1260 ann.

Martyrū dies Sendomiriæ.

Constantinopolitanum imperium Græcis restitutum.

A concordiam inter Græcos & Latinos tredecies scissam & refectam, redintegrauit. Siculum uerò & Neapolitanum regna, quæ post Friderici Imperatoris mortem Manfredus filius eius nothus inuaserat, Clemens quartus Pontifex maximus Carolo Ludouici regis Francorum fratri addixit, à quo Manfredus, & mox alio prçlio Corradinus, Friderici è Conrado filio nepos, interfectus est. Tartarorum autem duces quidam in Asia religionem Christianam susceperunt, & magnas res in Syria & Persia socijs Armenorum regibus contra Saracenos & Ægyptios aliquandiu gesserunt. E' quibus unus Cassanus, successoribus suis Persarum regibus nomen dedit. Quòd autem Russorum regis mentionem dudum fecimus, ita se res habuit. Post mortem Colomanni Vngari, Haliciensium regis, Daniel Romani ducis filius aduersæ factionis ducibus uel domitis, uel in suam sententiam adductis, magnam potentiam & monarchiam ferè in Rusfis Australibus usurpabat. Et quo maiorem sibi authoritatem compararet, legatione ad Opissonem legatum apostolicum in Poloniam missa, cum promitteret se cum uniuersa gente sua ad Romanæ & catholicæ ecclesiæ societatem siue unitatem accessurum, & Christianas regiones aduersus Tartaros, qui iam ingentem formidinem omnibus principibus Christianis incusserant, defensurum, nomen ac diadema regium sibi & posteris suis, necquicquam dissuadente Opissoni Prendota episcopo Cracouiensi, & nonnullis alijs, impetrauit. Verùm consecutus id quod concupierat, fidẽ

Græci cum Latinis cõiuncti.

Siculum & Neapolitanum regna ad Gallos translata.

Manfredus & Corradinus occisi.

Tartari Christiani.

Persarum reges à Cassano Tartaro originem & nomen habent.

Daniel rex Russorum.

Russorũ perfidia.

B & iurisiurandi religionem uiolauit: & in pristinum errorem relapsus, non modò non defendit à barbaris Christianos, uerùm etiam cum Tartaris, ut iam diximus, pariter infestauit, mox etiam cum Lituanis. Nam cum eis Suarnonem sororis filium, cum magna manu ad populandam uastandamque Masouiam misit. Qui celeritate usi, Ziemouitum ducem, cum Conrado filio & aulico comitatu in Iassousco prædio securè rusticãtem, cepere, & supellectilem eorum omnem diripuere. Et Ziemouitum quidem Suarno barbarica crudelitate interfecit: Conradum uerò Mindacus, cui cesserat, seruauit, & pecunia redemptum postea dimisit. Tunc autem his patratis, Masouiam penè omnem duce orbam, Rusfi cum Lituanis populabũdi peragrarunt. Non tulere Masouij, duces suos circumuentos esse, & patriam uastari. Itaque facto agmine equites pariter & agrestes, hostibus obuiam prodeunt: & quamuis longè impares uiribus, tamen indignatione animos ministrante, apud Dlugosedlum pagum impetum in eos faciunt, & magnam quidem in eis stragem edunt: sed ad extremum abundante hostium multitudine superantur, & fugam capessunt. Hac elati uictoria barbari, Cuiauiæ quoque magnam partem depopulati, incensis multis pagis & oppidis, ingentem prædam abegère. Miseratus autem acerbam illam cladem Masouiæ Boleslaus dux Calissiensis, & precibus Gertrudis Ziemouiti uxoris exoratus, uenit cum exercitu in Masouiam, copiosum commeatum & fabros secum ducens: releuataque populi calamitate & inopia, & arce Plocensi, quæ ab hostibus

Suarno dux Russ.

Ziemouitus Masouiorum dux interfectus.

Conradus redemptus.

Masouia uastata à Rusfis.

Masouij uicti.

Cuiauia uexata à barbaris.

Plocensis arx instaurata.

exusta

exusta fuerat, refecta, & munita, & uiduę liberisq́ eius Boleslao & Cō A rado tradita, discesit. Reuertuntur deinde æstate sequenti Lituani in Masouiam: & non respondente eorum cupiditati atq; spei præda, longius progresi, Louiciense territorium, quod Archiepiscopo Gnesnēsi à Conrado primo Masouiorum duce donatum esse memorauimus, ferro & incendijs uastarunt. Graues autem iam admodum non modò Masouiæ, sed & Boleslai Pudici ditionibus Lituani esse cœperant, ni diuinitùs auxilium affulsisset. Intestini enim eorum motus respirandi spacium nostris dederunt. Etenim Mindacus Lituanorū dux à Stroinato fratris filio per insidias dormiens cū filijs interfectus est, & Stroinatus dominatu potitus. Nec pacatior is futurus erat, aut mitior in Christianos. Mox enim initio principatus sui Masouiam circa Ciruinum depopulatus est: captaq́ Orsimouia arce, mares quidem puberes trucidauit, impuberes uerò cremauit, porrò fœminas cum cętera prędā captiuas abduxit. Sed citò scelerum suorum pœnas dedit. Nam à Voisalco Mindaci interfecti filio superstite, qui monasticæ uitæ institutum apud Russos professus erat, & à Theophilo eiusdem Mindaci consobrino uenationi uacās captus, excruciatus, atq; necatus est. Nec ita multò pòst Voisalcus Lituanorum dominatu potitus, à Leone Danielis Russorum regis filio per dolum interfectus est. Dum hæc ita turbantur in Lituania, non putauit Boleslaus Pudicus prætermittendam sibi esse illam occasionem, quin Iazygas finitimos & infestos ditionibus suis ulcisceretur. Itaq; duxit in eos exercitum, & quidē composito agmine, instructaq́ acie incedebat. Neq; enim dubitabat eos, ut erat gentis ad moriendum iuxtà ac uincendum pertinacia, ad pugnam quamuis iniquam sibi occursuros esse, neq; passuros, ut se inspectantibus regio sua uastaretur. Nec sanè opinione sua falsus est. Nam ut Boleslaus fines eorum ingressus est ad uicesimam secundam diem mensis Junij, adest mox omnis multitudo barbarorum Conatho duce ad depellendum bellum parata: & uix præuisa à speculatoribus nostris, illucescente sole ad statiua nostrorum magna alacritate contendit. Educit suos Boleslaus in aciem, concurritur infestis animis: cumq́ aliquot horis marte dubio pugnatum esset, tandem superante nostrorum multitudine, ad paucos rediguntur barbari, ducemq́ inter primos pugnam cientem amittunt: nihilo tamen magis pedem referunt. Ita fortiter dimicantes ad internecionem usq; cæsi sunt, adeò, ut ex eo tempore nomen quoq; Iazygum penè deletum sit. Regione eorum deinde potitus Boleslaus, exiguas gentis reliquias Christianam religionem suscipere, capitali pœna in contumaces sancita, coegit: & ne regio uasta & inculta maneret, colonias eò deduxit. Ab Vrbano autem quarto Pontifice maximo impetrauit mandatum ad Archiepiscopum Gnesnensem, ut nouum genti præficeret episcopum, cuius exemplum extat apud Dlugossum. Verùm id fortasis tunc ad rem collatum non est. Nunc sanè tractus ille est in diœcesi Lucēsi, seu Luceoriensi, quam Ludouicus rex posterius condidit. Annus hic fuit post Christum natum 1264, quo post

Louiciense territorium uastatū à Lituanis.

Mindacus Lituanorum rex interfectus.

Orsimouia arx.

Stroinatus trucidatus.

Voisalcus Lit. dux interfectus.

Iazyges à Boleslao Pudico uicti ac penè deleti.

Conath dux Iazygum interfectus.

Iazygum reliquiæ ad religionem Christianam adactæ.

1264 ann.

A post comete trimestrem apparitionem pestis acerba in pecora & pecudes in Polonia grassata est. In Prussia uerò Cruciferi aduersa fortuna usi, penè deleti sunt à barbaris. Magistrum quidem Helmericum, qui Conrado Landigrauio Turingiæ successerat, cum Theodorico marsalco in prælio quodam amiserunt. Insequēti anno Rusi duce Suarnone magna ui, in Sendomiriensem oram populabundi inuasere. Sed à proceribus Sendomiriēsibus cum nobilitate & agrestibus præter opinionem occurrentibus, & impetum in palantes facientibus, insigni clade profligati: & cæsis captisq; multis, & præda omni excussa, in turpem fugam acti sunt. Iritatus autem uehementius quàm solebat Boleslaus excursionibus Russorum, eas pariter & Ziemouiti cędem ultum ire cupiens, anno sequenti expeditionem in Rusiam suis indicit. Ad Ropcice oppidum conuenire omnes iusi. Summa rerū & administratio belli Petro palatino Cracouiensi cōmissa. Nam Boleslaus ipse ad eam expeditionem profectus non est. Verùm precationibus & supplicationibus cum Kinga uxore uacās, exercitus sui curam & protectionē Deo commendabat. Petrus uerò suscepto exercitu, hostilem regionem ingressus, prudenter & accuratè omnia agere, instructis ordinibus cautè progredi, speculatores quoquouersus dimittere, castris loca opportuna capere, excubias in omnes partes seruare, neque pabulatores, frumentatores, & lignatores absq; firmo armatorū prę́sidio castris emittere: non ignorans, cum uafro hoste sibi rem esse. Nihil autem nisi de ca-

Pestis in Polonia.

Cruciferi afflicti à Prußis.

Russorum excursio in Poloniam.

Rußi pulsi.

Rußicum bellum.

Ropcice oppidum.

Exercitus ducendi ratio.

B strensis consilij, & maximè Ioannis Sendomiriensis palatini sententia faciebat. Nō multum in hosticum progreßsis Polonis apud Pietā, hoc loco nomen est, occurrit Suarno dux (Nam Daniel rex haud multo antè erat mortuus) ingentes Russorum & Tartarorum in auxilium euocatorum copias ducens: nec lōgè à nostris castrametatus est. Et eo quidem die quieuere nostri. Sequenti uerò, qui erat decimusnonus Iunij, quòd eo die prosperè contra eosdem Rusos apud Zauichostum ante complures annos dimicatum erat, educit suos in aciem Petrus, diei illius uictoriæq; admonitos. Nec detrectat pugnam Suarno. Eminus primùm Poloni balistis, hostes arcubus pugnabant. Sed quoniam eo pugnandi genere meliore loco erat res hostium, expeditiori genere armorum plures de Polonis uulnerātium, magno mox impetu Poloni in hostiles acies inuehuntur, & cominus hastis atq; gladijs rem gerūt. Nec mora, superiore loco nostrorum res esse cœpit. Referunt pedem hostes, instant nostri. Nitebatur restituere pugnam Suarno. Sed cum nihil ageret, in fugam se conijcit. Hic uerò uniuersa acies hostium conuertitur, & mutuo sese impellit & impedit. Cædunt nostri terga fugientium, & plurimos abiectis armis uiuos capiunt, & plena potiuntur uictoria: direptis'que opulentis castris, & agris maiorem in modum uastatis, uictores in Poloniam reuertūtur. Ita uerò uires & animi Russorum ea clade fracti sunt, ut permultis deinceps annis nihil hostile contra Polonos molirentur. Porrò Boleslaus abundè contentus repressisse ea uictoria feroces Russos, ipse quoque quieuit, benignus & mi-

Danielis regis mors.

Rußi & Tartari profligati à Polonis.

Suarnonis fuga.

Precũ piarum efficacia.

tis princeps: cuius cum uxore precibus adeò impetrata esse illa uictoria existimata est, magis quàm humanis uiribus parta, de tanta scilicet hostium multitudine, ut quadruplo ea nostros excederet. Quin & illud memoratur, oranti Kingæ astitisse duos cãdidatos, & futurum belli euentum prædixisse. Atq; ij Geruasius & Protasius, quorum memoriæ dicata erat dies illa, qua pugnatum est, fuisse crediti sunt. Vastata

Masouia à Lituanis & Prussis uastata.

est hoc anno rursus à Lituanis & Prussis Masouia, Boleslao & Conrado ducibus munitiones tantum defendentibus. Sub idem tempus Bo

Brandeburgense bellum.

Conradus marchio Brandenburgensium.

leslaus dux Calissiensis cum Cõrado marchione Brandeburgensium, de Santoco bellum, quanquam incruentum, gessit. Cuius originẽ perplexè Dlugossus attigit. Nam cum Boleslaũ Conrado marchioni Constantiam Præmisli fratris filiam despondisse, & Sãtocum in dotem dedisse memorasset, quinto pòst anno scribit idem, Santocum à Polonis negligentius custoditum, à Saxonibus interceptũ esse, & Conrado traditum. Atq; id molestè ferentem Boleslaum, exercitum duxisse ad recuperandam arcem. Sed, intercedentibus utrinq; proceribus, cõuenis

Santocum & Drenum arces dirutæ.

se inter duces, ut Boleslaus Santocum, Conradus uerò Drenũ, ne prædonibus, & publicę pacis turbatoribus essent receptui, demolirentur. Duplex hic peccatum est. Nam si Santocum in dotem datũ fuit Conra

Drzen.

do prius, quomodo postea uel ab eodem interceptũ, uel à Boleslao qui dederat, armis repetitum est? Deinde quid in Drenũ Cõradus iuris habuit, quod ante aliquot annos in potestate Prçmisli Boleslai fratris fuisse, & ab eo recuperatum esse, cum à Cassubiorum duce interceptũ fuisset, idem Dlugossus scribit? Nos in ea re quid sequamur, non habemus. Non stetit autem pactis Boleslaus. Sed cum exercitu fabrisq; reuertens, magna celeritate castellum intra ambitum ruinarum arcis Santocensis muniuit: commeatum importauit, & præsidiũ imposuit. Quo cognito Marchio, post perfectam munitionẽ atq; discessum Boleslai, cum exercitu aduenit, arcem acriter oppugnat. Et facilè uoti compos factus esset, quòd propugnacula recens excitata infirmiora erãt, quàm ut sustinere uim oppugnantium diutius possent, ni citò Boleslaus saluti suorum, qui in præsidio erãt, consulens, missa ad Conradũ legatione, seruaturum se esse pacta recepisset. Nec mora, deducto prçsidio demolitus est arcem. Ita tunc bellum illud inter initia restinctum est. Fatale

Henricus Vuratislauiensium dux obijt.

Vuladislaus archiepiscopus Salisburgensis.

Salomea Haliciensis regina mortua uirgo sancta.

Scalense monasterium Zauichosto translatum.

hoc tempus ducibus Polonicæ nationis fuit. Primùm enim Henricus tertius Vuratislauiensis dux ueneno, ut creditum est, extinctus est, relictis Henrico filio, & Heduigi filia impuberibus. Quorum tutelam Vuladislaus patruus, archiepiscopus Salisburgensis, paucis annis, quibus superstes fuit, gessit. Deinde Salomea Haliciensis regina, Boleslai Pudici soror, cum post mortem Colomanni uiri integra in Zauichostensi monasterio, deinde in Scalensi (nam eò id Boleslaus transtulerat) sanctè pieq; uitam exegisset, natu iam grandior defuncta est, & funus Cracouiam ad diui Francisci illatum. Fertur autem corpus eius multis diebus post mortem seruatum, suauem odorem spirasse, & oleum sudasse, quo inuncti ægroti conualuerint. Iisdem diebus Cazimirus

quoq;

A quoque Cuiauiensis & Lenciciensis dux obijt, qui moriens Lescum filium, cui Nigro cognomen fuit, Siradiensem ditionem retinere passus est, ut ab eo fuerat occupata: reliquas uerò Ziemomyslo Lesci germano, cui Suentopelci filiam Salomeam desponderat, cum tribus alijs, nempe Cazimiro, Vuladislao cui Loctico, quasi cubitali propter breuem staturam cognomen fuit, & Ziemouito ex altero matrimonio susceptis, partiendos reliquit. Et Cazimiro quidem Lenciciensis obtigit. Cuiauiensem uerò Ziemomyslus & Vuladislaus inter se diuisere, ita ut Ziemomyslo Vuladislauiensis, Vuladislao Brestensis tractus cederet. Dobrinensem uerò Ziemouitus obtinuit. Quam uel promisso tenus acceperāt, ac nō re ipsa obtinuerant Cruciferi, uel certè reddiderant Cazimiro post longas controuersias: quas extitisse inter eos, argumento sunt arbitria & compromissa, quę extant in archiuo regio. Diploma quidem Cazimiri huius anno Christi 1233 editum, Culmensis tantummodo terræ concesionem à Conrado patre factam Cruciferis approbat. Condidit autem Cazimirus hic, pater inquam, monasterium Dominicanis in Breste oppido. Suentopelcus etiam Pomeranorum citeriorum dux eodem anno mortuus est ætate decrepita. Reliquit autem quatuor filios, Mestuinum siue Mesciugum, Varcislaum, Samborium, & Ratiborium. Quibus moriens præcepit, ut bello Cruciferis inferendo, quoad possent, [illegible]stinerent: Polonos uerò duces omni ratione & beneuolentia sibi deuincirent. Quorum illi præceptorum immemores, magnis se postea calamitatibus implicarunt. Per idem tempus Clemente eius nominis quarto, pontifice sancto & religioso uita defuncto, tribus ferè annis sedes Romana uacauit, propter ambitionem ac dissidium Cardinalium. Porrò Ziemomyslus, Cazimiri filius, Vuladislauiensem dominatum adeptus, despicatui suos habere cœpit: cum Cruciferis, apud quos ab ineunte ætate educatus erat, familiarius uiuere, eorum arbitratu omnia agere, & consilijs niti. Quibus rebus offensa nobilitas, musitare primùm, deinde apertius fremere: ad extremum, eo non mutante mores, Boleslao Calissiensium duci sese dedidit. Qui iam Bydgostia supra Berdam fluuium sita, Theodorici Prussi proditione, qui post susceptam religionem Christianam à Cazimiro Ziemomysli patre ei arci præfectus fuit, potitus erat. Cum autem spe præmij frustratus esset proditor, à famulo, sicut ipse iusserat, interfectus, proditionis pœnam exoluit. Exorauit postea Boleslaum Ziemomyslus, ut sua sibi redderet, donato ei territorio Crusuiciensi, placata'que nobilitate, quòd reciperet, nihil sibi commune deinceps fore cum Cruciferis. Dissidium autem illud Ziemomysli cum suis, ansam dedit Lituanis, ut Cuiauiam popularentur. Quod sanè fieri non potuit, nisi percursa prius Masouia. Hoc anno, qui fuit à Christo 1269 longa inter Plocensem & Culmensem episcopos controuersia, arbitrio episcopi Vuladislauiensis & magister Cruciferorum sublata est, ita ut Culmensis pagum Orechouum, ac trecenta iugera inculti adhuc agri in territorio Lubauiensi daret Plocensi episcopo,

Cazimirus Cuiauiēsium dux mortuus.
Cazimiri filij.
Lescus Niger Siradiensium dux.
Vuladislaus cur Locticus uocatus.
Cazimirus Lēciciensium, Ziemomyslus Vuladislauiensiū.
Vuladislaus Brestensium.
Ziemouitus Dobrinēsium.
Suentopelci ducis Pomeranorum obitus.
Suentopelci filij.
Suentopelci præceptum
Apostolica sedes uacauit tribus annis.
Ziemomyslus exosus suis.
Bydgostia Boleslao Calissiensi tradita.
Berda fl.
Boleslai cum Ziemomyslo transactio.
1269 ann.
Culmensis episcopi cum Plocensi trāsactio.

pro decimis & possessionibus, quas ille sibi in Culmensi diœcesi, præter eas quæ illi ipsi ecclesiæ donatæ erant, uendicabat. Eodem autem anno bellum inter Boleslaum ducem Calisiensem, & Saxonas, siue marchiones Brandeburgenses, recruduit, ex huiusmodi causa. Otto marchio, Conradi frater, cupiens Santocense territorium in potestatem suam redigere, arcem Sulentiam, inter Lubussum & Medireciam, comportata celeriter domo materia, extruxit: & argilla altrinsecus, ne incendio esset obnoxia, contexit. Id ubi Boleslaus accepit, ratus id quod erat, non de nihilo arcem illam in confinio Poloniæ munitam esse: tamen quia in suo solo eam Otto munierat, oppugnatione quidem eius abstinuit, ne prior fœdus rupisse argueretur. Cæterùm Medireciam ipse uicissim fossis & ligneis propugnaculis munire cœpit. Necdum perfecta erat munitio, cum Otto cum expedita manu aduolans, oppidum diripit, & incendit: arce tentata potiri non potuit. Certior earum rerum factus Boleslaus, hostem discedentem cum expeditis, quos ad manum subitò habere potuit, persequitur: & cum consequi eum intra fines suæ ditionis non posset, Lubussense territorium per circuitum uastauit: deinde ad Sulentiam arcem expugnandam reuertitur. Nec mora, milites, facta è scutis & clipeis testudine, munitionem subeunt: dimotaq; securibus argilla, ignem subijciunt. Qui subministratis alimẽtis mox arcem omnem, nequicquã restinguere conantibus Saxonibus, corripuit, & cum presidiarijs pariter absumpsit. Pauci cum Sabello præfecto arcis flãmis sese eripientes, uiui in potestatem nostrorũ uenere. Ad extremum nostri restincto igne prædam ambustam diripuere. Ita tũc Boleslaus Ottonẽ ultus, reduxit exercitum. Sequentis autẽ anni initio, cum Boleslaus Calisiensis Cracouiã, ut uiseret Boleslaũ Pudicũ, profectus esset, non prætermisit eam occasionem Otto: sed magna celeritate usus, quãuis hyberno tẽpore, Santocensem arcem ligneis propugnaculis, uallis, fossis, cõmeatu, & præsidio muniuit. Reuertens aũt Boleslaus, ubi pacta cum Conrado inita ex professo temerata esse cõperit, ipse quoq; Drenũ instaurauit, & intra octauum diem munitionem perfecit, impositoq; præsidio discessit. Sed aliquanto pòst, cum nostri negligentius, ut solent, arcẽ custodirẽt, à Santocensi præsidio noctu ea intercepta, & Ottoni tradita est. Multa eo anno portenta & prodigia in Polonia extiterũt. In Cracouiẽsi quidem regione honesta quedã matrona Margarita, Virboslai comitis uxor, triginta sex pueros uiuos uno partu edidit, uicesima die mensis Ianuarij. Sexta uerò die Decẽbris crepusculo nouus & insignis splẽdor, in figuram crucis efformatus, cœlitùs non modò urbẽ, sed omnẽ circumcirca regionem illustrauit. Calisiæ intra octauã diem natalis Christi natus est uitulus cum duobus caninis capitibus, atq; dentibus, & septem pedibus uitulinis: capitum autem maius quidem in loco suo, minus uerò ad caudam situm erat. Ab eius cadauere canes atq; uolucres abhorruere. In Silesia uerò apud Michalouum pagum, & inter Odram & Nyssam fluuios, triduo sanguine pluisse dicitur. Præcedenti quoq; anno ferebantur

Brandeburgense bellum. *Otto marchio Brandeburgensis.* *Sulentia arx condita.* *Medirecia arx munita.* *Sulentia expugnata & incensa.* *Santocum restauratum.* *Drenum refectum, & à Saxonibus interceptum.* *Portenta & prodigia.* *Pueri 36 uno partu edita.* *Monstrum.* *Inundatio insolita.*

A tur uisæ esse in aere armatorum acies inter se cõcurrere. Æstas eius anni tota ferè continentibus pluuijs, & insolita aquarum inũdatione non modò segetibus, uerùm etiam pecudibus & iumentis, pagisq́ꝫ & oppidis, plurimum incommodi attulit. Hæc cum ingentem terrorem animis hominum incussissent, supplicationibus & sacrificijs publicè procurata sunt. Consecuta sunt autem cùm externa quedã aduersa nostris bella, tum domestici motus. Quæ ordine exponemus. Insequenti anno, qui erat post Christum 1271, Boleslaus Calisiensis Santoci occupatione atqꝫ Dreni ereptione iritatus, coactis magnis copijs, & auxilijs Cuiauiensium & Ziemomysli adiutus, bellũ fecit marchionibus Brandeburgensibus: & cum illi ad prælij dimicationem non descenderent, munitionibus sese defendẽtes, uastato Santocẽsi agro, ad Soldinum duxit: & scalis admotis oppidũ cępit, diripuit, & incẽdit, magnãq́ꝫ prædã abegit. Reuersus Crusuiciense territorium Ziemomyslo pro nauata opera reddidit, arcem demolitus. At in Silesia parum abfuit, quin Boleslaus Caluus Cõradum fratrem caperet, in Boleslauice oppido securum. Sed tamen effugit is, de hostili aduentu fratris in ipso articulo factus certior. Oppido autem Boleslaus potitus est. Duxit autem Conradus uxorem alterã, priore defuncta, Brigittã Theodorici Misnensis marchionis filiã: quę cum Corradino Friderici imperatoris nepote prius nupta fuerat, cum qua non multo pòst, Crosnam, Greifensteinum, & Prinum oppida, quæ ei dotalia constituerat, amisit. Nam cum post B mortem eius dotem non redderet, pater Brigittę possessionem eorum bonorum adijt, & Magdeburgẽsi archiepiscopo ea decẽ millibus marcarum uendidit. Sequenti deinde anno, bellũ quod à Boleslao Calisiensi cum Brandebugẽsibus marchionibus gerebatur, in Pomeraniam translatum est ex huiusmodi causa. Post Suentopelci mortem, bellum ciuile inter filios eius Mesciugum & Varcislaũ exortũ erat. In eo cum firmiores essent partes Mesciugi, Varcislaus è carcere fratris elapsus, Cõradi marchionis Brandeburgensis opem implorauit, iustã remunerationem pollicitus. Accepit conditionem Conradus. Cum aũt pignoris loco Gdanũ ei tradidisset Varcislaus, paucis diebus illis in ipso apparatu belli mortem obijt. Repetit à Conrado Gdanum Mesciugus: negat ille se redditurum, ni sibi sumptus in bellũ facti, quos permagno æstimabat, exoluantur. Magna tunc sanè erat potentia marchionũ, ut est etiamnum, ita ut longè imparem uiribus se illis esse Mesciugus non ignoraret. Venit autẽ ipsi in mentẽ belli, quod Boleslaus Calisiẽsis cũ ijsdem marchionibus gerebat. Itaqꝫ missa legatione, non difficulter impetrat à Boleslao, ut secum aduersus communes hostes arma coniungat. Duxit ergo in Pomeraniam exercitum Boleslaus: & iunctis cum Mesciugo copijs, ad Gdanensem arcẽ admouit. Nam ea capta, nihil negocij futurum erat in potiundo oppido. Tentata deditione, & pulsata machinis arce nullo operæprecio, nona deinde die factis testudinibus ex asseribus, Poloni audacius succedũt sub ipsa mœnia & propugnacula, pręsertim cũ defensores à sagittarijs eminus uulnerarent: & alij quidem

1271 ann. Brandeburgense bellum

Soldinum captum & incensum.

Crusuiciense territoriũ Zemomyslo redditũ diruta arce. Boleslauice oppidum à Cõrado duce captũ.

Crosna, Greifensteinum, & Prinum à Polonis alienata. Przin.

Dißidium inter Suentopelci filios.

Gdanum in pignus datũ marchioni Brandeburgensi.

Bellum contra marchionem in Pomerania. Gdanensis arx expugnatur.

dem conuellunt & rescindunt munitionẽ, utpote ligneam: ignem alij subijciũt, alij scalis admotis mœnia scandũt: & quãuis supernè cum pice & aqua feruenti perfunderẽtur, tum saxis & alijs telis obruerentur, tamẽ pertinacius urgẽtes oppugnationem, ad extremũ, cum hostibus tela deficerent, ui irrũpunt: & ira odioq́ inflammati, magnam cædem exercent in Saxonibus, & arce potiuntur. Nonnulli hostium in editiorem turrim euaserant: uerùm ij quoq; cum arcem à nostris teneri conspicarẽtur, uitam tantùm pacti, proiectis armis sese dedidere: qui compedibus uincti in seruitutem abducti sunt. Arce capta, mox oppidani deditionem fecere. E' quibus paucos quosdam, qui impensius fauerãt Saxonibus, uita & bonis mulctauit Mesciugus: in quibus erant præcipui, Arnoldus & Iacobus. De quorũ bonis duos pagos, Scrobotoum & Vitominum, Vuladislauiensi episcopo donauit. Boleslaum uerò honorificè habitum & remuneratũ cum exercitu dimisit. Qui domum reuersus, quatuor mensium spacio militibus ad quietem dato, rursus contra Marchiones expeditionem fecit, eiq́ expeditioni Præmislum iuuenem fratris filium, sextũdecimum annũ agentem, præfecit, adiunctis quorum consilio faceret omnia, Predipelco palatino Posnaniensi, & Ioanne Castellano Calissiensi, grauibus & prudentibus uiris, & peritis rei militaris. Dreno præterito, uastatur lõgè latèq́ hostilis regio, quæ cis Odram est, Strelce arx haud ita pridẽ à Conrado condita, expugnatur, diripitũ, & exuritur. Sæuit in homines, agros atq; tecta: nonnullis tamẽ, deprecante Præmislo, uita cõceditur. Abigitur ingẽs præda. Cum qua reuertẽs Præmislus, cum apud Velenũ exercitũ dimitteret, cognoscit, Drenũ arcem paruo hostiũ prẽsidio teneri: Cassubiosq́ qui in castris eius militarãt, domum abeũtes nauigio, primã portam arcis incẽdisse. Reuocatis igitur ex itinere militibus, ad Drenũ contẽdit: & Saxonibus deditionẽ facientibus, arcem recepit, prẽsidioq́ cõmuniuit. Dedititios uerò liberos dimisit, datis qui eos deducerẽt, ne quam uim à nostris paterẽtur. Hæc tunc rudimenta militiæ Præmisli fuere. Sex deinde totis annis utrinq; ab armis cessatũ est, pacé ne facta, an inducijs, an pertẽsis belli ducib. cõquiescentib. nihil cõpertum habemus. Interea uerò minor Polonia quasi uicissitudine quadã bellis ardere cœpit, authore & incentore Paulo episcopo Cracouiensi, gẽte Polucosio, Iasci siue Ioãnis comitis Premẽcouij filio, qui cũ canonicus Cracouiensis & Boleslai Pudici secretarius siue cancellarius esset, Prendotæ mortuo, à collegio sacerdotũ electus, successit. Is enim suẽ dignitatis immemor, cum totus uoluptatibus, uenationi & libidini deditus, & subditis suis grauis, aduersus principẽ uerò Boleslaũ cõtumax esset, nec precibus & monitis neq; collegij sui, neq; principis flecterẽt, & præterea monacha quadã de Scalẽsi monasterio educta pro concubina abuteretur, in Cunouiensi prædio degens, ab Ottone & Zegota iuuenibus, equestri Topororum familia ortis, captus, & Siradiam deportatus, à Lesco Nigro in honesta custodia mẽsem unum seruatus erat, Boleslai Pudici, quemadmodũ exitus rei comprobauit, uel iussu, uel permissu.

Oppidum deditum.

In Marchiam Polonorum expeditio.

Præmisli ducis Posnaniensium tyrocinium.

Strelce arx cõdita, & mox capta & incensa.

Drenum receptum.

Pauli episcopi Cracouiensis contaminata uita & improbitas.

Paulus episcopus captus, & Siradiã asportatus.

Sed

A Sed cùm Ioannes archiepiscopus Gnesnensis omni prouinciæ suæ sacris eam ob rem interdixisset, conuicijs & maledictis populi exagitatus Boleslaus, dimitti eum iusserat: & in gratiam cum eo redierat, cum ducenta pondo argenti ipsi appendisset. Nec tamē conquiescebat Paulus: uerùm in hoc erat totus, ut Boleslaum ulcisceretur, & cū Lituanis barbaris affinitates & amicitias iungebat. Domi quoq; factiosorū hominum animos in principem concitabat, in primis uerò eorum qui cū sua turpiter prodegissent, & ad inopiam redacti, aut etiam ære alieno oppressi essent, alienis inhiabāt, aut qui ob latrocinia & alia scelera pœnas metuebant, siue adeò multati iam erant, aut etiam in pace cupiditatibus suis minus commodè satisfaciebant. Ferè enim eiuscemodi homines res nouas cupiunt, ducemq; fortuitu oblatum cupidè sequuntur. Incensis autem complurium animis, nec occasio cogitata perficiendi defuit. Erant inter Præmislum siue Ottocarum regem Boemorum & Boleslaum Pudicum inimicitiæ, propter surreptam Polonis à Boemo Opauiam, & propter adiutum à Boleslao Belam regem Vngarorum contra Boemos. Ac fecerat quidem cum Ottocaro pacem Bela paulo ante mortem suam, cū in Morauia malè rem gessisset. Sed Stephanus filius eius suscepto paterno regno, bellum redintegrauit. Quod ut maiore ui gereret, ad Boleslaum affinem Cracouiam uenerat, & cum eo fœdus paternum renouarat. Mox cùm per Vngaros, tum per Chunos siue Hunnos magnis incōmodis Boemos affecit. Quibus adductus Boe

B mus ut Polonorum auxilia Vngaro detraheret, cum Boleslao Pudico de Opauia transigere statuit. Nec abhorrebat à pace Boleslaus. Igitur anno Christi 1273, ad constitutum tempus Opauiam is profectus erat, & cum Boemo conuentum agebat. Hoc tempus nacti coniurati, quo plerique proceres Boleslao fauentes cum ipso simul aberant, maturant defectionem illam aduersus Boleslaum, offensionis causam prętexentes, quòd is se inscijs, nec de conuentus sententia Lescum Nigrū (hoc enim cognomē habuit) ducem Siradiensem propinquum suum, hæredem nuncupasset. Erant & aliæ quædam causæ, quę bonos etiam uiros non paucos infensiores Boleslao reddiderant: nimirum quòd is indulgentia aut negligentia quadam, calumnias in iudicijs regnare patiebatur, quibus implicati simpliciores, multi graues mulctas expēdere cogebantur, multi patrimonijs exuebantur. Neque uerò usquequaque incorruptus iudex ferebatur esse Boleslaus. Ad hæc autem onerosus erat nobilitati, propter crebras uenationes, eo quòd & canes principis alere, & equos atq; subuectiones ipsi præbere omnibus passim, quacunque iter faciebat, necesse erat. His igitur de causis complures ei infensi erant, sperabantq; mutatione principis defunctum se iri malis illis. Itaque conuenticulo habito, Paulo authore ad Vuladislaum ducem Oppoliensium mittunt, principatumq; ei deferunt. Animaduertebat quidem Vuladislaus difficulter se tunc uiuēte Boleslao Pudico principatu potiri posse. Sed quoniam senex iam erat Boleslaus, nec ullos habebat liberos, & alienas esse sciebat à Lesco multo-

Interdictum Archiepiscopi. Paulus episcopus dimissus. Pauli episcopi conatus improbi. Conspiratio minorum Polonorū contra principem. Nouarum rerum cupidi quinam esse soleant.

Stephanus 4 post Belam patrem apud Vngaros regnat, & Boemis bellum facit.

1273. ann. Boleslai Pudici conuentus cū rege Boem.

Lescus Niger hæres nuncupatus à Boleslao Pudico. Iudiciorū prauitas & corruptela.

Boleslai Pudici prauitas in iudicijs. Nobilitatis onera.

Poloni minores ad Vuladislaum ducem Oppoliensium deficiunt.

rum uoluntates, uel in posterum utile id sibi fore iudicabat, si tūc oblatum principatum non refutaret. Itaque conuentum illum omnem ad se Oppoliam uenire iubet, ut ibi ea res iureiurando & literarum monumentis confirmaretur. Faciunt illi iussa, & frequentes Oppoliam proficiscuntur. Nihil horum latebat Boleslaū. Soluto igitur conuentu Opauiensi, rebus infectis, & inducijs tantum in uiginti annos cum Præmislo factis, festinus ad sedanda domestica mala reuertitur: & proficiscentes Oppoliam aduersarios incompositos & inopinantes, cum aulico suo procerumq́ comitatu apud Bogucinum pagum altera die Iunij mensis adoritur. Nec illis animus ad defendendum sese defuit. Committitur atrox pugna, nemine referēte pedem. Ad extremum Boleslao cessit uictoria, sed non incruenta tamē. Plurimi ibi mortales, exceptis ferè aduerso pectore uulneribus, utrinq; cecidere, sed multo plures tamen ex aduersarijs Boleslai. Pauci fuga ad Oppoliensem ducem euasere. Bona cęsorum & profugorum partim confiscata, partim inter uictores distributa sunt. Oppressa coniuratione siue adeò bello ciuili, paucis diebus Lituani in Lublinēsem oram excursionem fecere, magnamq́ prædam auexere, nemine prohibente. Nam uires minoris Poloniæ Bogucinensi illo prælio uehementer attritæ erant. Creditum est autem, à Paulo episcopo barbaros etiam tunc excitos esse, ut cæsorum apud Bogucinum sanguini parentaret. Tantam autem eius audaciam, tamq́ sceleratum animum diuina clementia paululū tunc repressit nouo & inusitato modo. Nam cum Cracouiæ apud Dominicanos fratres commoraretur, quadam die cœlitus increpitus esse fertur, huiusmodi uerbis: Ve tibi Paule episcope: Melius tecum actum esset, si natus non fuisses. Atque hanc uocem à septuaginta hominibus tunc eum circumstantibus auditam esse. Monachus etiam quispiam per quietem uidisse dicitur, lupum erectis prioribus pedibus contra eum humana uoce exclamantem: Ve tibi Paule episcope, quoniam cæpisti, & occidisti. Hoc quoque cum ille renunciante monacho accepisset, expauefactus, fertur scelera sua maiorem in modum deplorasse. Dumq́ solus in cubiculo fletibus indulget, rursus talibus dictis compellatum esse memorant: Ne timeas Paule episcope: Age quod lubet, septimo deinde anno morieris. Atq; eum respondisse: Optimè secum acturam esse Diuinam misericordiam, si sibi septem annorū spacium ad expianda præterita peccata concederet. Has quoq; uoces ab ijs qui ad fores cubiculi obseruabant, exauditas esse. Credibile est autem, Satanæ eas fuisse, primùm desperationem, deinde securitatem illi & maiorem licētiam ingerentis. Refrenauit tamen ille aliquatenus audaciā suam quādiu uixit Boleslaus. Neq; uerò inulta Lituanis excursio illa fuit. Nam dum illi Lublinensem oram populatur, Polessensis eorū ditio & Prussia uicissim à Masouijs & Cuiauijs uastata est. Resumpserant enim uires tunc Prussi cū Lituanis coniuncti, magna strage profligatis aliquoties Cruciferis, & munitionibus eorū quibusdam expugnatis, & solo æquatis. Boleslaus uerò Pudicus iratus Vuladislao duci Oppoliensium,

Polonorum cū Boemis induciæ.

Boleslai Pudici uictoria contra defectores.

Lituani Lublinensem oram populantur.

Paulus episcopus diuinitus admonitus.

Nota

Polessensis terra & Prussia uastata à Masouijs & Cuiauijs.

Silesicum bellum.

A

B

A sium quod suis nouas res molientibus fauisset, exercitu conscripto, accersitis'que à Boleslao Calisiensi & Lesco Siradiensi ducibus auxilijs, Oppoliensem & Ratiboriensem oram omnem infesto agmine depopulatus est, ita ut suburbana quoque primorum oppidorū exureret. Nec tamen elicere ad pugnam Vuladislaum potuit. Sed carpsit is tamen ex insidijs hostes palantes & prędas agentes, nec paruis affecit incommodis. Maius utrinque in sequentem annum bellū parabatur: contrahebantur auxilia: mercenarijs stipendia pronunciabantur. Sed gliscens bellum Boleslai Calisiensis opera consopitum est. Nihil autem illo & proximo deinde anno memorabile usquam in Polonia gestum est, præter contracta & conciliata quædam ducū matrimonia. Nam Præmislus iunior dux Posnaniensis, sextumdecimum annum iam egressus, uxorem duxit Lucardem Henrici, siue, ut alij uolunt, Nicolai Slauorum seu Vinidarum ducis filiam, neptem Barnimi Scecinensium ducis ex filia, suadente Boleslao patruo, qui nullos adhuc susceperat liberos ex Iolenta siue Helena Belę regis Vngarorum filia, sorore Kingæ. Boleslaus uerò Caluus priore coniuge mortua, alteram duxit Adleidam, Samborij ducis Pomeranorum filiam. Sed ea deinde uiri contumelia propter pellicem offensa, pedestris paternam domum redijt. Porrò Lescum Siradiensem cū Griffina Roscislai Bulgarorum siue Russorum, ut uult alicubi Dlugossus, ducis filia, Boleslaus Pudicus Siradiam profectus, in gratiam reduxit: cum illa accusata publicè uiri frigiditate, detractaq; uitta matronali, totos quatuor annos sese ab eo seiunxisset. Duo uerò portenta illo biennio in Cracouiēsi territorio extitisse memorātur. Puer quispiam dentatus eodem quo natus est die, distinctè & articulatè locutus est, donec religioni Christianę initiatus, & dentes, & sermonis usum amisit. Alius uerò semestris in urbe Cracouiēsi prolocutus Tartaros aduenturos, & Polonorum capita præcisuros esse prædixit: rogatus'que, diuinitùs id se scire, & sibi quoque illud malum impendêre respondit. Quod post duodecimum annum euenit, quemadmodum suo loco exponemus. Non libet autem & miraculum silentio præterire, quod illo tempore multis testibus accidit. Homo quidam splendidus equestris ordinis, sed uiolentus & rapax, & suis iuxtà ac B alienis hominibus grauis, cum grauiter ægrotaret, admonitus crebrò à religiosis quibusdam uiris, ut ad Dei clementiam confugiens, animæ suæ saluti consuleret, negauit sibi ueniæ locum relictum esse. Iam enim diuino iudicio traditum se esse dæmonum potestati. Nec mora, audiuntur à circumstantibus uehementium uerberum & percussionum strepitus. Apparent in corpore ægroti fœdi liuores atque uibices, ita ut omnes obstupescerent. Inter hæc ille infelix nullam uocem, nullum'que gemitum edens, ter infelicem animam exhalauit. hic orsus supplicia, quæ deinde apud inferos æternùm expenderet: ut esset exemplo ijs qui ex aliorum incommodis student sua commoda parare. Annus tunc agebatur 1276. quo Ladislaus

Præmisli Posnaniensium ducis nuptiæ.

Boleslai Calui nuptiæ.

Griffina Lesci Nigri uxor.

Portenta.

Vaticinium infantis.

Rapacis et iniusti hominis supplicium.

1276. ann.

Ladislaus rex Vngarorum. *Rudolfus Cæsar bellum infert Boemis.*

slaus cognomēto Hūnus, apud Vngaros post Stephani patris mortem regnare cœpit: & cùm Boemis infensior etiam patre esset, cum Rudolfo Cæsare, qui post diuturnam dissensionem principum electorum ante tres annos ad imperium euectus erat, contra Ottocarum regem societatem belli inijt. Repetebat enim Rudolfus ab Ottocaro Austriam, Styriam, Carinthiam, Carniolam, forum Iulij, & portum Naonis, quòd eas terras secundum Fridericum & Vlricum duces iure feudi, ut uocant, & caducæ hæreditatis ad Imperium deuolutas esse diceret. Post id tempus Silesia rursus intestinis disidijs exagitari cœpit, materiam subministrāte inuidia. Grauiter ferebant & duces, & proceres, Crosnam, Prinum, & Greifensteinum, Conradi culpa in externorum iurisditionem recidisse. Sed neque Conradus ipse, neque frater eius Boleslaus, obærati ambo, redimere oppignerata poterant. Nam decem millia numûm aureorum archiepiscopo Magdeburgensi exoluenda erant. Abundabat autem pecunia Henricus Vuratislauiensis, Henrici tertij fratris eorum filius, quæ eo puero à curatoribus ex ampliori dominatu collecta erat. Itaque suasu procerum suorum redemit is territoria illa. Quæ res inuidiam ipsi conflauit apud patruos. Acerbior tamen erat Boleslaus. Et cum Henricum circumuenire decreuisset, misit ad eum legationem sub specie repetendæ portionis hæreditariæ, secundùm mortem Vuladislai fratris, qui archiepiscopus Salisburgensis fuerat, reuera autem solicitandorum quorundam Vuratislauiensium procerum causa, quos patrem Henrici, atque patruum Vuladislaum ueneno sustulisse erat suspicio. Dissimulato autem dolo, cum ad omnem occasionem attentus esset, rusticantem fortè Henricum in uilla sua Ielce, & nihil tale metuentem, missis satellitibus cæpit, & in arcem Lehen deportatum, asseruari diligenter iussit, donec aliquid ab eo uiolentis pactis extorqueret. Charus erat suis Henricus, propter probitatem, à qua etiam cognomen adeptus est: ita'que eum deinceps nos iam appellabimus. Quocirca de liberando eo consilia ineunt: exercitum comparant: à cæteris etiam ducibus, Boleslao Pudico Cracouiensi & Sendomiriensi, Boleslao Calissiensi, Præmislo Posnaniensi, & Vuladislao Oppoliensi, indignitate rei motis, magna auxilia impetrant. Displicebat & Conrado Glogouiensi Boleslai fratris facinus in alterius fratris filium perpetratum. Itaque misit & ipse Vuratislauiensi conuentui auxilia contra fratrem. Verùm Boleslaus explorato Vuratislauiensium apparatu, magna celeritate Saxonas, Misnios, Bauaros, atque Sueuos mercede conduxit, & prior in Vuratislauiensem oram impetum fecit. Educunt & Vuratislauienses suas copias, & obuiam Boleslao prodeunt. Inter Scorolcium & Procianum in planicie congressi exercitus, magno ardore committunt prælium: & neutris referentibus pedem aliquandiu, tandem Boleslaus Caluus conspecta suorum & cæsorum strage, et pugnantiū paucitate, uno tantū comitatus milite, clàm se ex acie

Silesici motus. *Inuidia.* *Crosna redempta ab Henrico Vuratislauiensi.* *Henricus quartus dux Vuratislauiensis captus à Boleslao patruo.* *Lehen arx.* *Henricus Probus.* *Silesiorum intestinum bellū.* *Boleslai Calui fuga.*

A acie subduxit. At filius eius Henricus, de tribus natu maximus, maiore animo, boni imperatoris fungens officio, nutantes suos cōfirmabat, laborantibus succurrebat: & non modò instaurauit prælium, sed etiam uictor magnam in hostibus stragem edidit. Quæ eo maior fuit, quo pertinacius utrinque pugnatum est. Captus est in eo prælio Præmislus dux Posnaniensium. Clade hac perculsus Vuratislauiensis conuentus, Ottocari siue Præmisli Boemorum regis opem implorat. Et cū antehac Crosnēse territoriū Ioanni Brādeburgensi marchioni hypothecæ nomine quatuor milia marcarum ab eo mutuati tradidissent, ne Boleslaum Caluum aduersum se adiuuaret, tunc porrò Closcum dant Ottocaro, ut afflictis Henrici rebus subueniret, quòd & armis ille tunc multum ualebat, & authoritate apud sororis filium Boleslaum Caluum meritò ualere debebat. Dant autem ea lege, ut id post obitum Ottocari in Hērici ducis sui potestatem recideret. Itaque Ottocarus cum ademptas sibi à Rudolfo Cæsare ditiones, quarum superius mentionem fecimus, bello repetere necesse haberet, fecit pacem inter Boleslaum & Henricum: sed iniquis Henrico conditionibus, nempe ut is Boleslao patruo, Stregomum, Nouum forum, Strozam, Greifenbergam, Prinum, & Gesuindidorsum (oppida ea sunt) iure sempiterno daret. Accepit tamen eas conditiones Henricus, ut se & Præmislum uinculis liberaret. Cum autem euasisset, recuperauit à Marchione Crosnam, numeratis ei sex millibus marcarum. Nam duo

Henrici filij fortitudo.

Præmislus dux Posnaniēsium captus.

Crosna marchioni Brandeburgensi oppignerata.

Closcum Boemorum regi traditum.

Pax iniqua in Silesia.

Crosna redempta.

B millia is Henrici causa falso expensa referebat. Cæpit uerò Henricus, & in carcerem compegit suos nōnullos ex equestri ordine, quòd cum Boleslao sensisse dicerentur. Eodem anno Lituani cum Prussis peruastata Masouia, Culmensi'que & Cuiauiensi tractu, Lēciciensem quoque crudeliter depopulati, ingētem prædam abegerunt, in qua ad quadraginta millia hominum fuisse memorantur. Tunc quoque prodigium circum Cracouiam apparuit. Etenim nocte media, in qua initiū noui anni est, cœlum clara & non iniucunda luce ad breue tempus resplenduit, principis mortem, quod re postea comprobatum est, portendens. Memoratur autem & spectrum quoddam tunc in eodem Cracouiensi tractu apparuisse. Lacum enim quendam peramplum infestatione dæmonum, piscationibus & usibus hominum exemptum fuisse. Ad eum hyberna glacie concretum uicinos cum sacerdotibus uexilla, cruces, & reliquias sacras, quibus uis dæmonum propulsaretur, ferentibus, piscandi gratia conuenisse. Immisso autem reti, primo quidem tractu, contendentibus piscatoribus tres pisciculos, altero nihil nisi rete conuolutum, tertio denique monstrum horrendum caprino capite, & in speciem ignis ardentibus oculis extractum esse. Territis autem ac diffugientibus cunctis, spectrum illud sub glaciem sese immersisse: ac toto lacu discursans, terribilem strepitum ac sonitum edidisse: afflatos'que ab eo nonnullos homines, fœda ulcera retulisse. Resumpsit æstate sequenti Boleslaus Calisiensis cum Præmislo fratris filio expeditionem aduersus marchiones Brandeburgenses

Prußi et Lituani Masouiam, Culmensem, Cuiauiensem, & Lencicienesem tractum uastant.

Prodigium.

Spectrum.

Brandenburgense bellum.

genses ob Santocum, auctus Pomeranorum auxilijs. Vastanti autem ei hostilem regionem cis Odram, occurrit Otto Longus marchio, Otonis tertij filius, cum non contemnendis Saxonum copijs, & alijs quibusdam auxiliaribus apud Soldinum. Commissoq́; prælio, facilè funditur, fugaturq́;, utpote uiribus inferior: ac deinde intra munitiones arcium se continuit. Boleslaus uerò omnem oram cis Odram uictor peruagatus ac depopulatus, dimisit exercitum: & intra anni decursum febri extinctus est, tribus filiabus relictis, quarũ tutelam Præmislo mandauit. Condidit hic uiuens tres arces, Dupinum, Neslussum, & Boleslaueciam in territorio Velunensi. Condidit & monasterium Gnesnę puellis diui Francisci, seu diuæ Claræ institutum uitæ professis. Consecutus est autem sub finem eiusdẽ anni, ad quartum Idus Decembris, Boleslaus Pudicus dux Cracouiensis & Sendomiriensis: & Cracouiæ apud diui Francisci, quod monasterium ipse condiderat, sepultus est: benignus & religiosus princeps, & in egentes, cultumq́; Dei, ac ministros eius munificus. Cuius illa extant in Cracouiensem episcopum, & ecclesiam memorabilia beneficia, diplomatibus eius consignata, quibus cunctos sacri ordinis homines, eorumq́; adscriptitios omni prorsus onere seruitutis atq́; pensionis duci debitæ, etiam telonij, liberauit: & ab omni suorum iudicum & magistratuum, suaq́; ipsius iurisdictione exemit. Episcopum autem omnino ducali iure in bonis suis esse iussit, modò ut semel quotannis principem hospitio acciperet, subuectionesq́; ipsi ut præberet, quãdo ei usuueniret per episcopalia prædia iter facere. Ad hæc fecit potestatem singulis prælatis, ut uocant, & canonicis basilicæ Cracouiensis, senos ex nobilitate, aut duodenos è plebe, quos uellent ab expeditione bellica eximendi, ministerij sui causa: inferiorum uerò ecclesiarum collegijs dimidium eius numeri. Condidit etiam ac dotauit Crizanouicense monasterium supra Nidam amnem Præmonstratensibus uirginibus. Cracouiæ item apud sancti Marci, ei sectæ mendicantium, quæ uocatur de Pœnitentia beatorum martyrum. Ciuitatem uerò Cracouiensem iure Saxonico, siue Magdeburgẽsi, quod etiam Sredense & Teuthonicum uocant, quo pleraq́; oppida & uici & pagi utuntur in Polonia, stabiliuit. Regnauit autẽ Boleslaus hic, seu uixit potius post mortem patris, quinquaginta duos annos. Mortem eius Kinga uxor, uirgo etiam tum, moderatè tulit. Quin gratias egit Deo, quòd se coniugij uinculo tandem liberasset: ac mox unà cum sorore Iolenta, quæ post mortem mariti Boleslai Calisiensis ad eam se contulerat, distractis & in usus egenorum distributis cũctis facultatibus suis, diui Francisci professioni & instituto uitæ sese addixit: & ueterem Sandeciam, necquicquam refragrantibus & renitentibus proceribus, commigrauit: ibiq́; reliquum tempus uitæ in monasterio à se & uiro suo condito, peregit. Non multo autem ante hos duos Boleslaos, tertius quoque Boleslaus, Legniciensium dux, cognomento Caluus & Rogatca, è uiuis excesit, Henrico, Boleslao, & Bernardo filijs, & quatuor filiabus relictis. Quo tempore etiam Ottocarus Boemorum

Marchio Brandeburgensis uictus à Polonis.
Boleslaus Pius dux Calisiensium obijt.
Dupinum, Neslussum & Boleslauecia arces conditæ.
1279 ann.
Boleslai Pudici mors.
D. Francisci cœnobium.
Cracouiensis ecclesiæ ac diœceseos immunitas & prærogatiuæ.
Crizanouicẽse monasterium.
Cœnobium D. Marci.
Cracouiensis urbs iure Teuthonico uti cœpit.
Boleslai Pudici ætas.
Kinga princeps cum sorore Iolenta monasticam uitã amplexa.
Sandecense monasterium.
Boleslaus Caluus seu Rogatca Legnicien. dux obijt.

A morum rex in Austria commissa cum Rudolfo Cæsare & Ladislao rege Vngarorum pugna, proditione suorum occubuit. Successit autem ipsi in regno Venceslaus filius, quinque, aut certè non plus octo annos natus. Tutelam pueri Otto marchio Brandeburgensis, Boemis grauis, administrauit. Tunc igitur Henricus, Vuratislauiensium in Silesia dux, Closcum iure suo recepit. Rudolfus Albertum filium Augustæ Vindelicorum, in conuentu principum, Austriæ, Styriæ, Carinthiæ & Carniolæ ducem appellauit. A quo originem duxerunt ij, qui deinceps illis regionibus præfuere usque ad nostra tempora, & Carolum Quintum Imperatorem, Hispanorum, Siculorum, Neapolitanorumque regem, ac Ferdinandum Cæsarem, seu regem Romanorum, Vngarorum, & Boemorum, fratres germanos, & liberos eorum inclytos.

Rudolfus Cæsar. Ottocarus secundus Boemorum rex occisus in prælio. Vēceslaus rex Boemorum. Closcū Silesijs redditum. Austriæ ducū et archiducum origo. Carolus V. Imperator. Ferdinādus Cæsar & rex.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER DECIMVS.

LESCVS NIGER.

B VCCESSIT Boleslao Pudico in principatu Cracouiensi & Sendomiriensi Lescus Niger, ex fratre ipsius patruele ortus, quem ipse sibi Boleslaus successorem designarat, quique siue uiuente adhuc illo, siue iam mortuo, Cracouiam cum uxore aduolarat, & funeri patris adoptiui iusta persoluerat. Nec tunc sanè quispiam ipsi aduersatus est, bello à Rusis ingruēte: cuius metus locū atque spaciū contentionibus & nouandis rebus non dabat. Nam Leo princeps in Russorum ducibus, Danielis filius, post Boleslai mortem media hyeme in Lublinensem orā, cum ingenti Russorū, Tartarorum, & Lituanorum exercitu inuaserat: eaque peruastata, Sendomiriensem quoque tractum ferro & igni infestabat. Sed eum Varsius Cracouiensis castellanus, & palatini duo, nempe Petrus Cracouiensis, & Ioānes Sendomiriensis, represserunt, cum ei se apud Goslice pagum, altero à Sendomiria miliario, cum parua manu temerè quidem, sed tamen euentu prospero, opposuissent. Cōmisso enim prælio tertia die Februarij, cum nostri magno animo impetum in Russos fecissent, cæsis primis, magna trepidatio cæteros inuasit, sic ut abiectis armis terga uerterēt, & auxiliares barbaros secum inuoluerent. Qui tamē, quòd fugiendo pugnare consueuerūt, represso gradu restiterūt nostris paululū. Sed mox & ipsi, deserti à Rusis, instātibus nostris in uerā fugam acti sunt. Fugientes lōgius persecuti nostri, magnam stragē edidere. Cæsa ferūtur eo prælio hostiū ad octo millia, capta duo, militaribus signis septem nostri uicto res potiti sunt. Cætera multitudo amissa præda euasit. Non contentus autē ea uictoria Lescus, intra paucos dies maiores coegit copias, ita ut ad triginta equitū, peditū uerò duo millia peruenirēt, & in Rusiā du-

Leo Russorum dux. Russorum cū Tartaris & Lituanis excursio in Poloniā. Rußi cum barbaris superati à Polonis. Rußia uastata à Polonis.

xit, ut Leonem ulcisceretur: qui nõdum resumpto è superiori clade animo, in penitiora Rusiæ sese recepit. Quocirca impunè Lescus hostilẽ regionem ad Leopolim usq; (quæ arx cum oppido ab isto ipso Leone condita esse & nomẽ sumpsisse uidetur) peruagatus, direptis exustisq; multis pagis & oppidis, & arcibus nonnullis, quæ negligẽtius seruatæ ac defensæ erant, captis & euersis, ingentem prædam abegit: in qua ad quatuor millia hominum fuisse, cæsa uerò ad quinq; millia ferũtur. Sequenti deinde anno, qui fuit 1281, Lescus contra Vuratislauiensem ducem Henricum quartum, qui Probus dictus, re postea longè à probitate abfuit, expeditionem instituit ex huiusmodi causa. Hẽricus is quem dico, Boleslai Calui patrui fraude per iniuriã bonis quibusdam, quemadmodum superius dictum est, mulctatus, induxerat & ipse in animũ suum facinus probi cognomento neutiquam conueniens. Nam Præmislum maioris Poloniæ, Henricum Legniciensem Boleslai Calui, & Henricum Glogouiensem Conradi filium, duces, ad conuentum & colloquium, quasi de re cõmuni Bariciam, qui pagus in ditione eius erat, euocatos cęperat, & Vuratislauiam deportatos asseruabat, ut aliquid uicissim ab eis iniustis pactis emungeret. Indignè id ferre Lescus, qui uocatus & ipse unà cum cæteris ducibus Polonorum, tamen incertum qua excusatione usus, non uenerat. Ac Præmisli maximè uicem dolẽs, cum crebris literis atq; legationibus nihil æqui ab Hẽrico impetraret, armis illum uindicare decreuit, orantibus maioribus Polonis, & auxilia pariter cum Mesciugo Pomerano pollicentibus. Itaque coadunato exercitu, & auxiliaribus illis maioribus Polonis & Pomeranis ad cõdictum locum conuenientibus, triplici agmine Vuratislauiensem Henrici ditionem aggressus, acerbè eam diuexauit usq; ad Vuratislauiensia suburbana, maioribus Polonis maximè ob captum ducẽ suum in agrestes & oppidanos culpæ expertes, & in innoxia tecta sæuiẽtibus. Nec tamen aut his malis, aut lachrymis & conuicijs suorum Henricus commotus est, ut uel propulsaret illatũ bellũ, & miserabilẽ suæ ditionis uastationem prohiberet: uel captos duces dimitteret, ac se suosq; præsentibus calamitatibus liberaret. Sed in arce Vuratislauiensi se cõtinebat. Peruastata omni ora Vuratislauiensi, & abacta ingenti præda, Lescus auxiliares dimisit, & suas copias domũ reduxit. Capti uerò duces pertæsi uinculorum eius, in cuius potestate erãt, arbitratu se redemere. Ac Præmislus quidem Rudense seu Velunense territorium ipsi concessit. Legniciẽsis uerò & Glogouiensis quinquennio se ipsi cum triginta hastatis militaturos esse dato iureiurando receperunt, obsidibusq; cauerunt. Per idem tempus, Siculi trucidatis una hora per omnes urbes ex composito Gallis omnibus, à Carolo ad Petrum Arragonensem defecerunt, & Gallum regem Hispano commutarunt. Quod multorum deinceps bellorum inter duas has gentes & Italos seminariũ fuit. Prussi uerò Cruciferorum ditionem uehementer afflixerunt: & lõgè lateq; ferro & igni grassati, Christiburgum, Marieuerderum, Zantirum, Clementiam, & Grudentum arces de ipsis cæperunt, ac diruerunt. Insequenti

Leopolis à Leone condita. Lwow.

1281 ann.

Henricus Probus nomine, nõ re.

Duces tres dolo capti ab Hẽrico Probo.

Lescus bellum infert Henrico Vuladislauiensium duci.

Velunensis terra Henrico Vuratislauiensiũ duci concessa.

Sicilia à Gallo ad Hispanum defecit.

Siculæ uesperæ.

Prussi multa de Cruciferis cæperunt.

A quenti anno Lituani cum Iazygum reliquijs subita excursione Lublinensem regionem tripartito agmine crudeliter depopulati sunt. Iura tunc de more Lescus reddebat Cracouiæ, cum de barbarorum excursione certior factus est. Nec mora, omissis rebus omnibus, arma corripere his qui circum se, quiq; in itinere erãt equitibus, & se sequi iussis, magnis itineribus in Lublinensem oram peruenit. Sed hostes iam præda onusti recesserant. Itaq; angebatur animi, quòd sibi hostem ulcisci, suosq;, qui captiui abducebantur, uindicare procliue non esset. Neq; enim cum parua manu longè maiorem hostium multitudinem per ignotos sibi, illis uerò notissimos syluarum & paludum tramites abeuntes persequi audebat. In hoc æstu animi cum eum ex labore itineris & insomnia fatigatum sopor inuasisset, expergefactus deinde postero die lętus, ab archangelo Dei Michaele in somnis confirmatum se, & sponsione certę uictorię persequi barbaros iussum esse, pro cõcione exposuit. Quo sermone animatis militibus, & impedimentis cum cõmeatu ponè se sequi iussis, ipse cum expeditis arma tantum & aliquot dierũ cibaria ferentibus, recẽtibus abeuntiũ hostiũ uestigijs insistit, & inter Naruam & Nemenem flumina tertiadecima die Octobris eos cõsequitur. Neque enim belli præda impediti, celerius iter facere potuere. Perculsi sunt inopinato Polonorũ aduentu barbari, quòd neq; paucos, neq; imbelles atq; timidos tam longè persecuturos se fuisse suspicabant. Sed tamen arma citò expediũt, authoribus maximè Iazygibus, qui summa e-

B rant audacia. Inuehuntur in eos nostri una & simplici acie, quòd & locus syluis cinctus angustus, & exiguæ copiæ, quippe quæ sex millia equitum uix continerent, diducere manum in plures acies non sinebãt. Non segniter & illi primos nostrorũ impetus excepere. Sed in pugnã intentos captiui suorum signa conspicati, fortuitu oblatis telis à tergo adoriũtur. Inermes quoq; & fœminæ clamore sublato suos animabãt, & hostibus terrorem incutiebant. Quin & canes, quos secũ ducebant barbari, & qui dudum lætiore ululatu aduenientibus nostris gratulari uisi erant, sæuis morsibus barbaros ipsos impetebãt. Itaq; ancipiti malo perturbati, effusa fuga proximas syluas petunt. Instat fugiẽtibus Lescus; instant & captiui mutuo sese cohortantes, dolore & ira extimulante. Nox tandem persequendi finẽ fecit. In eo prælio reliquię Iazygum, qui pertinacius nostris restiterant, & à suscepta religione defecerãt, penitus extinctæ sunt. De Lituanis quoq;, qui quatuordecim millia bellatorum expleuisse dicebantur, non multi sanè euaserunt. Complures enim qui effugerãt, partim pudore, partim timore suorũ, mortem sibi consciuere. De nostris, quod mirum cuique ac diuini numinis opus uideri debet, ne unus quidem desideratus est. Lescus recuperata omni præda, & cumulata etiam hostiũ cæsorum spolijs, uictor in Poloniam reuersus, Lublini templum, monimentum uictoriæ suæ condidit: ac diui Michaelis, quem in somnis uictoriam sibi pollicentem uiderat, memoriæ dedicauit. Pace per circuitũ ab externis hostibus parta, ciuiles motus Lescum exceperunt. Sendomiriensis enim conuentus Ioãne palatino

Lituanorũ excursio in Lublinensem oram.

Somnium.

Narua fl.

Nemenes.

Lesci Nigri insignis de Lituanis & Iazygibus uictoria.

Iazygum reliquiæ deletæ.

Sendomiriensium defectio à Lesco. Conradi ducis Masouij fuga.

latino & Cristino Castellano eius orę authoribus, cum quibus & Paulus episcopus Cracouiensis sentire dicebatur, ab eo defecit: & Conrado Masouiæ duci accito, sese munitionesq́ suas subdidit: nec uinci beneficijs & secundis rebus Lesci potuit, ut conceptum in eum iam inde ab initio odium deponeret. Verùm Lescus hoc sic abire passus nō est. Nam coacto tumultuario exercitu de Cracouiēsi ditione & aulico suo comitatu, in Sendomiriensem oram contra Conradum profectus est. At ille de aduentu Lesci certior factus, cum se non satis crederet Sendomiriensibus, & paruam ipse manum secum adduxisset, in Masouiam celeriter se recepit, promittens confestim se cum maioribus copijs reuersurum. At Lescus magna animi moderatione & mansuetudine usus, proceres authores defectionis destitutos à Conrado, facile sibi reconciliauit: per quos conuentum omnem unà cum munitionibus in potestatem suam redegit, gliscensq́ ciuile bellum sapienter oppresit. Laboratum est fame eo & sequenti anno in Polonia, usque adeò, ut multi de plebe cum uxoribus & liberis præsens malum euitaturi, in Vngariam atq́ Rusiam commigrarent. Sed utrobique pro salute acerbiori calamitate per gentium illarum immanitatem & perfidiam, operti sunt. A' Rusis quidem tributi nomine Tartaris in seruitutem traditi, ab Vngaris uerò, Cumanis barbaris uenundati. Per hoc tempus Philippus episcopus Firmanus, legatus pōtificius ex Vngaria uenit Cracouiam. Humanius acceptus à Polonis, quàm ab Vngaris, à quorū rege Ladislao in uincula coniectus erat, propterea quòd eum ob adulteria & Hunnas pellices post leniores admonitiones diris deuouerat. Sed ipse quoque rex pòst ab Vngaris suis in honesta custodia asseruatus aliquādiu, ad extremum à Hunnis, quorum consuetudinem & mores amplexus erat, interfectus occidit. E' Polonia uerò legatus in Prusiam contendit, & controuersiam inter Mesciugum Pomeranorum ducem & Cruciferos diremit. Etenim Varcislaus Mesciugi frater, cum se ad Cruciferos contulisset, eorum institutum amplexus, patrimonium suum ipsis donarat. Eius exemplum secuti alij duo fratres, & ipsi bona sua eisdem Cruciferis addixerunt, honestum uictum quoad uiuerent ab eis cum familia sua pacti. Ac donationes quidem illas legatus rescidit. Cæterùm Mesciugum induxit, ut Gneuense siue Meuense territorium ipse donaret Cruciferis. In quo mox illi arcem condiderunt, præsidio'que firmarunt, Puterburgum demoliti. Sequenti anno mense Octobri rursus Lituaui per Lucouiense territorium in Sendomiriensem tractum improuisi excurrerunt, & magnis incommodis atque calamitatibus multos pagos & oppida affecerunt, nemine resistente. Namque nobilitas in arces proximas diffugerat. Exercebat tunc Lescus Cracouiæ iudicia, quæ colloquia nostri uocant. Quamprimum uerò de barbarorum excursione cognouit, correptis celeriter armis cum ijs qui aderant ex equestri ordine, cæteris'que sine mora sequi iussis, nocturnis pariter ac diurnis itineribus hostem persequitur. Sendomiriensis autem conuentus nobilitatem simul & rusticanos homines, præmissis

Lesci benignitas & moderatio.

Fames in Polonia.

Legatus pontificius in Poloniam & Prussiam.

Ladislai Vngarorū regis nequitia, improbitas, & interitus.

Pomerani duces Cruciferis sua donarunt.

Gneuense territorium donatū Cruciferis. Gneua arx cōdita.

1283 ann. Lituani Sendomiriensem agrum uastant.

A missis ueredarijs de aduentu suo certiores facit, & occurrere sibi curriculo iubet. Concurrentibus omnibus, ubi haud longè se ab hostibus abesse sensit, aduocatis in concionem militibus, graui oratione eos in hostem animat, ut uiri esse pergerent, & coniugibus ac liberis dulcissimis, propinquis, necessarijs, atque etiam agricolis suis, qui in fœdam seruitutem à barbaris abducebantur, subuenirent. Cæsos senes atque paruos pueros, uastatos agros, incensas uillas, pagos & oppida, direpta fana, uiolata sacra grauiter ulciscerentur, & insignem suam patriæque communis ignominiam, uel cum uitæ suæ discrimine uindicarent. Honestissimum esse pro patria, & pro aris & focis dimicantem occumbere. Gloriæ quàm uitæ bonos fortesque uiros cupidiores esse debere. Non prouenire autem magnam atque solidam gloriam sine magnis periculis. Neque tamen eo se hæc dicere, quòd de uirtute & alacritate eorum dubitaret, aut quòd periculosum admodum illud cum barbaris certamen fore crederet. Eosdem enim esse, quos anno superiori intra ipsorum iam fines penè ad internecionē, nullo de suis amisso, profligassent: quique furtis modò & clandestinis latrocinijs uicinos infestare soliti, uirtute & arte bellica nihil ualerent. Irent ergo alacres, cæsisque suis eorum sanguine parentarent, & captiuos opem suam lachrymis & eiulatibus implorantes, liberarent. Et quo meliore spe & fiducia diuini auxilij, Dei contemptorem hostem adorirentur, confessione eos peccata expiare, & sacrosancta eucharistia communire se iubet. Atque ipse B princeps sanè quàm religiosè hoc fecit. Præsensere aduentum Polonorum barbari, & anni superioris fortunam reformidantes, in proximas syluas in Lucouiensi territorio sese subducūt, atque ibi de salute sua consultant. Syluis sese diu tegere non poterant. Prædam & impedimenta relinquere nolebant: nec adeò tutum sibi receptum esse animaduertebant, eo quòd experti iam nostrorum audaciam, etiam in intimam Lituaniam persecuturos se eos esse certò sibi persuaderent. Nec in armis magnam spem habebant. Sed tamē hoc sibi tentandum extrema penè adducti necessitate constituunt. Itaque relictis in sylua cum paruo imbecillium & ægrotorum præsidio sarcinis, captiuisque arctius colligatis, ne sibi rursus à tergo negocium facerent, magno impetu & cum clamore incondito in nostros feruntur. Perturbauit nonnihil nostros primus eorum aspectus, propterea quòd præter omnem expectationem ad se contendere eos uidebant, quos fugere crediderant: & quòd multitudine ij superabant. Sed tamen cohortante duce, & instruente acies, citò animos resumpsere. Duas autem is incursantibus hostibus acies obiecit: quarum alteri Zegota Cracouiensis, alteri Ioannes Sendomiriensis palatinus præerat. Ipse in omnes partes oculos & totum corpus circumferre, ac sollicitè circumspicere, quid quaque in parte gereretur: & sicubi laborantes suos conspiceret, ut mox subsidia summitteret. Nec diu primus ille barbarorum impetus uiguit. Sed uirtute nostrorum, quasi firmo muro obiecto, statim refractus est. Primi qui cum Cracouiensi palatino cōcurrerant, quod in eius acie aulicus Lesci comita-

Lesci oratio ad milites.

Lituanorū consultatio.

Lituani iterum uicti à Lesco.

comitatus ordinatus erat, repreſsi, ad fugam ſpectare cœperunt. Quo animaduerſo, cæteri quoque conuerſi ſyluas petiuerunt. Inde porrò continuato curſu, quoquouerſum diffugerunt. Poloni depoſita in ſyluis præda potiti ſunt, & captiuos relaxarunt. Quibus adiuuantibus per aliquot dies deinceps barbaros quicunque in ſylua delituerant, conquiſitos trucidarunt. Reuertentesque magna omnis generis hominum occurrentium lætitia excepti ſunt. In Paulum epiſcopum Leſcus Lituanicarum illarum excurſionum, atque item defectionis Sendomirienſis conuentus culpam conferebat. Habebat enim Paulus magnas neceſsitudines & clientelas in tractu Sendomirienſi, & cum barbaris amicitias & affinitates coniunxerat. Leſco uerò iam inde ab initio propter captiuitatem ſuam infenſus erat, ita ut non incredibile eſſet, cùm nobilitatem Sendomirienſem ab eo cõcitatam fuiſſe: tum barbaros in Poloniam euocatos, quo magis Leſcũ inuiſum apud omnes, ſuis quenque damnis & publica indignitate acuente redderet. Itaque captus is eſt iterum à ſatellitibus Leſci, & Siradiam deportatus. Dimiſſusque deinde maiorem immunitatem bonorum ſuorum eccleſiaſticorum, & in Derzanzina pago, quicquid ad ducem pertinebat, caſtellano & palatino, decano'que & Scholaſtico Cracouienſi arbitris, à Leſco accepit. Nam tria millia pondo argenti, quæ & ipſa ſoluere Leſcus debuerat, ei remiſit. Extat ea de re diploma Leſci in baſilica Cracouienſi. Inſignis eſt hic ipſe annus & alio inſolenti facinore. Etenim Lucardis, Præmiſli ducis maioris Poloniæ uxor à pediſſequis ſuis iugulata eſt. Nec expers huius culpæ Præmiſlus, quòd ne quæſtionem quidem de ſcelere habuiſſet, nec pœnas exegiſſet, habitus, & uulgari carmine notatus eſt: quod carmen ſua ætate Dlugoſſus uulgo cantari ſolitum eſſe memorat. in quo oratio fœminæ illius repræſentetur orantis, maritum pro amore coniugali, & honore, quem illi ſemper habuiſſet, ne uitam ſibi adimat, ſed ut uel una ſubucula tectam in domum paternam ſe remittat. Cauſa uerò huius paricidij Præmiſlo ea fuiſſe fertur, quòd nullos ex ea ſuſciperet liberos. » Quaſi uerò id in arbitrio ſit cuiuſquam, ac non diuinitùs » concedantur liberi. Sed non inultum id ſcelus tulit Præmiſlus. Quamuis enim alteram uxorem duxiſſet non multo poſterius, Rixam Sueciæ regis filiam, tamen ne ex ea quidem mares liberos reliquit. Quin etiam alijs aduerſitatibus fuit obnoxius. Inſequenti enim anno Hẽricus dux Vratiſlauienſium Caliſsiẽſem arcem proditione Sendiuoij præfecti traditam ipſi eripuit. Oppidum enim paulo antè fortuito incendio conflagrarat. Erat hic Sendiuoius Ioannis palatini Poſnanienſis filius iratus Præmiſlo, quòd ab eo in mãdandis magiſtratibus & honoribus præteriretur. Et niſus eſt quidem Præmiſlus arcem ui & armis in poteſtatem ſuam redigere, ſed repulſus à præſidio Hẽrici, proceribus intercedentibus cum Henrico pacificatus eſt, ea cõditione, ut pro Caliſsienſi arce Olobocẽſe territorium Henrico daret, & arcẽ ei ſuis ſumptibus in eo exædificaret. Quam arcem tertio pòſt anno maiores Poloni ui expugnatam in Præmiſli poteſtatem redegerũt. Neque eã tunc Henricus armis

Paulus epiſcopus turbator iterum captus.

Derzizina epiſcopo Cracouienſi donata.

Lucardis Præmiſli uxor iugulata.

Caliſsia Henrico Vratiſlauienſium duci prodita.

Olobocum à Polonis recuperatum.

A armis uindicauit, sed dolos uersabat in pectore: ad quos ita factus erat, ut ne à sacris quidem rebus & sacerdotibus manus abstineret, dum nimia opum cupiditate flagrat. Quas tamen iusta diuini numinis uindicta postea alienis, cum suo hærede careret, reliquit. Atq; ut prętermittamus, quod Calisiẽsis arcis proditorẽ Ioannem cũ Beniamino nescio quo equite in carcere aliquandiu tenuit, qui minus etiam dignũ facto suo præmium tulere: illud quidẽ certè detestabile eius facinus silentio prætereundum nõ est, quod in ecclesiam Vuratislauiensem, & in episcopum eius Thomã secundũ, Thomæ illius, quẽ Boleslaus Caluus in uinculis habuerat, sororis filium, patrauit. Etenim permagnã uim pecuniæ ipsi, & uniuerso ordini ecclesiastico eius diœceseos pręter ius & morem in bellũ, nescio an illud, quod cum Præmislo de Calisiensi dominatu gerere uolebat, imperauit. Quæ cum non daretur, arcem episcopi Othmuchouiam, & Nyssam oppidum, ac deinde cætera omnia episcopi & sacri ordinis bona inuasit, mox & decimas omnes usurpauit. Nec ea reddere episcopo per honestos & graues oratores, ac postea per se ipsum flagitãti uoluit: superbèq; insuper & minaciter respondit. Erat tunc archiepiscopus Gnesnensis Iacobus, gente & cognomento Suinca, Ioanni defuncto post undecim annorum uacationem & plurium competitorum partim obitum, partim reiectionem, crebramq; Pontificum maximorum mutationem, fauore Martini quarti pontificis (electione collegij Gnesnensis posthabita) successor datus. Is igi-B tur synodo Lenciciæ coacta, de eius sententia Henricum ducem communione Christiani populi unà cum socijs & fautoribus sceleris & sacrilegij exclusit: Vuratislauiensi uerò ciuitati & omnibus locis, quæ in ditione Henrici erant, sacris interdixit. Cui decreto paritum est ab omnibus, præter Franciscanos fratres, pluris facientes emolumenta sua & fauorem ducis, quàm disciplinam ecclesiasticam. Quæ res maioris pertinaciæ & crudelitatis Henrico causa fuit. Iritatus enim, episcopum & sacerdotes omnes ditione sua eiecit. Qui quòcunque in Poloniam commigrarant, humanè & benignè recipiebantur. Episcopus autem cum in concilio Lugdunẽsi de ui & iniuria Henrici necquicquam questus esset, propterea quòd ille iam prius aures concilij falsis criminationibus per legatos occuparat, reuersus mœrens Ratiboriam se contulit: ubi à Cazimiro duce Vuladislai filio perbenignè & honorificè acceptus atque habitus est. Quo factum est, ut æquiore animo exilium illud suum in quintum usque annum ferret. Verùm ne ita quidem tyranni crudelitatem exatiauit. Nam is & nobiles quosdam bonosq; uiros de suis, à quib. reprehensus erat de scelere, trucidauit: & cũ Cazimiro literis & legationibus expostulauit, quòd inimico suo receptũ præberet: minas'que adiecit, nĩ eum pelleret. Quæ cum à Cazimiro contemnerentur, coegit exercitum, & Ratiboriam obsidione cinxit. Nam Cazimirus uiribus eius impar, arcis munitione se continebat. Cum aliquot dies duraret obsidio, murmurare contra episcopum & cæteros sacerdotes exules plebs à uictu imparata, & præsertim

Henricus Probus ad dolos factus.

Vuratislauiensis episcopi & ecclesiæ bona ac decimæ usurpatæ ab Hẽrico duce.

Othmuchouia arx.

Iacobus Suinca archiepiscopus Gnesnensis non per electionem.

Interdictum ac diræ Archiepiscopi cum synodo in Henricum.

Franciscani sodales interdictum contempsere.

Episcopus cũ sacerdotibus eiectus è Vuratislauiensi diœcesi.

Lugdugnense concilium.

Cazimirus dux Ratiboriẽsium.

Ratiboria & Cazimirus dux bello petitus ob receptum episcopi & sacerdotum exulum.

ij quorum bona in agris atque uillis diripiebantur, & qui ea formida- A
bant quæ uictis captis'que urbibus ab irato hoste euenire solent. Qua
re cognita, episcopus collocutus cum suis, indignum esse ait, ut sua pau
corum exulum causa, bene merita de se ciuitas periculum subeat, aut ul
lo prorsus afficiatur incommodo ac detrimento. Præstare, ut ipsi soli
uel capitibus suis iram tyranni exatient, quàm ut tot insontes & bene
merentes hospites suos eodem secum exitio inuoluant. Induit deinde
sacras & pontificales uestes, nonnullos'que de sacerdotibus, quemadmo
dum ad sacra peragenda solent, indui iubet, ita spectabilis cum uene-
rando illo cœtu urbe egressus, ad hostilia castra profectus est. Ve-
nientes à longè conspicatus Henricus, attonitus & quasi numine affla
tus de papilione exilijt: & obuiam procurrens, ad pedes episcopi sese
abiecit, & culpam supplex deprecatus est, augustius quiddam huma-
na specie in uultu episcopi contemplatus. Benignè eum humo episco-
pus attollit, amplexatur, & exosculatur non sine lachrymis: certám-
que ueniam, si eum factorum pœniteat, pollicetur. Deinde in proxi-
mam ædiculam, diuo Nicolao dedicatam, pariter ingrediuntur. Ibi se-
motis arbitris inter se in gratiam redeunt, cum Henricus redderet
quæcunque episcopo, ecclesijs & uniuerso ordini sacro ademerat: &
pro perceptis emolumentis satisfacturum se esse, ad hæc ampla mune-
ra & immunitates ecclesiæ largiturum, reciperet. Quibus peractis, sol-
uit obsidionem: & ab Arhiepiscopo uinculo excommunicationis li-
beratus, interdictum'que sublatum est. Vt autem referret gratiam B
pro hospitalitate Cazimiro Thomas episcopus, collegium sacerdotũ
in arce Ratiboriensi instituit, ei'que decimas quasdam de suis attribuit.
Porrò Henricus posteriori tempore templum sanctæ Crucis in insu-
la Vuratislauiensi è regione basilicæ condidit, & collegium sacerdo-
tum, datis de suo luculentis reditibus, instituit. Quin etiam cum ex
uxore Ottonis Longi marchionis Brandeburgensium filia nullos libe
ros susciperet, Vuratislauiam ipsam cum omni territorio ecclesiæ &
episcopo Vuratislauiẽsi sempiterno iure donabat, nisi episcopus eam
donationẽ abnuisset. Dum hæc ita geruntur in Silesia, nec in mino-
re Polonia quietæ res fuere, turbante maximè Paulo episcopo Craco-
uiensi, & omnium odia in Lescum ducem, quo captiuitatem suam ulci
sceretur, inflammante. Quod malum eousque progressum est, ut iam
non priuata paucorum conspiratione, sed publico procerum atque no
bilitatis consilio Conradus Cirnensiũ, Masouiorum dux, ad suscipien-
dum principatum accerseretur. Cui cum exercitu uenienti Varsius Ca
stellanus, & Zegota palatinus Cracouiensis, Ioannes Sendomiriensis
palatinus, & Cristinus Castellanus cum Paulo episcopo & maxima no
bilitatis multitudine ad Sendomiriam obuiam progresi sunt, & in
uerba eius iurarunt. Itaque ille nullo negocio Cracouiensi & Sendo-
miriensi dominatu omni tunc potitus est. Sola restabat Cracouia, in
qua se Lescus cum uxore continebat. Nec tamen explicabat rationem,
quomodo eam in tanta contra se omniũ conspiratione retineret. Nam
& ij

Sic Leo papa fecit Attila Roma ... [handwritten marginal note]

Thomas episcopus Vuratisl. ad hostem sacrato uestitu egressus, iram eius fregit.

Henrici ducis cum Thoma episcopo transactio.

Ratiboriæ collegium sacerdotum institutum.

S. Crucis templum & collegium sacerdòtum Vuratislauiæ.

Vuratislauiæ donatio refutata ab episcopo.

Polonia minor ad Conradum Masouium à Lesco defecit.

A & ij qui ei fauebant, quiq́ in comitatu eius aulico fuerant, ab eo se subducebant, ueriti ne sibi fraudi esset, à publico uniuersi conuentus consilio dissentire. Desertus ab omnibus, ad Cracouiẽsis ciuitatis, cuius studia non aliena esse à se animaduertebat, misericordiam confugit. Eius fidei atque tutelæ Cracouiensem arcem commendauit. Ipse cum uxore uel ut alij uolunt, uxore Cracouiæ relicta, in Vngariam ad Ladislaum regem profugit. Suscipiunt arcis defensionem Cracouienses ciues. Et quoniam difficulter se arcem & urbẽ pariter tutari posse existimabãt, cùm quòd humiles erant urbis muri, nec bene instructi propugnaculis, tum quòd distracta multitudo imbecillior futura erat ad sustinendam uim aduersariorum, qui iam appropinquare cum Conrado dicebantur, relicta urbe commigrant in arcem cum uxoribus, liberis, & facultatibus suis. Cognita Cracouiensium ciuium uoluntate proceres, mittunt ad eos quorum gratia & authoritate deduci eos de sententia posse credebant: & non modò impunitatem illius cœpti, sed etiam maiora à Conrado, quàm à Lesco præmia ipsis pollicentur, si consensum uniuersi conuentus secuti, Conrado sese & arcem dedant: sin recusent, minas adijciunt. Nihil neque blanditijs deliniti, neque minis territi Cracouienses ciues, respondent legationi procerum: Non licere sibi fidem & iusiurandum Lesco semel datum uiolare. Re integra in consiliũ illud se non esse adhibitos: ne nunc quidem ad id accessuros, cum eius rationem probabilem reddere non possent. Scirent proceres quid

Cracouia in fide Lesci permansit.

Cracouiensium ciuium fides & constantia.

B agerent, se omnia charissima, & uitam ipsam prius amittere, quàm fidem frangere decreuisse. Quæ cum Conrado & proceribus renunciata essent, iritati & multum frementes, ad Cracouiam castra admouent. Cumq́ perdifficilem sibi esse intelligerent arcis & armis & commeatu bene munitæ expugnationem, urbem uacuam incẽdunt, ut uel sic ciuium siue pertinaciam, siue constantiam præsenti priuatorum cuiusque malorum aspectu frangerent. Sed nihilo tamen segnius illi arcẽ defendebant. Quanquam autem uastarant paulo antè Tartari Transyluaniam & Vngariam usque ad Pestum totos tres menses, tamen impetrauit Lescus à Ladislao rege non contemnenda Vngarorũ & Cumanorum auxilia, & cum ijs iam aduentabat, eo quidem celerius, ut arci Cracouiensi subueniret. Id ubi didicit Cõradus, occurrit ei cum exercitu, & collatis signis apud Bogucice pagum ad Rabam flumen uincitur: dissipatoq́ longè maiori quàm Lescus habebat exercitu, in Masouiam usq́ profugit, ueritus ne alienatis à se aduerso prælio uoluntatibus eorum, à quibus accitus erat, in potestatem Lesci ueniret. Sic euentus tunc ostendit, uter iustius arma sumpsisset. Lescus moderatè utens uictoria, captiuos omnes dimisit, proceribus culpam deprecantibus, ueniam dedit: deinde Cracouiam ueniens, Vngaros & Hunnos liberaliter remuneratos remisit: Cracouiensibus ciuibus gratias egit: urbem fortius muniuit: eiusq́ regimen Teuthonibus solis, qui fidem ipsi præclarè seruassent, proprium deinceps attribuit. Quod ad nostra usque tempora durauit. Habitu quoque & cultu corporis cum eis conformato,

Tartari Vngariam uastarũt.

Conradus uincitur à Lesco & fugatur.

Raba fl.

Cracouiæ urbis regimen Teuthonibus mandatum.

Lescus cultu Teuthonico usus.

conformato, quanti eos faceret, ostendit. Hæc anno post Christum natum 1285 gesta sunt. Quo etiam Boleslaus, Masouiorum Plocēsium dux, Conradi frater, Rusiam, siue adeò quæ Rusi in tractu Lublinēsi & Polessensi de Polonis capta tenebant, repentina excursione populatus, cum onustus præda domum reuertisset, mox idem incommodum à Rusis accepta damna ulciscentibus, in ditione sua uicissim pertulit. Insequenti uerò anno, Conradus frater eius Gostinino, quod in ditione Vuladislai Loctici erat, per fraudem potitus est. Cum enim nonnullos de suis eò prodendæ arcis causa submisisset, Lituanos deinde euocauit. Quibus ex improuiso aduenietibus, ij qui subornati erāt, arcem prodiderunt. Captam illi ac direptam Cōrado concesserunt, plus sexcentis hominibus ibi partim necatis, partim captis: quos cum reliqua præda abegerunt. Non tulit eam iniuriam Vuladislaus. Verùm tumultuaria manu facta, silenti agmine ad Ploscum contendit: noctúque aggressus arcem, uigilibus cæsis, facilè fit uoti compos. Deinde procerum utriusque partis opera pax fit inter duces, redditis inuicem quas interceperant, arcibus damnis'que Vuladislao persolutis. Nec tamen impunè abijt Masouijs, alienæ rei manus admouisse. Eodem enim anno ab ijsdem Lituanis, quos in Gostininense territorium immiserant, graui excursione uexati sunt: & Sochaciouia Ploscum'que arces negligentius custoditę, captæ, & exustæ. Prusiam tunc nouo uermiū genere per æstatem infestatam fuisse ferunt, qui caudis cancrorum prędīti, quoscunque aculeo pupugissent, intra tertium diem extinguebāt. Hoc etiam anno Bernardus dux Legniciensium, Boleslai Calui filius, obijt. Sequenti uerò, Lescus dissimulato proposito, per speciem Lituanici belli Conrado bellum intulit. Vastarant Lituani cum Prusis Dobrinensem tractum, qui in ditione Ziemouiti erat: Dobrinúmque oppidum, magna hominum strage edita, diripuerant, & incenderant, cum inexpectati die Dominico, uacante diuino cultui multitudine, irrupissent. Fratris igitur iniuriam ulcisci se uelle cum simulasset Lescus, comparato cùm de suis, tum de uoluntarijs cruce signatis non paruo exercitu, in Masouiam deflexo itinere, obuia quæque ferro & igni, nemine resistente, uastauit, & cum ingenti prēda domum reuersus est. Atque ex eo tempore prior illa fortuna ab eo recessit, & secundæ res aduersis commutatæ sunt, ne impunè ferret Deum & homines fefellisse, & prætextu pietatis iræ suæ impensius indulsisse. Itaque & tunc, licet nemine persequente, complures tamen de suis in traiectu fluminum amisit, & mox ad finem eiusdem anni cunctæ eius ditiones longè late'que à Tartaris peruastatæ sunt, & ipse fuga in Vngariam consulere sibi coactus est. Nam Tartari fame domestica stimulati, per Russos & cū Rusis primùm in Lublinēsem orā & in Masouiam delati, locustarum in modum eas regiones, cædibus & incendijs nusquam abstinentes, depopulati sunt. Inde porrò diuertētes, Sendomiriensem tractum, & nonnullam partem Siradiensis, eadem crudelitate peruagati, frustra tentata Sendomiriæ expugnatione, Lysecensis

1285. ann. Masouij Rusiam, Rusi Masouiam populantur.

Gostininum à Cazimiro surreptum.

Ploscum à Vuladislao interceptum.

Pax inter Lencicienses & Plocenses.

Lituani Masouiam uexant.

Sochaciouia et Ploscum arces incensæ.

In Prusia uermes uenenosi.

Bernardus Legniciæ dux obijt.

Dobrinum à Prusis incensum.

Masouia Cirnensis à Lesco uastata.

Tartari Poloniam uastant cum Rusis.

Lysecense monasterium intactum.

A ſis monaſterij, quod S. Crucis dicitur, direptione ſuaſu Ruſſorum penitus abſtinuerunt, & ad Cracouiam pridie natalis Chriſti populabundi peruenerunt. In cuius oppugnatione cum nonnullos fortes uiros amiſiſſent, & Leſcum ducem cum uxore & primoribus in Vngariam profugiſſe didiciſſent, maiore licentia & furore in pagos & oppida uſque ad Carpathum montem debacchati, Sandecenſe tamen monaſterium, pauore, ut creditum eſt, diuinitus immiſſo, non attigerūt. Quanquam aberat inde tum Kinga: nam cum duabus ſororibus, Iolenta, & Conſtantia, quæ Danielis Ruſſorum regis uxor fuerat, & cum uniuerſo cœtu monacharum, quæ ad ſeptuaginta fuere, ad hæc cum magna ſacerdotum & equeſtrium hominum caterua in Pieninam arcem, natura loci munitiſsimam, ac unum tantum, & eum quidem peranguſtum aditum habentem, ſeſe receperat. Tandem ſatiati cædibus atque præda barbari, in Ruſsiam reuerterunt. Tantam autem hominum prędam tunc abegiſſe dicuntur è Polonia, ut cum eam apud Vuladimiriā recognoſcerent, & partirentur inter ſe, unum & uiginti millia innuptarum puellarum cenſa eſſe dicantur. Eas enim libidinis cauſa ſeruāt maximè. Prouectiores tum uiros, tum mulieres, item'que paruos pueros immaniter trucidant. Ne Ruſsi quidem, quamuis ſocij ac tributarij, prorſus expertes malorum à barbaris tunc fuere. Nam barbari exceſſuri è Ruſsia, ut eſt malicioſum genus hominum, & incantationum atque ueneficiorum gnarum, aquas omnes infecerunt, exectis captiuorum cęſorum cordibus, & præſentiſsimo ueneno imbutis, & uerubus ſubter aquas defixis. Vnde plurimi mortales poſtea ex aquæ uenenatæ uſu immedicabilibus morbis correpti, miſerabiliter extincti ſunt, cum ſerius mali cauſa animaduerſa eſſet. Nihil acerbus ille cuncti dominatus ſui ſtatus atque uaſtitas animum Leſci emollijt: quin is reuerſus ex Vngaria, in ſequentem æſtatem expeditionem contra Conradum ducem Maſouię rurſus parare cœpit. Sed cum ſegniorem ad eam eſſe cerneret Cracouiēſem & Sendomirienſem nobilitatem, Matthæo Siradienſi palatino mandat, ut ipſe cum Siradienſi, qui minus calamitatis à Tartaris pertulerat, in Maſouiam populabundus excurrat. Fecit iuſſa palatinus: & iam permultis uicis pagiſq; uaſtatis, præda onuſtus reuertebatur, cum eum Conradus, qui ditionem ſuam ſiue ob imbecillitatem uirium, ſiue ex induſtria uaſtari paſſus erat, cum ualida equitū & ruſticanorum manu occultis itineribus ſecutus, uiceſimaquinta die Iunij in finibus Maſouiæ adipiſcitur: & ſecurum incautum'q; exercitū ex improuiſo adortus, non leui ſtrage fudit ac diſsipauit. Palatinus cū paucis fortiter dimicans, occumbere quàm fugere maluit. Præda omni Conradus potitus eſt. At Leſcus his aduerſis rebus & ſugillationibus hominum afflictus, ex mœrore & angore animi in morbum incidit, quo ſenſim tabeſcens ultima demum die Septembris anni ſequentis, qui fuit poſt Chriſtum natū 1289. uitam cum morte commutauit, & in templo S. Trinitatis apud ſodales Dominicanos honorificè ſepultus eſt: bonus & moderatus princeps, & felix, ſi extrema cū primis contexuiſſet.

Cracouia tentata à Tartaris.

Sandecenſe monaſterium intactum.

Pienina arx.

Tartarorum præda.

Puellarum captiuarum numerus.

Ruſsis ſocijs etiam nocuere Tartari.

Tartari malicioſi.

Maſouia Cirnenſis uaſtatur à Siradiēſibus.

Siradienſes fuſi & præda exuti à Maſouijs.

Matthæus palatinus Siradiēſis occubuit.

Leſci Nigri mors.

1289. ann.

contexuisset. Quod tamen improbitati & perfidiæ aliorum magis A quàm ipsi imputandum est. Donauit hic episcopo Cracouiẽsi iure sempiterno decimam de omnibus metallis, in cuiuscunque solo essent, intra ipsius diœcesim. Præcessit autem Lescum Ziemomyslus frater, dux Vuladislauiensium, non toto biennio, relictis tribus filijs, Lesco, Præmislo, & Cazimiro, de Salomea filia Suentopelci susceptis. Tametsi Dlugossus nullos eum liberos reliquisse memorat. Hoc anno Cazimirus Oppoliensium dux, Henrici fortè Vuratislauiensium ducis uim & arma timens, Venceslao Boemorum principi & successoribus eius sese cum dominatu & liberis suis subdidit. Quod Henricus quoque Vuratislauiensis aliquanto prius, uiuente adhuc Ottocaro rege, fecisse memoratur. Quanquam hic, cum nullos liberos reliquisset, non Boemorum principem, sed cognatum hæredem habuit.

Decima ex metallis episcopo Cracouiensi donata.

Ziemomysli ducis Vuladislauiensis mors, & filij.

Oppoliensis principatus addictus principi Boemorum.

Vuratislauiensis item.

INTERREGNVM.

TEMPVS quod Lesci Nigri mortem cõsecutum est, usque ad resumptum atque renouatum à Præmislo duce maioris Poloniæ regnum, interregnum nobis appellare uisum est, propterea quòd Cracouiensem dominatum, penes quem summus Poloniæ principatus post exactũ regem Boleslaum secũdum & intermissum regnum per multos annos manserat, nemo tunc unus obtinuit. Tametsi enim ad extremum Boleslaus Pudicus & Lescus Niger, imò & albus ferè Boleslai pater, duces Cracouiẽses, nihil omnino sibi authoritatis & iurisdictionis in cæterorum ducum ditionibus B uendicauerunt: nos tamen, quo minus perturbata esset series historiæ, eos quoque in principum siue monarcharũ ordinem redegimus. Deinceps uerò pluribus de Cracouiensi dominatu contendentibus, cum penes neminem unum summa rerum esset, interregnum id tempus uocare collibuit, quod iam prosequimur. Lesco Nigro sine liberis uita defuncto, Cracouiensis, Sendomiriensis, atque Siradiensis dominatus in medio erant, quos alius iure agnationis sibi uendicabat, alius gratia populari ambiebat, alius ui & potentia usurpabat. Primum omnium Vuladislaus Locticus, Lesci mortui frater, eodẽ patre, sed alia matre prognatus, Siradiensem dominatum, seiungentem sese à reliquis, & ultrò se ipsi subdentem occupauit: ad cęteros quoque adspirabat. Verùm Cracouiensis & Sendomiriensis conuentus proceres ac equites, comitijs apud Sendomiriam habitis, Paulo episcopo authore & suasore, Boleslaum ducem Plocensem, Conradi fratrem, principem creauere, posthabito Conrado, cui se bis antea uiuente Lesco subiecerant: propterea quòd is remissius & ignauius tunc agere uisus, oblatum sibi principatum non retinuisset, & quòd ipsi postea cum Lesco ditionem eius uastassent, ueriti ne memor esset acceptæ iniuriæ. Accitus igitur Boleslaus, possesionem principatus adit, Cracouiamque solẽni pompa deducitur. Nec multo pòst Henricus dux Vuratislauiẽsium, omissa Boemia, ad cuius principatum procerum quorundam conspiratione contra Venceslaũ inita inuitabatur, à Cracouiensibus ciuibus clàm accersitus,

Vuladislaus Locticus Siradiensem dominatum occupauit.

Boleslaus Plocensis accietur ad principatũ.

Henricus Vuratislauiensis Cracouia potitus.

A situs, cum iusto exercitu aduenit. Venienti ciues, in quibus lanij maximè ualebant, portas urbis, quemadmodum conuenerat, aperuere. Ibi Boleslaus noua & inopinata re perculsus, quippe qui spe quieti principatus potiundi cum non maximo, & ad celebritatem & splendorem, quàm ad bellum instructiore comitatu uenerat, ex arce Cracouiensi se proripuit: & nequicquã retinentibus proceribus, qui copias ad eijciendum Henricum cogebant, iratus in Masouiã redijt: dictitãs, se non ad bellum, sed ad pacatum principatum suscipiẽdum, accersitum uenisse. Post discessum Boleslai, arx quoq; Cracouiensis Hẽrico à Sulcone Medirecio, cui Boleslaus eam commendarat, dedita est. Ibi tum proceres, capto ex tempore & re præsenti cõsilio, legationem ad Henricum mittunt: leges quasdem ipsi, si apud se dominari uellet, præscribunt. Quas cum ille accepisset, princeps renunciatus est. Nec tamẽ diuturna ei possessio principatus fuit. Vuladislaus enim Locticus, iam Siradiẽsis dux, indignum ducens, alienum fratri suo Lesco successorem in principatu quæsitum esse, exercitum cogit: à maioribus Polonis & Pomeranis auxilia impetrat. Cazimirus quoq; frater, dux Lenciciensis, & Conradus ac Boleslaus Masouij cũ suis per se ipsi eum adiuuabãt. Quibus omnibus copijs coadunatis, Cracouiã primo uere contẽdit, ad deijciendum Henrici præsidium. Redierat Henricus in Silesiam, relicto Cracouiæ præsidio. Factus autem certior de consilio & apparatu bellico Vuladislai, cum ipse ægrotaret, Henricum Legniciensem Boleslai, & Premis-

Boleslaus deseruit principatum.

Henricus principatum adeptus.

Vuladislaus Locticus principatum bello petit.

Silesiorum expeditio contra Vuladislaum.

B lum Sprotauiẽsem Conradi filios patrueles suos, & Boleslaum Oppoliensium ducem cum expeditis copijs Cracouiam mittit. Quorum aduẽtu cognito Vuladislaus, ad Seueriam oppidum, ad quartum Calendas Martias eis occurrit: & prælio commisso, multis utrinq; cadentibus, ad extremum Vuladislao cessit uictoria. Præmislus, Cõradi Glogouiensis ducis filius, adolescens admodum interfectus, Boleslaus Opoliensis saucius captus est. Duobus item alijs certaminibus apud Scalam & Suetnicium Vuladislaus Silesios fudisse fertur. Victor Cracouiam profectus, cum proceres & equites plerique omnes in fidem eius uenirent, apertis portis receptus, omnium consensu & acclamatione princeps renunciatus est. Sed hic item non diu possessionem principatus retinuit. Henricus enim Vuratislauiensis, non deiectus Seueriensi clade, prȩsertim quòd ciues nonnulli Cracouienses clanculum spem eius alerent, nouum rursus exercitum Cracouiam cum Henrico Legniciensi (ipse enim adhuc decumbebat ægrotus) trãsmittit. Qui latenter profectus, & nihil ad celeritatem sibi reliqui faciens, cum nocte intempesta ad Cracouiã accessisset, in urbẽ à conscijs recipitur. Clamore sublato à Silesijs, ut fieri solet capta urbe, tumultuatur tota ciuitas. Nox atq; tenebræ incerta omnia, & lõgè ꝙ erant formidabiliora reddebãt. Erat in urbe cum prȩsidio Vuladislaus, uerùm inopinato tumultu perterritus, cum neq; numerum, neque genus hostium exploratum haberet, proditionemq; metuens, ad Franciscanos sodales se recepisset, ubi suos passim per uicos & plateas cædi, & se quæri didicit, sumpto mo-

Seueria oppidum.

Vuladislaus uicit Silesios.

Vuladislaus princeps renunciatus.

Cracouia proditione recepta ab Henrico.

Vuladislaus Cracouia pulsus.

nachi habitu, de muro à Frãciscanis demissus euasit. Qui uerò partium A eius fuerant in urbe, reperti ab aduersarijs partim necati, partim capti sunt, & bona eorum direpta. Cuius calamitatis ne Paulus quidem episcopus expers fuit, quòd impensius Vuladislao fauisset. Deinde in agros & uillas procerum & equitum, qui defectionis ad Vuladislaum capita fuisse existimabantur, ferro & igni sæuitũ est. Quibus malis adacti cæteri, certatim in potestatem Henrici redierunt. Henricus cõstitutis utcunque rebus Cracouiæ, & ualido præsidio imposito, episcopo ac cæteris captiuis dimissis, properè in Silesiam reuersus est, quòd Henricum Vuratislauiensem ueneno à suis, ut creditũ est, subministrato animam agere, siue adeò mortuum iam esse accepisset. Veniens autem Vuratislauiam post mortem eius multorum ciuiũ & procerum ac militum fauore, urbe & arce, ac dominatu denique omni Vuratislauiensi potitus est, elapso per fugã Conrado patruo, Glogouiensiũ duce, quem defunctus dux testamento hæredẽ in eo dominatu instituerat. Nam Cracouiẽsem & Sẽdomiriẽsem ditionẽ, cum ipse nullos liberos relinqueret, Præmislo duci maioris Poloniæ legauit. Quẽ per idem tempus Mesciugus etiam Pomeranorum dux, cum uxorẽ quidem habuisset, sed monacha quadam pro concubina abusus fuisset, fratribus siue iã extinctis, siue iusta uindicta præteritis, successorẽ sibi designauit, & mox Pomeranos in uerba eius adegit: & intra quartũ annum mortuus, uacuã ipsi Pomeraniæ possesionem reliquit. Morte atque testamento Henrici cognito, urbs & arx Cracouiensis Præmislo seruatur: Sendomiriensem B uerò dominatũ Vuladislaus retinebat, ac de recuperando etiã Cracouiensi cogitabat, cum noua & inopinata res obiecta, rationes eius omnes conturbauit. Etenim Gryphina Lesci Nigri uxor, siue pertæsa belli ciuilis, siue ne dotalibus bonis à uictore eijceretur uerita, missis clàm legatis ad Venceslaũ Ottocari & Kunegundis sororis suę filium, Boemorum ducem, donauit ei Cracouiẽsem & Sendomiriẽsem dominatum, quẽ sibi à Lesco marito donatum esse, confictis diplomatis affirmabat. Non refutauit quãuis cassam & inanẽ donationem Venceslaus, cupidus proferendi imperij: quippe qui etiã superiori anno, Nicolaum fratrem suum nothum, per iniuriam Opauiensi dominatu eiecisset. Itaque anno sequenti, qui fuit post Christũ natũ millesimus ducẽtesimus nonagesimusprimus, cum ipse motibus quibusdam domesticis, & morte soceri Rudolphi Cæsaris impediretur, Tobiam Pragensem episcopum cum exercitu in Poloniam adeundæ possesionis gratia misit. Poterat Præmislus Cracouiã defendere ac retinere, sed quia cum Vuladislao quoque rem sibi fore uidebat, ne duplici bello pariter sese implicaret, & ut exorientem Vuladislai potentiam, quam suspectam habere cœperat, ualidiori hoste ipsi obiecto, reprimeret, deducto præsidio suo, Cracouiam Boemis tradit. Hinc omnis tractus Cracouiẽsis in potestatem eorum uenit. Ad Sendomiriensem deinde animos adijciunt: ac Vislicia primùm per deditionẽ potiuntur, deinde Oblecomum arcem, prope Vistulam sitam, ui capiunt. Sendomiriam uerò oppugnare ador-

Paulus episcopus captus. *Henrico principatus recuperatus.* *Henrici mors.* *Henricus Legniciẽsis Vuratislauia potitus.* *Henrici Vuratislauiensis testamentum.* *Præmislus successionibus fortunatus.* *Pomerania Præmislo donata.* *Cracouia Præmislo seruata.* *Gryphina donat principatum Vẽceslao Boemo.* *Opauia Boemo quæsita.* *1291 ann.* *Boemorum expeditio in Poloniam.* *Cracouia in potestatem Boemorum uenit.* *Vislicia potiti Boemi.* *Oblecomum arx.* *Boemi repulsi à Sendomiria.*

A re adorti, à Vuladislao, cæsis captisq́ compluribus, & plurimis uulneratis, ignominiosè repulsi sunt. Itaq; inde reuertentes, relicto ad tutandas munitiones & maximè Cracouiã forti præsidio, & abducta secum Gryphina, ne sententiam suam de donatione mutaret, in Boemiam se receperunt. Ibi Vuladislaus, re apud Sendomiriam feliciter gesta erectus, munitiones aduersariorum armis aggreditur, & expugnat: Visliciam deiecto hostium præsidio recipit. Inde ad Cracouiã progressus, omnem circumcirca regionem, atq; adeò suburbana etiam ipsa uastat ac diripit. Nec tantum animorum & uirium habebant Boemi & nostri qui cũ eis sentiebant, ut liberiores Vuladislai excursiones reprimerẽt. Itaq; in Boemiam ad Venceslaum mittunt, ut sibi subueniat. Mittit ille eis rursus Tobiam episcopum cum mediocri manu, ut eos utcũq; confirmaret, & uel inducijs cum Vuladislao bellũ suspenderet, si cohibere eum nequiret. Sed is cum neq; uiribus Vuladislao parem se esse cerneret, neq; ferocem & indomitum animum eius flecteret, mox in Boemiã rebus infectis redijt. Cum aũt uexare Cracouiensem orã Vuladislaus, nõ intermitteret, crebris suorũ nuncijs & querelis excitus Vẽceslaus, ipse per se insequenti anno expeditionẽ in Poloniam fecit, & Ottonem Longũ Brandeburgensem marchionẽ, tutorem aliquando suum, in auxilium cum Saxonibus euocauit. Hi ergo prępotẽtes duces iunctis copijs per Oppoliensem tractũ, post mediũ mensem Augustũ Cracouiã aduenerunt: & accepti honorificẽtissimè, aliquot septimanis ibi de ratione

Vislicia recepta à Vuladislao.

Vuladislaus Cracouiensem oram infestat.

Pragensis episcopus cum exercitu iterum in Poloniam uenit.

Venceslai Boemorum principis expeditio in Poloniam cũ marchione Brãdeburgẽsi.

B belli cũ Vuladislao gerẽdi cõsultarunt, cũ ille quiesceret interim, & hostiũ consilia captaret. Tandem in Siradiensem eius ditionem impetũ faciunt, eamq́; liberiore excursione depopulãtur. Habebat quidẽ exercitũ Vuladislaus, sed nusquã tamen ad uniuersæ rei dimicationem ueniebat: uerùm ex insidijs uexabat hostes, & sępe quiescẽtes, & corpora curãtes, quàm tumultuosissimè ad castra adequitãs exagitabat: pabulatores & frumẽtatores & lignatores è latebris subitò prosiliẽs excipiebat, ita ut ij postea nusquã è castris absq; forti equitũ peditũq; pręsidio prodire auderẽt, & in castris excubias nocturnas duplicarẽt. Ita eis terrorẽ Vuladislaus incusserat. Quare nõ diu morati, oppido Siradiensi exusto, arce uerò in palustri loco sita, ne tẽtata quidem, Cracouiã, atq; inde mox domos suas reuerterunt gloriabũdi, quasi magnũ operæpretium fecissent, quòd pagos aliquot & oppidum, neq; manu, neque situ munitũ incẽdissent. Nec ita multo antè Lituano, duce Vithene per syluas Masouiæ, cõniuente Boleslao duce profecti, in Cuiauiã impetum fecerãt: ac Brestense territorium depopulati, magnam prædam abegerant. Annus hic insignis est etiã morte Kingę siue Kunegundis uxoris Boleslai Pudici, sanctæ & religiosæ fœminæ. Quæ nullius unquam uiri experta concubitum, post mariti mortem, distributis in usus egenorum, & in cultum diuinum omnibus facultatibus suis, in Sandecẽsi monasterio plus duodecim annis duram exegit uitam. Sanctimonia uerò eius multis & stupendis miraculis cùm ab ea uiuẽte, tum post mortem ad sepulchrũ eius editis diuinitùs comprobata fuisse, à Dlugosso memoratur.

Siradiensis tractus diuexatur.

Siradia oppidum exustum.

Lituani Cuiauiam populati.

1292 ann. Kunegundis principis mort.

Castitas.

Religio.

moratur. Sanctam fœminam improbus episcopus Cracouiensis, Paulus consecutus est: qui cùm aliis studiis minimè dignis episcopo, tum uenationi sic fuit deditus, ut uenatorem, quòd feram imprudens à casibus repulerat, uenabulo trãsigeret. Accepit autem is successorem Procopium præpositum Sendomiriensem, & canonicum Cracouiensem, quem Dlugossus Russum de gente Cuflorum, & Gryphinæ propinquum, ac Lesci Nigri cancellarium fuisse memorat. At in Silesia per eadem tempora Conradus dux Glogouiensis bellũ aduersus Henricum Legniciensem animo uersabat, ob interuersum Vuratislauiensem dominatum. Et cum imparem se illi esse uiribus intelligeret, incautum dolis circumuenire studebat, & clãdestinis nocturnisq; incursionibus & latrociniis ditiones eius uexabat. Deinde fratrem germanum Henrici Boleslaum, Suidnicẽsium ducem, felicitati fratris inuidentem, in societatem belli asciuit. Videns autem Henricus bellum à Conrado patruo contra se magno studio comparari, cum non paruam Vuratislauiensis conuẽtus partẽ illi fauere non esset nescius, ad eundũ fratrem Boleslaũ mittit oratum, ut arma secum aduersus Conradum coniungat: ignarus pactorum, quæ ille prius cum Conrado pepigisset. Causificatur Boleslaus tenuitatem facultatum suarũ. Tandem acceptis ab Henrico duobus territoriis, Iauoriensi & Stregomensi, iusiurandum dat, se ipsi non defuturum. Vbi tempus expeditionis faciendæ aduenit, admonitus pacti ab Henrico Boleslaus, moras nectere, & nunc hoc, nũc illud causari. Dat ei rursus Henricus tria oppida, Reichembachum, Frankẽsteinum, & Strelinum. Nihilo tamen ille magis fidem promissis prȩstitit. Porrò Conradus cum animaduertisset, non optima fide secum agere Boleslaum, à quo sperarat dolo captum iri Hẽricum, quemadmodum conuenerat, Luticum unum de familiaribus & cõsiliariis Henrici, gente Habdancum, donis & promissis ad proditionem heri induxit. Erat hic Luticus in intimis Henrici, & magnis ab eo beneficiis affectus: sed patrem eius Pacoslaum, gratia & fauore principis insolescentẽ, Henricus capite plecti iusserat, quòd is homicidii reus, crimen, frustra dissuadente ipso iudice, gloriabundus fateretur. Lenierat tamen eum Lutici dolorem Henricus postea, collatis in eum plurimis & magnis beneficiis. Et ille iure cæsum patrem professus, iureiurãdo dato, persuaserat Henrico, ne quid ob eam rem de fide sua dubitaret. Hæc non ignota Cõrado erant. Itaq; cũ faces Lutici animo subderet, ac malè curatũ uulnus refricaret, effecit, ut plus apud eum ualeret uetus dolor, quàm tot recentia beneficia. Fortè in balneo ad Odram haud longè ab arce Vuratislauiensi corpus curabat Henricus, aduolat eò Luticus cum armatis: Henricumq; præmonitum quidem de aduentu suo, sed nihil tale suspicantem, nudum è balneo extrahit: & uili palliolo tectum, atq; equo impositum, continuato nocte dieq; cursu Sanduoithum, quod in ditione Cõradi erat, asportat. Inde uinctus Glogouiam perductus, in angustum uas ferreum concluditur. in eo duo erãt parua foramina, alterum quo cibum sumeret, alterum quo aluum purgaret. In eo sex totos men

Pauli episcopi mors, & homicidium.

Procopius episcopus Cracouiensis.

Silesici motus.

Iauoria, Stregomum, Reichembachum, Frankensteinum, & Strelinum duci Suidnicensi donata.

Pacoslus cædẽ fassus plectitur, quãuis gratiosus apud ducem.

Luticus Pacoslai filius, Henricum dominũ suum dolo capit.

Crudelitatis exemplum.

A ses asseruatus, neq; sedere, neq; iacere potuit. Ad extremũ eò redactus est, ut iam tabescente corpore, sanies & uermes de scapulis & femoribus eius scaturirent. His malis uictus tandem, numeratis Conrado triginta millibus marcarum pecuniæ, datisq; Namis Louiensi, Beroltouiensi, Cruciborgensi, Bicinensi, Cuncestatensi, Rosembergensi, Hainouiensi, & Boleslauiensi territorijs dimittitur. Nec tamẽ postea conualuit Henricus. Verùm tertio deinde anno lento morbo consumptus est, quintus eius nominis Vuratislauiensium dux, relictis tribus filijs, Boleslao, Henrico & Vuladislao. Quorum tutelam non prius Boleslaus patruus suscipere uoluit, orãte patre, quàm cum Sobota arx sibi data esset. In minore autem Polonia, posteaquam Vẽceslaus Boemus uastata, quemadmodum exposuimus, Siradiẽsi ora recessit, ut cum Adolpho Cæsare, qui Rodolpho successerat, affinitatem cõtraheret, Vuladislaus Locticus rursum subiectam illi ditionem Cracouiensem infestabat, & magnis incommodis præsidiarios Boemos uastationem agrorum prohibere uolentes afficiebat. Verùm Tartarica rabies Sendomiriensem oram crudeliter depopulata, uires eius debilitauit. Hoc adeò 1293 anno accidit. Insequenti uerò, Vithenen Lituanorum dux, quamuis magna strage paulo antè in Prussia fusus à Bruciferis, & uix fuga elapsus, cum mille octingentis equitibus clàm per Masouiam traductis, ex inopinato Lenciciẽsem tractum inuasit. Oppidum Lenciciense atq; templum propter celebritatem quampiam plenum hominibus diripuit & incẽdit, agrosq; uastauit. Reuertentem cum præda Cazimirus dux Loctici frater cum tumultuaria manu prope Sochassouiam oppidum, uadato Bsura amne, consecutus est, collatisq; signis magnam in barbaris stragem edidit. Sed ad extremum in confertissimos hostes audacius prouectus, & interfectus, uictoriam hosti concessit. Nam ducis casu conspecto, cæteri terga uertêre. Tandẽ uerò prædam hominũ abduxere tunc barbari, ut uiginti capita singulis cederẽt. Successit autem Cazimiro sine liberis defuncto in Lenciciensi dominatu Vuladislaus frater. Eodem anno Conradus dux Masouiæ Cirnensis morte absumptus, cum nullos haberet liberos, Boleslaum fratrem heredem reliquit. Nec multo pòst Cruciferi Viznam arcem in Masouia expugnarunt & exusserunt, quòd ea receptaculũ esset Lituanis, excursiones in ipsorum ditiones & in Poloniam faciẽtibus, cum Boleslaus crebrò à Cruciferis, ne id fieri pateretur, frustra esset admonitus. Magnus enim ei fuit cum Lituanis usus, ita ut uxorem quoq; inde haberet Troideni ducis filiam. Sed hic iam decimo libro finis esto. Vndecimi uerò initium à resumpto regno nobis petatur.

Transactio Glogouiẽsi duci addita.
Henrici Vuratislauiensium & Legnicienſiũ ducis mors, & liberi.
Boleslai immanitas.
Sobota arx.
Adolphus Cæsar.
Vuladislaus Locticus infestat Cracouiensem oram.
Tartari Sendomiriensem tractum depopulati.
1293 ann.
Vithenen dux Lituanorum uastat Lenciciensem tractũ.
Lencicia incensa.
Bsura fl.
Cazimirus dux Lenciciensium in prælio cæsus.
Lenciciẽsis dominatus Vuladislao accreuit.
Conradus Masouiorum dux obijt.
Vizna à Cruciferis exusta.
Boleslai Masouij uxor Lituana.

Lencicia incensa [illegible] 1293.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VNDECIMVS.

PRAEMISLVS REX.

ERTAESI malorum Poloni proceres, quæ Poloniã discerpto in multos principatus regno miserandũ in modũ afflixerant, respicere ad regnũ & unius dominatum cœpere. Cui rei tempus etiam ipsum optatam occasionẽ afferebat. Etenim Præmislus, Præmisli primi filius posthumus, uir acer & ad res magnas gerendas factus, maiorẽ Poloniã omnẽ solus obtinebat. In marchia Brandeburgensi & in Pomerania pręclarũ uirtutis specimen superiori tẽpore dederat. Pomeraniæ accessione auctus, Henricię Vuratislauiẽsis testamẽto Cracouiensiũ & Sendomiriensiũ princeps nũcupatus erat. His opibus fretus, facilè sperabatur Præmislus & externa bella à Poloniæ ceruicibus depulsurus esse, & cæteros duces ad officiũ reducturus, & cum dignitate regiũ nomen laturus. Etiam Cracouiensis cõuentus animi à Boemo alieniores facti erant. Erat aũt magno & excelso animo Præmislus, regnumq; ducentis quindecim annis apud Polonos intermissum nõ modò non aspernabat, sed appetebat etiã & ambiebat. Igitur anno Christi 1295, indictis Gnesnã uetustã totius Poloniæ metropolim, comitijs, Præmislus rex creatur tricesimũoctauũ annum agens: & mox uicesimasexta die Iunij solenni ritu inunctus, diadema regium ab Iacobo Suinca archiepiscopo Gnesnensi accepit, adstantibus Ioãne Gerbisso Posnaniẽsi, Ioãne Romca Vuratislauiẽsi, Goslao Plocensi, & Cõrado Lubussensi episcopis. Nã Procopius Cracouiẽsis, uel iam erat mortuus, uel certè ægrotabat. Vislaus aũt Vuladislauiensis incertũ qua de causa abfuit. Porrò Culmẽsis à Cruciferis prius in ordinẽ redactus erat, tunc autẽ, ut nihil ij prorsus cõmune cum Polonis haberẽt, à Gnesnẽsi archiepiscopo abstractus, Rigẽsi subiectus est. Cõuentus aũt uniuersus, qui erat frequentissimus atq; celeberrimus, cum palatinis & castellanis gratulans, fausta omnia nouo regi acclamauit, & festis epulis ludisq; indulsit. Suscepto regno Præmislus mox cogitationes suas omnes eò cœpit intendere, ut Poloniam uniuersam pacaret, & in cõcordiam pristinam unumq; corpus redigeret. Ac primùm omnium, offensos ob præsumptum à se regnum cæterorũ ducum animos blandis & modestis legationibus demulcere, & ad restinguenda mutua odia, ac dissidia intestina cõponenda cohortari instituit. Deinde externis bellis sedandis tollendisq; manum admouit, quo facilius laxatæ exhaustæq; suorũ uires reficerentur & coalescerẽt. Et quoniam Cruciferorũ Prussiensium uicinitatem suspectã habebat, & moliri eos iam nonnihil de adipiscendo Gdano (quod ipsi propter portus commoditatem, ac trãsmarina cõmercia fructuosius multò quàm tũc erat, fieri

Præmisli opes.

Polonorum regnũ quàm diu uacauerit.

1295 ann. Præmislus rex creatus Gnesnæ.

Culmensis episcopus Rigensi archiepiscopo subiectus.

Præmisli regis studia.

Cruciferorum uicinitas Polonis suspecta.

A fieri à se posse intelligebant) quin potius ad Pomeraniæ totius dominatum adspirare senserat, munire Gdanum orsus est. Tam præclaros autem conatus eius mors immatura præcidit septimo uel octauo regni suscepti mense. Mortis eius authores marchiones Brandenburgenses fuisse existimantur: qui ueteribus odijs incitati, & potentiam uicini & inimici principis, noui regni & Pomeraniæ accesione auctam ueriti, ac de Santocensi territorio, quod Polonis pridem surripuerant, metuentes, cum eum per dolum de medio tollere statuissent, locum atque tempus ad peragendum facinus idoneum nacti sunt, cũ ille fessum reipub. curis atque negocijs animum apud Rogosnum Polonicum in uicinia marchiæ Brandenburgensis relaxaret, quòd continentes ei loco syluæ iucundas uenationes prębebant, tempore etiam ad id inuitante, quo uulgo, more ex prisca, uti arbitror, Liberalium seu Bacchanalium superstitione deducto, maiore licẽtia genio indulgetur. Vt igitur eum ibi securum & incautũ opprimerent, Otto Longus elector Marchio, cum Ottone altero, & Ioanne Conradi fratris filijs, ex Constantia Præmisli sorore suceptis, & ualida suorum manu nocturno itinere per syluas & auia profecti, diluculo eius diei, quo Christiani anniuersario ritu cinere capitibus aspergendo præteritorum flagitiorum abdicationem, & uitæ mutationem profitentur, armatis locum circundant, rati omnibus qui circum regem erãt longa uigilia & crapula pridiana sopitis, nihil sibi negocij fore in peragẽdo scelere. Expergefactus tamẽ pri-B mo tumultu Præmislus, nec subita & inopinata re cõsternatus, cũ paucis qui euigilarant, in hostes ad se uenientes, nesciens quinam, quamq; multi essent, insiluit: & multis strenui fortisq; uiri operibus in eos editis, cũ unus omniũ telis cominus eminusq; peteretur, obrutus cecidit. Ibi diffugiunt nostri: attollunt semiaminem regẽ Saxones, & equo imponunt, ut eum secũ abducerent. Sed cũ agitationẽ nullam ferre posse uideretur, pugionibus immaniter confossum reliquêre. Volunt nonnulli, quemadmodũ Dlugossus memorat, Zarembas quosdã & Nalẽcios (equestres eę sunt apud Polonos familiæ) cędis Pręmisli, si nõ adiutores, conscios quidẽ certè fuisse: q; seueriorem eũ uindicem scelerũ & inhonestas parandæ rei familiaris rationes refrenantem ferre non possent: mansisseq; patrati sceleris notam in his familijs, ut neq; rubris uestibus uti, neq; inter equestres homines in acie consistere eis liceret, usq; ad id præliũ, quo Cazimirus secundus rex cũ Rusis conflixit. Corpus Præmisli Posnaniam relatum, in basilica cũ maioribus eius conditum est. Creditur aũt uxori peremptæ nece sua pœnas dedisse. Posteritatem quidẽ, ut concupierat, nõ reliquit, pręter unicã filiam Rixam, nomine materno dictam, decẽ annos natam. Per idẽ ferè tempus Procopius episcopus Cracouiensis mortuus Ioannẽ Muscatam artium liberalium magistrum successorem accepit. Cõdidit aũt Præmislus xenodochium siue hospitale in suburbano Calisiensi, Posnaniæ uerò cœnobium puellis sodalitij Dominicani. Porrò Cracouiensi episcopo dimidiam decimam, quæ uicesima est, redituum de salinis Cracouien-

Gdanum munitur.

Præmislus insidijs marchionum Brandenburgensium sublatus.

Rogosnum in Polonia. Est alterum in Culmensi.

Bacchanalia.

Cineris dies.

Præmisli mors.

Zarembæ & Nalencij Præmisli interfectores.

Præmisli filia.

Ioannes Muscata episcopus Cracouiensis.

Cracouiensi episcopo decima in salinis donata.

sibus iure sempiterno donauit. Cui donationi postea Venceslaus Boemus alterum tantùm adiecit, ita ut deinceps episcopo nõ uicesima, sed decima penderetur. Auulserunt postea marchiones Brandeburgenses ab ecclesia Posnaniensi præposituram, ut ita loquar, Santocẽsem, peramplum sacerdotium. Cuius erat iurisdictio ordinaria intra Odram, Inam, Drauam, Vartam, & Notesium amnes. Conferẽdæ autem eius potestas penes episcopum Posnaniensem fuit. Sed ereptam Marchiones Soldinẽsi ecclesię adiunxêre. Cõtrouersia diu Romæ agitata, à duobus episcopis, tandem à tertio Ioanne cognomẽto Lozia neglecta est. Albertus Crantius etiam complura oppida tunc Polonis à marchionibus Brandeburgensibus & Misnensibus adempta, indéq; nouam Marchiam uult esse constitutam. Nec abhorret à uero. Nam de Prussis ipsi non assentimur. Nisi fortè Pomeranos Prussorum nomine appellauit.

Præpositus Sãtocensis.

Noua Marchia.

VVLADISLAVS LOCTICVS REX DESIGNATVS.

SVBLATO Præmislo rege, ad nonum Calend. Maij, qui dies diui Adalberti memoriæ apud Polonos dicatus est, proceres cũ nobilitate & Pomeranis de nouo rege creãdo frequentes Posnaniam cõuenerunt. Iniecta est à nonnullis Rixæ filiæ Præmisli mentio. Sed metus belli, quod à Marchionibus, atque etiam à Cruciferis impendêre uidebatur, uiro forti & potenti potius, quàm imbelli puellæ regnũ mandare suadebat. Vuladislaus Locticus inter duces Polonos potissimum idoneus uisus est: quippe qui & bellis compluribus gestis acer atq; peritus rei militaris esset, & nõ parum roboris domesticis suis opibus ad teneras adhuc noui regni uires esset adiecturus, cũ Siradiensem, Lenciciensem, & Sendomiriensem tractũ omnem, & Cuiauiensis magnam partẽ ditione teneret, & Cuiauiensiũ ducum fratrum germanorũ fauor & auxilia non defutura ipsi esse crederentur. Huc accedebat, quòd Heduigim Boleslai ducis Calissiensis filiam habebat in matrimonio. Quare cum per eũ maximè Polonia tot imperijs discerpta, rursus in unũ corpus coalescere, dignitatemq; suam & amplitudinem pristinam recuperare, & aduersus finitimos defendere posse uideretur, magno cõsensu eum regem creant. Et in uerba noui regis omnes iurant. Venientiq; arcium & munitionum omnium possessio traditur. Distulit tamen is, incertum qua de causa, solẽnem regibus inunctionis & coronationis ritũ: nec regis nomen, sed hæredis regni Polonici usurpauit. Profectus autẽ in Pomeraniam è maiore Polonia, susceptus est summo cum honore ab omnibus, etiam à Lesco Zemomysli fratris filio, qui mox à Præmisli morte Pomeraniam occupare nixus est, Gdanumq; iam tũc obtinebat. Hoc amoto, ne quid absente se turbaret, secumq; abducto, Voislaum quẽdam Pomeranũ nobilem Pomeraniæ pręfecit. Sequẽti deinde anno in minorem Poloniã se contulit, & Boemorũ præsidia fautoresq; crebris excursionibus uexauit. Tametsi pręter munitiones, quas præsidijs Boemi tenebãt, haud ferè quisq; in fide ipsorum permanebat. Fauebãt Silesij fermè Boemis, &

Vuladislai Loctici potentia & rei militaris peritia.

Vuladislaus Locticus rex creatur.

Heres regni Poloniæ.

Lescus Gdanũ occupauit.

Voislaus Pomeraniæ præfectus.

A & ad cæteras oras Poloniæ iter eis præbebant: Vuladislaum uerò regem aspernabantur. Itaq; in eos tunc expeditionem fecit Vuladislaus: Silesiamq; longè & latè depopulatus, luculẽtam prædam, nemine prohibente, auexit. Siquidem dissidebant ipsi inter se Silesij. Boleslaus enim Suidnicensium dux suscepta tutela liberorum Henrici fratris, ducis Vuratislauiensium & Legnicensium, moliebatur bellum aduersus Conradum patruum Glogouiensium ducem, quòd is Henricum fratrem suum fœdo tetróque carcere ad mortem adegisset, magnáq; parte bonorum mulctasset. Verùm gliscens bellum inter ipsa initia sopitum est inter agnatos, ueritos ne inter se belligerantes tertio prędæ essent, cum Conradus duo territoria, Boleslauiense & Hainouiense ex pacto Boleslao reddidisset. Quorum Hainouiense quidem Cozonouia arce munitum, postea filijs Henrici Boleslaus reddidit. Boleslauiẽse uerò retinuit, & in eo Clicendorfiam arcem cõdidit. Idémq;, cum diuitijs abũdaret, Bregam, Nemcium, & Grotcouiam oppida muniuit. Et Vuratislauienses imperium suum detrectantes quodam tempore ostentata obsidione eò adegit, ut mœnium urbis altitudinem ad quatuor cubitos demolirentur: Boemum quoque, bellum sibi minantem, ad Landishutam intrepidè cum exercitu obuiam progressus, ab instituto deterruit. Nec diu post pacificationem illam cum Boleslao, Conradus Glogouiensis superstes fuit: à quo collegium sacerdotum ope Thomæ episcopi Vuratislauiensis accedẽte Glogouiæ institutum est.

B Secutus est eum Boleslaus: qui primus subditis suis & Henrici fratris filiorum exactiones inauditas ante eum diem in Polonia imposuit, nobilitatémq; ex censu pro magnitudine possessionum & redituum descripto militare iussit, cum uiritim antea militaret. Reliquit autẽ filios Bernardum Suidnicensium, Henricum Iauoriensium, & Boleslaum Sambicensium siue Monsterbergensium duces. Conradus uerò Glogouiensis Henricum & Conradum filios reliquit. Quorum Henricus quidem patri successit, Conradus uerò gibbosus Stinauiẽsis dux, præpositus Vuratislauiensis fuit. Vocatus autem ad archiepiscopatum Salisburgensem, cum in itinere apud Viennam accepisset, ceruisiæ usum ibi non esse, repudiata Archiepiscopa reuersus est. Homo stolidus, si nihil aliud eum mouit. Quasi uerò ne frumentum quidem ibi nasceretur, nec posset illuc tantopere concupitæ ceruisiæ coquendæ artifices deducere. Reuertens autem, à fratre compedibus uinctus est. Vnde suorum ui & ope liberatus, paruo tamen tempore uixit. Post mortem autem eius Henricus frater omni dominatu Glogouiensi potitus est. Per hoc demum tempus Venceslaus cum Iuditha uxore, quæ paulo pòst obijt, Pragæ ritu solenni regium diadema suscepit. At Vuladislaus Locticus post Silesitanam illam expeditionem in maiorem Poloniam cum copijs profectus, quieti se & ocio uoluptatibúsque dedit. Quæ res ei perniciosa fuit. Etenim milites in bellis rapto uiuere assueti, ne in pace quidem ab iniurijs atque uexationibus tenuiorum, & ecclesiasticorum bonorum direptionibus, ingenuarúmq;

Silesijs bellum facit Vuladislaus rex.

Silesiorum ducum dißidia.

Cozonouia arx.

Clicendorfia arx.

Brega, Nemcium & Grotcouia oppida munita.

Vuratislauiensium contumacia coercita.

Conradus Glogouiensis mortuus.

Glogouiense collegium.

Boleslaus Suidnicensis obijt.

Militandi ratio iusta.

Boleslai Suidnicensis filij.

Conradi Glogouiensis filij.

Conradus archiepiscopam Salisburgẽsem repudiauit propter ceruisiã.

Conradus captus à fratre, & mortuus.

Venceslai coronatio apud Boemos.

Vuladislai incuria & ignauia.

Militum licentia.

genuarumque matronarum & uirginum stupris sibi temperabant. Eam licentiam ille non modò non coercebat, sed indulgẽtia magis etiam alebat. Cætera quoque boni & uigilantis principis munera negligentius obibat, muliercularum amoribus irretitus, ita ut externi quoque & finitimi Saxones pleraque Poloniæ & Pomeraniæ oras impunè latrocinijs infestarent. Quibus de rebus cum frustra admonitus & reprehẽsus esset aliquoties ab Andrea Posnaniensi episcopo, cumque nihilo minus ecclesiastica bona uexarentur, episcopus toti diœcesi suæ sacris interdixit. Et quamuis satis fecerit episcopo Vuladislaus, tamẽ odium eius ita altè radices egit in animis hominum, ut conuentu apud Posnaniam habito, regnum ipsi, absenti tunc fortè, & in minorem Poloniam profecto, post tertium annũ abrogarent: Henricoque Glogouiensi, qui id ambiebat, & alijs suæ stirpis ducibus præteritis, Venceslaum Boemum regem crearent, quòd retineret is etiam tunc munitiones quasdã in tractu Cracouiensi, & nemo potentior hostis obijci Vuladislao posset. Id autem anno Christi nati 1300 factum est. Quo anno Romæ Iubileus, imitatione Hebræorũ, à Bonifacio octauo Pontifice maximo primùm institutus est. Per hæc tempora Lituani cum reliquijs Prussorum assiduis excursionibus Cruciferos in Prussia & Liuonia affligebant. Nihilo tamen magis ij insectandi suos episcopos, & in bona munitionesque eorum inuadendi studium remiserunt. Itaque & Fridericum Darbatensem episcopum eiecerunt, & Rigensem archiepiscopũ Ioannem patronum suum, quo facilius Rigam ipsi auferrẽt, in uincula cõiecerunt. Per eadem tempora Ottomanus quispiam obscuro loco natus, apud Turcas dominatum arripuit, & res magnas gessit, ac posteris suis regnum & nomen reliquit.

Vuladislaus Locticus amoribus deditus. *Interdictum episcopi Posnaniensis.* *Venceslaus rex Polonis expetitus.* *1300. ann. Iubileus institutus.* *Lituani cum Prussis Cruciferis graues.* *Cruciferi in Liuonia episcopis graues.* *Ottomanus Turcarum rex primus.*

A B

VENCESLAVS REX.

ACCITVS igitur splendida legatione Venceslaus, adfuit sine mora, Gnesnæque de more à Iacobo archiepiscopo inunctus, ac regio diademate cinctus est: & mox Posnaniã profectus, procerum suasu duxit Rixam, quæ & Elizabetha dicta est, Præmisli regis defuncti filiam, quo magis eius coniugio regnũ suũ apud Polonos stabiliret. Deinde dimissis quoquouersum copijs cum Henrico siue Hincone Berca Dubio, omnia quæ dudum in ditione Vuladislai fuerant, in potestatem suam redigebat. Dum hæc ita geruntur, Rusi tempus aduenisse rati, quo tanquam in uacuam finitimæ sibi Poloniæ possessionem impunè possent inuadere, dũ Vuladislaus desertus ferè à suis de retinendo, siue adeò recuperãdo regno laborat: Venceslaus uerò nouus rex stabiliendo eo, & redigendis domi in potestatem suam ijs qui imperium eius adhuc detrectabãt, occupatus est, magnis copijs Sendomiriensem tractum infestarunt: & longè lateque peruagati, capta & incensa arce Corcinensi, quæ lignea etiam tunc erat, raptim cum ingenti præda domum se receperunt, prius ferè quàm ad Venceslaum regem de excursione eorum nuncius perferretur.

Vẽceslaus Boemus coronatur Gnesnæ, et Rixam, Præmisli regis filiam uxorem ducit. *Vuladislaus bonis omnib. spoliatus.* *Rußi Sendomiriensem agrum uastarunt.* *Corcinẽsis arx incensa à Rußis.*

A retur. Per idem ferè tempus Lituani Dobrinum depopulati sunt. Malebat autem Venceslaus tūc Vuladislaum persequi, quàm Russos ulcisci. Verùm Vuladislaus cautus atque callidus, nusquam pedem figere, nemini se credere, omnes habere suspectos, in syluis & solis locis latitare, locumq́ subinde mutare, famem cœliq́ inclementiam patienter ferre, & clàm procerum animos pertentare. Quos ubi partim alienos à se esse, partim arma Boemorum, & Poloniæ totius cōsensum metuere, decretumq́ comitiorum præuaricari nolle animaduertit, & patrimonio quoq; omni à Boemo spoliatus est, abiecta spe recuperādi regni, & insidias aduersariorum declinans, in Vngariam profugit. Inde porrò Romam priuati habitu profectus, facinora sua duriore pœnitētia expiauit. Deinde reuersus in Vngariam, Amedei palatini Vngariç hospitio usus est annis aliquot, occasionē expectans, qua regnum ereptum repeteret. At Venceslaus rex subactis omnibus, quæ in Loctici ditione fuerant, Gostininum quoq; & Ploscum adortus est: sed re infecta, agris tantùm uastatis, è Masouia sese recepit. Nec tamen memoriç proditum est, quæ ipsi causa uel inuadendç Masouiæ, uel re infecta inde discedendi fuerit: nisi fortè cum initio Masouij regem eū agnoscere noluissent, armis belloq́ue territi, & in potestate eius fore se professi, eum placarunt. Constitutis autem rebus suis in Polonia, relictisq́ue præfectis Boemis, penes quos rerum summa esset, in minore quidem Polonia, Nicolao duce Opauiensi, in maiore, Fricio Silesio, in Cuiauia B uerò Tassa Vissemburgio, in Boemiam redijt: siue quia prouiso sibi opus esse putabat, ne quid se absente Albertus dux Austriæ, & nouus Cæsar uicto & interfecto Adolpho, turbaret in Boemia uel Morauia: seu quia pestis Poloniam infestare cœperat: seu quia Vngari quoque, post Andreæ, cognomento Veneti, qui Ladislao successerat, mortem, regem eum sibi expetebant. Quanquam enim miserat eis Bonifacius pontifex Carolum Martellum adolescentulum, Caroli Galli Siculorum regis filium, ex Vngara matre natum, uiuente adhuc Andrea, sed non omnes cum eo sentiebant. Multis displicebat exemplum, regem à Pontifice accipiendi. Nec tamen ipse Venceslaus delatum ab Vngaris regnum suscepit: sed filium suum Venceslaum, duodecim annos natum, eis regem dedit. Nec multo pòst repudiantem controuersum regnum, domum reduxit. Otto deinde dux Bauariæ ab ijsdem accitus, & coronatus, à Ladislao palatino Transyluaniæ captus est: nec dimissus, donec & ipse regno se abdicauit. Post id tempus Vēceslaus Poloniam nunquam aspexit. Fuerunt autem eo regnante quietæ res in tota Polonia, præter quòd minores Poloni, cùm uetusta Lublini ereptione, tum noua in Sendomiriensem oram excursione, de qua dudū diximus, iritati ultrò expeditionem aduersus Russos susceperunt. Cuius non ignari Rusi, magnum & ipsi coegerunt exercitum, Lituanorumq́ue ac Tartarorum auxilia sibi adiunxerunt, & apud Lublinum nostris aduenientibus occurrentes, pugnandi copiam fecere, freti multitudine sua. Nec nostri, quamuis longè pauciores, pugnam detrecta-

runt,

Dobrinum uastatum.

Vuladislai Loctici fuga & peregrinatio.

Amedeus palatinus Vngariæ.

Gostininum et Ploscum à Boemis oppugnatur.

Boemi Polonis præfecti.

Albertus Cæsar.

Pestis in Polonia.

Vngarorum reges.

Minorum Polonorum expeditio contra Russos.

Rußi cum Tartaris & Lituanis uicti à Polonis.

runt, & ſumma ope adnixi, uictos hoſtes in fugam egerunt prǽcipites. A Magna tunc ea ſtrages Ruſſorum & barbarorum fuit: fuiſſet'que maior, ni propinqua arx Lublinenſis receptum eis præbuiſſet. Tametſi ne munitio quidem ſatis eos tutata eſt. Obſeſsi enim à noſtris, cum eruptionem tentare auſi non eſſent, fame inualeſcente, ut fit in magna hominum multitudine, deditionem fecere. Ita Lublinenſis arx poſt ſeptimum & quinquageſimum fortaſsis annum, poſteaquam à Rufsis capta erat, à Polonis recuperata eſt. Condidit autem Venceslaus rex Sandeciam nouam, oppidum ad confluentem Donaiecij & Bialæ fluminum ſub Carpatho monte, quem Crempacum opinor noſtri uocat. Et erat quidem ager ille in ditione epiſcopi Cracouienſis, uerùm Venceslaus eum Biecienſi arce & oppido, quod & ipſum in confinio Vngarorum ſitum, nomen Vngarico quàm Polonico ſimilius habet, commutauit: Parœciæ tamen conferendæ poteſtatem penes epiſcopum reliquit. Cuius rei monumentum extare Venceslai regis diploma, Dlugoſſus memorat. Nobis quidem id uidere non contigit. Sed Ladislai regis Vngarorum eiuſdem temporis uidimus, quo is arcem & territorium Ploche, prope Sandeciam, epiſcopo Cracouienſi donauit. Cœpit deinde noua ſpes recuperandi regni affulgere Vuladislao, cum Polonis exoſa iam eſſe inciperet Boemorum ſuperbia & auaritia, & Venceslaus Vngarico bello ſeſe implicaſſe uideretur pro Venceslao filio. Harum rerum cum non ignarus eſſet Vuladislaus, arripuit oblatam occaſionem: & Amedei hoſpitis ope adiutus, in Poloniam cũ aliquanta manu Vngarorum contendit. Adueniens ex improuiſo Pelciſcam arcem, quæ in ditione eccleſiæ Cracouienſis tunc erat, Viſliciæ imminentem occupat. Mox Boemorum præſidium Viſlicia, fauentibus ciuibus, deturbat. Deinde Lelouiam arcem & oppidum in ſuam redegit poteſtatem. Hinc iam omnis uicinia ui & metu adacta, ad eum deficiebat, & copias eius augebat. Adiuuit autem & fortuna conatum eius. Nam non ita multo pòſt Venceslaus, ut fortè Vngarorum perfidiam peroſus, ex Vngaria filium repudiato regno reduxerat, Pragæ morbo correptus, uel ueneno, ut exiſtimatum eſt, appetitus, lenta tabe abſumptus eſt, nono Calend. Iulij, anno Chriſti Ieſu 1305. Eius morte cognita, res Vuladislai aliquanto meliore loco eſſe cœperunt. Nec magno is negocio agreſtium ferè opera Sendomirienſem tractum omnem, deiectis undique Boemorum præſidijs recepit. Tunc uerò primores cùm pleraque omni nobilitate Cracouienſis & Sendomirienſis conuentus fortunam ſecuti, cum Vuladislao ſe coniungunt, & ad ſubigendas Cracouienſis oræ munitiones ducem eum ſequuntur. Iam uerò & Ioannem Muſcatam, Cracouienſem epiſcopum, Vuladislaus ſibi reconciliauerat, cum ei Biecenſe territorium, cum arce ab Vngaris auxiliaribus ſuis capta, redditurum ſe eſſe promiſiſſet. Venienti cum exercitu Cracouienſes ciues, Alberto aduocato authore, portas urbis aperuere. Nec mora, arcem quoque Boemi dedidêre, cum tardius ipſis ſubueniret iunior Venceslaus, qui

Margin notes: Lublinenſis arx per deditionẽ recepta à Polonis. / Sandecia condita. Sandecz. / Biala fl. / Crempak mõs. / Biecz arx & oppidum. / Ploche arx epiſcopo Cracouienſi donata. / Vuladislaus regnum repetit. / B / Pelciſca arx eccleſiæ Cracouienſis. / Viſlicia. / Lelouia. / Venceslai regis mors. / 1305. ann. / Biecz arx ab Vngaris capta. / Cracouiam recepit Vuladislaus.

A qui patri hæres in Boemia successerat, & uictus atque commeatus ino pia presi, longiorem obsidionem sustinere non possent. Fecit tandem anno sequenti Venceslaus iunior expeditionem in Poloniam, regni paterni repetendi causa, cuius iam titulum usurpabat. Sed antequam Poloniæ fines attingeret, Olomuci, quod oppidũ primariũ est Morauiæ, meridiano tẽpore in cubiculo quiescẽs interfectus est, à suis ne, an subornatis ab Alberto Cæsare percussoribus, ne tum quidẽ in recenti scelere certò sciri potuit. Ex eo tẽpore Boemi externos reges & princi pes habere cœperũt. Ac primùm quidẽ ad Henricũ ducem Carinthię, cum quo Venceslai iunioris soror nupta erat, regnum detulerũt. Sed eum statim Albertus Cæsar expulit, & Rudolphum filium suum cum Rixa siue Elizabetha regina uidua matrimonio coniunxit, & principẽ eis dedit. Qui cum paulo pòst Pragæ obijsset, Boemi Henricum reuocarunt. Alterum filium Fridericum Albertus Cæsar eis inuitis præficere uolebat: sed in ipso apparatu belli à Ioanne Rudolphi fratris sui filio interfectus est. Nec tamen Henrico diuturnus fuit principatus. Perosi enim hominis mores Boemi, ab Alberti successore Henrico Cęsare eius nominis septimo, Ioannem filium Lucemburgensem comitem, Elizabethæ Venceslai regis iunioris sororis maritum, & sibi regem dari postularunt, & impetrarunt, & ritu solenni regnare iusserũt. Hæc omnia intra sextum annum peracta sunt post mortẽ Venceslai.

Vẽceslai iunioris expeditio in Poloniam.
Olomuciũ oppidum.
Venceslaus interfectus.
Boemorum regum stirps defecit.
Boemorũ principes post Venceslaum tertiũ.
Albertus Cæsar interfectus.
Henricus septimus Cæsar.
Ioãnes rex Boemorum.

VVLADISLAVS LOCTICVS ITERVM.

B MORTE autem eius uulgata apud Polonos, tunc uerò Boemi, qui iam antè alienatas esse à se Polonorum uoluntates persenserant, sibi prospicere, ac de præsidijs undique decedere. Nostri uerò, quos ad eum diem metus Boemorum continuerat, in potestatem Vuladislai ueniunt: & habitis Cracouiæ comitijs, magno omnium cõuentuum consensu Vuladislaus iterum rex creatur. Posnanienses modò & Calissienses aberant, quòd abhorrerent ab imperio Vuladislai, pristinorum flagitiorum & iniuriarum eius memores, & ueriti, ne is grauius in se animaduerteret, quòd eum prius eiecissent. Itaq; à cætera Polonia sese tunc ij segregarunt, atque Henrico duci Glogouiensi, Conradi filio, quòd ex sorore Præmisli natus erat, subdiderunt. Quod quidem dissidium in causa fuit, quo minus tunc Vuladislaus coronaretur, cum diadema ac reliqua regni insignia Gnesnæ de more asseruarentur: & Archiepiscopus, sine quo non fit coronatio, in ditione Henrici esset. Tametsi uacua tunc fuit rursus annis aliquot sedes metropolitica post obitum Iacobi Suincæ archiepiscopi, propter diuturnam Cardinaliũ dissensionem in creando pontifice max. post Benedictum undecimũ, qui Bonifacio octauo successerat, & quòd ad extremum Borislaus electus Archiepiscopus, confirmatus tandem à Clemente quinto, qui Bonifacio successit, antequam Auinione discederet, extremum uitæ clausit diem. Cui pontifex Ianislaum Sulimæum dedit successorẽ. Fecit autem bellum Henrico Vuladislaus: uerùm illo nusquam in dimicationem prodeunte, ac munitiones

Boemi Polonia excessere.
Maiores Poloni Henrico Glogouiensi sese subijciunt.
Metropoliticæ sedis uacatio.
Ianislaus archiepiscopus Gnesnensis.
Vuladislaus Hẽrico duci bellum fecit.

nes modò defendente, uastatis per ęstatem aduersariorum agris, uillis, A & oppidis, in Pomeraniam cum nonnullis Polonorum proceribus, in quibus fuit & Kelcius Posnaniensis palatinus, descendit: & Gdani ab uniuerso Pomeranorum conuentu iusiurandum accepit, quòd in potestate eius futuri semper essent. Præfecit autem Præmislum & Cazimirum duces, Ziemomysli fratris filios toti Pomeranię, Gdano excepto: quod pariter cum arce Bugossæ iudicis Pomeraniæ fidei commendauit. Dum autem Vuladislaus Gdani commoratur, Lituani silenti agmine per syluas progreßi, in maiorem Poloniam excursionem fecere, Calisśiam & Stauisśinum oppida incẽdêre, & omnem circumcirca regionem uastauere, & ingentem prædam dissimulantibus Masouijs & qui Vuladislao parebant, abegerunt. Eodem anno, qui fuit 1306, octaua die Maij basilica Cracouiensis & arx tota, quæ lignea tunc erat, penitus conflagrauit, cũ ex ea parte urbis, quę circũ ædem omnium sanctorum est, fortuito incendio ardente carbo ardens uento delatus in tigno basilicæ plumbo tectę inhæsisset. Sed basilica dirutis ueteribus muris, in eam quam nunc obtinet formam & amplitudinem post quartumdecimum annum reædificata est à Nankero episcopo Silesio nobili, gente Oxio, qui Ioanni successit, conferente in eam rem pecuniam non modò collegio & episcopo, uerùm etiã uniuerso ordine ecclesiastico, qui est in diœcesi Cracouiensi: ad hæc semestribus fructibus omnium sacerdotiorum, quæcũq; per illud tempus uacare contigit, in eum usum conuersis. Non diu uerò pacatam tenuit Pomeraniam Vuladislaus. B Author nouorum motuum fuit Petrus cancellarius Pomeraniæ, Suianciæ siue Suanze palatini Gdanensis filius, qui quanto plus poßidebat, tanto maiore cupiditate & ambitione flagrabat: & cum repulsam à Vuladislao de quibusdam postulatis passus esset, consilium cæpit nefarium prodendæ marchionibus Brãdeburgẽsibus patrię, patre si non impulsore, certè non inscio. Nec difficile hoc ipsi erat peragere, cum & dignitas inter Pomeranos maxima esset eius familiæ, & nouẽ arces Petrus in sua potestate haberet. Sed proditis re nondum matura eius consilijs aduolat Vuladislaus, captum'que Petrum Cracouiam secum abduxit. In quem si minus lenis fuisset, minus fortaßis postea negocij cùm ipse, tum posteri eius habuissent. Sed erat in fatis, ut Polonia Cruciferorum armis exagitaretur. Dimisit enim eum non multo pòst Vuladislaus, à fratribus eius exoratus, cum ij se obsides fore pro fratre obtulissent. Atque ij quoque, cum negligentius adseruarentur, breui euaserunt, & ad Petrum carceris ignominia & meditati sceleris infamia iritatum, sed de ipsorum tamen salute sollicitum peruenientes, omnem ei dubitationem sustulere. Acciti Ioannes & Voldemarus tutor eius marchiones, cum exercitu Pomeraniam ingreßi sunt. Nec mora, plerasque omnes eius regionis munitiones partim per deditionem accepere, partim expugnauere, adiuuante Petro cum fratribus, necessarijs, & clientibus. Ad Gdanum deinde castra admota sunt. Et oppidani quidem, cum magna iam ex parte Teuthones essent, & cum Teutho-

Pomerani iurant in uerba Vuladislai.

Gdano præfectus Bogussa.

Lituani maiorem Poloniam uastant.

Calißia & Stauißinum oppida incensa.

1306 ann.

Cracouiensis arx & basilica arsit.

Nankerus episcopus Cracouiensis.

Collecta seu contributio ad instauratione templi Cracouiensis.

Pomerania marchionibus prodita.

Palatinus Gdanensis.

Petrus cancellarius Pomeraniæ proditor captus, & dimissus.

Gdanenses dedunt sese marchionibus.

A Teuthonibus plurima haberent commercia, Saxonibus portas urbis aperuerant. Arcem tenebat Bogussa iudex cum nobilitate Pomeranica, quæ se perfidia Petri non contaminarat. Is igitur ueritus ne obsessi extrema pati cogerentur, ne'ue aut molestia diuturnæ obsidionis fracti, aut largitione corrupti, hosti arcem dederent, cum Nemira honestissimo equite maximis itineribus ad Vuladislaum, commẽdata alijs arce, excurrit: repertum'q; Sendomiriæ, de statu rerum Pomeraniæ, ac de periculo Gdanensis arcis edocet, opem'q; eius implorat. Pollicetur Vuladislaus, breui se eis affuturum esse auxilio. Sed quia tardius id fore iudicabat Bogussa, quàm præsens necessitas postulabat, si tunc primùm indici uniuersę Poloniæ expeditio in Pomeraniam deberet, pręsertim æstate iam declinãte, suggerit Vuladislao, ut Cruciferorũ Prussiensium opera ad defendendũ arcem uteretur, tãtisper dum ipse commodè bellum aduersus Saxonas comparare posset. Erant uicini Gdano Cruciferi, semper'q; ferè in armis erant, & facultatibus abundabãt. Ad hæc Polonorum se amicissimos, ita ut iure optimo esse debuerant, præ se ferebant. Itaq; approbat Bogussę consilium Vuladislaus: extemplo'q; Bogussa ipse, cum regijs mandatis ad magistrum Cruciferorum proficiscitur. Dato consilio commemorat Polonorum & maximè Vuladislai maiorum in Cruciferos beneficia: pro ijs unam illam gratiam postulat, ut arcem Gdanensem aduersus Saxonas defendendam suscipiant. Non immemorem, nec ingratum fore erga ipsos Vuladislaum.

Bogussæ fides.

Perniciosum consilium.

Gdanensis arcis defensio cõmendata Cruciferis Prussiensibus.

B Prolixè illi omnia polliciti, constituerunt cum Bogussa, ut dimidiam arcem ipsi tenerent, & annum unum suis sumptibus defenderent, deinceps uerò post exactum annum quęcunque impendia facerent, ut ea Vuladislao expensa referrent: nec prius arce decederent, quàm exoluta illa sibi essent. Damnorum uerò, si qua acciperent, nulla ratio duceretur. Erant pacta amica, dignam'que religione & professione hominum erga patronos gratitudinem ac pietatem præ se ferebant. His igitur conditionibus in arcem recepti, magnam uim commeatus secum importarunt. Ac munera domicilia'que cum Pomeranis, quemadmodum conuenerat, partiti, non habebant satis defendere munitionem, sed crebris eruptionibus hostem lacessebant, ita ut is in oppidum se recipere cogeretur, & ad extremum instãte hyeme obsidionem solueret, relicto'que in oppido aliquanto præsidio discederet. Verùm id quoque non ita multo pòst expugnatum, & præsidium interfectum est, ac de authoribus defectionis sumptum supplicium. Etiam non magnopere opus erat adiutoribus ac defensoribus Cruciferis: uerùm tamen alebant ij metum Pomeranorum, & subinde plures armati in arcem submittebantur. Cum autem superiores iam se esse Pomeranis animaduerterent, ferocius sese gerere, ac sæpe cum illis iurgari atque rixari: ad extremum apertius totam sibi arcem uendicarunt, & primores nobilitatis Pomeranicæ, ipsum'que præfectum arcis Bogussam in carcerem compegerũt. Qua necessitate adductus Bogussa noua pacta cum ipsis iniuit, nimirum ut totam arcem ipsis concederet, ipsi uerò eam

Pacta Cruciferorum cum Bogussa defendenda arce Gdanensi.

Gdanum receptum.

Gdanensem arcem Cruciferi in suam redegerunt potestatẽ.

Bogussa cum præsidiarijs Pomeranis captus à Cruciferis.

Vuladislao ad primam eius postulationem deinde redderent, cum is impensas belli eis exoluisset. Suspicabantur quidem Pomerani subesse dolum his pactis. Sed quid facerent? Vis eis & iniuria, atque adeò præsens exitium ante oculos obuersabatur. Itaque cuncti arce excesserunt. Quare ad Vuladislaum Cracouiam perlata, cœpit eum pœnitere consilij, de acciendis in auxilium contra Saxonas Cruciferis. Videbat enim se lupis, quod dicitur, oues commendasse, & non sublatum, sed duplicatum sibi esse bellum, duosq; se pro uno hostes cæpisse. At tunc demum recordabatur, adhuc Præmislo regnante, Cruciferos ad interuertendum Gdanum adspirasse: nec multo dissimili cupiditate, quamuis dissimili arte, Michalouiensem ditionem, Culmẽsi ac Dobrinensi finitimam usurpasse. Acceperant eam hypothecæ nomine à Lesco duce Cuiauiæ, ac domino Vissegradensi (hoc enim titulo is in diplomate suo usus est) datis ei mutuò trecentis marcis Torunensibus, quibus ille se in bello Vngarico à Venceslao Boemorum rege captum redimebat. Conuenerat autem Cruciferis cum Lesco, ut si is intra triennium pecuniam illam non redderet, propria iure sempiterno Cruciferorum fieret ea ditio. Et offerebat quidem eis Lescus cum fratribus pecuniam intra constitutum tempus, non acceptarunt tamen eam illi, degustata semel possessionis & utilitatis dulcedine, iam hoc, iã illud causificantes, donec aliquanto pòst Lescus necessitate adductus, acceptis insuper ab eis ducentis sexaginta duabus marcis, dominatu illo, & iure suo omni sese abdicauit. Hæc tunc secum de Cruciferis Vuladislaus reputabat. Nec tamen spem penitus omnem de fide eorum abijciebat. Existimabat enim, quamuis literis & legationibus nihil apud eos proficeret, tamen si ipse in colloquium cum eis ueniret, facilè authoritate sua ad æquas conditiones rem perduci posse. Alebant illi hanc spem eius blandis responsis, quo maiore ui ac diuturnitate temporis Gdani possessionem sibi stabilirent. Tandem constituto loco atque tempore conueniunt rex & magister Cruciferorum Hẽricus apud pagum Craiouice in tractu Cuiauiensi cum primoribus uterq; suis. Ibi Vuladislaus exorsus, longa oratione cum Magistro de iniuria occupatæ arcis, & eiectorum suorum expostulat: beneficia maiorum suorum in ordinem Cruciferorum commemorat, pro quibus aliter ij gratiam sibi referant, quàm gratis bonisq; uiris, & eximiam pietatem atq; religionem nomine & habitu profitentibus dignum sit. Atq; ut ingrati, iniusti atque impij esse uellent, fidem quidem certè uel unicum, uel maximum societatis humanæ uinculum, & pacta conuenta, quę ne barbari quidem temerè uiolarent, seruare eos debuisse. Ad hæc Magister nihil beneficiorum, & ingratitudinis, perfidiæq; exprobratione commotus, placidè & modestè respondet: Se, quicquid fecerit, bono Vuladislai fecisse. Metuentem enim, ne Pomeranorum insolentia, suorumq; impatientia res in maius malum erumperet, excedere Pomeranos arce iussisse, quã retinere ipsi per se non possent. Paratum autem se esse eam reddere, si impendia sibi persoluerentur. Æquum eum postulare Vuladislaus ait,

Michalouiensem ditionem quomodo adepti sint Cruciferi.

Cruciferorum pacta cum duce Cuiauiæ.

Vuladislai cũ Cruciferis expostulatio.

Magistri Cruciferorum responsum.

A ait, & edere impendiorum summam iubet. Ibi ille conceptum animo dolum detegit, ac centies mille marcas latorum grossorum (genus est Boemici numismatis, quarta parte nostratem grossum excedens) poscit. Negare Vuladislaus iustam esse eam æstimationem, bonorumq; uirorum arbitrio in ea stare uelle. Recusare id magister, & quantum edidisset poscere. Ingens tunc ea summa fuit in magna annonæ uilitate. Itaque re infecta, & iritatis magis animis disceditur. Cruciferi omnem iam Pomeraniam animis complexi, maiore ui bellum comparabant. Augebat autem eis spem potiundæ eius, quòd sciebant, Vuladislaum ciuili aduersus Henricum bello de maioris Poloniæ possessione distineri: & à Lituanis insuper non minus ipsius, quàm aduersariorum eius agros infestari. Nam excurrerant ij superiori tempore populabundi non modò in Calissiensem oram iterum, sed etiam in Siradiensem, quæ in Vuladislai ditione erat. Ipsi uerò Cruciferi prosperiore fortuna contra Lituanos bellum gerebant. Temporis igitur opportunitate sibi utendum rati, anno Christi 1310, magnas è Germanis suis copias conducunt, cum marchionibus Brandeburgensibus fœdus iciunt, ea lege, ut ij retinerent, quicquid superiori bello in Pomerania occupassent: Gdanum uerò, Dersauiam, & Suece munitiones in ripa Vistulæ sitas sibi bello quærendas concederent. Et sanè facile est de alieno esse munificum. Deinde Cruciferi ad Gdanense oppidum, quod in potestate Vuladislai erat, & à Pomeranica nobili-

B tate defendebatur, castra admouent, eo potissimum tempore, quo plurima eò multitudo hominum undique ad mercatum & anniuersarias nundinas confluxerat, hoc est, primis Augusti mensis diebus. Idq; eo maximè consilio fecere, ut ex direptione opulenti oppidi, & mercatorum atque nobilitatis, quæ facultates suas eò importarat, pecuniam in stipendia militum & in cæteros usus belli conquirerent. Defendebatur quidem oppidum strenuè, plurimum'que negocij in expugnando eo habituri esse uidebantur Cruciferi, ni proditio interuenisset. Etenim nocte quadam hostes à ciuibus quibusdam Teuthonici generis aperta porta intromissi, oppidum cæperunt, ingentemq; cædem hominum omnis ordinis, ætatis atque sexus ediderunt, ut eo crudelitatis exemplo reliquos à defensione cæterarum munitionū deterrerent. Nec in ulla cuiuspiam munitionis expugnatione plus Polonici sanguinis effusum esse proditur ab ullis barbaris, quàm tunc à religiosis illis, & Polonorū beneficiarijs effusum sit. Gdano potiti, ad Dersauiam, quæ Tysciouum appellatur à Polonis, ducunt exercitum: neq; tamen interim populationibus & incendijs pagorum & uillarum, hominumq; cædibus abstinent. Præerat arci Cazimirus dux, cui cum Præmislo fratre Pomeraniam à Vuladislao commendatam fuisse, superius memorauimus. Is igitur de aduentu hostium factus certior, ad castra eorum cum Vincentio decano Gnesnensi proficiscitur, quòd nō parua ei erat cum Cruciferis & Magistro consuetudo. Sperabat enim eos sua causa susceptum bellum deposituros esse, propterea quòd meminerat, prolixè

Lati grosßi siue Pragenses.

Lituani Calißiensem & Siradiensem tractū uastant.

1310 ann.

Cruciferorum fœdus cū marchionibus.

Pomerania bello petita à Cruciferis.

Gdanēses nundinæ.

Gdanensis urbs prodita Cruciferis.

Cruciferorum crudelitas.

Tsczouu.

eos sibi fratri'q; suo de studio & beneuolentia sua polliceri. Admissus in conspectũ Magistri & Cõmendatorum (nã sic ipsi uocãt eos, qui rectius legati uel præfecti dicerent) supplicis habitu, Magistri erga se fratrem'q; Præmislũ beneuolentiã atq; pollicitationes cõmemorat. Eius hortatu se administrationẽ Pomeraniæ suscepisse. Nihil unquam hostile, sed bonã uicinitatem, & auxiliũ ab eo sperare iussos. Orat deinde, ut pollicitationũ suarum & officij memor esse uelit, exercitum'q; deducat. Si quid ipse, frater'ue suus, aut Pomeranorũ quisquã, aut patruus denique suus Vuladislaus in eum, uel in ordinẽ Cruciferorũ deliquisset, cumulatè satisfacturos esse. Superbè & improbè ei Magister respondit, fassus ea quæ ille cõmemorarat: uerùm eò id fecisse, quòd ipsos quàm potẽtiorẽ quempiã uicinũ habere mallet. Nunc se, quàm illos, Pomeraniam obtinere malle. Sibi se esse amiciorẽ quàm ipsis. Verùm eã tamen se eis gratiã facere, ut eis præsidiũ deducere, & res suas saluas auferre liceat: aut si id nollẽt, sese sua'q; defenderẽt. His dictis, mẽsam apponi iubet, inuitat hominẽ comites'q; eius comiter. Dũ illi prãdẽt, interim exercitus Crucifericus arcẽ obsidione cinxit. Peracto prãdio, cum Cazimirus nihil æqui à Magistro impetraret, & in arcẽ cum suis reuerti uellet, uidet aditũ obsessum ab hostibus. Mittit ad Magistrũ qui eũ admoneãt, præter officiũ & ius gentiũ id sibi factũ uideri, quòd interim dum ipse de pace agit, arx obsessa sit, & ipse ab ea excludatr. Respõdet Magister, Errasse Cazimirũ, qui existimarit, se cũ tãto exercitu ad quietẽ somnũ'q; capiendũ eò uenisse, ullũ'q; tẽpus uacuũ à rebus gerẽdis intermissurũ esse donec Pomeraniã in suã redigat potestatẽ. Si sibi ille auscultare uellet, arcẽ sibi, deducto præsidio, rebus'q; exportatis, traderet. Ibi Cazimirus cũ sciret arcem nõ satis munitã esse aduersus tantã uim hostiũ, neq; cõmeatu instructã, consiliũ cæpit necessarium dedẽdæ arcis: saluis'q; rebus & hominibus ad Præmislũ fratrem in Suecensem arcẽ se cõtulit. At Cruciferi Dersauia incensa, ulterius progressi, Nouum, Choiniciam, & alia quædam ignobilia oppida partim per deditionem acceperunt, partim expugnata exusserũt. Deinde ad Suece castra mouerunt, quæ una erat arx reliqua in Pomerania, natura arte'q; bene munita, & ad ferendam longiorem obsidionẽ instructa, quòd in eã se Præmislus & Cazimirus duces, & Pomeranica nobilitas omnis, quæ supererat, cum copijs & facultatibus suis contulisset. Quod cum intelligerent Cruciferi, maiore cura ad expugnationem eius animos intendere cœperunt: excitatis'q; machinis aliquot, mœnia arcis, quæ lignea erant, quatere instituerunt. Ac duobus patibulis è regione arcis positis, exitium obsessis, ni arcem dederent, minabantur. Quo uerò maiorem terrorem eis incuterent, quotidie aliquot homines rusticanos captos appendebant. Facilè autem omnes alios Siffridus quispiam Commendator, optimus scilicet pietatis & humanitatis præceptor (nam & hoc sibi nomen uendicant) crudelitate anteibat: qui quotidie compluribus funibus atq; restibus in equum impositis, deuouebat non prius se sumpturũ esse cibum, quàm omnes illos funes atq; restes in suspendendis Polonis siue

Pome-

Cõmendatores Cruciferorum.

Cazimirus dux supplex Cruciferis.

Magistri superbum & improbum respõsum.

Dersauia dedita Cruciferis.

Choinicia & Nouum oppida capta.

Suece arx obsessa & oppugnata.

Siffridi Commendatoris mira improbitas.

A Pomeranis expendiſſet. Verùm hãc eius plus quàm barbaricam im manitatem iuſta numinis uindicta diutius impunè graſſari paſſa nõ eſt. Etenim quadam die cum ad focum adſtaret, furijs derepentè exagitatus, in ignẽ ſe proiecit, et ſic infelix, qui permultos iniuſtè perdiderat, iuſtè perijt. Nihil tamẽ Cruciferorũ illa crudelitas minęq́ꝫ, eorũ qui in pręſidio erant, animos à defendenda arce & obſidione perferenda retardabat. Cruciferi cũ animaduerterent ſedendo ſe tẽpus terere, & aperta ui nihil proficere, ad dolos ſeſe conuertunt. Andreã Cedrouicium quempiam de Pomeranis, gente Gryphium, auro corrumpunt, ut arcem ſibi proderet. Is autem nocte quadam chordis catapultarum, & baliſtarum, quibus noſtri maximè hoſtium uim eminus reprimebant, ſuccisis, ad Cruciferos transfugit: & quid egerit, exponit. Igitur poſtero die Cruciferi magna fiducia turres, quas excitarant, ad mœnia arcis propius prouoluunt ab ea parte quæ interrupto fluminis ambitu liberiorem prębebat aditum. Noſtri cum ſummouere hoſtem, ſolito ferocius urgentem oppugnationem, uellent, reperiunt baliſtas & catapultas redditas eſſe inutiles. Re noua perculſi, tamen oblatis fortuitu telis, extremum conatum faciunt: & partim contis mœnia ſcandentes hoſtes detrudunt: partim ſaxis & molibus deiectis, audacius ſuccedentes obruũt, ita ut receptui canere Magiſter cogeretur. At noſtri periculo illius diei admoniti, ac ueriti ne grauius in ſe à Cruciferis capta arce conſuleretur, miſſo caduceatore menſtruas inducias à Cruciferis impetrarunt, deditionem pacti, ni ſibi intra id tempus ſubueniretur. Vuladislaũ de omnibus rebus certiorem faciunt: niſi celeriter opem ſibi ferat, actum eſſe de ſe, ac de arce, docent. At ille cum domi quietas res non haberet, Andream Roſpirenſem caſtellanum cum aliquanta manu in auxilium Pomeranis proficiſci iubet, ut bellum modò duceret. Verùm is negligentius agens, neq́ꝫ auſus per hoſtilem exercitum in arcẽ perrumpere, priuſquam conſpexiſſet hoſtem, retrò abijt. Finitis inducijs, cũ nulla ſpes auxilij obſeſsis oſtentaretur, poſt ſeptuageſimum obſidionis diem excedunt arce Præmislus & Cazimirus duces cum Bogumilo præfecto arcis, & Ottone Lexico caſtellano, atque omni præſidio, armiſq́ꝫ & facultatibus ſuis: & ad Vuladislaũ profecti, humanè ab eo recreati ſunt. Ita tunc Suecenſem arcem ſimul & omnem Pomeraniam Vuladislaus amiſit, dũ de maiore Polonia ſibi adiungenda ſollicitus eſt. Etenim cæperat iam maiores Polonos Henrici tædium, quòd contemni ſe ab eo, & iura instituta que maiorum ſuorum uiolari uiderent. Itaque conuentu Gneſnæ habito, deſerto Henrico, in Vuladislai fidem & poteſtatem reuenerãt. Quod cum accepiſſet Henricus, Ioannem Biberſteinum comitem cum exercitu ad reuocandos ad officium Polonos miſit. Cui uenienti Poſnaniam ciues, authore Premeco quodam, portas urbis aperuere, præſidium que munita baſilica accepere. A' quo in prælatos & canonicos, domosq́ꝫ eorum in inſula ad baſilicam ſitas, ſęuitum eſt, quòd cum Vu

B (margin letter)

Siffridi interitus.

Andreas Cedrouicius proditor.

Andreas Caſtellanus Roſpirenſis timidus.

Suece deditur.

Pomerania ſubacta à Cruciferis.

Maiores Poloni in fidem Vuladislai ueniũt.

Poſnanienſes Henrici præſidium recipiũt.

Sileſiorum militũ acerbitas.

ladislao sentirent: & Nicolaus cognomento Samotula, archidiaconus Posnaniensis interfectus est. Ad cætera uerò subigenda pergenti Bibersteino, Dobrogostius Samotulius, cognomento Paruus, Thomislai palatini Posnaniensis iam defuncti filius, gente Nalencius, cum Polonis occurrit: initoque prælio multis utrinque cæsis, ad extremum uictoria potitus est. Inde præsidium Silesiorum Posnania eiectum, in ciues quòd Henrico fauerant, & occasionem malorum, quibus sacerdotes affecti sunt, præbuisse uidebantur, ea pœna sancita, ne liberi eorum in collegia basilicarum seu cathedrarum episcopalium cooptarentur, reciperenturue. Nec ita multo pòst Hēricus domi à Boleslao duce Vuratislauiēsium, Henrici quinti filio, bello lacessitus & profligatus, ex mœrore cum ægrotasset, quinto Idus Decembris mortuus est, relictis quatuor filijs. Qui sic inter se partiti sunt patrimonium, ut Henrico Zeganensis, Conrado Olesnicensis, Ioanni Stinauiensis, Præmislo uerò natu minimo Glogouiensis dominatus cederet. Ad maiorem uerò Poloniam ij ne aspirauere quidem. Atque ex eo tempore pacatam eam tenuit Vuladislaus: suscepitque eodem anno Cazimirum filium ex Heduigi uxore, natum pridie Calend. Maij. Inopia quoque & fame, ex imbribus & inundatione aquarum orta, laboratum est eo anno in Polonia, & nonnullis alijs regionibus. Subacta omni Pomerania, non deposuere tamen sollicitudinem Cruciferi, ueriti ne bello à Polonis ea, constitutis domi rebus, repeteretur. Quocirca ut sibi possesionem eius stabilirent, colloquium à Vuladislao magister Carolus, qui Henrico successerat, petiuit. Nec renuit Vuladislaus, sperans pactis aliquibus (quod malebat quàm armis) recuperare se à Cruciferis amissam Pomeraniam posse. Itaque anno sequenti præstituto die apud Breste Cuiauiense oppidum conueniunt. Ibi Magister grauiter à Vuladislao accusatus, paucis ad excusationem facti sui dictis, magnis precibus ab eo proceribusque Polonis contendit, ut Pomeraniam sibi & ordini suo iure sempiterno concederent, certam auri & argenti summam, & Nessouiam arcem cum Orlouo & Murinouo pagis uicissim à se acciperent. Ad hæc quadraginta hastatorum auxilium ad quæuis bella Polonis contra quemuis hostem, Cruciferorum stipēdijs militatura, promittit: addit etiam, peramplum monasterium, quibuscunque monachis uellet Vuladislaus, pro salute eius maiorumque eius conditurum se esse. » Quasi uerò fraude quæsitis, aut per uim » raptis muneribus placetur Deus. Offensus hac oratione Magistri Vuladislaus, quòd irrideri etiam se ultrò ab eo existimabat, indignabundus & minitabundus discesit. Magister uerò repulsam passus, ut aliquē tamen duntaxat in speciē iustum titulum sceleri suo prætexeret, à marchionibus Brandēburgensib. Ioanne et patruo, tutoreque eius Voldemaro, decies mille marcis latorum grossorum eandē Pomeraniam, de cuius inuasione eos dudum depulerat, emit, eamque emptionem ab Henrico Cæsare sibi & ordini suo confirmari curauit.

Silesij eiecti à Polonis. Posnaniēsium pœna.

Henricus à Boleslao uictus et mortuus.

Henrici filij.

Glogouiensis dominatus diuisio.

Cazimirus filius Vuladislao natus. Fames in Polonia.

Poloni regis cōuentus cum Cruciferis apud Breste.

Pomeraniam emunt Cruciferi à marchionibus Brandenburgensibus.

A tauit. Nec dissimili scelere Liuonienses quoque Cruciferi eodem ferè tempore Rigam urbem atque territorium archiepiscopo, à quo ante centum & quatuor aut quinque annos simili de causa in Liuoniam inducti erant, per summam iniuriam eripuere. Qua de re cum Romæ lis plus octoginta annis ducta esset, tandem Bonifacius nonus Rigam ordini Cruciferorum, quindecim milibus aureorum acceptis, addixit. Multa præterea nefaria utrique Cruciferi in Prussia & Liuonia, ac Lituania quoque designabant, unde appareret eos delẽdæ potius, quàm propagãdæ apud barbaros religionis Christianæ curam habere. Quæ literis Clementis quinti Pontificis max. quibus cognitionem earum rerum Ioanni archiepiscopo Bremẽsi, & magistro Alberto canonico Rauennati delegauit, prolixè ac disertè descripta sunt. Quarum literarum exemplum extat apud Dlugossum. Per idem ferè tempus Templariorum ordo potens & ipse ac locuples, per uniuersum orbem Christianum, quasi dato à Pontifice signo è Viennensi concilio, deletus est, ob nefanda quædam scelera, & prauas de religione opiniones: bonáque eorum Rhodiensibus D. Ioannis militibus attributa. Sed nos nostra persequamur. Quo minus autẽ statim Prussienses Cruciferos Vuladislaus ulcisceretur, suáque ab his erepta recuperaret, ciuilibus quibusdam motibus, & Cracouiensis ciuitatis defectione impeditus est. Nam dum is cæteras Poloniæ regiones, à Cuiauiensi illo colloquio digressus, uisit, ciues Cracouienses, Alberto aduocato authore, Boleslao B Oppoliensium duci sese subiecerunt, accitumq; in urbem receperunt: & ad capiendam arcem, quæ in fide Vuladislai permanebat, adiuuerunt. Sed cum ea neque dederetur, neque expugnari ab eo, qui ad rem certam uenerat, posset, aduocati domum in ipsis mœnibus urbis prope portam, quæ à diuo Nicolao nomen habet, eminẽtem, pro arce Boleslaus cum suis occupauit. Qua de re certior factus Vuladislaus, nihil sibi reliqui ad celeritatem fecit, quin manu facta ad eijciendum inuasorem contenderet. Legatos tamen ad Boleslaum præmisit, qui de tam insigni iniuria cum eo expostularent: monerent'que eum, ut sua sponte excedere, quàm arma sua experiri mallet. Paruit monitis Vuladislai Boleslaus, cum non ignoraret, eum cum magnis copijs subsequi, deducto'que de domo aduocati prẽsidio, urbe excessit. Quem aduocatus & nonnulli alij ciues, qui defectionis capita fuerant, secuti, in Silesia deinceps Boemiaq; exulauerunt. Profugorũ bona Vuladislaus aduenïens in fiscum suũ redegit. Aduocatiæ reditus peramplos è molis, macellis atq; tabernis ademit: primarios quosdã ciues, ut exemplo suo terrori deinceps alijs essent, diris supplicijs affecit, partim equis discerptos, partim rotis implicatos, partim in patibulum actos. Deinde turrim in porta D. Nicolai excitauit, prẽsidioq; suo muniuit. Ciuitati uerò ius omne creãdi senatus, & ex eo octonos in singulos annos eligẽdi, penes quos administratio urbanarũ rerũ esse solet, abstulit, & in palatinum trãstulit, ut uel ita superbiam & rebellionem ciuiũ in posterũ reprimeret. Insimulatus est etiã Ioãnes Muscata, episcopus Cracouien. conscius

Riga erepta Archiepiscopo, & Cruciferis addicta.

Cruciferorum facinora.

Templarij deleti.

Cracouienses ciues ad Boleslaum Oppoliensem defecerunt.

Aduocati domus Cracouiæ.

Cracouia recuperata à Vuladislao rege.

Aduocatia Cracouiensis.

Cracouienses ob defectionẽ puniti.

Senatus electio translata in palatinum.

Ioannes episcopus Cracouiensis captus.

conscius fuisse illius defectionis: quod eo facilius creditum est, quòd A esset Silesius. Itaq; multis pòst incommodis affectus est à Vuladislao: captum quoq;, & in custodia seruatum referunt. Biecense quidem territoriū ei non reddidit Vuladislaus, quemadmodum promiserat. Atque ex eo tempore id in regū potestate mansit. Quin ad Miechouiensem quoque præpositum omnis culpæ expertem, serpsit pœnæ contagio. Nam Lentcouice pagum luculentum & uberem ei Vuladislaus ademit, propterea quòd eius usumfructum Albertus aduocatus præpositi frater habebat. Nec ita multo pòst Boleslaus Oppoliensis è uita excessit. Masouiæ quoq; dux Boleslaus eodem anno, nempe 131 mortuus, Ziemouitum & Troidenū filio è Lituana uxore susceptos, & Vēceslaū seu Vanconē è Boema hæredes reliquit. Per idem tempus Henrico Imperatore ui ueneni in eucharistia dati extincto, Principes electores per contentionem duos crearunt Cęsares, Fridericum Austriū, & Ludouicum Bauarum: qui Germaniam & Italiam aliquandiu ciuilibus bellis distinuerunt. Quieuit tunc annis aliquot, incertum qua de causa Vuladislaus: nec ad uindicādam Pomeraniam animum adiecit, nisi fortè fames in causa fuit, quæ anno Christi 1315. ac deinde anno uno interiecto, iterum duobus annis tam acerbè Poloniam omnem afflixit, ut nullo quamuis fœdo edulij genere, ac ne cadaueribus quidem humanis uulgò abstineretur: ac si Dlugosso credendum est, ut parentes in liberos, & hi uicissim in illos sæuirent. Quam famem, ut par erat, dira pestis consecuta est. At Cruciferi augescente in dies cupiditate, ut B solet in ijs qui intercute morbo laborāt, sitis, ne sacris quidem ac Deo dicatis bonis, iniustas manus abstinuere. Sed ut antea Culmensem ecclesiam occuparāt, & à Gnesnensis Archiepiscopi iurisdictione abstractam, Rige..si subiecerant, ita tunc in Pomerania possessiones ac prædia ecclesiarum inuasere, decimas è suis arationibus sacerdotibus omnino denegarunt: ex agricolarum uerò in pecuniarias pensiones commutarunt, & ita diminuerunt, ut ex manso siue laneo (modus hic est agri, quod latinè opinor iugerum dicimus) quaterni tantum grosi penderentur. Quibus rebus factum est, ut derelictui haberentur, ac deinde malignè à Cruciferis supprimerētur multa sacerdotia. Iniquius hæc tulerunt archiepiscopus Gnesnen. & Vuladislauien. atq; Posnanien. episcopi, qui decimas è Pomerania capiebāt: itē'q; Ioānes Plocen. cui etiā ex territorio Michalouien. decima negabatur. Et cum hoc quidē Carolus Magister transegit ea lege, ut septem annis immune esset id territoriū à pensione decimæ: post eos uerò, nonaginta marcas Torunen. episcopus decimę nomine q̄tannis acciperet. Cęteri uerò cū tenaciores essent iuris sui, Magistrū, Cōmendatores, & cęteros Cruciferos publicè in tēplis execrabant, et locis quibusdā sacris interdixere. Verùm contēnebāt eā disciplinā, religiose semper à bonis pijs'q; hominib. obseruatā, Cruciferi, prętextu ꝓuocationis ad Pontificē max. Qua re adducti episcopi, cōmunicato cū Vuladislao rege cōsilio, Gerardū Vuladislauien. episcopū, in cuius diœcesi est pleraq; omnis Pomerania, ad Ioannē eius nominis

Biecense oppidum non redditum episcopo.
Lentcouice pagus præposito Miechouiensi ademptus.
Boleslai Oppoliensis mors.
Boleslai Masouij mors & liberi.
1313. ann.
Henricus Imperator ueneno sublatus.
Fridericus & Ludouicus Cæsares.
Fames & pestis horrenda in Polonia.
Cruciferorum iniquitas in ecclesiasticos.
Decimæ usurpatæ, & sacerdotia suppressa à Cruciferis.
Mansus siue laneus quid.
De Michalouiensibus decimis transactio.
Cruciferi excōmunicati.
Polonorū legatio ad Pontificem max.

A nominis uicesimum secundum pontificem max. qui tunc demum post duorum annorũ trium'que mensiũ uacationẽ Clementi quinto successe rat, miserunt, ut nõ modò de ecclesiasticis bonis ac decimis, uerum etiã de erepta per summam iniuriã Pomerania, regis & uniuersæ Poloniæ nomine Cruciferis litẽ intẽderet: simul autẽ ut Vuladislao diadema & nomẽ regiũ impetraret. Existimabant enim inauspicato id sibi Premi- slũ iniussu Pontificis assumpsisse, quòd non ignorarent interdictũ esse ea re nomini Polono post cędem diui Stanislai. Non latuit consilium Po lonorum Cruciferos: & ne id procederet, omni ope enitendum sibi es- se existimarunt. Itaque miserunt & ipsi ad Pontificem, qui nostrorum conatibus obsisterent, litem'que quantum possent ducerent. Regna- bat tunc apud Boemos, Ioannes Henrici Imperatoris Romanorum fi- lius: nec solum Boemorum, sed & Polonorum regis nomen quasi hæ- reditarium sibi uendicabat. Quæ enim præterea nugatur Hagecus de expeditione eius in Poloniam, & pace uendita Vuladislao, ne libet quidem adscribere. Eum igitur etiam promissis & muneribus induxe re Cruciferi, ut Vuladislao negocium facesseret, & ne regnum ei de- cerneretur, summa ope apud Pontificem intercederet. Ad quas res perficiendas cum opus haberent grandi pecunia Cruciferi, tributum Pomeraniæ toti imperarunt, binos grossos in singulas marcas: unde triginta millia marcarum redacta esse dicuntur. Ad hæc eiectas naufra gio merces in mari, lege Rhodia usurpare cœperunt. Quibus rebus fa- B ctum est, ut toto fermè quadriennio nihil aliud impetraret Gerardus à Pontifice, quàm ut cognitio causæ inter Polonos & Cruciferos Ar- chiepisco Gnesnensi, Posnanien. episcopo, & abbati Mogilnen. de- legaretur: quòd uerò ad regnum attinet, ut non impediret pontifex, quo minus Poloni iure suo uterentur. Nam apertè Vuladislao regnũ decernere noluit, ne Ioannnem, & socerũ eius Philippum regem Fran- corum offenderet. Secreto tamen uoluntatis suæ significationem Ge- rardo dedit. Eam'que Gerardus literis suis regi descripsit: ipse uerò Auinione, ubi tunc degebat Pontifex, mansit, suam cum Cruciferis li- tem persequens. Cum igitur sententiam pontificis non tam rescripto ipsius, quàm literis Gerardi perspectam haberet Vuladislaus atque proceres Poloni, comitijs Cracouiam indictis ad uicesimam diẽ Ianu- arij mensis, Vuladislaus cum uxore Heduigi in basilica Cracouien. tunc primùm instaurata & consummata, ab Archiepiscopo & cæteris episcopis ritu solenni coronatur, anno Christi 1320. Atque ex eo tempore ius coronandi reges atque ipsa regni insignia Gnesna Craco uiã, propter amplitudinẽ splendorem'que urbis, & plurimas maximas'que cõmoditates, translata sunt. Nec multo pòst Vuladislaus rex Elisabe- tham filiam Carolo Vngarorũ regi bis uiduo in matrimonium collo- cauit, & Budam ad sponsum cum splendido comitatu misit. Inten- dit deinde animum ad purgandam Poloniam furtis & latrocinijs, & ad persequendam litem contra Cruciferos. Verùm detrectarunt ij iudicium delegatorum, apud Bresce Cuiauiense ius dicentium. Sed

Cathedra Petri plus duobus annis uacauit.

Corona iterũ petita Polonis à Pontifice.

Ioannes rex Boemorum.

Pomeranis tributum impositum.

Lex Rhodia de mercibus naufragio eiectis.

Iudices delegati à Pontifice inter Polonos & Cruciferos.

Vuladislaus cũ uxore Cracouiæ coronatur. 1320. ann.

Regni insignia Cracouiam translata.

Elisabetha Vuladislai regis filia Carolo regi Vngarorum nupsit.

Sed tamē refutata appellatione (cum causam suam Vuladislaus pluri- A morum fide dignorum, sacri pariter & profani ordinis hominum testimonijs luculentè probasset) damnati sunt: & Pomeraniā regi reddere, ac centum quinquaginta millia marcarum pecuniæ pro perceptis fructibus, aliaq; triginta millia in litem expensa numerare iussi. Cum autem non parêrent rei iudicatæ, anathemate icti sunt, ita ut nusquam ijs præsentibus sacra fieri liceret. Per id autem tempus Lituani impunè Dobrinum rursus & Masouiam depopulati sunt. Dum hæc ita geruntur in Polonia & Pomerania, Silesia paricidialibus ducum suorum bellis exagitata & labefactata est: & ad extremum libertate partim uendita, partim per uim aut fraudem amissa, Boemorum iugum accepit, magno reipublicæ Poloniæ detrimento, nec minori suo malo ac dedecore. Author eorum malorum Boleslaus, natu maximus filiorum Henrici quinti, ducis Vuratislauiensium & Legniciensium fuit: cuius auaricia maximam dedit Ioanni Boemorum regi, uel dolo interuertendæ, uel per uim subigendæ Silesiæ occasionem. Cum enim adoleuisset hic ipse Boleslaus, & amoto à tutela Boleslao patruo, Suidniciensium duce, per se ipse paternum dominatum administraret, dilapidare paterna bona cœpit. Quare offensi cæteri fratres, cum & ipsi iam adolescerent, maturius patrimonij partitionem efflagitarunt. Tres partes pro numero fratrū factæ, Vuratislauiensis, Legniciensis, & Bregēsis. Quæ cum inæquales essent, placuit, ut cui Bregensis, quæ minima erat, sors obtigisset, ei cæteri certam pecuniam annumerarent. Legniciēsis qui- B dem trigintaduo millia marcarum, Vuratislauiensis uerò octo & quadraginta. Non tentata sortitione, Bregensem ultrò Boleslaus accepit, illectus pecunia, qua in sumptus quotidianos indigebat. Reliquis uerò duobus sortitis, Henrico quidem Vuratislauiensis, Vuladislao uerò qui iam hypodiaconus erat, Legniciensis obuenit. Qui cum præsenti pecunia, quam fratri Boleslao ex pacto debebant, carerent, Henricus quidem à suis hominibus mutuam accepit & exoluit: Vuladislaus uerò Boleslao Legniciense territorium cum oppido hypothecæ nomine tradidit. Quam ob rem, cum tenui admodum fortuna esset, malo usus consilio, uexare & suam & Boleslai ditionem latrocinijs & populationibus instituit, ut Boleslaum ad remittendam sibi pecuniam, reddendamq; Legniciam adigeret. At ille abundans uiribus, cum fratris conatus improbos aliquoties repressisset, ad extremū eum cæpit, & in uincula cōiecit. Deinde, proceribus interuenientibus, cum eo pacificatus est ea conditione, ut quingentas ei marcas quotannis ex omni ditione Legniciensi penderet. Quibus pactis, quamuis iureiurando firmatis, nō diu stetit Vuladislaus: uerùm infestare rursus latrocinijs cœpit Boleslai ditionem ex Hornisperga castello cuiusdam equitis. Dumq; incautius prędas agit in Bregensi ditione, à rusticis captus cum uiginti socijs, & ad Boleslaum ductus, iterum ab eo in carcerem coniectus est. Vbi cum unum annum asseruaretur, in furorem actus est: dimissusq; postea misericordia fratris, egens uagusq;, nec satis compos mentis uixit: &

Cruciferi à delegatis Apostolicis dānantur, et excommunicantur.

Dobrinum uexatum à Lituanis.

Silesiorum ducum intestina bella.

Silesiæ à Boemis interuersæ causæ.

Boleslaus Vuratislauiēsium dux, prodigus & auarus.

Diuisio dominatus inter fratres.

Bregensiū dux Boleslaus.

Henricus Vuratislauiensis.

Vuladislai latrocinia.

Hornisperg arx.

Vuladislaus Legniciensis in carcerem coniectus à fratre.

A xit: & in Masouiam profectus, Boleslai eius oræ ducis filiam uxorem duxit. Conrado deinde Olesnicēsium duci bellum fecit Boleslaus Bregensis, quòd in eius ditione fermè erant oppida ea, quae auus ipsius Conradus dux Glogouiensium ab Henrico patre suo iniquis pactis, quemadmodum suprà memorauimus, extorserat. Cumq; regionem omnem Olesnicensem peruastasset, eò adegit Conradū, ut is icto fœdere Namislouiam, Berolthouiam, Cruceburgum, Picem, & Crucestadiam oppida sibi traderet: uicissim autem ipse ei Boleslaus, misertus egestatis eius, Volauiam & Lubensum donauit. Neque tamen hæ tantæ accessiones inopiā Boleslai releuarunt. Sed cum omnia tanquā in barathrum, quoddam aut in pertusum dolium caderent, homo sumptuosus ac prodigus tantum alienum æs contraxit, ut Nemcense territorium Bernardo Suidniciensiū duci, Hainouiam uerò & Goltibergam Vuratislauiēsibus ciuibus oppigneraret. Aliud deinde cæpit parandarum opum cōsilium. Nam ab Henrico fratre, quòd is nullos masculos haberet liberos, contendit, ut sibi Vuratislauiensem dominatū concederet, Legniciensem uerò à se acciperet. Quod cum negatum esset, facile æger sua sponte animus eius à Ioanne Boemorum rege in deteriorem partem impulsus est. Parebant iam Oppoliensium, Ratiboriensium, Cessinensium, & Bithomien, duces Boemis, à Venceslao rege blanditijs & munerib. allecti. Emerat & Closcum Ioannes Rex à Boleslao Zambicensium siue Monsterbergensium duce: unde cum B proximas Silesiæ oras latrocinijs per suos infestaret, eò rem perduxit, ut Franckſteinum quoque à Nicolao filio Boleslai paruo emeret. Ad Glogouiam deinde cum animum adiecisset, fauentibus ciuibus, magna iam ex parte Teuthonibus, neque Præmislum eorum ducem uel blanditijs uel precio ad se pellici, ac ne ui quidem perpelli posse animaduerteret, ueneno eum sustulerat. Cúmque Præmislo Henricus & Ioannes fratres pariter successissent, & Conrado tertio fratri Stinauiam concessissent, paruo negotio rex à Ioanne, qui conscius fortassis necis fraternæ fuit, dimidium Glogouiæ pecunia numerata acceperat: & mox corrupto Henrici præfecto, reliquū etiam in suam redegerat potestatem. Tametsi recepit aliquanto post paternā portionem Henricus, Henrici huius filius, à Carolo Ioannis regis filio. Nam ipse Henricus senior non diu calamitati illi superstes fuit. Hæc ergo cum haberet iam in Silesia Ioannes rex, totiusq; regionis sibi adiungēdæ magna cupiditate flagraret, Boleslaiq; Bregēsis & Legniciensis auaritiam atque egestatem suis fraudibus maximè opportunam esse iudicaret, magnis donis atque pollicitationibus eum ad inferendum Henrico Vuratislauensium duci bellum perpulit. Quare clandestinis primùm incursionibus Boleslaus Vratislauiensem oram latrocinantis in morem uexauit, dinde apertis uiribus infestare adortus est. Agebat hoc quidem Rex, ut fratrum dissidijs res suas in Silesia stabiliret, commissosq; inter se ut facilius opprimeret: aut uero alteri ferēdo opem & illum sibi obnoxium faceret, & alterum subiugaret: sed eum prima hæc spes fefel-

Boleslai prodigalitas.

Oppoliensis, Ratiboriensis, Cessinensis, & Bythomiensis duces Boemo subditi.

Closcum à rege Boemo emptum.

Frankensteinū emptum à rege Boemorū.

Præmislus Glogouiensis ueneno sublatus.

Glogouiā rex Boemorum in suam redegit potestatem.

Hēricus Zeganensis mortuus.

Bellum inter fratres.

Ioannis regis Boemorum uafrū ingenium.

lit. Henricus enim, cum fratris iniurias & populationes partim feren- A
do, partim arcendo cohibere tamẽ satis non posset, ad Vuladislai re-
gis Polonorum auxilium confugit, eiusq́; fidei se ac dominatum suum
omnem tradidit. Ac facile sanè Vuladislaus Boleslai conatus fregit,
metuq́; proprij periculi eum compescuit: quo facto, uir bonus Hen-
ricum sua sibi habere iussit, ut sorores nobiles elocaret. Id ubi cogno-
uit Ioannes rex, qui iam de Vuratislauia propemodum desperarat,
noua spe erectus, dolis sibi agendum esse duxit. Henricum per spe-
ciem arduorum & arcanorum negociorum ad se accitum, & perquàm
honorificè acceptum, blanditijs, liberalitate, precio, ingẽtibus promis-
sis & odio deniq; inimici fratris tandẽ induxit, ut sibi Vuratislauiensi
dominatu cederet: Closcumq́;, quoad uiueret, utendum fruẽdum à se
acciperet, adiutoribus ad eam rem Henrico persuadendam usus pro-
ceribus & ciuibus Vuratislauiensibus, quorum consilijs Henricus u-
tebatur, pecunia corruptis. Ita Vuratislauia potitus Ioannes, non mul
to pòst Hainouiense & Goltibergense territorium, quæ Vuratisla-
uiensis senatus hypothecæ nomine à Boleslao duce possidebat, per in-
iuriã ei ademit dignamq́; nauatæ sibi ab ipso in adipiscẽdo dominatu
operę gratiã retulit. Expostulauit cũ eo de prærepta Vuratislauia Bo
leslaus: fœderisq́; & iurisiurandi, quod sibi inuicẽ dederant, ne quid al
ter contra alterum moliretur unquam, eum admonuit. Commemora-
uit etiam sua merita & beneficia: quòd eum difficilimo eius tempore
eiectum a Boemis omni ope adiuuisset. Sed ea expostulatione tan- B
tum profecit, ut Ioannes propinquiorem se sibi esse, quàm illi respon-
deret, atq; ad eius quoq; ditiones per fas atque nefas in potestate suam
redigendas, animum adijceret. Ad quam rem non defuit ei, quasi diui-
na quędam uirgula, oblata occasio. Vuladislaus enim tertius Boleslai
frater, quem exclusum Legniciensi dominatu, in Masouia uxorem du-
xisse, superius diximus, dissipata dote, reuertẽs in Silesiam, Legniciam
Ioanni uendere se uelle ostendit: literasq́; Legniciẽsium exhibuit, qui-
bus illi se ad Vuladislaum iure pertinere, & in potestate Regis Boemi
libenter fore significabant. Deliberandi spacium Ioannes cæpit: inte-
rim Boleslaum ad se accersit, & quę secum Vuladislaus egerit ipsi ex-
ponit, & literas Legniciensium commonstrat. Addit deinde: Si Legni
ciam ipse retinere uelit, in sua & Boemorum fide atque clientela sem-
per se fore profiteatur. Ni faciat, & Legniciam, & cætera omnia amis-
surum. Quo metu perculsus ille, imperata fecit, eò redactus inopiæ, ut
filios quoque ad extremum Vuratislauiensibus mercatoribus oppi-
gneraret. Sed cum uxorem, quæ regis Boemi soror fuit, amisisset, & al-
teram bene dotatam Cracouia duxisset, releuatus aliquantulum, ipse
quidem Bregam secesit, filijs uerò Venceslao & Ludouico Legnicie-
sem dominatũ ingenti ære alieno grauatũ concessit. Verùm post Le-
gniciensis conuentus collata in commune pecunia, omne id exoluit.
Post hæc reliqui quoque duces Silesiorum, nempe Glogouiensium,
Zegauiensium, Olesnicensium, Stinauiensiũ & Falkembergensium ul-
trò in

Vuratislauiẽsis dominatus regi Polonorum deditus, & ab eo redditus.

Vuratislauia potitus est rex Boemorum.

Perfidiæ pœna Hainouia & Goltiberga Vuratislauiensibus adempta.

Legniciẽsis dominatus in cliẽtelam Boemorũ regis uenit.

Boleslaus dux filios oppignerauit.

Legnicienses æs alienum sui ducis dissoluerunt.

Silesij duces reliqui Boemo sese subdidere.

A trò in ditionem Boemi regis concessere, & partim timore potentiæ Ioannis, partim inuidia Vuladislai regis, libertatem suam Boemis prodidere. Miliziam uerò arcem episcopi Vuratislauien. idem rex Ioannes per uim & fraudem interuertit. Quam ob rem diris aliquandiu post Nankerus episcopus & anathemate regem præsentẽ senatumq; Vuratislauiẽsem regis adiutorem deuouit, & ipse cum omnibus præsbyteris & monachis Vuratislauia excesit: nec tamen arcem recuperauit. Solus Bernardus Suidniciensium dux, gener Vuladislai regis, & post eum filius eius unicus Boleslaus in fide & societate Polonorũ permansere. Retinet etiamnum pleraq; omnis Silesia uestigium uetustæ originis suæ à Polonis deductæ pensionem, quam S. Petri nummum uocant: cuius antea mentionem fecimus. Quæ quidem per illa ipsa Silesicæ defectionis tempora, eò redacta est, ut nummus tantum æreus, quem obolum uocamus, in capita quotannis penderetur, cum antea tres oboli & cribrum auenæ in singulas familias pendi soleret. Sed nos Silesios deinceps deseramus, nisi sicubi necesse erit propter lucem historiæ institutæ: iamq; ad Vuladislaum reuertamur: quem tot tantæq; difficultates simul implicarant, ut singulis explicandis uix par esse posset. Nam solicitum eum faciebat erepta à Cruciferis Pomerania, & auulsa à Boemis Silesia: postremò crebræ Lituanorum in Poloniam excursiones, intendere eum animum ad illa bella non sinebant. Itaque incertus consilij deliberabat quid faceret, & quò se pri-

Milicia arx episcopi intercepta à Boemis.
Ioannes rex diris deuotus.
Naukerus episcopus Vuratislauiæ excessit.
Suidniciẽses soli in fide Polonorum permãsere.
Sancti Petri nummus per Silesiam.
S. Petri nummi ratio mutata.
Vuladislai regis Poloni difficultates & consultatio.

B mùm uerteret. Videbat Cruciferos non modò non acquiescere in Pomerania, sed Dobrinensi quoq; tractui inhiare: quem redactũ penè in solitudinem à Lituanis, ipse nuper à Vuladislao duce Ziemouiti fratris filio acceperat, cõcessa ei quoad uiueret, Lẽcicia. Animaduertebat ita coniunctos esse cum Cruciferis Boemos, ut ab eorũ societate auelli nõ possent, presertim cũ Silesia in ditionẽ suam redacta nuper inescati, in spem totius Poloniæ occupandæ per eos uenirent. Vterq; per se satis ualidus & potens hostis erat, nec tamen alter lacessi poterat, qui cum utroq; dimicatio futura esset. Iam Saxones quoque Brandeburgenses lingua & fœdere cum Cruciferis coniuncti, non defuturi ipsis esse uidebantur: & alioqui imminebant ipsi quoque Poloniæ per omnem occasionem, & qua ui, qua fraude fines eius carpebant. Intento autem in hæc bella Regi, uel prodenda erat Polonia Lituanorum populationibus, uel certè relinquendo ad excursiones eorum arcendas præsidio militum distinendæ minuendæq; uires, quæ ne integræ quidem aduersus alios illos hostes admodũ sufficiebãt. Assiduis enim excursionibus iam has, iam illas oras Poloniæ Lituani uexabant. Ac per illud ipsum tempus etiam Poltouiam episcopi Plocẽsis oppidum ac centum triginta pagos in Masouia diripuerant, & incenderant. Neque uerò facilè ij domari poterant, cum neque foris dimicandi copiam facerent, sed rapta præda fugerent, & domi fluminum obiectũ syluarumq; & paludum latebris, ac denique incultarum solitudinum

Dobrino rex Vuladislaus potitus.
Boemorum cũ Cruciferis societas.
Poltouia direpta & incensa. Poltouusa.
Lituanorũ domandorum difficultas.

uastitate tuti essent: ita ut si quis eis bellum inferret, ei non magis cum A hoste fugaci & insidioso, quàm cum uiarum difficultatibus, cum intemperie coeli, & cum fame conflictandum esset. Itaque quod erat reliquum, placuit tentare, si fortè eos mitigare ulla ratione & in societatē pertrahere posset. Ad quam rem perficiendā nonnullā ei spem illud faciebat, quòd cōmunes sibi cum illis hostes Cruciferos esse nouerat. Assidua nanque bella Cruciferi cum Lituanis uaria fortuna gerebant.

Gediminus magnus dux Lituanorum. *Polonorum cū Lituanis foedus.* *Cazimirus Vuladislai regis filius Lituanam uxorē duxit.* *Dos Lituanæ sponsæ*

Quam sententiam cum frequens senatus comprobasset, mittuntur ad ad Gediminum principem gentis, siue magnum Ducem, quod nomē à Rusis acceptum, à Lituanis quoque usurpari coepit, legati, qui foedus cum eo feriant, & filiam eius Cazimiro regis filio uxorem petant: nec dotem aliam ab egeno principe, quàm captiuorum omnium Polonici generis misionē postulent. Non grauatè Gediminus legatorū postulatis annuit: initáque cum Polonis societate, sine longa procrastinatione sponsam cum eis misit. Quæ ingentibus omnis conditionis, sexus, atque ætatis captiuorum cateruis comitata, ueniens Craco uiam, religionemq́ Christianam à Nankero episcopo edocta, & sacro lauacro initiata, Annæ nomen accepit, & ritu solenni Cazimiro

1325 ann.

sextumdecimum annum agenti nupsit, anno Christi 1325. Atq; ex eo tēpore Polonia, magna ex parte uastata & inculta superioribus bellis & populationibus barbarorū, populosior & cultior esse coepit, dimissis ac deductis quoquouersus agricolis, qui ex captiuitate redierant. Pace & societate cum Lituanis constituta, maiore iam fiducia studioq́ in B Crucifericum bellum Vuladislaus rex coepit incumbere: primumq́ Masouios & Saxonas Brandenburgenses, qui utrique foederati erant Cruciferis, ab eorum societate auellere, ac proprij periculi intuitu, ne

Poloni Masiuiam populantur, & Ploscū incendunt.

illis auxilia mitterentur, deterrere instituit. Quocirca misso in Masouiam exercitu, è Cracouiensi & Sendomiriensi nobilitate comparato, ferro & igni eam longè lateq́ uastauit, & oppidum Plocense incendit. Sequenti deinde anno maioribus copijs coactis, per se ipse in

In Marchiam Brandenburgēsem expeditio Vuladislai regis cum Lituanis. *Francofordia ad Odram.* *Lituanorum crudelitas.*

Marchiam Brandenburgensem expeditionem fecit, magna Lituanorum & Russorum auxilia secum habens: & ad Frācofordiam usq; cum infesto exercitu progressus, cum nemo contrà prodiret, munitionum quidem oppugnationibus abstinuit, populationes uerò in omnes partes exerceri iussit: incensisq́ plurimis pagis atque uicis, magnum captiuorum numerum & cæteram prædam ingentem inde abegit. Crudelius in eo bello se gessere barbari, & magnam hostium cædem fecerunt, matronas atque uirgines contumeliose constuprarunt: delubra

Monachæ facinus memorabile.

ac templa pasim profanarunt, diripuerunt, & incenderunt. Memoratur autem forte & præclarum monachæ cuiusdam facinus: quæ capta à Lituano quopiam, cum ad stuprum traheretur, rogauit eum ne sibi uim faceret: mercedis autem loco promisit, se eam edocturum esse, quî corpus eius uulnerari nullo unquam ferro posset. Quod cum discere ille percuperet, iugulum ei fortis puella præbuit, ut in se eius rei pericu-

A periculum faceret. Credulus ille stricto gladio caput eius amputauit. Sic illa barbari libidinem elusit, stuprumq; turpe morte honesta euasit. Dimissi Lituani, per Masouiam prædabundi domum reuertere. non tulit autem uastationem illam Lituanorum Andreas quidam eques Masouius. Verùm maiore ira iuflammatus, facinus audax & memorabile aggressus est. Nam cum se inter barbaros insinuasset, Dauidem præfectum Gartinensem, insignem inter Lituanos uirum, in medijs castris ferro adortus obtruncauit, & inter tumultuantes fuga euasit. Sequenti item anno Lituani in Marchiam excursionem fecere, & cum cædibus & incēdijs in obuia queque deseuissent, prædam raptim abegere. Cruciferi uerò cum Venceslao Masouiorum duce facto impetu in Cuiauiam, Couale arcem ceperunt & incenderunt. Non putauit sibi diutius differendum esse bellum in eos Vuladislaus, qui ne Pontificis quidē maximi authoritate, ut Pomeraniā sibi redderent, commouebantur: quin etiam ueteres iniurias nouis cumulabant. Itaque in sequentem annum, qui fuit millesimus trecentesimus uigesimusoctauus, expeditionem toti Poloniæ in Cruciferos indicit: à Carolo rege Vngarorum genero suo non contemnenda auxilia impetrat: à Lituanis item atque Russis finitimis. Cum quibus omnibus copijs hostium fines ingressus, Culmensem tractum omnem usque ad Ossam amnem, flammis, cædibus, & populationibus peruastauit: nec tamen elicere hostes in aciem è munitionibus, in quas se abdiderant, B potuit. Munitionum uerò oppugnatione prorsus abstinuit, quòd & bene munitæ erant, & rudes tunc adhuc & imperiti oppugnationum Poloni erant: ut sunt ferè hæ gentes, quæ ad Septentrionem habitant. Dimisit deinde auxiliarios: suis uerò præcepit, ut Masouiam infestarent. Quod cum factum esset, non multo pòst excurrerunt uicissim Cruciferi cum Masouijs in Cuiauiam. Quò cum properè nostri accurrissent, collatis signis funduntur hostes: & Masouij quidem cum duce suo Venceslao diffugerunt: Cruciferi uero fortiter dimicantes, ad internecionem unà cum Commendatore Torunensi cęsi sunt. Hoc anno Nankerus episcopus Cracouiensis ad episcopam Vuratislauiensem lite duorum competitorū per septem annos uacantem translatus, Cracouiæ successorem accepit Ioannem Grotum Slupecium, Ioannis papæ authoritate ultrò datum, cum quo adolescens Bononiæ familiaritatem contraxerat. Insequenti anno Ioannes rex Boemorum à Cruciferis in auxilium uocatus, cum grandi exercitu uere ineunte in Prusiam aduenit, & cum Cruciferis se coniunxit. Arx inde Dobrinensis diu & acriter oppugnata & labefactata deditionem tandem fecit, dedente præfecto Paulo Spicimicio, cognomento Ogono palatino Lencicienſi: eiectisque Polonis, Cruciferorum præsidio, concedente Boemo, munita est. Vexabant tamen nostri, carpebantq; hostilem exercitū, & ex insidijs in pabulatores & prædatores crebrò impetum faciebant: commeatum quoque, qui Vistula supportabatur, expugnatis nauibus intercipiebant. Sed in uniuersæ rei dimicationē,

Lituani Masouiam uastant.

Andreæ audax facinus.

Lituanorū in Marchiam excursio.

Couale arx capta & incensa à Cruciferis.

1328 anni. Prusicū bellū.

Septentrionales populi expugnandarum munitionū imperiti.

Cruciferi & Masouij uicti à Polonis.

Nākerus è Cracou. episcopa ad Vuratislauiensem transijt.

Ioānes Grotus episcopus Cracouiēsis.

Ioānes Boemorum rex in Prusiam cum exercitu uenit.

Dobrinum deditum & Crucifsris traditū.

cum essent longè impares, non ueniebant. Itaq; hostes motis ex Dobri- A
no castris, trãsmissoq; Vistula flumine, Vuladislauiam oppidũ adorti,
primo impetu cæperũt, & exusserunt: & ab episcopi quidem sacerdo-
tumq; cæde abstinuere. Cæterũ edixerũt eis, ne quod omnino ædificiũ
ibi denuò excitarent. Cechocinense quoque territorium, quod in di-
tione episcopi erat, abstulere. Erat autẽ tunc episcopus Vuladislauien-
sis Mathias Golanceuius, cognomẽto Paluca, Slauunici castellani Na-
clensis filius, gente Toporus: qui Gerardo Auinione mortuo à põtifi-
ce max. suffectus fuit. De cuius prodigioso ortu illud memoratur, ma-
trem eius duodecim filios uno partu edidisse: uerũ ex ijs unum illum ui-
xisse, reliquis mox ut nati erãt mortuis. Deinde in Masouiã pariter in-
gressi Boemi & Cruciferi, eamq; crudeliter depopulantes, eò adegere
ducẽ gentis, ut se Ioanni quasi iusto Polonorũ regi subijceret. Quisnã
uerò is dux fuerit, Dlugossus non memorat: sed Venceslaum fuisse in-
dicant Ioannis regis literæ, quæ extant in archiuo regio: quibus ille te-
statur, Venceslaũ à se Mazouiam, & præsertim Plocensem, Vissegra-
densem, & Gostininẽsem iure feudi, ut uocãt, obtinere. Dum autẽ iusti
uideri uolunt Cruciferi, ne iniustè ac per uim Pomeraniã usurpasse di-
cerentur, perfecerunt precibus atq; precio apud Ioannem regẽ, ut sibi
Pomeraniã iure sempiterno donaret. Cuius donationis exemplum est
apud Dlugossum. Dobrinũ quoq; idẽ ipse Ioannes quatuor millibus
& octingentis sexagenis (sic enim appellat) Pragensibus eisdem Cruci-
feris se uẽdidisse cõsignatis literis testatur: his quidẽ legibus, ut eos pri- B
uilegio põtificio à pẽsione decimarũ ex eo territorio liberet, nec aliter
pacẽ faciat cum Vuladislao, qui se asserit regẽ Cracouiæ (ut eius uer-
bis utamur) quàm si is, itemq; Ziemouiti fratris eius filius omni iure
terræ Dobrinensis sese abdicarit. His peractis, ingruente hyeme, redu-
xit Ioannes exercitum, & stulta uanitate de subactis & ad religionem
adactis barbaris triumphauit. Aestate uerò sequenti, maturescenti-
bus segetibus, conuenit rursus magnus Germanorum & Boemorum
militum mercenariorum numerus ad Cruciferos: & coniunxerant se
cum eis Liuonienses quoq; iam inde ab initio. Cum quibus copijs illi
facto impetu in finitimas oras Poloniæ, Vissegradum Cuiauiense &
Naclum arces ui, sed non sine magna strage suorum, cæpere, & exus-
sere. Nam Radeuoiam nostri cremarant, ne capta, receptaculũ esset ho-
stibus ad excursiones. Apud Raciansum episcopi arcem diutius mora-
ti sunt, & multos fortes uiros in oppugnatione eius arcis amiserunt,
quod à multis ea nauiter defendebatur: ad extremum tamen ea quo-
que potiti sunt, adempto puteo, qui solus ijs qui in arce erant, aquam
suppeditauerat. Itaque ibi maiorem exercuere crudelitatem in omne
genus hominum, ut uulnera sua cædemq; suorum ulciscerentur. Pau-
cos de nobilitate, cum ira iam deferbuisset, uiuos seruarunt: in quibus
erant insignes, Suentoslaus frater episcopi, & Vincentius castellanus
Starogrodensis. Quos omnes episcopus quadringentis marcis pecu-
niæ redemit. Ad hæc ut bona sua recuperaret, pepigit idem cum Cru-
ciferis

Vualadislauia capta & incensa.

Cechocinum episcopo Vuladislauiensi ablatum.

Prodigiosus partus 12 filiorum.

Masouia Plocẽsis in ditionẽ Boemorum uenit.

Pomerania Cruciferis donata à rege Boemorum.

Dobrinum uẽditum.

Cruciferorum cum Boemis altera in Poloniã expeditio.

Vissegradũ & Naclum capta & incensa.

Radeouia incẽsa.

Raciansum captum.

A ciferis ut ſenos modò groſſos annuos in iugera decimæ nomine tam ipſe, quàm ſacerdotes eius omnes de Pomeranienſibus agris acciperent. Qua re uehementer acciſi ſunt reditus Vuladislauiẽſis epiſcopæ. Tandem ubi aduentare Vuladislaum regem cum magnis copijs, & Vngarorum Auſtriorum, atque Lituanorum auxilijs Cruciferi accepere, omiſſa oppugnatione alienorum, ad ſua defendenda redierũt. Poſteaquã autem hoſtium fines Vuladislaus attigit, exerceri longè lateq; populationes in tractu Culmenſi iuſsit: nec ullum crudelitatis genus ab iratis omiſſum eſt. In tranſmittendo Deruancia aliquantum difficultatis fuit. Nam uada eius fluminis ripasq; Cruciferi caudicib. ac ſudib. per longum ſpacium impedierant: ipſiq; in ulteriore ripa caſtra metati, tranſire noſtros prohibebãt. Rex facta ibi aliquot dierum mora, inuentoq; uado liberiore ad moletrinam Lubiciã, cum animaduerteret quò ſe cunq; ipſe uerteret, hoſtem ſibi occurrere, delectas aliquot turmas occultè prope id uadum reliquit: ipſe cũ cætero omni exercitu auerſo ab eo loco itinere, uerſus Brodniciam ire pergit: cõſequuntur hoſtes, nihil de fraude ſuſpicati. Ibi noſtri, ut iuſsi erant, è latebris prorumpentes, uadum præſidio uacuum ſuperant, fumoq; ſignum dant ſuis. Quo uiſo, Rex citato agmine retrò unde profectus erat reuertitur, & fluuium traijcit. Grauiorib. utebantur equis hoſtes, itaque non potuere tempori ad uadum noſtris occurrere: aduentantiumq; uim ij qui primi de noſtris tranſmiſerant, fortiter ſuſtinuere, donec omnis exer-B citus traiecit, & ad ordines redijt. Cruciferi inopinata re perculſi, ceſſere noſtris pugnandi copiam facientibus, dilapſiq; in munitiones ſeſe recepere. Ibi uerò noſtri effusè agros pagósque hoſtiles uaſtarunt: uillas, uicos, & ſuburbana munitiorum oppidorũ, qualia ferè ſunt in eorum ditione, exuſſerunt. Deinde præmiſſa in Poloniam prẹda omni, Dobrinenſem oram ingreſsi ſunt: & arce Dobrinenſi tentata, cum eam egregiè tutantibus Cruciferis, capere non poſſent, re infecta redeuntes, quicquid erat reliquum in Culmenſi tractu uſque ad Oſſam amnem ferro & igni abſumpſere. Pruſsia ultra Oſſam, quæ iam Cruciferis patebat, erat reliqua. Quam cum noſtri intactã dimiſſuri non eſſe uiderentur, tunc demum Magiſter cum primoribus Cruciferorũ, qui Grudẽti ſiue Gruzanzi erãt, de pace uel inducijs cum Vuladislao rege agere cœperunt. Induciæ in annum factæ ea conditione, ut Dobrinenſem arcẽ atq; tractum & Bydgoſtiã Cruciferi Vuladislao mox redderẽt. De Pomerania uerò Carolus Vngarorũ & Ioannes Boemorum reges arbitri capti. Quanquam Carolum tunc aduerſus caſus unà cum uxore & liberis penè perculit. Felicianus enim quiſpiam de Zaachorum familia ſtricto gladio in cœnaculo ipſum adortus, ſed fruſtratus ictum, dextram modò eius leui ictu perſtrinxit: Reginæ quatuor digitos dextræ manus amputauit: filios uerò eius, pædagogi accurrentes obiectu corporum ſuorum protexere. Mox paricida à Ioanne Patocio, nobili iuuene, proſtratus, concurſu ſatellitum regiorum

De decimis Pomeranicis transactio.

Vuladislaus cũ exercitu ingreſſus in Pruſsiã.

Deruantiæ fluuij traiectus.

Gruziadz.

Induciæ inter Polonos & Cruciferos.

Caroli Vngariæ regis periculum.

membratim dissectus est. De causa sceleris uariant authores. Nonnulli affectasse eum tyrannidem uolunt: alij stuprum Claræ sorori suæ à Cazimiro reginæ fratre ipsa conscia & conciliatrice illatum, ulcisci eum uoluisse memorant. Non ita multo post idem Carolus cum Bazarado Transalpinensium Valachorum palatino temerè bellum intulisset, ab eo per dolum profligatus, uix cum paucis effugit. Rebus cum Cruciferis constitutis, reduxit Vuladislaus exercitum, auxiliáq; dimisit. Illi porrò liberati præsenti metu, minus iam pacem cupere: nec Boemum ad arbitrandum de Pomerania, sicut conuenerat, adducere, cum Carolus rogatu Vuladislai præstò esset. Paruo deinde momento, ut fit, ad renouandum in sequentem annum, qui fuit 1331, bellum impulsi sunt. Comitia Vuladislaus rex æstatis initio apud Chencinos habuit: in ijs cùm alia nonnulla de republica salubriter de amplissimi consilij sententia constituit, tum quòd graue sibi & periculosum bellum cum Cruciferis impendere non ignorabat: ætatem'q; suam ingrauescentem, & uires magnis laboribus & aduersis rebus attritas & afflictas considerabat: Cazimirum filium unum & uiginti annos natũ maiori Poloniæ toti præfecit, ut fama nominis eius non tam facilè se Boemi & Saxones commouerent: ad hæc ut in tuto is esset, si quid aduersi in Prussico bello accideret. Grauiter tulit Vincentius Samotulius siue Pomeranius (utroq; enim modo cognominatus est) palatinus Posnaniensis, gente Nalencius, præfecturã illam sibi ademptã esse, ignominię loco id ducẽs. Simul autẽ uerebatur, ne priuatus, inuidia & odio populari conflagraret, cũ non usquequaq; rectè iuste'q; magistratũ gessisset: itaq; ira & metu, pessimis consultoribus usus, clam ad Magistrũ Cruciferorum Marieburgum profectus est: & causis aduentus sui expositis, molienti sua spõte bellũ aduersus Polonos facile persuasit, ut in maiorẽ Poloniã expeditas copias mitteret, quòd ibi nõ modò magna prędа potiri, sed & munitiones plerasq; & Cazimirum regis filium sua suorum'q; opera facilè in potestatẽ possent redigere. Pręfecti copijs Theodericus Aldenburgius Marsalcus & Otto Luterbergius, de sententia Vincentij omnia facere iussi sunt. Qui traiecta apud Toruniam Vistula profecti, parum absuere quin Breste & Vuladislauiam ex improuiso caperent, in citato cursu armorum'q; & uexillorum forma proditi, ab ipsis usque portis concursu nostrorum cum ignominia, ducentis amissis, repulsi essent. Nec eis tunc uacabant oppugnationi oppidorum insistere, ad aliud longè maius facinus profectis: cuius peragendi spem omnẽ in celeritate, nostrorum'q; securitate ponebant. Itaque magnis & occultis itinerib. in maiorẽ Poloniã perueniũt: & capta primo impetu exusta'q; Slupcia Posnanien. episcopi oppido, continuato itinere Pysdros contendũt, in quo oppido Cazimirũ esse didicerãt: magno'q; impetu adorti oppidum non munitum, facilè eo potiuntur. Sed euentus eorum spei non respondit. Paulo enim antè Cazimirus de aduentu hostium factus certior, cum paucis comitibus oppido se eiecerat, & in proximam syluam receperat. Quamobrem irati Cruciferi

1331. ann. Chencinensia comitia. Chencyni.

Cazimirus regis Vuladislai filius maioris Poloniæ præfectus.

Vincentius Samotulius transfugit ad Cruciferos.

Cruciferorum expeditio in maiorem Poloniam.

Slupcia incensa

Pysdri capti & incensi.

Cazimiri fuga.

A ciferi, ac dolore amissæ prædæ, cuius causa maximè uenerat, incensi, omni crudelitate in oppidanos deseruierunt: direptumq́; oppidum cũ templis, & sacris iuxtà ac profanis rebus omnibus exusserunt. Deinde uiciniam omnem cis & trans Vartã ferro & igni depopulati sunt. Atque inde cum ingenti præda retrò unde uenerant, abiere. Probauit ea expeditione Vincentius fidem suam Cruciferis. Itaque & tunc pro nauata opera muneratus est: & maioribus promissis oneratus, in maiore precio deinceps apud eos esse cœpit, sic ut eius arbitrio multa in eo bello gererentur. Cum autem maior militum numerus ex inferiore etiam Germania & Liuonia ad eos confluxisset, rursus eadem æstate uexare Poloniam, quà parte intacta adhuc eorum populationibus erat, statuunt: eò scilicet adacturi Polonos cladibus domesticis, ut sibi ius omne in Pomerania, atque aliquid etiam præterea lubentes concederent, pacemq́; redimerent. Profecti igitur composito & pacato agmine per Cuiauiam, quòd eam reuertentes suæ ditionis facere destinabant, in LencicIensem tractum insultum faciunt, arcem ui capiunt & incendunt, pagos & oppida crudeliter uastant. Deinde in Calissiẽsem oram iter flectunt: qua omni peruastata, oppido tamen potiti non sunt, non sine cæde inde reiecti. Vbi cum quinque dies commorati, Ioannem Boemorum regem frustra expectassent, progressi longius populando, Gnesnam, Znenam, Naclum, Srodam, Pobedisca, Clecicum, Costrinum oppida, ac circumiacentes pagos diripuerunt, & exusserunt,

Cruciferi in Poloniam rursus.

Lencieiensis arx capta & incensa.

Calissiẽsis tractus uastatus.

Gnesna, Znena, Naclum, Sroda, Pobedisca, Clecicũ, Costrinum oppida direpta & incensa.

B ne templis quidem & monasterijs sacrisq́; rebus sacrilegas manus abstinentes. Reliquias tamen diui Adelberti cupidè quæsitas, sed occultatas à ministris templi, non inuenere. Hagecus memorat, regem Boemorum hoc anno primùm in Langobardiam, mox aditis Gallijs, contra Austrios, magnis Vngarorum & Polonorum auxilijs adiutos, prospero ubique successu expeditionem fecisse: inde Lucemburgum & in Gallias iterum profectum esse. Et quasi hoc parum sit, addit Ioannes Dubrauius episcopus Olomucẽsis, cuius historiam Boemicam latinè conscriptam, nunc primùm cum hæc recognosceremus, editam uidimus, tertiam quoque contra Fridericum Mysnensem expeditionem, inter duas superiores interiectam. Sed horum fides penes authores esto. Nos ad Cruciferos reuertamur. Qui deinde in Siradiensem tractum impetum fecerunt, & pari celeritate uniuersum percurrentes, ferro & igni cuncta uastarunt. Quo incendio, Siradia, Vneouia, Vartha, Stauus, Shadecum, oppida cum arcibus conflagrarunt. Nec matronarum & uirginum, etiam Deo dicatarum, pudori usque parsum est. In direptione autem Siradiensis monasterij cum præses sodalitatis, quem Priorem uulgò uocant, Hermannum Elbingensem commendatorem Elbingæ cognitum agnouisset, cædemque innocentium hominum, qui eò cum facultatibus suis confugerant, atque direptionem monasterij sui supplex deprecaretur, Prussico uerbo, Neprest, quod est, non intelligo, ab eo reiectus

Ioannis Dubrauij episcopi Olomucẽsis historia Boemica.

Siradiensis tractus uastatus.

Siradia, Vneouia, Vartha, Stauus & Shadecum arces & oppida incensa.

Neprest.

Calißia defensa. *Calißiæ situs.* *Coninum uastatum* *Cruciferorum strages apud Nezamyslum lacum.* *Phalanx & cataphracti Germanorum.* *Vincentius Samotulius redit in gratiam cũ rege.*

ctus est. Quasi non satis esset re ipsa barbarum esse, & lingua id profiteretur. Ad Calisśiam deinde expugnandã reuertere: sed amisśis nonnullis militibus, post paucos dies re infecta discessere. Est enim permunitum id oppidum, non tam arte quidem, quàm situ & natura loci: nempe à Prosna flumine latius, ut in magna planicie, restagnante ambitum. Hinc Coninense oppidum & territorium uastarunt. Porrò qui apud Nezamyslum lacum & Glusśinum oppidum habitabant, equestres pariter & agrestes, munito loco se cum uxoribus, liberis & familijs, cum gregibus & armẽtis & cæteris facultatibus suis continebant: ductáque fossa longa ad septem miliaria, & lacu in eam immisśo, aditum ad se hostibus præcluserant. Qua re cognita Cruciferi, magnitudine prædæ allecti, tria millia equitum ad expugnandum locum mittunt. Quibus uenientibus, nostri cum paucis turmis à Rege ad huiusmodi casum submisśis, ad aggerem intrepidè occurrunt: consertóque prælio, fusos & impeditos ingenti strage interficiunt, ita ut pauci admodum manus nostrorum longè agilioribus equis utentium, effugerent. Quin & alijs locis opportunis eos palantes, & liberius prædas agentes nostri excipiebant atque trucidabant. Neque enim longè Vuladislaus rex cum non contemnendis suorum copijs aberat, sed nusquam certo loco figebat pedem, nec audebat prælio rem committere: non ignarus, quantum esset robur Germanicarum phalangum & cataphractorum equitum. Discruciabatur autem summopere, uidens patriam charisśinam tam immaniter uastari, flagrantes & fumantes circumquaque pagos & oppida, & innumerabilem penè hominũ omnis generis atq; ordinis multitudinẽ partim cæsam, partim captam. Augebat dolorem eius, quòd neq; opem ullam rebus suis tam calamitosis afferre, neque hostem ulcisci procliue sibi esse arbitrabatur. Cum igitur inops consilij, animum in omnes partes uersasset, una tandem uia utriusque rei expediendæ ipsi se ostendit: nimirum, ut Vincentium sibi reconciliaret, eiúsque proditione uel circumueniret hostes, uel consilia eorum perturbaret. Intelligebat enim, quantum in eo momenti Cruciferi ponerent. Itaque secretò per internuncios eum hortatur, ut afflictæ ac penè perditæ patriæ misereatur, impunitatem admisśi pollicens: addit alia, quæ ad flectendum placandúmque eius animum ualitura esse iudicabat. Nec malè ipsi cõsilium hoc cecidit. Subijt enim animum Vincentij patrati sceleris pœnitentia. Reputabat secum diligentius, quantum infamiæ sempiternæ notam non nomini suo inustam ad posteros esset transmissurus. Itaq; proditione proditionis memoriã obliterare, & recenti beneficio priorem iniuriã obscurare statuit: constitutóq; tempore, nocte quadã per speciem exploratoris è castris Cruciferorũ egressus, ad Regem uenit, ueniam supplex petijt, & impetrauit. Deinde eum ad conserendas cum hoste manus animat. Docet in tanta multitudine plurimã esse fæcem hominum inermiũ & imbelliũ. Si nostri uiri esse pergerẽt, & in in-

opinantes

A opinantes impetum facerent, fore ut uel perturbatos opprimerent, uel certè fracta prima hostium acie, cæteri neq; uim nostrorum sustinerēt, & in fuga se inuicem impedirent. Sibi uerò eas partes sumit, ut hostem ab omni suspicione prælij auersum fallat: ac deinde intentum in pugnam, a tergo cum suis adortus, noua re perturbet. His ita constitutis, in castra Cruciferorum reuertitur: nihil à Polonis periculi ipsis esse renunciat: Regem pauidum & cōscium uirium suarum non diutius exercitum tenere, aut lacessere eos statuisse. Quod ubi accepere Cruciferi, sublata spe prælij, cū satis iam debacchati in Polonia essent, & ingentem prædam uix traherent, ad hæc imbrib. & frigorib. autumnalibus urgerentur, reuerti in Prussiam incipiunt. Et quoniam præda grauioribus & impeditis lentius progredi necesse erat, Ottonem Brunsdorfium commendatorem magnum, & Russum Plauium cum expeditiori parte copiarum ad expugnandum Breste ex itinere præmittunt. Iam extremum agmen ad Blerum siue Plouuce pagum prope Radeouiam peruenerant, ubi latè patens est planicies, ita ut opportunior is locus ad prælium esset nostris equitatu maximè ualentibus, quàm hosti, cum subitò illucescente die, ij qui extremas seruabant excubias, renunciant in castra, Polonorum exercitum adesse. Non creditum est narrantibus, Vincentio maxime sibi ea exploratiora esse affirmāte, do nec strepitus aduentātium, & hinnitus equorum exaudiri cœptus est. nam conspectum densa nebula adimebat: & tamen non credebant no-

Plouuce pagus clade Cruciferorum nobilis.

B stros, quos penitus contempserant, rem uniuersæ dimicationi commissuros: sed abeuntiū modo iter solitis adequitationibus & particularibus certaminibus impedire conaturos. Vbi uerò aciem ad dimicandum instructam cum signis adesse sensere, tunc demum tumultuari, & ad arma conclamare primores: perturbari re noua cætera multitudo, cum uix armandi se spacium haberent, qui pridiana crapula & ebrietate grauati & sopiti, clasșico expergefacti erant, & semisomnes, quidnam rei esset, alius alium percontarentur. Instructis tandem utcunque primis ordinibus in aciem prodeunt: cathenisq; per baltheos primorum & antesignanorum immissis, ordines & phalangem colligant, ne perrumpi & perturbari ab equitibus nostris posset Rex, quia nebula caliginosa, incerta omnia reddiderat, parumper impetum suorū inhibuit, donec ea resideret: atq; interim milites graui oratione ad pugnam incitauit: quæ huiusmodi fuisse fertur. Non uos latet, milites, cum quibus nobis hostibus res sit, nempe qui beneficiarij sunt maiorū nostrorū, acciti in hæc loca, & liberaliter inuitati, ut eis auxilio essent contra uicinos barbaros. Nunc ij ingrati & impij pro maximis beneficijs parricidialia arma in nos conuertere. Pomeraniam nobis surripuere uerius quàm eripuere, itemq; Cuiauiam penè omnem reliquę etiam inhiant: neque hoc satis illis est. Cernitis iam omnem ferè Poloniam crudeliter ab eis uastatam, populatos agros, incensos pagos, uersa oppida, aratores uestros ignominiose necatos: parentes, coniuges liberósque uestros dulcissimos uel cæsos, uel in fœdam & contume-

Vuladislai regis ad milites concio.

Cruciferorum crudelitas & impietas.

tumeliosam seruitutem abstractos: quorum quidem ploratus & eiula- A
tus miserabiles exaudire potestis. Adsunt enim propè, & proditi fi-
dem uestram incusant: implorarent, si uos adesse intelligerent. Quid
ego commemorẽ profanata ac direpta templa Dei opt. max. & mona-
steria? abreptas ab ipsis aris & adytis ad incesta stupra monachas? re-
spersa sanguine innocentium hominũ & sacerdotum, qui pro uestra sa
lute & incolumitate huius regni sacra faciebãt, ueneranda Christi IE
SV mysteria? Hæc uos pati potestis milites? tã ferrei estis ut uos uestra
rum cõiugum, sororum & filiarum ad stupra truciũ Teuthonum asser
uatarum non misereat? tam duri, ut non paruorum liberorum & fra-
trum uestrorum misera conditione moueamini? quos Germani mi-
lites cauponib. lanijs, coquis & meretricibus in intima Germania in
perpetuam seruitutem addicent. At sacra quidem tam indignè & con-
tumeliose attrectata ferre non debetis: acrius ac promptius pro his
semper maiores uestri, quàm pro liberis & coniugibus, nedum pro fa-
cultatibus suis dimicarunt. Quid uerò? creditis consceleratos hostes
malis nostris, iam satiatos, aut modum ullum cupiditati & crudelitati
suæ posituros esse? Non facient profectò, nisi uos sedibus uestris om-
nino propulerint, aut sanguinẽ uestrũ prorsus exorbuerint, nomenq́;
ex tirparint: nisi uos fugit gentis immanitas, humanis hostijs olim
deos placare solitæ. Sed ne ego uirtuti uestræ diffidere uideor, qui uos
tam diligenter in hostem tam trucem incitare instituerim: quasi uerò
non per me steterit hactenus, ne cum eo manus consereretis. Fateor e- B
quidem, ad hanc usque diem obstitisse me sedulò uobis prælium po-
scentibus, & uel hostium, uel si ita sors tulisset, uest ro ipsorum sangui-
ne patriæ flagrantis incendia restinguere cupientibus. Sed melioribus
„ rebus & minori discrimini uos seruaui, milites. Neque enim semper
„ aperto marte bella gerenda esse existimo. Arte dolóque utendum, ubi
„ impar sis uiribus. Plurimum etiam momenti habent temporum & lo-
„ corum opportunitas. Ita sæpe maximos hostium exercitus à paucìori-
bus nostris fusos profligatosq́; reperiet, qui ueterum reminisci uolet.
Nunc ita nobis instructa expeditaq́; sunt omnia, ut diuina iusticia, quę
proculdubio fauebit iustiori causæ: & uestra uirtute fretus, confidam
in manibus nos habere uictoriam, daturosq́; nobis ilico perfidos &
impios hostes condignas scelerum & audaciæ suæ pœnas. Primùm e-
nim certum exploratumq́; habeo, multitudine eos nobis præstare, nõ
uiribus. quãquam ne multitudine quidem iam superant. Nuper enim
florem ipsum & robur exercitus sui ad subigendam reliquam Cuiauiã
præmiserunt. Fex ferè imbellis cum captiuis, sarcinis & impedimentis
mansit. Neque par illis nobiscum dimicatio est. Illi enim mercede con-
ducti ferè, & alienum bellum belligerantes, & multorum scelerum sibi
conscij, minus studij minusq́; animorum ad prælium afferẽt. Vos pro
ijs rebus, quæcunq; homini sunt charissimæ & pro patria ipsa iusta &
pia arma sumpsistis. Tum autẽ securi hi dudum, & soluta omni discipli
na militari, re noua & inexpectata cõturbantur. Auditis enim clamo-
rem

Germani olim humanis hostijs deos placarunt.

A rem illum dissonum & inæqualem, timoris argumẽtum. Aspicitis cursitationem trepidationemq́ ad signa concurrentiũ, imò uerius fugam circumspectantium. Postremò ita nobis constitutum est, ut eos in pugnam intentos, si modò primum uestrum impetum sustinebunt, alius & inopinatus, hostis à tergo inuadat. Vincẽtius is est palatinus quondam Posnaniensis, cuius ope & consilio in primis nituntur. Is nanq; iustas iras uestras hostium capitibus placare, & nouis meritis priorem infamiam delere decreuit. Agite ergo milites, impigri & alacres, pugnã capessite, totq́ millia captiuorum fratrũ, liberûm, coniugum, & aratorum etiam uestrorũ uindicate: cæsos ulciscimini, fumantesq́ adhuc pagos & uicinos uestros inuiso cruore respergite, imperium & libertatem uestram defendite: quæ utraq; in discrimen ueniunt, si quid fortè, quod omen Deus auertat, titubaueritis. Denique Deum piorum adiutorem, & scelerum atq; flagitiorum, contaminatorumq́ sacrorum suorum & religionis sacrosanctæ ultorem inuocate. Hæc elocutus, ubi alacres & incitatis animis pugnam poscentes aspexit, & iam nebula residere cœperat, canere signa iussit. Prima de quinq; acies aulicorum, quæ erat firmissima, magno impetu & infaustis animis in hostes inuehitur. Excipiunt illi qui contra cõstiterant non impigrè. Deinde cæteræ acies concurrunt preter subsidiarias. Pugnatur utrinq; summa contentione, neq; quisquam pedem referebat. Adest omnibus locis Vuladislaus suos animãs, & fessis integros submittẽs: ipse indefessus, quam-

Aulicorum acies.

B uis effœto & senili corpore. Feruescẽtem autem prælio, cum Vincentius adhuc nusquam appareret, subuereri iam rex cœperat, ne quem is dolum necteret. Circumspiciebant & milites, memores promissorum regis: cum ille à tergo hostium sublato clamore cum suis impetum in extremos auersos, quemadmodum conuenerat, fecit. Ibi uerò turbari illi re noua perculsi, primi quoq; exaudito post se clamore ac tumultu respicere, & sciscitari inter se, quid'nam id esset. Instant nostri acrius respectantibus, & remissius pugnantibus. Nec mora cęsis ducibus, totas acies ancipiti prælio perterrefactas conuertunt. Fit longè maior fugientium strages, quàm quæ dudum pugnantium fuerat. Adeò nanque dolori iracundiæq́ Poloni indulgebant, ut neminem uiuum seruarẽt. Et iam plena uictoria potiti esse uidebantur, cum ecce longo interuallo, utpote discussis iam prorsus nebulis, nouas copias hostium effuso cursu aduenire aspiciunt. Erant autem ij, quos ad Breste capiendum præmissos esse diximus: qui certiores facti de nostrorum aduentu, suppetias suis ueniebant. Ibi Vuladislaus captiuis aliquot nobilioribus cum præsidio retro à mandatis, & paucis cohortatus milites, ne labori succumberent, neu sibi partam uictoriam eripi sinerent, mox in uenientes impetum facit, ne quod eis clade suorum conterritis, & fugientium multitudine inter ordines sese immiscente perturbatis, colligendi sese spacium daret. Nec par superiori præliũ illud fuit. Non enim uim nostrorum recenti uictoria ferocium hostes sustinuere. Itaque paruo negocio uertuntur in fugam. Nec tamen multi euadere potuere, graui

Vincentij Samotulij proditio.

Cruciferi uincuntur.

Pugna instauratur.

Victoria gemi nata.

armatura & longo cursu defatigatis equis pariter & militibus, alioqui etiam laboris impatientibus. Cæsa feruntur his duobus prælijs hostium uiginti millia. Tametsi Dlugossus quadraginta millia refert: de nostris quingenti, uel ut apud alios reperio, triginta tantum de promiscua multitudine, ac duodecim de nobiliorib. cecidere. Inter quos insignes fuere Zegota Morauicius Cracouiensis, Cristinus Ostrouius, Prendotæ castellani Cracouiensis filius, Sendomiriensis, signiferi, & Iacobus Suinscius castellanus Zarnouiensis. Dies quo hæc gesta sunt, fuit uicesimusseptimus Septẽbris, qui translatis diui Stanislai osśibus festus est apud Polonos. Et quoniã ferè ad uesperum pugnatum erat, reliquum diei illius, & nox sequens curandis & reficiendis corporibus data est. Postero die cæsorum, quem dixi, numerus recognitus, & spolia lecta sunt. Vbi rex obequitans, fortè conspicatus est unum de suis, hominem equestris ordinis, multis uuneribus debilitatum, resupinato corpore iacentem, & ilia per uulnus effluentia manibus cohibentem: conuersus'que ad comites, Quàm magnus hic est, inquit, huius uiri cruciatus. Respondit ille: Maiorem esse eius qui in eodem pago malum uicinum habeat, qualem ipse expertus sit. Rex contrà, Bono, inquit, animo es. Istoc ego te malo liberabo, si uixeris. Et sublatus, curatus'que, totum pagum amoto malo uicino regia munificentia adeptus est: insuper præclarum uirtutis testimonium consecutus, ad posteros transmisit, ut stemma eius familiæ, quæ tres hastæ transuersæ sunt, Ielitorum, hoc est, ilium nomine appelletur, cum prius Kozleroghi ab Hirci cornibus diceretur. Fuit autem is Florianus cognomento Shari. Vincentius palatinus ob nauatam bene operam non modò impunitate donatus, uerùm etiam abrogata infamia, pristino honori restitutus est. Sed non impunè tamen ei cesśit hostes in patriam induxisse. Insequenti enim anno conspiratione nõnullorum equitum, quos ira & dolor amissarum rerum charisśimarum in eum stimulabat, interfectus est. Statuerat quidem Vuladislaus cursum illius uictoriæ mox prosequi, sed eum Boemi cum Silesijs ab ea cogitatione auerterunt. Qui cum primùm cladis sociorum nuncium acceperunt, rati Vuladislaum post uictoriam illam in Pomeraniam, & in Cruciferorum ditionem ducturum esse exercitum, cum subitarijs copijs in maiorem Poloniam fecerunt insultum, Posnaniam'que obsidere cœperunt, ut auerso rege Cruciferi respirare possent. Quod cum accepisset Vuladislaus, mutato consilio, ad propulsandum nouum bellum cum uniuerso exercitu contendit. Nec tamen hostem adeptus est. Nam is cognito Vuladislai aduentu, in Silesiam præproperè se recepit. Nec eum tunc Vuladislaus persecutus est, quòd & hyems iam instabat, & quies danda erat militibus, ut uires in sequentem æstatem refocillarẽt. Ferunt quidem & è Boemis & Silesijs apud Posnaniam cecidisse supra septingentos, præter fossores, qui in cuniculis opus faciebãt. Aliquanto aliter narrat hęc Ioannes Dubrauius, & quidem nullo, quod sciam, authore. Nempe Ioannem regem à Prusśis euocatum in Pomeraniam primum

Strages Teuthonum.

Vicinus malus.

Ielitorum familia. Kozleroghi.

Vincentius Samotulius pristino honori restitutus.

Vincẽtij Samotulij cædes.

Boemorum expeditio in Poloniam.

Boemi repulsi.

Ioannes Dubrauius.

A primum duxisse exercitum, ut ea quæ Polonis ibi interceperat, Magistro restitueret. Quo facto, ad populandam Poloniam cum Prussis eum contendisse, ut ulcisceretur incōmoda à Polonis circū Opauiam uastatis agris nuper data. Peruastatis autem impunè circum Posnaniam agris, cum nemo ipsi occurreret, Cracouiam obsedisse. (quasi non longius ea abesset à Posnania, quàm Olomucia à Cremesirio, uel Vyscouia, cum tamen absit ferè sexaginta milliaribus Polonicis.) Et quamuis fame premeretur exercitus eius, non prius tamen discessisse ab obsidione, quàm rex Polonus quadraginta millibus nummûm aureorū inducias ab eo redemit. Sic Dubrauius. Quæ quàm sint uerisimilia, cuiuis facile est iudicare. Tentata est deinde pax inter Vuladislaum & Cruciferos, Carolo & Ioanne arbitris. Quæ tamen non conuenit, Cruciferis Pomeraniam non reddentibus. Et paucis pòst diebus ij cum è Germania nouis copijs aucti essent, Cuiauiam quatuordecim diebus ad finem Nouembris populabundi infestarunt. Nec multo pòst initio noui anni, nihil morati asperitatem hyemis, iterum, sed maiore apparatu, in eandem Cuiauiam ingressi, Breste oppidum obsederunt, rati fame se oppidanos ad deditionem compulsuros. Sed cum frustra tres ferè mēses in obsidione insumpsissent, ea die, qua uniuersus Christianus orbis salutarem Christi Iesu mortem anniuersario ritu recolit, quę Parasceue dicitur, summa ui oppidū oppugnant. Nec segnius nostri defendunt; uerùm quatriduano labore defatigati, tan-

Cruciferi Cuiauiam populati.

Breste obsessum & deditum.

B dem quinto die oppidum dedūt. Alij septimo obsidionis die deditum esse id memorāt, cum die cœnæ Domini hostes id obsidere cœpissent. Cruciferi imposito ibi præsidio, ad Inouuladislauiam castra mouerūt, eamq; mox dedentibus oppidanis acceptam, præsidio item munierunt. Progressi ulterius, Gneuucouiam arcem oppugnant. Erat in ea Cazimirus dux, Vuladislai fratris filius. Is igitur pactus cum hoste, ut sibi suisq; res suas asportare liceret, ipse inspectantibus & permittentibus Cruciferis, arcem incendit. Et cum miserabili illo suo Cuiauiensis nobilitatis comitatu ad Vuladislaū regem profectus est. Ignobiliora deinde oppida seu uicos Cruciferi facilè in potestatem suam redegere. Pacossum arcem Albertus Coscelecius, palatinus Brestensis egregiè tutatus est, & non paruis incommodis hostes affecit. Vt autem Cuiauiæ ac Dobrinensis oræ possessionem sibi stabilirent Cruciferi, demoliti Breste uetus, munitiore id loco condiderunt: & arces quasdam in eo tractu cocto latere munierunt. Nam Vuladislaus maturas segetes & Vngarorum auxilia expectauit. Quę cum conuenissent, per Masouiam in Culmensem tractum infestum duxit exercitum. Et hostibus prælij superioris euentu, pauidis & pugnam detrectantibus, uastare eorum regionem longè latéque cœpit. Excitus autem quoquouersus collucentibus pagorum & uicorum suorum incendijs cædibusq; agrestium Lutherus magister decernere prælio cum rege cupiebat: uerùm Commendatores temeritatem eius reprehenderunt. Itaque meliore consilio usus, caduceatorem ad regem misit; & cum æquas pacis

Poloni Culmensem tractum infestant.

Induciæ annuæ inter Polonos & Cruciferos.

conditiones accepturum se esse reciperet, facilè à credulo rege annuas A inducias impetrauit. Quibus constitutis rex, ne nihil tantis copijs sumptibus'que dignum egisse uideretur, ut'que Silesios qui superiore anno Poloniæ arma intentarant, ulcisceret̃, in Silesiã copias duxit. Ac nemine pugnandi copiam faciẽte, quinquaginta & amplius munitiones hostium cæpit, & incendit. Costenum, quod oppidum cum arce inter stagna & paludes situm, ualido hostium præsidio tenebatur, obsidione cinxit. Irridebant obsidionem nostrorum ij qui erant in præsidio, fisi uiribus suis, & situ arcis. Itaq; motus hac indignitate Cazimirus regis filius (aderat enim in exercitu) audacius cum ea manu, quam circum se habebat, ad mœnia progressus, ui expugnare munitionem adortus est. Quod conspicatus reliquus exercitus, ducem secutus, non prius oppugnare arcem destitit, quàm ea per uim potitus est. Quo facto, mox oppidani sese dedidêre. Sæuitum est autem in præsidiarios atrocius, quòd non pauci de nostris in expugnatione ceciderant. Atque ex eo tempore Costenum rursus in potestate est Polonorum. Extremum id operum Vuladislai regis fuit. Reuersus enim ab eo bello Cracouiam, donatis'que ac dimissis auxiliarijs, languere cœpit. Ac sensim inualescente morbo, ubi imminere mortem sibi sensit, ritu Christiano sacris Christi mysterijs participauit: deinde admonitus à proximis, Cazimirum filium proceribus asidentibus languida uoce commendauit, & ut eum post se regem crearent, rogauit. Ipsum uerò ad colendam iusticiam & clementiam in suos, & ad persequendos bello B ingratos Cruciferos, recuperanda'que ea quæ illi à regno suo abstraxerant, adhortatus est. Post hæc ad sextum Idus Martias, anno Christi 1333, inter suorum lamentantium manus animam exhalauit, & in basilica Cracouiensi ad læuam aræ maximæ sepultus est. Cuius extat adhuc monumentum. Fertur corpus eius pluribus post mortem diebus insepultum, dum solennes exequiæ parantur, nihil putredinis aut tetri odoris contraxisse. Regnauit autem ab eo tempore, quo diademate cinctus est, annis tredecim & paulo amplius: princeps singulari patientia & mansuetudine animi præstans, & adeuntibus perfacilis: statura perbreui: cæterùm manu prõptus: uirtute uerò tanta, & animi magnitudine usq; ad decrepitam ætatem uaria fortuna exercita, ut cum maximis regibus rectè comparari posit. Ac eo quidem magis, quo turbulentius & mutilatius regnum accepit.

Polonorum expeditio in Silesiam.

Costenum captum.

Vuladislai Loctici mors.

1333 ann.

Vuladislai uirtutes.

MARTI-

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER DVODECIMVS.

CAZIMIRVS SECVNDVS, COGNOMENTO MAGNVS, REX.

A
IVSTIS funebribus Vuladislao ritè peractis, habita sunt comitia Cracouiæ de creando nouo rege. Introducti legati Caroli regis Vngarorum, petierunt ut Cazimiro regnũ post patrẽ mãdaretur, auxilia ipsi contra quẽuis hostem pollicentes. Et facilè ij quod postulabant impetrarunt, cũ alioqui etiã omniũ procerũ pariter & equitũ uolũtates eodẽ inclinarent. De uxore noui regis scrupulus iniectus est. Negabat enim Heduigis Cazimiri mater, se regina superstite eã coronari debere. Tamen exorata à filio cessit: atq; ut iniectũ scrupulũ prorsus demeret, Sandeciã antiquã secedẽs, diui Francisci institutũ uitæ professa est. Itaq; Cazimirus unà cum Anna uxore uicesimaquinta die Aprilis, in basilica Cracouiensi ab Ianislao archiepiscopo solẽni ritu inunctus, diadema accepit. Datus est aũt ei iuuenilium cõsiliorũ moderator Iascus, siue Ioãnes Melstinius, castellanus Cracouiensis, uir grauis & prudẽs, & amans reip. Et quoniã uidebat Cazimirus omnẽpenè Poloniã Cruciferorũ armis, atq; domesticis latrocinijs, B quę patre regnãte impunitate increbuerãt, attritam, domesticis malis prius q̃ externis manus admouit. Et cũ Cruciferis quidẽ inducias fecit, per quas perpetua pax, suprà memoratis Vngarorũ & Boemorum regib. arbitris, cõponeret. Adiectũ in pactis, ut magister Cruciferorũ Breste oppidũ Ziemouito duci Masouiorũ Cirnẽsiũ, aut Matthię Vuladislauiẽsi episcopo tenendũ cõcederet, qui id pace firmata Cazimiro traderẽt: sin minus coisset pax, magistro redderent. Verùm in eo magister fidẽ nõ seruauit. Nihilo tamẽ minus mansere induciæ: quib. durãtibus, diligẽter ubiq; prædones & infestatores publicarũ uiarũ perquisiti, exquisitisq; supplicijs affecti sunt. Neq; quicq; præterea memorabile eo & sequenti anno in Polonia gestũ est, nisi q uicesimatertia die Aprilis intra annũ à coronatione regis ingẽs nix decidit: quę cum quinq; dies durasset, præter omniũ expectationẽ, singularẽ fertilitatẽ agris attulit. Insequenti uerò anno, qui fuit 1335, tanta uis locustarũ peruagata est, ut uolãtes solis aspectũ hominib. adimerẽt: humi uerò stratæ equorũ ungulas crassitudine superarẽt: quæ depastæ maturescẽtes segetes, angustiorẽ annonã fecere. Nouẽbri demũ mẽse eiusdẽ anni, pax inter Cazimirũ & Cruciferos arbitrio Caroli & Ioannis regũ Vissegradi in Vngaria facta est, iniquior Cazimiro, q Ioãnes homo callidus atq; disertus, satagẽs pro Cruciferis, Carolũ in suã sententiã adduxisset, aduocati magis q̃ arbitri functus officio: id quod deprehẽdere est ex eius ipsius literis ad Theodoricũ magistrũ scriptis. Accepit tamen eã pacem Cazimirus, plus quàm dignũ erat quietis & ocij cupidus. Fuit autẽ in conditio-

Comitia Cracouiæ.

Vngari oratores.

Heduigis regina in monasterium secessit.

Cazimirus cũ uxore coronatur.

Ioannes Melstinius moderator regis.

Induciæ cum Cruciferis.

Nix sub finem Aprilis.

1335 ann. Locustæ.

Cazimirus rex in Vngariam profectus.

Pax inter Polonos & Cruciferos.

conditionibus, ut Cruciferi Pomeraniã, concedẽte rege, retinerẽt, atq; A etiã Nessouiẽsem arcem in Cuiauia supra Vistulam, nẽpe ut utranq; ripam & naulum in potestate sua haberent, eodem iure quo Culmensem atq; Torunensem tractũ olim à maioribus Cazimiri accepissent. Dobrinensem uerò & Cuiauiã, ne ea quidem portione exclusa, quæ ad Cazimirum ducem, Ziemouiti filiũ pertinebat, regi redderẽt, ac decẽ millia florenorum pro dãnis datis annumerarent. Etsi in decreto nulla fit mẽtio eius pecuniæ, sed ex diplomate põtificio, quo cognitio cõtrouersiarum inter regẽ & magistrũ certis iudicibus, postea, cum nõ starẽt pactis Cruciferi, delegata est, apparet, id quoq; conuenisse. Profugis autẽ utriusq; partis, ut liceret ad possessiones derelictas reuerti, uel uendere eas arbitratu suo. Impẽdia dãnaq; utrinq; cõpensata. Dubrauius cum Hageco memorant, inter ipsos quoq; reges Polonũ & Boemum Vngari arbitrio tunc pacta conuenisse, ut Polonus Boemo ius omne in Silesia concederet: Boemus uerò ne regis Polonorũ appellationem deinceps usurparet, ac ius tributi à Polono rege exigendi ut remitteret, acceptis à Carolo quingẽtis libris auri puri puti. Ac de his quidẽ conditionibus cõsentiunt: de illa uerò dissentiũt, quòd Dubrauius illud quoq; conuenisse scribit, ut Polonus Boemo pecuniã debitam exolueret: Hagecus cõtrà, uiginti millia marcarũ Polono à Boemo numerata uult esse, ne quid iuris in Vuratislauiẽsi ditione, & in omni Silesia & Oppoliensi sibi uendicaret. Addit idẽ, societatẽ tunc ab omnibus tribus regibus contra Ludouicũ Cæsarem initam esse: quod Dubrauius præter- B misit: uultq; idem, & quidem solus, hæc omnia uiuente & præsente Loctico confecta esse. Aliquid fortassis horũ tunc actũ est. Cæterùm Silesiam omnẽ tunc nondũ Boemus in ditionẽ suã redegerat. Tributũ autem illud unde aut quando ipsi natũ sit in Polonia, non possunt ostẽdere isti, si ultima cum primis aptè & cõueniẽter uolũt contexere. Sed integrũ sit suum cuiq; iudiciũ. Soluto cõuentu, non tamen reddebant ex decreto & pacto Cuiauiã Dobrinũq;. Cruciferi Cazimiro, quãuis approbasset is sententiã regum ex cõpromisso latã, nisi etiam disertè unà cũ senatu, nobilitate, & ciuitatibus, diplomatis & iureiurãdo dato Pomeraniã, Culmensem, & Michalouiensem tractũ à se & à posteris suis prorsus abdicaret. Quod cũ ille ad senatũ & comitia retulisset, omnib. indigna res uisa, post tam iniquũ arbitriũ, nouas etiã durioresq; pacis leges ab hoste perinde atq; à uictore sibi ferri. Itaq; bellũ malle, q̃ tam iniquã & ignominiosam pacẽ. Cum aũt de ratione belli gerẽdi cõsultaretur, placuit nõ inferre id quidem: sed si inferatur, propulsare: atq; ad Pont. max. primo quoq; tẽpore de ui & iniurijs Cruciferorũ, propter religionẽ ad eius iurisdictionẽ pertinẽtium, referre. Legatus ad eã rem curandã missus Ioãnes Grotus Slupecius, episcopus Cracouiensis, qui nequicq; inficiantib. negotiũ aduersarijs, magna cura ac diligentia tandẽ perfecit apud Benedictũ, eius nominis duodecimũ pont. max. ut is Galardũ Titulensem præpositũ, & Petrũ Geruasiũ Aniciensem canonicũ, legatos & iudices ea de re in Poloniã & Prussiã mitteret: qui Polono

Pacta inter Boemum & Polonum reges conuenta.

Boemicorum scriptorum dissensio & temeritas.

Cruciferi pactis conuentis cũ Polono non steterunt.

Legatus Cazimiri regis ad pontificem.

Delegati Papæ de controuersijs Polonorũ cũ Cruciferis.

A lono regi Cuiauiam ac Dobrinum reddi, & decem millia florenorum adiudicata numerari à Cruciferis curarẽt: de cæteris uerò controuersijs cognoscerent. Cruciferi uerò ut prætextum aliquem iniuriæ, & neque arbitrorum decreto, neq; põtificis mandatis parẽdi haberẽt, perfecerunt apud Ludouicum Cæsarem, cui tunc neq; cum regibus, neq; cum põtifice conueniebat, ut is Magistro Theodorico Aldemburgio & uniuerso ordini grauissima pœna adiecta interdiceret, ne cuiusquã præcepto quicquam de ijs terris quas ab imperio haberent, cuiquam cõcedant, néue apud ullos iudices de ijs disceptent, præter assensũ suũ. Cum autem iudices à põtifice delegati Varsauiæ cognoscendæ causæ aliquandiu operam dedissent, refutata friuola detrectatione & prouocatione Cruciferorum, anno Christi nati 1339 adiudicarunt Cazimiro & Polonis Pomeraniã, Cuiauiam, Dobrinensem, Culmensem & Michalouiensem ditionem. Cruciferos autem ad centum nonaginta quatuor millia & quingẽtas marcas Polonicas, pro dãnis datis, itemq; ad mille sexcentas marcas, impensarum, nomine cõdemnarunt: ad hæc ut ij templa & monasteria in Polonia, superiore bello direpta & exusta instaurarẽt, cumq; iudicata non facerent, anathemate deuoti sunt, & sacris interdictum omnibus locis quæ in ditione eorũ essent, & ad quę quispiam eorum peruenisset. Interim annis aliquot quietæ res fuerunt in Polonia, nisi quòd Lituani crebris excursionibus Msouiã, quamuis affinitate ducum sibi coniũctam depopulati sunt. Tametsi nõ omnes illæ excursiones prosperè eis ceciderũt. Nam anno 1337, cũ direptis Cechanouia & Poltouia oppidis, cum cõpiosa præda incomposito agmine, ut solent, reuerterentur, ingruentibus ex inopinato Masouijs, cum trepidi mutuò se in tractu Naruę fluuij impellerent & inpedirẽt, plurimos de suis partim cæsos, partim impetu & altitudine fluminis absorptos, & prædan omnem amisêre. Ne contra Cruciferos quidem satis prospera fortuna tunc usi sunt. Libet autem insigne quoddam facinus eorum commemorare. Cum Cruciferi Germanorum quorundam principum auxilijs adiuti, agros eorum infestarent, & arcem Pullen obsedisent, barbari qui erant in præsidio, desperatione retinendę arcis inducti, pyram in medio accenderunt, & facultates, liberos, & uxores suas, ac seipsos ad extremũ in eam coniecerunt, ne uiui in potestatem hostium uenirent. Quid interim Cazimirus rex egerit, non cõstat. credibile tamen est, eum studia pacis, ad quæ factus erat, coluisse: arces & oppida muniuisse: leges partim nouas condidisse, partim ueteres emendasse, iudiciorum rationem correxisse. Huius enim regis ea fũt maximè opera in Polonia: quæ certè uno & altero anno perfecta non sunt. sed hæc pluribus persequemur inferius. Vnũ quidẽ nũc est comemorãdũ, quod propriè huius tẽporis est: quòd cũ nullos ex Anna uxore liberos susciperet, præter unã filiã, successorẽ sibi in regno designauit, indictis ad eã rẽ comitijs Cracouiã ad VIII diẽ Maij ãno Christi 1339. Vbi re in cõsultationẽ senatus posita, cũ quis alij Zemouitũ, alij Ianussiũ duces Masouiorũ, alij uerò Vuladislaũ Oppolięsẽ mallẽt, q;

Ludouici Cæsaris interdictum

1339 ann.
Decretum contra Cruciferos.

Cruciferi anathemate deuoti.

Lituani Masouiam uastarũt.

1337 ann.
Lituani Cechanouiam & Poltouiã diripuere.
Narua fl.
Lituani fusi.
Lituanorũ facinus forte.

Cazimiri regis studia

Cazimirus successorẽ sibi designauit regem Vngariæ.

1339 ann.

omnes hi è uetusta regum Poloniæ prosapia oriundi essent: peruicit ta A men Cazimirus, ut omnium sententiæ in Carolum regem Vngarorũ sororis suæ uirum, & filios eius inclinaret, refutatis aliorũ qui dissenserant sentẽtijs, quòd diceret, Silesios quidẽ defectione ad Boemos, indignos sese eo honore reddidisse: è Masouijs autẽ nihil dignitatis & amplitudinis regno accessurum esse, cum ij stipendiarij socij, & uasalli, ut uulgari uerbo utamur, Polonorũ sint. In neutris uerò satis fore uirium & pręsidij cõtra hostes. Porrò Caroli filios, Ludouicũ & Stephanum, pręclaræ indolis iuuenes, matre Polona ortos, ac tanti regis filios, amplificaturos esse regni maiestatem: nec eis defuturas esse Vngarorũ opes, siue ad defendendos, siue ad proferendos fines Poloniæ. Re confecta ex animi sententia, cõuentuq́ꝫ dimisso, mox Vissegradum in Vngariam ad Carolũ se contulit Cazimirus, cũ splendido procerũ & equitũ comitatu. Ibi fœdera inter uicinos duos populos renouata & cõfirmata sunt, & pacta quædam cũ rege & regijs filijs de sententia totius conuentus Polonici inita. Eodẽ autem anno Cazimirus uxorẽ Annam amisit mulierẽ lusibus & choreis supra modum deditã: & musicos, qui uoce, flatu, & pulsu canẽdo eam oblectarẽt, quócunqꝫ iter faciebat, circumducere secũ solitam. Sequentẽ annũ Russia meridionalis subacta, & in prouinciæ formã redacta insignẽ facit. Fuerat ea quidẽ olim in ditione regum & principum Polonorũ, quemadmodũ superioribus libris exposuimus, Boleslaorũ maximè armis subiugata: sed cũ suos tamen duces indulgẽtia nostrorum haberet, pedetentim deinde iugũ ex B cussit eo potissimum tempore quo Polonica resp. multis imperijs discerpta, mox etiã ciuilibus atqꝫ adeò parricidialibus bellis cõcussa ac euersa propemodũ, neqꝫ spaciũ, neqꝫ uires ad coercendos rebelles Russos habuit. Ad extremũ paulo ante hæc tempora, in quibus nunc uersamur, cum mascula progenies Danielis regis liberorũ, quorũ summa erat in Russis authoritas & potẽtia, defecisset, Lubartus Gedimini Lituanorum ducis filius, cũ Vuladimiriensium ducis filiã uxorẽ duxisset, omni eo tractu Russiæ, qui Lituanis finitimus est, Russis ducibus, quorum propter multitudinẽ atqꝫ discordias extenuatæ erãt uires, uel deuictis, uel in ditionẽ acceptis, potitus est. Nã cętera Russia, quæ ab Halicia & Leopoli in Poloniã uergit, in Boleslai, qui Troideni Cirnensiũ Masouiorũ ducis filius fuit, deditionẽ concessit, ꝗ ei Maria Russa matre de genere ducum Russorũ edito, legitima secundũ auunculos successio deberi uideretur. Nec tamẽ hic dominatus diuturnus ei mansit. Offensi enim Rusi intemperãtia eius, & sororum, uxorum, filiarumq́ꝫ suarum stupris, siue grauioribus exactionibus, siue ob magistratus externis mãdatos, seu deniqꝫ propter diuersitatẽ religionis siue rituũ, ueneno eũ de medio sustulêre. Quod ubi accepit Cazimirus rex, ratus uenisse tempus, quo Russiã maiorũ suorũ negligẽtia amissam, facilè in potestatẽ suã posset redigere, subitario exercitu de aulico suo procerũq́ꝫ suorũ comitatu coadunato stipatus, mense Aprili magnis itineribus in Russiam cõtendit: Leopolim caput gẽtis circũsidit, Nec longũ tempus intercessit,

Cazimirus in Vngariam profectus.

Fœdera inter Vngaros & Polonos.

Anna regina musicis & lusibus dedita.

Rußia Australis quando à Polonis defecit.

Rußia à Lituanis occupata.

Boleslaus Masouius dux Russorum. Czirsk.

Boleslaus ueneno extinctus.

Cazimiri in Rußiam expeditio.

Leopolis Cazimiro dedita & incensa.

A intercesſit, cum ſeſe arcemq́ ſuperiorem & inferiorem, atq oppidum Ruſsi dedidêre: illud unum pacti, ut retinere ſibi ueteres religionis ritus liceret. Ingens uis auri & argenti, gemmarum, precioſarum ueſtiũ, & reliquæ ſupellectilis, uetuſta Ruſſorum ducum gaza, in ijs arcibus reperta eſt: in qua inſignes erant duæ cruces aureę, plurimis & precioſis gemmis diſtinctæ: quarũ altera portionem ligni, in quo Chriſtus Ieſus pependit, incluſam habuit: quæ extat etiamnum in baſilica Cracouienſi: itemq́ duo diademata cũ ſella, & ueſte auro gemmisq́ rigente. Quam gazam Cazimirus reuertẽs in Poloniã ſecũ aſportauit, & arces ipſas, utpote ligneas cõcremauit, ne earũ fiducia Ruſsi rebellarẽt, cum ipſe diſtrahere in pręſidia earũ copias ſuas exiguas, nõ ſatis tutũ ſibi eſſe exiſtimaret. Tantiſper autem cõmoratus Cracouiæ, dũ ex omni Polonia indicta expeditione uniuerſali, copię ad certum locũ conueniũt: rurſus cũ ijs copijs ad ſubigendam reliquã Ruſsiam reuertitur, inſtante iam meſſe, nulloq́ negotio Præmiſlia, Sanoco, Halicia, Trebouulia, Lubaſſouia, Tuſtano, cæterisq́ omnibus eius oræ munitionibus potitur, ita ut ad Cremeneciam uſque arma circumferret. Quam tamen ex pacto, cũ Iauunuto, Keiſtuto & Lubarto Lituanis ducibus, Gedimini filijs, eiuſdemq́ nepotibus duobus Georgijs, Narimundi & Coriathi filijs inito, penes Narimundi filiũ ad tẽpus in ſequeſtro eſſe paſſus eſt. Vuladimiriẽſem uerò, Luſcenſem, Belſenſem, Chelmenſem, & Breſtenſem dominatus ad bienniũ intactos eis reliquit. Cauebat enim, ne B ſibi ad cetera ſtabiliẽda impedimẽto eſſent. Hoc aũt pactũ paulo poſt, Iauunuto ſummo principe & natu maximo inter filios Gedimini, ab Olgerdo & Keiſtuto fratribus capto ac de principatu deiecto, Olgerdus idẽ, cum ipſi succeſſiſſet, renouauit. Extat eius exemplũ in archiuo regio Cracouiẽſi: in quo enumerantur arces, quas Lubartus in Volynia, quasúe Keiſtutus in Poleſſenſi tractu retinebant: additur etiam, q rex & Lubartus mutuam ſibi opẽ ferre debebãt. Si quid aũt cõtrouerſiæ inter ipſos exoriretur, ut ea regis Vngari arbitrio decideretur. His ita geſtis, rex cõuentu Ruſſorũ habito, in formã prouinciæ Ruſsiã à ſe ſubactam redegit: Palatinos, caſtellanos, pręfectos, iudices, & alios magiſtratus Polonorũ more inſtituit, Ruſſosq́ eodẽ cũ Polonis iure eſſe iuſsit. Neq deinceps cõſilio publico ea pars Ruſsię à Polonis deſciuit. Per hoc tẽpus Lituani rurſus duce Keiſtuto Maſouiã depopulati ſunt. Ianiſlaus uerò, archiepiſcopus Gneſnẽſis, extrema ſenectute defunctus ſucceſſorẽ accepit Iaroſlaũ Scotniciũ, gẽte Bogoriũ. Nankerus quoq Vuratiſlauiẽſis epiſcopus, religioſiſsimus, & cõtinentiſsimę uitę, ueneno, ut creditũ eſt, extinctus, Prędiſlaũ Pogoreleciũ gente Crimalium, Bononiæ tũc ſtudijs doctrinæ uacantẽ, ſucceſſorem accepit. Qui cũ Ioanne Boemorũ rege de iniurijs eccleſię Vuratiſlauiẽſis pontifice max. arbitro tranſegit. Vuratiſlauiẽſem quoq ſenatũ nudis pedibus & capitibus, diſcinctũq́ & pallijs depoſitis ad ſe uenientẽ, & ſatisfaciẽtem, deprecante Carolo marchione Morauiæ: pro eo, quod in Nankerum epiſcopum & eccleſiam deliquerat, in gratiam recepit: arſitq nõ multo poſt

Theſaurus Leopoli inuentus.

Ruſsia à Polonis ſubacta.

Cazimiri fœdus cum Lituanis ducibus.

Ruſsia Lituanicæ ditionis.

Olgerdus princeps Lituan.

Ruſsi exæquati cum Polonis iure & prærogatiuis.

Lituani Maſouiam uaſtarũt.

Iaroſlaus archiepiſcopus Gneſnenſis.

Nankerus epiſcopus obijt.

Vuratiſlauienſes ſupplices epiſcopo.

Vuratislauiæ incendium.

post tota Vuratislauia. Reuersus à Rusſico bello Cazimirus, cum luctum annuum post mortem Heduigis matris expleuisset, uxorem alteram duxit Adleidam, siue Heduigim, Henrici Hessorum Lantgrauij filiam cum dote duum millium sexagenarum Pragẽsium (sic enim in pactis scriptum est) promissa. Quæ cum esset deformior, mox eam despicatui habere cœpit: & concubinarum, quas pluribus in locis alebat, amoribus & illecebris captus atq; fascinatus, segregatam à se in Zarnouecensem arcem relegauit, quo maiore licentia libidinibus indulgeret. Anno sequenti ad funus Caroli regis cohonestandum, consolandamque sororem in Vngariam profectus, mox ad uoluptates & libidines suas redijt. Quæ quidem sic animum eius emollierũt atq; dementarũt, ut paternorum præceptorum dignitatisq; suæ oblitus, iniquas pacis conditiones à Cruciferis acciperet potius, quàm erepta ab ijs bello repeteret. Ad quod quidem gerendum satis uirium, præsertim accessione Rusſiæ, habere uidebatur. Lite enim cum eis ad extremũ perducta, quemadmodum superius commemorauimus, cum ij diris deuoti, nihil tamen authoritate Pontificia mouerentur, ut iudicata soluerent: facilè Cazimirus concessit petentibus, ut iure omni, quodcunq; illi à maioribus suis haberent in Pomerania, Culmensi & Michalouiensi ditione, sese posterosq; suos, iureiurando interposito, & literarũ monumentis cõsignatis, abdicaret: ac de sigillo etiam, quo diplomata regia signantur, Pomeraniæ nomẽ eraderet, quo Cuiauiam ac Dobrinensem ditionem ab eis reciperet. Itaq; constituto cum Magistro Cruciferorum cõgressu Inouuladislauiæ ad uicesimamsecundam diem mensis Iulij, comitia quoq; suis indixit. Vbi abdicatio illa promulgata, Calisſiæ uerò non modò regis, uerumetiam Ziemouiti Visnensium, Ziemouiti Cirnensium, & Boleslai Plocensium, Masouiorum ducum, procerum item quorundam Polonorum, & ciuitatum nonnullarum diplomatis consignata est. Episcopi neq; ut signarent, neq; ut approbarent, adduci ulla ratione potuere. Annus autẽ quo hæc acta sunt, fuit 1343.

Cazimiri libidines.

Zarnouecia arx.

Carolus rex Vngarorum mortuus.

Cazimiri regis transactio cum Cruciferis.

1343. ann.

Tam damnosa pace facta, recuperataq; Cuiauiæ ac Dobrini possessione, Cazimirus reliquo eiusdem æstatis & autumni tempore, Henrico Zeganensium duci bellum intulit, & quidem magnis uiribus, eo quòd uerebatur, ne Ioannes Boemorum rex suppetias ei ueniret. Causa belli fuit, ut recuperaret Vuschouense territoriũ, quod Teuthones Freistense uocãt, ab Henrico duce Glogouiensi huius Henrici auo interceptum, & à maiore Polonia auulsum. Vbi ad oppidum uentũ est, quassatis aliquot diebus deiectisq; muris, captũ id est, nequicquam defendentibus Silesijs. Quos capi rex iussit, & bona eorũ militib. diripienda concessit: cæterùm oppidanis parsum est. Inde progressus, Stinauiam cepit ac diruit, agrumq; circumiacentem depopulatus est. Inde porrò ad Zeganum cum duceret exercitum, Hẽricus dux supplici legatione ad eũ missa, ac deinde in castra ipse cũ fratribus suis, Conrado, Ioanne, & Præmislo uenire iussus, pacẽ æquissimis legib. impetrauit, Vuschouensis tantum territorij iure omni uendicatione à se abdicata. Neque

Cazimiri expeditio in Silesiam.

Vuschoua capta.

Stinauia diruta.

Pax cum Zeganensi duce.

uerò

A uerò ademit rex oppidanis Vuſchouenſibus ius cudendæ monetæ, quod à duce acceperant. Ita bellum illud paucis diebus ſolutũ eſt. Collocauit autẽ eodẽ anno Cazimirus rex filiã ſuam Elizabetham è priore uxore ſuſceptam, in matrimonium Boguslao duci ulterioris Pomeraniæ ſiue Scecinenſiũ, quos Germani Stetinenſes uocãt. Societatem'que cum eo & fratribus eius Barnimo & Varcislao iniјt his legibus, ut fœderati mutuam ſibi opem ferrẽt contra quoſuis hoſtes, nominatim autem contra Cruciferos, quoties opus eſſet, cum quadringẽtis galeatis, eos'que intra menſem ex quo eſſent admoniti mitterent, uel ipſi adducerent: ac in ſua quidem ditione utrique auxiliaribus commeatum & pabulum ſuppeditarent, in hoſtico autẽ ſibi quiſque proſpiceret: munitiones ab hoſtibus recuperatæ, ut redderentur ei cui ademptæ fuiſſent. Quæ uerò ad neutros prius pertinuiſſent, captæ inter ſocios diuiderentur: aut dato alteri dimidio precio, ab altero retinerentur. Hoc tunc primum fœdus Pomeranorũ ducũ cum Polonis fuit, nõ minus metu Cruciferorum, quàm affinitate conciliatũ. Dos autẽ puellæ fuit uiginti millia ſexagenarum Pragenſiũ, præter cæteram ſupellectilem & paraphernam peramplam ſanè, & ſplendidã. Viciſsim autẽ Boguslaus duûm milliũ ſexagenarũ prouentus annuos nouæ nuptæ promiſit. Nuptiæ Poſnaniæ ſub finem Februariј ſequentis anni magna pompa celebratæ ſunt.

Vuſchouenſes habuerunt ius cudendæ monetæ.

Pomeranorum ducum fœdus cum Polono rege.

Dos regiæ filiæ.

Quo quidẽ anno magna uis locuſtarũ ex Vngaria coorta, & mox ingentes Tartarorum copiæ in Ruſsiã & Poloniã inundauere à Daſcone, quẽ rex Præmisliæ præfecerat, & Daniele Oſtrogio, & nõnullis aliјs Ruſsis res nouas moliẽtibus euocatæ. Nam iј nacti tempus, quo rex Cazimirus longiſsimè aberat Cruciferorũ colloquiјs, Sileſico bello & filiæ nuptiјs occupatus, miſsis clàm legatis, admonuere Tartarorũ principẽ ſiue Cæſarẽ, ne tributariam ſibi Ruſsiam à Polonis occupari pateretur: non defuturã ipſi fidem ſuã operam'que polliciti. Habebant autẽ iј inuiſum Polonorũ imperiũ, cùm quòd non libẽter ferè externis parẽt homines, tũ quòd ſectæ ritibus'que ſuis, ne callidè ſenſim abolerentur, metuebant. Videbãt enim multos de ſuis ad noſtros ritus, & ad Romanam, ſiue adeò catholicã eccleſiam tranſire, pluresʹque in dies honorib. & aliјs præmiјs à rege oſtẽtatis inuitari. Ab his igitur exciti Tartari & adiuti, obiter tranſcurſa Ruſsia, in Poloniã magna ui cõtendũt. De quorũ aduentu cũ tempori Cazimirus à ſuis è Ruſsia certior factus eſſet, coacto celeriter exercitu, in Sendomiriẽſem tractũ obuiã eis profectus, poſitis in ripa Viſtulæ ſtatiuis, tranſitu fluminis arcere eos ſatis habuit, nõ auſus cũ longè maiorib. copiјs manus cõſerere. Eminus modò hinc baliſtis, illinc arcub. uelitatũ eſt. in qua uelitatione, Albertus palatinus Sẽdomiriẽſis, gẽte Habdancus, ſagitta ictus cecidit. Tartari fruſtrà tẽtato multis in locis trãſitu Viſtulæ, magno cũ tumultu populabundi, & ferro atque igni obuia quæque uaſtãtes, per Lublinenſem tractũ retrò abiere. Nec arcem Lublinenſem aliquot diebus oppugnatam, expugnare potuere. Memorat Dlugoſſus hoc ipſo anno, Maſouios malè pugnaſſe apud Oleſniciam, ſiue Elſam, contra Sileſios. Sed quod'nam id bellum

Locuſtæ in Polonia.

Tartarorum excurſio in Ruſsiam & Poloniam.

Albertus palatinus Sendomirienſis à Tartaris occiſus.

Maſouiorum cum Sileſiјs bellum.

lum fuerit, aut inter quos, aut quam ob rem excitatū, non reperio. Nec A sanè Masouij confines usquam sunt Silesijs. Contra Lituanos quidem expeditionem Ioannes Boemorum rex cū Carolo filio marchione Morauiæ, & Ludouicus Vngarorū, hyberno huius anni tempore magnis uiribus, sed successu non satis pari apparatui, cum Cruciferis fecisse memorantur. Insequenti autem intulit Ioannes bellum Poloniæ, Zeganē si, ut uidetur, bello, cuius paulo antè me minimus, prouocatus. Ac tanto quidem ardore animi id fecit, ut cū senio laboribusq́ confectus esset, ac alterum quoque oculū iam amisisset, tum deinde libenter se moriturum affirmaret, cum Cracouiæ muros manu uictrice palpasset. Sed eum spes sua fefellit. Et uenit is quidem per Opauiēsem, Cesinensem, & Osuencimensem tractum in conspectum Cracouiæ cū maximis Boemorum, Silesiorum atq; Teuthonum copijs, biduoq́ apud Cirinum pagum abbatis Mogilensis castra habuit. Sed nostris neq; frumētari, neq; pabulari liberè eum sinentibus, neq; tamen pugnandi copiam facientibus, ueritus, ne in angustum redigeretur, siue commeatu, ut scribit Æneas Syluius, deficiente, siue metu Vngaricorum auxiliorum Polonis à Ludouico nouo rege, Caroli filio & successore missorū, ut uult Antonius Bonfinius, soluit obsidionem: bipartitoq́ agmine, quo plura populationibus complecteretur, exercitum reuerti iussit: ipse cum paruo comitatu præcessit. Et unum quidem agmen uersus Ilcussum, alterum autē uersus Lelouiam abijt. Quod ubi didicere nostri ab exploratoribus, bipartito & ipsi hostes abeuntes concito cursu insequuntur: B & hos quidem apud Bialam pagum, illos uerò apud Pogoniam adepti, utrosq; magno impetu à tergo adoriūtur, & re inopinata pauidos citò perturbant, & in fugam uertunt. Pauci famæ & honoris amantes resumptis animis insultum nostrorum paulisper sustinuere. Verùm ij quoq; paruo negocio, utpote pauci & perturbatis ordinibus, fusi fugatiq; sunt. Cecidere in utroq; prælio & fuga de primoribus Boemis, Zagiz, Ptassek, & Also de Sramberk: captus Hinco Dubius: multi prætere de inferioribus ordinib. cæsi, captiq;. Captiui, Cazimiri iussu benignè curati sunt: diu tamen captiuitatem pertulere. At Ioannes rex accepto à fugientibus suis cladis nuncio, mœstus in Boemiam redijt: nostri uerò cum uictoria non contemnendam prædam reportarunt. Palma rei bene gestæ Prendotæ Galcæ gente Odrouanzo data. Itaq; magnis præmijs & militari baltheo à Cazimiro is ornatus est. Topori uerò, Hinconis nomē, ab Hincone Boemo capto, deinceps usurpare cœperunt. Annus quo hæc acta sunt, fuit post Christum natum 1345. Paulo aliter hæc narrat Hagecus. Vult enim ipse non regias copias à Polonis profligatas esse, uerùm alias quasdam, quas tunc proceres quidam Boemi regi suo in auxilium adducebant. Excessisse tamen statim Ioannem è Polonia magno incommodo accepto. Causam autem belli huius uult idem præbuisse Polonos, propterea quòd Opauiensem tractum priores infestassent, dum Boemo, qui Suidniciensium ducem bello premebat, par pari referre student. Conatus est enim Ioannes rex

Lituania uexata ab Vngaris, & Boemis, & Cruciferis.

Ioannes Cæcus rex Boem. bellum infert Polonis.

Cracouiæ obsidio.

Boemi profligati à Polonis.

Prendota Galca.

1345. ann.

Suidniciensem

A Suidnicienſem ducē Boleslaū, Bernardi filiū, qui unus inter duces Sileſiorum cum Polonis adhuc ſentiebat, ſubigere, oppugnauitq́ Suidniciam: ſed repulſus inde Landishutam cæpit, nec multo pòſt rurſus amiſit, cum Boleslaus armatos curribus, prætextu mercium deuectos, eò clàm immiſiſſet, præſidiumq́ Boemorum partim interfeciſſet, partim expuliſſet. Dlugoſſus, niſi fortè librarij hic error eſt, Suidniciēſium duci poſterius, quàm Polonis tunc bellum à Boemis illatū eſſe uelle uidetur. Neutrum autem bellum perſecutus eſt Ioannes, cùm ſtabiliēdi Carolo filio imperij ſtudio, tum morte præpeditus. Principes enim electores, Clemēte ſexto pontifice max. & Philippo Francorum rege adnitentibus, filium ipſius Carolum Morauiæ marchionem Ludouico Cæſari uiuenti adhuc, ſed podagrico ac diris deuoto, per id tempus ſuffecerunt. Nec diu poſtea uixit Ioannes. Nam cum Philippo Francorū regi affini ſuo ſuppetias contra Anglos iuiſſet, inclinante ad Anglos uictoria, in aciem ſe produci iuſsit, ibiq́ interfectus occubuit. Perfecit is apud pōtificem maximum, ut Pragę deinceps eſſet archiepiſcopus, qui ius haberet coronandi regis. Succeſsit autem Ioanni in regno Carolus filius Cæſar. Nec multo pòſt Ludouicus quoq́ Cæſar perijt. Quo imperante, in pleriſq́ Italiæ urbibus noui tyranni extitere. Qui poſtea ducum & marchionum titulis, indulgentibus pontificibus, ſeſe cohoneſtarunt. Per idem tempus Ludouicus rex Vngarorum exercitum, in quo multi Poloni militarunt, duxit in Italiam, ut Andreæ fratris Nea-

B politanorum regis mortē ulciſceretur. Nam eum Ioanna uxor, eadēq́ cognata ſtrangulauerat, & Philippum Tarentinum principem, & ipſum cognatum, thori regniq́ cōſortem fecerat. Quibus exactis, Ludouicus regnum in ſuam poteſtatem redegit. Nec multo pòſt adnitente Pōtifice max. Ioannæ id certo pacto reſtituit: illa uerò Auinionem urbem Narbonenſis prouinciæ pontifici in loco mercedis iure ſempiterno donauit: perfrictaq́ ſemel frōte, totā ſeſe libidinibus dedit. Interim in Polonia nihil memorabile geſtum eſſe pròditur, præter leges in comitijs Vislicienſibus ſcriptas: quibus palatinorū & iudicum infinita poteſtas certis cācellis coercita eſt, ut ne ex moribus aut è libidine ſua, ſed è ſcripto iure deinceps iudicarent. Certe etiam mercedes eis & alijs adminiſtris iudiciorum conſtitutæ ſunt, ut ne quid præterea à litigantibus exigeretur: mulctæq́ quas iudices arbitratu ſuo dicebant & exigebant, definitæ. Ad hæc ſublatus mos barbarus, iuriſiurandi conceptis uerbis dandi, in quo ſi quis uerbo lapſus eſſet, atque adeò titubaſſet, cauſa, quamuis iuſta, cadebat. Nec illud ſanè ſilentio prætereūdum eſt, quod eodem anno apud Cracouiam accidit. Nam cum conſcelerati quidam homines ſacrilega cupiditate adducti, ſanctiſsimum corpus Chriſti ſub forma panis reconditū, cum ferculo ſuo è templo omnium ſanctorum memoriæ dicato ſuffurati eſſent, atq́ id ferculum non aureum, ut crediderant, ſed æreum inauratum eſſe comperiſſent, apud Bubalum ſiue Bauolum pagum ſuburbanum, qui erat in ditione collegij baſilicæ Cracouienſis, in cœnoſam paludē id irreuerenter abiecerunt.

Suidniciēſium duci bellum illatum à Boemis.

Landishuta amiſſa, & recuperata.

Carolus Cæſar & rex Boemorum.

Ioannis Boemorum regis mors.

Pragenſis archiepiſcopus.

Carolus rex Boemorum.

Ludouici Cæſaris mors.

Italiæ tyranni.

Ludouici regis Vngarorū expeditio in Italiam.

Ioanna regina Neapolitana ſceleſta, & libidinoſiſsima.

Regnum Neapolitanum Ioannæ conceſsit Ludouicus.

Auinio donatus Rom. pōtifici.

Leges Cazimiri regis.

Iuriſiurandi barbarus mos ſublatus.

Miraculum.

Bauolus pagus.

Mox locus crebris ignibus atque faculis dies noctes'que aliquot perpetes collustratus est. Id miraculum cum ad episcopum perlatum esset, necq; causa tamen eius pateret, post indictum triduanum ieiunium, episcopus eò cum solenni pompa sacerdotum, & supplicationibus profectus est: repertam'q; sanctissimā Eucharistiam ingenti cum ueneratione eò, unde sublata erat, retulit. In eo uerò loco, ubi ea reperta est, Cazimirus insequenti anno augustum templum titulo corporis Christi de coctis lateribus ædificauit: successu'q; temporis peramplum spaciū muro complexus, nouū oppidum cōdidit, & Cazimiriam de suo nomine appellauit. In quo monasterium etiam aliud excitauit sodalitati eremitarū Augustinensiū. Mortuus est eodem anno, qui fuit post Christum natū 1347, Ioānes Grothus episcopus Cracouiēsis. Qui præter uoluntatem Vuladislai regis Nankero ad Vuratislauiēsem episcopam propter iram & contumeliam eiusdem regis transeunti, successor datus erat. Ei uerò Petrus Falcouius, gēte Doliuius, à collegio surrogatus est. Qui cum regio nomine legationem obiret ad pōtificem max. intra uertentem annum Auinione mortuus, successorem accepit à pontifice Bozentam Iancouium, gente Roseum, decanum Cracouiēsem, qui comes ipsi fuit itineris. Fuit autem Grothus uir excelsi & constantis animi, ita ut Cazimirum regem nouum oppidum Socolnicos prope Scarbimiriam condentem authoritate ecclesiastica, quemadmodum Dlugossus memorat, desistere à cœpto cogeret, propterea quòd futurum erat, ut eo oppido condito, Scarbimiria, quę est in ditione præpositi Scarbimiriensis, desereretur. Quin & patrocinium eiusdem præpositurae, ut ita dicam, concedente rege, sibi & successoribus suis episcopis uendicauit. Anno deinde 1349 fecit Cazimirus rex expeditionem in Rusiam, ut eam quocq; partem eius, quam Lubartus & Keistutus usurpabant, regno suo adijceret: magna'q; fœlicitate usus, una æstate expugnatis arcibus Lusco, Vuladimiria, Breste, & Chelmo, cæteris in deditionem acceptis, Volyniam omnem, Belsensem'q;, & Brestēsem tractum in potestatem suam redegit: Russos duces deditionem facientes retinere sua iussit, primarijs modò munitionibus Polonos præfecit. Et quo certior quietior'q; ipsi esset Rusiæ possessio, quoniam Vngarorum reges ad se eam pertinere antiquo iure, sicuti suprà memorauimus, contendebant, cum Ludouico rege eius gentis, assentiente etiam Stephano fratre Ludouici, duce Slauoniæ ac Dalmatiæ, transegit, & contra Cruciferos societatem inijt. Atque eundem Ludouicum certum sibi successorem in regno Polonorum designauit, si ipse sine masculis liberis decederet. Quòd si Ludouicus quoque nullos masculos liberos relinqueret, Ioannes Stephani fratris eius filius rex Polonorum esset. Misit autem tunc Ludouicus matrem suam in Poloniam, ut suo nomine iusiurandum à Polonis acciperet. Reuersus autem à Rusica expeditione Cazimirus, & secundis rebus, laudibus'q; hominum insolescens, neque de libidinibus quicquam remisit, sed palàm concubinas Opocini & Cressouiæ alebat; & cum à Bozenta episcopo Cracouiensi officij sui

Cazimiria cū templis cōdita. — *1347 ann.* — *Petrus episcopus Cracouiensis.* — *Bozenta episcopus Cracouiensis.* — *Socolnici oppidum.* — *Scarbimiriensis præpositura.* — *1349 ann. Rusicū bellū. Volynia, Belsensis, Chelmensis & Brestensis prouinciæ à Cazimiro rege subactæ.* — *Cazimiri transactio de Russia cum Vngaris.* — *Ludouicus rex Polonorum designatus.* — *Poloni iurarūt in uerba Ludouici regis.* — *Cazimiri flagitia & scelus in presbyterum.* — *Opocinum Cressouiæ.*

Epus Regem Cazimirum admonet

A sui admoneretur, non modò non resipuit, sed etiam subiectos ipsi homines in territorio Sendomiriensi per Ottonem Pilecium, gente Toporum, palatinum & præfectum eius loci, indebitis tributis & laboribus uexauit. Porrò cum his de rebus episcopi Poloni pontifici maximo indicassent, isq; moneri eum suo nomine uellet, Martinus cognomento Barisca, unus de uicarijs basilicæ Cracouiensis, qui solus id facere ausus est, in profluentem Vistulæ demergi ab eo iussus est. Verùm non diu scelus id diuina maiestas inultum esse siuit. Nam & rex diris deuotus est à Bozenta episcopo: & pestis acerba, quam epidemiã Græci uocant, quasi nos dicamus popularem, duobus illis annis Poloniam omnem peruasit, tanta ui grassata, ut pagos atq; oppida hominibus uacua redderet. Ac initiò quidem triduana febris ardens cum sputo sanguineo miseros mortales pasim absumebat: deinde uerò in quintum prolata diẽ, carbũculis & apostematibus enecabat. Quanquam aũt arcano id fiat Dei optimi max. iudicio, & ab hominum intelligentia abstruso, tamen nõ nouũ, neq; iũsitatum est, pro principum peccatis subiectam eis multitudinem pœnas expendere. Nec Poloniam solum ea tunc uexauit, sed uniuersum ferè orbem terrarum peruagata est. Creditum autem est uulgò, eam à Iudæis, infectis ueneno fontibus, effectam esse. Itaq; exquisitis supplicijs ij nullo neq; sexus, neque ætatis discrimine per Italiã, Germaniã, & Gallias affecti, & facultatibus spoliati sunt. Increbuere tunc per uniuersum ferè Christianum orbem greges uirorum pariter ac mulierũ nudis supernè umbilico tenus corporibus obambulantium & flagellantium sese, diuinamq; clementiam miserabilibus uocibus implorantium, uexillis præeuntibus. Itaque in Poloniam quoq; ij tunc uenere ex Vngaria. Sed cum ea siue religio, siue superstitio à flagitijs & prauis dogmatibus nõ penitus immunis esse deprehenderetur, pœnis coercita & extincta est. Neq; tamen hic tunc malorum finis Poloniæ fuit. Quin ubi pestis conquieuit, Lituani ob ereptam siue præreptam Rusiam iritati, quamuis graui bello à Cruciferis, qui magna tunc habebant Germanorum & Gallorũ auxilia, premerentur, tamen crebris excursionibus Sendomiriensem tractum penè omnem uastarunt, fusis fugatisq; nostris, si qui fortè obijcere sese ipsis ausi sunt. Rusiæ quoq; eam partem, quam dudum Lubarto Cazimirus eripuerat, Rusis fidem mutantibus, & præsidia Polonorum eijcientibus, in potestatem suam redegerunt. Vuladimiria, Chelma, Belso, & Breste, quam arcem Cazimirus cocto latere munierat, per deditionem potiti. Vnde liberius finitimam oram Poloniæ populabãtur. Habet enim Breste sitũ uersus Poloniã Bugo flumine nauigabili, & paludibus permunitũ. Inde ad Leopolim excurrẽtes, cũ utranq; arcẽ nouis muris & præsidio Polonorũ munitã esse cognouissent, non tentata oppugnatione, circũiacentem orã omnem ferro & igni fœdè uastarũt. His tot tantisq; detrimentis excitus tandẽ Cazimirus anno Christi 1351, cõparatis magnis copijs, unà cũ Ludouico Vngarorũ rege in Rusiã rursus expeditionẽ fecit: uictisq; leui prælio Lituanis, ac duce eorũ Lubarto (quam

Cracouiensis Vicarius Regem admonet

Mart. Barisca demersus iussu Cazimiri.

Cazimirus iterum excommunicatus ab episcopo.

Pestis in Polonia.

Iudæi trucidati.

Flagellantes sese.

Lituani Sendomiriensem tractum uastarut.

Rusi à Polonis ad Lituanos defecere.

Belso.

Bugus fl.

Leopolis munita à Cazimiro.

1351 ann.

Rusicũ bellũ.

Lubartus dux captus & elapsus.

quam uariat Dlugossus, & Keistutum hoc loco, non Lubartum nomi A
nat) capto, arcē tractumq́; omnē Vuladimiriensem recepit, exercitúq́;
dimisit hyeme appetēte, siue adeò remittente, ut uult Bōfinius. Nam is
hyeme cōgelatis paludibus, lacubus & fluminibus, & nō in Rusia, sed
in Lituania bellū hoc gestū esse memorat. Lubartus autē cum religio-
nem Christianā suscepturū se esse unà cum cæteris fratribus deieraret,
nō ita multo pòst è captiuitate euasit. Verùm dimissus'ne à rege, an cū
negligentius asseruaret, custodias frustratus, nō satis liquet. fidem cer-
tè fefellit, fœdusq́; ictū statim rupit. Vnde fit uerisimile, dimissum esse
icto fœdere, ut alibi Dlugosso placet. Ingressus autē cum tumultuaria
manu in Rusiā & Vuladimiriā, ex improuiso adortus, in suā potestatē
redegit, direptāq́; incendit. Atq́; ita omnē illū tractū Rusiæ dudum à
Cazimiro sibi ereptum, recuperauit. Haliciā quidē hic Dlugossus me-
morare uidetur pro Vuladimiria: sed librarij fortasis id mendum est.
Lōgisime enim abest à Lituanis Halicia, cōfinis Vngarię & Valachię.
Et repetitā quidem esse bello posthac à Polonis Vuladimiriā, inferius
idem Dlugossus refert. Quādo uerò eam amiserint, posteaquā semel ea
tunc potiti sunt, alibi nō prodit. Infestarunt deinde ijdem Lituani Sen
domiriēsem tractū usq́; ad Zauichostum. Nec deerant de nostris, qui
se barbaris duces ad uastandam patriā præberent. Inter quos insignes
erant, Petrus Psonca, gēte Ianinus, & Otto Scecarouicius de Toporo-
rum familia: qui locorū & rerum periti, clàm excursiones Lituanorum
dirigebant, & nostrorum consilia ipsis prodebant, ac sicubi cauēdæ es- B
sent insidiæ, aut uis nostrorum, præmonebant. Fortè autem accidit, ut
Petrus à barbaris, in interiorē Poloniam excurrere destinātibus, ad ex
ploranda uada Vistulæ præmitteretur: inuentum autem uadum infi-
xis in alueo fluuij prælongis stipitibus notauit, & renunciatum Litua-
nis redijt. Paulo pòst cum piscatores ad eum locum nauiculis aduecti
animaduertissent, id quod erāt suspicati, euulsos stipites non longè in
profundiori & uorticoso flumine infixerunt. Nocte intempesta Litua
ni, quo facilius nostros fallerent, & incautos trans flumen opprimerēt,
ad Vistulam uenientes, secundum signa, monstrāte Petro, traijcere in-
cipiunt: & non pauci qui primi agmine in flumen se præcipitauerant,
eius altitudine & uorticibus absorpti unà cum equis perierunt. Id ubi
duces animaduertère, dolum subesse rati, Petrum quasi proditorem in
ripa capite plexerunt: maioresq́; insidias ueriti, interdiu latitantes, no-
cturnis itineribus recesserunt. Fertur autem postea Iagello, cū esset rex
factus, tam Petri, quàm Ottonis bona propter illud facinus confiscas-
se. Ac Secarouice quidem uix extremo tandem uitæ tempore magnis
procerum precibus exoratus, Zaclicæ Tarloni Ottonis nepoti reddi-
disse: Crissonouum uerò, quod Petri fuisset, Lublinensi præfecturæ
adiunxisse. Tartari quoq; per idem tempus ab Olgerdo euocati, Rus-
siam inferiorem, quæ Podolia dicitur, quæ & ipsa in Cazimiri regis di
tione iam erat, depopulati sunt. His tot tantisq́; calamitatibus admo-
nitus Cazimirus, tandem admissum in sacerdote necādo scelus lachry-
mis

Prußia à Lituanis recepta.

Lituani Sendomiriensem agrum populati sunt.

Psonca & Scecarouicius proditores.

Piscatorum fraus.

Petrus Psonca proditor iugulatus.

Proditorum bona confiscata.

Tartari Podoliam populati.

A mis & austeriore uita expiare instituit: missoq; Albrico siue Alberto, cancellario Dobrinensi, absolutus, & societati ecclesiasticæ à Clemente sexto pontifice maximo reconciliatus est. Simul autem impetrauit, ut si bi decima decimarum ab uniuerso ordine ecclesiastico totius Poloniæ quadriennio in subsidium aduersus barbaros Lituanos atq; Tartaros conferretur: itemq;, ne Vuratislauiensis ecclesia à Gnesnensis archiepi scopi iurisdictione abstracta, Pragensi, quemadmodum contendebat Carolus Imperator & rex Boemorum, addiceretur. Restituit autem tunc Cazimirus ecclesiæ Cracouiensi immunitatem ademptam, cùm quæ ad ascriptitios eius & agrestes pertinebat: tum quę ad conuectionem & uenditionē decimarum, rapinasq; coercendas. Ad hæc posses siones & prædia Radlouiensia, Vsuensia, cæteraq; in regione submon tana, quæ per uim occuparat, episcopo reddidit. Quarum rerum extant adhuc eius diplomata in basilica Cracouiēsi. Condidit etiam com plura tēpla, partim cocto latere, partim secto quadroq; lapide: in quibus sunt, Sendomiriense, Visliciense, Sidlouiense, Stobinicense, Sagoscense, & Gargouiense. Multaq; præterea ad placandam diuini numi nis iram pia & præclara opera tunc edidit. Extat in archiuo regio con spiratio siue confœderatio nobilitatis maioris Poloniæ contra quemli bet hominem, excepto rege, anno Christi 1352 facta & conscripta, atq; uno & uiginti signis consignata, à qua excluduntur furti & latrocinij publici rei. Promittunt autem se non prohibituros, quominus pecu-

B des & iumenta sua pignorentur. Quòd si regem uel præfectum nō exorauerint, soluturos quicquid id fuerit, propter quod pigneratio facta erit. Vnde autem nata sit, & quid sibi uoluerit, quoúe pertinuerit ea conspiratio, non liquet, nisi quod iniurijs fortè & asperitate præfecti regij expressa esse uideri potest. Inde quietæ res domi forisq; cōplu res annos fuere. Cæterùm Prusiā Lituani crebris excursionib. infesta runt. Per quod tempus Polonia pacis artibus magna cura studioque regis effloruit, & non exigua ciuilitatis & elegantiæ incrementa accepit. Quę priusquam exponimus, libet rem miraculi loco habitam, quæ tunc in Polonia accidit, non præterire. Anno Christi 1353, cum Martius, Aprilis, & Maius ultra medium uerno ac penè æstiuo calore ad calamos & aristas segetes perduxissent, coorto derepentè acri frigore & gelu, nix duos cubitos alta terra operuit, & in sextum usq; diem durauit. Qua soluta postea, cum corruptas esse segetes omnes existimarēt, tanta præter spem ubertas frugum, quanta uix unquam aliàs, fuit. Anno deinde 1355, missi ad Ludouicum regem Vngarorum legati nomi ne totius Polonię, retulerunt diploma eius, quo is recepit, nunquam se neq; posteros suos ullum tributum aut exactionem ulli ordini Polono rum neq; sacro, neq; profano imperaturos, neq; iter facietes oneri cuiquam omnino futuros. Præterea damna ac detrimenta, in expeditionibus, quæ fiunt ultra fines, accepta, omnibus exoluturos. Accessit eodem anno Masouia ad societatem cæteræ Poloniæ, & regiæ authorita ti sese subdidit. Quod ut planius fiat, paulo altius quædā de Masouio-

Cazimirus absolutus.

Decima decimarū regi donata à Pontifice.

Ecclesiastica immunitas Cracouiensis diœceseos.

Decimarum conuectio & uenditio.

Radlouiensia & Vsuēsia bona reddita episcopo.

Templa à Cazimiro condita.

Maiorum Polonorum conspiratio.

1353 ann. Nix & gelu post medium Maium.

1355 ann. Ludouici priuilegium Polonis datum de nouis exactionibus damnisq; in bello acceptis.

Masouia Poloniæ redintegrata.

Masouiorum ducum genealogia. rum ducibus repetenda, ac de profundis tenebris, quãtum licebit, eruenda sunt. Conradus & Boleslaus, de quibus in Boleslao Pudico multa memorauimus, Ziemouiti ducis Masouiorũ filij fuere. Ex his Conradus cum sine liberis decessisset, Boleslaũ fratrem hæredem reliquit. Is porrò è Præislaua Russa, siue Lituana priore uxore duos filios, Ziemouitum & Troidenum, è Boema uerò Vanconem siue Venceslaum suscepit. *Masouiæ diuisio.* Hi post mortẽ patris Masouiã ita inter se partiti sunt, ut Ziemouito Cirscum, Raua, Liuum, Gostininum: Troideno Varsauia, Sochaciouia, Viskitki, Cechanouia, Nouigrodũ, & Nouiduorum: Vanconi uerò Plocensis tractus cederet. Ex his Ziemouitus unicũ sui nominis filium successorem reliquit, de quo mox plura dicemus. De Troideno Boleslaus & Cazimirus nati sunt: quorũ Boleslaus Russiæ principatum adeptus, quemadmodũ superius exposuimus, ueneno extinctus est: Cazimirus uerò patri succesit. Porrò Vãconi unicus itidem filius Boleslaus hæres fuit. *Masouij in fide & clientela regis Polonorum.* Atq; hi omnes socij, & ut ita dicam, feudatarij regis Cazimiri fuere: quanquã non comperio, suáne sponte regis autoritatem secuti, an ui subacti sint. Illud quidẽ in pactis fuisse constat, ut si quis eorum nullos mares liberos reliquisset, ut ei rex hæres esset. Itaq; *Plocensis ditio in potestatem regis uenit.* cum primus omnium Boleslaus Plocensis orbus uita decessisset, Cazimirus rex hæreditatem adijt, arcemq; Plocẽsem cocto latere muniuit. *Ploscum munitum.* Nec multo pòst duobus millibus marcarum pecuniȩ à Cazimiro duce mutuò acceptis, eam ipsam arcẽ hypothecæ nomine ipsi addixit. Neq; tamen diu superstes is ipse dux Cazimirus fuit. Anno enim 1354 extremum uitæ clausit diem, nullis & ipse relictis liberis. Quocirca Cazimirus rex & Ploscum, & ditionem eius omnem in suam redegit potestatem. Supererat Ziemouitus, qui sibi legitimã succesionem secundum fratres patrueles uendicabat. *Pacta Cazimiri regis cũ Ziemouito Masouiorum duce.* Veritus autem rex, ne is ad Boemos, uel ad Cruciferos deficeret, fraternamq; hæreditatẽ bello repeteret, ita cum eo constituit, ut ei totius Masouiȩ dominatũ traderet, dummodo ille non hæreditario iure, sed regia munificentia, & in feudũ, ut uocãt, se eum habere, regisq; maiestatem se cum posteris suis comiter conseruaturũ, & cõtra quosuis hostes, barbaros iuxtà atq; Christianos, auxilio semper Polonis affuturum, neq; cum quoquã fœdus ullum incõsulto rege icturũ, solẽni ritu & iureiurãdo profiteretur. Cui rei dies dicta est Calisiæ ad sextum Cal. Ian. anno Christi 1355. Itaq; uenit eò ad regem ex condicto Ziemouitus cum Nicolao Plocensi episcopo, & magna caterua procerũ & equitum Masouiorum, & publicè uexillum ad pedes regis proiecit, & in uerba eius posterorũq; regum Poloniæ iurauit. *Masouij iurãt in uerba regis Poloni.* Ad hæc diplomate subiectionẽ suam testatus est, cuius diplomatis exẽplũ extat apud Dlugossum, ex archiuo regio descriptũ. Quo illud etiã cautũ est, ut illa duo millia à Cazimiro duce in mutuũ accepta, rex nemini solueret: Plocensem autẽ tractum omnem, quoad uiueret, retineret. Porrò secundũ mortẽ regis in ditionẽ Ziemouiti is unà cũ Visegrado & Plonsco eodẽ iure, quo cætera recideret. *Pactum cum Venceslai uxore.* Quoniã aũt Elizabetha Vanconis quondã uxor, tũc uerò uidua, pleraq; mariti sui bona dotis

A dotis nomine retinebat, ita de ijs cum Ziemouito rex trāsegit, ut post mortem uiduę, ea quidem quę cis Vistulam erant Ziemouito: ea uerò quæ ultra flumē sibi primū, ac post suam demum mortē eidem Ziemouito cederent. Hęc tunc sic acta atq; transacta sunt. Intercessere tamen pòst inter hos principes nōnullę bonorum commutationes. Facit quidem Dlugossus & alterius Ziemouiti Visnensiū ducis, qui & ipse subscripsit pactis Prussicis, mentione: itemq; Ianussij ducis Masouiæ. Sed undénam ij orti sint, aut quē hęredē Ziemouitus hic reliquerit, quámue partem Masouiæ Ianussius obtinuerit, & quando mortuus sit, quē deniq; successorem habuerit, neq; ille prodidit, neq; ego inuenio. Nūc ad Cazimirum regem reuertamur. Qui cum Poloniam atq; Russiam partim bellis superioribus & excursionibus barbarorum, partim pestilentia exinanitam, minus cultam, minus'que populosam esse cerneret, Teuthonici generis hominibus siue accitis, siue ultrò uenientibus, agros attribuit: quorum non exiguæ reliquiæ in submontana & Vngaris finitima regione & Russia in hodiernum usq; diem manent, utentes lingua crassiore, ac non dissimili ei qua in Silesia, Morauia, Boemia, & Prussia uulgò utuntur, inde'que sumpta nomina pagis & oppidis à se conditis uel habitatis indiderunt. Qualia sunt Lemberga, Landeshuta, Pelsna, Gerlicia, Freistadia, Hicinum, quod Germani Ticmum uocant, Rosemberga, & alia eiusdem modi. Eorum cura & opera Polonia frequentari, & cultior esse pagis & oppidis cœpit. Sunt enim frugaliores ac diligentiores in re paranda ac tuenda, quàm Poloni, & lautius habitant: ita ut facilè etiamnum appareat per pagos & oppida iter facientib. ubi illi, ubiúe Poloni habitent. Videmusq; ruere muros oppidorum quorundam, ab illis, quod uel nomina testificantur, conditorum, posteaquam à Polonis habitantur, & administrantur. Fuit autem in eos, Theutonas inquam, & in cæteros oppidanos & agrestes propensior & indulgentior Cazimirus: nec eos grauioribus laboribus uel exactionibus, aut ullis iniurijs præfectorum suorum, siue adeò procerum atq; nobilitatis premi passus est, animaduertendo in eos, qui aliquid eiuscemodi ausi essent: ita ut uulgò rusticorum siue plebeiorum rex uocaretur. Nec ipsos modò Teuthonas iure suo Saxonico siue Magdeburgensi uti permisit: sed suis quoq; Polonis id indulsit. Quoniam uerò ab ijs iudicijs ad Magdeburgense tribunal prouocaretur, non sine quadam ignominia Poloni nominis, & magno sumptu ac dispendio litigantium, sustulit eam prouocationem Cazimirus, & in arce Cracouiensi supremum & prouinciale iudicium Theutonicum constituit, ad quod prouocationes omnes ab inferioribus iudicibus ex tota Polonia fierent. Cui quidem iudicio præsidet peritus eius iuris aduocatus cum septem scabinis (sic enim appellari eum quæsitorem cum iudicibus usitatum est) quos magnus procurator arcis legit. Ab eo quoque iudicio ad regem est prouocatio. A' quo extrema causæ cognitio binis sex oppidorum siue ciuitatum decurionibus seu consulibus (nam ab his non est prouocatio) delegatur. Sunt

Germani incolæ Polonæ.

Germani diligentiores patresfamilias quàm Poloni.

Plebeiorū rex

Jus Supremum

Iudicij Theutonici supremi institutio Cracouiæ.

Sex ciuitatum iudicium.

autem hæ ciuitates, Cracouia, Sandecia, Bochnia, Velisca, Cazimiria, & Ilcussum. Tametsi receptum est posterius, ut rex ipse etiam si uelit, de ijs prouocationibus cognoscat. Habent autem suprà memorati septem iudices cum quæsitore suo ab eodem Cazimiro immunitatẽ omnium onerum atq; exactionum regiarum: neq; iudicari à quoquam nisi à rege, aut peculiariter delegatis ab eo iudicibus possunt. Ita tunc Cazimirus populosiorem cultioremq; externis colonis Poloniam reddidit: & ne ij cum indignitate sua ac totius reipublicæ ius aliunde petere necesse haberent, prouidit. Coercuit etiam succrescentia rursus latrocinia, unius maximè splendidi & potentis uiri supplicio. Fuit is Matthias Borcouicius, ortus equestri Napiuonũ familia: cuius insigne est, ceruus inter cornua lupum gestans, palatinus Posnaniensis, uir impiger. Qui cum prædones clàm receptaret, quos punire debuit, consuetudine turpis lucri captus, ducem se ipsis deinde præbuit. Quæ res cũ ad regem crebris querimonijs hominum perferretur, nec ille tamen, quamuis admonitus & obiurgatus, ab incœpto desisteret, captus est Calissiæ, cum eò fortè ad regem uenisset: & in Olstinensem arcem deportatus, in tetro & obscuro carcere inedia uitam finiuit. Cuius mortem cum Ioãnes frater ulcisci uelle diceretur, iussu regis interfectus est. Bona eorum, in quibus erant Cosminum & Zacia munitiones, confiscata sunt. Filius uerò Matthiæ profugus, cum ex marchia Brandeburgensi in Polonos mercatores atq; equites postea grassaretur, quodam tempore in oppido Rosrassouo ab agrestib. trucidatus, pœnas dedit. Fuere, ut habet Dlugossus, qui existimarent causam tam diræ mortis Matthiæ palatino fuisse, quòd de stupro reginæ insimulatus esset. Sed quæ'nam ea regina fuerit, Dlugossus non memorat. Secunda quidem Heduigis, cum quindecim annis in Zarnouecia castello quasi relegata, honestè tamen & lautè habita, uixisset, ad extremum biennio ante hanc palatini necem, à patre, nemine prohibente, domum reducta est, & paulo pòst è uiuis excessit. Nec diu cunctatus Cazimirus, tertiam duxit, Heduigim Henrici Glogouiensium ducis filiam. Post cuius nuptias anno sequenti, qui fuit millesimus trecẽtesimus quinquagesimusoctauus, illud quod diximus supplicium de palatino Posnaniensi sumptum esse Dlugossus memorat. Insequenti anno controuersiæ quædam de iure decimarum, de iurisdictione ecclesiasticorum iudicum, de uisitationibus & exactionibus archidiaconorum, præpositorum, & parœcorum, de nouis parœcijs instituendis, de moderatione immunitatis clericorum, ac de semestribus uacantium parœciarum reditibus, qui iam inde à Nankero episcopo in instauratione basilicæ Cracouiensis usurpabantur, inter Bozentam episcopum Cracouiensem, & nobilitatẽ Cracouiensis & Sendomiriensis cõuentus exortæ, interueniẽte rege & Iaroslao cognomẽto Bogoria, Gnesnẽsi, archiepiscopo extinctæ sunt: & Lublinensis, Lucouiẽsis, ac Secechouiensis territorij homines, propter uastitatẽ ex Tartarorũ & Lituanorũ crebris incursionibus immunitate decimarũ spacio triginta annorũ donatę. Statimq; illis ipsis diebus

Borcouicius palatinus latro.

Napiuonum familia.

Cosminum & Zacia confiscata.

Heduigis reginæ mors.

1358 ann.

Ecclesiastici ordinis cum equestri controuersiæ in Cracouiensi diœcesi compositæ.

A diebus Cazimirus ignominiosam fecit expeditionem in Valachiam. Quam priusquam persequimur, explicāda est origo gentis, si quid modò certi è tantis tenebris eruere possumus. Dacia secundum ueterem gæographorum descriptionem, Tyra fluuio, quem nos Nestrum uocamus, ab ea Sarmatiæ parte quæ nobis Rusia & Podolia est, diuiditur: ab occidente sole Iazygas Metanastas finitimos habet: ab oriente Hierasso, quem Pruthum nunc dici opinor, & Istro siue Danubio fluuijs ab inferiore Mœsia, quæ nunc Bulgaria est: à meridie uerò eodem Danubio, à superiore Mœsia, quæ nunc Bosna & Seruia est, disiungitur. Ea post multa bella cum Romanis gesta, ad extremum à Traiano Imperatore, quemadmodum scribit Eutropius, subacta, & in formam prouinciæ redacta est. Cum autem bellis superioribus exhausta esset, infinitas hominum copias ex toto orbe Romano idem princeps ad agros urbes'que colendas eò transtulit. Sed tamē haud ita multo pòst, sub Galieno, ac deinde sub Aureliano Imperatoribus barbari eam uindicarunt. Deinde Gothi eam sub Gratiano principe possederunt. Ita ex illa colluuie Romanorum & barbarorum commercijs & connubijs commixtorum, Valachi orti, Daciam ueterem patriam etiamnum retinent, lingua noua ex ueteri sua barbara & Romana confusa ac corrupta utentes: tametsi Rusicam quoque & Slauicam linguam in usu habent, siue propter uicinitatem & commercia, siue quòd à Slauis ea quoque gens, quemadmodum cæteræ in eodem tractu à Mæotide palude

B & Ponto usque ad Adriaticum mare pertinentes, subacta fuit. Gens dura, bellicosa, & fraudulenta. Vnde uerò & quando Valachi dici cœperint, non comperio. Vulgaris quidem est opinio, sed nullo ueteri authore nixa, à Flacco quopiam siue præfecto, siue domino eos nomen hoc accepisse, ut primùm Flacci, mox corrupto à finitimis barbaris uocabulo Vulasi & Valachi appellarentur. Polonorum quidem atque adeò Slauorum omnium lingua, non modò hi populi, uerumetiam omnes qui sunt Italici generis Vulasi & Vulosi dicuntur: quod ipsum etiam argumento est, Italicam hanc gentem esse. Agros non magnopere colunt Valachi, sed armentis atque gregibus alendis ferè uictitant, eo quòd optimis pascuis abundet eorum regio. Inde fit fortasse, ut nostris aliquanto maiores oues & boues ibi nascantur: quorum maximā ac penè infinitam uim non modò finitimis Rusis atque Vngaris, uerumetiam Polonis, Prusis, Silesijs, Boemis, Germanis, Slauis, Italis, Turcisq; quotannis suppeditant. Religionem Christianam colunt, sed Græcorum ritu. Obscura & ignota penè usque ad hæc tempora, quæ nunc persequimur, ea gens fuit. Primum'q; hoc nomē in Vngarorum historia reperio tempore Caroli regis: qui anno Christi 1330, contra Bazaradum Valachorum regulum, quem illi Slauico nomine Voieuodam uocant, latinè palatinum dici usus obtinuit, bellum gessit, eodem ferè quo Cazimirus noster euentu. Vocatur etiam Moldauia hęc ipsa regio, sed utrum à flumine, an aliunde, nondum satis compertū habemus. Posteriori quidē tēpore gēs una in duos dominatus secta,

nominibus

Daciæ descriptio.
Dacia à Traiano Imp. subacta.
Eutropius.
Valachorum origo.
Valachorum lingua.
Slauica lingua unde apud Valachos.
Valachorum mores.
Valachi unde dicti.
Valachorum studia.
Religio Valachorum.
Voieuoda Valach.
Moldauia.

nominibus quoque distingui cœpit, sic ut ij qui ad orientē & septentrionem uergunt, & Podoliæ finitimi sunt, Valachorum nomen retineant: qui uerò meridionale Transyluaniæ latus attingunt, Multani à nostris, à cæteris uerò Transalpinenses uocētur. Tametsi nonnulli hos propriè Valachas, illos Moldauos appellāt. Huic ergo gēti huiusmodi de causa bellū fecit Cazimirus. Mortuo Stephano Voieuoda Valachorum, duo filij eius, Stephanus & Petrus, de principatu cōtendebant. Petro quamuis natu minori, tamen propter liberalem indolem & morū suauitatem plures fauebant. Et acceperat is etiam ab Vngaris auxilia. Itaque nullo negocio dominatum occupauit. Exclusus dominatu Stephanus, simul & insidias fratris metuens, in Poloniam cum nonnullis suæ factionis nobilibus Valachis ad Cazimirum regem profugit: & cū se in potestate & clientela eius fore polliceretur, facilè ab eo impetrauit, ut se ad paternum dominatum ui et armis reduceret. Igitur Cazimirus conscriptum è minore Polonia & Russia exercitum non contemnendum, initio mensis Iulij in Valachiam cum legatis & Stephano misit. Nec malè Polonis ea succedebat expeditio principiò. In uelitationibus enim & particularibus certaminibus ferè superiores euadebant. Petrus ubi se imparem esse animaduertit eorum uiribus, ad dolum se conuertit. Et quo facilius incautos falleret, clàm per internuncios cum exulibus redit in gratiam. Superanda erat Polonis interiorem Valachiam ingressuris sylua densa & impedita, quæ Ploniny à soli sterilitate uocatur. Eam igitur Petrus cum suis insedit: & qua nostri iter facturi erant, arbores succidit, ita ut truncis tamen utcunque hærerent. Vbi nostri indaginem illam ingressi sunt, ibi coorti ex insidijs Valachi, arbores succisas ui impellunt, ab extremis orsi, ita ut cæteræ mutuò sese impellerent. Qua ruina nostri sic obruti sunt, ut qui obtriti et extincti nō sunt, uiui tamē ferè, debilitatis & collisis membris, in hostium potestatem uenirent. Pauci de extremo agmine salui euasere. Capta sunt in eo conflictu tria uexilla magna, Cracouiensium, Sendomiriēsium, & Leopoliensium: signa minora militaria seu gētilitia nouem, Topororum, Leliuiorum, Lissorum, Rauiorum, Gryphiorum, Srenauiorum, Habdancorum, Polucosarum, & Stremeniorum. Cazimirus clade hac ad se perlata mœstus, ac de proditione exulum questus, de redimendis captiuis ad hostem misit, & facilè impetrauit. Fuerunt autē inter eos maximè insignes Nauoius Tencinius, Andreæ palatini Cracouiēsis filius: & Sbigneus Olesnicius, Sbignei eius qui postea fuit episcopus Cracouiensis & Cardinalis presbyter, auus. Cladem Valachicam alia non minor domestica post unum annum consecuta est è pestilentia: quæ cū per populos latè serperet, Poloniā quoque sex mensibus autumnalib. & hibernis afflixit, ita ut in oppidis atque pagis dimidiā fermè partē hominum absumeret. Cracouiæ quidem uiginti millia mortuorū censa sunt. Magis autē ea in nobiles & locupletes, quàm in uulgus grassata est. Cruciferi uerò ope Ludouici marchionis Brandenburgēsis, qui fuit filius Ludouici Cæsaris, Lituaniam tribus excursionibus uehementer tunc afflixerunt,

Transalpini siue Multani.
Valachicū bellum, eiusque causa.
Ploniny.
Poloni à Valachis contrucidati.
Nauoius Tencinius.
Sbigneus Olesnicius.
Pestis.
Lituania uastata à Cruciferis.

A xerunt, Keistutum'q; ducem Gedimini filium cæperunt. Sed is cõmutatione captiuorum liberatus est: nec multo pôst iterum ac tertium captus, custodias frustratus euasit. Anno sequenti, qui fuit 1361, Cazimirus rex missis Auinionem ad Vrbanum quintum Pontificem max. Innocentij successorem oratoribus, impetrauit ut in Russia cathedra metropolitica, Cracouiæ uerò siue adeò Cazimiriæ noua academia institueretur: id quod Carolus Imperator & rex Boemorũ Pragæ iam fecerat. Atq; illud quidem perfectum est eodem anno, primus'q; archiepiscopus Leopoliensis fuit Cristinus, homo equestris ordinis, quanquam non memoratur cuius gentis fuerit, à Gnesnensi archiepiscopo præsente rege cõsecratus. Academiæ uerò cœptum opus, magna parte ædificiorum consequẽtibus annis magno sumptu excitata, ad finem tamen tunc perductum non est, Cazimiri morte intermissum. Inuidere ipsi fortassis fata hanc gloriam, ut integra solida'q; Vuladislao Iagelloni maneret. Præterea repullulans rursus inter episcopũ Cracouiensem & regem, sacrum'q; & profanum ordinem controuersia de iure decimarum & interdictorum, eodem anno arbitrio Iaroslai archiepiscopi Gnesnensis, qui tunc fortè Cracouiẽsem diœcesim uisitabat, ex cõpromisso se data est. Cuius decreti exẽplum extat in cõstitutionibus regni & synodalibus uulgò editis. Hoc eodẽ anno Vuratislauia fortuito incendio conflagrauit. Insequẽs annus annonę penuria & fame apud Polonos & uicinos populos insignis est. Ac ueris quidẽ tempore lætę arB riserũt segetes: Iunio uerò mense tẽpestates & aquilones cũ pluuijs coorti florẽ segetũ decussere, & iam euanescentia grana corrupere. itaq; fame uulgò laboratũ est: quod malũ tamen regis beneficentia & solertia nõ sine magno reip. fructu mitigauit. Erat in regijs prędijs atq; horreis ingens uis frumẽti è superiorum annorum ubertate reliqua: id frumentum rex externis quidẽ ac ditioribus suis iusto precio uendi iussit: plebs uerò egena partim commutatione rerum frumẽtum accipiebat, partim opus faciendo merebat. Quo quidẽ tempore complures arces & oppida muris, uallis, atq; fossis munita sunt: piscinæ, aggeres, & aquæ ductus multis in locis facti. Atq; inter cætera alueus à Cracouia Bochnam usq; per quinq; miliaria duci institutus, quo deriuata ac immissa aqua ex Vistula, sal, ligna, ac cęteræ merces ultrò citrò'q; nauibus uel ratibus portarentur. Verùm is alueus perfectus non est. Redegit autem & pecuniã non modicam Cazimirus è frumento uendito. Quæ splẽdori eius anno sequẽti nõ minimũ suffragata est in nuptijs neptis, filię Boguslai ducis Scecinensiũ: de quibus breuiter cõmemorabimus. Inimicitiæ erãt inter Carolũ Imperatorẽ & Boemorũ regem, & Ludouicum Vngarorũ regẽ, qui gener Caroli fuerat, leuib. quibusdam iniurijs, ut fit inter uicinos populos, excitatæ, sed cõuicio Caroli sic auctæ, ut bellũ utrinq; magnis uirib. appararetur. Ludouicus Cazimirũ cum Russorum ac Tartarorũ auxilijs, & per eũ Sigismundũ Danorũ regẽ, Boguslai propinquũ, in societatẽ belli pertraxerat. Carolus Boemiã, Morauiam & Germaniam omnẽ ad arma cõcitabat. Hoc ubi accepit

Vrbanus

Keistutus Lituanus ter captus à Cruciferis.

1361 ann.

Pragensis academia.

Archiepiscopa in Russia instituta.

Academia Cazimiriæ inchoata.

Vuratislauia arsit.

Fames in Polonia.

Munitio arciũ & oppidorũ.

1363 ann.

Inimicitiæ inter Carolum Imp. & Ludouicum regem Vng.

Vrbanus pont. max. de pace cum utrisq; diligenter egit per legatum A suum, Ioannem quempiam sodalem Franciscanum, uirum prudentem & eloquentem: qui cum impigrè iam ad Carolum, iam ad Ludouicum & Cazimirum recurreret, Carolum'q; eò adduxisset, ut is satisfacturũ se esse aduersarijs de conuicio reciperet, mitigatis ea re Ludouici & Cazimiri animis, non modò pacem inter inimicos reges, uerumetiam affinitatem cõfecit, nempe ut Carolus imperator neptem Cazimiri regis, Elisabetham Boguslai filiam, quartam uxorẽ duceret. Tertiam enim, Annam Bernardi Suidniciensium ducis filiam, per quam Suidniciensem dominatum sibi & successoribus suis Boemorum regibus quæsiuit, paulo antè morte sublatam amiserat, cum Venceslaum filium ex ea suscepisset. Nuptijs dictus locus Cracouiæ ad Liberalia, quod Carnispriuium uulgò uocant. Conueniunt eò inuitati à Cazimiro reges, Ludouicus Vngarorum, Sigismundus Gothorum siue Danorum, & Petrus Cypriorũ, Ponto & aduerso Istro in Valachiam, & inde terrestri itinere per Russiam Cracouiam aduectus: præterea duces Otto Bauarorum, Ziemouitus Masouiorum, Boleslaus Suidniciensium, Bernardi defuncti frater, Vuladislaus Oppoliẽsium, & Boguslaus cum sponsa filia. Ad extremum uenit Carolus cum splendido comitatu. Cui uenienti omnes principes atque reges cum Cazimiro Cracouia ad unum miliarium obuiam profecti sunt, & non modicum spacium pedibus progresi, quod idem facere Imperatorem cognouerant, amicè inter se consalutarunt. Cum autem urbi appropinquaret, Carolus sponsam cũ B patre & magna puellarum ac matronarũ caterua obuiam habuit: deductus'q; cum ingenti pompa, in arce, Cazimiro petente, diuertit: cæteris in urbe hospitia distributa. Omnes autem hi principes aduenientes in extremis Poloniæ finibus Cazimiri iussu comiter & perhumanè accepti ac deducti, liberaliter & magnificentissimè habiti sunt, durantibus usq; in uicesimum diem nuptijs & conuiuijs. Et cum abundè omnia ad nutum suppeditarentur hospitibus regiorum procuratorũ atq; dispensatorum prouidentia, tamen ne quid magnificentiæ desiderare tur, magna dolia in foro seu circo urbis collocata sunt, alia uini, alia auenæ plena, unde sumerent quantum quisq; uellet. Præerat autem procuratoribus ac dispensatoribus omnibus regijs Verincus Germanus, cõsul Cracouiensis, quem Cazimirus propter singularem industriam atque dexteritatem in rebus agendis thesauro suo præfecerat, & omniũ consiliorum suorum non modò participem, sed moderatorem propemodum habebat. Is igitur cum esset ditissimus, nõ habuit satis nuptias illas regio nomine quàm splendidissimè administrare, sed ut sua quoq; magnificentia Poloniæ splendorem adderet, Imperatori, regibus, ducibus & proceribus eorum domi suæ conuiuium magnifico apparatu dedit, & ampla munera omnibus largitus est: in primis autem regi suo Cazimiro, ita ut quæ ei donauit, plus centum millibus florenorum æstimata esse dicantur. Nuptijs ritè peractis, & fœdere sempiterno inter reges icto, & iureiurãdo firmato, & missis inter se ultrò citroq; amplissimis

Legatus pontificius.

Pax & affinitas inter reges.

Regũ & principum conuentus Cracouiæ.

Caroli Imperatoris aduentus Cracouiam.

Nuptiarum apparatus.

Verinici Germani dignitas ac magnificentia.

A plissimis muneribus, domos quisqꝫ suas diuersi discesserũt ad fines usque regni à Polonis proceribus deducti. Dedit autem Cazimirus nepti in dotem centum millia florenorum. Quoniam autem habebat is uxorẽ, & ex ea iam filiam unam atqꝫ alterã susceperat, remisit ei Ludouicus rex Vngarorũ ius succedendi ea conditione, si quẽ is filium post se relinqueret. Infestata est etiam deinde hoc ipso anno Polonia peste populari. Sequentis uerò anni hyems tam fuit aspera & niuosa, ut feras quoqꝫ bestias in syluis & uolucres extingueret. Adiecit deinde Cazimirus animum ad recuperandã eam partem Rusiæ, quam ante tredecim aut quatuordecim annos defectione Russorum magis quàm ui Lituanorũ amiserat: indictáqꝫ toti Poloniæ expeditione, cum magnis copijs aduersus Russos & Lituanos profectus est. Cum autem Belsensium fines primùm attigisset, uenit ad eum Georgius dux eius oræ, & placato rege imperata facere pollicitus, impetrauit ut ditionem illam suam retineret. Itaqꝫ ibi nihil hostile nostri fecere. Quin & Chelmensem ditionem cum Chelma arce de Lituanis captam Cazimirus ei adiecit. Nam Lubarto petenti ueniam dare noluit. In Volyniam deinde siue Vuladimiriensem tractum exercitum promouit: & cum nemo pugnandi copiam faceret, Luscum, Vuladimiriam, & Olescum arces ui in ditionem suam redegit: cæteras per deditionem accepit. Atqꝫ ita Lubarto eiecto, oram illam omnem subactam ac tributariam factam, Alexandro duci, Michaelis Coriathi filio, Gedemini nepoti, attribuit. Et

B quo facilius eum in fide & officio contineret, Luscum & Vuladimiriã ipse retinuit, præsidiáqꝫ ijs arcibus imposuit. Deinde successu temporis Vuladimiriam, cum lignea fuisset, latericio muro muniuit. Et Alexander quidem in Cazimiri fide perstitit: Georgius uerò ambigua fide aliquoties postea rebellionẽ tentauit. Porrò Lituani nũquam deinde, quoad uixit Cazimirus, neqꝫ Rusiam, neqꝫ Poloniam infestarunt, eo quòd satis habebant negocij cum Cruciferis, & quòd præsidia contra eos opportunis locis rex collocarat: Masouiã semel duce Keistuto impunè depopulati sunt, ad Poltouiam usqꝫ prouecti. Quo oppido direpto incensóqꝫ, quippe quòd munitũ nõ esset, arx quoqꝫ cum plurimis mortalibus, qui in eam se cum facultatib. suis receperant, conflagrauit, barbaris materiam incendio subijcientibus. Neqꝫ memorabile ullum Cazimiri regis factum post subactam Rusiam quatuor illis annis, quibus postea uixit, memoratur, nisi quòd cum Petro quoqꝫ Lubussensi episcopo, quem bonis quibusdam spoliarat, transegit, ea lege ut episcopus Lubussensis bona, quæ antiquitùs intra fines regni Polonici iam inde à tempore Henrici Barbati ducis habebat, retineret, regem autem dominum & patronum suum agnosceret: & quòd comites Dreni ipsi quoqꝫ cum ea ipsa arce & Santoco se in ditione Cazimiri & regum Polonorũ antiquitùs esse, ac deinceps fore iurati professi sunt: itẽqꝫ quòd idem rex magna parte Poloniæ peragrata, in Prusiã se cõtulit, cum pacato comitatu, uidendi Mariebugi aliarúmqꝫ arcium & oppidorum causa, quę Cruciferi frequẽtia & permunita & bene cõstituta habuere,

Dos nepti à Cazimiro rege data.

Pestis.

Hyems aspera.

Rusicũ bellũ.

Georgius dux Belsensium.

Chelma Rusica capta.

Volynia subacta, & Alexandro tradita.

Luscũ & Vuladimiria arces Polonorũ præsidijs munitæ:

Vuladimiria muro constructa.

Masouia uexata à Lituanis.

Poltouia incensa.

Cum Lubussensi episcopo trãsactio.

Comites Dreni & Santoci dedũt se regi Pol.

Cazimirus rex in Prusiã profectus.

ut ad eorum exemplum Poloniam etiam magis cultam redderet. Vbi A perhumanè & honorificè à Cruciferis quocunque adijt, acceptus est. Quin & inimicitias cum Carolo imperatore suscepit, idque siue sua sponte & aliqua iniuria prouocatus, siue Ludouici regis Vngarorū gratia: qui hoc ipso tempore bellum Carolo indixisse, & Morauiam infestasse memoratur. Extat quidem in archiuo Cracouiensi fœdus & societas Cazimiri cum Ludouico anno Christi 1369. disertè contra Carolū Imperatorem & regem Boemorum inita. Nec illud silentio prętereundū est, quòd per hoc tempus metalla Bythomiensia, plumbi cum argento intermixto feracia, euanuerunt, post interfectos crudeliter ab oppidanis publico consilio duos sacerdotes, Petrum parœcum oppidi, & Nicolaum, qui ipsi erat à sacris cōcionibus. Neque hac modò pœna Bythomienses facinus illud luerunt, sed etiam ab episcopo Cracouiensi interdicto perculsi, & honore omni priuati sunt, damnatique, ne qui ex posteritate eorum deinceps sacris initiarentur, aut ulla sacerdotia obtinerent. Sed ab interdicto & cæteris pœnis post biennium demū apud pontificem max. permagno se redemerūt. Erat autem tunc episcopus Cracouiensis Florianus Morscius, gente lelitius, Castellani Sendomiriensis filius, post Bozentam, qui Bozētino arci & oppido nomen dedit, amissoque uisu obijt. Sub hoc ipsum tempus Boleslaus dux Suidnicensium & Iauoriensium mortuus, Carolum Imperatorem & regem Boemorum affinem suum ex pacto hæredem reliquit. Ita tunc Silesiæ quod reliquum fuerat, Boemorum regno adiectum est. Sed iam Cazi- B miri mors stylum nostrū ad se reuocat. Anno igitur Christi 1370. cum hyemem Cracouiæ Cazimirus exegisset, uere appropinquāte in maiorem Poloniā profectus, per æstatem ibi commoratus est. Deinde autumno inde discedens, in Sendomiriensi tractu & in Russia uenationibus hybernum tempus dare decreuerat: iamque Prædboriam, quod oppidum in Siradiensi tractu est, peruenerat, cum eum grauis casus afflixit. Fortè enim ad sextum Idus Septemb. qui dies Mariæ Dei matris natalis anniuersario & solenni ritu à Christianis celebratur, uenatū in proximas syluas, frustra dissuadentibus nonnullis pijs hominibus profectus erat: ubi dum cupidius ceruum fugiētem impedito loco & inter uepres persequitur, labente magno cum impetu equo quo uehebatur, uehementer homo senex & carnosus conquassatus est, ita ut febre exagitaretur. Relatus autem Prædboriam, & citò medicorum ope releuatus, Sendomiriam contendit. Vbi cum spretis medicorū præscriptis, intemperantius uiueret, & pyris, malisque, ac cæteris fructibus quos locus ille producit eximios, sese ingurgitaret, balneisque nimiū uteretur, in febrim recidit. Neque tamen tam acris ea fuit, quin rheda uehi posset, medicis Cracouiam proficisci suadentibus, quòd ibi faciliorem esse medicationem dicerent. Itaque Sendomiria Chrobranos profectus, cum ex agitatione itineris grauiore æstu urgeretur, frigidā aquam præter sententiam medicorum bibit. Atque inde maiores flammas concepit. Quibus medicorū arte mitigatis, lectica in Copriuunicense monasterium delatus

Cazimiri cum Ludouico fœdus contra Imperatorem.

1369 ann.

Bythomiēsium metallorū interitus.

Bythomiēsium pœna ob interfectos sacerdotes.

Florianus episcopus Cracouiensis.

Bozentinū arx & oppidum.

1370 ann.

Prædboria.

Cazimiri casus

Sēdomiria fructuum optimorum ferax.

Chrobrzany.

A delatus succollãtibus aulicis, octo dies ibi quieuit. Releuatusq; aliquãtulum, iter institutũ prosecutus est. Osseci autem cum alterius de medicis Matthæi permissu mulsam bibisset, rursum deterius habere cœpit: sed tamen Corcinum, atq; inde post aliquot dies pridie Calendas Nouembr. Cracouiam delatus, languebat magis. Quærit deinde ex medicis, num iam Cracouiam peruenissent: tacitè eos admonens promissorum, quibus ei Cracouiæ certam quodammodo sanitatem erant polliciti. Deinde eos rogat, ut uerè ac liberè sibi dicerent, an de uita sua desperarent. Sed ijs, ut solent, bonã spem ostentãtibus, nihilominus cum destitui se uiribus animaduerteret, accito episcopo Cracouiensi Floriano, ac Vuladislao duce Oppoliensi, sororis suæ nepote, quem Ludouicus rex Vngarorum illis ipsis diebus ad uisendum eum miserat, itemq; insignioribus nonnullis de cœtu sacro basilicæ Cracouiensis, ad hęc & aulicis ministris suis, in Christiana religione, uti Christianũ decet, mori se professus est: testamentumq; condidit, quo multa multis cùm satellitibus, tum nothis filijs suis, plurima Cazimiro Scecinensium Pomeranorum duci, largitus est: quædã etiam Gnesnensi & Posnaniensi basilicis: Cracouiensi uerò crucem illam insignem, quam Leopoli deportarat, cum inclusa portione ligni crucis Christi. Duabus uerò filiabus è tertia uxore susceptis, stragulam uestem omnem, ac dimidiũ aureæ, argenteæ, & gemmeę supellectilis: reliquum autem eiusdem supellectilis matri earum uxori suæ legauit, administrationemq; siue executionem

Vuladislaus dux Oppoliensis.

Testamentũ Cazimiri regis.

B testamenti Ioanni Strelcio, cognomẽto Suchyuilco, decano Cracouiẽsi & Cancellario regni cõmisit. His ritè peractis, sacris mysterijs de more procuratus Nonis Nouemb. uitam cum morte cõmutauit: ac tertia die pòst, in basilica Cracouiẽsi, ad dextrã aræ maximę, honorificè sepultus est, ubi extat adhuc eius monumentũ cum imagine sculpta in marmore. Regnauit aũt Cazimirus annos trigintaseptem, uixit sexaginta: pacis q̃ belli artibus & operibus clarior: unde etiã Magni cognomentum solus hic inter Polonorũ principes nõ tam uirtute bellica & uictorijs meruisse uidetur, quàm operibus magnificis, & plurimarũ arcium & oppidorum munitione, & quòd omnium summorum pariter & infimorum hominũ erga se beneuolentiam ijsdem quibus collegerat uirtutibus, hoc est, iusticia, facilitate, humanitate, elegantia, & clementia, ad extremum retinuit. Etenim ad gloriam quidem plus ualent bellicæ uirtutes: præsens uerò hominum beneuolentia lenioribus his uirtutibus facilius comparatur. Magis illas ferè homines admirantur, sed has gratiore memoria prosequũtur. Tametsi bellicę quoq; gloriæ non expers fuit cùm alibi, tum in Russia maximè: quam à maioribus suis amissam, maiore felicitate quàm sudore recuperauit. Nonnulli à corporis habitu & statura Magni cognomentũ ei datum esse uolunt. Hic princeps inextricabiles iudiciorum laqueos resecuit: leges barbaras & iniquas, quoad tunc potuit, uel sustulit, uel correxit: adeuntibus facilis & comis: querimonias etiam infimorum benignè & patienter audiuit: tenuiores à potentiorũ ui & iniuria uindicauit, sic ut æquior plebi, quàm

Cazimiri mors.

Aetas.

Magni cognomentum unde.

Cazimiri uirtutes & præclara facta.

nobilitati esse uideretur: captos ab hostibus suos promiscuè redemit: A
ne cuiquam oneri esset, cauit: seueritate, ut medici solent, ustionibus &
sectionibus, nō nisi necessariò usus est: Poloniam superiorum tempo-
rum bellis & alijs calamitatibus uastam & infrequentem, populosiorē
reddidit, & ad meliorem cultum redegit, maximè indulgentia in agre-
stes, ac Teuthonum colonijs deducendis. Arcium uerò & oppidorum
in Polonia plerorumque omnium munitiones, ac templa lateritia, eius
sunt opera. Hic enim Cracouiēsem arcem exornauit, cuius tamen exor
nationis uix iam ulla extant uestigia: Cazimiriam Vistula disiunctam à
Cracouia, Veliscam, Scauinam, Ilcussum, Bendinū, Lelouiam, Sendo-
miriam, Visliciam, Sydlouiam, Radomiam, Opocinū, Vauelniciam,
Lublinum, Calissiam, Pysdros, Stauissinum, Velunum, Coninum, Pe-
tricouiam, Lenciciam, Ploscum, Inouulodum, Leopolim, Sanocum,
Crosnam, Cichouum oppida & castella mœnibus cinxit. Arces Posna
niensem, Calissiensem, Sendomiriensem, Lublinensem, Leopoliensem
utranque, Pysdrensem, Siradiensem, Velunēsem, Lenciciensem, Colen
sem, Plocensem, Nepolomicensem, Sidlouiensem, Prædboriensem,
Bresnicensem, Boleslauecēsem, Ostressouiensem, Premisliensem, Lan-
discoronensem, Bendinensem, Lelouiensem, Sorstenensem, Ocecen-
sem, Crepiciensem, Secechouiensem, Solecensem, Zauichostensem,
Corcinensem, Coninensem, Naclensem, Velenensem, Medirecensem,
Crusuiciensem, Zlotoriensem, Bydgostiensem, Lubassouiensem, Tre-
bouuliensem, Haliciensem, Tustanensem, Opocinensem, Prissouien- B
sem, Rauensem, & Vissegradensem uel denuò muniuit, uel uetustas re
fecit. Templa uerò præter ea quæ suprà enumerauimus, Nepolomicē-
se, Corcinense, Solecense, Opocinense, Lapsicense, & in arce Cracouiē-
si duo, quorum alterum sancti Michaelis, alterum S. Georgij nomine
dedicatum est: è conspectu uerò eiusdem arcis Rupense diui Stanislai
cæde nobile, itemque ptochodochium siue hospitale Stradomiense con-
didit. ~~Præterea Corcini, Petricouiæ, Calissiæ, & Lenciciæ monasteria~~:
quibus omnibus amplam & luculentam supellectilem, ad cultum diui-
num accommodam attribuit. Mogilense quoque monasterium imperfe
ctum consummauit. Basilicam etiam Cracouiensem exornauit. Eius e-
tiam opus sunt tabernæ mercatorum & propolarū in circo Cracouien
si. Fuit & uiuarium sub arce Cracouiensi ad Vistulam: cuius uestigia se
uidisse Mathias Mechouiensis paulo antè nostra tempora memorat.
Ziemouitum Masouiorum ducem episcopo Posnaniensi, ut decimas
de noualibus agris reddi in sua ditione iuberet, condemnauit. In sum-
ma, publica regis huius acta, & opera pleraque omnia laude digna sunt:
ac eo quidem magis, quòd dissimilem habuit successorem. Cæterùm
domestica uita fuit impurior: in cibo potuque intemperans: in libidines
uerò ita proiectus, ut præter greges concubinarum, cum quibus ma-
gis quàm cum iustis uxoribus cōsueuerat, Boemam quandā Recheza-
nam, captus eius pulchritudine, in loco iustæ uxoris haberet, promissa
ei conceptis uerbis (cum aliter potiri ea non posset) fide matrimonij,
inter-

Arces & oppida munita à Cazimiro magno

Templa à Cazimiro condita.

Casimirus Monasterium Lancic? fundauit

Vitia Cazimiri.

A interueniente abbate Tinecensi thyara ornato: quem mulier episcopum Cracouiensem esse credidit. Sed eam deinde cum caluam & scabiosam esse comperisset, eiecit, & Iudææ cuiusdam Hester consuetudine usus est, de qua Nemiram & Pelcam filios suscepit. Nam filias natas, ut in Iudaica religione permanerent, matri indulsit. Huius Hester opera gens Iudaica magnas prærogatiuas in Polonia à rege adepta est, cùm nouas, tum quas ipsis olim Boleslaus dux Calissiensis in sua ditione concesserat. Quin & periculi illius, quod Carolus rex Vngarorum cum uxore & duobus filijs à Feliciano intentatum adijt, Cazimiri huius libidinem in causa fuisse existimant. Itaq; iusta pœna diuinitus affectus esse uidetur Cazimirus, quòd nullos post se mares liberos reliquit. Quamuis autem tam libidinosus ipse esset, tamen continentes sacerdotes singulari fauore prosecutus est. Quòd si industria dexteritatéq; etiam præditi essent, multum eis utebatur: & quamuis plebeij & obscuro loco nati essent, nobilibus eos non modò exæquabat, uerumetiam anteponebat. Curabat autẽ, ut omnes sacerdotes, quoad fieri poterat, sacerdotia sua per se ipsi præsentes administrarent. Statura procera fuit, & corpulentus (nec scio an inde magni cognomen acceperit) capillo denso & crispo, promissa barba, uoce sonora, sed balbus aliquantulum. Cazimiro etiam regnante, ut ne pios homines suis laudibus defraudemus, Mathias Golanceuius, gente Toporus, episcopus Vuladislauiensis, qui duos & quadraginta annos episcopi munere functus est, B basilicam Vuladislauiensem nouam cõdidit in oppido, cum prius sub arce fuisset. Aliud item templum Vitalis martyris memoriæ dicatum in eodem oppido construxit: arces Vuladislauiensem & Racianzũ cocto latere muniuit: deinde senio confectus, & uisu orbatus, Sbilutho propinquo suo præposito Vuladislauiensem episcopatũ cõcessit. Quanquam postea pœnituit eum facti, cum nõ pro meritis ab illo tractaretur. Iaroslaus uerò Scotnicius, gente Bogorius, archiepiscopus Gnesnensis permulta præclara monumenta reliquit, quæ aptius infrà recensebuntur. Per hoc tempus Cruciferi Prussienses atq; Liuonienses, & Lituani mutuis populationibus, & munitionum euersionibus inter se certabant: nonnunquam etiam ad manus ueniebant, & quidem Marte uario. In Germania uerò Heluetiorum siue Suitensium societas, ante septuaginta ferè annos instituta, per iniurias principum, quibus ij ciuitates affligebant, magna cœpit incrementa. Sed iam librum hunc unà cum Cazimiri regno finiamus: sequentésq; externi generis regibus dedicemus.

Iudæorũ prærogatiuæ in Polonia unde sint.

Effigies Cazimiri.

Vuladislauiẽsis basilica noua.

Vuladislauia et Racianzum arces munitæ ab episcopo.

Heluetiorum incrementa.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM.

LIBER TREDECIMVS.

PROOEMIVM.

ER nongentos aliquanto plures annos, quibus historia ab initio usq; ad mortẽ Cazimiri secundi regis decucurrit, semper Polonia sui generis reges atq; principes habuit, Venceslao Boemo, de quo in superiore libro pertractauimus, excepto. Qui quòd unus inter nostrates interiectus est, nec diu apud Polonos regnauit, in numerũ quodãmodo à nobis redactus est, ne seriem narrationis interrũperemus. Deinceps uerò quod reliquũ est ad hoc usq; tempus, quo hæc scribimus, cum Cazimirus rex moriens, quemadmodum superius cõmemorauimus, nullos mares liberos reliquisset, exteri apud Polonos regnarũt, nempe Ludouicus Vngarus, & gener eius Vuladislaus Iagello Lituanus cum sua posteritate, quæ in hunc usque diem durat atq; regnat. Quæ tempora dum persequimur, nemo à nobis exactam eorum omnium, quæ ij reges usquam alibi gesserunt, rationem expectabit. Quanquam enim per reges atq; principes historiã ducimus, tamen instituti nostri est, non tam uitas regum ipsorum atq; principum, quàm res gestas Polonorum persequi. Quocirca, quæ Ludouicus, de quo mox scribere aggrediar, siue in Vngaria, siue in Italia, siue usquam aliàs gessit, quæq; ij qui post eum in Polonia regnarunt, quæ quidem ad Polonicam historiam non pertinebunt, uix & obiter attingemus. Lituanicas uerò res à tempore Iagellonis regis, quòd coniunctæ erunt cum Polonicis, non ferè omittemus, nisi si quę erunt, quę minus ad nos pertinere uidebũtur. Hæc semel præfati, iam susceptum opus à morte Cazimiri secundi regis prosequamur.

A

Externi reges.

B

LVDOVICVS VNGARORVM ET POLONORVM REX.

ERTIOR factus de graui morbo, ac mox etiam de morte Cazimiri regis Ziemouitus dux Masouiorum à Ioanne filio, quem hac de causa ministerio regis addixerat, illico Ploscum, Rauam, Vissegradum, Gostininũ, & Sochaciouiam arces in suam redegit potestatem, dedentibus eas ultrò præfectis, cùm quòd sciebant ex pactis conuentis eas Ziemouito deberi, tum quòd muneribus & pollicitationibus ab eo redẽpti erant. In utraq; etiam Polonia & in Russia, post uulgatam mortem regis noui quidã motus exciti sunt à finitimis. Nam Hasso siue Hessus quispiã, Ottonis marchionis Brandeburgensis, qui fuit filius Ludouici Bauari Cæsaris, præfectus, cum didicisset proditione trium Saxonum, qui in præsidio Santoci erant, arcem eam à paucis custodiri, & à commeatu imparatam esse, præfectumq; eius Sendiuoiũ Virium castellanũ Bninensem abesse, cum tumultuaria agrestiũ ferè manu eò accurrit, arcemq; oppugnatã acrius, tandẽ Sendiuoio Slesinio, impigro iuuene, qui cessantib. Saxonibus

Ziemouitus Masouiorum dux munitiones quasdã occupat.

Santocum Polonis ereptum.

Sẽdiuoius Slesinius.

A nibus proditoribus cum paucis suis arcem defendebat, uigilijs & labore cõfecto per deditionẽ accepit. Ex alia uerò parte Lubartus Lituanus cũ Keistuto fratre & expeditis copijs Vuladimiriẽsem arcẽ in Volynia, posteaquã primo impetu capere nõ potuit, circũsedit. Præerat arci Petrasius Turscius de satrapia Lenciciẽsi: is quãuis diutius obsidionẽ sustinere potuisset, tamẽ Alexandro duce, cui Volynios parere Cazimirus iusserat, Cracouiã profecto, cũ necũde quicquã opis expectaret, ferocitate & nimis Lituanorũ territus, arcẽ ligneã ueterẽ, quã tuebatur, dedidit. Acceptã Lubartus ualido præsidio firmauit. Nouã uerò, quã Cazimirus duobus annis magna cura sumptuq́ꝫ cocto latere muniuerat, necꝫ tamẽ consummauerat, diruit, & solo æquauit. Inde in Lubliñesem atꝗ Sendomiriẽsem tractũ excursionẽ fecere ijdẽ barbari, magnasq́ꝫ prædas egere. Ac inter alia Lyssecense siue Caluimontis monsteriũ diripuere. Vnde cũ inter aliã prædã portionẽ crucis Christi auro inclusam asportarẽt, & ad fines Poloniæ peruenissent, memorabilis res accidit. Plaustrũ enim, quo crux cũ cætera præda uehebatur, nulla ui necꝫ iumẽtorũ necꝫ hominũ loco moueri potuit: quin subitò cõcidebãt exanimati homines, equi & boues, quicũqꝫ id plaustrum attigerãt. Obstupefacti re noua Lituanorũ duces, cũ ex Russo quopiã miraculi & cladis suæ causam cognouissent, mox crucẽ cũ Chorabala quodam nobili captiuo, libertate donato, ad locũ suum remiserũt: ipsi cum reliqua præda domos suas salui peruenẽre. Necꝫ enim erat qui nostros

Vuladimiria à Lituanis per deditionem recepta.
Petraßius Turscius.
Lituanorum excursio in Poloniam.
Lyssecense monasterium direptum.
Miraculum.

B in arma cogeret, ut fit soluta disciplina omni morte principis. Nam Ludouicus rex Vngarorum, quem Cazimirus multo antè successorẽ sibi designarat, licet mox de morte auunculi certior factus esset, tamen cõtinuit sese domi: & quorsum cõsilia Polonorum uergerẽt, expectabat. Verebatur enim, ne ij mutata sententia alij regnũ mandarent. Erant enim superstites duæ filiæ Cazimiri: erat & Cazimirus Sceciñesiũ dux, nepos ex filia. Erant etiã Cuiauiensiũ & Masouiorũ duces, propinqui & necessarij. Matrẽ tamẽ suã Ludouicus Cazimiri regis sororẽ celeriter præmisit. Nec ita multo pòst uenerũt ad eũ Vissegradũ è comitijs Polonorũ oratores, Florianus episcopus Cracouiensis, & Ioãnes Strelcius cancellarius Poloniæ, rogantes ut primo quoqꝫ tẽpore in Poloniã ueniret, regnumq́ꝫ destinatũ susciperet, ac præsentia simul & impẽdẽtia pericula depelleret. Audita ille legatione aliquãdiu, quid faceret, deliberauit. Cunctãti cũ & nostri orãdo, & Vngari proceres suadẽdo instarent, tandẽ respõdit: Non satis intelligere, neqꝫ hos quid suadeant, neqꝫ illos quid petãt. E' neutrorũ enim id re fore: sicuti ne duobus quidem gregibus expediat, unũ habere pastorẽ. Satis & abundè esse nego cij, uni populo præesse. Duas respub. uix ulla ratione sine alterutrius, siue adeò utriusqꝫ malo & incommodo ab uno administrari posse. Ita tũc Ludouicus. Sed tandẽ uictus precibus oratorũ, annuit. Bonfinius, audita morte Cazimiri auunculi, statim eum, ingenti delectu habito, in Poloniam profectũ esse, regnumq́ꝫ testamento legatum à proceribus & legatis populorũ petiuisse, & facilè impetrasse scribit. Veniente

Ludouici regis cunctatio.
Elizabetha regina Vng. uenit in Poloniã.
Polonorum oratores ad Ludouicum.
Sapiens dictũ.
Regna plura nõ bene ab uno administrari.
Ludouici regis aduentus in Poloniam.

proceres Poloni cum frequenti nobilitate, ad Sandeciam obuiam pro- A
greſsi, excepere, & Cracouiam deduxere. Ibi rurſus armatæ ciuitatis
occurſu honorificè conſalutatus eſt. Poſtero die rogatus publicè à Io-
anne Cancellario, an teſtamentum Cazimiri regis ratum eſſe iuberet,
præcipitanter aſſenſus eſt. Sed admonitus ab his qui proximi de ſena-
tu aderant, multum detrimenti eam rem Poloniæ allaturam eſſe pro-
pter profuſas donationes & legata Cazimiri, & quòd de fide quoque
ſcripturæ teſtamenti dubitaretur, ad ſenatum ea de re per Vuladislaū
Oppolienſium ducem retulit. Senatus porrò, ne quem offenderet, cæ-
teras quidem omnes donationes ualere: de ea uerò, qua Scecinenſi duci
Siradienſis, Lencicienſis, quam poſt mortem Ziemouiti auunculi ſui
Cazimirus recuperauerat, ac Dobrinenſis ditio, itemq; arces Cruſui-
cia, Bydgoſtia, Vulotouum, & Valcia cum ſuis territorijs donabātur,
itemq; de ea quæ fiebat nothis filijs Cazimiri, apud terreſtres iudices,
quos uocant, diſceptandū eſſe cenſuit. Itaq; Pelca Zambrus iudex Sen
domirienſis, & Vilcius Naborouius ſubiudex Cracouienſis, lecti iudi
ces, re bene perpenſa, decreuerunt eas donationes irritas eſſe debere,
quòd nō de ſententia ſenatus factæ, ualde damnoſæ eſſent reipub. Cui
decreto ſenatus rogatus à rege, ſubſcribere noluit. Et ſanè in utranque
partem res erat perdifficis de Scecinenſium duce. Nam ſi is omnib. ijs,
quæ ſibi donata erant, potitus eſſet, permultum regi detractum eſſet:
cauendumq; erat, ne fretus ea potentia, regnum inuaderet: ſin repul-
ſam pateretur, bellum ab ipſo & à Carolo Imperatore, cum quo ſoror B
eius nupta erat, expectandum. Quocirca ita cum eo tranſegit Ludoui-
cus, ut is in Dobrinenſi tantum ditione, & Bydgoſtia, Vulotouo, &
Valcia acquieſceret, cætera regi relinqueret. Quibus rebus tunc pera-
ctis, rurſus de coronatione regis ab archiepiſopo & maioribus Polo-
nis ſcrupulus iniectus eſt, quòd ij contendebant, ut ea Gneſnę more ue
teri fieret. Sed Ludouicus proximorum regum Vuladislai aui & Ca-
zimiri auunculi exemplū in ea re ſecuturū ſe eſſe dixit. Quo reſponſo
ſedatis maiorib. Polonis, decimoſeptimo die Nouembris ab Iaroslao
archiepiſcopo Gneſnenſi, adſtantibus Floriano Cracouienſi, & Petro
Lubuſſenſi epiſcopis in baſilica Cracouienſi diadema ſolenni ritu acce
pit. Nec tamen deſiderium Cazimiri defuncti regis ex animis hominū
rex nouus euulſit: imò plus etiam accendit, cum non modò diſsimilis
eſſet Cazimiri, ſed ne adiri quidē à noſtris ſine interprete poſſet: quin
res quoque Polonicas negligere ac parui facere uideretur, ac non mo-
dò non intenderet animum ad recuperanda ea quæ ſuperiori tempo-
re à Polonia auulſa erāt, uerumetiam enormem donationem adijceret,
qua Vuladislao duci Oppoliēſium, Vngariæ palatino, Oſtreſſouien-
ſem & Velunenſem tractum omnem, qui Rudenſis olim dictus eſt:
itemq; Olſtinenſe, Crepicienſe, & Bobolicenſe territoria in ſatrapia
Cracouienſi: adhæc Breznicienſe in Siradienſi donauit. Sed tamen
tum ab hoc ipſo Vuladislao, tum à Cazimiro Scecinenſi (quanquam
de Vuladislao uariat Dlugoſſus) ſolenne iuſiurandum accepit, quòd
perpe-

De legatis Cazimiri iudiciū.

Iudices delegati.

Tranſactio Ludouici cum duce Pomeranorum.

De coronatione controuerſia.

Ludouicus rex Cracouiæ coronatur.

Ludouicus rex Polonicarū rerū negligens.

Ludouici profuſa donatio, Oppolitenſiū duci facta.

Pomeranici & Oppolienſis duris iuſiurandū regi Pol. datū.

A perpetuò in potestate ipsius & regum Poloniæ deinceps futuri essent, & quòd illæ omnes eorum ditiones regno accrescerent, si ij nullos mares liberos relinquerent. Exequias deinde magnificentissimas & sumptuosissimas auunculo mortuo apparauit. Vbi permultum argenti facti basilicæ Cracouiensi oblatum atq; donatũ est, & infinita penè hominum multitudo lachrymis, planctu & eiulatu ingens defuncti regis desiderium testata est, præsertim quòd cum eo successionẽ regum suorum uetustissimã, à Piasto usq; propagatam, extinctam esse cerneret, regnumq; ad externum regem peruenisse, qui longè absuturus esset. Quod cum Ludouicus animaduertisset, ueritus ne quam filiæ Cazimiri nouandarum rerũ occasionem Polonis daret, ablegauit eas in Vngariam: & cõstituto ibi iudicio, perfecit ut non ex iusta uxore natæ, atque exhæredes pronunciarentur. Quòd adeò ingrati hominis facinus, non sine iusta diuini numinis uindicta factum esse uideri potest, ut filiæ Cazimiri, paternarum libidinum & stupri, ingenuæ puellæ Feliciani filiæ oblati in eodẽ penè loco, quo ille deliquerat, pœnas luerent. Post hæc tamen Anna Vilelmo comiti Ciliæ, Heduigis Romero cuidã duci nuptui tradita est. Vt uerò postulatis maiorũ Polonorum satisfaceret Ludouicus, in maiorẽ Poloniam post paucos dies profectus est, & biduum Gnesnæ cõmoratus, paratũ sibi in basilica Gnesnensi soliũ ascendere noluit: affirmãs id neq; sibi, neq; Polonis decorũ fore, ut coronationẽ Cracouiæ peractam quasi in dubiũ reuocaret. Deinde Cracouiã

Cazimiri filiæ relegatæ & exhæredatæ.

B reuersus, cum animos Polonorũ uexatione, uiolentia, & rapinis Vngarorũ offendisset, neq; de recuperãdo Santoco & Vuladimiria cõsilij quicquã iniuisset, mox in Vngariã redijt, Transalpinensiũ Voieuodæ defectione excitus, omni gubernatione Poloniæ matri commissa. Nec mora, cum duobus exercitibus Transalpinẽsem Moldauiam ingressus, alterũ quidem in syluis circumuentum ab hostib. amisit, cũ altero uictor defectores in suã redegit potestatẽ: & ne tam facilè ij deinceps rebellarent, Seuerinũ oppidũ quod fortè Zuuerinũ siue id Suerinum est, Slaui dixere, instaurauit, pręsidioq; firmauit. Interim Elizabetha mater eius in Polonia muliebri usa consilio, iuuenes & imperitos homines in senatũ allegit, cõpluresq; bonos & graues uiros magistratibus mouit, & nihili homines atq; assentores eis suffecit. Ac inter alios in primis Prædislaus Goluchouius palatinus Calissiensis, uir magnanimus & moderatus, præfectura maioris Poloniæ motus, eiq; Otto Pilecius successor datus esse memoratur. Quã rem ægrè tulere maiores Poloni, & parère Ottoni, quãuis & genere & uirtute pręstãti, detrectabãt, propterea quòd nullas is habebat possessiones in maiore Polonia, atq; ita cõtra leges pręfecturã obtinebat. Sed tamẽ homo splẽdidus & liberalis, ut quemque de nobilitate factiosissimũ & sibi maximè aduersarium esse nouerat, ita os eius comitate & munificẽtia sua primũ obstruxit: sic aliquanto patientius deinde imperium eius ferri cœptũ. Sed cum ora illa Polonię finitimorũ latrocinijs infestaretur, neq; Otto domesticis opib. quas ibi nullas habebat, cõpescere ea posset, & nobilitas

Vngarorũ uiolentia.

Elizabethæ reginæ administratio regni commissa.

Ludouicus Transalpinam recuperat. Seuerinum.

Goluchouius motus præfectura maioris Poloniæ.

Otto Pilecius præfectus maiori Poloniæ contra leges.

litas uulgo eius odio militiam detrectaret, cessit inuidiæ, & præfectu- A ra se abdicauit. Cui Sendiuoius Subinius indigena successor datus est. Necq; is tamen satis prædonum uim & furta coercuit. Pestilens hic, itemq; sequens annus Polonis fuit. Prodigium etiā insigne Posnaniæ accidit. Basilica enim cum adhærēte sibi turre dextra de cœlo tacta est, ita, ut perrupto culmine & angulo turris, parua fissura facta in fornice in sacellum regium fulmen penetraret: ac cæteris rebus intactis, solas Præmisli regis & Rixæ uxoris eius imagines confringeret. Insequens annus nihil ferè memorabile habet, præter quędam de Iaroslao archiepiscopo: nempe quòd is Ziemouitum Masouiorum ducem ecclesiastico interdicto perculit, eóq; adegit, ut duorum pagorum donatione ipsi satisfaceret, pro eo quòd Petrassius, Cristini palatini Plocensis filius, bona eius ecclesiastica in Masouia, iubente uel certè cōniuente Ziemouito, latrocinio infestasset, uexassetq;. Nec multo pòst senio confectus & oculis captus Iaroslaus, cum supra triginta annos archiepiscopus fuisset, Nicolao Cossutouio præposito Gnesnensi, propinquo suo, archiepiscopam concedere statuerat. Sed cum is improuidè sine regia commendatione & collegij Gnesnensis consensu Auinionē ad Gregorium undecimum pontificem max. ea de re se contulisset, infecto negocio inanis redijt. Neque tamen Iaroslaus dimittendæ archiepiscopæ cogitationē deposuit: sed Ioannē Suchyuilcum, iuris canonici Doctorem, cuius antea mentionem fecimus, sororis filium, successorem sibi legit. Verùm is quoque plusculum negocij in conficienda re B habuit, palàm commendante, & clàm impediente eius causam Ludouico apud pontificem max. Ad extremum tamen noua regis commendatione & collegij approbatione adiutus, uoti compos factus est. Iaroslaus uerò Pomeranicis & Opatouicensibus possessionib. ac decimis in ora Calissiensi indulgentia pontificis max. ad usum suum retentis, in Landense monasterium secessit, & bienniū ferè ibi exegit. Deinde pertæsus monasterij, Calissiam commigrauit, ubi intra uertentem annum uita excessit. Permultum hic archiepiscopam amplificauit, & ornauit. Nam Louiciam, Opatouicum, Vneouiam, & Camenum arces cōdidit: aulas archiepiscopales Gnesnæ, Lencicię, Veluni, Calissiæ construxit. Louiciēses reditus primus ita auxit, ut cum antea census duas marcas non excederet, tunc ad octingentas perueniret. Aedificauit etiam templa Gnesnæ, Calissiæ, Curelouiæ, Opatoueci, & Vneouiæ: ubi & collegium sacerdotum instituit, & monasterium Benedictinis cōdidit, ac Tinecēsis abbatis iurisdictioni id subdidit. Dotauit idem nouam parœciā in oppido nouo Crepiciēsi rogatu Cazimiri regis. Atq; ob eam rem iurisdictionē sibi posterisq; suis archiepiscopis in ea parœcia, in Cracouiensi diœcesi sita, usurpauit, cōniuente Bozenta episcopo Cracouiensi, qui dotare eam noluit. Istiuarta enim amnis eo loci Gnesnensem & Cracouiensem diœceses dirimit. Memoratur etiam de eo illud excelsi animi facinus, quòd cū iuuenis adhuc Bononiēsis academiæ rector esset, trāstulit inde academiam sua autoritate propter Britannum siue

Sendiuoius Subinius præfectus maiori Poloniæ.
Pestis.
Prodigium.
Ziemouitus Masouiorum dux diris deuotus, quòd non coerceret bonorum ecclesiasticorum inuasores.
Iaroslaus cæcus abdicauit se archiepiscopa.
Ioannes archiepiscopus Gnesnensis.
Iaroslai mors.
Louicia, Opatouicum, Vneouia & Camenum arces conditæ.
Louicienses reditus.
Vneouiense collegium.
Fines diœceseon.
Iaroslai archiepiscopi magnus animus.

A siue Anglum quendam scholasticum, à magistratu urbis capite plexum: nec prius eam restituit, donec pro cæde Angli satisfactum est. Fertur autem Iaroslaus mandasse moriens, ut cadauer suuum non ostio, sed pertuso pariete in basilicam sepeliendũ inferretur, quòd nõ ritè nec ordine archiepiscopum se factum esse diceret. Hæc de Iaroslao suffecerint: quæ omitti certè hic à nobis nõ oportuit. Per hoc tempus Ludouicus rex cum Carolo Imperatore in gratiam rediјt, ac filiam suã natu maiorem Mariam, filio eius Sigismũdo, è quarta uxore suscepto, paruulo etiamtum despondit, & in aula sua ipsum educauit. Pater uerò marchiam Brandeburgẽsem ab Ottone Ludouici filio ipsi emit. Cum autem duas filias ex Elizabetha, Stephani Bosnensium reguli filia, susceptas, duo regna haberet Ludouicus, utrique filiæ uiuens cupiebat prospicere, ita ut altera apud Vngaros regnaret, apud Polonos altera. Ac apud Vngaros quidem iam uni prospexisse uidebatur: de altera autem solicito, fortuna siue consilium talem occasionem obtulit. Poscebat is Polonos uectigal, quod regium & poradline, quasi rastrale dicitur, duodenos grossos latos, & singulos modios siliginis & auenæ in iugera siue laneos, quemadmodum antiquitùs pendi solitum erat. Negabant proceres sacri pariter & profani ordinis: quòd ab eo Poloniã immunem factam esse liberalitate Cazimiri dicerent. Cumque ille admonitus à nonnullis, promissam modò, non etiam datam esse à Cazimiro immunitatem illam argueret: solutum enim esse id uectigal, quo ad uiB xerit Cazimirus, tandem eò rem deduxit per internuncios, ut si alterutram de filiabus suis regnare deinceps apud se Poloni iussuros se esse reciperent, binos tantum grossos quotannis deinceps in iugera penderent, quibus regem agnoscerent: ab reliquis pensionibus & oneribus, quæ regibus ac ducibus antiquitùs debebantur, cuncta nobilitas, eique subiecti homines perpetuam uacationem & immunitatem haberent, præterquam si rex nouam arcem conderet, aut ueterem tempore belli reficeret, tunc ut nobilitatis subditi cum regiјs opus facerent. Accepere conditionem Poloni. Atque inde in hodiernum usque tempus manet uectigal hoc ita imminutum regi. Tametsi episcopi tunc ne id quidem suos agricolas pendere passi sunt, defendentes mordicus Boleslai Pudici & Cazimiri remissionem. Cuius quidem remissionis, Cracouiensi duntaxat ecclesiæ factæ, extant diplomata utriusque principis in basilica Cracouiensi.. Monasteriorum uerò adscripticiј, præfectis regiјs exigentibus & conniuentibus episcopis aliquandiu totam ueteri more pendere coacti sunt. Illa quoque in pactis fuere, ne rex magistratum siue honorem ullum perpetuũ supprimeret, néue externo cuiquã conferret, ac ne præfecturã quidẽ arcis cuiusquã aut oppidi, quæ iurisdictionẽ adiunctã habeat: imò ne indigenę quidem illustri ducũ genere orto. Hæc ita tũc cõuenere Cassouiæ, anno post Christũ natum 1374. Nunc iam nouos motus, quibus Polonia deinceps exagitata est, persequamur, paulo altius repetito principio. Ziemomyslus, Vuladislai Loctici frater tres filios moriẽs reliquit: qui sic patrimoniũ inter

Iaroslaus non ritè factus archiepiscopus.

Sigismundo Caroli filio Ludouicus rex filiã suam despõdit.

Marchia Brandenburgensis à Carolo Imperatore empta.

Poradline uectigal imminutum.

Poloni alterã de filiabus Ludouici reginã sibi destinarũt.

Polonorũ equitũ immunitas & libertas.

Episcoporum subditi immunes à poradline uectigali.

Cracouiensis ecclesiæ immunitas.

Honores & magistratus ne supprimantur.

Externi & illustres ad honores & magistratus nõ admittendi.

1374 ann.

Ducum Cuiauiensium propago.

inter se partiti sunt, ut Præmislo Bydgostia cederet, Lesco Inouula- A dislauia, Cazimiro Gneuucouia. Ex his solus Cazimirus liberos reliquit, Elizabetham & Vuladislaum, cognomento Album. Atq; Elizabetham quidem cum Caroli regis Vngarorum uxor Loctici filia educandam suscepisset, Bosnensium regi Stephano in matrimonium collocauit, de qua Elizabetha item filia nata est, quæ secunda Ludouici regis uxor fuit. Vuladislaus uerò cum patri & Præmislo patruo, concedente rege Cazimiro, successisset, causam'q; de ui & alieno agro usurpato quodam tempore apud eundem regem dicere iussus esset, furore percitus temerè Bydgostiam repudiauit: nec eam pòst ullis precib. recuperare à Cazimiro potuit. Postea Gneuucouiam quoq;, acceptis mille florenis, regi concessit: & peregrè profectus, cum per multa loca peruagatus esset, tandem Cistercium ueniẽs, monachus factus est. Nec multo pòst mutato cõsilio, Diuigone in Burgundia Benedictinorum sectæ sese addixit: & complures annos ibi commoratus, & sororis Cazimiri'q; regis liberalitate sustentatus est. Cum igitur proceres quosdã de maioribus Polonis nouarum rerum cupidos pœnitere externi regis & absentis, muliebris'q; dominationis cœpisset, cõmunicato clàm inter se consilio, legationem ad acciendum Diuione Vuladislaum misere, quòd nemo eo propinquior Cazimiro & Vuladislao regibus agnatus uiueret. Ac facilè is, ut erat leuis, in spem & cupiditatem adipiscendi regni adductus est. Quoniam autem diaconus iam erat, Auinionem ad pontificem max. obtinendæ indulgentiæ siue dispensatio- B nis causa contendit, legatis Basileæ se expectare iussis. Et quamuis nihil à pontifice impetrasset, tamen Basileam, atque inde legatorum suasu, dimissis eis in Vngariam, dissimulato proposito ad affinem regem profectus est: apud quẽ reginæ propinquę suæ magnis precibus perfecit, ut ad pontificem max. pro se legationem mitteret, quo sibi mutato ordine, & abiecta professione, possessiones & principatum obtinere liceret. Sed repulsam etiamtum passus, clàm se cum quatuor tantum comitibus ex Vngaria subduxit: & ueniens, Inouuladislauiam arcem ex improuiso occupauit. Et mox oppidanos accitos in uerba sua iurare iussit. Inde Gneuuconiam, eadem celeritate usus, in potestatẽ suam redegit, Romliconem Zlotoriæ arcis præfectum in agro fortè repertum cæpit, & Zlotoriam quoque eodem die per deditionem accepit, cum necem præfecto sub arcem adducto minaretur, ni ea sibi dederetur. Ita tribus arcibus uno die potitus, cum uoluntarij multi ad eum concurrerent, sumpta maiore fiducia postero die Sarleium arcem oppugnare adortus, tertio die in deditionem accepit. Hæc ad Sendiuoiũ Subinium, præfectum maioris Poloniæ, cum perlata essent, celeriter Ludouicum regem de statu rerum Cuiauiensium certiorem facit: simul'q; facta non contemnenda manu de nobilitate, ad reprimendos conatus Vuladislai contendit. Obsessa primùm Inouuladislauia, cum nihil esset spei in Vuladislao, deditionem fecit. Qua re permotus Vuladislaus, simul & ab ijs qui cum eo se coniunxerãt, desertus, reliquas quoque

Ludouici secũda uxor.

Vuladislai ducis Cuiauiæ acta.

Bydgostia in potestatem regis redacta.

Gnewcouia. Gnewcouia empta.

Vuladislaus monachus accersitur ad regnum.

Vuladislaus dux res nouas molitur in Polonia.

Sarleium arx. Subinius præfectus obstat conatibus Vuledislai ducis.

A quoque arces reddidit, promittente ei Sendiuoio clementiam & munificentiam regis: qua diutius expectata cum frustraretur, & inopia premeretur, rursus eadem quæ prius moliri, suadentibus & incitantibus quibusdam improbis, instituit. Sed cum Sendiuoius præfectus consilia eius sensisset, ratus, ita ut erat, Scripinium sororis suæ uirum, quem Zlotoriæ præfecerat, senem inertem & ebriosum, insidijs eius maximè opportunum esse, amouere eum à præfectura uolebat: uerùm ab eo & sorore sua, ne id faceret, exoratus est. Ad hunc ergo fallendum subornat Vuladislaus piscatores, qui eum allato Torunia uino inebriarent. Quod cum factum esset, sopito eo pariter & custodibus, ut ferè ad exemplum heri familia sese componit, nocte intempesta missa à Vuladislao manus, scalis admotis arcem, custodes, præfectumque cæpit: sed Cristinum propinqui postea mille florenis redemêre. Hinc rursus magnus egentium, ære alieno oppressorum, & facinorosorum hominum concursus ad Vuladislaum factus est. Inter alios etiam Vlricus Bodcæ Drenij, qui superiori tempore inopem Vuladislaum facultatibus suis sustentauerat, filius, impiger iuuenis cum aliquanta peditum equitúmque manu in auxilium ei ueniens, Racianzum arcem episcopi ex itinere capere nixus est: sed repulsus ab ijs qui in arce erant, Gneuucouiam oppugnauit: & fauentibus atque adiuuantibus oppidanis, arcem incendit, præfectumque arcis Gerardum Sloneuium uiuum in potestatem suam redegit: quem Sendiuoius postea magno redemit. Infestabat au-

Vuladislai noui conatus.

Scripinius per ebrietatē Zlotoriam amisit.

Gneuucouia incensa.

B tem Vuladislaus ex arce Zlotoriensi maiorem Poloniam latrocinijs usque adeo, ut Sendiuoius solus cum maioribus Polonis reprimere eum non posset. Itaque & Iascus siue Ioannes Cmitha, gente Srenauius, præfectus Siradiensis, cum nobilitate Siradiensi, ad restinguendum gliscēs incendium profectus est. Verùm eius currus, & impedimēta cum alia uia subsequerentur, à Vuladislao intercepta sunt. Iascus tamen nihilo segnius cum Bartholomæo Veisemburgio præfecto Brestensi cōiunctis copijs, Vuladislao ad uexandos Inouuladislauienses numerosam magis quàm bellicosam multitudinē ducenti, apud Gneuucouiā occurrit: cōsertoque prælio, facilè eum fudit fugauitque. Nactus aūt nauiculam Vuladislaus fugiens, Vistulā traiecit, & in Zlotoriensem arcem se recepit. Et quamuis Sendiuoius præsidiū militū in munitione Iaroslai Sluzeuij ad arcendas excursiones eius collocasset, agebat ille tamen nihilo minus prædas ex uicinia. Quare maiore ui Sendiuoius cōtra eum bellū gerere instituit, maioribus Polonis cunctis, & Cuiauijs sumere arma iussis, accitoque etiam in auxiliū Cazimiro Scecinensiū duce. Ab his copijs Vuladislaus in arce Zlotoriensi oppugnatus ac circunsessus aliquandiu, non modò sustinuit obsidionē, uerumetiā non leuibus incōmodis ac detrimētis obsidentes se afficiebat. Nocturno enim tempore expeditos milites ex arce nauigijs emittebat: qui præteruecti silentio castra obsidentiū, non modò eos qui longius à castris egressi erāt excipiebant, uerumetiā extrema statiua infestabāt: quin machinis etiā quibusdam artificiosis oppugnationi intentos ex arce conuulnerabant, &

Iascus Cmitha.

Vuladislaus dux uictus.

summouebant. Earũ uerò machinarũ opifices & administri erant duo molitores, quorũ alter Zlotoriã Vuladislao prodiderat: alter, cui nomen Hanco, Brestensis moletrinæ hæres, captus superiori tempore à Vuladislao. Cum aũt hic ipse Hanco exitum illius belli & obsidionis, quam diu sustineri nõ posse propter cõmeatus penuriã uidebat, secum reputaret, metuens ne fraudi sibi esset hostes patriæ iuuisse, consilium cæpit prodendæ arcis: sed re coniecturis quibusdã deprehensa, subiectus quæstionibus, rationem & ordinem omnem meditatæ proditionis aperuit. Quibus rebus exploratis, emisit Vuladislaus Hãconis generum ad hostes cum mandatis ipsius de proditione. Lætus ea re Sendiuoius, cum gloriam captæ arcis & confecti belli solus obtinere cuperet, Cazimirũ quidẽ ducem cæterosq́ proceres cõsilium suum celauit: ipse uerò intempesta nocte, quemadmodũ constitutũ erat, cum expedita suorum manu sine ullo strepitu ad arcem accesit: patefactaq́ porta, cũ iam uigintisex milites immisisset, antequã ipse cum ceteris ingressus est, milites Vuladislai, qui hæc supernè clàm obseruabãt, celeriter cratẽ portæ impendentẽ deiecere: cuius pondere & clauis prominẽtibus insignes duo equites Poloni, Fridericus Vedelius, & Vscensis dominus oppresi sunt. Nec mora, illustrata ignibus arce, uigintisex illi qui primi ingresi erant, saxis & iaculis undiq́ cõiectis obruti sunt. Ita in insidias precipitatus Sẽdiuoius, tot fortibus uiris amisis, tristis atq́ confusus in castra rediјt. Illucescente uerò die fremens ob acceptã ignominiam, totis uiribus arcem oppugnauit usq́ ad uesperam, nec tamen capere eam potuit. In ea oppugnatione Cazimirus Scecinensium dux saxo per casidem ictus in capite, nõ diu postea uixit. Postero die cum Vuladislaus de retinenda arce desperasset, crematis palàm ante arcem molitore ac genero eius, itemq́ ијs quorum opera arcem interceperat, deditionem fecit: & ad regem in Vngariam missus, decem millia florenorum ab eo pro Gneuucouiensi territorio accepit. Adhæc abbatia quadam luculenta in Vngaria donatus est. In qua aliquantisper commoratus, Diuionem rediјt: ibiq́ resumpto monachi habitu, uitam finiuit. At illi qui eum ad res nouandas in Polonia adiuuerant, partim uoluntarium sibi ipsi exilium indixere, partim carcere & bonorum confiscatione damnati, pœnas dedêre. Aliquanto aliter Albertus Crantius hæc de Vuladislao duce, quem & ipse Album uocat, ac toti Poloniæ uult præfuisse, cõmemorat. Sed quorsum attinet omnes omnium opiniones persequi? Pertæsa Polonicorũ motuum Elizabetha, Ludouici regis mater, excesserat Polonia, & peramplos reditus in Dalmatia de Venetis dudum recepta, à filio acceperat: sed non ita multo pòst, pœnitentia ducta, indulgente eodem in Poloniã rediјt. Venienti cum magno & splendido comitatu proceres Poloni Cracouiẽses & Sendomirienses apud Sandeciam gratulabundi obuiam prodierunt: simulq́ renunciarunt, compertũ se habere ab exploratorib. suis, Lituanos de inuadenda uastandaq́ Polonia consiliũ iniuisse. At illa muliebri leuitate, quietos & securos eos esse iusit: filiũ enim suum tam longis grauibusq́

Hanco proditionẽ molitus.

Cazimirus Scecinensium Pomeranorũ dux interfectus.

Vuladislai exitus.

Alb. Crantius.

Elizabetha in Poloniã rediјt.

Muliebris stultitia.

A busq́; manibus præditũ esse, ut ad solum nomen eius non modò Lituani, sed & cunctæ in circuitu nationes cõtremiscant. Nec mora, Lituani cum ualida manu è Lituania & Rusia coacta, ducibus Keistuto, Iagellone, Vitoudo, Lubarto, & Georgio, percurso magnis & clandestinis itineribus, propter uastitatem, Lublinensi tractu, quicquid loci in Sendomiriensi tractu est inter Sanum & Vistulam flumina, populabundi & uastabundi magna celeritate peruagati sunt, ita ut permulti mortales de nobilioribus quoq; & locupletiorib. uel in fuga, uel in domibus suis incauti à barbaris opprimerentur. Itaq; permagna ea barbarorum præda fuit: quam integrã, nihil usquã hostile pasi, abegere: quanquam per idem tempus ipsi quoq; à Cruciferis Prusiensibus domi suæ magno incõmodo affecti sunt, sex territorijs Samagitię una atq; altera excursione peruastatis. Neq; tamẽ Elizabetha quicquã de lusibus & choreis atq; symphonia, quibus mulier octogenaria nimium indulgebat, clade illa mota, remisit, donec eam præsentius aliud malũ perculit. Vngari qui cum ea uenerãt, domestica cõsuetudine fœnum atq; auenam, cum Cracouiã siue ad mercatũ, siue ad priuatũ cuiusquã usum importaretur, pasim diripiebant. Id Prædborius Brezius nobilis adolescens ne ipse quoq; pateretur, familiam suam armatã ante domum suam, quę ad portam urbis Cazimiriensem siue Bochnensem sita erat, obseruare iusit. ibi cum Vngari in fœnum quod aduehebatur, impetũ facerent, Prædborij uerò ministri prohiberent, iurgium atq; præliũ inter Vngaros & Polonos ortum est. Quod cum cõcursu utrinq; suis opem ferentiũ atrocius fieret, missus à regina Iascus siue Ioannes Cmitha, pręfectus Cracouiensis ad sedandũ tumultum, sagitta Vngarica in turba in collum ictus, ex equo defluxit, & expirauit. Ibi necessarij & familiares eius furentes, facto undiq; cõcursu in Vngaros coorti, magnã cædem fecere, non eorũ tantũ, qui se in tumultu illo obtulerãt, sed eorũ quoq; qui in hospitijs ac diuersorijs inuenti sunt. Centũ sexaginta Vngari eo die trucidati ferũtur. Atq; ij modò salui fuerũt, qui in arcem effugere potuere. Triduo deinde arx clausa, & ab armatis obsessa fuit. Annus quo hæc acta sunt, fuit post Christũ natum 1376. Paruo aũt interiecto tẽpore, Elizabetha mœsta in Vngariã reuersa est, Petro Cmitha Iasci filio in solatium necis paternæ præfecto Lencicienſibus dato. Per hoc tempus Gregorius pontifex eius nominis undecimus, cum cathedram & curiam pontificiam post septuagesimum annum Auinione Romam retulisset, accepissetq; Turcas Amurathe primo duce, traiecto nauibus Genuensium Hellesponto, plurimas Græcorum & Constantinopolitani Imperatoris (à quo contra rebelles principes in auxilium ex Asia prius euocati erant) urbes cæpisse, magnaq́; strage Bulgaros, Serbos & Albanos profligasse, Italiæ metuens, undiq; subsidia corrogabat. Itaq; & in Poloniam ea de re legatum misit Nicolaum Maioricensem episcopum: qui coacta Vneouiæ synodo episcoporũ, uix illud impetrauit, ut bini grosi de uniuscuiusq; marcæ prouentu cõferrentur. Quoniã aũt episcopus Vuratislauiẽsis Prædislaus Pogorelius, paulo B

Lituanorum excursio in Poloniam.

Samagitia uastata à Cruciferis.

Elizabetha musicis & choreis dedita.

Vngarorũ uiolentia & rapinæ.

Prædborius Brezius.

Iascus Cmitha interfectus ab Vngaris.

Vngarorũ cædes Cracouiæ.

1376 ann.

Petrus Cmitha præfectus Lenciciæ.

Pontifex Auinione Romam migrauit.

Turcæ Græciã inuaserunt.

Legatus pontificius in Poloniam.

Synodus Vneouiæ.

Contributio.

Vuratislauiensis episcopæ uacatio.

antè uita excesserat, relicta magna pecunia, præter cōtributionem rede- A
git legatus ex illa hæreditate triginta millia aureorum: & insuper octo
millia annua pactus est pontifici, donec aliquis Prędislao successor da-
retur: cuius approbationē ob id pōtifex in septimū annum distulit. Se-
quenti anno Ludouicus nouos præfectos in Polonia de sententia ma-
tris instituit: in maiore quidem Polonia Domaratū Pirschniciū, trans-
lato Cracouiā Sendiuoio Subinio. In Cuiauia uerò amotis Bartholo-
mæo Veisemburgio, & Bartholomæo Socolouio, Petrasium Malo-
cham: propterea quòd hic quidē pluris quàm illi pręfecturæ illius fru-
ctus redimeret, Domaratus uerò multis Vngaris in cæde suprà memo-
rata saluti fuisset. Quoniā aūt Ludouicus excursionibus Lituanorū in
Poloniā, & Belsensiū ducis defectione motus, bellum contra eos para-
bat, datis Domarato ex Vngaria reuertenti mandatis ad episcopos &
uniuersum ordinē ecclesiasticū totius Poloniæ, subsidium ab eis & ab
eorum agricolis ad pium bellū contra barbaros hostes petiuit. Nega-
tum est, ueritis episcopis ne munificētia illa sua in morem, & mox inde
in legem abiret. Nihilo tamen minus prosequi institutū bellum perre-
xit Ludouicus: indictaq; toti Poloniæ expeditione, & omnibus ad
Sendomiriā conuenire iussis, ipse cum non cōtemnenda Vngarorum
manu trāsmissis Sarmaticis montibus, per Sanocū rectà Sendomiriā
profectus est. Ibi cōuentu habito, recēsitisq; copijs, cum abundaret ui-
ribus & multitudine, partē exercitus in qua erant Cracouienses & Sen-
domiriēses cum Sendiuoio ad recipiendā Chelmam misit: ipse cum re- B
liquo ad Belsum castra mouit. Ac Sendiuoius quidē intra octauū diem
Chelma potitus, Graboueciā quoq; & Grodlū & Seuolossum munitio-
nes cæpit: deinde ad regē, Belsum adhuc obsidentē, reuertit. Erat enim
arx ea natura loci permunita: itaq; fame rex præsidiarios ad deditionē
cōpellere decreuerat. Venit interim in castra regis Keistutus dux Li-
tuanorū, ex hoste pacificator factus: & his legibus pacē impetrauit, ut
Georgius dux sese Belsumq; regi dederet, ac Lituani captiuos omnes
Polonos redderēt. Quæ cum impleta essent, Ludouicus Georgij blan-
ditijs & pollicitationib. delinitus, non modò Belsum ei reddidit, sed
etiam Lubassouiā, & centum marcas annuas in stipendium è salinis Bo-
chnensib. adiecit, accepto ab eo iureiurando, quòd in fide atq; clientela
Polonorum semper futurus esset. Fortasis aūt & illud adiumento fuit
Georgio atq; Lituanis, quòd orto inter Vngaros & Polonos iurgio,
ac Petro Safranecio nobili Polono in faciem ab Vngaro quopiā uulne-
rato, ad seditionē & cædem res spectare cœperat. Itaq; Petri quidem
dolorē rex donato ei territorio cum arce Pescoua scala mitigauit: exer-
citum uerò, ne quod maius malum iritatis utrinq; animis excitaretur,
statim dimisit. Septem uexilla tunc habuisse sola Topororū familia fer-
tur. Bis postea rursus Rusiam à Lituano duce uexatam esse, bisq; eie-
ctis barbaris à rege pacatā, Bonfinius memorat. Cum autem ipsi uber
& fertile solum Rusiæ placuisset, & frequentari eam à catholicæ fidei
cultoribus animaduerteret, missa Auinionē ad Gregoriū eius nominis
undeci-

Præfecti Poloniæ.
Subsidiū ab ecclesiastico ordine regi negatū.
Rußicū bellū.
Sanocum.
Chelma recepta.
Grabouecia.
Grodlum.
Seuolossum.
Belsum.
Georgius dux Russorum regi sese & Belsum dedidit.
Ludouici facilitas.
Iurgium inter Polonos & Vngaros.
Pescoua scala Potro Safranecio donata.
Topororum uires.
Episcopæ in Rußia cōditæ, Præmisliensis, Vuladimirien-

A undecimum pontificem max. legatione, effecit ut duæ ibi cathedræ episcopales, nimirũ Præmisliæ & Vuladimiriæ, Haliciæ uerò archiepiscopalis instituerentur. Ita quidem Dlugossus scribit. Sed si prius metropolis Leopoli constituta fuit, quemadmodũ nos superius ex eiusdem Dlugosi sentẽtia prodidimus, episcopalẽ Haliciæ constitutã esse oportet. Vna enim archiepiscopalis est in Russia, & ea quidem Leopoli. Ego initio Leopoli episcopalẽ cathedrã regnante Cazimiro institutam fuisse dixerim. Neq; enim Archiepiscopus usquam instituitur, qui nullum in ditione seu prouincia sua episcopum habeat, sicut tunc in Russia nullus fuit: sed cum Ludouici opera plures episcopi fierent, metropolim Haliciæ constitutã esse, quæ postea Leopolim translata sit, episcopatu Cameneciam translato. Cæterùm quoniã propensiore erat animo Ludouicus in Vngaros, quàm in Polonos, Vngaris adiungere Russiam instituit, Polonis, à quibus subacta fuerat, ademptam. Obtinebat in ea nonnullas præfecturas & ampla territoria Vuladislaus dux Oppoliensiũ Ludouici beneficẽtia iure hæreditario donata, ita ut iam dux Russorum uulgò appellaretur, & ipse hunc titulum usurparet. Quo facilius igitur Ludouicus id quod cogitabat perficeret, dedit Vuladislao Dobrinẽsem ditionem atq; Bydgostiensem, quæ antiquitus Vissegradensis uocata fuit, excepta Valcia & Slochouia territorijs, quæ nuper Cazimiri Scecinensium ducis morte ex pacto receperat: itemq; Inouuladislauiam, Gneuucõuiam, Zlotoriam, & Sarleium, quæ à Vuladislao al-

B bo duce, quemadmodum dudum memorauimus, redemerat. Et ea quidem lege hæc ei dedit, ut sacramento adactus, in clientela, quod feudum uulgò uocant, regum Polonorum semper esset, & ad solos masculos hæredes ea transmitteret. Rusficas autem præfecturas ab eo recepit, & Vngaris eas attribuit. Recenset autem Bonfinius Emericum Agriensem episcopum, Georgiũ Zudarem cum fratribus, deinde Emericum Bebecum, & Ioannem Zapolæum, qui Russiam Ludouici nomine cum imperio obtinuerint. Suspecta & molesta ea res de Russia Polonis fuit: sed mussantur ferè principum & potentium iniuriæ. Nec sanè tunc in promptu erat, quid ea re facerent absente rege, aut quomodo uoluntati eius refragarentur. Quin alia magis præsentia mala eos à sensu illius, quod in diem differebatur, auertebant. Increbuerant latrocinia: creuerat audacia perditorum & improborum hominum: debilior prædæ erat potentiori: uis, non ius ualebat: iudicia uel silebant penitus, uel potentiorum iniuriæ contra tenuiores suffragabantur, propterea quòd nemo unus uindex legum, scelerũq; ultor erat, quem cæteri omnes reuererentur. Hæc publica quidem mala, sed cum plurimorum priuato dolore coniuncta, tolerabilius illud uideri faciebant, quod ad neminem priuatim pertinebat. Itaq; de præfecturis Russiæ patienter tunc latum: de domesticis uerò incommodis crebris literis atq; nuncijs, & querimonijs multorum cum rege actum. Quibus ille commotus, cum ipse non ueniret in Poloniam, quòd negaret auram Polonicam se ferre posse, Vuladislaum Oppoliensem pro se gubernatorem

sis, quæ nũc Lucensis est, siue Luceoriensis.

Haliciensis archiepiscopa Leopolim trãslata.

Camenecensis episcopa.

Russiam Ludouicus Vngaris attribuit.

Vuladislaus dux Russiæ.

Dobrinensis & Bydgostiensis tractus Vuladislao pro Russia datus.

Bydgostiensis Vissegradensis olim.

Gneuucouia.

Poloniæ mala ob absentiam regis.

Vuladislaus dux gubernator Poloniæ. Conuētus Visliciæ & Gnesnæ. Poloni non parent externo. Legatio Polonorū ad regē.

& uicarium misit. Et erat quidem id nō ingratū plebi ac tenuioribus. A Cęterùm nobilitas cum proceribus duobus conuentibus, altero Visliciæ, altero uerò Gnesnę actis, negarunt se homini externo, quē ipsi sibi principen non cōstituissent, parituros esse, propterea quòd id cōtra leges & instituta maiorū suorū esset. Atq; cum his mandatis legati de primoribus è comitijs ad regem missi, facilè effecerunt ut is Vuladislaū reuocaret. Verebatur enim, ne Poloni ea offensa ad res nouas incitarentur. Interim aūt dum hęc ita fiunt, uectigal, quod rastrale superius appellauimus, & quod ad duos grossos à Ludouico redactum esse diximus, dimidiū eius quod antiquitùs pendebatur, iussu regis ab ecclesiasticorum agrorū cultoribus exigi cœptū est, hoc est seni grosi, & singuli modij siliginis & auenę in iugera, negātibus exactorib. regijs, gratiam illā quæ nobilitati facta sit, etiā ecclesijs & sacro ordini factā esse. Debere aūt ecclesiasticos homines æqui boniq; facere, quòd dimidiū ferè eius uectigalis sibi suisq; agricolis remittatur: quod si recusent, integrum se ueteri more exacturos: ita enim se à rege in mandatis habere. Quocirca Ioannes archiepiscopus Gnesnensis synodū Calisiā conuocauit, unde legati in Vngariā missi, Florianus episcopus Cracouiensis, ac Dobrogostius decanus, impetrarūt, ut eodē iure, quod ad illud uectigal attinet, cum nobilitatis bonis ecclesiarū bona censerētur. Hęc usq; ad annum Christi 1378. octo annis regnante Ludouico in Polonia acta sunt, eo ferè ordine quo hic à nobis cōscripta sunt. Per quod tempus Lituani & Cruciferi mutuis se excursionibus & cladibus uehementer afflixerunt: & Carolus Imperator extremo anni tempore uitā cum morte commutauit, cum aliquanto antè Venceslaum filium natu maiorem adolescentulum, regem Boemis designasset: ac deinde, redemptis magno principibus electoribus, Cæsarem fecisset. Hoc eodem aūt anno & sequentibus aliquot non usquequaq; tranquillæ res fuerunt in maiore Polonia. Quanquā publico consilio nullum bellum gestum est: sed priuatis consilijs & latrocinijs propemedum cùm à Polonis finitimi populi, tum ab illis Poloni infestati, & uis ui ultrò citroq; propulsata est. Primùm enim Borcouij Pomerani, homines equestris ordinis, Valcienses oppidanos ita uexarunt, ut cum oppidum id fortuito incendio conflagrasset, aliò ciues cōmigrare populariter uoluerint, ni Domaratus præfectus maioris Poloniæ cum expedita suorum manu ingressus in Pomeraniam, Borcouios, peruastatis eorum prędijs, uicis atq; pagis, coercuisset. Deinde Sendiuoius Virius, castellanus Bninensis, gente Nalencius, ditionem Suatobori Scecinensiū ducis, qui Cazimiro fratri germano (ex alia tamen matre) defuncto successerat, igni ferroq; depopulatus est, adiutus ope Ioannis Ciarnicouij, iudicis Posnaniensis fratris filij. Causa uerò hostilitatis denunciatę hæc fuit, quòd Sendiuoius Cazimiro duci cum Ottone Brandenburgensi marchione bellum gerēti aliquādiu cum numerosa cohorte militauerat, nec ei Suatoborus Cazimiri hæres merita stipēdia persoluebat. Suatoborus uerò uastatione agrorū suorum cōmotus, coacto de suis iusto exercitu, acci-

Synodus Calisiæ. Rastralis uectigalis moderatio ex agris ecclesiasticis. 1378 ann. Cruciferorum cum Lituanis bellum. Carolus Imperator obijt. Venceslaus Cæsar & rex Boemorum. Borcouiorum latrocinium. Sendiuoius Virius Pomeraniam infestat.

B

A accitisq; Stargardensium & aliarum maritimarum ciuitatum auxilijs equestribus & pedestribus, Poloniæ fines ingressus, ad arcem Zlopensem, quæ erat Ioānis Ciarnicouij, castra metatus est. Postremo die non ita multo post ortum solis, arcē ui capere adortus, usq; ad uesperū casso labore suos defatigauit, nisi quòd nō paucos fortes uiros aridas fossas sub testudine transgressos, & ascijs ac securibus munitionē perfringere conatos, saxis telisq; supernè obrutos, amisit. Induciæ deinde in posterum diem factæ, interueniente Sulisio Vedelio, sepeliendorum interfectorum causa. Quibus sepultis, Suatoborus pridiana clade deiectior ab obsidione discessit, bipartitoq; agmine circumiacentes pagos exussit: nec multo pòst pacem cum Sendiuoio fecit, cum ei debitorum stipendiorū pariter ac damnorū nomine satisfecisset. Nec tamē diu frui optata pace Suatoborus potuit. Etenim anno sequenti, qui fuit 1380, Iannes Vedelius, cum à Ioanne Ciarnicouio arcem ac territoriū Zlopense hypothecæ nomine utendum fruendum accepisset, facta de asseclis suis ac de Zlopensibus Tusnensibusq; aliquāta pedestri equestriq; manu, in Scecinensiū fines excursionē fecit, ratus impunè id facinus sibi fore, propterea quòd sciebat Suatoborū alio bello cū Brādenburgensibus & alijs Pomeranis gerēdo distineri. Sed eum spes fefellit. Reuertentē enim cū luculenta præda, è Piricensi ora abacta Suatoborus cū expeditis copijs in finib. Poloniæ cōsecutus est. Et poterat quidē Vedelius cū suis in arcē Zlopensem propinquā euadere, sed cū B prædā partā nollet amittere, nihil motus paucitate suorū, qui rusticani ferè & oppidani erāt, manus cū lōgè ualidiori hoste cōseruit, pœnasq; temeritatis dedit. Cecidere in eo prælio de Polonis quadringenti quinquaginta, cētū in propinquo lacu submersi periere. Nec tamē Pomeranis incruēta cessit uictoria. Per hoc tēpus, quod certè silētio prætereundū nō est, machinā æneā, quā à sono terribili bōbardā uocāt, certissimo uitæ & uirtutis humanæ exitio Germanus homo apud Venetos excogitauit. Insequēs annus Elizabethæ senioris reginæ, matris Ludouici regis, & Ziemouiti Masouiorū ducis morte insignis est. Ac Ziemouius quidē moriēs, duos filios, Ioānē & Ziemouitū è priore uxore Nicolai Opauiensiū ducis filia susceptos hęredes reliquit, ita ut Ioāni Varsauiensis, Ziemouito Plocensis ditio cederet. Ex altero autē matrimonio Zambicensium ducis filiæ Henricum filium & duas filias susceperat. Atq; ex his alteram Vuladislao Oppoliensi, alteram uerò Cazimiro Scecinensi, ac deinde uiduā Henrico Bregensi Ludouici filio in matrimonium collocarat. Henricū uerò sacris initiatū Plocēsem & Lenciciēsem præpositū fecerat. Et Lenciciēsem quidē nō sine ui & iniuria Pelcæ Garbouij, cui id sacerdotiū archiepiscopus Gnesnensis cōtulerat. Nam & possessi ones eius sacerdotij manu armata inuasit, & Louiciā cū exercitu obsedit: nec prius soluit obsidionē, donec Pelca Hērico ius suū cōcessit. Porrò matrē huius Hērici Ziemouitus, cū in eā deperiret, per satellites iugulauit, quòd adulterij insimularetur. Sed eū postea facti uehementer pœnituit, cū nihil certi de crimine eius cōperisset, liberosq;

Zlopū oppugnatum.

1380 ann. Vedelius infestat Pomeraniam.

Poloni à Pomeranis uicti.

Bombarda inuenta.

Elizabethæ senioris reginæ mors.

Ziemouiti Masouij ducis mors & liberi

Henricus præpositus Plocensis & Lenciciensis.

Ziemouitus uxorē occidit

Diu deliberato fac.

Ziemouiti mores. berosq́ ex ea susceptos persimiles sibi esse cognouisset. Fuit autẽ Ziemouitus hic liberalis, ne dicam prodigus: eoq́ grauior suis, dum crebris exactionibus exhaustum profuso sumptu ærariũ replere cogitur. Multa ab ineũte ætate ecclesijs largitus, prouectior factus, eas uexauit & afflixit. Atq; ob id diris nõ semel deuotus & anathemate perculsus. Cæterùm Ludouicus rex matre defuncta, cũ assiduis & grauibus Polonorũ querelis fatigaretur, ut reipub. Polonæ constituendæ, iudiciorumq́ aliquã rationẽ iniret, Budam eis comitia indixit ad mediũ Quadragesimæ. *Polonorum comitia Budæ.* Erat res noua, multaq́ secũ ferebat incõmoda, ac etiã pericula proceribus atq; nobilitati, & uniuersæ reipub. ad exteras oras per tanta locorũ interualla euocari: frequentes tamẽ proceres eò profecti sunt, frequẽtiores multo ex alijs ordinib. quos priuatæ iniuriæ, factaq́ spes iudicij regij excitarat. Multa ibi uariaq́ de administratione reipub. absente rege, ac de summa iudiciorũ iactata. *Triumuiri in Polonia.* Ad extremũ de sentẽtia regis paucis approbantibus summa rerũ Polonicarũ iudiciorumq́ tribus, nempe Zauissæ Curosuãcio, gẽte Roseo, episcopo Cracouiẽsi, *Zauissa episcopus Cracouiensis.* qui non ita pridẽ Floriano mortuo successerat, & Dobeslao castellano Cracouiensi Zauissæ fratri germano, & Sendiuoio Subinio palatino Calisiensi & præfecto Cracouiensi mandata. Iudicia uerò nulla ibi exercuit Ludouicus, uerùm omnia ad uicarios illos suos, siue triumuiros (nihil enim uetat eos & hoc nomine appellare) reiecit. Ad hęc autẽ fecit potestatem Zauissæ episcopo, omniũ magistratuũ & honorũ qui cunq; uacaturi essent, exceptis Castellania & palatinatu Cracouiẽsi, in Polonia cõferendorũ. *Potestas conferendi honores & magistratus episcopo data.* Ita cõuẽtus ille solutus est, & calamitosi homines spe iuris sui obtinendi frustrati, mœsti domos reuertêre. Porrò triumuiri illi propositis de iure dicendo edictis, cum obire Poloniã à Cuiauia & maiore Polonia orsi, cœpissent, noua, sed tamen falsa spe rursus animos hominũ erexerunt. Et audierunt ij quidem in cõpluribus oppidis magno hominũ cõcursu querimonias & causas multorum: sed nusquã ius dixerũt, omnibus Calisiã se sequi iussis, quòd eò Zauissam episcopum, sine quo iudicare nolebant, uenturũ esse sperabant. Nam is profectus nõ erat cum cæteris, sed magistrũ Ioannẽ Nasichouiciũ, archidiaconum Cracouiensem, & cancellariũ suum pro se miserat. Hoc autẽ responso accepto, omnis illa querentiũ multitudo maledictis incessens regem atq; triumuiros, dilapsa est. Vexata sunt eo anno in Polonia nõnullis in locis bona ecclesiastica. Nam Vuladislaus quidẽ dux Oppoliensium uetuit in Dobrinensi tractu decimas dari Plocensi episcopo. *Plocensis episcopæ iniuria.* Insuper ab agricolis eiusdẽ episcopi quaternos & uicenos grossos in iugera seu laneos exegit. Sed anathemate perculsus à Dobeslao episcopo, interueniente Ioanne archiepiscopo Gnesnensi, & Sbiluto episcopo Vuladislauiensi, in arce Zlotoriensi cum eo in gratiam redijt, ac de omnibus iniurijs satisfecit. In maiore uerò Polonia, cum Bartholomæus Chotilius (nisi fortè Cholecius potius apud Dlugossum est) qui etiam Cosminius appellatus est, *Bartholomæi Chotecij latrocinium.* cum is igitur uiciniam omnem latrocinio infestaret ex arce sua Odalanouia, *Odalanouia regi quæsita.* Domaratus præfectus

A fectus eius oræ nobilitate arma capere iussa, mandato regio expeditionem contra eum fecit. Ibi uulgus equitum crudeliter admodum in bona Gnesnensis & Lubussensis ecclesiarum debacchatum est: Bartholomæo uerò petenti pax data his conditionibus, ut Regi arcem territoriumq; omne traderet: æstimationem uerò eius, hoc est, decem & octo millia florenorum acciperet: deducta tamen inde ea pecunia, quæ Gallis mercatoribus, quorum merces Bartholomæus diripuerat, numerari debuit. Nec multo pòst, Vneouia arx Archiepiscopi Gnesnensis, à Bernardo Garbouio intercepta est. Præerat ei arci Pelca Bernardi frater, præpositus Curelouiensis: qui inuitatus ad conuiuium à Petrasio Malocha præfecto Lencicienſi & Cuiauiensi, rixa de uenationibus quibusdam cum Nicolao castellano Lencicienſi excitata, ab eo interfectus est. Sed ne Castellanus quidem fugiens, manus ministrorum Pelcæ euasit. Cognita ergo cæde fratris Bernardus, arcem occupauit: & quo paratior esset ad sustinendam uim & obsidionem, si qua alicunde afferretur, pecudes permultas mactatas in arcem importauit, hominum quantum potuit in societatem adsciuit, & cum his thesaurum Archiepiscopi diripuit. Nec prius arcem Archiepiscopo reddidit, quàm impunitatem facti simul ac direpti thesauri, Domarato præfecto maioris Poloniæ, Petrasio Malocha, & quibusdam alijs proceribus interuenientib. pactus est. Receptam arcem Archiepiscopus Petro & Nicolao fratribus tenendam & administrandam commisit. Inse-

Vneouia intercepta & reddita.

Pelca præpositus Curelouiensis occisus.

B quentem annũ 1382. aliquot primorũ episcoporũ, & regis mors, subsecutiq; motus nobilem faciunt. Primùm enim pridie Idus Ianuarij Zauissa, episcopus Cracouiensis, in prædio suo Dobrouoda, seu repẽtino & uehementi morbo, seu de scala lapsus, cum aceruum fortè ad constuprandam rusticanam puellam ascenderet (uariat enim fama) extinctus est. Cuius funus cum pompa militari à Dobeslao patre, & Creslao fratre castellano Sendomiriensi elatum esset, ferunt noctu in basilica Cracouiensi, ubi sepultus est, exauditos esse strepitus & hinnitus equorũ discursantium, dæmonumq; uoces uociferantium: Proficiscamur meretricatum. Et mirum est, sed multorum sermonibus celebratũ, hoc ita ferè usu uenire in hac basilica, non modò post funera nonnullorũ clarorum hominũ, ut aliqua terriculamenta existant, uerùm etiam ut principum, episcoporum, atq; etiã prælatorum, ut ita dicam, & canonicorũ propinquæ mortes signis quibusdam prænuncietur. Instituit autẽ hic episcopus in basilica Cracouiensi collegiũ quoddam sacerdotum, quos mãsionarios uulgò uocãt: alioqui profanis negocijs, & uoluptatib. magis, quàm diuinis reb. addictus. Pręfuit Cracouiẽsi ecclesię annis duob. & dimidio. Succeſsit autẽ ei Ioãnes Radlicius, regius medicus & cãcellarius Poloniæ, Ludouici regis fauore adiutus. Zauissam post alterũ mẽsem Nicolaus Curnicius Posnaniẽsis episcopus secutus est, carcinomate morbo in genitalibus membris biẽnio, ac deinde febre quartana & gutturis atq; linguæ exulceratione tãta, ut usum sermonis amitteret, afflictus, & ad extremũ extinctus: homo garrulus, cõtẽtiosus, & amãs litium.

1382. ann.

Zauissæ episcopi mors pudenda.

Cracouiensis basilicæ prærogatiua.

Ioannes Radlicius medicus episcopus Cracouiensis.

Garruli & contentiosi episcopi supplicium.

Ioannis archiepiscopi mors & mores.

tium. Et intra paucos dies Ioannes quoq; archiepiscopus Gnesnensis A decessit: uir dexteritate ingenij, prudentiaq; commendatior uulgo, dum priuatus uixit, quàm in magistratu, præcipiti iracūdia, in ecclesiasticos homines dictis ac factis contumeliosus, nec satis acer defensor & uindex suorum. In agnatos plus æquo propensus. Diripuerūt autē

Archiepiscopi bona direpta.

ij supellectilem omnem & facultates defuncti. Quin & bona archiepiscopalia uexauerunt, & Vneouiam uix tandē successori eius Bozentæ,

Bozenta archiepiscopus.

gente Seligio, reddidere. Porrò Ziemouitus Plocensium dux cum Archiepiscopum defunctum esse uita accepisset, facta manu pagos archiepiscopales populatus est, Louiciamq; obsedit. Legato autem Gnesnēsis collegij Andreæ Ceretensi episcopo, qui uicarius siue à suffragijs erat Archiepiscopo, causas belli sciscitanti respōdit: Ad se pertinere, ut bona Archiepiscopi, quæ à maioribus suis profecta essent, obtineret, dum cathedra illa uacat. Neq; tamen id se postulaturū fuisse, si Louiciam canonicus quispiam, ac non inimicus suus Derslaus Iuenius Castellanus Gnesnensis teneret. Quo responso accepto, maturauit colle-

Dobrogostio electo Archiepiscopo, rex obstitit.

gium noui Archiepiscopi electionem. Electus est autē Dobrogostius Nouiduorius iureconsultus, Cantor Gnesnensis, ac decanus Cracouiensis, gente Nalencius. Quo postulante soluit Ziemouitus obsidionem. Sed tamen Archiepiscopam Dobrogostius tunc adeptus nō est, aduersante ipsi Ludouico rege, quòd eum Ziemouito, ut sibi in regno Poloniæ succederet, fauere Domarati præfecti delatione accepisset. Cum autem Dobrogostius præter sententiam regis Romam ad ponti B ficem max. unà cum Nicolao Posnaniensi episcopo designato profectus esset, Taruisij ambo à Venetis, à Ludouico subornatis, capti sunt,

Bozenta archiepiscopus.

ac detenti aliquandiu. Bozenta uerò Seligius, qui regius procurator Cracouiæ fuerat, ab Vrbano sexto pontifice max. qui Gregorio successit, Archiepiscopus renunciatus est. Posnaniensis uerò episcopus Ioannes, cognomento Cropidlo, Boleslai Oppoliensium ducis Vuladislai fratris filius, adolescens admodum factus est. In utroque perperam Vrbanus Ludouico regi petenti gratificatus est, ut in schis-

Schisma in ecclesia.

mate, quo tunc ecclesia Romana differebatur, fauorem eius sibi adiungeret, siue adeò retineret, & bene merenti gratiam referret. Mise-

Ludouicus rex Carolum fratris filium cum exercitu misit in Italiam.

rat enim Ludouicus eo postulante Carolum fratris filium cum exercitu in Italiam, ut Ioannam reginam Neapolitanam, cuius studio æmulus Vrbano à Gallis Cardinalibus excitatus erat Clemens septimus, ulcisceretur. Per idē tempus Ludouicus rex cum languere se, ac sensim uiribus destitui sentiret, ut uiuens adhuc res filiarum stabiliret, in-

Polonorum comitia in Scepusio.

dixit Polonis comitia sub finem Iulij Zuolenum siue Zolium, quod oppidum est in Scepusio. Quò cum frequens senatus conuenisset, suc-

Sigismundus rex Polonorū designatus.

cessores sibi designat in regno Polonorum, Mariam filiam natu maiorem cum Sigismundo sponso eius, Marchione Brandeburgensi, Caroli Imperatoris & regis Boemorum, ex Elizabetha nepte Cazimiri regis filio, quartumdecimum annum tunc agente. In quorum uerba proceres Poloni, iussu Ludouici, statim iurarunt. Eundémne

autem

A autem Sigismundum Vngaris & Polonis, an hunc quidem Polonis propter uicinitatem Marchię Brandeburgensis, Guilelmum uerò Austriorum ducem Leopoldi filium, cui minorem natu filiam Heduigim uxorem destinarat, Vngaris propter similem causam atque commoditatem regem dare uoluerit, non constat. Soluto conuentu Zoliensi, profectus est Sigismundus in Poloniam cum primoribus & non contemnenda Vngarorum manu, ad sedandos intestinos motus, & adeundam uiuente adhuc socero regni possessionem. Veniens autem in maiorem Poloniam, Cosminum arcem & oppidum, itemq́ Nabyssice & Cosmineciũ castella Bartholomæi Chotecij, fortè quòd is latrocinari non intermitteret, in potestatem suã redegit. Odalanouiã uerò circumsedit. Nam eam Bartholomæus post priorẽ obsidionem ex pacto non tradiderat. Deinde cum aliò festinaret Sigismundus, nouis pactis cum Bartholomæo initis, in Masouiam contendit, ut Ziemouitũ ducem detrectantẽ, per uim sacramento adigeret. Nam Ioannes frater eius ultrò iam id fecerat. Itaq; uastare ditionem Ziemouiti Sigismundus cœpit. Interim Ludouicus rex tertiadecima die Septembr. Tarnauiæ seu Tirnauiæ, quo conuentum Vngaris edixerat, uitam finiuit. Mortem eius cometes prænunciauit. Quo nuncio accepto Sigismundus omisso in præsens Ziemouito, Posnaniam se recepit: Ludouici uerò funus Albã regiam, ubi regum Vngarorum ferè sepultura est, solenni pompa elatũ est. Regnauit autẽ Ludouicus apud Polonos quidẽ

Sigismũdi aduentus in Poloniam.

Masouia uastatur à Sigismũdo.

Ludouicus rex mortuus.

B duodecim annis, apud Vngaros uerò uno & quadraginta: uixit sex & quinquaginta. Statura fuit mediocri, prominẽtibus oculis atq; labris, capillo barbáq; crispa, sereno uultu, humeris parum incuruis. Moribus uerò ita temperatis fuit, ut foris bella acriter & excelso animo gereret, domi placabilitate & iusticia pacem coleret: utrobiq; prudentia & animi moderatione singulari esset: in cõtumaces seuerus, in supplices clemens: maleficio iuxtà ac beneficio superari se non patiebatur: in doctos uiros fuit propensior. Nam & ipse studia bonarum literarum atque artium libenter coluit: nec ferè quicquam inconsulta astrologia solitus erat auspicari. Pietatis atque religionis ita fuit obseruans, ut nõ in postremis duceret, Iudæos & Cunos, falsorum deorum cultores, ad Christianam religionem adducere. Quod in Cunis quidem assecutus est: Iudæis autem cum neq; minis, neq; præmijs propositis persuadere posset, omnes proscripsit. Plebis non minorem quàm nobilitatis curam gessit. Itaq; nonnũquam dissimulato habitu uicos & oppida perlustrauit, ut cognosceret quid de publicanis & exactoribus, iudicibus & magistratibus suis, ac de se deniq; uulgus hominum assentandi nescium sentiret, multáq; ex huiusmodi sermonibus in se suisq; castigauit. Hic rex rebelles Vngaris Bulgaros, Bosnenses, Serbos, Croatas, Transalpinosq; ad officium reduxit: Valachiam cum Bogdano palatino in clientelam accepit: Dalmatiam Venetis eripuit. In Italiam non nulla bella gessit. Quibus negocijs distẽtus, non potuit tantam, quantam res postulabat, curam rebus Polonicis impendere.

Ludouici effigies & mores.

Ludouicus sermones hominũ de se captauit.

Ludouici res gestæ.

MARTI-

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER QVARTVSDECIMVS.

INTERREGNVM.

Rußia ab Vngaris præfectis Lituanis prodita.

IVVLGATA morte Ludouici regis, Vngari, qui Rusiæ plerasque prefecturas, quemadmodum suprà memorauimus, ab eo obtinebant, Cremeneciam, Olescum, Grodlum, Lopatinum, & Sniatynum arces cum territorijs suis Lubarto Lucensium duci, magna ui auri & argēti ab eo accepta, prodidere. Sed nescio, an Sniatynū pro Rathno siue Rohatmo, apud Dlugossum perperam scriptum sit. Sniatynum enim lōgius abest ab eo tractu & Lituanis: Rathnum uerò est inter enumeratas modò arces, longaque fuit de ea iuxtà ac de cæteris inter Polonos & Lituanos controuersia, quemadmodū suis locis fortasis attingemus. Nec tamen eam proditionem impunè tulere Vngari. Etenim à regina Vnganorum Elizabetha insamia notati, bonisque multati, & partim capitali pœna, partim tetro carcere damnati sunt. At in Polonia, cum Sigismūdus marchio rex iam esset designatus, non magna re magna facta est uoluntatū commutatio. Postularūt ab eo proceres cum frequenti nobilitate, ut Domaratum à præfectura maioris Poloniæ amoueret. Quod cum ille negasset, omnis illa multitudo quæ ad eum confluxerat, domos dilapsa est. Profectus autē Posnania Gnesnam uenit: acceptusque à Bozenta nouo archiepiscopo honorificè, solennes ibi exequias Ludouico regi peregit. Inde in Cuiauiam diuertit. Ibi denuò maiorum Polonorum legatione de amouendo Domarato solicitatus, cum durius & minaciter respondisset, sic animos eorum à se alieuauit, ut mox conuētu apud Mioslauiam habito, legationem mitterent ad minores Polonos, ut ij conuentum secum pariter de statu reip. ac de nouo rege apud Radomscos agere uellent. Obsecundatum est. Lecti de proceribus atque nobilitate minoris Poloniæ constituto loco cum maioribus Polonis ad uicesimamquintam diem Nouemb. conuenere, eoque inclinabant plurimorum sentētiæ, ut Heduigim, Ludouici natu minorem filiam, Ziemouito Masouiorum Varsauiensium duci uxorem cum regno darent. Tuebantur Sigismundi partes Cozenta archiepiscopus, ac Domaratus præfectus maioris Poloniæ. Itaque res ad contentionem & altercationem uenerat. Tandem ita decretum est, ut memores pactorum cum Ludouico initorum, & iurisiurandi sui essent, neque progeniem Ludouici à regno excluderent. Cæterùm eum de generis Ludouici regē crearent, qui in Polonia præsens per se ipse regnum administraturus esset. Quo quidem uerbo tacitè Sigismundus excludebatur, qui Vngariam simul obtinere cupiebat. Altera deinde comitia minotum Polonorum Visliciæ ad sextam diem Decembris habita: quo uicissim legati maiorum Polonorum uenerunt. Venit & Sigismundus marchio cum Bozenta archiepiscopo

Volynia in potestatem Lituanorū redacta.

Proditores pœnis affecti.

Sigismundus cur contēptus sit à Polonis.

Miloslauia.

Comitia Radōscis de nouo rege creando.

Comitia Visliciæ.

Sigismūdus uenit ad comitia.

A chiepiscopo ac Domarato præfecto, ne deesset causæ suæ. Aduenerunt autem & à regina Elizabetha oratores, Stephanus Agriēsis, & Ioannes Canadiensis episcopi. Atq; hi facta dicendi potestate, gratias egerunt Polonis, quòd fidem datā Ludouico de filiabus eius seruarent: idemq; deinceps etiam ut facere pergerent, hortati sunt. Deinde postularunt, ne sententiam præcipitarent, neu quem penitus regem sibi sumerent, donec à regina matre de filiabus constitutum esset, utram in Vngaria, utram in Polonia regnare uellet. Cupidè hæc oratio à conuentu audita est, quòd cum decreto Radomscensis conuentus, & cum uoluntatibus omnium ferè congruebat. Itaq; in eam sententiam itum est, placuit alia comitia Siradiam ad uicesimam sextā diem Februarij sequentis anni indici, & ibi certum à regina respōsum expectari, necquicquā deprecante Sigismundo. Offenderat autem is Polonorū animos, tum propter Domaratum, tum quòd eijci Polonos cum cibum sumpturus esset, patiebatur: & quòd sacerdotium quoddam in Polonia, repudiatis procerum precibus, Boemo cōtulerat. Quocirca repulsam passus, Vislicia discedens, Cracouiam diuertere uoluit. Sed eum Dobeslaus Curosuancius, castellanus Cracouiēsis, non intromisit: ueritus, ne eam uel dolo, uel ui accitis mox ex Vngaria militibus, in potestatem suam redigeret, indeq; promissis & largitionibus proceres & nobilitatē sollicitaret, & sibi adiungeret. Ita acceptus à Polonis, in Vngariam redijt. Sumptus tamen ei de publico suppeditati sunt, quoad per Poloniam iter fecit.

Oratores Elizabethæ reginæ.

Sigismundi offensæ apud Polonos.

Sigismundus exclusus Cracouia.

B Vbi in Vngariam uenit, reperit Mariam spōsam suam ab Vngaris iam, non reginam, sed regem renunciatam & coronatam. Sed ibi quoq; maiores etiam motus eum excepere, alienata ab eo socrus uoluntate, siue ut ipsa cum filia arbitratu suo regnaret, seu qua alia iustiore de causa. Quæ res ipsum quidem & sponsam eius in extremum periculum adduxit, socrui uerò exitio fuit. Etenim cū mulieres arbitratu Nicolai Garæ palatini regnarent, eumq; & necessarios eius, cæteris neglectis, ornarent, ac de alio rege è Gallijs accersendo clàm consilia caperēt: moti indignitate rei plerìq; proceres, Carolum Neapolitanum regem, Ludouici defuncti regis fratris filium, ex Italia euocarūt. Cuius aduentu cognito, Mariam ferunt cum Sigismundo nuptias accelerasse, excessisse tamen Sigismundum ex Vngaria in Boemiam, metuentem Vngarorum insidias, quemadmodum scribit Bonfinius. Carolus uerò partim dolis, partim aperta ui regnum adeptus, haud multo pòst reginæ senioris opera interfectus est. Quo facinore perpetrato, mulieres securæ omnium ad inferiores partes regni, & uersus Croatiam iter fecere. Ibi Ioannes Horuatus præfectus Croatiæ, quem illi Banum uocant, Caroli, cui ipse studuerat, mortem ulturus, impetum in reginas fecit: trucidatisq; palatino & Blasio Farcasso, Caroli interfectore, ac cæteris dissipatis, Elizabetham quidem in profluentē demergi iussit, Mariam uerò aliquandiu asseruauit. Ad extremum Sigismundo Budā uenienti, & bellum contra se comparāti, eam remisit. Ita demum eodem anno, quo Iagello apud Polonos, Sigismundus apud Vngaros regna-

Maria regio diademate coronata ab Vngaris.

Sigismūdus ingratus etiam socrui.

Nicolaus Gara palatinus Vngar.

Carolus ab Vngaris ad regnū uocatur.

Sigismundus excessit Vngaria.

Carolus rex Neapol. & Vngar. interfectus.

Horuatus Banus Croatiæ.

Elizabethæ reginæ mors.

Maria in custodia asseruata.

Sigismundus quādo adeptus regnum apud Vngaros.

re cœpit. Hæc de Vngaricarum rerum eius temporis statu paulo prolixius hic persequi libuit, quo planior historia nobis decurrat. Ad quã iam reuertimur. Iniecta erat nonnulla spes regni Polonici Ziemouito Masouiorum duci: quam Bartholomeus Chotelius siue Chotecius, homo audax & factiosus, auxit, cum ad eum uenisset, operamq́ꝫ suam & fidem ei pollicitus esset. Visum est autem, facilius eum uoti compotem fore, si quas munitiones Poloniæ in potestatem suam redegisset: itaqꝫ ad eam rem profectus Bartholomæus, acceptis ab eo copijs, Calisiam arcem noctu intercipere conatus est. Et iam quispiã de militibus eius portam arcis terebra perforauerat: immissaq́ꝫ serra, capax hominis foramen faciebat: & alij murum ascendere nitebantur, cum exauditus est à uicino pistore strepitus, excitiq́ꝫ uigiles: saxis alijsq́ꝫ telis fortuitu oblatis, hostem ad irruptionem intentũ supernè simul & ex æquo cominus repulerunt. Inde reiectus Bartholomæus, munitionem suã Cosminecium, non ita pridẽ à Sigismũdo marchione captam, recepit: Choteciam item præsidio cõmuniuit. & Prosna amne transmisso, Cosminum contendit. Verùm illinc à præsidio Domarati præfecti repulsus, Parscum, Michaelis Thomassij munitionẽ, octo diebus obsedit: eoq́ꝫ dominum loci adegit, ut is deserto Domarato, in partes suas trãsiret. Maiora aũt in dies incrementa factio Bartholomæi capiebat, odio Domarati, quòd ille (ueris'ne criminibus, an inuidia hominũ, nescio) tantum sibi uulgò cõflarat, ut publico placito nobilitas pleraqꝫ omnis parêre ei detrectaret. Quin cũ is satisfacere in Vislicienſib. comitijs, minoribus Polonis arbitris uellet, responsum est: Non aliter satisfacturum esse, q̃ꝫ si magistratu abierit. Auxit uerò maiorem in modum eius fama, quòd in Saxonibus, Boemis, & Cassubijs copias comparare diceretur, quibus aduersariorum cõtumaciam reprimeret: & uinculis, contumelijs, bonorum direptionibus, & alijs malis eos coerceret. Quę consilia eius ut præuerteret nobilitas, authore ac duce Vincentio de Kempa, palatino Posnaniensi, arma sumpsit, Bartholomæumq́ꝫ cum Masouijs adiutoribus sibi adiunxit. Primumq́ꝫ medio Ianuario ad Pysdros itum, & oppidum post tertium diem in deditionem acceptum est. Arx deinde post triduum dedita, saluis dimissis, qui in præsidio eius fuerant, cum equis, armis, & facultatibus. Inde ad Calisiam castra mota sunt. Sendiuoius uerò Suiduua, castellanus Naclẽsis, cum parte copiarum Posnaniam missus, ut esset præsidio illi oppido, ne quid hostile à Domarati præsidio, quod in arce cum Predipelco Stasseuio Medirecensi castellano erat, pateretur. Miserãt enim ij, simul & alij quidam oppidani publicè legationem ad Vincẽtium palatinum, quòd in potestate eius futuri essent, si contra uim Domarati defenderentur. Aduenièti aũt Calisiã Vincẽtio, oppidani portas oppidi aperuere. Arx à Domarati pręsidio, cui Ioannes Lencosinius, Lenciciẽsis castellanus, prę erat, tenebat̃. Nã ipse Domaratus in Saxonas, Cassubios & Pomeranos, exercitus comparandi causa, profectus erat. Obsessa est igit̃ arx Calisiẽsis, cum esset expugnatu difficilis, excursionesq́ꝫ factę in agros & pagos aduersariorum.

Ziemouitus Masouius ad regnum adspirat.

Bartholomæi Chotecij conatus.

Calisia tẽtata.

Domarati odium.

Bellum ciuile Polonorum.

Vincentius Kẽpius palatinus Posnaniensis.

Conradus Olesnicensium dux.

A rum. Dũ aũt obsidet, aduenit Cõradus Olesnicẽsiũ dux cum expedita manu, à Derslao Iuenio castellano Gnesnensi, Domarati fratre, in auxilium euocatus. Verùm ubi uidit aditũ arcis à Vincẽtio interceptũ esse, retulit pedem: & grauiter obiurgatus à Vincentio, domum rediјt. Cæterùm apud Posnaniã remissius cũcta fiebant. Nam Suiduua domum modò quandã in oppido e regione arcis castelli loco munierat, ad prohibendas hostium in oppidum eruptiones. Exteriore uerò porta, quæ in agrum uergit, ij qui in arce erant, liberioribus excursionibus aduersariorum & ecclesiastica bona depopulabãtur. Porrò Suiduuæ minus liberæ erant magisq; dãnosæ excursiones. Nec alibi res quietiores fuere à factione Domarati: quæ Naclũ, Labissinũ, Pacossum, Medireciã, Sbansinum, Medichodiam, Velenum, & Keplouiam arces atq; castella obtinebat, & ex his uiciniam omnem armis infestabat. Erant autem in partibus Domarati insigniores Grimala Olesnicius Costrinẽsis, Andreas Suiradouius Camenẽsis castellani, Virbẽta Smogulecius, Theodoricus Margoninius, propinqui & necessarij eius, præter eos quos paulo antè cõmemorauimus. fuitq; miserabilis tunc facies maioris Poloniæ, cum nullus penè locus, nulla cuiusquã possessio, nemo neq; uir, neq; fœmina extra munitiones & præsidia utriusq; partis uexationũ, direptionum, & aliorum malorum, quę bellũ secum trahit, exors esset. Nam quicunq; ab alteris stetisset, alterorum iniurię erat obnoxius. Ac ne mercatores quidem & insontes agricolæ expertes illarũ calamitatũ

B erant. Ad hæc pestis popularis eo ipso anno Poloniam, sicut multas alias regiones infestauit. Aduenit deinde Domaratus cum externo milite, bellum illatum depulsurus: metatusq; castra in Piotricouice Suiduuæ prædio, Vurõcos & Samotulos oppida diripuit. Quæ cum Suiduua ab exploratorib. didicisset, Bartholomæũ Chotecium, & Sremensem castellanum cũ suis copijs clàm asciuit, noctuq; cum his ad Domarati castra contendit. Præmonitus quidẽ erat de aduentu Suiduuę Domaratus. Verùm de Bartholomæo & Sremensi castellano nihil suspicatus, contẽpto Suiduua, quẽ paruam manum habere nouerat, quiescere suos iusserat. Illucescente uerò die quintadecima Februarij, hostes ab his qui in statione fuerant, magna celeritate adesse nunciãtur. Trepidatur totis castris, nec satis spacij ad expedienda arma frenãdosq; equos fuit. Neq; uerò castra munita erant. Itaq; Domaratus cum ijs, quos primùm ad manum habere poterat, obuiam hosti progressus, non instructis ordinibus, manus cũ eo conserit. Et paruo negocio dissipatis suis, in fugã actus est. Fugientes Suiduua lõgo est spacio persecutus. Fortè Virbẽta Smoguletius trans Vartã amnẽ cum centũ hastatis equitibus & quingentis peditibus erat. Is igitur de aduentu hostiũ ad oppugnanda castra Domarati noctu certior factus, in auxilium Domarati ueniebat. Cum aũt comperisset Domaratum profligatum esse, nihil ea clade suorũ deterritus, concito gradu aduersus hostes tetẽdit, palãtesq; per agros, dum fugientibus instant, nactus magnã in eis stragẽ edidit. Interim Suiduua cum paucis expeditioribus lõgius Domaratum persecu-

G 2 tus,

Maiorib. coloniis Comparemus ergo in Aº 1587 cum ijsd. temporibus minorum coloniis.

Pestis.

Vurõnki & Samotuli oppida.

Domaratus profligatus à Suidwa.

tus, uictor captiuis spolijsq; onustus reuertebatur. Cognitoq; statu suorum perturbato, nihilominus cõtra nouum hostem ire pergit. Sed cõspecta cominus multitudine cõsternatus, prospicere sibi quemq; iubet. Ipse in Ostrorogum castellum Derslai Grocholę, castellani Santocensis concitato equo profugit, & uix persequentium se Virbentæ ac Domarati, qui iam sese ex fuga recollegerat, manus euasit. Magna utrinq; strages hominum uariãte fortuna fuit. Ostrorogum deinde Domaratus acriter usq; ad uesperũ oppugnauit: sed cum nouas hostium copias in auxiliũ Suiduuæ aduẽtare falsò accepisset, soluit postero die obsidionem, & in Obornicos oppidum copias suas deduxit: indéque quicquid loci inter Posnaniam, Bucum, Vuroncos oppida, & Vartam fluuium interiacet, infestauit. Instabat iam tempus præstitutum comitijs. Quapropter Elizabetha regina, ut in Vislicìensibus comitijs anni superioris conuenerãt, flagitantibus Polonis proceribus, ac pericula ciuilis belli denunciantibus, Vesprimiẽsem episcopum cum alijs duobus proceribus Vngaris misit Siradiam, qui Polonos de uolũtate sua certiores facerent. Hi reginæ mandato proceres atq; nobilitatẽ iurisiurandi religione, quo se Marię natu maiori Ludouici filiæ, & Sigismundo sponso eius obstrinxerant, primùm soluerunt: deinde postularunt, ut regnum ad Heduigim natu minorẽ decreto comitiorũ deferretur, sed ut ea tamen, ubi ad proximum pascha in Poloniã deducta atq; coronata esset, triennio deinceps propter teneram & immaturam regno uiróq; ætatem, in Vngaria apud matrem educaretur. Re in consultationem posita, uariæ dictæ sunt sententiæ: & aberat non contẽnenda pars senatus atq; nobilitatis ex maiore Polonia, ciuili bello distenta. Itaque placuit comitia ad uicesimãoctauam diẽ Martij prorogari, & interim per legatos totius conuentus nomine de pace inter dissidentes agi. Lecti ad eam rem Spitco Melstinius Cracouiensis, Sendiuoius Subinius Calisiensis palatini, Nicolaus Bogoria Zauichostensis castellanus & Creslaus Sciucouius, uiri graues & prudentes cum literis Elizabethæ reginæ ad eã rem conscriptis. Qui cum ad Calisiã accessissent, imperarunt præfecto arcis Ioanni Lecosinio, ut sibi arcẽ traderet: nec ille renuit. Quanq; non constat hic sibi Dlugossus. Nam aliquanto inferius post cõstitutas inducias, obsessam tamen esse nihilominus Calisiam à factione Bartholomæi, quę eadem Vincentij palatini Posnaniẽsis fuit, memorat. nisi fortè paruit legationi Vincẽtius, non paruit aũt Bartholomęus. Peruicit aũt Vincentius, ut ea Ioãnis Calisiẽsis castellani fidei cõmitteretur. Inde reuersi Cracouiensis & Calisiensis palatini, in Vngariam ad reginã profecti sunt: sed qua de causa, non proditur. Reliqui uerò duo legati Posnaniã profecti, aduocatis dissidij capitib. & Radimi tantũ amnis interlapsu diremptis, inducias usq; ad octauũ Cal. Iulij, qui dies diui Ioannis Baptistę natalis est, inter eos confecerunt, ea lege, ut arces Domaratus in potestate sua retineret. Freqũetes deinde proceres atq; equites Siradiam ad constitutam diẽ conuenere, & omnium penè sentẽtiæ in Ziemouitũ Masouiorũ ducẽ inclinatæ erãt, ut ei cum Hedui-

Suidwa uictus & fugatus à Smoguletio. *Ostrorogum castellum.* *Oborniki oppidum.* *Bucum.* *Comitia Siradiæ.* *Oratores Vngari ad comitia.* *Poloni soluti religione iurisiurandi Mariæ & Sigismundo dati.* *Comitia prorogantur.* *Minorum Polonorum legatio ad maiores.* *Sczucouius.* *Poloni oratores ad reginã.* *Siradiensia comitia.*

A Heduigis Ludouici regis filiæ coniugio regnum mandarent. Aduene
rat etiam Vuladislaus dux Oppolienſium, cum quo Ziemouiti ſoror
nupta erat, non ſine ſpe aliqua adipiſcendi regni, propterea ꝙ propin
quitate Cazimirũ regem attingeret. Is igitur Ziemouiti fautoribus ob
nixè refragabatur: ſed parum abfuit, quin ab eis caperetur, ni primorũ
ſenatorum autoritas interueniſſet. Fauebat & Bozenta archiepiſco-
pus Ziemouito. Atq; ei roganti, placeret ne regnum Ziemouito man
dari, magna acclamatione uniuerſus cõuentus aſſentiebatur. Sed unus
homo oratione ſua mox omnium uolũtates cõuertit. Iaſcus is fuit, ſiue
Ioannes Tencinius Voiniciẽſis caſtellanus, Andreæ, qui fuit palatinus
Cracouienſis, filius: qui impetrato ſilentio, in hanc ſententiam uerba fe
ciſſe dicitur: Non equidem conſenſum iſtũ & iudicia ueſtra reprehen
do, proceres: nec à Ziemouito alieno ſum animo. Sed uidete ne quã in
famiæ labem nomini noſtro Polono aſpergamus. Ego ſi integra ea no
bis res eſſet, liberaq; prorſus ſuffragia, tamen de re tanta conſultantib.
amplius deliberandũ eſſe cenſerem. Periculoſa eſt enim in re qualibet
incõſulta feſtinatio: & præceps conſiliũ ferè pœnitẽtia ſequitur. Nunc
uerò cũ mortui regis Ludouici filiæ fidẽ noſtrã obſtrinxerimus, per-
pẽdite cũ animis ueſtris diligẽtius, an ea præterita rectè nobis regẽ cre
are poſsimus. Equidẽ fallendi iuriſiurandi nunquam uobis autor ero.
Quòd ſi quiſquã eſt in hoc cœtu, qui religionẽ illã iuriſiurãdi, ſanctiſsi-
mum ſocietatis humanæ uinculum, paruipẽdat, ab hoc mihi liberè diſ-
B ſentire liceat. Neq; em̃ ego ita ſum inſtitutus, ut aut homines fidẽ meã
ſecutos mentiẽdo, aut Deũ mẽtium inſpectorẽ, quẽ uolens ſciensq; iu-
riſiurandi teſtem adhibui, peierando fallam. A' uobis quoq; patres, &
à genere noſtro talem mẽtem, ſeu uerius amentiã, Deus ut auertat, pre
cor. Quid igitur faciemus? dicet aliquis. Ergóne rege orbi, mutuis cæ-
dibus & inteſtinis bellis peribimus? Procul hoc omen Deus auferat.
Quid ergo? Dicam quod ſentio. Differendam ego hanc de creãdo no
uo rege conſultationẽ adhuc eſſe cenſeo. Adſunt hic oratores ſenioris
reginæ: quę mandata, ſiue adeò poſtulata ad nos attulerint, nõ ignora-
tis. His igitur ita reſpondendum eſſe iudico. Non mutare uos id quod
ſemel cum Ludouico rege ueſtro iureiurãdo dato cõſtituiſtis. Libera-
tos aũt à Sigiſmundi marchionis fide, libenter in Heduigi minore natu
filiã Ludouici fidem ſeruaturos eſſe. Sed quòd Polonia tandiu rege or
ba in maximo uerſet̃ diſcrimine, petere uos etiã atq; etiã à regina ſenio-
re, ut Heduigim filiã primo quoq; tẽpore ad uos mittat, diadema ritu ſo
lenni ſuſcepturam, & nupturam uiro ſibi nobisq; grato, & cum eo re-
gnum adminiſtraturam. Quòd niſi illa ad proximè uenturam Pente-
coſtem deſiderio ueſtro ſatisfecerit, tum demum teſtati, nõ per nos ſta
re, quo minus pacta conuenta cum Ludouico ſeruentur, ſiue Ziemoui
tum, ſiue quem alium uidebitur regem creabimus. Neq; enim eouſq;
cunctantem, ne dicam ludificantem nos reginam expectare debemus,
dum funditùs interimus. Cunctis ſententia Ioannis placuit. Igitur in
eam itum, ac decretum factum eſt. In quo illud adiectum eſt, ut Hedui-

Vuladislaus dux Oppolienſium ad regnũ adſpirat.

Ioannis Tencinij oratio.

Comitiorum decretum.

gis adueniens, si regina esse uellet, reciperet se de consilio Polonorum A nupturam, & in Polonia cum uiro mansuram: & summo studio anniꝛ xuram esse, ut Velunensem Dobrinensemq́ꝫ tractum, & in Rusia quic quid Poloniæ detractum esset, recuperaret. Et cum hoc responso oraꝛ tores Vngari dimissi sunt, solutus'que conuentus. Instante autem Pen tecoste, frequentes proceres atque equites Sandeciam, qua Heduigim reginam designatam uenturam esse sperabãt, honoris illius causa proꝛ fecti sunt: sed illa ad constitutum tempus non uenit. Cæterùm palatiꝛ nus Calisiensis cum mandatis Elizabethæ ueniens, moram eius excuꝛ sauit, quòd diceret, eam cupientem Polonorum uotis satisfacere, Casꝛ souiam usqꝫ peruenisse: inde porrò commodè progredi non potuisse, imbrium ui & inundatione aquarum prohibitam. In hoc tamen eam esꝛ se, ut periculo se commissura sit potius, quàm ut ipsorum uoluntates offendat. Orare aũt, quod sine incõmodo ipsorũ fiat, ut ipsi Cassouiam ad se ueniant, & melius atqꝫ certius præsentes cum præsente omnibus de rebus constituant. Efficax fuit oratio palatini: quocirca cætera mul titudine domos reuersa, primores de senatu, nẽpe Dobeslaus Curosꝛ uancius castellanus, Spitco Melstinius palatinus Cracouiensis, Iascus Tarnouius Sendomiriensis, Vincentius Kempius Posnaniensis, Senꝛ diuoius Subinius Calisiensis palatini, ac Domaratus castellanus Posꝛ naniensis, & præfectus maioris Poloniæ, Cassouiam profecti sunt. Ibi noua pacta cum regina inita sunt: nimirum ut ad tertium Idus Nouem bris, quæ dies diui Martini episcopi memoriæ sacra est, Heduigis in B Poloniam ueniret, ac de sententia amplissimi consilij matrimonium ini ret. Quod si ea deinde, nullis liberis relictis, decederet, ut Maria soror cum sua posteritate ipsi in regno Polonorum succederet, uicissim'que idem ius esset Heduigi secundum Mariæ mortem in Vngaria. Ita sem piternum fœdus inter Vngaros & Polonos sancitum. Interim Zieꝛ mouitus dux ex actis Siradiensium comitiorum, & non obscuris pluri morum procerum studijs in magnã spem adipiscẽdi regni & coniugij Heduigis erectus, cum quingentis suis equitibus archiepiscopo ac Bar tholomęo Cosminio comitantibus, Cracouiam contendit, eo consilio, ut Heduigim ex Vngaria uenientem, si potiri coniugio eius aliter non posset, ui raperet. Nec eius aduẽtus in tam insigni comitatu latère Cra couiẽses ciues potuit. Quapropter in urbẽ intromissus nõ est, ueritis ciuibus ne per uim eam occuparet: sed in ædibus præpositi Clepariensꝛ sis, quas Bozẽta archiepiscopus, cum adhuc esset præpositus eius tẽpli ædificarat, diuertit. nec ibi diu perstitit. Nam cũ suspectũ se esse Craco uiẽsib. intelligeret, ueritus ne qua in se eruptio ex urbe fieret, postridie Corcinũ, quę etiã Noua ciuitas appellať, se recepit. Atqꝫ ibi quindecim dies Heduigis aduentũ, ac deinde Cassouiẽsis conuentus exitũ pręstoꝛ latus, in maiorem Poloniam præproperè abijt, ut maiorũ Polonorum studia propensiora in se, qꝫ minorũ retineret, augeretq́ꝫ. Spitconi uerò Melstinio maximè infensus, qđ aduersari eum sibi accepisset, oppidũ eꝛ ius Xianzũ incẽdit. Creditũ est aũt aduentũ Heduigis propter insidias Ziemoꝛ

Poloni primores Cassouiam profecti.

Fœdus Vngarorum cum Polonis.

Ziemouitus dux Cracouiã non intromissus.

Corcinum, Noua ciuitas.

Spitco Melstinius.

A Ziemouiti euitandas tamdiu prorogatum fuisse. Ille uerò posteaquam animaduertit nihil se dolis proficere, ad apertã uim conuersus est: missoq; Abraamo palatino Plocensi, & Creslao Dobeslai Crusuiciẽsis castellani filio, cũ expeditis copijs, plerasq; omnes Cuiauiæ munitiones in suam redegit potestatem, Petrasio Malocha pręfecto, & castellano Brestensi, qui Crusuiciæ præerat, cuius nomen non memoratur, fauentibus. Et quanquam ijs propter non obscura studia in Ziemouitũ Stiborius Moscicius successor datus erat ab Elizabetha, serò tamen is ex Vngaria uenit, occupatis iam à Ziemouiti exercitu arcibus: à Brestensibus modò oppidanis crudelitatẽ Ziemouiti formidãtibus receptus est: sed non multo pòst excedere oppido coactus, cum à Masouijs circũsessus esset. Accepto per deditionẽ oppido, multi oppidani in carcerem coniecti, & bonis multati: Lencicia quoq; per eundem Petrasiũ præfectum in Ziemouiti potestatẽ uenit. Igitur accesione Cuiauiæ & Lencicię auctus animo uiribusq; Ziemouitus, apertè iam regnum sibi uendicare: indictisq; uniuersę Polonię comitijs, Siradiã ad quintamdecimam diem Iunij cædes & incendia comminari his qui dicto audientes non essent. Aduenere Nicolaus Vuladislauiensis, & Stiborius Plocensis episcopi, & Bozenta archiepiscopus cum aliquanta maiorum Polonorum caterua. Ibi Ziemouitus ab archiepiscopo rex renunciatur, acclamantibus qui aderãt ex equestri ordine: coronabatur etiam, ni quidam graues uiri dissuasissent. Conuentu soluto, Ziemouitus Ca-

Cuiauiam Ziemouitus redegit in suam potestatem.

Lencicia Ziemouito dedita.

Siradiæ comitia.

Ziemouitus rex Polonorũ renunciatur.

B lisiam cum exercitu contendit, arcem'que cum oppido obsedit. Ibi se cum eo coniunxit Conradus dux Olesnicensium, cum trecentis hastatis adueniens, Odalanouiam mercedis loco, concedẽte Bartholomęo, sibi pactus. Quin ipsi quoque maiores Poloni per idem tempus rursus nouis motibus agitabantur. Nam Costrinensis & Camenensis castellani, & Virbenta Smoguletius facta manu Znenam archiepiscopi oppidum natura loci munitũ capere conati sunt: sed oppidanis petẽtibus dierum aliquot inducias, dum archiepiscopum dominum suum ea de re consulerent, concessere. Atque interim Gembice oppidum, quod in Ziemouiti partibus erat, diripuere. Bendimirus uerò Radicius eiusdem factionis homo, Camenum oppidum & arcem archiepiscopi per deditionem intercepit, cum Archiepiscopum à regina proscriptum, solum uertisse affirmaret. Porrò archiepiscopus numeratis quadragintaquinque marcis latorum grossorum, donatis'que insuper decimis Palucensibus, Znenam liberauit. Quo facto eius iritati Abraam palatinus Plocensis, & Slauecius uexillifer Masouiæ, qui Cuiauiam cum præsidio tenebant, Quecissouum oppidum eiusdem archiepiscopi cum circumiacentibus pagis depopulati sunt. Et iustè fortasis hæc mala tunc in Archiepiscopum ingruerunt, quòd & cathedrã illam, excluso alio qui ritè electus erat, interuerterat, & pactorum decretorumq; comitialium immemor, priuato consilio ad Ziemouitum transierat. Neq; hic tamẽ malorũ finis ei fuit. Nam Domaratus castellanus Posnaniensis, qui iam pręfectus maioris Poloniæ esse desierat, suc-

Calißia obsessa à Ziemouito.

Conradus dux Olesnicensiũ.

Poloniæ maioris motus.

Znena oppidum.

Gembice direptum.

Camenum interceptum.

Quecissouum direptum.

Archiepiscopi iusta pœna.

Znena interuersa.

cessore accepto Peregrino Venglesſinio, Floriani episcopi Cracouien A
sis fratris filio, ex Vngaria reuersus, cum socero suo Alberto palatino
Cuiauiensi, Grimala & Virbenta gẽtilibus Znenam ad eum uenit: cal-
lido'que commento persuasit, ut Grimalæ & Virbentæ Znenam ad
tempus obtinendam cõcederet, quod eum ab Elizabetha regina & Si-
gismundo genero eius hostem publicum iudicatum esse diceret: mis-
sos'que ab his ad summum Pontificẽ, qui amoueri eum ab archiepisco-
pa peterent, quod cũ Ziemouito sentiens, perduellis & iurisiurãdi sui
fœderum'q; publicorum præuaricator esset. Pactus est tamẽ ab eis Bo
zenta archiepiscopus, ut nihil hostile cuiquam facerent, neq; ullam po
stea impendiorum rationem ducerent. Per idem tempus Glogouien-
sium duces Henricus & frater eius rati commodam se nactos esse occa
sionem recuperandæ Vuschouæ in interregno, dum maior Polonia ci
uilibus bellis ardet, sumptis armis oppidum id ui capere adorti sunt:
sed reiecti turpiter ab oppidanis, territorium omne populabundi per-
uagati sunt. Hos igitur ut reprimeret Peregrinus præfectus maioris
Poloniæ, simul'q; ut Calisſiæ obsessæ opem ferret, delectum habere in-
stituit: sed paucis conuenientibus & nomina dantibus, nullum operæ-
precium fecit, bona tantum ecclesię Posnaniensis, & Lubinensis mona
sterij depopulatus est. Ad hæc Thomislaũ Vissotam cum fratre, quod
Poneciam Conrado Olesnicensium duci dedidissent, cæpit, & in uin-
cula coniecit. Deinde ad Poneciam profectus, arcem incensam à Sile-
sijs præsidiarijs, aduentum eius non ferentibus, instaurauit, non sine B
pressura & calamitate agrestium adscriptitiorũ Posnaniensis ecclesiæ,
qui circum Crobiam atq; Dolscum sunt. Alterum deinde delectum a-
pud Vinecium episcopi Posnaniensis pagũ agere instituit. Ad quem
frequentiores equites conueniebant. Sed eum Bartholomæus Cosmi-
nius disturbauit, cum ex inopinato impetum in eos fecisset, oppressos-
que armis & equis exuisset, ac nõnullos captiuos abduxisset. Hæc cum
ad minores Polonos, apud quos quieta erant omnia, & in Vngariam
perferrentur, minores quidem Poloni fratrum uicem doluêre: & indi-
ctis Cracouiam ad octauum Calend. Augusti, qui dies diui Iacobi apo
stoli memoriæ dicatus est, comitijs, exoratis'que Ziemouito duce, &
Bozenta archiepiscopo, ut ad ea comitia uenirent, de pace totius Polo
niæ & concordia cum eis diligenter egêre. Vix tandem inducias bime-
stres confecere. Tametsi perstitit nihilominus in obsidione Calisſiæ
Bartholomęus, magnis'que incommodis circumiacentes pagos & op-
pida, contemptis induc ijs, affecit, donec à Ziemouito ueniente absce-
dere & quiescere iussus est. In Cuiauia quoque præfecti & legati Zie-
mouiti aduersariorum bona nihilo secius uexabant. Porrò Elizabe-
tha regina, Sigismundum marchionem generum suum, atq; Demetriũ
Strigoniensem archiepiscopum cum duodecim millibus armatorum
in Poloniam misit, ad coercendum Ziemouitum & factionem eius, pa
candam'q; maiorẽ Poloniam. Transmisso autẽ Sigismundus Carpatho
monte, apud Sandeciã statiua habuit. Quò cum proceres Cracouien-
ses

Vuschouense territorium uastatum.

Ponecia arx incensa à Silesijs, à Polonis instaurata.

Idem, qui Odalanouius & Chotelius siue Chotecius.

Comitia Cracouiæ.

Induciæ.

Cosminius turbator.

Vngarorum expeditio in Poloniam.

Ases & Sendomirienses siue ultrò, siue euocati ad eum conuenissent disceptatum est, an Ziemouito bellum inferri fas esset, quòd alij negarẽt uiolandas esse inducias, alij contrà iam ab ipso priore uiolatas esse contenderent. Vicit'que hæc posterior sententia. Quapropter sumpsere & ipsi cum Vngaris contra turbatorem publicæ pacis arma. Per Radomiensem igitur oram pacato agmine in Masouiam pariter Poloni & Vngari duce Sigismundo ingressi sunt, & Ziemouito nusquam faciente pugnandi copiam, ditionem eius omnem acerbè igni ferro'que uastarũt. Cæterùm Ioannis fratris eius ditione abstinuere, propterea quòd is quiescebat, nec temerabat pacta cum Ludouico publicè de regno inita. Per idẽ tempus Peregrinus Venglesinius præfectus maioris Poloniæ, fiducia propinqui exercitus suarum partium erectus, facta aliquanta manu cum Vincentio palatino Posnaniensi Derslao Ostrorogo Santocensi, Sendiuoio Suiduua Naclensi castellanis, Arnoldo Valdouio, & nonnullis alijs, ad Znenam castra posuit, quòd archiepiscopus cum Ziemouito sentire uideretur. Sed repulsi ab oppido, in agrestes & suburbana sæuierunt: rapta'que præda Gnesnam profecti, domos archiepiscopi & sacerdotum diripuere: Naclense territorium, quod à Domarati factione tenebatur, uastauere. Domaratiani autem uicissim, cum præter Lecnum oppidum prædas agerent, oppidanos ad excutiendam prædam effusos persecuti, oppidum id cæpere & incendere. Porrò Drogosius Chrobrius præfectus Siradiensis Volboriam arcem episcopi Vuladislauiensis, conniuente Henrico canonico Vuladislauiensi, qui tunc ei post mortem Sbiluti episcopi præerat, intercepit, oppidanos'que & agrestes finitimos uexauit: ratus, his malis eò se adacturum esse collegium Vuladislauiense, ut fratri suo Nicolao episcopam mandaret. Sed eum spes fefellit. Nam Troiano præposito Posnaniẽsi & canonico Vuladislauiensi ea mandata est. Tametsi Vrbanus sextus pontifex maximus reiecta ea electione, Ioannem Cropidlonem Oppoliensis ducis filium, de Posnaniensi episcopa translatum Vuladislauiensem fecit. Cæterùm Sigismundus peruastata Masouia, in Cuiauiam duxit exercitum, & Breste undecim diebus obsedit. Induciæ deinde semestres cum Ziemouito usque ad pascha factæ interuentu Vuladislai Oppoliensium ducis. A' quo Domaratus, cum studium suum operam'que Sigismundo probare uellet, cum Saxonibus & Pomeranis mercenarijs è Cuiauia prædas agens, apud Inouuladislauiam non leue detrimentum acceperat, quòd per ditionem eius ipso inuito Cuiauiam infestasset. Interfuit autem illis pactis etiam archiepiscopus: & cum è Sigismundo cognouisset, se falsis terroribus à Domarato circumuentum esse, ut Znenam necessariorum & gentilium eius fidei cõmitteret, discedente Sigismundo, poposcit eos, ut eam sibi redderent. Negantibus autẽ illis, & impendiorum solutionẽ contra pacta cõuenta reposcentibus, cõstituta re clàm cum magistro ciuiũ & primoribus oppidanis, aduenlens receptus est in oppidũ: & eiectis ui Saxonib. Pomeranisq; præsidiarijs, Iarandũ decanũ Gnesnensem oppido præfecit.

Masouia uastatur.

Polonia turbatissima.

Gnesne domus sacerdotum direptæ.

Lecnum oppidum incensum.

Volboria arx intercepta.

Ioannes Cropidlo Vuladislauiensis episcopus.

Sigismundus Cuiauiam uexat.

Breste obsessum.

Induciæ.

Znena recuperata ab Archiepiscopo.

Dum

Lituani Masouiam populantur.

Dū hæc ita geruntur turbātur'q; in Polonia, Lituani occasionem bene gerendæ rei nacti, Iagellone Olgerdi filio duce Masouiam inuasere: Drohicinum arcem, quam Ioānes dux Masouiorum Keistuto duci socero suo, ciuili bello occupato, non ita multo antè unà cum Melnico, Camenecia, & Surasso interuerterat, obsidione uallauere. Fortè tunc aberat præfectus arcis, Sassinus magister curiæ, siue, ut uulgò dicunt, marsalcus ducis. Hic igitur ubi de periculo arcis, in qua nihil ipse præsidij reliquerat, accepit, cum subitaria triginta hastatorum & sexaginta balistariorum manu accurrens, & facto cuneo per medios hostes in arcem perrumpens, receptus est à suis. Qua eius audacia barbari de spe potiundæ arcis deiecti, abire parabant. Interim Rusi quidem, à quibus ora illa ferè habitabatur, proditionem cum eis pacti, arcem incenderunt, & per funes in stationes hostium sese dimiserunt. Lituani arcem flagrantem summa ui oppugnarunt, ne quod spacium nostris restinguendi incendij darent. Ita plurimi mortales partim hausti incendio, partim hostilibus telis necati sunt. Præfectus uerò cum paucis reliquis, omni ope desperata, uiuus in potestatem hostium uenit. Turbauerat Polonorum mentes Elizabetha regina, quòd Heduigim filiam ad constitutum tempus ipsis non mittebat. Itaq; frustra expectato Nouembri atq; Decembri mense, post initium noui anni 1384, Sendiuoius Subinius palatinus Calissiensis & præfectus Cracouiensis, de sententia episcopi & aliorum procerum Cracouiensis conuentus, cum nobilissimorum quorumq; adolescentum comitatu ad Elizabetham, Iaderam usque Dalmatiæ profectus est. Statum rerum Polonicarum, & postulata procerum diligenter exposuit, minas'q; precibus adiecit. Petebat autem ab ea, ut quamprimum Heduigim ad breue tempus in Poloniam mitteret, coronatam mox ipsi remissum iri pollicebatur, ut cum ipsa esset, donec adolesceret. Obsides' que ad eam rem nobilium filios, quos secum adduxerat, dabat. Nectere moras Elizabetha, & aliam ex alia excusationem quærere, ambiguis'q; respōsis Sendiuoium ducere. Quibus rebus exacerbatus ille, iram non obscurè præ se ferre, uelle'q; discedere. Quod ubi regina animaduertit, uerita ne is, in cuius potestate erat Cracouia, reuersus turbas cieret, Iascum siue Ioannem Tarnouium, castellanum Sendomiriēsem, ad occupandam arcem Cracouiensem misit: Sendiuoium autē discedere uetuit. Non latuit Sendiuoium reginæ consilium. Itaque unum de comitibus fidelem curriculo mittit Cracouiam, qui Tarnouij aduentū anteuerteret, curaret'q; ne arx ipsi dederetur, etiam si ipse extrema pateretur. Ipse uerò clàm sese Iadera euoluens, ferè intra uiginti quatuor horas sexaginta milliaria bene lōga, ut sunt Vngarica, crebrò mutando equos, emensus, Cracouiam lassus peruenit, & proceres de omnibus rebus certiores fecit. Indixerant Leuiam comitia minores Poloni ad secundam diē Martij: sed aduenien te Sendiuoio, Radomscos ea transtulere, ut maiores quoq; Poloni ad ea propinqtate loci inuitati uenirēt, et in cōmune de repub. cōsulerēt. Et frequētes ij cōuenēre, cū de legatiōe & reditu Sēdiuoij cognouissēt.

Drohicinum obsessum.

Drohicinum incensum.

1384 ann. Sendiuoius Subinius in Dalmatiam excurrit.

Reginæ consilia.

Subinij celeritas.

Comitia Radomscis.

Vbi

A Vbi cum multa de superbia & frustratione Elizabethæ, de sedandis intestinis dissidijs, ac de nouo rege creando, tractata essent, necq; tamen creatio noui regis malorum finem allatura esse uideretur, propterea quòd necq; foris pacem ob uiolata pacta cum Ludouico inita, necq; domi quietem in tantis animorum atcq; studiorum dissensionibus habituros se esse iudicabant, ad extremum placuit ut reginę animum adhuc leuiore legatione pertentarent, si fortè legati humilitas, quæ magnã offensionem & alienationem animorum significaret, pertinaciam reginę frangeret: deinceps uerò, ne quis omnino ad eam necq; publicè, neque priuatim proficisceretur. Statuta reginæ dies, octaua Maij, ut Heduigim Cracouiæ tandem sisteret, si regnare eam in Polonia uellet. Ni faceret, aliter sibi prouisuros esse. Hæc ut ita rata manerent, iureiurãdo mutuo se obstringunt. Missus cum his mandatis Prædislus Vauelius, equestri familia non illustri, commouit reginam, ita ut Sigismundum generum suum uiris, equis, armis'cq; instructum ad gubernandã Poloniã, tantisper dum adolescit Heduigis, mitteret. Quod ubi apud Polonos proceres percrebuit, indignati, ludibrio se esse fœminę, eius'cq; et Vngarorũ arbitratu sibi præfectos atcq; adeò dominos imponi: & Sigismundum peculiariter perosi, exercitum contrahunt, & Sandeciam contendunt. Inde Lubouuliam siue Liblium, quæ tunc Vngaricæ ditionis erat, legationem ad Sigismũdum mittunt: monent, ne se inuitis in Poloniam ueniat: si aliter faciat, pro hoste se eum habituros esse. Itaque repressit gradum Sigismundus: sed illud uicissim impetrauit à Polonis,

Senatusconsultum

Sigismundus marchio uetitus uenire in Poloniam.

B ut nonnulli de primoribus ad se uenirent, ac de rebus quibusdam secũ constituerent. Missi Spitco Melstinius, Sendiuoius Subinius, & Ioannes Tarnouius: à quibus illud modò impetrauit Sigismundus, ut aduentus Heduigis ad Pentecosten uscq; expectaretur. Author expectandi maximè Sendiuoius fuit, quòd ei Sigismundus receperat, liberaturum se esse nobiles illos adolescentes, qui post fugam ipsius Iaderæ detenti in custodia asseruabantur: qui ferè propinqui erant Sendiuoij. Necq; tamen præstitit promissa Sigismundus propter motus fortassis illos Vngaricos, quorum superius mentionem fecimus. Interim rursus non quiescebat maior Polonia: certatum'cq; est mutuis cædibus atque captiuitatibus inter proceres & equites. Quin & castella quędam magna ui oppugnata: inter quæ Bythinum fuit, Nicolai Lodij siue Lozij castellum, qui quòd in Domarati partibus erat, obsessus in eo & oppugnatus est à Vincẽtio palatino, Peregrino præfecto Posnaniensi, & Suiduua castellano Naclensi. Verùm ij non paruis incõmodis in oppugnatione acceptis, re infecta discesserunt, pagos tamen adiacentes diripuerunt, & incenderunt. Induciæ deinde inter dissidentes factiones factę. Quas cum Suiduua & Vissota Curnicius cõtemptu Domarati seruaturos se esse negarẽt, magnis incommodis à Domarato affecti sunt, direptis eorum oppidis Cazimiro & Samotulis, cum adiunctis pagis. At uerò Cracouienses & Sendomiriẽses proceres ad octauã diẽ Maij, queãdmodũ cõstituerãt, conuentũ rursus egere apud Sandeciã, Heduigis'cq;

Poloniæ maioris motus.

Bythin castellum oppugnatum.

Induciæ.

Cazimirum et Samotuli oppida direpta.

Sandeciæ conuentus.

gisq́ aduentum præstolabantur. Sed cum ea non ueniret, placebat rūr A
sus oratores mitti in Vngariam, ni Prædislaus Vauelius dissuasisset, quòd diceret, aut se mendacij, aut conuentū omnem leuitatis argutum iri, si cum cōstituissent, & reginæ denunciassent, neminem se deinceps neq́ publicè neq́ priuatim ad eā proficisci passuros esse, nouam legationem mitterent, contemptumq́ iri eam legationem. Itaq́ placuit in commune, ut mittenda legatione pariter & creando rege ad tempus adhuc supersederent. Sendiuoius uerò Subinius, cuius animum in primis angebat nobilium iuuenum detentio, priuatim in Vngariam profectus, perfecit tandem, ut Heduigis in Poloniam ueniret. Comitati sunt eam Demetrius, tituli sanctorum quatuor coronatorum presbyter Cardinalis & archiepiscopus Strigoniensis, & Ioannes Canadiensis episcopus, & plures alij proceres Vngari. Ad cuius aduentus famā exciti Polonorum proceres, cum frequēti nobilitate Cracouiam accurrēre: & qui tempori aduenerant, uenienti usque ad fines Vngariæ obuiam profecti sunt. Deducta Cracouiam honorificè cum perampla ac splendida aurea, & argentea, & stragulæ uestis supellectili, qualis decebat tanti regis filiam, Idibus Octobris, qui dies memoria diuæ Heduigis Legniciensis apud Polonos festus est, regina Poloniæ renunciata, & à Bozenta archiepiscopo solēni ritu inuncta & coronata est, magna omnium lætitia & fausta acclamatione: regniq́ amplissimi administratio teneræ puellæ commissa. Lenitum erat in animis Polonorum regis desiderium, propter suaues & liberales mores Heduigis reginæ, cum B uerecundia, modestia, prudentia, decentiq́ suauitate coniunctos: quarum uirtutum non uulgare cōdimentum erat, forma corporis eximia. Neq́ grauatim uiri muliebri imperio pariturí esse uidebanť, nisi ad domesticas procerū inter ipsos dissensiōes sedādas, & externorū bellorū impēdentiū metus parū authoritatis & præsidij fore in puella iudicassent. Nec satis in tuto reginæ pudor illa ætate, illaq́ forma, & necessaria cum uiris cōsuetudine sine cōiugio futurus erat. Ad hęc posteritati q̄q́ prospiciēdū erat. Itaq́ noua cura procerū animos incessit, de adiūgēdo reginæ marito, qui regiā dignitatē, & molē rerū maximarū rectè sustinere posset. Destinarat quidē Ludouicus rex adhuc uiuens generū sibi & successorē siue in Vngaria, siue in Polonia, Vilelmū Austriorum ducem, & puerū admodum in aula sua educarat, promisso ei Heduigis filiæ matrimonio. Sed non magnopere placebat Polonis eum habere regem, qui propter paternum principatum, lōgo spacio & interiectu terrarum distantem à Polonia, longius aliquando à regno abfuturus esset: nec multum opis princeps tenui fortuna & potentia domestica, Polonię in rebus dubijs afferre posset. Dum autem diutius de re tanta consultatur, commodùm aduenerunt oratores ab Iagellone, magno duce Lituanorum. Cuius genus explicandum nobis est prius, quàm cętera prosequimur. Erat apud Vitenen magnum Lituanorum ducē magister stabuli Gediminus, uir ambitiosus & excelsi animi, qui interfecto domino suo, dominatum inter suos arrripuit, & latè propagauit,

Heduigis reginæ aduentus in Poloniam.

Heduigis coronatur.

Heduigis mores & forma.

De rege consultatio.

Vilelmus dux Austriæ.

Lituanorū ducum stirps & propago. Gediminus.

A gauit, ſubacta magna parte Ruſsiæ. Huic ſeptē fuere filij, Montiuidus, ſiue Moniuidus, Narimundus, Olgerdus, Iauunutus, Keiſtutus, Koria tus, & Lubartus: filiæ item aliquot, de quibus unā Cazimirus ſecūdus rex Polonorum uxorē duxit, quemadmodū ſuperius expoſuimus. Inter filios uiuens adhuc Gediminus dominatū partitus eſt in hunc modum, ut Montiuido Kernouia & Sloninū, Narimundo Pinſcū de Ruſſis uel bello partum, uel pacto quæſitū, Olgerdo Creua, Keiſtuto Troci, Coriatho Nouogrodecum, Iauunuto uerò Vilna caput gentis obueniret. Nam Lubartus cum Ruſſam uxorem, Vuladimirienſium ducis filiā, quemadmodū ſuperius memorauimus, duxiſſet, ac ſocero hæres factus eſſet, nullā inter fratres ſortem accepit. Ex his Olgerdus & Keiſtutus cōiunctiſsimè inter ſe uixere, & uegetiora nacti ingenia, moleſtè tulerūt, penes Iauunutū nihili hominem principatum eſſe. Itaq; hi duo poſt mortē patris Iauunuti Vilna ac de principatu deturbādi con ſiliū cæpere, diemq; patrandi ſceleris inter ſe conſtituēre. Obuenerat etiam Olgerdo in Ruſsia Vitepſcenſis dominatus, cum unicam ducis eius oræ filiam uxorem accepiſſet. Itaq; cum eò profectus eſſet, non uenit ad conſtitutam cum Keiſtuto diem. Keiſtutus, ut conſtitutum erat, cum non contemnenda manu improuiſò Vilnam aduenienſ, arcem utramq; occupauit. Iauunutus inter primum tumultum elapſus, in ſylua à Keiſtutanis perquiſitus, captus, & Vilnam reductus, in uincula à fratre coniectus eſt. Aduenit paulo pòſt Olgerdus. Ibi præclarum in-

B ter coniunctiſsimos fratres certamen fuit, de principatu non ambiendo aut uſurpando, ſed recuſando. Keiſtutus Olgerdo uelut natu maiori concedebat: Keiſtutum uiciſsim Olgerdus ſibi eum habere iubebat, quem ei fortuna uirtusq; obtuliſſet. Tandem ſic inter eos conuenit, ut Iauunuti portionem inter ſe partirentur, principatus tamen cum Vilna penes Olgerdum maneret: neuter alterius ditionem iuuaderet: ſed uterque alterius commoda perinde ac ſua curaret. Sed quid ſeu bello, ſeu quauis alia ratione deinceps uteruis quęſiuiſſet, ex æquo ut inter ſe partirentur. His conditionibus fœdus inter eos ictum, & iureiurando mutuò ſancitum. Iauunuto uerò Zaslauienſis tractus in Ruſsia fraterna miſericordia datus. Potitus magno principatu Olgerdus, multa cū finitimis Cruciferis Pruſsienſibus, atq; Liuonienſibus bella uario marte geſsit, quæ perſequi hic nobis neceſſe non eſt. Suſcepit autem è Maria Ruſſa uxore Thuuerēſium ducis filia duodecim filios, Iagellonem, Skirgellonem, Suitrigellonem, Boriſſum, Coributhum, Vigūdum, Corigellonem, Narimundum, Languinum, Lubartum, Andream, & Buthauum. Ex his omnibus Iagellonem natu maximū dilexit pater, quòd eſſet præclara indole, ſucceſſoremq; ſibi in principatu, annuente Keiſtuto, deſignauit. Habebat & Keiſtutus ſex filios, Vitoudum, Patricium, Totiuillum, Sigiſmundum, Voidatum, atque Dougotum. Sed Vitoudum & ipſe ſucceſſorem ſibi præ cæteris deſignauit, quòd is & effigie, & uirtutibus, & uigore animi expreſsius patrem referebat. Inter hos duos, Iagellonem inquam & Vitoudum patrueles, ſumma e-

Gedimini filij.

Lituaniæ diuiſio inter filios Gedimini.

Olgerdi & Keiſtuti amicitia.

Olgerdus Vitepſcum dotale accepit.

Keiſtutus Vilna potitus.

Iaſnuta captus à fratre.

Præclarum certamen.

Fœdus inter Olgerdum & Keiſtutum.

Zaslauienſis dominatus.

Olgerdus princeps, ſeu magnus dux Lituaniæ.

Olgerdi uxor & filij.

Iagello princeps ſignatus.

Vitoudus.

rat animorum & uoluntatum coniunctio. Mortuo deinde Olgerdo, A anno Christi 1381, Iagello paterno principatu, fauēte Keistuto, potitus est. Erat apud eū gratiosus in primis Voidilo quispiā rusticanæ & obscuræ sortis homo, callidus & impiger: qui cum primùm pistrinā apud Olgerdū exercuisset, & industriā suam probasset principi, cubicularius ac deinde pollicitator ei factus est, fuitq; in intimis Olgerdi, quoad is uixit. Neq; Iagello quicquā de paterna beneuolentia in eum diminuit: quin sororem ei suā in matrimoniū collocauit. Quæ res nō leuiter Keistutum offendit. Id ubi animaduertit Voidilo, ueritus, ne eius authoritate honoris & gratiæ periculū adiret apud principē affinem, criminari Keistutū apud Iagellonē instituit: eoq; consilijs suis iuuenē perpulit, ut is clàm fœdus cū Cruciferis Prussiensib. aduersus patruū iniret. De eo fœdere Keistutus, Osterrodēsis cōmendatoris, qui filiā eius Ioanni Masouiorum duci nuptā de sacro fonte susceperat, proditione certior factus, tamē Vitoudo filio chari patruelis crimina diluente quieuit, donec Iagello bellū contra Polocēses, imperium suū detrectātes, suscepit. Quo cum ei magister Liuoniensiū Cruciferorū suppetias uenisset, tūc uerò sublata omni dubitatione Keistutus, cōtractis raptim copijs Vilnam inuasit, & in potestatē suam redegit. Accitoq; Vitoudo filio (neq; enim is arma cōtra amicū cęperat) deprehensa fœderū monumenta ostendit. Sed ab eo tamen exoratus, Vilnā modò cum summo principatu Iagelloni ademit. Cæterùm Creuam & Vitepscū retinere eū passus est. Voidilonē uerò in crucem egit. Sed non multo pòst, dum Keistu- B tus Coributū rebellem armis ad officium reducere nititur, siue ut Lituanorum annales habent, Nouogrodum Seueriēse oppugnat, Iagello non modò Vilnā proditione recepit, uerùm etiam Trocos oppugnatos per deditionē accepit. Deinde nouos uterq; compararunt exercitus: Keistutus è Samagitis ferè, Iagello è Prussis & Liuonibus: ille ut recuperaret Trocos, hic ut defenderet. Sed cum in conspectū uenissent, antequā infestis signis concurrerent, Iagello Keistutū & Vitoudū per speciem colloquij seuocatos cæpit: & Keistutum quidem cathenis uinctum, & Creuā missum in carcere necauit. Vitoudus uerò Vilnæ in custodia diutius asseruatus, neq; Lituanorum, neq; magistri Prussiēsium Cruciferorum, neq; fratrum & patruorum deprecationib. liberari potuit. Postea Creuā missus, & morti destinatus, uxoris misericordia doloq; liberatus est. Nam ea cum liberam haberet cōmeandi ad uirū potestatem, nocte quadā commutato cum una de duabus pedissequis habitu ueste muliebri indutum eduxit. Emissus ille in Masouiam ad Ioannem ducem affinem suum, atq; inde in Prussiam ad Cruciferos confugit. A' quibus obiurgatus primùm, q aduerso demū tempore suo societatē ipsorū expeteret, deinde benignè recreatus, & bene sperare iussus est: Iagello uerò dominatu pacato potitus. Quanq; enim fecerunt Cruciferi cum Samagitis, qui Vitoudo nō obscurè fauebant, impetū in Lituaniā, Trocosq; munitionē expugnarunt. Sed mox inde eiecti à Iagellone è Russia reuerso, ad sua sese receperunt. Hæc altius repetere libuit

Voidilo ex humili fortuna euectus.

Iagellonis fœdus clandestinum cōtra Keistutum.

Iagello bellum infert Polocensibus rebellib.

Vilna à Keistuto intercepta.

Voidilonis exitus.

Iagello Vilnā recuperauit.

Keistutus captus, & in carcere necatus.

Vitoudus in custodia seruatus.

Vitoudi uxoris amor coniugalis & uirtus.

Vitoudi fuga in Prußiam.

A buit, tum propter Iagellonis genus, tum ut lucem afferremus historię, quã deinceps de Lituanicis & Prussicis bellis, quatenus ad institutum nostrum pertinere uidebuntur, persequemur. Nunc ad intermissam seriem narrationis reuertamur. Ab hoc igitur Iagellone missi oratores, Skirgello & Borissus fratres principis, & Hanulo præfectus Vilnensis, perampla munera Heduigi reginæ attulerunt: coniugium eius regnumq; dotale principi suo petiuerunt, multa magna que pollicentes, quæ ad amplitudinem reipublicæ Polonę, ad incrementum religionis Christianæ pertinere uidebãtur. Non surdis auribus oratio illa à proceribus Polonis audita est. Cæterùm Heduigis abhorrebat à barbari matrimonio. Propositæ oratoribus causæ, quam ob rem non impetrarent, quibus de rebus uenissent, nimirum quòd Christianæ cum barbaro nuptæ esse non liceret, & quòd pacta iam quædam cum Vilelmo Austriorum duce de matrimonio prius intercesissent, adiecta ducentorum millium florenorum pactione, ni pactis conuentis statum esset. Ad hæc oratores responderunt: Quòd ad religionem Christianam attineret, Iagellonem cum cæteris fratribus Christiana matre natum, iam inde ab ineunte ętate Christiana religione imbutum, non alienum ab ea gerere animum, quamuis eius mysterijs de more initiatus non sit. Sed quòd multis principibus uiris petentibus hactenus negauit, id eũ Heduigi & matrimonio eius daturũ esse, ut se pariter & fratres, & gentem suã omnẽ Christianis mysterijs initiari sit curaturus. Illa uerò du-

Iagellonis legatio ad reginam & Polonos proceres.

Conditiones futuri matrimonij.

B centa millia ipsum etiam præstaturum, & si necesse sit, exoluturum se esse, thesaurosq; suos omnes & maiorum suorum in Poloniam comportaturum, & Lituaniam Poloniæ adiuncturum, ut eodẽ deinceps cum ea imperio censeatur. Permouebant hæc magnopere Polonorum animos. Magna uidebatur fore ad amplitudinẽ regni Lituaniæ accesio. Perutile nõ modò pacem, uerum etiam auxilium eius gentis adiũgere, cuius hostiles excursiones, quibus magna pars Polonię superiori tẽpore ad uastitatẽ redacta esset, perdifficulter cohiberent: præclarũ & gloriosum nomini Polono, si eius opera Lituania religionẽ Christianã susciperet. Verùm tamẽ nihil pręter senioris reginę sentẽtiã his de rebus statuẽdum esse uisum est. Ad quam Heduigis etiam prouocabat, cum aliter procerum postulationem rectè refutare non posset. Itaq; ad Elizabethã oratores in Vngariã ire iussi: missiq; cum eis de conuẽtu Polonorum Nicolaus Bogoria Zauichostensis castellanus, Vulodicus Ogrodenecius pincerna, siue suppincerna, ut uulgò uocãt, Cracouiẽsis, et Cristinus Ostrouius præfectus Cazimiriensis, optatum responsum retulere. Respondit enim eis Elizabetha: Si id Poloni ex re sua publica fore existimarent, non remoraturã se esse eorũ commoda, neq; religionis Christianæ incremẽta præcisurã. Nec multo pòst in Croatiã cum altera filia tendẽs, ab Horuato Bano de medio sublata est: quẽadmodũ superius memorauimus. Hoc respõsum Elizabethæ cũ in Poloniã relatũ esset, de uniuersi cõuentus sentẽtia (in quo tamẽ pauci aderãt de maiore Polonia, siue q Ziemouito ferè fauebant, siue quòd intestino bello

Lituani oratores in Vngariã profecti.

Elizabetha regina interfecta.

Polonorum legati ad Iagellonem.

distinebātur) Lituani oratores dimissi, & Vulodicus atq; Cristinus suprà memorati, itēq; Petrus Safranecius, & Hincia Roscouicius (nescio an Rogouius) legati ad Iagellonē cum eis missi sunt, ut eū ad cōiugium Heduigis & regnū Polonorū uocarēt, & secū adducerēt, si is suprà memoratas cōditiones accepisset, & iureiurādo suo stabilisset: una insuper adiecta, de recuperādis ijs, quæ in eū diē à iurisdictione Polonorum regum quoquo modo exciderāt. Cū Ziemouito autē trāsegit regina, his cōditionibus, ut is munitiones in Polonia sub interregno captas redderet: ac pro ijs decē millia sexagenarū Pragensiū ab ipsa acciperet: Cuiauiā aūt hypothecę nomine retineret, donec ea pecunia sibi numeraretur: captiui utrinq; dimitterent liberi: de iniurijs intra inducias ultro citroq; illatis & acceptis, delecti utrinq; arbitri arbitrarentur: pactum quod de Lencicia cū procerib. Polonis Ziemouitus iniuerat, esset irritum: deniq; Mogilnēse monasteriū idem Ziemouitus recuperaret, ac redderet. Dum hęc ita fiunt, interim Vilelmus Austrius certior factus de statu rerum Polonicarū, ac de propēsa Heduigis reginæ erga se uoluntate, siue eius ipsius nutu, ut creditū est, à Gneuosio Daleuicio gente Stregomio, succamerario Cracouiēsi (cui sese illa cōcredebat) ne ipse sibi deesset, admonitus & adductus, cum splēdido comitatu & apparatu magnisq; diuitijs Cracouiā inopinatus aduenit. Sed arcis ingressu Dobeslai Curosuācij castellani Cracouiensis, & aliorum procerum authoritate prohibitus, in urbe diuertit. Cōuenitq; cum eo identidē Heduigis regina in cœnobio diui Frācisci luce clara, aulico suo uirorum & puellarū comitatu stipata, & choreis indulsit. Quin fama etiā seu uera, seu falsa uulgatū est, eā consummādi cū illo matrimonij, priusquā Iagello ueniret, tanta cupiditate flagrasse, ut cū ille thalamo eius arceq; arceretur, ipsa portā arcis clausam effringere, & in urbe optatis nuptijs cū eo defungi tētarit, nisi Demetrius Goraius thesaurarius regni ei dissuasisset. Intelligens aūt Vilelmus apertè sibi Polonos proceres aduersari, simul de aduentu Iagellonis certior factus, post aliquantam morā clàm sese euoluit Cracouia, depositis apud Gneuosiū thesauris, quos secum apportarat. Vnde Gneuosius postea multas amplasq; possessiones sibi comparasse existimatus est: sed quæ tamen à liberis eius deinde turpiter distractæ ac dilapidatę sint. Aduentabat iam cum fratribus Iagello, & cum magno comitatu Lituanorum. Sed ei Heduigis nupturam se non esse præ se ferebat, Vilelmi amore capta: cui se à patre despōsam esse, eodemq; lecto paruulam cum paruulo cubuisse asseuerabat. Ab Iagellone uerò eò magis abhorrebat, q eum breui statura, deformem & barbarum barbaris moribus esse accepisset. Negabant proceres, ualere id matrimonium quod inter impuberes contractum esset. De Iagellone autem orabant reginam, ut maiorē reipub. & sanctissimę religionis propagandæ, quàm suarum uoluptatum rationem duceret. Vbi emollitus est muliebris animus, cùm multiplici persuasione & precib. tum legatione Zauissæ Olesnicij, qui ad cōtemplandā speciē moresq; Iagellonis per speciē salutandi missus, utraq; commodiora opinione in

Conditio adiecta.

Reginæ pacta cum Ziemouito Masouio.

Vilelmi Austrij aduentus Cracouiam.

Vilelmus arcis ingressu exclusus.

Heduigis reginæ amor erga Vilelmum.

Gneuoßij Daueli̇cij opes.

Heduigis alienus animus à nuptijs Iagellonis.

A illo esse renunciarat, tum demum pauci proceres ei obuiam profecti sunt: in quibus principem locum Spitco Melstinius palatinus Cracouiēsis obtinebat: qua re magnam is apud Iagellonem gratiam iniȷt: plures eum Cracouiæ cum regina expectarunt. Aduenit autem Cracouiā Iagello duodecima die Februarȷȷ, anno Christi 1386, qui fuit quartus post Ludouici mortem, habens in comitatu suo cùm alios complures duces atq; proceres Lituanos atq; Russos, tum Borissum & Suitrigellonem fratres germanos, & Vitoudum patruelem. Iam enim eum sibi reconciliauerat, & è Prusia reuocarat, concesso ipsi Grodnensi dominatu, Breste, Drohicino, Melnio, Bielsco, Surasso, Camenecia, Volcouisco oppidis atq; territorȷȷs, pactus sibi fidem & obsequiū eius, ita ut is ne legatos quidem quoquam se inscio mitteret. Lituanorum annales etiam Volyniam & Podoliam Vitoudo tunc datam esse à Iagellone memorāt. Sed certiora sunt quę nos ab ipso Vitoudo literis man data & consignata, in archiuo regio uidimus. His igitur comitatus Iagello uenit: adueniens, in thalamo Heduigim reginam, magna cum ad miratione eximiæ formæ eius, salutauit: postridie uerò perampla ei dona cum Vitoudo, Borisso, & Suitrigellone misit. Sed iam Iagellonis aduentus interregni & quartidecimi libri finem nobis faciat.

Iagello uenit Cracouiam.

1386 ann.

Iagellonis cum Vitoudo reconciliatio & pacta.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER QVINDECIMVS.

B

VVLADISLAVS IAGELLO REX.

De origine & moribus Lituanorū scripsimus in superioribus libris, quantum quærendo inuestigare, & è situ obscuritatis magis quàm uetustatis eruere potuimus. Nunc de religione pauca, quę ad rem pertinēt, nobis repetēda sunt, anteq; Iagellonis regnū stylo persequamur. Ad hæc usq; tēpora, quæ nunc persequimur, fuit gēs Lituanica priscæ multorū deorū, seu uerius dæmonum superstitioni dedita. Quin & ignē pro deo colebat, & eū in celebriorib. locis atq; oppidis perpetuū asseruabat. Fulmini quoq;, quod Percunū uocabat, diuinū honorem tribuebat. Lucos & eximias quasdā arbores in syluis sacrosanctas habebat, ita ut uiolare eas ferro nefas esset, nec impunè erat tale quicquā ausis. Nam uiolentia dęmonū uel interibāt subitò, uel mēbro aliquo capiebant. Viperas item atq; serpētes diuinitatis non exortes esse credebat, & alebātur ȷȷ quasi lares quidā familiares in singulis domibus atq; familȷȷs: & lac eis libabatur, & galli gallinacei immolabātur. Erat'q; inauspicatū & exitiabile toti familiæ, quenquam ex his occidisse, aut uiolasse. Erat autem apud eos quotannis solenne sacrificiū sub initium mensis Octobris, post collectas fruges, ad quod frequentes cum uxoribus & liberis & seruitȷȷs conueniebant, ac toto tri-

Lituanorum superstitiones.

Dȷȷ Lituanorum.

Serpentes pro dȷȷs habiti.

Sacrificium solenne.

Humanæ uictimæ. duo epulabantur de his quæ dijs mactarant & obtulerant. E' bellis etiam reuertentes manubias, & unum aliquem de captiuis eximium ui- *Funerum ritus.* ctimæ loco igni cremabant. Corpora mortuorum cum preciosissima supellectili, qua uiui maximè usi erant, & cum equis & armis cremabant, & ad busta propinquorum lacte, melle, & mulso parentabant. Hos igitur errores cæteras'que omnes superstitiones Iagello, priusquam cum Heduigi matrimonium iniret, unà cum fratribus & proceribus, atque uniuerso comitatu suo, exceptis ijs qui iam apud Russos ini- *Iagello baptisatus Vuladislai nomē accepit.* tiati erant, abdicare iussus, quartadecima die mensis Februarij à Bozenta archiepiscopo, & Ioanne episcopo Cracouiensi, sacro fonte ablutus, & Christianæ religioni initiatus, Vuladislai nomen accepit, & *Lituania, Samagitia & pars Rußiæ adiuncta Poloniæ.* mox matrimonium cum regina solenni ritu contraxit: Lituaniam'que omnem cum Samagitia, & ea parte Rusiæ, quæ in ditione eius erat, Poloniæ iure sempiterno adiunxit, & in unum corpus redegit, iureiu- *Fideiussores et obsides.* rando interposito. Ad hæc Vitoudus cum Michaele duce Zaslauiensi, & Lubarto, pro ipso his ipsis de rebus reginæ & proceribus Polonis fidem suam obstrinxere, & obsidum loco fuere. Quarto autem die pòst unctus ab archiepiscopo, diadema regium nouum suscepit. *Vuladislaus Iagello coronatur.* Nam uetus in Vngariam à Ludouico asportatum, nondum ad eam diem reportatum erat. Sequenti die in urbem solenni pompa deductus, *Corona Polonica in Vngariā asportata.* & in foro posito solio collocatus, iusiurandum à Cracouiensibus & alijs oppidanis de more accepit. Lituani quoque & Rusi duces atque pro- *Lituani et Rußi duces iurant in uerba regis & reginæ.* ceres, qui tunc aderant, in uerba regis & reginæ iurarunt: consignatisque diplomatis in fide & clientela ipsorum & regni Polonici se cum ditionibus suis deinceps semper fore promiserunt. Idem postea cæteri quoque fecerunt. Extant'que in archiuo regio ea diplomata sub titulis & signis Demetrij Coributhi, Nouogrodēsium Seuerianorum ducis, & octo ducum procerum'que eiusdem ditionis pro Coributho fideiubentium: Skirgellonis, Alexandri Vigundi Kernouiensis, Theodori Lubarti Luscensis & Vuladimiriensis, Basilij Pinscensis, Vulodimiri Kiouiensis, Simonis Languini filij, quem rex Nouogrodo præfecit: Georgij Dougoti, Georgij & Andreæ, Michaelis filiorum, ducum. Indultum'que est conuiuijs, choreis, & lusibus complures dies. Per quos *Cruciferi Lituaniam populantur.* dies magister Cruciferorum Prusiensium Conradus Celner, spreta inuitatione regis & reginæ, qua ad nuptias per Demetrium Goraium inuitatus erat, hostiliter in Lituaniam, uacuā tūc ducibus & militibus, *Lucomlia capta.* duplici agmine inuasit: & longè latèque eam depopulatus, Lucomliam arcem ui cæpit: & Andream Iagellonis fratrē apud Russos religionem *Andreas regis frater.* Christianam professum, quo authore & concitatore expeditionē illam *Polocensium deditio.* in Lituaniam susceperat, cum præsidio in ea reliquit. Cui se Polocēses quoque dediderūt. Russorū historia non à Prusiēsibus, uerùm à Liuoniensibus Cruciferis Andream hunc adiutum esse memorat. Quod sanè probabilius est: quandoquidem uiciniores ij sunt Polosco & Lucomliæ: extant'que in archiuo literæ induciarū, anno sequenti inter Lituanos & Liuones cōstitutarū. Nisi fortè & hi & illi operā Andreę nauarūt. Id quod

A quod inde non malè colligitur, quòd noster Dlugossus memorat, Cru
ciferos duplici agmine Lituaniam tũc infestasse. Eodem autem tempo
re ex composito Russorum Smolensciorum dux Suetoslaus Lituaniã
& ipse circum Vitepscum & Orsam uexauit, & Mescislauiam oppu-
gnauit. Hęc ubi accepit Iagello, mox Skirgellonem & Vitoudum cum
Lituanis & cum Polonis uoluntarijs in Lituaniam misit, qui festinan-
tes, cum Cruciferorum exercitũ Lituania excessisse didicissent, Lucom
liam partim trucidato, partim eiecto Andreæ pręsidio, receperunt. In-
de ad Mescislauiam profecti, nihilo maiori negocio omnem eam oram
in potestatem suam redegerũt: Suetoslao'que interempto, filium eius
Georgium, iurare in uerba Vuladislai & Skirgellonis iussum, Smolẽ-
scijs præfecerunt. Poloscum quoque recuperarunt, ac de authoribus
defectionis pœnas sumpserunt. Dedit & Andreas dux postea temeri-
tatis suæ pœnas, toto triennio in arce Chencinensi squalore carceris cõ
fectus. Cæterùm rex ipse Iagello perfectis ritè solennibus regni manda
ti cerimonijs, ad pacandam maiorem Poloniam animum intendit: pro
fectus'que eò cum Heduigi regina & magno comitatu armatorum mino
rum Polonorum, Posnanię Pascha sacrum peregit: & Grimaliorũ atque
Nalenciorum familias, capitalibus odijs dissidentes, cum ducibus suis
Domarato & Vincentio palatino, de quibus superius multa comme-
rauimus, in concordiam redegit. Bona ecclesiastica à quibuscunque per
uim siue dolum occupata erant, iustis dominis restituit. Bartholomæũ
B Cosminium prædonicam exercentem, & uenire ad se recusantem pro-
scripsit: Odalanouiam uerò arcem eius in suam potestatem redegit: Io-
annem Venetiũ, gente Plomeniũ, iudicem terrestrem, ut uocãt, Posna
niensis cõuentus, qui propter iniusta iudicia, & scelera perpetrata, cru-
enti dæmonis cognomentum meruit, confiscatione bonorum & car-
cere puniuit. Cum autem Gnesnam uenisset Vuladislaus, & commea-
tum, seu stationem, ut uocant uulgò, à collegio eius basilicæ petisset,
nec impetrasset, fertur more barbarico pignerasse facultates adscripti-
tiorum ecclesiæ: sed cum eam ob rem sacris ciuitati interdictum esset à
Nicolao Strosbergo, pręposito & uicario Archiepiscopi, Posnania or
to, reprehẽsus à regina Vuladislaus, pignora capta reddi iussit. Ibi illa
suspirans: Pignora quidẽ reddemus, inquit, agrestibus, cęterùm lachry
mas quis eis reddet? Pium reginæ dictum, & sempiterna memoria di-
gnum. Sic tunc res maioris Poloniæ perturbatas admodum, placidè
Vuladislaus composuit. Autumnus totus cum æstate his rebus con-
stituendis datus: hyeme & subsequentis anni initium Vuladislaus no-
uus rex ingenti procerum & equitum Polonorum caterua stipatus u-
nà cum regina in Lituaniam se contulit: archiepiscopum Gnesnensem
& multos sacerdotes ac pios homines secum duxit. Ziemouitus e-
tiam & Ioannes Masouiorum, & Conradus Olesnicẽsium duces eum
comitati sunt. Conuentu Vilnam indicto ad initium quadragenarij
ieiunij, conuenerunt eò Skirgello Trocensium, Vitoudus Grodnen-
sium, Volodimirus Kiouiensium, & Coributhus Nouogrodensium
H 4 duces,

Smolensciorũ dux Suetoslaus Lituaniam infestat.
Lucomlia recepta.
Smolenscij à Lituanis & Polonis subacti.
Poloscum receptum.
Andreas dux in carcerem compactus.
Vuladislaus rex in maiorẽ Poloniam profectus.
Grimalij & Nalencij recõciliati.
Ecclesijs bona sua reddita.
Barth. Cosminius proscriptus.
Odalanouia regi quæsita.
Iudex iniustus punitus.
Commeatus seu stationes ab ecclesiasticis regi negatæ.
Heduigis reginæ pietas.
Vuladislai regis cum regina profectio in Lituaniam.
Lituanorum conuentus.

duces, fratres principis, & infinita equitum plebis'que multitudo. Ibi de religione Christiana populariter suscipienda, ac de exterminando cultu falsorum deorum & omni superstitione diligenter actum, ipso rege maximam ei rei nauante operam, non solum hortando & orando, & præmijs inuitando, sed etiam docendo, cum nostri sacerdotes linguæ imperiti essent: ipse autem Rusicam callens, Polonos loquentes intelligeret. Ægrè gens barbara maiorum suorum religiones relinquebat. Sed cum iussu regis sacer ignis extinctus, templum ara'que eius diruta, & adytum, unde oracula à sacerdote edebantur, euersum Vilnæ esset, necati'que serpentes, & succisi luci nulla cuiusquam læsione, quod præter opinionem barbarorum acciderat, tum uerò barbari uanitate sua agnita, alacriores ad principum suorum religionē facti, & aliquot diebus capita religionis, quod Symbolum uocatur, & orationem Dominicam, pio rege nullum laborem subterfugiente, edocti, Christianis mysterijs de more initiati sunt. Sed cum immēsi laboris esset, singulos sacro fonte tingere, nobilioribus tantū hic honor habitus: reliquum uerò uulgus turmatim distributum, aqua lustrali siue sacra à sacerdotibus conspersum est, unum'que nomen cuique turmæ tam uirorum quàm mulierum inditum. Plurimam ex his multitudinem rex aduectis è Polonia pannis laneis & calceis uestiuit, cum ad eum diem gens illa conficiendarum earum rerum ignara esset, sed aduectitijs tantum nobiliores ueterētur: nam uulgus agreste peronibus magna ex parte etiam nunc utitur, & lineis uestibus pelliceis'que tunc utebatur. Basilica deinde Vilnæ condita, & reditibus amplis atque sacerdotijs locupletata, ac diui Stanislai memoriæ à Bozenta archiepiscopo consecrata est, institutus'que in ea episcopus, Andreas Vasilo Polonus, gente Iastrembecius, de Franciscanorum sodalitate, qui Elizabethæ reginæ à confessionibus fuerat. Septem pręterea parœciæ à rege constitutæ dotatęque, Volcomiriensis, Missogolensis, Nemencinensis, Mednicensis, Creuensis, Obolcensis, & Hainensis. His omnibus templis regina plurimam supellectilem ad cultum diuinum accōmodam largita est. Remissa deinde regina in Poloniam, Vuladislaus rex totum annum propagandæ in Lituania religioni Christianæ uacauit, plurima'que loca per se ipse obiuit. Dobrogostium uerò Posnaniensem episcopum ad Vrbanum Pontificem allegauit, ei'que se dicto audientem fore solenni regū Christianorū more promisit. Deinde Vitepscum & Poloscum profectus, nouos motus sedauit, sumpto de seditiosis supplicio. Inde Vilnam reuersus, Skirgellonem fratrem pro se summæ rerum apud Lituanos præfecit: legem condidit, ne Rusis & catholicis matrimonium inter se contrahere liceret, nisi Russus uel Russa à suis ad nostros transiret. Aliam item, qua bona ecclesiastica omni onere, labore, pensione, & iurisdictione principis & profanorum quorumuis liberauit. Sorori Alexandræ, Ziemouito iuniori Masouio in matrimonium collocatæ, magno apparatu nuptias fecit. Radomiensem ditionem nouo affini in dotem promisit. Reuertens autem in Poloniā, per Rusiam iter

Vuladislai Iagellonis studiū propagandæ religionis Christianæ.

Ignis sacer extinctus, & luci succisi.

Vuladislaus rex euāgelistæ & catechistæ fūctus officio.

Baptisatio Lituanorum.

Lituanorum uestitus.

Vilnensis episcopa & basilica condita.

Parœciæ primæ Lituanicæ.

Heduigis reginæ pia munificentia.

Vitepscum & Polosciū pacata.

Skirgello Lituaniæ præfectus à rege.

Lex de matrimonio dispariū in religione.

Ecclesiastica immunitas.

Alexandra regis soror cum Ziemouito Masouio nupta.

A iter fecit, Creslaumq́ Curosuanciū castellanum Sendomiriēsem Lusco præfecit: Leopoli Petrum palatinū Moldauiæ siue Valachiæ cum proceribus ipsius solenni iureiurando adactos, in fidem & clientelam accepit, cum ij ab Vngaris sub interregno defecissent. Nec diu post discessum regis quietæ res fuerunt in Lituania. Cum enim esset æmulatio inter Skirgellonem & Vitoudum, & indignū duceret Vitoudus, excelsi animi uir, deteriori parêre, nec stare promissis regē, aut respondere spei meritisq́ suis animaduerteret, nec ignoraret etiam Skirgelloni homini feroci, & lingua manuq́ prompto, & qui per ebrietatem compotores suos plerunq; ferro peteret, uicissim se suspectum esse, metuens eius insidias, Grodno & Breste arcibus suis ualido præsidio firmatis, in Masouiam ad Ioannem ducem sororis suæ maritum cum Anna uxore profugit: inde ad Ziemouitum eius fratrem se contulit. Sed cum ab utroque malignius tractaretur, in Prusiam ad Cruciferos contendit. A' quibus comiter acceptus & habitus est, quòd ij per eū facilè se Samagitia & Lituania potituros esse sperarent. Commoratus autem ibi aliquandiu, administrationem rei familiaris & linguam Germanicam aliqua ex parte didicit. Interim Lituania & Cruciferorum Prusiensiū pariter & Liuoniensium armis uexata est, & in duas factiones, quarum altera Vitoudo, altera Skirgelloni fauebat, diuisa, intestinis dissidijs laborare cœpit. Veritus autem Vuladislaus rex, ne Vitoudus Vilna, quod caput gentis esse diximus, Russorum impensius ipsi fauentium B proditione per inscitiam & ignauiam Skirgellonis potiretur, misit eò Nicolaum Moscorouium procancellarium Polonię cum mediocri militum Polonorum præsidio, & apparatu bellico, ut arcem utranq; tueretur. Icerat quidem Vitoudus fœdus cū Cruciferis, & spe potiundæ Lituaniæ ab eis onerabatur: sed cum suspectam eorum fidem, siue uana suspicione, siue coniecturis quibusdā habere cœpisset, clàm sibi per internuncium, Vuladislaum regem, proditionem Russorum & Lituanorum metuentem, reconciliauit: & accepta ab eo spe adipiscendi principatus, siue magni ducatus, ut uulgò dicunt, in Lituaniam insciētibus Cruciferis reuertit, & in itinere tres arces Cruciferorum Samagitis cōfines, Iurgēburgum, Mergenburgum, & Nauanzum uel Neihansum fortè, cum uelut socius & amicus intromitteretur, cæpit & exussit: præfectis & præsidiarijs militibus Cruciferorum partim cæsis, partim in seruitutem abductis, ut aliquot tamē cum munere ab hostibus ad suos rediret. Cum autem spem sibi datam à rege diutius duci uideret, consilium cępit Vilnæ per proditionem capiendæ. Verùm fraude intempestiuè detecta, spe frustratus, in Prusiam, recōciliatis sibi per literas & internuncios Cruciferis, sese recepit, indéq; biennio Lituaniam cū auxilijs Cruciferorum infestauit. At in Polonia lites & simultates inter regem & reginam suspicionibus quibusdam ac susurronum delationibus excitatæ eousque increuerant, ut non longè essent à dissidio, ni primores intercessissent. Conuenit tandem, ut delatores utrinque ederentur. Editus Gneuosius Daleuicius succamerarius Cracouiēsis, qui

Lusci præfectus Polonus.
Valachia in fidem regis Poloni uenit.
Lituanorum ducum dissensio.
Vitoudi fuga in Masouiam, & mox in Prussiam.
Lituania uexata à Prussis & Liuonijs.
Nicolaus Moscorouius cum exercitu in Lituaniam missus.
Vitoudus regi reconciliatus, redit in Lituaniam.
Cruciferorum arces à Vitoudo exustæ.
Vitoudus iterum transit ad Cruciferos.
Lituania à Vitoudo uexata.
Simultas inter regem & reginam.

sanctissimam fœminam Heduigim reginam clàm apud maritum regẽ A probri insimularat, quòd diceret, absente illo Guilelmum Austrium secretò Cracouiam uenisse, & aliquot diebus cũ regina consueuisse. Qua de re satisfecit regina regi iureiurando: cæterùm in Gneuosium iudicium de infamia Visliciæ in conuentu procerum institutum est. Ibi accusatus, damnatusq́;, cum non probasset quæ dixerat, nec dixisse se negare posset, ex decreto iudicij, mentitũ se esse clara uoce & latratu sub ter scamnum edito professus est. Est autẽ ea grauissima apud Polonos & infamię plena mẽdacij retractatio, quę fit publicè latratu canino adiuncto. Ita sublata omni suspicione, amor cõiugalis est inter regem & reginam redintegratus. Per illud tempus cũ Bozenta archiepiscopus Gnesnensis esset mortuus, Ioannes Cropidlo, quemadmodũ prius Posnaniensem, ac deinde Vuladislauiensem sedem inuaserat, Gnesnensem etiam, neq; suffragijs collegij, neq; regis cõmendatione adiutus, unius de duobus, qui de pontificatu maximo tunc cõtendebant, authoritate inuadere conatus est. Sed rege aduersante neq; Gnesnensem adeptus est, & Vuladislauiensi excidit, Henrico Legniciẽsi duce successore accepto. Cum autẽ pertinacius de archiepiscopa litigaret Cropidlo, captus à Sbigneo Brezio marsalco regni, & omnibus facultatibus exutus, regisq́; iussu dimissus, inopem uitã aliquot annis egit, donec Camenensis episcopus in Pomerania, ac deinde Hẽrico mortuo, & Nicolao Curouio successore eius ad Archiepiscopam translato, Vuladislauiensis iterum rege indulgente factus est. Bozentæ autem Dobrogostius B Nouiduorius episcopus Posnaniẽsis, qui Cropidloni Vuladislauiam trãslato successerat, uolũtate regis successor datus est. Fecit dein de Vuladislaus rex anno Christi 1390 expeditionẽ in Lituaniam, ut gliscens inter Lituanos & Russos studio partiũ dissidium reprimeret, Vitoudi'que potentiam frangeret, atque excursiones arceret: cuius iuuandi gratia Cruciferi Prusienses exercitum in Germania comparabant. Tenebantur Vitoudi præsidijs arces Breste, Camenecia Polessensis, & Grodnum, è quibus crebræ fiebant in finitimas oras excursiones. Eas igitur arces primùm rex in potestatem suam redigere adortus, Breste intra decimum diem cæpit, & Hinciam Roscouicium equitem Polonum cum præsidio ibi collocauit. Inde cum Poloni milites impatientia frigoris (nam initio Februarij hæc agebantur) & pabuli commeatus'que penuria misionem efflagitassent, cum aulico suo comitatu, & paucis uoluntarijs, qui nongentorum numerum non explebant, ad Cameneciam castra mouit, captam'que nullo negocio arcem Zindrami Mascouicij equitis Poloni fidei commendauit. Inde porrò nihil paucitate suorum ac dubia Lituanorum & Russorum fide deterritus, transmisso Nemene fluuio, ad Grodnum castra metatus est. Ibi conuenere ad eum Skirgellonis, Vulodimiri, & aliorum Lituanorum ac Russorum ducum atq; procerũ non contemnendę copiæ. Coributhus uerò Nouogrodensiũ Seuerianorum dux cũ Rusis de religione sentiens, per seipse cum insigni equitatu in castra regis fratris uenit.

Gneuoßius Daleuitius infamia notatus.

Mendacis obtrectatoris pœna apud Polonos.

Ioannes Cropidlo archiepiscopa exclusus à rege, & Vuladislauiensem episcopam amisit.

Cropidlo episcopus captus.

Dobrogostius archiepiscopus Gnesnensis.

1390 ann. Vuladislaus rex ducit exercitum in Lituaniam.

Breste captũ.

Camenecia capta.

Grodnum obsessum.

His

A His copijs Grodnum, cum non facilè ui caperetur, obsessum est. Non latebant hęc Vitoudum, nec ignorabat is, Grodnenses diuturnam obsidionem ferre nō posse. Properè igitur cum non parua Prussorum & Cruciferorum manu in auxilium suis aduenit, ac cis Nemenem ergio nè arcis castris positis, nouam arcem in aggesto de terra tumulo munire instituit. Verùm nihil ea re obsessi releuabantur. Et iam inferior arx inspectante ipso expugnata erat. Igitur intermisso cœpto opere, ferream is cathenam nauibus deuectam per flumen ad arcem deligauit, ea'que continuatis nauibus in flumine pontem iunxit, quo facilius laborantibus suis subueniret, commeatum supportaret, ægros atq; saucios ad se transferret, & pro his recentes submitteret. Contra id opus regij milites ingentes piceas siue pinastros in ripa succisas, & in amnem deiectas secundo flumine impulerunt: quæ impetu rapidi amnis celeriter delatæ cathenā perruperunt, nauesq; nonnullas cum hominibus obluctantibus attriuerunt ac demerserunt. E' quibus unus quispiam Germanus in ulteriorem ripam ad regia castra frustra inclamantibus suis, ut in undis periret potius, quàm in hostium potestatem ueniret, enatauit. de quo rerum hostilium status omnis cognitus est. Insequenti autem nocte Vitoudus cum suis desperata defensione arcis, fugienti similis discessit, & arx post quinquagesimum obsidionis diem in ditionem regis uenit. Nec sanè multo leuior ea obsidio obsidentibus quàm obsessis fuit. Tanta enim rerū penuria ij quoq; pressi

Vitoudus cum Cruciferis. Grodnēsis arx capta.

B sunt, ut uix ater ac de siligine pariter cum spicis molita factus panis (quali etiamnum uulgus Latinorum ferè utitur) militibus ad uescendum suppeteret: equis uerò frondes arborum ac uetus palea de rusticanis tugurijs detracta, ac per quatuordecim miliaria petita pabuli loco esset. Ab ea Grodni deditione Vuladislaus profectus in maiorem Poloniam, Varcislaum ducem Pomeranorum Scecinensium ritu solenni iuratum, in fidem & cliētelam suam atq; regni, & in societatē contra Cruciferos Prusienses accepit. Extat enim in archiuo regio diploma Varcislai hoc anno conscriptum: quo is profitetur, se iusiurandum eo nomine regi & regno dedisse, idemq; Boguslaum fratrem facturum esse Pysdris: & pro tertio fratre Barnimo itidem promissurum esse, promittit. Recipit etiam se Naclum regi esse redditurum, recepta ab eo Bydgostia. Extat & alterum diploma omnium horum trium fratrum biennio antè conscriptum & consignatum, quo ij redditam sibi esse à rege Bydgostiam testatum faciunt, certum'que modum auxiliorum & muniorum uti clientes patrono, regi pollicentur. Quomodo autem Naclo potiti fuerint, quod reddebant, & Bydgostia, quam repetebāt rursus amissam exciderint, nihil compertū habemus: nisi fortè in interregno ac ciuili bello maiorū Polonorum, munitiones illas interceperant: aut Naclum quidem interceperant, Bydgostiā uerò post mortem Cazimiri itidem ducis Pomeranorū Scecinensiū, siue fratris, siue propinqui sui iure successionis sibi uēdicabāt. Superius eū memorauimus, eā inter alia ipsi à Cazimiro magno testamēto legatam,

Obsidentium patientia. Panis Lituanicus.

Pomeranorum duces in fidem & clientelam regis Poloni ueniunt.

Bydgostia concessa Pomeranis ducibus.

&

& à Ludouico concessam, rursusq; post mortem eius recuperatã esse. A
Interea uerò dũ rex expeditione Lituanica occupatus fuit, fertur Hedwigis regina alterum de Polonis exercitũ comparasse, & Iaroslauiam, Præmisliam, Grodecũ, Haliciam, Trebouuliã, superiorem Leopolim, & alias quasdã arces in Russia meridionali in potestatem suã redegisse, eiectis Silesijs & Vngaris, quorũ fidei arces illæ à Ludouico rege olim commendatæ erant. Maturescentibus autem segetibus, cum Lãcaster, Henrici regis Anglorum filius, cum permagna Anglorũ, Francorum, Teuthonumq; uoluntariorum manu in Prusiam piæ contra barbaros militiæ opinione uenisset, triplici agmine in Lituaniam itum est, Vitoudi uindicãdi restituẽdiq; prætextu, reuera autem ut Lituaniam sibi Cruciferi subiugarent. Ducebat autem unum agmen Vitoudus, alterum magister Liuoniensium Cruciferorum, tertium ipse dux belli Conradus Valerodus, magister Prusiensium. Apud Caunnam, quod oppidũ in confluente Nemenis & Viliæ fluuiorum situm est, eæ copiæ conuenere. Inde ad Trocos peruentum, & oppidum id crematum est. Hinc ad Vilnã castra mota. Ibi regij hosti aduentãti occurrere: commissoq; prælio, terga dedere, multis fortib. uiris amisis: inter quos clari maximè fuere, duces Simon Iauunuti, Glebus Suetoslai filius, & Ioannes Leo. Deinde arx Vilnensis inferior, quam Curuam uocãt, uixdum obsessa à proditoribus Russis & Lituanis succensa est. Et quo incendio cum sese Corigello frater regis subduceret, ab hostibus exceptus & capite plexus est. Cætera multitudo omnis in ea arce partim B absumpta incendio, partim ferro hostili crudeliter cæsa. Ad quatuordecim millia hominum ibi perijsse existimantur. Superiorem arcem Poloni cum Nicolao Moscorouio præfecto tenebant, nec aut clade suorum & conflagratione arcis, aut minis hostium & ostentatione capitis Corigellonis, ac ne acerrima quidem oppugnatione, qua pars muri non exigua deiecta erat, ad deditionem compelli poterant. Veriti autem proditionem, ipsi inter se custodias ac cætera defendendæ arcis munia, submotis Russis atque Lituanis, partiti sunt. Loca deiecti muri uel humo fimoque opplebant, uel corijs pecudum & iumentorum laxè prætendebant, & sic tormentorum ictus eludebant: denique corporibus suis hosti irrumpere conanti aditum obstruebãt. Skirgello quoque regius frater, noctu ferè cum suis Lituanis & Russis erumpens, non paruis detrimentis atque cladibus hostes afficiebat. Cum autem tres menses plus minus arx irrito labore obsessa & oppugnata esset, primis demum Octobris diebus hostes magna non modò profanarum, sed & sacrarum ædium uastitate, & inermium hominum atq; infantium cæde perpetrata, ab obsidione discessere. Nõ paucos tamen & ipsi fortes uiros in ea obsidione desiderauere. In his fuit Algardus comes Hoensteinensis. De ducibus autẽ hinc Narimũdus Iagellonis, illinc Totiuillus Vitoudi frater periere: hic quidẽ tormẽto ex arce ictus, ille uerò in singulari certamine uictus, captus & pedibus ex ulmo iussu Vitoudi suspẽsus, & sagittariorũ spiculis cõfectus. Depopulatus

Marginal notes: *Russiæ munitiones receptæ ab Heduigi regina.* — *Cruciferi Lituanis bellum inferunt.* — *Cauuna oppidum.* — *Troci incensi.* — *Lituani fusi à Cruciferis.* — *Arx Vilnensis inferior incensa à proditoribus Russis.* — *Corigello dux captus & occisus.* — *Strages Lituanorum.* — *Vilnensis arx superior à Polonis defensa.* — *Narimundus & Totiuillus duces interfecti.*

tus

A tus est deinde finitimam Prusiæ Samagitiam Vitoudus cum commendatore Ragnetensi, & præfecto Insterburgensi, quibus hoc negocij datũ erat à Cruciferis. Porrò Vuladislaus rex opem laturus afflictę patriæ, mense Nouembri cum magno apparatu armorum, cõmeatuq́ copioso uenit in Lituaniã, & nutantes dubiosq́ Russorum & Lituanorum animos liberalitate & largitione maximè lanearum uestium, quarum permagnam uim secum apportarat, confirmauit. Et quoniam Nicolaus Moscorouius præfectura se abdicat propter Skirgellonis superbiam & crudelitatem, hostiumq́ potentiam, & Russorum atque Lituanorum fluxam fidem, Ioannem Olesnicium Polonum gente Dembnium successorem rex ei dedit. Skirgellonẽ uerò ut Vilna amoueret, Kiouiensi oræ præfecit. Drohicinensem tractum cum Drohicino, Melnico, & Bielsco arcibus Ioanni seniori duci Masouiæ hæreditario iure donauit, pactus ut is tractus, sicut ad Poloniam pertinebat, ita deinceps quoque pertineret. Idem autẽ eius nomine dux regi præstaret, quod alij duces in Lituania præstent. Deinde hyeme rex in Poloniam reuertit. Cum Silesijs ducibus, Henrico Glogouiensi atq́ Stinauiensi, & Conrado secundo Olesnicensi & Cozlensi inducias pepigit, ea conditione, ut ij Calisiam ad se uenirent, ac de controuersijs atque damnis datis secum transigerent. Vnde apparet, ipsis aliquid dissidij cum Polonis intercesisse. De quo tamen nihil præterea compertum habemus. In Lituaniam deinde milites in supplementum, com-

Vitoudi excursio altera in Lituaniam.

Vuladislai expeditio in Lituaniam.

Ioannes Olesnicius.

Drohicinensis tractus Ioanni Masouiorum duci donatus.

Cum Silesijs induciæ.

B meatum, atque arma Olesnicio transmisit. Aestate sequenti rursus Vitoudus cum Cruciferis ad Vilnam duxit exercitum spe proditionis ab ijs, quibus exosus erat Skirgello, faciendæ inductus. Cognito uerò aduentu hostium Olesnicius præfectus, oppidum, ne receptaculo esset hostibus cremauit, septisq́ de uiridi robore extructis, aditum ad arces impediuit, & in uenientes hostes ad ædem Virginis matris, quam Franciscani sodales obtinent, impetum fecit: nulloq́ de suis amisso in arcem se recepit. Animaduersa nostrorũ audacia, desperataq́ ob amotum Skirgellonem proditione Vitoudus & Cruciferi paucis diebus soluerunt obsidionem: & ne nihil egisse uiderentur, reuertentes, Vilcomiriam & Nouogrodecum castella supra Viliam fluuium à Skirgellone condita, ui cæpêre, & incendêre, interfectis nostrorum præsidijs. Duabus deinde alijs excursionibus eadem æstate Lituaniam populati, Mednicos & Velzanos in Samagitia exussere. Hyeme uerò ad Caununam, quę regio præsidio tenebatur, profecti, tres munitiones in circuitu excitarunt, Neigardum, Metemburgum & Ritteruerderum. Et hęc quidẽ extrema Vitoudo cum suis concessa: reliquas uerò duas Cruciferi suis præsidijs firmarũt, & ex his subiectam oram infestarunt. Porrò Ioannes Olesnicius, ut hostium conatus reprimeret, Alexandrum Vigundum, regis fratrem, cum expeditis copijs ad expugnandas eas munitiones misit. Et tentauit is quidem Ritteruerderum, sed mox infecta re discesit, cum propè abfuisset, quemadmodum postea cognitum est, ut id caperet. Cæperat iam Vuladislaum

Vitoudus Vilnam rursus oppugnat.

Vilcomiria & Nouogrodecũ oppida incẽsa.

Medniki & Velzani uici exusti.

Caunum obsessum.

Commeatus Lituanis è Polonia suppeditatus.

eius belli satietas propter Polonicas occupationes, quibus distinebatur, & magnitudinē sumptuum. Cogebatur enim per omne id bellum frumento, larido, leguminibus & pecudibus submittendis non modò præsidiariorum, sed & Lituanorum ipsorum nobilium atq; populariū inopiam releuare, ne regionem hostilibus excursionibus peruastatā, & alioqui incultam ferè atq; sterilem desererent, & hostibus occupandam permitterent, néue ipsi ad eos deficerent. Itaq; Henricum, Ziemouiti Masouij fillium, qui Plocēsis episcopus post Sciborij mortem designatus erat, subornat, ut ad Vitoudū profectus clàm de pace ageret. Sublatus erat ueneno per eos dies Alexander Vigundus, regis frater, qui propter industriam atq; dexteritatem in rebus agendis & mores minimè barbaros regi charus fuerat, & Bydgostiā Inouuladislauiamq; ab eo acceperat, & Vladislai Oppoliensiū ducis filiam uxorē duxerat, sed nullos ex ea reliquerat liberos. De cuius morte Vitoudus uulgò insimulatus est. Hoc igitur extincto, facilius de pace inter regem & Vitoudum conuenit, cum rex ei principatum siue magnū ducatum, posthabitis fratribus germanis superstitibus, pollicitus esset, cùm quòd illos ignauos & uenationibus modò atque ebrietati deditos esse cerneret, tum ut se molestia belli Lituanici, & metu insidiarum Vitoudi liberaret. Hac igitur conditione Henricus Vitoudum Vuladislao reconciliauit: & ipse iam Hypodiaconus repudiato sacerdotio, filiam Vitoudi Ringalam uxorem duxit. Sed paucis diebus ueneno extinctus, temerati uoti pœnas dedit. Qua re cognita, Bonifacius pontifex, cum Plocense collegium sacerdotum alium sibi episcopum eligere cunctaretur, Mamphiolum propinquum suum episcopū dedit Plocensibus. Sed cum is possessionem episcopæ adipisci non posset, aduersantibus ducibus, sacroq; & equestri ordine, Iacobum Corskeuiū siue Curduanouium equitem Polonum, iureconsultum & auditorem palatij apostolici, in locum eius suffecit. Atque hic quoque ægrè receptus est. Vitoudus autem rebus suis cum Vuladislao ex animi sui sentētia compositis, Cruciferos atq; Teuthonas mercatores in Riteruerdero castello secum commorantes comprehendit, & incenso castello uinctos in Lituaniam abduxit. Abeuntem Cruciferi è reliquis duobus castellis persecuti, & adorti, paruo negocio fusi fugatiq; sunt, & castella à Vitoudo ui capta, & exusta. Veniēs autem Vilnam Vitoudus cum captiuis, & non contemnēda præda parta de Cruciferis, honorificè ab Olessnicio, quemadmodū rex iusserat, acceptus est. Quibus de rebus certior factus Vuladislaus, ad finem mensis Iulij properè in Lituaniam profectus, apud Ostrouum Vitoudum cum suo comitatu supplicem obuiū habuit: & clementer eum consolatus, cum Skirgellone in gratiam reduxit, cum ei rex promitteret, ac diplomate etiam caueret, se Vilnam, Vitepscum, Mereciam, & Gartenam arces ipso inscio nemini traditurum esse. Vbi Vilnam uentum est, ibi rex Vitoudum amoto de præfectura Olessnicio, summæ rerū apud Lituanos atq; Russos præfecit, accepto ab eo iureiurando, quòd in fide & clientela Polonorum semper futurus es-

Henricus dux designatus episcopus Plocensis.

Vigundus dux ueneno extinctus.

Vitoudus regi reconciliatus.

Henricus Masouius Hypodiaconus, uxore ducta ueneno sublatus est.

Plocensibus episcopus à pōtifice datus.

Iacobus Corskeuius auditor palatij Apostolici.

Vitoudus Cruciferos damno & clade afficit.

Vitoudi reditus in Lituaniam.

Vitoudus princeps, seu magnus dux Lituanorū creatur.

A rus esset. Hoc idem Anna uxor eius pro se & pro marito spopondit, & literis consignatis cauit. Id adeò anno Christi 1392 actum est. Nec tamen datus Vitoudo principatus, pacem Lituanis attulit. Nam Suitrigello & Skirgello indignè tulerunt, quòd germani fratres Vitoudo patrueli posthabiti essent. Ac Suitrigello quidem cum minus animi & uirium haberet, ad Cruciferos profugit: & Lituaniã cum eis ultrò in Vitoudũ incitatis, crebris populationibus diuexauit. Per quod quidem tempus Surassum, Bartenam, nescio an Gartenã, & Stramelam arces Cruciferi de Lituanis cæpere. Skirgello uerò maiore animo & opibus præditus, ex æmulatione & iurgijs ad testatas cum Vitoudo inimicitias uenit. Quorum malorũ sedandorũ causa rex rursus cum regina anno sequenti in Lituaniã contendit, Skirgellonẽ, adiecto ei Cremenecẽsi, Starodubensi, & Starotrocensi tractu, placuit. In posterũ si quid noui dißidij inter eos ortũ esset, conuenit, ut reginæ arbitrio staretur. Ita quidem Dlugossus, & post eum Miechouiensis. Verùm extant Vitoudi literæ, quibus is testatũ facit, se cum Skirgellone in gratiam redijsse, societatẽ contra quemlibet, excepto rege Polonorũ, iniuisse. Ac se quidem Kiouiensem dominatum armis quærere, ipsiq; & hæredibus eius iure sempiterno tradere debere: Vuladislaũ uerò regẽ, se assentiente, Cremeneciã, & Stoscum eidẽ donasse, propterea quòd is patrimonio in gratiam suam cesßisset. Lituanica historia hic Skirgellonis mentionẽ non facit: sed Coributhum fratrem eius, detrectantem imperium Vi-

B toudi, comparato exercitu cum Vitoudo cõflixisse: uictumq;, Nouogrodecum, ubi uxorem & liberos habebat, fugisse, & cum his, expugnata arce, à Vitoudo captũ esse. Atq; hinc nata esse uidetur spõsio Alexandri Rezanensium ducis pro Coributho regi facta, & literarum monumentis, quæ extant in archiuo regio, signata, cum eum rex è uinculis liberasset. Nec multo pòst Andreas quoq; frater eius, qui Chencinis asseruabatur, dimissus est, Vitoudo & alijs quibusdam ducibus interuenientibus, regiq; pro ipso fideiubentibus. Theodorus uerò dux Vuladimiriensis dominatum Seueriensem tunc à rege accepit, promittens consignatis etiam literis, in fide & potestate regis semper se futurum esse. Ita constitutis rebus Lituanicis, rex & regina in Poloniam reuertêre. Orsam deinde iussu regis à Vitoudo expugnatam esse Lituanica prodit historia, Vitepscum uerò per deditionem receptum eiecto Suitrigellone, qui Theodorum quendam aucupem oræ illi nuper à rege post mortem matris præfectum excluserat, & per dolum interfecerat. Atq; hæc fortasse Suitrigelloni causa ad Prussos fugiendi fuit. Occurrisse autem Vitoudo eam expeditionem facienti duces Odruscenses: Smolenscensem uerò Vitepscum uenisse, & omnes professos esse, se in potestate ipsius semper fore. Vere autẽ proximo eundem Vitoudum Zitomiriam & Kiouiam in potestatem suam redegisse: amotoq; Vuladimiro duce Skirgelloni eam, sicuti promiserat, tradidisse: à Skirgellione uerò Cercassos & Suinigrodum munitiones captas esse. Nec multo pòst ipsum ad uenationem profectũ à monacho quo-

Vitoudus iurat in uerba regis Polonorum. 1392 ann.

Suitrigello ad Prussos trãsijt. Lituania uastatur à Cruciferis.

Coributhus cũ uxore & liberis captus à Vitoudo.

Andreas dux dimissus.

Theodorus dux Seueriẽsis iurat in uerba regis.

Orsa capta. Vitepscum receptum.

Odruscẽses & Smolenscenses duces subditi Vitoudo.

Skirgello dux Kiouiæ. Cercaßi & Suinigrodum.

Skirgellonis mors. Pieciari.

dam Russo Metropolitæ uicario ad uillam inuitatum, ue nenatoq; po culo de medio sublatum, in Pieciaris honorificè sepultum esse. Sunt au tem Pieciari specus uastissimus apud Kiouiam, illustrium Russorum sepultura nobilis. Dlugossus in arce Vissegradẽsi occisum propter intolerabilem crudelitatem refert. Prosequitur deinde Lituanica historia, Vitoudum Kiouiensibus misisse ducem Ioannem Olgemundi filium: Rezanensem autem tractum per Simonem ducem magna ex par te uastasse: ipsum uerò Smolenscum contendisse, ac ducem eius oræ Glebum rebellantem amouisse, & alium Smolenscijs præfecisse: eoq; ad Vitoudum uenisse Basilium ducem Moschorum generum, & honorificè ac liberaliter acceptum esse, ac dimissum. Tartaros deinde à legato Vitoudi Olgerdo duce profligatos, cæsis tribus eorũ ducibus, quibus Podolia tributum pendebat: Theodorum autẽ Coriathi filium Podoliæ ducem, imperium Vitoudi detrectantem, uictum, captumq;, & Bratislauiam, Cameneciam, Smotriciã, Scalam, Ceruonygrodum, & omnem Podoliam in potestatem redactam esse. Postea uerò Vitoudum Vuladislao regi petenti partem Podoliæ cum suprà memoratis arcibus concessisse, quadraginta millibus florenorum ab eo acceptis. Hæc ita bona fide è Lituanica historia hîc retulimus. Tametsi quòd ad Podoliam & Cameneciam attinet, uel errasse, uel data opera seriem rei deprauasse uidetur scriptor, quisquis ille fuit. Primùm enim ut demus Lituanis, eam oram Podoliæ Tartarorum incursionibus desolatam, à Coriathi filijs occupatam, ab eisdemq; arces suprà memoratas, excepta Bratislauia, munitas esse: uicissim illi nobis cõcedant oportet, id quod superius exposuimus, Rusiã meridionalem & Podoliam usq; ad Cremeneciam, à Cazimiro magno Polonorum rege subactã esse: idq; nos non leui coniectura collegimus, sed pactis ipsorum ducum Lituanorum, inter quos fuit Georgius unus de Coriathi filijs, Theodori huius frater, quem à Valachis ei orę finitimis interfectum Lituanica historia memorat, comprobauimus. Deinde cum ut quæq; ora ad reg'num adiuncta est, ita eius oræ palatinus in amplissimo senatu regio locum tenet, Podoliæ palatinus Belsensem præcedit. Iam autem hoc tempore, cuius res gestas nunc persequimur, Belsensis tractus in ditione Polonorum erat: imò sequenti, aut certè tertio anno pòst, Ziemouito Masouiorum duci à rege donatus est. Ad hæc, sicut cæteræ Rusiæ quæ in ditione Polonorũ regum tũc erat, ita Podoliæ quoq; Vngaros rex Ludouicus præfecit, sicuti nos suprà memorauimus. Et extant in archiuo regio binæ literæ Theodori ducis Podoliæ ac domini de Muncatio, quæ arx est in Vngaria, paulo post hæc tempora scriptæ: quibus testatum facit, se cum Vuladislao rege Polonorum trãsegisse, & cũ Podolia ipsi sese in fidem & clientelam tradidisse. Postremò extat exemplum diplomatis ipsius Vuladislai regis sub titulo & signo Alberti archiepiscopi Gnesnensis, ex ipso exemplari descriptum, quo rex indicat, Camenecensem arcem ac territorium Vitoudo & hæredib. eius in feudum, ut uocãt, à se dari, idq; anno Christi 1394 factum esse. Quod quidem

Ioannes dux Kiouiensium. Rezania uastatur.

Basilius Moschorum dux, gener Vitoudi.

Tartari profligati à Lituanis.

Podolia subacta à Vitoudo, & pars eius regi Polono uendita.

De Podolia uerior historia. Podoliam non à Vitoudo, sed à Cazimiro rege subactã esse.

1394 ann.

A quidem tempus congruit cum eo, quo scriptor ille eandem Camenecíam cum cæteris eius oræ arcib. Vitoudum per uim cæpisse memorat. Quo fit, ut sit uerisimilius, Vitoudum, cum partem Podoliæ eam, in qua est Zitomiria, & Cercasi, in potestatem suam redigisset, Cameneciam quoq; de Vngaro duce partam, precario tamen à rege, ut quæ ad regnum pertineret, obtinuisse. Reliquum uerò eius oræ Vngarum indulgentia regis deinceps quoq; retinuisse. Per hoc autem tempus Cruciferi Prusiẽses, incitante Suitrigellone, Lituaniam crebris excursionibus longè lateq; uexarunt: munitiones etiam nonnullas cæperũt, & caput gentis Vilnã tentarunt spe subornatæ per Russos monachos proditionis & incendendarum arcium: sed cum ab uno ex ipsis detecta esset proditio, sumptumq; de cõscijs suppliciũ, Cruciferi re infecta recesserunt. Erant quidem ad manum Lituanis non contemnenda Polonorum partim à rege missorum, partim uoluntariorum auxilia: sed nusquam tamen ad uniuersam prælij dimicationem cum hoste uentũ est. Satis habuere nostri ex insidijs hostiles uires carpere, nõnunquam etiam ipsi in hostilem agrum populabundi excurrère. Quo factum est, ut nõ minus incommodi acceperint Cruciferi, quàm intulerint. Dum hæc ita geruntur in Lituania, interea rex & regina studijs pacis occupati, muros arcis Cracouiensis, qui humiles ad eam diem fuerant, altius excitarunt, præfectis uigilũ, quos Burgrabios uocant, stipendia auxerunt: & ut singulos equites sagittarios in promptu semper haberẽt, iniunxerunt. In suburbano etiam Cracouiẽsi septentrionali, & in ora Cleparíæ oppidi, monasteriũ titulo S. Crucis inchoarunt, & in eo Slauos Benedictinæ sectæ Praga accitos, qui Slauica lingua sacris operarẽtur, collocarunt. Quanquã autem templum id atq; monasteriũ consummatum non est, morte Heduigis reginæ intermissum, cantatum tamẽ ibi, & sacra facta Slauica lingua usq; ad suam ætatẽ Dlugossus memorat. Aliud item monasteriũ in eodẽ suburbano occiduo, titulo S. Mariæ in arena Carmelitis sodalibus mẽdicantibus condidère. Psaltarum quoque siue psalteristarũ collegium in basilica Cracouiensi ijdẽ instituere, attributo eis de salinis salario. Sub idem tempus Ioanne, cognomento Paruo, episcopo Cracouiensi mortuo, successor à collegio designatus est Setegius siue Secechus Chmielicius canonicus. Sed rege & regina postulantibus Bonifacius nonus, pontifex max. max. Ioanne reiecto, Petrum Vissum iurecõsultũ præpositũ Vuladislauiensem & cancellariũ reginæ, equestri Brogorũ siue Aceruorũ familia ortũ, non optimo consilio episcopũ fecit. Sed luit is pòst ambitionis suæ pœnam. Venit per ea tempora in Poloniam Sigismundus rex Vngarorum, uisendæ Heduigis reginæ causa. A' qua dies aliquot Sandeciæ perhumanè habitus, & post longos tractatus de rebus publicis & priuatis dimissus, in Vngariã reuertit. Id adeò pòst Mariæ reginæ, quę Sigismũdi uxor, Heduigis uerò soror fuerat, mortem factum esse, ratio temporum argumento est. Scribit enim Antonius Bonfinius, Multum negocij Sigismundo Croatas, Bosnenses, Bulgaros, Valachos, atq; Transalpinos,

Cruciferi uexãt Lituaniã.

Vilna oppugnata.

Cracouiensis arx firmata. Burgrabij.

B

Templa circũ Cracouiam. Sacra Slauico sermone.

Electio episcopi abrogata.

Petrus Vissus episcopus Cracouiensis.

Sigismundi regis Vngarorũ aduentus in Poloniam.

Rerum Vng. Dec. 3. lib. 2.

nos, mulieris & externi regis imperiũ aspernatos, exhibuisse: armisq́ A ad officium reuocatos, cæteros quidem quieuisse: Stephanum uerò utriusq́ Valachiæ palatinũ denuò rebellasse. Interim autẽ dum eum bello persequitur Sigismundus, Mariam reginam obijsse: eoq́ cognito, Vuladislaũ regẽ Polonorũ cum ualido exercitu in Vngariã inuadere conatũ esse, ut Heduigis uxoris nomine hæreditarium regnum in potestatem suam redigeret: sed occurrẽte sibi ad fines Poloniæ Ioanne Canysa, Strigoniensi archiepiscopo, cum armata manu, cœpto destitisse. Extãt etiã in archiuo regio diplomata fœderis, cũ Mircio Trãsalpinæ Moldauiæ palatino fœderato regis Vngarorũ à Vuladislao paulo ante hoc tempus icti: quo cautũ est, ne alteruter altero inscio Vngarorũ regi bellũ inferat: inducias uerò aut fœdus ab altero ictum uterq́ ut approbet. Inde fortassis ortũ est illud colloquiũ Sigismũdi cũ Heduigi non officij gratia, quemadmodũ Dlugosso placet, sed de stabiliẽdo regno suo apud Vngaros: quos ille sibi iã inde ab initio infensos, in Heduigim uerò uti iustã hęredẽ Ludouici regis propensos esse non ignorabat: ut ea delinita & assentiente, tranquillius regnaret. Per idem tempus Henricus episcopus Vuladislauiensis in fidem Vuladislai regis concessit. Vltrò ne autem, an ui adactus, non cõperimus: ac ne illud quidem, cur aut quando à rege defecerit: nisi quòd uerisimile est, cum Cuiauiam rex & regina Ziemouito Masouiorum duci hypothecæ nomine tradidissent, eum quoq́ cum Cuiauijs Ziemouiti fidem secutum fuisse. Tametsi extant literæ Ziemouiti quarto demum anno pòst scriptæ, quibus is testatum facit: Decem millia sexagenarum, quarum nomine Cuiauiam tenuerit, à rege & regina sibi soluta esse: nec tamen adijcit, reddat ne, an iam prius reddiderit Cuiauiam. Extãt etiam Vuladislai Oppoliensium ducis literæ per hæc tempora scriptæ: quibus ille Cuiauiæ quoq́ ducem se nominat, ita ut eam dotis nomine in pignus accepisse à Ziemouito uideri possit. Habebat enim eius filiam Agathiam in matrimonio. Nisi fortè quod Inouuladislauiense territorium habebat in Cuiauia, Cuiauiæ ducem (ut faciunt uulgò principes) sese uocitabat. Fecit quidem per illud ipsum tempus rex bellum huic Vuladislao. Nec tamen reperio Cuiauiam obnoxiam fuisse eius belli incommodis, præsertim cum in Dobrino id gereretur. Quin regi tunc aduersus Vuladislaum Cuiauij militarunt. Causæ autem belli regi hæ fuisse memorantur, ut se religione iurisiurandi, quod initio regni sui dederat de recuperãdis ijs quæ superiori tẽpore à Polonia auersa erãt, exolueret, & Vuladislaũ detrectantẽ imperiũ suum coerceret. Nam neq́ reddebat ille quæ prodiga Ludouici regis donatione, quẽadmodum suo loco exposuimus, acceperat: neq́ iusiurandum dabat, se illarum ditionum nomine in fide & potestate regis Polonorum iure feudi, ut uocant, semper fore: in quo rex acquieturus erat. Quinetiã contemptim atque superbè legatis regijs responderat, ac tumulis etiã compluribus excitatis ditiones illas suas ad Zitnum oppidum ab reliqua Polonia disiunxerat. Ad hæc Inouuladislauiense, Vuladislauiẽse, Tus-

Vuladislaus rex conatus Vngariam inuadere.

Mircius Transalpinẽsis palatinus fœderatus Polonis.

Vuladislauiẽsis episcopus iurauit in uerba regis.

Vuladislaus dux Cuiauiæ.

Vuladislai regis bellum cum Vuladislao duce Oppoliensi.

Zitno oppidũ.

A se, Tussnense, atque Tucholiense territoria rege incõsulto Heduigi filię, quæ cum Alexandro duce nupta fuit, donarat. Magistro aũt Conrado Valrodo atque ordini Cruciferorũ Prussiensiũ primùm Zlotoriam sex millibus sexcentis triginta duobus aureis Vngaricis, mox totã Dobrinẽsem terrã quinquaginta millib. oppignerauerat. Quo facilius aũt eũ incautũ rex opprimeret, cum quinque modò cõsiliarijs (qui nã uerò hi fuerint, nõ proditur) rem cõmunicauit. Cum Ziemouito iuniore Masouiorũ duce, genero suo, & affine Vuladislai, de quibusdã controuersijs, siue eæ fuerunt de Cuiauia, siue de dote sororis suæ, quod uerisimilius est, bona eius conditione, assentiẽte regina transegit: & Belsensem, Lubaciouiensem, Buscensem, Grabouicensem, Grodlensem, Seuolossensem, & Lopatinẽsem præfecturas iure sempiterno & in hæreditatẽ ei dedit, his legib. ut eas nõ nisi regno Polonico subiectis hominib. uendere posset: expeditiones bellicas cũ rege & Polonis obiret: nec bellũ cuiquã rege incõsulto inferret. His ita prouisis, & indicta toti Polonię expeditione, Cristinũ Ostrouiũ castellanũ Sendomiriẽsem cũ parte copiarũ aduersus Dobrinũ præmisit: siue ut Vuladislaũ à suspicione propinquioris belli auerteret, siue ut duplici bello uires eius distineret: ipse cũ reliquo exercitu, cum se Cristinũ subsequi simulasset, deflexo itinere ad Olstinũ castrametatus, tertio die eã arcẽ expugnauit. Ad cæteras deinde arces, partitus cũ Spitcone Melstinio palatino Cracouiensi copias, aduẽtu Ziemouiti & Ioãnis ducũ Masouiorũ auctas, properè discurrit, ne quod perterritis respirãdi spacium daret, intra septimũ diem Crepicia, Velunũ, Ostressouia, Breznicia, Bobolice, et Grabouia in ditionẽ accepta. Monasteria Ciẽstochouiẽse & Velunẽse suburbanum haud multo antè à Vuladislao duce cõdita, unà cum possessionib. suis edicto pij regis intacta ab huius belli clade mãsere. Reliqua erat una arx Boleslauecia, loco arteque munita, supra Prosnã flumẽ sita. Quę quia armis, præsidio & cõmeatu, secundo flumine importatis abundabat, septẽ annis obsidionẽ pertulit. At Cristinus castellanus Sẽdomiriẽsis, ut primũ Dobrinensem oram attigit, adiunctis sibi Cuiauijs, Bobrouunicos arcem circũsedit: sed cũ accepisset magistrũ Cruciferorũ Prussiensium Conradũ cõtra se cum ualidis copijs aduẽtare, soluit obsidionem. Ipse uerò Vuladislaus dux è Silesia regias ditiones latatrocinãtis in modũ infestauit, mercatorũ Polonorũ ad Vuratislauiẽses nundinas proficiscentiũ merces & facultates cum currib. diripuit. Confluebãt enim ad eũ etiã è Polonia multi, partim qui suis bonis profusis, alienis inhiabãt: partim qui rei capitalis dãnati aut proscripti erãt, aut cõscientia scelerũ suorũ profugerãt. His igitur iritatus rex, in ditionẽ eius paternam cũ exercitu impetũ fecit: castella quędã & oppida cępit: agros pagosque depopulatus est: & Oppoliã primariũ eius oppidũ cum duab. arcibus obsedit. Et implorauit quidẽ Vuladislaus dux Venceslai Cæsaris & regis Boemorũ opem, sed nõ impetrauit, propterea quod icerat is paulo antè fœdus cũ rege Polonorũ, quo sexcẽtorũ hastatorũ, ac totidẽ balistariorũ auxilia contra queuis hostẽ, cõtra rebelles aũt subditos societatẽ

Dobrinũ oppigneratum Cruciferis.
Consiliũ regis cum quinque cõsiliarijs.
Transactio regis cum Ziemouito.
Rußiæ pars magna Ziemouito Masouiorum duci data.
Cristinus Ostrouius.
Olstinum expugnatum.
Arces in deditionem acceptæ.
Cienstochouiẽse monasteriũ conditum.
Boleslauecia septẽ annis obsessa.
Poloni Dobrinum infestant.
Vuladislaus dux latrociniũ exercet.
Oppoliẽsis tractus uastatus à rege Polonorũ.
Vuladislai regis fœdus cum Venceslao Cæsare & rege Boemorum.

principes hi sibi inuicem promittebāt. Quanquam exceperat Venceslaus A electores imperij, Vuratislauiēsem episcopū atque ciuitatē, ducesque Polonos & Silesios Boemorū clientes: uerùm eatenus modò, ut ne necesse haberet contra eos Polono auxilia mittere. Cum igitur in illo nihil esset spei, Vuladislaus dux Conrado Olesnicensium, & Bernardo fratre Nemodliensiū siue Falkembergensium duce deprecatoribus ad Vuladislaum regem missis, ut uult Dlugossus, pacem impetrauit his conditionibus, ut ablata mercatoribus bona restitueret: rex uerò Lublineciā & Strelce arces, & præterea nescio quæ castella & oppida de ipso capta, iure belli retineret. Quæ mox Spitconi Melstinio utenda fruenda dedit. Cæterùm extat in archiuo regio transactio Boleslai & Bernardi ducum Oppoliensiū, & fratris ipsorum Ioannis (Cropidlonis nimirū) episcopi Camenensis cum Vuladislao rege sub Oppolia, defuncto interim, ut uidetur, Vuladislao, facta, & nouem signis signata: qua disertè cauetur, ut illi ipsi duces Oppoliam, Glogouiam, minorem uidelicet, Strelce ac Domarazū arces, oppida ac territoria deinceps retinerent, sicut Vuladislaus patruus ipsorum tenuisset: prouiderent autem ne quid nocumenti inde regi Poloniæque inferretur: captiui utrinque ut redderentur: Boleslaueciæ, quæ à præsidio Vuladislai defuncti, Agathiæ uxoris eius nomine tenebatur, ne quid cōmeatus uel auxilij cōtra regem submitterent: curarent aūt ut arx ea nemini alij quàm regi Pol. dedatur: de Olesno uerò & Lublinecia ne quid negocij facesserēt Spitconi Melstinio. Omnia tamen hæc ut ita fierent, ne quid iuri regis Boemorū derogarent. Fide iusserunt aūt pro suprà memoratis ducibus cūcta hæc rata firmaque fore, Vēceslaus episcopus Vuratislauiēsis, Ludouicus Bregensiū, Conradus Olesnicensiū & Cozlensiū, & Præmislaus Opauiensium duces, promittētes cum rege se futuros esse contra illos, si quid fefellerint. Magistratus uerò urbani Oppoliæ, Glogouię, Strelce, & Grepiciæ promiserunt se sine ulla tergiuersatione oppida illa sua regi certisque proceribus Polonis ab eo designatis dedituros esse, si suprà memorati duces suis pactis non steterint. Hæc nos, quàm Dlugossum sequi malumus. Oppignerauit aūt postea Melstinius Lublineciā, Olesnum, & Gorzouum Præmislo duci Cessinensiū, & filijs eius Boleslao & Premislo mille marcis Pragensibus. Eiusque rei monimentum extant literæ ab ijsdem ducibus consignatæ. Dlugossus aūt memoriæ prodidit, Vuladislaum regem ea bona reddidisse Bernardo suprà memorato Oppoliensiū duci, cum is Heduigim filiam Melstinij uxorem duxisset, ac Boleslaueciam regi Vuladislai ducis defuncti uxor reddidisset. Hoc ipso autem anno nempe 1396. Sigismundus rex Vngarorum cum Turcæ, duce Baiazete Amurathis filio, Thracibus, Græcis, & Macedonibus deuictis, Mysos, hoc est, Bulgaros & Rascios uexarent, & Vngaris abstraherent, coadunato è uarijs gentibus Christiani nominis ingenti exercitu, infeliciter pugnauit apud Nicopolim: elapsus tamen, traiecto naui Danubio Cōstantinopolim fuga delatus est: & inde aliquanto pòst Rhodū, ac deinde in Dalmatiā & Vngariam reuersus.

Vuladislaus dux cum rege reconciliatus.

Lublinecia & Strelce intractu Oppoliensi Spitconi donata.

Oppoliensium ducum cum rege Polonorum transactio.

Lublinecia & Olesnum duci Cessinensiū oppignerata.

1396 ann. Sigismūdus rex Vngarorum à Turcis profligatus apud Nicopolim.

A uersus. Interim aūt Turcæ anno sequenti Vngariæ prouincias fœdè populati sunt: cumq́ꝫ Sigismūdus rex periſſe putaretur, Vuladus Bessarabię palatinus, & comes Seuerinēsis siue Zuuerinensis, cum ditione sua in fidē & clientelā Vuladislai regis Heduigisq́ꝫ reginæ Polonorū, uti hæredis Vngariæ ultrò cōcessit. Alij precedenti anno funestū illud Christianis prælīū cōmissum esse prodidere. Militauerūt aūt in eo bello cōtra barbaros etiam Poloni uoluntarij, & nōnulli ex ijs fortiter dimicantes occubuere. In quibus nobiles in primis fuere Basilius castellanus Vissegradensis cum Rolando filio, & Thomas Calscius. Sciborius uerò uerò Sciboricius, gente Ostoius, fugiens cum rege & Vngaris, cum nauim ingredi non posset, insequentib. Turcis, ita ut erat armatus, in Danubiū se proiecit, & enatauit, charusq́ꝫ postea Sigismundo regi fuit. Insequenti anno Vuladislaus rex iratus Cruciferis Prusiensib. quòd ij uiolato fœdere arma cōtra se sumpsiſſent, Dobrinūq́ꝫ improbè interuertiſſent, simulq́ꝫ (& magis quidē fortaſſe) ꝙ Lituaniā infestare non intermitterēt, & magnā Samagitiæ partem occupaſſent, bello eos persequi cogitabat. Sed abhorrebāt ab eo bello procerū Polonorū animi, quòd nō ignorabāt se uniuersam Germaniā in se concitaturos esse. Itaq́ꝫ re in consultationē posita, cum maxima pars senatus quieta cōsilia magis probaret, placuit ut cōuentus cum Cruciferis ijs de rebus Inouuladislauiæ ageretur, ad eumq́ꝫ conuentū ut regina modò cum proceribus proficisceretur: uerebant enim, ne rex dolore acceptarū in Lituania iniuriarū exacerbatus, asperiore aliquo dicto intempestiuū bellum

B exuscitaret. Neq́ꝫ tamen sic æqui aliquid à Cruciferis impetrari potuit. Sed nectere ij moras & excusationes, nostrorūq́ꝫ patientiā eludere, ut sibi diuturnitate tēporis poſſeſsionē Dobrini firmarēt. Ibi Heduigis reprehensa eorū cùm præsenti auaritia & fœderis atq́ꝫ iurisiurandi uiolatione, tum superiorū temporum ingratitudine & impietate, qua in patronos suos Polonos usi erant, disertè quasi fatidico ore adiecit: Se quidem uiuente nihil eos aduersi pro illis ausis paſſuros esse: post mortem uerò suā maximis incōmodis atq́ꝫ cladibus suis illa omnia expiaturos. Ita tunc rebus infectis, neq́ꝫ certa pace, neq́ꝫ aperto bello, Inouuladislauia discessum est. Hoc aūt anno Vitoudus expeditionē illam in Tartaros, cuius paulo antè è Lituanica historia mentionē fecimus, feciſſe memoratur: ac tribū unam Tartarorū, quam illi Ordam uocant, cum pueris & mulieribus abegiſſe, partemq́ꝫ captiuorū regi & proceribus Polonis dono misiſſe: Reliquos in media Lituania supra Vacam amnem prope Vilnā agris attributis collocauiſſe. Qui manēt ibi usq́ꝫ in hodiernum diē, boni ac diligētes patresfamiliâs & uirtutis priscæ armorumq́ꝫ non immemores: ritus autem patrios Mahometicæ superstitionis adhuc seruant. Tametsi negant ij se à Vitoudo subactos, uerùm ciuili bello domo pulsos, siue adeò in auxiliū cōtra Cruciferos à Vitoudo euocatos, in Lituaniā ultrò ueniſſe, & in eo, quem incolūt, loco à Vitoudo sibi cōceſſo domiciliū fixiſſe. Cui rei argumēto est illud, quòd ij in hanc usq́ꝫ diem liberi legibus suis uiuūt, ex æquo cum Lituanis magni ducis impe-

Vuladus Bessarabiæ palatinus in fidē & clientelam regis Polonorū uenit.

Sciborius Polonus armatus Danubium tranauit.

Consultatio de bello Cruciferis inferendo.

Conuentus reginæ cum Cruciferis.

Heduigis reginæ uaticinium.

Vitoudi expeditio prior contra Tartaros.

Orda.

Tartari in Lituania collocati.

imperium agnoſcentes. Verùm utut eſt de ijs, uictorem quidẽ certè e-xercitũ è Scythia tunc Vitoudus reduxit, aut recepit, ſi quidẽ per legatum id bellũ geſſiſſe fertur. Ineſcatus aũt hac uictoria & re bene geſta, annum quidẽ unum quieti & cõparandis maioribus copijs dedit. quo anno Sigiſmundus rex Vngarorũ Cracouiam, ſiue uiſendi regis & reginæ, ut uult Dlugoſſus, ſiue res ſuas ſtabiliendi cauſa, magis etiam alienatis ab eo poſt cladem illam Nicopolenſem Vngarorũ animis, & non obſcurè nouas res molientibus iterum ueniſſe fertur. Et ſanè pepigit is tunc cum Vuladislao inducias in annos ſexdecim. Inſequenti uerò anno Vitoudus, necquicquã diſſuadentibus rege & regina, alteram expeditionem fecit in Tartaros: ad quam permulti de Polonica & Germanica nobilitate gloriæ cupidi nomina dedêre. Multi Heduigis reginæ aduerſos eius expeditionis ſucceſſus prædicentis authoritate de procinctu retracti ſunt. Fuerunt aũt in ea expeditione de Polonis maximè inſignes Raphael Tarnouius Iaſconis ſiue Ioannis Caſtellani Sendomirienſis filius, Sendiuoius Oſtrorogus, Dobrogoſtius Samotulius, Ioannes Glouacius palatinus Maſouienſis, Ioannes Dambrouius, Varſius Michouius, Socha Plocenſis palatinus, Thomas Verincus, & illuſtris in primis Spitco Melſtinius palatinus Cracouienſis, ac dominus inferioris Ruſsiæ ſiue Podoliæ, quam ei Vuladislaus rex ante duos annos fruſtrà reclamante regina cum proceribus donarat, ſiue adeò certo pacto obligarat, ea lege, ut accitus à rege ad quoduis bellum cum auxilijs preſtò eſſet. Receſitis apud Kiouiã copijs Vitoudus bonæ ſpei plenus, Scythiã cum infeſto exercitu ingreditur. Imperabat tũc apud Tartaros Tamerlanes, humili quidẽ loco natus, uerùm ſciẽtia rei militaris & felicitate eò potentiæ prouectus, ut duodecies centena millia hominum haberet in exercitu: ac Turcis profligatis, imperatoreq́ eorũ Baiazete capto, & in ferrea cauea feræ in modũ ſecum circunuectato, & Iberia, Albania, Armenia, Perſia, Meſopotamia, Aſia, & Ægypto incredibili celeritate uaſtatis, orbẽ terrarũ terrore ſui nominis impleret. Iãq́ tranſmiſsis Sula & Pſola fluminib. ad cãpeſtria Tartariæ, & ad Vorſclam amnẽ Vitoudus nemine repugnãte peruenerat, cum Edigã unũ inter duces Tartarorũ potentiſsimũ Tamerlanis legatũ cum innumerabilibus copijs obuiũ habuit. Ibi cõſternatis noſtrorũ animis, reginæ monita in mentẽ ueniebãt. Itaq́ ſuadẽte maximè Spitcone, de pace cũ barbaris agi placuit. Neq́ illi pacem aſpernabãtur. Verùm id maiorũ conſilium quaſi timidum ferociores pleriq́ cum reprehenderent, re uniuerſę dimicationis diſcrimini commiſſa, uicerunt barbari, non incruenta quidem uictoria. Quod ni multitudine abundaſſent, uirtute noſtrorum ſuperati fuiſſent. Cecidere de noſtris plurimi, nec inulti tamen. In his fratres regis, Andreas & Demetrius Coributhus, & alij nouem duces Lituani & Ruſsi: pauci uiui capti. Vitoudus cum Suitrigellone patruele, Oſtrorogo & Samotulio, cum inclinari aciem ſuorũ cerneret, pernici fuga euaſit. Melſtinius cum ſeu fuga, ſeu ducis hoſtiũ indulgentia, cui uirtutem & prudentiam ſuam inter colloquendum

de

Sigiſmũdus rex Vngar. uenit Cracouiam.

1399 ann. Contra Tartaros altera Vitoudi expeditio.

Nobiliores Poloni qui ab bellum Tartaricũ nomina dedere.

Podolia Spitconi Melſtinio donata ſiue oppignerata.

Tamerlanes princeps Tartarorum maximus.

Baiazetes Turcarũ princeps à Tamerlane captus, & in cauea circumuectus.

Sula fl.
Pſola fl.
Vorſcla.

Tartarorũ uictoria de Lituanis & Polonis.

Duces cæſi à Tartaris.
Vitoudi fuga.
Melſtinij mors præclara.

A de pace probarat, saluus esse posset, inter confertissimos hostes honestissimè occumbere maluit, quemadmodũ ipse optarat & prædixerat Paulo Sczucoue, siue Sciucouio. Nam is ipsi pacem suadẽti timorẽ, & amorem uenustę uxoris exprobrarat: & tamen ipse dictis, quàm factis fortior primus propemodũ fugam iniјt. Nec diu Tamerlanes ei uictoriæ superstes fuit, eo ipso anno extinctus. Porrò Tartari continuantes cursum uictorię, in Lituaniã populabundi usq; ad Luscũ excurrerunt. Kiouienses tamen tribus rublorũ oppidũ agrum'q; suum redemerũt. Continet aũt in se rublus apud Lituanos centum grossos. Sub idem ferè tempus Heduigis regina filiam Elizabethã Bonifaciã primo partu enixa est, ei'q; post tertium diem extinctæ nec ipsa diu superstes fuit: & in læua parte basilicæ Cracouiensis ante aram maximã sepulta est, elata magnificentissimo funere, multorũ regum & summi pontificis Bonifacij noni splendidis legationibus celebrato. Tametsi nõ ad exequias, uerùm ad leuandã de sacro fonte prolem regiam, rege ipso inuitante eæ missæ erãt. Fuit aũt Heduigis singulari pietate & sanctimonia uitæ prędita, ab omni fastu, leuitate, & iracũdia aliena, ocij iuxtà ac alienorum à suo sexu atq; dignitate negociorũ fugiens, tempus omne suum uel diuino cultui, uel lectioni eorum quæ ad pietatẽ mores'q; formãdos pertinerent, uel deniq; audiendis & leuandis uiduarũ, pupillorũ, & aliorũ miserabilium hominũ querimonijs impertiebat. Facultates uerò suas, quas amplissimas è paterna domo secum aduexerat, liberaliter in usus

B egentiũ, in cultum diuinũ, & in publicas utilitates expẽdebat. Ac præter ea quæ superius cõmemorauimus, uiuens aras duas in basilica Cracouiensi dotauit: Pragę uerò domum peramplã Lituanis, qui honestis disciplinis operam darent, siue emit, siue condidit: possessiones'q; peramplas, unde eis sumptus suppeditarentur, adiecit: quæ domus Reginæ uulgo dicta, Dlugosi temporibus hęreticorum furori intacta unà cum possessionibus suis fuit. Sed ad nostram memoriam non permansit. Moriens uerò Heduigis quicquid habuit reliquum in supellectili, partim egenis dilargiendum, partim ad excitandam Cracouiæ & consummandam Academiam, quam Cazimirus magnus Cazimirię inchoauerat, legauit: nuncupatis executoribus ultimæ uoluntatis suę, Petro episcopo, & Ioanne Tencinio castellano Cracouiensi. Donauit etiam basilicæ Cracouiensi uestem ad sacra peragenda factam, margaritis & lapidibus preciosis distinctam. Duo anni tempora, Quadragesimam & aduentũ Domini religiosa abstinentia & ieiunio semper coluit. Delicias, pompas, & ostentationem diuitiarũ contempsit, ita ut cum propinqua partui, regali cultu atq; magnificentia exornare cubiculum, regis absentis literis iuberetur, respõdisse ei feratur, se pompam omnem & inanem splendorẽ pridem abdicasse: nec insciam esse, sæpe mortem partui comitem esse. Tum autem rectius se uilitate & neglectu mundani fastus diuinæ benignitati, quæ sterilitatis probrum à se amouerit, responsuram esse. Feruntur autem ob sanctitatem eius, miracula quædam ad tumulum eius postea fuisse edita.

Tamerlanis mors.

Tartari Rußiã uastarunt.

Rublus.

Heduigis reginæ mors & laudes.

Lituanorũ collegium Pragæ.

MARTINI

MARTINI CROMERI DE ORIGINE
ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER SEDECIMVS.

IVSTIS reginæ peractis, Vuladislaus rex mœstißimus, ac de retinẽdo regno addubitãs, quòd non ignorabat se externũ uxoris nomine apud liberrimam gentem eò usq; regnasse, in Rusßiam secesßit: cogitabatq; ultrò regno se abdicare, & ad paternum principatũ ueuerti potius, quàm ut ui & armis summa cum ignominia pelleretur. Sed hæc eum cogitantem primores Poloni placidè consolati confirmarunt, cum ei studia sua in posterum quoq; detulissent. Quod si quam id ei dubitationem faceret, quòd alienus amissa uxore nihil iam hæreditarij iuris in regno haberet, ostendebant ei rei remedium, quod ipsa etiam Heduigis regina moriens indicasse ferebatur, nimirum ut Annam Vilelmi, Ciliæ comitis filiam, cuius sororem iam Sigismundus rex Vngarorum post Mariam in matrimonio habebat, secundam uxorem duceret. Eam enim iustam regni heredem esse, propterea quòd Cazimiri regis neptis esset. Placuit consilium Vuladislao. Quocirca missi oratores ad Hermannũ patruũ puellæ (nam pater iam obierat) Ioannes Obychouius castellanus Sremensis, Hincia Rogouius, & Ioannes Ostrouicius, optata omnia retulere, simulq; sponsam ad sedecimam diem Iulij mensis, anni sequentis Cracouiã adduxere: & cum ea nullius linguę præter Germanicam gnara esset, octo menses condiscendæ linguæ Polonicæ operam dedit, priusquam nuptiæ celebrarentur. Interea rex in Lituaniam profectus, pacta & fœdera cum Vitoudo & Lituanis, suo Polonorumq; nomine renouauit: ubi promissum est, & literarum monumentis cautum, ut si Vitoudus sine liberis decederet, in regis & regni Poloni potestatem reciderent omnia quæcunq; is possedisset, unà cum magno ducatu: excepta dimidia parte Nouogrodeci, cum quatuor prædijs, quæ Sigismundo Vitoudi fratri cedere debeat: ea quidem lege, ut is tamen regi & regno sit subiectus: exceptis etiã bonis dotalibus Annæ uxoris Vitoudi, quæ post eius demum obitum ad regem atq; regnum redire deberent. Hęc adeò anno Christi 1401 acta esse, literis ea de re tunc conscriptis & consignatis constat. Reuertens autem rex è Lituania, quoniã à nuptijs propter deformitatem sponsæ abhorrebat, proceribus Polonis interuenientibus mense Februario apud Biecium oppidum cum Ciliensibus proceribus conuentum habuit: nouisq; pactis initis, seu prioribus confirmatis, liberalibus diebus nuptias peregit: cui celebritati Anna reginæ mater, Cazimiri regis filia, & Vitoudus cum Anna uxore interfuere. Coronationem uerò nouæ reginæ in sequentem annum dilatam esse Miechouiensis refert. Per hæc fermè tempora Academia Cracouiensis ex testamento Heduigis reginæ, & cumulatiore liberalitate regis condita est; duę domus siue collegia excitata; alterum philosophis & theologis in

Vuladislaus cõgitat regnum relinquere.

Secũdæ nuptiæ Vuladislai.

Rex in Lituaniã profectus. Pacta cum Vitoudo et Lituanis renouata.

1401 ann.

Vuladislai regis secundæ nuptiæ.

Academia Cracouiensis condita.

A in platea, quæ Iudæorum tunc fuit, nunc diuæ Annæ nomine nuncupatur: alterum iureconsultis & medicis, quà ex urbe ad arcem itur. Acciti' que magistri & doctores omnis generis è Pragensi academia, censūs' que his in perpetuum attributi à rege è salinis & telonio: & adiuncta omnia sacerdotia apud diui Floriani, præter præposituram, ut uocant. Auctior deinceps ea ipsa Academia, & locupletior multorum & maximè doctorū ipsorum beneficentia reddita, magnopere quodam tempore studijs dialecticis, mathematicis, philosophicis, atque theologicis effloruit. Quietæ tunc res erant in Polonia, eoq; florebant pacis studia. Non item alibi. Apud Boemos quidem & Germanos Carolus Cæsar (qui se totum compotationibus, lusibus & nequitiæ dediderat, ita ut cum de arcis cuiusdam suæ conflagratione nuncium accepisset, rogasse dicatur, An cella uinaria incendio superfuerit) ita cōtemptibilis fuit, ut primùm à Pragensibus ciuibus caperetur, & aliquot mensibus asseruaretur: inde uerò cum euasisset, iterum à proceribus quibusdam, Sigismundo fratre conscio, captus, Viennam custodiendus duceretur. Inde quoque cum elapsus esset, à principibus electoribus imperio amoueretur: & Robertum palatinum Rheni, Bonifacio nono pontifice max. approbante, successorē non inuitus acciperet. Infestata est etiam tunc ab Vngaris quidem Morauia: Boemia uerò à Mysnensibus & Morauis marchionibus, incitante Sigismundo: ne Vngaria quidem pacata fuit. Nam Sigismūdus rex, dum fraterno regno inhiat, B suum penè amisit: captus quidem & ipse est à suis Vngaris ob seueriorem in aduersarios suos animaduersionē, post Nicopolensem cladem: & filijs Nicolai Garæ in custodiam traditus, in arce Soclossensi adseruatus est: Ladislaus uerò rex Neapolitanus, Caroli interfecti filius, ad regnum euocatus: qui tamen cum in Dalmatiam peruenisset, inde Neapolim reuerti necesse habuit, siue pulsus à Sigismundo, cum is è custodia dimissus esset, siue ad comprimendos nouos motus suæ gentis reuocatus. Iam enim & Galeatius Vicecomes dux Mediolanensium totam fermè Italiam ad arma concitarat, & Florentini contra eum Robertum Cęsarem magna mercede & promissis in auxilium euocarant. Verùm is re infecta ex Italia in Germaniā se recepit. Porrò tota respublica Christiana duos tunc habebat pontifices iam inde ab Vrbano & Clemente. Nam Clementi, Galli Cardinales & qui cum eis sentiebant, Benedictū eius nominis tertiumdecimū, natione Aragonensem, Vrbano uerò Itali Bonifaciū nonū: eoq; per hoc tempus defuncto, Innocentium septimum, & huic mox Gregoriū duodecimum suffecerunt. Hos alij principes & populi, illum alij sequebantur. Ipsi Pontifices se inuicē execrabantur, & pro schismaticis habebant, & studia principum, multa indulgendo & conniuendo, sibi comparabant: & tamen pro se uterque cōcordiæ in ecclesia redintegrandæ, uel cum iactura pontificatus dignitatis' que suæ se studere, iureiurando etiam interposito & chirographis, præ se ferebant. Ita tunc perturbatus erat omnino status Christiani orbis. At in Polonia trāquilla ferè erant omnia: itaq; per aliquot

Quibus disciplinis potissimum floruerit Cracouiensis academia.

Carolus imperator bis captus, & ab imperio amotus.

Robertus Cæsar.

Boemia et Morauia uexatæ.

Sigismundus rex captus ab Vngaris.

Ladislaus rex Neapolitanus ab Vngaris expetitus.

Galeatius dux Mediolanensium.

Schisma in ecclesia Christi.

illos annos nihil in ea memorabile gestū esse memoratur, præter quòd perduelliū quorundam uias publicas infestantiū latrocinia tunc Vuladislaus rex coercuit, expugnata per aulicū suum comitatū Ciorsteno arce, quę illis receptaculo fuerat. Fuere autem latronū illorū principes, Grotus Slupecius, de Rauiorū familia: & Ioannes Rogala, quod etiam equestris familiæ nomen est, castellanus Vuladislauiensis. Quorū hic quidem captus, multis annis carcerē pertulit, donec in Zauissij Nigri gratiā dimissus est: ille uerò euasit. sed arx eius Conari in tractu Sendomiriensi diruta est. Latrocinandi uerò occasionē ei dederat prior proscriptio, ob cædē Ioannis Ossolinij castellani Vislicienfis: dū disceptāt inter se de limitibus agri præbendæ Sendomiriensis, quam filius Ossolinij obtinebat, patratam. Vlricus uerò Dreni hæres, Vuladislai regis & regni potestati sese subdidit, ea lege, ut si decederet sine liberis, arx ea regi cederet, præfecti' que arcis deinceps etiā ipso uiuēte in uerba regis iurarent. Per idem tempus apud Posnaniā, cum diuinū Christi corpus in specie panis (quemadmodū antiquissimo totius ecclesię Christianæ ritu & ipsius Christi & apostolorum eius instituto in templis publicè uulgò distribuitur) ab infelici quadā muliercula ore sublatū, ut Iudæis ad ludibrium uenderetur, mutata que sententia in pratis suburbanis eius oppidi abiectū esset, miraculis quibusdā insignibus proditum est, & repertū. Itaque templum in eo loco Vuladislaus rex condidit, & sanctissimi corporis Christi titulo dedicauit. Tarnouiæ uerò collegiū sacerdotū Petrus episcopus Cracouiensis, Ioanne domino loci palatino Sendomiriensi petente, & redituū partem de suo conferente, instituit. Per hoc ipsum tēpus Dobrogostius, siue Bonauētura, archiepiscopus Gnesnensis mortuus, successorē accepit Nicolaū Curouium, gente Srenauium: qui Vuladislauiensem quoq; episcopā, unde transferebatur, fauēte rege toto biēnio simul retinuit. Anno sequēti, qui fuit à Christo nato 1403, Valachię palatinus Alexāder, & mox Romanus Petri filius, cū è potestate & uinculis Suitrigellonis à rege liberatus esset, iurati unà cū cōsiliarijs in uerba regis, in potestate eius atq; regni se esse, foréque professi sunt: Romanus uerò etiā societatē belli contra quosuis hostes, Prussis atq; Lituanis propter locorum intercapedinem exceptis, promisit. Boguslaū uerò Pomeranorū ducem rex in aulam suam suscepit, octingentarum marcarum stipendium ipsi pollicitus, ut quoties opus esset, cum centū hastatis sibi militaret. Porrò Vilhelmus marchio Misnensis, fœdus & societatē cum eodē rege pepigit: item'q; Vngari proceres cum Polonis: quo cautum est, ne alteri contra alteros regibus suis opitulentur. Ad regem quoque Vuladislaum ijdem pòst de pace ac fœdere oratores cum certis mandatis misēre: sed an inter eos conuenerit, non liquet. Ac ne illud quidem constat, quid his fœderibus causam præbuerit: nisi fortè odium Vngarorum, & perpetratum facinus in regem suum Sigismundū. Sed magno studio Vuladislaus de liberando eo laborasse fertur, ita ut regnum quoque à proceribus Vngaris sibi oblatum contemneret: quin Sandeciam profectus est, ut propinquitate loci

Ciorstenū arx expugnata ab aulico Vuladislai comitatu.

Grotus Slupecius et Ioannes Rogala latrocinantur.

Conari arx diruta.

Drenū arx regi dedita.

Christi corpus in pratis Posnanien. repertum.

Templum corporis Christi in suburbano Posnaniensi.

Tarnouiæ collegiū sacerdotū institutum.

Nicolaus Curouius archiepiscopus.

1403 ann.

Valachiæ palatini iurant in uerba regis.

Misnense fœdus.

Vngarorū procerum cum Polonis fœdus.

Vuladislai regis studium erga Sigismūdū.

A te loci terrorem Vngaris obijceret: euasitq; tunc Sigismundus misericordia nobilis matronæ, cuius filijs in custodiam traditus erat. Non parum autem & Sciborius Sciboricius eques Polonus ipsi commodauit, propterea quòd armis Polonorum & Boemorũ superiores Vngariæ partes, Poloniæ & Morauiæ finitimas in fide eius continuit, compluresq; aduersariorum munitiones in suam potestatem redegit, & proceres quosdam captos in uinculis habuit: & cum neruo belli, pecunia inquam, deficeretur, à Vuladislao rege decem millia marcarum Polonicarum accepit mutua: pro hisq; nouam Marchiam, quæ simul cum ueteri, hæreditario iure ad Sigismundũ pertinebat, ipsi oppigneraui. Cuius rei monumentum extat in archiuo. Quanquã tunc non nisi quatuor millia ei numerata sunt: nec de reliqua pecunia postea numerata, neque de possessione Marchiæ regi tradita, quicquam inuenio. At Vitoudus magnus dux Lituanorũ, cũ Smolenscijs rursus rebellibus bellum gerebat: fretusq; Polonorum auxilijs, arcẽ Smolenscum, in quam ciues & nobiliores quiq; uxores, liberos, & fortunas suas cõtulerant, aliquandiu obsessã & oppugnatã cępit, magnasq; opes in ea repertas partim Vuladislao regi trãsmisit: partim militibus, ut quisq; meritus erat, dilargitus est. Cæteras uerò arces in deditionẽ accepit, & principatũ omnẽ in formã prouinciæ redegit: dux in Vngariã profugit, & in ministerio Sigismundi regis uitã finiuit. Cum Cruciferis quoq; Prussiẽsibus & Liuoniẽsibus bellũ paruo tempore intermissum, Suitrigellonis B opera ipsi recruduerat. Nunquã is tamen hostibus ditionem suam infestantibus occurrere ausus est: uerùm Liuonienses cum præda reuertentes, uestigijs clàm secutus, cum ij diuersi domos abijssent, agros eorũ uicissim longè lateq; uastauit, pagos uicosq; incendit: ac Zuuinam munitũ oppidũ, quod à flumine nomẽ habet, ac Germanis Duneburgũ est, ui cępit atq; diripuit: arcẽ uerò oppido imminentẽ in deditionẽ accepit: incensisq; arce pariter & oppido, cum ingenti præda in Lituaniã se recepit. Nec multo pòst rursus Lituania hinc à Prussiensibus, illinc à Liuoniẽsibus Cruciferis uehementer peruastata est, multiq; mortales in seruitutẽ abacti: quos Vitoudus permutatione captiuorũ liberauit. Tandẽ Vuladislaus rex afflictę patrię uicẽ miseratus, Suitrigellonẽ fratrẽ exulẽ è Prussia reuocauit, magno ære alieno, quod ibi contraxerat, exoluto. Ac ne quod ei cum Vitoudo noui dissidij seminariũ relinqueret, Podoliã ei quinq; millibus marcarũ Pragẽsiũ à filijs Spitconis Melstinij redemptã, concessit: itemq; Striũ, & Zidacioiuiã in Russia, Sidlouiã, Stobniciã, atq; Drugniã in Polonia: ad hæc mille quadringentas marcas annuas è salinis adiecit. Nec tamẽ ea liberalitas regis animũ Suitrigellonis sanauit. Conuentũ deinde rex cum Prussicis Cruciferis apud Racianzũ episcopi Vuladislauiensis oppidũ ad Pentecosten anni sequentis habuit: ubi sic de pace conuenit, ut rex quinquaginta millia (licet quadraginta sint apud Dlugossum) florenorum Cruciferis exolueret, Dobrinumq; & Zlotoriam reciperet: uerùm ut ratas tamẽ Magistri donationes atq; largitiones haberet, & pacta à Cazimiro magno

Sciborij Sciboricij fides erga Sigismundum regem.

Noua Marchia Vuladislao regi oppignerata.

Smolẽscij subacti à Vitoudo.

Smolẽsciorum dux profugus.

Cruciferi Lituaniã infestãt.

Zuuina oppidũ et arx Liuoniæ à Vitoudo capta & incensa.

Lituania rursus uexatur à Cruciferis.

Suitrigello reuocatus è Prussia.

Podolia et præfecturæ quædã in Polonia Suitrigelloni attributæ.

Pax & pacta cum Cruciferis Prußiensibus.

cum eius cõuenta rata esse iuberet: deinde ut Nouogrodi magni dominatus regi, Samagitia uerò Cruciferis cederet: ipsi uerò, ut omni iure quod habebãt in Lituania, sese abdicarẽt: nec paterẽtur hostilem aliquẽ exercitũ per ditiones suas in Lituaniã transire, necq; ipsi per eã sine permissu regis copias suas ducerẽt: necq; receptarẽt proscriptos è Lituania, ac ne profugos quidẽ propinquos regis: denicq; ut liberã mercaturã atcq; societatẽ haberẽt inter se Lituani atcq; Prusi. His autẽ cõditionibus implẽdis annuũ tẽpus constitutũ. Sic necessaria magis quàm speciosa pace facta, Vuladislaus rex inuitatus à Magistro, Toruniã cũ magna parte procerũ diuertit, triduócq; ibi mansit, splẽdidè & magnificè acceptus: per quos dies simulachro equestris pugnę inter Teuthonas & nostros edito, cum superiores illi ferè essent in eo genere, in quo sunt exercitatissimi, ad extremũ tamẽ Dobeslaus Olesnicius unus de nostris palmã & brabiũ obtinuit. Dũ autẽ Vuladislaus obequitãs, sitũ, munitionẽ, atcq; ædificia urbis cõtemplatur, sordibus culinæ à muliercula quapiã seu casu, seu data opera perfusus, mulierculæ morti ob id destinatæ impunitatẽ impetrauit. Inde discedẽs in maiorẽ Poloniã diuertit, æstatécq; ibi exacta, & particularibus conuentibus habitis, qui tunc primùm haberi propter nouã rem cœperunt; Corcinum, quo comitia toti Polonię ad undecimã diem Nouẽbris indixerat, uenit: perfecitcq; precario, ut sibi redimẽdi Dobrini causa, agraria cõtributio noua omniũ ordinũ consensu extra ordinẽ decerneretur, nẽpe deni grossi in iugera, ab agrestibus tantũ & oppidanis culta. Ex qua contributione cum ordinaria illa binorum grossorum, quam Rastralẽ appellauimus, coniuncta, ad centum millia marcarum tunc redacta esse memoratur. At nunc longè cultior atcq; populosior est Polonia, longè minus ex ea contributione conficitur. Vuratislauiam deinde rex splendido plus quàm quinque millium equitum comitatu profectus est, cum Venceslao rege Boemorum, illo postulante, congressurus. Animaduertebat enim Venceslaus, quamuis stupidus, cœno'que uoluptatum penitus immersus, se de summa rerum periclitari: bis captus, & ab imperio amotus erat: palàm ab eo Sigismundus frater, ut sibi regno Boemorum cederet, condendebat, & non obscurè fauebant ei Boemi proceres. In gratiam eius etiam dux Austriæ Morauiam infestare uidebatur. Quo igitur obuiam iret conatibus aduersariorum Venceslaus, & regnum suum stabiliret, regis Poloni amicitiã & societatem certo fœdere sibi adiungere satagebat. Itacq; aduenientem perhumanè lautécq; accepit, non sine admiratione opum eius: ita ut etiam Sbigneo Brezio cum sexcentis equitibus antecedenti, regem in eo comitatu adesse ratus, extra urbem obuiam prodijsse dicatur. Octo diebus de fœdere inter consiliarios regum tractatũ est: & eò res propemodum perducta erat, ut Boemus Polono Silesiam omnem redderet, Polonus illi uicissim cum quadringentis hastatis equitibus, quoties opus esset, præstò esset. Sed uel indigna res uisa est Polonis proceribus, Boemis esse obnoxios, uel certè Ioannes Smiritius consilio & authoritate prestans inter

Marginal notes: *Vuladislaus rex Toruniã profectus.* — *Dobeslaus Olesnicius.* — *Rex perfusus à muliercula.* — *Vuladislai clementia.* — *Comitia Corcini.* — *Agraria siue iugeralis cõtributio noua decreta.* — *Sũma exactæ pecuniæ.* — *Vuladislai cũ Venceslao Boemorũ rege congressus apud Vuratislauiã.* — *Vẽceslai regis Boemorũ fortuna.* — *Marsalci Poloni comitatus.* — *Acta inter Polonos & Boemos.*

A inter Boemos superueniens rem infecit. Dum hæc ita fiunt, nihilo tamen magis fida pax Polonis fuit à Cruciferis. Etenim cum expedita manu clàm in Masouiam ingressi, Ioannem ducem Cirnensium nihil hostile suspicantem, in prædio quodã, siue apud Zlotoriam arcem, quam tunc ligneam ædificabat, cæpere: & equo impositum, ac subter aluum equi pedes indignè colligatum, arce incensa secum abduxere: non multo pòst tamen, à rege de uiolato fœdere admoniti, dimiserunt. Dimissus, paulo pòst in eam curam diligenter incubuit, ut nouum prælatorum & canonicorum, & item uicariorũ, collegium in templo & parœcia Varsauiensi institueretur. Et institutum id est ab Alberto Iastrembecio Posnaniensi episcopo, cum Ioannes dux luculẽtos reditus de bonis suis, ac de decimis à Plocensi episcopo permutatione quadã acquisitis, utriq; illi collegio, atq; parœcias aliquot & quædã alia sacerdotia, suppressis ueteribus titulis, addixisset. Anno à Racianzensi conuentu circumacto, alter conuentus Gneuucouiæ à rege & Cruciferis de perficiẽda pace inchoata habitus est. Ibi noua res à Cruciferis oblata, negociũ omne infecit. Postulabant ij, ut Rex, Pomeranię nomẽ in inscriptionibus & sigillis suis non usurparet, quemadmodũ cum Cazimiro rege multo antè conuenerat. Negabat ille: consiliarijs dissuadentibus. Itaq; Cruciferis Dobrinum non reddentibus, infecta pace discessum est. Tametsi extant in archiuo regio literæ Conradi magistri, hoc ipso tẽpore scriptæ: quibus testatum facit, quinquaginta millia Vngaricorum flo-

B renorum pro Dobrino & Zlotoria sibi numerata esse: & sanè scribit idem Dulgossus non multo pòst bello conflato, primũ omniũ Dobrinum à Cruciferis oppugnatũ esse. Quo fit, ut conuenisse tunc pacẽ, Dobrinumq; reddutũ esse Polonis, uerius sit. Alterius quidẽ cõuentus cũ eisdẽ Cruciferis à Vitoudo acti deterior euentus fuit. Nam is cũ ægrè se aduersus potentiam & uim Cruciferorum defenderet, cessit ipsis Samagitia. Detrectabant quidem Cruciferorũ imperium Samagitæ, & nocturnis incursionibus atque insidijs præsidium eorum affligebant: Vitoudũq; obsecrabãt, ne se immanibus Teuthonibus proderet. Sed uincebat utilitatem necessitas. Itaq; iussu principis obsides dedere Cruciferis. Quo facilius uerò eos Cruciferi in officio cõtinerent, tres arces in Samagitia condidère. Duas supra Neuazam fluuium, tertiam uerò in confluente Nemenis atque Dubezæ. Profugerat iterũ in Prussiam Suitrigello, spe totius Lituaniæ per Cruciferos potiundæ: sed Podoliam nihilominus præsidijs suis tenebat. Itaque conuẽtu Gneuucouiensi soluto, Rex eò profectus, omnem eam cum arcibus in deditionem recepit, orto à Camenecia ciuitate initio: præfecturamq; eius oræ Petro Saffranecio Polono mandauit. Ab Alexandro Valachorum palatino, iam inde à duobus annis sibi addicto, & consiliarijs eius Cameneciam euocatis, solenne iusiurandum, quod in fide & clientela sua, reginæ, ac filiorum, & regni Polonici permansuri essent, accepit: quanquam idem anno superiori Romanus palatinus & ipse fecerat: cuius rei extant monumenta in archiuo regio utriusque diplomata: unde credi-

Ioannes Masouiorum dux captus à Cruciferis

Varsauiæ collegium sacerdotum institutũ.

Gnewcouiensis cõuentus cũ Cruciferis.

Pax cum Cruciferis infecta.

Pecunia pro Dobrino numerata à rege.

Samagitia concessa Cruciferis.

Samagitæ detrectarunt Cruciferorum dominatum.

Neuaza fl. Dubeza fl.

Suitrigello iterũ ad Prussos fugit.

Podolia redacta in ditionẽ Polonorum.

Valachiæ Palatini cũ proceribus iurant in uerba regis Cameneciæ.

bile sit, eos inter se de principatu contendisse. At in maiore Polonia A Thomas Venglesinius castellanus Sendomiriensis, & præfectus maioris Poloniæ, Drahimum arcem ab ijs qui religiosam militiam diui Ioannis nomine profitentur, interceptam, quatriduo expugnauit: eiectoque presidio, in potestatem suam redegit. Vitoudus uerò pacem nactus à Cruciferis, eodem anno, qui fuit 1406 transmisso Vgra flumine, primam fecit in Moschos expeditionem, siue proferendorum finium gratia, siue iniuria prouocatus à genero, duce gentis, Basilio. Parua & obscura initiò gens Russorũ fuere Moschi, quemadmodum primo libro indicauimus: sed iam tunc accessione finitimarum gentium, partim successionibus iustis adiunctarum, partim ui uel fraude subactarum, non parua incrementa cæperant. Nec tamen elici ad pugnam potuere. Peruastata igitur longè latè que eorum regione, Vitoudus præda onustus in Lituaniam redijt. Fuerunt ei expeditionis illius socij complures de nobilitate Polonica, qui præda hostili magnopere ditati sunt. Maiore is ui postea in id bellum, anno uno intermissum incubuit, fretus maioribus Polonorum, quibus Sbigneus Brezius marsalcus præfuit, & Cruciferorum auxilijs: & usque ad Occam fluuium permagnum populabundus peruenit. Quo minus autem fluuium transmitteret, Suitrigellonis patruelis armis prohibitus est. Nam is seu leuitate quadam ingenij, siue inuidentia stimulatus, Bransco & Starodubo arcibus, quæ in Seueria Vuladislai regis beneficentia obtinebat, incensis, ad Basilium hostem Vitoudi transfugerat, bonámque illi nauabat operam, exercitum Vitoudi ex insidijs & iniquis locis lacessendo. Atque hinc potest colligi, Suitrigellonem aut non ad B Cruciferos profugisse paulo ante id tempus, sicuti nos dudum è Dlugosi sententia narrauimus: aut certè ex formula fœderis cum Vitoudo icti ab eis exactum siue exclusum, cum hostibus eius Moschis sese coniunxisse. Impetrauit tandẽ à Vitoudo pacẽ Basilius æquis conditionibus. Qua constituta, Vitoudus properè equos permutando, in Lituaniã ad uxorẽ (ut erat in Venerẽ pronus) cõtendit. Exercitus uerò eius sine imperio & ordine ex Moschouia decedens, cum per uastata dudũ à se, & ab ipsis etiã Moschis, loca iter faceret, fame afflictus, & magnis incõmodis propter cœli intẽperiẽ in limoso solo affectus, & à Tartaris etiam, quos Moschus uelut cliẽs patronos in auxiliũ acciuerat, à tergo & ab lateribus incursantib. uehemẽter uexatus est. Verùm ij tamen uirtute Polonorum atq; Cruciferorũ, pedestri magis quàm equestri prelio uicti pulsiq; sunt. Poloni amissis armis & equis reuertẽtes, liberalitate regis abũdè recreati. Lituanica historia nullam belli cuiusquam à Vitoudo contra Moschos suscepti mentionẽ facit: & quidẽ trans Occam non Moschica, sed Rezanensis ditio est, quã à Vitoudo uastatã esse constat: quæ quamuis nunc Moschorum duci pareat, tunc quidem suum adhuc habebat ducẽ, Olgum nomine. Per hoc tempus Iacobus Cobilenius, gente Grimalius, Nicolaus Chranstouius Stregomius, & Andreas Tẽcinius Toporus, de adulterio Annę reginæ à rege insimu-

Drahimũ arx recuperata à Polonis.

Moschicũ bellum Vitoudi.

Vgra fl.

Moschi.

Sbigneus Brezius dux copiarum Polonicarum.

Suitrigello Moschis adest contra Vitoudum.

Lituanicus exercitus incommodo affectus.

Moschi cũ Tartaris uicti.

Rezania à Vitoudo uastata.

De stupro reginæ insimulati.

A insimulati sunt. Et Chranstouius quidem solum uertit, Cobilenius uerò triennio in arce Leopoliensi in carcere asseruatus est: Tencinio, quòd minus suspectus esset, nihil actum. Obiurgatus autem rex à senatu de nimia credulitate, & probro reginæ, iudicium in delatores instaurauit: ubi Clemens Moscorouius castellanus Visliciensis, & præfectus Cracouiensis delator editus publicè & solenni ritu dicta sua reuocauit, & mendacij se ipse damnauit. Paulo autem antè Cracouiæ uulgò in Iudæos impetu concitatæ multitudinis, nequicquam prohibentibus illo ipso Moscorouio præfecto, & Nicolao Lituos procuratore arcis, sæuitum est: direptæ & incensæ eorum domus: serpsitq́ per plateas aliquot etiam in Christianorum tecta incendium. Quin & ædes diuæ Annæ, circum quam tunc erant Iudęorum domicilia, conflagrauit: Academiæ domus, quam Collegium maius uocant, ægrè à studiosis iuuenibus defensa. Magnam autem Christiani in Iudæorum pueris, quibus parsum erat, educandis, & Christiana religione imbuendis, curam impendêre. Adulti quoque, qui cædi superfuere, plerique ultrò Christiani facti. Inuidia opum fraude & usuris quæsitarum, & opibus aucta licentia, ac scelera flagitiaq́ impunita, ipsis cladis illius causæ fuere. Porrò in Lituania post Moschicam illam expeditionem, qua uires Lituanorum uehementer attritæ erant, Cruciferi nullum cupiditati suæ modum statuentes, nouas inimicitiarum atque belli causas quærere, neque iniurijs abstinêre. Quibus rebus adductus rex Vuladislaus, B cum ad pacem quamuis iniquam pronior, quàm ad iustum bellum esset, conuentum cum Vlrico Iuningo magistro Cruciferorum Prusiensium apud Cauunam oppidum egit. Sed nihil æqui à feroci homine, & ex mansuetudine aliena maiores spiritus sumente, impetrare potuit: amicè tamen missis ultrò citròque muneribus discessum est: Cruciferis bellum, quod meditatum nondum maturauerant, dissimulãtibus. Nec diuturna tamen ea dissimulatio fuit. Nam ut reuertit rex in Poloniam, uiginti naues frumento onustas è Cuiauiensibus horreis suis secundo flumine Vistula ad mare misit, ut inde porrò aduerso Nemene in Lituaniam ducerentur, subuenturus genti suæ, inopia ex tenui prouentu frugum tunc laboranti: eas naues Cruciferi intercepere. Missi ad eos repetitum res legati, Nicolaus Curouius archiepiscopus Gnesnensis, Nicolaus Michalouius Sendomiriensis, Ianussius Tulisco uius Calissiensis, & Vincentius Granouius Naclensis castellani, re infecta rediere, causificantibus & cauillantibus Cruciferis, arma ijs nauibus contra se barbaris supportata esse. Mox & alteram iniuriam adiecere. Etenim Lituanos mercatores apud Ragnetam uiolarunt, & merces eorum diripuerunt. Hac gemina iniuria iritatus Vitoudus, prior bello persequi Cruciferos adortus, Rumboudum marsalcum clàm cum expeditis copijs in Samagitiam misit: præsidia Cruciferorum, quæ erant cum Michaele Cochmeistro præfecto siue aduocato nouæ Marchiæ, uel cæpit, uel interfecit, uel eiecit, & Samagitiam omnem iam inde ab initio à Cruciferorum imperio abhorrentem, in

Moscorouius castellanus Visliciensis de mendacio damnatus.

Iudæi Cracouiæ direpti & contrucidati.

Cracouiæ incendium.

Causa [illegible]

Conuētus regis et magistri Cruciferorū apud Cauunam.

Naues Polonicæ cũ frumento interceptæ à Cruciferis.

Polonorum legati ad Magistrum.

Mercatores Lituani interfecti à Cruciferis.

Samagitia recepta à Vitoudo.

suam ditionem redegit. Venêre deinde anno sequenti, qui fuit 1409 post Christum natum Obornicos ad regem legati Cruciferorum, questum de erepta Samagitia, captisq; & cæsis ibi præsidijs suis: & cum bello sibi tantam iniuriam ulcisci necesse esset, propterea quòd res repetitæ à Vitoudo non redderentur, quærebant ij ab rege, esset'ne illi opem laturus? Fluctuabat animo Vuladislaus, quid faceret: si deesset Vitoudo, Cruciferis eum atq; patriam suam planè prodebat: sin opitularetur, omnem difficilimi belli molem in se & Poloniam, commodiorem prædas agentibus & bellantibus, quàm Samagitia est, attrahebat: & abhorrebant ab eo bello Polonorum animi. Itaq; ad amplissimum consilium atq; comitia rem integram reiecit: neq; certi quicquam legatis tunc respondit. At illi elati superbia & impatientia; & protestati, non à se, uerùm à rege fœdera uiolari, minabundi discessere. Comitia deinde rex Lenciciæ ad decimamseptimam diem Iulij habuit. Inde, cum omnia prius experiri, quàm ad arma uenire, in commune placuisset, tres legati ad Magistrum missi, ijdem qui prius, ultimo excepto. Postulabant hi à Magistro, ut conuentu constituto amicè cum rege de omnibus iniurijs transigeret. Regis enim, non Vitoudi proprium & hæreditarium esse dominatum Lituaniæ. Excandescere Magister, & moram pati nolle, confestim'q; arma se Lituaniæ illaturum esse minari. Ibi Archiepiscopus nō ferens Magistri superbiā: Desinas, inquit, nos bello terrere: Si arma cōtra Lituanos ceperis, uicissim arma nostra domi tuæ senties. Quod dictū in mandatis'ne Archiepiscopus à rege acceperit, an bili percitus, inconsideratius protulerit, incertum est: optatum quidem certè Magistro accidit. Quocirca statim is subiecit: Bene se rem habere: cum sententiam regis teneat, caput se potius petiturum, quàm pedes: & culta magis, quàm inculta: agros uberes potius, quàm syluas & solitudines. Ita tunc legati impatientia bellum approperatum est. Nec mora, dictis facta Magister adiecit. Dimissis enim legatis, ad medium Augusti mensis cum exercitu Dobrinum magna ui oppugnatum, cæpit & incendit. Polonos, qui arcem defendebāt, unà cum præfecto arcis Iacobo Plominio capitali pœna affecit. Inde Ripinum & Lipnum oppida primo impetu capta uastauit, magna'q; in oppidanos & agrestes crudelitate debacchatus, ne teneræ quidem ætati & muliebri sexui pepercit. Inde motis ad Bobrouunicos castris, arcem oppugnare orsus, in deditionem accepit: quamuis defendi ea diutius, arte, præsidio & commeatu munita, potuisset. Quare præfectus arcis Varcislaus Gotartouicius de Lissorum familia, fœdum carcerem postea regis imperio pertulit. Cæteri uerò equestris ordinis, qui in præsidio fuerant, infamia notati. Tametsi ea infamia Bartholomeus Plomycouius unus de his anno sequenti, cum multa fortis uiri opera in prælio Gruneualdensi edidisset, sese liberauit. Nunquam tamen postea satis compos rationis fuit, cum semel dolore infamiæ de statu mentis dimotus esset. Zlotoria deinde acriter oppugnata, post octauum diem in deditionē Cruciferorum uenit, cum magna pars defensorum ictu balistarum &

bombar-

Marginal notes: 1409 ann. — Cruciferorum legati ad regē. — Comitia Lenciciæ. — Poloni oratores ad Cruciferos. — Magistri Conradi ferocia. — Archiepiscopi responsum animosius quàm consideratius. — Dobrinū captū & incensum. — Ripinū & Lipnum oppida direpta. — Sæuitia Cruciferorum. — Bobrouunici dediti. — Varcislaus Gotartouicius proditionis dānatus cum alijs compluribus. — Plomycouius uirtute infamiā deleuit. — Zlotoria dedita.

A bombardarum interfecta esset: reliqui captiui abducti, cum̄ de commutatione captiuorum postea cum Vitoudo conuenisset, tamen Cruciferorum perfidia, cum ij suos recepissent, dimisi non sunt. In Bydgostia expugnanda cum plusculum laboris sentirent, propterea quòd arx ea munitissima erat, per proditionem, corrupto præfecti uicario, quem Burgrabium uocant, ea potiti sunt. Quo cognito, præfectus arcis Thomas Venglessinius, qui etiam totius maioris Poloniæ præfectus erat, absens magno mœrore confectus, non ita multo pòst uita excessit, & successorem Vincentium Granouium castellanū Naclensem accepit. Rex ubi hæc crebris certis'que nuncijs accepit, minimè cessandum sibi ratus, expeditionem & ipse toti Poloniæ, Rusiæ & Lituaniæ contra Cruciferos indixit: minores Poloni cum Rusis ad Volboriam, maiores ad Lenciciam conuenire iussi. Quod ubi factum est, recensito apud Radeouiam exercitu, ad Bydgostiam sub finem Septembris castra admouit, arcem'que obsedit. Ibi Magister, cum retinere se eam posse diffideret, Conradum Olessnicensium ducem ad regem cum his mandatis misit, ut rex Venceslaum regem Boemorum de Bydgostia secum pariter arbitrum caperet. Quanquam autem hoc ille agebat, ut apparatū regium eluderet, non abnuebat tamen Vuladislaus, si non modò de Bydgostia, uerùm de cuncto Dobrinensi tractu, atque adeò de omni controuersia Magister illum sibi arbitrum ferret. Iam enim hyems appetebat, nec Vitoudus cum Lituanis ueniebat: misso'q;

B excusandi sui causa ad regem nuncio, inducias suadebat. Dum cunctatur Magister conditionem oblatam à rege accipere, Bydgostia post octauum diem à Polonis expugnata, & mox refecta, præsidio'que munita est. Magister ad Suece suos conuenire iusserat: quod ubi rex cognouit, partem copiarum statim eò misit: pulsi dissipati'que, qui primi de hostibus conuenerant, & castris exuti. Interea interuenêre oratores regis Venceslai, Conradus senior dux Olessnicensium, & Ienco Vuratislauiensium ac Suidnicēsium præfectus: bellum'q;, inducijs utriusque partis consensu usque ad uicesimam quartam diem Iunij sequentis anni constitutis, diremêre, ut interim Venceslaus de tota controuersia inter dissidentes arbitraretur. Quo nomine senatus regius uulgo malè audit, quasi corruptus à Cruciferis, non satis decoras sibi inducias confecisset. Ita tunc ab armis discessum est. Quanquam Sigismundus Coributus frater Vitoudi, cum nihil adhuc de inducijs compertum haberet, è Lituania excursionem fecit cum Lituanis in Prusiam: ac tribus oppidis hostilibus, plurimis'que pagis direptis & incensis, magnam prædam reportauit. Quos ut ulciscerentur Cruciferi, qui excusationem ignorantiæ non accipiebant, mense Martio anni sequentis clàm per auias solitudines atque syluas tacito agmine progressi, transmisso Netupa amne, & statione Lituanorum apud Iascrum, prodente eam fumo, oppressa, in Volcouiscos improuisò impetum fecere: multos'que mortales, qui ad rem diuinam festo die conuenerant, uico incenso, captiuos abduxere. Vitoudus uerò cum septem millia-

Bydgostia prodita.

Vincētius Granouius præfectus maioris Poloniæ.

Polonorum expeditio contra Cruciferos.

Bydgostia recepta à Polonis.

Prußi apud Suece malè accepti.

Induciæ inter Polonos & Cruciferos.

Venceslao regi Boemorum arbitriū delatū.

Lituani Prußiam uastarunt, & tria oppida incenderunt.

Lituania uicißim uexata à Cruciferis.

1410 ann.

Netupa fl.

Vitoudus in sylua sese abdidit.
Concilium Pisanum.

milliaribus ab eo loco abesset, ac de aduentu hostium certior factus A esset, raptim in interiores syluas cum uxore sese abdidit, donec discessisse eos cognouit. Sub initium autem huius belli Prussici, concilium Pisis in Hetruria apertum est, extinguendi schismatis causa, quod supra quadraginta annos, binis, ac interdum ternis de summo pontificatu contendentibus, rempublicam Christianam afflixit. Ad id concilium Petrus Vissus episcopus Cracouiensis profectus est: cæteri uerò episcopi Polonici, itemque academia Cracouiensis, collegium Plocensis basilicæ, quæ tunc episcopum non habebat, & abbas Tinecensis, legatos misere. Sed non modò non oppressum, sed auctum etiam ibi schisma est, cum duobus, nempe Angelo Corrario, qui Gregorius duodecimus, & Petro Lunensi, qui Benedictus tertiusdecimus appellatus est, necquicquam reiectis, tertius Petrus Cretensis de sodalitio Franciscano pontifex creatus esset, Alexandri quinti nomen adeptus. Causa reijciendi duos illos fuit, quòd ij, cum sanctè uterque promisisset se abiturum esse pontificatu, redintegrandæ ecclesiæ gratia, ubi id Cardinales postulassent: ludificabantur eos, qui fidem suam secuti essent, ac ne ueniebant quidem ad concilium. Secutus est autem Vuladislaus rex concilij authoritatem, cum superiori tempore Gregorium pro pontifice habuisset. Per idem tempus Praga, ac mox tota Boemia nouis motibus agitari, Ioanne Husso, & Hieronymo Pragensi authoribus, cœpit: uicinasque Morauiam, Silesiam, & Germaniam, ac Poloniam etiam partim pestifero nouæ hæ- B reseos ueneno afflauit, partim cædibus & incendijs exercuit, & multis magnisque incommodis uehementer afflixit, ab ambitione & contentione scholastica orto initio: rege Venceslao non modò non compescente, sed compendij sui causa alente etiam contentionem, cum dictitaret, anserem (hoc enim Husi cognomen apud Boemos sonat) aurea sibi oua parere. Ac suppressit quidem utcunque incendium id oriens Sbinco archiepiscopus, quoad uixit: sed cum ipsi Albicus medicus, homo auarus successisset, nec multo pòst, emptam archiepiscopam auariori etiã Conrado Vestfalo uendidisset, atque is muneris sui negligẽs, pecuniã modò cùm ad propinquos ditãdos, tum ad res suas dubias auarè corraderet, ac miserè comparceret, diffudit id sese longè latèque, fomentum subministrante dissidio pontificum, & crucis militia, quæ iussu Ioannis uicesimitertij pontificis contra Ladislaum regem Neapolitanum per totum orbem Christianum, uenia peccatorum omnium proposita, concitabatur. Grauiter enim edictum illud pontificium, ac deinde uitia sacerdotum, Hussus, ut erat disertus, secundo populo insectatus est: & hoc quasi gradu facto, mox cum sacrum ordinẽ inuisum uulgò reddidisset, Ioannis Vicleffi Angli hæretici praua dogmata unà cum Hieronymo disseminare cœpit. Quorum successu inu tati Iacobellus & Petrus Mysnenses Germani, nõnihil & ipsi de suo ad ea dogmata adiecere. Inde uires sumente multitudine, ducesque improbos nacta, coitiones nõ modò cõtra magistratũ Pragensem, sed etiam

Boemici motus.
Hussicæ sectæ initium & incrementum.
Venceslai regis auaritia.
Hus.
Episcoporum auaritia.
Hussi fauor apud Boemos ex edicto pontificio.
Ioannes Vicleffus hæresiarcha.

A etiam contra regē ipsum uulgò haberi, & res gladijs, non uerbis geri, bonisq́ue ecclesiasticis manus admoueri cœptæ: mox omnia summa & ima permixta, iuraq́ue humana ac diuina euersa, ita ut neque Venceslaus rex, amissis semel per incuriam & conniuentiam habenis regni, subuenire perditis rebus potuerit: ac ne Sigismundus quidem frater eius, quamuis multa consilio pariter & armis contra contumaces tentasset, cum post Robertum quidem Cæsar, post ipsum autem Venceslaum rex Boemorum factus esset. Sed nos ad nostra redeamus. Reuersus à bello Prusico Vuladislaus per maiorum Poloniam, apud Nepolomiciam comitia habuit. His peractis, legatisq́ue ad Venceslaum regem, ad tractandum de pace cum Cruciferis, designatis, mox Breste Lituanicum contendit, & ibi cum Vitoudo de ratione totius belli gerendi secretò solo Nicolao Tramba præsente, constituit. Inde in Rusiam diuertens, uenationibus uacauit: confectamq́ue bisontium, onagrorum atque ceruorum magnam uim, & sale conditam, secundis fluminibus Narua & Vistula Ploscum transmisit. Inde porrò sequentis anni initio, per Chelmensem, in Lublinensem & Sendomiriensem tractum reuectus, nusquam uenationes intermisit. Inde cum eum Hermānus comes Ciliæ, frater patruelis Annæ reginæ, uisisset, ac de congressu cum Sigismundo Vngarorum rege instituendo confecisset, Rusia ac Podolia rursus cursim peragrata, post Pascha Sandeciam pariter cum Vitoudo aduenit, quò iam complures proceres iussi conuenerant. Expe-

Comitia Nepolomiciæ. *Rex in Lituaniam.* *Venationes Rußicæ.* *1410 ann.* *Hermannus comes Ciliæ.*

B ctabat etiam Kesmarci Sigismundus. Nec tamen conuenerunt reges. Sed missus à Vuladislao cum nonnullis proceribus Polonis ad Sigismundum Vitoudus, de stabiliēdis cum eo in reliquos quatuor annos inducijs, quæ in sexdecim annos olim pactæ erant, id responsi accepit: Si Vuladislaus bellum Cruciferis faceret, Sigismundum eis deesse non posse. Etenim Roberto Cæsare per id tempus uita defuncto, adspirabat is ad Romanum imperium, quod & consecutus est: quamobrem gratiam Germanorum principum, apud quos gratiosi erant Cruciferi, aucupabatur. Quin ipsi Cruciferi quadraginta millia numûm aureorum ei promiserant, si Polonis bellum indixisset. Cæterùm ad pacem componendam operam suam regi pollicitus est Sigismundus. Cum Vitoudo autem secretos sermones absque arbitris habuit, quibus eum ad se allicere, & à fide ac societate Vuladislai, spe regni Lituanici iniecta, auocare conatus est. Verùm Vitoudus dolis Sigismundi intellectis, insalutato eo discesit. Sed intra unum milliariū consecutus eum Sigismundus, honorificè, magnis donis muneratū, dimisit. Nec celauit is Vuladislaū de Sigismūdi cōsilijs atque artibus: quibus etsi tunc captus non est, postea tamen irretitus fuit, quemadmodū suo loco dicemus. Condidit aūt per hoc tempus Vuladislaus rex Sandeciæ monasteriū Præmonstratensibus, quos uocant, monachis, abbatiq́ue eius curā propinqui ptochodochij mandauit. Ad bellum deinde Prusicū summo studio cœpit incūbere, spe pacis Cruciferorū improbitate, & iniquitate Venceslai præcisa. Nā is cū arbitriū inter disidentes ex cōpromisso

Vitoudus à rege ad Sigismundum in Vngariam missus. *Sigismūdus cauit Cruciferis.* *Roberti Cæsaris mors.* *Sigismūdus Cæsar creatus.* *Sigismundus rex redemptus à Cruciferis.* *Sigismundi regis Vngarorū artes.* *Monasterium Sandecense.*

Venceslai regis Boem. arbitriũ inter Polonos & Cruciferos.

ad se delatum recepisset, ut erat homo nihili, & uoluptatibus atq; ebrie A tati penitus immersus, ne cognita quidem causa, de sententia Iodoci marchionis Morauiæ ita pronunciauit, ut nullam prorsus neq; iusticiæ neq; æquitatis rationẽ duceret. Ad hæc ineptissimè quæ extra controuersiam erant, adiungeret, ut Poloni scilicet non nisi ex occidentalibus oris regem sibi deinceps peterent: Dobrinensem autem tractum, ut ipse uno anno obtineret, atq; interim deliberaret, utri parti eum adiudicaret. Quæ sententia cum Germanica lingua à scriba recitari inciperet, nostri discessere, negantes se Germanicæ concioni propter linguæ imperitiam interesse uelle. Erat autem Iodocus infensus Vuladislao, propterea quòd is ęmulum suum Procopium contra se armis adiuuisset. Desperata igitur æqua pace Vuladislaus, dimissis in omnes partes literis restibus alligatis, quæ ex eo restium nomen obtinent apud Polonos, expeditionem cunctæ Poloniæ edixit. Ne quid autem absente se & in Prusicũ bellum intento Sigismundus turbaret, quemadmodum præ se ferebat, Ioannem Scecocinium, castellanum Lublinensem, & præfectum Sandecensem, gente Odrouanzum, cum omni Sciriciensis atq; Biecensis oræ nobilitate ad tutandã illam oram ab Vngaris reliquit: Vitoudum & aulicum suum comitatum, ut se ad bellum compararẽt dimisit: militem mercenarium cum ductoribus ordinum atq; centurionibus, metandorum castrorum, & instruendarum acierum peritis è Boemis atq; Morauis, de sententia Sbignei Brezij marsalci (alijs aduersantibus, & sumptuum magnitudinem, dubiamq; & in- B firmam externorum militum fidem causificantibus) acciuit: cum Sbigneus diceret, uictoribus quidem illis uictos hostes stipẽdia pensuros esse: si uerò uicti fortè essent, pro cæsis captisq; non fore qui ea peterẽt: fidelem autem operam eos nauaturos esse in conspectu eorum, apud quos stipendia facerent, dimicantes, & infamiam ignauię siue perfidię ex disciplina militari metuentes. Misit tamen iterum Vuladislaus legationem ad Sigismundum regem, eumq; & fœderũ, & promissi de tentanda pace inter se & Cruciferos admonuit. Et prolixè quidem ille promisit, ipsum se ad Cruciferos ea de causa profecturum esse: sed mutata sententia, Nicolaum Garam Vngariæ, & Sciborium Sciboricium Polonum Transyluaniæ palatinos, & Georgium Kersdorfum Silesium legatos misit in Prusiam, non tam pacis tractandæ, quàm quadraginta millium florenorum à Cruciferis emungendorum causa. Benigneq; ij legati habiti à Vuladislao, & in Prusiã usq; eius iussu atq; sumptibus deducti sunt: nihilo tamen magis remittebat is institutam expeditionem. Erant in aula & ministerio Sigismundi complures Poloni equestris ordinis, & in his nobiles in primis, Zauissius cognomẽto Niger, & Ioannes Farureius Garbouij fratres germani, gente Sulimæi, Thomas Calscius Roseus, Albertus Malscius Nalencius, Dobeslaus Puchala Venauius, Ioannes Broglouius Grimalius, & Scarbicus Gorscius Habdancus, qui propter pręclara merita sua non contemnendas facultates & possessiones in Vngaria, beneficentia eius regis adepti erant.

Iodocus marchio Morauiæ infensus Vuladislao regi.

Restes.

Prußicum bellum.

Ioannes Scecocinius Odrouanzus.

Sciriciensis & Biecensis nobilitas relicta in præsidio cõtra Vngaros.

Centuriones & rei militaris periti acciti è Boemia.

Mercenarij milites externi an utiles sint.

Legati Sigismundi ad Cruciferos.

Polonorum equitum factum laude dignum.

A erant. Qui omnes ubi regem suum Vuladislaum ad Prussicum bellum proficisci, & Sigismundum ad uiolandum cum eo fœdus pronum esse senserunt, relictis possessionibus, & ingentibus Sigismundi pollicitationibus repudiatis, memorabili exemplo Vuladislaũ secuti sunt. Nec malè eis postea respondit Vuladislai gratitudo & liberalitas. Proficiscens autem is ad bellum Prussicum, Nicolaum Curouiũ archiepiscopum Gnesnensem Cracouiæ cum imperio reliquit: & quacunq; iter faciebat, profusa in egenos largitione utebatur. Cum aũt Slupiam, quod oppidum episcopi Vuladislauiensis sub Lyssecensi monasterio situm est, peruenisset, biduo ibi cõmoratus, diluculo ad ædem sacram, ligno crucis Christi celebrẽ in excelso monte positam pedester ascendebat, nec nisi uesperi ad sumendum cibum in oppidum descendebat, cum totum diem precationi flexis genibus in templo uacasset. Iam induciæ cum Cruciferis expirarant: Poloniq; equites, quos rex de aulico comitatu suo ad præsidium Inouuladislauiæ, Breste, & Bydgostiæ præmiserat, initium belli fecerant, incensis compluribus pagis in ripa Vistulæ, Magistro Cruciferorum cum legatis Sigismundi non sine perturbatione animi inspectante. Sed furore eius mitigato, legati decem dierum inducias, per quas de pace ageretur, rursus confecerunt. Quæ quidem induciæ, tametsi nihil per eas de pace actũ est, tamen ex re nostrorum fuere: quòd nondum copiæ ad constitutum locum conuenerant. Cum autem eæ apud Ciruenscense monasterium conuenissent, nauali

B ponte iuncto, qui multo antè ad eum usum apud Cozinicios saltus paratus erat, Vistulam cum impedimentis, curribus & bombardis transmisere, & in ulteriore ripa castra posuere. Eò Vitoudus cum Lituanicis ac Tartaricis copijs aduenit. Neq; uerò is suos tantum Lituanicos Tartaros adduxit, sed Zauolgenses siue Transuolganos etiam, quos per hyemem unà cum liberis & uxoribus eam ob rem sustentarat. Exactis decem dierum inducijs, cum ne tentata quidem pax esset, Ioannes Broglouius, quem rex præsidio Bydgostiensi præfecerat, cum non contemnenda suorum manu noctu in Sucecense territorium ingressus, insidias opportuno loco posuit: ipse uerò postridie cum paucis circum arcem & oppidum populabundus hostes elicuit, & simulata fuga in insidias induxit: ubi à fronte & à tergo circumuẽti, omnes ad unum partim cæsi, partim capti sunt. Quo cognito Cruciferi Henricum Plauenium commendatorem Suecensem cum præsidio tueri oram illam iusserunt. Venerunt deinde in castra regis legati Sigismundi, & perspecta uoluntate regis ad pacem æquis conditionibus componendam inclinata, ad Cruciferos reuerterunt. Fuerunt autem conditiones à rege editæ, ut Cruciferi Dobrinensem ditionem sibi redderent: Samagitia abstinerent: de damnis uerò, ut Sigismundus arbitraretur. Nec eas tamen Cruciferi accipiebant: indignum rati, ab hoste armato, ac ditiones suas infestante, cuiusque modi conditiones accepere: quasi uictoriam in manibus haberent. Cum autem nihil responsi rex ab Vngaricis legatis acciperet, misit ad eos Petrum Corsbocum equitem, ut de Crucife-

Archiepiscopus gubernator Poloniæ.

Slupia oppidum.

Religio Vuladislai regis.

Poloni uexant Prußiam.

Induciæ.

Vitoudi exercitus.

Polonorũ prima de Cruciferis uictoria.

Pacis conditiones à Polonis propositæ.

Cruciferi belli quàm pacis cupidiores.
Meuensis commendatoris cōsilium.
Tetingeri ferocia.

rorum sententia certior fieret. Re in consultationem Cruciferorum à Magistro posita, fremere omnes, & bellum quàm pacem malle: unus ab omnibus commendator Meuensis, comes Vendensis, annis & usu rerum prudentior, dissentiebat, pacem suadens, & cōmunem esse Martem, dubium'que euentum belli dictitans. In quem Vernerus Tetinger Elbingensis commēdator grauius inuectus: Poteras, inquit, cum istoc animo domi manere, & ægrotorū fratrum curam gerere. At ille: Ego, inquit, quæ recta & utilia iudico, in medium consulo; sed tamen si his aliter uidebitur, ita me Deo propitio geram, ut genere meo dignum est: tu uide, ne sis dictis ferocior, quàm factis fortior. Intercepit rixam commendatorum Sciborius, pacem'que enixius suadere cœpit. Sed eum quoque Magister increpuit: Polonus, inquiens, cum sis Scibori, quæ in rem Polonorum sunt loqueris. Interim dum hæc fiunt, promouebat castra Vuladislaus, & quodam tempore ex composito hostium aduentum nunciari iussit, ut inopinato tumultu negligentiam & securitatem suis excuteret. Cum autem ad Vucram amnem castra haberet (qui locus Masouiticæ quidem ditionis erat, sed eum tunc Cruciferi datis duci mutuò quinque millibus marcarum Pragensium, hypothecæ nomine obtinebant) ibi Lituani atque Tartari non secus ac in hostes omnem crudelitatem, nulla neque sexus neque ætatis miseratione, exercuere. Qua de re grauiter rephehensus rex à primoribus Polonorum, cum se ij cum omni nobilitate Polonica tam impia castra deserturos esse minarentur, captiuos omnes solui iussit, ac dimitti. Motis autem ex eo loco castris, cum primùm hostium fines attigit, expandit acies in latè patēti planicie, acceptum'que manu sua uexillum maximum, cuius insigne est alba aquila coronata hiante rostro, & extensis alis, explicat, suspirans'que & lachrymabundus sonora uoce ita fatur: Deus optime maxime, non modò factorum atque dictorum, sed & cogitationum omnium cognitor, tu mihi testis es locupletissimus, me inuitum ad hoc bellum cum Christianis qualibus qualibus, Christianis tamen, gerendum descendere, maximis & intolerabilibus Cruciferorum iniurijs prouocatum: & officio meo adductum, ut populos abs te curæ & fidei meæ concreditos, de rapacibus & cruentis eorum manibus, & infandis contumelijs uindicem. Tu nosti, consilia pacis me nunquam defugisse, & uel iniqua pace iustum bellum redimere cupiuisse, si quem religiosi homines insatiabili cupiditati, & irreligiosæ superbiæ suæ modum statuere uoluissent. Sed quando nihil apud eos mansuetudine & patientia, uix priuato homini, nedum principi consentanea, proficio, tuæ iusticiæ fiducia iusta pia'que arma sumpsi, tuis'que auspicijs uexillum hoc nunc explico. Tu quæso iustiori causæ faueto, & sanguinem Christianorum hominum, qui immaniter hactenus à Cruciferis trucidati sunt, quos'que hoc bellum utrinque absumet, ab illis qui bello causam dederunt, expetito. Hæc rex, collachrymante omni exercitu. Idem fecere deinceps Vitoudus, & Masouij duces, & proceres tam Poloni quàm Lituani. Deinde Poloni abstersis lachrymis, carmen patriū,

Vucra fl.

Rex à consiliarijs grauiter obiurgatus de Lituanorū ac Tartarorum licentia.
Aquila Polonorum principū insigne.
Vuladislai regis oratio pia.
Oratio pia Regis

Bogarodiza pæand. Adalberti.

siue

A siue pæana Virgini matri Dei dicatum, cuius authorem diuum Adalbertum archiepiscopum ferunt, cecinere. His peractis, quæsitus est, cui summa administratio totius belli secundum regem cõmitteretur. Detrectantibus autem tantum onus, maximo cum periculo coniunctum, Boemis & Morauis, qui scientia rei militaris præstare in primis uidebantur, ad Zindramum Mascouicium, ensiferum Cracouiensem, ortum ex ea familia, cuius insigne sol est, munus id defertur. Erat is quidem statura parua, sed ingenti spiritu, & ingenio solertiaq; non uulgari. Huic adiuncti consiliarij, Vitoudus, Cristinus Ostrouius castellanus Cracouiensis, Ioannes Tarnouius Cracouiensis, Sendiuoius Ostrorogus Posnaniensis, Nicolaus Michalouius Sendomiriensis palatini, Nicolaus Tramba præpositus apud S. Floriani & procancellarius, Sbigneus Brezius marsalcus, & Petrus Saffranecius magister cubiculi, siue succamerarius, ut uocant, Cracouiensis. His constitutis, ad Luterbergam hostile oppidum, quod iam nostri succenderant, castra mota. Ibi res horrenda accidit, ac barbarico duorum Lituanorum supplicio disciplina militaris in exercitu sancita est. Dira ac detestanda scelera Lituani atque Tartari in excursionibus atque populationibus pagorum nihilominus patrabant, matronas atque uirgines constuprabant, infantes dissecabant, templa cum sacris diripiebant: & quodã loco sanctissimũ CHRISTI IESV corpus, quod in tẽplis de more apud Christianos asseruatur, de argenteo ferculo profanè in terrã abiecerãt.

Zindramus Mascouicius dux belli delectus.

Consilium castrense.

Luterberga oppidum.

Lituanorũ impium facinus.

Corporis Chri[illegible]

B Id ubi resciuere nostri, fremere cuncti: & ni plectãtur sacrilegi, militiã se deserturos esse populariter minari. Hoc clamore & fremitu commotus rex, authores sceleris perquiri iussit. Inuenti duo Lituani, Vitoudi iussu ipsi sibi patibulum excitarunt: & suis uterque manibus barbaro, sed patrio tamen more, sese suspenderunt, obiurgantes sese mutuò, ne sua cunctatione iram principis in se magis accenderent: quasi is atrocius etiam aliquid in eos posset statuere. Nec ferè tale quippiam postea designatum est, territis cunctis duorum supplicio. A' Luterberga deinde ad Curetnicum, quod oppidum cum arce superposita ad Rubicouum lacum est, haud procul à Deruancia flumine, castra mota. Vnde cum pabulatum nonnulli de nostris excurrissent, quinquaginta equos hostium, qui in flumine adaquabantur, sessoribus deiectis cæpere: & cum his reuertentes, eminus comspecti, cum speciem hostium aduentantium præbuissent, tumultum in castris conciuere. Sed mox is resedit, errore cognito. Quod ne deinceps accideret, edictum est publicè regis iussu, ne quis absq; commeatu castris egrederetur, ne'ue in castris tuba uteretur, præter unum regium tubicinem. In mouendis autem castris hæc ratio instituta, ut ad primum regij tubicinis cantum cuncti sese armarent: ad secundum, equos sternerent & frenarent: ad tertium uerò, ut Marsalcum cum regio uexillo minore præcedentem, compositi suo quisque ordine sequerentur. Omnia deniq; cautius & accuratius fieri cœpta, propterea quòd haud procul castra habebãt Cruciferi, traiectu fluminis nostros prohibituri, cuius utramq; ripam

Polonorum pietas.

Supplicij sumẽdi mos apud Lituanos.

Curetnicũ oppidum.

Rubcouo lacus.

Druuanza fl.

Tumultus in castris.

Edictum regiũ ad disciplinam militarem pertinens.

& alueum densis stipitibus & sudibus præfixis impedierant. Quibus A rebus cognitis rex, ne suos in extruendo ponte fatigaret, ac dimicationi obijceret, reflexo ad caput amnis per aspera & montosa loca itinere, prope Zialdouiam oppidum castra metatus est. Venit eo ad regem Fricius Reptius Silesius, cum mandatis legatorum Sigismundi regis: & quando frustra de pace apud Cruciferos tentatum esset, bellum Vuladislao Sigismundi nomine in secreta magistri militiæ & octo consiliariorum audientia literis Sigismundi exhibitis, denunciauit. Soli aũt regi secretius in aurem insusurrauit, ne quid ea denunciatione terreretur: quadraginta enim millium aureorum à Cruciferis emungendorũ causa eam factam esse: animauitq; eum, ut ne cõserere manus cum Cruciferis, quorum uires longè essent inferiores, reformidaret. Dimissus cum eo responso, quo Vuladislaus Sigismundo extremam pro compluribus maximisq; suis beneficijs ingratitudinem exprobrauit, & ultionem diuinam in caput eius, qui prior fœdus rumpebat, imprecatus est. Vbi in castra Cruciferorum redijt Fricius, certiores eos fecit de castris regijs. Crediderant enim ij Polonos atq; Lituanos subito pauore perculsos, fuga dissipatos esse. Nec multo post ab exploratoribus nunciatum est, Polonos Dambrouunum, quod Gilgemburgum Teuthones uocarunt, oppidum frequens & opulentum, & lacu in orbem ferè circumfuso, & spisso muro munitum, expugnasse, direptumq; incẽdisse, & uersus Marieburgum iter intendere. Quo nuncio accepto Cruciferi ira perciti, uociferari, indignissimum facinus impunè ab his ditiones suas uexari, quibus ipsi prius Pomeraniam atq; Dobrinum eripuissent, & quorũ regionem ferro & igni quodam tempore longè lateq; peruastassent: nec ferendum amplius, quin de summa rerum cum Polonis primo quoq; tempore decernerent. Itaq; in hostem se duci flagitabant: neq; Magister abnuit. Rex cum altero quoq; die apud Dambrouunum expugnatũ statiua habuisset, captiuosq; omnes, exceptis Cruciferis religionem professis, benignè relaxasset, prædaq; & commeatu copioso exercitũ ditasset, tertia die, hoc est quintadecima mensis Iulij, facto duûm milliarium itinere, inter fruteta & nemora prope Grunewaldum & Tanebricũ pagos castra metatus est. Fuerat nox præcedens tempestatibus inquieta, sed apud Cruciferorum quàm nostrorum castra longè inquietior, ita ut eorum tentoria disijceret: manè autem ualidiores uenti flare cœperant. Quam ob rem cum rex non facta re diuina præter morem castra mouisset, apud Gruneualdum demùm erecto tentorio rei diuinæ uacauit. Interim ei nunciatur ab exploratoribus, alio super alium accurrentibus, hostes adesse. Ad extremum ueniens ipse Vitoudus, nunciat hostes in conspectu esse: ni maturetur, in imparatos impetũ daturos: nec tamen auelli rex ab altaribus, donec sacra peragerentur, potuit. Et fuit sanè res in periculo, si hostes aciebus nostrorum nondum instructis, ilico signa intulissent. Sed ne id facerent, diuinitus, uti creditum est, impediti sunt, ueriti, ne quid fraudis & insidiarum nostri nemorum opportunitate occultarent. Interea commodè à

Zialdouia oppidum.

Sigismundus rex bellum Polonis indicit.

Responsum Vuladislai regis.

Dambrouuno oppidum direptũ et incẽsum.

Cruciferorum ferocia. B

Rex rei diuinæ uacare solitus.

Zindra-

A Zingramo & Vitoudo acies instructæ: læuum cornu Poloni, dextrum Lituani tenuere. Quinquaginta fuere signa Polonica, Lituanica quadraginta. In prima acie robur totius exercitus & ueterani milites collocati. Iam'que pugnæ signum à rege poscebatur, & singuli, bini, terni'que inter duas acies procurrentes, cum pari numero hostium manus conserebant: & rex iam peractis sacris armatus in aciem prodibat, imbellem'que sacerdotum & scribarum turbam in castris relinquebat, cum ex hostili acie duo caduceatores progressi, quod mandata ad regem à Magistro ferre se significabant, intacti ad regem deducti sunt. Hortabantur autem ij regem Magistri nomine, ne tam cunctanter & meticulose pugnam iniret: & quo incunctatius id faceret, duos gladios strictos & cruentos (quemadmodum carmen uulgare de prælio hoc compositum, quod in hanc usque diem extat, habet) ei & Vitoudo obtulere, ut uel ijs aduersus Cruciferos uterentur. Ne quam uerò angustiarum ad explicandos ordines excusationem necterent, ne'ue inter nemora latitarent, concessurum ipsis esse Magistrum plus campestris spacij. Hæc tam superba mandata dum caduceatores exponunt, interea Cruciferìcus exercitus, ut fidem dictis eorum præstaret, non modico interuallo retrocessit. Rex (nam Vitoudus aberat, Lituanicam aciem obequitans) communicato cum his, quos circa se, quemadmodum diximus, habebat, consilio, placidè & modestè caduceatoribus respondit: Quamuis armorum satis habeat in exercitu, accipere se tamen in Dei nomine gladios, contumeliæ causa ab hoste missos: atque ita accipere, ut omen uictoriæ, quam sibi armorum traditio portendat. Nunquam se quidem à pace abhorruisse: sed quando bellum mallent Cruciferi, & sanguinem Christianum tantopere sitirent, sperare, mansuetudini suæ & iustiori causæ diuinum auxilium affuturum, ac de illis condignas crudelitatis atque superbiæ pœnas expetiturum. Omnem autem eam rem unà cum electione campi, se diuinæ sapientiæ & iustitiæ committere. Accepti gladij, in ærario regio in hanc usque diem asseruantur. Caduceatores autem alter Sigismundi regis, alter Scecinensium ducis insignia præ se ferebant. Mox Vuladislaus paucis pro tempore milites adhortatus, excedens ex acie (nam ita uisum erat proceribus atque consiliarijs, ut is aliquo loco cum delecta manu, quæ ipsi custodiæ & præsidij causa attributa erat, extra discrimen prælij consisteret) canere signa iussit, simul'que exercitus omnis alacer patrium pæana cecinit. Editiore loco Cruciferi constiterant: inde cum duas bõbardas dato loco eiaculati essent, nec ullo tamen ferè detrimento nostros affecissent, per decliue cum infestis signis decurrerunt. Occurrere & nostri aduenientibus: commissum utrinque summa ui prælium, ita ut fragor sonitus'que armorum procul exaudiretur. Iam'que ad unius fermè horæ spacium pugna durauerat, & neutrò tamen inclinabat uictoria: ibi Cruciferi animaduertẽtes debilius esse dextrum cornu nostrorum, in quo Lituani, Russi atque Tartari, armis, equis & multitudine Polonis aliquanto inferiores, turma-

Signa Polonorum & Lituanorum.

Caduceatores Cruciferorum.

Gladij missi regi à Magistro.

Regis modestũ responsum.

Rex excessit ex acie.

Prælium.

tim instructi erant, cum aliquot alarum subsidijs maiorem in id impe- A
tum dedere, eo consilio, ut eo pulso, totis uiribus læuum, in quo perti-
nacius Poloni dimicabant, adorirentur. Nec uanus omnino conatus
hic fuit. Statim enim res nostrorum in ea parte deteriore loco esse cœ-
pit, Lituanis atq; Tartaris sensim pedem referētibus: & ad extremum,
cum ad unius iugeri spacium tamen utcunque hostium impetum susti
nuissent, in fugam nequicquam reuocante Vitoudo effusis. Nec ij sisti
ullo modo potuere: sed perpeti fuga pleriq; in Lituaniam contenden-
tes, actum esse de uniuerso exercitu renunciarunt. Soli Smolenscij Rus
si, qui sub tribus signis in eodem cornu constiterant, fœditatem fugæ
detestati, eximiæ uirtutis fortitudinis laudem meruêre: & una turma
penitus deleta, duæ reliquæ cum Polonis in læuo cornu sese coniunxê-
re. Alia ibi erat rerum facies: nostri enim acerrimè dimicantes, uexillū
regium, cuius signifer fuit Martinus Vurocimouicius, uexillifer Craco
uiensis, ab hostibus deiectum, summa ui connixi, recuperarunt. Ibiq;
primùm inclinari cœpit hostilis acies. Instabant nostri perturbatis: &
commodùm leni pluuia delapsa, puluis, qui longiorem aspectum adi-
mebat, resederat. Affuere quidem, sed post tempus fermè, ij qui Litua-
nos à dextro cornu pulsos longius persecuti erant: & ni confusi iam
fuissent suorum ordines, restituissent proculdubio pugnam. Verùm ij
quoq; & fatigati, & suorum perturbatione consternati, & sine ordini-
bus inuecti, non diu Polonorum impetum sustinuere. Erat extremum
agmen Cruciferorum sub sexdecim signis, quod nondum prælij fortu B
nam tentauerat, in quo Magister & primores Cruciferorum erant. Id
ubi suorum fortunam cognouit, circumduci cœptum, ut ab latere no-
stros inuaderet. Fortè in ea parte rex cum globo suo, & minori uexillo
constiterat, euentum pugnæ expectans: ratus'que in se aciem illam di-
rigi, Sbigneum Olessnicium scribam in aciem ad suos misit, ut cohor-
tes aliquot subsidiarias inde sibi adduceret. Sed is reiectus à Nicolao
Kelbassa gente Nalencio, negante id fieri commodè posse, ne speciem
fugientium exhiberent: & hostibus perculsis quidem, sed non deuictis
terga obijcerent: retulit, nullum in acie cuiusquam imperium exaudi-
ri. Ibi rex cum experiri nihilominus fortunam prælij cuperet, retentus
est ab his, quorum fidei à toto exercitu commendatus erat: & uexillum
minus, ne ex eo ibi esse agnosceretur, occultatum. Interim Lusacius
quidam Dipoldus Kikericius, miles strenuus, totum corpus armis te-
ctus, ex hostili acie procurrens, regem & ipsum armis insignem infesta
hasta petere uidebatur. In eum & rex uicissim hastam direxerat: sed
Sbigneus Olessnicius inermis, cum semifracta hasta præcurrens, ut
uel suo periculo regium periculum auerteret, ab latere uibrata hasta
de equo Dipoldum deiecit: deiectum rex hasta in frontem, reuoluta
casu casside apertam, ferire satis habuit: sed regij satellites eum inter-
fecerunt. Præclarum & memorabile nobilis adolescentis facinus:
quod rex postea magnis donis & episcopa Cracouiensi remuneratus
est, cum ille sacris initiari cogitans, baltheum militarem abnuisset.

Lituanorum fuga.

Smolensciorū uirtus.

Vexillū regiū recuperatum.

Rex nō permissus pugnam inire.

Sbignei Olessnicij uirtus.

A Iam nostri totam hostilem aciem, seu quæ initio contra se constiterat, seu quæ actis in fugam Lituanis posterius accesserat, ingenti strage fractam profligarant, cum illum fortè cuneum sub sexdecim signis procul aspexêre: & primùm quidem Lituanos esse è fuga reuersos crediderê: deinde cum error Dobeslai Olesnicij opera & audacia discussus esset, signa in eum cuneum à nostris illata sunt: & auctus is erat accesione non modica eorum, qui è profligata acie fuga eò delati erant. Sed eadem ibi fortuna fuit, uicti hostes non maximo negocio. Cæsis enim primoribus, qui primi pugnam inierant, facilè reliqua multitudo, cum nihil iam spei opisq; usquam cerneret, in fugam acta est. Fugientium terga nostri prementes, eodem impetu castra iunctis carris atq; curribus munita cæperunt: & plurimos ibi mortales, ira nihil pensi faciente, contrucidarunt, ita ut inde torrens sanguinis longius profluxisse memoretur. Sed reuera uinum id fuit, sanguine cæsorum tinctum. Nam cum nostri captis castris ad prædam uersi essent, & magnam uini copiam, ut in opulentis ac delicatis castris, reperissent, auidius eo se, ut qui æstu ac labore diuturno & uulneribus confecti impense sitirent, ingurgitare cœperant. Quare ne à continuanda uictoria retraherentur, neu immoderatiore potatione morbum contraherent, dissectis regio iussu uasis, uinum inter cæsorum corpora profluens, speciem sanguinis præbuit. Neque uerò longiore fuga multi hostium euasere. Nam fugientes quoquouersus nostri perse-
B cuti ad aliquot milliaria, partim ceciderunt, partim captiuos abegerunt. Quodam autem loco palustri aliquot turmæ latitantes, armorum splendore proditæ, abiectis armis, pecudum in morem nostris præ se agentibus, in castra compulsæ sunt, paucis, qui primùm resistere ausi erant, interfectis. Cæsa feruntur hostium ea die quinquaginta millia, in quibus Magister & commendatores, paucis exceptis, fuere: capta ad quadraginta millia, signa militaria relata unum & quinquaginta. Nec id mirum cuiquam uideri debet. Nam ad centum quadraginta millia hostium fuisse, autores habeo. Et sanè omnis ferè Germania tunc autoribus Cruciferis in exitium Polonorum conspirauerat. Silesiorum item & Slauorum, qui ad Oceanum Germanicum accolunt, duces, in consanguineorum ac progenitorum suorum perniciem deuoti, armis Cruciferos uirisq; iuuerunt. Ex his Conradus Albus Olesnicensis, & Cazimirus Scecinensis, qui soli per se ipsi cum auxilijs affuerant, uiui capti: multi item alij insignes & illustres uiri: castra opulenta direpta. Ibi magna uis tædarum ad incendia Poloniæ, magna catenarum ad uinciendos nostros comparatarum, malo dominorum suorum reperta. Fertur autem à multis, ex utroque exercitu per omne tempus prælij conspectus esse in aere uir uenerandus, pontificali habitu, dimicantes nostros confirmans, hostibus uerò terrorem incutiens. Atque is diuus Stanislaus episcopus Cracouiensis fuisse existimatur Quin & ea nocte, quæ prælium hoc præcessit, ostentum in cœlo circa lunam, euentum prælij portendens,

Cruciferi uicti à Polonis.

Castra capta.

Cæsorum et captiuorum numerus.

Magister occisus.

Cruciferorum copiæ.

Olesnicēsis et Scecinensis duces capti.

D. Stanislaus Polonis dimicātibus adfuit.

Ostentum.

multis testibus apparuisse memorant. Monachum enim cum rege A aliquandiu depugnasse: & ad extremum, monachum uictum, ac cœlo deturbatum esse. Nec sanè nouum & inusitatum est, futuros maximarum rerum euentus ostentis & prodigijs quibusdam, siue cœlestium conuersionum efficientia, siue sanctißimarum mentium, quos Angelos uocamus, siue impurorum dæmonum, caliginosum hunc ac terræ uicinum aerem incolentium ministerio, non sine diuino tamen nutu, editis significari. Et affuit sanè Polonis non obscurè diuinum numen in eo prælio. Nam præter Tartarorum, Russorum, Lituanorum stragem, quæ non parua fuit, de nobilioribus Polonis perpauci cecidere: inter quos Iacubouius gente Roseus, & Imbramus Ciulicius gente Ceuinius, maximè insignes fuere. Nonnihil fortasse momenti ad uictoriam nostris & Boemi Morauíq; mercenarij, sed imprudentes, attulere. Nam ij cum uno uexillo, cuius signifer fuit Ioannes Zarnouius Boemus, siue metu, siue auro Cruciferorum corrupti, sub initium pugnæ secesserant. Conspicatus autem eos in sylua Nicolaus Tramba procancellarius, cum ex acie iussu regis in castra cum cætera imbelli turba reuerteretur, accurrit ad eos: & grauiter obiurgatos, in aciem redire compulit, in ductorem suum Zarnouium culpam omnem referentes. Qui quidem ita deinceps infamis fuit ac desperatus ob id factum, ut ne uxor quidem coniugali thoro eum dignaretur. Hi ergo reuertentes in aciem, speciem noui exercitus hostibus præbuere, terroremq; addidere. Dum autem nostri post uictoriam pertinacius hostes fugientes persequuntur, rex cum impedimentis subsecutus, haud longè à loco prælij uersus Marieburgum fixit tentoria: & ad uesperum suos cum spolijs & magna captiuorum multitudine reuertentes, ingenti cum lætitia in castra recepit. Ibi defessa totius diei labore, æstu & inedia corpora, cibo potuq;, ac deinde somno curata sunt. Quo quidem factum est, ut complures saucij in loco certaminis neglecti, nocturni cœli, & pluuiæ pernoctis intemperie afflicti extinguerentur. Insequenti die sacris in primis Deo solenni pompa peragendis, hymnis'que iussu regis uacatum est. Hinc cæsorum funeribus cura impensa: collecta'que Magistri Vlrici & principum Cruciferorum (inter quos comes Vendensis erat, qui ita ut prædixerat, fortisimè dimicans occubuerat) corpora, & curribus imposita Marieburgum transmissa sunt à rege, mortem hostium simul & humanarum rerum uicißitudinem pijs suspirijs & lachrymis prosequente. Relata deinde ad regem capta signa, & captiui omnes exhibiti, ac secundum nationes distincti atque descripti. Ac cæteri quidem omnes sponsione militari, ut se ad diem sancti Martini Cracouiæ sisterent, à Sbigneo marsalco, & Petro Saffranecio succamerario Cracouiensi obligati, iussu regis domos dimißi sunt, dato etiam pro cuiusq; cōditione uiatico: Cazimirus uerò Scecinensium, & Conradus Olessnicēsiū duces, Christophorus Kersdorsius Silesius, Vēceslaus Dunius Boemus, & quicunq; erant de Cruciferorū ordine, in Poloniam

Iacubouius & Ciulicius interfecti.
Boemorum secessio.
Nicolaus Trāba.
Zarnouius Boemus infamis.
Muliebris uirtus.
Regis pietas, & humanitas.

Veriſsimum

A loniam missi, per arces asseruandi distributi sunt. De duobus modo, Marquardo Salisbachio commendatore Brandenburgensi, & Sumbergio, nequicquam deprecante rege, à Vitoudo sumptum supplicium: quòd ij in colloquio quodam prope Cauunum, matri eius probrum ob iecissent, & tunc captiui nihil de fastu suo diminuissent.

Vitoudi ira.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER XVII.

DIMISSVS autem in Poloniam ueredarius, cum nuncio uictoriæ & literis ad archiepiscopum, episcopos ac præsides Academiæ, & ad senatum Cracouiensem à rege scriptis, celeriter cunctam Poloniam immensa lætitia repleuit. Quamobrẽ solennes supplicationes apud omnia templa habitæ, diesq; tam insigni uictoria memorabilis, quo dimissio, siue diuisio Apostolorum CHRISTI repræsentatur, inter festos relatus. Triduo uerò in ijsdem statiuis nostri mansere, non optimo consilio, & contra sententiam eorum qui magnum in re militari usum habebant: quibus placebat, continuari cursum uictoriæ, neq; ullum recolligendi sese spacium dari hostibus:

Diuisionis Apostolorum festus dies.

Poloni nesciuere uti uictoria.

B si mox ad Marieburgum eatur, aut pars modò exercitus integrior præmittatur, paruo negocio arcem eam capi posse. Ea uerò capta, omnes Cruciferorum munitiones in potestatem regis & Polonorum uenturas esse. Et sanè ita euenisset: perpauci enim eam arcem asseruabant: atq; ij uictis & ad internecionem cæsis suis inopes animi & consilij, partim de deserenda arce, partim de deditione cogitabant: donec tertio die Henrici Plauenij, Sucensis commendatoris, qui ad præsidium eius oræ relictus, prælio non interfuerat, aduentu confirmati sunt. Adduxit autem is quinq; millia hominum, ex omni uicinia collecta. Porrò legati Sigismundi regis cum de clade Cruciferorum, & nece Magistri Marieburgi cognouissent, acceptis Gdani reliquis uiginti millibus florenorum, quæ ibi eis Magister annumerari iusserat, ad regem suum reuersi sunt. Acceperant nostri, qui ad præsidium oræ Pomeranis finitimæ cum Mathia Vansosio, gente Toporo, palatino Calisiensi, & præfecto Naclensi relicti à rege erant, nonnihil incommodi à Michaele Cochmeistro, aduocato nouæ Marchiæ, tertio die ante Gruneualdense prælium, cum in hosticum populabundi excurrissent: eiusque rei culpa in præfecto hæsit, qui nostris acriter cum hoste obuio dimicantibus, primus fugam inijt: sed percommodè accidit, quòd de ea clade post uictoriam demùm in castris regijs cognitum est. Debilitasset enim proculdubio nostrorum animos, si ante conflictum nunciata esset. Mouit deinde castra rex: & cum oppida quędam cum arcibus, nempe Hoensteinũ, Morangum, Preismarcum, Zirgonum

Henricus Plauenius Marieburgum præsidio firmauit.

Poloni incommodo affecti à Cruciferis.

Mathias Vansosius pal. Calisiensis.

Hoensteinum, Morangum, Preismarcũ & Zirgonum oppida in deditionem accepta.

Zirgonum in deditionem accepisset, repertamq́ꝫ copiosam supellecti- A lem Cruciferorum in milites distribuisset, septimis demum castris ad Marieburgum peruenit, & postridiè oppidum expugnauit: parumq́ꝫ abfuit, quin eodem impetu arcem quoqꝫ caperet, nostris refugientium è capto oppido terga prementibus. Quoniam autem arx amplo & spacioso ambitu est, ueriti hostes, ne si undiqꝫ ea eodem tempore oppugnaretur, diducti & rarefacti pauci sufficere defensioni non possent: pontem quo Nogatus, qui Vistulæ pars est, iungebatur, exusserunt, ut ab ea duntaxat parte, qua flumen arcem alluit, securi essent. Arx deinde, distributo in terna castra exercitu, obsideri à nostris cœpta: quorum una Poloni in superiore parte, altera Lituani in inferiore, tertia uerò inter utrosqꝫ interiecti ad meridiem Rusi & Podolij obtinebant: bombardisqꝫ distributis, & nonnullis in templo oppidi, alijs in ea parte ubi pons fuerat, trans flumen collocatis, utrinqꝫ quassata mœnia. Dum hæc ita apud Marieburgum geruntur, pleraqꝫ omnis nobilitas Prusica, Culmensis & Pomeranica, cum quatuor episcopis, Culmensi, Varmiensi, Pomesaniensi, & Sambiensi, ultrò in potestatem regis uenit: arces quoqꝫ & oppida in deditionem accepta, in primis Gdanum, Elbinga, Torunia, Chelmum siue Culma, Kynixberga, Suece, Gneua, Tysciouum siue Dersauia, Nouum, Brodnicia, Brandeburgum, Copriuunum siue Engelsberga, Grabinum, Venceslauum, Golubum, Grudentum, Allenburgum, Osterroda, Nidburgum, Zialdouia, Scyjthnum, Curetnicum, Brathianum, Couale, Hamersteinum, Bythouia, B Lemburgū, Holandia, Piscaria, Rogosnum, Stuma, & Tucholia. Sed Elbingensium maximè studium in Polonos enituit: qui Vernerū Tetingerum commendatorem suum, hominem dictis quàm factis ferociorem, ex arce, quò se ex prælio Gruneualdensi turpi fuga receperat, eiecerunt, arcemq́ꝫ regi dediderunt. Eam uerò rex Ioannis Tarnouij palatini Cracouiensis fidei commendauit: repertaq́ꝫ ibi centum uasa partim aurea, partim argentea, & bona fide ab eo missa accepit. Nobilitatem uerò omnem & oppidanos, cum in uerba sua iurassent, suo sibi iure utrumqꝫ ordinem uiuere permisit. Ex his uerò arcibus atqꝫ oppidis Kynixbergam & Holandiam Vitoudo duci, Osterrodam & Nidburgum Ioanni, Zialdouiam & Scyjthnum Ziemouito, Masouiorum ducibus: Bythouiam uerò & Hamersteinum, itemq́ꝫ Sipelbeinum, Fridelandiam, & Balgenburgum, ac dimidium Slochouiæ Boguslao Stolpensium duci concesit. Cōiunxerat quidem se Boguslaus hic anno superiori cum Cruciferis, prioris pacti cum rege oblitus: uerùm pari leuitate ijs desertis, post pugnā Gruneualdēsem ad regē in castra uenit, et in fide atqꝫ cliētela eius Polonorūqꝫ se fore deinceps, suisq́ꝫ impēdijs cōtra Cruciferos, & quemuis aliū hostem intra fines maioris Poloniæ, extra uerò regis stipēdijs perinde atqꝫ alij cliētes militaturū esse, solēni iureiurando interposito, consignatoq́ꝫ diplomate promisit. Vngaros modò excipiens, quatenus ij ab æquis cōditionibus pacis nō abhorrerent. Ac de his omnibus etiam subditi ipsius Pomerani, pro ipso fideiusserunt

Marieburgum oppidū captū.

Nogatus fl.

Marieburgensis arx à Polonis obsessa.

Prusia ferè omnis in deditionem accepta.

Vrbes Prusicæ.

Elbingensium studium erga Polonos.

Largitio regis in Prusia.

Boguslaus Pomeranorum Stolpensium dux cum suis iurat in uerba regis Polonorum.

A iusserunt regi. His igitur legibus addixit ei rex ea, quæ modò enumerauimus. Quin & Cazimirum fratris eius filium dimisit, cum ipse Boguslaus cum suis, eiusq́ subditis, de sistendo eo quò rex iuberet, fideiussisset. Cæteras uerò arces inter proceres & equites Polonos, ne Boemis quidē præteritis, pro meritis cuiusq́ distribuit. Ciuitati uerò Gdanensi dimidium omnium emolumentorum molæ farinariæ, agrumq́ unius milliarij spacio circum urbem (exceptis ecclesiasticis & priuatorum hominum proprijs bonis, & pratis ad arcē pertinentibus) aliasq́ item certas uillas, & liberam in mari piscationem per duo milliaria in parte orientali portus, deniq́ parœciæ primariæ, scholæq́, & campanaturarum, ut uocant, conferendarum ius donauit. Reliquæ erant arces Radinensis, Gdanensis, Plochouia, Suecensis, Brandeburgensis, Balga, Ragneta, & Troipeda siue Memela, quæ hostium præsidijs tenebantur. Ex his Gdanensis, ne quid aduersi à nostris pateretur, pacto de deditione, cum primùm Marieburgo rex potitus esset, facienda, sese liberauit. Dum autem continuatur Marieburgi obsidio, quadam die obsessi, cum negligentius stationes à nostris seruari animaduertissent, cum impetu erupere: sed mox concurrentibus nostris, non sine strage in arcem compulsi sunt: quos nostri temerè prouecti, usq́ ad murum arcis persecuti sunt. Erat is ab ea parte ictu bombardarum labefactus: itaque facilè eum hostes in nostros incautius succedentes impulerunt, eaq́ ruina non paucos oppresserunt. Fuerunt in ea statione ij, qui sub Dobeslai Olessnicij, Cmithæ Visnicij, & Gryphium uexillis militabant. Petijt deinde, & impetrauit Henricus Plauenius à rege colloquium: adueniensq́ in castra cum fratre & paucis Boemis atq́ Silesijs supplicis habitu, ita apud regem uerba fecisse perhibetur. Deuicti abs te rex maxime grauissimo prælio, & ad extremum ferè deleti, nihil est quòd uel tua uictricia arma incusemus, uel fortunæ succenseamus: penes nos ipsos huius cladis atque omnium malorum, quæ cumulatè nunc in nos inundarunt, culpa est. Nos iniustè tua appetiuimus, atque diuexauimus: nos stultè mansuetudinem & patientiam tuam contempsimus: nos denique te grauiter læsum, & tamen æquissimas pacis leges ferentem, superbè aspernati sumus. Itaque iusta diuini numinis uindicta abs te, tuóque inuicto exercitu perculsi & afflicti sumus. Sed iam satis abundè pœnarum tibi Deóque ultori dedimus, non modò exercitibus nostris ad internecionem deletis, uerùm etiam ducibus & authoribus horum malorum extinctis. Iam agnito errore & culpa nostra, exiguæ miserorum Cruciferorum reliquiæ ad tuam clementiam confugimus, ne ad extremum nos excindas. Eiusdem est uirtutis, rex inclyte, "Parcere subiectis, & debellare superbos." Nouimus te Christianum principem esse: & clementiæ magis atque bonitatis, quàm fortitudinis laudem expetere. Quanquam, quæ fortitudinis laus esse potest, si prostratos atque iacentes proteras? Ne leones quidem, atque ursi, id facere dicuntur. Quid tibi seu commodi, seu uoluptatis nostrum afferet excidium? Multa, fateor,

Gdanensi ciuitati donata à rege.

Incommodum apud Marieburgum à Polonis acceptū.

Ælegans.

Plauenij oratio ad regem.

fateor, in te tuosque Lituanos atque Polonos peccauimus. Verùm A quo maior est culpa nostra, hoc illustrior erit clementia tua. Neque nos tamen tibi omnem uictoriæ fructum eripimus, neque incolumitatem impudenter petimus. Pomeraniam, Culmensem & Michalouiensem tractum, & si quid aliud de Polonis siue bello, siue qua alia ratione quæsiuimus & ursurpauimus, tibi ut habeas, per nos licebit. Prussiam modò, quam olim nostri maiores, dum Masouiam atque Poloniam, illo premio inuitati defendunt, iustis armis & sanguine suo barbaris eripuêre, nobis concedas, per te salutarẽ CHISTI IESV mortem, & sanctissimæ matris eius Mariæ nomen, sub cuius signis nos militamus, petimus & obsecramus. Maiori tibi tuisq́ Polonis & Lituanis usui posthac fuerimus in extremo illo terræ angulo relicti, quàm ex hisce sedibus nostris penitus eiecti & exterminati. Variè hæc oratio Plauenij à consilio regio excepta est. Flexerat enim nonnullos ad misericordiã, humanitatis atq́ religionis intuitu, & ipsa æquitate conditionum atq́ postulatorum, perpendentes secum fortunæ inconstantiam, & rerum humanarum uarietatem: alij uerò secundis rebus elati, præsentisq́ fortunæ cursum proprium ac perpetuum sibi pollicentes, præsertim quòd innata genti Teuthonicæ siue magnitudo animi, siue superbia uerisimile faciebat, non nisi ab extrema desperatione tam demissam atque supplicem orationem profectam esse, incumbendum esse perculsis, extirpandumque penitus ex illis oris germen improbum & insatiabile: ne, quæ tunc necessitate concederet, mox resumptis ui- B ribus per uim atque fraudem usitatam repeteret. Et uidebatur Marieburgum, ubi tunc summa rerum erat, diuturnam obsidionem tolerare non posse. Vicitque hæc in senatu sententia: in quam Sbigneus Brezius marsalcus Plauenio respondere à rege iussus: Accipere eum à uictore conditiones pacis, non domo afferre, debuisse, dixit: aut si afferret, non ea sanè uictoribus eum concedere oportere, quæ ipsorum & olim fuissent, & nũc denuò iure belli atq́ deditione facta essent: Marieburgũ potius, & quæ alia in potestate sua haberet, dederet, ac tunc demum clementiam uictoris imploraret. Offensus hoc responso Plauenius, cum aliud instanti non redderetur: At ego, inquit, æquissimas uobis & ultrò expetendas conditiones attulisse me arbitrabar: sed quando aliter uobis & regi uestro uidetur, Marieburgum cæterasq́ munitiones, quas adhuc retinemus, Cruciferi prius quàm ego dedam, extrema quæque experiar: & respiciet iam nos, uti spero, deinceps magis propitius Deus, quandoquidem iram & offensionem eius, ruptione fœderis & superbia nostra contractam, partim supplicijs nostris, & mortibus eorum, qui in hoc bello ceciderunt, partim tam demissa & supplici hac petitione nostra satis, ut opinor, expiauimus. Et cum his dictis, multa Deum rerum omnium arbitrum & inspectorẽ testatus, in arcẽ se recepit. Neq́ irritæ fortassis eæ Plauenij preces Deo acciderũt. Nam ex eo tempore minus prosperè nostris res esse, retroq́ relabi cœpere. Paucis diebus, quibus hæc acta sunt, statio Velunensiũ pulsa,

Cõsultatio Polonorum.

Dimissa oratio ex desperatione (manuscript)

Responsum Plauenio à rege datum.

Plauenij responsum magnanimum.

Fortuna Polonorũ mutata.

A pulsa, bombardæ deiectæ, & alia quædam parua incommoda accepta. Nec multo post Hermannus, Liuoniensium Cruciferorum magister, clàm cum quingentis militibus in Prusiam aduenit, occasionem bene gerendæ rei captans: qua quidem non difficulter per fraudem potitus est. Nam ut Rex de aduẽtu eius cognouit, Vitoudum cum suis, & cum duodecim uexillis Polonorum contra eum misit. In quem cum Vitoudus apud Passariam amnem ultra Holandiam oppidum impetum facere uellet, ille ab armis ad dolos conuersus, colloquio Vitoudi secretò impetrato, persuasit ei, ut suam potius, quàm Polonorum rem ageret: ac Samagitarum Sudorum'que oras pactis secum & cum Cruciferis ineundis sibi pacaret atque stabiliret. Itaque eo authore Hermãnus cætera manu apud Balgam & Brãdeburgũ relicta, cum quinquaginta equitibus ad Regem in castra, atque inde permittente Rege in arcem obsessam, quasi sequester deditionis, uel arbiter pacis peruenit: Plauenium & obsessos confirmauit, cum eos de uoluntate Vitoudi certiores fecisset: ac de ratione prosequendi, si opus sit, belli, & amissa recuperandi cum eis constituisset. Quibus peractis, pace infecta discessit. Inde iam auctus animo Plauenius, nullam facere pacis mentionem: à nostris uerò factam ita accipere, ut quas ipse prius conditiones tulerat, abnueret. Vitoudus uerò, & ipse misionem à rege flagitabat, & eum ad soluendam cœptam obsidionem inducebat. Verùm hoc tamen non persuasit, illud partim precibus, partim odio, multa causificando, post natalem demum sanctissimæ Mariæ impetrauit. Mox &

Liuoniẽsis magister Prußiensibus in auxilium uenit.

Hermanni magistri callidum consilium.

Vitoudus è castris discesit.

B Masouiorum duces indulgente Rege discessere. Interim dum hæc ita fiunt, parœcus Gdanensis, senex admodum, quasi molestias obsidionis diutius tolerare non posset, ex arce Marieburgensi, nostris permittentibus, & nihil fraudis subesse suspicantibus, ætati'que & sacerdotio honorem habentibus excesit, & inter supellectilem suam triginta millia aureorum numûm duplicium, siue nobilium, ut uulgò uocantur, ab Henrico Plauenio accepta secum exportauit: & Gdanensi, Slochouiensi & Suecensi cõmendatoribus, ut ij mercenarium militem inde conducerent, distribuit. Sed lentius id erat, quàm ut sustineri posset tam diu obsidio: quæ difficilis iam atque molesta esse Boemis mercenarijs, propter frumenti penuriam dysenteria uulgò afflictis, incipiebat. Itaque ij priuato consilio per Ioannem Socolum, Boemum, & ipsum in castris regijs militantem, de arce dedenda cum Rege constituebant, incolumitatem & quadraginta millia florenorum pacti. Sed re ad senatum relata, turpe uisum nostris, auro & proditione hostilium munitionum potiri uictores dudum, & ferrum in manibus habentes. Ita reiecti Boemi. Falso deinde rumore in castris regijs percrebuit, Sigismundum Cæsarem cum ualido exercitu in Poloniam inuasisse: quo commoti nostri misionem à rege flagitabant: & suadebant id Regi complures proceres, in primis autem Andreas Tencinius castellanus Voinicien sis, non ferens pulchræ & iuuenculæ uxoris, quemadmodum Dlugossus memorat, desiderium. At uerò primores

Masouij duces discessere.

Parœci Gdanensis fraus.

Aurei nobiles siue duplices.

Proditio refutata à Polonis.

Andreæ Tencinij consilium.

Prussorum fidele consilium & studium erga regem.

mores nobilitatis ciuitatum'que Prussicarum & Pomeranicarum, quæ post uictoriam Gruneualdensem ad regem defecerant, sedulò dissuadebant, ac ne præcipuum illius uictoriæ fructum Marieburgi expugnationem omitteret, orabant. Ni faceret, omnia mox rursus Cruciferorum fore, quæ in potestatem eius dudum uenissent: excusanti'que regi inopiam pecuniæ in stipendium, suadebant ut tributum sibi imperaret. Cum ille in nouo imperio, nouis dediticijs oneri esse nollet, fuere qui suaderent, ut arces atque oppida earum regionum mercenarijs militibus debiti stipendij nomine pignori daret. Ne id quidem probauit, ueritus ne milites illi ciuibus graues essent: neu qua siue ab his, siue ab illis proditio fieret. Itaque repudiatis salutaribus consilijs, quorum author præcipuus erat Nicolaus Tramba procancellarius, non modò uerbis, sed etiam lachrymis suadens, nequaquam cœpto desistendum esse, ad tertiumdecimum Calendas Octobris incensis statiuis, & mediocri aulicorum comitum præsidio cum Andrea Brochocio Strumæ ad infestandam oram Marieburgensem relicto, ab obsidione discessum est. Iucundum id fuit spectaculum obsessis: qui eò iam inopiæ redacti fuerant, ut uix pauculos dies Henricus Plauenius ab eis impetrauerit, ne sese arcem'que regi dederent: quòd diceret exploratum se habere, soluturos esse obsidionem Polonos. Ni facerent ante quintumdecimum diem, tunc demum milites arbitratu suo arcem dederent. Quo minus autem lætus discessus ille, discedentibus nostris esset, non maxima res effecit: nempe quòd equus regius, qui dudum alacriter hinniens, terram'que scalpens ungula adstiterat, dum rex eum abiturus conscendit, subitò exanimatus concidit. Quæ res mali ominis uulgò est habita. Discedens autem rex, Radinum arcem permunitam, in qua obsidenda & oppugnanda pars exercitus à prælio Gruneualdensi frustra tempus triuerat, in deditionem accepit: cum iam eam milites facto impetu, porta'que effracta ferè cæpissent. Quindecim ibi Cruciferi insignes reperti, & in Poloniam captiui abducti sunt: reliqua multitudo nihil aduersi passa. arx Ioannis Socoli Boemi fidei commendata. Eo'que mox Toruniæ, quò regem secutus erat, ueneno à ciue quodam Torunensi extincto, Dobeslao Puchalæ & Alberto Malscio pariter rex curam eius mandauit. Socoli uerò paruos filios, propter merita patris, honestè & liberaliter educari Cracouiæ iussit. Non cessabat interim Henricus Plauenius, qui iam Magister Cruciferorum factus erat: sed undique contrahebat exercitum, acceptis mutuò in stipendium centum millibus florenorum à ciuitate Gdanensi, quæ iam rursus in fidem Cruciferorum inclinauerat: totidem'que, & insuper quindecim millibus à Venceslao rege Boemorum, cum ei bona Chomentouiensia, quæ ordo Cruciferorum in Boemia habebat, hypothecæ nomine tradidisset. Et quæ prima manus è uicinioribus oris conuenerat, ea Michaele Cochmeistro aduocato, nouæ Marchiæ duce, Tucholiam arcem obsedit. Nam oppidani primo aduentu hostium, deditionem fecerunt.

Nicolai Trambæ consilia.

Obsidio Marieburgensis soluta.

Andreas Brochocius.

Omen infaustum.

Radinum per deditionem acceptum.

Socoli liberi regis impēdijs educati.

Henricus Plauenius Magister Cruciferorum creatus.

Gdanenses ad partes Cruciferorum sese rursus inclinant.

Tucholia arx obsessa à Cruciferis.

A fecerunt. Nessouiæ tunc rex erat, cum hæc ad eum perlata sunt. Neque is expediebat, quomodo cum his, tum alijs suis, quasi similem fortunam ab hostibus expectabant, succurreret, uastationem'que ditionis suæ prohiberet. Centum modò uel paulò plures hastatos de aulico suo comitatu, & ipsos necessariam missionem flagitantes, precibus promissis'que adduxit, ut cum suis quisque ministris, quibus merebat, Tucholiam præsidij causa proficiscerentur: quibus Petrus Miezuuecius, gente Stariconius, præfectus est. Opportunè autem Sendiuoius Ostrorogius palatinus Posnaniensis, & Dobrogostius Samotulius castellanus, cum suis cohortibus & nonnullis maioribus Polonis, & Martinus Labissinius palatinus Brestensis cum his sese coniunxere. Atque hæc manus omnis, seu quòd aditu Tucholiæ interclusa esset, seu qua alia de causa, Coronouiæ (quod oppidum neque arte, neque natura munitum, haud longè abest à Tucholia) substitit. Cuiauiensem uerò atque Dobrinensem nobilitatem rex Brodniciæ, Breste, Ripini & Nacli in præsidijs esse iussit, ad tuendas eas munitiones, arcendas'que hostium excursiones. Ipse Inouuladislauiæ cum exiguo comitatu mansit: & quidem damnans consilium suum de soluta obsidione Marieburgi, dimisso'que exercitu, cum alia super alia aduersa ipsi renunciarentur. Nam & Osterroda, Nideburgum & Zialdouia arces per eos dies ab hostibus receptæ sunt: & Stanislaus Charbinouius Sulimæus, ac Nicolaus B Synouetz Stariconius, cum de præsidio Coronouiensi decessissent, aduenientes perterruerant regem, quòd dicerent præsidium in magno esse periculo. Erant enim in propinquo iam satis magnæ uires hostium, cum Michaele Cochmeistro. Atque ij quidem, ut de aduentu & paucitate nostrorum cognouerunt, paucis ad obsidionem Tucholiæ relictis, raptim tanquam ad certam prædam Coronouiam contenderunt, ut nostros nec opinantes opprimerent. Et sanè aspirare initiò conatibus eorum fortuna uisa, tamen non ad extremum usque respondit. Etenim cum exploratores Polonos incautius progressos excepissent, & ex his, callidè & constanter omnia eleuantibus, exiguam modò promiscuæ & imperitæ multitudinis manum Coronouiæ coaceruatam esse didicissent, contemptim, turbatis'que ordinibus ex equis delapsi, latrocinantium in morem impetum fecere in oppidum. Nostri ubi adesse hostem sensêre (& fortè tunc prandebant) tumultuariè correptis armis ad monasterium in crepidine montis supra Berdam amnem situm, intrepidè sese recollegere, celeriter'que aciem instruxere. Quod cum præter expectationem hostibus accidisset, curriculo ij sese ad equos suos recepere, atque his conscensis retrocessere: id'que siue re inopinata perculsi, siue certo consilio, ut equites nostros à peditum auxilio longius abducerent. Nec sanè impigrè Poloni equites pugnæ auidi, recedentibus institêre, audacius adequitando, iaculando, & cominus etiam feriendo, remorantes agmen, donec pedites consequerentur. Vbi ad

Aulici equites in præsidium missi.

Petrus Miezuuecius.

Sendiuoius Ostrorogius, Dobrogostius Samotulius, & Martinus Labissinius, uoluntarij milita runt.

Coronouia oppidum.

Cuiauiensis ac Dobrinensis nobilitas in præsidia distributa.

Osterroda, Nideburgum, & Zialdouia arces à Cruciferis receptæ.

Stanislaus Charbinouius & Nicolaus Sinouetz.

Berda fl.

Lanscum, qui pagus monachorum Coronouiensium est, uno ab oppido milliario, non sine multis hostium uulneribus peruentum est, substitêre Teuthones in collo quodam editiori, & ordines instruxere. Ne Poloni quidem pugnandi moram fecere. Erant enim utrinque milites & numero, & uirtute, & scientia rei militaris ferè pares. Sed erat ascensus ad hostem ab ea parte qua Poloni constiterant, arduus atque difficilis. Itaque ne simul cum hoste & cum iniquitate loci dimicarent, circumuecti, leniori & accliuiori ascensu aciem aduersus collem erexerunt. Prius uerò quàm signa canerent, Conradus Nemcius Silesius, de cohorte regis Sigismundi ex hostili agmine eques in medium procurrit, aliquem de Polonis ad singulare certamen prouocans. Incunctanter sese ipsi Ioannes Scijcius, gente Doliuius obtulit. Concursum infestis hastis: uictus atque captus à Polono Silesius, non leue de euentu uniuersi prælij omen atque præiudicium suis uterque attulit. Confestim'que sublato utrinque clamore signa collata. Aliquandiu pugna dubia fuit, nemine ex eo loco, quo primùm constiterat, referente pedem. Itaque defatigatis militibus, quasi ex composito pugna utrinque intermissa, diuersi paulum retrocedunt, saucios summouent, uulnera alligant, commutant captiuos, sudorem sibi equis'que ociosè abstergunt. Quin & pocula inter se misisse memorantur, ita ut colludentium, non infestis odijs concurrentium agmina uideri potuerint. Vbi aliquantisper respiratum est, signo dato redintegrant prælium, non minore quàm prius pertinacia. Vulnerantur & cadunt utrinque multi: nec tamen in alterutram partem inclinat uictoria. Rursus ergo consensu quodam mutuo cessatur, & respiratur. Refocillatis'que, sicuti prius, uiribus, tertiò concurritur, obstinatis utrinque uel ad uincendum, uel ad moriendum animis. Ibi Ioannes Ostrouicius, cognomento Nasśianus, gente Toporus, adacto equo uexilliferum hostilem obtruncat: uexillum'que, quo uno totus eorum exercitus (itidem atque noster) utebatur, abripit. Qua re tandem hostium acies perturbari, ac deteriore loco esse cœpit. Institêre nostri acrius trepidantibus. Ibi uerò illi, metu pudorem superante, auersi fugam capessunt. Premunt fugientium terga nostri: nox tandem persequendi finem fecit. Cæsa feruntur eo prælio hostium ad octo millia. captorum numerus non memoratur: non exiguus tamen fuit. Insignior hæc uictoria superiore illa Gruneualdensi habita est, propterea quòd maiore contentione & labore parta est: & quòd ita ea uires atque animi Cruciferorum fracti sunt, ut per multos annos postea nunquam auderent rem uniuersæ dimicationi committere. Parta est autem, decima die Octobris. Sequenti die spolia à nostris lecta, humati'que qui ceciderant. Deinde motis castris, Bydgostiæ prædam inter se partiti, Inouuladislauiam ad regem cum longo captiuorum ordine peruenere. Ibi omnibus à rege gratiæ actæ: compluribus, quorum illustriora merita esse constabat, perampla mu-

Singulare certamen. Sczitski.

Prælium apud Coronouiam.

Pugnæ intermiśsio semel atque iterum.

Cruciferi uincuntur à Polonis.

A pla munera data sunt. Captiuis uerò lautè instructa cœna: qua peracta, sermonem apud eos rex de Cruciferorum superbia & iniusticia, ac de sua mansuetudine & æquitate habuit: illos'que, quòd iniquiori causæ fauissent, clementer obiurgauit. Deinde benignè consolatos, & militari sponsione, ut sese certo loco ad præstitutam diem sisterent, obligatos omnes dimisit: excepto Michaele Cochmeistro duce exercitus, quem aliquandiu postea in arce Chencinensi in uinculis habuit. Nihil tamen consternati animis ex ea clade ij, qui ad obsidionem Tucholiæ relicti erant, dolo etiam locum ex ea inuenêre. Subornatis enim transfugis Polonis, & qui inter ipsos Polonicæ linguæ gnari erant, & pro captiuis eos ostentantes, magna strage se deuicisse nostros apud Coronouiam illis testificantibus mentiti, persuaserunt Ioanni Broglouio præfecto arcis atque præsidij, ut arcem sibi dederet. Augebatur autem indies Cruciferorum exercitus nouo milite mercenario, & à Tucholia in Poloniam excursionem facturus esse uidebatur. Id ne accideret, celeri consilio prouidendum sibi esse rex Vuladislaus existimauit. Quocirca nouam expeditionem Poloniæ, excepta ea quæ minoris nomine censetur, atque Rusia, indixit. Nec segniter ea manus Bydgostiam, ut à rege imperatum erat, conuenit. Inde porrò eam cum cohorte regia coadunatam Petrus Saffranecius succamerarius Cracouiensis sub signis duodecim ad Tucholiam duxit. Præmissis'que B sexcentis balistarijs, qui prædas agendo, uastando'que subiectam Tucholiæ oram, hostem elicerent, ipse cum reliquo exercitu opportuno loco in insidijs substitit. Simulatque conspexere equitatum Polonicum per agros palantem hostes, contempta eius paucitate, cum pertinacius eum fugam simulantem insecuti essent, in paratas insidias præcipitati sunt. Quas cum maturè animaduertissent, pedem retulere. Ibi nostri tardius quàm res postularat signo dato, pauciores aduersus plures coorti ex insidijs, usque ad portas oppidi fugientes persecuti sunt: & quoniam agilioribus equis utebantur, multos ex illis partim interfecere, partim uiuos cæpere, & castris hostium, quæ ante oppidum posita erant, uacuis potiti sunt. Non pauci oppido, ne nostri simul irrumperent, exclusi, inconsideratè in undas sese præcipitantes, mersi sunt. Fuere inter captiuos insignes quinque ductores ordinum, tres Boemi, unus Silesius, & unus Lusacius. Porrò Ioannes dux Monsterbergensis, & Eberardus episcopus Virceburgensis, qui & ipsi uoluntarij in castris Cruciferorum militabant, fuga euaserunt. Quod si maturius nostri ex insidijs consurrexissent, creditum est, & oppido & arce eos potiri potuisse. Sed siue imperitia, siue insidias & ipse metuens Saffranecius, tardius signum dederat. His ad uicesimamoctauam diem Octobris gestis, captiuis'que ad regem missis, exercitus omnis præter aulicam cohortem, mox iniussu regio domos dilapsus est, propter tempus anni, cuius rei magis quàm bello gerendo commo-

Humanitas regis erga captiuos.

Michael Cochmeister captus

Tucholia dedita Cruciferis.

Noua expeditio in Prusiã.

Petrus Saffranecius dux exercitus.

Cruciferi rursus profligati à Polonis.

Monsterbergensis ducis fuga.

dum. Captiuos rex, accepta ab eis, itidem atque ab alijs prius, sponsione, dimisit. His uerò cladibus permotus Plauenius magister Cruciferorum, non ausus denuò fortunam aduersus regem tentare, in interiorem Prusiam reliquias profligati exercitus deduxit: & Stumam arcem aliquandiu obsessam, in deditionem accepit, nostris, qui in præsidio eius arcis erant, propter incendium turris, in qua tormenta & pulueres bellici fuerant, longiorem obsidionem ferre non ualentibus, & ut sibi saluis rebus suis abire liceret, pactis. Eam deditionem Morangi quoque deditio secuta est. Inde ad Radinum castra mota, circumsessa'que ea arx sex septimanis. Sed cum in spem Toruniæ Gdani'que per deditionem recipiendi Magister uenisset, soluta obsidione, saucijs'que, quorum non exiguus erat numerus, cum præsidio in oppido Radino relictis, ad recipiendas eas urbes profectus est. Quo discedente, Poloni accitis celeriter his qui erant in præsidio Brodniciæ, impetum fecere in oppidum: expugnatum'que paruo negocio, diripuere & incendêre. Non parum autem & ibi nostros fortuna iuuit. Erat in porta oppidi, quæ ad arcem spectat, sita bombarda: ea, cum hostes conferti aperta porta in nostros fortè erupissent, à sacerdote quodam temerè succensa, non modicam in suis stragẽ edidit, de nostris tres modò extinxit. Quo factũ est, ut illi perculsi, dolum'q; subesse rati, abiectis armis uiui ferè in potestatem nostrorum uenirent: temperatum est autem à cæde supplicum. Porrò Torunenses & Gdanenses ciues, aduentante Magistro cum exercitu, miserunt ad regem, ut sibi celeriter opem ferret, quòd ipsi per se oppida sua defendere non possent. Sed cum præter opinionem eorum accidisset, ut rex tempori se illis affuturũ esse promitteret, nec mora eò contenderet, rursus ei legationem obuiam misere Gneuucouiam: Se iam necessitate adactos, deditionem cum Magistro pactos esse. Itaque rex dimissis contra sententiam multorum legatis saluis, quòd diceret testatum se cunctis facere uelle, non suam illis, sed sibi illorum fidem defuisse, Inouuladislauiam se recepit. Magister acceptis in deditionem Torunia & Gdano oppidis, arcem Torunensem nequicquam oppugnauit. Nam ea strenuè à præsidio regio defensa est. Rex Gnesnã ad sepulchrum diui Adalberti, & Posnaniam ad ædem sanctissimi corporis Christi, uotorum quę ante prælium Gruneualdense nuncuparat, exoluendorũ causa profectus, equestrem ordinem totius illius tractus denuò ad expeditionem in Pomeraniam exciuit: ea'que manus ductu Sendiuoij Ostrorogi palatini Posnaniensis Nouum oppidum ui cæpit & exussit: Pomeraniam'q; omnem, omissa arciũ & oppidorum oppugnatione, lõgè latéque ferro & igni uastauit. Dum hæc ita geruntur in Prussia & Pomerania, interea Sigismũdus rex Vngarorũ, ut Vuladislaũ à Crucifericо bello auerteret, promissis'q;, ob quę quadraginta millia florenorũ à Cruciferis acceperat, satisfaceret, Sciboriũ Transyluaniẽsem palatinum cum duodecim uexillis Boemorũ, Morauorũ, & Austriorum (nam

Stuma per deditionem recepta à Cruciferis.

Morangum deditum.

Radinum arx obsessa, nec expugnata.

Radinũ oppidũ receptum, & incensum à Polonis.

Torunenses & Gdanenses ad Cruciferos defecere.

Torunensis arx defensa.

Nouum oppidum captum à Polonis, & incensum.

Pomerania uastata.

Sigismundus rex, Poloniæ fines circũ Sandeciam populatus est.

A

B

A (nam Vngari fœdera sibi cum Polonis cõstare causati sunt) misit ad uastãdam Poloniam: cum iam nostri, qui ad præsidium eius oræ relicti à rege erãt, hyeme ingruente domos dilapsi essent. Sed celeriter tamen ij ad primum nũcium concurrentes, hostem præda ex agro Sandecēsi capta grauem, abeuntem persecuti sunt, & nõ procul à Bartefa siue Bardeouia adepti magno'que impetu adorti profligarunt. Maior pars hostilis exercitus uel cæsa, uel capta à longè paucioribus nostris. Quanquam ne nostris quidem incruenta fuit uictoria. Iam'que ad fugam spectare cœperant, nisi Bohunek, Caspar, & Dalibor, ductores ordinum, fugam inhibuissent, prælium'que restituissent. Fuerunt autem clari maximè in Polonico exercitu, Sciborius Agriensis episcopus cum fratre, exules Vngari, Spitco Iaroslauius, Ioannes Sciecocinius castellanus Lublinensis, & Ioannes Valachus Chmelicius. Et uastauit ea manus deinceps repetitis excursionibus finitimam Polonis Vngariam. Hæc de nouo ex Vngaria illato bello ubi ad regem Inouuladislauiam reuersum perlata sunt, ueritus ne quo grauiori incommodo Sigismundus Poloniam se absente afficeret: simul autem quòd permolesta & perdifficilis erat uiris equis'que hyberna militia, mittit ad Magistrum de inducijs. Constituta colloquio dies Racianzi ad octauam diem Decembris. Interea uerò nostri penultima Nouembris memorabili rursus uictoria de Liuonibus potiti sunt. Hermannus Magister Liuoniensium Cruciferorum

Vngari noluerunt arma sumere cum regē suo contra Polonos.

Bartefa siue Bardeouia.

Sigismundi cōpiæ profligatæ à Polonis.

Viri fortes.

Vngariæ fines uastati à Polonis.

B ualidum exercitum è Germania & Boemia in Prussiam adduxerat: eo'que apud Golubiam relicto, ipse cum paucis equitibus Mariebur gum, ut de ratione belli cum Prussiensibus Cruciferis consultaret, profectus erat. Id cum comperissent nostri, qui Ripini & Bobrouunicis in præsidijs erant, ausi facinus audax, ductore Dobeslao Puchala gente Vienauio, ad hostem uiris armis'que longè superiorem contendêre: insidijs'q; apto loco dispositis, pauci per agros palantes, & prædas agentes, sub Golubia sese ostendere. Quos hostes correptis armis auidius persecuti, locum insidiarum incautè præteruecti sunt: ibi consurgens Puchala cum toto agmine à tergo eos adortus, perterritos & incompositè fugientes usq; ad oppidum insecutus est. Oppidani, ubi id animaduertêre, ueriti ne patentibus portis nostri permixti suis fugientibus pariter in oppidum irrumperent, portas clauserunt. Ita exclusi oppido hostes, cum cæderentur passim in medio, proiectis armis supplices nostris sese dediderunt: & quadruplo maior numerus captiuorum, quàm eorum qui eos cæperant, fuisse proditur. Verùm illi re in opinata perculsi, alium longè maiorem exercitum nostrorum in syluis latuisse crediderant. Ripinum tandem captiui cum appulsi essent, ingenti cum dolore ac pudore errorem suum cognouerunt. Inde porrò Breste ad regem transmissi, sub militari sponsione omnes dimissi sunt: Curouiensibus modò, quòd fidei tenaces non essent, & ijs qui religionem professi erant, retentis. Cõuentus deinde inter regem & Cruciferos habitus: uerùm in eo ta-

Cruciferorum exercitus uictus à Polonis.

Dobeslaus Puchala.

Captiuorum multitudo.

Induciæ menstruæ.
Radoßice oppidum.

men de iudicijs non conuenit. Posterius eæ menstruæ tantum per Petrum Saffranecium confectæ sunt. Quibus durantibus, rex properè in Poloniam excurrit, & apud Radosice oppidum cum regina congressus, excitisq́ue denuò ad expeditionē cunctis Polonis ad integrandum cum Cruciferis bellum post noui anni initiū reuertit. Vitoudus quoque cum Lituanicis auxilijs Vuladislauiam ad eum uenit, eiusq́ue cōsilium de circumuallanda Torunia, ubi Magister & primores Cruciferorum erant, spe pacis iniecta mutauit: persuasitq́ue, ut in sylua quadam castra haberet. Interim de pace in insula Torunensi agi cœptum. Fortè accidit, ut induciæ expirarent, & consensu mutuo in longius tempus prorogarentur. Sed eius rei ignarus Ioānes Broglouius, præfectus Bydgostiensis præsidij, cum permagnum numerum equorum hostilium apud Pappouiam esse didicisset, traiecta cum quadraginta modò equitibus Vistula, & facto impetu ex improuiso in antemurale Pappouiense, equos ibi stabulantes abegit, & antemurale incendit. Qua re Toruniam subitò nunciata, emissi sunt non pauci equites, qui eum persequerentur. Hoc animaduerso Broglouius, cæteris cum equis captiuis præcedere ac tranare Vistulam iussis, ipse cum duodecim modò equitibus persequentes se hostes sustinuit, non ausos sensim cedentem pertinacius sequi metu insidiarum. Receptus deinde in naues paratas, nullo accepto incommodo flumen traiecit. Pax deinde uictoribus quàm uictis iniquior, instante maximè Vitoudo, proceribus uerò Polonis regi dissuadere non ausis, confecta est: cuius hæc potissima fuere capita, ut Samagitiam Vitoudo & regi, quo ad ij uiuerent, Cruciferi concederent, ducentaq́ue millia florenorum Pragensis pecuniæ intra annum uertentem tribus pensionibus numerarent: Ziemouito autem Masouiorum duci Zauucrense territorium redderent: Rex Cruciferis, quæ de ipsis bello cæperat, remitteret: Dobrinum sibi haberet: captiui omnes inuicem uti dimitterentur: de Dreno & Santoco, & alijs controuersijs, seni uiri utrinque delecti arbitrarentur: quòd si inter eos non conueniret, Pontificis maximi arbitrio staretur. Complexi sunt autem hoc fœdere rex quidem duces Stolpensium & Masouiorum: Magister uerò Sigismundum regem Vngarorum, si is uellet: interim autem ne ei Polonus bellum faceret. Hæc tam iniqua nostris pax, stipulatione utrinque interposita, cum Magister Henricus in castra regis uenisset, firmata est, & mox captiui omnes sponsione soluti. Munera deinde inter principes ultrò citroq́ue missa. Vitoudo autem ibi rex inconsulto senatu Polono Podoliæ dominatum, amoto à præfectura Petro Vulodico Carbinouia, utendum fruendum concessit, non sine magno Polonorum incommodo. Dimissoq́ue deinde exercitu, in Poloniam redijt: nec diu ibi moratus, in Russiam contēdit: cum Alexandro palatino Valachorum, iam prius fœderato & cliente suo, nouam contra Sigismundum regem Vngarorum societatem inijt: Snatinumq́ue & Colomeiam, & omnem tractum Pocucensem ipsi oppigneraui,

Vitoudi malū consilium.

Pappouiæ antemurale direptum & incensum.

Pax & transactio regis cum Cruciferis. Conditiones pacis.

Podolia Vitoudo concessa.

Vuladislai regis iter in Russiam.

Pocuce oppigneratum Palatino Valachiæ.

acce-

A acceptis ab eo mutuis mille rublis, siue ciclis argenti. Eodemque anno, Stephanus, cum Alexandro siue extincto, siue pulso, in principatu successisset, missis ad regem quatuor oratoribus, in fide & clietela ipsius itidem ut maiores sui fuissent, se fore: & ubi accitus ab eo fuerit, uenturum, solenneque iusiurandum daturū, neque repetiturum unquam Pocuce, sed præsentem cum præsenti rege, arbitratu ipsius de eo transacturum esse promisit: quod quidem literarum monumentis, quæ in archiuo extant, satis constat. Vnde sanè colligitur, Pocuce uel non fuisse traditū Alexandro, uel certè mox receptū à rege. Alioqui cur negaretur Stephanus id repetiturus esse? Transactum aūt esse de ea ditione, argumento est diploma regium, quo eam Alexandro obligauit: quod & ipsum extat in archiuo, redditum procul dubio à Valachis. Per idem tempus opera Zauissij nigri, apud Vngarorum iuxtà ac Polonorū regem gratiosi, effectū est, ut primores Poloni & Vngari simul apud Nouā uillam conuentū de pace inter reges redintegranda agerent: sed ea non confecta, octo mensiū inducias tantùm constituerunt ea lege, ut Polonis cum Cruciferis pax rata maneret. Quòd si eam Poloni nouo bello rupissent, illæ quoque induciæ cum Sigismūdo & Vngaris irritæ forent: sin Cruciferi priores id facerent, Sigismundus sese deinceps ab amicitia & societate eorum seiungeret. His ita compositis, rex per Chelmensem oram sub initium ueris in Lituaniam secessit. Ad Ioannem uerò pontificem, qui Alexandro quinto B mortuo successit, oratores misit, Andream Lascarem præpositū Vuladislauiensem, Martinum Vurocimouium uexilliferum Cracouiensem, & Sbigneum Olessnicium secretarium suum cum peramplis donis, nempe quatuor patinis, duobus crateribus magnis aureis, tribus uestibus sabellinis, & culcitra item ab altera parte è pantherarum, ab altera ex armellinorum pellibus consuta: obedientiam suam ipsi delaturos postulaturosque, ut Pontifex declararet, ipsum iustè bellum contra Cruciferos suscepisse: & quicquid rerum sacrarum è templis Prussicis per id bellum ablatū esset, rectè in Polonica templa distributum esse: deinde, ut ipsi Pontifex crucis crucis militiā contra Tartaros concederet. Ac cætera quidem impetrata sunt: extremum hoc ne impetraretur, illud obstitit, quòd eiusdem modi militia contra Ladislaum regem Neapolitanum ab ipso Pontifice promulgabatur. & obstabant Polonis Sigismundi regis & Cruciferorū oratores, ueriti fortassis, ne cōtra se rex uteretur illa militia. Sub id tēpus, Iacobo Haliciensi archiepiscopo, & Alexandro Camenecensi episcopo mortuis, huic quidē Andreas nescio quis, illi uerò Nicolaus Tramba procancellarius, rege petente à Ioāne XXIII. uno de tribus, de pōtificatu maximo cōtendentibus, successores dati sunt. Quanquā Nicolaus Tramba eodem ipso anno ad Gnesnensem archiepiscopam, præter collegij Gnesnensis uoluntatem, quod Albertum Iastrembecium episcopum Posnaniensem postularat, translatus est, secundum mortem Nicolai Curouij archiepiscopi: qui cum in Russia regi è Lituania reuerenti, ab ipso

Stephani Palatini Valachiæ promissa.

Polonorū cum Vngaris cōuentus & pacta.

Rex in Lituaniā profectus.

Oratores Poloni ad pontificem max.

Dona pontifici missa.

Nicolaus Trāba Leopol. & Gnesnensis archiepiscopus.

Nicolai Curouij archiepiscopi mors.

Archiepiscopi facultates direptæ à fratrib.

ab ipso euocatus occurreret, casu equi collisus & extinctus, iudicio regis & Vitoudi sese subtraxit. Nam regina ei crimen intenderat, quasi ipsam de strupo sollicitasset. Reliquit autem is permagnas diuitias: quas Petrus frater eius cum aliis fratribus & agnatis diripuit. Trambæ uerò Ioannes Ressouius in Haliciensi successor datus: qui archiepiscopam illã postea Leopolim transtulit. Venit deinde rex Cracouiam, pedester religionis causa incedẽs: uexillaq; & signa militaria unũ & quinquaginta de Cruciferis capta, ad sempiternam tam insignis uictoriæ memoriam, in basilica suspendit, quæ in hanc usq; diem extãt. Haud multo pòst inde discedens in Lituaniam, partem hyemis in uenationibus exegit. Sequentis autem anni, qui fuit 1412, initio, properè Cracouiam reuertit, de aduentu Hernesti duci Austriorum certior factus. cum quo affinitatẽ iũxit, collocata ei in matrimoniũ Cimbarca Ziemouiti Masouiorum ducis & sororis suæ filia. Aduenerat & Venetorum legatio, quingentorum hastatorum stipendium regi pollicens, si Sigismundo bellum facere pergeret. Iam erat creatus Cæsar Sigismũdus: facessebant autem ei negotiũ Veneti in Dalmatia. Ipse uerò à Ioanne pontifice in Italiam, & ad liberãdam de manu Ladislai regis Neapolitani Romam, suscipiendumq; diadema imperiale, inuitatus, Foroiulianam Venetorum ditionem infestabat. Auerti igitur eũ Veneti, ac distineri bello Polonico uolebant: sed nihil impetrarunt. Cauebãt enim proceres Poloni, ne uetusta cum Vngaris fœdera uiolarentur. Et cum sensisset id agi à Venetis Sigismundus misit & ipse legatos ad Vuladislaum regem, Brandam Cardinalem presbyterũ, & Sciborium palatinum Transyluanorũ, de renouãdo fœdere, aut certè de conuentu & colloquio. Ægrè cõuentus ad certam diem Lubouuliam siue Liblium impetratus. Prior Anna regina eò profecta est, Barbaram sororẽ, quæ cum Sigismundo nupta erat, uisum. Rex deinde, qui Sandeciæ substiterat, secutus, Boleslao Masouio & Sigismundo Coributho fratre, & multis proceribus Polonis deducentibus. Venienti Sigismundus obuiã prodiit unà cum uxore, usq; ad iugũ montis. Atque ibi septem diebus tentata nequicquam inter proceres regum pace, cum discedere iam Vuladislaus uellet, ad secretũ colloquiũ semotis prorsus arbitris à Sigismundo inuitatus blanditiis, eius & ingẽtibus pollicationib. expugnatus, tandẽ homo minimè malus, in gratiam cum eo, pactis iureiurando mutuò firmatis, rediit. Erat autem in pactis, ut Sigismundus cum Vuladislao & Vitoudo duce contra quosuis hostes, & in primis ad extirpandos Cruciferos, arma coniungeret: ac Prussia quidem eiectis Cruciferis, inter reges pro portione copiarum utriusq; ad id bellum adductarum diuideretur: Pomerania uerò, Culmensis & Michalouiensis integrè Vuladislao Polonis'que, quorum fuissent olim, cederent. Porrò de Russia, Podolia & Valachia, quæ iuris Polonici & tunc erant sine controuersia, & antiquitus fuerant, ut nulla fieret mentio aut cõtrouersia, quoad ambo uiuerent,

Haliciensis archiepiscopa Leopolim translata.
Signa militaria Cruciferorum in basilica Cracouiensi appensa.
Rex in Lituaniam iterum.
1412. ann.
Venetorũ legati Polonos contra Sigismundum incitant.
Sigismundus Cæs. cũ Venetis bellum gerit.
Roma à Ladislao rege capta.
Regum Pol. & Vng. conuentus Liblii.
Pax inter reges constituta.
Pacta secretò cõuenta & societas inter Vngarorũ & Polonorũ reges.
De Prussia.
De Russia & Valachia.

A rent, & quinque annis proximis post obitum eius, qui prior de ipsis obijsset: Valachi duntaxat Sigismundo cum Turcis bellum gerenti, mandato Vuladislai, ut essent auxilio, si ipsi Vuladislao & Polonis tunc non militarent. Quòd si dicto audientes non essent, ambo simul reges, eos bello persequerentur, ditionem'que eorum subiugatam, certis finibus inter se partirentur: tamen ut ea nihilominus sub conditionem suprà memoratam, quinque annorum post mortem alterius caderet. De priuatis uerò hominum inter ipsos iniurijs, constitutum in posterum, ut Vngari Sandeciam, Poloni Liuociam siue Leiciam referrent: & quaterni utrinque designati, omnium controuersiarum atque iniuriarum cognitores & iudices, qui animaduertẽdi in sontes potestatem haberent. Hæc ita tunc inter reges priuatim cõuenere. Publicè uerò ne qua mentio Prussiæ & Cruciferorum fieret, Sigismundi precibus perfectũ est: quòd is diceret, Minimè sibi expedire, id palàm tunc fieri. Et erant fortè tunc apud eum Cruciferorum legati: quibus seorsum prolixè omnia pollicebatur, ut aliquid rursus ab eis emungeret. Quo factum est, ut caput illud de Prussia diplomatis à regibus & proceribus eorum consignatis disertè non insereretur: sed in genere modò caueretur, ut reges contra quosuis alterutrius hostes, nemine prorsus excepto, fœderati inter se essent, ac ne assensu quidem alter alterius hostibus & rebellibus faueret: quin uterq; alterius incõmoda pro uiribus, præmonendo & omni ope auerterent. Nec hoc solum perfe-

De priuatorũ controuersijs disceptandis.

Sigismundi Cæsaris calliditas.

Pacta publica Sigismundi cũ Vuladislao.

B cit Sigismundus, uerumetiam cum Vuladislaum sub specie uenationum longius in Vngariam secum, necquicquam reclamantibus consiliarijs, & in primis Ioanne Tarnouio palatino Cracouiẽsi, extraxisset, persuasit homini simplici & credulo, ut se iudicem & arbitrum propitium quidem, ut uideri uolebat, controuersiæ cum Cruciferis per compromissum sumeret: promittens, idem facturos Cruciferos, & iudicato parituros: ni facerent, uim suam experturos. Iam enim rursus Vuladislaus non obscurè præ se ferebat inimicum contra eos animum: propterea quòd ij primam pensionem ex pacto Torunensi ad præstitutam diem sibi non soluissent. Cum autem iudicium id Sigismundus sanè quàm libenter assentientibus Cruciferis instituisset, uarias nectebat moras, ut cùm Vuladislaum spe pacis duceret, tum Cruciferos obnoxios haberet. Tandem grauiores occupationes, & expeditionem contra Venetos causificatus, cognitionem causæ inter Vuladislaum & Cruciferos, ne deseruisse uideretur, proceribus quibusdam Vngaris delegauit. Interim aduenere legati Venetorum, quòd eis Vuladislaus rogatu Sigismundi spem pacis æquissimis conditionibus conficiendæ fecisset. Ac tentata quidem Vuladislao interueniente, sed non confecta pax est, propterea quòd nihil æqui Veneti afferebant, nec reddebant Sigismundo ereptam Dalmatiam. Dum autem Vuladislaus Budæ commoratur, uenit eò fortè ad ipsum splendida legatio Tartarorum cum muneribus, magna auxilia, sicubi opus esset, ei pollicens. Honorificentissima hæc erat

Arbitrium inter Polonos & Cruciferos Sigismundus Cæsar sibi jumpsit.

Dalmatiã Veneti Vngaris eripuere.

Tartarorum legatio ad Vuladislaum Budam profecta.

ei legatio apud exteros. Persuasit autem is legatis, ut eadem Sigismundo nunciarent. Quo ille ferocior factus, Venetos territabat. Dimissis legatis, ludis ac deinde uenationibus uacatũ est. ubi cum Vuladislaus bubalinis caseis recentibus sese replesset, ac deinde calido balneo usus, in profluente Danubij de more gẽtis suæ diutius sese abluisset, febrim contraxit. Ab ea uerò paucis diebus regiorum medicorum opera releuatus, & amplissimis muneribus à Sigismundo donatus, per Morauiam atque Cesinensem oram in Poloniam reuertit, quinto demum mense, posteaquam Vngariam ingressus fuerat. Fuerunt autem præcipua dona, quæ à Sigismundo acceperat, corona, sceptrum, & pomum, aurea, & Boleslai Chrobri gladius, insignia regni, quæ Elizabetha Ludouici regis mater in Vngariam asportauerat, uerita ne Poloni mutata sententia alium sibi regem crearent. Ea rex Cracouiam ingrediens publicè sibi præferri iussit. Nec diu moratus Cracouiæ, per Sendomiriensem, Lublinensem & Chelmensem tractum profectus, supra Bugũ fluuium prope Rubessouũ oppidum cum Vitoudo de omnibus quæ in Vngaria egerat, communicauit. Venerat eò ad exorandum regem Petrus Vissus, episcopus Cracouiensis, magna necessariorum caterua stipatus, quòd ab eo de Cracouiensi episcopa in Posnaniensem, quasi delirus & inutilis, Alberti Iastrembecij episcopi Posnaniẽsis & cancellarij regni ambitione detrudebatur: sed nihil impetrauit. Et aduersa is quidem usus est ualetudine, ex quo ex concilio Pisano, & longiore ad sepulchrum CHRISTI peregrinatione reuerterat, stupore quodam & lethargo afflictus: sed tamen de gradu mentis dimotus non erat. Facilè tamen in dissidio Pontificum Rex quæ uolebat obtinuit. Non fuit tamen sine metu postea Iastrembecius, propinquis Petri ad omnẽ occasionem intentis, qua eum de medio tollerent. Dimisso deinde Vitoudo, Russiam Rex obibat: quò cum legati Sigismũdi regis ad eum uenissent, octoginta millia florenorum Pragensiũ ab eo mutua acceperunt, oppignerato ipsi Scepusiensi tractu cum tredecim oppidis, arce tamen Scepusia excepta. Atque ex eo tempore Scepusiũ in ditione Polonorũ est usque in hanc diem. A' Cruciferis autem ea pecunia sumpta est: quibus Sigismundus eam mulctam irrogarat, quòd pactis in insula Torunensi cum Vuladislao initis non satisfecissent. Ita quidem habet Dlugossus. Verùm nos reperimus in archiuo literas Ioannis XXIII, Pontificis maximi, quibus is postulat à Vuladislao, ut proroget Cruciferis tempus soluendarum quinquaginta millia marcarum (quæ sunt octoginta millia florenorum) quæ ij ex pacto debebant. Vnde nobis uerisimile fit, in pactis Torunensibus de ea pecunia numerãda, Cruciferis cũ Rege conuenisse, licet literis pactorum id insertum nõ sit. Quin extant testimonia Benedicti Macrini, cui Sigismundus delegarat arbitrium, & in rem præsentem in Prussiam & Lituaniam eum miserat: qui testificatur Vuladislaum quidem & Vitoudum iudicatum fecisse, Cruciferos uerò minimè. Inde autem apparet, Sigismundum iudicasse quidem tunc inter dissidentes: quid autem iudicarit, non liquet, præter quòd Vuladislaus

Vuladislaus ægrotauit in Vngaria.

Insignia regni Polonici reportata ex Vngaria.

Petrus Vissus è Cracouiensi ad Posnaniensem episcopã detrusus.

Albertus Iastrembecius episcopus Cracouiensis per ambitionem factus.

Scepusium oppigneratum regi Polono.

Cruciferi non paruerunt decreto Cæsaris.

A Vuladislaus & Vitoudus parentes rei iudicatæ, tradidere Magistro Cruciferorum diplomata super Samagitia: tametsi Heduigis regis filia testata est, se ei traditioni aduersari.

Samagitiæ ius datum Crucife ris.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER XVIII.

VSSIA peragrata, in Poloniã Rex reuertit: paucis'que diebus Nepolomiciæ exactis, in Lituaniam rursus secesʃit, & hyemem illam ibi exegit: quæ quidẽ prodigiosè calida fuiʃʃe memoratur, ita ut initio Februarij flores & olera in regione frigidisʃima existerent. Verno atq; æstiuo tempore Poloniam rursus ferè omnem peragrauit. Posnaniam autem cum uenisset, Petrum episcopum in delubrum seuocauit: & in genua procumbens, culpam ab eo deprecatus est, quòd eum sede Cracouiensi præcipitanter eiecisset. Apud Grodlum deinde supra Bugum amnem Polonorum & Lituanorum conuentum habuit. Ibi fœdera inter has duas nationes renouata: concessum'que ius nobilitatis Lituanis ijs duntaxat, qui ritus ecclesiæ Romanæ & catholicæ seruarent, ijsdem ut insignibus, ijsdem'que prærogatiuis, quibus Polona nobilitas, uterentur: preterquam ut iussu magni ducis arces conderent, uias publicas reficerent, tributa'que solita penderent: senatum autem & magistratus more Polonorum haberent: cæterùm honores & magistratus ne alienis ab ecclesiæ Romanę institutis mandarentur: ducem, quando usus postularet, non nisi de sententia regis, & amplisʃimi consilij Polonorum legerent: uicisʃimque Poloni, ut ne insciјs & inconsultis duce & senatu Lituanico regem sibi crearent: comitijs communibus, quoties opus esset, ut ea Lublinum uel Parsouiam, uel aliàs quò uideretur, mutuo cõsensu indicerentur: ordo item ecclesiasticus ut eodem iure, ijsdem'q; prerogatiuis, quibus in Polonia uteretur. Hęc omnia proceres Lituani, libertatẽ & prerogatiuas nobilitatis adepti, approbarunt, & literarũ monumẽtis consignarũt. Soluto conuẽtu, quia pestilens autumnus erat in Polonia, in Lituaniam rex secesʃit. Inde porrò in Samagitiã profectus, gẽtem eam quæ nondũ falsorũ deorum cultum penitus abdicarat, magno studio, magna'q; cura, extinctis sacris ignibus, succisis lucis, necatis'q; serpẽtib. & alijs sacris animalibus, ad religionem Christianam cõuertit, partim donis alliciens, partim authoritate & minis adigẽs, nõ modò pij regis, uerùm etiã doctoris & apostoli fungẽs officio, suggerentibus sacerdotibus nostris, quæ diceret, quæ'ue faceret, cum ipsi barbaros loquẽtes non intelligerent, nec ab eis uicisʃim intelligerẽtur. Populariter autem Samagitæ tunc religionem Christianam susceperunt, per unũ natu maximum apud regem profesʃi, se quos in eum diẽ deos coluissent, uelut infirmos & ignauos deserere, & in eius ius cõcedere, cuius numine illi

Hyems calida.

Rex ueniam petijt ab episcopo.

Conuentus Polonorum & Lituanorũ apud Grodlum.

Lituanis prærogatiuæ & leges datæ à rege.

B

Samagitia ad religionẽ Christianam conuersa.

Samagitæ falsos deos abdicant.

à rege uicti & profligati essent. Cum autẽ nonnulli adhuc, si resuscitare ignẽ extinctũ è calidis fauillis post regis discessũ possent, relapsuri esse in pristinum errorẽ uiderentur, & hęc inter se mussitarent, substitit ibi rex diutius quàm statuerat, locũq; ignis largiore aqua inundari iussit. Episcopum apud Mednicos, attributis agris & reditibus, & parœcos duodecim (tot enim territorijs cõtinetur Samagitia) ut ijdem canonici Mednicenses essent, instituit. Quanquam hęc quarto demum anno pòst à Ioãne archiepiscopo Leopoliẽsi, & Petro Vilnẽsi episcopo consummata sunt. Tunc aũt rex, præfecto gẽti Kesgellone nobili Lituano, & religionis curam in primis in rudi populo gerere iusso, in Lituaniã, atq; inde porrò post anni sequẽtis initium, in Poloniã, & in Cuiauiam ad constitutum cum Cruciferis conuentum apud Slonscũ, contendit. Iam summum apud Cruciferos magistratum Michael Cochmeister gerebat, amoto & in carcerẽ coniecto Hẽrico Plauenio, siue propter profusas largitiones, siue propter inuidiã: siue q̃ à Michaele ambitioso & feroci homine, quasi Polonis impẽsius faueret, insimulatus esset. Quo cõperto, Vlricus Henrici frater, cõmendator Gdanẽsis, metuens & ipse sibi, clàm ad regem perfugit. Fugisset Henricus quoq; è custodia, re clàm per internuncios cum rege composita, nisi eum Ioãnes Cropidlo Vuladislauiensis episcopus, cum quo fortè rex ea de re secretò cõmunicarat, prodidisset. Pace cum Cruciferis tentata, sed non confecta, causa uerò tota à Strigoniẽsi archiepiscopo delegato Sigismundi Cęsaris, iniquissimè disceptata, cum Cruciferi iniurijs nullũ modũ statuerent, mercatoresq; Posnaniẽses Gdani, direptis eorũ mercib. crudeliter interfecissent, & per subornatos homines, quẽadmodum ferebãt, multa oppida & pagos in Polonia incẽdissent, latrocinãtiũq; in morẽ è Dobrinẽsi & Polonia finitima prædas agerẽt, & captos homines, non modò plebeios, uerùm etiã equestres in patibulum agerẽt: cumq; ad extremum sub signis populabundi in Dobrinũ excurrissent, ac subito pauore turbati diffugissent, nouam in eos expeditionem rex Polonis, Russis, atq; Lituanis cunctis indixit. Dum aũt bellum id adornatur, ipse maiorem Poloniam percurrit. Fortè tunc Petrus Vissus episcopus Posnaniẽsis lento morbo cõfectus obijt. Quod ni obijsset, restitutus fuisset autoritate Constantiensis concilij ad Cracouiẽsem episcopam, Alberto deiecto: sed profuit Alberto mors eius, ut facilius à concilio, rege petẽte, ueniam impetraret. Etenim tribus tunc de pontificatu maximo contẽdentibus, & Ioanne Husso turbas ciente in Boemia, Sigismũdus Cæsar magno studio, labore & cursitationibus perfecit, ut concilium œcumenicum, consensu Christianorum principum, & primorum ecclesiasticorum apud Constantiam Germanorum aperiretur: quod quidem durauit in quartum annum. In eo cùm alia multa reipub. Christianę salutaria constituta sunt, tum Hussus hæresiarcha cõdemnatus & exustus, & post eum Hieronymus Pragensis. Ad extremum autem sublato dissidio, cum tres illi põtificatu partim amoti essent, partim ultrò ipsi se abdicassent, Martinus eius nominis quintus, põtifex creatus est. Verùm hæc

Episcopa Mednicensis siue Samagitiæ instituta.

Kesgello Samagitiæ præfectus.

1414 ann.

Conuentus regis cum Cruciferis.

H. Plauenius magistratu amotus, & in carcerem coniectus.

Vlricus Plauenius commendator Gdanensis ad regem perfugit.

Cropidlo episcopus arcanũ regis prodidit.

Cruciferi Polonis iniurij.

Albertus Idstrembecius ægrè episcopã Cracouiensem retinuit.

Constantiense concilium.

A hæc & externa sunt, & posterioris temporis. Tunc aũt, cum collegium Posnaniense petisset à rege, ut sibi episcopum arbitratu suo legere liceret, non abnuit: solusq́ in consilium sacerdotum reuerenter ingressus, impetrauit, ut de quatuor à se editis, inter quos fuit Alexander ducis Masouię filius, è sorore sua natus, unus legeretur episcopus. Lectus est absens magno omnium consensu Andreas Lascaris Goslauicius, decanus Cracouiensis, & canonicus Posnaniensis, gente Goziembius: qui tunc fortè legatus à rege cum tribus alijs ad Sigismundum Cęsarem de causa Cruciferica profectus erat. Ægrè tamen is decreto collegij cum uoluntate regia coniuncto assensus est, uir bonus, & nõ ignarus, quantum onus in se susciperet. Cuius similes perpaucos fortasse illa ætas habuit: nostra unum, quod sciam, habet, quo libentius tam rarum integritatis & modestiæ exemplum commemorauimus. Iam ingentes copiæ ex omni Polonia, Russia, Lituania & Masouia, cum suis ducibus Volboriam conuenerant. Tartarorum etiam non contemnẽda auxilia Vitoudus adduxerat. Erat & mercenariorum militum ex Boemis atq́ Silesijs non exiguus numerus. Ad hæc, Silesiorum duce, Bernardus Opoliensis, Ioãnes Ratiboriensis, Boleslaus Cessinẽsis, Cõradus Olesnicensis, Venceslaus Zeganensis, Ioannes Lubinensis, Conradus Albus Cozlensis, & Venceslaus Opauiẽsis, auxerant exercitum regiũ. Quin & Lacicus Crauarius præfectus Morauiæ unum uexillum militum in auxilium regi miserat: ita ut tantus ille esset exercitus regius, quantus B non modò ad Prussiam, sed ad magnã orbis partem perdomandã posset sufficere. Itaq́ rex non moratus diutius, in terrã hostilem eũ duxit, instructum inspectantibus legatis hostium, qui siue ad auertẽdum bellum, siue ad speculandum uires nostrorum uenerant. Verùm non ita multum operæprecij cum tantis copijs factum est. Oppida modò & castella quædam ignobilia partim ui expugnata, partim in deditionẽ accepta, partim uacua dilapsis habitatoribus occupata, direpta et exusta. Inter quæ fuere Nidburgum, Hoensteinum, Allesteinũ, Guttestadia, Zirgonum, Prabutha, Bissouisuerderum, & Cruciburgum. Nam ab Helsbergæ obsidione Ioannes Varmiensis episcopus, cuius ea arx est, precibus regem auertit. Holandiæ obsidio, cum in longum extractum iri uideretur, omissa est. Et nõnihil ibi incommodi Lituani, cum incautius prædas agerent, accepere. Capti ab hostibus Butrim magister curiæ, siue marsalcus Vitoudi, Mikita: & nonnulli alij. peruastati tamen agri longè lateq́, nemine obuiam prodeunte. Cum autẽ Chelmi, siue Culmæ atq́ Toruniæ oppidorum dedendorum regi nonnulla spes facta esset, eò moturus erat castra, ni eum Magister Cruciferorum uafro consilio elusum, aliò auertisset, subornato homine cum literis, commendatoris Brodniciensis nomine ad se cõfictis: quibus perscriptum erat, arcem Brodniciensem à cõmeatu tormentisq́ bellicis imperatam, longiorem obsidionem sustinere non posse. Quæ literæ, capto & excusso tabellario, cũ fidẽ fecissent nostris, hoc perfecerũt, ut eius arcis potiundæ spe conatus meliores frustrarentur, uiresq́ nostrorũ non hosti ma-

Godzemba

Andreas Lascaris Posnaniensis episcopus electus rege præsente, uix assensus est.

Prußicum bellum.

Duces Silesij in exercitu regio.

Lacicus Crauarius præfectus Morauiæ.

Oppida Prußica à rege capta.

Varmiensis episcopus supplex regi.

Lituani incommodo affecti à Prußis.

Vafrum consilium Magistri.

gis, quàm sibijpsis propter difficultatē annonæ graues, inerti obsidione languidas & inutiles redderēt. Nam Brodnicia, præterquam quòd natura arteq́ permunita est, ualido hostiū præsidio tenebatur, & commeatu armisq́ abundabat. In eius igitur obsidione rex cum omni exercitu totum mensem frustra cōsumpsit. Inde Vitoudus, nequicquam retinente rege, non sine animi eius offensione discesit. Et iam morbus uulgò in corpora militum ex panis penuria grassari cœperat. Cōtinuabat tamen rex obsidionem, dimissis'que quoquouersus frumentatoribus cum præsidio armatorum, frumentum in castra comportabat. In eos cum quadam die hostes, ad omnem occasionem rei bene gerendæ intenti, impetum fecissent, longè plures à paucioribus fusi fugati'que sunt, sexaginta captis, ducentis desideratis. Venit interim ad regem legatus pontificis max. Ioannis XXIII, Ioannes Lausanensis episcopus: qui facilè impetrauit à rege, desidis & famelici belli (sic enim uulgò appellatum id est postea) iam pertæso, ut duorum annorū inducijs cum Cruciferis constitutis, Constantiensis concilij iudicio causam & cōtrouersiam suam omnem cum Cruciferis permitteret. Itaque rex dimisso exercitu reuersus in Poloniam, de amplissimi consilij sententia legatos ad concilium misit, Nicolaum archiepiscopum Gnesnensem, Ioannem Vuladislauiensem, Iacobum Plocensem episcopos: Andream Lascarem electum Posnaniensem, Ioannem Tuliscouium Callisiensem, castellanum: & Zauissium Nigrum Garbouium, uirum clarissimum. Pollicebatur autem Sigismundus, non defuturum se ibi esse causæ regiæ contra Cruciferos: eiq́ uicissim rerum Vngaricarum curam commendauit. Idemq́ fecit concilium illud, scriptis ea de re ad regem literis. Ac fecit quidem Vuladislaus amici officium. Nam cum Turcæ Vngariam infestarent, Bosnamq́ à Sigismundo prius recuperatam, ipsi iterum eriperent, fusis profligatis'que Vngaris, Vuladislaus missa ad Turcas graui & minaci legatione, sex annorum inducias inter eas gentes, captiuis Vngaris proceribus liberatis, confecit. Pacem quoq́ perpetuam confecisset, ni Pipo Florentinus comes Themesiensis temerè omnia turbasset, capto pro exploratore Gregorio Armeno Vuladislai internuncio, qui Turcicæ legationi de pace uenienti tutum ad Vngaros accessum præstructurus antecesserat. Prosperè tamen postea rem contra Turcas gesit aliquoties Nicolaus Petri Macedonis filius, absente Sigismundo, eosq́ Bosna expulit. Interea Vuladislaus rex Lituaniam, Poloniam, Rusiam continentibus ferè itineribus obiuit. Et Sniatini cum esset in Rusia ad Pentecosten anni sequentis uenit ad eum Alexander palatinus Valachorum, permagna & splendida nobilitatis suæ caterua stipatus: adoratoq́ publicè rege, & uexillo ad pedes eius proiecto, & dato conceptis uerbis iureiurando, in fide & clientela eius atq́ Polonorum se fore semper promisit, & perampla munera ei dedit, ab eoq́ uicissim accepit. Venit & ab Imperatore atq́ patriarcha Constantinopolitano legatio, frumētarium subsidium petens. Vehementer enim à Turcis infestabantur & premebātur. Quorum princeps

Brodnicia arx munita, frustra obsessa à Polonis.

Vitoudus è castris discessit.

Prussi à Polonis fusi.

Legatus Pontificius ad regē.

Famelicum bellum.

Induciæ duorū annorum.

Constantiensi cōcilio controuersiæ Prussicæ disceptatio permissa.

Vuladislaus curam gessit Vngariæ, Sigismū do absente.

1415 ann.

Palatinus Valachiæ Alexander iurat in uerba regis Polonorum.

Legati Cōstantinopolitani Imperatoris ad regem Polonorum.

A ceps Mahometes recuperatis in Asia ijs, quę Tamerlanes auo eius ademerat, imperij sedem Prusa Adrianopolim transtulerat: & iam transalpinos Valachos uexabat, iam Constantinopoli ac toti Græcię ferox imminebat. Vuladislaus rex inopia laborantibus Costantinopolitanis liberaliter opitulatus, in Cacybeio portu maris Pontici, qui in ditione Polonorum tunc erat, frumētum admēsus est: inde in Lituaniam rursus diuertens, uiginti millia marcarum Pragensium, quadraginta uestes Sabellinas eximias, centum equos, totidemq; aureos pannos à Vitoudo dono accepit. Anno sequenti cum Annam reginam mortuam Cracouiæ sepelisset, rursus in Lituaniam profectus, apud Velunā Samagitiæ cum Cruciferis Prusiensibus pariter atque Liuoniensibus de regundis finibus Samagitiæ, ac de pace perpetua constituenda conuentum egit: sed Cruciferis intolerabili fastu tumentibus, neq; ullam æqui aut iniqui rationem ducentibus, re infecta discessum est. Augebat autem eis spiritus, ut creditum est, societas cum Tartaris inita, qua eos ad uastandos Rusiæ fines excitârant. Nec multo pòst ingens uis barbarorum duce Ediga in Kiouiensem tractum improuisò effusa, ferro igni'que omnia depopulata est. Vrbem quoque ipsam Kiouiam diripuit ac diruit. Atque ex eo tempore ea splendorem pristinum nunquam recuperauit. Arce quidem, summa ui oppugnata, hostis potiri non potuit: & ingentem pecudum hominumq; prædam abegit. Rex pro eo quòd hostes bello persequi debuit, Sanoci nuptias celebrauit,
B indignas illa ætate, & nomine ac dignitate sua, ducta in matrimonium Elizabetha Pilecia, Ottonis palatini quondam Sendomiriensis filia, uidua prouectæ iam ætatis, & complurium uirorum thoros experta. Quę uirgo propter magnitudinem dotis à Morauo quodam rapta, eique aliquanto pòst ab alio quodam Morauo item erepta, & interfecto priori raptore, in loco iustæ uxoris habita, ad extremum Vincentio Granouio castellano Naclensi, gente Toporo, despondente Spitcone Melstinio propinquo, nupserat: perq; eam Granouius sese in familiam Leliuiorum inseruit. Siue autem intempestiuo amore & consuetudine eius mulieris captus, siue philtris etiam & magicis artibus dementatus Vuladislaus, eo se tam impari matrimonio implicauit, magnam certè nomini suo infamiam non modò apud suos, uerùm etiam apud exteros aspersit: ita, ut cōcilium quoque ea fama, traducentibus Cruciferis, impleret. Huc accesit, quòd Christianorum institutis incestum id erat coniugium, cum illa regi in loco sororis esset, propterea quòd is à matre eius de sacro fonte leuatus erat. Sed instante rege, cōcilium legitimas esse iussit eas nuptias. Rex inde Cracouiam indicto conuentu, reginam quoque eam ritu solenni fecit, nequicquam aduersantibus nonnullis proceribus, & in primis Sendiuoio Ostrorogo palatino Posnaniensi. Quoniam autem ea ab archiepiscopo Leopoliensi Ioanne Ressouio coronata erat, ueritus Nicolaus archiepiscopus Gnesnensis, qui tunc in concilio Constantiensi propter splendorem gratiosus erat (ita ut summus pontificatus ad eum, si Dlugosso credimus,

Cacybeius portus in ditione Polonorum. *Dona regi à Vitoudo data.* *Anna regina mortua.* *Conuentus Lituanorum cum Cruciferis.* *Tartari Rusiam uastarunt.* *Rex Elizabetham Pileciam uxorem tertiā duxit.* *Elizabetha coronata.* *Archiepiscopus Gnesnensis primas.*

mus, deferretur, si eum suscipere uoluisset) ne sibi posterisq́ue suis archie A piscopis Gnesnensibus ea prærogatiua coronandi reges & reginas præriperetur, obtinuit apud Concilium, ut archiepiscopus Gnesnensis deinceps Poloniæ primas haberetur. Perfecit autem idem cum collegis suis, ut Ioannes quispiam Falchembergius, sodalis Dominicanus, decreto Cōcilij in tetrum carcerem compingeretur, quòd subornatus à Cruciferis satyram siue famosum libellum in Vuladislaum regem, & in omne Polonum nomen conscripserat. Cum uerò mitius cum eo postea Martinus, eius nominis quintus pontifex max. cui Nicolai archiepiscopi fauor ad pontificatum non parum suffragatus erat, ageret, rem nouam legati regis ausi, ad Basileense concilium, quod in decimum annum indicebatur, prouocarunt. Verùm satisfecit eis deinde pontifex, authoritate patrum adductus. Cæterùm libellus ille famosus Luteciæ archiepiscopo oblatus erat, cum eius urbis doctores academiæ lauto conuiuio accepisset. Etenim Sigismundo Cæsari ad conciliandum concilio regem Arragonum, & ad pacificandum Francorum & Anglorum reges proficiscenti, comes itineris unà cum Tuliscouio & Zauisio de concilij sententia datus erat. Prorogauit deinde Vuladislaus rex inducias cum Cruciferis in aliud biennium, Cæsare & rege Francorum Carolo petentibus. Et anno sequenti, qui fuit 1418, rursus apud Velunam Samagitiæ cum Cruciferis de pace conuentum egit, deductis secum primoribus Polonorum. Vnde cum re infecta discessisset, dimissisq́ue proceribus ipse cum paucis apud Vigros, syluæ id nomen B est, uenationi uacaret, parum abfuit, quin in Rastemburgensis commendatoris insidias incideret. Sub idem tempus Vitoudus amissa paulo antè Anna uxore, alteram duxit Iulianam uiduam, prioris materteram. Atque id matrimonium incestum Ioannes Cropidlo episcopus Vuladislauiensis, qui etiam regem fortè in Lituaniam secutus erat, præter disciplinam ecclesiasticam iunxit, cum Petrus Vilnensis, ut id » faceret, nequaquam adduci posset. Ita plurima sibi plerunque præter » ius & æquum permittunt homines excelso loco nati. Insequenti anno cum rex in Poloniam reuertisset, uenêre ad eum duo legati Martini pontificis maximi, Iacobus Camplus Spoletanus, & Fernandus Hispanus Lucensis episcopi, de pace cum Cruciferis conficienda postulantes: qui comiter & liberaliter à rege habiti, cognita eius uoluntate ad pacem propensa, in Prussiam inde ad Cruciferos contenderunt. Quorum corrupti muneribus, cum monumenta ad causam ipsorum pertinentia ijsdem ipsis exhibentibus inspexissent ac descripsissent (ad quam fortè rem magis quàm ad pacem faciendam, Cruciferorum rogatu atque sumptibus uenerant) regis causam incognitam temerè testimonio suo damnarunt. Qua de re grauiter posteà rex cum Pontifice questus est. Ac fecit is deinde regi potestatem producendi documenta causæ suæ. Dimissis autem legatis pontificijs, rex Cassouiā profectus est, ad colloquium à Sigismūdo Cæsare inuitatus: ibiq́ue blanditijs eius inductus, arbitrum eum tulit Cruciferis ex cōpromisso

Primas. (manuscript note)

Ioannes Falchēbergius carcere punitus propter famosum libellum.

Prouocatio à pontifice ad cōcilium futurum.

Poloni oratores cum Cæsare missi in Gallias.

Induciæ cum Cruciferis.

1418 ann.

Lituanorū cōuentus cum Cruciferis.

Insidiæ in regē intentæ.

Vitoudi uxor altera.

Legatio pontificis Martini ad regem Pol.

Legatorū mala fides.

Vuladislai regis congressus cum Sigismundo.

A misso de contumelijs, damnis & iniurijs, quas ab illis acceperat, reclamantibus quos secum duxerat proceribus, & ad extremum, ut certa tamen formula, certo'que die id compromissum adstringeret suadentibus: quorum princeps fuit Albertus episcopus Cracouiensis, idem'que Cancellarius Poloniæ. Recusabant autem id compromissum Cruciferorum legati, qui tunc ibi aderant, siue adeò recusare se ex composito simulabant. Qua re Cæsar uehementer, ut uideri uolebat, iritatus, arma se cum Vuladislao contra eos coniuncturum iureiurando interposito pollicitabatur. Qua de causa remittere ei Vuladislaus pecuniam, quam mutuam dederat, Scepusium'que mox reddere cogitabat, ni proceres, cum quibus ea de re communicarat, id ei dissuasissent. Soluto conuentu Vuladislaus in Poloniam reuersus, magna cura bellum aduersus Cruciferos apparauit. Misit & Cæsar episcopum Pathauiensem imperialem Cancellariū, & Ioannem comitem de Herdek Cracouiam, ut in speciem arma & cætera ad Prusicum bellum necessaria exercitui suo compararent. Quibus lautè à rege sumptus suppeditati sunt. Sed ij cum supra quadraginta dies Cracouiæ mansissent, ultro'ne an reuocati, intertum est, in Vngariam ad Cæsarē reuerterunt. Redijt deinde ad Regē ex Vngaria Sbigneus Brezius marsalcus, qui ad deducenda à Cæsare auxilia relictus erat, uanitate Cæsaris perspecta. Lactatus inanibus Cæsaris promissis Vuladislaus, tamen institutam in Prussiam expeditionem non remisit, ne legatione quidem eius motus, qua B ille ab eo contendebat, ut in aliud tempus id bellum differretur. Iam copiæ omnes Volboriam conuenerant, inde'q; per Masouiam progressæ ad fines hostium peruenerant, cum uenit ad regem in castra Bartholomæus Capra archiepiscopus Mediolanensis, legatus à Cæsare dirimendi eius belli causa. Et confecit is quidem rursus, adiuuante maximè Vitoudo, & accedente pontificis max. authoritate, duorum annorum inducias, cum compromissi sui regem admonuisset, & aliud ei ex aduerso respondens ipse à Cruciferis attulisset. Præfinita autem compromisso dies ad octauum Idus Ianuarij, quam Epiphanias Christiani dicimus. Itaque irritus tantus ille conatus atque apparatus belli fuit, non sine magno omnium fremitu, imprudentiam regis in faciendo compromisso incusantium. Verùm eam culpam rex in Cancellarium reiecit. Quamobrem magno is omnium odio deflagrauit. Cum Erico autem Daniæ, Suetiæ & Noruegiæ rege, ac duce Pomeraniæ, eius'que consiliarijs, publicè à Vuladislao & Vitoudo in castris tunc ictum est fœdus & societas, cùm contra alios utriusque partis hostes, tum nominatim contra Cruciferos, ea lege, ut etiamsi quis principum ab eo fœdere uellet discedere, subditi tamen ipsius eo nihilominus tenerentur: ne tamen inscijs alteris alteri Cruciferis, uel cuiquam omnino bellū inferrent. Excepti sunt autem à Vuladislao & Vitoudo Sigismundus Cæsar, & Venceslaus rex Boemorū, propter priora cum ipsis fœdera. Reuertēs autem ex eo bello Vuladislaus, per Cuiauiam in maiorem Poloniam diuertit: Posnania uerò Srodam profi-

Compromissū regis.
Vuladislai credulitas.
Albertus episcopus Cracouiensis & Cancellarius Poloniæ.
Sigismundi Cæsaris astus & uanitas.
Legati Cæsaris adu Vladislaum.
Legatus Cæsaris.
Induciæ inter Polonos & Cruciferos.
Apparatus belli irritus.
Alberti episcopi Cracouiēsis odium.
Danicum fœdus.

Fulminis impetus in comitatū regium.

ciscentem aduersus casus perculit. Nam sub uesperum è sereno subitò atris nubibus cœlum obductum est: inde inter crebra fulgura tonitrua fulmen magno fragore decidens, quadrigas carpento, quo rex uehebatur, iunctasq́, duosq́ stipatores regios, itemq́ Posnaniensis & Sendomiriensis palatinorum, & nouem alios regiorum comitum equos unà cum regio, cui cubicularius quidam hastam regis ferens insidebat, uno ictu interfecit: aurigæ & sessoribus equorum nihil actum, nisi quòd cubicularij uestis discerpta est. Rex cum aliquandiu exanimatus iacuisset, tandem respirauit, cætera sospes, præter quòd surdaster paucos dies, & modico manus dextræ dolore affectus fuit. Vulgò creditum est, propter incestum matrimonium diuinitùs eo terrore correptum fuisse. Per illud tempus Ediga princeps Tartarorum, missa legatione cum muneribus ad Vitoudum, fœdus cum eo icit. Sub idem tempus, cum uires sumeret hæresis Vicleffi & Hussi in Boemia, motus'que magni cùm Pragæ, tum alibi cum summo contemptu regis existerent, & ad quadraginta millia oppidanorum pariter & agrestium cum mulieribus ac paruulis ad montem quendam coiuissent, magistratus'que nouæ Pragæ concursu populi trucidatus esset, anxio fuit animo rex Venceslaus: & ira fortè in pocillatorem suum percitus, cum interficere eum suis manibus uellet, paralysi affectus concidit, & paucis diebus postea uita excessit. Parabat fortè expeditionem in Turcas Sigismundus Cæsar, cum hæc ad eum perlata sunt. Obierat enim paulo antè Mahometes imperator Turcarum: unde Sigismundo commoda occasio recuperandi ea quæ Mahometes de Vngaris cæperat, & ulciscendi clades suas, oblata esse uidebatur. Cum igitur distracto esset animo, impetrato à rege Polonorum colloquio, Sandeciam uenit. Ibi de Boemicis rebus ac de Turcico bello consultatum. Suadebat Cæsari Vuladislaus, ut Boemiam ante omnia in potestatem suam redigeret, hæresim'que sumentem uires opprimeret: & ad hæc peragenda auxilia ipsi pollicebatur. Sed ille dum inconsultè & intempestiuè Turcicum bellum Boemiæ pacandæ præuertit, & Turcas, nullo operæprecio facto, magis irritauit, non ausus cum exercitu Danubium transmittere, illis ulteriorem ripam tenentibus, & Boemiæ potitus non est. Ac Vngariam quidem atque Transyluaniam Turcæ Baiazetis noui imperatoris, qui patri Mahometi succesit, ductu siue auspicijs, magnis affecere incommodis: Boemi uerò Bernam ad comitia euocati à Cæsare, paruerunt, & in potestate eius fore se polliciti sunt: ac fecerunt etiam iussa Pragenses, qui tunc factionibus & hæreticorum consensu potentes erant, amoliti castella quædam contra arcem erecta, cathenas'que & repagula, quibus plateas urbis impediuerant: amoti sunt etiam præfecti, quos post Venceslai mortem arcibus regijs imposuerant. Sed cum Sigismundus Berna non in Boemiam, sed Vuratislauiam iter deflexisset, ibi'que de seditiosis, qui magistratum urbis necauerant, supplicium sumpsisset, Pragenses ueriti, ne sibi idem ausis idem eueniret, cauere sibi impensiùs cœpere: Ta-

Rex exanimatus.

Incestu MAtrimonium [manuscript]

Tartari pacem petunt à Vitoudo.

Boemici motus.

Venceslai Boemorum regis mors.

Mahometes Turcarum imperator mortuus.

Sigismundi Cæsaris cū Vuladislao rege cōgressus Sandeciæ.

Sigismundi bellum in Turcas.

Vngaria uastata à Turcis.

Pragensiū potentia.

Vuratislauiæ magistratus amoti.

A re: Taboritas, promiscuam illam fecem hominum, quæ à castris nomen sumpsit, sibi adiunxere, portas urbis regi uenienti clausere, copias'que eius Germanis & Vngaris ualidas profligare, & castris exuere: ubi plurimi de proceribus & nobilitate Boemica, qui cum rege sentiebant, cecidere: ipse uerò Sigismundus post susceptum in arce S. Venceslai regium diadema, fuga saluti suæ consuluit. Sed hæc paulo posterius acta sunt. Illa prius. Sigismundus Vuratislauiam se sequi legatos Polonorum & Cruciferorum iusserat, ut ibi inter eos de controuersijs arbitrium perageret. Sed ipse ad extremam demum compromisso præfinitam diem, post initium noui anni eò uenit. Veritus igitur, ne die lapsa irritum esset compromissum, ut Cruciferis gratificaretur, causa non cognita neque disceptata, sententiam ex scheda quam in pera paratam habebat, insertis quibusdam quæ in controuersiam non uenerant, recitauit, reclamatibus nequicquam nostris, & fidem religionémque iudicis requirentibus. Fuere autem archiepiscopus Gnesnensis, Cracouiensis, Vuladislauiensis, Posnaniensis & Plocensis episcopi: palatini, Cracouiensis, Posnaniensis & Sendomiriensis, item'que Calissiensis castellanus, marsalcus regni, & Zauissius Niger: qui omnes duobus relictis actutùm discessere, Cæsare nequicquam retinente, & errorem quidem agnoscente, sed culpam in alios transferente, & moderationem decreti pollicente. Quam tamen legati Cruciferorum fieri passi non sunt. Eò uerò spectabat potissimùm decretum illud Cæsaris, ut B abolito decreto delegatorum apostolicorum, Caroli Vngarorum & Ioannis Boemorum regis arbitrium, pacta'que apud Toruniam inter Polonum regem & Magistrum conuenta, rata essent, quamuis ijs pactis iuxtà ac arbitrio priores Cruciferi non stetissent. Additum nonnihil de Zlotoria Iasenecia'que arcibus, Lubicia moletrina, & finibus ditionum Crucifericarum cum Masouia, item'que cum Samagitiæ parte, quæ Lituanis relinquebatur: qui fines tantisper duraturi essent, quoad rex & Vitoudus uiuerent. Pœna autem apposita est decem millium librarum siue marcarum argenti. Hæc ubi celeriter ad Vuladislaum, in Lituania tunc uenationibus cum Vitoudo uacantem perlata sunt, dolore & ira uterque ad lachrymas usque & ululatum exarsit. Mox communicato cum paucis consilio, rex curriculo Sbigneum Olessnicium ad Cæsarem misit, qui ei beneficia sua plurima & maxima, & ipsius non modò ingratitudinem & summam iniusticiam, uerùm etiam perfidiam & periurium exprobaret, se'que pariturum esse illi sententiæ negaret. Quod cum Sbigneus in frequenti episcoporum & principum consessu grauissimis uerbis fecisset, simul'que Nicolaus Cebulca subsecutus, Vitoudi nomine cùm alia quædam acerbè in Cæsarē dixisset, tum fœdus & amicitiam olim cum eo constitutam ei renūciasset, ita accēderunt Cæsarem, ut eos uiolato iure gentiū in profluentem demergere uoluerit, nisi eum qui proximi assidebant episcopi & principes, à tam præcipiti & nefario consilio auertissent, sine responso autē ij dimissi sunt. Nec ita multo pòst Cæsar missis

Pragēses repugnāt Sigismundo regi.

Sigismundi fuga.

Decretum Sigismundi Cæsaris ex cōpromisso.

Oratores Poloni ad Cæsarē.

Sigismundi Cæsaris decretū.

Vuladislai & Vitoudi mandata ad Cæsarem.

Sigismūdi Cæsaris præceps iracunda.

missis duobus legatis ad regem, correcturũ se esse pollicitus est, quòd non malitiose, uerùm imprudentur Cruciferorum fraude circumscriptus deliquisset. Verùm ne in eo quidem seruauit fidem, cum Vuladislaus rursum episcopum Cracouiensem & marsalcum ea de re ad eum misisset. Relata deinde re ad senatum, parendum'ne esset iniquissimo decreto Cæsaris, an eo spreto inferendum bellum Cruciferis, placuit ad tempus quiescere & expectare, ecquam priores Cruciferi, non parendo decreto Cæsaris, iustam belli occasionem darent. Nec ea diu expectata est. Cum enim Cruciferi duodecim millia & quingentos aureos numos regi decreto Cæsaris ad certam diem numerare deberent, nec satis auri parati haberent, legati regij Ioannes Coscelecius palatinus Vuladislauiensis, & Sbigneus Olesnicius secretarius, argentum quod in supplementũ auri dabatur, non accipiebant: dieq́ue lapsa, testati priores Cruciferos iudicatum non fecisse, discessere. Quæ res apprimè grata & exoptata regi Polonis'que, atque etiam Vitoudo accidit. Quietæ tamen aliquandiu postea res fuere inter Polonos & Lituanos atque Cruciferos. Cæterùm domi in comitijs Lencicienſibus ad uicesimumquintam diem Iulij parum abfuit res à perniciosa seditione & cæde. Infensa erat Elizabetha regina Alberto episcopo Cracouiensi, cùm quòd is matrimonium suum cum rege in primis improbabat: tum quòd Ioanni filio suo, quem Vincentio Granouio pepererat, diploma de comitatu, quo is à rege contra leges publicas ornatus erat, non signabat. Cum autem non ignoraret mulier, infiniti compromissi culpam à rege in Albertum episcopum, Tulisco uium castellanum Calissiensem, & Sbigneum Brezium marsalcum, quos etiam alienoribus credo à se animis esse sentiebat, reijci, mulier uindictæ cupida, urgebat eam occasionem, regem'que in eos assiduò incitabat: & ut sunt efficaces ferè apud uiros mulierum suasiones atque preces, quę noctu & in geniali thoro adhibentur, propemodum eò regem perpulerat, ut Alberto indicta causa Cancellarij munus abrogaret: id quidem perfecit, ut in tres illos iudicium publicum in comitijs instauraretur. Et mortua quidem est regina ante diem comitiorum, publica omnium ordinum, præterquam regis ipsius, lætitia: quam splendidior uestitus omnium testatam faciebat. Iudicium tamen nihilominus in episcopum & cæteros duos, quos diximus, institutum est. Ibi cum propinqui & clientes Petri Visi episcopi ueteris iniuriæ memores, frequentes Alberto insultarent, & Bartholomæus Vulodicus gente Sulimæus, cum quo Petri fratris filia nupta erat, causam aduersus Albertum dicens, acerbius in eum inueheretur, non tulerunt id Alberti fratres, propinqui & clientes. quorum numerosa turba stipatus aduenerat: crescebat iniurijs & conuicijs mutuis tumultus, & ab utrisque ad arma sumenda, acciendosq́ue socios ex arce in oppidum decurrebatur. Rex cum primoribus in penitius cubiculum se subduxit. Quòd ni mox porta arcis clausa, & pons sublatus esset, multum ibi sanguinis effusum esset. Repressa tandem

Consultatio Polonorum.

Cruciferi non faciũt satis decreto Cæsaris.

Comitia Lęciciæ turbulẽta. Regina cur infensa Alberto episcopo Cracouiensi.

Elizabethæ reginæ mors omnibus grata. Iudicium in episcopũ Crac. & alios duos proceres. Iurgium in comitijs.

A dem est à primoribus gliscens seditio, rex'q; reconciliatus reis, maximè Ioannis Tarnouij palatini Gracouiensis opera & industria. Consultatum deinde est de repub. & in primis de Boemis, an eos petentes rex in fidem suam reciperet. Nam ij uicto pulso'q; Sigismundo, ad Vuladislaū regnum deferre nunciabantur. Nondum tamen oratores eorum aduenerant. Re diligentius agitata in senatu placuit, ut rex regnum à Boemis delatum ne reciperet, propter hæreses, quæ uariè totam Boemiam infecerant, & propter intestina gentis dissidia factiones'q; diuersas, & quòd inimicus capiendus erat Sigismundus Cæsar, ad quem regnum illud iure pertinere uidebatur: nec apertè tamen id refutaret, sed ambiguos legatos dimitteret, ut eo metu Sigismundus in officio contineretur. Soluto cōuentu Lencíciensi uenere deinde Boemorum legati: quibus questis de Sigismūdi superbia & acerbitate, regnum'q; Vuladislao deferentibus, responsum est: Regem uicem eorum dolere, ipsum quoq; multis insignibus iniurijs à Sigismnndo affectum, ut meritò Boemis, pro tam propensis eorum in se studijs, auxilio aduersus eum esse deberet: sed quoniam res magna esset ac difficilis quàm postularent, nolle eum quicquam de ea sine Vitoudi fratris consilio statuere. Hoc responso accepto, pars legatorum in Lituaniam ad Vitoudum profecta est: cæteris Nepolomiciæ manendi locus datus, sumptus'q; suppeditati, ne in urbe propter hæreticorum præsentiam supersederi sacris necesse esset. Indictis deinde rursus comitijs Nepolomiciam ad undecimā diem Nouembris legati Boemorum (iam enim & ij qui ad Vitoudum iuerāt, reuersi erant) præcisa apertè spe suscipiendi à Vuladislao regni, dimissi sunt. Reuerterunt tamen ij post insequentis anni initium, reperto'q; rege unà cum Vitoudo in Lituania apud Mereciam, idem quod prius postularunt, adijcientes: sic eum facilius coniunctis Boemorum & Polonorum uiribus, & Cruciferorum & Sigismundi communis hostis iniurias ulcisci posse. Quod ni faceret, Boemis subactis, ne Poloniam quidem ab iniustis Sigismundi armis tutam fore. Quod ad religionem attineret, omnia se moribus & institutis Ecclesiæ catholicæ remissuros esse, quatuor capitibus exceptis: quæ ipsa à Sigismundo quoque concedi sibi postularant, sed repulsam acceperant. Erant autem ea capita: Vt sub specie panis & uini Eucharistiam ipsis uulgò accipere liceret: ut libera esset cuiuis uerbi Dei prædicatio: ut publica esset facinorum correctio: & ut prædia cætera'que bona Ecclesiastica, quæ ecclesijs & sacerdotibus eripuerant, ne redderent. Quòd si Vuladislaus regnum illud abnueret, ut Vitoudus id susciperet. Diu eos Vitoudus suspensos tenuit, ostentata nonnulla spe, uel Sigismundi ulciscendi causa se id non recusaturum. Tandem'q; ad decimumoctauū Calendas Septembris Lublini certum eis responsum regis, pariter ac ducis nomine datum est. Cuius ea fuit sententia: Licet ambo grauiter à Sigismundo læsi sint, non esse tamen sibi in animo, improbitate cum eo certare: scire se, Boemiam Venceslai regnum hæreditario iure ad Sigis-

B

Rex reconciliatus episcopo, &c.

Ioannis Tarnouij authoritas.

De regno Boemico suscipiendo consultatio.

Boemorū legatio ad Vuladislaum regem.

Responsum regis Boemis datum.

Comitia Nepolomiciæ.

Boemouum legati iterum ad regem.

Boemorrm postulata ad religionem pertinentia.

Respōsum Boemorū oratoribus datum.

Vuladislaus rex & Vitoudus repudiant oblatum regnū Boem.

Sigismundum fratrem pertinere: meminisse fœderum, quæ cum ipso sibi constent, quamuis non eadem fide utrinque seruentur: religionem etiam sibi esse, apud hæreticos regnare. Honoris autem Boemorum gratia se omni ratione curaturos esse, ut eis Sigismundum & Pontificem max. & Ecclesiam catholicam, à qua desciuissent, reconciliarent. Quod si patiatur Sigismundus, alium eos habere regem, siue adeò non patiatur, modò ut illi in uiam rectæ religionis & ad societatem uniuersæ Ecclesiæ redire uelint, reipub. Christianæ causa alterutrum de ipsis, si ita Pontifici max. uideatur, non esse recusaturum, quo minus id regnum suscipiat. Dimissa cum his mandatis Boemorum legatione, misit rex legatos ad Sigismundum Cæsarem, Ioannem Tarnouium palatinũ Cracouiensem, & Sbigneum Olesnicium secretarium: qui commemoratis modestè superioribus Vuladislai in eum beneficijs, illius'que uicissim in Vuladislaum iniurijs, perstare tamen Vuladislaum in amicitia, nec mutare fidem ostenderent: peterent'que ab illo, ut cum Boemis in gratiam redire, Ecclesiæ'que reconciliare clementer eos uellet: si ille pateretur, utranque rem Vuladislao curæ fore: & uel armis, si aliter nequiret, eos ad officium reducturum, & in ditionem eius societatem'que Ecclesiæ catholicæ redacturum esse: modò ut postea uicissim Sigismũdus cum ipso contra Cruciferos, secundum pacta conuenta, tandem arma coniungeret. Eius autem rei præstandæ pignus interim Silesia in potestate Vuladislai ut esset tantisper, quoad Sigismũdus fidem suam apud eum liberasset. Grata hæc fuit legatio Sigismundo, maiora'que is ultrò Vuladislao, quàm quæ postulabant legati, obtulit: nimirum coniugium unicæ filiæ suæ, cuius Vngaria & Boemia hæreditaria regna futura essent: aut uerò Agathiæ uiduæ, quæ cum Venceslao rege fratre suo nupta fuisset, si magis par coniugium ipsi placeret. Adhuc enim impubes erat filia Sigismundi: ei uerò uiduæ dotem fore Silesiam, & centum millia florenorum. Hæc cum legati à Cæsare ad regem retulissent, missus est inde Sbigneus ad Vitoudum in Lituaniam, ut cum eo rem omnem communicaret. Res autem ipsa reiecta est ad comitia Nepolomicensia. Inde Zauisius Niger de amplissimi cõsilij sententia ad Sigismundum de Agathiæ matrimonio conficiendo missus, cum Cæsarem in expeditione Boemica occupatum sequeretur, eo'que ab hæreticis profligato in proximum oppidum Goram cũ multis alijs ex acie sese recepisset, oppido per proditionem ab hæreticis capto, in potestatem ipsorum uenit: Pragam'que ductus, per lõgum tempus in custodia habitus est. Et poterat quidem ante obsidionem oppidi euadere: sed extrema quæque pati, quàm socios suos, & milites Cæsaris deserere maluit. Eius igitur captiuitas diuturna impedimento fuit, quo minus matrimonium illud perficeretur. Dum hæc fiunt, Vuladislaus rex cũ Friderico marchione Brandenburgensi, qui cum esset Burgrabius Norẽbergensis, Marchiam à Sigismundo Cæsare dono acceperat, siue emerat, affinitatem iunxit, desponsa filio eius natu maximo Friderico unica filia sua Heduigi. Atque is cum impubes etiam tum esset, in aula regia deinceps

Poloni oratores ad Sigismũdum Cæsarem.

Sigismundi responsum & pollicitationes.

Comitia Nepolomiciæ.

Zauisius orator regis captus à Boemis.

Marchia Brandeburgensis quomodo ad Burgrabios Norembergenses peruenit.

Friderico marchioni Vuladislaus filiam despondet.

A deinceps ab Helia theologo decano Sendomiriensi, & Petro Chelmio honesto equite, honestè & liberaliter educatus est. Conuenerat enim inter affines, assentiente senatu Polono (nam Cracouiæ hæc agebantur, quò Fridericus senior ea de re aduenerat) ut si Vuladislaus nullos mares liberos susciperet, regnum Poloniæ post eius mortem dotale Fridericus gener, etiamsi ante nuptias moreretur sponsa, acciperet: Marchiamq́ paternam suam ditionem, quæ à Polonia quondam abscissa esset, iure sempiterno, quemadmodum Dlugossus prodit (tametsi hoc in pactis disertè scriptum non est) eidem rursus adiungeret. Si quas uerò alias filias rex relinqueret, eas Fridericus elocaret. Sin filium hæredem rex relinqueret, centum millium aureorum Vngaricorum puellæ dos esset, intra duos annos post consummatum matrimonium exoluenda: quæ tamen Heduigi defuncta ad regem & regnum rediret, si Fridericus ex ea nullos liberos suscepisset. Quod si Fridericus dote non accepta è uiuis excederet, Heduigis tamen nihilominus, quoad uiueret, in Marchia certorum prædiorum atq; bonorum ducentis millibus aureorum æstimatorũ usumfructum haberet. Pollicebatur autem Fridericus pater Vuladislao magna aduersus Cruciferos auxilia, quoties opus esset. Sed ea cum ex pacto paulo pòst posceretur, negauit in eum annum se mittere posse: persuasitq; regi, ut in sequentem annum bellum Crucifericum differret, quòd diceret, initurum se esse rationem, ut Cruciferi ultrò imperata regis facerent, & uel

Pacta publicè conuenta inter regem & marchionem Brandeburgensem.

Friderici Marchionis ingentia promissa.

B culinarium eius currum ducerẽt. Accessit etiam, ni fallor, ad prorogandas inducias Pontificis maximi authoritas, apud quem tunc causa inter regem & Cruciferos, Paulo Vuladimirio custode & canonico Cracouiensi negocia regis Romę gerente, disceptabatur. Et uenit quidem sequentis anni, qui fuit à Christo 1422, initio legatus Pontificis Antonius Zenus iurisperitus, uir integer & incorruptus, siue ad componẽdas res inter dissidentes Polonos & Cruciferos, siue ad cognoscendã diligentius causam, & audienda utriusq; partis testimonia, describendaq; monimenta: secutus autem is est regem in Lituaniam. Nam ibi tunc ille inconsulto senatu Polonico quartas nuptias cum Zonca Russa, cui Sophiæ postea nomen fuit, Andreæ Kiouiensium ducis & sororis Vitoudi filia, celebrabat. Id uerò matrimonium sine dote Vitoudus, nequicquam aduersantibus Polonis, qui cum rege erant, conciliauit: usus illa occasione, quòd Zauisio capto, nihil ad eam diem cum Cæsare constitutum erat.

Induciæ cum Cruciferis.

Paulus Vuladimirius.

1422 ann.

Legatus apostolicus Antonius Zenus.

Quartam uxorem ducit Vuladislaus.

O Martini

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM

LIBER DECIMVSNONVS.

Dux de Mōte non susceptus à rege in clientelam.

REVERTENTI è Lituania regi, legatus ducis de Monte, cuius ditio ultra Rhenum Burgundiæ finitima erat, quemadmodū scribit Dlugossus, occurrit, orans ut eum ducem rex in fidem & clientelam suam susciperet. Sed ei responsum est: Neq; regi, neq; duci eam rem, propter tantam loci inter eos intercapedinem commodo esse posse. Cum autem esset rex in Polonia, poposcit ordinem ecclesiasticum quinque millia florenorum, quæ ei pontif. max. exigenda concesserat. Verùm ea de synodi sententia negata sunt, ne quid eiuscemodi in consuetudinem ueniret, & quòd nullum tunc rex bellum aduersus hæreticos Boemos gerebat. Nam in eum usum pontifex eam exactionem indulserat. Bellum deinde regi cum Cruciferis præter omnem opinionem exarsit. Nauiter operam dabat causæ disceptandæ Zenus legatus, & iam finis induciarum inter regem & Cruciferos appetebat. Egit ergo legatus cum utrisq; de prorogandis inducijs: eoq; rem perduxerat, neutris recusantibus, ut eæ cōuenirent, ni fraus Cruciferorum deprehensa esset. Offensus enim iniquitate Cæsaris Vitoudus, Sigismundum Coributhum fratrem cum non cōtemnendis Polonorum & Lituanorū copijs in Boemiam ad recipiendum ac defendendum aduersus eum gentis illius regnum haud multo antè miserat, si non annuente, certè non aduersante rege. Id cum ægerrimè ferret Cæsar, Cruciferos ad inferendum Polonis bellum incitabat: & ut facilius incautos fallerent, suadebat ut inducias non abnuerent: illa duntaxat conditione in pactis adiecta, ut eatenus eæ firmæ essent, quatenus ipsi quid aliud siue à pontifice max. siue à Cæsare in mandatis non haberent. Ea de re cum Cęsar aliquot hominibus habitu mendicorum ornatis literas ad Magistrum Cruciferorū perferendas dedisset, unæ ex his inter uestes mendici apud Coninum fortè mortui inuentę, dolum detexerunt. Itaq; cum Cruciferi in inducijs pontificis siue Cęsaris autoritatem disertè exciperent, re infecta, & arguta euidenter à nostris Cruciferorū fraude, iritatisq; animis discessum est, bellumq; magna celeritate & ingenti animorum ardore comparatum. Intra paucos dies cunctæ copiæ è Polonia, Russia & Lituania, quò iussæ sunt, conuenêre. Interim autē Zenus cum cognitioni causæ apud Vuratislauiā insisteret, mandato pontificis importunitati Cęsaris cōcesso reuocatus est. Suspecta enim eius fides et integritas Cruciferis esse cœperat. Ingressus autē rex hostilē terrā, cōposito agmine, perinde ac si hostes in cōspectu essent, incedebat: & habebāt ij sanè supra triginta millia equitum pariter atq; peditum, commissuriq; erant rem uniuersæ dimicationis discrimini, ne uastari sua sub oculis suis paterentur: nisi Conradus Nem-

Contributio à pontifice concessa regi, à clero negata.

Prußicū bellū.

Coributhus cū exercitu in Boemiā profectus.

Sigismundi Cæsaris conatus.

Antonij Zeni integritas.

Cōradus Nemcius.

A Nemcius Silesius, uir scientia rei militaris præstans, temeritatem eorũ qui cum tanto exercitu pauci dimicare uellẽt, redarguisset. Erant enim supra centum millia bellatorum in castris regijs. Itaq; Cruciferi mutato consilio ad tutandas munitiones dilapsi sunt, relicta aliquanta manu ad prohibendum nostris Deruanciæ amnis transitum. Sed ea facile à nostris pulsa est, cæsis captisq; compluribus. Circum castella deinde & oppida nostri arma circumtulere: Fridecum, quod Vambreznum nostri uocant, ubi domicilium erat Culmensis episcopi, & Golubium oppida cæpere, diripuere, & incendere. Duæ Golubo arces imminebant: ex his inferiorem præsidiarij milites Cruciferorum ipsi incenderunt, quo facilius superiorem defenderent: & equos suos, ne prædæ Polonis essent, interfecere. Sed superiore quoq; Poloni, cum machinis eam quassassent, per deditionem potiti sunt. Præsidiarij omnes, qui supra quadringentos fuerunt, cum quindecim Cruciferis in uincula con iecti. Ibi dum rex castra habebat, uenit ad eum Corbauiensis episcopus, legatus à Cæsare, petens, ut Coributhũ è Boemia reuocaret, Cruciferos ne bello uexaret: si quid ij deliquissent, iure cum eis apud Cæsaris tribunal, cui illi subiecti essent, ageret: quod si iniquitate sententiæ Cæsaris offenderetur, Cæsarem, si quid eiusmodi esset, corecturum esse. Si qua alia iniuria læsum se esse à Cęsare arbitraretur, Polonis & Vngaris proceribus rem disceptandam secundũ fœdera permitteret. Ad hęc sic ei responsum est: Quod ad Cruciferos attineret, Regẽ satis per-B spectam habere fidem & æquitatem Cæsaris: pariturum tamen eum fuisse eius decreto iniquissimo, nisi Cruciferi priores id cõtempsissent. Deinde prorogaturum quoq; nihilominus inducias cum eis fuisse, ni subiestam fraudem ex literis Cæsaris deprehendisset. Illud etiam quale esset, quod is opera sua Antonij Zeni, legati pontificij, incorrupti uiri iudicium intercepisset? Itaq; oportere regem armis sua repetere, quan do aliter non possit. Coributhum non regis iussu in Boemia cum exercitu esse. Intulit mox Vitoudus: A se eum illuc missum esse, ut Cæsaris iniurias & uiolata fœdera ulcisceretur: futurumq; ibi esse deinceps etiam, ut intelligeret Cæsar, quos homines sub specie amicitiæ dolis falleret. Cum his responsis dimissus legatus. Non intermittebant interea nostri populabundi hostiles agros longè lateq; dispersi infestare. Fortè quadringenti Valachi expediti (tot enim Palatinus regi in auxilium miserat) sub Marienburgo prædas agebant. In eos Cruciferi magno numero ex arce effusi, impetum fecerunt. Valachi uenientium contra se hostium multitudine animaduersa, in proximam syluam se recipiunt, ex equis desiliunt, non insueto genere pugnandi pedestres inter cõdensas arbores sese defensuri. Descendunt & Germani hostes, ut latitantes, quemadmodũ opinabantur, è latebris extraherent. Sed mox denso sagittarum imbre à Valachis obruti, cęsis captisue primis, fugã capessunt. In fuga quoq; à persequentibus Valachis non paruam cladem accepere. Victores Valachi cum præda & captiuis in castra reuersi sunt. Alia quoq; non minori clade per idem tempus Cruciferi in-

Regius exercitus.

Vambreznum olim sedes episcopi Culmensis.

Golubũ oppidum, & arces duæ.

Legatio Cæsaris ad regem Vuladislaum.

Responsum regis.

Vitoudi respõsum.

Valachorũ auxilia ad bellum Prussicum regi missa.

Valachorũ uictoria de Pruss sis.

Andreas Brochocius.

ter Orlouiam & Murinouiam pagos profligati sunt ab Andrea Brochocio præfecto Brestensi, gente Ossorio, non magis uiro forti, quàm pio atque religioso. Erat is cum Matthia Labissinio Brestensi, & Ioanne Coscelecio Inouuladislauiensi palatinis, & cum omni nobilitate Cuiauiensi relictus à rege ad præsidium eius oræ cum imperio, ne quid à Cruciferis ibi moueretur. Indignati uerò palatini, sibi eum prælatum esse, domos cum clientibus suis per speciem comparandi commeatus recesserant. Perstitit in castris Brochocius, nihil ea discessione deterritus, diligentiusque seruabat excubias quoquouersus dispositas. Erant in præsidio Nessouiæ octingenti equites Cruciferorum: ij ut incautos Polonos opprimerent, silenti agmine circumuecti, à tergo, ubi nullas rebantur seruari excubias, noctu eos adorti sunt. Sed non fefellere tamen. Et ultimas quidem excubias securas oppressere: uerùm à secundis ad tertias, & inde in castra clamor perlatus, Brochocium cum suis exciuit. Armis raptim correptis, hosti septa castrorum conuellere iam incipienti intrepidè occursum est: commissoque prælio (& lucebat fortè luna) cessit nostris uictoria: dissipati fuga hostes, cum per ignota sibi loca syluasque errarent, agrestibus prædæ fuere per subsequentes dies. Magnusque fuit numerus captiuorum, in quibus commendatoris Torunensis uicarius, ac duodecim Cruciferi fuerunt. Nam commendator ipse fuga elapsus est. Rex Golubensi arce potitus, ad Coualouiam, quam Germani Schonesee uocant, castra mouit: & in arcis illius oppugnatione nonnihil incommodi accepit. Nam oppidum ipsi Cruciferi succenderant. Captus cum paucis Dobrogostius Camenensis castellanus, per cuius incuriam Drahimum haud multo antè interceptum erat à Germanis militibus in Prussiam contendentibus. Tametsi intra paucos dies arx ea à nostris recuperata fuit, Pauli Venzici Germani opera: qui cum esset inter præsidiarios hostium, Polonos clàm noctu cassibus uenatorijs in arcem sustulit: à quibus mox præsidium hostile deiectum est: Paulus perpetuo censu donatus à rege in salinis Veliscēsibus. Omissa Coualouiæ oppugnatione, ad Toruniam rex duxit. Fortè didicerat ab exploratoribus, Cruciferos non contemnendas copias coegisse: quanquam non habebant ij in animo, aperto prælio cum rege manus conserere, sed occasionem & opportunitatem rei bene gerendæ captabant. Contra hos ergo sexdecim Polonorum, totidemque Lituanorum uexilla misit. Sed priusquam in conspectum uentum est, hostes aduentu nostrorum cognito, fuga dilapsi sunt. Rex cum pestem grassari Toruniæ accepisset, contagionem metuens, mutato consilio, uastatis modò suburbanis, in Culmense territorium exercitum reduxit, ut id siue peruastaret, siue in potestatem suam redigeret. Interea Cruciferi, & ipsi inauspicati belli pertæsi, & nobilitatis oppidanorumque suorum clamoribus & querimonijs defatigati, legatos ad eum de pace miserunt. Non difficulter imperatum: pacis leges supra Ossam fluuium & apud Melnum lacum in castris conscriptæ: inter quas erant præcipuæ, ut rex Galardi & Petri iudicum à pontifice maximo

Nessouienses præsidiarij fusi à Brochocio.

Coualouia Schonesee.

Drahimum captum & receptum.

Cruciferi pacē petūt à rege, et impetrant.

Pacis apud Melnum factæ conditiones.

A maximo delegatorum decretum: magistri uerò Cruciferorum, Prussiensium quidem Paulus, Liuoniensium uerò Sifridus, pacta Torunensis & Sigismundi Cæsaris decreta duo ex compromisso lata repudiarent: Samagitiam, Sudos, Nessouiam, arce tamen ab ipsis diruta & materia asportata, rex haberet, itemq́ue dimidium Vistulæ & nauli apud Toruniam: Cruciferis uerò redderet, quicquid de ijs tunc cæpisset: præteritæ omnes iniuriæ obliterarentur. Quod si utriuis bellum renouare uellent, ut subditis eorum impunè liceret dominis suis nullam opem ferre. Pecuniam quoque certam regi Cruciferi numerare debebant: quanquam hoc monumentis literarum mandatum non est. Hæc ita conuenta, Eberhardus quoque generalis Cruciferorum Magister literis suis comprobauit. Nec tamen rata fuere. Nam discedente rege, non impleuerunt Cruciferi promissa: ita iubente Cæsare. Vnde cum iritatio animorum inter principes maiores motus parturire uideretur, Vngarorum proceres conuentum cum nostris expetiuere: nec difficulter impetrarunt, ut ad Kesmarcum oppidum delecti à rege de sententia comitiorum secum conuenirent. Ibi constitutum, ut ad medium Quadragesimæ anni sequentis ipsi inter se Cæsar & rex conuenirent: & proceribus Vngaris & Polonis arbitris, quemadmodum erat in fœdere, de iniurijs mutuis disceptarent: Cruciferorum quoque legati cum luculentis mandatis ut adessent. In eo uerò conuentu cum Nicolaus Tramba archiepiscopus Gnesnensis mortuus esset, successor ei Albertus Iastrembecius, quamuis reluctans, rege authore datus est. Post eum uerò Sbigneus Olessnicius, aduersante primùm, deinde uerò fauente & adiuuante Vitoudo (nam in Lituania tunc rex erat) Cracouiensis episcopus factus est. Congressi deinde Cæsar & rex ad præstitutam diem apud Staresolum, cum de iniurijs mutuis inter se audientibus proceribus expostulassent, pacem inter se renouarunt: Cruciferi quoque pacta conuenta apud Melnum lacum seruare iussi, dicto audientes fuerunt: & controuersa quædam pactorum conuentorum capita, ad mercaturam & commercia pertinentia, conuentu cum Polonis apud Nessouiam instituto, explicarunt. Reuocatus deinde est à rege Coributhus è Boemia, ubi non contemnendas uires habuerat, & authoritatem sibi apud Boemos, præter Ziscæ factionem comparauerat: Pragensem ciuitatem lenitate cum seueritate mixta in meliorem formam, quemadmodum inquit Aeneas Syluius, redegerat: arcemq́ue munitissimam, cui Carlisteno fuit nomen, sex totos menses frustra obsederat, & cum Sigismundi copijs leuibus prælijs aliquoties prosperè fermè dimicauerat. Reuersus inde, cum Dobrinensem dominatum à Polonis non impetraret, solicitabat animos multorum ad res nouas. Qua re magnum sibi odium apud regem & proceres conflauit. Missi deinde à rege, Sbigneus designatus episcopus, Sendiuoius Ostrorogius palatinus, & Dobrogostius castellanus Posnaniensis, & Stanislaus Ciolcus procancellarius ad regundos fines cum Cruciferis in Samagitiam, certis signis

Pax infecta iussu Cæsaris.

Vngarorum et Polonorũ procerum conuentus apud Kesmarcum.

Albertus Iastrẽbecius archiepiscopus Gnesnẽ.

Sbigneus Olessnicius episcopus Cracouiẽ.

Sigismundi Cæsaris & Vladislai regis cõgressus.

Pax renouata inter Cæsarẽ et regem.

Cum Cruciferis pacta nouata.

Coributhus è Boemia reuocatus.

Fines reguntur inter Prußiam & Samagitiã.

Comitia Vartæ absente rege.

Samagitiam à Cruciferorum ditione diremerunt. Nihil præterea memorabile eo anno gestum, nisi quòd proceres cum nobilitate in comitijs Vartensibus, rege absente, leges quasdam condidere. Insequenti autem anno, qui fuit millesimus quadringentesimus uigesimus quartus, duodecima die Februarij, Sophiæ reginæ diadema solenni ritu impositum est. Quam celebritatem præter Polonos & Lituanos proceres, Sigismundus Cæsar, cum Barbara uxore: Ericus rex Danorum, qui tunc fortè Hierosolyma religionis ergò iter habebat: Branda cardinalis cognomento Placentinus, legatus pontif. maximi: Iulianus Cęsarinus, auditor camerę Apostolicæ, qui postea Cardinalis fuit: Ludouicus Bauarorum, Ziemouitus, Vuladislaus, Cazimirus & Alexander fratres Masouiorum: Bernardus Oppoliensium, Boleslaus Cessinensium, Ioannes Ratiboriensium, Cazimirus Osuencimensium, Venceslaus Oppauiensium, duo Conradi albus & niger Cozlensium, Venceslaus Zeganensium, Coributhus Vitoudi frater, duces: itemq́ Elbingensis & Torunensis commendatores, nomine magistri Cruciferorum Pauli Rusdorfi, cohonestarunt. Vitoudus uenire noluit, nescio qua de causa infensior reginæ factus. Tentatum est in illo conuentu à principibus, de Heduigi regis filia Boguslao duci Stolpensium, Cæsaris necessario, in matrimonium collocanda: cum Vuladislaus non obscurè alienum à Friderico marchione, cuius filio ea desponsa erat, animum præ se ferret, propterea quòd is auxilia nulla ex pacto ipsi ad bellum Crucifericum miserat. Sed nihil tamen ea de re impetratum est, dissuadentibus regi proceribus, fidemq́ rebus omnibus potiorem ducentibus. Dissuasit & Vitoudus absens, apud quem tunc Fridericus iunior educabatur, cum res tota ad eum à rege reiecta esset, Cæsárque & reges ad ipsum ea de re oratores allegassent. Accessit etiã Pontificis autoritas postea, qui Fridericum è sua familia Columnensi originem ducere profitebatur. Effectum autem est in eodem conuentu, adnitente maximè Cardinali, ut rex Vuladislaus Cæsari, præter uoluntarios, qui certatim crucis militiam à Pontifice promulgatam amplectebantur, quinque milia equitum ad bellum contra Boemos hæreticos promitteret. Acta & alia nonnulla in secretis colloquijs. Post quintumdecimum tandem diem reges & principes liberalissimè & magnificentissimè habiti, suas quisque domos discessere. Vuladislaus rex Visliciam profectus: ibi eum legatio Boemorum conuenit, petens, ut quando ipse Vitoudus'que nollent, Coributhum sibi regem mitteret. Probauerat enim is priore expeditione Boemis industriam, uirtutem ac diligentiam suam. Non modò negatum, sed bellum quoque denunciatum Boemis, ni hæresim abijcerent, & Romano pontifici dicto audientes essent. Profectus est tamen iterum ad Boemos Coributhus, rege inscio, cum aliquanta facinorosorum & obæratorum hominum manu, quæ ad eum confluxerat. Quamobrem suspicionem Cæsaris, multorumq́ præterea uitare Vuladislaus non potuit, quamuis promissa equitum auxilia duce Petro

1424 ann. Sophia regina coronata. Principum cõuentus Cracouiæ. Legatus apostolicus. Rex alienatus à Friderico marchione. Marchiones Brandenburgenes gentiles Columnẽsium. Coributhus ad regnum à Boemis uocatur. Boemorum repulsa. Coributus ad Boemos profectus. Vuladislaus misit auxilia Cæsari contra Boemos.

Mezu-

A Mezuuezio Cæsari misisset. Quin ea quoque, cum per Morauiam iter facerent, & suspecta se esse ijs, quibus suppetias ibant, haud obscurè animaduerterent, oppidis'que excluderentur, uerita necubi opprimerentur, in Poloniam ab Olomucio reuertêre. Hoc anno natus est Vuladislao filius, pridie Calendas Nouembris, ingenti patris lætitia: & post quartum demum mensem religioni Christianæ ritu solenni initiatus, Vuladislai nomen accepit. Adfuerunt autem ei cerimoniæ, Pontificis maximi, Cæsaris, Venetorum & Mediolanensium ducum, & nonnullorum aliorum principum à rege inuitatorum legati, cum amplis donis puerperæ allatis. Vitoudus uerò argenteas cunas centum pondo puero misit. Remisit autem uicissim Vuladislaus omnibus munera. Aduenit postea legatus pontificis Latinus Vrsinus cardinalis, episcopus Hostiensis, afferens regi dono unum de clauis, quibus CHRISTVS IESVS author salutis nostræ cruci affixus fuit. Acceptus est summo cum honore ueniens Cracouiam, multitudine omni cum sacerdotibus & monachis obuiam effusa: clauus'que sacer uoluntate regis in basilicam Cracouiensem illatus: ubi in hanc usque diem asseruatur. Nihil præterea memorabile gestum duobus illis annis, propterea quòd pestis Poloniam & Lituaniam peruagata est, ita ut rex cum regina & Vitoudo in syluis degere cogeretur: ubi cum uacaret uenationi, casu crus fregit, in quo curando menses aliquot Crasnistauiæ absumpsit. Anno uerò millesimo quadringentesimo uigesimosexto, ad Pentecosten Lenciciæ comitia habita. Ad ea rex

Vuladislaus filius Iagelloni natus.

Legatus pontificius in Poloniam.

Clauus sacer.

Vuladislaus rex crus fregit.

1426 ann.

B per Masouiam proficiscens, Ziemouitum seniorem ducem in gratiam recepit, cum is ipsi primùm per filios, deinde per se ipse satisfecisset de eo, quòd insimulatus erat, quasi in potestate regis esse nollet. Cui quidem suspicioni Stanislaus Paulouius archidiaconus Plocensis occasionem dederat, cum is fortè anno superiori in synodo Lenciciensi, in qua de uiginti millibus florenorum regi pontificis maximi iussu ab ordine ecclesiastico conferendis frustra actum est, negasset mandatum illud pontificium ad Plocensem diœcesim pertinere, quòd in ea ac in tota Masouia rex nihil prorsus iurisdictionis haberet. Atque id de sententia ducis, cuius erat Cancellarius, & cuius authoritate non multo pôst Iacobo episcopo mortuo, Plocensis episcopus designatus erat, dixisse uidebatur. In comitijs uerò Lenciciẽsibus permissum Cruciferis, importunissimè efflagitante Vitoudo, ut moletrinam Lubicensem, quam ex pactis conuentis demoliti erant, instaurarent. Missi ea de re legati ad Vitoudũ, Sbigneus episcopus Cracouiensis, Domaratus castellanus Biecensis, Petrus Saffranecius succamerarius Cracouiensis, & Nicolaus Dreuicius scriba regius, ducem de temeritate promissi & importunitate grauiter obiurgarũt. Prę se ferebat enim Vitoudus, nisi id precibus suis datum esset, se Dolangense territoriũ in Samagitia ad mare uergẽs, Cruciferis donaturũ esse. Alia res magna in ijsdem comitijs à rege tẽtata, sed non impetrata est: cum is promissa eam ob rem in superioris anni comitijs Brestensibus, non præstaret. Promiserat aũt,

Ziemouito Masouio rex recõciliatus.

Synodus Lenciciæ.

Comitia Lenciciæ.

Lubicensis moletrina.

Vitoudi temeritas & importunitas.

Vuladislaus laborat, ut filius suus infans rex designetur.

confirmaturum & aucturum se nobilitatis prærogatiuas, stationes ecclesijs & monasterijs remissurum, Cuiauienses autem auenæ pensione liberaturum, si filium suum anno superiore natum, regem post se designarent: conuenerat'que, ut ijs de rebus rex in proximis comitijs, diplomatis in singulos tractus siue palatinatus datis, diligenter caueret. Verùm is mutato, suasu Cæsaris, consilio, cum negaret id se facturum esse, consurgens omnis senatus, diploma suum quo regi de filio promittebat, à Sbigneo episcopo, cuius fidei concreditum fuerat, receptum, magno cum fremitu ac tumultu rege inspectante concerpsit. Sic re infecta conuentus ille solutus est. Alia tamen uia rex id quod cupiebat, postea perfecit, cum singulos senatores priuatim, quemadmodum Cæsar monuerat, prensasset, & à singulis chirographa exegisset: item'que à ciuitatibus, & plerisque conuentibus nobilitatis, præsertim Rusiæ & Podoliæ. Perpauci de proceribus reperti, qui maiorem reipublicæ quàm priuatorum commodorum suorum & gratiæ regiæ rationem ducerent. Natus autem est eo anno regi alter filius Cazimirus, & intra annum uertentem mortuus. Porrò Vitoudus conducto è Polonia magno numero mercenariorum militum, fecit eodem anno expeditionem in Pscouenses Russos, liberos tunc, sed postea in ditionem Moschorum redactos. Nec ea expeditio satis prospera ei fuit initiò, quippe quæ nulla iusta de causa suscepta esset: perennibus ferè pluuijs madente humo, per se etiam uliginosa, ita ut neque progredi commodè exercitus, neque pabulari posset. Ad extremum tamen Pscouenses magna ui auri & argenti, infecti pariter & signati, pacem redemerunt. Vuladislaus uerò per idem tempus de nobilitate Rusica suæ ditionis quinque millia equitum, duce Ioanne Cobilenio, gente Grimalio, præfecto Sanocensi, in auxilium Sigismundo Cæsari contra Turcas misit. Qui ad Brailouum usque (quod oppidum ad confluentem Serethi ac Danubij fluminum, in extremis Valachiæ & Moldauiæ transalpinæ finibus fuit) longum iter emensi, duos menses in eo loco campestri unà cum Valachis (qui & ipsi ex fœdere iussu regis præstò fuerunt) castra habuere, dum Cæsarem ultra constitutum tempus expectant. Vbi uerò non uenturum esse, Boemicis rebus impeditum, intellexerunt, pacato agmine, quemadmodum profecti domo erant, reuertêre. Detrectarant nonnulli de Rusis eam militiam, propterea quòd quinæ marcæ in hastas ex Ludouici regis sanctione sibi non dabantur: eos rex carcere diuturno coercuit, & bonis multauit. Sed remisit pòst omnibus multam, rogatu procerum. Aduocatiam modò Crosnensem retinuit. Mortuus est eo anno Ziemouitus dux Masouiorum, relictis quatuor filijs, & quinque filiabus. Ac filij quidem sic inter se paternum dominatum partiti sunt, ut Ziemouito Rauensis, Vuladislao Plocensis, Cazimiro Belsensis ditio cederet: quartus Alexander exors patrimonij, sacris initiatus, archiepiscopus Tridentinus, & postea Cardinalis presbyter fuit. De filiabus uerò, Cimbarca Ernesto Austriorum duci nupsit, de qua Fride-

Senatus regij factū insigne.

Rex pra...

Cazimirus filius Vuladislao natus & mortuus.

Vitoudi bellum in Pscouenses.

Rusi & Valachi in auxilium missi Cæsari cōtra Turcas.

Serethus fl.

Rusi contumaces coerciti à rege.

Ziemouiti ducis Masouiorū mors et liberi.

Alexander Masouius Tridentinus archiepiscopus & Cardinalis.

A Fridericus tertius Cæsar natus est: Eufemia Venceslao Cesſinenſium: Cunilia Boguslao Stolpenſium duci: quarta Oſca, quę eadem Agathia est, Michaeli duci, qui Sigiſmũdi, Vitoudi fratris filius fuit: quinta innupta obijt. Laſcaris quoque epiſcopus Poſnanienſis eodem anno mortuus, longam & pernicioſam ſucceſſoribus, Miroslao Nalencio iureconſulto ac datario Apoſtolico, & Stanislao Ciolco poetæ, procancellario regni, litem reliquit: cum hic ſacri collegij ſuffragijs, & regis authoritate, ille pontificis prouiſione niteretur: & Miroslaus quidem conſecratus, poſſeſsionem tamen bonorum adire inuito rege non potuit. Stanislaus uerò omnia bona epiſcopi in poteſtate ſua habuit, quanquam non niſi poſt biennium epiſcopus à pontifice renunciatus, Miroslao uita defuncto. Laſcarem haud multo pòſt Ioannes Pella, Vuladislauienſis epiſcopus, qui ante duos annos Ioanni Cropidloni ſucceſſerat, ſecutus, Ioannem Saffranecium decanum Cracouienſem & Cancellarium regni habuit ſucceſſorem. Inſequens annus nulla ferè alia re, quàm probro reginæ, memorabilis eſt. Eius uerò author Vitoudus fuit: qui ſiue odio reginæ, ſiue cupiditate regni, quam apertius poſtea præ ſe tulit, ſtimulatus, ſeu denique rumoribus hominum uulgatis permotus, augente ſuſpicionem in decrepità regis ætate tertio, quod inſtabat, reginæ puerperio, cum omnibus minimè mali regis actionibus moderaretur, facile credulum hominem, ut in pudicitiam reginæ inquireret, induxit. Captæ duæ puellæ, pediſſe-

Cimbarca Friderici tertij Cæsaris mater.

Lis de Posnaniensi episcopa.

Rex contẽpsit prouisionem pontificiam.

Ioannes Saffranecius episcopus Vuladislauiensis.

Inquisitio in pudicitiã reginæ.

B quæ reginæ, Catharina & Elizabetha, ſorores Sciucouiæ, quæ omnium eſſe conſciæ exiſtimabantur, terrore tormentorum adhibito, confeſſæ ſunt de libidinibus reginæ: ſed uerè ne, an falſo, incertum eſt. Editi nominatim, cum quibus illa rem habere conſueuiſſet, Hincia Rogouius, Petrus Curouius, Laurentius Zaremba, Petrus Craſca, Ioannes Coneſpolius, Petrus ac Dobeslaus Scecocinij. De quibus tres ultimi re intellecta profugerunt: reliqui indicta cauſa in carcerem coniecti proceribus, qui cum rege Grodlum (ubi hæc agebantur) à Vitoudo euocati uenerant, partim gratia, partim metu aſſentientibus, pediſſequæ in Lituaniam relegatæ, maritos ibi poſtea nactæ ſunt. Regina non audita, plena mœroris ex tam inſigni infamia, Cracouiam remiſſa eſt. Remittebatur in Lituaniam aſſeruanda in cuſtodia, ni Poloni proceres, & in primis Ioannes Tarnouius palatinus Cracouienſis, cuius magna tunc erat authoritas, diſſuaſiſſet. Is enim, cum id à rege clàm agi ex apparatu curruum, & mox ipſius confeſsione cognouiſſet, percontatus eſt regem, quid pueris ex ea natis facturus eſſet? cumq́; rex, ſecum eos fore, & in ſpem regni educatum iri, reſpondiſſet: Apage, inquit Tarnouius: tu'ne reges nobis relinquere uis, quos ipſe, dum matrem ipſorum probro afficis, pro tuis liberis non agnoſcis? Cæterùm ſenatus frequens eò rem perduxit, ut regina ſe ſuo ipſius, & ſeptem honeſtarũ & nobilium fœminarum iureiurando purgaret. Iurarunt cum ea, Catharina, Nicolai Michalouij Sendomirieſis palatini uxor: Cochna, quę cum Iacobo Coneſpolio Siradienſi; Heduigis, quæ cum Ioanne Glouacio

De reginæ adulterio rei.

Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis.

Reginæ purgatio.

uacio Masouiæ, palatinis: Anna, quæ cum Sbigneo Brezio marsalco: A Clichna, quæ cum Nauoio Mocriscio nupta fuerat: Helena, Pauli Bogumilouicij iudicis uxor: & Helena Cotca uirgo. Iudicium deinde in Ioannem Strassum à regina efflagitatum est, quòd is princeps hunc de ipsa rumorem apud Vitoudum & Germanos sparsisse diceretur: atque is neque confessus, neque conuictus, cum se etiam decreto Petri Vidauij iudicis Siradiensis, cui rex cognitionem eius causæ mandarat, iureiurando purgasset, & accusatores ad singulare certamen prouocaret, in carcerem tamen à rege coniectus est Sendomiriæ: ubi parum abfuit, quin fumo & uapore prunarum illatarum enecaretur. Sed hoc posterius, mortuo demum Vitoudo accidit. Tunc autem non multo pòst regina filium peperit, cui Andreæ Cazimiro nomen fuit. Erat Cracouiæ Henricus quispiam Boemus, insignis astrologus: hic infantem recens natum, longæuum, sed infelicem fore, Poloniamq́; multis ac magnis malis atque calamitatibus eo regnante afflictum iri, ex astris prædixit: fratrem uerò eius Vuladislaum, clarissimum atque uictoriosissimum futurum: & ni fata longiorem ei uitam inuiderēt, multis gentibus imperaturum. Quæ utraque euentus postea comprobauit. Post hæc reginæ infamia conquieuit. Sed tamen res ea dissidij, quod deinceps inter regem & Vitoudum accidit, seminarium fuit: id uerò dissidium gliscens, Sigismundus Cæsar tertio deinde anno maleuolentia quadam ductus, maximè inflammauit. Cum enim subolfecisset, subiratum esse regi Vitoudum, conciliandum esse eum sibi existimauit, B de cuius consilijs regem pendere non ignorabat, ut uel committeret eos inter ipsos, uel facilius ipse regem minimè malum circunscriberet. Itaq; colloquium utriusq; expetiuit: uerùm id, Turcico bello implicatus, in tertium annum distulit. Duxit aūt exercitū in Turcas insequenti anno, quo Goluueciam arcem, à Rasciano quodam Turcis, cum ipse emere eam nollet, paruo uenditam, recuperaret: siue adeò quo belli Turcici prætextu cessationem suam à bello Boemico Martino pontifici max. id urgenti, quemadmodum scribit Dlugossus, excusaret. Sed priusquam ad congressum cum hostibus ueniret, retro se transmisso raptim Danubio cum magna parte exercitus ad tutiora loca in Transyluaniā recepit: proditis hosti reliquis, quos naues capere non potuere: in quibus fuit Zauisius Niger præfectus Scepusiēsis, de Boemorū captiuitate dimissus: qui submissum à Sigismundo lembum ascendere noluit, malens fortiter occumbere, quàm turpiter socijs proditis fugere. Quare adacto calcarib. equo, in confertissimos hostes irruit: & multis præclaris operibus editis, ad extremū conglobatis circa eum Turcis, uiuus captus: & cum pro magno munere ad tyrannū uir robore corporis, oris dignitate, & auratis armis insignis duceretur, controuersia inter duos barbaros orta, ab utro captus esset, ab imbecilliori desecto capite interfectus est: uir in omni uita belli pacisq́; artibus clarissimus, et sempiterna memoria dignus. Per idem uerò tempus Vitoudus fretus Polonis militibus, quos multos circū se & præstantes habebat partim uolun-

Ioannes Strassus ob insimulatam reginā in carcerem coniectus.

Andreas Cazimirus filius Vuladislao reginatus.

Vaticiniū astrologicum de filijs regijs.

Sigismundi Cæsaris maleuolentia.

Vuladislaus Vitoudi consilijs nitebatur.

1428 ann.

Turcis bellū facit Sigismūdus Cæsar, euentu non satis prospero.

Zauisij Nigri præfecti Scepusiensis mors.

A uoluntarios, partim stipendio proposito euocatos, Nouogrodẽsibus Rusśis, libero populo, prætextu controuersorum finium bellum intulit: superataq; præter spem eorum difficultate itineris, cum ad Oposcam castra haberet, supplicibus & ingentia dona afferentibus pacem dedit. Fuerunt autem in ea expeditione de Polonis insignes in primis, Cazimirus dux Masouiorum, Vincentius Samotulius castellanus Medirecẽsis dux copiarũ, Iacobus Cobylanius, Ioannes Cizouius, Mesciugus Scrinnius, Nicolaus Brezius, Zicus Cadlubius, Matthias Vscius, Ioannes Sciecocius, Ioannes Lopata Calinouius, Iacobus Precora Morauianius, Nicolaus Sepinius. Viguisse autẽ in primis in toto illo exercitu disciplina militaris memoratur, Vitoudi seueritate sancita: prȩter quòd cõfecto bello, & tũc & aliâs solebat is relictis copijs in hostico, domum præcurrere. Vnde cum sine duce & ordine redirent Lituani, impeditis locis nonnunquam incommodo afficiebãtur. Sed unde digresśi sumus, reuertamur. Ex illo igitur inauspicato bello Turcico reuersus Cæsar, Vuladislaum regem incusabat, quòd is promissa sibi auxilia non misisset (quæ tamen ille superiori anno frustra miserat) & maiori in eum odio exardescens, urgere consilium illud suum de adiungendo sibi Vitoudo: colloquium'que efflagitare. Nec difficulter id impetrauit. Dies dicta conuentui apud Luscum, ad sextam diem Ianuarij sequentis anni. Interim filij Ziemouiti Masouij, superiore anno defuncti, uenientes ad regem Sendomiriam solenni ritu in uerba eius iu-

B rarunt. Et intra paucos dies Ioannes patruus eorum, dux Varsauiensium, uita excesśit. Cum autem conuenissent Luscum, Cæsar cum Barbara uxore rex & Vitoudus, actum est aperta fronte de mutuis offensis, ac de Valachis maximè. Postulabat Cæsar ex formula fœderis, ut Valachiam secum pariter subiugarent, & partirentur: propterea quòd nemini satis fidi essent Valachi, & quòd sibi ad Turcicum bellum dudum præstò non fuissent. Negabat Vuladislaus id se facturũ passurum'ue esse: parêre enim sibi Valachos antiquitùs. Nam quòd suppetias Cæsari non uenissent, ipsius, non illorũ esse culpam. Venisse enim unà cum Rusśis, & expectasse frustra superiori anno. Et cesśit quidem in ea re Vuladislao Cæsar: cæterùm secretò longè alia cum Vitoudo egit. Societatẽ enim cum eo inijt, ac diadema regium ipsi pollicitus est, ut eum cum Vuladislao Polonisq; cõmitteret. Non recusabat Vitoudus, homo ambitiosus, & ingentis spiritus: sed negabat, sibi inuito Vuladislao accipere licere. Itaq; ad Vuladislaũ callidè & blandè affectata à Cæsare & uxore eius uia: perfectumq; est, ut is cohonestandæ patriȩ gratia non abnueret, si senatus Polonicus assentiretur. Ad senatũ uerò cum res relata esset, & prȩsens ipse Vitoudus hoc sibi concedi peteret, dicendisq; sententijs, quo minus liberè dicerent nõ optimo exẽplo interesset, princeps Albertus Iastrẽbecius archiepiscopus Gnesnẽsis, longis uerborũ ambagibus usus, nihil tamẽ certi statuebat. Post hunc Sbigneus Olesśnicius Cracouiẽsis episcopus præfatus, Indiguisse rẽ tantã longiore deliberatione, grauisśimis uerbis Vitoudi præsentis consiliũ repræ-

Nouogrodẽses pacem à Vitoudo redemerũt.

Mosauij duces iurant in uerba regis Polonorum.

Ioannes Varsãuiensium dux mortuus.

Cæsaris cum Iagellone & Vitoudo conuentus apud Luscum.

De Valachis contentio inter principes.

Sigism. Cæsaris secreta pacta cum Vitoudo.

Vitoudus admissus in senatum Polonicũ.

Senatus consultatio de regno Vitoudi.

Sbignei sententia fortis.

Zbigneus. Verus Senator.

reprǽhendit: pactorum conuentorum quæq; rex, quæq; ipse cum Polonis sanctißimo iureiurando interposito olim firmassent, & quibus Lituaniam Poloniæ adiunxissent, admonuit: turpem esse prudenti seni, & saturo gloriæ principi, intempestiuam illam ambitionē, quæ magnas secum clades atq; calamitates Lituanis iuxtà ac Polonis importatura esset: cogitaret, uenenatā esse illam offam, & exitiale munus, quod sibi à deuoto & communi hoste Cæsare offerretur: non hoc illum agere, ut eum cohonestet, sed ut disidium inter eum & Vuladislaum faciat: & quos coniunctos nullo incommodo posit afficere, disiunctis ac disidentibus omne malorum genus inuehat: reputet secum ingentia Polonorum & Vuladislai beneficia magis, quàm recētes & insidiosas Cæsaris pollicitationes: illum nunquam fideliter neq; secum, neque cum Vuladislao amicitiam coluisse, pacta conuenta toties irrita fecisse, sub specie beneuolentiæ uel maximè semper nocuisse: à Polonis uerò Lituanos omnium rerum egenos, & aduersus Cruciferos ægrè sese tuentes, in societatem receptos, & ad regnum, posthabitis claris & potentibus alijs principibus, uocatos: Polonorum armis atque sanguine inexplebilem Cruciferorum crudelitatem à ceruicibus eorum depulsam esse: ipsum à Vuladislao præ germanis fratribus principatum Lituanorum adeptum, regni etiam administrandi moderatorem ferè magis quàm participem adhiberi: uafrum illud Cæsaris consilium multo antè sibi notum fuisse: sed non se credidisse, Vitoudum tanta prudentia præditum, unquam eo captum iri: rediret ad se, neq; pateretur, tot res tantasq; in eam diem à se præclarè gestas, & sempiternam sui nominis memoriam aliena fraude contaminari. Hæc elocutum Sbigneum excepit Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis, grauiq; oratione & ipse rem illam & conatum Vitoudi exaggerauit. Hos frequens senatus magno cōsensu secutus est. Itaq; repulsam passus Vitoudus, iratus fremensq; foras se proripuit, minitans, quando sic ipsis uideretur, alia id se uia tamen assecuturum esse. Correptus deinde rex à senatu, quòd tam facilis atq; credulus, hostem suum in regno in perniciē suam reiq; publicæ Polonæ grassari pateretur: ni sibi caueret etiam atq; etiam, futurum esse, ut mellitis dolis eius caperetur. Nec mora proceres Lusco frequentes discedunt: quos rex proxima nocte secutus est. Cæsar paucos dies cum Vitoudo commoratus, ueritusq; ne quem in se dolum Poloni offensi intenderent, properè in Vngariam redijt. Venerat autem Luscum ad regem & ad Vitoudum Andreas Constantinopolitanus theologus, de sodalitio Dominicano, magister palatij Apostolici, legatus Pontificis max. postulans, ut uel pacatis consilijs & pactionibus, uel armis Boemos ad rectam religionem pacemq; reducerēt: perграues enim ij erant Cæsari: & uniuersę Germaniæ sæpe magnos exercitus profligarant: Silesiam, Misniam, Austriam, & cæteras finitimas regiones infestabant & subigebant, ita ut Sigismundus Alberto genero suo Austriorum duci Morauiam donaret, quo eam ab hereticis uindicaret: Ziscam cæcum hostiū ducem, quē armis uincere non poterat, ingen-

Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis.

Rex à senatu obiurgatus.

Cæsaris discessus.

Legatus pontificius ad regem & Vitoudum.

Boemi Sigismūdo Cæsari & finitimis Germanis graues.

A ingentibus promissis ad se pelliceret. Sed nihil tamen legatus propter dissidium regis atque ducis impetrauit. Incitabant Vitoudum assentatores (quibus plenæ semper sunt principum aulæ) ut cœptam rem perageret. Itaq; misit is Gastoudum palatinum Vilnẽsem, & Rombudum marsalcum oratores ad regem & ad primores Polonos, qui frequentes Corcinum ad regem de impediendis Vitoudi consilijs conuenerant. Fuit autem legatorum extrema oratio: Vitoudum siue uolentibus, siue nolentibus Polonis regem fore. Ad eã legationẽ qui responsum Vitoudo referret, Sbigneus episcopus, & Nicolaus Michalouius palatinus Sendomiriẽsis de senatu missi: cum eum fœderum & iurisiurandi sui, ac temerarij perniciosiq; incœpti admonuissent: ac ni desisteret, Polonos armatos conatibus eius obuiam ituros asseuerarẽt, ille in Vuladislaum culpam reiecit: ab eo se detrectantem ad id impulsum esse: non fore autem è dignitate sua, si rem semel institutam, leuiter remitteret. Nec sanè remisit: quin per internuncios promissum à Cæsare diligẽtius exigebat, incitãtibus maximè Cruciferis, qui nullam incõmodãdi Polonis occasionẽ etiam in pace prætermittebant, fœdusq; & societatẽ cum Vitoudo inibãt. Id ubi apud Polonos increbuit (nam & literæ & nuncij aliquot intercepti erant) conuenere proceres ad regem Sendomiriam ad natalem diuæ Mariæ (nam eũ diem ibi rex, sicut obitus siue assumptionis eiusdẽ Visliciæ libenter peragebat) decreta iterum legatio ad Vitoudũ: cuius principes fuere Sbigneus episcopus iterum, & Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis. His datum in mandatis, ut si aliter animum Vitoudi à proposito flectere nequeant, Polonorum regnum, concedente Vuladislao, ad eum deferrent, ut, quando tam appetẽs esset regni, ab amicis id potius, quàm ab hostibus acciperet. Cæterùm sperarint'ne beneficio illo oblato emollitũ iri Vitoudũ, quem aduersando frangere non poterant, an reuera id agerent, impendens à tanta illa conspiratione exitium patriæ quoquo modo propulsare cupientes, certum non habeo. Vuladislaus quidem nõ tam altos, seu potius tumidos spiritus nactus, & pristinum ingenij sui, quãtuluscunq; is fuit, uigorem ætate magis ac magis indies hebescẽtem, ac propemodum iam extinctum, uiresq; defectas sentiens, non grauatè Vitoudo longè uegetiori solertioriq; regnum concedebat, cuius iam ipse satur & penè pertæsus erat: & filios paruos, regnoq; administrãdo inutiles adhuc habebat: ad quos tamen id, Vitoudo nullos relinquente liberos, reditur ũ esse, haud ita multo pòst, intelligebat. Iam enim & Vitoudus octogesimum annum excesserat. Huc accedebat non alieno à Vitoudo plerorumq; procerum Polonorum uoluntas, munificentia eius conciliata. Ipse quoq; Vuladislaus, per multum tempus eius consilijs maximè in omni re nixus, ita eius authoritatem indulgentia sua apud Polonos auxerat, ut illum magis quàm se reuererentur. Flexisset hæc talis oratio quamuis præfractũ & pertinacem Vitoudi animum, nisi proceres quidam Poloni priuata compendia publicæ rei preferentes, ut largitiones eius in se assentando magis augerent, clàm eum per

Lituani oratores ad Polonos.

Polonorum legatio ad Vitoudum.

Cruciferi inimici Polonis.

Polonorũ legatio ad Vitoudum.

Poloniæ regnũ Vitoudo oblatum.

Vitoudi ætas.

Vitoudi authoritas apud Polonos.

Proditio in senatu Polonico.

P inter-

internuncios hortati essent, ut persisteret in proposito. De quibus etiã A cognouerat, priusquam legati aduenirent, quid ij afferrent. Itaque respondit is: Nolle se esse tam impudentem & impium, ut Vuladislaum regno priuaret: cæterùm cœpto per omnium gentium atq; principum ora uulgato, & cuius author sibi Vuladislaus fuerit, desistere, turpe sibi & indecorum uideri. Nihil se aduersus regem & Polonos moliri. Sed si quod bellum sibi ab eis inferatur, omni conatu propulsaturum. Dum autem aliquot dies ibi commorantur legati, allatus est Vitoudo à Cæsare draco affabrè factus, in pignus societatis, expetitumq; ab eo iusiurandum de seruanda societate certis legibus. Ac draconem quidẽ pro hospitali munere, non pro pignore societatis accipere se respõdit: iusiurandum uerò nullum dedit, reueritus legatos regios, qui grauiter & seuerè cum eo agebãt: ac Sbigneus quidem longè quàm collega liberius. Itaq; illum amplis donis Vitoudus honorauit, siue quòd beneuolentiorem sibi esse crederet, siue ut Sbigneo ægrè faceret: cum Sbigneo uerò expostulauit, quòd solus desiderio suo aduersaretur, Tarnouio collega non aduersante. At Sbigneus perspectam habens fidem & integritatem Tarnouij, respondit incunctanter, se quoq; ipsi assensurum esse, si Tarnouius assentiretur. Ita Vitoudum refellit uir excelsi animi, & raræ integritatis. Nec tamen ille cœpto destitit. Dum hæc ita fiunt, constituêre Poloni proceres cum Vngaris, ut certo loco, certoq; die simul conuenirent, ac de resarcienda regum suorum amicitia toties interrupta inter se tractarent. Sed neq; ad constitutam, neque ad compe B rendinatam diem Vngari affuerunt. Omnia uerò tentabat rex, ut ne consilium Cęsaris de coronando Vitoudo procederet. Itaq; & ad pontificem max. questum ea de re misit. Et ille utrumq; missis literis ab instituto dehortatus est. Intelligens autem Vuladislaus, quorsum Cæsaris & Vitoudi conatus & molimina, & noua cum Cruciferis Prussiensibus atq; Liuoniẽsibus fœdera inita spectarent, anno sequẽti, qui fuit post Christum natum millesimus quadringentesimus trigesimus, comitijs Iedlinam (pagus hic est in tractu Radomiensi, uenationibus tantum nobilis) indictis, ut Polonorum uoluntates beneficijs suis sibi liberisq; suis obstringeret, regniq; successionem alteri de filijs suis, utrum ipse pòst ederet, stabiliret, ueteres priorum regum ac principum donationes & immunitates confirmauit: permulta equestri ordini, nonnulla etiam ecclesiastico, pauca oppidanæ rusticanæq; plebi indulsit, ac de pensionibus & oneribus remisit: quæ quidem his ferè capitibus continentur: honores & magistratus sacri iuxtà ac profani, ut non nisi indigenis in suo cuiq; tractu mandentur, neq; quicquam eorum cuipiam, priusquam uacet, promittatur: arces & præfecturæ ne cuiquam ducali genere orto, ne'ue externo committantur: ecclesiæ & monasteria cum suis præsidibus, ut pensionum, quas stationes siue procurationes uocant, immunitatem prorsus habeant: equites ut absq; ullo stipendio regni fines per se ipsi defendant: si extra fines ad bellum proficisci iubeantur, quinas marcas in hastam stipendium accipiant: quòd si fortè accepto

Vitoudi responsum.

Cæsaris legatio ad Vitoudum.

Olessnicij atq; Tarnouij integritas & constantia.

Conuentus Polonorum cum Vngaris.

Legatio Vuladislai regis ad pontificem.

Vitoudi fœdus cũ Cruciferis. 1430 ann.

Comitia Iedlinæ.

Vuladislaus cõfirmat Polonis priorũ regum beneficia, & noua largitur.

De honorũ & magistratuum collatione.

De ecclesiarũ immunitate.

De defensione regni & expeditione extra fines.

A pto eo, intra biennium non educantur, deinceps ut pro eo nihil debeant: si prælium intra fines commissum sit, capti ut à rege redimãtur: extra fines uerò etiam damna ac detrimenta exoluantur: captiui hostes ut eorum sint serui, à quibus capti fuerint: pro unoquoq; autem rex, si uelit, duos florenos ei qui cepit, numeret: monetam ne quam rex, nisi de sentẽtia senatus cudat: equitum aratores & adscriptitij ut immunes sint ab omni frumenti iuxtà ac pecuniæ pensione, procuratione, subuectione, & alio quouis onere regi præstando, excepta rastrali pensione, cuius iam antea mentionem fecimus: & ab ea tamen sculteti siue aduocati, qui patroni sunt pagorum, & oppidani, qui agros colũt, ut immunes sint: itẽq; hortulani, molitores, & caupones, qui exiguos agros colunt: equestrem hominem indicta causa ne liceat prehendere, aut supplicio afficere, excepta causa furti, incendij, homicidij uoluntarij, stupri uirginum & matronarum, latrocinij, & his qui uadimonium promittere nollent aut non possent: bona item ne rex cuiquam equiti absq; iudicij authoritate auferat: ad fines regundos recuperatores, quos commissarios uulgò uocant, qui in rem præsentem ueniant, ne cuiquam neget: de controuersijs si qui pendente lite, amicè inter se composuerint, ut ne mulctæ iudiciariæ ab eis exigantur: quæ uerò mulctæ à litigantibus debebuntur, ut ipse eas rex per se, uel per procuratores suos exigat, necq; cuiquam exigendas donet: actuarij siue notarij terrestres, ut uocantur, ut ipsi per se adsint in omnibus iudicijs: nec uicarijs, nisi

De redemptione captiuorũ. *De solutione damnorum.* *De captiuis.* *De moneta.* *Nobilitatis subditorum immunitas.* *Sculteti & oppidani immunes à rastrali pensione.* *Nobiles quãdo capi poßint.* *De bonis nobilium.* *De recuperatoribus siue commissarijs.* *De mulctis.* *De actuarijs siue notarijs terrestribus.*

B necessaria causa impediti, utantur: atq; eos tamen ut integræ famæ apud præsides iudicij edant. Russi ut eodem penitus iure sint cum Polonis, auenæ modò pensione Vuladislao, quoad uixerit, salua: Cuiauij quoque, ac Dobrinenses post decem annos deinceps ut ab auenæ pensione immunes sint. Hæc tunc à rege cõcessa publicè, & literarum monumentis consignata: receptumq; ei uicissim de alterutro filio, uter aptior regno administrando fore uideretur, rege creando: & cum adoleuerit, & prærogatiuas atque beneficia superiorum regum cunctis ordinibus publicè data confirmauerit, coronando. Obstrinxit etiam uniuersus conuentus ille fidem & honorem suum quisq;, se pro hoste habiturum, quisquis communi illi placito aduersari, aut turbas aliquas tumultumq; in regno ciere uellet, aut conspiraret ulla de re, aut hæreticis deniq; & hæresibus faueret. Atque hæc deinceps quoq; ternis comitijs Posnaniæ, Breste, ac Dobrini paulo ante mortem regis repetita sunt à proceribus & nobilitate. Quo demum tempore diploma regis suprà memoratum scriptum reperio. Missi deinde ex ijs comitijs legati ad Vitoudum, Sbigneus episcopus tertiũ, & Nicolaus Michalouius iterum, qui ei pro rege satisfacerent. Querebatur enim Vitoudus, traductum se esse ab eo apud pontificem maximũ, & alios principes Christianos. Ad hæc, ut fœderum eum admonerent iterum atq; iterum, & ad sanam mentem reducerẽt. Rebellionem enim moliens, nouo sacramento Lituaniam omnem adigebat, & arces finitimas Poloniæ muniebat. Sic est enim ambitio, ut modũ prorsus nesciat, si semel ei habenas

Rußi Polonis exæquati. *Cuiauiensibus ac Dobrinen. immunitas promissa.* *Poloni regis Vuladislai filium regẽ sibi designant.* *Confœderatio Polonæ nobilitatis cõtra turbulẽtos & fautores hæreticorum.* *Legatio regis & Polonorum ad Vitoudum.* *Vitoudi conatus.*

 laxaueris.

laxaueris. His respōsum à Vitoudo datum, quo ille præ se ferebat, non nouandarum, sed stabiliendarum rerum suarum causa ea se facere, ne incautus ab hostibus opprimeretur, propterea quòd accepisset petiuisse à rege Boemos, ut se per Poloniam in Prusiam & Lituaniam exercitū ducere pateretur: ac de eo se præter morem à rege celatum esse. Rex ubi nulla ratione Vitoudum de sententia deduci posse animaduertit, simulq́ꝫ maturari coronationem præstituta ad decimumsextum Calendas Septembris die didicit: negocium dat Ioanni Ciarnicouio succamerario Posnaniensi, nobili & impigro homini, ut ad cōfinia Poloniæ & Saxoniæ, ubi possesiones ipse luculentas habebat, obseruaret, atqꝫ internuncios Cæsaris & Vitoudi per Prusiam ultro citroq́ꝫ commeantes interciperet. Nec malè successit Ciarnicouio negocium. Etenim Baptistam Cigallam, iureconsultum Genuensem, & Sigismundum Rothum Silesium, à Cæsare ad Vitoudum proficiscentes cæpit, excussosq́ꝫ inconsultè dimisit: scripturas autem ab eis ablatas ad regem attulit. Missi autem ij erant, ut Vitoudo dubitationem omnem eximerent. Dubitabat enim is, an Cęsar, siue ut uulgò loquuntur, rex Romanorum, qui imperatorium diadema nondum adeptus est, potestatem habeat noui regni institueđi: simulq́ꝫ ut diplomata Cæsarea, quibus in Lituania regnum constituebatur, & Vitoudus rex creabatur, ipsi afferrent, ac diadema ad tempus allatū iri ab alijs legatis promitterent. Habebant & alia quędam mandata, de fœderibus & societate Prusiensiū atqꝫ Liuoniensium Cruciferorum aduersus Polonos. His cognitis rex Ciarnicouium splendidè pro meritis remuneratū, & amplioribus pollicitationibus oneratum, ad insidendas diligētius uias remisit. Propediem enim Germanorum, Vngarorum & Boemorū legationes splendidæ, cum diademate à Cæsare ad Vitoudum profecturæ erant. Sed cum Ciarnocouius aduersa ualetudine præpeditus, uacare ei rei non posset, nobilitas omnis maioris Poloniæ, Sendiuogio Ostrorogo palatino & præfecto, Dobrogostio Samotulio castellano Posnaniensi, & Iarando Bruzeuio palatino Vuladislauiensi ducibus, nemine iubente quasi sublato signo armata syluas apud Turagoram insedit, dimissis quoquouersus stationibus & exploratoribus, ut quocunque opus esset, etiam ad extremum Oceanum Germanicum, cūcta accurreret, uel cum longè maioribus copijs pro patrię tranquillitate & honore decernere parata. Iam Francofordiam, quæ supra Odram est, legati prætergressi erant, cum obsideri uias omnes à Polonis acceperunt: & nō ausi periculo sese committere, cum duos menses frustra expectassent, ad Cæsarem reuertēre. Non omisere tamen Poloni longiorem custodiā: quæ cum suspecta esset Cruciferis, suorum sibi consiliorum & conatuū conscijs, misit Paulus Rusdorfius magister perquisitū ab ijs, hostes'ne eos an amicos ducere deberet? Responsum est: Nihil eius referre, si ipsi intra fines suos armati rerum suarum curam habeant. Si bellum illaturi sint, indicturos id esse prius. Ægerrimè hæc tulit Vitoudus, ubi rescijt: sed tamen dolorem apud hospites ad celebritatem inuitatos,

Ioānes Czarncouuski.

Legati Cæsaris capti & excussi à Zarnicouio.

Legatio Cæsaris ad Vitoudum.

Maiorum Polonorum studium.

Legati Cæsaris retrocesserūt.

Magistri Cruciferorū legatio ad Polonos.

Responsum Polonorum.

A tos, sedulò dissimulauit, & ad finem usque Septembris eos apud se retinuit. Fuerunt autem ij, duo magistri Cruciferorum, Prussiēsium & Liuoniensium cum primoribus commendatoribus: Moschorum, Tuuerensium, & Odoiouiensium Russorum, duces & principes Tartarorū. Fortè tunc anthracem morbū siue ex angore animi, seu qua alia ex causa, Vitoudus contraxit: neque tamen quicquam de ambitione sua detraxit. Cum autem inuitis Vuladislao & Polonis uoti se compotem fieri posse desperaret, arte sibi tentandum esse duxit, quod aperta ui peragere non poterat. Sciebat Vuladislaum haud difficulter exorari à se posse, si eum in Lituaniam, cuius uisendæ desiderio teneri eum nouerat, extraxisset. Quòd si qui fortè proceres Poloni cū eo uenissent, eos quoque uel blanditijs deliniri, uel muneribus corrumpi, uel metu denique compesci posse. Itaque misso ad Vuladislaum legato, præterita excusat: iam se omnem de regno cogitationem deposuisse ostētat: in Lituaniam regem ad uenationes inuitat. Cupiebat rex ire in Lituaniam: sed suspecta erat proceribus, qui cū eo Lublini tunc erāt, Vitoudi inuitatio, tamque repentina mutatio. nouerant eius ingenium, nouerant ingentes spiritus, & coniunctam his pertinaciam: aliquid eum doli nectere suspicabantur. sed sanari rursus animum eius posse regis præsentia & sermonibus non desperabant. Quare mittūtur cum rege cùm alij quidā proceres, tum Sbigneus episcopus, cuius neque prudentia facilè circumscribi, neque integritas corrumpi, neque constantia frangi à Vitoudo posset: B quemque Vuladislaus reuereretur, ut ne quid præter sententiam eius faceret. Non ignorabat hæc Vitoudus. Itaque cum regem & cæteros omnes, qui cum eo ueniebant ab extremis finibus Lituaniæ, comiter & liberaliter acciperet, unum Sbigneum negligebat. Vbi Vilnam peruentum est, instabat regi Vitoudus orādo, ne sibi regium diadema inuideret. Negabat ille, licere id sibi concedere Polonis reclamātibus: eaque de causa Sbigneum sibi in Lituaniam proficiscenti adiunctum esse comitem, ne quid præter sentētiam eius faceret. Illum prehensandū, & quoquo modo expugnādum esse. Allegat Vitoudus ad Sbigneū, qui eum orent suo nomine, & ingentibus promissis onerēt, ne solus honori suo aduersēt. Si dimoueri ille se de sententia nō patiatur, ut existimationi tamen Vitoudi utcunque consulat, & simulari momēto temporis coronationem sinat. Acceptum diadema statim se depositurum esse. Si pertinacior, ne hoc quidem concedat, pro hoste se illum habiturum esse: & manibus pedibusque adnixurum, ut de episcopa deijciatur, quemadmodum Petrus Vissus antea deiectus esset. Immotus ad hæc omnia Sbigneus, renunciari Vitoudo iussit. Dignissimum eum sibi uideri regio diademate, & summis quibusque honoribus: uerùm saluis fœderibus & iurisiurandi religione assequi id eū non posse. Quocirca suadere se, desineret id cupere, quod ei non honorem, quemadmodū ipse putet, sed dedecus & infamiam sempiternam pariturum, Poloniæ uerò & Lituaniæ præsens exitium approperaturū esset. Ne erret, non honoris eius gratia id ei suadere Cęsarē & Cruciferos, deuotos & sempiternos non

Inuitati à Vitoudo ad celebritatem coronationis.

Vitoudi morbus.

Vitoudi callidum cōsilium.

Sbignei Olesnicij uirtus.

Vitoudi ad Sbigneum allegatio.

Sbignei Olesnicij responsum.

magis Polonorum quàm Lituanorum hostes: sed ut duos coniunctissimos populos, qui coniuncti graues sibi essent, disiũctos commissosq; inter se, intestinis atq; ciuilibus propemodum bellis debilitent atq; deleãt: idq; Cæsarem uulgò iactare, dictitãtem se os in medium duorum canum coniecisse, ob quod ij ad mutuum usq; interitum concertaturi sint. Poneret ergo Vitoudus modum inconsideratæ & intempestiuæ ambitioni: non conuenire ætati & prudentiæ eius, ut seniculus capulo proximus, nullos habens liberos quibus regnum relinquat, tam cupidè per fas & nefas ad id aspiret: se quidem neque precibus emolliri, neq; largitione corrumpi, neq; minis deterreri posse, quo minus in hoc cupiditati eius aduersetur. Pluris apud se esse fidem, uirtutem & charitatem patriæ, quàm fauorem, gratiã & omnes thesauros Vitoudi. Mirari uerò se magnopere, quòd Petri Visi, eiusq; deiectionis mentionẽ faceret, quã sine sua regisq; infamia cõmemorare non posset: neq; id se reformidare. Alia iam esse tẽpora, & minus turbulẽta, minusq; deprauata, quàm tunc erãt cæca pluriũ de pontificatu maximo cõtendẽtium ambitione. Paratum autem se esse non honoris modò, uerùm etiam uitæ discrimen adire pro patria, quæ tantam illam rem suę fidei credidisset: neq; falsurum esse unquam eius expectationem. Atque ita quidem Sbigneus, nõ sine magna ipsius Vitoudi admiratione. Inualescebat interim Vitoudi morbus, ita ut ipse desperatione uitę suę cogitationem omnem de regno abijceret, & ad mortem, uti Christiano principe dignum est, obeundam sese componeret. Rex ubi animaduertit, uiuere eum diutius non posse, Sbigneũ & cęteros Polonos proceres in Poloniã amãdauit, quòd intelligebat ijs præsentib. Suitrigellonem fratrem se Lituanis ducem, quemadmodum destinabat, præficere non posse. Discedens autem Sbigneus, cum rogaretur ab Iuliana Vitoudi uxore, ut supellectilem suam gazamq; inde asportaret, ac superstiti sibi seruaret: si quid autem humanitùs sibi accideret, ut eam ad cultum diuinum conuerteret, assensus non est. Vitoudus uerò, cum se uiribus destitui sentiret, ritu Christiano sacris procuratus, & uerè Christianum se mori testatus, ueniam superiorum admissorum à Vuladislao petiuit, & Lituanosq; ei commendauit, petens ut acta donationesq; suas ne rescinderet. Nec multo pòst apud Trocos spiritum exhalauit, cum aliquanto octogesimum annum excessisset: princeps impiger, & uegeto ingenio: abstemius in omni uita, nihil præter aquam bibere solitus: in uictu tẽperans: temporis perparcus, ita ut supra mensam iudicaret, & responsa legatis daret: cæterùm in Venerem procliuior, in externos liberalis: suos uerò metu magis, quàm beneficentia in officio continere solitus: statura fuit mediocri, gracili corpore, radere barbam & genas solitus, qualem apud Trocos in templo depictum uidimus. Habebat autem in more, ut procuratores bonorum suorum rapinis ditatos excuteret, atq; expilaret, rursusq; præficeret.

Zbigneus Episcopus pro patria uult morj

Margin: Rex Polonos à se amandat.

Margin: Vitoudi mors, mores & effigies.

MARTI-

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER XX.

A OST MORTEM Vitoudi, suspensi animis Lituanorum & Russorum proceres, hærebant, quid'nam se fieret. Supererat Coributhus, Vitoudi frater: sed aberat, Boemorum furori ducem se præbens: nec ullum præclari ingenij specimen in Lituania ediderat. Porrò Suitrigello regis frater, qui Vitoudum metuens, ad Sigismundum Cæsarem aliquanto antè profugerat, & Vitoudo indulgente in Lituaniam redierat, homo erat nihili, & ebriosus, & præcipitis iracundiæ, sed tamen liberalitate multorum sibi animos conciliarat: in primis autem Rusi ei fauebant, propterea quòd à sua secta non alieno eum animo esse existimabant: sed tamen sensum regis, penes quem rerum Lituanicarum summa erat, non tenebant. Posteaquam uerò persenserunt, principatum Lituaniæ clàm ab eo ad Suitrigellonem deferri, tunc uerò certatim omnes ad eum concurrere, studia'que ei sua probare uelle, ita ut ingens circa regem solitudo esset. Venit deinde Vilnam ad exequias Vitoudi Suitrigello ingenti turba stipatus: elatus'que fauore hominum, Vilnensem, Trocensem, & alias quasdam prima- B rias arces occupauit, & pro duce gerere se absq; authoritate regis cœpit. Deinde magis ac magis insolescens, assentatoribus frigidam, quod aiunt, suffundentibus, oblitus omnium beneficiorum regis, fraternæ'que necessitudinis, contumeliosius eum tractare: carceris & exilij ueteris memoriam refricare: uenisse tempus dictitans, cum ulcisci eum probè posset: Polonos, qui cum rege erant, asperius appellare: internuncios, qui à rege in Poloniam, qui'ue ex Polonia ad regem mittebãtur, excutere, epistolas'q; refringere. Plus eius amentia atq; temeritate, quàm suo periculo rex commouebatur, & quantum poterat, furorem eius & insolentiam lenitate & comitate sua mitigabat. Placatior'que is iam futurus esse uidebatur, cum res noua oblata, denuò furorem eius accendit. Podolij primores, nimirum Paulus episcopus Camenecensis, uir humili quidem loco natus, uerùm generosi spiritus, Risco Kerdeius, Theodoricus, Michael & Mirslo fratres Buciacij, & Crusina Galouius, cognita celeriter Vitoudi morte, Doigertum palatinum Vilnensem, qui Podoliam Vitoudi nomine administabat, rerum omnium adhuc ignarum, euocatum ad colloquium, cæperant: arcem'que Cameneciam, Smotriciam, Scalam, & Cieruonigrodum occuparant, & omnem Podoliam facile in potestatem suam redegerant, ut regi eam & Polonis restituerent, & ne in ditione Lituanorũ ea deinceps esset. Id ubi factum resciuit Suitrigello, homo uiolentus et impotens, fremere in regẽ, & maledictis eum Polonos-

Suitrigellonis mores.

Russorum studia erga Suitrigellonem.

Suitrigello apud Lituanos principatum arripuit.

Suitrigellonis impotentia animi.

Podoliorum præclarum facinus.

lonos'que incessere, palam'que uincula aut necem præsentibus intenta A re, ita ut excubare omnes die noctu'que circum regiam necesse haberent. Et non deerat nostris, quamuis paucis, animus, non modò ad defendendum sese atque regem, sed etiam ad inuadendum ac trucidandum Suitrigellonem. Sed rex siue quòd sibi metuebat, siue quòd Suitrigellonem impense diligebat, seu denique quòd Lituaniæ quàm Poloniæ incrementis & amplitudini impensius fauebat, inconsultis omnibus assensus est de Podolia Suitrigelloni, recipienti unà cum proceribus Lituanis, regi se eam bona fide redditurum esse, si de ea inter Polonos & Lituanos non conuenerit, ac deinde ius suum persecuturum atque repetiturum: ea'que de re Zaclicam Tarlonem in Podoliam cum literis & mandatis misit, qui eam Michaeli Babæ Russo Suitrigellonis nomine recipiendam, & obtinendam, traderet. Aegerrimè id ferebat iuuentus Polona, quæ in comitatu regis erat: & in primis duo nobiles iuuenes, Andreas Tencinius, & Nicolaus Dreuicius custos Sendomiriensis, cui rex annulum suum signatorium, Cancellario & procancellario absentibus, credebat. Igitur hi duo ducti amore patriæ, scripsere Michaeli Buciacio, qui Cameneciam obtinebat, Regem extrema necessitate adactum Podolia Suitrigelloni cedere: sed si ipse communi patriæ simul & honori suo consultum uellet, non modò non parêret mandatis regijs, uerùm Zaclicam pariter & Babam comprehenderet. Eas literas, quoniam palàm ferri nequibant, Suitrigellone omnes excutiente, conuolutas, cera'que contectas, ut speciem B cerei præ se ferrent, Zaclicæ puero omnium inscio paucula pecunia præ manu ei data, dedere: ut is cum primùm Cameneciam uenisset, cereum illum Buciacio præfecto redderet, atque hæc uerba adderet, ut si errare ille nollet, ex eo cereo unà cum magistratu urbano lumen quæreret. Cum autem puer bona fide omnia fecisset, miratus Buciacius, quid sibi cereus ille, & ambigua mandata uellent, non de nihilo tamen omnia illa esse suspicatus, refracta cera literas inuenit, Zaclicam & Babam in custodia habuit. Dum hæc ita fiunt in Lituania, cognouere tandem Poloni, referente Ioanne Olesnicio marsalco, qui mille ciclos argenti, & alia quædam munera post reconciliationem à Suitrigellone regi donata in thesaurum Polonicum inferre iussus erat, quo in statu regis sui res essent: & iure quidem optimo ei aduersa, quæ accidissent, accidisse cuncta censebant: uerùm aliud tamen succensendi & reprehendendi eius tempus fore rati, de liberando eo, seclusa omni mora, agendum sibi esse existimarunt. Grassabatur quidem tunc dira pestis in omni ferè Polonia, sed nihilo tamen segnius, comitijs Vartam ad sextam diem Decembris indictis, frequentes conuenerunt. Re diligentius in consilio agitata, expeditio in Lituaniam decreta: edictum'que, ut ad medium Ianuarij apud Kianos, pagum supra Veprum amnem, armati omnes præstò essent: tentari tamen prius legatione Suitrigellonis animum placuit. Ad eam obeun-

Podoliam rex concedit Suitrigelloni.
Lituanorum promissa.
Andreæ Tencinij & Nicolai Dreuicij charitas in patriam.
Michaelis Buciacij factum.
Polonorũ procerũ studiũ erga regem.
Pestis in Polonia.
Comitia Vartæ, absente rege.
Decretum de rege liberãdo.
Veprzẽ fl.

A obeundam designati Sbigneus Cracouiensis, & Ioannes Vuladislauiensis, episcopi: Sendiuoius Posnaniensis, & Ioannes Lichinius Brestensis, palatini, cum Varsauiam usque progresi essent, mandato regis, nunciantis liberum se iam esse, domos reuerterunt. Vt enim audiuit Suitrigello, quæ in Vartensibus comitijs acta ac decreta essent, liberum ac reconciliatum sibi regem dimisit. Ne pontifex quidem max. Martinus quintus prætermiserat, ad Sigismundum Cæsarem & ad Suitrigellonem de liberando Vuladislao scribere, cum detineri eum in Lituania celeri nuncio accepisset. Eiusdem autem Vartensis conuentus decreto, cura regiorum liberorum educandorum & instituendorum magistro Vincentio Cotho Dembienio, custodi Gnesnensi, & Petro Ritercio equiti mandata est. Post insequentis anni principium rex per Chelmensem tractum è Lituania reuersus, Sendomiriæ comitia habuit. Ibi cum de Suitrigellonis insolentia siue amentia plenius cognitum esset uulgò, afferretur'que, etiam castella quædam in Podolia per illud tempus ab eius copijs intercepta, Smotriciam circumsessam (cuius tamen obsidio nostrorum uirtute, non sine strage Lituanorum, soluta rursus erat) Trebouuliensem & Leopoliensem oram excursionibus & populationibus diuexari, damnabant omnes præceps & peruersum regis consilium, & bellum aduersus Suitrigellonem flagitabant. Sed peruicit rex, ut legatio prius ad eum de repetendis rebus mitteretur. Missi B Stanislaus Posnaniensis, & Ioannes Chelmensis, episcopi: Sendiuoius Posnaniensis & Ioannes Lichinius Brestensis, palatini cum his mandatis, ut Suitrigello castella, quæ in Podolia cæpisset, redderet. Lusco & Volynia decederet, ad regem ad certam diem ueniret, ab eo'que principatum Lituaniæ certis legibus acciperet, quem perperam & contra fœdera inuasisset: aliter, necesse fore Polonis cum rege ius suum armis persequi. Ferocius his responsum est à Suitrigellone. Nihil enim eorum quæ postulabantur faciebat: & asseuerabat, se quicquid egisset, ageret'ue, rectè & iure optimo egisse & agere: quin etiam reliquam Podoliam à rege repetebat. Hæc eadem mandata luculentius & acrius postea per Basilium ducem Russum, cognomento Crasni, apud regem repetita. Interea dum hæc fiunt, uenit ad regem Coributhus cum cæteris Boemorum hæreticorum, qui post mortem Ziscæ cæci Orphanos sese dixere, ducibus: qui Boemia siue pulsi, siue ultrò excedentes, cum Lusatiam diuexassent, Silesiam quoque, belli sede Gliuiciæ posita, longè late'que uastabant: oppida hostiliter diripiebant, & incendebant, & in templa atque monasteria, sacerdotes'que & monachos potissimùm barbarico furore debacchabantur, Ziscæ ducis sui immanitatem secuti: qui quasi uiuens parum insanisset, moriens cutem sibi detrahi, eam'que tympano induci iussit: fore pollicens, ut ad eius tympani sonum, animis conciderent ipsorum aduersarij. Cum his autem coniunxerat sase Coributhus, captus, & mox pulsus à Pragensi-

Pōtificis max. studium de liberando Vuladislao.

Educatores regiorum liberorum.

Comitia Sēdomiriæ.

Legatio Polonorum ad Suitrigellonem.

Suitrigellonis ferox responsum.

Coributhus. Orphani.

Ziscæ cæci immanitas.

gensibus, quemadmodum Hagecus memorat: & cum primoribus eorum ad regem uenerat, accepta ab eo fide publica. Actum cum his de religione: adhibiti doctores Academiæ Cracouiensis, qui errores ipsorum disputãdo refellerent. Rex ipse simpliciore oratione usus, quanta rerum omnium perturbatio secuta apud eos ex mutata & perturbata religione esset, commemorauit: ut florentissimum quondam Boemorum regnum ad interitum properaret, sublatis magistratibus, sacris iuxtà ac profanis: euersis oppidis & munitionibus: cæsis, uel fuga dilapsis optimatibus: constupratis honestis matronis atque uirginibus: coniugijs nobilissimarum fœminarum in agrestes homines, & ex infima fece plebis uulgatis: agris partim hostiliter uastatis, partim furore quodam ipsorum cultorum desertis: profanatis, direptis, ac dirutis templis: abrogatis sanctissimis ceremonijs, sacrosancta religione contaminata, ac tam uarijs, portentosis & abominandis opinionibus discerpta, ut nemini propemodum cum altero conueniret: denique peruerso rerum omnium, atque naturæ ipsius ordine: quæ omnia, ni maturè resipiscerent, præsens & extremum exitium consequi necesse esset. Quòd si his rebus commouerentur, pollicebatur se perfecturum, ut æquis conditionibus res eorum componeret. Sed surdis auribus Boemi hæc accepere. Neque enim facile est, cum impetu ruentes semel in præceps in uiam reuocare. Quoad autem ij substitere Cracouiæ, cessatum est à sacris interdicto Sbignei episcopi, consecratum'que ab eo chrisma in Mogilensi monasterio. Itaque propter solennes Paschæ dies, Cazimiriam Boemi cum Coributho à rege eiecti sunt, frementes in episcopum: alia quoque de causa ipsi infensi. Nam cum paulo antè Lechnicense monasterium in finibus Vngarorum diripuissent, Sbigneus facta de clientibus propinquis & amicis subitaria manu, reuertentes persecutus erat: & paucos, qui agmen raptim sese recipiens consequi non poterant, exceperat. His ergo de causis Coributhus indignans, coram rege cum Sbigneo iurgatus est: discedens'que Cracouia cum cæteris, non modò ipsi, sed templis etiam ac diuo Stanislao sublata manu comminatus est. Verùm eæ minæ diuinitùs mox in irritum cecidêre. Reuertentes enim, cum Gliuiciam à Conrado albo Olessnicensium duce per proditionem captam, direptam & incensam, suos'que magna strage cæsos reperissent, ad paucos redacti, & rerum omnium egeni in Boemiam recessere. Ab ijs autem & Poloni equites latrocinari cum didicissent, quodam tempore Cienstochouiense monasteriũ, quod propter peculiarem Virginis matris cultum, & frequentissimas non modò Polonorum, sed etiam uicinorum Vngarorum, Morauorum, Boemorum, Silesiorum, Saxonum, Prussorum, atque Lituanorum peregrinationes magnis diuitijs refertum esse credebatur, diripuere: atque ut patrati sacrilegij suspicionem à se in Boemos hæreticos auerterent, imagini uirginis matris, quæ uulgò magna religione colitur, uulnus inflixere. Sed minorẽ opinione prędã reperere; meritasq; sacrilegij poenas

Regis oratio ad hæreticos.

Interdictũ Cracouiæ propter hæreticos.

Rex Cazimiriam hæreticos eiecit.

Episcopus etiã armatus hæreticis restitit.

Coributhi minæ contra episcopum

Boemi minaces profligati.

Cienstochouiæ Imago B. M. V.

A pœnas intra illum ipſum annum expendêre. Fuerunt autem authores ſceleris Iacobus Nadobni Rogouius, gente Zialoſsius, & Ioannes Curopatua gente Srenauius. Dimiſsis Boemis cum Coributho, Vuladislaus rex Biecium profectus, bellum in Suitrigellonem parabat: eò uenit ad ipſum Ludouicus commendator Torunenſis, legatus à magiſtro Cruciferorum, deferens eius operam, ad componendas res inter diſsidentes fratres. Ei gratiæ actæ, facta'que poteſtas ut id ageret. Tametſi ſecretò aliud actum eſſe Dlugoſſus memorat: nempe poſtulaſſe regem à magiſtro, ut Suitrigelloni faueret: ſe'que expeditionem faciente in Ruſsiam, ut ipſe Poloniam armis infeſtaret. citat'que idem non leues authores huius rumoris, qui mortuo demùm rege diuulgatus latè manarit: quem nos unà cum ipſo Dlugoſſo neque affirmamus, neque refellimus. Miſit deinde rex Ioannem Brezium, Lutici filium ſcribam ad Suitrigellonem, ut eum ad ſaniorem mentem reuocaret. Sed eum Suitrigello excandeſcens, contra ius gentium uiolauit. Quare iritatus rex, maturauit expeditionem: motis'que caſtris, ad Grodlum oppidum ſupra Bugum amnem duodecim dies ſtatiua habuit: & maiores Polonos tardius uenientes, & hoſtiliter penè in ſuos quacunque iter faciebant graſſantes, expectauit. Deinde Bugum amnem traiecit. Interim uulgus omne eius oræ cum iumentis, pecudibus & facultatibus ſuis in denſas paluſtres'que ſyluas ſeſe abdidit. Aduenit & Suitrigello cum ſex ferè milibus armatorum, arcem'que Lu-

B cenſem armis, commeatu, præſidio'que muniuit. Certatum eſt deinde leuibus aliquot prælijs cum hoſte: in quibus omnibus noſtri uel nullo uel paruo incommodo accepto ſuperiores erant. Senco dux Ruſſus occiſus, captiui non pauci ad regem adducti, incenſa Vuladimiria, peruaſtatum Vuladimirienſe territorium, quod rex Theodoreto ſiue Feiduſconi duci Ruſſo, fratris filio donauit: qui dux non multo poſt mortuus, regem fecit hæredem. Non intermittebat tamen rex, Suitrigellonem ad pacem inuitare. Sed nihil inde pacati referebatur. Sperabat enim ille, regem breui inde ad aliud bellum à Cruciferis, cum quibus fœdus icerat, reuocatum iri. Aduenere deinde maiores Poloni. Quibus grauiter de tarditate, & neglecta diſciplina militari in itinere, obiurgatis, rex cum omni exercitu Styrum fluuium, qui Luſcum alluit, difficili ac profundo uado tranſmiſit, cum Suitrigello pontem diſiecisſet, ulteriorem'que ripam fruſtra ſeruaſſet. Videns autem is ſe ualde imparem eſſe tanto exercitui, incenſo Luſco oppido, arce uerò Iurzæ Ruſsi fidei commendata, ne tentata quidem prælij fortuna, fugam inijt. Ducem ſuum ſecutæ copiæ, diuerſæ & ipſæ dilapſæ ſunt. Sed multi mortales ex his in fuga à Polonis cæſi, capti'que. Inter captiuos inſignes maximè fuere, Rumboudus, marſalcus Lituaniæ: & Gaſtoudus. Quos Suitrigello deinde liberauit, cum ſpopondiſſet regi, eos Cracouiam, cum rex iuſsiſſet, uenturos eſſe. Creditus eſt autem & Suitrigello cecidiſſe, cum ueſtis eius cruenta inter cætera ſpolia reperta eſſet. Cecidêre tamen

Cruciferorum legatio ad regẽ Polonorum.

Vuladislaus cõmendat Cruciferis Suitrigellonem.

Suitrigello legatum regium uiolauit.

Bellum contra Suitrigellonẽ.

Grodlum opp.

Bugus fl.

Maiorum Polonorum licentia.

Senco dux occiſus.

Vuladirimia incenſa.

Feiduſco dux.

Suitrigello fœdus icit cũ Cruciferis.

Styrus fl.

Luſcum oppidum incenſum.

Suitrigellonis fuga.

Rumboudus et Gaſtoudus Lituani capti.

tamen de Polonis quoque nonnulli nobiles & fortes uiri, dum incautius Tartaros, qui in castris Suitrigellonis militabant, persequuntur. Alia quoque per eosdem dies uictoria de eodem hoste Belsensem tractum uexante Polonis parta est. Nam eò sex millia hominum rex cum Cazimiro duce Masouiorum, & Ioanne Menzico Dambrouio præfecto Rusiæ, ad præsidium suis miserat. A' quibus Olescum arx, cum capi posset, tamen in potestate Bogdani Rohatinij Rusi, qui ad Suitrigellonem nulla necessitate adactus perfugerat, præfecturam'que eius arcis ab eo, confiscatis à rege bonis suis, adeptus erat, relicta est, ea conditione, ut eam regi redderet, cum is Lusco potitus esset. Obsessa est deinde à toto exercitu arx Lucensis, & oppugnata etiam: sed remissa admodum, atque segniter, indulgentia quadam regis, uti creditum est. Et cum pars muri à Polonis bombardarum ictu deiecta esset, frustra tamen impetus factus est. Trium deinde dierum induciæ, per quas de deditione deliberarent, obsessis datæ à rege, frustra dissuadentibus consiliarijs: per quos dies mœnia & propugnacula arcis refecta sunt: saxa, & alia missilia congesta: & aqua importata, cuius haustu à nostris arcebantur. Deinde iterum quoque idem factum non sine murmure totius exercitus. Fuere tamen inter proceres & consiliarios regios, qui noctu clàm cum obsessis colloquia habere, & arma eis commeatum'que suppeditare soliti esse dicerentur. Et probri loco id obiectum est postea Laurentio Zarembæ castellano Siradiensi, à Stanislao Zuuicla gente Labencio. At Suitrigello ridiculo magis, quàm callido, ut ipse existimabat, commento nostros ab instituto deterrere aggressus est, confictis literis nomine principis Tartarorum ad regem, ut is Podoliam Suitrigelloni à se donatam, redderet. Cæterùm ubi id commentum sibi non procedere animaduertit, legationem de pace ad regem misit: siue ex animo id agens, siue ducendi belli, & obsessis subueniendi causa simulãs. Intelligebat enim Polonos belli ob aduentantem hyemem, grassantem'que in equos luẽ pertæsos, domos reuerti cupere: & ipse Tartarorum & Valachorum auxilia, cum quibus per hyemem Rusiam & Poloniam infestaret, expectabat. Conuenit, ut proceres utrinque delecti certa die de conditionibus pacis inter se tractarent. Interim dum hæc ita fiunt, arx regia Rathnum, prodentibus eam Rusis defensoribus, ab hostibus capta & exusta est, Chelmensis'que ora diuexata. Sed eos Ciolcus præfecti Chelmensis uicarius, siue subpræfectus cum centum triginta non amplius hominibus facto in securos animose impetu, ultus est: ita ut trecentos ex ijs interficeret, quadraginta uiuos caperet. Ad Cremeneciam quoque eodem tempore bene res à nostris oram eam depopulantibus gesta est. Cum enim hostes in nostros, paucos consultò per agros palantes, ex arce decucurrissent, excepti insidijs, perpauci in arcem refugerunt, plurimis uel cæsis uel captis. Continuabatur autem ab reliquo exercitu obsidio, & maioribus odijs quàm uiribus inter obsidentes & obsessos

Lituani iterum uicti in Belsensi tractu.

Olescum arx.

Lucensis arx obsessa.

Induciæ damnosæ.

Proditores in exercitu Polonico.

Suitrigello pacem postulat.

Rathnũ proditione captum & exustum.

Lituani fusi in Chelmensi territorio.

Lituanorũ clades apud Cremeneciam.

A obsessos certabatur. Lituani & qui cum eis sentiebant Rusi, quoscunque Polonici generis & Latinorũ, ut ipsi dicunt, rituum in arce repererant, exquisitis supplicijs in propugnaculis, ut inspectarent nostri, necabãt, & omne genus contumeliæ in nostros iactabant, sisi incantationibus, quibus gens ea ualde utitur, & magicis artibus: quarum professores Iudæi cùm alia quadam abominanda faciebant, tum captiuum quẽpiam Polonum elegãti forma infixo in iugulum cultro mactarunt: haustúque sanguinem, & intestina uitaliáque membra extracta, & in minuta frusta concisa prunis imposuerunt & adoleuerunt: eóque suffitu impias & sacrilegas precationes adhibentes, omnes arcis angulos lustrarunt. Sæuiebant & Poloni uicissim in Russos quoscunque cæperant, ut par pari referrent. Conueniebat iam de pace inter proceres: sed eam Suitrigello approbare noluit, nisi Cruciferi quoque & Valachi fœderati & socij sui pacis eius legibus continerentur. Vtrosque enim in societatem adsciuerat, eósque magnis muneribus illectos adduxerat, ut & Cruciferi uiolato fœdere Cuiauiam atque Dobrinum, & Valachi clientes Polonorum Podoliam & Rusiam finitimam armis infestarent. Sed Valachos quidem cum ingenti præda è Sniatinensi, Haliciensi & Camenecensi agro capta reuertentes, Rusi regij Buciacijs fratrib. ducibus è castris regijs curriculo profecti & consecuti, magna strage fuderunt, prædamque excusserunt: Alexander quidem palatinus, dux & author belli, fuga elapsus est: uerùm nõ multo pòst, pœnitentia facti & mœrore confectus

B obijt. Nec dissimili, sed pro numero tamen aliquãto minore clade Cruciferi quoque Crainensem oram uastantes, affecti sunt ab agrestibus Cuiauijs ac Dobrinensibus, Ioanne Iarogneuio gente Orleio, Bartholomæo Vissemburgio Nalencio, ac Dobrogostio Colinio equestris ordinis ducibus, cum ij accepto domesticæ calamitatis nuncio, præpeti cursu è castris domum contendissent. Neque parsum est arma abijcientibus. Theodoricus modò marsalcus Liuoniensis, & septem commẽdatores capti cum quatuor uexillis, Cracouiamque ad regem missi, omnes prẹter Theodoricum in carcere uitam finierunt. De uniuerso autem agmine illo, in quo septingenti Liuonienses equites, præter cæterã Curouiensium, Suecensium, Tucholiensium, Slochouiensiumque equitum pariter & peditum manum, fuere, paucissimi, equestres ferè, euaserũt. Nam reliquus Cruciferorũ exercitus peruastata lõgè latéque Cuiauiensi ac Dobrinensi ora, uigintiquatuor oppidis (in quibus præcipua fuere Inouuladislauia, Vuladislauia, & Nessouia Toruniẹ æmula) & plus mille pagis direptis & incensis, arcéque Nessouiensi prẹsidio munita, incolumis & præda onustus domum reuerterat. Illos uberioris prædæ spes ab Iodoco Tucholiensi commendatore ostensa longius prouexerat. Et quidem non sine magno compendio, nisi id sanguine suo exoluissent. Nec mirum cuiquam uideri debet, tantum detrimenti una illa excursione acceptum esse. Proposuerant enim Cruciferi præmia incendiarijs, oppidorũ quidem ternas marcas, pagorum uerò singulas. Munitioribus autem oppidis & arce Nessouiensi, proditione Nicolai

Russorum sæuitia.

Rußi incantationibus dediti.

Impius ritus lustrandi.

Cruciferi Cuiauiam ac Dobrinũ infestarunt, Valachi Rusſiam & Podoliam.

Alexander palatinus Valachorum extinctus.

Cruciferi profligati à Polonis.

Craina.

Cruciferi insignes capti.

Oppida incensa à Cruciferis.

Nessouiensis arx præsidio firmata.

Incendiarij cõducti à Cruciferis.

Tumigralæ proditio.

Tumigralę Siecouij, quem rex ad custodiam Cuiauiæ reliquerat, potiti erant: Breste frustra tentarunt. Sed ad Luscum reuertamur. Cum igitur de conditionibus pacis regi cum Suitrigellone non conueniret, inducijs interceptum est bellum, ita ut postridie Cal. Februarij sequentis anni in conuentu Parsouiensi accuratius de pace tractaretur. Nec mora, soluta est Lusci obsidio, dimissus'que exercitus. Actum demum Cuiauienses illi, quos dudum commemorauimus, & complures alij eiusdem oræ equites, cursu omnia pręuertentes, cum agrestibus coadunati, illam, quam dudum commemorauimus, de Cruciferis uictoriam adepti sunt. Miserant quidem rex & Suitrigello pariter, inducijs sic inter se factis, legationem ad Cruciferos, ut ne Poloniam bello uexarēt: sed tardius ea peruenit, cum iam hostes satis in homines omnis ordinis atque ætatis, & innocua tecta debacchati, præda firaues domum reuerterentur. Illud Cruciferico illo bello animaduersum, uariè suspicandi hominibus ansam dedit, quòd Masouiorum fines intacti prorsus ab omni ui hostium fuerunt. Rex uerò à Lusco discedens, in Chelmensi ora aliquandiu substitit: per quod tempus Rusi Volynienses nullum genus crudelitatis omiserunt in nostros, qui ibi post pacem factam & discessum regis cum mercibus omnis generis Lucensibus uenum expositis, siue aliqua quauis de causa remanserant, aut antiquitùs domicilia fixerant. Templa etiam quęcunque Rusici ritus non essent, impiè & immaniter exusta & euersa sunt. E' Chelmensi deinde rex Leopolim profectus est: quò cum ingens Cuiauiensium ac Dobrinensium equitum multitudo conflueret, opem & subsidium regis afflictis & perditis Cruciferica incursione rebus suis atq; suorum implorans, magna in cunctos ac profusa benignitate usus est, nonnullos præsente pecunia subleuans, nonnullis uerò possesiones de suo largiens: cúmque non illius modò, sed & cuncti superioris temporis immensis donationibus sese & ærarium suum exhausisset, superessentq; adhuc multi, quibus ipsis cum liberis & uxoribus etiam subuento opus esset, ecclesiastica bona illis dilargiri cœpit, ut per hyemem duntaxat eorum usufructu sustentarentur. Perniciosi exempli res ea uisa antistitibus. Itaq; Albertus archiepiscopus Gnesnensis, & Sbigneus episcopus cum primoribus ecclesiarū suarum sacerdotibus properè ad regem excurrerunt, tam iniustas donationes eius repressuri. Et archiepiscopus quidem submisius frustra orabat regem: Sbigneus uerò maioris animi & cōstantię uir, grauius in eū inuectus est, iniustas illas alienorū bonorum donationes reprehēdens: & ni cœpto desisteret, grauiore se in eū censura & animaduersione usurū esse minitās. excusantiq; necesitatē, & piā calamitosorū hominum cōmiseratione, adiecit: nihil ea cōmiseratione & misericordia opus futurū fuisse, nisi ipse calamitatē illā tā multis inuexisset. Vulgò enim iactari, ab eo ipso Cruciferos quiescentes excitatos esse. Quod si id uerum non sit, non esse tamen ipsum culpæ expertem, propterea quòd iustum aduersus ingratum & sceleratum fratrem bellum, quod paruo negocio debellari potuerit, peruersa quadam

Induciæ cum Suitrigellone.

Masouiorum ditiones expertes incommodorum belli.

Vuladislai beneficentia in calamitosos.

Calamitosi immissi à rege in bona ecclesiastica.

Rex ab episcopis obiurgatus ob largitionem ecclesiasticorū bonorum.

Sbignei episcopi libertas dicendi.

A quadam indulgentia sua duxisset, commeatum'que & arma obsessis Lucensibus subministrasse diceretur. Inducias quidem certè, per quas illi se recrearent, bis eis contra omnium sententiam concessisset. Ita tunc Sbigneus: quanquam nihil cuiquam rex in Cracouiensi diœcesi, præter quædam Miechouiensis monasterij, donarat, Sbigneum ueritus. Atque id ipse tum commemorabat. Sed nihil tamen ea res animum Sbignei mollijt, non tam suam, quàm publicam ecclesiastici ordinis causam agentis. Reuersus deinde rex est in Poloniam ad comitia, quæ Nepolomiciam ad undecimam diem Nouembris indixerat. Ibi Heduigim filiam Friderico iuniori marchioni Brandeburgensi desponsam, immatura morte defunctam amisit. Creditum est uulgò, ueneno eam à nouerca sublatam esse, ne quo filijs suis impedimento ad regnum adipiscendum esset: propterea quòd ea Cazimiri magni regis, cuius grata etiam tum erat apud Polonos memoria, pronepotis esset. Rex quoque ipse æquiori quàm par erat animo mortem eius tulisse uisus est. Post initium uerò insequentis anni Lublinum is magna procerum caterua stipatus, profectus est: proceres'que omnes, excepto Alberto archiepiscopo, Parsouiam ad conuentum cum Suitrigellone agendum transmisit. Verùm ij cum diu frustra Suitrigellonem moras nectentem expectassent, re infecta discesserunt. Erat autem apud Suitrigellonem Ludouicus commendator Torunensis, qui hoc agebat sedulò Cruciferorum nomine, ne pax cum Polonis B coiret. Rex de statu reipublicæ ac de impendentibus undique periculis anxius, ad uicesimamtertiam diem Aprilis Siradiæ comitia habuit. Ibi Vuladislaus maior natu regis filius regni successor à patre designatus, totius'que conuentus suffragijs approbatus est. Constitutum est etiam, ut si plura simul bella ingruissent, cæteris omissis ad tempus, in id quod esset grauissimum, toto conatu & cunctis uiribus incumberetur, ne diductæ multipliciter & extenuatæ uires nulli rectè sustinendo satis essent. Nicolaus uerò Tumigrala proditionis, cuius superius meminimus, ibi damnatus est: quamuis necessitate, cum nullas ad resistendum hosti uires haberet, eò adductus esse plerisque uideretur. Vucieleius is gente fuit, cuius insigne est latruncularia tabula. Nuptias deinde rex Eliæ Masouiorum ducis & sororis suæ filiæ, Boguslao Stolpensium duci in matrimonium collocatæ, splendido apparatu fecit. Reuertentem in minorem Poloniam, Pabianicæ, quod oppidum cum omni territorio sacri collegij Cracouiensis basilicæ est, legati Boemorum hæreticorum conuenerunt, auxilia contra Cruciferos pollicentes, & Coributho regem reconciliantes: ad hæc Basileensis concilij propensionem erga se nunciantes. Etenim indixerat Basileam Martinus pontifex anno præterito concilium, eique suo nomine Iulianum cardinalem diaconum præfecerat: cum'que interea uita defunctus, Eugenium eius nominis quartum successorem accepisset, nihilominus patres qui conuenerant, Sigismundo Cæsare authore id prosecuti sunt, & cùm alia multa ad salutem reipublicæ

Comitia Nepolomiciæ.

Heduigis Vuladislai regis filia mortua.

1432 ann.

Cõuentus Parsouiæ non successit.

Comitia Siradiæ.

Vuladislaus Vuladislaum filiũ regẽ Poloniæ designat.

Tumigrada proditionis damnatus.

Vucieleia familia.

Boemorum hæreticorum oratores ad regẽ.

Basiliense concilium.

Christianæ pertinentia faciebant & sanciebant, tum ad Boemos Egrę conuentum agentes miserant oratores, qui eos blandè in uiam reuocarent, aut certè ad congressum & colloquium amicè inuitarent, prolixè multa pollicentes. Hæc igitur tunc Polonorum regi Boemi nunciabant. Grata fuit ea legatio regi & proceribus, bellum in Cruciferos molientibus. Quare comiter & lautè legati habiti sunt, &, assentientibus archiepiscopo & episcopis, qui tunc aderant, ad sacrorum communionem admisi. Perfuncti uerò legatione, cum reuerterentur, & Cracouiam contra præceptum regis ex itinere diuertissent, cessatum est à sacris mandato episcopi licet absentis, adstipulante uniuerso cœtu sacerdotum, & theologorum, & iureconsultorum, quos Vicarius episcopi ea de re conuocarat. Contumeliosum id uisum Boemis: regi uerò (qui tamen futurum id diuinauerat) & cæteris episcopis permolestum fuit, quòd Sbigneus unus omnium acta ac placita irrita faceret. Accendebant etiam magis iram regis Ioannes Menzicus Dambrouius palatinus Rusiæ, & Petrus Corsbocus, qui Boemos honoris causa iussu regis deduxerant. Itaque excanduit is in episcopum, & uenienti ad se Visliciam, dextram, beneuolentiæ symbolum, non porrexit: quin asperioribus etiam uerbis eum increpuit, & Petri Vissi fortunam ei comminatus est. At ille imperterritus respondit: fauorem se, non offensam regis meritum arbitrari, quòd solus & salutis & existimationis eius, quæ ab inimicis eius & maximè Cruciferis cùm aliàs, tum in Basileensi concilio proscinderetur, optima fide curam haberet: prouideretque omni ratione, ne rex meritò pro fautore hæreticorum traducatur. Et cum de religione agitur, neque regis, neque cuiusquam omnino uultum atque minas se reformidare, quin id faciat, quod rectum esse intelligat. Authoritate archiepiscopi & cæterorum episcoporum nihil se in hac parte moueri, habentem adstipulatores diuini humani'que iuris professores. Petri Vissi calamitatem desineret rex commemorare, quæ non tam innocenti episcopo, quàm iniurioso regi ignominiosa accidisset. Neque uerò ea se terreri: paratum non modò quasuis contumelias pro religione, uerumetiam exilium atque mortem subire. Cum autem rex subijceret, se quoque diuini & humani iuris peritos diuersæ sententiæ authores habere, acciti primores academię Cracouiensis, & cum his commissi Ioannes Saffranecius Vuladislauiensis, Ioannes theologus, Chelmensis, episcopi: & Vuladislaus Oporouius pontificij iuris peritus, procancellarius regis, qui postea Vuladislauiensis episcopus fuit, haud difficulter refutati sunt. Neque tamen penitus regis ira in Sbigneum resedit: admonitusque is est ab Ioanne Tarnouio palatino Cracouiensi, ut sibi diligenter caueret. subornatos enim esse à rege, qui eum de medio tollerent. Et egit quidem gratias palatino Sbigneus: sed nihil tamen ea nocte, in quam sibi periculum comparatum esse acceperat, de consuetudine sua remisit. In eodē cubiculo, eodem lecto cubuit, nullam sibi custodiam adhibuit: noctéque intempesta cum uno sacerdote & puero lumen præferēte, ad matutinas precationes ad templum adijt,

Boemi admißi ad sacrorum communionem à rege & episcopis.

Interdictum sacris Cracouiæ propter Boemos.

Rex iratus Sbigneo episcopo.

Sbignei oratio ad regem.

Sbignei magnus animus contemnensque periculi.

A diijt,necq; aduersi quicquam ei accidit, quòd uel rex mutasset cōsilium, uel uanus ille terror fuisset. Nec multo pòst, sacerdotem hæreticū, qui ad regem uenerat, idē Sbigneus eiecit, uir excelsi animi, & sempiterna posteritatis memoria dignus. Venit autem eódem ad regem illustris legatio Iani Cypriorum, Hierosolymorum & Armeniorum regis, mediterraneo mari per Propontidem & Pontum Euxinum, atq; inde aduerso Danubio aduecta in Valachiam, & inde porrò terrestri itinere non sine magna difficultate in Rusiam & Poloniam profecta. Eius legationis princeps Balduinus de Noris marsalcus Cypri, donis regi & reginæ oblatis, connubium Heduigis regiæ filiæ, regis sui filio, ac ducenta millia aureorum numûm ipsi regi mutua petebat, bessem'q;, hoc est duas tertias partes Cypriorum regni hypothecæ nomine Vuladislao offerebat. Sed nihil impetratum, quòd & Heduigis iam obierat, & pecuniam se rex habere, assiduis bellis exhaustum, negauit. Misit deinde Vuladislaus rex Laurentiū Zarembam castellanū Siradiensem, legatum in Lituaniam, admonendi in speciem, & sanandi Suitrigellonis causa: reuera autem, ut Lituanorum procerum animos sua sponte iam à Suitrigellone, cùm propter crudelitatem eius, tum propter propensiorem erga Russos fauorem alienatos, magis etiam clàm in eum incitaret: Sigismundum'que Vitoudi fratrem germanum, Starodubensium ducem ad inuadendum principatum Lituanorum animaret. Neque irritus hic conatus fuit. Cognita enim uoluntate regis, Litua-B ni cum Sigismundo conspirantes, in Suitrigellonem, apud Ossmianos tunc agentem arma sumunt. Et euasit quidem Suitrigello fuga in Russiam, ab Ioanne Moniuido de insidijs præmonitus: cupide'que receptus est cùm à cæteris Rusiis, tum à Smolenscijs: inde'que postea adiunctis sibi Liuoniēsibus Lituaniam uexauit. Vxorem uerò eius Russam, Tuuerensium ducis filiam Sigismundus cępit, Lituaniam'que omnem in potestatem suam redegit. deinde ad regem misit oratum, uellet iuberet, se principem esse Lituaniæ. Missi in Lituaniam septem de primoribus Polonorum, conditiones Sigismundo tulerunt, ut iureiurando interposito reciperet: Se in fide & clientela regis, qui supremi ducis Lituaniæ titulum retineret, & Polonorum, semper futurum, eosdem cum eis amicos hostes'que habiturum, suis'que stipendijs eis militaturum: cum Suitrigellone & Cruciferis nullum fœdus contra regem & Polonos seruaturum: Olescum, quod tunc ab exercitu regio obsidebatur, Grodlum, Rathnum, Vetlios, Lopatinum, & omnem Podoliam, quæ in ditione Polonica fuisset, deinceps quoque esse passurum: diadema cōtra sentētiam Polonorū ne ultrò quidē oblatū, à quoquam accepturum: neminem nisi regem & liberos eius in principatu successorem relicturum: Michaelem uerò filium, & reliquos hæredes suos legitimos in Trocensi tantum dominatu & patrimonio sibi successuros, fidem & subiectionem regi regno'que profitentes atque seruantes: ijs uerò, si absque suis hæredibus decederent, regem & regnum hæredes fore; Volyniam, quoad uiueret, sibi concessam & adiunctam,

Cypri regis legatio ad Vuladislaum regem Poloniæ.

Rex Lituanos in Suitrigellonem concitat.

Suitrigellonis fuga.

Suitrigello uexat Lituaniā.

Sigismundus dux Lituanis à rege præficitur.

Pacta Lituanorum cum Polonis.

De feudo.

De societate et fœderibus.

De Podolia.

De regno.

De successione.

De Volymia.

quemadmodum & Vitoudo concessa esset, se mortuo in ius ac ditio- A
nem Polonorum reuersuram esse. Hæc omnia Sigismundi ipsius, &
filij Michaelis, senatus'que Lituanici, & uniuersæ nobilitatis consen-
su approbata & accepta, & unis atque alteris literarum monumentis
Principatus insigne. consignata sunt. Quibus ritè peractis, Sbigneus episcopus princeps
legationis regiæ, gladium, principatus insigne, Sigismundo regis no-
mine publicè tradidit. Interfuit his omnibus Ludouicus commenda
tor Torunensis, cum tribus collegis à Paulo magistro Cruciferorum
ad ineundam nouam cum Sigismundo, posteaquam Suitrigello prin-
Cruciferorum conatus. cipatu eiectus erat, societatem missus. Atque is enixè studuit infecta
reddere, quæcunque à Polonis proceribus agebantur, adiutorem ad
Georgius Butrim. id nactus Georgium Butrim Lituanum, hominem ingeniosum & cal-
lidum, quippe qui multas Christiani orbis regiones peragrasset. Sed
irriti tamen ij conatus fuere: iussi'que Cruciferorum legati, uelut ho-
stes, Lituaniæ finibus statim excedere. Compositis rebus Lituanicis,
ad Podoliam pacandam rex animum intendit. Et miserat quidem eò
Olesci obsidio. nonnihil copiarum: sed hæ in Olesci obsidione tempus terebant: &
minores erant, quàm ut Podoliam, cuius nonnullæ munitiones ad-
huc Suitrigellonis præsidijs tenebantur, subigere possent. Itaque ipse
Leopolim profectus est, ut ex propinquo rectius è re nata rebus consu
Lucensium priuilegium. leret. Ibi Lucensi conuentui ad priores immunitates adiecit, ut nobili-
tatis subditi non nisi aduenienti ad id territorium regi commeatum &
stationes præberent: templa Russorum ne uastarentur, neq; cogeretur B
quisquam trãsire ad religionem catholicam. Fortè per eos dies Olescũ
expugnatum erat. Eas igitur uictrices copias, nouo supplemento au-
Podolia recepta à Polonis. ctas, ad recipiendas reliquas munitiones Podoliæ misit. Nec magno
eæ negocio in potestatem regis redactæ sunt. Bratislauiã uerò arcem,
Bratislauia incensa. ne nostri potirentur, Theodoretus siue Fedco Ostrogius dux Russus,
Fedco dux Ostrogius. partium Suitrigellonis, uir strenuus & bellicosus, unà cum oppido in-
cendit. Habebat is quidem circa se non contemnendam manum. Sed
nusquam aperto marte cum nostris rem gerebat, nec se certo loco tene
bat. Ex insidijs uerò nostros lacessens, sæpe fusus fugatus'q; erat. Cum
autem hominem in latè patentibus campis cum expedito equitatu ua-
gantem adipisci & perdomare difficile esset, tempus'q; anni hybernum
bello gerendo minimè aptum esset, reuertebantur nostri. Reuertentes
Fedco occultus sequebatur, opportunitatem & occasionẽ rei bene ge-
rendæ captans: & non minimũ auxerat uires suas auxilijs Valachorũ,
Tartarorũ & Bessarabũ, ita ut numero nostros longè uinceret. Mora-
Moraqua fl. qua amnis est, qui in Nestrum siue Tyram influit, limosus & latè re-
stagnans, ac per syluestria loca meãs. Et iam fragili glacie cõcretus erat.
Ad eius uadum, quod uirgultis nostri cõsternebãt, alio itinere prẹcur-
rẽs Fedco, occultus & syluis tectus, cum exercitu in ulteriore ripa con-
sedit. Iam pars nostrorũ angusto tramite impeditũ locũ trãsierat: po-
Polonorũ cum Rußis præliũ. nè carri & impedimenta in medium recepta sequebantur: cum subi-
tò ille magno cum impetu, clamore, ac dissono tubarum, tibiarum,
tympano-

A tympanorum'que cantu & strepitu inuectus, nec opinantes primos adoritur. Trepidi nostri re noua & inexpectata, cum neque ad extremum agmen receptus daretur, nec ab eo magna auxilij spes affulgeret, tamen impetum hostium utcunque sustinuêre. At qui in extremo agmine erant, ubi suorum periculum animaduertêre, nihil cunctati, contempto omni periculo, partim per constratam uiam, euersis & in cœnam deiectis carris, partim per infirmam etiam tum amnis restagnantis glaciem superata difficultate, auxilio suis iam laborantibus accurrerunt, & prælium instaurarunt. Superabant tamen multitudine hostes, perturbatosq́ue nostros & sine ordine pugnantes premebant: pars etiam, quasi parta iam uictoria, ad diripiendos carros discurrebat: deplorata res nostrorum erat, cum subitò quasi diuinitùs eis auxilium affulsit. Kemlicius quispiam, tribunus militum, cum centum equitibus pabulatum præcesserat. Is cum ex clangore tubarum, & fragore armorum pugnari eminus cognouisset, instructa subitò acie, sublato'que maximo clamore in auersos & ad prælium intentos hostes impetum fecit. Qua re & illos uehementer perturbauit, & nostris animum addidit. Redintegrato igitur prælio, à tergo pariter & à fronte cæduntur hostes: & qua fugæ patebat exitus, dissipantur. Fugiẽtibus institêre nostri usque ad mediam ferè noctem, quæ tunc sublustris erat: & cum neminem uiuum seruarent, magnam hominum stragem fecerunt, duodecim'que signa capta retulerunt:

Kemlicius instaurat pugnã.

Rußi uicti.

B dux ipse fuga euasit. De nostris non adeò multi desiderati sunt, & ij quidem ferè gregarij. Abest locus ille prælij à Leopoli non minus quadraginta milliaribus bene longis: & tamen quo die hæc gesta sunt, hoc est ultimo Nouembris, cum rex in templo, ubi tunc totos dies transigebat, diuinam opem sedulus imploraret, nõ ignarus cum quàm grauibus & insidiosis hostibus exercitui suo res esset, rumor de uictoria sparsus totam urbem impleuit. Nec author eius rumoris inueniri potuit, ita ut uana lætitia exultasse homines uiderentur. Postero deinde die certo nuncio res omnis, ut gesta erat, cognita est: gratiæq́ue actæ Deo, ac dona à rege missa militibus. Nec multo pòst cumulata est regi ea lætitia, profligato à Sigismundo duce apud Ossmianos insigni strage Suitrigellonis exercitu, è Rusis, Tartaris & Liuoniensibus collecto: de quo ad decem millia cæsa, quatuor capta esse, relata sunt. Suitrigello quidem pernici fuga crebro mutando equos euasit. Sigismundus monimentum uictoriæ templum & collegium sacerdotum apud Ossmianos postea instituit. Hac gemina uictoria rex lætus, Leopoli discedens, Cracouiam ad comitia, ad natalem Christi indicta, uenit: & ouans pedibus urbem ingressus, apud cõplura templa festas supplicationes obiuit, priusquam arcem ascenderet. In comitijs deinde de Prusico bello agi cœptum, resq́ue integra ad alia comitia, quæ ad secundam dominicam Quadragesimæ Sendomiriam indicebantur, reiecta. Eò porrò aduenerunt oratores è concilio Basileensi, quod Eugenius põtifex cum ab initio approbasset, Bononiam transferebat, atq́ue adeò dissol-

Rumor celer.

Suitrigello fusus & fugatus à rege.

Oßmianense collegium.

Comitia Cracouiæ.

Comitia Sẽdomiriæ.

Basiliensis concilij oratores ad regem. *Concilij cum pontifice dissidium.* *Sigismūdus imperator factus* *Responsum regis oratoribus Concilij.*

dissoluebat. Concilium contrà, abrogare pontificatum Eugenio nitebatur. Quanquam obstabat Sigismundus imperator, ut gratiam referret Eugenio, à quo Romæ paulo antè diadema imperatorium ritu solenni acceperat. Postulabat autem ea legatio, ut rex cum omnibus populis suis cōcilio aduersus pontificem faueret, et ut uexandis bello Cruciferis supersederet, conciliōq; causam illam omnem cognoscendam et arbitrandam permitteret. Cui responsum est: Non abhorrere à pace regem, si à Cruciferis ipsi satisfieret. porrò de his quæ præterea oratores postulabant, diligentius eum consultaturum, ac deinde missurum legatos suos ad concilium cum certo responso. Ita dimissi oratores concilij, in Prussiam ad Cruciferos, ut eos ad accipiendam conditionem pacis à rege oblatam adducerent, profecti sunt. Cæterùm in comitijs Sendomiriensibus de cogitatione & apparatu belli nihil à nostris remissum est. Tametsi gerendi eius ratio non expediebatur, propterea quòd rex senio confectus, & caligantibus oculis munia belli per se ipse obire non poterat: & Lituanorū, Russorum, atq; Valachorum auxilia, cum eæ gentes partim proprijs ac domesticis bellis implicatę essent, partim à fide regis desciuissent, defutura erant. Itaq; tertia comitia armatorū ad diem sancti Ioannis baptistæ natalem Colum indici, & Boemorum hæreticorū auxilijs utendum esse, quamuis refragātibus episcopis, decretum est. Nec ita multo pòst, conuentu inter nostros atq; Cruciferos opera oratorū concilij de pace frustra instituto, cum Cruciferi quindecim dies ultra condictū expectati non uenirent, euocati Boemi à rege, duce Ciapcone præstò fuere: coniunctíq; cum maiorib. Polonis, quib. Sēdiuoius Ostrorogus iussu regis præerat, nouam Marchiam Cruciferorū imperio subiectā crudeliter uastarunt, duodecímq; oppida munita partim ui, partim per deditionē cæperunt: quæ quidem omnia direpta ac diruta sunt, Chossno, quam Teuthones Ernisbergam dixere, excepto: quod quoniam erat munitissimū, præsidio firmatū est, quo facilius omnis ea regio in fide regia contineretur. Per eosdem ferè dies Sigismundus dux Lituanorū, coadunatis magnis copijs, duodecim dies Liuoniam depopulatus est, & ingentē prædam inde asportauit. In Russia uerò, Risco siue Gregorius Kerdeius Nossum ducē Russum Suitrigellonis partiū, qui Luscū nō ita pridem interceperat, profligauit atq; cæpit. Vbi statuta armatorū comitiorū dies aduenit, frequens conuentus sciuit, ut rex in Polonia subsisteret. exercitui uerò uniuerso & summæ rerū præfectus est Nicolaus Michalouius, gente Roseus, castellanus & præfectus Cracouiensis. Huic rex dedit in mandatis, ut hostiles regiones longè latéq; uastaret: munitionum oppugnationib. abstineret. Retinuit aūt secum nōnullos de senatu graues & grandæuos uiros, cum quibus quacunq; de re ad se referretur, consultaret. Colo profectus Michalouius cum exercitu in Pomeraniam, nō diu mandatorū regiorū memor fuit. Iam maiores Poloni cū Boemis subacta omni noua Marchia, præter Lādisbergā oppidū, in Pomeraniam antecesserāt, & Choiniciam obsidebant: quoniam autem consultissimū uidebatur coniun-

Episcopi refragati, ne rex hæreticorum auxilijs uteretur. *Bellum Prußicum.* *Noua Marchia subacta à Polonis.* *Chossno oppidum à Polonis munitum præsidio.* *Liuonia à Lituanis uastata.* *Noßus dux uictus & captus à Kerdeio.* *Coli comitia armata.* *Nicolaus Michalouius dux exercitus Pol.* *Choinicia obseßa à Polonis.*

A coniunctis copijs rem gerere, eò duxit reliquum exercitum Michalouius: facileq; persuaderi sibi ab Ostrorogo passus est, ut cœptam Choniciæ obsidionem prosequeretur. Erat autem oppidum bene munitum, commeatu, præsidio, & omni apparatu belli instructissimum. Vbi in longius tempus obsidionem eius duci animaduersum est, institutus cuniculus, quo ex improuiso in oppidum irrumperetur. Verùm is non altè ductus, priusquam perduceretur, subsidente sabuloso solo obrutus est. Tentata deinde ui & impetu oppugnatio, exiccata fossa oppidum ambiente. Sed inde quoque multis uulneribus acceptis, re infecta discessum est: cum primi Boemi in tutum se recepissent. Iam difficiliore annona, propter multitudinem, & uias ab hostibus infestas, nostri utebantur, & ex pabuli inopia plurimos equos amittebant. Itaq; serò regiorum mandatorum recordati, cum totos duos menses in obsidione Choiniciæ casso labore consumpsissent, ea soluta, castra mouerunt, & in interiora Pomeraniæ populabundi progresi sunt: prætergresiq; nonnulla oppida, direpto Pelplinensi monasterio magnificentissimè ædificato & opulento, ad Tisciouiam siue Dersauiam peruenerunt. Prçcesserant & prætererant oppidũ Boemi, qui primas stationes seruabant, & loca metandis castris capiebãt. Poloni uerò quo minus in surburbana prędandi causa discurrerent, cohiberi à ducibus nequiuere. Erat in oppido ualidum hostiũ prçsidium. Nam ij quocunque admoturos esse nostros intelligebant, omnia præsidia ex propin-

Lues equorũ.

Pomerania uastatur.

Pelplinẽse monasterium direptum.

B quis munitionibus deducta noctu eò contrahebant. Id igitur præsidiũ occurrit nostris ad extrema suburbana: sed tamen quo minus ea incenderentur, prohibere non potuit. Itaq; latè uagante incendio, in oppidũ se hostes receperunt. Nec mora, aduerso ac uehementi uento flante, urbana quoq; ędificia flamma corripuit: nec ea restingui ullo cùm hostiũ ipsorum, tum ad extremum etiam nostrorũ conatu potuit. Sic oppidũ longè munitius & opulentius quàm Choinicia, quasi fortuito incendio conflagrauit: præda omnis, pręter eam quę in subterraneis cellis & fornicibus absconsa erat, igne corrupta: captiuorum supra decem millia fuisse dicũtur. Ex his quicunq; Boemici generis fuerunt, Ciapco reuertens, ut sibi condonarentur, impetrauit: traditos, grauiter, quod Teuthonibus contra Polonos eiusdem secum linguæ & originis militarẽt, corripuit, pyraq; ingenti extructa exussit. Eius exemplum secutus Ioannes Strassus Bialaciouius, piratas seu nauticos homines in ergastulo conclusos, quorum non exiguus numerus inter præsidia Cruciferorũ fuit, circumiecta palea & arida materia, succendit. Et effregerunt ij quidem ergastulum ligneum: sed cum effugere uellent, aduersis hastis à nostris excipiebantur, donec Michalouius superueniens cædem eorum repressit, ignem'que restinxit. Matronis uerò & puellis captiuis iustus honor habitus: adhibita'que publicè custodia, ne quid in eas contumeliose à quoquam fieret: facta'que diligenti conquisitione, ne qua priuatim à quopiam occuleretur, omnes ad Vistulam deductæ, traiectæ'que nauibus, liberè dimissæ sunt. Perhonorificum id fuit

Dersauia incẽsa.

Ciapconis acerbitas in Boemos.

Piratæ cõbusti.

Fœminis captiuis honor habitus à Polonis.

nostris

nostris apud ipsos etiam hostes, omnesq; eis omnia bona precari: suis A uerò, qui longè essent, fuissentq; in populanda Polonia disimiles, mala imprecari. Atq; utinam in templis, monasterijs, & rebus sacris nostri eadem abstinentia usi fuissent. Sed plus hic ualuit ira & dolor immanissimè direptorum à Cruciferis in Cuiauia templorum. Itaque Oliuense quoque monasterium paulo pòst direptum & incensum est. Inde ad Gdanum castra mota, quatriduoq; in conspectu eius urbis statiua habita: per quos dies omne id territorium peruastatum, munitio portus lignea disiecta. Equites cũ ad mare uenissent, lõgius in salũ atq; fluctus, ludibundi & gratulabundi sibi inuicẽ quòd mare infestis armis attigissent, procurrêre. Feruntur etiã Boemi marinã aquam haustam, lagunculis domũ deportasse. Peruastata satis usq; ad mare Pomerania reuertentes nostri alio itinere, Tucholiensem & Iasenecensem oram uastabant. Cum aũt apud Iaseneciam statiua haberent, de pace ab hostibus tractari cœptum est. Et Boemi iam præcesserant, ut se in Polonia reficerent. Dum colloquuntur inter se primores, pauci de nostris iuniores temerè impetum in arcem fecêre: eosq; prægressos exercitus omnis, cum esset sine imperio quasi dato signo secutus est. Capta momento arx, & direpta, & improbitate cuiusdam militis incensa est. Captiui ad unum omnes trucidati, furore militum, ob interfectum in oppugnatione Ioannem Leuinum Vilcinium, nemini parcente. Permolestè id factum, dum de pace agitur, tulere Cruciferi: sed nostris iniussu id suo, & tamen iure belli, neque pace, ne- B que inducijs adhuc constitutis, factum defendentibus, acceleratæ sunt induciæ trium mensium. Interim autem ad Cal. Decemb. ut in conuentu Brestensi de conditionibus pacis constitueretur. Captiui Cruciferorum nobiliores facta sponsione sistendi sese, si de pace non conuenisset, dimissi: tenuiores & gregarij uel commutati, uel binis florenis redempti. nostri munitiones in noua Marchia quæsitas retinuere: pacti nihil munire interim, nec reficere. Mirum autem est, tum demùm Cruciferos de pace & inducijs quàm diligentissimè egisse, cum nostri peruastata omni Pomerania, ita ut soli quatuordecim pagi inter lacus & paludes sibi intacti relinquerentur, domum reuerterẽt. His peractis, exercitus omnis accepta à Michalouio misione, suam quisque domum dilapsus est. Sed Boemorum primores Pysdros ad regem, ut erat ab eo præceptum, profecti, honorificè ab eo accepti & remunerati sunt. Neq; uerò labis quicquam tunc nostri ex eorum cõsuetudine contraxere, quin odisse magis eorum fœditatem & impietatem cognitam cœpere. Nouum etiam tunc fœdus Cazimirus dux Pomeraniæ Scecinensis cum rege icit, ueteri, quemadmodum credere par est, uiolato: quo recepit sub fide & honore suo unà cum primoribus suis, nullam opem se laturum esse Cruciferis aduersus Polonos: neq; passurum esse quenquam, qui contra eos arma sumpserit, per ditionem suam transire. Hoc fœdere icto, & Boemis dimissis, rex in Sendomiriensem tractum se recepit, fugiens pestem, quæ maiorem Po-

Oliuẽse monasterium incensum.

Poloni exercitus lætitia, quòd ad mare peruenissent.

Iasenecia arx capta & incensa.

Induciæ.

Poloni nõ corrupti consuetudine Boemorũ.

Fœdus cũ duce Pomeraniæ Scecinensis.

Pestis in maiore Polonia.

loniam

A Ioniam inuaſerat: qua quidem Ioannes Saffranecius epiſcopus Vuladiſlauienſis abſumptus, Vuladiſlaum Oporouium decanum Cracouienſem & procancellarium regni, rege ſuffragante, ſucceſſorem accepit. Cum autem rex eſſet Priſſouiæ, uenit ad eum Boemus quiſpiam ſacerdos hæreticus, à Chriſtanno aſtrologo, nuncians, ut mortem propè ſibi imminentem caueret. Id cum ille ſemotis arbitris ageret, Sbigneus epiſcopus Cracouienſis ueritus, ne quid de religione hæreticus ille regi ſuaderet, grauiter obiurgauit regem, quòd neminem de conſiliarijs ad audientiam Boemi adhibuiſſet. Et ſatiſfecit quidem rex Sbigneo, nihil Boemum neque de religione, neque de republica ſecum locutum eſſe: ſed tamen coactus eſt eum primo quoque tempore, inſtante Sbigneo, dimittere, propterea quòd ſpargebat is uulgò praua dogmata. Non multo autem pòſt cometes non obſcurus, plus quàm unum menſem pernox, face ad occidentem uerſa, apparuit: regiæ mortis, ut uulgò tunc creditum eſt, poſtea euentus comprobauit, prænuncius. Nepolomiciæ iam rex erat, quò comitia ad diem diui Martini epiſcopi memoriæ dicatum indixerat: eò uenit Helias Alexandri palatini Valachiæ defuncti filius à minore natu fratre Stephano dominatu paterno eiectus, regis opem implorans, & in fide clientela'que regis & filiorum eius ac Polonorum ſe fore ſemper ſolenni iureiurando recipiens. Conſecuta eſt eum & Stephani fratris legatio cum ſplendidis donis, Lenciciam uſq; regem ſequens: & poſtulans, ut ſibi magis quàm fratri omnibus inuiſo, rex faueret: fore & ipſum perpetuò in fide & clientela Polonorum, quemadmodum pater maiores'que ipſius fuiſſent. Offenſam autem à patre paulo ante mortem contractam, damna'que data Podolijs, ut ipſi rex condonaret. Habebat quidem Helias in matrimonio ſororem germanam Sophiæ reginæ: ſed tamen re in conſultationem ſenatus poſita, placuit, ut Stephanus, in quem ſtudia gentis inclinaſſent, dato iureiurando in uerba regis & regni Polonici, retineret Valachiam, tractum'que Sepinenſem cum Chocimo, Ceciuno, & Chmelouia munitionibus à rege iure ſempiterno reciperet. Heliæ uerò, quo magis Stephanus eius metu in officio contineretur, luculentæ poſſeſsiones à rege in Polonia datæ ſunt. Sed cum in his ille non acquieſceret, & ad recuperandum dominatum paternum aſpiraret, ex fuga retractus, Siradiæ deinceps ſub honeſta cuſtodia cum uxore & liberis uixit. Stephanus uerò, ſicut conuenerat, Sociauiæ ſolenne iuſiurandum legatis regijs exigentibus dedit: promiſit'que etiam ſe, cum iuſſus fuerit, in Ruſsiam uenturum, & iuſiurandum illud coràm repetiturum eſſe: & ut gratiam referret regi, non ita multo pòſt Tartaros in ditiones Polonicas excurſionem parantes repreſsit: Bratiſlauiam, quæ inſtaurata, ni fallor, erat, & Suitrigellonis præſidio tenebatur, interceptam regi reſtituit. Ex ijſdem comitijs miſsi ſunt proceres quidam in Cuiauiam ad conuentũ Breſtẽſem agendum cum Cruciferis. Verùm ex eo conuentu infecta pace, & iritatis

B

Prædictio mortis regiæ.

Cometes.

Comitia Nepolomiciæ.

Helias palat. Valachiæ iurat in uerba regis.

Pacta cum Stephano palatino conuenta.

Sepinenſis terra donata Valacho.

Heliæ palatini conditio.

Tartari fuſi & repreßi à Stephano Valachiæ palatino.

Bratiſlauia regi reſtituta.

Conuentus Polonorum Breste cum Cruciferis.
Consultatio de ratione belli.

iritatis animis, incertum qua de causa discessum est. Lenciciæ rex euentum illius conuentus expectabat: ubi rediere ad eum legati è conuentu, de bello agi cœptum: uisumq; est, non expectandam esse æstatem, sed quamprimùm immittendum in terras hostiles exercitum. Expeditiora fore omnia concretis glacie fluminibus atque lacubus, quibus abundat Prusia. Vna res difficultatem faciebat, quòd pecunia regi deerat in stipendium: & propè absuerat res à seditione superiore æstate apud Choiniciam, frémente uniuersa nobilitate contra proceres, quòd ij bellum extra fines Poloniæ sine stipendio decreuissent: receperántque illi nunquam id se deinceps admissuros esse. Inuentus tandem modus est eius difficultatis explicandæ, ut Palatini suæ quisque ditionis nobilitati de stipendo soluendo cauerent. Hæc ubi didicere Cruciferi, missis mox ad regem legatis, quas antea repudiarant conditiones, ultrò accepere, in duodecim annos pacti inducias. Adiectum, ut ad natalem Virginis matris diem sequenti anno apud Slonscum de pace perpetua tractaretur. Ibi tunc marsalcus Cruciferorum Liuoniensium ex pacto dimissus, siue adeò sponsione militari solutus: dimissus enim erat, cum de sistendo eo, quum rex iussisset, Suitrigello quoque cauisset: ac Theodoricus Buciatius præfectus Camenecensis pro eo receptus. Captus hic à Fedicone duce, Camenecensem agrum & suburbana uastante, cum paucitate prædatorum contempta, temerè in eos erupisset, & in paratas insidias incidisset, Magistro que Liuoniensi petenti à Suitrigellone, donatus erat. Neque enim quiescebat Suitrigello cum Rusis: sed cum ipse per se auxilia Tartarorum & Liuonum habens, Lituaniam, tum per Fediconem & Nossum duces Rusiam regiam æstate præterita Cruciferis incitantibus infestarat, illa occasione usus, quòd nostri Prusico bello distinebantur, & quòd is Sigismundum ducem Lituanorum inuisum iam esse plerisque Lituanis acceperat. Et sumpserat Sigismundus paulo antè supplicium capitis de Ioanne Moniuido palatino Trocensi, & Rumboudo summo marsalco Lituaniæ, authoribus conspirationis, quæ in eum comparata esse dicebatur. Itaque liberè tunc Suitrigello Lituaniam depopulatus est, Sigismundo habente quidem & ipso exercitum, sed non satis ei fidente, propter necessarios & propinquos interfectorum procerum: opportunis modò locis exercitum hostilem is carpebat. Itaque non multum operæprecij tunc fecit Suitrigello, nisi quòd Vilnam, Trocos & Lidam, oppida immunita exussit. Breste Rusicum per Fediconē & Nossum duces obsedit: nec difficulter eo potitus esset, propter commeatus inopiam, dubiamq; Russorum fidem, nisi Masouios arma iussu regis sumpsisse, & aduentare eò renunciatum esset. Tartaros quoq; magnis donis ad uastandam eam oram Rusiæ, quæ Sigismundo parebat, concitarat. Verùm ij cum aliquo usq; progressi, Sigismundum in clientela regis Polonorum esse accepissent, mutata statim sententia, in Kiouiēsem & Ciernechouiensem tractū, qui in Suitrigellonis ditione erat, populabundi excurrerunt. Insequens annus 1434

Fremitus nobilitatis Pol. apud Choiniciā.
De stipendio soluendo nobilitati cautio.
Induciæ 12 annorum cum Cruciferis.
Theodoricus Buciacius captus & liberatus.
Suitrigello infestus Lituaniæ & Rusiæ.
Sigismundus inuisus Lituanis.
Moniuidus & Rumboudus proceres Litua ni, læsæ maiestatis damnati.
Tartari à Suitrigellone euocati, ipsius ditionem uastant.

A Vuladislai regis morte insignis est. Ac initio quidem eius anni in Lituaniam is rogatu Sigismundi ducis profectus, Krincos peruenit. Inde uerò stabilito Sigismundi principatu, magnisq; muneribus ab eo acceptis, Corcinum, quę & Noua ciuitas dicitur, uenit: & comitia ibi per tempus quadragenarij ieiunij habuit. In quibus legati ad concilium Basileense designati sunt, qui & uniuersi regni personam ibi sustinerēt, & Sigismundi imperatoris, Cruciferorumq; obtrectationes & criminationes, quæ aduersus Vuladislaum regem iactabantur, refellerent, ac de uniuersa causa cum Cruciferis disceptarent. Fuerunt autem principes eius legationis, Sbigneus Cracouiensis, Stanislaus Posnaniensis episcopi, Ioannes Conespolius cancellarius regni, & Nicolaus Lassocius decanus Cracouiensis. Non putauit autem Sbigneus prætermittendam sibi occasionem castigandi regis, priusquā peregrè proficisceretur. Itaque in illo ipso consessu amplissimo grauissimis uerbis id egit, in hanc sententiam locutus: Non recusare se iniunctum legationis onus pro honore ac dignitate patriæ simul & regis; sed non posse tamen, quin regem quibusdam de rebus pro officio suo, priusquam proficiscatur, admoneat. Vereri enim se, ut eum reuertens è concilio superstitem reperiat, quippe qui tam grandis natu esset, & profligatis iam uiribus. Nescire etiam, quo'nam pacto plerasque Imperatoris & Cruciferorum criminationes in ipsum diluat. Nam & ipsum se, & alios plerosque omnes in illo consessu, animaduertere, in eo nonnulla reprehensione digna. Multas quidem in eo dignas bono principe uirtutes relucere: sed non carere eum & uitijs, quibus uirtutum illarum splendor obscuretur: qualia sint, quòd ipso uel iubente uel permittente multis per iniuriam, aut certè summo quodam iure, & nimis exacta & acerba interpretatione iuris bona adimantur: quòd oppressi à potentioribus non uindicentur: quòd calamitosorum hominum causæ non audiantur atque decidantur, ipso in profundam noctem prolixioribus cœnis indulgente, ac deinde magnam diei partem inerti somno absumente. In itineribus etiam pergrauem eum esse ecclesiasticis iuxtà ac equestribus hominibus, oppidanis'que & agricolis, propterea quòd aulicum suum comitatum à rapinis, stupris & iniurijs non cohibeat: subuectiones'que & procurationes præter ius & æquum acerbè, & pigneratione iumentorum exigi patiatur. Ad hæc monetæ cudendæ fœminis eum potestatem fecisse: eam uerò perleuem cudi, magno reipublicæ detrimento. Superstitiones uerò eius quasdam ex prisco dæmonum cultu retentas, quas ipse quoque non ignoret, reticere se, pudore præpeditum. Egisse se his de rebus plerisque omnibus cum ipso primùm quidem semotis arbitris: deinde paucos etiam arbitros adhibuisse: uerùm quando in eam usque diem nihil profecisset, in amplissimi consilij consessu id sibi facere necesse fuisse: ut quem Dei timor in officio non contineret, pudor hominum duntaxat cohiberet. Quod ni hæc quoque profutura essent, acerbioribus deinde medicamentis ad sanandum eum usurum esse; licere quidem sibi, non minus

Rex in Lituaniā profectus.

Comitia Corcini.

Legati ad conciliū Basileēse.

Sbigneus episcopus regem obiurgat.

Vuladislai uitia.

quàm alijs dissimulando, uel etiam assentando gratiam eius aucupari, sed memorem se esse officij sui, & nullo neq; metu, neq; gratia desertum esse stationem, in qua se Deus & rex ipse, & senatorem & episcopũ constituisset. Pluris se facere incolumitatem patriæ, quàm omnia quæ uulgò concupiscãtur: & pro magnis regis in se beneficijs, antiquiorem sibi esse eius salutem, quàm pręsentem & assentãdo quæsitam gratiam: quæ tamen certa & stabilis esse non soleat. Non poterat se diutius rex tenere, quin sermonẽ eius interrumperet, ira fremens atq; lachrymans: intemperanter eum & arroganter facere, qui cunctis alijs senatoribus cum archiepiscopo ipso primate & moderatore consilij tacentibus, unus tam acerbè in se inuehatur. Ibi assurgens cunctus senatus, eandem omnium esse sententiam, & illam episcopi Cracouiensis orationẽ, suam esse professus est. Quo audito rex accensus magis, è consilio sese proripuit, multa Sbigneo minitans. Verùm citò ad se reuersus, impensius Sbigneum postea coluit: & corrigere ea quæ ille reprehenderat, studuit. Albertus uerò archiepiscopus, etiam gratias egit Sbigneo, quòd maiore fiducia, quemadmodum diui Stanislai successore dignum erat, regis peccata corrigere aggressus esset. His ita actis, & conuentu soluto, rex Cracouiam profectus est, ut inde porrò in Russiam proficisceretur, iusiurandum à Stephano palatino Valachorũ promissum ipse coràm ritu solenni accepturus. Dum autem itineri se accingit, nunciatum est Fridericum quempiã Russum ducem exulem cum non contemnenda Boemorum manu arcem nouam prope Ciorstenum munire instituisse, unde in finitimos Polonos & Vngaros, latrocinium exerceret. Id ubi rex accepit, misso confestim aulico comitatu suo, manum illam dissipauit: deinde iter institutum ingressus, cum Grodecum (oppidi id nomen est in Russia) peruenisset, inter prandendum ualida febri correptus est: quam inde accidisse existimatum est, quòd nocte præcedenti, quæ præter tempus anni frigida fuit, in syluis diutius lusciniæ cantu sese de more oblectans, cœli intemperiem pertulisset. Vbi uitæ suæ finem adesse sensit, sacris mysterijs procurari se postulauit: offensas omnibus remisit, sibiq; uicissim ab omnibus remitti petiuit: testamentum cõdidit: si quid cuiquam per iniuriã abstulisset, reddi iussit. Filios proceribus pręsentibus atq; nobilitati commendauit: ac Vuladislaũ quidem diligentius, nam eum tenerius diligebat. Sbigneo uerò episcopo annulum nuptialem ab Heduigi regina, quo nihil charius ipse in omni uita sua habuerat, dono misit, ueniam superiorum omnium admissorũ ab eo petens, & animam suam liberosq; superstites ei commendans. Deinde pridie Cal. Iunias, septimodecimò die posteaquam ægrotare cœperat, animam exhalauit, cum regnasset annos duodequinquaginta, & tres ferè menses. Nam quantũ uixerit, non constat: Vitoudo quidem natu maior fuit. Tanta autem fuit liberalitate & munificentia, ut non modò fiscum exhauriret, uerùm etiam magnam partem regiarum possessionum etiam immerentibus, & maximè uenationum ac cæterarum uoluptatum suarum, quanquam non inhonestarum, asseclis & mini-

Senatus Polonici cõstantia.

Candor archiepiscopi Alberti.

Boemi profligati in finibus Vngariæ.

Grodecum oppidum.

Causa morbi.

Extrema acta Vuladislai regis.

Vuladislai Iagellonis mors.

Liberalitas siue prodigalitas Iagellonis.

A ministris dilargiretur, ac tota interdũ singulis hominibus donaret territoria: sic ut quodã tempore Martinus quintus pontif. max. prodigalitatem eius inhibendã sibi esse duceret, dato ad archiepiscopũ Leopoliensem mandato, ut donationes eius rescinderet. Arces & urbes neq; nouas condidit, & uetustas neglexit. Basilicas Chelmensem atq; Kiouiensem in Rusia instituit, & episcopis attribuit. Ex his ad Chelmensem Ioannem theologum sodalitij Dominicani extulit: & in gratiam eius Lublinensem tractũ omnem à Cracouiensi diœcesi abstrahere, & Chelmensi adiungere conatus est: perficere tamen id, constanter aduersante Sbigneo Cracouiensi episcopo, nequiuit. Monasterium quoq; preterea, quæ superius commemorauimus, Lublini diuæ Brigitæ nomine condidit: in Cazimiriensem uerò parœciã canonicos diui Augustini institutũ professos induxit: Gnesnense, Sendomiriẽse & Visliciense tẽpla Greca pictura decorauit. Venationũ sine ullo modo auidus fuit: interfectas feras maiores, & præsertim bisontes, in prelatos & canonicos, Academiæ'q; ac ciuitatis Cracouiẽsis præsides & magistratus partiri solitus: in peregrinos hospitalis & munificus. Nullũ quãuis exiguũ munus aspernabatur: nec eos qui donarãt, irremuneratos dimittebat. Aliquid petentibus à se, ferè dimidium eius quod petissent, largiebatur. Itaq; duplum petebant, qui simplum auferre cupiebant. Offensarũ immemor: ad supplicia de sontibus sumenda lentus: assentatoribus ac delatoribus aurem libenter accõmodabat: cultui diuino apprimè dedi-
B tus: ieiuniorũ diebus pane & aqua ferè utebatur. Superstitiones quasdam ab ineunte ætate imbibitas, ad extremum usq; retinuit: in quibus illa fuit, quòd quotidie priusquam prodiret in publicum, ter sese in gyrum uertebat, & stipulam ter confractam in terram abijciebat. Abstemius in omni uita sua, nec nisi aquæ potu usus: cæterùm cibi appetentissimus fuit, item'q; balnei, sic ut alternis diebus eo uteretur: nonnulli quotidie usum esse ferunt. Cultu corporis neglecto, neq; alijs quàm agnellinis pellibus, & laneis ferè uestibus usus. A malis abhorruit, ut ne odorem quidem eorum ferret. Statura fuit mediocri, facie oblonga, macra, & ad mentum contractiore: capite caluo, paruo & fastigiato: oculis nigris, paruis, & instabilibus: ceruice longa, uoce graui cita'que. Corpus eius magna pompa Cracouiam relatum, & intra mensem in basilica Cracouiensi magno procerum atq; nobilitatis concursu funus celebratum est. Extat eius sepulchrum in media ferè basilica ad dextrum latus, à Sigismundo rege nepote eius, paulo ante nostram memoriam magnificè instauratum. Ac de Iagellone quidem hæc nobis scripta sunto. Deinceps de Vuladislao, eius filio prosequemur.

Munitionũ negligentia.
Chelmensis & Kiouiensis episcopa instituta.
Lublinẽsem tractum Sbigneus ab episcopa Cracouien. auelli passus nõ est.
Lublinense monasterium.
Cazimiriæ canonici regulares.
Venationum studium.
Lenitas.
Ieiunia.
Superstitiones.
Victus.
Cultus corporis.
Effigies.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM,

LIBER XXI.

VVLADISLAVS TERTIVS REX.

Maiores Poloni cum Sbigneo episcopo Vuladislao regis defuncti filio regnũ decernũt.

A

AM Sbigneus cæteriꝗ legati ad concilium missi, Posnaniam peruenerant, cum de morte Vuladislai regis nunciatum est. Hoc igitur nuncio accepto, conueniunt mox Posnaniã frequentes proceres, & nobilitas maioris Poloniæ, rogatu Sbignei: initoꝗ consilio, ex eius sententia Vuladislao natu maiori defuncti regis filio regnum decernunt: eiꝗ solenni ritu inaugurando diem ad tertium Cal. Iulij statuunt: & ad Sigismundum magnum ducem Lituanorum, ut ad eam celebritatem uel ipse adesset, uel legationem mitteret, oratores mittunt. Molestè hoc maiorum Polonorum præiudicium minores tulere: sed tamen quia Sbigneus episcopus Cracouiẽsis, homo suarum partium, autor eius fuerat, & ex repub. esse maximè uidebatur, ne qua dissensio, neu qua mora in re tanta fieret, in eandem & ipsi sententiam decretum fecerunt: dies modò ad octauum Cal. Augusti prorogata est, quo maiore ac splendidiore pompa omnia fierent. Erant in equestri ordine duo nobiles, factiosi, ac turbulẽti iuuenes, Spitco Melstinius, ac Derslaus Rithuianius, Martini Lenciciẽsis palatini filius, agnatus Alberti archiepiscopi Gnesnensis. Quorum hic quidem ingentem thesaurum ab archiepiscopo magno patruo suo clàm paucis conscijs (inter quos ipse quoꝗ fuit) defossum, paulo antè effoderat, & Eufemiæ Boleslai ducis Masouiorũ filiæ insano amore captus, paruo tempore decoxerat: sed magnas tamen sibi prodigalitate sua clientelas cõpararat: ille uerò patris, palatini quondam Cracouiẽsis, & maiorum suorum opibus & imaginibus tumens, nullo neꝗ honore, neꝗ magistratu auctum se esse indignè ferebat. Cum igitur uterꝗ res nouare cuperet, & uterꝗ magnas post se iuuentutis cateruas traheret, conuentũ Opatouiæ ad tertium Idus Iulias, cõmunicato cum suis consilio, instituêre. Ibi omnium una erat sententia: malè tantum regnum puero committi, cuius ætate, & regina mater, superba mulier, & primores ad dominatum abusuri essent: aliter de repub. constitui oportere. Confirmabat autem id in primis Gouorcus Chrobranius, homo senex, multa ex ueteri memoria ad rem facientia commemorans. Reuerterat iam Sbigneus cum Conespolio cancellario, reuocatus ex itinere, reliquis duobus legatis institutum iter Basileam prosequentibus. Ab eo igitur Sophia regina, non ignara consiliorum Spitconis atꝗ Derslai, impetrauit, ut Opatouiam proficisceretur, turbulentaꝗ iuuenum consilia dissiparet. Non fuit gratus aduentus eius ijs qui conuenerant. Sed tamen ille singulari patientia usus, & in consilium admissus, graui & prudenti oratione plurimis persuasit, ut abiecto nouandarum rerum studio,

Minores Poloni ægrè, assentiuntur tamẽ maioribus.

Derslaus Rithuianius.

B

Spitco Melstinius.

Cõuenticulum Opatouiæ.

Gouorcus Chrobranius.

Sbigneus episcopus dißipat consilia iuuenum.

ne

A ne quid dissidij alienissimo tempore in Polonia exuscitarent, præsertim quòd res iam integra non esset, Vuladislao defuncti regis filio ante aliquot annos in comitijs summo omnium consensu rege iam designato. Ita conuentus ille re infecta, nequicquam frementibus seditionis authoribus, solutus est. Nec tamen ij quieuerunt, nacti plures sententiæ suæ adstipulatores. In quibus præcipui fuerunt Abraam Sbanscius iudex Posnaniensis conuentus, & Ioannes Strassus. Nam cum frequentes undique proceres ac equites Cracouiam ad præstitutã diem conuenissent, iniectus est ab ijs scrupulus, quòd dicerent, nouum & inusitatum esse, impuberi diadema imponi: in discrimen autem adduci libertatem & prærogatiuas equestris ordinis, magno labore & sanguine maiorum suorum partas, illa impuberis regis coronatione: neq; enim rectè ab impubere iusiurandũ dari posse. Quod si id in aliud tempus differatur, difficulter exactum iri ab eo qui iam rerum potitus sit. Verùm hic quoque scrupulus à maioribus natu exemptus est, producto à Sbigneo codice è basilica Cracouiensi, in quo effigies Cazimiri magni regis impubes depicta erat. De iureiurando autem regis, reiecta res ad pubertatem eius: interim autem placuit, ut Sophia mater, & primores sacri pariter & profani ordinis pro eo fideiuberent: nec eum prius ad gubernacula regni admitterent, quàm iusiurandum ritè præstitisset. Conquieturi iam turbatores illi uidebantur, cum in ipso coronationis articulo nouas conciuerunt turbas, uociferantes, ne sibi inui-

Abraam Sbanscius.

Ioannes Strassus.

Controuersia de coronatione & iuramento regis noui.

Factiosi turbas cient.

B tis paucorum conspiratione rex imponeretur. Inita denuò suffragia: nec ea tamen liberè ferri poterant, factiosis illis altercando tempus extrahentibus, ut præteriret dies, & interim ipsi plures de nobilitate ad se pertraherent: ij porrò quibus magis placebant quieta consilia, ut tædio diuturnæ moræ domos dilaberentur. Quod ubi à primoribus animaduersum est, Ioannes Olesnicius, cognomento Glouacius marsalcus, è senatusconsulto pronunciauit ad nobilitatem, ut quibus placeret Vuladislaum coronari, in dextram discederent: qui aliter sentirent, in læuam. Id ubi factum est, una uoce omnes Vuladislaum regem esse iusserunt. Melstinius uerò cum Sbanscio & Strasso, qui in editiorem locum contradicturi conscenderant, turpiter deturbati sunt. Non abstinuit tamen maledictis Melstinius, cùm in alios, tum in Marsalcum. Verùm ille rogatu procerum patienter ea tunc tulit, ne institutum negocium impediretur. Nec mora, coronatio regis in basilica ritu solenni peracta est, sole ad uesperum declinante: postridie in urbem descensum, ad recipiendum ab oppidanis & plebe iusiurandum. Nec tamen ascendit tunc rex in præparatum sibi in foro solium, contentione orta inter episcopos ac duces Masouiorum, quòd proximum regi locum utrique sibi uendicarent. Subsequentibus deinde diebus consultatum est à proceribus de ratione administrandæ reipublicæ. Multorum'que sententiæ in Ziemouitum ducem Masouiorum inclinabant, ut is gubernator regni esset. Erat enim uir bonus, & magno consilio. Sed uicit plurium sententia, metuentiũ ne is dominandi dul-

Vuladislaus tertius rex coronatus.

Episcoporũ et Masouiorũ ducum de loco cõtrouersia.

Ziemouitus dux Masouiorum.

cedine degustata, ambitione deprauatus, aliquid aduersus regẽ & rem-
pub. moliretur: & indignum uisum est, ad eum summam rerum Polo-

Prouisores instituti in Polonia.

nicarum deferre, qui in clientela Polonorum esset. Itaq; placuit, in sin-
gulis satrapijs siue palatinatibus singulos prouisores, in Cracouiensi
uerò propter monetariam officinam duos, ex ijs qui summis in repub.
honoribus non fungerentur, constitui, qui quæstores regiorum redi-
tuũ essent, & intra suos quisq; fines negocia publica regio nomine ad-
ministrarent. sed ne quid tamen noui in republ. nisi ex amplissimi con-
silij decreto statuerent: his quinquagenæ marcæ annuæ in sumptus cõ

Rußica & Podolica nobilitas exæquata cum Polonica.

Russorum onera.

stitutæ. Ibi etiam Rusica & Podolica nobilitas cum Polonica omni iu
re exæquata est à nouo rege, non sine murmure multorum, qui remitti
illa quoq; Rusis ægrè ferebant: quòd necesse eis fuit antiquitùs, quan-
docunque & quòcunq; rex iusserat, sine ullo stipendio ad bellum profi
cisci: ad arces muniendas & reficiendas operas mittere: de quolibet iu

Pericula Poloniæ impendentia.

gero culto duos auenæ, totidem'q; siliginis modios, & quaternos gros-
sos quotannis regi pendere. Verùm illud maximè permouit regem,
quòd à patre, senatum & illam exæquationem promissam eis esse con-
stabat. Incessit deinde cura consiliarijs constituendæ reipublicę atque
pacis. Multæ undique difficultates impendebant. Cum Cruciferis ad-
huc pendebant induciæ, necdum pax certa confecta erat. Sigismundus
quoq; imperator, ne quid ex inueterato in Polonos odio, uiolata'que
sępius cum Iagellone amicitia, contẽpta pueri ætate moueret, cauendũ

Nicolaus Cotificius.

Nobilitas contra ecclesiasticum ordinẽ fremit.

erat. Ad hęc Silesij post mortẽ regis finitimas sibi oras, Nicolao Cotifi
cio, cognomẽto Sestrenecio, duce latrocinijs infestabãt. Ne domi qui-
dem usquequaq; quietæ res erant, nouatoribus illis nobilitatẽ aduer-
sus ecclesiasticũ ordinem ob repressos conatus suos concitantibus, &
ius decimandi censuræ'que ecclesiasticæ, siue excommunicationis in
controuersiam reuocantibus. His de rebus omnibus in frequenti sena

Legatio Pol. ad Sigism. Imperatorem.

tu actum. Et ad Sigismundum quidem imperatorem missi legati, Co-
nespolius cancellarius, & Olesnicius marsalcus, quo ęquioribus cõdi
tionibus pacem conficerent, coniugium duarum filiarum Alberti du-

Sigismũdus tutelã Vuladislai regis expetiuit.

cis Austriorum generi imperatorij nouo regi, fratri'que eius petere
iussi sunt. Sed reiecta res ab Imperatore, ut prius dissidiorum causæ
conuentu instituto summouerentur, ei'que rei constituta dies ad Pen-
tecosten insequentis anni. Quòd autem tunc nihil impetratum est, in
causa fuit illud, quòd Imperator tutelam regis, & gubernationem re-
gni sperabat & ambiebat: legatos'que largitione & pollicitatione fru-
stra tentarat, ut eum sibi honorem publicè uel simulatè deferrent repu
diaturo honestius, quàm diuulgarat. In eam autem autem spem addu

Ioannes Gamratus.

Petrus Saffrenecius palatinus Cracouiensis.

Conuẽtus cum Cruciferis.

xisse eum ferebatur Ioannes Gamratus, pręcursor ante legatos missus,
qui cum his mandatis uenire legatos regios, à Petro Saffrenecio palati
no Cracouiensi ei nunciarat. Cum Cruciferis conuẽtus actus apud Ra
cianzum & Zlotoriã ad natalem diuæ Mariæ: sed utrinq; re infecta di
scessum, propterea quòd in expectatione erant Cruciferi, quónam mo
do succederet Liuoniensibus, qui Samagitiam & Lituaniam cum

Suitrigello-

A Suitrigellone tunc bello infestabant: & iam nostri discedentes Breste Cuiauiense peruenerant, cum eos commendator Osterrodensis consecutus est, de pace postulans. Fefellerat enim Cruciferos euentus Samagitici belli. Nam Liuonienses præda onusti è Samagitia reuertentes, in sylua quadam succisis arboribus impediti à Samagitis, & circumuenti, magnaq; strage profligati erant. Atque id nostri quoq; eo ipso puncto temporis, quo commendator aduenit, cognouerant. Prorogatus est tamen conuentus, & induciæ ad tertium Nonas Maias sequentis anni. Cum Silesijs quoque Benoini conuentus actus est, ipsis postulantibus, propterea quòd Cristinus Cozeglouius castellanus Sandecensis damna passus à prædonibus Silesijs, cum fœnore ipsis uicem reddebat, & Gliuiciam oppidum in Silesia interceperat. Renouata pax his conditionibus, ut Nicolaus Cotificius turbator pacis unà cum socijs suis utrinq; pelleretur: damna data acceptaq; inuicem ut compensarentur. Deinceps uerò si quod latrocinium ab alterutris in alteros patraretur, ad id armis persequendum ut præstò essent ij quoque ipsi, à quorum parte id extitisset: nec diu tamen hæc à Silesijs obseruata sunt ad ingenium redeuntibus. Podoliam uerò cum Suitrigello infestaret, ac Theodoricum siue Fedconē Nesuissensem ducē cœpisset, repressus est à nostris ducibus Vincentio Samotulio, & Michaele Buciacio: receptusq; & liberatus Fedco, Bratisslauiā & Cremeneciam regi dedidit, moxq; rursus concedente rege eas, quoad uiueret re-

Liuones profligati à Samagitis.

Induciæ prorogatæ.

Cristinus Cozeglouius ultus est Silesios, & Gliuiciam cœpit.

Pacta cum Silesijs.

Fedco dux captus.

B tinendas recepit, cum se unà cum posteris suis, Sbarassum, Viniciam, Chmelnicum & Socoliciam retenturis, in fide & clientela eius & Polonorum fore solenni iureiurando professus esset: promisissetq; non nisi iuratis in uerba regis atque regni præfecturas & custodiam illarum arcium se mandaturum esse. Porrò domi diutius res agitatæ inter sacrum & profanum ordinem, conuentumq; sæpius, neque tamen conuenire quicquam inter partes poterat, Melstinio, Sbanscio & Strasso omnia turbantibus. Temperatum tamen est à ui, metu interdicti ecclesiastici. Ad extremum pedetentim turba omnis conquieuit, compluribus ex ijs, qui signiferi erant illarum turbarum, iusto Dei iudicio, quemadmodum creditum est, intra breue tempus extinctis: cæteris uerò religione & metu perculsis. Illud autem in contentionem uenerat, quòd cupiebant profani ualere constitutionem Iaroslai archiepiscopi, qua sanciebatur, ut qui agri ex illo tempore coli cœpissent, ex ijs ne manipularis decima penderetur. Verùm ea constitutio per uim expressa esse ferebatur. Præterea, quem agrum quisq; eques agresti & adscriptitio depulso, per se ipse coleret, ut inde parochō suo decimā penderet, quamuis alij prius ea pendi solita esset. Sed neutrū extortū: illud modò concessum equiti, ut quoscunq; agros coleret, ex his canapale ne solueret, neq; conueheret suo curru decimā: neq; delectū in ea sacerdos haberet, nisi data opera uiciosum frumentū ab equite relinqueretur. Aliud quoq; equitū minoris Poloniæ intestinū inter ipsos disidiū mortuo Spitcone palatino Sēdomiriēsi, de cō-

Bratislauia & Cremenecia et reliquæ munitiones Podoliæ regi deditæ.

Aduersarij ordinis ecclesiastici extincti.

Causæ disidij inter ordines.

Nobilitati prorogatiuæ concessæ à sacerdotibus.

Constitutio de honoribus distribuendis.

ferendis honoribus in conuentu Visliciensi diuersis partium studijs A excitatum, sedatum est: cum esset constitutum, ut uacantes honores ijs qui essent gradu proximi cōferrentur. Itaq; Ioannes Cijzouius, qui castellanus Sendomiriensis erat, palatinus factus est. In eius uerò locū castellanus Lublinēsis suffectus, & sic alijs alij deinceps successerunt: Biecensem uerò castellaniam Clemens Strelcius, cognomento Vantropca, alter de prouisoribus Cracouiensis tractus, nobilitatis suffragijs adeptus est. Verùm hæc duo extrema insequēti ferè anno, qui fuit à Christo nato 1435 acta sunt. Cōuentus deinde rursus cum Cruciferis apud Breste Cuiauiense & Sluzouiā eodem planè, quo superiori anno, euentu actus est, Cruciferis itidem ex euentu Samagitici belli pendentibus, & nostrorum facilitate abutentibus, & ad octauum Idus Decembris conuentū & inducias prorogantibus. Inde Siradię comitia rex habuit.

1435 ann. Cōuentus cum Cruciferis irritus.

Heliæ Valachi fuga.

Ibi de dimittēdo Helia Valacho petitum ab eius fautoribus: nec tamē impetratum. Sed post paucos dies is, siue præfecti cōniuentia, siue custodum negligentia euasit, & miscere Valachiā ciuili bello adortus est.

Suitrigello & Liuones uicti à Polonis & Lituanis.

Autumno uerò Suitrigellonis exercitus cum auxiliaribus Cruciferis Liuoniensibus insigni strage in Lituania à Polonis, duce Iacobo Cobilanio in auxilium Sigismundo duci à rege missis, & Michaele Sigismūdi magni ducis filio, ad Vilcomiriā profligatus est: multi mortales capti, multi cæsi: multi Suentę fluuij undis, ubi commissum est pręliū, extincti. Ibi robur omne Liuoniensiū cum magistro & marsalco cōcidit.

Sigismūdi Roti fidefragi interitus.

Captus est in eo pręlio Sigismundus Rotus Silesius, is qui à Cęsare ad B Vitoudū proficiscens, à Ioāne Ciarnicouio captus, & sub militari sponsione dimissus, fidē fregerat: itemq; Coributhus, qui paulo antè è Boemia, ubi negligi iam se animaduerterat, per Prussiam cum auxiliaribus Boemis & Silesijs reuersus, cum Suitrigellone se coniunxerat. Vterq; in profluentem demersus: tametsi de Coributho fama uariat. Nam & ueneno in medicamentū infuso, à Sigismūdo duce extinctū esse, uulgatum est.

Coributhi mors.

Russi à Suitrigellone ad Sigismundū magnum ducē Lituan. defecerunt.

Suitrigello uerò cum paucis Russis effugit: sed ex eo tempore Smolenscum, Orsam, Poloscū, Vitepscū, & Russiā ferè omnem, uictoris fidem secutā, amisit. Miserat interim, dum hæc in Lituania gerūtur, Sigismundus Imperator legationē ad Vuladislaū regem, ut bellū inter cognatos duces dirimeret, non tam pacis cupidus, quàm quòd Suitrigellonis partibus, quē ipse uanis promissis ad id bellum cōcitarat, metueret. Ei legationi, priusquā de exitu belli Lituanici cognitū esset, responsum est: libenter id facturū fuisse regē, si integrū esset: uerùm credere eū, illos collatis signis iam ferro inter se decreuisse. Vtrilibet aūt cessisset uictoria, eum difficiliorem fore ad æquas conditiones pacis. Necdū legati discesserant, cū de uictoria Sigismūdi allatū est. Quo minus postea negocij fuit cum Cruciferis in cōficienda pace perpetua, cū ij fracti animis, duriores etiā cōditiones acciperent.

Sigismundi Imperatoris legatio ad Vuladislaum regem.

Vngarorū procerum cum Polonis cōuentus apud Kesmarcum.

Insequenti demum anno, ad Pentecostē proceres Vngarorū & Polonorū apud Kesmarcū cōuenerunt: sublatisq; dissidiorū causis, pacē inter reges suos fecerunt. Qua cōfecta, misit rursus Vuladislaus rex legationē ad Imperatorem, coniugiū

A coniugium neptium eius sibi fratriq; postulans. Nec ille abnuit, sed in aliud tempus, quo esset bellicis curis & negocijs Boemicis solutior, eam rem reiecit. Iam enim pertęsumerat Boemos proceres ciuesq; Pragenses malorũ, quæ ex dissidio domestico, ac Taboritarũ & Orphanorum licentia magis ac magis indies pullulabant. Inter quos desertores sacrificuli potissimùm prętextu religionis impotenter dominabantur, & in quos collibitum erat sæuiebant. Nam cum inter eos de religione & ritibus sacrorum non conueniret, utfit, ubi semel à legibus & institutis maiorum priuata paucorum temeritate discessum est, alij in alios leuem credulamq; multitudinem concitabant: ita ut plurimum sanguinis humani effunderetur, templa euerterentur, magistratus in urbibus & oppidis è profligatissimorum hominum libidine instituerentur ac destituerentur: quin ad supplicia quoq; raperentur: urbes deniq; & oppida diriperentur. Quæ cum explorata haberet Sigismundus, nihil curæ ac diligentiæ prætermittebat, quo eos, qui quietis & ocij cupidiores esse uidebantur, sibi & Ecclesię catholicæ reconciliaret. Ad quam rem conficiendam concilij Basileensis ope & authoritate usus est. Ac indultus quidem est eis à concilio promiscuus usus Eucharistiæ, sub speciebus panis & uini, ubi is iam inoleuisset: ea tamen lege, ne diuersum usum improbarẽt, neu se ab Ecclesia catholica in cęteris ritibus dogmatibusq; seiungerẽt. Quibus rebus ita transactis, publicè ab ea gente Sigismundus per hoc ipsum ferè tempus, quod persequimur, rex appellatus est: ingressusq; Boemiam, ad pacandas res animum intendit.

Pax redintegrata inter Vngaros & Polonos.

Boemorum incommoda ex dißidio religionis.

Sacrificulorũ impotens dominatus.

Sigismundi Imper. studiũ pacãdæ Boemiæ.

Cõmunio sub utraq; specie Boemis cõcessa à cõcilio Basileensi.

Sigismundus rex Boemorũ appellatus.

B Nec diu postea uixit. Neq; Vuladislaus, bis reiectus, urgere deinceps desiderium suum de uxore eo uiuente perrexit. Porrò inter Valachos fratres dissidiũ tunc rex per legatos cõposuit, partitus inter eos dominatũ, ita ut inferior & maritima ora, quam Bessarabiam uocant, in qua Bialogradũ arx est, & Kilia, Stephano: superior uerò, hoc est occidentalis, & Russis uicinior, cum Sociauia metropoli, Heliæ cederet. Qui quidem Helias incunctanter Leopolim ueniens, in uerba regis præsentis, & habitu regio pręsidẽtis unà cũ procerib. suę partis iurauit: uexilloq; ritu solẽni ad pedes regis abiecto, in fide & cliẽtela eius & omniũ deinceps regũ Poloniæ semper se fore, & cõtra quosuis hostes summa ope se ipsis affore ꝓfessus est. Quo facto, rex eũ subleuatũ exosculatus est: procerib. uerò Valachis dextrã dedit, tributũq; centũ equorũ totidẽ, siue ut uolũt alij, quadringẽtarũ purpurarũ, quadringẽtorũ boũ, ac ducẽtorũ curruũ Visonis siue Vsionis (piscis id prægãdis nomẽ est, cuius ferax est Danubius) in singulos annos imposuit. Quanquã pisces bouesq; muneris tantũ loco tũc ab eo regẽ accepisse, nõnulli prodiderũt: Sepinensem uerò tractũ, diplomaq; paternũ, quo is tractus Stephano donabatur, ex pacto ab eo recepit in cõpensationẽ damnorũ, quæ Alexãder pater eius in Colomeiensi & Sniatinẽsi præfecturis dederat. Tametsi eo demũ anno, quo Vuladislaus rex perijt, munitiones eius tractus Ioãni Cizouio castellano & præfecto Cracouiẽsi, & Petro Odrouãzo palatino & prefecto Russiæ à Marilia siue Maria uxore Helię &

Valachiæ diuisio.

Helias palatinus Valachiæ iurat in uerba regis Leopoli.

Valachorum tributum.

Vsio piscis.

Sepinensis tractus regi & regno restitutus.

præfe-

Haliciẽsis arx Valacho cõcessa ad tempus.

præfecto Chocimensi traditas esse reperio. Porrò Haliciensis arcis usum Heliæ, quoad uiueret, rex concessit. Cuius precibus adductus Ioannem Odrouanzum, Leopoliensem archiepiscopum esse post, Ioannem Ressouium paulo antè mortuum iussit: amoto Syluestro Sciechouio, qui iam paulo antè à collegio electus erat. Ostendebat & Stephanus, missa ad regem legatione cum amplissimis donis, & commemoratione studij meritorumq́ suorum erga ipsum recentium, simile iusiurandum se uelle dare, cum diu id prius facere distulisset: sed nescio cur siue ipse distulit, siue reiectus est: nisi fortè satis esse uisum est, quòd is Heliæ fratri palatino fidem suam Bialogrodi obstrinxit. Sed post quartum demum annum & ipse, & Helias frater iterum cum uniuerso senatu suo in uerba eiusdem regis iurarunt. Sub finem anni pax cum Cruciferis Prussiensibus & Liuoniensibus Breste Cuiauiensi facta est à rege: quo cautum est fide & iureiurando principum, inter cætera, ut fœdus Cruciferorum cum Suitrigellone esset irritum: episcopis & Ecclesijs Polonicis bona sua ac decimæ in ditione Cruciferorum saluæ ut essent atque liberæ: fructus præteritorum duorum annorum interuersi, ad Pascha proximum ut eis à Cruciferis restituerentur: episcopo Vuladislauiensi mille ducenti aurei pro domo Gdanensi diruta soluerentur: Nouam marchiam & Chosnum rex Cruciferis, ipsiq́ uicissim Nessouiam ac dimidium traiectum Vistulæ apud Toruniam regi redderent, & nouem millia florenorum & quingentos aureos numerarent: Iaseneciam retinerent: nec fraudi esset cuiquam, à suis dominis ad hostes defecisse: finium regundorum ratio certa præscripta. De controuersijs dirimendis conuenit, ut quotannis bini utrinq; delecti arbitri certo loco conuenirẽt: sed ita, ut Polonos magister, Prussienses rex ederet. Atq; hæc pacta conuenta noui reges, magistri, atq; duces intra annum uertentem à creatione sua, consiliarij uerò atq; subditi decimo quoq; anno solenni iureiurando coram legatis alterius partis approbarent: nobilitas atq; ciuitates cauerent sibi inuicem, non fore se dicto audientes dominis suis, si ij contra hæc pacta uenire uellent: idq; impunè fore, principes ipsi suis quisq; subditis intra certum tempus cauerent: quod quidem fecerunt postea. Fatalis autem annus ille fuit archiepiscopis. Nam & Albertus Iastrembecius Gnesnensis archiepiscopus eodem autumno uitam cum morte commutauit: cui collegiũ illius ecclesiæ Vincentiũ Cotum Dembenium, gente Doliuiũ, custodẽ Gnesnensem, & pædagogum regiũ, successorẽ dedit: nequicquam aduersantibus proceribus & curatoribus regijs, qui Vuladislaũ Vuladislauiẽsem episcopum, cum Sbigneus Cracouiẽsis renueret, sufficere Alberto uoluerant. Superiori autẽ anno Ioãnes Lubenius cognomẽto Slezus Premisliensis episcopus mortuus, Nicolaũ Chranstouiũ, gente Stregoniũ, regis & procerũ uoluntate, summoto Frãcisco Orecio decano Leopoliensi & canonico Premisliensi, qui à collegio electus erat, successorẽ accepit. Sequens annus nulla re memorabilis est, nisi quòd cũ Sigismũdo Lituanorũ principe de

Ioannes Odrouanzus archiepiscopus Leopoliensis.

Stephani pal. Valach. legatio ad regem.

Stephani palatini iusiurandum.

Pax Brestensis & pacta cum Cruciferis.

Vincẽtius Debenius archiepiscopus Gnesnensis.

Nicolaus Chrãstouius episcopus Præmisliensis.

cipe de

A cipe de Suitrigellone reconciliando per principes senatus, legatos à rege missos, frustra actum est. Commouerat enim Suitrigello regem senatumq; Polonicum ad misericordiam, supplici habitu aduenìens, & Luscum, quod adhuc retinuerat, regi tradens: quod non multo pòst rex Sigismundo repetenti ex fœdere tradidit, ea lege, ut eo mortuo in ditionem regis & Polonorū cū tota Volynia recideret. Dougerdus uerò cum creatus esset palatinus Vilnensis, iusiurandum dedit, se pòst Sigismundi magni ducis mortem, non nisi Vuladislao & successoribus eius regibus Polonorum, arcem Vilnensem traditurum esse. Insequenti anno, qui fuit 1438, non usq; adeò quietæ res fuere domi forisq;. Etenim Spitco Melstinius partim inueterato in Sbigneum episcopum, quòd conatibus suis ad nouandas res intentis obstitisset, odio, partim etiam nouo, quòd de hæresi Boemica exagitaretur, inflãmatus, bona eius Vsseuensia Melstino arci suæ propinqua, armata manu inuasit atq; diripuit: castellum interceptum præsidio muniuit. Citatus à rege uelut publicæ pacis turbator, in gratiam cum Sbigneo redijt, cum ei communium amicorum arbitrio satisfecisset: quæ tamen gratia diuturna non fuit. Ea uerò, nisi fallor, causa fuit utriusq; ordinis proceribus, ut in comitijs Corcinensibus mense Aprili habitis, sanctè se obstringerent, pro perduelle habituros, quisquis iudicia contemneret, armisq; priuato consilio sumptis ius suum persequeretur: & quisquis hæresim ullam profiteretur, aut profitentes defenderet. Vbi

B etiam minores Poloni frequentes constituerunt inter se prouisoribus siue curatoribus regijs deinceps nõ parêre, dominatus eorum pertæsi, siue adeò indignum esse rati, à paribus regi. Vixdum hoc malum conquieuerat, cum subitò aliud exortum est. Derslaus Rithuianius, auctus opibus & animo ex direptis facultatibus propatrui sui Alberti archiepiscopi superiori anno defuncti, ualidam peditum equitum'que manum coegit. Accitus'que ad regem, negauit se quicquam contra rempublicam moliri. Dimissus, nocte quadam ad Zatoriam duxit, & scalis admotis oppidum id cæpit, oppidanis nihil eiusmodi suspicantibus: deinde Osuencimensem tractum omnem in ditionem suam redigere adortus est, & magnum uicinis Silesiorum ducibus terrorem incussit: & iam Sigismundus Imperator, ac Vngarorum & Boemorum rex ætate, laboribus, morbo'que confectus obierat. Molestum tamen regi senatui'que fuit, quemadmodum scribit Dlugossus, uicinum & amicum principem, eam'que oram, quæ promptuarium quoddam est Cracouiæ, à suis uexari. Nec tamen reuocari se Derslaus à cœpto passus est, donec, dum incautius statiua habet, fusus fugatusq; à Silesijs, regi Zatoriam tradidit, acceptis ab eo mille marcis impendiorū nomine. Rex uerò non prius eam Venceslao Osuencimensium duci Cazimiri filio reddidit, donec is in fide & clientela regis Polonorum se unà cum Præmislo & Ioanne fratribus impuberibus fore deinceps solenni iureiurando spopondit, & Berualdum castellum infame latrocinijs ipsi concessit. Dederant autem ei rei causam duces ipsi Silesij,

Suitrigello supplex, non potuit tamẽ cum Sigismundo reduci in gratiam.

Luscũ regi reditũ, & ab eo traditũ Sigismũdo duci Lituanorum.

De Volynia pactum.

Vilnẽsis palatini iusiurandũ.

1438 ann.

Spitco Melstinius Vsseuense castellum episcopo intercepit.

Sbigneus Spitconi reconciliatus.

Comitia Corcini.

Constitutio cõtra persequentes armis ius suum et fautores hæreticorum.

Prouisores amoti à minoribus Polonis.

Derslaus Rithuianius Zatoriam intercepit.

Sigismundi Imperatoris mors.

Osuencimẽses duces in fide et clientela regis Pol.

Berualdũ accepit rex pro Zatoria.

Silesij Poloniā latrocinijs uexarunt.

Silesij, qui cum latè propagati patrimonia sua in tenues portiones diduxissent, necꝫ commodè & pro dignitate inde sustentare sese possent, rapto uiuere neutiquam turpe aut ignominiosum ducebant: & cùm aliàs in mercatores, uiatoresq́ꝫ grassabantur, tum post pacē haud multo antè cum Polonis factam, Velunense territorium nouo latrocinio infestarant: quanquam non impunè. Nam reuertentes à Laurentio Zaremba, cæteraq́ꝫ Velunensi nobilitate præda omni exuti, trepidè domos dilapsi sunt. Sic ergo tunc Vuladislaus Silesios ultus est. Quo fit, ut minus molestè factum illud Rithuianij tulisse uideatur. Boemi cum deinde bellum exarsit, necꝫ spacio temporis diuturnum, necꝫ exitu funestum. Cuius hæc fuit causa. Sigismundus Imperator moriens, cum animaduertisset Barbaram uxorem suam, de regno magis, quàm de uita sua sollicitam, cum primoribus Boemorum clandestina consilia conferre, Albertum generum suum, ducem Austriorum, Vngaris & Boemis proceribus diligenter commendauit: Barbara, quæ regna illa ad Vuladislaum regem Polonorum dotalia afferre, quàm filiam reginam uidere malebat, capta Znoimæ, & cum funere mariti in Vngariam ducta est. Necꝫ satis constat, an ita Sigismundus ipse iusserit. Post Sigismūdi mortem nihilo minus Boemi in duas factiones diuisi, partim Albertum, quem Vngari iam sibi regem creauerant & coronarant, partim Cazimirum Vuladislai regis fratrem ad regnum inuitarunt. Acceptauit delatum regnum Cazimirus, magna & saniore senatus Polonici parte nequicquam dissuadente: cæterùm iunioribus & prouisoribus siue curatoribus regni, compendij sui causa, quemadmodum creditum est, in primis suadentibus. Itaqꝫ missi in Boemiam ad adeundam possessionem regni, nomine Cazimiri Sendiuoius Ostrorogus Posnaniensis, & Ioannes Tencinius Sendomiriensis, palatini, cum non contemnendis copijs, uel ut habet Bonfinius, cum duobus tantum millibus equitum, pacato agmine per Silesiam iter fecerunt. Cum his sese non exiguus Boemorum numerus coniunxit, ita ut ad quatuordecim millia essent in eo exercitu: uastabatq́ꝫ is aduersariorum agros. Præuerterat eos Pragam Albertus, iamq́ꝫ solenni ritu diadema susceperat. Quin coegerat etiam longè ualidiorem exercitum cùm de Boemis & Vngaris, tum ex omni ferè Germania. Cum eo igitur, monitu suorum obuiam hostibus prodijt. Cazimiriani ne iniquo loco cum longè potentiori hoste pugnare cogerentur, ad Thaborum oppidum fossis & carris castra communiunt. Nec Albertus castra oppugnare ausus, non longè & ipse castra sua metatus est. Crebris excursionibus & leuibus certaminibus haud leuia utrinqꝫ damna accepta. Cum autē Cazimiriani, quo tutiores essent ab ictibus bombardarum, quibus acriter petebantur, in oppidum se recepissent, dimisit Albertus exercitum. Nam difficili & ipse pabulatione atqꝫ annona iam utebatur, & perdifficilis erat oppidi operibus præsidioq́ꝫ permuniti oppugnatio. Cazimiriani quoqꝫ, nullo operæprecio facto, numis exhausti, & amissis equis Boemia excesserunt. Verùm id priusquam Vuladis-

Laurētius Zaremba Silesios ultus.

Barbara imperatrix capta.

Albertus rex Vngarorum.

Cazimirus Iagellonis filius à Boemis ad regnum uocatus, senatu Polonico improbāte.

Polonorū expeditio in Boemiam.

Albertus rex Boemorum.

Poloni re infecta Boemia excesserunt.

A Vuladislaus rex factum resciret, quoniam de periculo eorum certior factus erat, nihil deterritus minaci legatione Alberti, Poloniā omnem ad bellū Boemicū exciuit: & qua proximus patebat aditus Cracouia proficiscenti, in Silesiā cum infesto minorū Polonorū exercitu ingressus, longè latecꝫ eam uastauit. Idem ab altera parte maiores Poloni in inferiore Silesia fecere. Causæ autem uexandæ Silesiæ hæ fuerunt, quòd Silesij partes Alberti sequebātur, & quòd latrocinijs Poloniam infestare non intermittebant: ad hæc adulterina moneta cudenda & importanda, non parum incommodi Poloniæ afferebant. Itacꝫ ui metucꝫ adacti, Venceslaus Opauiensium & Ratiboriensium, Boleslaus Glogouiensium & Oppoliensium, Bernardus item & Ioannes & Nicolaus Oppoliensium Silesiorum duces, & nobilitas Bregensis, fœdus cum Vuladislao & Cazimiro icerunt, Cazimirumcꝫ electum regem Boemorum approbarunt, pollicentes tum demum se in uerba eius iuraturos esse, ubi is diademate à Boemis redimitus esset: de falsa quocꝫ moneta inhibenda receperunt. Osuencimensium uerò duces, Venceslaus, Præmislus & Ioannes, primi omnium spoponderunt, se contra Cazimirum nemini affuturos esse. Quòd si aliorum Silesiorum uoluntates in eum inclinarent, se in uerba eius iuraturos esse. Hæc tunc acta in Silesia. Inde uerò in Boemiam rex progredi, & suis opem ferre parabat. Sed cum de statu rerum Boemicarum apud Opauiam è palatino Sendomiriensi, è Boemia reuertente, cognouisset, exercitum dimisit,

Vuladislai regis expeditio in Silesiam.

Silesiorum pacta cum rege Polonorum & fratre eius Cazimiro.

B domumcꝫ redijt. Non fuerunt in ea expeditione Rusi & Podolij, clade domestica, quam insignem eius æstatis initio à Tartaris acceperant, impediti: ne qua maiore etiam absentes obruerentur, ueriti. Excurrerant enim Tartari populabundi in Podoliam, ingentemcꝫ prędam abigebant. Recedentes eos cum Podolij ualida manu facta persequerentur, in limosam quandam paludē ex metu recipere se coegerunt: ignaricꝫ locorum, adactis equis impetum in eos fecerunt. Stabant contrà instructi Tartari æquiori loco, eminuscꝫ imbrem sagittarū in nostros, cum cœno conflictantes, iaculabantur. Ibi ancipiti malo perculsi primi, extremis, ut retrocederent, sibicꝫ explicandi sese ex illa difficultate locum darent, significabant. At illi actum esse de suis rati, in fugam se prorsus coniecerunt. Nec Tartari occasioni defuerunt. Obtritis enim primis, cæteros auersos obstinatè persecuti, magna strage profligarūt, neminem uiuum seruantes. Ibi pleracꝫ omnis nobilitas & firmamentum Rusiæ cum Michaele Buciacio præfecto Podoliæ concidit, ita ut crebris deinceps excursionibus Tartari omnem illam regionem abscꝫ metu peruastarent. Non est autem prætereundum egregium fortis uiri facinus, tolerantiæcꝫ exemplum singulare, Ioannes Vulodicus, gente Sulimæus, multis uulneribus confectus, cum inter cadauera iacens à uictoribus despoliaretur, ita compressit uitalem spiritum, ut cum barbarus caligas de pedibus eius non sine uulnere rescinderet, digitumcꝫ cum annulo præcideret, tamen nullam doloris atcꝫ sensus significationem edidit, & incredibili patientia uitam seruauit. Vidisse

Tartari Podoliam uastarūt, & Podolios profligarunt.

Michael Buciacius à Tartaris interfectus.

Ioannis Vulodici patientia.

eum se postea cum illis notis, Dlugossus memorat. Per illud tempus Albertus rex Cæsar à Germanis principibus appellatus est: quem honorem uix, ac non nisi assentientibus Vngaris, quibus promiserat se eum non esse suscepturum, suscepit. Barbara uerò socrus cum ei cunctas possesiones, quas dotales in Vngaria Boemiáq; habebat, concessisset, ac duodenûm millium aureorum pensionem anniuersariam ab eo accepisset, dimissa ab eo, ex Vngaria in Poloniam commigrauit: & à Vuladislao rege perhumanè atq; honorificè accepta, Sendomiriensem arcem cum præfectura & omnibus emolumentis ad utendum fruendum, & habitandum, quoad uiueret, accepit. In Boemia tamen eam nequiter, libidinose, sine ulla religione & spe futuræ uitæ reliquum ętatis exegisse, uitáq; defunctam, in arce Pragensi in sepulchris regum solenni pompa à Georgio Podiebracio gubernatore conditam esse, Vngaricarum & Boemicarum rerum scriptores memorię prodidere. Eodem anno confirmatum est Vuladislao regnum in comitijs Petricouiensibus, mense Decembri habitis: amotíq; ab administratione curatores siue prouisores, cum rex iam quintum decimum annum (qui apud nos finiendæ tutelæ legitimus est) attigisset, ac iusiurandum solenne dedisset. Sigismundo magno duci Lituanorum, renouanti pacta conuenta cum Iagellone & Polonis, stabilitus principatus regio diplomate. Monetæ probandæ qui præessent in singulis ciuitatibus, designati: Valde enim iactabatur numus. Verùm non diu id decretum ualuit, præterquàm in minore Polonia & Rusia. De pace deinde inter Cęsarem & regem agi cœptum. Non conueniebat tunc inter Eugenium papam & concilium Basileense. Ille enim concilium Ferrariam reuocabat: quò iam Ioannes Palæologus Imperator, & Iosephus patriarcha Constantinopolitanus cum compluribus Græcis episcopis ea ipsa de causa appulerant: concilium uerò pontificatum Eugenio abrogauerat, & alium pontificem creabat. Et concilium tamen & pontifex per oratores de pace inter Cæsarem & regem Polonorum componenda diligenter egerunt: quo commodius sublato inter hos principes bello, Græcis atq; Vngaris subueniretur. Vtrisq; enim grauis erat rex Turcarum Amurathes: Transalpinensem Valachiam uectigalem sibi fecerat: ac per illud ipsum tempus Rasciam & Serbiam uectigales regum Vngarorum ditiones affligebat: Singidunum siue Sinderouiam, uel Smiderouiam, quemadmodum nostrates uocant, urbem in ripa Danubij non multo infra Bielogradum, quam Nandor Albam appellant, sitam, obsidebat & oppugnabat: nec succurrere socijs Cæsar cõmodè poterat, Polonico bello distentus. Non abhorrebat igitur is à pace. Ac ne Poloni quidem: iam enim refrixerant studia Boemorum in Cazimirũ: Silesij uerò Alberto marchione Brandenburgensi duce accepto à Cæsare, crebris populationibus, quemadmodũ scribit Aeneas Syluius & Dubrauius, Poloniam uexabant: siue adeò, ut uult Bonfinius, uexare parabant. Itaq; ex illis ipsis comitijs Petricouiensibus quatuor de primoribus Polonis legati missi ad Cæsarem Vuratislauiam,

Albertus Cæsar.
Barbara Sigismundi Imp. uxor in Polonia Sendomiriensi præfectura à rege donata est.
Barbaræ imperatricis nequitia.
Comitia Petricouiæ.
Prouisores abrogati.
Tutelæ finiendæ tempus legitimũ apud Polonos.
Iusiurandum regis.
Lituanorũ cũ Polonis pacta renouata.
Monetæ probãdæ magistri.
Conciliũ Ferrariam ab Eugenio reuocatum.
Græci uenere ad concilium.
Basileense conciliũ Eugenio pontificatũ abrogauit.
Oratores Eugenij & Basil. concilij ad Cæsarem & Polonos.
Rascia & Serbia à Turcis afflictæ.
Smiderouia obsessa.
Silesij Poloniã infestant.
Polonorum legatio ad Albertum Cæsarem.

A uiam, quò is uenerat è Boemia, multis hinc inde iactatis, eò rem perducebant, ut potestas fieret Boemis denuò, quem uellent, regẽ creandi. Id eo lubẽtius faciebant nostri, quòd Cęsar secretò pollicitus esse dicebat archiepiscopo principi legationis Polonicæ, daturũ se Cazimiro Boemiã in dotẽ cũ filia natu minore. Nec tamẽ de pace cõuenire ibi potuit, uariante Cęsare cõditiones pacis, Teuthonũ qorundã cõsilio & maleuolẽtia. Nã ipse uir bonus erat, & pacis amãs. Discedẽtes aũt legati infecta pace, precibus legatorũ Pontificis atq; concilij ægrè reuocati sunt. Namysłouiæ denuò tentatũ de conditionibus pacis: neq; ibi tamen ea cõuenit: inducię modò quadrimestres, per quas cõmodius pax cõficeretur, cõstitutæ. Atq; id anni millesimi quadringẽtesimi noni principio actum est. Quo quidem anno pax foris fuit, domi turbæ quædã, siue nouandarum in religione rerum studio, siue ecclesiastici ordinis odio & inuidia, siue utroq; excitatæ, paucorum supplicio sedatæ sunt. Corcinum ex composito, quemadmodum uult Dlugossus, indicta erant comitia post Pascha. Et iam rex, peragrata maiore Polonia, & parte Rusiæ, eò uenerat: conueniebant & proceres, cum Spitco Melstinius, facta clàm non contemnenda manu equitum asseclarum, agrestibusq; suis armatis, apud Piascum maiorem pagum suæ ditionis haud longè à Corcino, in oppidum improuisus irrupit: & impetu facto in diuersoria Vuladislai Vuladislauiensis episcopi, & Nicolai Lasocij decani Cracouiensis, summo mane, quiescentibus adhuc omnibus, ea B diripuit. Idemq; de monasterio fecit, cum ibi Ioannem Conespolium cancellarium, & Ioannem Olesnicium marsalcum, qui ibi diuerterant, non inuenisset: commodum enim sese subduxerant, præmoniti à quibusdam Spitconis socijs, quòd eum infensum ipsis esse nouerant: quippe qui conatibus eius antea restitissent. His patratis, ex oppido suos eduxit: & eregionè oppidi, ubi Nida restagnans Vistulæ miscetur, castra curribus & fossis munire cœpit. Sed priusquam ea perficeret, coadunati omnes qui circum regem erant, impetum in exercitum eius Hincia Rogouio, ac Dobeslao Sciecocinio, inermes ferè in armatum fecerunt: commissoq; prælio, cum Spitconem ipsum inter primos pugnam cientem interfecissent, facilè cæteros in fugam egerunt. Nec multum ibi sanguinis fusum est: parci enim rex agrestibus, qui inuiti dominum secuti erant, iusserat. Non pauci tamen in Nidam fluuium, quem à tergo habebant compulsi, submersi sunt. In Spitconem palpitantem adhuc iudicium institutum: damnatusq; perduellionis, triduo nudus & inhumatus in publico iacuit. Rapstinũ arx eius in ditionem regiam redacta: Melstinũ uerò uxori eius deprecanti cõcessum. Quin & iudicium decretumq; suum rex proceribus supplicantibus, ne quid factum eius posteris obesset, clementer abrogauit, quòd is amentia deliquisse diceretur. In Sbigneum uerò episcopũ conatus illos suos maximè intendisse Spitco existimatus est, partim propter litẽ quandã priuatã ex affinitate ortã: partim etiã, quòd diris deuotus, & senatu abstinere iussus erat ab eo propter hæresim. Sed uim eius Sbigneus præmonitus,

Induciæ Polonorum cum Cæsare.

1439 ann.

Comitia Corcini.

Spitco Melstinius turbat comitia.

Spitco Melstinius interfectus, & perduellionis damnatus.

Rapstinũ arx Spitconi adempta.

Spitco cur Sbigneo fuerit infensus.

nitus, ad comitia non ueniendo, declinauit. Vulgò etiam creditum est, A quemadmodum Dlugossus memorat, suasu & instinctu Sophiæ reginæ Spitconem facinus illud aggressum esse: sed in quem, aut quam ob rem id illa intenderit, coniectura assequi non possum. Non minores in maiore Polonia per idem tempus motus erãt, Abraamo Sbanscio concitante: fauebat & hic Boemorum sectæ, Boemosq; sacerdotes hæreticos domi suæ alebat, per quos uirus in populum spargeret: Orthodoxis uerò sacerdotibus, & episcopo Posnaniẽsi Stanislao Ciolco ita infestus fuerat, ut is Cracouiam commigrare cogeretur. Eo uerò defuncto, & Andrea Bninio successore ei dato, magis etiam insaniebat Abraamus. Et perculit quidem eum anathemate Andreas episcopus: sed cum ea uia nihil proficeret, ui coercere nouatores adortus est. Coactos enim nongentos amplius equites de propinquis & clentibus suis ad Sbansinum arcem duxit, dediq; sibi quinq; Boemos sacerdotes coegit: quos instaurato Posnaniæ iudicio publicè cremauit. Nec multo pòst Abraamus ipse mœrore, ira & pudore cõfectus perijt. Sic incendium illud pestilens haud leuiter iam gliscens in maiore Polonia, uirtute episcopi restinctum est. Habuit autem hic Andreas in episcopa competitorem Nicolaum Lasocium decanum Cracouiensem: quem bona pars collegij Posnaniensis elegerat, & rex Eugenio pontifici max. commendarat: sed tamen Andream prætulit pontifex infensus Lasocio, quòd legatus regio nomine in Basileensi concilio, cum ibi de abrogando ipsi pontificatu ageretur, fuisset. Hoc anno Stanislao Paulouio episcopo B Plocensi mortuo, Paulus Gizicius scholasticus Cracouiensis & canonicus Plocensis successit, cõfirmatus à Vincentio archiepiscopo Gnesnensi, propterea quòd de Eugenij pontificis max. à concilio deiecti authoritate dubitabatur. Eodem anno magna pars Cracouiæ gemino incendio cõflagrauit. Superiori uerò Nicolaus Seraphinus præfectus salis, & nonnulli alij de senatu urbis ob importatam adulterinam monetam populari inuidia penè deflagrarunt: quod ni conspirationem hominum subodorati, in arcem properè fugissent, cæsi essent tumultu & concursu populi. Gliscentem seditionem Sbigneus episcopus repressit, coniectis reis senatoribus in carcerem, & post aliquot septimanas desidente ira hominum, dimissis. Ad Pentecosten eiusdem anni actum de pace inter proceres Polonos & Vngaros, neque tamen regibus ipsis absentibus quicquam confectum: reiecta res ad congressum ipsorum regum: qui antequam contingeret, Albertus Cæsar ab expeditione, quam in Turcas nullo operæprecio instituerat, reuertens, dysenteria ex immoderato esu peponum contracta, uitam finiuit. Post cuius mortem Vngari recta secum ratione perpendentes, in quantis essent periculis Turcico bello implicati, communicato cum defuncti Cæsaris & regis sui uxore Elizabetha consilio, ad Vuladislaum regem Polonorum regnum unà cum ipsius Elizabethę coniugio detulerunt. Tametsi prægnans tunc erat Elizabetha: sed necq; certum erat, marem'ne paritura esset, neque tutum, maturam regno ætatem pueri expectare.

Abraam Sbanscius fautor hæreticorum.

Stanislaus episcopus Posnaniensis cessit Sbanscio.

Andreas Bninius episcopus Posnaniensis Sbansinũ adortus armis propter hæreticos.

Nicolaus Lasocius electus Posnan. sed nõ confirmatus.

Paulus Gizicius episcopus Plocen. ab Archiepiscopo cõfirmatus.

Cracouiæ incẽdium.

Cracouiæ tumultus contra senatum.

Cõuentus Vngarorum cum Polonis.

Alberti Cæsaris mors.

Vngari Vuladislaum regem Pol. ad regnũ uocant.

A pectare. Missi publicè ad acciendum Vuladislaum è Polonia, Ioannes Signiensis episcopus: Matco siue Mathias Taloncius, Dalmatiæ & Croatiæ præfectus, quem Banum illi uocant: Emericus Marcellus, magister curiæ regiæ: Ioannes Perenæus maior, & Ladislaus Palocius: mense Februario insequentis anni cum splendido comitatu & legatis ciuitatum Cracouiam uenerunt, & postulata totius Vngariæ Vuladislao regi exposuerunt. Re in consultationem senatus posita, uariabant sententiæ senatorum, dissuadentibus multis, difficultatemq́ue duorum amplissimorum regnorum administrandorum, & Turcici belli magnitudinem exaggerantibus: alijs contrà rem splendoris & gloriæ plenam nequaquam repudiandam esse censentibus, neque prodendam barbaris cum florentissimo regno salutem & amplitudinem reipublicæ Christianæ, quæ illo quasi firmissimo quodam propugnaculo niteretur: & præstabilius autē consultiusq́ue esse, Polonos Vngarorum armis atque periculo contra Trurcarū uim sese tueri: quàm illis proditis, & illo quasi intermedio pariete sublato, per se ipsos omnem maximi ac difficilimi belli molem sustinere. Pronior in eam partem erat Vuladislai animus, ut regno suo paterno contentus esse uellet, cùm propter illas, quas paulo antè exposuimus causas, tum quòd adolescens prouectæ mulieris coniugium fastidiebat. Sed tamen cessit plurium diuersum suadentium sententiæ, & Vngarorum precibus. Et aderat fortè Amurathis Turcarum domini siue imperatoris legatio, quæ uiuente B adhuc Alberto Cæsare missa, fœdus & amicitiam tyranni, pecuniamq́ue & centum millium armatorum auxilia Vuladislao contra Albertum deferebat. De conditionibus deinde cum Vngaris tractatum: Conueniebat iam legatis, totius conuentus Vngarici & reginæ mandata disertè proferentibus, ut si Elizabetha regina ex Alberto Cæsare masculum posthumum peperisset, eum Vuladislau ad Boemorū regnum adipiscendum adiuuaret, Vngaricum ipse ad posteros suos transmitteret: quòd si nullos mares liberos relinqueret, tum demum ut Alberti posthumus in Vngaria ipsi succederet. Hæc dum ita constituuntur, interim aduolat ex Vngaria ueredarius cum literis ad legatos, quibus scriptum erat, ut re infecta redirent, eo quòd regina filium peperisset. Verùm non putabant id legati ex dignitate suæ gentis fore: & habebant etiam in eum euentum diserta mandata, ut etiamsi regina marem peperisset, nihilominus Vuladislao regnum deferrent. Abiecerat eo nuncio rex omnem de suscipiendo eo regno cogitationem: sed tamen uictus est legatorum perseuerantia. Tum demum Turcarum legationi, quæ aliquot menses Cracouiæ expectarat, responsum à rege datum est, Regnum sibi ab Vngaris delatum esse: quòd si Amurathes amicitiam suam expeteret, Vngariam ne infestaret, socijs & clientibus Vngarorum Rascijs redderet quæ ademisset. Nam is post expugnatam Smiderouiam, alias etiam quasdam Rasciorum munitiones partim uiuente, partim defuncto iam Alberto cæperat. His ita confectis, legati Vngarorum, duobus ad deducendum regem relictis, cæteri in

Oratores Vngarorum in Poloniam.

Consultatio senatus Pol. de regno Vngarorum.

Turcarū legatio ad Vuladislaum regem.

Pacta Vuladislai regis cum Vngaris.

Vngari oratores reuocantur è Polonia.

Ladislaus posthumus Alberti Cæsaris filius.

Turcicæ legationi respōsum à rege datum.

Vngariam reuerterunt: ac Perenæus quidem apud Sarissam arcem suæ ditionis regem uenientem hospitio accepturus substitit: Mathias uerò & Emericus ad reginam, dolorem & iram dissimulantem, contenderunt: eiusq; iussu comprehensi, & in uincula cum omni comitatu suo coniecti sunt. Id ubi Sendiuoius Ostrorogus palatinus Posnaniensis, & Ioannes Conespolius cancellarius Poloniæ, qui legati à Vuladislao ad reginam missi erant, accepere, omissa, Simonis Agriensis episcopi suasu, legatione, in Poloniam reuerterunt. Scinduntur in duas partes Vngari, dum alij reginæ, alij Vuladislao student. Nihil tamen hæc Vuladislaum mouebant, ut mutaret sententiam. Quin aliud quoque longè maius impedimentum fortuna ei obiecit. Nam per eos dies, quibus iter adornabat in Vngariam, nuncium accepit è Lituania, Sigismundum ducem Lituanorum auarè & crudeliter dominantem, conspiratione Iuani siue Ioannis Rusi ducis Ciartoriensis, & aliorum quorundam Russorum & Lituanorum procerum, apud Trocos interfectum esse, permultorumq;, maximè Samagitarum studia in Michaelem filium eius inclinare; Suitrigellonem uerò Luscum proditione rursus in potestatem suam redegisse: magnos etiam thesauros Sigismundus reliquerat, eosq; Ioannes interfector unà cum Trocensi arce occuparat. Sic autem is Sigismundum ex insidijs adortus esse fertur. Vrsam habebat Sigismundus cicurem, quam ad mensam & ad cubiculum familiariter admittebat. Ea siue non uenerat illo eunte cubitum, siue de more emissa exiuerat, & à coniuratis alicubi conclusa erat. Eius igitur unguium scalptura ad ostium cubiculi assimulata, coniurati intromissi, ducem nihil tale suspicantem trucidarunt. Desiderabant nonnulli de primoribus Lituanis regis præsentiam, & res ipsa flagitabat. Nihil tamen is de sua in Vngariam profectione mutabat, ne leuitate quadam aut metu & angustia animi cœpto destitisse uideretur. Cazimiro uerò fratri recipiendæ, pacandæ & gubernandæ suo nomine Lituaniæ negotium dedit. Ingressurum autem iter post medium Aprilem, ingens aquarum inundatio, soluta tunc primùm niue & glacie, remorata est. Asperrima enim præterita hyems fuerat, magnaq; niuium uis ante medium Nouembrem delapsa, ad illud usq; tempus durarat. Neque uerò bene superiore æstate fruges prouenerant, ita ut hominibus uulgò folijs atque tenerioribus frondibus arborum, & radicibus herbarum uesci necesse esset. Pecudes uerò & iumenta, uetustis tuguriorum stramentis detractis, ægrè sustentata: indeque magna uis morbi passim grassabatur. Cuncta hæc agminatim concurrentia, ominosa uulgò habita, regem tamen minimè commouerunt. Itaque institutum iter adornans, in minore quidem Polonia & Russia Ioannē Cizouiū castellanum Cracouiensem, in maiore uerò Albertum Malsciū palatinum Lenciciensem uicarios pro se reliquit: præfectos Cracouiēsem, Posnaniēsem & Podoliēsem nescio qua de causa mutauit: & in Cracouiēsi quidē præfectura illū ipsum Cizouiū Ioāni Pilecio, in Posnaniēsi Creslaum Curosuancium Stanislao Ostroro-

Vngari oratores ab Elizabetha regina capti.
Poloni oratores ad reginā.
Vngarorum diuersa studia.
Sigismundus dux Lituanorum à suis interfectus.
Luscū à Suitrigellone interceptum.
Trocensis arx à duce Ciartoriēsi occupata.
Cazimirū fratrē rex Lituaniæ pro se præficit.
Inundatio.
Aduersa omnia regi in Vngariam iter paranti.
Hyems aspera.
Fames.
Pestis.
Gubernatores Poloniæ.
Præfecti primarij mutati.

A Ostrorogo, in Camenecensi uerò Theodoricum Buciacium Petro Polaco suffecit: porrò Scepusium Sbigneo episcopo Cracouiensi, ut inde debitum pro argento cęlato signato'que, cuius non modicum pondus ab eo mutuatus erat, sibi deduceret, commendauit: Boleslao duci Masouiorum præcepit, ne Drohicinensem tractum, quem post interfectũ Sigismundum Lituanorum ducem, ex fœdere uetusto, sed ab ipso Sigismundo renouato, occuparat, cuiquam concederet. His peractis, & rebus omnino Polonicis pro tempore constitutis, cum magnificentissimo apparatu, & comitatu nobilitatis Polonę splendidissimo, & iusti exercitus speciem præ se ferente, in Vngariam profectus est: præmissoq; Simone Rosgonio episcopo Agriensi, Vincentio Samotulio castellano Medirecensi, Ioanne Sennenio, & Andrea Tencinio, Budam in potestatem suam redegit. Quod quidem percommodè accidit: paulo pòst enim Vlricus comes Ciliæ, reginæ Elizabethæ propinquus, cum quingentis equitibus eandem ob causam à regina missus uenit: sed cum cognouisset à Polonis arcem & urbem teneri, ad reginam se uacuus recepit. Illa uerò certior facta de omnibus, filium suum Ladislaum nondum quadrimestrem, sublato de Alba regali diademate diui Stephani, à Dionysio Zecho cardinali & archiepiscopo Strigoniensi, præsentibus & assentientibus Benedicto Iaurinensi episcopo, Vlrico comite Ciliensi, Ladislao Gara ærarij præfecto, Nicolao Fristacio, Stephano Rosgonio, & Thoma Zecho fratre archiepiscopi, coronari curauit.

Scepusium Sbigneo episcopo commendatũ.

Drohicinensis tractus Lituanis ademptus à Masouijs.

Vuladislai profectio in Vngariam.

Buda redacta in potestatem Vuladislai.

Ladislaus posthumus infans coronatur ab Vngaris.

B Posteaquam Budam uenit Vuladislaus, magnaq; nobilitatis & procerum (in quibus & archiepiscopus Strigoniensis, & Ladislaus Gara fide publica accepta fuere) multitudo ad eum conuenit, huiusmodi concionem per interpretem habuisse fertur. *Alium ego, proceres & uiri Vngari, alium longè quàm uideo, regni huius statum me reperturum esse speraui. Credebam enim summo omnium ordinum hominum'que consensu me accitum esse, ut uobis uolentibus imperarem, Turcarum'que arma ab Vngaria depellerem. Itaque omissis rebus Lituanicis, quæ meam præsentiam nunc maximè requirebant, desiderio uestro, & precibus legatorum uestrorum satisfeci, & meum ad uos aduentum maturaui. At nunc aduenienti alia se mihi rerum facies offert. Non idem est sensus omnium: diuersa studia: habet inter uos non paucos nec obscuros fautores Alberti filius posthumus, & iam ab his diademate redimitus est. Quid hinc aliud, quàm ciuile bellum inter uos propediem expectandum est? Eius ego uobis author causa'que esse nolo, Vngari. Abundè regno paterno contentus sum. Vos, me nihil obstante, quouis modo commodis uestris, & quieti, saluti'que publicæ diligenter etiam atque etiam prospicite: mei uerò nullam ducite rationem.* Hæc elocuto rege, secedunt in consilium Vngari, admirantes regis modestiam, & excelsum animum. Deinde Laurentius Hedreuarus palatinus Vngariæ ex omnium sententia gratias regi egit, quòd patris clarissimi & optimi regis uestigijs insistens, religionem Christianã defendere in primis studeret,

Archiepiscopus Strigon. et Ladislaus Gara fide publica ad Vuladislaũ uenere.

Vuladislai regis oratio ad Vngaros.

Responsum ab Vngaris Vuladislao datum.

quemadmodum ille progagare studuisset, plurisq; publicam salutem, A quàm suam amplitudinem faceret: deinde orauit eum, ut susceptum semel summa omnium cum lætitia & spe optima regnum ne repudiaret. Non falli eum, quòd crediderit, publico omnium ordinum consensu id ad se delatum esse: permanere autem illum consensum, optima atque etiam necessaria ratione nixum. Paucos siue muliebri consilio seductos, siue dominandi alieno nomine cupidos, cum regina mutasse sententiam, & alienissimum ab illo tempore de infante coronãdo consilium iniuisse: sed eorum conatibus improbis se cunctos usque ad sanguinem obstaturos esse. Ne quam uerò ei dubitationem relinqueret, statim cuncti in uerba eius iurarunt, orsi ab Dionysio archiepiscopo: sublatumq; de more gentis in humeros Vuladislaum, acclamante populo, regem renunciarunt. Vissegradum deinde itum est, ubi asseruari solebat diadema, quod diui Stephani ferebatur: uerùm id regina inde clàm omnibus surripuerat. Quare parum abfuit, quin Ladislaus Gara Banus, præfectus eius arcis & ærarij, tumultu populi cõcerperetur. Captus quidẽ est: sed mox regis beneficio liberatus, cum is in Poloniam statim rediturum se esse minaretur, ni sibi Ladislaus, qui fidem suam secutus eò uenisset, cõdonaretur. Decretũ aũt est, ut Vissegradensis arcis præfecturã deinceps nõ nisi Polonus obtineret. Itaq; Vincentio Samotulio Medirecensi castellano tunc ea mandata est. Regi uerò diadema de caluaria S. Stephani detractũ ad XVI Cal. Augusti solenni ritu apud Albam regiã ab archiepiscopo Strigoniẽsi impositũ. Accidit per B eos dies facinus memorabile. Vngarus quispiã obscuræ sortis, indicauit magnam auri uim ab Elizabetha regina sibi oblatam esse, ut Vuladislaum regem ferro, uel ueneno de medio tolleret. Id siue uerum fuit indicium, siue ementitũ spe maioris muneris, Vuladislaus irremuneratum prætermisit atque dissimulauit, ne quam Elizabethæ infamiam suscepti sceleris inirureret: Vngari uerò indicem ignitis forcipibus immaniter dilaniatum dissecuerunt. Coronatione ritè peracta, rex Polonos proceres, qui se in Vngariam deduxerant, dimisit. Ex his Sbigneus episcopus nouo Cardinalis prasbyteri honore tam ab Eugenio pontifice max. quàm ab Amadeo Allobroge, quem conciliũ Basileense, amoto Eugenio suffecerat, & Felicem quartum appellarat, auctus, Cracouiam reuertens, magna omnium gratulatione exceptus est. Tametsi in itinere apud Keuessum oppidum in Vngaria non multum abfuit à periculo, iurgio & prælio inter oppidanos & familiam eius concitato. Nemo tamẽ de comitatu eius cæsus est, uulnerati complures. Oppidani uerò multorum sanguine & nece, dimidijq; oppidi conflagratione, excitati temerè tumultus pœnas luerunt. Conuentum deinde minores Poloni bis apud Corcinum egerũt, & auxilia quinq; millium equitum regi in Vngariam decreuerunt: in eorũ uerò stipendia ut agricolę duodenos grossos in iugera penderent: sculteti & equites, qui nullos haberent adscriptitios, octonos & quadragenos, quæ marca apud nos dicitur. Cæterùm qui equites per se ipsi eam militiã obire uellent, ut & ipsi &

Vuladislaus ab Vngaris rex renunciatur & attollitur.

Ladislai Garæ periculum.

Vuladislai fides.

Vissegradensis præfectura Vincentio Samotulio mandata.

Vuladislai coronatio.

Regis clementia, & Vngarorũ ira in proditorem.

Sbigneus Cardinalis designatus.

Amadeus dux à concilio Basiliensi pontifex max. creatus.

Sbignei periculum apud Keuessum.

Conuentus minorum Polonorum Corcini.

Iugerale tributum decretum regi in subsidiũ minoribus Polonis.

A &adscriptitij eorum ab omni pensione immunes essent. Fuit aũt necessarium id subsidium, propterea quòd Vngari apertius iam factiones alere cœperant, & partim regi, partim reginæ studebant. Et firmiores erant reginæ partes in superiore Vngaria, Austriæ & Morauiæ finitima: cuius ciuitates pleræque omnes à Teuthonibus habitatæ, non contemnendo externi militis mercenarij præsidio, duce Ioanne Iscra Boemo, in fide reginæ continebantur: ab his aduersariorum agri uexabantur, munitiones etiam partim expugnabantur, partim per proditionẽ intercipiebantur. Ab altera quoq; parte Ladislaus Gara, malè referens regi liberatori suo gratiam, temerato unà cum archiepiscopo Strigoniensi iureiurãdo, multos in reginæ partes potentia & authoritate sua pertraxerat, & ualidum exercitum contraxerat. Contra eum rex, non expectatis Polonorum auxilijs, aulicum suum comitatũ Vngaris & Polonis constantem, & quos ad manus habuit Vngaros uoluntarios, Nicolao Fristacio, siue Vilachio, ut habent alij, qui à regina ad regem defecerat, & Ioanne Huniade ducibus misit: & certam sibi uictoriã pollicentem, insigni strage profligauit. Ladislaus tamen ipse fuga euasit: sed non ita multo pòst à Friderico Cæsare, qui Alberto patrueli à Germanis principibus successor datus erat, captus, septuaginta milibus florenorum se redemit, cum reginam secutus in Austriã uenisset. Captiuos autem omnes rex liberaliter dimisit. Qua clementia parmagnam apud Vngaros gratiam inijt: Slauoniamq; & Croatiam, misso illuc Nicolao B Lasocio decano Cracouiensi legato, sine armis recepit. Fristacium uerò & Huniadem amplissimis muneribus affecit. Et illum quidẽ Croatiæ Banum, hunc uerò Transyluaniæ Voieuodam siue palatinum fecit: deinde uerò etiam Themessiensi & Seuerinensi præfectura auxit. Inde primum Ioannis Huniadis, quem & Coruinum, à uico in quo natus est, appellauere quidam, nomen celebre esse cœpit: cum is antè clarus non fuisset, matre Græca, patre autem Valacho natus. Nonnulli eum à Sigismundo Cæsare genitum esse existimarunt. Ab eo quidem Huniadum arcem in extrema Transyluaniæ ora conditum est, & inde cognomen ipse accepit. Deinde uerò cum nauiter rẽ gereret, Turcasq; Vngariam infestantes aliquoties magnis cladibus affecisset, etiam magister Vngaricæ militiæ factus est à Vuladislao. Dum ita dissident inter se Vngari, ne Boemi quidem quieti fuere. Edictis enim Pragã noui regis creandi causa comitijs, cum interim Elizabetha Alberti Cæsaris uxor peperisset, ac de nato hærede regni Boemos illustri legatione admonuisset, alij bene meritorum de se regum Alberti filium, Sigismundi nepotem, Ioannis pronepotem, prætereundum non esse censebant: alij ineptam regno administrando ætatem pueri, intestinaque dissidia causati, ad Albertum Bauarorum ducem regnum deferebant: quorum sententia uincebat. Sed Albertus molem turbulenti regni auersatus, & à Friderico Cæsare, ne Ladislao posthumo paternum regnum præriperet, præmonitus, non accepit oblatum regnum. Ad Fridericum Cæsarem deinde itum est, ut is regnum uel ipse susciperet, uel

Mared.
Vngarorum fluxa fides.
Ioannes Iscra.
Ladislaus Gara cum archiepiscopo Strigoniensi deficiũt à Vuladislao.
Nicolaus Fristacius.
Ladislaus Gara fusus fugatusq; & à Cæsare captus.
Fridericus tertius Cæsar.
Slauonia & Croatia in potestatem Vuladislai redacta.
Ioannis Huniadis genus, honores, & res gestæ.
Boemorũ dissidium in creando rege.
Albertus Bauarus regnũ Boemicũ repudiauit.
Fridericus Cæsar & regnum & administrationẽ Boemiæ recusauit.

uel pro tutore duntaxat cognati infantis, quoad ille adolescat, administraret. Vtrumque negauit: quòd neq; eum, quem omni ratione defensum ire debeat, iniuria afficere sibi conueniret, neque tam negociosum pauperq; regnum alieno nomine gerere uellet. Ad Ladislaum potius Boemi hæreditarium regnum deferrent, & gubernatores ipsi sibi legerent, penes quos foret summa rerum, quoad rex adolesceret. Fecere iussa Boemi: designatoq; rege Ladislao, ad Meinardum & Ptasconem primores summam administrandi regni detulerunt: quorum hic erat hæreticus, ille rectè de religione sentiebat. Nec tamen cessabant domestica latrocinia. Non multo pòst extincto Ptascone, conspiratione idem sentientium Georgius Podiebradius prætextu administrationis dominatum arripuit: Pragam gentis metropolim & Meinardum gubernatorem in potestatem suam redegit. Nec multo pòst Meinardus extremum clausit diem non sine ueneni suspicione: uires sumpsere hæretici authore Rochezana pseudarchiepiscopo. Hæc de Boemicis rebus obiter hic modò commemorasse suffecerit. Dum ita res turbantur in Boemia & Vngaria, Cazimirus regis frater cum plerisq; primoribus minorum Polonorum, & ducibus Masouiorum Cazimiro & Boleslao, accepta de ærario regio pecunia, splendido comitatu pro gubernatore in Lituaniam profectus, Vilnæ dux magnus à Lituanis renũciatus est, nequicquam reclamantibus Polonis, & fœdera, regisq; aduersam uoluntatem testantibus. Sed plus ualuit apud Lituanos præsens metus. Verebãtur enim, ne, si uicarius modò ducis esset Cazimirus, Michael Sigismundi cæsi filius, Samagitarum & aliorum fautorum suorum ope principatum arriperet, pœnas'que mortis paternæ à se expeteret. Quin apud Russos iam noui motus extiterant: & Smolenscia plebs in primis tumultuata, sumptis armis præfectos suos cum nobilitate profligarat & eiecerat, arcem in potestatem suam redegerat, & Georgium Mescislauiensium ducem, dominum sibi adsciuerat. Sed Cazimirus nouus dux cum subitario exercitu, exusto oppido, ingenti'que cæde hominum edita, arcem recuperauit. Hæc igitur causa siue prætextus fuit Lituanis, creandi sibi magni ducis præter sententiam regis, & contra pacta cõuenta cum Polonis. Petiuit tamen à rege postea per legatos diligenter Cazimirus, ut factum Lituanorũ approbaret: sed non modò non impetrauit, uerùm etiam uehementius eum iritauit, quòd neque exemplum regi placebat, & Michaelem Cazimirus patrimonio omni exuerat: & Bielscum, Melnicum, ac Drohicinum cum omni eo tractu Boleslao Masouiorum duci eripiebat. Nam Boleslaus eas munitiones auo suo Ioanni ab Iagellone rege olim donatas, sed à Vitoudo deinde ereptas, post Sigismundi demum obitum ex pacto occuparat. Insequens annus nihil ferè memorabile habet, nisi quòd minorum, ac deinde maiorum etiam Polonorum & Russorum auxilia partim ex mercenarijs militibus, partim ex uoluntarijs collecta, ducibus Ioanne Tencinio palatino Cracouiẽsi, Ioanne Olessnicio castellano Sendomiriensi, Petro Odrouanzo palatino Rusiæ, Gregorio siue Riscone

Kerdeio

Ladislaus posthumus rex Boem. designatus.

Meinardus & Ptasco gubernatores Boemiæ.

Georgius Podiebradius dominatum apud Boemos arripuit.

Cazimirus magnus dux à Lituanis creatus est.

Smolenscij res nouantes à Cazimiro cohibẽtur.

Michael Sigismundi ducis filius, patrimonio spoliatus à Cazimiro.

Bielscum, Melnicum, ac Drohicinum Cazimirus Masouijs eripit.

Poloni auxilia mittunt regi in Vngariam.

A Kerdeio palatino Podoliæ, Ioanne Sennenio præfecto Sendomirienſi, Derslao Rithuianio, Laurentio Zaremba caſtellano Siradienſi, Nicolao Scora iudice Poſnanienſis regionis, & nonnullis alijs uiris nobilibus, in Vngariam, nequicquam prohibente Iſcra, ad regem uenerũt. Quorum opera, ductu Tencinij in ea quidem parte, quæ Auſtriæ finitima eſt, ſuperiores ferè partes regis fuerunt, Poſonienſis arx obſidione liberata: aliæ munitiones, quæ reginæ præſidijs tenebantur, partim per uim, partim per deditionem extrema adhuc hyeme receptæ ſunt: Vlricus comes Ciliæ captus. In ea uerò ora, quæ ad Poloniam uergit, diuerſa fortuna regis fuit, ita ut ab obſidione Caſſouiæ, re infecta, diſcedere Poloni cogerentur, Keſmarcum amitterent: Scepuſienſem etiã oram, quæ in ditione Polonorum eſt, & à Sbigneo epiſcopo tunc tenebatur, Iſcra infeſtaret, & Podolinetiam obſideret. Nec tamen eò rex arma conuertere ab Vngaris permiſſus eſt, ſiue propter graſſantem peſtem: ſiue quòd ij uererentur, ne pertæſus tam negocioſi ac turbulenti regni, in Poloniam, propinquitate loci inuitatus, ſeſe ſubduceret. Peſtem tamen ita is contempſit, ut quamuis plurimi paſsim repentè conciderent, & in intimum quoq; cubiculum eius contagio morbi peruaderet, nihilo tamen minus uerſaretur in publico, regia'que obiret munia. Apud Partſouiã uerò Poloni proceres cum Lituanis conuentum egêre: fruſtra'q; Lituanis rem inficiantibus, concordiam inter Cazimirum regis fratrem, & Boleslaum Maſouiorum ducem, & Michaelem B Sigiſmundi ducis filium tentarunt. Per quod tempus Moſchorũ dux, adiunctis ſibi Tartaris Caſanenſibus, excurſionem fecit in Lituaniam, Veſmenſem'q; tractum ferro & igni depopulatus eſt: quem ut ulciſcerentur Lituani, ipſi quoq; uiciſsim ditionem eius longè lateq; uaſtarunt, & ingentem prædam abegerunt, Moſchos'q; ſe inſecutos commiſſo prælio fuderunt, Cazimiro interim Smolenſci euentum belli expectante. Sequenti anno maiores Poloni facta manu Sileſiam finitimã depopulati ſunt: ac duo caſtella, Gorzouum & Cecerinum expugnarunt & incenderunt, ulti crebra Sileſiorum latrocinia. Vexatum eſt tamen poſtea nihilominus territorium Velunenſe à Vuratislauienſibus, duce Haſenemero, ſiue Zaiezo Auſtrio: Vieruſſouum'q; oppidũ cum caſtello incenſum, ac dominus eius Vierus captus. Podoliam uerò atque Ruſsiam Leopolim uſque ingentia Tartarorum examina impunè ferro igni'que uaſtarunt, & infinitam penè captiuorũ multitudinem, cæteram'que prædam abegerunt. Reuertentes, Vindica Glinianorum præfectus cum parua manu inſecutus, magna ſtrage afflixit, multos'q; captiuos liberauit: ſed ad extremum hoſtium multitudine circumfuſus, honeſtiſsimam cum ſuis omnibus mortem oppetijt. Rex ubi de excurſione Tartarorum nuncium accepit, Polonos & Ruſſos proceres profuſe magis quàm liberaliter, nõ modò pecunia de reditibus Polonicis proueniẽte, uerum etiam cenſibus, poſſeſsionibus, ac totis præfecturis, præter leges Polonorum, ſiue donatis, ſiue hypothecæ nomine addictis, atque etiam alienis bonis perperàm per imprudentiam attri-

Diuerſa fortuna regis Vuladislai in Vngaria.

Peſtẽ Vuladiſlaus contẽpſit.

Polonorũ conuentus cum Lituanis irritus.

Moſchicum bellum.

1442 ann. Sileſia uexata à Polonis. Velunenſes uexati à Vuratislauienſibus.

Tartari uaſtarunt Podoliam & Ruſsiam. Vindica.

Clades Ruſſorum. Vuladislai regis profuſa liberalitas.

Petrus Odrouanzus captus in Vngaria.

attributis, remuneratos dimisit. Ex his Petrus Odrouanzus palatinus A Russiæ, & præfectus Leopoliensis, cum suis Russis properè reuertẽs, cum Agriæ à Simone episcopo lautè acceptus esset, à Boemis, qui Cassouiæ erant in præsidio, summo diluculo duce Telepho in oppidũ improuiso irruentibus, captus est, currusq́ eius direpti: sed Boemos cum præda raptim sese recipientes, consecuti nostri pariter cum comitatu episcopi, ad internecionem penè ceciderũt, suaq́ omnia præter ipsum Odrouanzum recuperarunt. Nam eum Telephus in arcem quandam propinquam præmiserat: sed eum tamen præfectus arcis Iacobus Zuder regi condonauit: defectionisq́ suæ impunitatem, placato rege eo munere, impetrauit. Pauci hostium uiui in potestatem nostrorum uenêre: inter quos fuit ipse Telephus. Hi omnes Simoni episcopo traditi, non multo pôst ab eo, icto cum Iscra fœdere, & affinitate firmato dimissi sunt. Sub idem ferè tempus, Nicolaus Ciaica Brozouecię, & Nicolaus Comorouius Podolinetæ in Scepusio præfecti, cum parua manu noctu Aperiassum oppidum, quod modico Iscræ præsidio tenebatur, admotis scalis ingressi, raptim direptum incenderunt: quo properè cognito, Iscra cum expeditis equitibus eos abeuntes insecutus, facilè fusis, uel cæsis, uel captis paucis, qui cum ducibus hostem à longè conspectum temerè expectarant, prædam ferè omnem recepit, Ciaicam & Comorouium duces cæpit: & ad Brozoueciam admotis castris, altera arce siue fortuito incendio, siue subiecto à quopiam igni exusta, altera per deditionẽ potitus est. Quocirca subsidiarias aliquot cohortes Sbigneus cardinalis ad tenendum Scepusium mittere ex Polonia coactus est. B Aestatis huius initio duo legati pontificij in Vngariam ad regem ijsdem de causis uenerunt. Ab Eugenio quidẽ Iulianus Cæsarinus cardinalis, episcopus Sabinẽsis: à Felice uerò & concilio Basileensi Alexander Ziemouiti Masouiorum ducis, & Alexandræ regiæ amitæ filius, patriarcha Aquileiensis, episcopus Tridentinus, & Cardinalis presbyter tituli S. Laurentij in Damaso non ita multo antè ab ipso Felice creatus. Atq; hic quidem ut Felicis, ille uerò ut Eugenij authoritatem rex cum suis omnibus sequeretur, postulauit. Iustior Eugenij causa Vngaris uisa est, quippe quæ Græcos etiam & Armenos adstipulatores haberet, qui concilio Ferrariam ab eo conuocato, & propter pestem Florentiam translato interfuere. Adfuit & Isidorus Kiouiensis ac totius Russiæ metropolites, cum ducentorum equitum comitatu. Polonis, quoniam Academia Cracouiensis authoritatem concilij defendebat, & non modò Sbigneum Cracouiensem episcopum, sed etiam Vincentium archiepiscopũ Gnesnensem Cardinalis presbyteri honore ornarat Felix, tutius uisum neutrum, donec dissidiũ illud maneret, pro pontifice max. agnoscere. Egit deinde Iulianus cum rege & Vngaris de pace facienda cum regina Elizabetha. Quæ relicto in Austria, ac Friderici Cæsaris tutelæ commendato Ladislao puerulo cum sacro diademate, Strigonium redierat, quo Vngaros partes suas secutos in fide contineret: egit & de suscipiendo bello contra Turcas. Et pax quidem cum regina

Iacobus Zuder

Telephus captus.

Aperiassum direptum & incensum à Polonis.

Poloni fusi ab Iscra.

Brozouicia arx altera arsit, altera Iscræ dedita est.

Legati Cardinales duorum pontificum ad Vuladislaũ regem.

Alexander Masouius Cardinalis.

Optio pontificis de duobus.

Concilium Florentinum.

A regina secretis conditionibus composita est, cum ad eam rex Iaurinum rogatu Iuliani uenisset, moresq́ue, & uirtutem suam, ac dignitatem oris ei probasset. Verùm ea pax, regina paucis diebus ex dysenteria ac dolore matricis mortua, rursus infecta est, defendentibus nihilo segnius partes Ladislai posthumi, seu uerius suam rem agentibus, & nullo amici & inimici discrimine omnia infestantibus ijs, qui in superiore Vngaria cum regina senserant. Iactatum est uulgò, reginã ueneno sublatam esse. Bonfinius quidem eam Budam ad regem uenisse, & inde Iaurinũ reuersam, post tertium diem torminibus uentris ingenti regis dolore extinctam esse, scriptum reliquit. Neque uerò in persuadendo bello Turcico plus difficultatis sensit Iulianus, cum non tam utilitas inferre bellum barbaris, quàm necessitas illatum ab ijs depellere, & amissa recuperare suaderet. Etenim Amurathes nõ ignarus Vngaricorum dissidiorum, ciuilisq́ue belli, infestabat reliquum Rasciæ, atque Transyluaniam: Bielogradum obsederat, & summa ui oppugnarat. Et quamuis Vuladislaus rex per Dobrogostium Ostrorogum, & Lucam Gorcanum Polonos, oratores suos, postulasset ab eo, ut ab obsidione discederet, & pacem fœdus' que dudum ultrò expetitum secum sanciret: ille tamen ferox, amandatis Smiderouiam oratoribus, continuauit obsidionem in septimũ mensem. Nec nisi maxima suorum strage adactus, ab ea recessit. Ac ne tunc quidem demisit spiritus: quin dimittẽs oratores regios, ijs demum legibus pacem se daturũ esse respondit, si sibi reliB quum Rasciæ & Bielogradum traderetur. Pollicebatur legatus regi & Vngaris ad id bellum ingentia pontificis max. & quorũdam principũ Christianorũ auxilia. Ad hæc autem Vngarorum spes per se ipsæ iam inde ab initio in Vuladislaũ erectæ, rebus ad eam diem aduersus eundem hostem auspicijs eius prosperè gestis, augebantur. Nam prgter id quod Amurathes à septimestri illa Bielogradi oppugnatione re infecta turpiter discedere coactus erat, Ioãnes Huniades regis huius auspicijs eosdem barbaros tribus insignibus prælijs, uno apud idem Bielogradũ, altero in Transyluania, tertio apud Vascapũ in finibus eiusdem Transyluaniæ per illud ipsum tempus uicerat, & magnis cladibus affecerat, Mezitem Bassam ducem exercitus bellicosissimum cum filio interfecerat, Sciabadinũ alterum Bassam trepidè fugere coegerat. Commouebat etiam & regem & Vngaros Stephani siue Georgij Despotæ Rasciæ & Albaniæ misericordia, qui paucis illis annis utraq; ditione à Turcis exutus, & filijs duobus captis, exectis, & excæcatis orbatus, regis beneficẽtia in Vngaria sese sustentabat: & cùm publicè cunctis supplicabat, tum priuatim singulos proceres prehensabat, ut in suum dominatum reduceretur. Ad extremum superba Turcarum tyrãni Amurathis legatio in illud fortè consultationis tempus coniecta, omnium animos uehementer accendit. Afferebat autem ea pacem uel inducias Vngaris, si tributum tyranno, quem Cæsarem illi uocant, quotannis penderent: aut Bielogradũ (quod Nandor Albam, & Albam Grecam uocant, olim Taurunum fuisse existimatur) traderent. In quam spem

Pax inter regẽ & reginam in Vngaria.
Elizabetha imperatrix mortua.

Bielogradum à Turcis frustra obsessum & oppugnatum.
Victoriæ tres de Turcis per Huniadem partæ.

Stephanus Despotes Rasciæ & Albaniæ pulsus à Turcis.

Amurathis legatio ad Vuladislaum regem.

barbaros Mathias Taloncius Dalmatiæ & Croatię Banus, illorũ uires & felicitatem, ac perturbatum Vngarię statum secum reputans, & grauiora metuens, adduxisse existimatus est. Itaq; procerũ animis ad bellum inclinatis, comitia Budam ad Pentecosten anni sequentis, qui fuit à Christo nato 1443, à rege indicuntur. Ibi bellum uno omnium consensu decernitur. Mittuntur oratores ad Fridericum Cæsarem, & ad alios principes Christianos, & ad Cruciferos Prusienses atq; Liuonienses, nominatim in hostes Christiani nominis militiam professos, petitum auxilia ad tam piam ac toti Christianæ reipublicæ salutarem expeditionem. Sed nihil usquam impetratum, præter duorum annorum inducias à Cæsare Friderico. Pontifex quidem Eugenius piam Crucis militiam aduersus barbaros per omnes nationes Christianas pronunciari iusit. Inde aliquantulus uoluntariorum militum, siue adeò promiscuę multitudinis numerus confectus est, quem Iulianus legatus, cruce pro uexillo utens, duxit. Poloni regi suo non contemnenda auxilia misêre.

Comitia Vngarorum Budæ. 1443 ann. Bellum contra Turcas decretum. Christianorum principum auxilia frustra implorata.

Per id tempus Nonis Iunij magnus terræ motus Vngariam, Boemiam & Poloniam afflixit, quo multa ædificia & arces etiam quædam concussæ ac deiectæ sunt. Vicesimasecunda die mensis Iulij Buda castra mota sunt: transmisso'que apud Salsum lapidem Danubio, ad hostiles terras peruentum. Capta & incensa in Rascia & Bulgaria non pauca ignobilia oppida, & cæteræ munitiones: in his insignis in primis Sophia, quam Sardicam nonnulli antiquitùs fuisse uolunt. Vbi ad Morauam fluuium, alium ab eo qui Morauiæ nomen dedit, uentũ est, cum didicisset rex ab exploratoribus in propinquo esse hostium copias, Ioannẽ Huniadem cum decem millibus expeditorũ militum, in quibus & Poloni erant, contra eos misit: qui cum intempestæ noctis silentio improuiso in statiua eorum impetũ fecisset, magna strage ad internecionẽ hostes profligauit. Cæsa feruntur ad triginta millia Turcarũ, capta quatuor. Bulgaria deinde pleraq; omnis, quemadmodũ Bonfinius memorat, partim per uim, partim per deditionẽ, ob linguæ & stirpis cognationem Polonorũ opera potissimũ in potestatẽ regis redacta, ad fines Macedoniæ peruentũ est. Altissimi & celebratissimi apud poetas & historicos, Græcos præsertim, montes Macedoniam atq; Thraciam à Mysis, Dardanis, & Triballis, qui nunc Rascij, Serbi, Albani, & Bulgari sunt, separant, nec nisi duobus locis peruij, altero ad pontum Euxinum, & in Thraciam uergente, altero in Macedoniã perangusto ac difficilimo tramite, sed propiore à castris regijs: & insederat iam eum penè infinita uis Turcarum, duce Carambeio, propinquo tyranni, præfecto Asiæ, quam Natoliam corrupto seu detruncato nomine nunc uocant, ab Amurathe ad prohibendum nostris transitum post primam illam cladem transmissa. Edixerat aũt Amurathes Carambeio, prorsus ne manus cum nostris consereret: cuius tamen ille edicti, animaduersa nostrorum paucitate, tenax non fuit. Sed nostris ad montes appropinquantibus pridie natalis Christi Dei nostri impetum fecit in regis exercitum; neq; rex detrectauit pugnam; uictosq; & fusos barbaros,

Terræ motus. Sardica. Sophia urbs capta à Vuladislao. Turcæ ad Morauam profligati. Bulgaria capta ab Vngaris. Montes Macedonici. Turcæ iterum uicti.

duce

A duce ipso Carambeio capto, in montes compulit: & rupem in qua statiua habebant, usque ad uesperũ summa ui frustra oppugnauit, non sine suo incõmodo, ita ut ipse quoq;, licet armatus, aliquot sagittas aduerso pectore exciperet. Ita quidem ferè Dlugossus noster, & Philippus Callimachus. Antonius uerò Bonfinius aliter paulo hoc prælium literis prodidit. Scribit enim is, exercitum regis, cum prope claustra montium peruenisset, partim difficultate transitus deterritum, partim hyberni cœli inclementia & fame confectum, misionem, nequicquam reclamante Huniade, ac deprecante Georgio Despote, efflagitasse. Ac regem quidem cum cætero omni exercitu conuersis signis reuertentem, uno die præcessisse. Huniadem uerò cum expeditis lentius subsecutum, quo tutiorem transitum regi præstaret: in eam manum Turcas impetum fecisse, & fusos fugatos'que esse, priusquam rex cum cæteris copijs, opem suis ferens reuerteret. Venientem autem cum omni exercitu, hostes fugientes ad montes insecutum esse. Ita Bonfinius: qui nescio an assentari Huniadi in gratiam Mathiæ regis filij eius, cui suos illos de rebus gestis Vngarorum libros dicabat, uoluerit. Vtcunque res acta est, satis constat Polonos bonam operam in eo prælio regi nauasse, non solum equites, uerùm etiam pedites, cum ij immixti equitibus, hostilium equorum inguina suffoderent, equitibus'que ipsis crura præciderent. Post hanc uictoriam orabat regem magnopere Georgius Despotes, ne reduceret exercitum, priusquam Rasciam & Albaniam omnem receptam atque pacatam sibi restitueret: ac centum millia numûm aureorum ei dabat. Sed uile est infame aurum, Nec adduci ullo modo exercitus potuit, diutius ut illic maneret, equis & hominibus uulgò fame tabescentibus. Quoniam autem ostentabant se à tergo proficiscentibus Turcæ, ueritus rex insidias, aut uim ullam maiorem, quo expeditius agmen duceret, arma quidem superflua uel de hostibus capta, uel à suis desideratis relicta, in terram infodit: cætera uerò impedimẽta, & hostium spolia, quæ oneri futura erant militibus, exussit, magnis'q; itineribus Bielogradum peruenit. Ibi aliquot diebus refecto exercitu, cõtinuato itinere Budam attigit: & nudis pedibus urbem ingressus, signa hostium in æde Virginis matris nomine dicata affixit. His in uniuersum orbem Christianum celeri fama uulgatis, frequentes à plerisque omnibus principibus & rebuspublicis, etiam à Constantinopolitano Imperatore Ioanne Palæologo legationes, tam insignem uictoriam regi gratulabãtur, & ad prosequendum incœptum bellum eum cohortabantur, pollicentes auxilia. Nominatim autem pontifex Eugenius cum Venetis, Genuẽsibus, & Philippo duce Burgundionũ, classem ad prohibendũ Turcis ex Asia transitũ deferebant. At uerò Poloni proceres missis publicè & priuatim legatis, uerè & ipsi gratulabãtur tam felices successus regi suo: obtestabantur autem eum, ut uno illo periculo defunctus, ne rursus difficilimi & longinqui belli fortunã tentaret: sed in Poloniã ut primo quoq; tempore ueniret, ac benemerẽtis patriæ saluti atque tranquillitati etiam atq; etiam consuleret. Nam &

Carãbeius Bassa & dux Turcarum captus.

Rex ictus in oppugnatione rupis.

Fames in exercitu.

Legationes principũ Christianorum ad Vuladislaum.

Polonorũ consilium.

Tartari Podoliā infestarunt.
Silesiorum motus.

Tartari crebris excursionibus Podoliam atq; Russiam infestabant, & Lituani cum duce suo Cazimiro bellum aduersus Boleslaum Masouiū ob occupatum Drohicinensem tractum apparabant: & uerò è Silesia magna belli moles conspiratione principum existere uidebatur, ex huiusmodi principio. Sbigneus Cardinalis & episcopus Cracouiensis, ut ecclesiam suam locupletaret, emerat à Venceslao Cesinensium duce territorium siue ducatum, ut uocant, Seueriensem sex millibus marcarum Pragensium: sed in adeunda possessione difficultas ei à Nicolao Ratiboriensium duce obiecta est. Eum uerò dum nostri publicè ea de re ductore Petro Saffranecio bello persequuntur, fortè contagio & incommoda belli Boleslaum Oppoliensium ducem, qui extra noxam erat, attigerant. Is igitur à nostris res repetebat: ni redderentur, bellum denunciabat: & adiuturi eum cæteri Silesiorum duces, ut erant ferè cognati & affines inter se, uidebantur. Hæc igitur præsentia pariter & impendentia mala ut rex aduētu suo sedaret & auerteret, Poloni magnopere instabāt. Quòd si is à Turcico bello tamen abduci non posset, certè ne quid se inconsultis de eo statueret. Hæc optimi regis animum in diuersa distrahebāt. Hinc dulcedo degustatæ gloriæ, & cohortationes maximorum Christiani orbis principū: illinc Polonorū, quibus quantum deberet intelligebat, preces, & impendentia pericula, cogitationes eius differebant. Vicit tamen causa totius Christiani orbis publica, instante maximè legato. Cæterùm ne Polonos omnino despicatui ac derelictui habere uideretur, pollicetur ad Pentecosten se in Polonia futurum, ac de amplissimi consilij sententia rempublicam cōstituturum esse. Vngaris uerò ad diem S. Georgij Budam indixit comitia. Quò Iscra quoq; aduersæ factionis princeps euocatus, data à rege fide aduenit. Nam Vngari proceres post reginæ mortem omnes iam in fide & potestate regis erant. Ibi pactis cum Iscra & factione Ladislai pueri inducijs, bellum in Turcas summo omniū ordinum cōsensu decernitur: oppidanis atq; agrestibus pecunia in sumptus belli, quia ærariū regiū nullum erat, imperatur. Dant ultrò nomina piæ militiæ Ioannes Varadiensis, & Simon Agriensis episcopi. Peractis comitijs regem in Poloniam iter adornātem Vngari proceres summo studio atq; contentione retinuere, ueriti, ut à Polonis, desiderium eius non ferētibus, rursus dimitteretur. Quæ res non paruo Polonis constitit. Nam Boleslaus Oppoliensis posteaquam cognouit, regem Turcico bello implicatum, in Poloniam uenturum non esse, maiore confidentia mercatores Cracouienses ad nundinas Vuratislauienses proficiscentes diripuit: atq; id damnum ad ducenta millia aureorum numûm ęstimatum est. Quę res cùm regi in Vngaria renunciata esset, quietos esse iussit suos, quoad ipse à Turcico bello reuerteretur. Dum autem bellum id comparatur, de pace à Turcis agi cœptum est cum Georgio Despote Rasciæ, & Ioanne Huniade, per speciem redimēdi Carambeij: pro quo quinquaginta millia numûm aureorū numerata sunt Despotæ. Quo uerò proniorē ad pacem redderet Huniadē Despotes, promisit ei cuncta, quæ exul in

Seueriensis dominatus à Sbigneo Cracouiensi episcopo emptus.
Regis deliberatio.
Comitia Vngarorum Budæ.
Induciæ cum Ladislai parte.
Boleslaus dux Oppoliensis mercatores Polonos diripuit.
Turcæ pacem postulant à Vuladislao.

A Vngaria partim Sigismundi & Alberti Cæsarum, partim Vuladislai regis munificentia nactus erat. Cupiebat autẽ pacem Amurathes propt erea, quòd non ignorabat quanto consensu & quanta mole Christiani principes contra se bellum pararent, & satis iam anno superiore solius Vuladislai uires magno suo malo expertus erat. Adhæc aliud ei pergraue bellum in Asia à Carmanorum principe imminebat: in quod totis uiribus incũbere, pace cum Vuladislao facta, cogitabat. Nec Vuladislaus, neq; Vngari ab honesta & gloriæ plena pace abhorrebãt, ex multo tempore petere à Turcis, ac nõ dare ipsis pacem soliti: & nihil dũ de classibus & naualibus socijs afferebatur. Segedinũ igitur profectus rex, non intermisso tamen apparatu belli, quo facilius hostẽ in suas conditiones perduceret, oratores Amurathis ampla dona afferentes in augusto Vngarorum & Polonorum consessu audiuit: pacem'q; petentibus, siue adeò inducias decem annorum dedit his legibus, ut Amurathes Golubeciam, Synderouiam siue Smiderouiam, Zarnouiã, Crussoueciam, Couinum, Seuerinum, Nouobardum, Srebernicum, Ostrouiciam, Surinum, Cosnicum, Coperhanum, Procopiam, Lascoueciam, Zelenigradum arces, totam'q; Rasciam, & eam partem Albaniæ, quæ in ditione Despotæ Rasciæ fuisset, ac duos filios Despotę captiuos redderet: ad ea'q; implenda pauci dies constituti. Interim allatæ sunt literę à Francisco cardinali Veneto præfecto classis pontificiæ, & aliarum sociarum classium præfectis, item'q; ab Imperatore Constantinopolitano,

Segedinum.

Induciæ decem annorũ grauibus conditionibus Amurathi concessæ.

Munitiones Rasciæ & Albaniæ.

B quibus nunciabatur, Amurathem omnes ferè copias suas in Asiam ad Carmanicum bellum traduxisse: mare socijs classibus teneri. Maturaret rex expeditionem: neq; occasionem tam commodam, tam'q; luculentam Gręciæ liberandæ, & Europæ uindicandę elabi sibi è manibus sineret. Pollicebantur aũt ij, se præstaturos esse, ne Turcæ in Europã rursus traijcerent: Palæologus autem terrestres etiam copias & societatem belli polliceri. His permotus Iulianus cardinalis, qui pacem frustra dudum dissuaserat, tunc uerò ad omissum bellum summa cura atq; diligentia regem incitare: belli præmia longè ampliora q̃ pacis in immensum attollere: necessitate expressam pacem, quæ diuturna futura nõ esset, labefactare, ac temporis causa simulatam dicere. Argumento esse, quòd lapso iam tempore, tamen promissa à barbaris non implerentur. Quòd si maximè nulla per eos mora in tradendo fieret, priora tamen cum Pontifice, duce Burgũdionum, Venetis & Genuensibus fœdera, & societatem pij belli initam magis ualere oportere. Quòd si qua religione rex teneretur, ne iusiurandum barbaris datum uiolaret, illo se eum metu, Pontificis maximi authoritate prorsus liberare. Hæc identidem agendo & inculcando, tandem perpulit iuuenem, ut nouo sacramento se cum proceribus ad prosequendũ bellum Turcicum obstringeret, cedente de priore sententia etiam Huniade, Bulgarici regni promissione illecto. Non placebat hoc regis de uiolandis pactis cõsilium Polonis proceribus, qui absque eo quoque regem illo bello tunc implicari molestè ferebant, & pacis nuncio dudum exhilarati erant. Itaque

Absolutio à iuramento.

Poloni nõ probant consilium regis de uiolandis pactis.

Comitia Petricouiæ. *Mandata regis ad Polonos.* cum primum hęc acceperũt, comitia Petricouiæ instituũt: ad uicesimã quintã diem Iulij, legationẽ ad regem decernũt: sed eos ille anteuertit, misso ad conuentum Ioanne Cruscinio custode Cracouiensi, qui indicaret, regi omnino constitutum esse Turcicum bellum persequi, iuberetq; Polonos auxilio esse Boleslao Masouio aduersus Lituanos & Cazimirum, si bellum id æquis conditionibus dirimere non possent. Iam enim Cazimirus ad Drohicinũ castra posuerat. Habebat & Boleslaus exercitum, genere militum hostili non imparem: in quo multi de Polonica nobilitate uoluntarij militabant: nec Michael Sigismundi ducis filius & Boleslai gener aberat, qui non parum momenti rebus soceri allaturus esse uidebatur, propterea quod complures de Lituanico exertu cum eo clàm sentire, commissoq; prælio transituri esse ad eum dicebantur. Nec tamen Nicolaus Pouala succamerarius Sendomiriẽsis, & magister militiæ Masouiticæ fortunam prælij absente Boleslao experiri uolebat. Intererat enim Boleslaus comitijs. Atq; ibi eo petente, è sententia regis decretũ est, ut Lencicienses, Cuiauij, ac Dobrinenses arma pro eo sumerent: præmissi tamen ad Cazimirũ Vincẽtius archiepiscopus Gnesnensis, & Ioannes Olessnicius palatinus Sendomiriensis, cum pacem nequirent, inducias & controuersiæ totius reiectionẽ in aduentum regis confecerunt. Sed mox ipsis inter se ducibus de re tota ita cõuenit, ut Boleslaus Cazimiro omnem illam controuersam ditionem, excepto Vengrouiensi territorio, concederet, ac duodecim millia florenorum Pragensium ab eo acciperet. Nec adamussim tamen Cazimirus ea pacta seruauit: mox enim & Vengrouiense territorium Boleslao eripuit. Legati uerò, qui ad regem designati erant, ubi de Gruscinio cognitum est, regem iam iter ingredi, reuocati sunt. Missæ tamen publicè ad eum illa ipsa de re literæ per ueredarium. At ille post medium Septembris Segedino castra mouit, non satis alacer, nec spe optima, propterea quòd uiolari à se fœdera & iurisiurandi religionem non cogitare non poterat. Iam enim Turcæ & filios Despotæ, & munitiones promissas reddiderãt: & animaduertebat, quàm longè minores copias, quàm pro magnitudine belli, & quàm superiore expeditione duxisset, duceret. Multi enim cùm ex Vngaris, tum ex alijs Christiani orbis nationibus non occurrebant, pacis cõuentione decepti: ad hæc de Polonis, qui circum regem fuerant, multi, quòd eorũ spei liberalitas regis minus respondebat, commeatu accepto discesserant. Cuius rei inuidiam Nicolaus Lasocius, qui fiscum regis administrabat, sustinuit. Directo autem in Bulgariã itinere, tertia die Nouembris rex cum omni exercitu apud Orsauam Danubiũ traiecit. Erat consilium eius, ut Callipolim ad oram Hellesponti sitam, ubi erat statio classis Italicæ, rectà duceret, & ibi se cum maritimis copijs coniungeret. Atq; eò, si compendioso maximè itinere peruenire uellet, per fines Macedoniæ & Adrianopolim proficisci eum necesse erat. Quoniam aũt iter illud difficilimum, quemadmodũ superius cõmemorauimus, per montes transitũ habet, nec muniri paucitas exercitus proficiscentis obiectu curruum

Bellũ inter Lituanos & Masouios. *Decretũ de iuuãdis Masouijs cõtra Lituanos* *Transactio.* *Cazimirus Vengrouiam Masouijs eripuit.* *Expeditio Vuladislai contra Turcas.* *Exercitus Vuladislai exiguus.* *Nicolai Lasocij tenacitas.* *Consiliũ regis.*

inter

A inter angustias poterat, per Bulgariam planiori & flexo in læuam itinere ad pōtum Euxinum exercitus iter habuit, nec oppugnationi urbium & arcium intendit, ut milites quàm integerrimi ad dimicationē essent. Ad Nicopolim, quæ metropolis Bulgariæ est, uicesimosexto die cum peruenisset, uenit ad regē Vuladus, qui & Dracula, palatinus Transalpinæ Moldauiæ, ueniā petens, quòd necessarium cum Turcis fœdus superiori tēpore icisset: uisaq; paucitate exercitus regij, in quo uix quindecim millia equitum, pedites uerò longè pauciores, & ij ferè cruce signati erāt, cum reditum regi persuadere nequaquā posset, quatuor millibus suorum hominū duce filio exercitum eius auxit: ipse uerò domum reuertens, duos equos pernicissimos, duosq; iuuenes uiarum peritos in aduersum belli euentū ei dedit. Vbi ad fines Thraciæ, multorū clarissimorū & admirabilium signorum atq; monumentorū, à uetustis Imperatoribus positorū (quæ barbari demoliti erant) uestigijs etiam tum uisendæ, peruentum est, proposuit rex edictum, ut milites à Christianorū templis manus abstinerent: itemq; ut Turcæ liberè & securè saluis rebus suis, munitionum præsidijs decederent: eiusq; edicti exempla per Turcas captiuos quoquouersus dimisit. Hinc deditę nonnullæ munitiones: Petressum uerò & Sumenum, quę Pezechium & Sunium uocat Bonfinius, cum non dederentur, una die summa ui expugnatæ sunt. Vbi præclarum in primis eximiæ uirtutis specimen due Poloni equites Ioānes Tarnouius, & Lescus Bobricius uel Vnga-

B ricorum annalium testimonio edidere, dum alter Sumeni portas duobus uulneribus acceptis, refregit, alter Petresi murū primus ascendit. Interim Amurathem cum quadraginta, uel ut Bernardus Vapouius scribit, centum, siue ut Paulus Iouius, octoginta millibus Turcarum infra Callipolim paruis nauibus ex Asia traiecisse allatū est, siue cōniuentibus Venetis & Genuensibus mercede corruptis, siue cum cōmeatus comparandi causa è custodia decessissent. Nec tamen hic nuncius regē ab incœpto deterruit. Decima die Nouembris, cum nostri ad Varnam, quam Dionysiopolim dixere ueteres, oppidum mox clade sua nobile futurum, quod iam in deditionem receperant, castra haberent, post ortum solem hostes adesse ab exploratoribus nunciatum est. Laborare ex apostemate pedis rex cœperat: itaque Huniades militibus prælium poscentibus, ita acies instruxit. Sub ipsis radicibus montium, qui ad Varnam terminantur, lacus sinui maris continens, uallem mille passuum latam in medio inter se & montes relinquit: in ea igitur ualle arcuatam Huniades aciem direxit: ac dextrum quidem cornu montibus continens Despotæ, Transalpinis, Iuliano legato, Varadiensi & Agriensi episcopis, & Francobano, adiuncto ijs Bobricio cum paucis Polonis, attribuit: sinistrum ipse sibi desumpsit: regem media acie cum cæteris Polonis & Vngaris aulicis collocauit: currus, qui in magno pugnantibus munimento ab lateribus & à tergo solent esse, in extremo cum imbelli multitudine relicti sunt: propterea quòd intra eos multorum ignauia facile latēre diceretur.

Nicopolis metropolis Bulgariæ.

Vuladus siue Dracula palatinus Transalpinensis.

Thraciæ uetera monumēta.

Edictum regium.

Petressum & Sumenum arces expugnatæ.

Ioannes Tarnouius, Lescus Bobricius.

Turcicus exercitus.

Varna.

Acies Christianorum.

Triste omen. Ita instructa acie, ad duo millia passuum hostibus obuiam itum est: de inde signis defixis, quę tamen subita tempestas in tranquillo coorta cõcerpsit, ad tres horas hostes expectati. *Conflictus apud Varnam.* Apparuerũt ij pòst, ab extremis collibus in dextrum cornu nostrorum inuehentes: nec eorũ impetum nostri ab ea parte, equis insuetum camelorum aspectũ & odorem non ferentibus, Transalpinisq́ illico dissipatis, sustinuerunt: fusi fugatiq́ per montosa uersus Galatam ad decem ferè millia passuum. *Galata.* Meliore uerò fortuna à rege & Guniade ab alia parte collata signa, & ad quatuor millia passuum submoti non sine cæde barbari, instabili ferè genere pugnæ utentes. Inde ad opem ferendam suis, qui reliqui in dextro cornu cum Iuliano & Franco bano ægrè uim barbarorum sustinebãt, rex reuertens, inde quoq; hostes in fugam egit, ita ut ij dissipati Thraciam trepidatione implerent, quasi deletis iam omnibus suis copijs. *Vuladislai uirtus et audacia.* At rex fuso fugatoq́ iam omni equitatu Turcico, in Ianizerorum phalãgem, in qua Amurathes ipse erat, & in quam se Bassa Asiaticus ex fuga recipiebat, temerè cum paucis, ijsq́ Polonis maximè, inuectus, cum ab Huniade, siue persequente adhuc hostem fugatum (ut Vngari & Turcæ ipsi) siue fugiente cum dimidia parte exercitus (ut nostri prodidere) „ nequicquam reuocaretur, pedem referre turpe, & se genereq́ suo indi„ gnum esse duxit: nec enim eius esse, qui bellum inferret, fugere. Itaque cum magnam inter confertos hostes pugnans stragem faceret, atque Asiaticum Bassam, quemadmodum Bonfinius memorat, interfecisset, ad extremum sub uesperũ iam, equo ab Ianizeris confosso perijt, princeps longiore uita & immortali gloria dignissimus. *Bassa Asiaticus à rege interfectus. Vuladislai regis interitus.* Aliquanto aliter Callimachus hoc prælium enarrat. Ac de instructa quidem acie regia non dissentit ferè ab ijs quæ nos memorauimus, nisi quòd Huniadem cum Valachis Transalpinis nullum sibi certũ locum sumpsisse scribit, intentum ad subueniendum, sicubi suos laborare cõspexisset. Cæterũ in conflictu memorat idem, eos qui in dextro cornu erant, Vngaros denso sagittarũ imbre à Turcis eminus lacessitos, subijsse temerè non seruatis ordinibus in aduersos colles: indeq́ aucta hostium multitudine depulsos in uallem, cum aliquandiu dimicassent, tandem dissipatos esse: & episcopos quidem fugientes perijsse, legatum uerò cum Desppote & Francobano ad munitionem curruum sese recepisse, ibiq́ ancipiti pugna aliquandiu dimicatum esse: donec Lescus Bobricius, qui audendo hortandoq́, uim hostium potissimum sustinuerat, multis uulneribus confossus cecidit. Ibi uerò cedentibus iam Vngaris, in currus impetum factũ esse à Turcis. Id animaduertentẽ regem cum Huniade accurrisse, hostemq́ ferocẽ ad duo millia passuũ submouisse. Reuersos deinde diuersis locis pugnã suorum restituisse, & omnẽ barbarorum equitatum in fugam egisse. Inde nostros ad prædam uersos, fortè in camelos onerarios incidisse: eorum aspectum & odorẽ insuetum equos non tulisse, nec regi aut retineri à sessoribus potuisse. Regem interim cum paucis equitibus ad Ianizerorum aciem peruenisse. Ibi cruentum fuisse prælium: & iam Turcæ penitus ad fugam spectabant, cum nostros

A nostros partim camelorum occursu, partim falsa interfecti regis fama perturbatos conspexere: ibi uerò cohortati sese mutuò Ianizeri instaurant prælium. Huniades uerò uisa suorum perturbatione & fuga, regem nequicquam inter consertissimos hostes pugnam cientem reuocare conatus est. Ad extremum is excussus ab equo saucio, Ianizerorum telis obrutus est. Huniades cum regis occisi cadauer recuperare non posset, omnibus diffugientibus, ipse quoque cum paucis Valachis meliori se fortunæ seruauit. Ita ferè, quamuis pluribus uerbis, Callimachus. Nec barbari, equitatu destituti, persequi fugientes Vngaros atque Transalpinos, ac ne currus quidem & castra usque ad tertium diem oppugnare ausi sunt. Nox enim pugnantes adhuc opprimens, incertam eis fecerat uictoriam: & insidias autem timebant. Tertio demum die castra, immaniter trucidatis ægrotis & saucijs, direpta. Iulianus Cardinalis fugiens, à Transalpino nauiculatore, cum per Danubium ueheretur, propter aurum quod secum ferebat, occisus, & in profluentem nudus deiectus perijt. Callimachus in ualle quadam à latronibus spoliatum, & à Gregorio Sanocio prætercurrente conspectum, & cum exprobratione perfidiæ increpitum, perijsse scribit. De Polonis duo tantum ex eo prælio euasere, Ioannes Ressouius, qui postea Cracouiensis episcopus: & Gregorius Sanocius, cuius modò meminimus, qui Leopoliensis archiepiscopus fuit. Cecidere autem insignes maximè duo fratres Tarnouij, Maior & Gratus, & Martinus B atq; Stanislaus, Zauissij Nigri filij. De omni exercitu, qui uiginti millia pugnatorum non excessisse existimatur, uix quintam partem eo prælio desideratam esse, & tamen uix tertiam euasisse, multo pluribus in cœno ac longa fuga absumptis: Turcarum autem ad octoginta millia, ut uult Dlugossus noster: secundum Bonfinium autem supra triginta millia (cum fuissent sexaginta) periere. De captiuis Polonis Paulus Grabouius, qui Chelmensis episcopus, Albertus Zichlinius, qui procancellarius regni, Ioannes Vantropca Strelcius, qui canonicus Cracouiensis, & præpositus apud S. Michaelis, Andreas Sennenius, Ioannes Borouinius, Martinus Choranzicius, & Petrus Lathosinius post ea mirabiliter euaserunt. Duodecim uerò alij ingenui adolescentes Poloni Adrianopoli, cum ab Amurathe ex omni captiuorum numero propter eximiam formam secreti, ut circumcisi pro catamitis & cinædis essent, & in cubiculum tyranni deducti fuissent, in necem eius coniurarunt: peregissent que facinus præclarum, & omnibus seculis memorabile, nisi in ipso articulo à Bulgaro, quem unum socium consilij adhibuerant, proditi essent. Atque ij tamen, ubi rem palàm esse cognouerunt, ne tyranni siue libidini, siue crudelitati essent obnoxij, obditis ostio pessulis, armati inter se concurrerunt, & mutuis uulneribus fortiter conciderunt. Accidit autem clades hæc anno à Christo nato millesimo quadringentesimo quadragesimoquarto, Regni uerò Vuladislai in Polonia quidem undecimo, in Vngaria uerò quinto, cum is uicesimum ætatis suæ annum

uixdum

Turcarum timor post uictoriam.

Iuliani cardinalis mors.

Polonorũ strages.

Exercitus utriusque magnitudo, ac desideratorũ numerus.

Polonorum captiuorum eximia uirtus.

1444 ann.

Vuladislai regis effigies, mores & studia. uixdum egressus esset. Fuit autem Vuladislaus hic procera statura, facie fusca, sed honesta, ac dignitatis plena, capillis nigris, laboris & inediæ patientissimus, abstemius, iusticiæ & religionis cultor eximius: probitate, comitate & clementia etiam in hostes singulari, liberalitate propemodum nimia: animi uerò magnitudine tanta, ut nihil humile cogitaret, nulla difficultate ab eo quod consultò instituerat, auelli se pateretur. Denique summa in eo fuerunt omnia, quę maximos & optimos principes decent: Poloniæ quidem, totus in Turcicum bellum intentus, minorem quàm debuit curam gessit: eiusque regni non modò ærarium in alienam rem exhausit, uerumetiam reditus profusis largitionibus extenuauit. Sed ne ob hæc minus grata esset apud Polonos eius memoria, consequentia tempora effecerunt.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER SECVNDVS ET VICESIMVS.

INTERREGNVM.

Rumor incertus de rege. OSTEAQVAM in Polonia de clade regia incerto primùm rumore, deinde & sermonibus eorum qui fuga euaserant, percrebuit, ingens mœror atque luctus mentes omnium peruasit. De regę ipso, uiueret'ne, an cæsus esset, certum sciri non poterat. Non deerant tamen in Vngaria, qui euasisse eum, & uel Constantinopolim, uel Venetias, uel in Moldauiam, uel in Transalpinam peruenisse affimarent: nonnulli etiam in Rascia siue in Albania cum exercitu incolumem esse dictitabant. Et quanquam uarietas suspecta esse poterat, credebatur tamen id quod maximè optabatur, donec residere sensim & languescere ea fama cœpit. Tunc uerò missi publicè in Thraciam, Græciam & Bulgariam Ioannes Ressouius & Aegidius Suchodolius perquisitum regem, nihil tamen explorati retulere. Dum autem hæc ita fiunt, Poloni proceres inducias annuas cum Bernardo & Boleslao ducibus Oppoliensium publicè pacti sunt Glogouiæ: quæ argumento sunt, orto à latrocinijs & iniurijs mutuis initio, ne ab armis quidem temperatum esse. Conuenit autem, ut captiui utrinque data cautione dimitterentur: Polonis cum aliquo alio bellum gerentibus, ut liceret ex Oppoliensi agro commeatum petere: duces uerò illi ne cui aduersus eos opem ferrent, néue suos homines ferre paterentur, ac ne transitum quidem præberent per ditionem suam latrunculis & hostibus Polonorum. Si quid iniuriæ damni'ue datum esset alteris ab alteris, de eo bini utrinque arbitri certis locis conuenirent, ac deciderent. De uniuersa autem controuersia, ut Vuladislai regis, si is reuersus esset, arbitrio *Silesiorũ cum Polonis offensæ mutuæ compositæ.*

staretur,

A ftaretur, si cum Polonis proceribus duces rem non composuissent, promittebant enim ob id uenturos se esse in Poloniam. Cum Vuratislauiensibus quoque ciuibus & Namislouiensibus & Nouoforensibus tertio post anno decennes induciæ factæ iisdem ferè conditionibus. Porrò Opauiensium, Ratiboriensium, Cessinensium, Osuencinensium, & Toscensium duces eo ipso anno Cracouiam cum uenissent, pacem & concordiam cum regibus & regno Polonorum redintegrarunt. Vnde satis euidens est, non leues offensas tunc Polonis cum uniuersa Silesia intercessisse, ex quo tempore rex Vngaricis negocijs, & Turcico bello distentus erat: quæ tamen magna ex parte sopitæ sunt, incerto adhuc rumore de morte eius. Cæterùm ubi cognitum est, Vngaros alium sibi regem, Ladislaum posthumum Alberti Cæsaris filium, nondum quinquennem, creasse, Poloni quoque ad XXIII diem Aprilis insequentis anni post amissum regem Siradiæ comitia sanè frequentia de rege creando habuere: atque ibi in Sbignei cardinalis sententiā, quāuis aduersantibus nonnullis, qui expectandum adhuc censebant, decretum factum est, ut Cazimiro Vuladislai fratri regnum mādaretur. Facilimè & æquo animo fratrem fratri cessurum, si is uel post aliquot annos reuerteret. Missi legati, quos episcopi ediderūt, ad Cazimirum in Lituaniam, qui eum re tota suspensa, ad alia comitia, quæ Petricouiam ad XXIIII diem mensis Augusti indicebantur, euocarent ad consultandum in commune, & constituendum de Republica Polona rege

Ladislaus puer ab Vngaris rex creatus.

Comitia Siradiæ de nouo rege creando.

Cazimirus à Polonis rex creatur.

B orba. Et Polonorum quidem legatos ille absque certo responso dimisit: suos uerò ad conuentum Petricouiensem cum his mandatis misit: debilitatū se ęgritudine ex aduerso casu fratris, uenire eò non potuisse, & inopē cōsilij, præter quòd immatura sibi ea de surrogando rege cōsultatio uideretur: se quidē, dum adhuc incerta essent omnia, neque regnū, neque administrationem ullam suscepturum esse. Videri autem sibi, ut ij deinceps quoque summæ rei præessent, quos Vuladislaus in Vngariam discedens, uicarios & gubernatores reliquisset. Non acquieuit in eo responso conuentus. Itaque placuit, ut octo principes senatus ad Cazimirum proficiscerentur, ac disertè ad regnum suscipiendum eum uocarent: si renueret, aut cunctaretur, alium sibi quæsituros esse. Neque enim tutum sibi esse, neque consultum reipublicæ, diutius principe carere. Perstabat in sententia Cazimirus, siue quòd de fratris uita non desperabat, siue quòd Lituani proceres ægrè eum à se dimittebant, lenis, ne dicam lenti, imperij dulcedine degustata: ac ueriti, ne absente eo Michael Sigismundi filius dominatum arriperet, interfecti que patris pœnas à se expeteret: aut si cui alij principatus à Cazimiro mandatus esset, ne is profusas ipsius donationes in se retractaret: adhæc Luscum & Podoliam in suam ditionem redigere cupiebant. Id autem, si regnum susciperet Cazimirus, commodè fieri non posse iudicabant. Nec tamen Cazimirus regnum penitus repudiabat. Vbi per Lituanos stare, quo minus Cazimirus tunc regnum delatum acciperet, animaduersum est, actū est cum eis diligēter: sed

Comitia Petricouiæ.

Cazimiri legatio ad Polonos.

Polonorū legatio ad Cazimirum.

Lituanorum consiliū de retinendo Cazimiro.

sed nihil impetratum. Itaq; discedebant re infecta legati, testati sese Polonumq; nomen omne functum esse officio suo, quod paternũ fraternumq; regnum Cazimiro detulissent: Deinceps aliter sibi prospecturos esse. Regina Cazimiri mater, quæ ea de re in Lituaniam legatos antecesserat, filium, ut saniore consilio uteretur, nequicquam obsecrabat. Quem ubi obstinatum uidit, à legatis impetrauit, ut referre illi de re tanta ad Lituanorum & Russorum conuentum liceret. Ad octauum Idus Ianuarij sequentis anni, qui fuit post Christum natum 1446, eum certum responsum Polonis daturum esse. Vbi tempus id aduenit, frequensq; nobilitas cum proceribus Petricouiam conuenit, uenêre sex legati à Cazimiro & Lituanis, differri adhuc rem postulantes: quod ni fieret, bellum comminantes, propterea quòd Cazimirus armis ius suum persecuturus esset: quem tamen dicebant in principatu Lituanorũ acquiescentem, regnum non appetere. Iritati hoc responso Poloni, alium regem creare sibi statuunt. Sed cum ad rem uentum est, pœnitentia nonnullorum mentes subijt, metuentium ne graues inde motus existerent. Veniebat enim in mentem, Cruciferos, orto inter Polonos & Lituanos disidio, minimè defuturos esse occasioni uexandæ & infestandę Polonię. Quare placuit rursus rem in tertium mensem differre, & interim adhuc Cazimiri animum pertentare. Missi ad id Prædiborius Conespolius Sendomiriensis, & Sciborius Sarleius Sciboricius Inouuladislauiensis, castellani, qui authores comperendinandi in senatu fuerant, nihilo æquius responsum retulerunt. Itaq; ad uicesimam octauam diem Martij, cum frequens senatus Petricouiam cõuenisset, cunctusq;, quo religiosius reipublicæ consuleret, sacris CHRISTI IESV mysterijs procuratus esset, inita de rege creando suffragia, ea tamen conditione, ut Cazimiro etiam tunc acceptandi regni locus relinqueretur. Persuadebant enim sibi complures, mutaturum eum esse sententiam, ubi intelligeret, alium regem creatum esse. Et episcoporum quidem sententiæ ferè in Fridericum marchionem Brandenburgensem, qui iam antè gener & successor Iagelloni regi destinatus fuerat, inclinabant: præter Paulum Gizicium Plocensem episcopum, qui ad alterutrum de ducibus Masouiorum, Vuladislaum uel Boleslaum regnum deferebat: hunc secuti Ioannes Cizouius castellanus, Ioannes Tencinius palatinus Cracouiensis, Lucas Gorcanus palatinus Posnaniensis, & maior pars senatus, & pleraque omnis nobilitas, Boleslaum regem edebant. Itaq; in hanc sententiam senatusconsultum factum, & Boleslaus à Vincentio archiepiscopo Gnesnensi rex renunciatus: designatiq; quinq; de primoribus oratores ad eum, si Cazimirus ante Pentecosten mutatæ uoluntatis significationem nullam daret. Ibi Cazimirum, cum de his quæ Petricouię acta erant, celeriter certior factus esset, pœnitere uehementer consilij sui cœpit: nec modò speratum regnum se amisisse dolebat, uerumetiam de principatu Lituanorum, ac de uita deniq; in periculum se uenturum esse propediem augurabatur. Non ignorabat, impigrum esse Boleslaum, & sibi merito suo inimicum

Reginæ studiũ in euehẽdo ad regnum filio.

1446 ann. Comitia Petricouiæ.

Cazimiri legatio ad Polonos.

Comitia Petricouiæ.

Suffragia de nouo rege.

Boleslaus Masouius rex à Polonis creatus est.

Cazimirũ pœnitet non suscepti regni.

A micum: Michaelem uerò hostem itidem suum, generum eius esse: in eumq́ rursus Lituanorum & Samagitarum studia inclinata esse, alienatis à se animis: quòd molestè ferrent, Gastoudi arbitratu sibi imperari: & meminerat aliquoties iam insidias à coniuratis capiti suo & ferro & ueneno comparatas esse, etiam ab his quos charissimos & intimos habuerat: in quibus Suesta quispiam Russus fuit, quem tantopere dilexit Cazimirus, ut in eodem cum eo lecto cubaret. Cogitabat ergo, si secundis rebus suis, septies tamen petitus, ægrè insidias depulisset, quid futurum esset aduersis? Itaq; consultores suos, & ipsos per se peccatum suum agnoscentes, reprehendebat: & ad matrem secretò misit, petens, ut erratum suum, si quo modo posset, corrigeret. Nec segniter ea proceres atq; nobilitatem pro filio prehensauit, multa largiendo, plura pollicendo. Nec difficulter minores Polonos induxit, ut conuentum apud Belzice agerent, indeq́; Petrum Curouium castellanum Sandecensem ad Cazimirum mitterent. Is ubi cupere eum iam regnum renunciauit, regem eum nobilitas, quæ frequens Cracouiam conuenerat, renunciabat, reclamante Sbigneo, & nonnullis alijs proceribus, qui leuitatem multitudinis reprehendebant, quòd nulla propria Cazimiri legatione expectata, soli sine cæteris Polonis de re tanta statuerent. Itaq; reiecta res ad maiores Polonos: ad quos Ioannes Pilecius legationem sibi desumpsit. At illi Coli conuentu acto, in Cazimirum ipsi quoq; rursus animos inclinant: & abrogata Boleslai electione, legationem nouam ad Cazimirum decernunt, ut ad penultimam diem Septembris Parsouiæ, siue usquam alibi in finibus Lituaniæ inter Breste & Parsouiam conuentum secum ageret. Deinde & minores Poloni ad XVIII Cal. Septembris Corcini conuentum rursus egerunt, & Colense decretum approbarunt. Erant enim cōplures de proceribus atq; nobilitate, qui amplas patris, fratrisq́; Cazimiri profusa liberalitate possessiones nacti, uerebant, ne Boleslaus, regnum adeptus, irritas eas faceret. Et fit ferè, ut priuatæ res publicis præferantur. Conueniunt ergo frequentes proceres ad constitutam diem Parsouiam. Cazimirus uerò diu frustra expectatus, & admonitus ut ueniret, negauit ullam se significationem uoluntatis suæ de suscipiendo regno, aut de conuentu pariter instituendo, dedisse Petro Curouio: sed matris & quorundam Polonorū procerum sibi amicorum precibus adductum se Breste uenisse. Si quid secum fortè Poloni agere uellent, illuc ad se uenirent. Nimia tunc erat nostrorum hominum patientia, & misera propemodum conditio, qui barbaricum fastum & ludificationem tam æquis animis ferrent. Et tamen miserunt ij sex de primoribus ad eum Breste: nam uniuersos proficisci non placuit, ne qua ui ad iniqua pacta adigerentur. Dicebatur enim Cazimirus non exiguam Lituanorum atq; etiam Tartarorum manum secum habere. Eam uerò conditionem ille legatis tulit: non aliter se suscepturum regnum, nisi Podolia, Luscum & Olescū Lituanis redderentur. Quam cum nostri non acciperent, & re infecta recedere pararent, insusurrarunt

Gastoudi potētia & authoritas.

Suesta Cazimiro charissimus.

Cazimirus Lituanorum & Russorum insidijs petitus.

Minorū Polonorū studia in Cazimirum.

Sbignei graue consilium.

Legatio Polonorū ad regē.

B

"

Cazimiri tergiuersatio.

Legatio ad Cazimirum.

Cazimirus cōditiones fert Polonis.

Improbum cōsilium. runt nonnulli de nostris Cazimiro, in manu ei fore suscepto regno, ut per se ipse faceret ea quæ tunc aliunde postularet. Ita patrem eius Melstinio, ita Suitrigelloni, ita Vitoudo denicꝫ eas ipsas ditiones concessisse. Placuit Cazimiro consilium. Sic tandem Polonorum desiderijs *Cazimirus suscipit regnum.* assensus est, & ad octauum demum Calend. Iulij sequentis anni in Poloniam ad suscipiendum regnum uenturum se esse recepit. Perpulchrè autem regni, ut ita dicam, crepundia auspicatus est. Mox enim, quemadmodum Dlugossus memorat, Lomazos & Polubice à præfectura Parsouiensi & à Polonia abstraxit: ut iam tunc credo documentum daret, meritò sibi à Polonis supplicatum esse. Ita tunc discessum est. Nec *Pax cum Ratiboriensibus & Cesinensib. ducibus.* multo post Nicolaus & Venceslaus Ratiboriensium, & Boleslaus Cesinensium duces aduenientes Cracouiam, pacem cum Polonis, reddita Sbigneo episcopo Cracouiensi Seueria, fecerunt. Per eadem tempora Ioannes Huniades in Vngaria magnas res gessit. Non multo enim post Varnensem cladem, cum à Transalpinensi palatino Dracula, à quo ex aduerso prælio fugiens captus erat, dimissus esset, coacta ualida armatorum manu, Turcas Rasciam infestantes ad Sauum fluuium nocturno prælio profligauit: mox Vlricum Ciliæ comitem, Croatiæ & Slauoniæ finitimæ, ut in interregno, imminentem, peruastata ditione eius, ad deditionem compulit. Inde cum ad comitia Vngarorum, quibus rex creatus est Ladislaus puer, uenisset, omnium consen*Transalpina Valachia ab Huniade uastata.* su prorex siue gubernator factus, Transalpinensem Valachiam cum infesto exercitu ingressus est: uastatisꝙ agris, Draculam cum uno filio cæpit & interfecit, alterum uita & libertate donauit: regem à Friderico Cæsare, ubi educabatur, bello repetijt: & Austriam, Styriam, Carinthiamꝙ uexauit: nec tamen peruicit, ut Ladislaus Vngaris redderetur. Ac ne Boemis quidem efflagitantibus is missus est. Itacꝫ ibi Geor*Georgius Podiebradius gubernator Boemiæ.* gij Podiebradij nutu & arbitrio cuncta gerebantur. Ita simili quodam fato tria hæc regna tunc, ut aliàs nonnunquam, erant. Sed nos iam Cazimiri regnum ordiamur.

CAZIMIRVS TERTIVS REX.

1447 ann.

IGITVR anno Christi 1447, Cazimirus insigni Lituanorum & Russorum comitatu stipatus, uicesimaquinta die Iunij, quemadmodum conuenerat, uenit Cracouiam: insequē*Cazimirus rex coronatur.* ti die ritu selenni coronatus est: tertia de more castellano Cracouiensi coronam, Palatino sceptrum, Posnaniensi uerò palatino pomum, & Sendomiriensi gladium præferentibus, in forum urbis ad recipiendum ab oppidanis iusiurandum descendit. Ibi priusquam prę paratum sibi solium ascenderet, controuersia inter episcopos ac duces *Masouiorū ducum cōtrouersia cum episcopis de loco.* Masouiorum Vuladislaum & Boleslaum (nam Cazimirus anno superiori obierat) de loco, utri dextrum regis latus tenerent, orta, reuerti regem in arcem re infecta coegit. Cessere tamen postea duces episco*Cazimiri Masouij obitus. Episcopi ducibus antepositi.* pis. Accidit autem res ominosa inter solennes ceremonias. Nam cum de pagis aliquot Tinecensi monasterio subiectis pecudes pigneratæ ob negatam regi nouo inusitatam procurationem siue stationem essent,

A ſent, mulieres ruſticanæ pecudes ſuas ſecutæ, eiulatibus & lamentis
non ſine moleſtia & fremitu omnium templum impleuerunt. Mona-
ſterium quoqꝫ Mogilenſe, quo die Cazimirus Poloniæ fines attigit, to
tum fortuito incendio conflagrarat. Nec ſanè fefellit omen: ſenſere
enim preſſuram eccleſiæ & monaſteria poſteà hoc rege regnante. Con
ſultatum deinde eſt, utrum de duobus rex pontificem max. agnoſce-
ret: Felicem'ne, à quo oratores ea de re aderant: an Nicolaum quintū,
qui Eugenio mortuo nuper ſucceſſerat, & literas ad regem miſerat.
Hunc agnoſcere placuit: miſsi'qꝫ ad eum legati, Viſſota Gorcanus,
præpoſitus Poſnanienſis, & Petrus Samotulius caſtellanus Caliſsien-
ſis, impetrarunt regi decem millia florenorum in ſubſidium cōtra Tar-
taros, quæ ordini eccleſiaſtico in Polonia imperata ſunt: item'qꝫ facul-
tatem conferendi nonaginta ſacerdotia, quæcunqꝫ in prouincia Gneſ-
nenſi uacatura eſſent, & ad ius ſummi pontificis pertinerent. Petierant
autem ij regio nomine decimam decimæ, & ius omnium ſacerdotio-
rum in tota Polonia conferendorum, & penſionem ſiue denarium S.
Petri. Sed ea negata ſunt. Nec multo pòſt Felix in gratiam Nicolai,
certis pactis interuenientibus, omni iure pontificatus ſe abdicauit,
& concilium Baſileenſe ſolutum eſt, cum acta eius Nicolaus approbaſ-
ſet. Peractis ritè noui regni ceremonijs, dimiſsis'qꝫ, & extra portam ho
noris cauſa deductis Lituanis proceribus, rex Cazimirus in maiorem
Poloniam comitante matre profectus eſt: & cum eſſet Caliſsiæ, uenit
B ad eum Michael Sigiſmundi Lituanorum ducis filius ſupplex & pro-
ſtratus ad pedes eius, reddi ſibi paternam hæreditatem petiuit: nihil
tamen æqui impetrauit. Poſnaniam ubi rex aduenit, tota urbs fortuito
incendio conflagrauit. Quam calamitatem infelicium ciuium, rapaci-
tas regij comitatus auxit. Sed rex in ſontes ſupplicio capitis animad-
uertit. Lublinum quoqꝫ, Znena, Siradia, Bochna, & Xianzum oppida
eodem anno arſerunt. Comitia deinde Petricouiæ ad diem diui Bar-
tholomæi memoriæ ſacrum habita: in quibus leges quaſdam rex de
ampliſsimi conſilij ſententia condidit: pacem & pacta conuenta Vula
diſlai fratris cum Cruciferis approbauit: miſsis'qꝫ ad eos uiciſsim lega-
tis, iuſiurandum ſecundum ea ipſa pacta ab eis exegit. Rogatus autem
a proceribus, ne quid eorum quæ in Polonorum ditione eſſent aut
fuiſſent, Lituanis concederet: proficiſcens in Lituaniam, ut graues &
prudentes uiros de Polonico ſenatu ſecum duceret: Theodorico Bu-
ciacio præfecto Podoliæ, qui arces quaſdam à Lituanis interceptas re-
cuperarat, ut ueniam daret: omnia de Lituanorum, quos ſecum habe-
bat, conſilio negauit, & properè in Lituaniam ſeceſsit. Quo quidem
facto additi ſunt animi improbis & ſceleratis hominibus, ut furtis &
latrocinijs non modò uias publicas, ſed pagos etiam ac domos eque
ſtrium hominum, & oppida infeſtarent, rege interim in Lituania ue-
nationibus aſsiduis uacante, & neutiquam curante res Polonicas. Itaqꝫ
impunitate creuit licentia, adeò ut noſtri quoqꝫ non pauci de nobili-
tate latrociniorum ſocietatem cum Sileſijs & Vngaris inirent, præfe-

Mogilenſis monaſterij incendium.

Legatio Cazimiri ad Nicolaū pont. max.

Poſtulata regis à Pontifice.

Schiſma ſublatum.

Baſileēſis concilij acta approbata à pontifice.

Michaelis Lituani repulſa.

Poſnania arſit.

Oppida exuſta.

Comitia Petricouiæ.

Poſtulata Polonorum à rege negata.

Theodoricus Buciacius.

Latrocinia.

Cazimirus Poloniā neglexit.

ctis regijs & senatoribus nõnullis si nõ fauentibus, certè cõniuentibus. A

Grabouia opp. Multorũ tunc mercatorum merces prope Grabouiam direptæ: multi item pagi in ora Velunensi direpti & incensi: Bendinum quoqꝫ oppidum dolo captũ & exustũ. Sequenti anno sub finem Maij comitia cum Lituanis apud Lublinũ habita sunt. Postularunt Lituani, ut sibi æquo iure fœdera cũ Polonis essent, utqꝫ caput illud, quo Lituania Poloniæ Vuladislai Iagellonis diplomate adiungitur & inseritur, de fœdere tolleretur: itemqꝫ, ut Podolia, Olescum, Vetli, Lopatinum, & Grodlum territoria, quæ præter ius sibi adempta esse asseuerabant, redderentur. Ad hæc ut commodè & placidè Poloni responderent, neqꝫ Lituanorũ animos à se alienarent, rex petiuit. Re in consultationem posita, responsum est: Cõmodiorem uiam ad retinendos Lituanorũ animos non esse, quàm ut Lituani Russiqꝫ omnes Polonorũ regno atqꝫ nomine, abrogato principatu suo, censeri se deinceps uelint. Quod cũ illi abnuerẽt, tunc demũ ad postulata eis responsum est: primùm quod attineret ad fœdera, rectè ea à Vuladislao rege & Vitoudo cõstituta ac descripta esse: nec esse, quod querãtur de iniquitate fœderũ Lituani, quibus libertatẽ, nobilitatẽ, immunitates, & multa prçterea præclara adepti essent: nõ licere autẽ Polonis quicquã de ijs mutare, ne penitus ea labefacerẽt. Podoliã à Cazimiro magno rege, submotis Tartaris quæsitã, & Camenecia, Chaceno, Cecinis, siue Cieciuno, Bacota, Medibozo arcibus, & qbusdã alijs castellis munitã: à Ludouico deinde possessam, ad Iagellonem quoqꝫ unà cũ regno peruenisse: ab eo primùm Melstinio, deinde Suitrigelloni fratri, ad extremũ Vitoudo ad tẽpus cõcessam esse: morte Vitoudi ad ius Polonorũ redijsse, prouidẽte etiã ipso Vitoudo paulo ante obitum, & sacramento præfectos adigẽte, ut non nisi regi eam traderent: idqꝫ ita factũ esse. Nam de Olesco, Vetlis, Lopatino, Lusco, & Grodlo, extare etiam apud se diploma Sigismundi magni ducis Lituanorũ, testatũ facientis, ea ad Poloniã pertinere: superesse etiã inter ipsos, qui hæc ita se habere meminissent. Ita tunc responsum Lituanis, cõuentusqꝫ solutus est. Venerat eò Baptista Camerinensis episcopus, legatus à Nicolao põtifice max. & aureã rosam dono regi attulerat: sed Cracouia demũ, rege eò reuerso, dimissus est. Nullum autẽ honorem ei Cracouiam uenienti Academiç præsides habuere, propterea quòd affirmarent, non Nicolaum, sed Felicem iustum esse pontificẽ, quippe qui Eugenio ritè amoto, à concilio Basileensi suffectus esset. Necdum enim de cessione Felicis increbuerat. Paucos dies Cracouiæ rex cõmoratus, cum inducias cum Silesiorum ducibus in unum annũ prorogasset, in Rusiam profectus est, ad sedandos motus Moldauicos. Stephano & Heliæ fratribus palatinis uita defunctis, huic quidem Romanus, illi uerò Petrus filij in dominatu successerant: ex his Petrus Ioãnis Huniadis, qui Vngariã pro Ladislao rege gubernabat, ope fretus, Romanum eiecit: erat autem Romanus cõsobrinus Cazimiri regis: eiectus in Podoliam profugit. Hunc ergo reducere Cazimirus, & res inter dissidentes patrueles cõponere uolebat. In itinere autẽ certior fit, Romanum

B

Marginalia: Bendinũ opp. | 1448 ann. | Comitia Lublini cũ Lituanis. | Lituanorũ postulata. | Polonorum responsum. | Podolia iuris Polonici. | Luscum iuris Polonici. | Legatus pontificius ad regẽ. | Valachici motus. | Huniades gubernator Vngariæ.

A num ueneno sublatum esse: itaq; accelerauit iter, Russosq; Præmislienses, Leopolienses, Belsenses, Chelmenses, & Podolios arma sumere, & se sequi iussit. Sublato enim æmulo detrectabat Petrus iusiurandũ in uerba regis, quod prius per legatos obtulerat. Leopoli cum esset rex, uenit ad eum matertera, Romani extincti mater, cum ducentis equitibus Valachis: ac equites quidẽ, fide eorum cõmendata, præsenti pecunia subleuauit: materteræ uerò Colomeiam cõcesit. Cameneciam deinde cũ uenisset, ingenti Podoliorũ lætitia & liberalitate exceptus est. Inde legatos àd Petrum palatinum misit, Petrũ Odrouanzũ palatinũ Rusiæ, & Prædiborium Conespoliũ castellanũ Sendomiriensem, & præfectũ Premisliensem, cum his mandatis, ut ille ad se ueniret, atq; in uerba sua iuraret: Michaelẽ uerò Sigismundi ducis filium profugũ ut sibi traderet. Nam is cum insidiari capiti suo regem inteligeret, è Lituania in Masouiã ad socerum, inde in Prusiã, & cum ne ibi quidem tutò esse posset, in Silesiam, ad extremũ in Valachiam profugerat. Et ad præstandum quidẽ iusiurandũ uenturũ se esse Petrus, accepta à rege fide, recepit: Michelaẽ uerò qui ad se cõfugisset, ut proderet, neque ex fide sua, neq; ex dignitate regis fore respondit: sed iussurũ se, deinceps ut finibus suis excederet. Itaq; ad Tartaros is deinde profugit. Nõ expectauit autẽ rex Petrũ: sed missis ad eũ quatuor legatis Chocimi promissum iusiurandũ absens ab eo cõsiliarijsq; & nobilitate Moldauica accepit: quo disertè illud cauebatur, irrita fore esseq; fœdera, quæ Petrus B & Valachi cum quibusuis hominibus atq; principibus prius icissent: quibus uerbis Vngari potisimùm designabãtur: ipsum autẽ palatinũ uẽturũ esse ad regẽ intra tres mẽses posteaquã accitus fuerit, datũq; iusiurandũ in uerba eius iteraturũ. Missis autẽ Chocimũ legatis rex ipse properè in Lituaniã, ut tẽpori ad comitia Nouogrodecensia adesset, se recepit. Venerat autẽ ad eũ Tartarorũ principis legatus Cameneciã, auxilia cõtra Petrum Valachũ pollicens: eumq; rex cum secretis mandatis dimiserat. Vix autẽ in Lituaniã ad constitutũ locũ uenerat, cum Tartari rapidi torrentis in modum in Podoliã populabundi sese diffuderunt, ferro & igni cuncta uastantes. Quos tamẽ Theodoricus Buciacius præfectus Podoliæ cũ expedita manu angustis & impeditis in locis palatos aliquoties adortus, non leuibus incommodis affecit, multosq; captiuos liberauit. Reuertẽtes autẽ Tartari, à Iurza Russo siue Lituano ad Braslauiã comiter accepti sunt: unde aucta est uulgo suspicio, eos siue à rege, siue à Lituanis subornatos, Podoliã uexauisse. Per hæc tẽpora Vincentio Cotto archiepiscopo Gnesnensi mortuo, Vuladislaus Oporouius episcopus Vuladislauiensis à maiore parte collegij in gratiã regis suffectus est. Ei uerò in Vuladislauiẽsi episcopa, Nicolaus Lasocius à Nicolao pontifice maximo cõtra uoluntatẽ regis, qui Ioãni Gruscinio fauebat, successor datus est. Nec tamẽ possesionẽ bonorũ, rege per præfectos prohibente, adeptus est Lasocius: anno autem sequenti peste apud Camerinũ de uiuis sublatus, liberã Gruscinio episcopã reliquit: uir ingenio, solertia, doctrinaq; singulari: cuius etiam consi

Colomeia palatinæ concessa.

Legatio Cazimiri regis ad palatinum Valachiæ.

Valachi cum palatino iurant in uerba regis Polon. absẽtis.

Tartari Podoliam uastarũt.

Buciacius Tartaros uexauit.

Tartari comiter accepti à Lituanis.

Vuladislaus Oporouius archiepiscopus Gnesnensis.

Nicolaus Lasocius inuito regẽ episcopus factus, posseßiõe exclusus est.

Nicol. Lasocij laus.

Vngarorũ expeditio contra Turcas.

Sanderbecus.

Rascia Turcis subdita.

Vngari uicti à Turcis.

Huniades captus à Despote Rasciæ.

Turcæ fugati ab Huniade.

Amurathis mors.

Mahometes Turcarũ princeps.

1449 ann.

Seueriensis ditio in Rußia à Michaele occupata, à rege recuperata est.

Huniades & Iscra Polonorũ opera reconciliati.

Comitia Petricouiæ.

Contentio de loco inter Cardinalem & Archiepiscopum.

Cardinalis dignitas.

Friderici Cæsaris legatio ad Cazimirum.

lio Ioannes Huniades multum usus esse fertur. Quoniam autem Guniadis mentio facta est, libet cladem eius, quam hoc anno à Turcis accepit, paucis attingere. Is igitur cum accepisset Amurathem Turcarum principem in Vngaros arma sumere decreuisse, ultrò cum uigintiduobus millibus Vngarorum & auxiliariorum obuiam hosti in Bulgariã ad Scitnizam fluuium processit, adunctis sibi in societatem belli palatino Transalpinensi, & Albanensium principe, quem Turcæ Sanderbecum appellarunt. Nam Georgius Rasciæ Despotes, cum post Varnẽsem cladem dominatum suum Amurathis munere recuperasset, fidem datam barbaro seruauit. Nec tamen Albanensis ad condictum locum tempusq́ꝫ occurrit. Triduo ibi à mane usqꝫ ad uesperum infestis armis dimicatum est. Ad extremum superante hostium multitudine, defatigati Vngari succubuere. Nec tamen Turcis incruenta cessit uictoria. Trigintaquatuor millia barbarorum in ijs prælijs cecidisse feruntur, Christianorum uerò ferè octo millia. Huniades fuga saluti suæ consuluit: sed cum in Despotæ manus incidisset, ab eo detentus, ac deinde certo pacto dimissus est, dato pro se obside Ladislao filio: quem tamen paulo pòst comminatione belli repetitum recepit: Despotæq́ꝫ contra Turcas ditionem eius propter dimissum se infestantes cum exercitu præstò fuit, & inopinato aduentu suo perterritos hostes in fugam egit. Nec diu postea uixit Amurathes: moriens Mahometi filio, quem uiuens successorẽ sibi designarat, Imperiũ reliquit. Sed nos nostra repetamus. Insequenti anno, cum Michael dux profugus Starodubum, Nouogrodum Seueriense, & nonnullas alias munitiones in Russia Moschis finitima auxilio Tartarorum intercepisset, tumultuariasque regis copias fudisset, maiore mole rex contra eum arma mouit: eiectóque eo, munitiones interceptas recepit. Dum autem in Lituania commoratur, Sophia regina, & Sbigneus cardinalis, missis in Vngariam Ioanne Zagoranio magistro curiæ reginæ, & Ioanne Dlugosso maiore canonico Cracouiensi legatis regio nomine, perniciosum inter Ioannem Huniadem, & Ioannem Iscram bellum, Polonis quoque propter uicinitatem (nam in Scepusiensi ora gerebatur) metuendum, pace inter eos facta, interceperunt. Decembri demum mense rex in Poloniam ad comitia Petricouiensia reuertit: ubi magna exorta est inter proceres de prærogatiua loci & sententiæ dicendæ controuersia, propter Sbigneum episcopum, cui à duobus pontificibus prius cardinali presbytero designato, Nicolaus paulo antè insignia eius honoris miserat. Nam illo in senatum ueniente, Vuladislaus archiepiscopus, ne principem locum amitteret, cum omnibus, maiorum Polonorum proceribus, qui & ipsi prærogatiuam illam ad minorem Poloniam à se transferri nolebant, discessit. Volunt enim cardinalem etiam presbyterum & diaconum maiore esse dignatione, quàm episcopum & archiepiscopum, atque etiam patriarcham. Rex nihilominus cum his qui manserant, senatum habuit, Friderici Cæsaris legationem pro Vuladislao Masouiorum duce propinquo suo postulantem, ut rex eum

Rauam

A Rauam atque Belsum secundum fratres absque liberis defunctos retinere pateretur, audiuit, & causam illam cum Vuladislao in aliud tempus reiecit. Expostularunt postea grauiter cum rege maiores Poloni, de senatu se absentibus habito: & ut archiepiscopus principem in senatu locum retineret, contenderunt. Sed negauit rex id sibi in manu esse: quando sic uisum sit Pontifici, authoritati eius stari oportere. Ad extremum, ne quo obstaculo controuersia illa esset reipublicæ exoratus Sbigneus Petricouia discessit, archiepiscopo quoque discedente. Liberius deinde habita sunt consilia de republicæ, quibus nonnulla salutaria statuebantur. Sed ea cuncta mox irrita fuere, cum rex proceribus petentibus solenne iusiurandum (quòd ritè & secundum leges regnum administraturus esset) dare, & regum superiorum acta, constitutiones, & beneficia quæuis publicè & priuatim concessa, rata habere, ne quid Lituanis suis detraheret, recusaret. Sequēti anno, nempe 1450, ueris initio conuentum rex egit Cracouiæ cum solis minoribus Polonis, de inquirendis & cohibendis furtis & latrocinijs, quæ impunitate admodum inualuerant etiam inter primos de nobilitate: nominatimq; Petrus Saffranecius uulgò magna infamia laborabat. Et placebat primoribus inquisitionē uulgò haberi. Verùm Ioannes Tencinius palatinus Cracouiensis, cuius magna erat apud nobilitatem gratia & authoritas, eam rem dissuasit, nō quòd faueret is furibus & prædonibus, sed quòd agi quicquam, & statui publicè cum rege nollet ad-

B uersus uniuersæ Poloniæ consensum. Conuenerat enim inter proceres superioribus comitijs, ne pro iusto rege Cazimirū haberēt, quoad is iusiurandum, quod à se petebatur, præstitisset. Reuera tamen nimium (ut fit) nonnulli proceres sanguini suo & necessarijs indulgebāt, quò maiorem sibi potentiam compararent. Itaque soluto conuentu, creuit magis perditorum hominum licentia, & iam regi quoque ipsi Saffranecius insidias tendere dicebatur. Misit deinde rex Petrum Odrouanzum & Prædiborium Conespolium cum exercitu Russorum & Podoliorum in Moldauiam, quæ nouis tunc rursus motibus agitabatur. Quid Petro palatino Valachorum factum fuerit, non reperio. Sed tamen Bogdanus, qui se nothum Alexandri palatini filium esse præ se ferebat, dominatum apud Valachos, quasi hæreditario iure secundum fratres legitimos ad se pertinentem inuasit. Supererat adhuc paruus Heliæ filius Alexander cum matre profugus: atque is reductus paulo antè fuerat iussu regis à Ioanne Sennenio Olescio, Bogdanusq; eiectus. Sed cum Sennenius copias reduxisset, Bogdanus, qui in montana se abdiderat, facta aliquanta manu latronum, & nouas res cupientium hominum, quibus eorum qui cum Alexandro sentiebant, bona pollicebatur, Alexandrum rursus eiecerat. Ac deliberatum quidem est in consilio regio, an rex Valachiam omnino subigeret, atq; in prouinciæ formā redigeret, attributis Alexandro puero bonis in Rusia: sed res magnæ difficultatis uisa in feroci populo, & externi dominatus impatiente, & propter Turcarum uicinitatem, qui Bulgariam & ulte-

Cardinalis & archiepiscopus è comitijs discesserunt.

Cazimirus recusauit iusiurādum dare Polonis.

1450 ann.

Conuentus minorum Polonorum.

Petrus Safranecius de latrocinio suspectus.

Ioannes Tencinius palat. Cracouiensis.

Poloni noluerunt pro rege habere Cazimirum, donec iusiurandum ipsis daret.

Procerum Polonorum indulgentia in propinquos & necessarios.

Valachicum bellum.

Bogdanus palatinus Valachiæ.

Consultatio Polonorum de Valachia redigenda in formam prouinciæ.

riorem Danubij ripam tenebant. Consultius uisum, ut alienis uiribus A & alieno periculo tam potentem hostem à se arcerent. Itaque Odrouanzus cum Conespolio, Valachis ipsis petentibus & opitulantibus, reducere iterum Alexandrum iussi sunt. Atque hi triparito agmine Valachiam ingressi sunt: Alexander enim Valachos, Theodoricus Buciacius Podolios, quibus præfectus erat, cæteros uerò Russos Odrouanzus & Conespolius ducebant. Bogdanus imparem se hosti animaduertens, in nemora sese cum suis abdidit. Ac de pace tamen cum nostris, dolos nectens, per internuncios egit: impetrauit'que ea lege, ut Alexandri nomine, donec is ad quintumdecimum annum perueniret, Valachiæ præesset, regi'que septuaginta millia, quemadmodum Dlugossus scriptum reliquit (nam Bernardus Vapouius habet septem millia modò) Turcicorum aureorum, equorum certum numerum, & pecorum greges quotannis pénderet. Pace facta reuertebantur nostri: ibi Bogdanus circumductis suis, syluam apud Crasne pagum, qua iter habebant nostri, angusto & impedito tramite, insedit. Sed ea de re edocti nostri à transfugis & exploratoribus Burculabi, quo nomine præfectum arcis illi uocant, qui summa fide partes pueri tuebatur, curribus & impedimentis cum præsidio Valachorum duce Burculabo, & ala Podoliorum præmissis, ipsi expediti prælij fortunam æquo & iniquo loco tentare, ac honestè potius occumbere, quàm turpi & fugæ simili receptu perfido hosti incruentam uictoriam cõcedere statuunt. Complures tamen de exercitu iniussu præfectorum clàm se cum impe- B dimentis subduxerunt. Sexta die Septembris Bogdanus cum expedito agmine apparuit: nec nostri quamuis consternatis Valachis, qui cum Alexandro erant, pugnam detrectarunt. Equitatu nostri, peditatu hostis pro loci opportunitate abundabat: sed eum tamen peditatum equitatu texerat. Equestri pugna conserta, & acriter inuehentibus nostris, hostes cedentes, & huc atque illuc dissipati, peditum aciem ostendêre. Nec eo segnius tamen à nostris, quamuis iniquo genere pugnæ, dimicatum est. Cadebant fortissimi quique de nostris, & qui in prima acie pugnam ciebant, & iam inclinari cœperat tota acies, cum Burculabus certior factus de prælio, collocatis in tuto curribus, cum præsidiaria illa sua manu adueniens, nostris animum addidit, hostium uerò ferociam & exultationem repressit, territosq; in fugam uertit. Ita nostri insperata & cruenta uictoria potiti sunt: multos enim fortes uiros amisêre: atq; in his principes Odrouanzum palatinum, & Michaelem Buciacium. Pugnatum est à mane usque ad uesperum. Hostes fuga dissipatos quatriduo Burculabus in sylua conquisiuit. Bogdanus sospes Barlotum, oppidi id nomen est, sese recepit. Nostri quamuis uictores, ualde tamen debilitati, & maiorem ex amissis fortibus uiris dolorem, quàm ex profligatis hostibus lætitiã capientes, satis tunc habebant domum reuerti. Odrouanzum palatinũ Ioannes frater archiepiscopus Leopoliensis paucis diebus secutus est, mœrore confectus: cui Gregorius homo plebeius, è Sanoco oppido ortus, artium liberalium magi-

Pacta cũ Bogdano palatino Valachiæ.

Valachi uectigales regi Pol.

Bogdani fraus.

Burculabus.

Valachi fusi fugatiq;.

Petri Odrouazi & Michaelis Buciacij mors.

Barlotũ opp. Valachiæ.

Gregorius Sanocius archiepiscopus Leopolien.

A magiſter, cuius ſuperius meminimus, ſucceſsit. Non multo poſt Tartari, ubi de ſtrage Ruſsicæ nobilitatis accepêre, magno impetu in Podoliam atq; Ruſsiam uſq; ad Grodecũ oppidũ & fines Belſenſium populabundi excurrerunt: parum'q; abfuit, quin Vuladislaũ Maſouiũ, Belſenſem dominatum ſecundũ fratris mortem obtinentem, & uenationi tunc uacantem, caperent: abacta'q; ingenti hominum, pecudũ & iumentorum præda, incolumes ad ſua ſe recepêre. Inde ingens mœror atq; luctus, ac metus etiã geminato malo, nõ modò Podolios atq; Ruſſos, uerùm omnes Polonos afflixit: cũ nemo eſſet, qui, ſi quid mali rurſus ingruiſſet, ſuccurreret, rege in Lituania cõmorante, & conuentũ cum Lituanis de Podolia & Luſco agente. Ne in Cracouienſi quidẽ ora quietæ res fuere per id tempus. Nam Præmislus dux Toſcenſium, coacto exercitu Seueriã epiſcopi Cracouienſis arcẽ oppugnauit: reiectus uerò inde cum ignominia, tractũ illum omnẽ diuexauit: ſed eum Sbigneus cardinalis coadunatis aliquãtis copijs ultus eſt uſq; adeò, ut eum ad petendam pacem, & ſatisfaciendũ de damnis datis adigeret. Ad Pentecoſten demũ ſequentis anni rex Petricouiam ad comitia uenit: ibi actum rurſus de Sbigneo cardinali, ipſo abſente: nam eum rex, ne ueniret, rogarat. ſancitum'q;, ut is quidem principẽ in ſenatu locum obtineret: deinceps uerò, ne quis eum, atq; legationis etiã apoſtolicæ perpetuæ honorem, rege & ſenatu inconſultis, peteret aut uſurparet. Cracouiã deinde rex ueniens, conuentum minorum Polonorum egit: ad quem Lu-
B cas Gorcanus palatinus & præfectus Poſnanienſis, Nicolaus Scora caſtellanus Caliſsienſis, & Laurentius Zaremba caſtellanus Siradienſis & præfectus Velunenſis, nomine omnium maiorum Polonorum adfuere. Tentatum ibi rurſus de purganda Polonia latrocinijs: ſed inquiſitionem nobilitas pleraque abnuebat. Nec ea ſanè magnopere opus erat, ſi rex in eos modò, quorum publica erant ſcelera, animaduertere, infames'q; latronũ receptu munitiones Berualdum & Velcinum in poteſtatem ſuam redigere uoluiſſet. Velcinum Gels Sileſius, Barualdum Vulodicus Scrinnius unà cum Catharina uxore latrocinans tenebat. Clauſum eſt autem iter mercatoribus Polonis Vuratislauiã, propter noua telonia in Sileſia inſtituta. Interdictum'que externis mercatoribus, & præſertim Norembergenſibus Cracouiæ & aliorum oppidorum domicilijs, propterea quòd noſtris uictus quærendi rationes prærriperent: cum Boleslao uerò Oppolienſium duce, rurſus prorogatæ induciæ. Cæterùm cum rex iuſiurandum ſolenne poſceretur, impetrauit ut ea res differretur tantiſper, donec communis cum Lituanis conuentus ageretur: atque is Parſouiam ad penultimam diem Auguſti indictus eſt. Impetrauit etiam, habito denuò apud Corcinum minorum Polonorum conuentu, ut ſeni groſsi in iugera, pro neceſſarijs uſibus reipublicæ conferrentur: eius'que pecuniæ quæſtores atque diſpenſatores, Cracouienſis & Sendomirienſis palatini conſtituti. Ibi Sbigneus arrepta occaſione, grauiter regem increpuit, cùm de alijs quibuſdam peccatis, tum de Michaelis Sigiſmundi ducis filij iniuria,

Tartari Ruſsiã et Belſenſem populati ſunt.

Seueria infeſtata à duce Toſcenſi.

Sbigneus cardinalis ducem Toſcenſem repreſſit.

1451 ann.

Comitia Petricouiæ.

De Cardinalatu & legatione conſtitutio comitialis.

Conuẽtus Cracouiæ.

Latrocinia.

Vuratislauiam ne proficiſcantur cum mercibus mercatores Poloni.

Mercatoribus externis interdictum domicilijs in Polonia.

Parſouiæ conuentus Polonorum & Lituanorum.

Sbigneus epiſcopus regem obiurgat.

& indigna supplicis repulsa: ob quæ minus ei prosperè caderent omnia. Cumq; eum de sententia non dimoueret, Deum testatus est, eum reum fore omniū, quæcunq; hominib. ac ditionibus ipsius aduersa euẽtura essent. In Rusiã inde per Sendomiriã rex iter habuit. Venit ad eũ Sendomiriam Dauid, Mustaphæ Amurathis Turcarum principis nõ ita pridem defuncti fratris filius: qui pulsus olim à patruo, in Vngaria complures annos exulauerat, & religionem Christianam susceperat: tunc autem cognita patrui morte, præreptum imperium repetere in animo habebat: & à Cazimiro petebat, ut sibi per eius ditiones trãsire liceret. Quod impetrauit quidem ille, & splendida insuper munera à rege accepit: sed cum ad Istri ostia peruenisset, Mahometemq; post Amurathem patrem apud Turcas sine controuersia imperare didicisset, per Poloniam in Vngariam rediјt, & ibi consenuit. Samboriæ cum esset rex Cazimirus, legatio Sophiæ reginæ & procerum Polonorũ eum consecuta est, rogans & admonens ut ne Luscum à Polonia alienari pateretur. Nam Suitrigello, qui id obtinebat, grauiter ęgrotabat: idẽ contendebant, qui præsentes in regio comitatu erant. Rex ad comitia Parsouiensia integram eam rem reiecit: & cupere se quidem Luscum Polonis adiungere, affirmauit: sed prouidendum esse etiam atq; etiam, ne Lituani ea re alienarẽtur. Venit etiam eò Maria Heliæ defuncti Valachorum palatini uxor, cum Alexãdro filio, regis opem aduersus Bogdanũ implorãs. Reiecta res ad comitia proxima. Interim eos, & munitiones quas retinebant in Valachia, Andreas Odrouanzus præfectus Leopoliensis tueri iussus est. Comitia deinde Parsouię habita. Ad quę Lituani non ueniebant, nisi fides publica ipsis data esset: uerùm ea negata est, ne quid fœderibus derogaretur. Tandẽ rex obuiam eis egressus Lomasos usq;, secum eos adduxit. Gastoudus tamẽ uenire renuit. Eadem autem quæ prius, Lituanorũ postulata in eo conuentu fuerunt, cùm de Podolia, Lusco, & cæteris, ad quæ Rathnũ etiam accesit: tum de corrigẽdis fœderibus, quòd ea se inscијs, non sine contumelia sua, & obnoxię seruitutis testificatione, cõscripta esse dicerẽt. Itaq; in eandẽ quoq; sententiã eis à Sbigneo cardinali cunctæ Poloniæ nomine responsum est: refutatumq; euidentisimè illud, quòd illi se inscијs fœdera cõscripta esse asseuerabant. Nam & Mathias Vilnẽsis episcopus, & aliј proceres Lituani negare non poterãt, se ea posterius approbasse, & iureiurando suo cõfirmasse: simul'que de Podolia, & cæteris quæ sibi uindicabant, professos esse, ad Polonorum ius ea pertinere: sumerent tamen ијs de rebus, quos uellẽt, siue iudices, siue arbitros, uel regem deniq; ipsum communem principem, ne quam querendi ansam, neu quod disidiј fomẽtum relictum haberent. Verùm illi ne hanc quidem tam ęquam conditionẽ acceperunt. Ne uerò iritatis animis discederetur, placuit in annũ integram rem differri ad alia eodem in loco habenda comitia. Cõuentu soluto rex in Lituaniam ad uenationes secesit, rerum Valachicarũ cura Ioãni Cizouio castellano & pręfecto Cracouiẽsi, Petro Samotulio Posnaniẽsi, & Prædiborio Conespolio Sendomiriensi castellanis mãdata,

Dauid Turca profugus. *Maria palatina Valachiæ.* *Andreas Odrouanzus Alexãdrum Valachũ tueri iussus.* *Conuentus Polonorũ cum Lituanis Parsouiæ.* *Fides publica negata Lituanis.* *Gastoudus.* *Lituanorũ postulata refutata.* *Legati in Valachiam.*

Polo-

A Polonicis uerò quasi derelictui habitis, nihil motus recenti compluriũ equitum Velunensiũ cęde, à Ioanne Gels prædone in conflictu quodã patrata. Tametsi potuit rex habere nonnullam excusationem, pestis uitationem: quę grauiter eo anno maiorẽ Poloniam afflixit. Minor enim ferè immunis ab ea fuit, quamuis magnus esset undiq; Cracouiam hominũ concursus, Iubilæi gratia, quem Nicolaus quintus pontifex max. ad spacium unius anni post peractum Romanum Cracouiæ, Gnesnæ, Leopoli, & Vilnæ concesserat ea lege, ut quisq; dimidium eius, quod in itinere Romano impensurus esse uideretur, in capsam reponeret: ex ea uerò pecunia, ut dimidium regi in sumptus belli contra Tartaros gerendi cederet: de reliquo dimidio, dimidium Sophia regina in dotem egentium puellarum auferret, reliquum uerò pontifici pro instaurandis Romæ templis mitteretur. Sed cum grauis uulgò esset ea æstimatio, ad quartam redacta est. At illi, qui ad componendas res Valachicas designati erant, dum moliuntur, interea Bogdanus à Petro Alexandri maioris notho filio (qui & ipse sibi ius in dominatu Valachiæ uendicabat, & fœdus atq; societatem cum Alexandro iniuerat) ebrius per dolum interfectus est. Nec multo pòst, ipsum quoq; Alexandrum idem ille Petrus rupto fœdere de medio tollere conatus est: fecissetq; adeò, ni se ille subduxisset. Reuersus autem cum præsidio Polonorũ Alexander, nihil tamen propter hybernum tempus anni, & quòd Petrus in interiora secesserat, agere potuit. Venit per id tempus ad regem Phi-

B lippi Burgundionum ducis legatio, auxilia uel pecuniarium subsidium ad bellum Syriacum cõtra Soldanum Ægypti & Syriæ regem petens. Sed ei responsum est, regem satis negocij habere, ut Tartarorũ, qui & ipsi barbari sint, uim à suis propulset: tantum abesse, ut quietos lacessendos sibi esse putet. In Vngaria uerò per idem tempus Huniades gubernator Ioannem Iscram, Cassouiam & alias quasdam in ea ora munitiones obtinentem, & sibi dicto minus audientem, cum insidijs frustra appetisset, aperto bello adortus, monasterium, quod ille præsidio munierat, obsidione cinxit. Sed Iscra coadunato raptim de Boemis & Polonis quatuor millium armatorum exercitu, laborantibus suis, deditionemq;, Huniadi superbè recusanti offerentibus succurrit: cõmisso autem prælio, & obsessis tempestiuè erumpentibus, uictus & magna clade affectus est Huniades cum sexdecim millibus Vngarorum. Anni sequentis, qui fuit 1452, mẽse Februario, Suitrigello dux moriens, Luscũ Lituanis ad hoc turmatim accurrentibus tradi mandauit, immemor & illorum maleficij, & Polonorũ beneficij: cum illorũ opera arcem illam atq; ditionẽ amisisset, horum uerò beneficio recuperasset, ac iureiurando sese & præfectos suos nobilitatemq; omnem obstrinxisset, mortuo se, nõ nisi Polonis parituros. Et eodẽ ferè tempore Michael Sigismundi ducis filius apud Moschos exulans, ueneno opera Lituanorum procerum, ut creditũ est uulgò, in poculum infuso, extinctus est. Vtriusq; corpus Vilnã relatũ, honorificè à rege sepultũ est. Hos paucis diebus Petrus Chranstouius episcopus Præmisliensis præcessit. Magni inde

Silesij Velunensem oram uexarunt.

Pestis.

Iubilæus in Polonia.

Pecuniæ Iubilæi dispẽsandæ ratio.

Bogdanus Valachus interfectus.

Petrus dominatum inuasit.

Philippi Burgũdionis ad Cazimirũ regem legatio.

Huniades ab Iscra uictus.

1452 ann.

Suitrigello obijt.

Luscum Lituani occuparunt.

Michael dux mortuus.

motus

Polonorũ fremitus aduersus regem.

motus in Polonia extiterunt, fremebantq; uulgò in regem, tum ob Luscum ipso conniuente, atq; adeò assentiente, ut creditum est, interuersum: tum ob episcopam Præmisliensem Nicolao Blascouicio homini externo, nempe Silesio, delatam: habitaque sunt nonnulla eas ob res conuenticula à minoribus Polonis maximè, atque Rusis. Inde Ioannes Olesnicius palatinus Sendomiriensis, & Albertus Michouius castellanus Zauichostensis publicè ad regem de Lusco, de Præmisliensi episcopa, ac de iureiurando exigendo allegati, ex itinere reuocati sunt, cum castellanus Cracouiensis, rege uolente & iubente Luscum interceptum esse affirmasset, ne contemptui esset illa legatio: decretumque, ut minores Poloni atq; Rusi Vuladimiriam à Lituanis nuper exustam reficerent, præsidioq; firmarent: & Luscum quocunq; modo possent, in potestatem suam redigerent. Sed irritum tamen decretum id fuit, metu offensæ regiæ: & quòd negliguntur ferè, quæ à multis pariter, ac non uno aliquo curanda suscipiuntur. Præceptum est autem thesaurario & salinarum præfecto, ne qua arma Luscum, quamuis mandante rege, mitterent: quod fortasse rex Lituanorum quàm Polonorũ amantior, mandarat. Hæc ubi regi renunciata sunt, grauiter in Sbigneum cardinalem: & palatinos Cracouiensem atq; Sendomiriensem exarsit: & assentatoribus nonnullis incitantibus, questum de ijs ad maiorum Polonorum conuentum misit, quasi illi regnum sibi abrogarent, & reditibus Polonicis interdicerent. A' proceribus autem petiuit, ut Sendomiriã ad Pentecosten uindicandæ cõtumeliæ & ignominiæ suæ causa ad se uenirent. Venere Ioannes Vuladislauiensis episcopus, Lucas Gorcanus Posnaniensis, Nicolaus Sarleius Brestensis, & Boguslaus Inouuladislauiensis palatini: ac de minoribus Polonis aliquot nominatim euocati. Venerant & alij quidam non uocati nominatim: sed ij, quòd fauere Sbigneo, in quem maximè regis ira efferbuerat, uidebantur, à consilio excludebantur. Nec tamen rex uoti compos factus est: cum omnibus constaret, illos quos rex accusabat, immeritò ac falsò delatos esse. Vbi uenit Cracouiam, uenerunt & illi quadam die in consilium, & grauiter cum eo expostularunt, quòd assentatoribus aures accommodaret, ut se pro hostibus traduceret, atque infamiæ notam sibi studeret inurere. Paratos se esse purgare omni ratione ea quæ sibi obijcerentur. De corrigenda quidẽ inutili atq; praua regni administratione, se pro officio suo egisse, & consilium captasse, necessarium magis, quàm utile reipublicæ. Si quid secus fiat, quàm rex uellet, penes ipsum eius rei culpam esse, qui nec ipse peccata sua multa magnaq; corrigeret, neq; salutaribus monitis obsecũdaret: ocio, uenationibus, epulisq; uacantem eum assiduò, neque causas afflictorum hominum cognoscere, neque de quiete atque tranquillitate publica cùm à barbaris hostibus, tum à latronibus præstanda consilia inire: superiorũ regum acta, constitutiones & prærogatiuas suas cuiq; ordini benignè datas, nõ modò nõ approbasse adhuc toto quinquẽnio, sed labefactare etiam per summã multorũ iniuriã, creberrimis & grauissimis subuectionib. miseros

Legati Polonorum ad regem.

Polonorum conatus cõtra regis sui sententiam.

Querela regis apud conuentũ maiorum Polonorum de minorũ primoribus.

Conuentus Sendomiriæ.

Primores minorum Pol. expostularunt cum rege.

Regis facta reprehensa.

oppi-

A oppidanos & agrestes ad inopiam redigere: ab ecclesiasticis & monasticis hominibus inusitatas pensiones siue stationes, & alimenta equorum exigere: nuper adeò externo homini, suis longè dignioribus præteritis, Præmisliēsem episcopam destinasse: Lituanis totum sese dedere, Polonis neglectis: illos solos in cubiculū & in familiarem uitæ consuetudinem admittere: cum illis seria iocosq́ miscere: in illorum usus atq amplitudinem Polonicum ærarium reditusq́ exhaurire: illis denique Luscum & Podoliam à Polonorum iure abstrahenda permittere, atque adeò fauorem opemq́ suam ad id impertiri. His de rebus plerisq crebrò eum à se & priuatim & publicè admonitum, dicebat Sbigneus, qui pro omnibus uerba faciebat, nec tamen correxisse peccata. Itaq deinceps abstinere se uelle cōsilio regio, ne eius peccata approbare uideretur: sed nihilo tamen magis ecclesiarum, monasteriorum, pupillorum & uiduarum causis uel cum periculo uitæ suę defuturū. Subiecerunt Cracouiensis & Sendomiriensis palatini, eādem suam esse sententiam: & cum dicto omnes de consilij loco excesserunt, cæteris consiliarijs, qui aderant, tacitè eorum sententiam ferè approbantibus, sed rege iritato mutire non ausis. Venerant ad regem nonnulli duces uicini: aderant & aliorum legationes: quibus pudebat eum dare audientiam, primoribus senatus in consilium non uenientibus. Itaque actum cum his est, utrinq ut omnia, etiam de episcopa Præmisliensi, integra

B ad proxima comitia, quæ Siradiam ad uicesimamquartam diem mensis Augusti indicebantur, penderent. Ita illis delinitis, auditæ ac dimissæ sunt legationes. Non multo pòst Tartari improuisa in Podoliam excursione facta, propterea quòd stationes & excubiæ à Theodorico Bussacio prætermissæ erant, permagnam prædam abegerunt, & Rouum castellum cæperunt. Rex in maiorem Poloniam, & inde Nessouiam profectus, Ludouicum Erlichausium magistrum cum episcopis & primoribus Cruciferorum ad se uenientem, lautè & magnificè accepit, uicisimq́ ab ipso Toruniam inuitatus est. Interea Boleslaus dux Oppoliensium, non tam absentia regis, quàm mutua eius cum proceribus offensione ac dissidio fretus, ualida militum manu è Boemis, Morauis & Silesijs conducta, bellum Poloniæ indixit: Seueriensem & Velunensem tractum hostiliter uastauit. Id ubi rex cognouit, sumere arma Polonos iussit: sed nemo obtemperauit. Itaque ipse quidem Siradiam ad comitia contendit: aulicum uerò comitatum suū, ne tamen negligere prorsus res Polonicas uideretur, ad reprimendā uim hostiū ad oram Velunensem misit: sed is nulla re memorabili patrata, nonnullis peste, quæ in Silesia & finitima Polonia tūc grassabatur, absumptis, ad regem redijt. Et commodum Boleslaus de pace misit. Igitur factæ sunt cum eo rursus unius anni induciæ, interim ut de pace accuratius ageretur. In comitijs uerò eadem quæ pridem cantilena à Lituanorum legatis superbè & non sine minis repetita. Eiq́ modestè à nostris responsum est: cum rege de iureiurando & confirmatione importunius actum: itaque is in angustum redactus, cum octo primoribus consilia-

Sbignei episcopi gratuitas & libertas in dicendo.

Tartarorū excursio in Podoliam.

Rouum castellum captum.

Conuentus regis cum magistro Crucifero rum.

Polonia à Silesijs uastata.

Induciæ cū duce Oppoliensi.

Comitia Siradiæ.

Lituanorum legatio.

rijs secretum consilium habuit: & cum asseueraret, non posse tunc se A sine capitis sui periculo atque defectione Lituanorum, postulatis Polonorum satisfacere, annum unum impetrauit, ut interea Luscum & primarias Lituaniæ munitiones in potestatem suam redigeret, thesaurum'que Lituanicum in Poloniam transferret. Tametsi admonebat Sendomiriensis palatinus Olessnicius, uidendum esse, ne rex Polonos uana spe & pollicitatione lactaret: eoq; syngrapha siue diploma, quod ea de re fidem faceret, ab eo exactum, & regis ac omniũ illorum signis obsignatum, archiepiscopo asseruandum concreditum est: atque ita conuentus ille solutus. Sub illud uerò tempus Tartari rursus in Podoliam populabundi usque ad Leopolim excurrerunt: & cum se recedere simulassent, reuersi quater, eos qui ex latebris ad messem prodierant circumuentos, in miseram seruitutem abegerunt. Quocirca rex Ioannem Cizouium castellanum, & Ioannem Tencinium palatinum Cracouiensem in Rusiam ad reprimendam cum Rusis atque Valachis efferatam rabiem barbarorum proficisci iusit: ipse in Lituaniam, quamuis dira peste afflictam, ad uenationes secesit. Sed dum nostri sese parant, Tartari præda onusti discessere. Compertum est autem, à Lituanis eos immissos fuisse. Mox enim ij Radiuilum Hosticouitium cum amplis muneribus ad barbaros remunerandos miserunt. Sed is cum fortè in id tempus, quo Sadachmetes Tartarorum dux cum suis è Podolia reuersus, ab Ecigere duce Tauricano profligatus est, incidisset, excussus & exutus à uictoribus, nudus dimissus est: Sadach- B metes uerò fugiens cum nouem filijs, & familiaribus siue purpuratis, quos Murzas & Vlanos illi uocant, in Lituaniam, tanquam ad amicos, sese recepit: sed eum spes sua fefellit. Nam captus à rege & Lituanis, & cum paulo pòst Kiouiam fugisset, è fuga retractus, Cauunæ in custodia usque ad mortem asseruatus est, ut ea re hostem eius Ecigerem in fide & officio continerent. Neque Cracouiensis ora à belli cladibus tunc immunis fuit. Etenim Præmislus Toscensium, & Ioannes Osuencimensium duces, coactis nongẽtis mercenarijs militibus equestribus atque pedestribus, finitimam sibi oram Poloniæ impunè populando longè late'que peruagati sunt, nacti occasionem commodam, quòd sine ullo præsidio tunc ea loca essent, proceribus cum nobilitate ob sæuientem Cracouiæ & circumquaque pestem partim dilapsis, partim extinctis. Causa uerò belli fuit, bellum aliud inter Petrum Saffrancium & Vlodicum Scrinnium de Berualtho gestum: cuius incommoda ut à finibus suis duces illi propellerent, duo millia florenorum Saffrancio promiserant. Itaque Saffrancius cum sua causa id bellum motum esse intelligeret, è Malesso castello de illis capto, & Bendino, ditiones eorum cum centum equitibus totidem'que peditibus uicissim infestauit, usqueadeò ut homines tributo pacem uulgò redimere cogeret. Et iam duces etiam ipsos tædium eius belli cæperat, propterea quòd stipendijs exhausti erant. Quãobrem pacem à Saffrancio petiuerunt & impetrarũt his legibus, ut profiterentur, iniustè se Poloniæ bellum intulisse:

Secretum consilium.
Regis excusatio, quòd non præstaret promissa.
Cautio regis.
Tartari Rusiã peruastarunt.
Lituani Tartaros in Rusiam immiserunt.
Tartarorum ciuile bellum.
Murzæ & Vlani apud Tartaros.
Sadachmetes Tartarus à Lituanis in custodia habitus.
Silesij Poloniam uexarunt.
Pestis.
Saffrancius Silesiam infestauit.
Malessum castellum.
Pacta Saffrancij cum Silesijs ducibus.

A intulisse: captiuos dimitterent: & supra duo millia prius promissa, octingentos florenos ipsi soluerent. Ille uerò Malessum sibi uicissim redderet. Atque hæc quidem priuata ducum illorum cum Saffranecio pacta conuenta fuerunt. Cũ Præmislo uerò Toscensi induciæ in sex menses publicè factæ, propter hyberni cœli, quo hæc gerebãtur, inclementiam. Nec tamen is fidem seruauit: nanq; mercatores Cracouiẽses Vuratislauia cum mercibus reuertentes haud multo pòst diripuit. Per idem tempus, cum Fridericus Cæsar, altero diademate præter morem ac tertio de more unà cum noua nupta Leonora regis Portugalliæ filia, Romæ à Nicolao pontifice, fauentibus cunctis Italis, coronatus, in Austriam reuertisset, neque redderet Austrijs, Vngaris & Boemis Ladislaum regem duodecim annos natum, quemadmodum in Italiam proficiscens promiserat, obsessus ab ijs Ciliæ comite Vlrico ductore, dimisit eum è tutela sua, Austria'que cessit. Nec multo pòst missi ad Ladislaum in Boemiam à Cazimiro rege Polonorum legati, Nicolaus Sarleius Brestensis palatinus, ac Derslaus Rithuianius præfectus Sendomiriensis, Elizabetham sororem eius petitum in matrimonium, optatum responsum retulerunt: nec tamen pacta sponsalia tunc confecta sunt, sed reiectum id Vuratislauiam, quò Ladislaus è Boemia sese uenturum promittebat. Nec scio an legati Poloni non ad conciliandas regi suo nuptias, uerùm ad cohonestandam coronationem Ladislai missi, iniussu regio nuptiarum & affinitatis mentionem fecerint: eo'q;

Mercatores Cracouiẽses direpti à duce Toscensi.

Fridericus Imperator bis Romæ coronatus: Frider. idẽ obsessus in noua ciuitate.

Ladislaus rex sui iuris factus.

Legatio Cazimiri ad Ladislaũ regem Vngar. & Boem.

B nihil tunc effectum, & Ladislai regis ac Vlrici comitis, cuius arbitrio rex adolescẽs cuncta gerebat, legatio paulo pòst ad Cazimirum uenit, animum eius de nuptijs exploratura, quemadmodum scribit Vapouius. Hoc anno cum Mahometes Turcarum princeps Carmanorum regem subegisset, turbato'q; fœdere, quod cum Constantinopolitano Imperatore constitutum habebat, in ora Propõtidis summa celeritate arcem excitasset, classem'q; armasset, qua Græcos quasi obsessos teneret, ne libero mari uterentur, Nicolaus pontifex Isidorum metropoliten Kiouiensem, qui Cardinalis factus ab Eugenio, & à Russis suis, quod se cum Lituanis in concilio Florentino coniunxisset, pulsus, Romam reuerterat, legatum misit Constantinopolim. Cum autem is metu Turcicæ classis penetrare eò non posset, ad Alphonsi Arragonũ, Siculorum & Neapolitanorum regis, & Venetorum opem confugit. Habebãt ij tunc pariter classem instructam aduersus Soldanum Ægypti. Ab ea igitur classe Isidorus, Turcarum classe deuicta ac disiecta, ad Imperatorem Constantinopolim deductus est. Nihilo tamẽ minus Mahometes insequenti anno eam urbẽ obsedit, & acriter oppugnauit, & post quinquagesimum obsidionis diem, Gerlucæ cuiusdam Græci proditione cœpit, & imperatorem Constantinum Palæologum fortissimè dimicantem ad portã urbis interfecit: nec multo pòst Gerlucæ, cum cognouisset eum ab Imperatore, quem prodiderat, magnis beneficijs affectũ fuisse, iustam proditionis mercedem diro supplicio exoluit: sedem'q; imperij Constantinopoli posuit. Sed ad curriculum reuocetur oratio. E-

Ladislai regis & Vlrici comitis legatio ad Cazimirum.

Turcæ Carmaniã & Cõstantinopolitanum imperium subegerunt.

Isidorus Rußus cardinalis legatus ad Imperatorẽ Constant.

Isidorus cardinalis pulsus à Rußis.

Turcica claßis disiecta à Christianis.

Constantinopolis capta.

Proditionis iusta merces.

Turcici imperij sedes Constantinopolim translata.

1453 ann. Tartarorum excursio in Rußiam.

iusdem anni initio pauci Tartari improuiso in Lucensem & Olescensem oram excursionem fecerũt, & ad nouem millia captiuorum, ingentem'que aliam prædam abegerunt: ij demq; iterum ad Pascha, aucti numero, Trebouuliensem agrum depopulati sunt. Hos insecuti Ioannes Lasscius Zincouiensis, Ioannes Niemez, quo nomine Poloni Germanum appellant, Latissouiensis, & Matthias Medibozensis præfecti, noctu in securos ac sopitos, perpauci in longè plures impetum fecerũt, & magna strage eos profligarunt, prædam'que omnem excusserunt. Trecenti cum è nocturno illo tumultu euasissent, & paucitate nostrorum animaduersa sese recollegissent, postero die denuò cũ nostris manus conseruere. Sed ij quoq; non resumptis prorsus ex trepidatione nocturna suorum'que strage animis, paruo negotio fusi. Reliquias fuga disipatas Braslauienses exceperunt, & partim trucidarunt, partim captiuas regi miserunt, ita ut ne unus quidem euasisse existimetur.

Lascz. Tartari ad internecionẽ cæsi à Rußis.

Alexander palatinus Moldauiæ iurat in uerba regis Polon. absentis.

Per hoc tempus Alexander palatinus Moldauorum, cum paternum dominatum adiuuantibus Polonis recuperasset, in fide regis atq; Polonorũ semper se fore, iureiurando coram legatis regijs dato, & literis cõsignatis, unà cum consiliarijs suis professus est: & societatem belli totis uiribus contra Tartaros, & quoslibet alios hostes promisit.

Oporouia arx. Ioannes Sprouius archiepiscopus Gnesnẽsis electus.

Per idem tempus Vuladislaus archiepiscopus Gnesnensis, qui Oporouiam arcem muniuit, uita defunctus, Ioannem Sprouium gente Odrouãzum, præpositum Sendomiriensem, canonicum Gnesnẽsem, & scribam regium accepit successorem, cum plura suffragia, quàm Thomas Strempinius theologus, in gratiam regis tulisset. Tametsi Vapouius scribit, Strempinio magis fauisse regem: sed à senatu persuasum postea, Sprouium, uti digniorem, ipsi prætulisse. Archiepiscopum Matthias Vilnensis, & Paulus Camenecensis episcopi paucis diebus secuti sunt.

Comitia Parsouiæ.

Lituanorum legatio.

Mense Iunio rex apud Parsouiam, Polonorum simul & Lituanorum comitia habuit. Verùm ad ea tamen Lituani proceres non adfuerunt, insidias nescio quas causificantes: legationem modò misere, quæ usitatam illam de corrigendis fœderibus, reddenda'que Podolia & Volynia cantilenam occineret. Proferebant nostri diplomata Iagellonis, Vitoudi & Suitrigellonis: & suis ipsorum argumentis Lituanos refellebant, quòd ij dicerent oppigneratam Vitoudo à Iagellone rege Volyniam & Podoliam quadraginta millibus aureorum fuisse: uel inde enim liquidò constare, eas terras Polonici iuris esse, & mortuo Vitoudo unà cum pecunia in ditionem Iagellonis legitima succesione recidisse. Ad extremum ferebant eis arbitros, siue regem, siue pontificem maximum, seu quem alium principem uellent. Tartarorum principem siue Cæsarem illi edebant. Quod cum indecorum, atque etiam ridiculum esset, ita dimissa est legatio, ut intelligerent Lituani, Polonos iuri suo nequaquam defuturos. Tentatum est à rege & nonnullis consiliarijs, ut in aliud tempus res tota adhuc reijceretur: sed negarunt Poloni. Deinde auditæ legationes Vuladislai & Boleslai Masouiorum ducum, nobilitatis & ciuitatum Prusicarum, & Magistri, totius'que

Refelluntur Lituanorum postulata.

ordinis

A ordinis Cruciferorum. Masouij Ticocinum & Gonianzum oppida à Lituanis intercepta, repetebant: Prusi aduersus iniurias & impotentem dominatum Cruciferorum opem regis implorabant. Cruciferi contrà, ne rex aduersus fœdera Prusis adesset, postulabant. Responsum est Prusis & Cruciferis, Regem ueluti Christianum principem disidia nolle alere. Si eo arbitrio uti uellent, non recusaturum. Masouijs durius rex inconsulto senatu & non sine comminatione respondit. Quocirca grauiter à Sbigneo cardinali obiurgatus est: non esse regium, asperioribus dictis aut factis quenquam lædere: inter apes quoque regem aculeo carere: Masouios duces, non modò non contumeliosè, sed honorificè acceptum oportuisse, quippe qui socij & consanguinei Polonorum, & propinqui regis ipsius essent. Ad hæc causam illam ad uniuersam Poloniam attinere. Non passuram eam, socijs atque adeò sibi iniuriam illam fieri. Approbarunt Sbignei dicta cæteri senatores, & gratias ei egerunt. Itaque moderatior deinde rex in legatos fuit. De iureiurando deinde, & confirmandis actis superiorum regum & principum cum eo Sbigneus idem publicè omnium nomine egit. Admonuit regem contemptus Lituanici, cùm quòd uocati ab eo ad comitia non uenirent, tum quòd alioqui etiam imperium eius non magni facerent, & omnia arbitratu suo agerent. Admonuit & periculorum atque insidiarum, quibus ab eis identidem appetitus esset. Contrà, Polonorum fidem, studia, obedientiam, atque e-

Ticocinum & Gonianzum à Lituanis intercepta.

Prusi regis opem implorãt contra Cruciferos.

Rex obiurgatus à Sbigneo & senatu.

Lituanorũ contumacia aduersus regem.

Polonorum obsequium.

B tiam nimiam penè patientiam exaggerauit: petiuit'que, ut his uicisim quàm illis propensiorem ac magis propicium rex sese exhiberet: his quàm illis fidelioribus atque beneuolentioribus consultoribus uteretur: illorũ contumaciã his adiutoribus retunderet. Neq; defectionem eorum se uigentibus & incolumibus reformidaret, aut certè non impunitam speraret. Se uolentes lubentes'que ipsi dicto audienses esse: etiamsi fortuna paginam uerteret, se nihil de suis erga ipsum studijs mutaturos esse. Illos, qui secundis ipsius rebus tam infidi essent, quales futuros esse sperare deberet reflante fortuna? In hanc fermè sententiam cæteri quoque omnes multa dixere. Audiuit hæc rex subtristis, demisso capite, & crebra ex imo pectore trahens suspiria. Hæc ita quidem Dlugossus de Parsouiensibus comitijs memoriæ prodidit: idemque Ioannem Osuencimensium ducem superiori anno necesitate adductum, cum arx Osuencimensis à nostris oppugnaretur, Cracouiæ cum proceribus transactione facta, arcem certis conditionibus dedidisse memorat. Sed extant in archiuo regio pacta ipsius Ioannis cum proceribus Polonis hoc demum anno millesimo quadringentisimo quinquagesimotertio, non Cracouiæ, sed Parsouiæ, & quidem absente rege conuenta: quibus ille recepit arcem Osuencimensem, quæ tunc obsidebatur, se intra certos dies castellano & præfecto Cracouiensi traditurum esse, & ad regem in Lituaniam profecturum ueniæ petendæ dedendi'que sese ipsi gratia. Quòd si repulsam ab eo passus fuerit, se ei mille & octingentos aureos partim mutuò sibi datos, par-

Osuencimensis dux Parsouiã profectus.

Osuencimensis ducis pacta cũ Polonis.

tim in stipendia militum & bellum expensos, ad medium mensem Augustum exoluturum esse: ac tum demum ut sibi arx sua redderetur. Deinde rex, si uellet, iniuriam suam suorum'que persequeretur. Quod ni ad eam diem exolueret, post id tempus pro damnis quoque, deligendorum utrinque arbitrorum arbitrio regi satisfaceret, priusquam sibi arx redderetur. Quòd si ipse è uiuis excederet, pacta hæc ad Venceslaum fratrem, Zatoriensium ducem, pertinerent. Quas conditiones rex approbauit, & Ioannem in gratiam recepit. Parsouia Petricouiam ad alia comitia, ad diem natalem diui Ioannis Baptistæ indicta, itum est. Ibi fortasis acta sunt ea cum rege, & à rege, quæ Dlugossus Parsouiæ acta esse prodidit. Ibi quidem prolata est ab archiepiscopo regis promisio diplomate consignata, postulatum'que à rege, ut ei promisioni tandem satisfaceret. Sumpta ad deliberandum die, respondit ille: Non licere sibi aduersum priori iureiurando, quod Lituanis dedisset, iusiurandum dare: daturum tamen, sed uti regem modò Polonorum, non etiam uti Lituanorum principem. Captiosum, sicuti reuera erat, id iusiurandum uisum est. Itaque instare proceres unà cum Sophia regis matre, ut captione illa rex abstineret: & commendato cuipiam Lituanorum principatu, Polonam rempublicam per se ipse diligentius administraret: Lituanos à suo contubernio amoueret: quatuor de primoribus Polonorum senatoribus publicè designandos semper in consilium adhiberet, ac de illorum sententia cuncta ageret ac decerneret: quæ uerò præter sententiam ipsorum acta uel decreta forent, ut irrita essent: stationes & subuectiones uti moderatius & more antiquo exigeret. Ni hæc faceret, diutius non esse expectaturos, quin sibi rei'que suæ publicæ aliter prospicerent: dictisq; facta adiecerunt, ac data & accepta fide mutuò sese obstrinxerunt, neutiquam defuturos esse patriæ reipublicæ. His tandem tam importunis postulatis atque etiam minis motus Cazimirus, iusiurandum, quale petebatur, dedit. Quo facto, proceres cætera postulata remiserunt, siue adeò in aliud tempus reiecerunt, ueriti ne ægrotum regis animum exacerbarent: simul sperantes eum tempore sanatum iri: Præmislo Toscensi è senatusconsulto induciæ in biennium concessæ: item'que Bernardo, Boleslao & Nicolao Oppoliensibus ducibus. In nonum usque diem tunc durauere comitia: quod quidem uelut nouum & inusitatum Dlugossus memorat. Quomodo is nunc acciperet, cum in tertium, interdum in quartum etiam mensem durant. Cazimirus rex Petricouia discedens, paucosq; dies Cracouiæ commoratus, in Lituaniã secesit. Ratus autem Ioannes dux Osuencimensium absente eo oblatam sibi esse occasionem recuperandi arcem Osuencimensem, quã tũc ab eo traditam Ioannes Curopatuua regio nomine obtinebat, facta manu subitaria, eam adortus est: sed repulsus à nostris cum ignominia, ruinas uetustæ arcis, cui Volco nomen fuit, refecit, indeq; latrocinio uexare Poloniã cœpit. Quare exciti Poloni proceres, aulicos regis atq; suos comitatus, duce Ioãne Tencinio palatino Cracouiensi, ad obsidendam eam

Comitia Petricouiæ.

Polonorum postulata à rege acerbiora.

Polonorũ procerum confœderatio.

Iusiurandũ regis Polonis datum.

Comitia nouẽ dierum.

Osuencimensis arx frustrà tentata à Ioanne duce.

Volcum arx instaurata.

A eam arcem miserunt: & facilè ea per uim potiti fuissent, nisi nobiliũ iuuenũ, qui uoluntarij ad eam militiã conuenerãt, ne quid in oppugnatione aduersi pateretur, ratio ducta esset. Interim pax data Ioãni petenti, ea cõditione, ut accepto certo precio, de quo tunc cõuenit, omni prorsus ditione Osuencimensi regi Polonisq; cederet. Sic tandẽ Osuencimensis regio longo quasi postliminio in ditionẽ Polonorũ redijt: nobilitasq; omnis eius oræ sequentis anni initio solenni iureiurando fidem suam regi & regno obstrinxit. Quanquam ne postea quidem quieuit Ioannes, donec repetitis identidem pactis, auctoque precio, post tertium annum ius omne suum regi concesit. Per hæc tempora maiores in Prusia motus à nobilitate & oppidanis contra Cruciferos extiterunt, cum Imperator Fridericus, quem iudicem partes sibi sumpserant, illos non modò non uindicasset ab intolerabilibus iniurijs Cruciferorum, uerùm etiam sexcentorum millium florenorum multam eis irrogasset, ac magistro eos denique tanquam seruos addixisset. Itaque illi magnitudine iniuriarum & contumeliarum permoti, conspiratione inter se facta, plerasque omnes munitiones & oppida sex & quinquaginta in potestatem suam, eiectis Cruciferis, redegerunt: missaque ad regem splendida legatione, ea omnia, seque, & omnem Prusiam, Pomeraniam, Culmensem, & Michalouiensem terram ei dedebant. Sendomiriæ ea legatio regem è Lituania reuertentem reperit: sed Cracouiæ Februario mense adesse iussa est. Nam rex ad nuptias

Osuencimensis principatus redijt in potestatem regis Pol.

1454. ann.

Osuencimensis conuentus iuratus in uerba regis Polon.

Friderici imperatoris arbitrium inser Prussos & Cruciferos.

Prußi se et munitiones suas regi Polo. dedũt.

B in illud tempus cõstitutas festinabat: quo etiam frequens senatus (quo inconsulto nihil de re tanta statuere poterat) conuenturus erat. Nona die Februarij noua nupta Cracouiam splendido comitatu aduenit: à rege ipso unà cum matre obuiam ei profecto deducta. Dos ei centum millia aureorum numûm fuit promissa, ea conditione, ut ea penes regem remaneret, etiamsi illa sine liberis decessisset: nec tamen ea numerata est. Rex uerò ei loco muneris nuptialis prouentus annuos quinque millium marcarum in salinis Bochnensibus & Velicìensibus constituit. Postridie contentio inter Archiepiscopum & Sbigneum cardinalem fuit de nuptiali ceremonia, uter eius administer esse deberet: quòd ille Archiepiscopus & primas, hic cardinalis & Cracouiensis episcopus, ubi hæc agebantur, esset. Re diu agitata, conuenit tandem, ut Ioanni Capistrano eum honorem deferrent. Erat aũt is, Italus non ignobilis de sodalitio Franciscanorum, qui se Obseruantes & Bernardinianos appellant, doctrina, facundia & sanctimonia uitæ pollens, usque adeò ut multis miraculis eam comprobaret. Susceperat autem peregrinationem Boemorum maximè ad rectam religionem reducendorum gratia: & cum in ea re apud Boemos non multum profecisset, à Sbigneo cardinali accitus, anno superiori Cracouiam effusa obuiã omni penè ciuitate cum sacerdotib. & episcopo atq; ipso etiam rege & regina, aduenerat: & posita in foro, ac deinde hyberno tempore in æde Virginis matris cathedra, quotidie per interpretem ad populum conciones habebat, & multos ægrotos di-

Nuptiæ Cazimiri regis cum Elizabetha Alberti Cæsaris filia.

Contẽtio inter cardinalem & archiepiscopũ.

Ioanni Capistranus Franciscanus uir sanctus in Poloniã uenit.

Cœnobium D. Bernardini.

uina uirtute ſanabat: authorq́ꝫ fuit Sbigneo, ut cœnobium omnium A primum in Polonia ſuo ſodalitio ſub arce ad Auſtralem portam urbis conderet. Huic ergo tunc datum eſt negocium, nouos coniuges ritu ſolenni coniungendi. Sed cum is neque Polonicam, neque Germanicam linguam calleret, ac Sbigneo muneris eius functionem adiudicaret, Sbigneus utriuſque linguæ peritus, cedente Archiepiſcopo id peregit. Archiepiſcopus uerò ſacris operatus, nouam reginam inunxit, ac diademate cinxit. Poſt hæc Pruſſorum legati, quorum princeps Ioannes Baſenus erat, in ſenatum introducti, facta audientia prolixè expoſuerunt, qua improbitate, & quibus artibus Cruciferi Pomeraniam & Michalouienſem tractum olim Polonis interuertiſſent: qua crudelitate in Dobrinum, Cuiauiam, Maſouiam, cæteram'que Poloniam parentem ſuam ferro & igni debacchati, in ſolitudiuem ferè eas oras redegiſſent: quàm inſidam incertam'que pacem cum Polonis colerent, ſemper'que coluiſſent: deinde quàm acerbo, crudeli, contumelioſo, & impotenti dominatu in ſe uſi eſſent, atque etiam tum uterentur: commemorabant eorum rapinas, ſtupra, & libidines in uxores, liberos'que ſuos è complexibus maritorum atque parentum abſtractos: quod ſi qui contrà mutire auſus eſſet, in eos uerbera, uincula, & ſexcenta tormentorum genera, capitis deniq; ſupplicia deprompta eſſe. His tot ac tantis malis ut occurrerent, ſe confœderationem quandam inter ſe feciſſe: eam uerò à duobus Magiſtris, Paulo & Conrado approbatam & confirmatam, à Ludouico, qui tūc Cruciferis pręerat, B abrogari cœpiſſe, & Imperatoris Friderici opem contra ſe, quaſi rebelles ſubditos, imploratam eſſe: ad eum ſe legationem ſplendidam, purgandi ſui, Cruciferorumq́ꝫ accuſandorum cauſa, miſiſſe: legatos ſuos per Morauiam iter facientes à latrunculis, quos Cruciferi ſubornauiſſent, captos, & in uinculis aliquandiu aſſeruatos, & ad extremum dimiſſos, ad Imperatorem perueniſſe. Ibi cum is ex compromiſſo iudiciū inſtauraſſet, nihil æqui ſe impetrare potuiſſe, eoq́ꝫ re adhuc integra iudicem illum recuſaſſe: nihilo tamen minus inſtantibus aduerſarijs, & legatis principum Germanorum, quos ij corrupiſſent, adiuuantibus, non modò abrogatum eſſe fœdus ſuum, uerùm etiā ſexcentorum millium florenorum multam ſibi dictam eſſe: atq; adeò infamia ſe notatos, & libertate priuilegijs'que ſpoliatos, ſeruorum aut pecudum in morem tam impotētibus dominis addictos eſſe, & ab ijs deinde trecentos morti deſtinatos. Eam tyrānidem ſe diutius ferre non potuiſſe: ſed ſumptis armis, Cruciferos eorumq́ꝫ magiſtratus & præſidia ex oppidis, urbibus, atque arcibus pleriſq; omnibus eieciſſe, neque deinceps in poteſtate eorum fore. Scire autem ſe probè, à Polonia ſe, oraſq́ꝫ illas à ſe cultas & habitatas, olim partim dolo, partim per uim ac per ſummam iniuriam auulſas fuiſſe: non ignorare, Cruciferos initiò Polonorū beneficio in illis oris conſediſſe. Ad illorum igitur, qui & Cruciferorū patroni, & iuſti domini ſui eſſent, opem ſe ſupplices confugere, eiſq́ꝫ ſe ſuáque omnia dedere: orare, ne ſe in extrema ſua neceſsitate deſpicerent, neue

Pruſsorum querelæ de Cruciferis.

Confœderatio Pruſsorum.

Pruſſorum legati capti.

Pruſsi iudicem Fridericum imperatorem recuſarunt.

Pruſsi Polonos pro iuſtis dominis agnoſcunt.

A ne'ue opprimi, & ad extremum excindi paterentur. Nihil autem esse, quòd Poloni uererentur, ne ea re fœdera cum Cruciferis uiolarent. Iam ab illis prioribus uiolata, cum ciues Chosnenses, propterea quòd ij se urbem'que ij suam bello adacti Polonis dediderant, contrà quàm conuenerat, capitis supplicio affecissent, & noua fœdera cum Lituanis aduersus Poloniam dudum icissent. Non uoluntate Cruciferos, neque pacis colendæ studio, sed ui à se adactos, pacem cum Polonis fecisse, & in eam diem seruasse. Se enim cunctam superiorum bellorũ molem, dum illi Marieburgensis arcis mœnibus sese ferè continent, sustentasse: defessos autem & exhaustos, ad pacem illos impulisse. Non aliena Polonos occupaturos, uerùm sua recepturos esse, quæ ipsis sedes Apostolica aliquoties adiudicasset: spondere autem sibi fortunam regis, & Polonicæ gentis uirtutem, illa omnia è sententia sua ipsorúm que processura esse. Nec se sibi defensoribus'que suis esse defuturos. Huiusmodi ferè fuit Prussorum oratio. Relata re ad senatum, uera esse quæ dicebantur à Prusis, omnes recognoscebant: meminerant multi, Cruciferos quater ictum cum Iagellone rege fœdus rupisse: & ad extremum, ut Pontificis maximi & Basileensis concilij authoritate id sibi facere liceret, elaborasse: ciues Chosnenses, propterea quòd se regi in bello dediderant, contra pacta & iusiurandum suum immaniter interfecisse: commmercia cum Polonis capitali supplicio Prusis interdixisse. Memorabant seniores, eos

Cruciferi fœdera cũ Polonis uiolarunt.

Cruciferi quomodo se gesserint cõtra Polonos.

B cum hostibus Polonorum consilia & arma socia non semel coniunxisse, Polonis'que pium aduersus barbaros bellum diuersa parte gerentibus, Poloniæ fines impiè & perfidè infestasse: nulla cum eis fœdera, nullam certam pacem esse. Hæc tunc in senatu commemorabantur: sed tamen de acceptanda deditione uariabant sententiæ: censebant multi: nonnulli, quorum princeps Sbigneus fuit, dissuadebant: alij uerò ad comitia rem integram reijciebant: cuius sententiæ Tencinius palatinus Cracouiensis author erat. Nec deerat suis ex altera parte Cruciferorum legatus, thesaurarius eius ordinis, qui ad co honestandas regias nuptias missus, quinquaginta millia florenorũ ad corrumpendos proceres Polonos secum attulerat. Atque is cùm uniuersos publicè fœderum admonebat, tum priuatim singulos orando & pollicendo prensabat. Ad extremum clientes ac uectigales regi Polonis'que Magistrum atque Cruciferos in futurum omne tempus fore promittebat. Quocirca quindecim plus minus dies consultando absumpti sunt. Legati Prussorum ubi comperẽdinari rem animaduertêre, contenderũt à rege, ne differret: alioqui se alios dominos & patronos sibi quæsituros esse, qui obuijs, quod aiunt, ulnis tam luculentam conditionem accepturi essent. Apparebat'que eos in Boemiam ad Ladislaum regem profecturos esse: nam is cupere id se significabat. Interim afferebatur è Prusia, nobilitatis & ciuitatum partes indies meliores fieri: Magistrum & Cruciferos in angustum redactos, Marieburgi & Stumæ ferè munitionibus sese tueri: Brodniciam arcem, ne in aduersa-

Senatus Polonici uariæ sententiæ de recipiendis Prusis.

Cruciferi non desunt sibi.

Cruciferorum res minus prosperæ.

A

uersariorum potestatem ueniret, Ioanni Coscelecio Inouuladislauiensi palatino à commendatore siue præfecto traditam esse: nam oppidum in fide Cruciferorum mansit. His igitur impulsi rex atque proceres Poloni, ne tam luculentam & insperatam occasionem recuperandi ea, quæ maiores sui olim amiserant, uix unquam postea redituram, sibi elabi paterentur, deditionem Prussorum accepere: tametsi præuidebant nonnulli motus bellorum, qui inde consecuturi, & Poloniam atque Germaniam inter ipsas collisuri essent: uerebanturque quorsum tanta illa & inopinata prosperitas ad extremum euaderet. Thesaurarius ubi acceptam esse deditionem didicit, absque mora Cracouia discedens, in Silesiam, inde'que in Misniam & Saxoniam, mercenarios milites cunductum contendit. Prius tamen aculeum, & ueluti seminarium quoddam intestini mali atque dissidij, quo distinerentur nostri, immisit, cum Petrum Saffranecium, hominem callidum, audacem, & factiosum, & latronum, furum, atque sicariorum, ut inquit Dlugossus, socium & fautorem, donis promissis'que clàm corrupisset, ut bello & latrocinio Poloniam exagitaret. Et facilè id erat persuadere homini turbulento, & huiusmodi rebus assueto, & qui se ob id regi bonis'que omnibus inuisum esse intelligeret. Non latuit hoc regem atque proceres: uerùm nonnullis res uisa incredibilis: alij porrò dissimulando sanatum iri insaniam eius iudicabant. Missi extemplò in Prussiam Andreas episcopus Posnaniensis, & Ioannes Conespolius cancellarius, iusiurandum ab uniuersa nobilitate ac ciuitatibus concepta formula in uerba regis datum acceperunt: Episcopi in aduentum regium dilati sunt: arces, quibus rex iusserat, traditæ. Quanquam Torunenses, Elbingenses, Gdanenses, & Kynixbergenses, siue Regiomontani ciues, eas quæ urbibus suis imminebant, diruerant: quæ res neque nostris, neque Prussicæ ipsi nobilitati placuit: sed neque aduersandi, neque factum reprehendendi tempus tunc erat. Per idem tempus Fridericus marchio Brandenburgensis nouam Marchiam, quæ Cassubiæ pars fuit antiquitùs, detrectantem & ipsam Cruciferorum imperium, in deditionem accepit: missa'que ad regem legatione, ut cum bona eius uenia id esset, petiuit, auxilia contra Cruciferos pollicens. Sed nihil certi responsum est, propterea quòd Stolpensium quoque Pomeranorum dux eam petebat, & suo quodam iure sibi uendicabat, & in clientela & fide regis fore se unà cum ditionibus suis, duo'que millia equitum ad quoduis bellum regi Polono adducturum, pollicebatur. Ne huic quidem certum responsum datum. Tametsi Vapouius, Marchionem occupatione Cassubiæ, quæ iuris fuisset Polonici antiquitùs, abstinere iussum esse scribit: ni faceret, ui & armis depulsum inde iri. Vngarorū quoq; & Boemorum rex Ladislaus eam ditionem iure quodam suo repetebat. Misit deinde rex legatos, ad Ladislaum quidem Nicolaum Chranstouium tribunum Cracouiensem: ad Imperatorem uerò apud Ratisponam Germanorum comitia tunc habentem, & ad Pontificem maximum,

Prußi à Cazimiro rege Polon. in fidē accepti.

Petrus Saffranecius redemptus à Cruciferis, latrocinio turbat Poloniam.

Prußi iurant in uerba regis.

B

Arces à primarijs ciuitatibus Pruß. dirutæ.

Noua Marchia à Friderico Brandeburgensi occupata.

Frid. marchionis, et ducis Pomeranorum legationes ad regem Cazimirū.

Legationes à Cazimiro rege ad regē Vng. et Boem. ad Imperatorem, et ad Pontificem.

A maximum, Ioannem Brezium Luteci filium iureconsultum, qui factũ suum defenderent, & Cruciferorum querelas refellerent: ipse Breste Lituanicum ad conuentum Lituanorum excurrit, & cum his constituit, ut Liuoniensium auxilia transitu in Prussiam prohiberent: inde mox Lenciciam ad comitia ad Calendas Maias indicta contendit. Ad quæ pauci de minoribus Polonis & Russis aduenere. Decretum autem ibi est, ut rex Toruniam se conferret, pacandæ Prussiæ causa: Cuiauios atque Dobrinios, si opus esset, ad aulicum comitatum suum in auxilium Prussorum, qui tunc Cruciferos Marieburgi & Stumæ, & in Brodniciensi oppido, suo pariter & mercenario milite è Polonis & Boemis collecto, obsidebant, adiungeret. Masouij uerò duces frustra iterum à rege & Lituanis sua ibidem repetiuerunt, quamuis omnes copias suas regi ad Prussicum bellum pollicerentur. In Prussiam deinde itum est, magna & splendida procerum caterua regem comitante. Ibi Toruniæ, Elbingæ & Gdani iteratum publicè à proceribus, nobilitate, & ciuitatibus ritu solenni iusiurandum in uerba Cazimiri & successorum eius regum Polonorum, tribus palatinis, in sua quoque satrapia, præeuntibus. Episcopi quoque tres, nempe Arnoldus Culmensis, Gaspar Pomesaniensis, & Nicolaus Sambiensis, cum suo quisque sacerdotum collegio, in uerba regis iurarunt: abiecto'que, regis permissu, cultu Crucifero, ueterem habitum diui Augustini regulam profitentium resumpserunt. Quartus Franciscus Varmiensis apud Cruciferos Marieburgi erat: sed collegium tamen eius unà cum cæteris iusiurandum dedit. B Ladislai deinde regis legati Boemi, Ioannes Perstenius siue Rosembergius, & Sdencus Costca (nam Chranstouius nihil certi retulerat) auditi, expostularunt cum rege, quòd suo rege inconsulto, Prussorum deditionem secus quàm Cracouiæ in nuptijs pollicitus erat, accepisset: postularunt'que ut Pragam legatos mitteret cum luculentis mandatis ad constituendum de rebus Prussicis: quarum cura magnopere ad regem Boemorum pertineret, quòd & patronus Cruciferorum esset: & Prussiam omnem nuper, interueniente Alberto Friderici marchionis Brandeburgensis fratre germano, à Crucifereris in deditionem accepisset. Interim autem, ut Cazimirus obsidiones institutas soluerat, bello'que Cruciferis inferendo supersederet. Ridiculè superba & arrogans nostris uisa est ea legatio, neque à miti ac ciuili Ladislai ingenio profecta: id quod paulo pòst secreto ipsorum legatorum indicio compertum est. Nam ij Georgium Podiebradium, penes quem tunc summa rerum apud Boemos erat, eius legationis authorem prodiderunt. Itaque ad eam nihil aliud responsum est, quàm Cazimirum nunquam recepisse Ladislao, quòd ipso inscio Prussos in deditionem accepturus non esset. Ad cætera eum per suos legatos responsurum esse. Ita dimissi Boemi, nec permissi Marieburgum ad Cruciferos ire. Ladislaus uerò cum è legatis suis reuertentibus legationis suæ summam, responsum'que Cazimiri

Comitia Lenciciæ.

Cruciferi obsessi à Prussis.

Masouiorum preces irritæ.

Episcopi Prussici iurant in uerba regis Polonorum, et cultum Crucifero rum abijciunt.

Varmiēse collegiũ iurat in uerba regis.

Ladislai Boem. regis legatio ad Cazimirum.

Cruciferi dedidere Prussiam Ladislao regi.

Georgius Podiebradius.

Alia Ladislai legatio.

miri cognouisset, Ioannem Rabstenium ad eum properè misit, priorem legationem corrigens, & pollicens, non obstaturum se esse, quo minus ille omni Prusia potiretur. Grata hæc fuit legatio regi, cunctisque: itaque misi in Boemiam Ioannes Tencinius palatinus Cracouiensis, & Petrus Samotulius castellanus Posnaniensis, ut uoluntatem illam Ladislai confirmarent. At Cazimirus comitia Prussorum apud Grudentum habuit: ibi tributum siue exactio certa in capita constituta est, unde emerita stipendia Boemis mercenarijs, quos primo motu Prusi acciuerant, & qui Marieburgum etiam tum ignaui obsidebant, soluta sunt: dimisique ij sunt, siue quòd ambiguæ fidei esse uiderentur, siue quòd nimio conducti essent. Nam sex & uiginti floreni in tres menses equiti numerabantur. Id adeò necessitas Prusis expresserat, ne militari præsidio nudi, à Cruciferis, opprimerentur, & ut ij secum potius contra Cruciferos, quàm cum illis contra se essent. Pro Boemis uerò aulicum suum comitatum rex ad continuandam obsidionem Marieburgi misit, præfecto ei Ioanne Sciecocio præfecto Lublinensi. Decretum est etiam, ut sedecim ex nobilitate & ciuitatibus allecti, à consilijs regi essent, qui cum eo de republ. Prusica consultarent, summoque iudicio præsiderent: itémque ut arces & munitiones episcoporum atque ecclesiarum, quoad bellum duraret, in potestate nobilitatis essent. Hæc adiuncta ad illas prærogatiuas, quæ initiò deditionis Cracouiæ ipsis à rege datæ erant: quibus Prusi cum Polonis quasi in unum corpus redacti sunt, nimirum ut eorum consiliarij cum Polonis pariter in comitijs de repub. consultarent, ad honores & magistratus regni admitterentur, ius creandi regis pariter haberent: cæterùm suo quisque iure, seu Culmensi mallet, seu Saxonico, seu Prusico, seu denique Polonico, uiuerent: quæ bona quisque antiquitùs siue priuatim, siue publicè obtinuisset, deinceps quoque retineret: telonia cuncta & portoria, nominatimque id quod liberale seu funtzol Teuthonicè dicebatur, quo bini oboli à marca exigebantur, & pensio ea quæ à Polonis principibus in Pomerania olim instituta, Narzas siue porcus uulgò uocabatur, remissa & sublata: merces naufragio eiectæ, ijs quorum fuissent, aut legitimis eorum hæredibus remissæ: nam eas antea Cruciferorum præsides iniustè sibi uendicabant: honores & magistratus publici, & præfecturæ arcium nemini quam externo secundum usum & consuetudinem cęterarum regionum Poloniæ mandarentur: ius monetæ Toruniæ, Elbingæ, Kinixbergæ & Gdani cudendæ cum imagine inscriptione regia, quoad bellum duraret, in commune eis concessum. Finito uerò bello, ut Toruniæ modò & Gdani regio nomine sumptuque ea cuderetur: mercatoribus uerò potestas facta est, quoquo uersus in Poloniam cum mercibus proficiscendi, easque deponendi, & uænum exponendi, ubicunque uellent. Ad extremum Ioannes Basenus, uicarius regis & gubernator, cum rex abfuturus esset, constitutus: Gdanensi uerò ciuitati, cum ea splendidè & honorificè in primis regem cum omni comitatu ipsius accepisset, pecu-

Legatio Cazimiri ad Ladislaum. *Comitia Prussorum Grudenti.* *Tributum decretum.* *Stipendium equestre ingens.* *Ioãnes Scecocinius præfectus Lublinensis.* *Consiliarij Prusici.* *Munitiones ecclesiasticæ nobilitati commissæ.* *Prusorũ unio cum Polonis.* *Prærogatiuæ & priuilegia Prusorum.* *Funtzol sublatum.* *Narzas.* *Naufragæ merces.* *Externi ab honorib. exclusi.* *Moneta.* *Mercaturæ.* *Ioannes Basenus gubernator Pruss.*

A culiariter census septingentarum marcarum remissus: moletrinæ omnes urbanæ, & insula minor adiacens, quam Vistula, mare, & mõtes in medio concludunt & efficiunt, addicta & attributa: tredecim modò pagos, ac duo prædia rex sibi excepit, & pro his omnibus annuam pensionem duûm millium aureorum ciuitati, unde Cruciferis sexaginta aureorũ millia quotannis prouenisse scribit Vapouius, imposuit: itemq; ut ea quotannis quatuor dierum sumptus sibi unà cum omni comitatu suo aulico præberet: pro arce uerò diruta, ut magnificum palatium sibi in urbe, horreumq; siue granarium, & stabulum cocto latere exædificaret.

Insula minor. Gdanenses quid regi debeant.

Gdanensium reditus publici.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER XXIII.

ONVENTV Grudentino soluto, Toruniam rex rediit, cum quinque legatos è comitiis Ratisponensibus Põtificis max. Imperatoris, principum Electorum, Philippi Burgundionum, Ludouici Bauarorum ducum, ac totius Germaniȩ nomine ad se uenire cognouisset: atq; ij cum ad regem in senatum introducti essent, petebãt à rege, ut Cru-B ciferis data uenia, si quid deliquissent, Prusiam omnem redderet: atq; ad bellum Turcis inferendum, recuperandámque Constantinopolim arma secum & cum cæteris Christianis principibus coniungeret. Imperatori & Germanis curæ esse res Prussicas, & earum causa maximè eos alia comitia Francofordiam ad Menum fluuium ad tertium Calẽdas Octobris indixisse. Rex, quo diutius Germanos bellum contra se molientes suspensos teneret, nihil aliud responsi legatis dedit, quàm suos se legatos ad illa ipsa Francofordiensia comitia de rebus ijs missurum esse. Petebãt deinde legati, ut sibi ad magistrum Cruciferorum adire liceret: atq; ut rex Marieburgi, Stumæ & Brodniciæ obsidionem solueret. Sed neutrum impetrarunt: Sabellinis tamen uestibus honorificè munerati, dimissi sunt. Non multo pòst ij qui Stumæ in præsidio erant, fame inualescente, ita ut quiquaginta de eis perirent, arcem regi cum apparatu bellico dediderũt, uitã modò & res suas saluas pacti: & quinquaginta quidem ex ijs Marieburgum ad suos se receperunt, macie tabeq; luridi. centum reliqui, in quibus erant quatuor Cruciferi, in castris regijs manserunt. Apud Marieburgum uerò cum obsessi in nostros erupissent, cruenta pugna coorta, hostes magna strage in arcem compulsi sunt: ac longè maior ea fuisset, ni hostes fugientes puluis texisset. Gdanenses uerò nauem pice, resina, sulfure, & eiusmodi ignis alimentis plenam, in pontem Marieburgensem secundo Nogato impulerunt: sed magno tamen conatu hostium, pons incendio correptus, seruatus est. Iam uerò & ipsi inter se præsidiarij

Legationes Põtificis & Imperatoris ad Cazimirum.

Responsum regis.

Stuma regi dedita.

Res gestæ apud Marieburgum.

milites, iurgio propter scortum concitato, intra arcem conflixerunt, ducem'que suum interfecerunt. Non cessabat interim thesaurarius Cruciferorum in Germania: ne Magister quidem Germanicus: atque is bona & reditus suos distraxit, ut socijs in Prusia laborantibus celeriter opem ferret. Itaque ab his duobus octo millia mercenariorum militum, peditum pariter & equitum è Germanis, Boemis & Silesijs cōscripta, ac Baltassare & Rodolfo Zeganensium ducibus, & Bernardo Sumbergio Boemo ductoribus, per nouam Marchiam in Prusiam missa sunt: & iam Plauenius Boemus, Cruciferorum & ipse stipendia merens, cum mille equitibus à Choinicienſibus in urbem receptus erat: magna'que Polonis dāna agros uastando intulisset, nisi Nicolaus Sarleius palatinus Vuladislauiensis, præfectus Slochouiensis ac Tucholiensis cum mille ducentis equitibus, & septingentis peditibus, ferociam eius repressisset. Id ubi cùm amicorum admonitu, tum exploratorum relatione à nostris cognitū est, rex maiores Polonos solos arma sumere, & ad Choiniciam prestò esse iussit. Adfuere ferociores quàm armatiores, ac disciplinæ militaris expertes, per suorum agros non secus quàm per hostiles rapinis, incendijs, stupris & sacrilegijs debacchantes. Veniētibus ad Cerequiciam altero à Choinicia milliario rex occurrit: tumultuantes'que, ac de prerogatiuis & iuribus suis intempestiuè flagitantes, uix sedauit, & in septem turmas distribuit: instructos'que ad Choiniciam, quò hostes contendere nunciabantur, duxit. Suadebant nonnulli proceres regi, ne cum imperita illa & minimè obsequenti multitudine hosti pugnandi copiā faceret: sed pateretur eum Chioniciam ingredi: ibi eum facilè quasi retibus & cassibus cōcludi, & commeatus inopia fame'que sine sanguine citò expugnari posse. Breui enim omnem eius arcis commeatum à tāta multitudine exhaustum iri. Aut si tādem committere prælio rem uellet, quod maiores Poloni poscebant, aulicum comitatum à Marieburgi obsidione, aut uerò Ioānem Ciarnicouium castellanum Gnesnensem, & Ioannem Vedelium cum quinque millibus, quæ ad præsidium, ni fallor, maioris Poloniæ reliquerat, acciret. Dissuadebat Ioannes Conespolius cancellarius de aulico comitatu, ne obsidione remissa hostes releuarent. Asseuerabāt maiores Poloni in se satis uirium esse, usque adeò, ut uel aurigarum suorum flagellis hostes in fugam actum iri iactarent. Quocirca non grauatè eis rex cessit, præsertim cum de paucitate hostium intellexisset: neque enim procul ij aberāt. Fortè autem speculatores utriusque partis in se mutuò inciderunt: commisso'que prælio, nostri non incruenta uictoria potiti sunt. Ad quartum decimum Calendas Octobris, cum hostes aduentare dicerentur, rex acies instruxit, eas'que regendas atque ducendas Lucæ Gorcano Posnaniensi, Stanislao Ostrorogo Calissiensi, Nicolao Sarleio Inouuladislauiensi palatinis, atque Derslao Rithuianio castellano Rosperiensi, nobilibus quidem illis hominibus & potentibus, uerùm in arte militari non magnum usum habentibus, commisit, cum id ultrò ipsi sibi depoposcissent. Sub uesperum tandem hostiles acies apparuere. Abscessit nostris

Res gestæ apud Choiniciā.

Plauenius.

Maiores Poloni ad arcendos hostes educti tumultuantur, suaq; infestant.

Cerequitia.

Duces copiarum.

A

B

A nostris prior illa alacritas & ferocitas conspecto hoste, cęptumq; trepidare ab ijs, qui nunquam armatas acies aspexerant. Duces Poloni ad iniquum locum & limosum, ubi equi commodè circũagi non poterãt, instructum exercitum deduxere, & in cõfertos hostium ordines impetum fecere. Et fauit quidẽ initiò nostris fortuna. Turbati primi hostiũ ordines: Zeganẽsiũ dux alter interfectus, Bernardus Sũbergius uiuus captus. Sed mox acrius cõnixi hostes, sparsos & sine ordine pugnãtes nostros represserunt. Ibi trepidari & cõcursari temerè à nostris cœptũ est. Submittebant tamen duces laborãtibus subsidiarias cohortes, exęquataq; erat pugna, cum subitò extremum agmen, in quo rex erat nulla euidenti causa expauefactum, in fugam se coniecit, nequicquam retinente & reuocante rege. Quo conspecto, ij quoq; qui in prima acie pugnabant, fugiẽtes suos secuti sunt. Perseuerabat rex cum paucis instaurando pugnam. Quod nisi ui ab ijs, quibus eius custodia mãdata erat, abstractus esset, uiuus in hostium potestatem uenisset. Hostes uictores castris quoq; opulẽtis, in quibus ad quatuor millia currũ fuere, potiti sunt, nec tam grauis, quàm ignominiosa ea clades nostris fuit. Vix sexaginta desiderati: in quibus insignes fuere Petrus Scecocius procancellarius, Nicolaus Morscius uexillifer Sendomiriensis, Ioannes Zauissij Nigri filius præfectus Colensis, & Ioannes Rizinius: capti trecenti triginta: inter quos nobilissimi Lucas Gorcanus, Nicolaus Sarleius, Ioannes Felix Tarnouius, Ioannes & Nicolaus Rithuianij, Ægidius Suchodolius, Ioãnes Melstinius, Sendiuoius Lezenscius, Petrus Stricouius, B & Bartholomęus Ogrodenius fuere: sed in his complures erant, qui fugæ turpitudine secum reputata, cum euadere possent, siue adeò iã euasissent, reuersi hostib. sese dedidere. Atq; ij Marieburgũ deducti, ac durius habiti, maxima pars interiere. Mortuos ne sepultura quidẽ crudi & immanes hostes dignati sunt: sed equis subtractos, in profluentẽ abiecere. Eius uerò cladis culpã, opinione hominum, ducum imperitia, qui neq; idoneum prælio locum cæpissent, neq; leuiorem equitatum ad turbandos & perrumpendos hostium ordines pręmisissent, neque quicquam omnino præuidissent, sustinuit. Sed fortasse fletibus & eiulatibus sacerdotũ, monachorum, uiduarum, pupillorum & agrestium, quorum facultatibus maiores Poloni ad id bellum proficiscentes, crudeles & sacrilegas manus adiecerant, id supplicium expensum est. Sunt qui regijs facinoribus eam cladem acceptam referant: atque id postea Sendiuoio cuidam theologo canonico Gnesnensi, homini pio & religioso, diuinitùs reuelatum esse, eum'que ad regem uenisse, & assurgere, stare'que iusso, dum Dei mandata audit, semotis arbitris magna Dei beneficia, & ipsius ingratitudinem peccata'que exprobrasse, & ni mutaret mentem, grauiora comminatum esse. Inuidia quidem fortunæ regiæ, quæ suspecta erat multis, clade hac non maxima expiata est. Cruciferi obsessi, ubi de suorum successu certiores facti sunt, nimia lætitia, quasi debellatum iam esset, exultauere: solus marsalcus uir prudens, tristior, uereri se dixit, ne plus illa uictoria uictoribus quàm

Prælium apud Choiniciam.

Zeganẽsis dux occisus. Sumbergius captus.

Polonorum fuga & clades.

Cazimiri regis fortitudo.

Cæsi & capti nobiliores.

Cruciferorum immanitas.

Cladis acceptæ causa.

Cazimirus rex à Sendiuoio canonico Gnesnẽsi correptus.

Marsalci Cruciferorum prudentia.

Prußicarum ciuitatũ studium erga regem.

uictis mali afferret. At Prussorum insigniores ciuitates misis ad regem Nessouiam, quò se receperat, legationibus, hortatæ sunt eum, ne uno illo aduerso casu frangeretur: reciperet animum, & peccatum illud corrigeret. Se fidem semel datam nunquam mutaturos, & facultatibus atque corporibus suis ipsi ad extremum usque non defuturos. Rex collaudatis eis, respondit, iritatum se magis esse clade illa, quàm fractum. Curaturum autem, ne lætitia illa hostibus diuturna esset. Soluit deinde obsidionem Marieburgi, eas'que copias accitas ad se in præsidia arcium ac cæterarum munitionum distribuit, præfectis ex aulico comitatu suo impositis: propterea quòd Prusi minus diligenter eas seruabant: & nuper adeò Stumenses & Preismarcenses oppidani, contempta paucitate præsidiariorum, qui Ioãnis & Gabrielis Basenorum familiares erant, ad hostes defecerant. Ad hæc Dersauia & Gneuum, quam Meuam Germani uocant, oppida in ripa Vistulæ sita, adueni enti à Choinicia exercitui Cruciferorum ultrò sese dedidere. Id igitur malum ne latius serperet, ut sunt ferè mentes hominum secundum flatum & reflatum fortunæ mutabiles, & arces rex oppida'que præsidijs muniuit, & mercenarium militem è Silesia, Morauia & Boemia acciuit: & uerò Poloniam reliquam, Rusis & Podolijs ad subditas Tartarorum excursiones reprimendas relictis, ad bellum exciuit. Instabat quidem hyems, ueruntamen impigrè paritum est. Tantus erat in animis omnium ardor ignominiæ, quæ apud Choiniciam erat accepta, dedendæ ac retinendæ Prusiæ. At Cruciferi gloriosi uniuersam Germaniam fama uictoriæ suę in immensum extollenda impleuerunt: Prussos uerò dimisis quoquouersus nuncijs, uenia & impunitate proposita, ut ad se rursus à rege deficerent, sollicitabant: sed surdis hæc auribus canebant: nec præter Sambiensem episcopum quisquam inuentus est, qui fidem illis haberet, atque is porrò perbenignè scilicet ab eis acceptus est. Marieburgum enim uenientem cunctis facultatibus priuatis pariter & ecclesiasticis, quas secum apportarat, Magister exuit: inde uerò, & ex imaginibus, alia'que supellectili sacra, aurea & argentea undique comportata & conflata, exiguam quandam partem emeriti stipendij militibus cum iurgio ac tumultu efflagitantibus soluit: de reliquo autem, quæ quadringenta millia florenorum erant, cum eis pactus est, nisi ad Liberales dies, quod Carnisptiuium uulgò uocant, exolueret, Marieburgum ac cæteras munitiones suas captiuos'que in potestatem eorum traditurum se esse. Tametsi non multum ij operæprecij fecere, nescientes uti uictoria: receptis enim oppidis illis, quæ superius commemorauimus, Marieburgi desides multum temporis contriuerunt. Ne nostri quidem multo plus egerunt. Nam cum omnes copiæ conuenissent, transmisso apud Toruniam nauali ponte Vistula, ad Lasinum ductæ sunt, atque ibi in sylua uno milliario ab eo oppido totum ferè mensem inertes statiua habuere: duo tantum oppida, Prabuta & Nekisalca, capta sunt. Interea qui ad Boemorum regem legati misi erant, reuerterunt, optata omnia referẽtes.

Arces Prußicæ Polonis commissæ.

Stuma et Preismarca ad Cruciferos defecere.

Gneui Dersauiæq; deditio.

Polonorum expeditio in Prußiam.

Sambiensis episcopus ad Cruciferos defecit.

Ecclesiastica supellex conflata à Cruciferis.

Cruciferorum pactum cum mercenarijs militibus.

Laßinum opp. Prabuta & Nekisalca oppida capta à Polonis.

Hos

A Hos paucis diebus Boemica legatio secuta est, petens ut Cazimirus ad diem Nonarum Decembrium Vuratislauiam ueniret, & arctius cum Ladislao rege fœdus iceret: deinde controuersiam quandam permagnam de finibus inter ipsum & marchiones Misnenses ex compromisso dirimeret: postremò ut ipse quoque omisso bello cum Cruciferis, compromissum faceret, omnem'que causam Ladislao arbitrandam permitteret. Excusauit Cazimirus, se ab incœpto bello abesse non posse: missurum tamen primores de senatu. Missi archiepiscopus Gnesnensis, castellanus Lublinensis, & Ioānes Brezius archidiaconus Gnesnensis: tamen controuersiam illam cum marchionibus non diremerunt, dictitantibus ijs, se regi Polonorum, ac non alij cuiquam arbitrium controuersiæ suæ compromisso permisisse. Dimisit deinde rex nobilitatem, hyberni belli pertæsam, medio Ianuario sequentis anni, cum ea duodenos grossos de singulis iugeribus in stipendium mercenariorum militum promisisset, hoste non faciente pugnandi copiam. Rex quoque ipse, præfectis, Culmensi quidem Andrea Tencinio, Pomeraniæ uerò Petro Samotulio castellano Posnaniensi, inferiori uerò Prusiæ Ioanne Colda Boemo, & omni mercenario milite ijs parêre iusso, in Poloniam discesit: atque inde in Lituaniam profectus, nouos quosdam motus à Gastoudo excitatos sedauit: & ut Lituani socia cum Polonis arma aduersus Cruciferos coniungerent, quod detrectarant, perfecit: ibi'que ueris omne tempus exegit, & cùm aliorum principum legationes audiuit, tum Tartarorum ducis Ezigeris fœderati: B qui ipsi auxilia contra Cruciferos pollicebatur, & ut Podoliam atque Volyniam se uiuente rex arcibus & oppidis contra impotentiam liberorum gentisq́ꝫ suæ muniret, suadebat: se enim senuisse, illos autem quietis & ocij impatientes esse. Per hoc tempus Sbigneus cardinalis & episcopus Cracouiensis, cum Sendomiriæ quadragesimam ferè omnem arctiore abstinentia peregisset, ac die Palmarum nomine apud Christianos celebri publicè sacris operatus esset, sequenti uerò die Conespolij cancellarij exequias peregisset, ex lassitudine morbum contraxit: cruorem'que exputans præfocato anhelitu, postridie, quæ prima dies Aprilis erat, uitam cum morte commutauit, cum trigintaduos annos episcopus fuisset, uixisset sex & sexaginta: uir magnus, pupillorum & uiduarum patronus, in egenos liberalis, ecclesiæ uindex atque defensor acerrimus, reipublicæ studiosus, & constans aduocatus, minarum periculorum'que contemptor. Hic Sandeciæ nouæ collegium sacerdotum cum prælatis instituit: facultates suas omnes egenis & studiosis adolescentibus, ecclesijs item & monasterijs, propinquis præteritis, testamento legauit. Successorem accepit Thomam Strempinium theologum, procancellarium, non tam regis fauore, quàm uniuersi sacri collegij studio designatum. Quo quidem die Cracouiæ plus quàm centum domus in Arcensi & canonicorum plateis fortuito incendio deflagrarūt. Arx non sine labore defensa est. Gnesnæ quoque aliquoties de cœlo tacta basilica, globus'que de fastigio deiectus.

Ladislai regis legatio ad Cazimirum.

Iugerale tributum.

Gastoudus turbat in Lituania.

Ezigeres Tartarus amicus Cazimiro.

Sbignei cardinalis & episcopi mors & laudes.

Sandeciæ nouæ collegiū sacrū institutum.

Thomas Strempinius episcopus Cracouien. electus.

Cracouia arsit.

Sixtus quartus papa. *Boleslai ducis Masouiorũ obitus & liberi.* Quo tempore etiam Nicolao quinto pontifice maximo mortuo Calixtus tertius in pontificatu succeſsit. Sbigneum ſeptem ferè menſibus præceſsit Boleslaus dux Maſouiorum, prudens, modeſtus, & religioſus princeps. Qui quatuor filios, Conradum, Cazimirum, Boleslaum & Ioannem, duas'que filias, Annam & Sophiam, ſuperſtites reliquit. Nihil interim in Pruſsia memorabile geſtum eſt, niſi quòd leuibus aliquot prœlijs certatum eſt: in quibus omnibus ferè noſtri ſuperiores fuere. *Zialdouia Cruciferis dedita & recuperata.* Zialdouia oppidum, Slaueci Humbouij Maſouij, cuius fidei rex id commendarat, proditione in poteſtatem hoſtium uenit. Sed non multo pòſt Ioannes Colda id recuperauit, direptum'que incendit, intromiſſus ab oppidanis, cum habitũ commendatoris Elbingenſis aſsimulaſſet: multos'que Cruciferorum milites ibi peremit. *Kynixberga uetus & noua ad Cruciferos defecit.* Duo uerò oppida Kynixbergę, uetus & noua urbs, in inferiore Pruſsia Cruciferis portas aperuere: tertium, cui Cnipouiæ nomen eſt, in fide Polonorum permanſit: atque id hoſtes circumſedêre. *Cnipouia diu obſeſſa, ac tandem per deditionẽ recepta à Cruciferis.* Parum autem abfuit, quin uetus quoque Torunia, quò nouæ oppidanos dubiæ fidei Tencinius compulerat (duo enim ſunt oppida, muris foſsis'que diſtincta) per proditionem duorum primariorum ciuium, & parœci, atq; ſodalium Dominicanorum in poteſtatem hoſtium ueniret. *Torunia propè prodita.* Iam'que eò Magiſter Bernardum Sumbergium, & quoſdam alios milites, quaſi aliud acturos præmiſerat, & ipſe cum tribus millibus hominum armatorum ueniebat, cum ab apparitore ciuitatis conſpiratio detecta eſt, ſumptum'que ſupplicium de proditoribus. Ita Magiſter irrito cœpto reuertens, complures pagos circumcirca incendit. Hæc tunc in Pruſsia rege abſente acta. *Comitia Petricouiæ.* At rex rebus Lituanicis compoſitis, Petricouiam ad comitia menſe Maio uenit. Vbi cum Pruſſorum legatis inſtantibus, de Pruſsico bello conſultaretur, non uiſum eſt expeditionem publicã edicere, quòd pergrauis ea futura erat multis, magna moleſtia & incommodo in hyberna ſuperiore afflictis, & quod ſatis uirium erat in mercenario milite aduerſus eas copias, quas tunc habebant hoſtes: ſed pecunia deerat, unde militi præterita ſimul & futura ſtipendia ſoluerentur. Quamobrem pigrius is belli munera obibat, ac munitionibus ſeſe tueri ſatis habebat, neque obſeſſæ ab hoſtibus Cnipouiæ ſubueniebat. De pecunia igitur paranda cum ageretur, placuit, agreſtibus duodenûm groſſorum in iugera penſionem rurſus imponere. *Comitia iterũ.* Verùm id alteris demum comitijs, ad uiceſimamquartam diem Iulij indictis, ægrè perfectum eſt: ſimul'q; decretum, ut, ſi opus eſſet, ad unicos reſtes, hoc eſt, ad unicum regis mãdatum, cum alioqui tribus intra menſtrua ſpacia ſeſe conſequentibus ex inſtituto & lege opus ſit, nobilitas omnis certo loco præſtò eſſet ad bellum in Pruſsia proſequẽdum. *Reſtes ternæ.* Nihilo tamen minus ſegniter bellum à rege adminiſtrabatur, maximè quòd ei mercenarij milites hoſtiũ ſpem iniecerant, ſi emerita apud Cruciferos ſtipendia ſibi ſolueret, dedendarum arcium & munitionum reliquarum: quas iam concedentibus ex pacto Cruciferis, in poteſtatem ſuam redegerant. *Spes dedendarum munitionum regi facta.* *Legati miſsi in Pruſsiam.* Atq; ea de re conficienda Ioannem epiſcopum Vuladiſla-

A ladislauiensem, & Ioannem Rithuianium præfectum Sendormiensem ad eos allegarat. Verùm tergiuersabantur, & extrahebāt rem ij milites, qui erant Teuthonici generis. Continuabatur autem Cnipouiæ obsidio: prouiderantq; diligenter hostes, & oppidani reliquorum duorum oppidorum, quæ ad eos defecerant, ne quid omnino ad obsessos importaretur: & alueum Pregolę fluminis, quod oppidū alluit, tignis & roborib. impediuerāt. Rex ubi obsessos in extremo discrimine esse accepit, missa aliquanta pecunia militibus, iussit ut illico laborantibus subuenirent. Verùm dum id fit, obsessi non ferentes longiorem morā, desperato omni auxilio, sese dedidere: sed Zeganensium duci superstiti, non Magistro. Quo successu elati Teuthones milites, minus iam secum de deditione munitionum agi patiebantur. Rex uerò amissione Cnipouiæ perturbatus, ueritusq; ne cæteræ ciuitates illius exemplo à se deficerent (& sanè de Gdano atque Torunia rumor sparsus erat) expeditionem toti Poloniæ sub autumnum edixit, & ad confirmandos Prussorum animos legationem misit. Nec illi mutabant fidem: nonnullosq; primores ciues in oppidis, quos Cruciferorum partibus fauere persenserāt, capitis supplicio affecere: aliquot modò ignobilia oppida in inferiore Prusia, Cnipouiæ exemplum secuta sunt. Rati autem hostes occasioni se deesse nō oportere, ad Fridelandiam exercitum admouerunt. Præerat ei oppido Scubela quispiam Boemus cum præsidio: is ubi aduentare hostes accepit, simulata negligentia, ad ipsa usque mœ

Prægola fl.

Cnipouiæ deditio.

Polonorum expeditio in Prussiam.

Cruciferorum clades apud Fridelandiam.

B nia oppidi pertingere eos passus est: deinde subitò bōbardis, quas opportuno loco collocarat, in confertos iaculatus, magna clade, maiore uerò perturbatione eos affecit. Confestimq; in trepidantes cum suis erumpens, longè eos propulit, & quingentos ex eis cæcidit, centum uiuos cæpit. Cæterùm expeditio illa intempestiua neq; cupidè suscepta est à nostris, & lentior multo fuit, quàm par erat. Adfuerunt quidem nonnulli maturius: sed dum cæteros expectant, magnam frumenti uim ex agris Cuiauiensibus raptam, in castra, quasi ibi hybernaturi essent, conuexerunt: quam postea motis castris incenderunt. In itinere quoque quoquouersus ecclesiasticis & regijs bonis parsum non est. Rex Breste præcesserat: quo cum proceres Poloni ad eum conuenissent, flagitatibus stipendium militibus, inita ratio est parandæ pecuniæ, neq; honesta, neque utilis, sacra ecclesiarum uasa ac donaria conflandi, archiepiscopo, & Vuladislauiensi Posnaniensiq; episcopis assentientibus. Quod cum in tribus diœcesibus, quarum episcopi consenserant, factum esset, sola sex millia florenorum redacta sunt. Nam è Cracouiensi nihil ablatum est, non permittente episcopo. Cum autem cunctæ copiæ conuenissent, apud Toruniam nauali ponte Vistulā traductæ sunt. Interea Fridericus marchio Brandeburgensis ad Magistrum Cruciferorum cum quingentis cataphractis equitibus profectus, & complures dies ibi commoratus, relicto apud hostes equitatu, ad regem in castra uenit, petens ut se arbitro rex cum Cruciferis pacem faceret. Id uerò non ex animo faciebat, sed ut aptum bello gerendo tempus

Polonorum licentia.

Ecclesiastica uasa conflata à Polonis.

Strempinij episcopi factum animosum.

Fridericus marchio fauet Cruciferis.

eximeret. Vbi non abnuere regem sensit, reuersus ad Cruciferos, regi renunciari iussit, optimas, & ultro ipsi expetendas, meritis que eius maiores conditiones se allaturum esse. itaque condicta ad Cosceleciúm pagum die, missi à rege Ioannes episcopus Vuladislauiensis & Cancellarius, Ioannes Tencinius Cracouiensis, Petrus Opporouius Lenciciensis palatini, & Hincia Rogouius castellanus Siradiensis, uana fuisse Friderici promissa repererunt. Postulabant enim Cruciferi, ut rex omni Prusia (quo nomine iam Pomeraniam quoque, & Culmensem, & Michalouiensem complectimur) sibi decederet: tum demum, quocunque uellet iudice secum disceptaret. Increpitus à nostris Fridericus, quòd non bona fide cum rege ageret: ne tamen nihil egisse uideretur, pollicebať, Cruciferos Culmēsem & Michalouiensem regionem nostris concessuros, ac impensas belli soluturos esse. Quas conditiones cum non acciperent nostri, re infecta discessum est, ferocioribus factis Cruciferis quingentorum cataphractorum equitum accesione, quos Fridericus discedens in castris ipsorum relinquebat. Itaque intermissum spe pacis belli studium resumptum. Eodémque itinere quo superiori anno, ad Lasinum non optimo consilio castra mota sunt. Prætergressus autem oppidum exercitus, non longo interuallo ad obsidendum id reuertit. Spectabant ad deditionem oppidanorum animi: sed quadringenti Cruciferorum equites præter castra nostrorum, in quibus nulla erat militaris disciplina, in oppidum ingressi, eos confirmarunt, strenuéque oppidum defenderunt. Itaque obsidione in Nouembrem mensem extracta, cum maiore penè obsidentes, quàm obsessi inopia prementur, neque commoda esset frumentatio & pabulatio tanto exercitui, dilapsis metu nostrorum (qui nulla in eos iniuria se abstinebant) agrestibus, & frumento maturè ante aduentum nostrorum in munitiones conuecto, serò consilium suum rex damnauit: & niues autem pluuijs mixtæ, uentique acriores & homines desuetudine militiæ molliores affligebant. Igitur soluta obsidione, rex dimisit exercitum, quarta fermè parte equorum amissa, domuitionem flagitantem: ipsis quoque Prusis nostrarum partium, discessu eius lætantibus. Neque enim minoribus, nec scio an maioribus etiam damnis & in commodis ab eo, quàm ab hoste, agri eorum affecti erant, ita ut ne tectis quidem parceretur. Dum hæc ita geruntur in Prusia, latrunculi è Silesia Ioanne & Cauuca Sueborouijs fratrib. Polonis, & Georgio Stosso Morauo ducibus, in agrum Ilcussensem & Slauucouiensem impetum fecerunt, raptaq; cùm alia præda, tum equis octoginta, quorum opera in plumbi metallis aqua exhauriebatur: & Slauucouia propter iniuriã, quam Sueborouius à præfecto eius oppidi acceperat, incensa, Velunensem quoq; agrum uexarunt: & Kempnum arcem, natura loci munitã, agrestiũ censum domino afferentium habitu ingressi, cæperunt, & Virsbientam loci dominum in Morauiam abduxerunt. Sed arx postea obsessa diu à Velunensi nobilitate, & cohorte archie-

Conuentus de pace apud Coscelecium.

Lasinum frustra obsessum à Polonis.

Disciplina militaris neglecta apud Polonos.

Ioannes & Cauuca Sueborouij & Georgius Stossus latrocinantur in Polonia.

Slauucouia incensa.

Kempnum arx capta & recepta.

A re archiepiscopi, & episcopi Posnaniensis, latrunculis pacto excedentibus, recuperata est. Causa latrocinandi eis fuit, emerita pridem in Prussia sub rege stipendia: quæ cum non numerarentur ob inopiam ærarij, illi ex professo, quouis modo ea se à Polonis repetituros esse denunciarant, & ad eos magnus egentium & perditorum hominum numerus ex omni uicinia confluebat. At in Masouia Vuladislaus dux Plocensis, hectica febre, quam illi familiæ hæreditariam fuisse Dlugossus memorat, exinanitus, per eos dies uita excessit, Ziemouito & Vuladislao filijs pueris relictis. Ne Boleslai quidem alterius fratris, cuius paulo antè mentionem fecimus, filij adulti, & gerendi rebus maturi erant. Itaque Paulo Gizicio Plocensi episcopo cunctæ Masouiæ administratio mandata publicè, quoad pueri adolescerent. Atque is bene & cum laude se gessit, non sine sumptu suo: & mores quosdam leges'que barbaras exercendorum iudiciorum, pœnarúmque exigendarum sustulit. Rex dimisso exercitu, apud Grudentum cum senatu de gerendo deinceps bello consultauit. Et quoniam mercenario milite id geri placebat, nec suppetebat pecunia in stipendium, censebant plerique de iunioribus, pensionem duodenûm grossorum agricolis imponendam esse, suis quidem atque nobilitatis simplam, regijs uerò & ecclesiasticis duplam: ad hæc ut ecclesiasticus ordo dimidios reditus suos conferret. Atque in eam sententiam decretum factũ, Cracouiæ & in alijs oppidis promulgatum est non sine summa profa-
B næ tyrannidis infamia, & ecclesiastici ordinis iniuria, cui inuito immunitas diuinis humanis'que legibus concessa eripiebatur. Tametsi retractatum id decretum est in comitijs Petricouiensibus insequentis anni, qui fuit 1456, principio contendentibus episcopis: decretum'que, ut æstate sequenti publica in Prussiam expeditio maturè post Pentecostem fieret. Nec tamen ea facta est, propter angustiam rei frumentariæ & pabuli, ex magnis pluuijs & inundatione aquarum. Quin & superioris anni expeditio magna ex parte eam calamitatem inuexerat. Ad hæc autem nihil ea expeditione opus esse uisum est, propterea quòd debellatum iam esse uidebatur, cum nostri, quibus id negocium mandatum erat, cum hostium militibus de dedendis munitionibus & reddendis captiuis decidissent, septuagintaseptem florenos in singulos equites, dimidiũ in pedites pacti, urgentib. maximè Prussis, ac dimidiũ eius pecuniæ pollicentibus. Qua de causa rex ipse etiã in Prussiam excurrerat. Itaqȝ alteris comitijs ad sextũ Idus Septemb. Petricouiã indictis, de pecunia paranda à nostris consultatũ est: nam in ærario regio prorsus nulla erat. placuit uniuerso conuentui, ut rex pariter, & ecclesiasticus, equester'qȝ ordo uniuersus, dimidiũ annuorum censuum conferrent, ne honorũ quidem & magistratuũ fructib. exceptis: oppidani uerò, soli iuxtà ac mobiliũ bonorum æstimatione facta, ut binos grossos à marca penderent: agrestes uerò singulos grossos in capita marium & fœminarum: cæterùm equestres homines, qui nullos haberent

Vuladislai ducis Plocensis mors & liberi. Masouijs duci bus hectica peculiaris.

Paulus Gizicius episcopus Plocensis, gubernator Masouiæ.

Decretum iniquum de tributo ecclesiasticis imposito retractatum.

Comitia Petricouiæ.

1456. ann.

Transactio Polonorũ cũ Cruciferorum militibus.

Prussorum studium erga Polonos.

Comitia iterũ.

Tributum ingens.

haberent agricolas & adscriptitios, neque census, uicenos quaternos grossos. Nec tamen Petricouiæ res ea confecta est: sed maiores quidem Poloni in Colensi, minores uerò in Corcinensi demum conuentu denuò instituto, decretum id approbarunt, lectis quæstoribus, qui eam pecuniam ex republica dispensarent. Cæterùm ecclesiastici ad synodum eam rem reiecerunt, ac pontificiæ modò siue usitatæ æstimationis dimidium contribuerunt. Quanquam Cracouiensis episcopus ultrò tres quartas, cæteri uerò episcopi iustas censuum pariter ac decimarum pecuniariarum dimidias contulerunt. Cum autem ne hæc quidem suffectura essent, aurum insuper & argentum sacrum è Cracouiensi à rege importunè flagitatum, sed basilica ab episcopo constanter negatum est: placatusque rex quinque millibus florenorum, episcopi & sacri collegij fide à mercatoribus mutuò acceptis, ut rex ea postea solueret. Missi sunt etiam legati à comitijs Petricouiensibus in Podoliam, qui arces armis, commeatibus, & propugnaculis munirent, & iusiurandum à præfectis earum exigerent: propterea quòd eam Lituani missa ad regem legatione, repetebant, admonentes eum iurisiurandi, quod sibi profecturus ad sucipiẽdum regnum dedisset: ni faceret, non toleraturos se esse diutius eam iniuriam. Addebant autem eis animum Cruciferi fœderati. In Valachia uerò per id tempus, Alexandro palatino ueneno sublato à suis, Petrus, cuius mentionem superius fecimus, populi fauore successit: missisque ad regem oratoribus aliquoties, tandem à distento tot simul curis & negotijs assensum impetrauit. Ita quidem Dlugossus de Petro hoc memorat: sed nos è monumentis literarum Rusicarum, quæ extant in archiuo regio, comperimus, anno 6963 ab orbe condito, qui est post Christum natum millesimus quadringentesimus quinquagesimus quintus, Petrum palatinum Valachorum in uerba regis iurasse, Andrea Odrouanzo, palatino Rusiæ, cum alijs quibusdam proceribus Polonis id iurisiurandum exigente & recipiente: & auxilia regi regnoque more maiorum suorum contra quosuis hostes promisisse: matri uerò suæ Mariæ regis amitæ possesionem territorij Seretskitargensis, siue fori Seretij, confirmasse, usque ad aliam transactionem cum rege. Vnde apparet, alium hunc esse Petrum, Heliæ filium, Alexandri uerò tunc extincti fratrem. Indidem autem comperimus, hoc anno hunc ipsum palatinum unà cum consiliarijs suis misisse oratorem ad principem Turcarum Mahometem, ut pacem ab eo duûm millium aureorum tributo redimeret. Nam is post subactum Constantinopolitanum imperium uehementer uexabat Valachiam: & distinebantur tunc Poloni bello Prusico, ne socijs & clientibus opem ferre possent. Nihil enim non agebant Cruciferi Teuthones, ut eam prouinciam nuper amissam, recuperarent: ac per illud ipsum tempus, Brathianum arcem munitissimam, in Culmensi tractu præsidiarijs militibus corruptis, cum Ioannes Tresca præfectus abesset, inter-

Conuentus Coli & Corcini.

Episcoporum munificẽtia in bellũ Prussicũ.

Cracouiẽsis basilicæ argentũ regi negatum.

Podolia munitur contra Lituanos.

Lituanorum legatio ad regẽ asperior.

Cruciferi fœderati cũ Lituanis.

Petrus pal. Moldauiæ iurat in uerba regis.

Valachi tributarij Turcis facti.

Valachiæ infestata à Turcis.

Barthianũ proditione captũ.

A interceperant. Brodniciam uerò clàm noctu intercipere conati, non latuerunt, & non sine strage repulsi sunt: multisque in locis leuibus certaminibus commissis, ubique inferiores fuere. Porrò Torunensis plebs intemperantia, nisi fallor, nostrorum militum irritata, in Cruciferorum partes propensior, claues portarum urbis magistratibus suis sibi aduersantibus, seditione coorta, ademit. Verùm Gdanenses accitis properè regijs militibus de proximis præsidijs eum tumultum sedarunt, ducentis de primoribus plebis comprehensis, & septuaginta ex his, qui capita seditionis fuerant, cæsis. Per idem tempus magistratus urbis Cracouiensis Nicolaum Turscium presbyterum, & Nicolaum Gnoinium, & ipsum sacris initiatum, furti reos, captos, & quæstionibus examinatos, noctu clàm capitali supplicio affecit. Quamobrem toti ciuitati sacris interdictum est, donec episcopus à rege exoratus, trecentis florenis multæ nomine acceptis, id interdictum sustulit. Inuaserant autem illi duo, alter quidem in scholastriam, alter uerò in canonicatum Cracouiensis basilicæ, quorum sacerdotiorum superstites erant possessores. Neque rex necis eorum imperatæ suspicione caruit. Comitijs Petricouiensibus, quemadmodum diximus, peractis, rex, auctus filio Vuladislao, nequicquam retinentibus Polonis proceribus, & ut Prusicas res prius conficeret, flagitantibus, in Lituaniam ad sedandos motus ibi concitatos profectus est. Etenim Lituani plerique absentia regis offen-

B si, & Podoliæ sibi adiungendæ cupiditate incensi, alium sibi principem creare constituerant, Simonem Kiouiensium ducem, Olelconis filium. Eorum principes erant Gastoudus Simonis socer, Georgius dux Ostrogiensium Russus, & Alexander quispiam humili loco natus, sed singulari regis gratia in sublime euectus. Nam Moniuidus eum suis propinquis & gentilibus, & nonnullis alijs, regias partes tuebatur. Hos igitur motus rex indulgentia, & largitionibus suppresit magis in præsens, quàm sedauit. Culpa omnis in Gastoudo hæsit, qui legationem illam ad regem cætero conuentu inscio conflarat: & tamen impunè ei fuit. Gdani quoque per id tempus promiscua multitudo tumultuata est, authore Martino Coga, obscuro quidem, sed ingenioso & factioso homine, & Cruciferorum rebus fauente. Causa seditionis fuit, quòd regij milites suburbana eius oppidi incenderant, & quòd rex in Lituaniam secesserat: unde colligebatur, & iactabatur uulgò, ei res Prusicas curæ non esse. Antiquis ergo magistratibus, quasi aduersarijs, amotis, nouos creant. Dum aũt gliscit seditio, Vdalricus Ceruonca Boemus præfectus præsidij Marieburgensis, data opera aduenieus, longa & prudenti oratione in gratiam partes dissidentes reduxit, & in fide regia continuit, ostendens, quanto magis expediret ei ciuitati à Polonis stare, à quibus magnis beneficijs & libertate donata esset, & sine quibus ægrè sese sustentare posset, quàm superbis & crudelibus Cruciferis seruire. Misit deinde ad maiores Poloniæ proceres, & ad regem, ostendens

Torunensis plebis motus à Gdanensibus compressus.

Turscius & Gnoinius sacris initiati, necati à senatu Cracouiensi.

Interdictum Cracouiæ.

Senatus Cracouiensis multatus ab episcopo propter animaduersionem in sacerdotes.

Lituani res nouas moliuntur.

Moniuidus.

Gastoudus.

Gdanensium seditio ab Vdalrico Ceruonca sedata.

Mart. Coga turbator.

Magistratus à plebe mutati.

stendens in quanto discrimine essent res Prusicæ, & ut magis eas curæ haberent admonens. Atque ex eo tempore regiarum partium studiosus esse cœpit, magna'que beneuolentia, cum nostri ad redimendas à militibus Cruciferorum arces nondum satis parati essent, diem numerandæ pecuniæ prorogauit. Misêre deinde maiores Poloni palatinum Brestensem ad regem in Lituaniam: misêre & Gdanenses, orantes ut is quamprimùm ad componendas res Prusicas adueniret. Nec tamen quiescebat Coga, donec Ioannes Ciarnicouius castellanus Gnesnensis, qui cum Calissiensi castellano, Vuladislauiensi episcopo pro gubernatore in Prusiam à maioribus Polonis misso, adiunctus erat, Gdanum uenit. Cuius aduentu legitimus magistratus, authoribus Reinaldo Niderhouio & Ioanne Lindauio, sumpta fiducia, capitale supplicium de Coga sumpsit. Sic motus omnes cum eo conquieuerunt. Annus hic menstrua pernoctis cometæ apparitione insignis est: quam Turcica clades apud Nandor Albam, à Ioanne Huniade, & Ioanne Capistrano ducibus, quemadmodum superius attigimus, irrogata, & Mahometis imperatoris turpis fuga consecuta est. Vbi non ignobilis fuit sexcentorum Polonorum Capistranum secutorum opera. Nec ita multo pòst Huniades & Capistranus uitam cum morte commutarunt. Insequenti anno Huniadis filius Ladislaus perduellionis insimulatus, cum Vlricum Ciliæ comitem insidiatorem suum interfecisset, capite pœnas luit. Mathias frater eius minor natu captus, & Viennam à rege ductus: Ioannes item Varadinensis episcopus, & complures alij de proceribus Vngaris in uincula coniecti. Mater Ladislai & Mathiæ magnanima mulier, non fletibus & lamentis indulsit: sed arma contra regem Ladislaum pro filijs sumpsit: maiusq; facinus ira suadente ausura, ac Turcas in auxilium accitura erat, ni res interuentu aliorum procerum composita fuisset: sed prius quàm Mathias ex pacto dimitteretur, Ladislaus rex in ipso nuptiarum apparatu Pragæ obijt siue ex repentino morbo, seu ueneno clàm à Georgij Podiebradij uxore ministrato. Dira quidem tormina sensit moriens: & medici Germani posteaquam Boemia excesserunt, uulgarunt non obscura ueneni hausti signa in eo apparuisse. Mortis causam ei fuisse existimant, Podiebradij partim ambitionem, partim offensionẽ uel metum. Etenim non obscurè Ladislaus iniquior & infensior erat hæreticis, eorum'que cœtus & sacerdotes, & in primis Rochezanam pseudarchiepiscopum amicum Podiebradij aspernabatur. Et sanè adeptus est regnum post Ladislaum Georgius, Rochezanæ & factionis eius opera, posthabitis Friderico imperatore, Sigismundo & Alberto Austriorum archiducibus è fœdere, Cazimiro rege Polonorum, & Vilelmo duce Saxonum, iure hæreditario nominibus uxorum & liberorum suorum regnum id petentibus. Vilelmus enim maiorem natu sororẽ Ladislai defuncti in matrimonio habebat. Nam Caroli regis Gallorum legatio, qui ingentibus pollicitationibus idem ambiebat, non nisi post comitia publicè audita est: idq; astu Georgij factum. Vngari Mathiam

Polonorum & Gdanensium legationes ad regem.

Vuladislauiensis episcopus gubernator Prusiæ.

Cometes.

Turcarum clades apud Bielogradum.

Polonorum uirtus bello Turcico.

Huniadis et Capistrani mors.

1457 ann.

Ladislaus Huniadis filius ob interfectũ comitẽ Ciliæ, capite plexus.

Mathias captus.

Mulieris magnus animus.

Ladislai regis mors.

Ladislaus infensus hæreticis.

Rochezana.

Georgius Podiebradius Boemorum rex.

Vilelmus dux Saxoniæ.

A thiam Huniadem annos decemseptem natum, authore Michaele Saladino, siue Zilagio (sic eum uocat Bonfinius) auunculo eius, qui cum quinq́ue, siue, ut uult Bonfinius, uiginti millibus armatorum ad regia comitia uenerat, regem crearunt: & numeratis Podiebradio quinquaginta millibus aureorum redemerunt. Extincto enim Ladislao, Georgius signatis annulo regio literis celerrimè eum Vienna Pragam deduci curarat, magnum inde sperans compendium: qua spe frustratus non est: quin & filiam suam ei despondit, fœdusq́ue & societatem cum eo iniit. Et Vngari autem, quemadmodum scribit Dlugossus noster, Friderici, Cazimiri & Caroli Galli postulata, non sibi, sed Vuladislao natu maiori Cazimiri filio regnum illud adstruentiū repudiarunt: cui Carolus filiam suam, eam, ni fallor, quam Ladislao dudum desponderat, uxorem cum summa dote pollicebatur. Vexauit autem tunc pestis Vngariam, eiusq́ue contagio etiam in finitimam Poloniam proserpsit. Sed hęc pleraq́ue hoc quidem anno, quem nunc persequimur, inchoata, sequenti uerò peracta sunt. Sed ad nostra redeamus.

Mathias rex Vngar. creatus & redemptus.

Mathiæ cum Georgio fœdus & affinitas.

Pestis.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM

LIBER XXIIII.

B

ERE nouo prioris illius anni, nempe 1457, rex Cazimirus, flagitantibus Prussis atq́ue Polonis, è Lituania in Poloniam ad Petricouiensia comitia uenit: atq́ue inde ad Colensem maiorum Polonorum conuentum profectus, impetrauit à nobilitate eius oræ, ut, quoniam pecunia deerat in stipendium mercenariis militibus, ipsa Slochouiam, Suece ac Tucholiam arces Pomeraniæ tuendas susciperet: deinde in Prussiam Gdanumq́ue diuertit: ubi à Carolo Danorum rege exule, pedestri extra urbem progresso, salutatus, & à Gdanensibus comiter & splendidè acceptus: exolutaque militibus hostium conuenta pecunia, nempe quater centum septuagintasex millibus florenorum, Marieburgum, Gilauiam atq́ue Dersauiam ab eis recepit. Migrantes inde milites cum Magistro Cruciferorum & commendatoribus, rex tutò usq́ue ad fines Poloniæ deduci iussit. Nam qui cæteras munitiones obtinebant, parte pecuniæ accepta, cum reliqua ad constitutum tempus sibi soluta non esset, in fide Cruciferorum authore Bernardo Sumbergio manserunt. Maximè uerò rex à Gdanensibus ad exoluendam eam pecuniam, triginta millibus denuò extra ordinem collatis, adiutus est. Nec studium Vdalrici Ceruoncæ præfecti præsidii Marieburgensis erga regem obscurum fuit, cuius authoritate milites fidem non mutarunt, quamuis ad præstitutam diem reliqua pecunia sibi non numeraretur. Itaque quinquagintasex millibus

1457 ann.

Comitia Petricouiæ.

Maiorum Polonorum expeditio in Prussiā.

Carolus Danorum rex exul.

Marieburgum, &c. regi dedunt tur.

Gdanensiū munificentia in regem.

Vdalricus Ceruonca honoratus à rege.

florenorum in Suece, Golubo, Preismarca, Coualouia, & Gneuo obli- A
gatis & oppigneratis, rex eum muneratus est: & mox in duarum ex his
primarũ præfecturarũ possessionẽ eum misit: Marieburgo quoq; eum
præfecit: ipse Bydgostiã se recepit. Obsidebatur nihilominus Gneuum
à mercenarijs militibus, & maioribus Polonis. iamq; tantum fames a-
pud obsessos inualuerat, ut uix paucos dies obsidionem toleraturi esse
uiderentur: sed nostri sine ulla disciplina militãtes, nequicquã uetante,
ac deprecante magistro militiæ Prendota Lubessouio, domos dilapsi
sunt, authore Ioãne Cromno Cotificio, corrupto ab hostibus. Atq; ob
eam rem is postea capite damnatus est à rege. Per eosdem dies malè à
Dobrinensibus quadringentis ferè domi pugnatũ est contra octingen
tes hostes, qui ex Zialdouia excursionem fecerant. Atq; ij uastata ora
Dobrinensi, non contemnendã prædam abegêre. Apud Sipelbeinum
quoq; oppidum in inferiore Prusia, quod à Cruciferis obsessum erat,
infeliciter nostri ab obsidione hostem depellere tentarunt. His igitur
successibus erecti Cruciferi, ad recuperationem Marieburgi adspirare
cœperunt: & fauebant eis clàm complures oppidani, atq; etiam equi-
tos, qui in arcis præsidio cum Ceruonca erant. Itaq; constituta cum eis
proditione, Bernardus Sumbergius cum expedita manu aduenìens
noctu in oppidũ receptus est: præsidiariosq; regios sine ullis excubijs
per domos dispersos, & somno oppressos concidit: nonnulli tamen in
tumultu nocturno in arcem euaserunt. Ceruonca tumultu oppidano
excitus, hostem ad arcem concurrentem, lapidibus & omni telorũ ge- B
nere supernè repulit. Cum aũt dies illuxisset, crebræ fiebant ex arce in
oppidum globorum è bombardis proiectiones, ita ut nemo in propa-
tulum impunè prodire posset. Sed in domibus ferè latitabant hostes,
perfractisq; parietibus inter se cõmeabant. Veriti aũt, ne qua ex arce
eruptio in se fieret, fossa & aggere ab arce oppidũ intersepserunt: quod
cum perfecissent, traiecto Nogato, in Zolauam siue insulam maiorem
impetum fecerunt, ut eam depopularentur, aut in potestatem suam re-
digerent. Fortè eodem Lubessouius cum reliquijs dissipati exercitus,
& auxilijs Gdanensiũ, Marieburgo succursurus, sub idem tempus ad-
uenit, nauibus Gdano aduectus, eius milites ubi nec opinãtes in hostẽ
longè ualidiorem, quippe qui octingentorũ numerum excederet, inci-
dêre, metu perculsi, ad naues respectabant: sed Lubessouius stricto gla
dio pro hoste sibi futurum minitatus, quisquis ad fugam spectaret, fu-
gam eorum inhibuit, & castra secundum aggerem insulæ metatus est:
ita ut à tergo aggere, à fronte uerò curruũ obiectu tutus esset. Sumber-
gius despecta eorum paucitate, castra adoritur: defendunt illi acriter:
cum ecce in ipso feruore pugnę quadringenti armati Stargarta in auxi
lium nostris aduenere. Instauratur prelium maiore ui, bisq; pedem re-
ferre coacti hostes, tertium redintegrato prelio uicti, perpeti fuga Nei
tichum atq; inde Marieburgum se receperunt, octoginta de suis amis-
sis, & Sumbergio duce uulnerato. Nihil tamẽ is de officio remisit: quin
per illos ipsos dies Culma siue Chelmno oppido potitus est, proditio-
ne Boe-

Poloni dilapsi ab obsidione. *Prendota Lubessouius dux exercitus.* *Cotificius pro ditionis damnatus.* *Dobrinẽses fusi à Cruciferis.* *Marieburgi proditio instructa.* *Lubessouij uirtus.* *Polonorum uictoria de Sumbergio.* *Neitichũ opp.*

A ne Boemi cuiusdã: qui cum prius stipendia fecisset in castris regijs, uxorẽ opulentã in eo oppido duxerat. Gilauia quoq; regio prȩsidio, quod pabulatum exierat, excluso, in potestatem Cruciferorũ uenit. De hac tam uaria, & maiore ex parte aduersa fortuna nostrorum, cum regi renunciatũ esset, perfecit apud maiores Polonos, ut in centenas marcas annui census singulos hastatos equites mitterent: hastati autem unius nomine apud Polonos tres equites intelliguntur, nẽpe hastatus unus grauioris armaturæ cum duobus balistarijs: ciuitatibus pedites imperati. Sex millia peditum pariter & equitum fuere: eaq; Marieburgũ ductore Sciborio Chelmio præfecto maioris Poloniæ, missa sunt. Atq; is exercitus unà cum auxilijs Gdanensium & Elbingensiũ satis habuit hostes importãdo in oppidum cõmeatu prohibere: nec elici ad pugnã ab hostibus potuit, ne suburbanis quidẽ Torunensibus incensis. Dum hæc ita geruntur in Prusia, ne Cracouiensis quidem ora quieta fuit. Cauuca & Ioannes Sueborouij fratres, cum ea quam coegerant latronum manu, montem, cui Zebrace nomen est, prope Osuencimũ castello communierãt: atq; inde uiciniam omnem latrocinijs uexabant. Pluribus autem indies tanquam in sentinam quandam confluentibus, in quibus & Ioannes erat, qui dux Osuencimensiũ fuit, alium quoq; montem, qui Vapenna dicitur, prope Dopsice, itemq; Mislouice castellum cõmunierunt: parumq; abfuit, quin Osuencimum quoq; in suam potestatem redigerent, octo de suis, qui capti in arce asseruabantur, summa turri potitis. Qui ut decederent, non ui, sed precio ducentorum aureorum perfectum est à præfecto arcis Ioanne Synouecio. Vix autem sub initium autumni minores Poloni edictis regijs exciti sunt, ut cõtra latrunculos illos arma sumerent. His uerò sumptis, amicos quidem afflixerunt, in ecclesiastici ordinis bona fructusq;, quà proficiscebantur, impetum facientes: hostibus uerò non nocuerunt, sed cum Mislouice aliquandiu obsedissent, facto frustra aduersus castellum impetu, irrito cœpto & proteruè discesserunt, quadraginta nobilibus præter cæterã multitudinẽ amissis, centum sauciatis. Sexaginta millia bellatorũ in ijs castris censa esse Vapouius memorat. Rei malè gestæ culpa in proceres nonnullos, quasi cum hostibus sensissent, uulgò coniecta est. At ij uicissim contumaciam equitum, ac disciplinæ contemptum incusarũt. Nec mora, nostris ad sua dilapsis, Ioannes Osuencimensis Clobuscum oppidum diripuit & incẽdit. Quocirca aliam nostri defendendi sua rationem inire coacti sunt, partitis inter proceres muneribus: nempe ut Ioannes quidem Cizouius castellanus Cracouiensis Scauinæ, Ioannes Tẽcinius Ilcusi, Prædiborius uerò Conespolius castellanus Sendomiriensis Lelouiæ cum præsidijs essent: militibus stipendiũ de salinis constitutum rege inconsulto, duodeni grossi in hebdomadã. Ac ne Podolia quidem per idem tempus tumultus & incommodi exors fuit. Nam Tartari populabundi improuisò in eam oram incursionẽ fecere. In eos Bartholomeus Buciacius præfectus Podoliȩ, cum Ioanne Lascio succamerario, & inermi comitatu iter faciens, imprudens penè incidit: sed

Culma prodita Cruciferis, siue Sumbergio.
Gilauia dedita Cruciferis.
Maiorũ Polonorũ expeditio in Prußiam.
Sciborius Chelmius præfectus maioris Poloniæ.
Sueborouiorũ latrocinium.
Zebrace mons.
Vapẽna gora.
Dopsice et Mislouice oppida.
Osuencimum propè captũ.
Minorum Polonorũ expeditio cõtra latrones.
Ecclesiastica bona uexata.
Clobuscum direptum & incensum.
Stipendiũ è salinis numeratũ iniussu regio.
Tartari Podoliam populati.
Lascz.

Russorum anceps cum Tartaris pugna.

prior tamen eos ipse animaduertit. Duo erant eorum agmina: in maio A re uulgus erat promiscuum, in minore eximij bellatores: uerùm nostri in maiore robur omne eius militiæ esse opinati, facto in id noctu impetu, quo terribiliora omnia hosti facerent, facilè id fuderunt & conciderunt. Tumultu exaudito, alterũ agmen loco cesſit. Postridie illud quoque adoriri nostris placuit, nocturna uictoria ferocibus, ratisq; minus cum illo negocij sibi fore. Et sanè non malè ausus illi eis succesſissent, si incunctanter, quemadmodum censebat Lasſcius, in perturbatos impetum fecisſent. Sed dum cunctantur, Barbari paucitate eorum cognita, animos resumpserunt, & in orbem nostros trepidãtes & conglobatos abundante multitudine circumuecti, in medio cõcluserunt, & ad internecionem profligarunt, non inultos tamen. Nec mora, uictores populatione omisſa, ad sua se receperunt, ueriti necubi defatigatos, & ad paucos redactos, nouus & recens hostis inuaderet. At rex Cazimirus constitutis quemadmodum diximus rebus Prusſicis, Petricouiam ad comitia ad uicesimã quartam diem Nouembris indicta profectus est. Sed cum ibi nihil de republica ob infrequentiam senatus ad reprimendam latronum uim intenti, cõstitutum esſet, alij conuentus Coli & Corcini acti sunt: & in his decretũ, ut iugerale tributũ duodenûm grosſorum agrestibus imponeret, unde satis fieret ijs quibus emerita in Prusſia stipendia soluta non erant: præfectura Cracouiensis, amoto ob ingrauescentẽ ætatẽ Ioanne Cizouio, Nicolao Pienansco Vitouicio mandata est, auctis reditibus, quo numerosiorem familiam, pacandarum & à latrociniјs purgandarum uiarum causa posſet alere. Satisfactum deinde ijs qui latrocinio & bello emerita stipendia repetebãt: castellaq; ab eis dedita, diruta regis uolũtate, ne deinceps etiam latrocinantium esſent receptacula. Nobilitati uerò Osuencimensi latrunculorum uexationibus afflictæ, à rege clementer subuentum est. Cõuentu soluto, rex unà cum regina, uti solebat, in Lituaniam secesſit, indeq; ad Calendas Maias insequentis anni Petricouiam ad alia comitia redijt. Vbi cum de expeditione in Prusſiam consultaretur, ac decerneretur, uenit Ioannes Iscra ex Vngaria, hortans regem, ut regno Vngarorũ hæreditario uxoris suæ iure animũ adijceret, neq; occupari id à Mathia homine nouo pateretur: operam ad id suam regi pollicens: & retinebat is adhuc munitiones quasdam in Vngaria. Cum autem intelligeret, Prusſicum bellum ei rei impedimento esse, componẽdi aut intercipiendi eius partes sibi sumpsit, rege pacem non abnuente. Ne Cruciferi quidem abhorrere à pace uidebãtur: & sperabat Iscra facilius etiam fore negociũ, quòd Boemorum mercenariorum armis, quorum ductores ferè necesſarij & familiares sui esſent, tunc res Cruciferorum maximè nitebatur. Sed eum spes fefellit. Elati enim hybernis succesſibus paulo secundioribus Cruciferi, iniqua postulabant. Quocirca præcisa spe pacis, uniuersæ regni copiæ regis edicto ad Gneuucouiam conuenere: inde Vistula nauali ponte transmisſo, ad Papouiam castrametatæ sunt. Intercéperant fraude eam arcẽ hostes, atq; inde Torunẽsem agrũ uehementer infesta-

Comitia Petricouiæ.

Tributum iugerale.

Cizouius amotus à præfectura Cracouiẽsi.

Castella latronum diruta.

1458 ann. Petricouiæ comitia.

Iscra pacis sequester inter Polonos & Cruciferos.

Polonorũ expeditio in Prusſiã. Papouia intercepta à Cruciferis.

A festabant: sed permunita erat, nec sine multorum periculo à nostris expugnari posse uidebatur. Cæterùm lixæ & calones atque promiscuum uulgus temerè & nemine iubente ad mœnia procurrens, mox omnem exercitum incredibili expugnandæ arcis ardore & spe inflãmauit. Itaque facto impetu, portáq; effracta, cum iam caperetur arx, hostes magnis clamoribus uictorum misericordiam implorarunt: exauditiq; à Petro Samotulio castellano Posnaniensi, penes quem summa in exercitu secundum regem potestas erat, minore porta à castris auersa emittebantur. Sed parum abfuit, quin ipse quoq; Samotulius ab irata multitudine uiolaretur, ob Sbigneum Iauorium, Dobricium, atq; Dauidem Boemum castrorum metatorẽ, in oppugnatione arcis interfectos. Fremitus quidem aduersus regem & proceres ingens fuit, cùm propter emissos hostes, tum quòd proceres nonnulli missis ministris cellas arcis commeatu & facultatibus refertas occuparant. Quare subiecto igni à furente multitudine, arx tota cum omni copia & compluribus satellitibus procerum, qui pertinacius cellas defendebant, conflagrauit: muri deinde arcis, ne ab hoste instaurarentur, rege iubente diruti. Ac triduo ibi statiua habita sunt. Inde ad Culmam siue Chelmnum mota castra. Nec tamen tẽtata est eius oppidi oppugnatio, quod amplum quidem & spaciosum est, & neque arte, neque natura munitum: sed eò undiq; hostium copiæ confluxerant. Ad Marieburgum uerò itum est. Quod cum Bernardus Sumbergius Culmæ intellexisset, nocturno itinere an-

Petrus Samotulius dux exercitus.

Papouia capta, incensa, ac diruta.

B teuertere eò nostros cum expedita manu instituit: perfecisset'que id adeò, ni tota nocte errasset. Orto die, ubi se in nostros incidisse animaduertit, fuga sibi quemque consulere iussit: dissipatos persecuti nostri, non leui strage affecerunt, cæsis captis'que multis. Sumbergius ipse euasit, quindecim milliarium itinere eo die confecto: facultatum tamen iacturam fecit. Ad Marieburgum deinde nostri castra posuere: ac desides ibi tempus triuere, ludificantibus eos spe pacis hostibus: ad quam conficiẽdam Iscra sequestrum se interponebat. Per quos dies Nouum oppidum Pomeraniæ, dimisso Polonorum præsidio, quasi suis uiribus se tuiturum esset, hostile accepit. E' diuturna uerò eodem in loco apud Marieburgum mora (nam in duos menses extracta est obsidio) fœtore, & pabuli uictus'q; inopia regius exercitus afflictus est: ita ut octingenti homines, equorum autem septem millia, fame & peste interirent. Eam ob rem fremere multitudo, & facto agmine ad regis tentorium, orare, ut ui se oppidum non munitissimum capere pateretur, aut uerò obsidionem solueret: cum utrumque suasu procerum quorundam negaretur, negligentius omnes munera belli obibant: soluta'que disciplina, neque custodias & excubias seruabant. Inde crescere hostibus audacia, ita ut ij erumpentes, leuibus incommodis nostros afficerent. Inde coorta maior indignatio: quam auxit clamor hostium, auro se redemisse, ne oppugnarentur, è mœnibus uociferãtium. Et sanè deprehensi sunt nonnulli noctu ad oppidum cum mandatis quorundam procerum commeantes. In primis autem Ioannes Brezius procancel-

Marieburgũ oppidũ obsessum.

Nouenses ad Cruciferos defecerunt.

Strages hominum & equorum apud Marieburgum.

Ioãnes Brezius de proditione suspectus.
Induciæ uiginti mensium.

larius eam infamiã uulgò sustinuit: & nisi fuga se subduxisset, uiolatus esset à concitata multitudine. Tandem induciæ cum hostibus uiginti mensium confectæ sunt, ea conditione, ut intra id tempus octoni utrinque arbitri pacis apud Culmam conuenirent: inter quos si non conueniret, ut Alberti ducis Austriæ summum esset arbitrium. Interim autem Marieburgense oppidum Iscra sequester obtineret, ac utri parti id adiudicaretur traderet: aut si infecta pace discederetur, Cruciferis redderet. Dum autem hæc fiunt, uniuersa nobilitas moræ longioris impatiens, iniussu regio domos discessit, orto à Ioanne Ostrouicio, cognomento Nasiano, discedendi principio. Quocirca rex quoque suffecto in præfecturam Marieburgensem pro Ceruonca Sciborio Chelmio, discedentem exercitum sequi coactus est, nequicquam retinentibus Prussis, & in primis Gdanensibus, qui ei in quatuor millia militum stipendium, si apud Marieburgum manere uellet, pollicebantur, prospera fortuna usi eo anno in mercatura maritima, & magnopere ditati: sed uxoris desiderium ei fuit antiquius, ut ait Dlugossus: quæ quidem per eos dies ad quintum Nonas Octobris Cazimirum filium Cracouiæ peperit. Quamobrem eò contendit: ibi'que legatos Georgij Podiebradij noui regis Boemorum audiuit, fœdus petentes, & ingentia auxilia contra Cruciferos, regni'que successionem Cazimiro, quæ secundum Ladislaum hæreditario iure ad uxorem liberos'que ipsius pertineret, pollicentes: Georgium procerum precibus uictum, regnum suscepisse, ne quis alius præriperet: eo defuncto ad iustos hæredes rediturum. His responsum est, regem fœdus & amicitiã cum Boemis semper coluisse: cupere uerò, ut mutuum ab eis fieret: non commeruisse eum, ut cum uxore & liberis suis hæreditario regno excluderetur: atque eam iniuriam eum ad eam usque diem patienter tulisse. Quod si deinceps Boemi officijs & beneuolentia certare cum eo uellent, non ingratum experturos: Georgium non malè fecisse, facturúmque esse, si aliquam Cazimiri liberorum'que eius rationem in suscipiendo regno duxisset, si'que legitimis hæredibus id relinqueret. Causa uerò tam modestæ & submissæ legationis Georgio fuit illa, quòd animduertebat, nonnullos de Boemis proceribus, item'que Silesios & Lusacios, alienis à se animis esse, propterea quòd cum Rochezana ab ecclesia & religione catholica non obscurè dissentire uidebatur: & cum Morauiam obiret paulo post sumptum ab Vngaris episcopis, quos Mathias rex miserat, diadema, Iglauia ciuitas portas ipsi clauserat. Eam cum ille cum ijs, quas ad manum habebat, copijs obsedisset, Austriorum Archiduces Iglauiensibus præstò fuere & Morauiam infestauere. Ibi Georgius maioribus copijs accitis è Boemia, cùm Iglauiæ obsidionem continuauit, tum Fridericum imperatorem in arce Viennensi ab Alberto fratre & ciuibus Viennensibus obsessum liberauit. Quanquam hoc alij posterius factum esse autumant. His igitur difficultatibus implicatus, ne maiore belli mole prægrauaretur, Cazimirum regem, qui persequi se uelle ius uxoris & liberorum suorum non obscu-

Sciborius Chelmius præfectus Marieburgensis.
Gdanensium studium in Polonos & regẽ.
Georgij Boemorũ regis legatio ad Cazimirum.
Georgius rex Boem. hæresi infectus, inuisus Morauis, Silesijs, & Lusacijs.
Iglauia obsessa à Georgio.
Fridericus Imper. obsidione liberatus à Georgio.

A obscurè præ se ferebat, tali legatione placandum atque ductandum sibi esse existimauit. Comitia deinde ad medium Ianuarij sequenti anno Petricouiæ habita: ubi de pace ac de bello cum Cruciferis consultatum est. Increbuerat enim, Cruciferos his conditionibus pacem facere uelle, ut centum millia florenorum impensæ bellicæ nomine regi numerarent, uiginti millium tributum quotannis penderent, duo uexilla auxiliaria ad quoduis bellum mitterent, & ut singuli Magistri in regis uerba iurarent: Prusiam uerò cunctam sibi haberent, ijsdem finibus, quibus ante id bellum habuissent. Probabat magna pars senatus has conditiones: sed Prussorum lagatio, commodùm aduenìens, orabat regem atque senatum, ne se in fidem susceptos, immanibus Cruciferis ad exquisitos cruciatus & in teterrimam seruitutem proderet: Elbingæ se conuentum egisse, nouo'que fœdere sese inuicem obstrinxisse: extrema omnia pati malle prius, quàm in Cruciferorum impotentium dominorum potestatem redirent. Erant & in senatu regio, qui censerent, non ex fide atque dignitate regis & Polonicæ nationis fore, socios deserere: suaq; olim amissa, nuperq; recuperata, rursus prodere aut uendere. Non diuturnam pacem eo precio redimi: sed perpetuorum hostium uires refici, & opes augeri. Efficax fuit hæc oratio: decretum'q;, non esse deserendos prodendos'ue Prussos. Verùm de ratione prosequendi belli, ad particulares conuentus reiectum est. Nobilitas enim Polona, præterita expeditione uehementer offensa, & pe-

1459 ann.
Comitia Petricouiæ.
Consultatio de pace cum Cruciferis.
Prussorum legatio.
Nobilitas Polona detrectat bellum.

B cuniarium subsidium negabat, & militiam in posterum detrectabat. Quam ne Rex quidem probabat, propter nimiam atque perniciosam equitum licentiam. Interim rex in Lituaniam cum regina excurrit: inde'que reuertens, ad Colensem maiorum Polonorum conuentum post initium æstatis adfuit: & ut expeditio in Prusiam pro modo facultatum decerneretur, ab ipsis impetrauit: nempe, ut de centum marcarum censu annuo unus eques hastatus mitteretur: oppidani uerò regij ut peditem suppeditarent. Difficiliores fuere minores Poloni, & emendari prius quædam in rege & magistratibus flagitabant. Itaque pro hostibus ducti sunt à rege nonnulli, quorum instinctu hæc fieri uidebantur: sed tamen eorum pertinaciæ datum est, ut ad Calendas Septembris Petricouiam rursus comitia uniuersæ Poloniæ indicerentur. Missi uerò octo de proceribus, quemadmodũ cum Cruciferis cõuenerat, in Prusiam, ad agendum de pace, re infecta redierunt, cum neque illi Nessouiam uenirent, neque nostris Culmam ueniendi luculentam securitatem præstarent. Itaque fecerunt maiores Poloni satis promissis suis, ut exercitum in Prusiam mitterent. Verùm nihil is operæprecij fecit: agros modò sociorum utcunque tutatus est per æstatem: sub autumnum autem domum non expectata missione remeauit. Per quod tempus mercenarij milites in inferiore Prusia insignem de Cruciferis uictoriam retulerunt: nec multum abfuit, quin Ludouicus Magister uiuus in potestatem eorum ueniret: præda ingens reperta, ita ut uiceni aurei in milites diui-

Maiores Poloni expeditionẽ in Prusiam decreuerunt.
Minores negarunt.
Cruciferi uicti.

 derentur.

derent. Igitur de pace rursus agi cœptum à Cruciferis. Per quod tẽpus A renouatis inducijs, Lubauia Cruciferorum præsidium accepit, cum ad eam diem in partibus regis fuisset. Ad Gneuum uerò complures naues frumentum & ligna atq; asseres è Polonia Gdanum portantes, ab hostibus interceptæ sunt. Quæ cum à rege repeterentur, respondit Magister, iniussu suo à militibus id factum esse, neq; eos imperium suum exaudire: atq; adeò pacis quoq; arbitrium penes eos esse. Clementer rex ageret, & ordinem Cruciferorum ne penitus iret perditum. Sub finem Augusti mensis uenit ad regem Lenciciam Vuratislauiensium & Namislouiensium legatio, deditionem oppidorum suorum offerens, quòd sub imperio Georgij regis Boemorum hæretici cum cætera Silesia esse nollent. Commendata est eorum pietas & religio: sed aliter sibi prospicere iussi sunt, Cazimirum eos tueri non posse, Prussico bello implicatum: Si pacem cum Cruciferis fecerit, tunc demum recipi eos posse. Et sustinuerunt ij quidem aliquandiu bellum à Georgio illatum non infeliciter: sed pòst à legatis pontificis max. Pij secundi, Aeneæ Syluij prius dicti, qui per id tempus Calixto successerat, in eam credulitatem adducti, quòd Georgius ab Ecclesia catholica alienus futurus deinceps non esset, trium annorum inducias cum eo fecerunt, ut interim sui iuris: deinde uerò, si is hæresim abdicaret, dicto audientes ipsi essent: sed ut præfectum tamen ab eo ac cæteris deinde regibus inuiti neminem acciperent. Comitia deinde Petricouiæ habita sunt. Ad quæ Cracouiensis tractus legati siue nuncij uenire detrectarunt, B nisi fides publica à rege sibi daretur. Acceperant enim, regem aulicum suum & procerum quorundam, quib. fidebat, comitatum in armis esse iussisse. Nam erat is admonitus, consilia contra se ab illis inita esse. Erat res noua & inaudita: sed tamen, ne qua maior turba & seditio exuscitaretur, datum hoc illis est. Principes eius legationis erant Ioan. Rithuianius, præfectus Sendomiriensis, Ioan. Tarnouius, & Ioan. Melstinius. Impetrata uerò dicendi potestate in frequenti consessu, Ioannes Rithuianius homo magno animo, & lingua promptus, pro cæteris collegis & omni nobilitate in hanc sententiam ad regem uerba fecisse fertur: Ingentem animis dolorem haurimus, Rex illustrißime, quòd nos immerentes ac tibi addictißimos pro hostibus ducis, & armatum præsidiũ contra nos comparasti. Nemo est nostrûm, atq; adeò ex omni numero Polonæ nobilitatis, quem odisse aut metuere debeas: omnes te summo studio prosequimur, semper'q; prosecuti sumus. Verùm dura necessitas, & impendens exitium nos impulit, comitia hæc abs te efflagitare: non quo aliquid contra te moliremur, sed ut saluti & incolumitati nostrę, liberorum nostrorum, & longæ posteritati, simul'q; dignitati reipub. nostræ calamitosæ tandem aliquando prospiceremus. Quod si roges, quid id mali, aut unde est? Vndénam censes? nisi unde minimè sperabamus, & unde minimè decuit: abs te, inquam, tuis'q; magistratibus, quorum etiam culpa omnis in te redundat. Tui pręfecti non modò ius non reddunt petentibus uiduis atque pupillis, uerùm etiam per

Induciæ. Lubauia defecit ad Cruciferos. Induciæ uiolatæ. Magistri excusatio.

Vuratislauiensium & Namislouiensium deditio repudiata à Cazimiro.

Aeneas Syluius papa. Vuratislauiensiũ & Malisl. pietas & fortitudo.

Comitia Petricouiæ. Cracouienses nuncij non nisi sub fide regis ad comitia uenere.

Libertas Polonica.

Rithuianij oratio ad regem in comitijs.

Præfectorum regiorum iniuriæ.

A per summam iniuriam & potentiã nos fratresq́ꝫ nostros opprimunt, bonis indicta causa spoliant: uinculis, uulneribus, & omni contumelia afficiunt: quemadmodũ nuper post edicta hęc iam comitia Sigismũdo Laticinio & Virzbientæ Semnicio, ab Ioanne Curopathuua præfecto Chelmensi usuuenit. Atqꝫ hæc tamẽ, quòd priuata sunt, & ad singulos pertinẽt, leuiora ducimus: illa multo grauiora & acerbiora, quę te con niuente, imò uerò indulgente Lituani in nos designant: nẽpe quòd Luscum & omnem illam fertilem oram Rusiæ nobis interceperunt: pagos nonnullos à Parsouiensi territorio abstraxerunt: Podoliæ quasdã munitiones occuparunt, reliquis etiam imminent: Masouiorum ducibus, socijs nostris, & clinentibus tuis, duo territoria Gonianzum & Vengrouiam eripuere. Hæc te authore facere eos necesse est: non facerent sanè, aut certè non impunè facerent, si alium regem haberemus. Tu eorum temeritatem & audaciam indulgendo alis, adeóqꝫ prouexisti, ut non modò contra Cruciferos socia nobiscum arma ex fœdere, & gratiam nobis pro uindicata sibi Samagitia referendo, non coniungant, sed superbè tuum quoqꝫ Imperium iam detrectent. Nec tamen hæc te mouẽt, quo minus bonis & facultatibus huius regni tã ingratã Lituaniam ornes & augeas. Quòd si merita utriusqꝫ populi recta ratione perpendas, reperies iniustè & indignißimè hæc abs te fieri. Illi neque tibi, neque patri tuo unquam satis fideles fuere: & cum iure uestro eis imperaretis, contra utrunque non semel perniciosa consilia in-

Lituanorum in Polonos peccata.

Lituanorum dubia fides erga dominos suos.

B iere: ferro & ueneno uitam utriusque appetiuere. Nos uerò illum quidem obscurum & ignotum, & angustè dominantem, ad amplißimum coniugium & florentißimum regnum ultrò acciuimus, & in uniuersum terrarum orbem celebrem reddidimus: Samagitiam & magnam partem Lituaniæ à Cruciferis ereptam, armis nostris atque sanguine restituimus: fratrem tuum Vuladislaum non tantum ad Polonicum, uerùm etiam ad Vngaricum regnum fauore & impendijs atqꝫ opibus nostris eueximus. In te uerò quales fuerimus, tu ipse testis es locupletißimus. Atque ut alia prætercam, Prusicum quidem bellum per tot annos in hanc usque diem & armis & facultatibus nostris, nostrorumq́ꝫ, pro te impigrè sustinuimus. Pro his meritis ista nobis abs te refertur gratia, ut Lituanos exuuijs nostris uestitũ & ornatũ eas? Iã ne illa quidem leuia sunt incommoda, quòd & ipse leuem monetam cudis, & adulterinam importari aliunde permittis: & furum latronumq́ꝫ examina impunè in nos & nostros grassari pateris? Quæ facilè tu, quẽ admodum debes, nobis quiescentibus, reprimeres, nisi regia bona & reditus perperàm dissipasses. Ad hæc procurationibus quoque siue stationibus nimium onerosis nos & homines nostros uehementer exhauris: afflictos à potentioribus non modò non uindicas, sed ne audis quidem quiritantes. Hæc & alia acerba immeritò abs te accidunt, Rex illustrißime, fratribus nostris, quos obsequentißimos & studiosißimos tui semper expertus es. Ea ut tandem corrigas mutes que, summopere per nos abs te petunt. Refer hanc gratiam beneme-

Polonorũ merita in familiam Iagelloniam.

Polonicæ opes in Lituaniam exportatæ.

Moneta.

Latrocinia.

Stationes.

benemerentibus: redde nobis, quæ Lituani te indulgente ademerunt: A moneta leui cudēda absiste: adulterinā summoue: immoderatas stationes circumscribe: magistratuū impotentiā & petulantiā refrena, & uigilantiam excita, ut uias publicas, regnumq́ omne, pro debito suo, furtis & latrocinijs purgent: Poloniæ commoda & ornamenta ne minoris facias, quàm Lituaniæ. Quod si impetramus, nullus nobis labor, nulli sumptus pro tuis commodis, & ad nutū tuū, graues erunt: ac ne sanguini quidē & uitæ nostræ pepercerimus. Sin repulsam ferimus, nihil est quod extra ordinē à nobis expectes. Atq; ita tibi persuadeas, neq; nos in Prussia tibi sine legitimo stipēdio militaturos esse, neq; pecuniæ quicquam collaturos, conferri'ue passuros. Ita fermè Rithuianius. Modestè ad hæc à rege, culpam à se remouente, responsum est: sed tamē re infecta, comitia soluta sunt, maioribus quidē Polonis senum grossorū de iugero pensionem non abnuentibus, minorum uerò legatis negantibus factam sibi esse potestatem à nobilitate, alicuius oneris suscipiendi. Itaq; alia rursus comitia ad sextam diem Decembris eodem edicta.

Viginti uiri delecti reipub. cōstituēdæ causa.

Vbi cū regis senatusq́ placito uiginti de primoribus, qui de reb. consultarēt statuerētq́, delecti essēt, & rex correcturū se esse deinceps peccata à nobilitate sibi obiecta, & omnia in quib. homines uulgò offenderēt, recepisset, iugeralis duodenûm grossorū exactio agricolis, & telonium omniū merciū omnibus quicunq; lucrum sectarentur, in annum imposita: ab ecclesiastico uerò & equestri ordine octaua pars censuum promissa regi in stipendia militantium in Prussia. Ibi etiam præfectura B Marieburgensis, amoto nescio quam ob rem Sciborio Chelmio, duobus pariter Ioanni Boscelecio palatino Inouuadislauiensi, & Prendotæ Lubessouio, à rege mandata est: fortasis ut alter territorio reditibusq́ regijs, alter præsidio militari præesset. Inde etiam Iacobus Senenius Gnesnensis, & Cracouiensis præpositus, orator ad nouum pontificem Pium secundum à rege missus, ut ei de more gratularetur, & in potestate eius regem fore profiteretur. Impetrauit autem is, ut remitteret pontifex Prusis diras atq; excommunicationes, quibus eos ad parendum Cruciferis adigebat. Petebat idem de transferendis ex Prussia in Tenedon insulā Cruciferis: in quo eum omniū ferè Christianorum principum oratores diligenter adiuuabant, propterea quòd Mahometes Turcarum Imperator Corinthum, urbem Græciæ nobilissimam, & Lemnū atq; Mitylenē insulas paulo antè cæperat: & Peloponneso EubϾæq́, Imperatorū fratrum dissidio fretus, imminebat: uerùm id impetratum non est, impensius indulgente Cruciferis & Germanis pontifice iam inde ex quo in aula & ministerio Friderici Imperatoris fuerat. Quorum fortasis opera & odio in Polonos perfectum est, ut is nunquā de Polonis bene sentiret: quod è scriptis eius cuiq; deprehendere licet. Ac ne de diris quidem & interdicto contra Prussos promulgato impetratum tunc esse à Pontifice, ex ijs apparet, quæ legatus eius Hieronymus Cretēsis archiepiscopus postea gessit in Polonia & Vuratislauiæ, quæ suo loco exponemus: uerùm in legati potius potestate positū fuisse,

Teloniū annuū institutum.

Octaua censuū ab ecclesiasticis & equitib.

Marieburgo præfecti Ioannes Cosecelecius, & Prendota Lubessouius.

Iacobus Sennenius orator ad Pontificem.

Prussi absoluti à pont. max.

De Cruciferis transferendis tentatum.

Pius pontifex æquior Germanis, quàm Polonis.

A fuisse, ut cum in rem præsentē uenisset, faceret quod maximè ex re fore existimaret. Septembri uerò mense Cruciferi non contemnendam cladem acceperūt apud Passeneimū oppidū inferioris Prusiæ. Nam cum contra id quod in inducijs conuenerat, oppidanos eius oppidi regias partes secutos ad defectionē sollicitarent, illi re cū præfecto præsidij regij Michaele, cognomēto Sromothni, cōmunicata, mitti sibi præsidiū à Cruciferis postularūt. Missi quingenti equites cum ualido peditatu. Ac cęteri quidē foris manere iussi, trecēti modò equites intromissi, ab armatis nostris, quos Michael ex alijs præsidijs ad eam rem deduxerat, facilè cōcisi sunt. Dolo animaduerso, reliquū agmē, cum suis in oppido clausis opitulari non posset, fuga sibi consuluit. Vernū huius anni tempus uentorū uehementia, & aquarū è solutis niuibus & imbrib. bimestri inundatione corruptis segetibus, non parū incōmodi ac detrimenti Polonis attulit. Sub finē anni Elizabetha regina Ioannē Albertū filium peperit. Insequentis uerò anni initio conuentū Poloni cū Boemis egerunt Bythomiæ, Pręmislo Cesinensiū duce controuersiā de regno Boemico inter reges componere, & offensiones inter Polonos & Silesios tollere studente. Sed tamen re infecta inde discessum est, nisi quòd alius cōuentus ad octauū Calendas Iulias in idem oppidū cōdictus est: ad quem Boemi nō adfuerūt, offensi multis oppidorū & uillarū suarū incendijs, à Cazimiro rege & uxore eius, quemadmodū opinabantur, subornatis. Id ubi accepit Cazimirus, non putauit sibi committendum

Cruciferorum clades apud Passeneimum.

Annonæ difficultas.

Ioannes Albertus filius Cazimiro natus.

1460 ann.

Conuentus Polonorum cum Boemis Bythomiæ.

B esse, quin se uxoremq; suā Georgio expurgaret: non tam quòd inimicitias eius metueret, quæ tamen & ipsę Prusico bello durante intempestiuę accidebant, quàm quòd se uxoremq; suam pro incēdiarijs uulgò traduci permolestè ferret. Ac ea de causa Iacobū Dembeniū castellanū Malogostensem, & Albertū Gorscium legatos ad eum misit, qui se & uerbis & prouocatione ad singulare certamen, militari, & quidem barbarico more purgarent. Qui cum iussa fecissent, nec inueniretē quisquā, qui asseuerare sparsum illū de rege & regina rumorē auderet, Georgius quoq; nunquā id se de tantis principibus credidisse affirmauit. Sic ei satisfactū cum esset, peractus est intermissus cōuentus: & pax, fœdus atq; amicitia inter reges constituta, ea cōditione, ut neuter alterius hostes ulla ope adiuuaret: solus Pont. max. religionis causa à Cazimiro exceptus est: de Masouia quoq;, & pro ducibus eius oræ, ne quid negocij Georgius ipsi facesseret. Adiectū, ut uno anno exacto, reges ipsi confirmandæ amicitiæ gratia apud Glogouiā congrederentē, & ibi de dote Elisabethæ reginę non exoluta inter se transigerent. Fuere autem ad eam rem missi à Cazimiro Stanislaus Ostrorogus Calissiensis palatinus, Ioānes Brezius Luteci filius, procancellarius, & Ioannes Dlugossus canonicus Cracouien. & custos Visliciensis. Creditum est autem opera Cruciferorum & Bernardi Sumbergij submissos fuisse incendiarios illos Boemiæ: sparsum'que uulgò rumorem, quasi à rege & regina Polonorum ob interuersum hæreditarium regnum iratis id factum esset. Id'que eò fecisse Cruciferos, quò facilius ipsi bellum cum

Cazimiri legatio ad Georgiū Boem. regem.

Pax inter Cazimirum & Georgium.

Masouia.

Cruciferorum artes.

Polonis

Polonis haberet, si eos Boemico quoq; bello implicassent. Nihil enim intentatum ij relinquebant, quod ad perniciē Polonorū pertinere existimarent. Nec abhorret à uero, Albertū archiducē, ut uulgato hoc uerbo nobis uti liceat, Austriorum, itēq; Ludouicū Bauarorū ducem, & legatos pont. max. Hieronymū Cretensem Archiepiscopū, & Franciscum Toletanū Astigiēsem Archidiaconū, Vuratislauiēsibus Georgio regi recōciliandis operā dantes, ab ijsdē Cruciferis subornatos, missis eiusdē anni initio ad Cazimirū legationibus arbitriū omnis inter ipsum & Cruciferos cōtrouersię dirimēdę sibi poposcisse, quo facilius eū spe pacis securum & incautū falleret. Cazimirus autē Alberto, qui primus ea de re miserat, non grauatè permisit, ut amicè, si posset, inter partes cōponeret. Cęterùm de re uniuersa cōpromissum facere abnuit, ne illū pro amico inimicū caperet, cōmemorans qua fide se Sigismundus Cęsar quōdā in eiusdē modi re gesisset: Ludouico & legatis pōtificijs respōsum, Regē postulata eorū facturū fuisse, nisi Albertus id arbitriū occupasset. Erāt autē suspecti regi legati pōtificij de studio in partē aduersam, quòd hic quidē Cruciferorū causam Romę prius egisset, ille uerò à mercatorio quæstu ad sacerdotiū nuper trāslatus esset. fœdus tamē ictū cū Bauaro, itēq; cū Cōrado Albo Olesnicensiū duce, cum quo disidij non nihil, propter iniurias quasdā ultrò citroq; illatas, Polonis intercesserat. His dimissis, in Rusiā Cazimirus nondū exacta hyeme iter instituit: id autē apparāti nunciatur, Valciā arcē proditione Ioan. Vedelij pręfecti, à Gaspare Nostiuicio & Cruciferis interceptam esse. Boriuoiū autē Scrinniū gente Labenciū cum non cōtemnenda manu è Ziuecia & Vrimōte, Turzagorā nostri uocant, Dobsice oppido impendēte, subiectā orā latrocinio infestare. Et latrociniū quidē Boriuoij rex per Nicolaū Pienianscū succamerariū & præfectū Cracouiensem, & Petrū Comorouiū cum aulico suo comitatu, & Sciriciēsi nobilitate missos, expugnato utroq; eius præsidio, celeriter sustulit. Valciā uerò maiores Poloni recuperare iussi, obsederunt quidē arcē, sed nō multo pòst ab obsidione re infecta recesserunt. Rex in Rusiā profectus, Ecigerē Tartarorū imperatorē, & Stephanū palatinū per legatos auxilia cōtra hostes poposcit: promissa utrobiq; alacriter. Peragrata uerò Rusia, Breste supra Bugum amnē cum Lituanis conuentū egit: animos eorum ad occupandā armis, cum Poloni Prusico & Boemico, ut rebantur, bello distinerentur, Podoliā, procliues sanauit. In Poloniam uerò reuertens Maio mense, Sendomiriæ cum minoribus Polonis, & mox Lenciciæ cum maioribus conuentus egit. Consultatum de ratione belli gerendi cum Cruciferis, missusq; exercitus ad recuperandā Valciā. Porrò cum monachis Lubinensibus constitutum, ut ne abbatem nisi à rege approbatum, haberent. Inde adeò hic mos inoleuit posterius in cæteris quoq; monasterijs totius Poloniæ, ut noui abbates assensum regis requirant. Per eosdem dies Marieburgenses oppidani quatuor ferè menses à nostris obsesi, oppidum, quod propè iam aberat, ut cuniculis actis caperetur, Ioanni Coscelecio præfecto arcis dediderunt.

Recepto

Legationes pōtificis & principum ad Cazimirum.

Alberto archiduci Austriæ permissa pacificatio cum Cruciferis.

Legati pontificij suspecti Polonis.

Valcia intercepta à Cruciferis.

Boriuoius Scrinnius latrocinatur.

Ziuecia, Turzagora.

Valcia à maioribus Polonis obsessa.

Lituanorum comitia.

Abbatiæ sine assensu regio nō accipiūtur.

Marieburgum oppidum per deditionem receptum à Polonis.

A Recepto oppido, de tribus modò oppidanis, qui defectionis authores fuisse dicebãtur, capitale suppliciũ sumptũ: milites præsidiarij in uincula coniecti: cæterę multitudini parsum est. Dum Valcia à nostris obsidetur, Bernardus Sumbergius tria millia equitũ peditũq; Germanorũ & Boemorũ per marchiã Brandenburgensem Cruciferis in Prusiã adducere, & propè iam adesse, uelleq; Valciã primùm obsidione liberare, nunciat. Ibi Iacobius Dembenius dux regiarũ copiarũ, ueritus ne se hostes utrinq;, aduersum pariter & auersum adorirent, soluta obsidione, in ęquiorẽ locũ hosti aduentanti obuiam processit. Sed priusquã is appropinquaret, milites Germani & Boemi, cum Francofordiam ad Odram sitã peruenissent, ac de deditione oppidi Marieburgensis accepissent, domos dilapsi, ducẽ cum quingentis modò milibus deseruêre. Cum his autẽ ille iter institutũ prosequens, & nostrum occursum obliquo tramite declinans, confectis unius diei noctisq; itinere duodecim milliaribus, & centũ equis, qui laborẽ tanti itineris non ferebant, amissis, ad Choiniciã peruenit. Quo intellecto, ij qui in præsidio Valciæ fuerunt, nocte, arce incensa, eum secuti sunt. Atq; is Gdanũ cõtẽdens, munitionẽ Gdanensiũ uno ab urbe milliari oppugnare adortus est, collocatis opportuno loco insidijs: ratus, id quod accidit, Gdanenses suis qui in pręsidio erant, opem laturos. Itaq; illi incõposito agmine ruẽtes, in insidias pręcipitati, & non cõtemnenda clade repulsi sunt, sexaginta amissis, ducentis captis, inter quos duo cõsulares fuere. Nonnullã reb.

Iacobus Dembienius dux exercitus.

Cruciferorum copiæ dilapsæ.

Valcia incẽsa.

Gdanenses incommodo affecti à Sumbergio.

B Cruciferorũ accessionẽ aduentus Sumbergij, secundũq; illud pręlium fecit. Mox enim Golubũ oppidũ proditione in hostiũ potestatẽ redactum est: in quo non pauci Dobrinenses equites unà cum facultatibus suis capti sunt: arcẽ Ceruonca defendit. Puscũ, itẽ quod rex Suetię exul tunc hypothecę nomine, certam pecuniã Cazimiro mutuatus, obtinebat, ab eisdẽ interceptũ: Belaui oppidũ toto anno obsessum: Bartẽsteinenses oppidũ suũ dedidere: Suece arx superior permunita in ripa Vistulę, fraude ab hostib. intercepta est, quos ad centũ usq; captiuus quidam, qui ibi asseruabatur negligẽtius, casibus in altũ sustulerat: Dobricinensis ora ne uastaretur, uectigalis hosti facta. Porrò Ericus dux Sceecinẽsium Pomeranorũ, propinquus & fœderatus, atq; socius regis, quem haud ita pridẽ rex, Calissiã ad se cum uenisset, non exiguis donis affecerat, nulla lęsus iniuria, nulla ui adactus, uiolata fide & iureiurando, Lẽburgũ oppidũ, & Bythouiã arcẽ, fidei suę cõmissa à rege, hostibus dedidit, nequicquã deprecantib. Lemburgẽsibus uiris iuxtà ac mulieribus, pueris atq; puellis, & preciũ pro redimendis tredecim quibusdã captiuis (quã causam deditionis Ericus prę se ferebat) collata publicè pecunia pollicentibus. Neq; nostris tamẽ penitus fortuna tergũ obuertit: Quizinum & Varmia, oppida quę Marieuerder & Fraumbergã Germani uocant, ab his noctu intercepta ac direpta: unde tanta præda miles ditatus est, ut ducenti floreni in capita cederent: duobus iustis prælijs uicti fusiq; hostes apud Paradisense monasteriũ, & compluribus amissis, in fugã acti. Ita uaria nostrorũ atq; hostiũ fortuna eo anno bella

Golubum proditum Cruciferis.

Pu[s]eum interceptum.

Belaui oppidũ obsessum.

Bartensteinum deditum.

Suece arx intercepta.

Dobrinenses uectigales Cruciferorum exercitui.

Ericus Sceecinẽsium dux Lemburgum & Bythouiam Cruciferis dedidit.

Lemburgẽses redimere sese uoluerunt, ne dederẽtur Crucifris.

Quizinum & Varmia capta à Polonis.

Cruciferi bis fusi à Polonis.

Strempinij episcopi Cracouiēsis mors & testamentum.

tum est in Prussia. Septēbri mense excessit è uiuis Thomas Strempinius Cracouiēsis episcopus, uir singulari memoria & pietate magna prę-ditus. Moriens utensilia quędam non parui precij basilicæ Cracouiensi, Louiciēsi uerò tēplo mille florenos ꝓ instituēdo collegio sacerdotū, quos Mansionarios uulgò uocāt, reliquit. Porrò librariā supellectilē in Gnesnēsem, Posnaniēsem, Vneouiēsē & Louiciēsē ecclesias, & in Academiā Cracouiensem partitus est. Eo mortuo tres de episcopa magno & reipub. incōmodo, & authoritatis ecclesiasticæ atq; pontificiæ detrimento, & pernicioso ambitionis exēplo, aliquādiu cōtenderunt. Nam ubi dies electioni dicta aduenit, misit rex ad collegium sacerdotum, ad quod electio Episcopi iure & more antiquo pertinebat, ut Ioannem Grusciniu Vuladislauiensem episcopum, Cancellarium regni, sibi optarent episcopū. Sed tamē is in tanto numero, tria modò pręsentiū, ac totidem absentiū tulit suffragia: reliqua duorū & uiginti, quibus antiquior fuit regis iussione libertas & religio, in Ioannē Breziū procancellariū regni cōcurrerunt. Verùm hic regijs minis deterritus, electionem suam repudiauit, Vuladislauiensis episcopæ adipiscendæ spe accepta. Certa iam spe erat de Cracouiēsi episcopa Ioan. Gruscinius, cum Iacobus Sennenius Dobeslai palatini Sendomiriensis, & Sbignei cardinalis fratris filius, Gnesnensis & Cracouiēsis prępositus, à Pontifice maximo, apud quem ante annū legatione regis nomine functus erat, episcopus Cracouiensis renunciatus est, cedentib. nomine Thomę Strēpinij quibusdam, quos ille paucis ante mortē diebus ad peragendū id Romę, inscio rege procuratores nūcuparat. Id ubi rex accepit, fremere in Seneniū, qui sine sua authoritate in regno suo Episcopus esse uellet: petentemq; per amicos & propinquos magnos & nobiles uiros, non modò reijcere, uerùm etiā proscribere unà cum fautoribus & receptatoribus eius adortus est, episcopo Vuladislauiēsi, & Ioan. Brezio, itēq; Ioan. Pilecio Cracouiensi, Luca Gorcano Posnaniēsi, Stanislao Ostrorogo Calisiēsi palatinis, & Ioan. Rithuiano marsalco regni, incitātib. Nec deerat sibi Sennenius. Nam & initiatus est sacris episcopalibus à Gnesnensi, Cracouiensi, & Vuratislauiensi suffraganeis, quos uocant, episcopis in arce paterna Pinciouiensi: & à Pontifice acerrimū & pœnale, ut uocant, mandatū, quo diris deuouebant ij, qui eū pro episcopo Cracouiensi nō reciperent, impetrauit. Verùm ab eo mandato uniuersum ferè collegium Cracouiensis basilicę, regio iussu & minis inductū, ad Pontificem ipsum, siue ad futurū uniuersale concilium prouocauit: sacris tamen pleriq; omnes canonici abstinuere. Pauci quidā ex eo collegio, & omnino ex ordine ecclesiastico pontificiam, quàm regiā authoritatē antiquiorē ducentes, cum Iacobo senserunt: inter quos primarij fuere, Demetrius Sennenius, Iacobi frater, Scarbimiriēsis præpositus, Dlugosii duo fratres, Derslaus Crizanouius, & Nicolaus canonici Cracouienses, quibus sacerdotiorū reditus à Nicolao Pienansco succamerario & præfecto Cracouiensi, regis mandato adempti sunt: itemq; Pauli Glouinij decani, qui negocia Sennenij Romę gerebat. Hi, et item

De Cracouiensi episcopa contentio.

Ioannes Gruscinius.

Ioānes Brezius

Iacobus Sennenius.

Pinciouia arx.

Sacerdotū bona inuaduntur iussu regio, & ipsi Cracouia pelluntur.

Georgius

A Georgius de Franciſcano ſodalitio ſuffraganeus Cracouienſis, qui Sennenium conſecrarat, Cracouia abeſſe iuſsi: Crizanouius uerò domo ab apparitoribus pręfecti extractus, & per mediam urbem foras eductus eſt eo ueſtitu, quo canonici in templo utuntur: nempe ueſte linea latiore, & palliolo cum cucullo ex pellibus murium Ponticorum indutus. Qua re magnam in ſe populi ſpectantis commiſerationem, gemitusq́ue de acerbitate regis commouit. Idem tribus alijs inferioris ordinis ſacerdotibus accidit, cultui diuino uacantibus. Reliquum collegium iureiurando à rege ipſo adactum, ne quem iniuſſu ſuo ad poſſeſsionem bonorum epiſcopalium admitteret: quorum tamen bona pars cùm à Pienianſco pręfecto Cracouienſi, & alijs quibuſdam, tum à neceſſarijs Vuladislauienſis epiſcopi, regio uel iuſſu, uel permiſſu, occupata tenebat. Dlugoſsi domus Cracouiæ à Stanislao & Dobeslao Curoſuancijs, epiſcopi Vuladislauienſis propinquis, rege inſpectante & approbante direpta. Nec modò fieri talia rex tunc permittebat, ſed iubebat. Qua in parte ſingularis Stanislai Vantropcæ, gente Oxij, pietas & magnitudo animi ſilentio prætereunda non eſt: qui iuſſus à rege in bona ſacerdotum cupiditati ipſius aduerſantium inuadere, regem quàm Deum offendere maluit. Sennenius ipſe obſideri in arce Pinciouieñſi à rege iuſſus, Melſtini ſe cum Ioan. Dlugoſſo ſeniore totum annum continuit, à domino arcis Ioan. Melſtinio receptus, nequicquam prohibente rege, ne perduellẽ ſuum & hoſtem publicum ſeruaret. Sed ad Pruſsicũ bel-

Cracouienſiũ Canonicorum cultus.

Iuſiurandum iniquum exactum à collegio ſacerdotum.

Epiſcopalia bona occupata à profanis.

Dlugoſsi domus direpta.

Stanislai Vantropcæ religio.

Sennenius latuit.

Ioannes Melſtinius cõtempſit regis mandata.

B lum reuertamur. Cum igitur Cruciferi aduentu Sumbergij, & aliquot oppidorum, quemadmodũ ſuprà memorauimus, acceſsione, non tam uiribus quàm animis aucti, crebris excurſionibus regi ſubiectum agrũ popularentur, rex menſe Decembri Lenciciam, atq; inde initio noui anni, qui fuit 1461 poſt Chriſtum natum, Breſte in Cuiauiam cum omni comitatu ſuo aulico ſe contulit, ibiq́ue Februario menſe comitia habuit: ueritus, ne ſi ea Petricouiæ, quemadmodum indixerat, haberet, maiores Poloni, qui in caſtris ad arcendos à ſuis hoſtium impetus erant, dilaberentur. Sed cum infrequens admodum ſenatus eo' conueniſſet, præſertim ex minore Polonia, nulla re memorabili acta, per Radomiam in Lituaniam profectus, ad ferias Paſchę Vilnę Lituanorũ comitia habuit. Inde repudiatis, ſeu uerius in aliud tempus dilatis eius gẽtis poſtulatis, quibus flagitabatur, ut aut ipſe ſecum maneret, aut Simonẽ Olelcouicium Kiouienſium principem in magni ducis loco ſibi præficeret, in Poloniam reuertens, Sendomiriam ſenatum conuocauit: pauciſsimi affuere: itaq; neq; ibi quicquam ferè actum. Cracouiam deinde cum excurriſſet, menſe Iunio Inouuladislauiam ad Pruſsicum bellum proſequendum profectus eſt, nobilitate omni totius Poloniæ eodem conuenire iuſſa. Verùm ea medio demum Auguſto menſe ægrè conuenit. Interim Cruciferi Sipelbeinum & Reſtenburgũ & Beluauos oppida, & Morangum arcem obſedere. Neq; rex obſeſsis opem tulit: ſed peiore uſus cõſilio quorundam procerũ, qui à Cruciferis corrupti eſſe dicebantur, in Pomeraniã ſigna conuertit, ut Fridelandiã & Choiniciã

1461 ann.

Comitia Breſte Cuiauiæ.

Lituanorum comitia & poſtulata.

Conuentus Sendomiriæ.

Oppida à Cruciferis obſeſſa.

 reciperet,

reciperet, & Ericum Scecinensium ducem ulcisceretur. Iactarunt certè Cruciferi, se auro, non ferro effecisse, ne nostri obsessis subuenirent. Cæterùm præsidiarij milites, qui Sipelbeini erant, eruptione in obsidẽtes hostes facta, magna strage eos repulerũt, castrisq́ eorũ potiti sunt. Porrò apud Rastemburgum, ciuium Magister simulata proditione, parum abfuit quin Magistrum Cruciferorum in præparatas insidias induceret: fraude à quodam de comitibus Magistri animaduersa, & Magistro ciuium ante oppidum confosso, non modò eius oppidi, sed & Morangi obsidio soluta est. Ne nostri quidem, qui in aliarum arciũ & oppidorum præsidijs erant, cessarunt: sed cum Elbingensib. ciuibus Ioanne Scalio Boemo duce coadunati, & nauibus eorum per Habum lacum transportati in Sambiã, regionem eam ferro & igni longè lateq́ populati sunt, & ingentẽ prædam inde asportarunt; quippe qui inexpectati in oram ab ardore belli remotiorem irrupissent. Per quos dies Elizabetha regina Cracouię quartum filiũ Alexandrum peperit. Paucis uerò dieb. antè, Andreas Tencinius, uir uetustate & claritate familię nobilis, Cracouię cõcursu ac tumultu urbanę multitudinis in æde diui Francisci memorię dicata oppugnatus, effractisq́ forib. in adyto seu sacrario inuentus, immaniter trucidatus est: interfecti cadauer per mediam plateam, quę fratrum dicitur, in forum contumeliose tractum, luto oblitum, & pugionib. cõfossum, ambustaq́ barba & capillis ludibrio habitũ, & biduo in curia ciuitatis, quod prætoriũ uulgò uocant, asseruatum, tertia demum die amicis ad sepulturam redditũ est: amici & ministri eius nocte dieq́ insequenti cum se in turri templo adiuncta strenuè defendissent, ad extremũ uitam pacti, in ciuium potestatẽ uenerũt: deductiq́ in curiã tertia die, reconciliati multidini urbanæ incolumes dimissi sunt. filius Andreę cum in furno apud uiduam quandã delituisset, noctu ex urbe saluus euasit. Causam uerò huic malo Andreas ipse præbuit, cum fabrum armorũ, quod arma sibi ad bellum proficiscenti tempori non perfecerat, bis pulsasset. Potuit quidem euadere initio statim coorientis tumultus, reginæ nuncio, ut se in arcem subduceret, admonitus, nisi turpe duxisset, cedere furori cõcitatę multitudinis. Et sanxerat quidẽ regina Elizabetha octoginta millium marcarũ pœna, in sequentẽ diẽ ut quiesceret, donec ipsa causam cognosceret: sed uicit pœnę metum ira dolorq́ non tam priuatę iniurię, q̃ publicę, ut opinabantur, cõtumelię. Hæc res in castra renunciata, cũ leuius quam pro atrocitate sui ferri à rege uideret, uehemẽti indignatione animos nobilitatis accendit, minus alacriter alioqui expetitionen illã obeuntis. Nam & infreqũes erat exercitus, & nõ nisi Derslaus Rithuianius palatinus Sẽdomiriẽsis, & Eustachius Sprouius, Ioãn. archiepiscopi Gnesnẽsis frater, gentilitia uexilla erexerant. et uerò displicebat ferè cũctis illa belli gerẽdi ratio, quod ab hostib. auersum in suos cõuertebat. Excitatus ab omni exercitu Ioã. Amor Tarnouius castellanus Sãdecẽsis, graui oratione apud regẽ atrocitatẽ cædis Tencinianę exaggerauit, excusitq́ regi & senatui regio lachrymas. Rex peracerbũ sibi esse illũ Tẽcinij casum testatus,

Cruciferorum clades apud Sipelbeinum.

Elbingenses cũ Polonis Sambiam populati.

Alexander filius Cazimiro natus.

Andreæ Tencinij cædes.

Ciuis [illegible] a nobili [illegible] inde ortum.

Ioannes Amor Tarnouius.

A

B

A ſtatus,cauſatusq́ expeditionẽ,quo minus tã atrox facinus tũc uindicare poſſet,nõ inultũ fore cũ promiſiſſet,nõ difficulter multitudinẽ mitigauit: & præfectis exercitui Petro Samotulio caſtellano Poſnanienſi, maiorisq́ Poloniæ præfecto:& Ioan.Zarẽba caſtellano Siradienſi,& pręfecto Velunẽſi, Naclẽſe terrioriũ ſuę ditionis,propterea quòd tributum hoſtib.pénderet,acerbè uaſtauit. Deinde admotis ad Fridelandiam caſtris,oppidum ſeptem dies obſeſſum,octauo cum oppugnare adortus eſſet, in deditionem accepit, facta abeundi cum rebus ſuis poteſtate hoſtium præſidio. Inde uerſus Choiniciam progreſſus,ad mille paſſus ab oppido quindecim dies in ſtatiuis nullo operæprecio cõſumpſit,niſi quòd per eos dies pars quędã exercitus,adhibitis Tartaris Lituanicis, qui circiter ſexcenti erant, in ditionem Erici Scecinenſium ducis populabunda excurrit, & uaſtatis igni quæ obuia & immunita fuere,ingentẽ prædam auexit. Reuertentes noſtros conſecuti hoſtes, & maiore ui adorti,magna ſtrage ab ijs profligati ſunt. Captiui regi traditi,cætera præda militibus ceſsit. Quo facto Sophia Erici uxor, mulier præſtanti forma,& liberali ingenio,ſuauiq́ eloquio prædita, cuius hæreditarius erat principatus Scecinenſis, in caſtra regis ſupplicis habitu ueniens,regem marito ſuo placatum reddidit. Feruntq́ Cazimirum,formam & prudentiam eius admiratum, pœnituiſſe aliquatenus,quòd eam olim non contemnendum principatum,& magnam uim auri ab auo Erico ſeniore rege Daniæ pro dote afferentem,uxorem non duxiſſet.

P. Samotulius & Io. Zaremba duces exercitus.

Naclenſe territorium tributarium Cruciferis,uaſtatum à Polonis.

Fridelandia recepta.

Tartari Lituanici.

Pomerani Scecinenſes uexati & profligati à Polonis.

Sophia Scecinenſiũ dux regem exorauit.

B Rege apud Choiniciam tam diu ſtatiua habente,fremere cuncta nobilitas, cùm quòd autumnalis cœli intemperies, mixtæq́ niuibus pluuiæ uulgo permoleſtæ eſſent: tum quòd ſe fruſtra tempus terente in Pomerania,Cruciferi in diuerſa parte nauiter rem gererent, Morangumq́, Sipelbeinum, & Raſtenburgum maioribus uiribus denuò obſiderent. exaudiebanturq́ uulgò uoces puerorum, malum conſilium regi acclamantium. Quare inito conſilio, cum deinceps milite mercenario bellum illud geri placuiſſet, nobilitasq́ omnis in ſtipendium duûm millium militum, quæ mox in Pruſsiam contra hoſtes mitterentur, uiceſimam redituum ſuorum annuorum partem (proceribus onus id recuſantibus)contuliſſet,& in ſequentem annum tributum duodenûm groſſorum in iugera ſciuiſſet,ſub finem Septembris dimiſit rex exercitum: id'q́ eo incunctantius fecit, quòd ad ſeditionem & ciuile bellum res uergere uidebatur, maioribus Polonis in Petrum Samotulium pręfectum,aſperè & auarè gerentem magiſtratum, frementibus,illoq́ contrà,neceſſarios & clientelas armante. Rex reuertens,Bydgoſtiæ dies aliquot,dum mercenarium militem,dato ei duce Petro Dunino Prauucouio,ſuccamerario Sendomirienſi,in Pruſsiam tranſmittit,commoratus,acerbum de morte Sophię reginę matris ſuę nuncium accepit. Febrim ea ex melopeponibus contraxerat, & mox paralyſi accedente extincta eſt,uno & quadraginta annis,poſteaquam Vuladislao regi nupſerat,exactis: mulier religioſa,magnanima,ſed iracunda:& cùm ad amplificandum cultum diuinum munifica, tum in lu-

Nobilitatis fremitus in regẽ.

Rex puerorũ clamoribus exagitatus.

Tributum decretum.

P. Samotulius inuiſus maioribus Polonis.

Petr. Duninus dux mercenariorum militũ.

Sophiæ reginæ ſenioris mors & mores.

Sophiæ munificentia in cultum diuinum.

xum profusa: quo factum est, ut non modicū æs alienum relinqueret: A quod moriens, ut filius dissolueret, mandauit. Extant ampla eius donaria, uestesq́ sacræ magni precij in basilica Cracouiensi, & in delubro, quod magnificè à fundamentis excitatum, & omni apparatu sacrorū, collegioq́ octo sacerdotum instructum, ac sanctissimæ Trinitati dicatum, basilicæ adiunxit: in quo etiam sepulta est. Duninus accepto à rege exercitu, Succe arcem superiorem in Pomerania, aliquandiu à Bydgostiensi & Cuiauiensi nobilitate, & ab altera parte à Gdanensibus nauali apparatu obsessam, adueniens, in deditionē recepit. At hostes discessione nostrorū aucti animis, Morangum, Sipelbeinum & Rastenburgum, itemq́ Bielauos toto anno obsessos in Prussia præfectis dedentib. in potestatem suam redegerunt, Dunino ob suorum paucitatem subuenire obsessis non auso. Braunsbergenses eiecto regio præsidio cum Ioan. Scalio Boemo præfecto, Paulum episcopum Varmiensem cum Cruciferis sentientem receperunt: & cum id Scalius intempesta nocte recuperare conatus esset, parum abfuit quin in hostium potestatem ueniret. Fridelandenses idem conati, cum aliquoties à nostris, qui in præsidio relicti erant, non sine cædibus repressi essent, ad extremum hostibus clàm accitis primo diluculo portas urbis aperuere, eorumq́ ope præsidiarios incautos cōtrucidarunt. Stargartha siue Starigradum in Pomerania à tribus è magistratu urbano proditum. Ne Gdanum quidem ac Torunia extra periculum fuere, studijs multitudinis propter prosperiores successus ad Cruciferos inclinantibus, & illis B multos ad proditionem solicitantibus cùm per alios, tum per duos quosdam Carthusios monachos de Paradisensi monasterio: fuissetq́ perfecta proditio, si ad constitutum cum proditoribus tempus Cruciferi ad fuissent. Deprehensi proditores pœnas dedêre. Brodnicia quoque oppidum in Culmensi tractu, negligentius custoditum à Nicolao Coscelecio palatino Inouuladislauiēsi, interceptū: arx uerò propugnaculis circunquaq́ extructis arctius obsessa est. In quam tamen modicū præsidiū, cum non copioso item cōmeatu à Dunino submissum, ui per medias hostium stationes aliquot militibus desideratis perrupit. Quare diutius ea sustinuit obsidionem. At Cazimirus Bydgostia profectus in maiorem Poloniam, autumni tempus ibi consumpsit: inde Corcinū ad comitia, ad sextam diem Decemb. edicta, se contulit. Ibi auditæ legationes Ecigeris Tartarorum principis, Georgij Boemorum regis, & Friderici marchionis Brandenburgensiū. Tartari oblatis muneribus, pacem, amicitiam, societatem & auxilia contra quosuis hostes regi pollicebantur, quamuis à Lituanis se ad inuadendam Podoliam solicitari dicerent. Boemi congressum cum suo rege Glogouiæ ad Cal. Maias, & arbitrium cunctæ controuersiæ, quæ Cazimiro esset cum Cruciferis, regi suo postulabant: quod Cruciferos quoq́ non abnuere dicebant. Brandenburgenses principem suum suspectum, quòd sentiret cū Cruciferis, purgabant, operamq́ & ipsi suam ad componendas cum illis res pollicebantur. Tartaris actæ gratiæ, missaq́ spendida dona. Boemi absq́

Succe arx à Polonis & Gdanensibus recuperata.
Cruciferorum secundæ res.
Braunsbergenses Polonos eiecerunt.
Fridelandenses præsidium regium trucidarunt.
Stargartha prodita Cruciferis.
Carthusij monachi Cruciferorum rebus studentes.
Brodnicia arx obsessa à Cruciferis.
Comitia Corcini.
Tartarorum legatio.
Boemorum legatio.
Marchionis Brandeburgensis legatio.

A absque certo responso dimissi, Cazimiro per suos legatos responderе pollicete. Nec ita multo pòst Stanislaus Ostrorogus Calissiensis palatinus, & Ioannes Tarnouius castellanus Sandecensis, ad Georgium missi cum his mandatis, ut ad diem Iduum Maij Glogouiæ maiori cum Cazimiro congrederetur: de pace cum Cruciferis faceret arbitratu suo, modò ne Pomeraniam, Culmensem & Michalouiensem ditiones Polonis abiudicaret. Brandenburgensi uerò exprobratæ iniuriæ, commemorataq; in ingratum Marchionem regia beneuolentia, quòd rex neque cum Ludouico Bauaro, neque cum Boemis coniungere sese aduersus eum in animum induxisset: de pace tum Cruciferis, si se interponeret Marchio, non inuito rege facturum esse. Legatis dimissis, iudicium contra Cracouienses consules de cæde Andreæ Tencinij institutum est. Atque ij citati, cum non sisterent sese, eo quòd beneficio Cazimiri secundi regis cautum sibi esse dicerent, ut non nisi Cracouiæ coram rege causam unquam dicerent, absentes ad capitalem pœnam, & octoginta millia marcarum damnati sunt. Peractis comitijs, ad finem anni rex Cracouiam profectus est. Ibi insequentis anni initio, instauratum in arce in ciues Cracouienses iudicium iure Polonico, illis nequicquam ad Saxonicum, quo ciuitates Polonicæ ferè utuntur, prouocantibus: sera enim ea prouocatio siue exceptio tunc esse dicebatur, omissa priore iudicio Corcinensi. Pronunciata sententia contra ciues: sed nihil tunc actum ijs, qui fide regia sese stiterant. Cæterùm paucis die-
B bus missi in urbem Nicolaus Scora Gaiouius Calissiensis castellanus, & Nicolaus Pienianscus præfectus Cracouiensis quatuor è senatu urbano, totidem de plebe, & magistrum lictorum ad pœnam deposcerunt: dediti & iureiurando Ioannnis Rabstinij siue Tencinij, interfecti Andreæ filij, secundum leges patrias rei peracti, sex tunc in arce (ne qui nouus motus existeret, si in urbe id fieret) capitibus plexi sunt: tres reliqui uita donati à Ioanne Rabstinio, in carcere plus quàm toto anno in arce Rabstinensi asseruati sunt, donec res cum Tencinijs transacta est. Iaroslao Sarleio uni de damnatis regina Elizabetha, quamuis domum ea de re ad Ioannem Rabstinium adiuisset, ueniam impetrare non potuit. Sic ira Tenciniæ familiæ restincta est sanguine, quanquam non eorum, penes quos culpa cædis fuit. Nam & Clemens armorum faber, qui multitudinem concitauit, & Ioannes Doisuon, qui Tencinium latitantem prodidit, fuga saluti suæ consuluere. Sed nonnullorum tamen pœna sanciri placuit, ne plebs temerè se à turbulentis hominibus concitari pateretur: magistratusq; ne id fieret, summa cura prouiderent. Sex item millia florenorum senatus Cracouiensis Ioanni castellano Cracouiensi fratri, & Ioanni filio defuncti Tencinij exoluit. Et ægrè quidem Derslai Rithuianij palatini Sendomiriensis, & Iacobi Dembienij thesaurarij regni, à rege ad componendam rem delegatorum, opera, & Iacobi Siennenij precibus eò res perducta est, Tencinijs dimidium multæ siue uadij à regina editi, hoc est quadraginta millia, poscentibus. Acriter interim

Cazimiri legatio ad Georgiũ Boemum.

Iudiciũ regium de cæde Andreæ Tencinij.

1462 ann.

Ius Polonicum de cæde.

Cracouiẽses ciues capitali pœna damnati, et multati.

obsidebatur Brodnicia à Cruciferis. Itaque missi ad regem ab equestri A Prussorum ordine, & ciuitatibus oratores, Gabriel Basenus palatinus Culmensis, Otto Machuicius, & duo senatores Gdanenses, Philippus Bissouius & Ioannes Marpurgius, petiuerunt ab eo, ut Prussicarum rerum maiorem curam susciperet, arcemq; munitissimam & nobilissimam Brodniciam, quæ ægrè iam aliquot mensium obsidionem toleraret, ne in potestatem hostium uenire pateretur: permultum in una illa arce momenti esse ad retinendam Prussiam, & confirmandos Prussorum animos. Cõsultissimè autem eum facturum esse, si quàm primùm in Prussiam ipse cum exercitu ueniret, ac Marieburgi degeret: si pecunia careret, Prussos cisam siue accisam (tributum sic appellant) ac redituum suorum dimidium collaturos esse, atq; adeò facultates ipsorum, & fortunas omnes in potestate regis fore: si esset remissior, uideret ne ditiones amplissimas atque opulentas, magno labore & sudore, multo sanguine, & maximis impendijs de manibus cupidi & improbi hostis recuperatas, non sine summo dedecore rursus amitteret: seq; in fidẽ receptos, tetris & immanib. tyrannis proderet. Hac legatione motus Cazimirus, magnam partem aulici comitatus sui, & quantũ mercenariorum militũ statim cogere potuit, in Prussiam ad liberandã obsidione Brodniciam ad Duninũ præmisit. Duninus quamuis auctus copijs, tamen obsessis non succurrebat, hostiũ uires reformidãs: qui ad famam nostrorum aduenientium, omnes copias Brodniciam contraxerãt, & oppidi munitione sese tuebantur. Itaq; obsessi, cum diutius inopiã & B famem ferre non possent, mense Februario uitam resq; suas ut sibi auferre liceret pacti, arcem Cruciferis dediderũt. Per id tempus Ziemouitus Masouiorum Plocensium, & Vuladislaus Rauensium atq; Belsensium duces, Vuladislai filij, continuatis penè funeribus elati sunt, à Gothardo Ribenio castellano Sochaciouiẽsi, gente Raduanio siue Virbouio, cui Ribnam pagum eripere uoluerant, ueneno, ut uulgò creditum est, de medio sublati. Et quoniam nullos ij liberos relinquebant, de successione inter cognatos eorum, & regem certatũ est. Cognati legitimæ hæreditatis nomine pro se quisq; defunctorum ditiones ad se trahebant. Erant autem fœminæ proximæ Catharina & Agathia siue Osca amitę defunctorum: quarum Catharina Michaeli Lituano duci, qui blandius Michalusco dictus est, matrimonio iuncta, uidua tunc erat: Agathia cum Cesinensi duce nupta, Venceslaum & Præmislum filios moriens reliquerat, qui maternam hæreditatẽ petebant: petebat & Margarita soror patruelis defunctorum, Ziemouiti filia, Conradi nigri Olessnicensium siue Cozlensiũ ducis uxor. Iam & Conradus, Cazimirus, Boleslaus, & Ioannes Boleslai Varsauiensium ducis filij, quãquam remotiores, nimium quarto gradu defunctos attingẽtes, tamen quia mares, ad se iure bona eorũ pertinere asseuerabãt. Rex uerò quod mortui duces nullos suos hæredes masculos reliquissent, iure feudi caduci ditiones illas sibi & regno suo uendicabat. Ac Belsenses quidẽ donatione Iagellonis haud ita pridẽ à regno auulsi, nõ difficulter Andrea Odro-

Prussorũ legatio ad regem.

Prussorum studium erga regẽ & liberalitas. Cisa.

Brodnicia arce potiti Cruciferi.

Ziemouitus & Vuladislaus Masouiorũ duces ueneno sublati.

De successione in Masouia & Belsensi cõtrouersia.

Belsenses in uerba regis iurarunt.

A Odrouanzo palatino Rusiæ & præfecto Leopoliensi, & Ioanne Guropatuua succamerario Lublinensi & præfecto Chelmensi authoribus, in uerba regis iurarunt. Plocensis uerò conuentus priuato propriorum principum dominatu delectatus, authore Paulo episcopo Plocensi regis imperium, præsertim cum Cazimirum non probaret, detrectabat. Et primùm quidem Catharinam, quam superius commemorauimus: deinde quòd ea mulier & sterilis esset, Conradum de Varsauiensibus ducibus natu maximum, ducem sibi asciuit, attributis Catharinæ nonnullis possessionibus. Rauensis tamen & Gostinensis conuentus, Grotho Nouomescio authore, Catharinam cum non contemnenda manu ad se uenientem repulerunt. His auditis Rex Louiciā contendit, indeq; Ioannem Vuladislauiensem, & Andream Posnaniēsem episcopos, Lucam Posnaniensem, & Petrum Lenciciensem palatinos, & Ioannem Tarnouium castellanum Sandecensem, uiros primarios, oratores ad Plocensem nobilitatem misit: à qua cum nihil aliud impetratum esset, Lenciciam, ex constituto conuentum ad sextum Nonas Maias edixit. Eò cum pauci quidam de Plocensi conuentu, nec ij primores cum Barbara Boleslai quondam Varsauiensium ducis uxore tunc uidua conuenissent, re infecta discessum est. Itaque alia rex comitia Petricouiam ad tertium Idus Nouembris edixit, ad eaq; Paulum episcopum, ac cæteros Plocenses proceres, ni uim suam experiri uellēt, nominatim adesse iussit. Interim autem, quoniam Rauam & Gostinū B Catharina ui subigere aggressa erat, ab armis ut discederetur. His actis rex Glogouiam ad constitutum cum Georgio Beomorum rege congressum profectus est: quibus diebus Lencicia post discessum regium conflagrauit. Nec ita multo antè, Cracouia horrendo incendio in cœnobio Dominicanorum sodalium è fornace alchymistica, quemadmodum uulgò iactatum est, orto arserat, ita ut dimidia ferè pars urbis ad meridiem & occidentem solem uergens absumeretur. Eius autem incendij culpa partim in acerbitatē regis aduersus Iacobum Sienneniū, & cum eo sentientes sacerdotes, quorum decimas quoque rex diripi iusserat: partim in cædem Andreæ Tencinij in æde sacra irreligiose patratam, uulgò relata est. Glogouiam aduenienti Cazimiro, Georgius Boemus, qui prior eò aduenerat, cum Vuratislauiensi & Olomucensi episcopis, & quatuor ducibus Silesiorum, splendido & ambitioso apparatu ad unum milliarium occurrit. uicēre tamen nostri magnificentia & multitudine, in sex turmas descripti. Salutatione mutua ex equis facta, Cazimirus in arcem deductus est: Georgius in curia urbana diuertit. Nouem deinde dies dati colloquijs: quibus fœdus, ante annum Bythomiæ ictum inter reges, confirmatum est: adiectum, ut id ad mortem utriusque esset stabile. De Osuencimo, Volco, Zatoria, Ziuecia, Seuero & Berualto munitionibus ac territorijs, Boemus Polono ne facesseret negocium: Polonus uerò à Boemo dotem Elizabethæ uxoris suę nomine, ut ne repeteret. De iniurijs mutuis & controuersijs delecti utrinque proceres, alternis uicibus in Polonia & Silesia certis locis

Plocenses alieni à rege Poloniæ.

Rauēses & Gostinenses regis fidem secuti.

Legatio regis ad Plocensem conuentum.

Comitia Lenciciæ.

Incendium

Lēciciæ & Cracouiæ incēdiū.

Cazimiri & Georgij regum conuentus Glogouiæ.

Pacta regum Pol. & Boem.

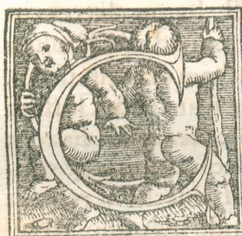
locis conuenientes disceptarent. Proximus conuentus regum, si quis A deinceps futurus esset, ut in Polonia ageretur. Ad extremum societas contra Turcas inita, promissaq́ue auxilia mutua, utri bellum à barbaris illatum esset. De rebus Prussicis nihil actum, tergiuersantibus Crucife ris, successu belli & receptæ Brodniciæ elatis. Venit eò ad Cazimirum Ludouici ducis Bauari legatio, in Fridericũ marchionẽ eum incitans, & contra Cruciferos auxilia uicissim pollicens. Cui quid responsi datũ sit, non liquet. Reges ita constitutis rebus, & missis ultrò citroq́ue hospi talibus muneribus, discesserunt, Georgio Polonorum opes & splendo rem admirante, nec auso unquam Cazimirum ad conuiuium inuitare, eo quòd prior ipse ab eo inuitatus, acceptusq́ue magnificentissimo apparatu, prodere paupertatem suam, quæ gentis est ambitio, nolebat.

Bauari ducis legatio ad Cazimirum.

Polonorum splendor.

Boemorum ambitio.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VICESIMVSQVINTVS.

AZIMIRVS Glogouia discedens, Posnaniam di uertit: ubi cũ tribus septimanis subsisteret, Cruciferorum præsidiarij Choinicienses in Palucos populabundi excurrerunt. Nostri quoque in nouam Marchiam excurrerant: sed ab hostibus B profligati, pauci fuga euaserũt. Nec mora Inouu ladislauiam rex cõtendit: inde missis agrestibus cum præsidio aulici comitatus sui, segetes hostium in Culmensi tractu succidi iussit. Prodigia per id tempus in Polonia minore apparuisse memorantur. Quadam die sole occidente plus quàm duabus horis imaginem crucifixi cum gladio ab occidente ad meridiem in aere tẽdere uisam esse: caput siue caluam diui Stanislai aliquoties dum in solenni supplicatione circũfertur, sudasse. Cõsecuta sunt domi quidem latrocinia, duce Boriuoio Scrinnio gente Labentio, & Vulodico ex Letaua, cum ij cum mille hominũ manu rupe quadam inter Volcũ & Zaros, quã Sola fluuius alluit, munita, Osuencimensem oram omnẽ infestarẽt. Quos Pienanscus præfectus Cracouiẽsis, facta è Sciriciẽsibus & mercenarijs paucis tumultuaria manu, cũ se cum Petro Comorouio & Prædislao Dmosicio, hoc è Scepusio, illo ex Vngaria aduenientib. coniunxisset, non modò à latrocinijs cohibuit, sed in munitione illa, quã Bucoueciã dixere, obsessos aliquandiu, cum Boriuoius ex Ostrauia ipsis nõ succurreret, fame ad deditionẽ cõpulit, uitam modò & uestimenta pactos. In Prussia uerò cum Cruciferi nauiter rem gererent, rex ut eorũ audaciã reprimeret, Toruniã se cõtulit, indeq́ue aulicos suos cũ Petro Dunino, & mercenario milite, Varmiẽsi basilicæ siue Fraumbergæ obsessæ ab hoste præsidio summisit. Cuius aduentu Magister Cruciferorũ cõterritus, & aleam pugnæ periclitari nõ ausus, deser tis

Paluci regio. Polonorum strages.

Prodigia.

Latrocinia. Letaua arx.

Bucouecia castellũ latronũ.

Fraumberga ab obsidione Cruciferorũ liberata.

A tis castris, fugiens soluit obsidionem: nostri castra hostilia diripuêre. Nonnihil fortasse momenti hostibus ad fugam attulit, quòd agrum suum Sambiensem à Gdanensibus Habo circumuectis, acerbè uastari acceperant. Et ferè agrestibus eius oræ hostilis constabat exercitus: ita'que retineri ij nequiuerunt, quin ad sua defendenda dilaberentur. Rex interim Toruniæ commoratus, & à Torunensibus liberaliter habitus, nonnunquam reginam in arce Nessouiensi degentem uisebat. Erat apud Culmam Bernardus Sumbergius cum aliquanta manu hostium. Is cum è uicinis agris subinde prædas ageret, quadam die suos, nauibus traiecto amne Vistula, noctu ad Nessouiam iussit excurrere. Non ita multo antè rex id oppidum in gratiam Torunensium in superiorem ripam transtulerat: domus quæ in ueteris oppidi loco relictæ erant, uici speciem præ se ferebant. Eum igitur uicum cum hostes noctu incendissent, trepidatum est à nostris, qui ibi diuerterant, nihil tale suspicantibus. Mox abiecto metu, Tartari cum perpaucis aulicis ad persequendum hostem emissi, & naues repetentem amolientem'q; assecuti, magnam stragem gladijs sagittis'q; ediderunt, & nauibus cunctis potiti sunt: sex modò uiui cum duabus nauibus de omni illo numero euaserunt. Porrò Duninus hostibus à Fraumberga depulsis, Gdanensem'q; agrum populatione infestantibus, ipse quoq; copias suas eò traduxit. Neq; satis habuit hostem liberioribus excursionibus arcere, socios'q; defendere: sed in hosticum progressus, Stargartensium, Bythouiensium, Lemburgensium & Puscensium, quæ territoria non ita pridem in hostium potestatem uenerant, fines ferro & igni uastare adortus est. Hostes ubi nostros prædæ cupiditate longius ad iniqua loca inter stagna & lacus prouectos animaduertêre, ualidam & ipsi manũ, deducto è proximis suis munitionibus præsidiario milite, agrestibús'que arma sumere iussis, coegerunt, opportunitate locorum contra nostros usuri. Id'que eo maiore fecere fiducia, quòd commodum Fricius Raunechius Austrius, & Caspar Nostiuicius Silesius, nouos milites è Germania & Silesia ipsis adducentes, aduenerant. His igitur copijs coadunatis, occurrere nostris parabant: tramites'que omnes, nequà nostri ex angustijs effugere possent, succisis quoquouersus arboribus, intersepiebant. Qua de re Duninus per exploratores factus certior, ad regem mittit curriculo, qui eum, ut periclitantibus actutũ subueniat, orẽt. Nec mora, rex Albertũ Gorsciũ cum reliquo comitatu suo ac Tartaris Lituanicis ad succurrendũ suis mittit. Id ubi duces hostiũ compererũt, minore parte in castris aduersus Duninũ relicta, ipsi cum maiore ac delecta, ripam Vistulæ, qua Gorscium traiecturũ esse existimabant, insederũt, ut eum, prius quàm se cum Dunino cõiungeret, opprimerẽt. Sed Gorscius deflexo itinere, alibi liberè fluuiũ traiecit. Vbi id intellexerũt hostes, omisso Gorscio, propius ad Duninũ castra mouerunt, ut eum priusquã Gorscius cum eo se coniungeret, ad pugnam elicerent: aut certè in angustijs cõclusum, excluso Gorscio, obsessum tenerent. Non ignorabat Duninus de aduentu suorum: exploratũ etiam habebat,

Gdanẽses Sambiam uastarũt.

Cruciferorum clades.

Nessouia trãslata.

Pomerania uexatur utrinq;.

[B]

habebat, longè maiores esse hostium uires, quàm suas. Itaque non minus A de auxiliaris illius, quàm de sui exercitus periculo sollicitus, noctu hostes in se intentos fallere, ac per deuias syluas euadere ad Gorscium decreuerat. Id ne facere posset, hostes diligenter cauerant, deiectione arborum transitu omni impedito. Mutato igitur consilio, ferro per medios hostes uiam sibi ad suos aperire statuit: instructaque equestri acie, qua peditem contegebat, in hostes contendit. Alacres & illi pugnā capessunt, magna spe uictoriæ. Et ita se authore Nostiuicio inuicem adiurarant ac deuouerāt, ut qui de suis pedem retulisset, sine omni tergiuersatione pro seruo regi sese dederet. Vbi ad congressum uentū est, Paulus Iasenius gente Gosdouius, aulicus regius, armatus ab latere inter duas acies magno impetu procurrens, hastas hostium in nostros intentas auertit. Eodemque momēto nostri inopinata re perturbatos summa ui adoriuntur: & mox uel confractis, uel abiectis hastis, gladijs utrinque res geritur, pugnatur acriter: Audacia nostri, hostes multitudine superabant. Cumque totas tres horas dubio Marte pugnatum esset, utrinque quasi ex composito discessum est. Mox recreatis paululū uiribus, utrique non ad pugnam, sed ad persequendū alteros cōtendunt, utrique alteros uictos discessisse rati. Occursu mutuo instauratur prælium, rursusque una hora dimicatū est, donec sauciato Fricio doctore exercitus, & peditibus nostris assiduo balistarū ictu dextra hostiū latera ferientibus, retrocedere sensim ij cœperunt. Sed mox reuocante & sistente Fricio, redintegrabatur pugna, si quod nostri trepidantibus recolligendi B sese spacium dedissent. Interim dum ciet pugnā, animatque suos Fricius, interfectus corruit. Ibi tum effusa fit fuga hostium cum altero duce Nostiuicio, iurisiurandi paulo antè dati, & ab omnibus exacti, immemore. Pedites desperata lōgiore fuga, pars in castra sese recepere: pars ea prætergressi, stagna lacusque propinquos petiuere. Nostri pernicitate equorum freti, fugientes persecuti, magnam cædem edebāt. Vbi ad castra hostilia peruentum est, ibi nonnihil difficultatis nostris obiectum erat. Etenim hostes ea, qua parte stagno non tegebantur, fossa & sudibus acutis foras obuersis munierant. Sed cupidis uictoribus non facilè " quicquam obstat. Nostri enim præuertendos sibi esse hostes perterritos, priusquā ad castrorū defensionē accurrerent, rati, admotis calcaribus cæcorū in morem in sudes obiectas ruebant: confossisque equis nōnullis, tandē contextū sudium perfregerūt, & uno impetu castra cœperunt, atque diripuerunt, quindecim bombardis maioribus, ducētis curribus, armis, impedimentis, & commeatu referta. Interim equites hostium castra sua præteruecti, plurimi euasere. Ala una in locum deiectu arborū à se septū delata, nec inueniens exitum, à nostris concisa est. Cæsa eo die hostium duo millia, capti sexcēti, & maior propemodū quàm pro numero nostrorum strages edita. De nostris centum gregarij milites ceciderunt, de nobilioribus tantum Hector Chodorasius desideratus est: sed pauci reperti, qui saucij non essent. Duninus in femore & in manu uulnera accepit. Ad Puscum hoc prælium commissum est quin-

Stulta adiuratio.

Pauli Iasenij audacia.

Prælium & uictoria Polonorum de hostib. apud Puscum.

Fricius cæsus. Nostiuicij fuga.

Castra hostium capta.

Cæsorum & captorum numerus.

A quintodecimo Cal. Octobris. Triduum pòst in ijsdem statiuis human do cæsos, & saucios curando, consumptum est. Per quos dies Ericus Stolpensium Pomeranorum dux fortunam, ut credebat, sequutus, mu tata fide, quam Cazimiro regi, impetrata per uxorem uenia, dudum dederat, cum sexcentis equitibus grauis armaturæ ad castra Crucifero rum cõtendens, cum profligatum eorum exercitum accepisset, raptim sese ex itinere domum recepit: non paucos tamen extremi agminis à nostris insequentibus partim captos, partim trucidatos amisit. Hono ratus est à rege uictor exercitus: Petrus Duninus, Paulus Iasenius, Venceslaus Neborius, Nicolaus Vilcanouius, Thomas Odrouanzus, Ioannes Dlugossus, canonicorum frater, & triginta alij uirtutis ergò militaribus donis insignibus ornati. Eodem illo tempore tribus alijs in locis prosperè item dimicatum est à nostris: apud Iasenecium pagum, & apud Pisiam flumen in Masouia, unde propinquarum hostilium munitionum præsidiarij milites prædas agebant: & apud Suece. Apud Elbingam quoque non multo pòst, nauali prælio hostes à nostris profligati sunt. Prorogatum autem est à rege militibus stipendium, cum ecclesiasticus ordo decreto Calisiensis synodi subsidium ei in maiore quidem Polonia uicenûm grossorum, in minore uerò senûm de prouentu uniuscuiusque libræ siue marcæ argenti contulisset. Sub finem Octobris Vdalricus Ceruonca Boemus, cùm à Georgio rege eius gentis carcere, in quem biennio in gratiam Cruciferorum compactus erat, Cazimiro postulante emissus esset, Golubum oppidum no B ctu ingressus, in potestatem suam redegit, hostili præsidio satis ualido partim capto, partim interfecto: turres duas, quæ acriter defendeban tur, igni subiecto in deditionem accepit: de authoribus defectionis capitale supplicium sumpsit. His successibus magna rursus animorum inclinatio in regias partes facta est. Ad comitia is deinde Petricouiam ad undecimam diem Nouembris edicta profectus est. Pauci eò de minoribus Polonis, incertum quam ob causam, conuenêre. Venere autem Conradus Masouiorum Varsauiensium dux, cum matre Barbara, & Catharina amita, Michalusconis Lituani ducis quondam uxore, & Paulo Plocensi episcopo, comitatu octingentorum equitum, itémque Conradus Niger Olessnicensium dux, Plocensem & Belsensem principatum cognationis iure sibi uendicantes. Dati à rege recuperatores siue iudices: Stanislaus Ostrorogus palatinus Calisiensis pro summo iudice, Grothus uerò Cazimirus pro succedaneo, quem subiudicem nostri uocant, iudicio præsidere iussi: his adiuncti palatini & castellani aliquot pro assessoribus. Instaurato iudicio, regij procuratores Ioannes Rithuuianius marsalcus, & duo iurisconsulti, negabant legitimæ cognatorum successioni locum esse in dedititijs seu feudalibus, ut uocant, bonis, cuiusmodi esset cuncta Masouia, Polonorum regibus antiquo iure obnoxia: sed regem optimo iure defunctis ducibus dedititijs, qui nullos mares liberos relinquerent, succedere. Refellebant id Conradi Varsauiensis causidici, quòd dicerent, à Cazimiro e-

Erici Pomerani perfidia.

Polonorum uictoriæ de Cruciferis.

Contributio.

Vdalricus Ceruonca in carcerem coniectus.

Golubum receptum.

Comitia Petricouiæ.

Iudicium de Plocensi & Belsensi ditione.

ius nominis secundo rege Masouiorum duces è dedititÿs penitus e- A
xemptos esse. Contrà regÿ negabant, Cazimirum aut quenquam omnino regem sine assensu amplissimi consilÿ tantum de commodis & iure regni detrahere potuisse. Iurasse autem pòst in uerba regis Ziemouitum, Cazimirum, Ioannem, & Vuladislaum duces. Atque ita disceptata causa iudices secundum regem pronunciarunt, Masouÿs iudicium illud frustra iam detrectantibus, & ad Pontificem maximum, & quemuis alium qui sciret, posset, & uellet iuri suo opitulari, prouocantibus. Cum Alberto Austriorum archiduce fœdus ictum, ea conditione adiecta, ne Cazimirus dotem Elizabethæ uxoris suæ ab eo repeteret. Nihil præterea memoratu dignum in ÿs comitÿs gestum est, propter senatus infrequentiam: nisi quòd Hieronymus Cretensis archiepiscopus, legatus pontificius, cuius iam superius mentionem fecimus, annum ferè totum expectatus, sub finem comitiorum aduenìens, ad pacem cum Cruciferis faciendam, & ad bellum Turcicum regē hortatus est publicè: priuatim autem solo archiepiscopo interprete reconciliare Iacobo Sennenio regem conatus est. Implorarat enim is procul dubio opem Pontificis, cum rege obstante adipisci episcopam non posset. Miserat etiam rex rogatu & sumptu Gruscinÿ ad pontificem oratores, Ioannem Rithuianium marsalcum regni, & præfectum Sendomiriensem, & Mathiam Racianzum iurisconsultum & canonicum Vuladislauiensem, qui Sennenÿ conatus impedirēt: & grauibus quidem criminibus eum accusabant, & ambitiosum, regi, populo, & ec- B
clesiastico ordini inuisum, seditiosum'que reum agebant: quòd ui Thomam episcopum ad concedendam sibi episcopam adegisset, in eam'que per uim inuasisset: in qua inuasione propinquus eius Andreas Tencinius magnus uir, & facilè princeps senatus Polonici, populi Cracouiensis concursu interfectus esset, literas'que Sennenÿ Mantua, cum legatione regio nomine fungeretur, ad regem scriptas, quibus incusabat is Pontificem, quasi plus æquo faueret Cruciferis, producebant: & ampla Pontifici munera regio nomine, ac Friderici Imperatoris & Georgÿ Boemorum regis commendatitias literas attulerant. Nihil tamen aliud à Pontifice impetrarunt, quàm ut is huic ipsi, cuius modò mentionem fecimus, legato suo causam illam cognoscendam delegaret, atque interim Sennenio episcopo administratione interdiceret. Itaque egit diligenter Cretensis cum rege pro Sennenio, asseuerans episcopam semel à sede Apostolica ipsi collatam, inuito adimi iure non posse. Sed rege asseuerante, malle se regno excidere, quàm illum pati esse episcopum: legato'que uicissim uociferante, præstare ut tria regna pereant, quàm ius & authoritas eccesiæ perturbetur: re infecta, & iritatis utrinque animis discessum est. Conuenit tandem inter eos postero die, ut rex alia comitia eòdem ad decimamseptimam diem Ianuarÿ ediceret: interim uterque scriptis ad Pontificem literis contenderet, ut si aliter fieri non posset, ad Vuladislauiensem episcopam Iacobus Sennenius transferretur. Et mox legatus explorata regis uoluntate de pa-

Fœdus cum Alberto duce Austriæ.

Legatus pontificius.

Regis cum legato altercatio.

A de pace ad Cruciferos in Prusiam contendit: nec tamen ultra Breste Cuiauiense progressus, per literas & internuncios cum Magistro Cruciferorum de pace egit. Rex uerò discedens & ipse Petricouia, Rauæ & Gostini possesionem adijt: & hanc quidem præfecturam Nicolao Cutenio, illam uerò Grotho Cesnico (siue id illi gentilicium nomen, siue magistratus, quem pocillatorem dicimus, appellatio fuit) quoad uiuerent confirmauit: possesiones etiam quasdam utrique hæreditario iure donauit, propterea quòd horum duorum opera potisimum ditiones illæ ipsi adiunctæ essent. Archiepiscopo uerò Gnesnensi libram siue marcam auri è Louicia Masouijs ducibus Sochassouię quotannis pendi solitam, in omne deinceps tempus remisit. Quibus peractis, Radomiam ad reginam uxorem se contulit. Per id demum tempus Viennenses ciues tumultu ciuili ob sex senatores in carcerem coniectos concitato, Fridericum Imperatorem in arce duobus ferè mensibus obsederunt: & Georgium Boemorum regem, cum exercitu liberandi eius causa uenientem, Alberto Friderici fratre duce insidijs excepturn in suburbanis uillis profligarunt. Pax deinde facta, ea conditione, ut Fridericus Maximiliano filio principatum illum concederet, eius'que tutelam Albertus patruus gereret. Fridericus ut gratiam referret Georgio, filio eius duces Munsterbergensium in Silesia creauit. Hoc etiam anno reperio Stephanum palatinum Valachorum in uerba regis absentis iurasse, & promisisse, præsenti quoque idem iusiuran B dum solenni ritu se daturum esse intra duos uel tres menses, cum euocatus fuerit. alius'ne autem sit hic Stephanus ab illo, quem superius iurasse narrauimus, aut si idem, cur iusiurandum repetiuerit, nihil compertum habemus: nisi fortè ex eo, quòd is tunc retractauit omnes alias obligationes suas huic contrarias, colligi rectè potest, eum intermedio tempore mutasse fidem, & ad Vngarum desciuisse. In quo suffragari nobis uidetur Vngaricarum rerum scriptor Bonfinius, qui hæc tempora persequens, Valachorum palatinum, siue Vaiuodam, ut ipse uocat, in fide Mathiæ regis fuisse memorat. Huc accedit & illud, quòd proceres & cõsiliarij ipsius pro ipso, quasi cui ipsi fides non haberetur, spoponderunt, quòd eum deinceps in fide reges Cazimiri & officio retenturi essent. Post initium insequentis anni Cazimirus Petricouiam ad præstitutam comitijs diem redijt. Adfuit frequens senatus, & Hieronymus legatus Pontificius, item'que Iacobus Sennenius cum triginta modò comitibus accepta fide regia. Aduenêre & Conradi cæterorum'que fratrum Masouiorum ducum oratores, Nicolaus Bogleuius Varsauiensis palatinus, Vincentius Gizicius marsalcus, Nicolaus Mirzenecius, & Nicolaus Malcus iurisconsulti: Lituanorum uerò procerum Totiuil & Cuzek. Ac Sennenius quidem, quamuis ad genua regis clementiam eius implorans, accidisset, & omnia tentasset, nihil tunc impetrauit, asseuerante rege, repnum se prius amissurum, quàm illum aut quenquam omnino in regno suo se inuito episcopum esse passurum. Itaque cesit Sennenius pertinaciæ eius,

Tributum Louiciæ nomine remissum archiepiscopo.

Fridericus Imperator obsessus à Viennẽsibus.

Georgius Boemus profligatus.

Maximilianus dux Austriæ. Georgij filij duces facti.

Steph. Moldauiæ pal. iurat in uerba regis Polon.

Stephani dubia fides.

Comitia Petricouiæ. 1463 ann.

& episcopam Gruscinio concesit, acceptis ab eo quatuor mille flore- A
norũ, quos liti expensos ferebat, & nõnulla parte bonorũ episcopaliũ, duobus annis ac dimidio, ex quo lis exorta erat, præterlapsis. Quo facto, ijs quoq; sacerdotibus, qui cum eo senserant, sacerdotiorũ suorum fructus restituti sunt. Ioannes Gruscinius Cracouiensis episcopus designatus in Vuladislauiensi: successorẽ accepit Ioãnem Lutecũ Brezium procãcellarium regni: quorũ trium ambitio & põtificiã authoritatem in Polonia debilitauit, & electioni liberę uim attulit: ita ut ex eo tẽpore ea sublata, umbra modò eius quædã penes sacra collegia remaneat, nõ sine grandi nõ modò ecclesiasticę authoritatis, uerùm etiã religionis & reipub. iactura. Etenim donec liberæ sacerdotũ electioni in creando episcopo locus fuit, fuit tamẽ aliq̃t bonorũ & malorũ, dignorũ indignorumq; discrimen, cum sacerdotes sumptis reuerenter tremendis Christi mysterijs, iurati de futuro episcopo ferrent suffragia. Virtute, doctrina, & pietate tunc ambiebatur, plus quàm fautoribus, aut necessariorũ precibus, aut mulierum blãditijs atq; lachrymis, aut splendore comitatus, aut apparatu cõuiuiorum, & cõpotationib. aut cõmendatione generis & familiæ, aut assentatione, & sacerdoti indecoris ministerijs, aut etiam largitione. Vigebat igit disciplina ecclesiastica: minus sibi permittebãt ij, qui episcopi fieri cupiebant: seruiebãt famæ & existimationi: & non modò reprehensionem collegarum, sed etiã sinistrã cuiusuis suspicionem cauebant. Episcopi uerò facti, nihilominus pro fratribus ducebant collegas dudum suos: in cõsilium eos de rebus maioribus adhibe- B
bant, plurimumq; reuerebantur: & officiũ suum nauiter faciebant, memores quid solenni & seriò dato iureiurãdo recepissent. Ad aulas principum quoties ueniebant (ueniebãt aũt rarius, nec tam sua suorum'ue quàm publicæ utilitatis gratia) de uia ipsis decedebat, assurgebatur, omnisq; honos habebatur, & quasi numinibus quibusdã tantum nõ ad genua procumbebat, ab ipsis etiã principibus. Porrò in consilijs de repub. in iudicijs, in defendendis ac uindicandis bonis & hominibus ecclesiasticis, pupillisq; & uiduis, denique in admonendis & corrigendis nõ modò infimis & mediocribus, uerùm etiam primoribus, atq; adeò regibus ipsis liberæ erant eorũ uoces & sententiæ, singularis dignitas, summa autoritas. Nõ inhibebat uocem accepti beneficij memoria, nõ spes futuri. Nec eleuabat authoritatem dicentis aut arguẽtis ambitio, & conscientia audientium: nec metus aut inscitia dignitatem deprimebat. Non erat necesse episcopo & sacerdoti pro foribus cubiculi regij inter scurras & uilia uentris mãcipia asidere: nec sannas & scõmata leuissimorum quorunq; ferre: nõ turpiter & indecorè adulari & adblandiri non modò elegantiorib. istis cubiculi & mensæ regiæ administris, ut aliquã tamẽ ij uel ioco mentionẽ absentis apud regẽ facerent: uerùm etiam satellitibus, ianitoribus, ne dicam etiã horum amicis & concubinis, matellionibus, morionibus, ac cæteræ fęci aulicæ, atq; ipsis deniq; catellis principum. Itaq; florebat tunc respub. florebat religio, florebat ordo ecclesiasticus, florebant scolæ & Academiæ, sacerdotum & episcoporum

Iacobus Sennenius cesit episcopa.

Ioãnes Gruscinius episcopus Cracouiensis.

Episcoporũ electiones liberæ.

Quales olim episcopi.

Episcoporũ dignitas & authoritas.

Scholæ sacerdotum seminaria.

Principum aulæ quales olim, et quales nunc.

A scoporum seminaria: splendescebant templa. Aulæ uerò principum, " horum præceptis & exemplis institutæ, urbanitatis, uirtutis, fortitudi " nis, prudentiæ, modestiæ & pudoris erant officinæ: nō fastus, ignauię, " ebrietatis, libidinum, temeritatis, impudentiæ, & omnis nequitiæ & " impietatis ganeæ ac barathra. Nunc sublata electione, hæc & multo " plura alia mala bonis illis successerunt, & in domos ac familias, atque a- " deò in ipsa intima cubicula episcoporum, nedum in profanorum prin " cipum aulas inuaserūt, simulque dignitas sacerdotum, indecorè emeren- " do & emendo fauore etiam abiectissimorum uiluit: labefactata est au- " thoritas: nutat, ne dicam, ruit, Respublica: religio prostrata penè conci " dit. Quæ omnia principes non tam episcopis debent imputare & sa- " cerdotibus, quàm sibiipsis qui nuncupandorum episcoporum ius, sa- " cris collegiis ereptum, sibi usurparunt. Nam ut nihil perperam ii faci- " ant, nihil affectioni cuiquam indulgeant, sed eadem illa omnia, quæ iu " rati sacerdotes in electionibus episcoporum habere solent, ob oculos " habeant, certè longè facilius unus aliquis, & is quidem alienis ferè ocu " lis & aurib. sentiens & iudicans, errat & fallitur, quàm multi graues, a- " cuti, & multarum rerum periti: & aliud is plerunque spectat, quàm " quod potissimum spectandum est in deligendo episcopo: & uerò ex- " peditius est, unum quàm multos corrūpere. Tametsi magna, ne dicam " præcipua huius rei culpa est penes Pontifices maximos, mea quidem " sententia: qui nisi electiones collegiorum primi labefactare aggressi es- "

Principes alienis oculis & auribus sentiūt.

Electionum sublatarum culpa penes Pontifices maximos.

B sent, nunquam eò audaciæ reges profecti essent. Sed nos inutili deplo " ratione omissa, ad rem redeamus. Sic igitur de episcopa Cracouiensi " tunc actum est. Masouii nihil & ipsi impetrarunt. Petebant aūt, ne du cibus suis rex molestus esse pergeret de Plocēsi ditione, aut certè exter- nis & à suspicione alienis hominibus causam cognoscendā & iudican- dam permitteret. Ferebantque regi iudicem Fridericum marchionem Brandeburgensium, uel Albertū archiducem Austriorū, uel Ludoui- cum ducem Bauarorum. Lituanis Podoliā, Belsensem, Olescensem, & Rathnensem tractus non sine cōminatione belli repetentib. nihil aliud responsum est à senatu, quàm missum iri ea de re legatos ad cōuentū Li tuanorum. Et mox legati designati, Stanislaus Ostrorogus palatinus Calissiensis, & Ioannes Rithuianius marsalcus regni. Porrò in Prussiā bellum siue expeditio decreta est. His peractis, Cazimirus Radomiam ad uxorem, & inde cum ea in Lituaniā profectus est. Quem cōsecuti le gati senatus Polonici, postulata Lituanorum in conuentu Vilnæ diser tè refutarunt. Sed cum Lituani non acquiescerent, rex causam ad con- uentū conmmunem Parsouiā indicendū reiecit. Legatus uerò Pontifi cius Petricouia discedens, in Prussiā à præsidio militari regis iussu ad magistrū Kynixbergā deductus. Secundæ tūc res nostris erāt in Prus- sia. Nam præter ea quę superius cōmemorata sunt, apud Vormitham, quā Ornetā Poloni uocant, Pauli episcopi Varmiēsis, qui uiolata iuris- iurandi religione ad Cruciferos desciuerat, milites unà cū aulicis magi- stri præsidiariis, cum per proditionē noctu capere id oppidū cōstituis-

Masouiorum postulata.

Lituanorum postulata.

Cruciferorum clades apud Vormitham.

 sent,

sent, proditi ab illo ipso, qui oppidi proditionẽ ipsis promiserat, & à Io A
anne Scalio præfecto præsidij regij preparatis insidijs intromissi, ad u-
num omnes aut capti, aut trucidati sunt, quotquot ingressi erant. Nam
qui in extremo agmine fuere, ne multitudo hostiũ nostros pauciores
prægrauaret, exclusi & inopinato periculo perterrefacti, in propinqs
lacus glacie cõcretos diffugerũt: ruptaq; fragili etiãtum glacie, demer-
si periere. Apud Scãpe item oppidũ agri Dobrinẽsis trecẽti equites ho
stiles è præsidio arcis Brodniciẽsis prędatũ profecti, ab Vlrico Ceruõ-
ca, q Golubi erat, profligati sunt, ita ut perpauci fuga euaderẽt, capti ex
his octoginta. Arx uerò Slochouia, ne proditione in hostiũ potestatẽ
ueniret, præsidiariorũ Pomeranorũ opera seruata est. Vuladislaus ca-
stellanus & præfectus Naclensis, illius etiã arcis prefectus erat, eãq; ab-
sens Georgij cuiusdã sculteti nobilis, gẽte Topori, fidei cõmẽdarat. Is i-
gitur Georgius, cum prodẽdę arcis consiliũ cæpisset, præsidiarios mili
tes, quos conatib. suis aduersaturos esse suspicabat, per speciẽ cõmeatus
ex hostico importãdi emissos, arce excluserat, & (uerène an falsò, nõ li-
quet) prefecti iussu id se fecisse dictitabat: nec nisi duodecim, & eos qui
dẽ Pomeranos, quos minus suspectos habebat, secũ reliquerat. Hi ubi
eũ pactiones cũ hostib. de prodẽda arce inire animaduertêre, siue inui-
dia & auaritia incẽsi, siue officij & fidei suæ memores (nã ne hoc quidẽ
cõstat) cõprehensum eũ in fundũ turris cõcluserũt, & fide accepta pre-
fecto adueniẽti portas arcis aperuerunt. Sed is uiolata fide omnes eos
capitali affecit supplicio. Quod factũ uariè suspicãdi occasionẽ homini B
bus præbuit. His igitur successibus nostrorũ moti Cruciferi, pacẽ affe-
rentẽ legatũ Pontificiũ cupidè acceperunt. Promiscua uerò multitudo
cùm uirorũ, tum matronarũ & puellarũ belli & penuriæ ceterorumq;
incõmodorum bellũ cõsequentiũ pertæsa, lachrymare gaudio, ac desi-
derio pacis legatũ magistratusq; suos supplex obtestari, ut exoptatam
eam sibi quibusuis, modò tolerabilib. cõditionib. cõficerent, ni se pror-
sus perditũ ire uellent. Ibi legatus per interpretẽ, queadmodũ proditũ
est, laudare & cõfirmare constantiã populi: hortari, deinceps qq; ut in
fide Cruciferorũ permaneret: regẽ Polonosq; carpere: & cùm iniquita
tem causæ eorũ exaggerare, tum mores fidei, religionis & humanitatis
expertes reprehẽdere: studiũ suũ erga Cruciferos omnib. modis testa-
tum facere: deniq; certã perpetuamq; pacẽ, aut duodecim duntaxat an
norum inducias ipsis, quasi regẽ quò uellet adducturus esset, certò pol
liceri. Ita cõfirmatis eius oratione animis omniũ, mittũtur cum eo Bre-
ste tres oratores, ad tractandũ de pace cũ Polonis, quos eò rex eius ro-
gatu miserat. Fuerũt autẽ ij, Ioannes Vuladislauiensis, Andreas Posna
niensis episcopi, Stanislaus Ostrorogus Calisiẽsis, Petrus Opporoui
us Lẽciciensis, Nicolaus Coscelecius Brestẽsis palatini, Sendiuoius Ce
chel prepositus cõuẽtus Clodauiẽsis, Ioãnes Dãbrouuca, Iacobus Scha
decus, & Mathias Raciãzus doctores, partim theologi, partim iuriscõ
sulti. Ad constitutã diem, hoc est, ad Cal. Maias conuentũ, indeq; infe-
ctis rebus discessum est, orta inter Polonos & legatum acerba conten-
tione

Apud Scampe.

Slochouiæ periculum.

Pacis desideriũ apud Prussos.

Legati iniquitas.

Conuentus Polonorum cum Cruciferis de pace.

A tione & iurgio ex huiusmodi causa. Veniebāt legati à ciuitatibus Toru nensi, Elbingēsi, & Gdanēsi: eos legatus Pontificius ingressu oppidi & cōuentu prohiberi oportere cōtendebat, quod eas ciuitates, simulque cæteros Prussos, qui cum Polonis sentiebāt, ipse siue adeò Pōtifex diris deuouisset. Cōtrà Poloni, iniquiss. id esse præiudiciū affirmabant, & ab instituta re alieniss. Admissi igitur legati, frustra reclamāte legato apostolico. Mox ille toti oppido sacris interdixit, uerùm id interdictū Poloni contēpserūt orto initio à militib. qui per speciē supplicationis ob rem bene gestā à suis apud Helgebeilam, oppidūque id à Scalio captum ac direptū, facto cōcursu ad tēpla, nolarū siue campanarū pulsu, festoque cantu oppidū impleuerunt. Ibi uerò furere legatus, uociferari non modò se, uerùm etiā pōtificis & sedis apostolicæ authoritatē contēni. Nec cessere furori eius Poloni, grauiter in eū inuecti per Ostrorogū, quòd cum pacificatoris personā sustineret, nihil minus quàm paci studeret, sed clasicū etiā caneret. Cuius rei clariora etiā documēta proferebātur eius literæ ad Cruciferos, à nostris interceptæ. Ita tunc iritatis animis discessum est. Et legatus quidem Cracouiam, ubi controuersæ episcopæ sequester & administrator à Pontifice costitutus erat, proficisci cupiens, cum prohiberetur à Polonis, Vuratislauiam se cōtulit: indeque missis ad regem in Lituaniam literis, questus est de Brestensi cōtumelia, in Vuladislauiensem episcopū potiss. culpā conferens. Quod si rex agi de pace nihilominus à se uellet, extra fines Poloniæ locū constitueret, quò

Prussi propter interdictū submoti à legato, à Polonis admissi sunt ad conuentum.

Legati iniquitas.

Legatus non admissus Cracouiam.

B tutius aduersarij uenire possent. Et hæc quidē ostentās, Prussos & Pomeranos Vuratislauiā Iubilæi gratia uenietes, in partes Cruciferorum pertrahere omni ratione conatus est, minis etiā intētatis. Quin mulierib. maritorū consuetudine & cōtubernio interdixit ijs quæ maritos à fide regi data auellere nequirēt. De qua iniquitate eius aliquāto antè quàm is uenisset in Poloniam, Iacobū Sēneniū prædixisse Dlugossus memorat. Misit tamē postea Cazimirus ad eū legatos, Ioanē Rithuianiū marsalcū regni, & Iacobū Schadecū iureconsultū & canonicū Sendomiriensem, postulatum, ut interdictum siue diras, quibus Prussi regias partes secuti indicta causa deuoti erāt, relaxaret, & æquiorē sese in cōponēda pace præstaret. Verùm illo non nisi ad tēpus, quoad de pace tractaret, diras relaxare uolēte, acceptū id à rege nō est, nec ipse in Poloniā deinceps uenit. Tametipsi Bernardus Vapouius uenisse eū, omnia perplixè pol licentē, infectaque pace recessisse, memorat. Verùm id nō cōuenit cū ijs quæ Dlugossus, cuius tēpore hæc acta sunt, scribit: nempe misisse eū postea ad regē, denuò deposcentē sibi pacificādi ipsius cū Magistro prouinciam: missosque uicissim ad eū à rege Iacobū Shadecū iureconsultū, & Ioannē Sepiniū, qui dicerent, regē non abnuere, modò ut is Prussos interdicto absoluat, Posnaniāque ueniat. De dānis & impēdijs penes eū fore arbitriū, ac de cæteris, modò ut Pomeraniā, Culmēsem, & Michalouiensem tractum Poloni retinerent: cumque ille non remitteret de interdicto, Romam eum reuertisse Vuratislauia. Hac æstate quingēti nostrates Rusi milites, permissu regis, Casensiū stipendio conducti, cum

Legatio regis ad legatū pontificis.

Rußi auxiliares Casensiū deleti à Lituanis & Volynijs.

ad defendẽdam eam urbem aduersus Turcas proficiscerẽtur, apud Bogum amnẽ à Lituanis & Volynijs deleti sunt, ex huiusmodi causa. Braslauiam, Lituanicę ditionis oppidum, cum peruenissent milites, excitata temerè cum oppidanis rixa, unum ex ijs fortefortuna interemerunt: cumq; gliscere in se magis ac magis tumultũ concitatę multitudinis animaduerterent, oppidum incenderunt, quo minore negocio inde sese euoluerẽt, oppidanis incendio restinguendo occupatis. Præfectus erat arci Michael dux Ciartoriensis. Is dolore simul & ira incensus, cum tumultuaria manu nostros abeuntes persecutus, quater in eos impetũ fecit: quaterq; non sine clade suorum repulsus, affluente ex toto territorio oppidanorum & agrestium, qui propter Tartarorum uicinitatẽ bellicosi & in armis probè exercitati sunt, multitudine, uada suprà memorati fluuij præoccupauit, & truncis stipitibusque impediuit: indéque rursus subducens sese, impeditos in traijciendo flumine à tergo & lateribus adortus, cunctos atrocissimè trucidauit, ne supplicibus quidem parcens. Quinq; soli ex omni eo numero fuga elapsi sunt. Præda omnis, qua hostis potitus est, triginta millibus florenorũ æstimata. Sic urbs illa nobilis Genuensium colonia, Theodosia, quemadmodum uolunt, olim dicta, frustrata nostrorum ope & pręsidio, non multo pòst à Turcis subiugata est. Mouebat autem Casenses ad implorandã opem Turcarum uicinitas: qui in ipso huius anni initio Lesbon insulam, & mox Bosnã regnũ florens opib. & munitionib. in suam potestatem redegerãt, regemq; Stephanum cum primaria arce laice in deditionem acceptum, contra fidem datam, ad palum alligauerant, & sagittis confixerant, exprobrãte ipsi Mahomete imperatore ignauiam, quòd cum argento & auro, cuius immensa uis in thesauris eius reperta erat, perire, quàm ad defendendũ sese & suos, eo uti maluerit. Ex eo uerò tẽpore Ianizeri, quæ phalanx est Turcica, Slauica lingua uulgò uti cæpere, triginta millib. ex captiua iuuentute Bosnensi in eum ordinem allectis. Longè uerò prosperiores successus tunc habuerunt ij Poloni, qui Mathiæ regis ære conducti Felice Paniouio, gente Gozienbio, & Ioanne Srescouio Doliuio, cognomento Albo, ducibus, in Vngaria militabant. Fuerunt autem ij quingenti equites, qui ad reprimendam Turcarum excursionem è Bosna factam, missi à rege cum septingentis itidem equitibus Vngaris, miserti Christianorum, qui ad septem decem millia utriusque sexus in fœdam seruitutem à barbaris abigebantur, obfirmatis ad uincendum aut moriendum animis, cum Vngari multitudine hostium pauefacti diffugissent, prima noctis uigilia in barbaros, ne paucitas sua conspecta illis animum adderet, impetum fecere: resistentibusq; acriter Turcis quinquies pugnam redintegrarunt. Sic tota nocte pugnatum est. Die uerò illucescente, cum barbari paucitatem eorum conspexissent, cohortati sese inuicem, & in duas acies diuisi, à fronte pariter & à tergo adoriri eos satagebant. Verùm hoc parantibus, Poloni captiuorũ clamore animati, acrius instabant. Aberat haud longè Rascianorum turma, expectans euentum prælij, ut cum uictoribus

Casa à Turcis capta.

Lesbos insula et Bosna à Turcis subacta.

Stephani Bosnẽsiũ regis auari interitus.

Ianizeri.

Polonorum de Turcis uictoria ad Sauũ fluuiũ.

Rascianorũ dubia fides.

A ribus sese coniungeret. Ea igitur cum meliore loco rem Christianorũ esse animaduertisset, inuecta est & ipsa in Turcas. At illi desperatis rebus, Sauũ amnẽ propinquũ effusa fuga petiuere. Et commodùm naues ad traijciendos eos adnauigarant. Itaq; abiectis equis & armis, tumultuariè ad naues perfugiebant, è quibus tamen paucæ incolumes in ulteriorem ripam eiectæ sunt, cęteræ pondere insilientium depressæ ac demersę periere. Fuere aũt quatuor millia Turcarũ selectorum in eo exercitu. Sic tunc Mathias Polonorũ opera præclara, sed insperata prorsus uictoria de barbaris potitus est. Nam Vngari in fugã effusi ad unum eos omnes perijsse diuulgarunt: quos rex insigni ignominia notauit. Polonis uerò & Socoli Petro duci Vngarici illius equitatus, qui solus cum sexdecim familiaribus suis cum Polonis perseuerarat, perampla dona largitus est. Et mercenarijs militibus externis, è Polonis, Silesijs, Morauis, Boemis, atq; Germanis conscriptis, postea multum usus est. Nec multo pòst in Transyluania iterum eosdem hostes itidem per legatos profligauit. Cum'q; Nicolaum Fristacium, & alios quosdam ęmulos suos, qui Fridericũ imperatorem ad regnum Vngarorum inuadendum excitarant, cõmoditate sua & magnis promissis sibi reconciliasset, & cũ Friderico post duo prælia diuerso euentu depugnata pacem fecisset, ac diadema sacrũ, quod Elizabetha regina olim sustulerat, sexaginta millibus numûm aureorũ ab eo redemisset, cõparato in sequentem annum maiore exercitu, ad depellenda arma Turcica, recuperandam'q; Bosnam animum adiecit.

Vngari equites ignominia notati.

Mathias rex quibus militib. usus.

Turcæ uicti in Transyluania.

Mathias æmulos sibi reconciliauit.

In Turcas bellũ comparauit.

B Per eos dies, siue adeò sub ipsum tempus comitiorum Petricouiensium Paulus Gizicius episcopus Plocensis, cum tres & uiginti annos illi ecclesiæ præfuisset, è uiuis excessit: & in Poltouiensi templo, quod ipse exædificarat, & lauto canonicorum sacerdotum collegio instituto ornarat, sepultus est. In locum autem eius Sciborius Gozacicius canonicus à collegio eius basilicæ, tribus, de quibus ipse unus erat, facta per compromissum potestate legendi episcopi, suffectus est, repudiatis mãdatis & nuncijs regis, qui Iacobo Sennenio studebat. Cazimirus uerò rex facturus expeditionẽ in Prussiã, è Lituania profectus, mẽse Iunio uenit Lenciciã. In eum ẽm locũ copijs omnibus, ut conuenirent, edixerat. Ibi cum de consiliarijs nonnullis, qui primi ei occurrerant, cognouisset, fremere ob eam expeditionem equestrem ordinem, comitia Corcinum edixit ad quintam diem mensis Iulij: eo'que ipse profectus, post octo dierum consultationem decreto omnium consensu senûm grossorum ex iugero, item'que è caupona & moletrina tributo, & alijs comitijs ad medium Octobrem Petricouiam indictis, expeditionem remisit: mercenariorum uerò militum aliquantam manum in Prusiam ad capiendum Gneuũ misit, motus querelis Prussorũ, qui minus libera nauigatione in Vistula utebãtur, quòd à præsidiarijs eius arcis & oppidanis infestarentur. Ipse uerò in maiorem Poloniam sese contulit. Cum autem Gneuum egregiè defenderetur ab hostibus, ita ut ij crebrò decurrentes non parum damni nostris obsidentib. inferrent, cæpere nostri consiliũ longiore & secura obsidione ho-

Poltouiẽse collegiũ institutũ.

Sciborius Gozacicius electus Plocensis episcopus.

Comitia Corcini.

Expeditio tributo redẽpta.

Gneuum obsessum.

ne hostes ad deditionem compellendi. Itaq; nequicq; prohibentibus A Cruciferis, circumuallarunt arcem uallo siue sepibus limo oblitis, turres'que & propugnacula opportunis locis excitarunt. Nam fluuio ne quid obsessis importaretur, Gdanenses classiarij obseruabant, quibus arx illa potiss. incommodabat. Sed ij dum aliena oppugnant, sua urbe penè exciderunt proditione paucorũ ciuium, quorũ capita erant Mathias Schimnan iureconsultus, & Georgius Cocus: qui sub specie remigum & baiulorum è nauib. onera ferentiũ non paucos iam hostiles milites in urbem receperant. Nec procul ab urbe Magister Cruciferorũ cum mille quingentis equitibus aberat, ut constituta cum proditorib. die ad tertiũ Idus Iulij ex improuiso irrũperet. Sed detecto ab uno ex cõiuratis scelere, euocati in curiam proditores per speciem cõsultandi de rep. captiq; et cõuicti, capitali supplicio affecti sunt. Schimnani tamẽ professioni honor habitus est. Nam is in custodiã episcopalis iudicis, quẽ Officialẽ uocant, traditus, & episcopi Vuladislauiẽsis iussu postea dimissus, ad Magistrũ profugit. Milites item hostiles in urbe deprehẽsi, partim capitis pœnas luerunt, partim in profluentem demersi sunt, partim diuturni carceris molestias pertulere. Magister uerò spe frustratus, ad opitulandum suis Gneui obsessi animum conuertit: nauesq; uiginti militibus bene instructas Kynixberga emisit, Habo lacu & aduerso flumine Vistulæ nauigaturas. Sed re cognita nostri cum Gdanensibus classiarijs, duodecim tantum nauibus armatis, ut ait Vapouius, uno ab Elbinga milliario hostibus occurrerunt: commissa'que nauali pugna, uictoria potiti sunt: mille hostes desiderati, capti sexcenti, & B cum captiuis nauibus, armis, & fortunis Gdanum deducti. Id ad quintum decimum Calendas Septembris actum. Cuius cladis nuncio accepto, Henricus Plauenius, commendator Elbingensis, & Bernardus Sumbergius, qui cum terrestribus copijs in maiore insula aduenientem suorum classem expectabant, in diuersum dilapsi sunt. Nec multo pòst Holandiam oppidum Plauenius in potestatem suam redegit, accitus & receptus ab oppidanis, cum ij præsidiarios nostros populatum egressos exclusissent. Arcem tamen nostri & duas turres cum porta oppidi ad arcem uergente, retinuere. Nec mora, Petrum Duninum à Gneui obsidione in auxilium accersiuere. Qui cum noctu cum equitatu aduolasset, Plauenius cum suis, incenso pluribus in locis oppido, raptim sese euoluit. At nostri restincto celeriter incendio, oppidũ recuperarunt, & in nonnullos ciues capitali supplicio animaduerterunt. Nonis uerò Octobribus Liuoniensium classis eodem consilio, quo Regiomontana domo profecta, à regijs qui in præsidio Nideburgi, Passenheimi, & Vormithæ erant, & cum Elbingensibus sese coniunxerant, itidem prope Elbingam profligata est: cæsisq; compluribus hostibus, duæ naues maiores cum ducentis militibus, & centum equis hostilibus, captæ sunt. Hæc eo anno gesta in Prusia. Porrò Cazimirus Petricouiæ comitia habuit. Ibi de Plocensi ditione rursus actũ cum oratoribus Conradi, ac cæterorum ducum Masouiorum. Qui cũ

Gdanũ propè proditum.

De doctore nõ iudicarũt Gdanenses.

Cruciferi fusi in Habo.

Holãdia Cruciferis dedita & recepta.

Liuoniensium classis profligata.

Comitia Petricouiæ.

Masouiorũ ducum postulata.

bonorum

A bonorũ uirorum arbitrio controuersiam componi, aut externos ac minimè suspectos iudices sibi ferri, ac deniq; Italicæ cuipiam Academiæ causam decidendã permitti à rege postularent, nihil horũ impetrarũt. Reiecta est tamen res ad alia comitia, quòd Masouij duces aduersam ualetudinem causificabantur. Venerat eò & Conradus Niger iterum. Sed cum ei rex iudices de more ferret, re infecta recessit. In Prusiã uniuersalis expeditio decreta. Quoniã uerò Turcarum terror capta superiore anno Casa animos cunctorum peruaserat, missi in Podoliã, Ioannes Tencinius castellanus Cracouiensis, Derslaus Rithuianius Sendomiriensis, & Andreas Odrouãzus Russiæ palatini, ut Cameneciam arcem, quæ Theodorico Buciacio oppignerata cum toto territorio, ab hæredibus eius obtinebatur, pro rege redimerent, & munirent, Podolijs equitibus in summa fisci inopia bouem in iugerũ siue laneum ultrò pollicitis. Comitijs peractis rex peragrata maiore Polonia sub finẽ anni per Radomiam in Lituaniã se recepit. Quieuerat ea gens per omne tempus belli Prussici, nec à Polonis in societatẽ eius belli pellici potuerat: sed quorsum id euasurũ esset, ociose spectauerat. Tunc uerò longioris morę impatiens, non inconsultũ ducebat, Podoliam armis repetere, Polonis adhuc Prussico bello distentis. Eos igitur motus animorũ rex aduentu suo repressit: cæterùm comitia quæ cõmunia Lituanis cũ Polonis Parsouiã ad diem Purificationis Sanctæ Mariæ, qui est postridie Cal. Febr. edixerat, ad sextũ Idus Septemb. qui dies eiusdem Virginis matris natalis est, reiecit: ueritus, ne qua in conuentu maior animorũ iritatio fieret: cui excitãdę inter dissidẽtes, quamuis leuis occasio sufficit. His ita cõpositis, uere nouo inde reuertẽs post mediũ Aprilis Cracouiã uenit. Senatum urbis tribus millibus florenorum multauit, propter Iudęos paulo antè iniuria affectos à militib. piam in Turcas militiã professis. Etenim Pius eius nominis secũdis põtifex maximus subactarũ à Turcis ea tempestatate gentium Christianarũ calamitatem miseratus, & à cęteris, quibus idem hostis imminebat, periculũ propulsare cupiens, edicto Mantuam cõuentu cũctos Christianos principes atq; populos ad piũ bellũ, crucis uexillo proposito cohortabatur et inuitabat, ipse eius belli dux futurus. Ac de principib. quidẽ Mathias rex Vngarorũ, Philippus Burgũdionum, & Christophorus Maurus Venetorũ duces eam militiã publicè professi erant: Cazimirus Polonus ne idẽ faceret, Prussico bello impediebat. Permulti tamen è Polonis priuati nomina dedere, ita ut ij propè duodecim millia hominũ cõficerẽt. Eorum igitur cruce signatorũ militũ nõnulla pars dum coit et instruit sese Cracouiæ, ad tertiũ Nonas Aprilis, qui tunc erat dies tertius Paschæ, re inter se communicata in Iudæos impetum fecit: effractisq; domorũ foribus, facultates eorũ diripuit, ac ne cæde quidẽ abstinuit. Cæsi ex utroque sexu Iudæi triginta fermè: cæteri in uicinam Ioannis Tencinij castellani Cracouiẽsis domum confugerunt. Eam quoq; crescente tumultu postridie expugnassent, nisi Ioãnes Gruscinius episcopus, et Iacobus Dembienius præfectus, idemq; Thesaurarius regni, cum corhortibus

Polonorũ pauor ob captã Casam.

Camenecia redempta et munita.

Podoliorum studia.

Lituanorum conatus.

1464. ann.

Cracouienses ciues multati propter Iudæos.

Mantuæ concilium.

Crucis militia contra Turcas

Iudæi directi Cracouiæ.

B

suis aulicis, & senatu ac multitudine urbana licentiam atq; furorem eorum repressissent, Iudæos'q; in arcem deduxissent. Multatus tamẽ senatus est. Mox ante finem eiusdem mensis rex Corcini minorum Polonorum conuentum habuit: quibus cum duodenûm grossorũ in iugerum tributum sciuissent, unde mercenarius miles in Prussiam cõduceretur, remissa est expeditio. His ita constitutis, & latrociniorum, quæ ex Vngaria & Morauia intẽtabantur, terrore represso, in maiorem Poloniã contendit. Ægrè ferebant maiores Poloni, expeditionem à minoribus in tributum commutatam esse, non communicato secum consilio. Sed tamen ipsi quoque conuentu à rege ad octauum Calendas Iulij Columcoacto, idem fecerunt: quòd neque militare sine minoribus Polonis uolebant, & secundæ nostrorum res in Prussia minimè id requirere uidebantur. Nam post clades illas hostium, quas suprà memorauimus, continuata à nostris in alterum annum Gneui obsidione, obsessi ad extremam rerum omnium inopiam ac desperationem salutis suæ redacti, cum inutilem bello multitudinem oppido eiecissent, & à nostris ea rursus in opidũ compulsa esset, prostridie Natalis Christi, quæ dies D. Stephani memoriæ sacra est, arcem simul & oppidum dedidere, uitam & quicquid suarum rerum quatuordecim curribus possent euehere, pacti. Quadringenti milites cum magno commendatore Vdalrico Eisenhoueno, & Nicolao Veisembachio Bauaro ducibus in præsidio fuerunt. Hi omnes Kynixbergam à nostris deducti sunt. Ex oppidanis magister modò ciuium, & alius quidam consul, B qui Cruciferis impensius fauerant, siue eiecti, siue ultrò excessere, unius mensis spacio ad distrahenda bona sua à nostris impetrato. Per eosdem dies Ioannes Scalius Boemus Holsteinum magnum, oppidum Crucifericę ditionis, ex improuiso intercepit. Porrò qui Fridelandiæ fuerunt in præsidio milites Cruciferorum, cum sibi stipendia non soluerentur, hostiliter direpto & incenso oppido, discesserunt. Bernardus uerò Sumbergius eadem de causa, & quòd ualde accisas esse uires Cruciferorum animaduertebat, cum rege pactus est, ut quæ tunc præsidijs suis tenebat, deinceps quoq;, quoad bellum illud maneret, quietus retineret: cum regijs libera commercia haberet. Cum ijs uerò qui Crucifericarum essent partiũ, nihil sibi commune esse duceret: bello uerò finito, iusta mercede à rege accepta præsidia deduceret: munitiones quas obtinebat, regi traderet. Obtinebat autem Culmam urbem, Starogrodũ arcem, Brodniciam item arcem cum oppido. Non mediocriter & illa clades Cruciferos afflixit, quam apud Colbergam oppidum Pomeraniæ acceperunt. Erat oppidum id in ditione episcopi Camenensis: uerùm detrectabant oppidani eius imperium. Hermingus igitur episcopus facta clàm aliquanta manu, acceptis'que à Cruciferis septingentorum equitum auxilijs, noctu oppidum aggreditur, ut nec opinantes oppidanos opprimeret. Verùm ij commodum à Gdanensibus fœderatis facti certiores de consilio episcopi, receptis'q; in urbem auxiliaribus eorum copijs maritimo itinere transmissis, hostem scandere mu-

Tributum à minorib. Polonis decretum maiores ægrè tulere.

Gneuum per deditionẽ receptũ à Polonis.

Holsteinũ magnũ interceptũ à Boemo.

Fridelandia incensa à præsidiarijs.

Sumbergij pactũ cum rege.

Cruciferorum clades apud Colbergam.

A re muros incipientem adorti fuderunt, & ad internecionem ceciderũt. Sic igitur attritis Cruciferorũ uiribus, placuit Polonis mercenario milite rem eo anno gerere in Prusia, præsertim quòd expeditiones publicas nullo ordine, nullaq; disciplina militari, sed summa licentia constantes, socijs & amicis magis quàm hostibus perniciosas esse animaduerterent: quòd neq; principis imperium satis exaudiebatur, & nihilo magis in sociorum, quàm in hostium agris à ui & iniuria temperabatur. Huc accedebat, quòd episcopus & senatus Lubecẽsis Polonis iuxtà ac Cruciferis consentientibus cõponendæ inter bellãtes pacis arbitrium sibi desumpserant, & iam tunc aduentabant Gdano, quò nauibus aduecti erãt, Toruniã, adiunctis sibi de Rostocensium, Vismariensiũ, & Luneburgensiũ senatu singulis: Rigensium uerò ac Darbatensium binis. Conuentu Colensi peracto, rex Breste diuertit: Toruniã uerò ad disceptãdam atq; transigendam causam suã Prusicam misit Ioannem Lutecum Vuladislauiensem episcopum, & procancellarium regni, Lucam Gorcanum Posnaniensem, Stanislaũ Ostrorogum Calisiensem, Sendiuoium Lenzenicium Siradiensem, Petrum Opporouium Lencicienſem, Nicolaum Coscelecium Inouuladislauiensem, Sciborium Basenũ Culmensem palatinos: castellanos, Hinciam Rogouium Sendomiriensem, & Nicolaum Ciarnicouiũ Gnesnensem: secretarios, Ioannem Dlugossum seniorem, Ioannem Dambrouucam, & Iacobum Schadecum: quorum posteriores duo iuris canonici consulti fuere. De nobilitate

Expeditionum publicarum incommoda.

Lubecenses arbitri pacis inter Polonos & Cruciferos.

B Prusica quatuor, Ottonem Maquitium, Matthiam Tolcam, Nicolaũ Pilauiũ, & Nicolaum Zialouiũ. De ciuitatum uerò decurionibus siue cõsulibus, Torunensis quidẽ quatuor, Elbingẽsis aũt duos, Gdanensis uerò quatuor, & quintũ parœcum eius urbis, candidatum iuris pontificij. Porrò à magistro & ordine Cruciferorum adfuere Iodocus episcopus Osiliensis, Henricus Plauenius, qui fuerat Elbingensis Cõmendator, Geradus Melengradus marsalcus Liuoniensis, Georgius comes Hennebergensis, Andreas Peper decanus Darbatensis, Ioãnes Vmbelerus, & Nicolaus decanus Pomesaniẽsis, tres hi iurecõsulti, Vilelmus Eppingenius Osterodensis in Prusia, & Vilelmus Schũdelus Osterodensis in Liuonia Cõmendatores. De nobilitate, Vlricus Gilauiensis, & Ludouicus Lubauiensis prefecti, duo consules Regiomõtani, itemque duo Reualienses è Liuonia. Inter hos igitur ad quintum Nonas Iulij tractari cœptum, & uno ac dimidio mense tractatũ, ad extremum infecta pace discessum est. Cõuenerat iam, ut Polonus Pomeraniã, Culmẽsem, Michalouiẽsem, & Elbingensem tractum totũ haberet: reliquã inferiorẽ Prusiã Cruciferis relinqueret. De Marieburgo intra triginta annos proximos, ut iudicio, arbitrio, pactóue transigeret: interim autem in potestate regis arx ea maneret. De illis uerò conditionibus conuenire nõ potuit, ut magister ac totus ordo Cruciferorum in uerba regis Poloni iurarent, semperq; deinceps in fide & clientela eius essent. Rex uerò ut militib. Cruciferorũ emerita undecim annorũ stipẽdia exolueret ijs duntaxat, qui fuerunt in præsidio munitionũ earũ quę ipsi

Pax infecta.

Conditiones pacis reiectæ.

tradebãtur. Nam neq; hoc Poloni, neq; illud Cruciferi acceptabãt. Creditum est autẽ siue inuidia, siue maleuolentia Brandeburgensiũ & Misnensium marchionum, & aliorum quorundã Teuthonum principum perfectũ fuisse, difficiliores ut essent Cruciferi, metu offendẽdi cunctos ordines Germaniæ, & amittendi ea quæ in Germania posſidebant. Et uenerãt ij in spem potiundi Torunia per proditionem nonnullorũ ciuiũ, quã Henricus Plauenius, dum ibi de pace agit, instruxerat. Soluto igitur cõuentu illo Torunensi, bellũ instauratur à rege Breste commorante. Tenebatur Nouũ oppidum Pomeraniæ cum arce, Cruciferorũ præsidio. Id quoniam in ripa Vistulæ situm est, eam habebat opportunitatem, ut fluminis traiectum liberũ hostibus præstaret, nostris uerò nauigationẽ impediret. Ad hæc ager syluestris abundabat materia, uallis & machinis faciẽdis, & alijs belli usibus aptã. Id igitur primùm adoriri, & in potestatẽ redigere placuit. Missus eò cũ peditatu Thomas siue Thomiecius quispiã uir maioris animi, q̃ consilij. Qui non expectato Dunino & equitatu, cum quo se iussus erat cõiungere, ad Nouũ castrametatus est. Hostes nostrorũ paucitate animaduersa, coadunati celeriter è proximis præsidijs, impetũ in eos fecere. Quanq; autẽ non improuisum id nostris acciderat, tamen uim hostiũ nõ sustinuere. Fugientibus naues regiæ nõ procul in Vistula stãtes saluti fuere. Centum aut paulo plures ex omni numero desiderati. Eodẽ autẽ die Adã Vlcanouius cõtractis tumultuariè Nideburgo, cui præerat, & Sarnouia militibus, præsidiarios Cruciferorũ, qui erãt Zialdouiæ, prædã agẽtes è Masouia, profligauit, prædam'q; excussit. Zialdouiã deinde Cõradus dux Masouiorũ Varsauiensiũ obsidione cinxit, & per deditionem accepit. Rex uerò ignominia apud Nouũ accepta cõmotus, Ioannem Synoueciũ, & Paulũ Iaseniũ cum aulico suo comitatu eò misit: Duninũ quoq; cum Prussis & equitatu, & itẽ peditatu recollecto eòdem iussit cõtendere, ut ita munitione potirent. Nec tamen per uim ea capi potuit, ualido præsidio & natura loci defendẽte. Cæterùm obsidio in sequentẽ annum extracta est. Porrò Pucũ Gdanenses cũ totos sex mẽses terra mariq; obsedissent, per deditionẽ in potestatem suã redegerũt. Rursus igitur Criciferi pacis mentionẽ iniecere: siue quo liberius Toruniæ proditionẽ cõficerẽt, siue reuera pacis cupidi, q non admodũ lætis successibus tũc uterent, & oppidani agrestes'q;, atq; adeò milites quoq; cũ iurgio defectionis'q; denunciatione pacẽ flagitarẽt. Missus eam ob rem à rege Ioannes Dlugossus in Prussiã, cum gubernatore & primorib. triũ ciuitatũ apud Marieburgũ & Stumã colloquia habuit. Et uidebantur Cruciferi accepturi esse cõditiones illas, quæ ipsis Toruniæ ferebãtur, quẽadmodũ ipse Dlugossus scribit. Postulabãt aũt ut rex primores cõsilij sui cum summa potestate Marieburgũ ad cõficiendã pacẽ mitteret. Verùm id propter pestẽ in ijs locis grassantẽ factũ nõ est. Quin cũ Breste quoq; id malũ infecisset, rex inde Clodauiam, ac deinde Lenciciã sese recepit: ubi aliquot septimanas cum regina, quę filiã Sophiam Cracouiæ mẽse Maio enixa erat, cõmoratus, indé'q; Petricouiam profectus, ad me-

Germani pacẽ infecerunt.

Thomiecz. Polonorum clades apud Nouum.

Cruciferi fusi.

Zialdouia capta à Masouijs.

Nouum obsessum à Polonis. Puscum à Gdanensibus obsessum, & per deditionem receptum.

Pestis.

Comitia Petricouiæ.

A ad medium Octobris comitia quindecim dierum habuit. Venerant eò ex cōdicto Conradus Masouiorū Varsauiensium, & Cōradus Olessnicensium siue Cozlensium duces, de successione disceptaturi. Sed cū res subinde tentata per amicam transactionem non procederet, reiecta est causa Olessnicensis quidē ducis ad Pentecostē sequentis anni, Masouij uerò ad proxima regni comitia, cùm quòd pestis cōtagio Petricouiam quoq; & omnem ferè maiorem Poloniā iam peruaserat, tum q; inconsultū regi uidebatur offendere duces illos aduerso iudicio, bello Prussico nondum cōfecto. Petricouia Parsouiā itum est ad alia comitia, quæ rex ad natalem Mariæ matris Christi prius dilata, rursus ad diē S. Martini memoriæ sacrum distulerat, cōmunia futura Polonis & Lituanis. Et frequentes quidem utriq; proceres aduenere: sed cum Lituani Parsouiam ad Polonos, hi contra Breste ad illos uenire detrectarēt, Lomazis tandē conuentū. Neq; ibi tamē quicq; actū, propter uici incommoditatē ac cœli inclementiā. Sed res in annum dilata est. Rex dimisso conuentu, in Lituaniā cum regina secessit. Et quoniā Vilnā quoq; pestilentia infecerat, Grodni māsit aliquandiu. Deinde Cauunā profectus, magnam partē hyemis ibi exegit. Sub illud aūt tempus, quo Parsouiæ habita sunt comitia, Hēricus Plauenius instructa, ut suprà dictū est, Torunię proditione, cum mille armatis noctu ad urbē accessit secundum flumen, qua parte, auersa ab hostibus, securiores erant oppidani atq; uigiles. Iamq; pręteritis piscatorū suburbanis domicilijs, & antemuralibus B superatis, taciti scalas mœnib. admouebant hostes, cum à uigilibus illucescēte iam aurora animaduersi, & strepitu clamoreq; tumultuantiū & concursantiū deterriti, relictis scalis cœpto irrito raptim sese recepere, ueriti ne loci iniquitate & eruptione ciuiū opprimerentur. Tametsi ita consternata erat inopinati periculi obiectu ciuitas, ut magis ad fugā, q; ad arma cuncti spectarent: potueritq; urbs capi primo impetu, ni fortuna ipsius, seu potius propitiū numen hostibus pauorē iniecisset. Sed nō multo pòst ijdē meliore fortuna usi sunt apud Carnisinū Masouiorū arcem: tametsi nō diuturna ea fuit. Mox enim Masouij interceptam arcem circūuallarunt, priusquā hostes commeatū importarent. Itaq; statim eam per deditionē recuperarunt. Per idē tempus Vngari Scepusiensem tractū, qui in ditione regis Poloni est, populabundi peruagati sunt, authore Emerico Diaco gubernatore, siue fratre eius Stephano: donec afflictæ ciuitates septem millib. florenorum cōtributis publicè, pacem redemerunt. Id autem fecerūt Vngari nulla iniuria prouocati: nisi fortè cruce signatorum militum licentiā & iniurias ulcisci uoluere. Cum enim Pius Pontifex max. in ipso procinctu belli Turcici in portu Anconitano extinctus esset, intermissa pia illa expeditione à principibus, Poloni qui ei militiæ nomina dederant, Felice duce in Vngaria uagantes, scelere & rapinis non abstinebāt, & Vngaros agrestes & oppidanos uectigales sibi fecerant. Exarsisset aūt proculdubio graue bellū inter Polonos & Vngaros in sequentē annū, Prædislao præfecto Scepusiensi Vngaros ulcisci satagente, nisi consiliarij quidā regij, & in pri-

Conuentus Lituanorum cum Polonis irritus.

Torunia propè capta.

Carnisinum arx capta, & recepta.

Vngari Scepusium uexarunt.

Pij Pontificis max. mors: Cruce signati uexant Vngariam.

mis Iacobus Dębienius thesaurarius & præfectus Cracouiēsis dissua- A
sisset, cēsentes rege incōsulto nihil eiusmodi attentari oportere, præser
tim cū alioqui Vngari bello Turcico, & Bosna recuperāda distinerent.
Commodum autem & Mathias rex Vngarorum, missis in Poloniam
literis, pollicebatur satisfactionem, si quid à suis peccatum esset. Rece-
pit autem tunc is in deditionem Iaice arcem, & uigintiseptem oppida
Bosnæ & Rasciæ à Turcis occupata. Hoc anno Ioanni Sprouio archie
piscopo Gnesnensi, ad medium Aprilis mortuo, Ioannes Gruscinius,
huic autem in episcopa Cracouiensi Ioānes Lutecus: ei uerò in Vuladi-
slauiensi Iacobus Sennenius à Paulo secundo Pontifice maximo, qui
Pio successit, rege postulante suffectus est. Nec ita multo antè idē Pon
tifex Paulum Grabouium, rege itide cōmendante, Chel-
mensem episcopum creauerat.

Bosna à Mathia rege recepta.

Ioannes Gruscinius archiepiscopus, Ioānes Lutecus episcopus Cracouiensis.

Paulus secūdus Pont. max.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM

LIBER XXVI.

1465 ann.

SEQVENTI anno, qui fuit millesimus quadringē tesimus sexagesimusquintus, nostri uaria fortuna usi sunt in Prusia. A' quibus cum Nouum arcta obsidione premeretur, Caspar Nostiuicius laturus obsessis opem, sexcentos equites & quadringētos pedites mercenarios è finitimis Poloniæ & Pomeraniæ locis adducebat exiguo ære B
subarratos, Choinicię uerò luculentū stipendiū
se ipsis numeraturum esse pollicitus. Eorum non paucos hyemis aspe-
ritas partim confecit in itinere, partim debilitatos subsistere coegit. Re
liqui uerò cum peruenissent Choiniciā, nec ipsis numeraretur promis-
sum stipendium, frementes dilapsi sunt, nostris, qui ad arcendos eos è
compluribus præsidijs conuolarant, non insectantibus discedentes.
Qua re cognita, obsessi Calendis Februarij, magistro nequicquam de-
precante, & auxilium pollicēte, oppidum dedidere: & liberè abire per-
missi, qui uellent, quinquaginta tribus curribus res suas asportarunt.
Non quieuit & Magister. Quam enim circa se habebat manū, in terri-
torium Gdanense, siue insulam minorem immittens, acerbè eam ferro
& igni diuexauit, prædam'que ingentem Stargarthā importauit, quo re-
ctius ibi sui nostrorum obsidionem, quam expectabāt, sustinerēt. Non
soluebantur nostris emerita stipendia. Dilapsi igitur Nouo recepto,
Poloniam latrocinijs infestare cœperunt. Et pars quidem eorum non-
nulla Dobrinensem montem Vistulæ imminentē duce Mikesso quo-
dam occupauit. Inde in Masouiorū & Cuiauiensium agros excurrens,
& in præternauigantes impetum faciēs, prædas agebat. Alij uerò cum
Thomiecio, Storcio, & Bucouio bonis ecclesiasticis, templorum'que &
monasteriorum Gnesnensis diœceseos supellectili è Labissino immi-
nebant. Qui facilè mille equitū numerū explebant, exceptis peditibus.

Cruciferorum copiæ dilapsæ.

Nouum Polonis deditum.

Gdanense territorium uexatum à Cruciferis.

Latrocinia in Polonia ob nō soluta stipēdia militibus.

A Verum utriq; authoritate & placidis sermonibus atq; muneribus, hi quidem ab Andrea Posnaniensi, illi uero à Iacobo Vuladislauiensi episcopis deliniti, cum hi centum quinquaginta, illi mille florenos accepissent, quieuere. Mons uerò Dobrinensis, propterea q permagnã habebat opportunitatem incõmodandi nostris, si ab hoste occuparetur, Nicolai Zialinij præsidio firmatus est, collata publicè in stipendiũ pecunia. Quæ res tardius animaduersa, tam malè habuit hostes, qui erãt in præsidio Nouæ ciuitatis siue Neimarci, ut rixaretur inter se, alius in aliũ culpam neglectæ conmoditatis reijcientes. In qua rixa duodecim ex ipsis desiderati esse dicũtur. Hæc per hyemem gesta in Prussia. Vere sequenti rex festis Paschæ diebus apud Grodnũ exactis, reginam cũ maiore parte comitatus aulici Corcinum præmisit. Ipse cum paucis Leopolim excurrit, q Russi opem eius cõtra uim & iniurias Andreæ Odrouanzi palatini & præfecti Leopoliẽsis implorassent. Sed cum is paulo antè obijsset, ac Ioãnes frater ei hæres esset, illud modò actũ est, ut Ioannes præfecturis omnib. amoueretur, accepta à rege pecunia, cuius nomine fratres ipsi præfecturas illas addictas tenebãt. Cum aũt pecunia rex careret, placuit Russis, Leopoliensib. Podolijs, Haliciẽsibus, & Belsensibus duodenos grossos in iugerũ, & singulos boues in focũ siue familiã ob eam rẽ conferre. Ex utraq; pẽsione uiginti millia florenorum redacta, Ioãni Odrouanzo numerata sunt. Ita Leopoliẽsis & Zidaciouiensis præfecturæ cũ Glinianis redemptæ: Sẽboria relicta, cum ad eã

B quoq; redimendam nõ sufficeret pecunia. Russicis rebus ita utcunq; aliquot dierũ spacio compositis, Corcinum rex, dispositis equis contendit ad comitia ad duodecimã diem Maij edicta. Quò ex minore quidẽ Polonia & Russia frequẽtes cõsiliarij cõuenerunt: è maiore uerò Polonia Lucas Gorcanus Posnaniẽsis, Stanislaus Ostrorogus Calissiensis, Petrus Opporouius Lẽciciensis palatini, & Sciborius Chelmius succamerarius Posnaniẽsis, legati cũ libera potestate missi. Quindecim diebus in cõsultando cõsumptis, placuit ut maioris Poloniæ nobilitas in Prussiã expeditionẽ statim faceret, Choiniciã circũuallaret, donec mercenarij milites, quib. deinceps eo anno res gereretur, cõuenirẽt: eamq; ob causam illi ipsi maiores Poloni senos tãtum grossos, cæteri uerò alterum tantũ in emerita iuxtà ac deinceps merenda stipẽdia ante medium mensem Iuliũ conferrent. His cõstitutis, Cracouiã se rex recepit. Cuius nõ exigua pars cum æde diui Frãcisci memoriæ sacra nõ multo antè ad quintum Cal. Maias, Stradomia uerò tota, excepto tẽplo ac cœnobio sodalitij Bernardiniani ad septimũ Idus Aprilis cõflagrarat. Aduenerunt eò Prussorũ legati, Gabriel Basenus palatinus Culmẽsis, ac trium ciuitatũ singuli cõsules, narrãtes nobilitatẽ & primores ciuitatum Cruciferis subiectarum apud Neringam peninsulam, quæ Habum lacum à mari disterminat, cõuentũ secũ habuisse: pacẽ impensè cupere, & quasuis tolerabiles cõditiones nõ abnuere. Exhaustos enim penitus, ad extremã miseriã redactos esse tam diuturno bello. Postulabãt igit̃, ut rex gubernatori cum consilio potestatẽ pacis cõficiendæ faceret. Id rex, cũ

Nicolaus Zialinius.

Andreæ Odrouanzi impotentia.

Russicæ præfecturæ redẽptæ stipe ab ipsis Russis collata.

Comitia Corcini.

Maiores Poloni militant, & tributum sciscunt.

Cracouiæ incendium.

Prussorum legatio ad regẽ.

Neringa peninsula.

consilio suo collocutus, negauit. Spē modò pacis illis facere, tēpusq́ & A locū de ea tractandi cōstituere eos iussit. Tractationē uerò & arbitriū pacis cōsiliarijs regni, quos ad eā rem in tēpore missurus esset, reseruauit. Cū his mādatis dimissi Prusi, liberaliter à rege donati. Dimissi itē Silesij principes uicini, Præmislus Cesinēsiū, Ioannes Ratiboriēsium, Præmislus Toscēsium, Vēceslaus Zatoriensiū, Ioannes Cliuicensiū, et Ioānes Ribnicensiū, qui in baptismo regiæ filiæ Heduigis tunc natæ, & intra annū uertentē mortuæ, susceptores adfuere. His peractis, rex discedēs Cracouia, Calissiā profectus est ad cōuentū cum Cōrado Olesnicensiū duce ad septimū Cal. Augusti cōstitutū. Nihil tamē etiā tunc de successione trāsactū. Sed res integra ad finē Septemb. reiecta, ut ibi tunc duorū consiliariorū regis Boemi arbitrio transigeret. Inde rex Cazimirus Breste in Cuiauiā se contulit, bello Prussico operam daturus. Ibi comperit, Vuladislaum Damoboriū, castellanum & pręfectū Naclensem, quingentis equitib. quibus Nicolaus Pietrouius, Iacobus Cresa, & Ioānes Bucouius præerāt, coadunatis, pronūciato in singulos dimidij floreni stipēdio, hostilia in regem regnumq́ machinari, ob non exoluta stipēdia, in Prussia emerita. Aegebat ea res regē, ut quæ maximè: dolebat respirationē dari, animosq́ reddi Cruciferis, quos iam ferè desponderāt. Itaq; actum cum Damoborio, ut cœpto desisteret, acceptis ternis florenis in capita militum. Vbi hac uia nihil profectū est, bello statim persequi perduelles placuit. Collocantur Znenæ & alijs quibusdā in locis præsidia. Rex cum cæteris copijs, quas ad manum ha B bebat, Naclū & Damoborzum, quæ loca ab illis tenebantur, obsidere parabat. Id ubi animaduerterunt illi, mutata sentētia miserunt ad regē, imperata se facturos pollicētes. Iussi uenire Inouuladislauiā ad regem primores, accepta fide uenerunt: culpamq́ publicè deprecati, & ad pedes regis prostrati, nō modò ueniā cunctis impetrarunt, sed etiā pecuniam emeritorū stipendiorum nomine acceperūt: ac denuò regi nomina dederunt, & ad Stargartā oppugnandā sub signis Pauli Iasenij missi sunt. Damoborius uerò loco ac dignitati suę restitutus. interea res Cruciferorū in Prussia paulo meliore loco esse cœperāt. Nam & in Masouiēsem agrū duce Mēzico Boemo Zialdouiēsi pręfecto excurrētes, nobilitatē eius oræ, fiducia multitudinis incautius in se irruētē in insidias induxerāt, & non contēnenda strage apud Cechanouiā profligarant: & naues Torunensiū atq; Gdanensium multis mercibus onustas apud Quizinum siue Mariæuerderū exceperāt, & ad Dersauiam nobilitatē Prussicam, quæ in præsidio eius oppidi erat, cum ad pugnam direptione suburbanorum elicuissent, cōtectis equitatu peditibus, re inopinata perturbatā, sex hominibus cæsis, octoginta captis, in urbē repulerant: & apud Gneuū quinq; & quinquaginta præsidiarios milites comportandi ex agris cōmeatus causa egressos, & ab aratoribus dāno affectis proditos, Stargarta effusi, intercluso in oppidum & arcē reditu, uiuos exceperāt: & postridie eius diei arcē, cū ex interceptis literis uacuā esse præsidio didicissent, oppugnarāt: cępissentq́ adeò, ni Martinus Brzenius

Silesiorum duces.

Vuladislaus Damoborius perduellis cum alijs ueniam impetrauit.

Masouiorum clades apud Cechanouiam.

Naues Torunensiū & Gdanensium captæ.

Cruciferorum res prosperæ in Pomerania.

Martinus Brzenius Gneuum defendit.

A nius nobilis Prussus cum paucis strenuè eam defendisset, subeuntemq́ʒ hostẽ supernè coniectis lapidib. remoratus esset, donec periculo cognito, sexaginta equites Marieburgo, & septuaginta pedites Gdano missi aduenere. Ibi tunc hostes recessere suburbanis direptis. Sed nihilominus omnẽ eam oram usqʒ ad Gdanensiũ suburbana subitariјs excursionib. subinde infestabant. Excurrerant & in ditionem Henrici Stolpensiũ Pomeranorum ducis trecenti equites, quòd is tunc unà cum episcopo Camenensi, cunctisq́ʒ suis denuò socius & fœderatus regis factus erat. Sed ibi minus prospera fortuna usi, profligati à duce, ac deleti sunt, perpaucis uiuis seruatis, & in carcerẽ cõpactis. Cum igitur è Starigrado siue Stargarta, potiss. iј qui regiarũ erant partium in Pomerania, infestarentur, eò duxit Iasenius exercitum iussu regio, duabusq́ʒ turribus excitatis, ad oppidũ id assedit, ita ut patêret nihilominus obsessis liber exitus & reditus. Quo factum est, ut Iasenius eorum insidiјs exciperetur. Sexaginta enim equites clàm urbe egressi, cum sub uesperã nostrorum specie & habitu assimulato ad mœnia accederent, contraq́ʒ iј, qui in oppido erant, ex composito erumpentes, quasi in hostes impetũ facerent, Iasenius fortè tunc obequitans rem conspicatus, mittit ad eos, qui nostrorum speciem præ se ferebant unum de suis comitibus sciscitatum, qui'nam essent: respondent illi, se Dersauienses esse, & ex hostico reuerti. Id uerũ esse credens Iasenius, gratulabundus ad eos procurrit: comprehensusq́ʒ cum duob. comitibus, in oppidũ ductus, & in cu-

Stolpẽsiũ dux cũ Polonis sentit, et Cruciferi cos milites profligat.

Starigradũ Pomeraniæ obsessum à Polonis.

Paulus Iasenius captus à Cruciferis.

B stodia asseruatus est. Tantaq́ʒ hostes eo capto lætitiæ signa dedêre tympanorum nolarumq́ʒ crepitu ac sonitu, ut debellasse sibi uiderẽtur. Sed uana fuit ea exultatio. Extemplò enim Gothardus Radlinius in locum eius suffectus à nostris, obsidionem continuauit. Intera uerò conuentũ rursus à nostris in Neringa cum Cruciferis pridie Calendas Septembres, ac de pace tractatum quinqʒ dies arbitro Paulo Letiẽdorfio Varmiensi episcopo electo, qui neutrarum erat partium. Sed re infecta discessum est. Illud modò conuenit Magistro postulante, ut post alterum mensem denuò eodem in loco, uel inter Marieburgum & Stumam cõueniretur, ea quidem lege, ne quam Marieburgi mentionẽ Cruciferi facerent. Tametsi recipiebãt iј, si Marieburgũ sibi redderetur, se cum tota Prussia & Liuonia in fide & clientela regis Poloni fore, & nõ contemnendam pecuniã continuatis aliquot annis ei annumeraturos esse. Verùm non accipiebant nostri hanc conditionẽ, siue quòd permagno sibi arx ea constitisset, empta à militibus: siue quòd inde perfacilè Cruciferi, quamuis leui occasione arrepta, bellum renouaturi esse uiderentur, ꝙ & permunita & peropportuno loco ea sita esset. Sic igitur è Neringa discessum tũc est. Conuentũ deinde suorũ Kynixbergę Magister habuit. Vbi cum nobilitas & Kynixbergenses ciues grauis ac diuturni belli pertæsi, non solum ei sumptus in bellũ deinceps negarent, uerum etiam nisi pacem cum Polonis faceret, ab eo se defecturos significarẽt, sex & uiginti ex eis, quos maximè aduersari uolũtati suę cognouerat, in arcẽ euocatos cõprehẽdi & sex primarios interfici iussit: cæteros uerò

Gothardus Radlinius, dux à militibus creatus.

Paulus episcopus Varmiẽsis pacis arbiter.

Pacis conditiones à Polonis repudiatæ.

Prussi à magistro Cruciferorũ puniti ob desiderium pacis.

per præsidia distribuit asseruandos, donec pergrandi ære sese redime- A
rent. Nec postea quenquã ad constitutum cũ nostris conuentũ misit.
Nec tamen interea de belli studio curaq; utrinq; remissum quicquam fuerat. Cuius tota ferè moles ad Starigradũ sese collegerat, nostris, ut suprà memoratũ est, oppidũ id obsidẽtibus, hostib. uerò nauiter & impigrè defendentibus, ita ut angustiore propè annona obsidẽtes, quàm obsessi uterentur, propterea quòd è uicinis agris neq; frumentari, neq; pabulari nostri poterant, omni frumento & pabulo cũ re pecuaria tempestiuè in oppida è remotiorib. quoq; locis comportato & coacto. Et excipiebantur aũt ab hostibus, qui circũiacentia oppida, nimirũ Choiniciam, Fridelandiam, Hamersteinum, Bythouiam, Lemburgum, Osecum Keissouum præsidijs tenebãt. Quo factum est, ut Gothardus dux exercitus cum non exiguo expeditorũ militũ numero, cõparandi commeatus causa Dersauiã proficisci necesse haberet. Id ubi obsessi è transfuga quodam Gdanensi cognouere, eruptione facta castra semiuacua oppugnarunt. Sed ea nostri egregiè defenderunt, ita ut eos longè superantes multitudine quater uallo ac turrib. ligneis magno cum impetu succedentes, uix tandem permultis amissis, longè pluribus sauciatis, in oppipum recipere sese cogerent. Nihilo tamẽ minus infestabant ij deinceps quoq; uias, et ne quid rerum uenalium in castra Polonica importaretur, prohibebant: sæpe'que inter occursantes sibi mutuò particularia certamina committebantur. Quin cum bruma, quoque ac intemperie cœli hyberni Polonis confligendum fuit. Sed uicit omnem e- B
am difficultatem ipsorum constãtia, ne ab obsidione discederent. Quæ quidem in sequentem æstatem usque perdurauit. Dum hæc ita geruntur in Prusia, Cazimirus rex Inouuladislauia Calisiam se recepit sub finem Septembris, ibiq; cum Conrado Olessnicensium duce & Margarita uxore eius per Iodocum Vuratislauiensem episcopum, & Vilelmum Rosembergium iuniorem arbitros à rege Boemorũ missos, transegit ea conditione, ut ille quatuor annorum spacio uiginti millia aureorum numûm à se acciperet: successione omni in Masouia & Belsensi unà cum uxore sua sese abdicaret: dotem'que post mortem Annæ Vuladislai Masouiorum ducis defuncti uxoris, ne repeteret. His ita constitutis, Posnaniam rex Cõrado & uxore eius comitantibus profectus est: dimissis'q; ijs, Prussorum legationem audiuit. Petebat ea, ut arx Marieburgẽsis gubernatoris & nobilitatis fidei cõmitteretur. Responsum: Regem id sine comitiorum regni decreto, & consilio ciuitatũ Prusicarum, quæ plurimum ad emendam eam arcem contulissent, rectè facere non posse. His dimissis, Posnania discedens ad medium Nouembris Coli quinq; dierum comitia cum maioribus Polonis habuit: deinde per Lenciciam & Radomiam in Lituaniã profectus est. Conuenit eum ibi Ludouicus patriarcha Antiochenus ab Ezigere Tartarorum principe, apud quem Põtificis maximi & Imperatoris Romani legationem obierat, reuertẽs. Summa autem legationis illius hæc fuit, ut Ezigeres Mahometem Turcarũ Cæsarem à bello Christianis inferẽdo reuocaret:

Res gestæ apud Stargartam.

Cruciferi castra Polonorũ oppugnantes repelluntur.

Transactio Cazimiri cũ duce Oleßnicẽsium.

Prußicæ nobilitatis legatio ad regem.

Conuentus maiorum Polonorum Coli.

Ludouicus Patriarcha Antiochenus legatus ad Tartaros.

A reuocaret: si id non posset, bellũ ipsi inferret, Pontifice & Imperatore stipendia pollicentibus, ac tũc quoq; perampla dona mittentib. Quoniam aũt eiusmodi responsum à barbaro acceperat, ut is in bello Turcis inferendo è consilio & uoluntate Cazimiri fœderati & amici sui pendere se ostenderet, literasq; ad Cazimirum ea de re daret, quib. ei faciebat potestatem, quicquid ipsi uideretur de bello Turcico constituendi suo nomine cũ illis Principibus, cõtendebat à Cazimiro Ludouicus, ut rex Christianus Christianos adiutos uellet, quãdo id in potestate eius esset: debere hoc eũ cõmuni religioni atq; pietati erga Deum. Rex dilata re ad regni comitia, quæ ad mediũ mensem Martiũ Petricouiam edicebat, hominem sine certo responso dimisit: ac de more uenationib. uacauit. Anno insequenti post mediũ Ianuarium archiepiscopus Gnesnensis synodũ apud Lenciciam habuit. Ibi Sẽdiuoio Lenzenicio palatino Siradiensi, & Michaele Lasocio præfecto Lenciciensi oratorib. regijs petentibus, decretũ est subsidiũ regi ad bellũ Prusicũ è tributo sacerdotum, in Cracouiensi quidẽ diœcesi senũm grossorum, in cæteris uerò duodenũm in libram siue marcam argenti, secundum usitatam æstimationem. Varietatis aũt causa fuit indulgẽtior in alijs diœcesibus, quàm in hac, æstimatio redituũ sacerdatalium. Mense Februario Liuones septingenti equites pariter & pedites Cruciferis suis in Prusiam suppetias euntes, cum Samagitiam attigissent, nec progredi per syluas possent, impedita à Samagitis deiectione arborũ locis opportunis uia,

Ezigeris Tartari amicitia cũ Cazimiro.

1466. ann.

Sacerdotaliũ redituũ inæqualis æstimatio.

Liuonũ clades in Samagitia.

B uersus mare iter instituêre. Quod Samagitæ euenturum cum prouidissent, foueas præaltas iam antè in ea parte foderãt, sarmentisq; contexerant. In eas igitur Liuones, inedia, frigore & pauore urgentibus, imprudẽtes p̃cipitati, cõtrucidati sunt. Pauci cũ ex insidijs ad lacũ euasissent, rupta fragili glacie nihilominus periere. Duo tantùm ex omni numero uiui seruati: è quibus cognitum est, quadraginta naues refertas militibus è Germania in Prusiam nauigantes, non ita multo antè naufragio perijsse. Iisdem diebus Paulus episcopus Varmiensis cum animaduerteret res Cruciferorum inclinatas esse, & à pace tamen eos abhorrere, partium regiarum se deinceps foreprofessus, arcium & oppidorum suorum adeundorum potestatẽ fecit regijs militibus, qui Passeneimi, Nideburgi, & Vormithæ in præsidijs erant, ut non solum ea tuerẽtur, sed etiam communem iam hostem inde infestarent. Quę res Magistro peracerba accidit, magis'que seriò deinceps is de pace cogitare cœpit. Ad medium mẽsis Martij rex Petricouiæ comitia habuit. Ibi rursus actum est cum Conrado Varsauiensium duce, & matre eius Anna, ac matertera Catharina. Sed cum pactionibus transigi res non posset, Conrado Belsensem modò tractũ remittente, rege uerò nihil præter Visnẽsem cõcedente, iudiciũ uerò Prusico bello durante intempestiuũ fore uideretur, reiecta res est ad alia comitia. Actum est & de Ioanne Pieniansco archidiacono Gnesnensi, Nicolai succamerarij & præfecti Cracouiensis filio. Qui cum Dorothea Ioannis Rogalæ, qui palatinus Varsauiensis fuerat, filia, Iacobi Bogleuij uxore, stupri cõsuetudinẽ habuisse,

Paulus Varmiensis episcopus in partes regias conceßit.

Comitia Petricouiæ.

Ioannes Pieniãscus archidiac. Gnesnẽsis adulterij & homicidij reus.

eaq;

eaq́ꝫ conscia & adiutrice maritum eius dormientem crudeliter necasse arguebatur: literæq́ꝫ eius ad mulierem, quibus patrandi sceleris ratio descripta erat, à Ioanne Bogleuio palatino Varsauiensi fratre interfecti proferebantur. Causa uerò cur ad comitia referretur ea de re, fuit facinoris atrocitas, & impunitas. Nam mulierem quidem apprehensam occisi frater palatinus dimiserat, Franciscanorum obseruantium precibus uictus: de Pieniansco uerò cum archiepiscopus Gnesnensis ex synodi, ubi etiam hæc res acta fuit, sententia supplicium sumere causa cognita debuisset, uel remissior fuerat, uel prehendere eum non potuerat. Placuit igitur toti cõuentui, ut negocium daretur præfectis regiis prehendendi & Archiepiscopo sistendi Pieniânscum. In mulierem uerò ut moribus & legibus animaduerteretur. Sed & mulier in Prusiam ad Menzicum Boemum profugit, & Pienianscus apud necessarios delituit.

Pieniãscus sacerdotiis priuatus.
Pieniãscus latrocinatus captus à patre, & episcopo in carcerem traditus.
Pienianscus pater supplicium expendit sacerdotibus.

Sacerdotiis quidem à pontifice maximo priuatus est. Nec multo pòst, facta aliquata manu nobilium quidem genere, sed moribus & luxu perditorum iuuenum, cum latrocinari cœpisset, ab ipso patre, maius aliquod dedecus labemq́ꝫ generis metuente, captus: & quoniam presbyter erat, episcopo Cracouiensi in custodiam traditus, in arce Ilzensi aliquandiu in carcere asseruatus est. Ita tunc infamia & calamitate filii pater expendit suppliciũ sacerdotibus, in quos immerentes manus iniecerat. Quin ipse quoq́ꝫ præfectura Cracouiensi amotus est: quod non sine ignominia fieri potuit. Ad extremũ duodenûm grossorum in iugera tributum in comitiis scitum est.

Prussorum legatio ad regẽ.

Affuere aũt legati Prussorum, petentes ut rex Marieburgũ cum aliquantis copiis quamprimũ ueniret, hac ratione facilimè bellũ cõfecturus, quòd pleræq́ꝫ ciuitates subiectæ Cruciferis ad eum defecturæ esse dicerentur. Et eius rei causa duûm grossorum pensionem & accisam, ut uocant, in unum annum ei deferentes. Itaq́ꝫ peracto quindecim diebus conuentu, Breste rex, Archiepiscopo Vuladislauiensi episcopo, Posnaniensi, & Siradiensi palatinis, & Petro Gaio Calisiensi Castellano occurrentibus ac deducentibus, contendit.

Melsacum captũ à Polonis.

Per id tempus Ioannes Scalius facta aliquanta manu præsidiariorum equitum & peditum, Melsacum oppidum Crucifericarum partium intercepit: milites'que sexaginta, qui erant in præsidio, uiuos in potestatem suam redegit. Perturbauit ea res Magistrum, ut quæ maximè, ita ut de Kynixberga is iam periclitari uideretur. Certior enim factus erat, Gdanenses transportatis classe copiis Sambiam adoriri & infestare statuisse: eo'que copias & ipse suas Kynixbergã contraxerat, quas hostib. opponeret. Ex his itaq́ꝫ tria millia peditũ pariter & equitum Henrico Plauenio duce celeriter ad recuperandum Melsacum misit, ratus Polonos paruo præsidio relicto inde discesisse: & uerò non ignorans eos, rebus præsertim secundis, securos esse solere, ita ut qua id arte, quaq́ꝫ facilitate cæpissent, eadẽ rursus amittere posse uiderentur.

Poloni reb. secundis securi.
Plauenius à Melsaco et Holãdia repulsus.

Plauenius igitur silenti agmine profectus, nocte intempesta oppidũ diuersis quatuor locis aggreditur: iamq́ꝫ una porta refracta, signa inferebat. Sed cũ Poloni patim aduersi nauiter obsisterent irrũpentibus, partim

A tim ſupernè in ſubeuntes ſaxa deijcerent, ducentis amiſsis, in tutũ ſe recepit. Poſtero die ut acceptam ignominiam corrigeret, fremens frendẽsq; ad Holãdiã duxit. Verùm ibi quoq; nihilo meliore fortuna uſus, plures etiã milites amiſit. Nec magis proſperæ tunc erant res Cruciferorum in Pomerania. Oſiecum caſtellum obſidebant Poloni, ligneo caſtello eregionè excitato: hoſtes ſuccurrere ſuis laborantibus uolentes, non contemnendam manum Choinicia & Starigrado emiſere: cui aduenienti obuiam progreſsi Poloni, pugnæ copiam fecere. Nec mora, in fugam acti hoſtes, perpauci tamen euaſere, pluribus in fuga quàm in prælio trucidatis. Cæſorum ſpolijs noſtri potiti ſunt. Id ubi uiderunt obſeſsi, incenſo caſtello natando profugerunt. Noſtri uerò accurrentes incendium reſtinxerunt, caſtellumq; in poteſtatem ſuam redegetunt. Fortè etiam ij qui Vartemburgi in præſidio fuerunt hoſtes, cum noſtris, qui Reslam tenebant, congreſsi, nõ leui ſtrage profligati ſunt. At Ludouicus magiſter, quoniam magnam earum cladiũ partem Pauli Varmienſis epiſcopi tranſitioni ad regias partes acceptam ferebat, ut eum ulciſceretur, cum ſexcentis equitibus, ac totidẽ peditibus, agros oppidorum eius, Brunsbergæ, Vormithę, Elsbergæ, Reslæ, Guteſtadiæ, & Melſaci percurſat, & ſegetes conculcat, non ſine acerbo dolore oppidanorum, et fremitu in epiſcopum, quòd cum pacati in medio belli ſtrepitu ad eam diem fuiſſent, tranſitione eius ad regem iritatis Cruciferis hoſtilia pati cogerentur. Erat quidem in præſidijs eorum oppido-

Polonorum uictoria apud Oſiecum.

Oſiecum incenſum et ſeruatũ.

Cruciferorum ſtrages apud Reslam.

Cruciferi uaſtant Varmiã.

B rum & aliarũ uicinarum munitionum non exiguus regiorũ militũ numerus cum Adamo Vilcanouio, Ioanne Scalio, & Ioanne Zaco: ſed exacerbatis præſenti & inſueta calamitate oppidanorum animis, mœnibus ij ſeſe continebant, ueriti ne prodeuntes excluderentur. Increpiti uerò regijs literis atq; nuncijs, prodiere tandem conſtituo ad conueniendum loco. Quo cognito, Magiſter Bartenſteinum ſe cum copijs ſuis recepit. Ibi noſtri quoq; liberius hoſtiles agros peruagati, ſegetes & ipſi conculcarunt, & in uillas igne deſæuierunt. His diebus Cazimirus rex cum accepiſſet literas à Rudolpho epiſcopo Lauantinenſi, qui ſcribebat, ſe uenire legatum à Pontifice maximo ad componendam pacem inter ipſum & Cruciferos, miſit ad eum Vuratislauiam, ubi ſubſtiterat, Ioannem Dlugoſſum, indicans pacem ſe non abnuere, modò ille bona fide pacificatorem ſeſe interponeret: neq; imitaretur Hieronymum Cretenſem archiepiſcopum, qui regi, ac ſi filius eius eſſet, operã ſuam pollicitus, cum ad Cruciferos profectus eſſet, redemptus ab ijs calice aureo, Cretenſis, ut eſt in prouerbio, Cretizauiſſet, bellumq; non modò non reſtinxiſſet, uerùm etiam ultrò iam ferè conquieſcens reſuſcitaſſet, cùm alijs factis & improbis ac uerſutis conſilijs ſuis, tum quòd Pruſsis regiarum partium interdictum nõ relaxaſſet. Si nihil eorũ hic haberet in animo, ueniret bono omine, fauere ſe ei, ut præclaram compoſitę pacis gloriam referret. Prolixè ille omnia pollicitus eſt, ſe diſsimilem Cretenſis illius fore. Inter Fridericum quoq; imperatorẽ & Mathiam

Rudolphus epiſcopus Lauantinenſis legatus apoſtolicus.

Hieronymi Cretẽſis archiepiſcopi ingenium & fides.

Fridericus imperator cũ Mathiæ rege Vngar. reconciliatus.

Prußorũ legatio ad regem.

thiam regem Vngarorum non ita pridem pacem se fecisse, in eaꝗ conficienda incorruptum se præstitisse, ita ut incusaretur ab Imperatore, quasi homo Germanus in Vngaros quàm in suos propensior fuisset. Venerunt ijsdem diebus ad Regem Sciborius gubernator Prusiæ, & Gabriel palatinus Culmensis, Baseni fratres, cum legatis nobilitatis Prusicæ & trium ciuitatum, orantes, ut Rex Marieburgũ tandẽ accederet, ac tam diuturno bello, quo ipsi penitus iam exhausti essent, finẽ imponeret. Fore enim, cum eò accesserit, ipsiꝗ hostium metropoli Kynixbergæ propius bellum ostentarit, ut ad eum ciuitates quædam deficiant, & Cruciferi ad quasuis pacis conditiones perducantur. Repetebant & priora postulata de Marieburgo & alijs arcibus fidei suæ committendis. Non debere minus certam & probatam esse regi fidem suam, quàm externorum: & minore autem impendio eas arces seruari à se posse, q̃ ab externis, quorũ insatiabili auaritiæ explẽdę, neꝗ ærariũ neꝗ facultates suæ sufficiant, & uerò negligi propter eos culturam agrorum. Hæc uoce & gestu asperiori exaggerantes, addebant minas: nisi ratio precum suarum duceretur, fore ut aliter sibi prospicere cogerentur. Offendit ea legatio Regem, & quotquot ipsi aderant in consilio, quòd quorum uindicandorum causa tantum cùm pecuniæ, tum sanguinis profunderetur, ij liberatoribus suis etiam leges ferrent. Sed dissimulata tamen temporis causa offensione, comiter eis responsum est: Regem maturè affuturum esse Marieburgi, ibi'que de illis & omnibus rebus cum Prusis constituturum: ante messem autem cum exercitu eò proficisci commodè non potuisse, propter annonæ & pabuli penuriam. Ita dimissis Prusis, rex Inouuladislauiam profectus est, quo magis accelerarent iter milites, cum Regem in itinere esse audirent. Ibi eum conueniunt legati Stolpensium ducis Henrici. Gratulabantur ij Regi saluum aduentum in eas oras: auxilia permagna ad bellum pollicebantur: ipsum'que adeò ducem præsentem affuturum, si Rex ipse foret in exercitu. Deinde percontabantur, Choiniciam'ne & alias Pomeranicas munitiones Rex oppugnaturus esset, an Marieburgum profecturus. Postremò postulabant apertè quidem, ut redimere duci Lemburgum & Bythouiam munitiones à Cruciferis sibi ademptas liceret: cupere hoc eius subditos, & pecuniam in eam rem contulisse: ipsum uerò cum hostibus decidisse iam octo millibus florenorum, & captiuis eorum reddendis. Tectius uerò & obiter agebant, Si fortè dux de Choinicia, Stargartha, siue alia quapiam munitione Pomeranica decidere cum hostibus regijs aliqua conditione posset, ut ipsi cum bona Regis gratia habere eas munitiones liceret, in fide & clientela Polonorum futuro. Ad tam uafram legationem, quippe quæ non obscurè indicaret Henricum toti Pomeraniæ inhiare, nihil aliud respõsi datum est, quàm ut dux ipse post quintamdecimam diem Bydgostiam ad Regem ueniret, de illis quæ postulabat coràm acturus. Ne quam tamen pecuniam interim hostibus numeraret, ne'ue captiuos redderet: ferret potius aliquantisper adhuc detrimentum amissarum

Stolpẽsium ducis legatio ad Regem.

A sarum munitionum. Id autem prouidebatur, ne uires hostium receptis captiuis, conductisq; illa pecunia nouis militibus, reficerentur. Bydgostiam deinde rex peruenit. Vbi de Slochouiæ arcis interceptione nuncium accepit. Præfectus eius arcis Georgius Dambrouius Martinum Sissouicium nobilem & copiosum Pomeranum, è ditione Henrici ducis, domi ipsius captum, in arce asseruabat, quoad se magno ęre redimeret. Insinuarat is se in familiaritatẽ præfecti ita, ut liberius in arce diuersaretur. Erant ibi in præsidio Pomerani Polonis intermixti. Cum his igitur Sissouicius clàm de proditione pactus, cum cognitã haberet angustiam rei frumẽtarię in arce, ultrò pollicitus est domo aliquantã uim farinæ. Dimissus eam ob rem à credulo præfecto, quatuor currus farina onustos adduxit. His uerò quaternos expeditos pedites quasi custodiæ & præsidij causa adiunxerat. Cum quibus in arcem intromissus, præfectum arcis, & quos de militibus fidos ipsi esse arbitrabatur, adiuuantibus ex condicto Pomeranis præsidiarijs, comprehẽdit, & in imã turrim detrusit, arcemq; in potestatem suam redegit. Vehemẽs erat suspicio, si non iubente, certè non insciente Henrico duce facinus illud ab ipsius hominibus patratum esse: eoq; spectasse uidebatur pars illa legationis eius, qua petebat, ut sibi habere liceret per regem munitiones, si quas pacto aliquo in potestatem suam redegisset. Itaq; increpiti legati eius, qui nondum dimissi erant. Missusq; ad ipsum legatus à rege, qui de fraude & perfidia cum eo expostularet: minasq; adijceret, ni Slocho

Slochouia fraude intercepta.

B uia regi redderetur. Ad ipsum quoq; Martinum Sissouicium missus alius de restituenda arce, nil nisi bona uerba retulit. Quo tempore Choinicia quoq; duces hostiũ aderant, pecuniam Martino grandem pollicentes, si sibi arcem traderet. Atq; ij reuerti alio tempore iussi sunt. Venerat & Dinis, primarius Friderici marchionis Brandeburgensis cõsiliarius, cum quadraginta equitibus, quasi socium se Martino ad defendendam arcem offerẽs, ut intromissus arce potiret: uerùm intromissus non est. At rex cum conuocasset consilium, omisso Marieburgo & Kynixberga, Choiniciam adoriri, necquicq; reclamãtibus Prussis, statuit, quo militibus hostium, qui è Germania & Boemia deducebantur, transitum intercluderet, Poloniamq; maiorem ne hostilibus excursionib. exponeret. Ad hæc autem Slochouiã quoq; facilius se recuperaturum esse sperabat, si propius exercitum admoueret. Hostes qui Starigradi in præsidio erant, ubi cognouerunt regem in ea ora tunc bellum gerere decreuisse, diuturna obsidione defatigati, & fame iam laborantes, relictis rebus omnib. quà patebat exitus noctu silenti agmine excessere: & equites quidem sparsim Choiniciã contẽdêre: parumq; abfuit, quin in mercenarios regis milites, qui cũ Felice Panieuio seu Pniouio, queãdmodũ habet Vapouius, ad Choiniciam præmissi erant, inciderent. Pedites uerò in Zantiram uicum se recepere, templumq; Vistulæ imminẽs, unde nauigantes infestarent, muniuêre. Postero die oppidani, dilapsis defectionis authoribus, cõpotes sui facti, Gothardo Radlinio sese dedidere: quo nuncio exhilaratus rex, alacrior ad obsidendã Choi-

Zantira.
Starigradum deditum.
Choinicia à Polonis obsessa.

niciam comitatū suū aulicū, Dunino & Synouecio ducibus, misit: quib. A & proceres, qui aderāt Bydgostię, suos comitatus adiunxerūt: ipsi Bydgostię cum rege māserunt. Ludibrio primùm fuit hostibus ea obsidio, abundante oppido defensorū multitudine, & quòd nostri uno in loco cæteris partib. oppidi liberis, castrametabātur. Vbi uerò fossis atq; sepibus cingi oppidum cœptum est, erumpere freque̅tes, & inuadere operi intentum militem, globosq; bombardis & omne telorum genus è mœnibus eiaculari. Ad extremū imbutis ueneno sagittis uti, ac temerè uagantes, ut solent, Polonos, insidijs excipere. Nec paruis incommodis nostros afficiebant: donec submissis à rege Lituanis ac Tartaris equitibus, liberiores eorum excursiones inhiberentur. Interea Slochouiam rex fortuna adiuuante, sexto, postea quàm amiserat, die recuperauit. Excurrerant eò quadraginta pedites Ioānis Coscelecij palatini Inouuladislauiensis, siue ut fortunam tentarent, siue ut aliquid è subiectis agris raperent. Eos Martinus Sissouicius ex arce cōspicatus, omnibus militibus, quos in pręsidio habebat, deductis, persequi instituit. Sacerdotes tantū duo cum ludimagistro & aliquot scholasticis adolescētib. in arce remāserāt: qui quāuis Pomerani, tamē benigniorib. usi Polonis, permolestè ferebant eos per dolū arce excidisse. Hi ergo solitudinē nacti, occasionē referēdi gratiā bene meritis non negligendā sibi esse rati, portas arcis superioris occlusere: ostioq; turris refracto, Georgiū Dābrouiū cum sexdecim socijs cassibus uenatorijs submissis extraxere, & cum his pariter clamorē sustulere: quo cōsternati Pomerani, cum in ar B cem se recipere uellēt, subeuntesq; saxis supernè deiectis arcerētur, foris uerò à quadraginta illis peditibus, significatione eorū qui in arce erāt, animatis peterent, correptis & conscēsis celerrimè equis Dambrouij, qui in inferiori arce stabulabantur, in Stolpēsem ditionem profugerunt. Remunerati à rege sacerdotes & scholastici. His cognitis Fridelandēses & Hamersteinēses, eiectis hostium præsidijs, regi sese & oppida sua dedidere: qui propter sæuitiam & asperitatē præfecti sui Vladislai Damoborij castellani Naclensis defecerāt. Deiecerunt hæc magnopere magistri & Cruciferorū animos, qui in spē potiundæ Slochouiæ, quæ amplitudine & munitione Marieburgo non multum cedit, uenerant: & Germanis principibus, à quibus ad eam diē uanis auxiliorum promissis lactati erant, inter se dissidētibus, nihil spei sibi reliquū esse in posterum uidebant: metuebantq;, ne id quicquid haberent reliqui in Prussia, per uim aut per uolūtariam deditionē Prussorū amitterent. Itaq; conuētu Kynixbergæ habito, cum non satis tutum esset aliorum cuiquā pacis mentionem facere, nōnullis ob id, quemadmodū superius dictum est, supplicio affectis, primus ipse magister Ludouicus sententiam dixit: in quam ab omnibus itū est, nimirum ut pax cū Polono conficeretur, si minus æquis, at tolerabilibus duntaxat conditionibus. Missusq; euestigiò ad regem Bernardus Sumbergius, tempus locumq; colloquio de pace habendo petiuit. Nihilo ferociorem secundę res regē fecerant, & iam antè ostenderat legato apostolico, non abhor-

Slochouia recuperata à Polonis.

Sacerdotum et scholasticorum gratitudo erga Polonos.

Fridelandenses & Hamersteinenses regi sese dedidere.

Damoborij sæuitia.

Cruciferi pacem petunt.

rere

A rere se à pace. Sed non placebat ei tamen, inconsultis suis, cũ hoste quicquam constituere. Ad quintamdecimam ergo diem iussus redire Sumbergius respõsum accepturus. Eo sic dimisso, cœpit mox regem finiendi belli cupidum pœnitere, quòd rem integram ad Prussorum arbitriũ retulisset. Posse enim eã infici. Itaq; mutata sentẽtia, missi ad Sũbergiũ, qui assentiri regem eius petitioni indicarẽt, locum'q; ac tempus certum colloquij cum eo constituerent. Indé que rectà Marieburgum ad conuentum Prussorum ire pergerent, causas mutati consilij regij de eo q; is Marieburgum, ut promiserat, non ueniret, redderẽt: de tempore & loco constituti colloquij certiores eos facerent, & ad id colloquium inuitarent. Conuenit, ut ad diem natalem Dei matris Mariæ rex Toruniæ, magister cum suis Culmæ essent: ij uerò qui de conditionibus collocuturi ac tractaturi erant, Culmeseæ, medio ferè utrinq; spacio, conuenirent. Accitus'q; est ad eam rem Rudolfus legatus pontificius. Nihilo tamen segnius continuabatur obsidio Choiniciæ: & quo celerius ea operibus circumuallaretur, spes'q; omnis auxiliorũ, & facultas euagandi obsessis præcideret, euocatæ à rege è maiore Polonia & Cuiauia operæ ac rusticani homines cum ligonibus, securibus, & alijs eiusdem generis instrumentis, non parcebant diurno ac nocturno operi. Non leuiter autem ad id extimulabat Polonos obsessorum, qui ferè Silesij erant, ferocia, eo pertinacior, quo minus eis aduersus progenitores suos Polonos, quàm Cruciferis & Germanis cõueniebat. Neq; uerò leue momentũ addidit Henrici Stolpensium ducis perfidia. Qui cũ Bydgostiam ad regem illis diebus uenisset, & cùm omnia socij & fœderati officia, tum operã suam efficacẽ ad conficiẽdam deditionem Choiniciæ regi sanctè pollicẽdo detulisset, honorificè habitus, donatus, dimissus, & Choiniciam profectus, longè diuersum egerat. Indeq; discedẽs, misso denuò ad Choinicienses præfectos nuncio sacerdote quodã, non regi, sed sibi Choiniciã tradi aliqua mercede postulabat. Verùm is sacerdos excussus à nostris, ad oppidũ admissus nõ est. His igitur de causis festinabant & satagebãt nostri. Et faciebat eis potiundi spem, q; nullo flumine importari in oppidũ commeatus poterat. Dum hæc gerũtur in Prussia, Georgius Boemorũ rex misit aliquantam manum equitum pariter atq; peditum contra Vuratislauienses, qui ipsi dicto audientes non erãt, duce Sciborio Touaciouio Morauo: qui siue iussu regis sui, qui successib. Polonorũ angebatur, sua'q; interesse putabat, ut ij quãplurimum haberent negocij, siue propria temeritate, excursione facta in Poloniam, Censtochouiã oppidum & monasteriũ, circumiacẽtes'q; pagos diripuit, falso prætextu, quasi rex Polonus Boemis quibusdam, qui tunc in illo exercitu militabant, emerita in Prussia stipendia non exoluisset. Præmonitus ea de re fuerat à nonnullis Morauis & Silesijs æmulis Touaciouij, Iacobus Dembenius præfectus Cracouiensis: cui rex absente se curam minoris Poloniæ cõmiserat: sed malo cõsilio usus ipse quidem cum parte copiarum, quas raptim coegerat, Osuencimi se continuit: Prædislaum uerò Dmosicium præfectũ Scepusiensem cum

Silesij malè animati in Polonos.

B *Henrici Stolpẽsis perfidia.*

Boemorum excursio in Poloniam.

Censtochouia direpta.

expeditis ad reprimendum Touaciouium misit. Qui tardius molitus, A occasionem opprimendi hostem incautum, & securè apud Dornouicium pagum ex labore diurno, & nocturna cōpotatione indormien tē amisit. Ita Touaciouius incolumis sese cum suis recepit, & Namyslouiensem agrum diuexauit. Nec ausus adoriri Vuratislauiam, in Morauiam reuertit. Expostulauit ea de re cum Georgio Cazimirus per internuncium castellanum Malogostensem. Sed ille negauit quicq̨ eius suo iussu factū esse. Conuentus deinde inter reges per internuncios constitutus, ubi de iniurijs & controuersijs transigeretur, Bythomiæ ad diem S. Andreæ memoriæ sacrum. Hoc igitur tumultu motus Rudolfus legatus, rescripserat regi: Se uenire ad diem statutam non posse. Verùm discessione Boemorū repentè propter opinionem solutus metu, ad uicesimamsextam diē Augusti Toruniam paucis post regē horis uenit. Cruciferi aliquādiu expectati sunt, q̨ legatū in Silesia impeditum, non uenire acceperant. Interim is die natali Mariæ, rege cum proceribus suis præsente, apud sodales Franciscanos, ritu solenni sacra fecit. Postri die uerò mandata pontificis exposuit, regem'que ad pacem cohortatus est. Responsum est: Regem, quamuis iustum bellum satis prospero successu gereret, uictoriamq̨ penè in manibus haberet, facilē tamen fore ad faciēdam pacem, & in æquis cōditionib. acquieturū esse. Vbi Magister quoq̨ cum suis aduenit, placuit, apud Nessouiam potius, quàm apud Culmeseam conuentum agere sub papilionibus. Nam Toruniā Cruciferos intromittere nostris uisum non est, superioris temporis pe B riculo admonitis. Per eos dies hostile præsidium, quod Zantiræ erat, à Tomecio & Petro Rabelinio Burgrabio Marieburgensi expugnatum est. Ad medium uerò Septembris apud Choiniciam, cum ex oppido erupissent hostes, cōmisso cum nostris prælio, in oppidum reiecti sunt. Nec multo pòst prandētibus nostris rursus erumpentes, cum aliquot horis strenuè dimicassent, multis amissis terga uerterunt. Instare nostri fugientib. Hostes ueriti ne cum suis nostri simul erūperent, clausis celeriter portis, permultos de suis excluserunt: qui partim cæsi, partim capti, partim cum in fossam aquæ plenā armati sese præcipitassent, submersi sunt. Nec multo pòst nostri sagittis ignem iaculati noctu oppidum incēderunt, ita ut quarta pars eius cū frumēto cōflagraret. Quo uicta tandē est hostium pertinacia missisq̨ in castra Vdalrico Eisenoueno magno Commendatore & Ioāne Zalio, uitam fortunasq̨ pacti, neq̨ unq̨ contra Polonos arma se sumpturos esse sanctè iurati, redditis receptisq̨ uicissim captiuis, inter quos erat Paulus Iasenius, oppidum cū bombardis & omni apparatu ac instrumento bellico ad quartum Cal. Octobris dediderūt: & lachrymātes Lembergū profecti, post octauum diē illud quoq̨ oppidū atq̨ Bythouiam Henrico Stolpensi, acceptis ab ipso octo millib. florenorū, captiuisq̨ receptis, reddiderūt. Victor exercitus Toruniam ad regē ueniēs, facta mutua gratulatione benignè & liberaliter habitus est. Choiniciam rex impunitate donauit, quāuis cuncti solo eam ęquandam esse suaderent. Iisdem diebus mons

Legatus pontificius.

Zantiræ præsidium expugnatum.

Cruciferorum aduersæ res apud Choiniciā.

Choinicia Polonis dedita.

Lemburgū & Bythouia Stolpensium duci dedita.

Choinicienses impunitate donati.

A Nesco supra Vucram amnem, quē hostes præsidio firmarant, profligatis quadraginta militibus, qui inde in Masouiam populabūdi excurrerant, à comitatu aulico Conradi ducis expugnatus est. Hæc nunciata Cruciferis, incredibilia uideri primò, terrendiq́ue sui causa à nostris conficta. Sed ubi uera esse comperêre, pronioribus animis ad pacem inclinari cœpere, ueriti ne Prusia cuncta à se deficeret. Post multorum igitur dierum colloquia tractatusq́ue cū nostris habitos, legato pontificio summa fide, cura, studioq́ue adnitēte, & rege nihil de sua facilitate remittente, & peste, quæ Toruniæ inualescebat, celerem discesionem suadente, tandē decimanona die mensis Octobris optata diu pax cōfecta: in scriptū redacta: legati ac trium tabellionum manibus subscripta: à rege, Magistroq́ue Toruniam accito, & utriusq́ue consiliarijs obsignata est, & in domo publica, quā Geldam uocant, rege & Magistro cum suis cōgregatis, è legato quidem Germanica, à Vincentio uerò Kelbassa secretario regio Polonica lingua publicata, & utriusq́ue partis assensu & solenni iureiurando approbata est. His aūt cōditionibus ea conuenit, ut Polonus Culmensem & Michalouiensem ditionem, & Pomeraniā omnem, ad hæc Marieburgū, Stumam, & Cristiburgum arces & oppida Elbingam ac Tolchemitā oppida cum suis territorijs, & munere syluatico, quod Vualdampt, Teuthonicè uocāt, & sex pagis, qui ad arcē Holandiam pertinuerunt, iure sempiterno obtineret: Neringā item peninsulam, exceptis duobus pagis cum prędio, qui Cruciferis propter com-

B modiorē in Habo lacu piscationem relicti sunt. Reliquū quicquid est in Prusia, ut Magister cum suis Cruciferis sibi haberent, ea quidem lege, ut semper sint in fide & clientela regū Polonorū, idq́ue solenni iureiurando, quicunq́ue Magister ordinis deinceps unq́ue creatus esset, intra sextū mensem per se ipse ad regem ueniēs profiteretᷣ: seruaturus omnia quæ tunc conuenissent, neq́ue ulla tergiuersatione aut relaxatione cuiusquam sine absolutione à iureiurādo, ne ultrò quidem oblata usurus: esset q́ue is princeps & cōsiliarius regni, & ad lęuam regis primū locum in consilij & cōcessibus publicis haberet. Primi quoq́ue Commendatores, quos Magister ederet, ut & ipsi cōsiliarij regis essent: atq́ue ita Magister, ordo, ac tota Prusia, & quicquid ij postea bello, uel quouis alio modo de barbaris quęrerent, cum Polonia arctissimo uinculo cōiungerētur, & in unum corpus coalescerēt, neq́ue cuiusquam omnino in terris, præterquā regis Poloni maiestatem, authoritatē, ac iurisdictionem (salua Pontifici max. ecclesiastica sua iurisdictione) agnoscerent. Ei uerò contra quemuis hostem adessent, nec eum in aduersis iuxtà ac in prosperis desererent. Ad professionem ordinis ut patêret aditus Polonis, & alijs regiæ ditionis hominib. dūmodo ij dimidia parte Teuthonas ne excederent, eorumq́ue etiam in magistratibus & curationibus mādandis ratio haberetur: Magister uerò ne rege inscio quauis de causa amoueretur. Quòd si quæ munitiones intra fines utriusuis ab altero adhuc tenerentur, ut ante octauū Cal. Iulij bona fide redderentur: sin à quoquam alio, tamen alterius ope recuperarentur. Donationes, uenditiones, &

Nescō mons expugnatus à Masouijs.
Vucra fl.

Pax inter Polonos & Cruciferos Toruniæ facta.
Gelda.

Vualdampt.

Cruciferi in fide & clientela regis Poloni.

Magister Crucif. princeps et consiliarius Polon. cum primoribus commendatoribus.
Prußiæ cū Polonia coniunctio.

Poloni recipiendi inter Cruciferos.

aliæ quæuis alienationes bonorum ab occupatore, incommodo ac damno alterius, bello durante factæ, ne ratæ essent. Profugis & exulibus equestris ordinis possessiones ademptæ ut restituerentur. Plebeis uerò eæ modò, quæ ante initium conuentus illius uenditæ non essent. Cæterùm pro uenditis liceret precium renumerare. Omnibus autem ut perduellionis ac defectionis noxa remitteretur, Culmensis ecclesia à motis religiosis Cruciferis, ut ad ius matricis suæ Gnesnensis metropoleos rediret, eiusq́ episcopam Vincentius Kelbassa, simul'que Pomesaniensem haberet. Eo uerò mortuo, Pomesaniensis ecclesia in Cruciferorum ditionem recideret. Arces, oppida, pagi, & quæuis bona ecclesiastica utrinq; suis ecclesiis redderentur. Captiui item utrinq; dimitterentur: uiæ publicæ ut essent liberæ more ueteri. Telonia siue portoria noua ne qua utrinq; alteris imperarentur. Hæc ita rata firmaq́; esse ut omnes episcopi, duces, palatini, castellani, Commendatores, equites, ciuitates iureiurando interposito iuberent. Et quamuis authoritate legati pontificij confecta, constituta & stabilita essent, mitterent tamen nihilominus rex & Magister oratores ad Pōtificem, & ab ipso approbari & confirmari pacta illa cum omnibus conditionibus peterēt, adiectis in uiolatores pœnis. Hunc igitur tunc exitum bellum Prusicum tredecim annis uaria fortuna gestum, habuit. Omnibus ritè peractis, ad ædem Virginis matris nomine nuncupatam itum est, Deo'que actæ gratiæ. Reliquum diei festis epulis & conuiuijs datum. Rudolfus legatus tam pulchræ pacis confectæ meritam apud omnes laudem tulit: qua contentus, amplissima dona à rege missa refutauit. Consiliarij modò regij titulum honoremq; cum pensione siue salario ducētorum florenorum in singulos annos, quoad uiueret, in salinis Bochnensibus attributam accepit, & Vuratislauiam se recepit. Magistro item Ludouico, & ijs qui cum eo erant primarijs uiris, Henrico Plauenio, Gerardo Melēgrado, Vilelmo Epingio, Vlrico Regiomontano, siue Kynixbergēsi, Bernardo Sūbergio, Georgio Sliuenio, ac duobus Cruciferis cubicularijs Magistri perāpla pro cuiusq; conditione ab eodē rege data munera. Cumq; is egere admodum Magistrum comperisset, præter priora dona, quindecim millia florenorum ei ultrò dono promisit in emerita stipendia militum, quo facilius Prusia excedentibus illis recrearet. Remisit etiā ipsi in uiginti annos necessitatē mittendorū ex pacto auxiliorū, excepto tamē bello Turcico, si id Polonis inferretur. Vicissim autem Magister Polonis in ditione sua fundos & possessiones habentibus tributa, operas, & quæuis alia onera in uigintiquinq; annos remisit. Missi deinde oratores Romani, à rege quidem Vincentius Kelbassa designatus episcopus Culmensis, & Pomesaniensis, & Ioānes Ostrorogius iureconsultus & castellanus Medirecensis: à Magistro uerò Ioannes Vinclerus iureconsultus: quibus mandatum, ut Pontifici gratias agerent, Rudolfi industriam, fidem, integritatem, studium atque diligentiam commendarent, & apicem honoris Cardinalicij pro *meritis ei peterent, Sic igitur ille uberrimum est uirtutis & laborum*

Culmensis episcopa Gnesnensi metropoli subiecta.

Pomesaniensis relicta Crucif.

Rudolfi integritas.

Rudolfus consiliarius regius.

Cazimiri munificentia in Magistrum & Cruciferos.

Legatio ad Pōtificem max.

Rudolfi episcopi laus.

suorum

A suorum fructũ cõsecutus: quos eo alacrius exhausit, ꝙ Vuratislauia in Prusiam proficiscens uiso religiosæ cuiusdã uirginis Veronicæ Cracouiensis apud basilicã Vuratislauiensem per multos annos commorantis animatus erat: quem illa uidere sibi uisa est corã throno Dei, gladiũ utraqꝫ parte acutũ confringentem: quo significabatur, eum bello Prussico finẽ impositurũ esse. Id quod euentus rei cõprobauit. Non omnib. tamen ea pax grata & iucũda fuit. Nam & Prusi molestè ferebant, tantũ relinqui Cruciferis in Prusia, ut facilè ij resumptis uiribus bellũ instaurare possent: & Poloni proceres, qui ei paci cõficiendæ nõ erãt adhibiti, multa in eam cauillabantur: & milites spem stipendiorũ faciendorũ sibi præcisam esse molestè ferebãt: & Lituani dolebant, se occasionẽ recuperandæ, quemadmodũ existimari uolebãt, Podoliæ, dum Poloni Prusico bello distinentur, amisisse. Iam uerò Georgius rex Boemus, qui magnã retinendi & ad posteros suos transmittendi regni Boemici spẽ in eo bello collocarat, eo finito impensius sibi liberisqꝫ suis metuere à Cazimiro rege incipiebat, ꝙ eius regni hæreditatẽ ad ipsum filiosqꝫ ipsius per Elizabethã uxorẽ Regis Vngarorũ atqꝫ Boemorũ filiã & sororẽ pertinere intelligebat: seqꝫ exosum esse apud suos, eos præsertim qui in recta religione permanebant, non obscurè animaduertebat: neqꝫ ignarus erat, Cazimirũ ad bellũ sibi inferendũ cùm ab alijs Christianis principib. tum à pont. max. incitari. A quo etiã per id tẽpus ipse iudicio Romę instaurato, hæreseos & perfidię, damnatus, omni regio,

Pax quibus ingrata accidit.

Georgius rex à Cazimiro liberis suis metuit.

Georgius rex damnatur hæreseos, & regno priuatur.

B ducali, & marchionali honore nõ in præsens modò, sed etiã in futurum tẽpus unà cum liberis suis priuabatur: & subditis eius indulgebatur, ut ei parêre necesse nõ haberent. Et egerat quidẽ cum Cazimiro, de suscipiẽdo regno Boemico Rudolfus legatus ꝗ diligentissimè, Torunia discessurus: pollicebaturqꝫ ipsi nõ solũ subsidiũ Pontificis, uerùmetiã Silesiæ & Luzacię deditionẽ, quamprimùm arma cõtra Boemos sumpsisset, aut aliquẽ de filijs suis cum exercitu misisset: uerùm Cazimirus eam cõsultationẽ ad comitia regni reiecit. Ridiculè hic de Cazimiro atqꝫ omni dissidio regũ de regno Boemico fabulat̃ Antonius Sabellicus, scriptor alioq diligẽs, solã, ut arbitror, famã popularẽ & rumores Riui alti secutus. Quẽ res ipsa satis refellit. Nobis id obiter admonuisse sufficiat. Dimisso legato & Magistro, Cazimirus ad quintum Calen. Nouẽbris Torunia profectus, quoniã pestis totã ferè Poloniã peruaserat, apud Cozinicios saltus aliquandiu uenationi uacauit. Interea Ioãnes Srãcus collectis duobus millib. mercenariorũ militũ, ne nihil ageret finitis stipendijs, Pelciniam oppidum in tractu Stolpensi occupauit: nec multo pòst Drahimum arx regia ab eo qui Pelciniciæ præfuerat, intercepta est. Regis deinde iussu ex pacto restitutio utrinque facta.

Cazimirus ad bellum Boemicum incitatur.

Antonij Sabellici error multiplex.

Pelcinicia à Polonis occupata. Drahimum à Pomeranis.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE
ET REBVS GESTIS POLONORVM
LIBER XXVII.

1467.

Sigismūdus filius Cazimiro natus.

INSEQVENTIS anni initio, ipsis adeò Cal. Ianuarijs natus est Regi apud Cozinicæ Sigismundus filius pacata Prusia, bono quodam omine conficiendarum reliquiarum belli Prusici, quod Cruciferi successu temporis renouarunt. Sub finem uerò eiusdem mensis rex in Lituaniam profectus est: duobus'que penè mensibus ibi exactis, in Poloniam reuertens, ad tertiam diem Maij Petricouiæ comitia habuit. Ibi postulatibus legatis Cruciferorum, quorum Magister Ludouicus paucis illis diebus obierat, pax reliquorum procerum, qui Toruniæ non adfuerant, solenni iureiurando confirmata est. Constitutæ etiam res reliquæ Prusiæ, quæ in Regia ditione erat: & mutata nonnihil magistratuum atque honorum ratio, nobilitatis atq; ciuitatum legatis flagitantibus. Nam gubernatione extincta, & palatinatu Elbingensi in Marieburgensem cōmutato, Sciborius Basenus eo honore cohonestatus est: castellanus uerò eiusdē loci, Fabianus Maulius factus: palatinus Gdanensis, siue, ut nunc usus obtinuit, Pomeraniæ Otto Magnicius: castellanus aūt Nicolaus Pilauius, deniq; castellanus Culmensis, Ludouicus Mortangius creati. Palatinus enim eiusdē loci, qui secūdum episcopos primus est in senatu Prusico, Gabriel Basenus uiuebat adhuc. Audita est etiam Nurduuuladi noui Tauricanorū Tartarorū principis, qui Ezigeri patri ante septē mēses extincto successerat, legatio, fœdus & amicitiā paternā cum Cazimiro, eiusq; ditionis hominib. cōfirmans, & auxilia contra quosuis hostes pollicens. Consultatum deinde de exoluendi stipēdijs militū toto Prusico bello meritis, quorū permagnus numerus cum coniugibus & liberis aduenerat. Decisum cum equitib. quidē octonis florenis in singulos annos, cū peditib. uerò quaternis. Quæ summa ad bis centū & septuaginta millia florenorū perueniebat: eaq; intra duos annos & semis exolui promissa. Tunc quidem bini modò aurei numerati in militem: quaterni intra mensem promissi. Neq; quicq; operę precij tunc factum est per totos septēdecim dies, propterea quòd nobilitas pleraq; omnis in Corcinensi & Sredensi conuentibus renuerat tributum agrarium in eam rem petitum. Itaque placuit nouos conuentus coli quidem ad diem Sancti Iacobi, Corcini uerò ad diem sancti Laurentij, quò ex Colensi maiores Poloni aduenirent, institui. Ægrè autem milites in eo acquiescebant, Vuladislao Damoborio castellano Naclensi, homine turbulento & seditioso, in primis animos eorum sollicitante: qui dudum Slochouiam intercipere adortus, & spe sua frustratus, ex agro arci illi subiecto, prædas egerat: milites eius arcis præsidiarios, fide data, euocatos perfidè truci-

Comitia Petricouiæ.

Gubernator Prußiæ sublatus.

Culmensis palatini in Prußia eminentia.

Tartarorū legatio et fœdus cum rege.

Transactio cū militib. de emeritis stipendijs.

Vuladislai Damoborij improbitas et cædes.

A trucidarat: Naclensi territorio pecuniam imperarat: Gnesnensis ecclesiæ bona populatus erat: & adulterinum numum cudere instituerat: nec in futurum tempus quieturus esse uidebatur. Is igitur quamuis clara Topororum familia, patre Inouuladislauiensi palatino ortus, & senator regius esset, tamen sponsores dare iussus de quiescendo, cum non daret, captus & Petro Samotulio castellano Posnaniẽsi & prefecto maioris Polonię traditus: Calisiáq; ductus, eius iussu capitali pœna affectus est. Ita unius supplicio repressa tamẽ sunt utcũq; latrocinia, quę iã increbrescere cœperãt, ita ut Ioãnes Ressouius canonicus Cracouiẽsis & pfectus Corcinẽsis Petricouia domũ reuertẽs, in itinere direpta, quã secũ uehebat, supellecti sua & regia, caperet. Adfuit & Georgij Boemi legatio, cuius princeps erat Ioannes Hicinius Morauus, fœderis apud Glogouiam icti Cazimirum admonens, ne proceribus Boemis & Vuratislauiensibus perduellibus contra Georgium faueret. Conuenerãt enim unum in locum proceres Boemi nobilissimi quique, & cum his Budeouicensis, Pelsnensis, & omnium ferè Marouiæ ciuitatum legati: Georgium'que, si iureiurando promissa de religione non præstaret, pro rege deinceps habituros se non esse constituerant, & in aliquem de filijs Cazimiri, utpote de stirpe regum suorum natis, animis inclinati esse uidebãtur. Itaque anteuertens eos Georgius, quod fit plerunq;, diligentius ut curentur ea quæ ab uno, quàm quę à multis curantur, pactorum conuentorum Cazimirum admonebat. Huic responsum est: B À Cazimiro quidem fœdus seruari, & seruatum esse: à Boemo uerò id uiolatum uideri. Satisfieri ab eo de damnis datis & iniurijs oportere, si deinceps quoq; fœdus integrum esse uellet. Ita spes tamen aliqua ostensa trepidanti. Nec multo pòst, solutis iam comitijs, adfuere & aduersariorum, hoc est orthodoxorum Boemorum legati, quorum Stenco Conopiscius siue Sternbergius Burgrabius Pragensis princeps erat, petentes ut Cazimirus regni Boemici, quod ipsi liberisq; ipsius certa quadam successione deberetur, curam susciperet: neq; id à scelerato, perfido, & hęretico inuasore occupari pateretur. His responsum: Nihil iam tunc de re tanta statui rectè posse, cõuentu dimisso. Cauebat nimirũ Rex, ne nouo bello implicaretur, pertęsus Prusici, ut qui maximè. Nec tamẽ successionis iure se & liberos suos abdicare uolebat: uerùm spectabat, quò fortuna dissidentium Boemorũ inclinatura esset. Erat enim in armis Georgius, & rebellium munitiones in Boemia oppugnabat: & illi Budeouice insigne secundũ Pragam oppidũ, quinq; consulibus, qui cũ Georgio sentiebãt, de medio sublatis, sibi adiunxerãt: & uerò Vuratislauienses, quo Georgiũ distinerẽt, facta è mercenario milite & urbana multitudine manu, oppida & munitiones sibi uicinas, quæ in fide manebant, infestabant, Franchesteinumq; cæperant. Sed uicissim in eo ipso oppido obsessi à Boemis & Saxonibus auxiliaribus, oppido per scalas inter tumultum temerè inter milites coortũ capto, exciderunt. Ac equites quidem fuga euaserunt: pedites uerò ad quatuor millia partim cæsi, partim capti. Miserant autem Georgio Vilelmus

Ioannes Ressouius præfectus Corcinensis captus.

Georgij regis legatio ad Cazimirum.

Boemorũ procerum consilia contra regem Georgium.

Boemorum legatio ad Cazimirum.

Boemici mot⁹.

Vuratislauiensiũ clades apud Franchesteinũ.

Vilelmus Misnẽsiũ ac Turingorũ dux, & Albertus Marchio Brãdebur gensium nõ contemnẽda equitũ auxilia. Hæc igitur tũc circũspiciebat Cazimirus. Peractis aũt comitijs, Petricouia profectus, Nepolomiciã diuertit. Ibi oratores suos responsum pont. max. referentes audiuit. Nihil ab eo tunc impetratum, præter quòd Culmensis ecclesia amotis Cruciferis in pristinum statũ restituta, & Gnesnensi archiepiscopo denuò addicta est: confirmatio uerò pacis Prussicæ, & relaxatio interdicti in Prussos regiarũ partium promulgati, Rudolfo Lauantinensi episcopo mandata. Tametsi Culmensis quoq; ecclesiæ restitutio eidẽ Rudolfo mandata fuisse uidetur. Qui ad quintum Calendas Augusti Vuratislauia Cracouiam adueniens cum Gabriele Veronensi Franciscano, hæreseon inquisitore, & Petro Ercleo decano Aquensi cubiculario Pontificio, recens Roma missis, regem ad suscipiẽdum, & à nefario & hæretico occupatore uindicandum regnum Boemicum exhortabatur: & Pontificis, Imperatoris, Germanorum, & aliorum Christianorum principum opem & subsidia promittebat: diplomataq; Pontificia proferebat, quibus ea demum conditione, postulatis regijs satisfacere iubebatur. Et cõmodũ proceres Boemi qui Georgio aduersabantur, miserãt & ipsi ad Cazimirũ è conuentu Iglauiẽsi Heliã administratorẽ Lutomysliensis episcopę, orantes ut aut ipse regnũ id sine longiore cõperendinatione susciperet, aut aliquã de filijs uel cum mille equitibus regẽ sibi mitteret. Suis uirib. regnũ se ipsi uindicaturos esse. Ad extremũ tergiuersante Cazimiro, postulabat Rudolfus, ne tamen pro fœderato nec pro rege haberet Georgiũ, priuatũ regio honore à Pontifice: sed pateretur piam crucis militiam contra eum in ditionibus suis promulgari. Offendit ea legatio regem & proceres Polonos, qui tunc ipsi aderant in consilio, propterea quòd pax cum Cruciferis in dubium reuocari, prętextus'que renouandi belli ipsis pręberi uidebatur, propter adiectam in diplomatibus conditionem. Itaq; res integra ad consultationem conuentus Corcinensis, qui tunc instabat, reiecta: conuentúsque ipse propter incommoditatem loci, & pestem circumquaque sæuientem Cracouiam translatus: & ad eum maioris Poloniæ proceres propter nouam illam causam euocati, uix ad mediũ Augusti tandem, non omnes tamen conuenere. Quindecim ferè diebus consultatũ est. Ad extremum placuit agi gratias Põtifici, & Boemis proceribus de oblato regno, quod Cazimiro liberisq; eius iure optimo deberetur. Sed acceptare id eum tũc propter infrequentiã senatus, cuius consilijs & auxilijs usurus esset, rectè non posse: differri rem ad alia comitia oportere: curæ aũt Regi fore, ut bellũ ciuile inter Boemos gliscens dirimatur: Georgius in uiam redeat, & in potestate sit Pont. max. Quo minore uerò negocio ea confici possint, operę precium esse, ut aliquantisper à publicando Pontificio decreto, quo Georgius regno priuabaẽ, & militia crucis abstineaẽ. Cũ hoc respõso dimissus Rudolfus, Vuratislauiã reuertit. Petro uerò Ercleo Romã reuertẽti adiũctus Ioãnes Sẽpinius eques Polonus, q de cõfirmatione pacis Prussicæ sine conditione rursus ageret. Cui

Culmensis episcopa in pristinum statum restituta.

Legatio pont. max. ad Cazimirum regem.

Boemorũ procerum legatio.

Comitia Cracouiæ.

Cazimiri responsum.

A Cui mandatũ & illud est, ut peteret, quo Vincentius Culmensis episcopus, Paulo Varmiẽsi per eos dies peste seu ueneno, ut creditũ est, extincto, successor daret: quãuis Nicolaus Tũgenus canonicus eius ecclesię, Vormitha ortus, qui Romæ tunc erat inter scriptores apostolicarũ literarũ, ritè à collegio basilicæ illius electus esset. Sed ne Sempinius quidem quicquam impetrauit. In Boemiã uerò missi legati, Stanislaus Ostrorogus pal atinus Calisiẽsis, Iacobus Dembenius thesaurarius, & præfectus Cracouiensis, & Ioannes Dlugossus canonicus Cracouiensis. In Prusiam autem ad constituendas res, Iacobus Sennenius Vuladislauiensis, Vincẽtius Kelbassa Culmensis episcopi, & Ioãnes Coscelecius palatinus Inouuladislauiensis: qui subortas cum Cruciferis nonnullas controuersias diremerunt: & quamuis ægrè, perfecerunt tamen, ut de promissis Magistro à Rege quindecim millibus florenorũ, duodecim millia ciuitates exoluerent. Rex tribus mensib. exactis Cracouię, in Lituaniam secessit. Iam enim totam ferè Poloniam, Rusiam, & Masouiam pestis popularis peruaserat. Ibi Nicolao Vilnensi episcopo sub finem Septembris defuncto, Ioãnem Lossouiciũ Vilnensis ciuis filium, qui tunc erat Lucensis episcopus, huic uerò Martinũ Cressouiciũ gente Gryphium successorem destinauit: Nicolao uerò Camenecẽsi, qui & ipse ad mediũ Octobris peste extinctus erat, Nicolaum Golambicum gente Gryphiũ: sed cum is paulo pòst in itinere à latronib. interfectus esset, Nicolaũ Prochniciũ gente Cuslium suffecit. Legati regij in Boe-

B miam profecti, multa agendo & suadendo eò rem perduxere, ut Georgius negaret se quicquam aduersus Pontificem & pacta cum antecessore eius & cum concilio Basileẽsi cõuenta admisisse: correcturũ autem, si quid fortè eiusmodi esset. Componendarũ uerò Boemicarum rerum arbitrũ Cazimirũ non recusaret. Cæterùm alterius factionis proceres, conuentu apud Vuratislauiam habito, negarũt, se illum arbitrũ accipere posse incõsulto Põtifice maximo, cuius iussu bellũ suscepissent. Neque uerò habendam esse fidem Georgij uerbis atque promissis: quin susciperet Cazimirus oblatũ & iure sibi debitũ regnũ: aut uerò aliquẽ de filijs, quos tam multos haberet in spẽ pluriũ regnorũ susceptos, regẽ sibi mitteret. Factæ sunt tamen inter eos & Georgium quinque mensiũ inducię. Sequentis anni, qui fuit millesimus quadringentesimus sexagesimus octauus, initio nihil memorabile actũ in Polonia, prętor quòd pestem latè grassantẽ annonę caritas excepit, ex hyberni cœli intemperie, & intempestiuo calore ac siccitate, coorta ingenti multitudine muriũ, qui horrea depasti, cum se in agros effudissent, segetes quoque hybernas uirescentes radicitus arroserunt. Nihilo tamen minus primo uere Cazimirus rex cum uxore Cracouiam è Lituania reuertit. Ibi cõuenit eum Protasius Olomucensis episcopus: & ad uindicandam Boemiam, & socia cum imperatore Friderico, & Mathia rege Vngarorum arma contra Georgiũ coniungenda exhortatus est. Secretò uerò, quinque modò consiliarijs adhibitis, suasit ut rex fœdus cum utroque principe noua affinitate stabiliret, collatis in matrimonium Mathiæ & Maximiliano Fri-

Legatio Cazimiri ad pontificem.
De Varmiensi episcopa controuersia.
Legatio Polon. ad Boemos.
Legati in Prussiam.
Pestis in Polonia.
Georgij regis responsum oratorib. Polonis.
Boemi catholici recusarũt arbitrum Cazimirum.
Induciæ 1462. ann.
Annonæ caritas.
Protasius Olomucensis episcopus ad Cazimirũ uenit.

no Friderici filio duabus filiabus natu maximis: consultius fore, ut per filias certam Vngarici & Boemici regni hæreditatē nomine uxoris suę adiret, quam ad filios peruenturā expectaret, aut uerò armis eam uindicaret. Non recusaturos esse principes illos cum consiliarijs suis, quin si ipsi liberos nullos relinquerēt, ad Cazimiri liberos ex pacto secundum se successio pertineret. Attingebat quidem Georgium propinquitate Protasius, & magna fiducia & libertate subinde eum officij sui admonuerat: sed cū plus apud eum ualeret authoritate, siue adeò terrore minisq; Rochezana, Protasius cum rectè sentientibus Boemis sese cōiunxit. Et cum Cazimirus oblatū ab eis regnū nō acciperet, Mathias uerò Vngarorū rex, quamuis gener & fœderatus Georgij, tamen Pontificis max. hortatu & authoritate adductus, missa ad eos legatione ultrò id expetiuisset, non grauatè susceptus est ab eis. Et fortè is tunc nihil habebat negocij cum Turcis, qui reiecti à Iaice arce, quam recuperare nixi erant, in Asiam ad subiugandū Trapezuntinū imperium, & contra Syros & Ægyptios arma conuerterāt. Quo magis autem Mathias res suas contra Georgium stabiliret, fœdus cum Imperatore Friderico percussit, quo eum sibi successorē assentientib. Vngaris designauit. Cúmque prouidendum sibi esse existimaret, ne Cazimirus impedimento sibi esset, Protasium, non inscio, ut credibile est, Friderico submisit, per quem uel affinitate Cazimirum sibi adiungeret. Aliquanto enim antè uiduus factus erat. Id igitur tunc egit Protasius. Relata re ad consilium regium, responsum est Protasio, Cazimirum ius suum ad regnum Boemicum tam hæreditariū, quàm delatū ab ipsis Boemis, non repudiasse: uerùm reiecisse eam consultationem ad comitia, quæ instarent. Quod si quis interim id regnū usurpare uellet, curæ ipsi fore, ne id impunè ferret. Cum Mathia rege eum fœdus icere, & affinitatem statuere nō posse, nisi ille iniurias & damna data Polonis exolueret. Bis ab eius hominibus infestatam esse Scepusiensem oram: Valachiam item anno superiori ab eo uexatam esse. Cum hoc respōso Protasius, quamuis splendidè donatus à Cazimiro, nō admodū lætus in Vngariā, unde uenerat, redijt. Quod autem de uexatione Valachię memorauimus, ita se res habuit. Tres de principatu siue palatinatu Valachiæ aliquandiu certarāt, Stephanus, Petrus, & Berendeius: ad extremū à Stephano reliqui duo eiecti ad Cazimirū confugerāt. Sed cum is nihil opis ipsis afferret, atq; adeò Stephanum principem esse iuberet, Berendeius in Vngariam profectus, Mathiæ regis opem implorauit. Qui subigendę Valachiæ occasionem non amittendā sibi esse ratus, comparato exercitu quadraginta millium hominum, per mōtes atq; syluas Vngariam ac Transyluaniam claudentes, cum in Valachiam penetrasset, crudeliter eam ferro & igni uastarat. Stephanus uerò quamuis ipse quoq; exercitū collegisset, auxilia'que à Polonis accepisset, tamen aperto marte hostem adoriri non ausus, quòd se imparem esse uiribus eius cerneret, neq; magnopere suis fideret, insidijs eum appetebat, donec Mathias in oppido Bania castrametatus, rei bene gerendę occasionē ei prębuit. Sūmissis enim hominibus

Rochezana Georgio formidabilis.

Mathias rex à Boemis orthodoxis susceptus.

Turcæ à Iacie reiecti in Asia belligerantur.

Mathiæ fœdus cum Friderico imperatore.

Responsum Protasio à Cazimiro datum.

De Valachiæ dominatu contentio.

Mathiæ regis expeditio in Valachiam.

A bus prima noctis uigilia, nihil tale expectantibus Vngaris, oppidū pluribus locis incendit: ipseq; statim cum expedito peditatu affuit, & re inopinata perturbatis, nocturna caligine omnia maiora & formidabiliora faciente, colligendi sese spacium non dedit. Itaq; Vngari ancipiti periculo ferri & incendij constricti, omissa defendendi sui cura, quà quisq; poterat, ex oppido sese eijciebāt. Nec ullus planè ab his quidem fugæ, ab illis uerò cędis modus fiebat, quoad in Transyluaniam peruentum est. Desiderata tunc esse dicuntur Vngarorum ad decem millia. Rex tribus uulneribus acceptis, cum reliquijs dissipati exercitus, relictis impedimentis, per ignotos montium tramites Valacho quodam duce euasit. Vias enim Stephanus succisis arboribus impedierat, & obsederat. Hic tunc belli illius exitus fuit. Miserat autem Valachus Cazimiro regi Vilnam dona de hostiū spolijs, uictoriæ suæ argumenta: & in posterum cōsilium & auxilium ab eo petebat. Neq; enim quiescebat post tam insignem illam cladem Mathias. Verùm quater centenis millibus aureorum è mulcta Transyluaniensium coactis, nouum exercitum comparabat. Sed eum contra Boemos comparari Protasius, neque id falso, asseuerabat. Per eos autem dies, quibus is fuit Cracouiæ, regina Elizabetha sextum filium nono partu edidit. Cui Friderici nomen, Protasij rogatu inditum est. Posteaquàm autem discessit Protasius, postridie aduenit Albertus Costca Postupicius orator à Georgio Boemo, gratias agens Cazimiro de fide & constantia in seruan-

B do fœdere, ac de studio & opera nauata in reconciliandis Boemorum animis: pergeret porrò inchoatum opus perficere, quoad durarent induciæ. Georgium eius arbitrio cuncta permittere. Orabat etiam de reconciliando ipsi Pontifice maximo, à quo non modò Boemi, & Mathias rex Vngarorum, sed et alij Christiani principes aduersus eum cōcitabantur. *Purgaturum eum esse ea de quibus insimularetur, & Cazimiri arbitratu satisfacturum*: cuius etiam filium aliquem de sententia Boemorum procerum successorem sibi præteritis filijs suis destinaret, non hæreditario iure, quod nullum esset regni apud liberam gentem, sed singulari quadam omniū Boemorum in Cazimirum propensione, & linguæ cum Polonis communione. Eaq; de re constituenda & conficienda mitteret Cazimirus legatos ad proxima Boemorum comitia. Atque hæc non sincerè, neque ex animo fiebant & mandabantur à Georgio: sed summa necessitate exprimebantur, quo Cazimirū à suscipiendo ab aduersarijs suis oblato regno, & à societate Mathię regis retardaret. Iam enim duxerat Mathias exercitum in Morauiam, & ciuitatibus eius orę plerisq; omnibus ultrò sese ipsi dedentibus, in Boemiam infesta signa inferebat. Nec minus comiter Georgij legationi responsum est postridie: *Cazimirum libenter omnia Georgij causa facere, deincepsq; facturum esse, modò ille uerè & bona fide ageret.* Rectè autem & ex officio suo facturos, & suis rebus consulturos esse Georgium & Boemos, si nō nisi de filijs Cazimiri regem sibi sumant. Cum hoc responso dimissus legatus Georgij. Nec mora, legati ijdem qui su-

Stephani Valachi uictoria de Mathia rege Vngarorum.

Mathias rex uulneratus fugit.

Transyluanienses multati à Mathia.

Fridericus filius Cazimiro natus.

Georgij regis legatio ad Cazimirum.

Morauia in potestatē Mathiæ regis uenit.

Legatio Polonorum ad Boemos.
Ioannes Dlugossus regiorũ liberorum præceptor.

perioři anno fuerant, ad componendas res Boemicas iterum proficisci A iussi sunt, Dlugosso excepto: cui quòd rex liberorum suorum curam & iustitutionem mandarat, Nicolaus Scopus Osuencimensis castellanus suffectus est. Verùm ij feruente maximè contra Georgium bello, quod in Austria quidem à Friderico Imperatore depellebatur, in Boemiam uerò à Mathia Vngaro maximis uiribus inferebatur, tentata, sed refutata à legatis pontificijs (Nam ad Rudolfum paulo antè Vuratislauiensem episcopum factum, Laurentius Ferrariensis episcopus accesserat) pacificatione, casso labore fatigati reuerterunt. Ad Stephanum uerò in Valachiam missi Dobeslaus Bissouius castellanus Belsensis, & Stanislaus Tencinius Ioannis castellani Cracouiensis filius, ut eum pollicitatione auxilij regij confirmarent, & locum tempusq; cum eo constituerent, ubi is præsens solenne fidelitatis iusiurandũ regi daret. Conuenit: Renouatum est fœdus cum promissione mutuorum auxiliorum, adiectis his conditionibus: Ne Valachus insciente & inuito Rege cuiquam bellum faceret: Rex uerò ne receptaret hostes eius, qui ad Palatinatum adspirarent. Ipse Rex dimissis legatis sub finem Iunij Cracouia profectus, Prussis, ut ad se accederet, orantibus, Visliciam diuertit: conuentum minorum Polonorum egit: subsidium ad exoluenda Prussica stipendia postulauit. Quod non abnuebat quidem nobilitas, uerùm sine maioribus Polonis sciscendum sibi esse non putauit. Quare placuit binos è satrapijs siue palatinatibus legatos ad comitia Petricouiensia mitti, qui decernendi in commune cum cæteris B Regi moderati tributi potestatem haberent. Atque hoc tunc primùm fieri cœptum. sic inoleuit posterioribus temporibus, ut sine ijs legatis seu nuncijs terrarum (sic enim uocantur) nulla comitia legitima haberentur, neque tributum decerni, ac ne lex quidem ulla ferri posse uideatur: auctus'que est, & subinde etiamnum augetur eorum numerus. Potestas uerò eorum adinstar Tribunitiæ apud Romanos, uel Ephororum apud Lacedæmonios esse cœpit. Nam tãtum ij nostra tempestate arrogare sibi cœperunt, ut nullam rem maiorem iniussu suo decerni à Rege & senatu, aut fieri uellent, & in senatum, atq; adeò in Regem ipsum censuram grandi supercilio sibi sumerẽt. Ad extremum crescente indies ambitione de religionis quoq; Christianæ dogmatibus, ritib. ac ceremonijs disceptare, & nõ accipere, sed ferre leges aggressi, Sigismundi Augusti regis, quo regnante hęc scribebamus, diuina & supra ætatem sese exerente sapientia & authoritate repressi tamen sunt aliquantisper. Aluerunt autem hanc eorum licentiam, eo'q; magnitudinis sensim prouexerunt partim reges superiores multa ipsis indulgendo, siue inopiæ fisci sui releuandæ gratia, siue quieti & ocio suo consulentes: partim potentiores & factiosi nonnulli proceres, certatim eos prehensare, & epulis largitione'q; sibi adiungere, & quo'cunque libuisset incitare, & quasi tibias (quod quidam ex ijs ipsi dicere soliti sunt) inflare adorti: id'que siue ut gratificarentur, siue ut ægrè facerent regibus, siue ut potentiam suam stabilirent, æmulos'q; suos deprimerent, aut

Rudolfus Vuratislauiensis episcopus.
Legatio ad Stephanum palatinum Valach.
Fœdus Polon. cum Stephano Valacho.
Terrestres nuncii
Legati siue nũcij terrsteres ad comitia mitti cœpti.
Nunciorũ potestas.
Sigismũdus Augustus rex nũciorum potestatẽ repreßit.
Nunciorum infinitæ potestatis causæ & periculum.

A aut ulcisceretur, seu deniq; ut per eos subornatus, quo iure, qua iniuria quiduis perficeret, quod apertè per se ipsi uel aggredi non auderet, uel efficere non possent. Est quidem salutare admodum in republica, esse custodes libertatis communis: cęterùm prouidendum est etiam atque etiam, ne quod ad salutem comparatum est, abusu uertatur in perniciem: metuendum'que est, ne infinita illa potestas, & in licentiam erumpens libertas, non tam publicã fortassis utilitatem spectans, quàm priuatæ alicuius unius, uel paucorum libidini & cupiditatib. uel denique auræ populari seruiens, & regere magis, quàm regi satagens, prostrata & euersa regia maiestate, & authoritate senatoria, summam reipublicæ confusionem, & barbaram quandam exitialémque ἀναρχίαν, ut Græci uocant, Polonis pariat: aut certè graui & acerba tyrãnide finiatur. Quorũ utrumuis, eo quidem propius impendêre uidetur, quo iuniores & imperitiores rerum, eoq; audaciores ad id munus obeũdũ legi, siue adeò ipsi sese ultrò ingerere cœperunt, cedentib. impudentiæ & importunitati eorum natu maioribus, ut quisq; grauitate, usu rerum & sapientia maximè pollet. Quod utinam non in consultando quoq; usu ueniret, ut non id plerunq; obtineat, quod grauissimis, at plurimis duntaxat, sed quod loquacissimis, clamosissimis, & minacissimis placuit. Quod quidem magnos & sapientes in hac republica uiros non sine magno animi dolore queri nonnunquam audiuimus. Sic Romana respublica amplissima quondam & florentissima Tribunitijs furoribus exagitata, primùm in licentiam multitudinis intolerabilem effusa: deinde seditionibus, ciuilibus'q; bellis quassata, cum in paucorum dominatum, ac mox sub unius tyrannidem recidisset, nobilitate excisa, senatus authoritate sublata, oppressa omnium libertate, omni calamitate foris domi'que afflicta, ad extremũ barbarorum inundatione à fundamentis euersa, corruit. Sed nos à diuerticulo ad institutum cursum reuertamur.

Reipub. custodes libertatis cõmunis ęsse debere.

Romana respub. tribunitijs furoribus euersa.

B Conuentu Vislicienfi dimisso, Rex Colum profectus, maiorum quoque Polonorũ conuentũ egit. Verùm nihilo magis ibi profecit. Reiecta res ad alium conuentum, eodem loco ad uicesimam diem Septembris instituendum. Itaq; Rex cœptum iter per Pomeraniã peragens, ad tertium Idus Augusti Gdanum ingressus, magno populi ob uiam sese effundentis studio & lætitia exceptus est, & lautè atq; honorificè habitus, quoad ibi mansit per totos ferè triginta dies. Et purgarant iam ipsi Gdanenses literis atq; nuncijs crimen, cuius apud eum ab Henrico Plauenio Vilnam profecto insimulati erant, quasi ad Burgundionum ducem deficere statuissent. Instituto autem ea in urbe, ac deinde Marieburgi conuentu Prussorum, ciuitatibus egestatem causificantibus, uix eò rem perduxit, ut in octo annos tributum, quod Cisam uocant, sciseeretur. Ac de eo quidem, quod in primarijs tribus ciuitatibus colligeretur, primis quatuor annis quarta pars illis ipsis ciuitatibus in publicos usus, reliquæ uerò tres Regi in stipendia militum cederent. Deinceps uerò ciuitates illæ tres, quicquid apud quamque redactum esset, sibi haberent: aliunde autem quicquid pro-

Gdanensiũ studiũ & liberalitas erga regẽ.

Gdanenses insimulati cogitatæ defectionis.

Prußi tributũ in octo annos sciuerunt.

Regis et Gdanensiũ mutuæ donationes.

ueniret, Regi annumeraretur. Sed Gdanẽses præterea quinq; millia florenorum de regio prouentu detrahere permisſi, quæ tunc Regi mutua dederant: triginta quoq; millia eis remiſſa ſunt, quæ anniuerſarijs penſionibus per quindecim illos annos nõ ſoluerãt. Ipſi contrà Gdanẽſe, Derſauienſe, & Puſcenſe, & territoria, quę oppignerata tenebant, regi cõdonarunt. Miſit aũt inde Rex legatos ad intercipiendũ bellum inter Fridericũ marchionem Brandẽburgenſem & Pomeranorũ ducẽ Henricũ paulo antè exortũ. Henricus enim cũ ei Fridericus auxilijs Miſnenſis, Mechelburgenſis, & Brunſuicenſis ducũ, & archiepiſcopi Magdeburgenſis adiutus grauis eſſet, oratores primùm, deinde uxorẽ ad regẽ miſerat, opem eius implorans, & ſubiectionẽ ſuã cum ſuis omnib. ipſi deferẽs, ſi fœdus eũ nõ moueret. Fortè dimiſerat exercitũ Marchio, cũ ad eũ legati regis uenere. Itaq; facilè inducias inter diſsidentes confecerunt, illiq; Cazimirũ regem arbitrum controuerſiæ ſuæ ſumpſerunt. Marieburgũ deinde ſe rex contulit, Henricũ Plaueniũ Magiſtri uices gerentem cum Marſalco & aliquot cõmendatoribus Cruciferorũ ad ſe uenientes benignè accepit: quæ poſtulabant pleraq; omnia cõceſsit. Nideburgũ oppidũ, quod ad eam diem retinuerat, ex pacto reddidit: anniuerſarios conuentus cum Cruciferis Elbingæ agendos, quib. duodeni utrinq; delecti uiri controuerſias ultrò citroq; ſuborientes diſceptarent, ac deciderent, conſtituit: de non acceptando regno Boemorũ, ſi abſq; bello id adipiſci non poſſet, conſilium ab eis accepit: deniq; ad maturandũ noui Magiſtri electionem eos hortatus, quinq; millibus florenorũ donatos dimiſit. Deinde magiſtratus in comitijs regni dudũ creatos ſtabiliuit, aliosq; inſuper adiecit tres regundorũ finium præſides, quos Succamerarios uocant, qui & ipſi locũ & ſententiæ dictionẽ in ſenatu habent. Iudicia quoq; nobilitatis cõſtituit, creatis iudicibus in ſingulis territorijs. Itaq; cõſtitutis rebus Pruſsicis Marieburgo diſcedens, per Culmenſem oram ac Toruniam, Petricouiã cõtendit, quò ad nonam diem Octobris comitia edixerat. Per eos autem dies, quibus Gdani & Marieburgi cõmoratus eſt, cometes inter oriẽtem ſolem & Septentrionem quindecim diebus apparuit. Quo extincto, ſtatim alter illuſtrior etiam totidem diebus ad occaſum uiſus eſt, inſignium malorum mortalibus impendentiũ prodigia. Et ſanè permultũ ſanguinis humani hoc anno profuſum eſt in inferiore Germania, cum Carolus dux Burgundionũ Leodienſes, qui dominũ ſuum epiſcopũ, Caroli ſororis filium cæperant, & in uincula coniecerant, expugnaſſet: amiſsiſq; in oppugnatione quadraginta millib. hominũ, urbem eam penitus excidiſſet, & ſolo æquaſſet. Plurimis autem in locis maximæ inundationes aquarum permagnam annonę caritatem effecerunt. Comitijs inſtitutis Petricouiæ, primum omniũ de Vuladislao Damoborio ab uxore & propinquis eius, qui cõplures erant in ſenatu regio, actũ. Querebantur eum per iniuriã indicta cauſa cæſum eſſe, eiusq; facti inuidia omnis, rege aſſeuerãte iniuſſu ſuo cęſum in Petrũ Samotuliũ abſentẽ cõferebatur, Data enim opera ob eam ipſam cauſam is nõ uenerat. Itaq; citari

Legatio Cazimiri ad Marchionem Brandeburgenſem.

Cruciferi primarij ad regẽ ueniunt.

Nideburgum Cruciferis redditum.

Succamerarij in Pruſsia pars ſenatus.

Iudices nobilitatis in Pruſsia.

Cometæ duo.

Leodium euerſum.

Caritas annonæ.

Comitia Petricouiæ.

A citari ad futura comitia iussus est. Ita tūc turba cōquieuit. Introductus deinde in senatum Baltasar canonicus Vuratislauiensis à Rudolfo episcopo & legato pontificio, missus oratū, ut Rex interdictū contra Georgium Boemum, & crucis militiā promulgari in ditionibus suis pateretur. Hunc subsecutus est Georgij legatus, iustam illius contra rebelles causam defensans, & q; summisse is Pont. max. sese exhiberet, quam'q; libenter desiderio cōsilio'q; Cazimiri in faciēdis inducijs obsecundasset, cōmemorans. Ex eo' que longè deteriore loco res illius esse cœpisse. Orare, ne Cazimirus amicū, eiusdem'q; cum suis Polonis linguę regnum, diripi & euerti sineret: sed magis ferret opem, pontificem'q; Georgio reconciliaret. Vtriq; responsum: Regem oratores ad Pontificē de reb. illis missurū esse, eis'q; mandaturū: ut ad Rudolfum Vuratislauiam, ac deinde in Boemiam diuerterent, & utriq; sententiam eius renunciarēt. Instauratū est etiam ibi iudicium inter Regem & Conradū ducem Masouiorum natu maximū, & amitam eius Catharinam, quæ cum Michalus cone nupta fuerat, apud recuperatores, siue iudices, à Regę editos, Prussici belli intuitu eousq; dilatū: adiudicata'q; sunt Regi Sochassouiense, Viskicense, Viznense, Plonense, Plocense, & Zauucrense territoria. Tractatū item de subsidio publicè in Prussica stipendia conferēdo. Sed nuncijs nobilitatis negantibus mandata ea de re se habere, nouos rursus cōuentus Coli & Corcini mense Decembri institui placuit. Ibi demùm ægrè perfectum est, ut Iugerale tributū duodenùm grossorum B scisceretur: cuius dimidiū agricola, tantundē dominus eius solueret. Laborabatur enim passim magna inopia & caritate annonę propter anni intemperiem. Perpauci tamen fuere de nobilitate, qui oneris illius partem cum suis hominibus sustinerent. Insequenti anno Cazimirus rex sub finem Ianuarij Cracouia discedens, in Russiam contendit, mensém que unum & semis Leopoli exegit, Stephanū Valachiæ palatinū expectans, ut ab eo fidelitatis iuramentum ex cōstituto acciperet. Verùm ille cùm alia multa, tum Turcicæ & Vngaricæ incursionis metū causificatus, re uera aūt falsò nonnullorum regiorum consiliariorū indicio, ne à rege caperetur, deterritus, tunc non uenit: iusiurandum tamen Ioanni Muziloni palatino Podoliæ, & Spitconi Iaroslauio succamerario Præmisliensi, legatis regijs ad se missis dedit: recepit'q; postea se Camecíam, uel Colomeiam, uel Sniatinum ad regem uenturū esse, modò ut duobus mensibus, antè de tempore certior fieret. Adfuit aūt Menglígeris noui Tartarorum principis, qui Nurdulabo seu Nurduuulado maiori natu fratri à suis eiecto successerat, legatio, fœdus & amicitiā & auxilia cōtra quosuis hostes regi deferens. His de more cum donis & gratulatione dimissis, constitutis'q; pro tēpore rebus Russicis, Rex ad finē Aprilis Cracouiam redijt: stipendiorum Prussicorū partem ex pacto dissoluit: legationē procerū Boemorū, Morauorū, ac Silesiorū cum Ecclesia catholica contra Georgiū sentientiū, cuius princeps erat Ioannes Zaiecius, audiuit. Erat iam grauis Georgio Mathias rex Vngarorum, in Morauia habēs exercitum. Cui Bauarorum dux Otto ualida cruce

Legatio Rudolfi legati pontificij ad regem.

Georgij regis legatio ad Cazimirum.

Masouia regi adiudicata.

Tributū iugerale partim agrestibus, partim dominis impositum.

Annonæ caritas.

Stephanus palatinus Moldauiæ iurat in uerba regis Poloni.

Tartarorum principis legatio.

Boemorum orthodoxorū legatio ad Cazimirum regem.

Cruce signati cōtra Boemos.

signatorum militum auxilia adduxerat è Germania. Itaq; postulante A Georgio, de pace inter eos agi cœperat, sine arbitris apud uillam Orsiciam prope Olomuciā cōgressos: & fortasis ea conuenisset, nec quicq; intercedentibus oratoribus Polonis, quos Romam & in Boemiā missos esse suprà memorauimus, nisi legati pontificij & proceres Vngari atq; Boemi pio zelo incitati, Mathiam auertissent. Induciæ modò ad finem anni illius inter reges factę. Nec mora, Mathias Boemorū regem se renunciari Olomuciæ passus est: profectusq; in Silesiam ac Luzaciā, fidelitatis iusiurandum à ducibus & ciuitatibus partim ultrò oblatum, partim terrore expressum, accepit. Hoc igitur factum suū Boemi proceres Cazimiro tunc excusabant, cūctatione eius & necesitate adactos id se fecisse: simulq; rogabant, ut Rex rectè de religione sentiens, sibi potius faueret idem sentiētibus, quàm Georgio hæretico. Vtiliorē ipsi Polonisq; amicum fore Mathiam, quàm illum perfidum. Ad hanc legationem nihil tunc aliud responsum est, quàm Cazimirū relata re per primam occasionem ad amplissimum consilium, cuius copiam tunc nō haberet, Boemis responsurum esse. Neq; enim placebat regi in utramuis partem tunc sententiā suam aperire. Non dissimulauit is tamen lętitiam, cum ei renunciatū esset filium suum natu maximum ingenti fauore & acclamatione Boemorū, qui cum Georgio sentiebant, successorē Georgio destinatū esse, oratoribus suis Stanislao Brezio, & Gregorio Lubrātio, quos ad eum de conditionibus induciarū cum Mathia factarum sciscitatum miserat, ipsoq; Georgio cum tribus filijs præsentibus, B nec reclamantibus. Quod ne Zaiecio quidem prrincipi legationis Boemicæ auditu iniucundū accidit. Fauebat enim Cazimiri liberis, suadebatq; ei, ut si ipsi Praga & Carolosteinū mox à Georgio traderetur, acceptaret oblatā conditionē. Fieri enim posse, ut cum Mathia æquis conditionib. transigeret. Dimissa legatione Boemica, Rex in Lituaniā cum uxore iter habuit, Radomiæq; de ratione depellendi belli, si quod fortè sibi à rege Vngarorū inferretur, cū consiliarijs, qui frequentes eò conuenerant, cōsultauit. Ibi eum consecuta est legatio Georgij & Boemorū, qui in partib. eius erāt. Recēsebat aūt ea, quicquid per illud tempus cum Mathia rege actū esset: & ad Cazimiri legationes responsa referebat. Deinde Vuladislao regio filio natu maximo, regnū secundum Georgium deferebat, his conditionibus: ut id Georgius quoad uiueret, retineret: Cazimirus eum in gratiam Pontificis maximi reponeret, & contra quosuis hostes tueretur: uxori eius bona dotalia, filijs principatus, proceribus magistratus et honores attributi ut salui essent: Ludimilam Georgij filiam Vuladislaus uxorem duceret. Quibus de rebus cum ad consilium relatum esset, uariabant sententiæ Senatorum. Plures tamen erant, qui regnum armis & sanguine parandum, societatémq; & affinitatem hominis hæretici non probarent. Cuius sententię principes erant episcopi: quibus etiā sacrorū interdicto uti placuit propter legatos hęreticos p̄sentes: uerùm de hac sentētia cōtentione aliorū facilè se deduci pasi sunt. In quo cōstantius fuit collegiū basilicæ Cracouiensis

Mathiæ et Georgij regū cōgreßus.

Induciæ.

Mathias Boemiæ rex renunciatus.

Vuladislaus Cazimiri filius rex Boemorū designatus.

Ioannes Zaiecius fauet Cazimiri liberis.

Legatio Georgij et Boemorū ad Cazimirum.

Cōditiones cū regno oblatæ à Boemis Vuladislao.

Interdictum sacris ob hæreticos.

A couienſis, cum ijdem oratores redeuntes Cracouiam diuertiſſent. Tota enim urbe à ſacris ceſſatum eſt, quoad Boemi diſceſſerũt. Viſum eſt diende ſenatui cum rege, denuò legatos mittere in Boemiam de conditionibus ſuſcipiendi regni. Ioannes Tarnouius Voinicienſis, & Stanislaus Vantropca Sandecenſis caſtellani ire iuſsi. Ad controuerſias uerò cum Vngaris diſceptandas & componendas deſignati, Ioannes epiſcopus Cracouienſis, Ioãnes Tencinius caſtellanus Cracouienſis, Derslaus Rithuianius Sendomiriẽſis, Stanislaus Oſtrorogus Caliſsienſis palatini, & Ioannes Dlugoſſus canonicus Cracouienſis, bis caſſo labore defatigati ſunt, non ueniẽtibus Vngaris. In Pruſsiam uerò Iacobus Siennenius Vuladiſlauiẽſis, & Vincentius Kelbaſſa Culmenſis epiſcopi, & Petrus Duninus Succamerarius Sendomirienſis delegati ad res conſtituendas, & componendas controuerſias, ne qua Cruciferis noui belli anſa relinqueretur. Dicebantur enim à Friderico Imperatore & Mathia rege clàm ad res nouandas incitari. Contendit ſanè Fridericus ſiue in gratiam Mathiæ, ſiue aliqua alia de cauſa, tum per literas atq; oratores, tum per ſe ipſe Romam profectus, ne Pontifex max. pacẽ inter Polonos & Cruciferos Toruniæ compoſitã approbaret. Mathias uerò ſatagebat Cazimirum quauis ratione à Boemicis rebus auertere, cũ ipſe minus ſecundo rerũ ſucceſſu contra Georgiũ tunc uteret̃, poſt captum per proditionem Victorinum eius filium. Erat enim ab Henrico capti fratre inſigni clade in Morauia profligatus: & plerorumque B Boemorum animos à ſe abalienarat: nonnulli etiã ex iјs qui cum eo ſentiebant, extincti erant. Et uerò Stephani Valachorum palatini geminata excurſione in Tranſyluaniam non modò ignominiam & calamitatem, ſed cladem quoque duplicem acceperat. Cazimirus ita conſtitutis rebus Polonicis Radomię, per Volyniam & Luſcum in Lituaniam cœptum iter peregit, & apud Grodnum cum Lituanis conuentum egit. Per quos dies Tartari Zauolgẽſes, hoc eſt, qui ultra Volgam ſiue Rha fluuium habitant, Maniaco duce cum Boryſthenem tranſmiſiſſent, tribus agminibus factis in Lituaniam, Podoliam, & Valachiam ſeſe infuderunt. Ac in Lituania quidẽ ſiue Podolia Lituanicæ ditionis, & Volynia omnem oram circum Cremeneciam, Zithomiriam, Cuſminios, Zu douiam, & Vuladimiriã impunè depopulati, ad decẽ millia hominum abegerunt, Lituanis propter paucitatem reſiſtere non auſis. Pręmonuerat quidẽ regem de aduentu eorum Mengligeres dux Tauricanus amicus & fœderatus: uerùm pauci tamen Lituani quãuis iubente rege, accurrerant. In Podolia Polonicæ ditionis nihil ferè incommodi acceptum retrocedẽtibus Tartaris, cum ad Treboulliam iuſtus Polonorum & Ruſſorũ exercitus, Raphaele Iaroslauio Leopolienſi, & Paulo Iaſienio Belſenſi & Chelmẽſi præfectis ducibus pręſtò eſſet. In Valachia uerò ter, opportunitate locorum utentibus Valachis cum Stephano palatino, profligati Tartari retroceſſerũt, filio ducis amiſſo. Quẽ captum, cum à patre minaci legatione repeteretur, Stephanus pręſentib. centũ legatis diſſecari, & mox ipſos quoq; legatos palis ſuffigi iuſsit, uno

Legati in Boemiam.

Legati ad conuentum cum Vngaris.

Frid. Imp. & Mathiæ regis conſilia contra Cazim. & Polonos.

Mathiæ regis aduerſæ res.

Stephani Valachi excurſiones proſperæ in Tranſyluaniam.

Tartari Zauolgenſes Lituaniam, Podoliã, & Valachiam populantur.

Tartari ter à Stephano in Valachia profligati.

Stephani crudelitas in legatos.

excepto, quem truncato naso & auribus, nuncium rei gestæ ad Maniacum remisit. Ad comitia deinde Petricouiensia ad initium mensis Octobris edicta rex profectus, iuri dicundo & legationib. exterorũ principũ audiendis ac dimittendis uacauit. Auditi primùm Iacobus Dembienius & Paulus Glouinius, commodùm à Pontifice maximo reuersi, expectationi hominum, literis suis ex itinere scriptis, quasi omnia rectè cõfecissent, de se concitatæ non respõderunt. Nam neq; pacẽ Prussicam Pontifex cõfirmauit, neq; Vincentium Kelbassam Varmiensem episcopum esse iussit. Quin etiã questus est Cazimiro, quòd hæreticis fauere uideretur, eo quòd neq; interdictum, neq; crucis militiã contra eos in ditionibus suis promulgari pateretur. De regno uerò Boemico cum Mathiæ regis legati sese opposuissent, legatum Põtifex missurum se esse dixit, qui causam utriusq; diligenter cognosceret. Introducti deinde Boemi oratores Georgianæ factionis, superius expositas cõditiones iterum occinentes. Quibus responsum est: Regem nihil nisi de sententia Pontificis max. de regno Boemico statuere uelle, cuius legatũ indies operiret. Post hos auditi quinq; legati Friderici marchionis Brandeburgẽsis, quorum princeps erat Fridericus episcopus Lubussensis: & Henrici Stolpensium ducis unus, uerùm catus & uafer. Contendebant illi, Stolpensiũ duces marchionibus Brandeburgensib. esse obnoxios, & ut uulgò loquunt, uasallos seu feudatarios: proferebãtq; imperatoria diplomata, quibus id confirmabat. Ex aduerso negabát hic, cuiq; esse aut fuisse obnoxios, exceptis Polonorũ regib. Poloniæ nãq; fuisse partem uniuersam Pomeraniã. Eius aũt controuersiæ principes illi Cazimirum regẽ arbitrum sumpserant. Verùm is audita causa, in aliud tempus arbitriũ distulit, difficultatem & perplexitatem causatus. Doctoribus uerò academiæ Cracouiensis mandauit, ut eam diligenter examinarent, iudicium'q; suum explicarent. Videtur autẽ magis offensionem utriusq; uitasse, eo'q; Sciborium Chelmium iudicẽ tractus Posnaniẽsis ad eos allegauit, qui uel amicè dissidium illud cõponeret, uel inducijs bellum inter eos gliscens interciperet. Voluit etiam tunc marchio Cazimiri filiam filio suo ex altera uxore nato per eosdẽ oratores uxorem accipere. Nec is abnuit, sed negociũ id in aliud tempus reiecit. Sub finem uerò comitiorũ, quæ in quadragesimũ diem extracta erant, aduenit Henricus Plauenius Magister Cruciferorũ Prussicorũ recens creatus, cum duobus Cõmẽdatoribus, & iusiurandũ fidelitatis regi solenni ceremonia dedit, proximus'q; regi ad læuã assedit: honoratus'q; à rege peramplis muneribus, cum in Prussiam redijsset, paucis diebus apoplexi extinctus est. Postremò designati in senatu legati ad externos principes. Ad Fridericum quidem Imperatorẽ, Stanislaus Vislicius: in Boemiam, Stanislaus Vantropca Sandecensis, & Nicolaus Scopus Osuiencimẽsis castellani: in Vngariam ad proceres Ioãnes Vantropca canonicus Cracouiensis: in Valachiam Ioannes Rithuianius marsalcus regni: ad Tartarorum uerò principem Zborouius. Peractis comitijs initio Decembris rex cum regina in Lituaniam profectus est.

Comitia Petricouiæ.

Pontifex non satis propitius Cazimiro.

Legatio Boemorum.

Marchionis Brandeburg. cum duce Pomeran. controuersia.

Pomeraniæ duces Polonis obnoxij.

Cazimirus arbiter controuersiæ.

Comitia 40 dierum.

Cruciferorum Magister H. Plauenius iurat in uerba regis Poloniæ.

Legationes Polon. ad externos principes.

A Per id tempus, cõcretis glacie fluminibus & paludibus, Turcæ Vngarorum & Slauorum fines usq; ad Ciliã atrociter depopulati sunt, neq; Vngaro rege, neq; Imperatore sua defendentibus. Primis aũt diebus anni sequentis, nẽpe 1470, Cazimirus eadẽ illa hyemis cõmoditate usus, Polscum, Vitepscum & Smolenscum, quæ loca totos sexdecim annos non uiserat, plerisq; Lituanis proceribus comitantibus adijt: cõstitutisq; rebus Lituanicis, primo uere in Poloniam reuertit: & Corcini Alexandrũ Foroliuiensem episcopum legatum pontificium ad se uenientem audiuit. Excusabat aũt is Põtificem, quòd Boemiam Cazimiro attribuere non posset, propter Mathiam Vngarorum, cuius insignia extarent merita in sedem apostolicam, & rempublicã Christianã, arcendis Turcis, & oppugandis hæreticis. Ei ius quæsitum auferri nõ oportere: sed iungeret cum eo Cazimirus affinitatẽ filiæ matrimonio, pariterq; contra Georgium hęreticũ & hostẽ ecclesiæ arma sumeret. Addebat etiã, habere se in mandatis, ut ad Mathiam quoq; adiret, si quid commodare Cazimiri rationibus posse uideretur. Venit eòdem legatus Imperatoris Friderici, Raphael Lescinius, eques Polonus, uerùm cõplures annos in ministerio Imperatoris uersatus, eiq; inter paucos charus. Homo nauus & magni animi, qui parui fecerat difficultatem itineris, pericula, & insidias à Mathia rege cõparatas: quarũ ergò Theutoni legationem illam defugerant. Is igitur commemorata Friderici in Mathiam singulari, & penè paterna beneuolentia, compluribusq; offi

B cijs & beneficijs, inter quæ & illud erat, quòd eius opera & cõmendatione, cũ nonnulla Cazimiri suggillatione cõiuncta, Pontifex Mathiæ regnum Boemorum detulisset, de ingratitudine & superbia eius questus est, q; is, dũ Fridericus abest, Italiã obiẽs, Baumkircherũ, & quosdam alios Austrios ad rebellionem & infestãdam Austriam cõcitasset, eosq; in fidem ac defensionem suam suscepisset. Proinde nihil commune deinceps Imperatorem cum eo habere uelle: monere aũt Cazimirũ, ut & ipse ab eo sibi caueret, utpote uafro homine, fraudulento, & cupido. Porrò qua de re Cazimirus Stanislaum Vislicium oratorẽ ad Fridericum misisset, hoc est, de fœdere & amicitia, ipsum quoq; Fridericũ idem cupere: quin etiam ad affinitatem cum eo iungendam propendere. Mitteret igitur Cazimirus his de rebus ad ipsum oratores cum luculẽto mandato. Iucũda fuit ea legatio regi. Nec mora, Derslaus Rithuianius Sendomiriẽsis, & Stanislaus Ostrorogus Calisiensis palatini ad Fridericum proficisci iussi, ut accipienda Vuladislao regis filio Kunegundi filia Friderici uxore, dandaq; uicissim ipsi, aut certè filio ipsius Maximiliano una de regijs filiabus, affinitatem ultrò citroq; & fœdus cõtra Mathiã iungerẽt: quo fœdere disertè cautum esset, ut Fridericus adiuuaret Cazimiri liberos in consequẽdis Vngarorũ & Boemorum regnis. Verùm ij fœdus modò reportarũt. Quod tamen rex cum senatu non probauit, propterea q; in eo Fridericus se regem Vngariæ scripserat. Quæ res regiorũ liberorum iuri derogatura esse uidebat. Conuenerat autem, ne uterque ad alterius regna ac dominatus aspiraret.

Turcæ Vngariam & Slauoniam populantur.

1470. ann.

Legatio Pontificis ad Cazimirum regem.

Friderici Imperatoris legatio ad Cazimirũ. Raphael Lescinius.

Friderici Imperatoris cũ Mathia dissidium.

Mathiæ regis ingenium.

Legatio Cazimiri ad Fridericum Imperatorem.

Fœdus Friderici Imperatoris cum Cazimiro Polon. rege.

Reporta-

Reportarunt etiam promiſsionem Imperatoris, de exoluenda tertia A parte dotis, quæ Elizabethę Cazimiri uxori ex Auſtria debebatur. Ad Geogium item miſsi, Iacobus Dembienius cancellarius regni, & Stanislaus Sidlouecius caſtellanus Zarnouienſis, poſtulaturi, ut is Vuladiſlao Cazimiri filio uiuens regnum traderet. Iuſsi etiam ijdem cū proceribus Boemis, Mathię partes ſequentibus, agere de reconciliatione, cū Georgij partes meliore loco iam tunc eſſent. Habebat enim is non contemnēdum exercitum, & Gradiſcum diuturna obſidione liberauerat, in Tirnauienſem agrum Vngariæ uiciſsim excurrerat: Mathiam cum equitatu Boemiam circum Kuthnenſia metalla uexantem, raptim ſeſe non ſine ignominia & incommodo recipere compulerat: & uerò Sileſiam præſidijs uacuam, quippe quæ diuturno bello iam exhauſta eſſet, longè lateq; infeſtabat, ita ut Sileſiorum duces atq; ciuitates uaſtationem agrorū ſuorum magno redimere cogerentur: & Mathiæ denunciarēt, ſe rebus ſuis aliter proſpicere oportere, ni ille ſibi maturè opem ferret. Vndecim autem ſeptimanis Corcini commoratus Cazimirus, relicto ibi legato pontificio, in Ruſsiam cum iuſto propè exercitu triū millium hominū contendit, ut à Stephano Moldauo promiſſum iuſiurandum exigeret. Verùm is bellum cum Radulone Tranſalpinæ Valachiæ palatino cauſificatus, nō uenit: ſed miſsis oratoribus atq; literis ſuo & procerum ſuorum ſignis ſignatis, ad Calēdas Maias anni ſequentis uēturum ſe eſſe promittebat. Interim autem ut rex bellum ſuū cum B Radulone interciperet, orabat. Quæ quidem res fuit curæ Cazimiro, uerenti ne Radulo implorato Turcarū auxilio, mali aliquid Moldauię conciliaret. De aduentu quoq; Stephani conſtitutum, ut ſine omni excuſatione adeſſet intra ſextum menſem, ex quo à rege acciretur. His ita actis, Corcinum rex redijt, & minorum Polonorum conuentum egit. Inde Petricouiam ad comitia ad uiceſimamoctauam diem Octobris edicta, ire perrexit. Ibi cum ſubſidium ad exoluenda ſtipēdia popoſciſſet, quod erat caput comitiorum, obiecta eſt maiorum Polonorum infrequentia, & Ruſſorum petitio, ut ſibi contra Tartarorum incurſionem proſpiceretur: denique quòd ad eam diem rex iura regni & prærogatiuas ordinum à maioribus ſuis datas, diplomate ſuo non confirmaſſet. Recuſabat enim id rex, ſeu uerius tergiuerſabatur, in gratiam Lituanorum, ne recuperare ab ijs, quæ detracta de Polonorum regno poſsidebant, cogeretur. Eò namq; ſpectabat illa diplomatis exactio, & hoc erat eius caput potiſsimū. Verùm ubi ille diploma quod poſcebatur, cōſignatum exhibuit, ſiue adeò promiſit, colonis quidem duodenûm groſſorum in iugera, oppidanis autem in domos pro portione tributum impoſitum eſt. Nouus deinde Magiſter Pruſsicorum Cruciferorum Henricus Richtembergius, Henrico Plauenio repētina morte extincto apud Montem regium ſuffectus, Petricouiam cum ueniſſet, in ſenatum introductus, in uerba regis iurauit. Cum Varſauienſibus etiam ducibus, tractatum de Plocenſi, Rauenſi, & Goſtinenſi dominatu. Ac Plocenſis quidem eis concedebatur, ſi à rege cum

Legatio Cazimiri ad Georgium & Boemos.

Georgij res meliores.

Gradiſcum.

Tirnauia.

Valachorum Moldaui atque Tranſalpini bellum.

Comitia Petricouiæ.

Priuilegia Polonis à Cazimiro confirmata.

Cruciferorum magiſter Henricus Richtēbergius iurat in uerba regis Poloniæ.

Cum Maſouijs tractatum.

A ge eum iure clientelæ, siue feudi, ut uocant, acciperent, & uiginti millia florenorum, quæ Conrado Olesnicẽsium duci rex numerarat, renumerarent. Sed cum ij conditiones hasce non acciperent, ad alia comitia res dilata est. Datum etiam est responsum legato pontificio, petitumq́ne Pontifex priorem de regno Boemico sententiam, qua id Cazimiri liberis iure successionis legitimæ detulerat, mutaret: neu quid denique præcipitanter ageret, donec regij legati cum nouis mãdatis ad eum uenirent. Iussiq́ eò proficisci, Michael abbas Lyssecensis, siue Caluimontanus, & Iacobus Dembienius, cancellarius regni & pręfectus Cracouiensis. His mandatum, ut confirmationem pacis Prussicæ, & regnum Boemicum Vuladislao regis filio iterum atque iterum peterent. Ad Georgium ex itinere diuerterent, eum'que cum suis hortarentur, ut resipisceret ab hæresi, & in potestate Pontificis esse uellet, ac de regni sui successore staret promissis. Videbatur enim is mutata sententia, Mathiæ id destinare. In Prussiam uerò missi, Iacobus Vuladislauiensis episcopus, Stanislaus Ostrorogus Calissiensis, & Ioannes Coscelecius Inouuladislauiensis palatini, exortas controuersias disceptarunt. Solutis comitijs, rex cum regina Posnaniam, uoti à regina nuncupati apud ædem corporis Christi exoluendi causa, iter fecit. Inde Colum profectus ad conuentum maiorum Polonorum, ut tributum agrarium & ipsi sciscerent, perfecit. Inde porrò Radomiam se contulit, & ad finem anni ibi substitit. Initio uerò noui anni in Lituaniam

Legatio Cazimiri ad Pontificem.

Ad Gergium regem.

B cum regina de more secessit. Vbi solito diutius immoratus est, rebus componendis uacans. Nam & Liuones Magistro suo uita functo, sexdecim Lituanorũ pagos diripuerant, & apud Kiouiẽses post mortem Simonis Olelcouitij ducis nõ satis quietę res erãt. Etsi enim reliquerat Simon filiũ & filiam, eosq́ paruulos moriens regi per nuncios cõmendarat, cum ei equũ & arcum, quibus contra Tartaros bella pro ipso gerens usus erat, dono misisset: Rex tamen Lituanorum suasu in formam prouincię Kiouiam redegit: & Martinum Gastoudum Lituanum Kiouiensibus præfectum, siue palatinum dedit. At illi indignum ducẽtes, perêre homini neque illustri, neque consentienti secum de religione, & Lituano, quæ gens tributaria maioribus suis fuisset, Gastoudum aduenientem bis non recipiebant: à rege autem petebãt, ut Michaelem Simonis fratrẽ, qui Nouogrodensibus tunc regis nomine pręerat, aut aliquẽ duntaxat Græcæ sectæ, deniq́ uel de filijs suis aliquẽ sibi præficeret. Ad extremum tamen cum regem à proposito non dimouerent, Gastoudum acceperũt. Liuones uerò creato nouo Magistro, Lituanis missa ad regẽ legatione satisfecerunt, pacẽq́ instaurarunt. His ita peractis, Cazimirus reditũ in Poloniã maturauit, ut liberorũ suorum rebus in Boemia consuleret. Varij nanq́ sensus animorum & motus in Boemis tunc erant. Nam Silesij duces, Polonis finitimi, bello ciuili inter se decertabant. Cæteri uerò, cùm ob reprobam monetam & sæuitiam, tum quòd à Georgij exercitu impunè uexabantur, Mathiam odisse cœperant. Boemi uerò alterius factionis, grandibus promissis & muneribus

1471 ann.

Liuones Lituaniam infestãt.

Kiouiensium motus.

Kiouiẽsis principatus in formam prouinciæ redactus.

Liuones pacẽ petunt à Cazimiro.

Boemicarum rerum status uarius.

ribus à Mathia inescati, diuturniq́ꝫ belli pertæsi, in eum propēdebant, A
celeriorem finem belli, faciliorem'q́ꝫ indulgentiam Pontificis maximi
per eum sperantes, q̃ꝫ si regis Poloni filium regem accepissent. Quin &
Georgius ipse Mathiā successorem iam nō abnuere uidebatur, quòd ei
quoad uiueret, Mathias regnum concedebat, Victorinum filium libe
rum dimittebat, & Silesiæ uel Morauiæ marchionem facere destina-
bat. Ad hęc, quoniam Mathias nullos habebat liberos, spes ostentaba
tur, eius morte ad Georgij liberos regnū Boemorum rediturum esse.
Ad has autem conditiones, necessitate magis, quàm uolūtate Mathias
pertrahebatur, propterea quòd & Vngarorum suorū animos Strigo-
niensi archiepiscopo & Quinqueclesiēsi episcopo authoribus à se alie
natos esse intelligebat: & Turcæ subacta superiore anno Eubœa insula
(quam Necropontum siue Nigropōtum nunc uocant, ab urbe prima-
ria, quæ Chalcis olim fuit) feroces, Trāsalpinam Valachiam & Vnga-
riam, usq́ꝫ ad Zagrabiam & Croaciam ter excurrentes, immaniter de-
populati erāt. Idem'q́ꝫ identidē, ni reprimerent, facturi esse uidebātur,
ita ut uereri Mathias cogeretur, nedum alienum regnum appetit, suum
amitteret. Quocirca permittente Georgio, Boemi utriusque factionis
Polnam conuenerant: confecissent'q́ꝫ rem, inclinatis ad pacem utrinq́ꝫ
animis, nisi Iacobus Dēbienius, & Michael abbas, oratores Cazimiri
Romam proficiscētes, fortefortuna interuenissent: admonito'q́ꝫ Geor-
gio cum suis fidei & cōstantiæ, ut res integra in reditum suum differre-
tur, persuasissent. Quibus uix Boemiam egressis, Georgius, tumore pe B
dum in reliquum corpus peruadente, uitam cum morte commutauit.
Eius morte cognita, Mathias cum nouem ferè millibus armatorū Po-
sonio Bernam accurrit: Stenconem Conopiscium cum duobus millib.
in Boemiam præmisit, ut Boemos suadendo ac territādo in partes suas
pertraheret. Verùm inter eos, comitijs Prage creandi noui regis causa
institutis, neutiquam cōueniebat. Nam alij Polonum, alij Vngarū, alij
Cæsarem cupiebant, nonnulli Henricū Georgij defuncti filium male-
bant: ij potissimum, qui ab externo rege hæresi suæ metuebāt. Pollice
bantur autem ij sibi Alberti marchionis Brandeburgensis auxilia: qui-
cum soror Henrici nupta erat. Erant, qui ad regem Francorum specta-
rent, quòd redimi ab eo regia & ecclesiastica bona posse existimabant.
Ludouici quoq́ꝫ Bauari mētionem nonnulli faciebāt. Iam uerò Alber
tus Misnensis marchio sibi non deerat. Aduenerat enim cum quinque
millibus militum, quasi opē laturus Boemis, si quis uim facere eis uel-
let. Re uera autem suum negocium gerebat. His omnibus de rebus Ca
zimirus partim adhuc in Lithuania, partim in Poloniam reuertēs, cer-
tior factus, Paulū Baliciū, mox Martinū Vurocimouiciū, deinde Do-
beslaū Curozuanciū equites ad Boemos allegauit, iuris sui promissiq́ꝫ
ipsorū eos admonens. Aderāt & Mathiæ oratores, episcopus Agrien
sis, & palatinus Transyluaniensis. Re diu Pragæ agitata, & ad extremū
ad Cuthnense oppidū comitijs, quo liberiora essent, trāslatis, uicesima
quinta die Maij Vuladislaus Cazimiri Polonorum regis filius rex à
Boemis

Georgij regis inconstantia.

Vngarorū procerum animi alienati à Mathia rege.

Turcæ Eubœā subigunt, Vngariam infestant.

Poloni oratores Mathiæ res inficiunt.

Georgij regis mors.

Boemorum dissensio in creando rege.

Legationes Cazimiri ad Boemos.

Vuladislaus Cazimiri filius rex Boemorū creatus.

A Boemis renunciatur, quamuis reclamantib. Ioãne Rosembergio, Stencone Conopiscio, & Henrico Gradecio proceribus, qui Mathiæ studebant. Mox delecti complures legati de primoribus, nobilitate, & Pragensi ciuitate utraq; præstantes uiri, qui Vuladislaum primo quoque tempore accirẽt è Polonia. Frustratus enim spe sua Mathias, nullo crudelitatis genere à Boemis & Morauis abstinebat. Quin & Albertus marchio Misnensis, exercitus sui fiducia grauis esse Boemis cœperat. Nec desperabat adhuc de regno, propterea quòd Vuladislaus id suscepturus esse negabatur. Verùm is coorto in se Boemorum tumultu, in quo nonnullos milites amisit, incenso oppido cum metallis, raptim sese cum suis recepit. His ergo de causis Vuladislaus maturare profectionẽ suam in Boemiam rogatus, acceptis à patre septem millibus equitũ, ac duobus peditum, ductoreq; exercitus Paulo Iasenio, uicesimaquinta die mensis Iulij Cracouiam egressus est, deductus à patre bidui itinere. Fuere autem in comitatu eius insignes, Nicolaus episcopus Camenecẽsis, Vincentius Ennensis, & Paulus Laodicensis, à quibus Pragę diadema ritu solenni suscepit: Stanislaus Ostrorogus Calissiensis, & Nicolaus Cutenius Lencicienis palatini, & Ioannes Dlugossus præceptor. Proficiscenti sex duces Silesiorum sese adiunxere. Apud Closcum autem obuiam uenientibus Boemis proceribus, & omnium ordinũ permagna multitudine, in leges Boemorum iurauit: & omne æs alienum, quod Georgius contraxerat, (quod quidem ad trecenta millia florenorum ascendebat) imprudentius in se suscepit: pacatáq; regni possessionem adijt, Mathia domesticis incõmodis, & motibus Vngarorũ procerum reuocato. Nam ij, posteaquam Vuladislaũ regis Poloni filium, Mathia præterito, regem creatum esse acceperũt, quod secretis cõsilijs aliquandiu agitauerãt in apertũ proferẽtes, miserunt & ipsi legatos ad Cazimirũ, alterum eius filium Cazimirũ, regem sibi dari petẽtes: quòd ferre diutius Mathiæ tyrannidem non possent. Quod ni faciat Cazimirus, uel à Turcis auxiliũ se petituros esse. Sumptus aũt belli se præbituros esse pollicebantur. Nec spreuit eorũ postulata Cazimirus, Cazimirumq; filium cum nõ contẽnendo exercitu Petro Dunino duce in Vngariã misit, Derslaũ Rithuianiũ palatinum & præfectũ Sendomiriensem, Ioannem Tarnouiũ Voinicienſem, Stanislaũ Vantropcam Sandecensem, Stanislaũ Sidloueciũ Zarnouiẽsum castellanos, & alios quosdam præstantes uiros comites ipsi adiunxit: & Paulo Iasenio è Boemia reuertenti mãdauit, ut è Morauia rectã in Vngariã cõtenderet, & cum Cazimiro copias suas coniungeret. Ipse eum pater Sandeciã usq; deduxit. Maturè de his procerũ suorum cõsilijs factus erat certior Mathias apud Bernã statiua habens. Itaq; nihil sibi reliqui fecit ad festinationẽ: & quascunq; habuit in Morauia Silesiáq; copias, in Vngariã cõtraxit: primores nonnullos à se alienatos, partim terrore exercitus, partim ingentibus promissis ad se reuocauit. Eos secuti cæteri, dum tardius molitur & uenit Cazimirus, uacillare & ipsi, ut est mos gentis, fidemq; mutare. Itaq; adueniens Cazimirus præterita Cassouia siue Cosſicia, quę à

Boemia uexatur.

Misnensis Marchio fugatus à Boemis.

Vuladislaus in Boemiam proficiscitur.

Paulus Iasenius dux exercitus.

Vngarorũ procerũ defectio à Mathia rege.

Vngari Cazimiri filium accersunt.

Cazimiri profectio in Vngariam.

Ff Palatino

Palatino Transyluaniensi & Emerico Diaco Scepusiensi Comite occu A pata iam erat, ad Otsanum oppidum diuertit. Inde profectus, apud Nitriam, quæ in ditione Strigoniensis archiepiscopi erat, statiua habuit. Neq; quisquam Vngarorum procerum per omne id tempus ad eum uenit, præter Quinqueeclesiensem episcopū, qui & ipse statim Strigonium, unde uenerat, se recepit. Mathias uerò cum sexdecim millia hominum in exercitu haberet apud Budam, occurrēs aduentanti Cazimiro, trium milliarium spacio ab eo castrametatus est. Nec tamen pugnæ copiam Polonis faciebat, propterea q Vngarorum iuxtà ac Polonorum, quorum non paruus erat numerus in castris eius, fidem suspectā haberet: in agrestibus uerò, quæ maxima pars erat exercitus, exiguam fiduciam collocaret. Dum sic utrinq; tempus teritur, uenit ad Cazimirum Polonorū regem Tilemannus Slechthus canonicus Coloniensis, cubicularius & nuncius Sixti, eius nominis quarti Pontificis max. qui per illud tempus Paulo secundo uita defuncto successerat. Hortabatur aūt regem ad pacem cum Vngaro faciendā. Id adeò, siue quòd Mathiæ Pontifex consultum ire cupiebat, ne regno excideret, siue quòd eum à Turcico bello auerti molestè ferebat: ad quod suscipiendū Paulus secundus eum incitarat: permotus amissione Eubœæ, Trāsyluaniæq;, & Vngariæ Transistranæ, Croaciæ siue Liburniæ, Carniolæ, Ciliæ, Illyrici, & Istriæ usq; ad portas Labaci & Goritiæ dira & miserabili populatione, incendijs, & innumerabiliū hominum in barbaricā seruitutem abactione: cui nullū neq; modum, neq; finē faciebat Isaacus Turca Bosnæ B præfectus, quē ipsi Sendiacū Slauico, ni fallor, uerbo uocant. Nō difficilē aūt in eo se Cazimirus rex Pontifici præbuit, & utriusq; partis proceribus pacis arbitriū permittebat, non ignarus, non respondere spei suæ & pollicitationibus Vngarorū procerum, filij sui res in Vngaria. Et cum hoc responsò dimisit Tilemannū, in Vngariamq; proficiscenti, Ioannem Vantropcā canonicū Cracouiensem cum ijsdem mādatis ad filium & Vngaros proceres, comitē adiunxit. Interim autem dum hæc fiunt, mercenarij milites, qui externi ferè erant, è castris Cazimiri iunioris apud Nitriam positis dilabi cœpere, ob non soluta stipendia. Quorum discessione moti primores exercitus, persuaserūt Cazimiro, ut relicto ad præsidium Nitriæ Iasenio cum quatuor millibus, ipse cum reliquis copijs in tutum se reciperet, prius quàm ab hoste, qui auctis copijs adesse nunciabatur, obsideretur. Qui quidē receptus effusæ fugæ fuit similimus. Non enim constitere nostri, donec Gilauiam peruenere. In itinere ad sexaginta quadrigas, quę sequebantur fugientes amisere, ab agrestibus interceptas. Eius aūt ignominiæ culpa penes Derslaum Rithuianiū potissimū fuisse dicitur. Sed meritò tunc ea Polonis diuinitus accidisse credita est, propterea quòd ij proficiscētes in Vngariā, soluta prorsus disciplina militari, nō modò à ui & rapinis sacrorū iuxtà ac profanorū, sed etiam à stupris puellarū & matronarū, & omnis generis iniurijs & cōtumelijs sibi nō temperauerāt. Atq; hæc extremis anni diebus acta sunt. Extincti aūt sunt eo anno duo episcopi, Sciborius Plocēsis,

Legatio Pontificis ad Cazimirum regem Polonorum.

Sixtus papa.

Turcarum excursiones.

Sendiacus.

Cazimiri receptus ex Vngaria.

Polonorum licentia.

A sis,& Ioannes Cracouiẽsis: Mathias Mednicensis, siue Samagitię, uno anno hos præcesserat. Ac Ioanni quidem Ioannes Ressouius Russus à collegio basilicæ Cracouiensis per compromissum electus, successit: Sciborius uerò, propter collegij Placensis dissensionem, tardius successorem accepit. Quatuor & uiginti erant, qui ferebant suffragia. Ex his duodecim Sciborium Belscium archidiaconum, sex Cazimirum Boleslai Varsauiensium ducis filium canonicum, totidem Andream Opporouium iureconsultum, ipsum quoque canonicum, & Gnesnensem archidiaconum, quem Rex per Nicolaum Chranstouium uexilliferum Cracouiensem commendabat, episcopum edebant. Sed Sciborius precibus & minis uictus, in gratiã Cazimiri cõpetitoris iure suo, quod erat potissimum, cessit. Opporouius ut idem faceret, impetrari à Rege non potuit. Quare controuersia inter duos disceptanda Romam delata est. Ibi uerò Rege pro Opporouio, Friderico autem imperatore pro Cazimiro contendentibus, secundum Cazimirum decem & octo annos natum, pronunciatur: Opporouio uerò in gratiam Regis Varmiensis episcopa, summoto & in Camenensem translato Nicolao Tungeno, attribuitur. Sed post quatuor demum annos Cazimirus sacris episcopalibus initiatus est: homo nihili, & ministri cuiusdam obscuræ conditionis arbitrio cuncta gerens. Insequens annus à cometæ siue Pogonię appararitione sumpsit exordium: qui paruus quidem in se, uerùm longam & illustrem post se caudam trahens, uago & incer

B to cursu, nunc ad septentrionem, nunc ad meridiem, nunc ad occidentem solem, caudam quoq; nunc huc, nunc illuc obuertens, totos duos menses perdurauit, magnorum malorum, quæ cũctam ferè Europam proximis tribus annis peruaserunt, & maximè pestilentiæ per populos & gentes grassaturæ prodigium. Cazimirus iunior dies aliquot Gilauiæ commoratus, Rosembergæ item aliquot apud Petrum Comorouium, non eam tantum arcem, sed & Licauam, & Orauam & Gradecum, quas obtinebat in extremis Vngariæ finibus, ipsi concedentem, nusquam securè pedem figens, in Poloniam se recepit: iussusq; à patre Dobsiciæ tertio à Cracouia milliario subsistere, aliquantisper ibi quasi in secessu mansit, pudore acceptæ ignominiæ lucem & conspectum hominum fugitãs: & ne patris dolorem, quem ille peracerbum hauserat, aspectu suo exacerbaret. Iasenius uerò nec ipse multum Nitrię commoratus, per tempus induciarum, quas quindecim dierum cum Mathia pepigerat, trecentis modò militibus, in arcis præsidio relictis, inde excessit. Quem Mathias uiolata fide insecutus, adoriri tamen ausus non est cautè incedentem, & ad prælij dimicationem paratum obfirmato ad honestè moriendũ animo prius, quàm turpiter fugeret, aut sese dederet. Atq; is cum Vngaria excessisset, Mathias quatuor loca, quæ Polonorum præsidijs tenebãtur, per deditionẽ facilè recuperauit. Stropcouia sola propter uicinitatẽ à Polonis retenta. Hæc omnia peracerba Cazimiro regi accidebãt. Huc & illa cura accedebat, quòd nõ habebat unde militibus ex Vngaria reuersis, & merita stipendia flagitantibus,

Ioannes Ressouius episcopus Cracouiensis.
Placensis collegij dissensio in eligẽdo episcopo.
Cazimirus dux episcopus Plocensis.
Andreas Opporouius Varmiensis designatus.
1472 ann. Cometes.
Petri Comorouij liberalitas erga Cazimirũ
Cazimiri uerecundia.
Iasenij receptus ex Vngaria.
Cazimiri regis Polon. egestas.

dissolueret: non modò ærario in Prussicum bellum, & sumptuosas il- A
las duorum filiorum in Boemiã & Vngariam expeditiones exhausto,
uerumetiam plerisq; prædiorum, præfecturarũ, metallorum, & uecti-
galium fructibus ac reditibus oppigneratis & alienatis, ita ut ne in quo
tidianum quidem uictum sumptus ei suppeteret. Eò factum est, ut mi-

Milites latrocinantur.

lites, quibus non numerabãtur stipendia, uias publicas latrocinijs infe
starent, & in bona sacerdotum inuaderent, non solum obuia quæq; a-
gentes & ferentes, uerumetiam abstrusa perscrutantes. His incommo-
dis Rex ut obuiam iret, ad mediũ mensis Martij comitia Petricouię ha
buit. Sed de subsidio in stipendia nihil impetrauit. Reiecta res ad Colẽ
sem & Corcinensem conuentus. Ibi demum duodenũm grossorum in

Ecclesiastici ordinis benignitas erga regẽ.

iugera tributum ei constitutum. Sacerdotalis uerò ordo Gnesnensis,
Cracouiensis, Vuladislauiensis, & Posnaniensis diœceseon haud con-
temnendo subsidio ipsum iuuit, omnibus dimidios reditus secundum
ueterem æstimationem conferentibus, præter Cracouiensem diœce-
sim, in qua propter exquisitiorem æstimationem octonideni grossi in

Polonorum legatio ad Vngaros.

marcas collati sunt. Missus deinde à consiliarijs regijs Castellanus San
decensis ad Vngaros proceres, de pace siue inducijs inter reges confi-
ciendis. Quanquam aũt insolescebat prosperis rerum successibus Ma-
thias, eosq; ipse apud exteros quoquouersus missis literis in immen-

Episcopi à Mathia cõtra fidẽ datam morte multati.

sum gloriosus attollebat, & archiepiscopo Strigoniensi & Quinquec-
clesiensi episcopo cõtra datam fidem mortem accelerauerat, annuas ta-
men inducias, per quas de pace ageretur, concessit, Turcici belli metu. B

Induciæ inter Vngarũ & Polonum.

Quod tamen impendens Husancassanus Persarum rex, & ipse Turcica
gente ortus, illato Turcis graui bello, auertit. Nam Trapezuntẽ & Si-

Turcæ bello uexati à Persarũ rege.

napolim urbem cæpit, & Asiam minorẽ penè omnem ferro & igni ua
stauit. Oblatas autem ab Vngaro inducias rex Polonus, refutatis ini-
quioribus quibusdam conditionibus, breuiori spacio temporis termi
nauit, non nisi ad diem D. Ioannis Baptistæ natalem duraturas, ut inte
rim de pace inter reges, non excluso etiam Boemo, Olomuciæ per lega
tos ageretur. Quod tamen, ob temporis breuitatẽ fortassis factũ non

Legatus põtificius Cardinalis ad regem Pol.

est. Interim aduenit in Poloniam legatus pontificius Marcus Venetus
presbyter Cardinalis, adhortans regem ad pacem cum Vngaro facien
dam, & ad suscipiendum bellum contra Turcas: ad quod & ipse Husan

Husancassani legatio ad Pol.

cassanus eum per oratores suos incitabat. Nec abnuebat longiores in-
ducias & pacẽ Cazimirus: uerũ Mathias cognita eius inopia, nactusq;
ipse per uim atq; tyrannidem (captis nonnullis proceribus, nonnullis
uerò sublatis) permagnas diuitias, & solutus in eum annũ Turcici bel-
li metu, difficiliorem sese præbebat. Quin & pax cum Friderico Impe-

Pax inter Fridericum et Mathiam.

ratore ipsi cõstituta ferociorem eum fecerat. Itaq; legatus pontificius
cum aliquandiu Cracouiæ, deinde Corcini, quo rex Cracouia pestem
fugiens secesserat, ac Sandeciæ hæsisset, in Vngariamq; internuncios
suos misisset, re infecta, siue adeò dilata, Vuratislauiã discessit. Rex
uerò conuentu minorum Polonorum Corcini acto, Petricouiam pro-
fectus comitia regni totius ad Calend. Nouemb. habuit: magistratus
&

A & honores nonnullos distribuit: subsidium senûm grossorum in iugera impetrauit, nouem de primoribus consiliarijs legatos ad cõuentum Nyssæ cum Vngaris & Boemis de pace ad initium Februarij instituendum (sic enim inter reges denuò conuenerat) designauit: oratoribus Vuladislai Boemorum regis auditis, quingentorum militum auxilia ad Cuthnorum metallorum præsidium ei misit. Inuasurus enim ea Mathias Vngarus ferebatur, Colino oppido per deditionem Victorini Georgij filij potitus: ubi mille equites & octingentos pedites habebat, Victorinumq́ꝫ cæteras munitiones, quascunque is obtineret, ex pacto propter donatam libertatem reposcebat. His peractis, Posnaniam rex cum regina uoti soluendi gratia profectus est. Inde in Prussiam ad res nouas spectantem contendit. Etenim Nicolaus Tungenus, quem amotum Varmiensi episcopa, & ad Camenensem translatum esse à pontifice maximo, superius diximus, & partim sua ipsius cupiditate, atque dolore præreptæ episcopæ incitante, partim alijs Prussis, qui Polonis honores in Prussia mandari permolestè ferebant, quemadmodum creditum est, subornantibus, animum uerò ei addentibus aduersis Cazimiri rebus in Vngaria, facta quingentorum peditum mercede conductorum manu, & magno agrestium numero ad eos confluente, episcopam Varmiensem inuaserat, partim expugnatis non sine cæde hominum, partim per deditionem acceptis munitionibus. In Elsbergk quidem oppugnatione hæsit, & propè quingentos homines de suis, quos B ebrietas audaciores fecerat, amisit. Hinc factum est, ut facilius bellum illud à legatis regijs Iacobo Vuladislauiensi episcopo, & Nicolao palatino Lenciciensi interciperetur, ea lege, ut de controuersa episcopa staretur sententiæ Pontificis maximi. Nec tamen præterea quicquam operæprecij tunc fecit rex in Prussia. Cõtendebant sanè Prussi, ut non nisi sibi arcium præfecturæ mandarentur: nec id abnuebat rex, sed pecuniam eos poscebat, qua his qui eas obtinebant, debita stipendia dissolueret. Quod cum Prussi recusarent, ad Pentecosten res dilata est. Venerunt autem Toruniam ad regem oratores Christierni Danorum regis, postulãtes ut Cazimirus filiam marchionis Mantuani è sororis uxoris ipsius Christierni, & Alberti marchionis Brandeburgensis susceptam, filio suo Vuladislao regi Boemorum desponderet. Res ad ipsum Vuladislaũ reiecta. Vexata est hoc autumno tribus Turcarum excursionibus omnis ea ora Illyrici, quæ est circa Sauum flumen, itemq́ꝫ marchia Slauonica, Histria, & Forum Iulij, usque ad castellum sancti Danielis, nemine resistente.

Mathiæ exercitus in Boemia.

Victorinus dux à Mathia dimissus.

Prußici motus. Nicolaus Tungenus episcopã Varmiẽsem inuadit.

Danica legatio ad regem Polonorum.

Turcarum excursiones.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VICESIMVSOCTAVVS.

1473 ann.

OS Tinitiū uerò noui anni Cazimirus rex cum A Elizabetha regina Torunia discedens, per Gostinum & Varsauiam in Lituaniam iter fecit: ad medium Quadragesimæ Vilnæ Lituanoū conuentum egit: ubi senûm grossorum Pragensium tributum in aratra ipsi decretum est. Per id tempus Poloni, Boemi & Vngari proceres cū Marco cardinali apud Nyssam conuentum egerunt: tametsi Mathias rex uir inquieto ingenio, & indignè ferēs, quòd Stropcouia regis Poloni præsidio teneretur, indeq; uicinus circumquaque ager Vngariæ uexaretur, magis ad bellum quàm ad pacem spectare uidebatur. Apud Bernam enim Morauiæ cum quatuor millibus militū statiua agens, Boemorum animos è propinquo sollicitabat, Silesiosq; duces inter se committebat: & perfecerat, ut Ribnicensi à cæteris bellum inferretur, Ribnichi oppidum expugnatum adimeretur, Zarchi uerò oppugnarentur: capti' que fuissent, nisi Iacobus Dembienius cancellarius regni, & præfectus Cracouiensis, regis iussu cum tumultuaria manu in ditiones obsidentium impetum fecisset: quo factum est, ut pacto res inter duces cōponeretur, ea lege, ut obsessum quidem oppidum in Dembienij, captum uerò in Cropacij iunioris, qui homo equestris in ditione ducis Ribnicensis erat, potestate esset, quoad inter B reges dissidium componeretur. Sed tamen magna legati pontificij cura ac diligentia uix eò res perducta est post sex septimanarum disceptationem, ut ad medium Augusti mensis alius conuentus Opauiæ inter proceres, Vngaros quidem & Polonos octonos, Boemos uerò senos ex utraq; parte institueretur, Polonus rex Stropcouia præsidium deduceret, Vngarus & Boemus suarum uterque partium Boemis iusiurandum relaxaret: ipsi reges in propinquo essent: Polonus quidem apud Osuencimum, Boemus apud Closcum, Vngarus uerò Olomuciæ, quo facilius de omnibus è conuentu ad eos referri posset: quòd si qua de re inter delegatos & inter ipsos reges non conuenisset, Carolus Burgundionum dux, aut si is nollet, uel non posset, Francorum rex arbitrio suo controuersiam dirimeret. Ita tunc discessum. Quo liberius autem uacaretur ei conuentui, Marcus cardinalis inducias inter reges authoritate pontificia, pœnis in uiolatorem adiectis, prorogauit. Quæ ubi Cazimirus è Lituania reuertens cognouit, comitia Petricouiam ad primam diem Maij edixit. Verùm de minoribus Polonis nemo ferè procerum affuit: offensi enim erant distributione honorum superioribus comitijs iniquius, quemadmodum ipsis uidebatur, facta: in qua Ioannes Tarnouius castellanus Voinicienfis, Dobeslaus Cmitha Lublinensis, & Stanislaus Vantropca Sandecensis immeritò præteriti esse existimabantur. Itaq; Radomiæ ad Pentecosten alia comitia

Conuentus Polonorū, Vngarorū et Boemorum procerum Nyssæ.

Mathiæ regis conatus.

Ribnicensis dux à cæteris Silesijs bello petitus.

Pacta inter reges Nyssæ conuenta.

Induciæ prorogatæ.

Comitia Petricouiæ.

A comitia instituta sunt: ubi delinitis offensorum procerum animis, de actis conuentus Olomucensis disputatum est. Nec magnopere ea cuiquam probabantur. Sed cum inopia Cazimiri, & aliquanto maior etiam Vuladislai, ita ut pater ei tamen decem millibus aureorum missis subuenire necesse habuerit, perpenderetur, & uerò Boemi ea, referente Alberto Socolouio Vuladislai legato, approbasse dicerentur, ne sibi quidem repudiandas esse eas conditiones duxerunt. Itaque designati ad Opauiensem conuentum legati, Ioannes Cracouiensis, & Iacobus Vuladislauiensis episcopi, Lucas Gorcanus Posnaniensis, Stanislaus Ostrorogus Calisiensis palatini, Dobeslaus Cmitha castellanus Lublinensis, Ioannes Rithuianius regni marsalcus, Sbigneus Olesnicius procancellarius, & Ioannes Dlugossus canonicus Cracouiensis. Stropcouia deducto præsidio, Nicolao Perenço reddita. Ad Prussos missus quispiam, qui regem excusaret, quòd ad constitutum tempus in Prussiam non ueniret. Ad Fridericum uerò Inperatorem allegatus Adam decanus Posnaniensis, ut ab eo regni Boemorum, quod iure feudi, ut uocant, Imperatori Romano est obnoxium, confirmationem Vuladislao filio regis peteret, ea'que lege societatem cum Friderico contra Mathiam utriusque nomine sanciret: adderet'que, Valachum quoque ei bello pro sua parte non esse defuturum, dummodo ipse quoque Imperator Mathiam summa ui adoriretur. Quanquam enim iecerat non ita multo antè Imperator fœdus cum Mathia, sed id

Vuladislai regis egestas.

Legati Poloni ad Opauiēsem conuentum.

Stropcouia Vngaris reddita.

Legatio Cazimiri ad Imperatorem Fridericum.

Boemia imperio Rom. obnoxia.

B necessitate quadam adductus, nec satis æquis conditionibus fecisse uidebatur: propterea quòd ad Mathiæ nutum acephalus exercitus, qui se fratres uocabant (erant autem ij cruce signatorum militum reliquię) Austriam grauiter infestabat: & rebelles Austrij, quorum princeps erat Baumkircheri à Friderico necati filius, ab eodem adiuuabantur. Itaque occasionem ulciscendi Mathiæ captare Fridericus existimabatur. Et grata quidem ei fuit legatio. Sed dilata res est ad Imperialia comitia Augustam Vindelicorum ad Calendas Septembris edicta. Ad quæ missi oratores, à Polono quidem Paulus Iasenius, & Stanislaus Curosuancius canonicus Cracouiensis: à Boemo uerò Burianus supremus cubicularius, & alij duo: cum neque Imperatorem, neque principes electores Augustæ reperissent, sex propè menses Tadelsbergæ apud Albertum marchionem Brandeburgensem, benignè ab eo habiti, expectarunt, donec Imperator ex inferiore Germania rediret. Ibi enim is cum Carolo Burgundionum duce fœdus & affinitatem sanciebat, unica filia eius Maria filio suo Maximiliano cum successionis pacto desponsa. Tametsi in irritum tunc omnia illa pacta reciderunt propterea quòd Carolus Mathiam Vngarũ fœdere illo comprehendere contenderat. Aliquanto tamen pòst, Carolo ab Heluetijs in pugna interfecto, Maximilianus Flandrensium, ad quos Maria se contulerat, fauore & studio, nequicquam inficiente rem Gallorum rege Ludouico, optatis potitus est nuptijs: & Burgundiam accisam tamen à Gallo, Flandriam, Brabantiam, Limburgum, Geldriam, Lucemburgum,

Fratres, siue acephalus exercitus.

Austria infestata Mathiæ regis opera.

Friderici Imp. conuẽtus cum Carolo duce Burgundiæ.

Carolus Burgũdiæ dux occisus.

Maria Maximiliani uxor.

Burgũdia, Flãdria, &c. quãdo ad Austriacam familiam peruenerint.

burgum, Hannoniam, Hollandiam, Selandiam, & Ardesium in dotem A accepit. Hac igitur de causa Friderico diutius commorante in inferiore Germania, & comitia differente, oratores Poloni uix ad Pascha insequentis anni optatum responsum referentes, reuerterunt. Caeterùm Cazimirus appropinquante die conuentui Opauiensi praestituta, Osuencimum cum sex millium ferè hominum comitatu sese contulit. Conuenerant enim ad eum complures uoluntarij de Polonis & Lituanis proceribus, & mille Tartari Lituanici. Vuladislaus quoque Boemorum rex apud Closcum non contemnendum comitatum habebat. Plurimorum enim studia & uoluntates integritate & benignitate sua iam ad se allexerat, praesertim cum nō grauatè eos iureiurando soluisset, ostendens pluris se publicam pacem atque tranquillitatem, quàm priuata sua commoda facere. Quod quidem eo plausibilius erat, quòd Mathias cum idem, quemadmodum conuenerat, suis fecisset, mox poenitentia ductus, grauius iusiurandum ab eis exigebat: & recusantibus extrema quaeque minabatur, palamque testabatur, se eorum fidei negociū suum non esse crediturum. Quare cum Poloni, & Boemi partium Vuladislai maturè Opauiam conuenissent, à Mathia prȩter Albertum episcopum Vesprimiensem Vngarum, & Albertum Costcam Boemum, nemo affuit. Vngaros autem alia quoque res remorata est. Ad paucos redacti fratres acephali in Austria, & partim Ecingeri armis fracti, partim calce sali & farinae immixta extincti, in Vngariam sese receperant, & siue quòd emeritis apud Mathiam stipendijs fraudabantur, siue ut B egestatem suam releuarent, eam oram Vngariae, quae ad Poloniam uergit (Poloni enim ferè erant) armis longè lateque infestabant, munitis & praesidio firmatis Modragora & Bucouecia arcibus siue castellis. Iam uerò & Nicolaus Perenaeus Stropcouiā eis concesserat. Post uicesimā demū diem Vngari proceres expectati aduenere. Aduenit & Rudolfus Vuratislauiensis episcopus, cum tribus consulibus eiusdem ciuitatis. Nec tamen quicquam operaepretij in eo quoque conuentu factum est, cum duriores conditiones ab Vngaris proponerentur. Optatum tamen Polonis & Boemis accidit, quòd res ad Caroli Burgundionis arbitrium, cui se staturos esse inconsultò promiserant, peruentura non esset, & quòd reliquorum Boemorum animi à Mathia deinceps alieniores fore uiderentur. Ita tunc Opauia pace infecta discessum est. Nec cessabant fratres, de quibus superius diximus, Vngariam uexare: ad quos reprimendos Mathias cum parua manu profectus, Modragoram non difficulter siue per uim, siue per proditionem in potestatem suam redegit, milites praesidiarios in uincula coniecit: Ioannes quidem Suchodolius, qui fuerat praesidij praefectus, euasit in Poloniam, fuga'ne elapsus, an dimissus, non constat. Non multo quidem pòst is Crosnae interfectus est, & interfector eius Cazimiri regis decreto siue iussu à supplicio & reatu absolutus est. Bucoueciā deinde adortus Mathias, ea quoque per deditionē Barzorū trium fratrū, qui praeerant praesidio, potitus est: milites praesidiarios arma ad se in castra deportare, & fusti-

Cazimiri regis comitatus.

Vuladislai regis Boemiae indoles.

Mathias rex pacta cōuenta non seruat.

Conuentus Opauiensis.

Fratres Austria eiecti.

Fratres acephali Vngariā infestant.

Mathias rex fratres acephalos bello persequitur.

Modragora et Bucouecia potitur.

Barzi fratres.

Proditores quomodo habiti à Mathia.

A & fustibus ignominiæ causa armari iussos (ita proditores armari debere memorans) cum singulis modò uestibus emisit, sponsione ab nobilioribus accepta, ne unquam contra se, ne pro rege quidem suo & patria militarent. Quocirca comprehensi hi sunt postea Cazimiri iussu, & in carcerem compacti ob tam ingidnam sponsionem. Neq; hoc solum incommodum eo anno Polonia pertulit: sed æstu quoq; & ardore uexata est usq; adeò, ut aluei fluminũ plerorumq; arescerent: Vistula etiam apud Toruniam esset uadabilis: syluæ saltusq; radicitus arderent: segetes, uernæ præsertim, squalerent: pecudes & iumenta oblitis limo cum herba uorato intestinis interirent: incendia quoq; urbium, oppidorum & uillarum crebra extitere. Stradomia quidem ad uicesimamsextam diem Iulij penitus conflagrauit: postridie uerò coorto in cœnobio uirginum apud sancti Andreæ incendio, tota ea platea, quæ Arcensis dicitur, & proxima canonicorum arsit: arx ægrè defensa. Conflagrarunt etiam Velisca, Coninum, Belsum, Chelma, Lubomlia: præterea basilica Lenciciensis, cum uicinis domibus archiepiscopi & sacerdotum, itemq; Mogilense monasterium: obijt uerò Ioannes Gruscinius archiepiscopus Gnesnensis, cum Cracouiã à rege euocatus uenisset, repentina correptus amentia, ita ut ne procuraretur quidem sacris mysterijs: consentaneum exactæ uitæ exitum consecutus. Fuit enim in omne libidinum & audaciæ genus proiectus: cuius ambitione Cracouiensis diœcesis grauiter, ut suprà memoratum est, diuexa-

B ta erat. Auaritiæ uerò & immoderati in euehendis & locupletandis fratribus studij, seu uerius cupiditatis fructum, qualem oportuit, uiuens non decerpsit. Nam eo demum defuncto, de Cosmino, quod grandi pecunia mercatus erat, inter Bartholomæum castellanum Sendomiriensem, & Nicolaum cognomẽto Cosmidrum, fratres eius germanos, certatum est. Exequias quidem non admodum honorificas habuit, dedignantibus eum hoc honore sacerdotibus tam Cracouiensis, quàm Gnesnensis basilicæ, in qua sepultus est. Successor autem ei rege postulante à Pontifice designatus est, priusquam dies electioni præstitutus aduenisset, non sine infamia cupiditatis, Iacobus Sennenius. Huic uerò in Vuladislauiensi episcopa suffectus Sbigneus Olesnicius procancellarius regni. Clemens quoque Kiouiensis episcopus, homo plebeius, sed probus, eo anno defunctus, Albertum Narbuthum equestri apud Lituanos familia ortum, successorem accepit. Tartari uerò Mescenecense territorium Kiouiæ uicinum depopulati, ad septingentos homines captiuos abegerunt. Per idem tempus Turcæ è Bosna excurrentes, omnem ferè Styriam & Carinthiam depopulati sunt. Cæterùm in Asia minore siue Armenia bis collatis cum Husancassano signis, insigni strage uicti ad quinquagintasex millia militum, & centum quinquaginta tribunos militares, qui Subbassæ uocantur, amisere. Nox prælium diremit: cuius caligine tectus Mahometes imperator fuga euasit. Mox saniori usus consilio, munitis inter montium angustias castris, obiectu bombardarum, hostium fero-

Spõsio turpis.

Aestus & siccitas.

Oppidorum in Polonia conflagratio.

Basilica Lancic. Conflagratio

Ioannis Gruscinij archiepiscopi mors & uitia.

Grusciniorum dißidium.

Iacobus Sennenius archiepiscopus Gnesnẽsis.

Tartari Rußiã uexarunt.

Styria & Carinthia à Turcis uastatæ.

Turcæ à Persis bis uicti.

Mahometis fuga.

ciam

ciam non sine magna eorum strage repressit. ubi & Husancassani filius desideratus est. Insequens annus etiam Polonis quietus fuit. Mathias enim rex, cum contra acephalos siue fratres prosperè rem gessisset, quemadmodum paulo antè memorauimus, quòd eos à Cazimiro subornatos contra se fuisse suspicabatur, siue adeò compertum habebat, nihil moratus hybernum anni tempus, exercitum sex millium hominum duce Thoma Tarcio in submontanam Poloniæ oram immisit, collocato in syluis Poloniam ab Vngaria disiungentibus præsidio, ut sese tutò inde recipere possent. Præmoniti quidem nostri fuerant tempestiuè de hostium consilio, sed nihilo magis sibi prospexerunt. Itaq; Vngari turmatim excurrentes, omnia ferro & igni uastabant. Smigrodum oppidum noctu scalis admotis cæperunt: arcem uerò ictibus bombardarum quassatam, per deditionem acceperunt, & nouis propugnaculis fossisq; munierunt. Direpti sunt ea excursione & incensi uici siue oppida, Iaslum, Brostecum, Colacice, Fristatum, Demboueccia, Duclia, & Pilsna (quæ tunc opulenta erat) & propè ducenti pagi: indeq; captiuorum ingens numerus in Vngariam abactus. In senes uerò & pueros ferro sæuitum est. Crosna oppidum, quamuis parum abfuerit, quin proderetur, nauiter tamen defensum: itemq; arx Golesia Tinecensis abbatis. Mussina uerò episcopi Cracouiensis, propter paucitatem defensorum, ex pacto dedita. Inspectabat ferè hanc regni sui uastationem Cazimirus rex, Visliciæ conuentum agens, ac de bello Vngarico, quod sibi suisq; ingruere didicerat, depellendo consultans. Vbi senûm grossorum tributum in iugerum impetrauit: militiam siue expeditionem bellicam, quæ libera & arbitraria nobilitati tunc erat, pro modo facultatum siue redituũ cuiusq; fieri debere decreuit: homicidij pœnam, increbescentibus iam tunc cædibus mutuis inter equites auxit, ut qui eques uolens ac data opera equitem interfecisset, tetrum carcerem in ima turre toto anno perferret, ac centum & uiginti marcas proximis agnatis interfecti lueret. Dum autem submontana quidem Polonia ab Vngaris ita uexatur, Visliciæ uerò à rege & senatu de repub. consultatur, aduenerunt à Stephano palatino Moldauię nuncij de re bene gesta cõtra Radulonem Transalpinæ palatinum: quem Stephanus illis dieb. profligarat, & cùm alias quasdam munitiones, tum Dambrouiciam arcem primariam de eo cęperat, thesaurumq; & uxorẽ cum duabus filiabus ipsius inde asportarat. Attulerũt autem ij nuncij regi uigintiocto militaria signa de hoste capta. Hos uerò triduo consecutus est alius, qui celerem regis opem implorabat: quòd diceret Radulonem à Turcis adiutum, munitiones amissas recuperasse: Valachiamq; ingressum, obuia quæq; ferro & igni uastare. Itaq; celeriter missi oratores, Dobeslaus Bissouius castellanus Belsensis, & Aegidius Suchodolius, qui inter eos bellum pace uel inducijs dirimerent. Michaeli uerò Buciacio præfecto Sniatinensi mandatum, ut sine mora cum Podolica nobilitate Stephano iret suppetias: Polonica uerò omnis nobilitas ad arcendũ bellum Vngaricum apud Opatouecium

1474 ann.

Vngari submõtana Poloniæ populantur.

Smigrodum captum.

Oppida submontana incensa.

Crosna.

Comitia Visliciæ.

Bellicæ expeditionis ratio.

Homicidij pœna aucta.

Stephani Moldaui uictoria de Transalpinis parta.

Auxilia Valachis à rege Polono missa.

A

B

A cium præstò esse iussa. Verùm segnius ea conueniebat, mandata lenis, ne dicam lenti, regis paruipendens: solutaq; disciplina militari, partim tardius domo sese expediebat, partim in uicinis sacerdotum possessionibus immorabatur, non modò consumens reposita, uerùm etiam domos suas asportans: ita ut non minus incommodi à suis, quàm ab hostibus acciperetur. Expectabat rex Opatouecij, cunctantesq; crebris nuncijs dimissis frustra conuocabat. Interim Poloni & Vngari proceres internuncijs ultrò citroq; missis, conuentum inter se de componenda pace instituerunt. Disceptatum aliquandiu de loco, eo quòd neutri sese alteris credebant: & Mathiæ fides nō modò nostris, sed ipsis etiam Vngaris suspecta erat: quippe qui aliquot ductores ordinum in suo exercitu, & Osualdum Zagrabiensem episcopum, unum de pacificatoribus, per eos dies Liuociç siue Liblij, quasi impensius fauentes Polonis, cæpisset. Ad extremum, cum Vngari ex antiqua uilla, Poloni è Sramouice cōuenissent, uicesimaprima die Februarij pacem fecere his conditionibus, ut munitiones interceptæ & captiui utrinq; redderentur, damnorum datorum neutrobi mentio fieret: Vngaro cum Polono & Boemo, ut triennes induciæ essent: quas si quis regum uiolare uellet, subditi eius ne ei dicto audientes essent: aliorum uerò quisquis eiusmodi quicquam tentaret, ab omnibus pro hoste & perduelli haberetur, nihilo tamen minus firmæ essent induciç. Hoc uerò facilior fuit Mathias ad æquas conditiones, quòd Transyluanienses à se alienatos, Cazi-
B miro sese dedere uelle acceperat. Et misère ij quidē ad eum legationem, se suaq; dedentes, & pecuniam, equos ac milites contra tyrannum pollicentes: sed tunc demum ea aduenit, cum regi de pace confecta renunciatum est. Quocirca infectis rebus mœrens ea discessit. Ad hæc Mahometes Turcarum imperator cum ualido exercitu Bosnā inuaserat, & Iaice arcem acerrimè oppugnabat. Sed repulsus cum ignominia, demersis in profluente bombardis, abscessit, de aduentu Mathiæ factus certior. His tunc de causis Mathias cum Polonis & Boemis pacē siue inducias accelerauit. Quæ tamen firmæ ac diuturnæ non fuerunt. Nihilominus enim hostilem aduersus utrunq; regem animum retinuit. Et in Cazimirum quidem Tungenum episcopum atq; Prussos ac Silesios incitauit: in Vuladislaum uerò quosdam subornasse creditus est, qui eum ueneno extinguerent. Deprehensum uenenum, confessi sontes cum quæstionibus subiecti essent, & capitali pœna affecti. Et Morauos autem, quorū pars magna cum Vuladislao sentiebat, infestare & subigere non intermisit. Sed hæc paulo pòst animaduersa: tunc autem pace facta, Polona quidem nobilitas dilapsa est: Vngarus uerò rex nihilo magis quiescebat cum ijs copijs, quas habebat: sed Petrum Comorouium, locupletem in primis hominem, qui Cazimirum regis Poloni filium receptauerat, ulcisci instituit: nulloque negocio septem arces eius, in Vngaria quidem sitas, uerùm Poloniæ & Silesiæ finitimas, ex inopinato adortus, in potestatem suam redegit, dedente eas defensoribus uacuas ipso Comorouio,

& in

Polonæ nobilitatis licentia.

Mathiæ regis tyrannis, & suspecta fides.

Induciæ inter Vngaros et Polonos ac Boemos.

Transyluanienses ad Cazimirum deficiētes non suscepti.

Turcæ ab obsidione Iaice repulsi.

Mathiæ regis doli.

Petrus Comorouius septem arcibus à Mathia rege spoliatus.

& in Poloniam excedente cum omni familia, acceptis octo millibus flo- A
renorum: in Silesiam uerò duo millia cum Ioanne Bielico Silesio misit in auxilium Venceslao duci Ribnicẽsium, qui ab Henrico Georgij Podiebradij filio duce Cozlensium bello uexabatur. Ac recessit quidem Henricus ab obsidione Plesnæ, siue Pelcinæ, Vngarico exercitu aduentante: cæterùm Venceslaus quoq;, cum nõ fideret Vngaro, portas oppidi copijs eius clausit: & Osuencimum ad Iacobum Dembenium palatinum Sendomiriensem & præfectum Cracouiensem, qui ibi erat cum præsidio, perfugit. Bielicus iritatus facto Venceslai, Pelcinã oppugnare adortus, per deditionẽ eam accepit, ea lege, ut liceret Venceslao ad Mathiam adire, & admissi ueniam petere. Excurrerant autem ex eo exercitu trecenti milites in territorium Osuencimẽse populabundi, qui à Polonis profligati sunt. Per id tempus uenêre ad Cazimirum duo legati Veneti, alter ad Persas, alter ad Moschos transitũ petentes. Non grauatè concessus est. Ab Husancassano uerò Persarũ rege Catharinus Zenus, & ipse Venetus, triennio apud eum legatione functus, affuit, incitans regem ad bellum contra Mahometẽ Turcam suscipiendum. Atq; id quidẽ publicè, secretò uerò filiam Husancassani natu maiorem, è Catharina filia Imperatoris Trapezuntij susceptam, uni alicui de Cazimiri filijs uxorem deferebat, dotalemq; Græciam cum Constantinopoli promittebat, ipsius Husancassani armis uindicandam, & cum filia uxore simul tradendam. Contra Vngarum quoq; copias & impendia belli pollicebatur. Sed uana & leuis ea legatio uisa est: neq; aliud quicquam ei responsum est, quàm, regẽ per suos legatos Husancassano responsurum esse. Exarsit mox aliud bellũ in maiore Polonia, subornante, ut creditum est, Mathia excitatum. Ioannes enim Zeganensiũ dux & natura amens, & post interfectum fratrem Henricum furijs exagitatus, Zeganensem quidem dominatũ Misnensibus marchionibus uendidit. alieni uerò appetens, collectis quatuor milibus militum è promiscua opificum & agrestium colluuie, transmisso Odra fluuio, ad Vuschouam, quam Freistadiam Germani uocant, duxit, bonę spei plenus, propterea quòd & bombardas à Vuratislauiensibus iussu Mathiæ regis commodatas habebat: & proditionem in oppido instruxerat. Ac incensum quidem est sub eius aduentũ duodecim locis oppidum: sed oppidanorum uirtute ac diligentia strenuè defensum, restinctaq; incẽdia. Quo facto, Zeganensis dux omisso oppido, in quo capiendo euentus spei eius non responderat, totum territoriũ frequentibus & bene ædificatis uillis atq; pagis cultum percursans, ferro & igni uastauit. Deinde castris à Glogouia non longè positis, prædas agebat è uicinis oris Poloniæ. Neq; quisquam Polonorum inhibere hostiles illas excursiones satagebat, ne priuata quidem sua calamitate iritatus, aut periculo excitus. Ita torpor & ueternus quidam omnes occuparat. Vnus omnium Petrus Gunicius gente Prussus, maiore animo quàm consilio, cum triginta modò familiaribus in trecentos pabulatores impetum fecit: fusosq; & fugatos cum improuidè ad castra usq; persecutus esset, B
coortis

Silesij duces commissi.

Pelcina in Mathiæ potestatẽ redacta.

Latrunculi Vngarici à Polonis profligati.

Legatio Venetorum ad Persas et Moschos.

Persica legatio ad regem Polonorum.

Husancassani promissa.

Zeganensium dux Ioannes bellum infert Polonis.

Vuschoua incẽsa ac defensa.

Petrus Gunicius uir fortis.

A coortis undiq; hostibus conclusus in medio, & oppressus, uti forti & generoso uiro dignum erat, non inultus tamen, cum omnibus suis socijs cecidit. Coadunauerant quidem Lucas Gorcanus Posnaniensis, & Stanislaus Ostrorogus Calissiensis palatini, & Mathias Mossinius præfectus maioris Poloniæ duodecim milia hominum de maioribus Polonis: sed apud Costenum & Vuschouam desidebant, fumantes quoquouersus pagos inspectantes, & ploratus ululatusq; captiuorum tantum non exaudientes. Nec modò non ibat obuiam hostibus tanta illa multitudo, uerùm etiam hostilia & atrociora propemodum quàm hostes ipsi in suos patrabat. Nam & direptionibus sacrorum iuxtà & profanorum, pulsationibus agrestium, incendijs, uirginum & nuptarum stupris, deniq; nullo scelere sese abstinebat. Quo factum est, ut sexcenti pagi in Polonia tunc exurerentur. Supramemoratorum tamen procerum possessionibus hostes pepercerunt: indeq; orta suspicio, aliquid eos commune cum illis clàm habuisse. Nullus autem fuisset hostilium illarum excursionum modus neq; finis, nisi dux Zeganensis in oppugnatione Copaniciæ, dum temerè sese incendio munitionis miscet, ambustus & semianimis sublatus esset: unde postea neq; ualetudinem, neq; uigorem animi recuperare potuit. Eo demùm casu ducis sui exercitus ille consternatus, dilapsus est. erat eo tempore Cazimirus rex Toruniæ, componendis rebus Prussicis intentus. Nicolaus enim Tungenus, fauentibus & incitantibus, & clàm adiuuãtibus Prussis cùm a-

Costenum oppidum.

Zeganensis dux ambustus.

Copanicia arx.

B lijs, tum consulibus Gdanẽsibus, quibus permolestum erat, Polonum sibi præfici episcopum, cum plerasq; alias episcopales munitiones obtineret, reliquas quoq;, nempe Elsbergam & Seburgum per dolum in potestatem suam redegerat: nihil moratus promissa sua de expectãdo iudicio Pontificis max. cuius etiam diras appellationibus & alijs artibus homo uafer eludebat: nec se sistebat à rege euocatus, neq; dimittebat exercitum. Sed priusquam operæprecij quicquam faceret rex in Prussia, in Poloniam sese recipere coactus est, cùm propter pestem Toruniæ & in omni ea ora inualescentem, tum ut Silesiorũ uim reprimeret. Quamobrem ad medium mensis Iunij Petricouiæ comitia habuit. Affuerunt ibi oratores Vuladislai Boemorum regis, Polonorũ opem contra Vngarum, Morauiam & Silesiam infestare non cessantem, implorantes. Itaq; missa sunt filio à rege uigintiquatuor millia aureorum in subsidium belli. Contra Silesios uerò, qui & Poloniam subinde uexabant, & pleriq; à Vuladislao alieni, Mathiæ partes sequebantur, eiq; post creatum à Boemis regem Vuladislaum, Vuratislauiensibus authoribus, nouo sacramento sese obstrinxerant: placuit rem geri totius regni expeditione, iussæq; omnes copiæ ad medium Augusti mensis apud Mestouiam conuenire. Instituta etiam tunc est noua satrapia siue palatinatus in tractu Lublinensi, qui ad eam diem nullus fuerat, detraċta parte de Sendomiriẽsi, cuius iurisdictio amplior esse uisa est, quàm ut eius moles commodè ab uno palatino sustineri posset. Rex conuentu soluto Corcinum diuertit, ad bellum sese apparaturus. Interim ei

Tungeni episcopi conatus.

Comitia Petricouiæ.

Boemica legatio.

Silesij in Mathiam propensi.

Bellum Silesicum.

Mestouia opp.

Lublinensis palatinatus instituitur.

Tartari Podoliam & Rußiã depopulantur.

nunciatur, Podoliam atque Rusſiam à Tartaris duce Aidoro Ecigeris filio populabundis peti. Nihil tamen rerum utilium prouidit, ac ne præmonuit quidem Podolios, ut ſibi proſpicerent. Itaque factum eſt, ut à ſeptem ferè millibus Tartarorum, & eorum quidem malè armatorũ, omnis circum Cameneciam, Haliciam, Glinianos, Dunaiouiam, Gologoros, & Sbaraſſum tractus, cẽtũ ferè milliariũ longitudine, latitudine uerò triginta, cædibus & incẽdijs miſerabiliter, nemine reſiſtẽte, uaſtaretur: plurimi mortales ſegetibus demetendis uacantes opprimerent, & in barbaram ſeruitutem pecudum in morem abigerentur: Lituinouiæ amunitio exureretur: Sbaraſſum arx expugnaretur: in qua dux Iuanus, ſiue Ioannes incendio perijt: uxor uerò eius capta, & in ſeruitutem abducta eſt, & unus de tribus filijs, natu minimus. Dunaiouiam oppidum ſuum Gregorius archiepiſcopus Leopolienſis ſtrenuè tutatus eſt. Pomorzanos uerò Suinca uir generoſi animi cum ſex modò ſocijs defendit. Diſcedentes barbaros cum ingenti præda ferè centum millium hominum, inſecuti quidem ſunt noſtri facta tumultuaria manu: ſed nihil aliud perfecerunt, quàm ut Tartari trucidatis plurimis captiuis: qui per ætatem aut ualetudinem ſequi feſtinantes non poterant, miſerabilius ſpectaculum inſequentibus exhiberent. Habebant quidem dux Ciartoriſcius, & Martinus Gaſtoudus præfectus ſiue palatinus Kiouienſis non contemnendas Lituanorum copias: uerùm ex Polonis non expectatis, dilapſæ ſunt: iactatumque uulgò eſt, Tartaros à Lituanis proceribus, miſſo ad eos cum muneribus Glinſcio duce, excitos fuiſſe: idque etiam ipſum Tartarorum principem aſſeueraſſe, affirmantẽ iniuſſu ſuo id factũ eſſe. Et comiter autẽ ipſos acceptos eſſe à Lituanis, cum ſe per eorũ fines præda onuſti domum reciperent. Rex ad Sileſicum bellum intentus, ad conſtitutum tempus apud Meſtouiam affuit: ſed copias tardius conuenientes, totas ſex ſeptimanas expectauit, ita ut commodũ belli gerendi tempus præterlaberetur, & fruges oræ illius direptæ abſumerentur, ac ne incendijs quidem domeſticis parceretur. Ita tunc ſoluta atque adeò profligata erat omnis diſciplina militaris. Fuit autem & illa moræ cauſa, quòd nobilitas Cracouienſis oræ Stanislao, Nicolao, & Ioanne Tencinijs fratribus, Ioanne Rabſtinio, & Spitcone Melſtinio ducibus, negabat ſe ad externam militiam eſſe profecturam, niſi ſibi præſcriptum legibus ſtipendium numeraretur: quorum pertinacia ægrè uicta, ſexta demùm & uiceſima die Septembris rex caſtra mouit, aucto etiam exercitu Tartaris & Lituanis, ita ut ad ſexaginta millia armatorum in eo eſſe crederentur. Ingreſſus Oppolienſem tractum, Cruciborgum & Bycinam oppida cæpit, præſidijsque firmauit, agros populationibus quoquouerſus permiſsis diuexauit: tranſmiſſoque apud Chrapcouice Odra, uadabili tunc propter ſiccitatem, omiſſa Oppoliæ oppugnatione, Vuratislauiam contendit, ubi à Mathia expectari ſe acceperat: Bregum & Olauiam obiter in poteſtatem ſuam redegit. Occurrerunt autem ei oratores Vngari atque Boemi, inducias poſtulantes: uerùm in cõgreſſum Vula-

Lituinouia exuſta.
Sbaraſſum captum.
Dunaiouia.
Pomorzani.
Suinca.
Tartari à Lituanis contra Polonos exciti.
Polonorum diſciplina militaris ſoluta.
Nobilitatis Polonicæ contentio.
Mathiæ regis legatio ad Cazimirum.

dislai

A dislai filij res dilata est. Hernesti quoqꝫ marchionis Misnensium legati de pace inter reges tractantes, pertentato prius Vngari animo, affuere. Nec abhorrebat à pace Cazimirus: sed Mathias ad omnem rei bene gerendæ occasionem attentus, pacis consilia turbauit. Apud Olauiam Polonus castra habebat, quarto à Vuratislauia milliario: nec ignorabat Mathias eum cùm aliàs minus cautum esse, tum spe pacis componendę securius ac remissius agere. Sub noctem igitur equitatum & peditatum omnem emittit Vuratislauia, ut Polonos pabulationi intentos adoriretur. Et arridere quidem ei prima facie fortuna uisa est. Cum enim tota nocte exercitus ille ambulasset, oriente sole apud Suanouice pagum pabulatores Polonos nullo ordine discursantes partitis copijs excepit, & facilè in fugam uertit. accurrunt Tartari è propinquo: quibus uisis, redit & fugientibus uirtus in præcordia: instauratur prælium. Rex Polonus re cognita (haud longè enim à castris hæc gerebantur) summittit suis auxilio comitatum suum aulicum cum Paulo Iasenio thesaurario: ipse cum reliquo exercitu subsequi festinat. Hostes ubi aspexêre uires Polonorum augeri, retrocedere ad suos in insidijs latitantes incipiunt: sed illi quoqꝫ fuga suorum consternati, fugæ & ipsi mandarunt præsidium: nec prius constitêre, quàm Vuratislauiam peruenêre. Debellatum tunc fuisset proculdubio, nisi Ioannes Rituianius castellanus Sendomiriensis & Marsalcus regni, ductor'que uniuersi exercitus Polonici nostros in hostium tergis hæ-

Misnensium Marchionis legatio.

Mathiæ regis exercitus fusus fugatusq́ꝫ.

Ioannes Rituianius dux copiarum Polonicarum.

B rentes, præproperè siue insidiarum metu, siue inscitia & imperitia rei militaris, reuocasset. Quin & ab hoste corruptum eum fuisse iactatum est, uerène an falso, non liquet: nisi quòd in re utrinqꝫ tam inopinata non uidetur locus fuisse corruptioni. Ceciderunt autem in eo conflictu de hostium exercitu mille: capti præter gregarios milites sexaginta nobiliores, in quibus fuere Vilelmus Perstenius Boemus, Petrus Huguicius Silesius, & Paulus Caruatus Vngarus. Post hoc prælium ad duodecimum diem Octobr. commissum, oratores Misnenses non diu commorati in castris Polonicis, quòd intempestiuum esse putarent de pace tunc agere, rebus infectis discesserunt: illud solum à Cazimiro impetrarunt, ne is Zeganense territorium infestari à suis pateretur. Quarta demum & uicesima die Octobris Vuladislaus rex Boemorum aduenit: uiginti millia pugnatorum habebat is in exercitu, maxima ex parte peditum. Salutatione & gratulatione mutua inter reges & consanguineos exercitus peracta, ad Vuratislauiam itum est: & in conspectu urbis ambo exercitus fixis tentorijs coniunctisq́ꝫ castris assedere. Communierat autem & Mathias castra sua ad urbem apud monasterium sancti Vincentij, ut è re nata posset consilium capere. Inde tacitus speculabatur, quid reges incœptarent, cum suspirijs & uulsione capillorum dictitans, facilè se totum orbem terrarum imperio suo subiugaturum esse, si tantas tales'que haberet copias, quantas & quales contra se hostes sui adduxissent. Cæterùm ij desides & inertes tempus terere, & nihil in medium consulere. Suadebant qui-

Boemorũ exercitus.

Mathiæ generosus animus.

Regũ inertia.

dem nonnulli, ut reges alueum fluminis, aqua paucorum dierum labo- A
re aliò deriuata, siccarent, traducteáque parte copiarum undique urbem
obsidione cingerent. Sed & hoc, & omnia salubria consilia in irritum
cadebant opera unius cuiuspiam consiliarij, à Mathia, ut creditum est,
corrupti, in cuius consilijs maximè reges acquiescebant, cum ipsi con-
silio non multum ualerent: atque is qui'nam fuerit, Dlugossus non
memorat. Agri modò & pagi uastabantur, discursantibus quoquo-
uersus Polonis Boemis'que sine certo duce ac ordine. Cum'que in
eodem loco diutius castra essent, & uillæ ac moletrinæ circumquaque
improbè exurerentur, duplex malum exercitum inuasit, pestis, &
frumenti penuria. Subuehebantur quidem è Boemia panis & cere-
uisia, sed permagno ueniebant. Nec tamen ueniebat in mentem Po-
lonis, Velunia frumentum petere, cuius ibi permagnam uim para-
tam habebant: aut si ueniebat, nemo erat, qui eam curam susciperet,
cum omnes uiæ calles'que à Polonis, qui in Vngari exercitu stipen-
dia contra regem & populares suos faciebant, insiderentur: à quibus
permulti de Polonico & Boemico exercitu pabulatum aut frumenta-
tum temerè procurrentes excipiebantur, ita ut plenæ essent captiuo-
rum turres & ergastula Vuratislauiensia. Creuerat autem illa Po-
lonorum licentia, & contemptus imperij regij atque magistratuum,
ex quo se cum Boemis coniunxerunt. Antè enim aliquid tamen di-
sciplinæ supererat, cum tres homines equestris ordinis, ob raptam
è templo cum uase argenteo sacrosanctam eucharistiam, iussu regio, B
inspectante uniuerso exercitu, cremati sunt. Sed id quoque iam de-
prauantibus nostros Boemis, pro piaculo haberi desierat. Quan-
quam autem cessabant humana iudicia, diuinitus tamen haud impu-
nita mansere tam barbarica & abominanda sacrilegia. Exortum e-
nim fortuitu incendium non exiguam castrorum partem absumpsit,
nequicquam satagente & opem ferente tanto exercitu. Quo qui-
dem incendio plurimi mortales, & equi, & quingenti currus hausti
sunt: reperta'que sunt in semiustulatis curribus fercula siue uascula
sanctissimorum religionis Christianæ mysteriorum. Mathias ubi
animaduertit tantum illum Polonorum & Boemorum cum suis re-
gibus torporem & inscitiam, despicere eos, quos initiò plurimum re-
formidarat, cœpit: missis'que in Poloniam expeditioribus copijs,
cum quibus Oppoliensis quoque & Cozuchouiensis duces suas con-
iunxerant, Siradiensem oram omnem, & maiorem Poloniam infesta-
uit, & uehementer afflixit, nemine repugnante. Agrestes quidem a-
pud Boleslaueciam opponere sese uenienti hosti ausi, paruo negocio
fusi ac dissipati sunt. Apud Clobuscum tamen, qui eò excurrerant ex
Oppoliensi ditione, ab agrestibus & oppidanis profligati sunt. Arx
Medirecia excursione illa in hostium potestatem uenit, dedente eam
Sendiuoio Zidouio Burgrabio, nulla necessitate ad id adacto. Ob
quod facinus is post finitum bellum patrimonio multatus est à rege.
Hæc cum ita fierent, & pestis fames'que in castris Polonorum &
Boemorũ

Sacrilegi puniti.

Castrorum Polon. & Boem. incendium.

Polonia diuexata Mathiæ copijs.

Oppolieſes fusi apud Clobuscum.

Medirecia arx in Mathiæ potestatem redacta.

A Boemorum ingrauesceret, & ineptum bello gerendo tempus hybernum urgeret, de pace inter reges agi cœptum est. Congreßi bis in patenti campo tres reges, uicesimaprima demùm die Nouembris nihil aliud inter se constituêre, quàm ut delecti ab unoquoque consiliarij quaterni Vuratislauiæ conuenirent. Quod cum factum esset, re inter delectos agitata, pax quidem perpetua non conuenit: quæ satis æquis conditionibus conuenire potuisset, nisi Elizabethæ reginæ Poloniæ fastus, & pertinax odium obstitisset. Nam ea Mathiam affinitate bellum finire cupientem, quòd neque regio, neque ducali genere ortus esset, generum aspernabatur: & quòd patrui sui fratrisq; inimicus fuisset, auersabatur, ita ut nullis persuasionibus de sententia dimoueri posset: & indulgebat ei plusculum Cazimirus. Cæterùm induciæ triginta mensium constitutæ inter reges: captiui & munitiones interceptæ, utrinque redditæ. Nicolaum quoque Tungenum Mathias in eo fœdere cum sua causa coniunxit. Finito bello Cazimirus Vuladislaum filium dimisit: ipse per Posnaniam iter faciens, Lenciciam profectus, Ludouici Bauarorum ducis oratores, quorum princeps erat Henricus Ratisponensis episcopus, Velunia acciuit. Ibi enim aliquandiu, quoad ipse ex Silesia rediret, expectare eos iusserat. Petebant ij Georgio ducis sui filio Heduigim filiam Cazimiri in matrimonium. Nec abnuit generum Cazimirus: sed Radomiæ demùm, quò rex ad natalem Christi diem festinabat, res confecta est. Mathias uerò dimis-B sis ad Christianos principes & Pontificem max. literis solita uanitate de Polonis & Boemis triumphauit: ac delere se penitus maximos exercitus potuisse iactauit, nisi Christianus Christianorum misertus asset. In Vuratislauienses uerò & nonnullos Silesiorum duces maiore licentia mox debacchatus est. Indulsit enim militibus, ut non modò ex agris sociorum liberè prædas agerent, uerùm etiam in Vuratislauiensium facultates grassarentur, uxoresq; & liberos eorum secum abducerent. Gliuicensium uerò ducem captum in custodia habuit, ac ditionis parte multauit: itemq; Venceslaum Ribnicensem. Inuasit & Olesnicensem dominatum: idemque Cesinensi fecisset, nisi Præmislus dux consilio eius maturè explorato, Polonorum præsidio sese præmunisset. Neq; uerò induciarum tenax fuit. Statim enim Firstensteinum munitionem in Silesia oppugnare adortus: uerùm inde ab aulico Vuladislai comitatu fœdè repulsus est. In Morauia uerò tres munitiones, redemptis auro defensoribus earum, in potestatem suam redegit. Sub finem eius anni Nicolaus Blazeouius Silesius episcopus Præmisliensis, cum illi ecclesiæ tribus & uiginti annis præfuisset, sacris eo die operatus, quòd se languere sentiret, in lectum se composuit, & obdormiuit in CHRISTO. Cui cum collegium sacerdotum eius ecclesiæ legitimè institutis comitijs successorem dare uellet, à rege per Spitconem Iaroslauium palatinum Leopoliensem uetitum est: fuitque sine episcopo ciuitas illa fermè tres annos, donec Andreæ Opporouio Varmiensi episcopo, rege petente, commendata est à

Sendiuoius Zidouius bonis multatus.
Conuentus regum.
Elizabetha regina filiam suã Mathiæ nuptui dare noluit.
Cazimiri ergà uxorem indulgentia.
Induciæ.
Bauarorum ducis Ludouici legatio ad Cazimirum.
Mathiæ regis uanitas.
Mathiæ acerbitas.
Gliuicensis & Ribnicensis duces capti & multati à Mathia.
Mathias inducias uiolauit.
Firstēsteinum.
Præmisliensis episcopæ uacatio.

Pontifice, ut inde se tamen ille sustentaret, qui Varmiensi episcopa potiri per Nicolaum Tungenum non potuit. Per idem tempus Mahometes Turcarum imperator, cum Radulonem palatinum Transalpinæ Moldauiæ, quem contra Stephanum Moldauum adiuuerat, pulsum'que restituerat, in fidem suam accepisset, tributarium'que fecisset, missis in Moldauiam ingentibus copijs, Stephanum quoque subigere adortus est, nihil moratus hyemis asperitatem. Verùm is exercitus anni sequentis initio ad sedecimum Calendas Februarij à Stephano palatino, qui uix quadraginta, uel ut alij uolunt, triginta millia habebat, ex omni suorum hominum, agrestium ferè, Transyluaniensium item, atque Cæculorum, quos paulo antè ui & armis ab Vngarorum regno auerterat multitudine coacta, insigni & omni æuo memorabili clade apud Barladum amnem & Racoueciam paludem profligatus est. Centum uiginti millia in eo exercitu fuisse dicuntur. Nec prius fugam stitère Turcæ, quàm Danubium transmiserunt, persequentibus fugientes Valachis, & usque ad lassitudinem trucidantibus, uel in paludem ac Danubium impellentibus. Itaque ex tanto numero pauci euasere. Quin & ij, qui uiui in potestatem hostium uenerant, Stephano iubente omnes, præter paucos insigniores, interfecti sunt. Bassæ quatuor in eo prælio desiderati, signa militaria capta centum & amplius. Nec tamen Valacho incruenta cessit uictoria: quippe cuius acies multitudine hostium prægrauata inclinare iam cœperat, nisi ipse inter primos animose pugnans, pugnam restituisset. Permagnum autem cùm ad uictoriam, tum ad maiorem hostium stragem momentum ipsi attulit, quòd omnem circumcirca regionem longè late'que in primo Turcarum ingressu ipse exusserat. Hinc enim factum est, ut in magna commeatus & pabuli penuria, Turcæ iuxtà ac equi ipsorum debilitarentur. Moderatè autem Stephanus illa sua fortuna usus est, soli Deo uictoriam acceptam referens, ac toto quatriduo deinceps omni, præter panem & quam, cibo abstinens. Ad Cazimirum deinde in Lituaniam, quò is post initium anni sese receperat, nuncios cum quatuor primoribus captiuis, sex & triginta militaribus signis, & parte manubiarum misit: & quoniam facilè intelligebat, non esse quieturum Mahometem, petiuit ut rex cum exercitu in Russiam propius accederet, uel solo nominis sui terrore Turcam repressurus, & iusiurandum fidelitatis eousque dilatum à se accepturus. Plurimos autem agrestium Stephanus fortitudinis ergò in equestrem ordinem transtulit. Ad Mahometem quoque ipsum legationem cum donis misit questum, ditiones suas à latrunculis ex Turcia profectis infestatas esse, eam'que manum à se profligatam, meritas pœnas sibi dedisse: petitum'que, ut reliquos ex eo numero, qui euasissent, ad supplicium sibi Mahometes dederet: quandoquidem credibile esset, iniussu eius factum esse, quicquid factum esset. Quin & Pontifici maximo, & Vngarorũ

Transalpina in potestatem Turcarum uenit.

Valachia uastata à Turcis.

1475 ann.

Stephani Palatini Valachiæ uictoria de Turcis.

Cæculi à Stephano subacti.

Stephani moderatio animi.

Stephani Valachi legatio ad Mahometem Turcam.

A Vngarorum regi dona misit de manubijs, opem eorum contra tam potentem & communem Christiani nominis hostem implorans. Adnixus est tamen Mathias gloriam illius uictoriæ in se transferre, dimissis quoquouersus literis, quibus iactabat à præfecto suo Stephano palatino Turcas profligatos esse: nec multo antè tamen ipse non contemnendam cladem ab illo ipso præfecto, quemadmodum uideri uolebat, suo acceperat, cum sex millia Vngarorum Maierbalasso duce ad uastandam Valachiam misisset: ita nihil pudebat hominem uanitatis suæ. Nec ita multo pòst, aduenit ad Cazimirum Isaacus Trapezuntius, Husancassani legatus, ad suscipiendum contra Mahometem bellum, regem cohortans: inde cum benigno responso dimissus, ad cæteros principes Christianos eadem de re acturus profectus est. Nec intermisit Stephanus, nuncijs alijs pòst alios ad regem missis, auxilia petere contra Mahometem, quem Adrianopoli ingentem belli apparatum facere, ab exploratoribus didicerat. Et suadebant quidem Lituani, ut rex tam insigne Poloniæ & Lituaniæ contra Turcas propugnaculum, Valachiam summa ope defenderet potius, quàm ea amissa, seu uerius prodita, de reliquo suo dominatu dimicaret: nihil tamen id regem mouebat: nihil ne Polonici quidem senatus preces atque monita idem suadentis, cum ad quintam diem Iulij Lublinum ad eum non infrequens conuenisset, & quindecim diebus ea de re consultasset: ubi Derslaus Rithuianius palatinus Cracouiensis, & Ioannes Rithuianius B castellanus Sendomiriensis, & Marsalcus regni, approbantibus cæteris, grauiter in regem inuecti sunt, quòd per ipsius, patris'que, & fratris eius negligentiam & conniuentiam, Polonorum regnum, quod ipsi florentissimum accepissent, non modò ab hostibus, uerùm etiam ab ingratis socijs, & malè fœderatis Lituanis, quos ipsi in potestate haberent, miserabiliter afflictum & accisum esset. Nihil tamen aliud ijs clamoribus & hortationibus tunc effectum est, quàm ut mitteretur ad Mahometem orator Martinus Vurocimouicius, dapifer Cracouiensis, postulatum & monitum pro uetere amicitia, quæ inter Polonorum ac Turcarum reges constaret, ne ille Valachiæ, quæ in ditione regis Poloni esset, bellum facere pergeret. Aliter coactum iri Cazimirum bellum suis illatum summa ui propulsare, qui nunquam quorumuis principum precibus & cohortationibus adduci se passus esset, ut Turcas bello lacesseret. Si quid Stephanus in Mahometem peccasse uideretur, communium consiliariorum arbitrio causam cognosci oportere: nec defuturum esse Cazimirum, quin subditum dominus ad satisfaciendum læso adigeret. Cum his mandatis & munere, ueste uidelicet sabellina, cuius oram margaritæ exornabant, missus Vurocimouicius, & uarijs impedimentis usus in itinere, uix intra uertentem annum ad Mahometem peruenit. Interea uerò Mahometes septuaginta nauium classe in Tauricam Chersonnesum missa, Tartaris uerò cum equestribus copijs præstò esse iussis, Capham siue Caphatam urbem maritimam munitissimam, Genuensium ditionis, cele-

Mathiæ uanitas & iactantia.

Vngari à Stephano profligati.

Persica legatio ad regẽ Polon.

Consilium Lituanorũ & Polonorum.

Rithuianij in regem inuecti.

Cazimiri legatio ad Mahometem Turcarum Imper.

Capha à Turcis capta.

celeberrimo emporio nobilem, terra mariq; obsedit: & quamuis reie-A cti essent ab oppidanis Tartari, tamen intra sextum diem in potestatem suam redegit, proditione primorum ciuium Italorum totis quinque annis instructa. Capta urbe, nobilitas cum uxoribus & liberis, ipsisq; proditoribus, & Mengligere Tauricanorum Tartarorum principe, ac duobus fratribus eius, qui siue fortuito eò tunc uenerant, siue seruandi sui causa ex agro in urbem se receperant, Constantinopolim translata: plebs dimidia parte facultatum multata, in suis sedibus aliquandiu relicta est: postea tamen & ipsa aliò traducta. Valachi mercatores, legati, & exploratores centum sexaginta, omnes trucidati. Vna tamen nauis, quæ centum quinquaginta ephebos Caphensium formosissimos, contumeliæ & libidini barbari tyranni destinatos, & luculentam supellectilem ex præda coactam ferebat, præfecti, qui Græcus erat, opera à cæteris segregata, ac Turcis uigintiquatuor, qui præsidij causa in ea fuere, partim per speciem aquandi emissis, partim interfectis, Kiliam appulsa, in Stephani potestatem dedentibus remigibus, uenit. Capha, & arcibus castellis'que circumiacentibus potitus Turcicus exercitus, ad Moncastrum siue Bialogrodum nauigauit, eam'que urbem ad ostia Tyræ siue Nestri fluuij in pontum Euxinum sese exonerantis sitam, adiuuantibus à terra Tartaris, expugnauit, ut uult Bernardus Vapouius: quam non multo pòst Turcis ac Tartaris discedentibus, Stephanus recuperauit. Tametsi Dlugossus, cuius ætate hæc acta sunt, imminere tantum ei urbi tunc Turcas cœpisse, memo B riæ prodidit. Stephanus quidem palatinus per omne id tēpus, quamuis haberet exercitum, tamen imparem se esse hostium uiribus sentiēs, in montium & syluarum latebris sese continuit: munitiones uerò, quo distineret hostem, præsidijs firmauit. Hæc cum celeri nuncio scribæ cuiusdam regij, qui ad Mengligerem Tartarum allegatus erat, in Poloniam perlata essent, pauor ingens & trepidatio mentes hominum inuasit, non secus ac si ipsa iam Podolia & Rusia uastaretur. Consultatum'que est aliquandiu de bello Turcico in comitijs, Corcini ad initium Iulij mensis institutis. Verùm omnia prius experiri, quàm arma sumere, ac tam potentem hostem lacessere: reditum'que Vurocimouicij expectare placuit. Spes tamen auxiliorum Stephano per Stanislaum Vantropcam palatinum Belsensem, & Andream Borissouium præpositum Lenciciensem & canonicum Cracouiensem legatos regios facta est, exactum'q; ab eo nouum fidelitatis atq; subiectionis iuramentum: id uerò ea de causa potissimum, quòd Vngarus ultrò auxilia pollicēs, pellicere eum ad se satagebat. Per eos dies cum ingens uis imbrium decidisset, tantum inundauit Vistula, ut Cazimiriam & Stradomiam aqua operiret, & ad altaria templorum pertingeret, pontes abrumperet: hortis, agris, & pomarijs magnam calamitatem inueheret. Quod quidem eo portentosius fuit, quòd toto superiori triennio tanta fuerat siccitas, ut non modò apud Ploscum, sed etiam apud Toruniam uadabilis esset pediti Vistula. Pridie uerò Calendas

Tartarorum Tauricanorū princeps captus cum fratribus.

Biologrodū siue Moncastrū expugnatū uel tentatum.

Polonorum pauor ob subactā à Turcis Bessarabiam.

Comitia Corcini.

Legatio regis ad Valachum.

Stephanus Valachus iurat in uerba regis Polon.

Inundatio.

Aprilis

A Aprilis eiusdem anni centum domus Cracouiæ inter nouam & S. Nicolai portas nocturno incendio conflagrarant. Porrò Siradiensem & Lenciciensem oram atque Masouiam per idem tempus locustarum uis ingens ex Vngaria, Morauia & Silesia adueniens, peruagata, non modò segetes atque prata, uerùm etiam arborum frondes depasta est, continuatis ad sesquimilliarium in latitudinem, & alterum tantum in longitudinem examinibus, concurrentibus inter se nonnunquam, & solis aspectum densitate sua terræ adimentibus. Vilis tamen eo anno fuit annona in Polonia. Cazimirus sex septimanis apud Corcinum de repub. consultando exactis, quinque consiliarios de primoribus utriusque ordinis, & quatuor secretarios canonicos Cracouiẽses misit in Scepusium, ad regundos fines cum Vngaris, & controuersias disceptandas ac dirimendas, quo fœdus antiquum inter Vngaros & Polonos per tempus induciarum redintegraretur, atque adeò induciæ quoque ipsæ stabilirentur. Neque enim satisfaciebat conditionibus earum, & pactis conuentis superioris anni Mathias. Verùm Vngari Turcici belli excusatione usi, ad eum conuentum non uenêre. Et fecit quidem Mathias rex tunc expeditionem cum decem millibus mercenariorum militum contra eum hostem, extremam oram Vngariæ ingressum: sed tamen persequi eum longius ausus non est, ne à fronte pariter & à tergo impeteretur. Firmauerant enim Turcæ munitionem in citeriore ripa Saui excitatam, quinque millium militum præsidio, unde liberius in Sirmiensem B agrum possent excurrere. Eam igitur modò munitionem Vngarus nõ sine magna strage suorum expugnauit, & mox in interiorẽ partem regni sui cum exercitu se recepit. Nec multo pòst reuersi Turcæ, usque ad Varadinum populabundi excurrerunt, oppidum id incenderunt: & omni illa latè patenti ora trans Tybiscum ferro ignique peruastata, ingentem cùm aliarũ rerum, tum hominũ prædam asportarunt & abegerunt. Sed ad nostra reuertamur. Dimisso igitur conuentu Corcinensi, legatisque ad Scepusiensem iterum designatis, Cazimirus ad decimumoctauum Calend. Octob. Cracouiam egressus unà cum regina, Heduigim filiam natu maximam, quam Georgio Bauarorum duci Ludouici filio desponderat, Posnaniam deduxit: & adiunctis ei comitibus Calisiensi atque Lenciciensi palatinis, & compluribus alijs claris & splendidis uiris atque matronis, ad sponsum misit. Dos ei triginta duûm millium aureorum fuit, sed tunc promissa duntaxat, non etiam exoluta. Aduenienti nõ modò sponsus cum amicis, uerùm etiam Fridericus imperator cum nonnullis principibus electoribus, & mille equitum comitatu obuiam profectus est. Siradiæ deinde Cazimirus rex cõsiliariorum conuentum egit ad diem diuo Martino sacrum, ea potissimum de causa, ut sibi publicè subsidium in dotem filiarum (nam & Sophiam Alberto Friderici Marchionis Brandeburgensis filio desponderat) & apparatum nuptialem cõferretur. Ac non est quidem negatum: sed reiectum ad arbitrium minorum Polonorũ, qui non conuenerãt; ne denuò quidem ad diem diuo Nicolao sacrum euocati, uenêre, non ignari quam-

Cracouiæ incendium.

Locustæ.

Szarańcze

Vngarorũ expeditio in Turcas.

Turcæ Vngariã populãtur.

Heduigis Cazimiri filia Georgio Bauarorũ duci nupta.

Conuentus consiliariorum Siradiæ.

quamobrem accerserentur. Ita nihil tunc perfectū est de subsidio. Rex A quod reliquum erat anni, partim Pysdris, partim Coli commoratus, cum de Sochaciouiensi arce & territorio cum Anna, quæ Vuladislai Masouiorum ducis defuncti uxor fuerat, transegisset, sub initium Februarij insequentis anni, cum non contemnendo procerum & mercenariorum militum comitatu eò contendit, arcem'q; tradente Anna in potestatem suam redegit. Anteuerterant quidem eum Ioannes & Boleslaus duces Varsauienses, fauente pleraq; omni nobilitate eius oræ arcem occupaturi: sed eos archiepiscopi familia, quæ prior in arcē peruenerat, aditu prohibuit. Cum igitur cogitatū facinus eis non successisset, orare regem instituerunt, ne se hæreditate sua defraudaret: sed nihil impetrarunt. Atq; ex eo tempore Sochaciouia in ditione regis permanet. Vngari uerò & Poloni proceres cum apud antiquam uillam congressi essent, inducias inter reges suos redintegrarunt, cum inter eos conuenisset, ut Mathias Cazimiro Smigrodum, episcopo autem Cracouiensi Musinam redderet: episcopus uerò ne prædones ibi receptaret. Cum Valachorum palatino uterq; rex duorum annorum inducias ut seruaret. Ad utrum autem Valachia pertineat, ut alio conuentu inter proceres disceptaretur. Ad res deinde Prusicas rex animum intendit, permolestè ferens Nicolaum Tungenum inuito se in Varmiensem episcopam inuasisse, & cum Vngaro ex professo sentire. Videbaturq; res ad rebellionem totius Prusiæ spectare, quòd & proceres nonnulli Prusi, & Gdanenses ciues in primis Turgeno non obscurè fauebāt: B & uerò magister Cruciferorum cum eo fœdus icerat, & cum legatis Vngari secreta colloquia habuisse ferebatur. Itaq; Cazimirus maturè Sochaciouia profectus cum duobus millibus mercenariorū militum, Breste, Nessouiæ, Toruniæq; nullo operæprecio tempus triuit, minoris Poloniæ proceres diutius expectans. Interea uenit ad eum Toruniā Vlricus magistri marsalcus & legatus, suspicione magistrum purgās. Ipse deinde magister Henricus Richtenbergius ad mediū mensis Maij Marieburgū, quò rex iam ad finem Aprilis uenerat, accessit: acceptus perhonorificè, prodeuntib. obuiam ac deducentib. duobus episcopis, aliquot palatinis, & omni aulico comitatu regio: factaq; audientia, denuò se regi purgare instituit, & nouum iusiurandum, si posceretur, obtulit: contra Tungenū consilio & auxilio se regi non defuturū esse promisit. Sed tamē benignè dimissus à rege, quod promisit nō præstitit, uarias moras & excusationes nectens. Gliscebat tunc Gdani seditio inter senatū atq; populū: eam rex, missis illuc Iacobo archiepiscopo, & Ioanne Rithuianio marsalco, sedauit. Elbingæ deinde cōuentum Prussorū contra Nicolaū Tungenū instituit. Sed infecere consilia eius Gdanenses: & res Valachicæ & Podolicę eum in Poloniā rouocabāt. Redierat enim à Mahomete Turcarū imperatore Martinus Vurocimouicius, renunciabatq;, in Bulgaria apud Varnā se eum cum ingentibus copijs in Valachiam contendentem reperisse: expositisq; mandatis regijs, responsum ab eo accepisse, illum postulata regis facturū fuisse, si ea apud Adria-

Sochaciouia in potestatem regis Poloni uenit.

1476 ann.

Masouij duces à Sochaciouia repulsi.

Induciæ inter Vngaros & Polonos.

Prußici motus.

Henrici magistri Cruciferorum suspecta fides.

Gdani seditio.

Mahometis responsum legato Cazimiri datū.

A Adrianopolim in procinctu, ac non iam in expeditione & itinere accepisset: Transalpinensium Tartarorumque sibi uectigalium querelis & precibus excitum, bellum illud suscepisse, eis deesse nō posse: daturum tamen etiamtum pacem Valacho, si is tributum ipsi penderet, captiuos remitteret, Kiliam urbem ad ostia Danubij sitam (quæ nescio an Achillea sit integro uocabulo) Besserabibus restitueret. Quas conditiones cum Stephanus palatinus Valachiæ non acciperet, Mahometem nauibus transmisso, & ob dubiam fortunam belli quinque pontibus iuncto Danubio, Valachiæ infesta signa intulisse. Ab alia uerò parte Tartaros quoque eam infestare: quibus dum obuiam it cum suis copijs Stephanus, spacium transmittendi per ocium Danubij Turcis dederit. Hæc ferè Vurocimouicius referebat. Consequebantur autem eum ipsius Stephani nuncij alij post alios, nunciantes regi, Tartaros quidem ingenti clade ab eo profligatos, fugatosque usque ad Borysthenem, præda omni, impedimentis, & uestibus atque armis etiam abiectis, perpaucos tranato flumine euasisse. Contra Turcas uerò non satis uirium eum habere, nec audere eis aperto Marte resistere. Ipsum ditionem suam longè latéque urere, ne progredi longius hostis posset, propter pabuli & cōmeatuum inopiam: pabulatores & frumentatores necessariò longius à castris progredientes ex insidijs carpere & excipere: uerùm à fronte pariter & à tergo ab hostibus circundatum, diffugientibus suis, ipsum quoque melioribus rebus seruare se coactum

Turcæ ac Tartari Valachiam infestarunt.

Stephani legatio ad regē Polonum.

Tartari profligati à Stephano palatino.

B esse. Et quamuis propè triginta millia hostium trucidata sint, tamen leuiculum uideri id detrimentum in tanto exercitu. Valachos uerò non pluribus quàm ducentis eo conflictu amissis: tamen siue diffisos uiribus suis, siue aduersa fortuna alienatos à Stephano, sibi quemque priuatim prospicere, nihil in commune consulere. Sed facilè eorum animos & sanari & recreari posse uel mediocribus Polonorum auxilijs. Quòd si fortè Valachia regi minus esset curæ, at de Podolia & Russia esset sollicitus. Periculum enim esse, ne Turcæ peruastata Valachia, in eas oras continuata populatione excurrerent. Quod quidem ita accidit. Percursata enim omni Valachia, Sociauia & Chocimo, alijsque munitionibus frustra tentatis, Podoliæ quoque fines ij attigerunt, & aliquot uicos ignobiles atque pagos exusserunt. His igitur cognitis, Cazimirus Russiam omnem, Podoliam, & Belsensem tractum arma sumere, & cum Paulo Iasenio thesaurario, & Belsensi Chelmensique præfecto ad Valachiæ fines sine mora adesse iubet: ipse omissa in præsens rerum Prussicarum cura, sororeque Elizabetha uidua, quæ cum Henrico Stolpensium Pomeranorum duce nupta fuerat, & illis ipsis diebus cum filio Bogusalo siue Boguslao uisendi ipsius gratia Marieburgum aduenerat, honorificè dimissa, reditum in Poloniam maturauit: & ad medium Augusti mensis Petricouiam, quò edixerat comitia, accessit. Ibi consumptis nequicquam in consultatione de republica ac defendenda seu uindicāda Valachia tribus hebdomadibus, nihil utile constitutum est. Neque enim accommodatum esse uidebatur expeditioni bel-

Turcarum strages in Valachia.

Turcæ orā Podoliæ uexarūt.

Russorum expeditio in Turcas.

Cazimiri soror.

Bogusalus Pomeraniæ dux.

Comitia Petricouiæ.

ni bellicæ anni tempus autumnale: & Rusi cum Iasenio, cum diutius apud Cameneciam & aliis in locis Podoliæ statiua habuissent, neque transgredi sine rege fines regni ad opem ferendam Valachis implorantibus uellent, neque domos iniussu regio discedere honestum putarent, non minoribus damnis omnem eam oram affecerant, quàm si hostilis exercitus eam peruasisset. Noui deinde conuentus minorum quidem Polonorum Corcini, maiorū uerò Coli ad medium Septembris instituti. Et Corcini quidem, rege ipso per se postulāte, quaternorum grossorum tributum iugerale scitum est: maiores uerò Poloni labefactationem iuris publici causificati sunt, quòd Mathias Mosinius præfecturā maioris Poloniæ, & palatinatum Calisiensem pariter obtineret. Cazimirus Corcino Lublinum profectus, salutata regina, quæ Radomia illuc uenerat, in Rusiam ad Belsum usque progressus est, ut fama aduentus sui suos recrearet, Turcasque reprimeret. Nec mora, excesserunt ij Valachia, siue metu regis Poloni aduentātis, siue peste pariter & fame afflicti, siue quòd hyems appropinquabat. Non parum uerò momenti illud quoque Mahometi ad maturandū reditum attulit, quòd classem quæ supplementum militum & machinas ad expugnandas munitiones ipsi subuehebat, tempestate disiectā amisit. Aliquanto autem plus per omne illud bellum Transalpini, quàm Turcæ ipsi Valachis incommodarunt: quippe qui & locorum periti essent, & lingua eadem uterentur. Iidemque Turcarum inopiam cōmeatu de suis agris supportando subleuarunt. At Mathias rex Vngarorum, ubi cognouit Mahometem se cum exercitu è Valachia recepisse, hinc quoque uanam gloriam compendiumque apud Italos aucupatus est, abusus hominum credulitate. A se enim pulsum Turcam, turpiter fugam cæpisse, literis diuulgauit, excidiumque eius pollicebatur. Quam uanitatem eius alebant apud exteras gentes uiri literati, munificētia eius deliniti, res gestas eius scriptis suis in immensum attollentes. Qua quidem re illud sanè perfecit, ut pontifex max. cum omnibus principibus & communitatibus Italię, præter ducem Mediolanēsium, qui imponi sibi passus non est, bis centum millia aureorum ipsi in subsidiū conferret. In quo Ferdinandi Neapolitani regis opera & studiū Vngaro maximè adiumento fuit. Filiam enim eius regis notham Beatricem illis ipsis diebus Mathias alteram uxorem duxerat. Sed nō multo pòst Vngari uanitas redarguta est. Ad medium enim Octobris Turcæ facta è Bosna excursione Carniolam, Carinthiam & Styriæ partem uehementer uastarūt, prædamque ingentem & plurimos mortales captiuos abegerunt: & mox munitiones ligneas ab ipso Mathia supra Danubium paulo infra Smiderouiam extructas, & quinque millium militum pręsidio firmatas, quatuor quidem expugnarunt, quintam uerò per deditionem acceperunt, ipso Mahomete cum maioribus copiis haud longè successum rei expectante. Porrò Fridericus Romanorum Imperator, suspicatus Turcas à Mathia in ditiones suas immissos esse, simulque ratus oblatam sibi occasionē perduelles suos, illius fœderatos, quorum princeps erat Grosnicher, siue ut

Podolia à Rusis diuexata.

Præfectura maioris Poloniæ cū palatinatu.

Classis Turcicæ naufragiū.

Mathiæ regis uanitas.

Mathias literatos coluit.

Subsidiū ab Italis Mathiæ regi missum.

Beatrix altera Mathiæ regis uxor.

Turcæ Carniolam, Carinthiā & Styriam populantur.

Vngaria infestata.

Fridericus imp. bello perduelles suos persequitur.

A ut alij habent, Grosnikel, hoc est comes Nicolaus, ulciscendi, delectu suorũ habito, & quatuor millium Boemorum auxilijs à Vuladislao rege acceptis, nihil retardatus hyemis asperitate, munitiones ipsorũ perduelliũ partim per uim, partim per deditionem recepit. In æstatem uerò maius bellum contra Vngarum apparabat: missoq; ad Cazimirum Raphaele Lescinio Polono oratore, ad societatem belli eum contra communem hostem inuitabat. Huic Boemorum rex suam & ipse legationem eadem de re adiunxit: quæ Vilnam prosecutæ Cazimirũ, quò se, non plus quindecim diebus apud Belsum commoratus, receperat, mandata exposuere. Habebat autem is exploratum de hostili Mathiæ contra se animo, & subdolis machinationibus: nimirum quòd illo Valacho, abalienandi eius à Polonis causa, auxilia contra Transalpinenses misisset: Nicolaum Comorouium fratrem Petri patruelem, cum Alexandro filio ad se accitos, de Berualdi Ziueciæ, & Seflarorum munitionum Polonicarum deditione, promittens eas, quas ipsis in Vngaria ademerat, se redditurum esse sollicitasset: cum Cruciferis Prusiensibus fœdus clandestinum pridem inchoatum, in nuptijs suis confecisset, promisis' que auxilijs, ad uiolandam pacem & bellum faciendum eos concitaret, atque in eam rem mercenarium militem in Silesia conscriberet. Hæc igitur cum explorata haberet Cazimirus, ad medium Aprilis anni insequentis comitia Petricouiam Polonis edixit, ipse' que subsequentibus Imperatoris & Boemorum regis oratoribus in tempo

Friderici legatio ad Cazimirum.

Mathiæ hostilis animus in Cazimirum et Polonos.

Comorouius ad defectionẽ solicitatus à Mathia.

Mathiæ fœdus cum Cruciferis.

1477 ann.

Comitia Petricouiæ.

B re affuit. Re ad senatum relata, placebat quidem auxilia mitti Imperatori: sed quònam id modo fieret, non expediebatur, propterea quòd inane erat ærarium: nobilitas uerò neque militare gratis ultra fines regni uolebat, neq; tributum sciscebat. Itaque responsum est oratoribus, regem domestici aduersus Turcas ac Tartaros, Cruciferos, atq; ipsos etiam Vngaros belli expectatione distentum, nulla in præsens auxilia Imperatori posse mittere. Et quo æquioribus animis id principes illi acciperent, ad Imperatorem quidem Andreas Opporouius Varmiensis episcopus: ad Boemum uerò Ioannes Dreuicius scriba regius, oratores missi. Ac Boemo quidem pater tria millia aureorum dono transmisit in subsidium, comparandorum ac Cæsari mittendorum auxiliorum gratia. In Prusiam uerò ac Marieburgum præsidij causa misit idem Petrum Duninum castellanum Siradiensem & præfectum Lenciensem, & Ioannem Bialum, quo uerbo album Poloni uocant, cum sexentis equitibus, & quadringentis peditibus mercenarijs, ut Prussos in officio continerent, sustinerent' que Cruciferorum impetũ, si quem facerent in regiam ditionem, tantisper donec rex ipse cum maioribus copijs subsequeretur. Non modò enim incertis rumoribus iactabatur, Cruciferos ad rebellionem spectare: cum Vngaro per crebros internuncios fœdus & societatem inire: Marieburgensem & Culmensem palatinos, Philippum Bissouium consulem Gdanensem, & nõnullos alios regiæ ditionis in eorum partes inclinare: sed certis etiam indicijs & literis interceptis consilia eorum deprehensa erant. Sollicitaban

Legationes Polonicæ.

Legati cũ exercitu in Prußiã mißi.

Prußi ad res nouas spectãt.

Masouij ad rebellionem solli citati.

tur etiam ab eis ad defectionem duces Masouij: nec admodum ij ab- A horrere à tam nefario facinore uidebantur, nisi consiliarij quidam grauiores à concepto scelere eos reuocassent. Nec sanè nihil actum est illa præsidij missione in Prusiam. Multorum enim animi sanati sunt, multi immatura adhuc conspiratione à nouis rebus deterriti. Nobilitas quidem Prusica cum ciuitatibus conuentu Marieburgi ad exitum mensis Iunij acto, sacramento se obligarunt, à Polonis nunquam defecturos. Si quod autem bellum exoriretur, se pro illis arma sumpturos: agrestes quintum quenque expedituros: ciuitates uerò singulæ militum certum numerum promiserunt. Iam uerò & ij qui in ditione Cruciferorum erant, conuentu instituto statuerunt inter se, non sequi eorum temeritatem, si quod bellum Polonis ij facere uellent. Itaque non commouerunt sese tunc Cruciferi, præsertim quòd neque Vngarus quicquam eorum quæ conuenerant præstabat. Coegerat is quidem in Silesia quinque millia mercenariorum militum: atque is exercitus priusquam educeretur quòpiam, permagna licentia in socios circumquaque non modò prædis agendis, uerùm etiam incendijs, stupris, cædibus, & omni genere crudelitatis debacchabatur. Sed ei Boemus, siue ut sua tueretur, siue ut quosuis Mathiæ conatus impediret, non multo minores copias è Boemia transmissas opponebat. Quarum aduentum cum non sustineret ille Silesiensis exercitus, in Vngariam sese raptim euoluit, siue ut sibi consuleret, siue (quod credibilius est) quòd à Mathia accerseretur. Perduelles'ne autem Imperatoris fœderatos suos du- B dum ab Imperatore eiectos, uindicare is cupiuerit, an sibi & Vngariæ finitimæ ab illo metuerit, incertum est. Duxit quidem & Vuladislaus ipse exercitum illum suum è Silesia reuocatum in Austriam, ab Imperatore accitus: uerùm non diu ibi moratus est, siue quòd satis habebat Cæsar Austriam pacasse, siue quòd deerat pecunia in stipendium tanto exercitui: octo enim millia Boemorum habebat. Accepto igitur Viennæ ab Imperatore solenni ceremonia uexillo, quo se clientem Imperatoris Romani profitebatur, in Boemiam se cum omnibus copijs suis recepit. His igitur cognitis, Cruciferi quiescebant. Nec parum & illud inquieta eorum consilia turbauit, quòd Magistrum per id tempus amisere. Ac suffecerunt ij quidem defuncto Martinum Truchsessum, quem interdum Treslerum Dlugossus uocat, commendatorem Osterrodensem, pridie Nonas Augusti habitis Regiomonte comitijs: nec abhorrebat is à bello, sed eum Fridericus Imperator minacibus literis deterruit. Sic igitur quietæ fuerunt hoc anno res in Prusia: non item in Polonia. Nouo enim conuentu post comitia Petricouiensia Corcini instituto, fremere nobilitas & proceres in regem, nec uelle tributum ab eo petitum sciscere, aut omnino ad consilium de republica accedere, propterea quòd rex Derslao Rithuianio palatino Cracouiensi post obitum Ioannis Pilecij ad castellaniam eiusdem urbis prouecto, Ioannem Rithuianium castellanum Sendomiriensem, & marsalcum regni, successorem in palatinatu Cracouiensi dederat contra leges:

Nobilitatis & ciuitatũ Prußicarum studium erga Polonos.

Mathiæ regis exercitus fugatus è Silesia.

Vuladislaus rex Boemiæ à Friderico Imp. inuestitus.

Martinus Truchseßus Magister Cruciferorum.

Cruciferos Imperator à bello Polonico deterruit.

Fremitus minorum Polonorũ in regem.

A ges: quibus cauetur, ne uni plures magistratus honores'ue mandentur. Iam uerò de Nicolai Comorouij defectione ad Vngaros constans fama increbescebat. Et res minimè cōtemnenda esse uidebatur, propterea quòd arces & possessiones eius in faucibus Sarmaticorum montium, qui Poloniam ab Vngaria dirimit, sitæ, si ab Vngaro occuparentur, faciliorem ipsi aditum in Poloniam patefacturæ, & propter salsarum aquarum abundantiam, reditus regios è salinis imminituræ essent. Inde enim salem Vngaris suppeditari posse, quem ad eum diem è Polonia petere necesse haberent. Subornati igitur à rege qui ægrum Comorouij animum sanarent: ad extremum Spitco Iaroslauius Leopoliensis siue Rusiæ, & Stanislaus Vantropca, Belsensis palatini, ad eum profecti, persuadere ei conati sunt, ut arces illas cum possessionibus regi Polono traderet, pecunia, qua eas addictas ipse tenebat, accepta: damnorum, quæ se Polonæ reipublicæ causa accepisse prætexeret, æstimationem, bonorum uirorum arbitrio permitteret. Quibus rebus cum nihil apud eum proficeretur, missus Iacobus Dembienius palatinus Sendomiriensis, & præfectus Cracouiensis, cum tumultuaria manu, arces eas intra quinquagesimum diem expugnauit. Ac Beraldum quidem diruit, Ziueciam incendit, Seflaros uerò Marco Ratoldo addictos restituit. Tunc demum Comorouius Cracouiam ad regem accurrit, facinus'que suum purgare, & priorum meritorum commemoratione diluere conatus est. Et eò quidem usque inflexerat regis

Nicolaus Comorouius ad defectionem spectat.

Salinæ in faucibus Carpathi.

Berualdum & Ziuecia arces destructæ. Comorouius bonis exutus, Crasnostauiam à rege accepit.

B clementiam, ut ipsi alia bona in territorio Chelmensi pro ademptis illis dare uellet: uerùm ille superbè eam conditionem aspernatus, & in Vngariam profectus, Mathiæ regis opem implorauit: ea uerò destitutus, in Poloniam rediјt, & Crasnostauiense territorium à Cazimiro ægrè impetrauit. Mathias enim tunc irritatus à Friderico, cum eum exercitum dimisisse cognouisset, nequicquam dissuadentib. ac deprecantibus Vngaris, & contra Turcas potius, qui Vngariam tunc populabantur, ire cohortantibus, in Austriam fecit expeditionem, eam'que totam quanta quanta est, ad fines usque Bauariæ peruastauit: oppida pleraque omnia & munitiones, ipsis Austrijs ferè dedentibus, in potestatem suam redegit: Viennam obsedit & oppugnauit: sed ab ea crebris Haugi comitis, qui intus erat cum non contemnendo militum præsidio, eruptionibus non sine magna strage repulsus est, Friderico Imperatore apud Styriam urbem se continente, & Boemorum Polonorum'que opem frustra implorante. Iam enim hyems appetebat. Misit quidem ei Cazimirus in subsidium decem millia aureorum per Andream Borissouium cognomento Rosam, præpositum Lenciciensem: sed ea Cæsar non accepit, ob spem pacis: cui componendæ non modò Pontificij & Venetorum oratores, uerùm etiam Vngarorum proceres nauabant operam: id'que hoc enixius, quòd triginta millia Turcarum per id tempus excursione facta in forum Iulij, omnem eam oram usque ad Cuniglianum Venetiæ oppidum, miserandum in modum uastarunt, deleto Venetorum præsidio, quod ipsis ad Sontium

Mathias rex Austriam ferè subegit.

Viēna obsessa.

Cazimirus subsidium Friderico Imperatori misit contra Mathiam.

Turcæ forū Iulij infestarunt, & Venetorum copias profligarunt.

sine Lisoutium amnem, duce Hieronymo Nouello opposuerant. Tardius tamen ea pax, nec nisi Vngaro tempestatibus hybernis & niuibus reiecto ex Austria, conuenit: & quidem non satis honestis Friderico conditionibus: nempe, ut se omni iure ac titulo regni Vngarici abdicaret: Boemici uerò fasces, & quod uocant Feudum, Mathiæ conferret: eidem'que pro munitionibus interceptis in Austria centum octoginta millia florenorum numeraret. Quarum conditionum postremæ non fecit satis. Quo factum est, ut Mathias diutius munitiones Austriacas, non inuitis Austrijs, qui Fridericum oderant, retineret. Sic igitur cum alio bello occupatus fuisset Mathias, quietiorem, quàm expectarant, eum annum Poloni habuerunt. Stephanus autem Valachiæ palatinus, ultrò sumptis armis, Transalpinam infestauit, Radulonem siue Draculam palatinum eius oræ à Brassouiensibus ciuibus proditum cæpit: eiectis'que Turcarum præsidijs, Cipulissam unum de suis purpuratis genti præfecit. Quin & Torrusiense territorium, quod in ditione Turcarum erat, ferro & igni uexauit, salinas'que fructuosissimas incendit. Sub huius anni principiũ Gregorius archiepiscopus Leopoliensis, uir in studijs humanitatis & bonarum literarum non mediocriter uersatus, uerùm libidinosus, cum sanus apud Rohatinum degeret, in cubiculo pronus distensis manibus mortuus repertus est: cuius uitam Philippus Callimachus Florentinus descripsisse dicitur. Post quem plus quàm duobus annis urbs illa caruit archiepiscopo. Boleslaus Masouiorum dux Annam uxorem, Pauli Hunouij palatini quondam Belsensis filiam, exagitatus à fratribus & proceribus, quòd imparem duxisset, eadem leuitate qua duxerat, repudiauit. Quod quidem coniugium longè tamen minus indignitatis habuerat, quàm fratris eius Conradi, qui prius Cracouia abductam à uiro plebeio uxorem, nefario matrimonio sibi coniunxerat: ea'que defuncta, ac ducali pompa sepulta, alteram non minus obscuram puellam, Alexij cuiusdam filiam, uxorem sibi adsciuit.

Pax inter Fridericũ & Mathiam.

Stephani res gestæ contra Transalpinenses ac Turcas.

Georgij archiepiscopi Leopoliensis mors.

Archiepiscopæ Leopoliensis uacatio.

Masouiorũ ducum disparia coniugia.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VICESIMVSNONVS.

CAZIMIRVS rex plus quatuor mensibus Cracouiæ præter morem commoratus, ad exitum Nouembris inde discedens, & lignũ crucis Christi apud monasterium Calui montis de more ueneratus, Radomiæ reliquum anni tempus, & sequentis principium exegit. Ibi uerò regina cum duobus filijs natu maximis, ac totidem filiabus relicta, Petricouiam, quò ad duodecimam diem Ianuarij comitia edixerat, se contulit. Nec tamen operæprecij quicquam

1478 ann. Comitia Petricouiæ.

A quam ibi fecit, cùm propter tardiorem aduentum & infrequentiam consiliariorum, tum quòd ne nouus quidem magister Cruciferorum, quamuis accitus promisisset, ueniebat, ut secundum pacta in uerba regis iuraret. Quin ad rebellionem planè spectare is referebatur. Cum'que ad depellendum bellum, quod ab Vngaro iuxtà atque Cruciferis impendebat, & ad continendos in officio Prussos, sumptu opus esset, & in eum usum tributum agrarium sciscendum esse plerisque omnibus uideretur, aliquot temerarij iuuenes de nobilitate maioris Poloniæ rem infecerunt. Priuilegium autem ibi tunc rex edidit, ne cui Sendomiriensem præfecturam oppigneratam, aut quouis modo obligatam habere liceret, nisi pro hoste publico, & læsæ maiestatis reo haberi mallet. Id autem Ioannes Rithuianius palatinus Cracouiensis perfecit, cum ex testamento Derslai fratris castellani Cracouiensis paulo antè mortui, præfecturam illam à Vuladislao tertio rege illi oppigneratam, liberam regi reddidisset. Conuentu dimisso, rex in Prussiam contendit: Lenciciæ Vngarorum procerum legationem secretam, defectionem à Mathia pollicentem, sola regina arbitraria & interprete audiuit. Nec tamen ei quicquam certi respondit, iam antea fidem gentis dubiam & fluxam expertus. Breste deinde in Cuiauia Prussorum conuentum egit, eo'que magistrum rursus frustra euocauit. Prussorum suorum animos confirmauit, Sbigneum Vuladislauiensem episcopum gubernatorem eis dedit: Marieburgensem præfecturam à Ioanne Coscelecio in Petrum Duninum Siradiensem castellanum transtulit. Inde uerò profectus, Lituanicum Breste adijt: ibi'que conuentu Lituanorum ad medium Martij mensis instituto, principatus illius rebus prospexit. Vicarium uerò pro se de duobus filijs præsentibus utrumuis, petentibus illis relinquere noluit, quamuis Albertus tacitis lachrymis cupere id se non dissimulet. Venit ad eum illuc Mahometis Turcarum imperatoris orator cum ingentibus donis, Tartarorum quoque principis Nurduuuladi legationem secum ducens, amicitiam & societatem petitum amborum nomine: adijciens Tartarum Mahometis authoritate eò adductum esse. Quibus responsum est, regem libenter accipere, quæ sibi deferrentur, suos'que oratores ad utrunque confirmandi fœderis causa missurum. Quid autem Mahometem ad ineundum cum rege Polono fœdus tunc adduxerit, non reperio: nisi fortè res aduersæ, clades'que superiori bello Valachico terra mari'que acceptæ: & quòd non solum eius, quem Stephani clientis sui iniuriam ultum ire credebat, sed plerorumque omnium Christianorum principum socia arma, coniunctasq; uires metuebat. Audiebat enim eos dudum dissidentes, in gratiam redijsse, studio belli communi consilio & iunctis uiribus sibi faciendi. Turcarum ac Tartarorum legatis dimissis, Petricouiam rex redijt ad comitia denuò ad Pentecosten edicta. Interim episcopus Vuladislauiensis, conuentu Prussorum Grudẽti post Pascha instituto, nouo eos iureiurando, ultrò ab eis oblato, regi & regno obligauit. Id bis'ne, hoc uidelicet atque superiore anno (quasi semel

Sendomiriẽsis præfecturæ priuilegium.

Vngari proceres defectionẽ à suo rege meditantur.

Vuladislauiensis episcopus gubernator Prussiæ.

B *Petrus Duninus præfectus Marieburgensis.*

Turcica & Tartarica legatio ad Cazimirum de pace.

Prussi denuò iurant in uerba Poloni.

mel satis non esset) factum sit, an Dlugossus lapsu memoriæ repetie- A rit, nescio. Ad Magistrum uerò quinque legati missi, qui eum fœderis admonerent. Verùm ille nihil moratus salubria monita, non modò non uenit Petricouiam ad comitia, sed etiam bellum contra regem adornabat, non tam suis uiribus fretus, quàm Vngari & nonnullorum Germanorum principum uanis pollicitationibus, ac spe defectionis quarundam regiarum ciuitatum erectus. Et quo maiorem haberet belli faciendi opportunitatem, Brodniciam, & Culmam oppida, & Starigrodum arcem terræ Culmensis, de Ioanne Scumbergio Bernardi defuncti fratre redemit, persolutis stipendijs, quæ Bernardus bello superiore meruerat, quæ rex iam prior soluere cœperat. Eas igitur munitiones militum præsidijs firmauit, ipse cum exercitu ex agresti ferè multitudine coacto, apud Osterrodam aliquandiu castra habuit, ab Vngaro promissa expectans auxilia. Hæc Petricouiam renunciata, fecerunt ut sine difficultate & controuersia duodenûm grossorum tributum decerneretur in stipendia mercenariorum militum, per quos tunc in Prussia rem geri placuit. Nec aliud ferè quicquam memorabile actum in illis comitijs, nisi quòd importatio salis exotici in Poloniam uetita est, propterea quòd apud Pincum in maiore Polonia nouæ salinæ extitissent. Ad Mathiam uerò missus est Stanislaus Vantropca palatinus Belsensis postulatum, ne ille rebellium contra regem suum Tungeni & Cruciferorum defensionem susciperet, fœderi, quod antiquitùs inter Vngaros & Polo- B nos constitutum, nec ita pridem renouatum intercedat, repugnantem. Porrò ad Pontificem maximum Ioannes Goslubius iureconsultus & canonicus Posnaniensis allegatus est, questum de Balthasare de Piscia nuncio ipsius, qui apud Vuratislauiam degens, Vuladislao quidem Boemo ut hæretico, Cazimiro autem ut fautori hæreticorum, in gratiam Mathiæ sacris interdixerat. Etsi enim ineunte uere pax inter Mathiam & Vuladislaum per utriusque consiliarios apud Bernam Morauiæ conuentu acto facta erat, Mathias tamen re apud Pelsnam, quam cum Budeouice retinebat, per præfectos præsidij sui contra Burianum Vuladislai copiarum ducem prosperè gesta elatus, simul'que tumultu Pragensis ciuitatis contra legatos suos Varadinensem episcopum, & palatinum Transyluaniensem temerè concitato irritatus, bellum instaurabat, pacem illam irritam esse dictitans, quippe quæ nec suo iussu, nec authore Pontifice, aut legato eius confecta esset: cui & legatus ipse Gabriel monachus, episcopus Agriensis, & recens cardinalis creatus, frigidam suffundebat, & insanientem sua sponte, magis etiam concitabat: frustra retinentibus Vngaris & Silesijs proceribus, quibus pax exoptata affulserat. Reuertens autem ex Vngaria palatinus Belsensis, Budensi præposito comitatus, illud responsum à Mathia retulit, cum fœderatis suis deesse rectè non posse. Sed si Cazimirus bello contra Cruciferos abstineret, habere Mathiam uias, quibus Cruciferi ad officium

Cruciferi bellũ in Polonos renouant.

Brodnicia, Culma, & Starigrodum à Cruciferis redêpta.

Salinæ Pincenses in Polonia.

Legatio Cazimiri ad Mathiã regem.

Ad Pontificem max.

Cazimiro & Vuladislao regibus interdictum sacris.

Pax Bernensis inter Vng. & Boem. irrita.

Res Boemicæ.

Legatus Pontificius belli incensor.

Mathiæ responsum legato Cazimiri.

A cium reuocentur, & ipse fœderis iureiurando cum eis sanciti religione soluatur. Hac igitur de causa missi ad eum denuò legati Ioannes Dlugossus, & Stanislaus Marsalcouicius, qui exquirerent, quæ'nam illa essent, quæ Mathias tectius significasset. Ac nihil ij quidem eiusmodi cōpererūt: pernegabat enim Mathias, se tale quicquam Cazimiro renunciari mandasse. Cum autem animaduerterent magnas copias ab eo cōparari, quibus partim Poloniam infestaret, partim Cruciferos adiuuaret, constituerunt cum eo, ut ad initiū Febrarij mensis regum uterque cōsiliarios suos Olomuciam, omnium controuersiarū componendarum, pacis'que instaurandæ causa mitteret, interea uerò utrinque ab armis discederetur: retineret tamen Polonus munitiones, quas de Tungeno in Varmiensi ditione cæpisset. Verùm displicuere uehementer hæc pacta Polonis, iniussu suo conuenta. Iam enim Cazimirus exercitum in Prusiam miserat: atque is Cruciferos quiescentes adhuc lacessere ueritus, Varmiensem oram infestabat. Præstò tamen fuit Tungeno Magister cum aliquantis agrestium magis quàm militum copijs. Sed nostris nullam dimicandi moram facientibus, mox in tutum se recepit. Quo facto, liberius uastata est Varmia: ac ne Sambiensi quidem agro pepercit miles: munitiones'que aliquot de Tungeno receptæ. ad hæc auxiliares Vngari copiæ septem millium militum, quæ ductu Zeloni Boemi sub specie ferendæ opis Ioanni duci Zeganensium contra Albertum Marchionem Brandeburgensem per Pomeraniam ad Cru-

B ciferos penetrare nitebantur, bis à Marchione magna strage profligatæ erant. Atque ijs rebus perculsi Tungenus ac Magister, de pace cum Sbigneo Vuladislauiensi episcopo, Paulo Iasenio thesaurario regni, & Petro Dunino præfecto Marieburgensi, regijs magistratibus, tractare cœperant. Sed statim cœpto destiterunt, ubi de ictis inter reges inducijs, quibus ipsi quoque nominatim comprehendebantur, audierunt. Non tamen destitit regius exercitus à populatione Varmiæ, munitionum'que oppugnatione. Per id tempus Tartari domestica egestate penuria'que adacti, in Podoliam incursionem facere tentarunt. Sed cum exceptorum per insidias hominum indicio comperissent, adesse Spitconem Iaroslauium Leopoliensem, & Ioannem Odrouanzum Podoliæ palatinos, cum non contemnendo equitatu, discessione simulata in syluis aliquandiu delituere, & mox securis nostris ad Braslauiam excurrerunt, oppidum incenderunt, parum'que absuit, quin & arce potirentur: sed reiecti tamen, cum magna præda sese receperunt. Eodem'que tempore Turcæ in Carinthiam inuecti, eam oram, quæ est inter Malburgettum, Villacum, & Salisburgum, acerbè depopulati sunt: longius'que progressi fuissent, nisi eius oræ homines ad pontem Draui fluminis concursu facto eis obstitissent, pontem'que interrupissent, ubi mille trecenti ferè Christiani cæsi sunt. Per omne autem id tempus post solutum conuentum Petricouiensem Cazimirus cum uxore partim Radomiæ, partim Sendomiriæ, partim Corcini & Cracouiæ commoratus

Legatio Cazimiri ad Mathiam.

Bellū Prusiciū.

Mathiæ regis copiæ bis à Marchione Brandeburgensi fusæ, et aditu in Prusiā prohibitæ.

Tartarorū excursio in Podoliam.

Turcarum excursio in Carinthiam.

Drauus fl.

1479 ann. Comitia Petricouiæ.

Mathiæ legatio ad Cazimirũ.

tus est. Insequentis demum anni die duodecima Petricouiam rursus ad comitia profectus est. Illuc uenit ad eum legatus Mathiæ regis Iaroslaus Ziarnohorius, postulans, ut conuentum de pace redintegranda ad initium Februarij Olomuciam condictum, ad Maium differret, ad eum'que ipse ueniret. Fore id ex re ipsius pariter & Vuladislai filij, minore'que negocio res Prussicas componi posse. Quod si tempus illud locus'que ipsi non placeret, mutaret arbitratu suo. Sed bellum tamen Prussicum interim intermitteret. Quod quidem identidem repetitis legationibus Mathias urgebat. Iam enim receptis cæteris munitionibus, Elsbergam primariam episcopi arcem permunitam Poloni obsidebant: Tungenus uerò rebus suis diffisus, ad Magistrum in Sambiam profugerat. Grata hæc fuit legatio Cazimiro. Itaq; licet Tungenum propediem debellatum iri speraret, nec sibi expedire uideret aliquid ei laxamenti concedere, iussit tamen exercitum suum ab Elsbergæ obsidione discedere, & omni bello abstinere. Ad Mathiam uerò tres legatos, Raphaelem Iaroslauium marsalcum, Paulum Iasenium thesaurarium regni, & Andream Rosam præpositum Lencicienssem, cum summa potestate misit, ut de conuentu cum illo constituerent, & spem ipsi facerent, facilè & Magistrum ueniam, & Tungenum aliam episcopam, duas'ue pro una impetraturum esse, si pax coiret. Decesserat enim paulo antè de statione uitæ Vincentius Kelbassa Culmensis episcopus, & perpetuus administrator Pomesaniensis, nobilis Polonus gente Nalencia: quem Andreas Bninius Posnaniensis, & Paulus Grabouius Chelmensis propè continuatis funeribus secuti sunt: hic quidem plus quàm quatuordecim, ille uerò duobus & quadraginta annis & sex mensibus, in episcopa exactis. Ac de Posnaniensi quidem fuere competitores Vriel Gorcanus, Lucæ palatini Posnaniensis filius, Gnesnensis & Posnaniensis præpositus, & cancellarius regni, cui collegium Posnaniense administrationem episcopæ uacantis commiserat, & Stanislaus Curosuancius procancellarius. Sed Iacobo archiepiscopo interueniente, collegium Posnaniense regiam authoritatem in eligendo Vriele secutum est: qui etiam promissum regis aliquanto antè habuisse dicitur. Reliquæ aliquandiu sine antistitibus fuêre. Obtulerat igitur sese occasio transigendi de Varmiensi episcopa. Cum his mandatis profecti oratores regij, multis cum Mathia & consiliarijs eius colloquijs habitis, tandem constituerunt, ut ad Pentecosten Mathias duos episcopos, ac totidem alios proceres Siradiam ad conuentum cum Polonis instituendum mitteret: Magister uerò Cruciferorum, & Nicolaus Tungenus ipsi adessent, & communi Vngarorum & Polonorum placito Cazimiro reconciliarentur. Exoptabant enim & Vngari pacem, quo facilius assiduas Turcarum incursiones reprimere possent: nec deerat suadendo & orando Gabriel cardinalis legatus pontificius, Italicarum rerum & pontificiarum partium iuuandarum studio. Ardebat enim tunc intestino bello Italia, scissa in duas factiones:

Tungeni aduersæ res in Prussia.

Cazimiri legatio ad Mathiã.

Episcoporum mortes.

Vriel Posnaniẽsis episcopus.

Italici motus.

A

B

A factiones: quarum in altera erant, Sixtus pontifex maximus, Ferdinandus rex Siciliæ & Neapolis, & respublica Senensium: in altera uerò Veneti, Florentini, & Mediolanensium dux: quæ Gallorum quoque regem in suas partes pellexerat, & quinquaginta ferè castella pontifici ademerat: tantoque odio inflãmata in id bellum incumbebat, ut Veneti, ne Turcico bello impedirentur, pacem à Turcis redimerent, Scutara siue Scodra urbe Epiri, siue Albaniæ, in qua defendenda permultũ pecuniæ sanguinisque profuderãt, eis tradita. Quo uerò debilior erat altera factio, hoc ardentius Mathiæ opem expetebat. Eius igitur belli intuitu Mathias ad pacem cum Cazimiro faciendam propensior tunc esse uidebatur. Interea Cazimirus peractis comitijs, Sophiam filiam, quam Friderico Alberti marchionis Brandeburgensis filio natu minori desponderat, Francofordiam, quæ ad Odram est, ad sponsum cum splendido sexcentorum equitum comitatu & apparatu transmisit: ipse nouis conuentibus maiorum & minorum Polonorum separatim institutis, duodenûm grossorum tributum impetrauit: Radomiámque ad reginam profectus, usque ad Pentecosten ibi mansit. Inde Petricouiam redijt, Siradiám que nonnullos consiliarios misit: ubi Magister quoque Cruciferorum, & Nicolaus Tungenus, & regiæ Prussiæ consiliarij affuere. Sed cum ad uicesimam diem frustra Vngaros expectassent, Petricouiam ad regem uenerunt. Ac Tungenus quidem ad pedes regis prostratus, ueniam impetrauit: per-
B missús que habere Varmiensem episcopam, cum rege ipse pariter, & quæ præsens aderat legatio collegij eiusdem sacri ecclesiæ pacto sempiterno constituit, ut omnes deinceps episcopi, primores siue prælati, ut uocant, & Canonici illius basilicæ intra certum tempus posteaquam electi, aut in collegium id cooptati fuerint, conceptis uerbis fidem suam regi Polono obstringant, & præstò sint ipsi, quoties opus erit contra Cruciferos: aduocatus quoque episcopalis, ut & ipse in uerba regis iuret: nec præficiatur quisquam ei muneri, nisi regis Poloni, aut ecclesiæ eiusdem subditus. Cæteri uerò homines, qui sunt in ditione episcopi & collegij, decimo quoque anno idem faciant. Prouocationem ad regem ut habeant: collegium sacrum, ut non nisi gratum regi episcopum sibi deligat. Quod tamen ita postea mutatum est, ut rex quatuor de collegio illo indigenas Prussos idoneos ederet, de quibus collegium, quem uellet, episcopum eligeret. Hæc ita tunc conuenēre. Nec multo pôst ipse Tungenus cum toto collegio in arce Marieburgensi, quemadmodum conuenerat, promissum impleuit. Magister uerò uanis Mathiæ promissis, clandestinís que literis & nuncijs lactatus, difficiliorem se præbebat, affirmans, Cutem sibi detrahi se passurum prius, quàm in uerba regis Poloni iuraturum. Confirmabat autem eum Mathiæ legatio, quæ ad Cazimirum uenerat, de differendo in aliud tempus conuentu Siradiensi, & inducijs cum Magistro ac Tungeno prorogandis: propterea quòd distineretur tũc Mathias alio cõuentu cum Vuladislao Boemorũ rege apud Olomuciam

Veneti à Turcis pacem redimunt.

Sophia Cazimiri regis filia Friderico marchioni Brandeburgẽsi nupta

Nic. Tungenus in gratiã à rege recipitur. Varmiensis ecclesiæ pacta cum rege Pol.

Mathiæ & Vuladislai regum conuentus Olomuciæ.

ciam agendo. Quo quidē conuentu pax, quę dudū inter absentes con- A
uenerat, à præsentibus regibus approbata & stabilita est, maiore eorū
qui in Vuladislai ditionem ueniebāt, q̄ alterorū lætitia. Miti enim, &
benigno erat ingenio Vuladislaus: Mathias cōtrà ferox, fastuosus, gra-
uisq; suis. Hac igitur excusatione usus Mathias, prorogationē conuen
tus & induciarū à Cazimiro postulauit. Nec sanè difficilē hic sese in eo,
quod postulabat ille, præbuit: misisq; ad eum Paulo Iasenio Sēdomi-
riensi, & Ioanne Baseno Marieburgensi, quem nunc Elbingensem uo-
cant, castellanis oratoribus, ad diem diuo Bartholomæo sacram con-
uentum & inducias prorogauit: ipse interim Radomiam, ubi regina e-
rat cum liberis, secessit, Magistro relicto Petricouiæ. Ibi enim conuen
tum Siradiensem expectare ipsi uisum est, non auso ad suos in Prussiā
pace infecta reuerti. Sed cum ne ad illud quidem tempus Vngari ue
nirent, Magister cum suis Cazimirum Corcinum secutus est. Eò tan-
dem sub initium Octobris Stephanus comes Scepusiensis, & Vence-
slaus Becicouius Boemus, legati à Mathia uenerunt, regem'que suum
excusarunt, quòd bello Turcico implicatus, Siradiam consiliarios suos
ad constitutam diem non misisset. Satagebant autem ij magnoperè
Magistrum cum rege Polono in gratiam reducere, renitentem admo-
dum, quòd se in uerba regis Poloni nunquam iuraturum esse, Deo &
homini (Mathiam significans) fidem dedisse diceret: proferebat au-
tem non pauca, quibus à Cazimiro læsus esse uideretur. Quæ cum o- B
mnia clarissimè refutata essent, oratores Vngari eum à pertinacia re-
uocabant, denunciabantq; apertè, non oportere eum deinceps ullam
rerum suarum spem in Mathia collocare: Barbarico bello illum di-
stineri, neque commissurum esse, ut iniustam causam tueretur. Iam
uerò sui quoque eum obtestabantur, ne sese & ipsos iret perditum: ac
ne minis quidem abstinebant. His igitur non tam flexus, quàm fra-
ctus, decessit tandem de pertinacia: & nona die Octobr. pacem & fœ-
dus cum Polonis redintegrauit, & in arce Corcinensi fidelitatis & sub-
iectionis iusiurandum regi solenni ceremonia dedit, præeunte uerba
Ioanne Cracouiensi episcopo. Idem fecere, qui cum eo uenerant, pri-
mores Cruciferorum & cum his sex alij de nobilitate, ac tres consules
Regiomontani. De cæteris uerò omnium ordinum, qui tunc abe-
rant, promissum, quòd & ipsi idem iuraturi essent legatis regijs præ-
sentibus. Iurarunt & regij consiliarij, qui recens in senatum allecti
erant, se fœdus initum seruaturos esse. De Brodnicia uerò, & Cul-
ma, & Starigrodo à Magistro interuersis conuenit, ut is eas mu-
nitiones ad diem diuo Martino sacrum Regi redderet, octo milli-
bus florenorum ab eo acceptis: de damnis eo bello, quod cum Ni-
colao Tungeno gestum est, Magistro & ordini datis quaterni à rege
Magistro'que, & nonus ab ambobus communiter, delecti arbitra-
rentur. Soluit'que eo nomine postea rex Magistro mille quingen-
tos aureos Vngaricos. Porrò de literis fœderis inter Vngarum
& Ma-

Diuersa Mathiæ & Vuladislai ingenia.

Conuentus & induciæ progatæ.

Mathiæ legatio ad Cazimirum.

Magister Cruciferorum Martinus cum suis iurat in uerba regis Poloni.

Transactio regis cum Magistro.

A & Magistrum icti placuit, ut utrinque ad diem postridie Calendas Februarij ad Rudolfum Vuratislauiensem episcopum transmitterentur, & ab eo præsente Ioãne Lasocio Scholastico Gnesnensi, scriba & nuncio regio, nemini lectæ concerperentur. Nam cum Mathia quoque & Vngaris pax conuenerat. His ita peractis magna omnium lætitia, Vngari oratores & Magister cum suis honorificè à rege accepti ac donati, diuersi discessere. Nec ita multo pòst rex in Lituaniam cum regina & liberis festinauit, Ioanni episcopo, Iacobo Dembienio castellano & præfecto Cracouiensi, & Paulo Iasenio castellano Sendomiriensi, commissa cura transigendi cum mercenarijs militibus, qui ob non exoluta Prusica stipendia, passim, & maximè in ecclesiastica bona hostiliter grassabantur, à nullo scelere & flagitio sibi temperantes. Is enim tunc erat Lituanicarum rerum status, ut regis præsentiam uehementer requireret. Nam Ioannes Moschorum dux, subacto Nouogrodo magno, & compluribus arcibus atque castellis finitimæ Rusiæ, quæ Alba dicitur, & magno Lituanorum duci parebat: in potestatem suam redactis, reliquæ Rusiæ & Lituaniæ uehementer imminebat. Amplum quidem is principatum à maioribus suis acceperat: uerùm Tartaris, qui trans Rha siue Volgam fluuium incolunt, obnoxium ac tributarium usqueadeò, ut legatis Tartaricis, atque etiam ueredarijs tributum petentibus, uel alia quamuis de causa uenientibus, cum equis ueherentur, dux ipse pedester obuiam prodiret, & lactis equini

Pax inter Vngar. & Polon.

Militum grassatio ob non exoluta debita stipendia.

Moschorũ dux Nouogrodum & magnã partẽ Albæ Rußiæ subigit.

Moschi Tartarorum tributarij & serui.

B (qui potus est Tartaris gratissimus) poculum uenerabundus porrigeret: si qua gutta inde in iubam equi destillasset, eam lamberet: interpreti legenti literas Imperatoris selectam uestem sabellinam substerneret, ipse cum proceribus eas legi auditurus, genua flecteret: nec ullum tyranni imperium detrectaret, etiamsi bellum contra Christianos, fœderatos, aut necessarios suscipere iussus esset. Hanc tam duram seruitutem Ioannes uir magni animi & acer cum ferre non potuisset, uxore Græca magis etiam hominem incitante, sumptis armis excusserat: finitimos etiam Russorum principes consanguineos suos astu magis quàm armis subiugarat: & longius ad occidentem solem prouectus, Nouogrodum magnum, ciuitatem amplissimam & opulentissimam, ac totius Septentrionis emporio celeberrimam, quæ Alexandri Vitoudi armis adacta, centum millia aureorum nummûm, quemadmodum uult Vapouius, siue ciclorum, ut scribit Dlugossus, quos Rublos uulgò uocant, magno Lituanorum duci quotannis ad illud tempus pendere erat solita, Lituanorum ope destitutam oppugnarat, & indeditionem acceperat: trecentos ciuium primores interfecerat, eorum'que facultates omnes abstulerat: reliquis uerò ciuibus tertia modò parte facultatum relicta, quicquid erat reliquum ademerat: deniq; archiepiscopi ærarium auro, argento, gemmis,, margaritis, & omni genere opum per multos annos congestarum refertissimum ac ditissimum spoliarat, solúmque aurum, argentum, & gemmas, atq; uniones trecentis curribus asportarat.

Equini lactis usus apud Tartaros.

Ioãnis Moschorum ducis res gestæ.

Rußi finitimi subacti à Moschis.

Nouogrodum magnũ Lituanorũ magno duci tributarium.

Nouogrodum captum à Moschis.

Nouogrodẽsis prædæ magnitudo.

sportarat. nam qui cæteram supellectilẽ portabant currus, fuerunt innumerabiles. Inde igitur auctus opibus & animis Moschus, totas prouincias Lituanis, dum Cazimirus Polonicis rebus diuersa parte orbis terrarum distinetur, ademerat, omnem'que adeò Rusiam & Lituaniam animo complexus erat. His ergò rebus prouisurus Cazimirus, in Lituania tunc solito diutius commoratus est. Et quamuis Lituani proceres bello repetere amissa optimum factu esse censerent, maluit ille tamen quietis consilijs cum feroci Moscho rem componere, quòd eum tanta accesione diuitiarum atque prouinciarum numerosis, & bellandi asiduitate exercitatis, & memoria partarum uictoriarum præfidentibus copijs abundare, suos uerò longa desuetudine armorum imbelles & effœminatos esse diceret: mercenario milite contra tam potentem hostem bellum geri oportere, cuius è Polonia & uicinis gentibus tam celeriter educendi sibi copia non esset. Itaque aliquot annorum inducias cum eo pactus est. Hæc tunc in Lituania. Per id tempus autumni Turcarũ centum millia cum quinque ducibus, quos ipsi Bassas uocant, deductis secum Transalpinorum auxilijs, Transyluaniam ingressa, ad Sobinouiam siue Cibinium urbem castra posuere. Præsenserant eorum aduentum Vngari, & ad defendenda sua tripartito cum totidem ducibus accurrerant: fortè in unum agmen, cui Stephanus Bathorus præerat, Turcæ incidêre. Stephanus ubi se in arcto positum pugnam detrectare, & cum reliquis duobus suorum agminibus coniungere se non posse animaduertit, facit tamen eos certiores de necesitate dimicandi sibi obiecta: & militibus suis uoluntario iureiurando sese obstringentibus, quòd morituri prius quàm fugituri essent, arma expedit. Committitur acre prælium tribus fermè horis. Iam'que Vngari prægrauante Turcarum multitudine referre pedem cœperant, & ægrè eos sistebat Bathorus, obtestans pariter & obiurgans, & recentis iurisiurandi admonens: cum ecce duo reliqua agmina, in quibus erant aulici regij & Rascij, citato cursu inuecta, in latus hostium impetum fecerunt. At illi re improuisa consternati, aliquandiu tamen conuersis equis restiterunt: ad extremum uerò conturbati & impulsi, fugam fecerunt. Ibi tunc magna fugientium strages edita. Neminem enim præter quinquaginta insigniores captiuos, Vngari uiuum seruabant. Nec tamen incruenta cesit eis uictoria: cecidêre multi fortes uiri, in quibus nobiles in primis Paulus Knes, quo nomine Slaui ducem & sacerdotem appellant, & Iaxitius Rascius ductores agminum: quorum opera maximè uictoriam illam tam præclaram & omni æuo memorabilem Bathorus, quanquam & ipse saucius, Mathiæ retulit. Ille enim graui pedum dolore impeditus, in Vngaria decumbebat, usque adeò afflictus, ut pasim diuulgaretur, eum extremum clausisse diem, ueneno sublatum. Sed probauit is anno sequenti se uiuere, Austriam per Thomam Tarcium populatus, & Rachesburgo oppido per uim potitus: cum à Turcis ad alia bella, quemadmodum statim exponemus, auersis, ocium & quietem nactus esset, cum Polonis autem Boemis pa-

Cazimirus à Moschico bello abhorruit.

Lituani imbelles facti.

Induciæ Lituanorum cum Moschis.

Turcæ Transyluaniã infestãt.

Baßa.

Prælium Vngarorum cum Turcis.

Turcæ uicti ab Vngaris.

Knes.

Mathias podagricus.

Austria uexata à Mathia & Vngaris.

A

B

A mis pacem fecisset. Eum uerò annum & consequentes aliquot Cazimirus rex iam grandæuus, cum uxore & liberis in Lituania uenationibus uacans consumpsit: neq; memoratu dignum quicquam tunc in Polonia, pace per circuitum parta, accidit, præter quòd Ioannes Dlugossus canonicus Cracouiensis, non multo antè designatus archiepiscopus Leopoliensis, uiuere pariter & annales Polonicos scribere desijt, uir nobilis de gente Vienauia, uirtute & constantia summa, eruditione & facundia, ut illis temporibus, non uulgari, & industria ac dexteritate in rebus gerendis singulari præditus: quas ob res quamuis Cazimirũ regem Sbignei, ac deinde rursus Iacobi Senneniorum ornamentis impensius studendo, grauiter offendisset, ita ut sacerdotiorum fructibus spoliaretur, Cracouia à præfecti apparitoribus contumeliose eijceretur, proscriptus'que de uita periclitaretur: postea tamen idem rex plurimum eius opera in obeundis legationibus maximi momenti atque dignitatis, & inerudiendis liberis suis usus est: unde ditatus, insignia reliquit beneficentiæ suæ pietatis'que monumenta. Sed quoniam extat uita eius, siue à Philippo Callimacho, siue à quoquam alio disertè ac diligenter conscripta, satis sit obiter hæc paucula de eo perstrinxisse. Anno dehinc tertio ad medium mensis Iunij pestis atrox ex Vngaria proserpens, Cracouiam, cunctam'que minorem Poloniam, inuasit: sequenti uerò anno maiorem quoque Poloniam, Masouiam, Prussiam, ac Boemiam peruasit, & plurimos mortales absumpsit. Inter

1480 ann.

Ioannes Dlugossus historicus, & archiepiscopus Leopoliensis designatus, obijt.

1482 ann. Pestis dira.

B quos insignis fuit Simon Lipniciẽsis, ecclesiastes disertus, Bernardiniani sodalitij ad meridianam portam Cracouiæ degentis, homo plebeius quidem, & obscuro loco natus, sed probitate & sanctimonia uitæ clarus, ita ut ęgroti complures ad sepulchrum eius pristinæ sanitati restituti esse memorentur. Quod quidem de Cazimiro quoque, Cazimiri regis filio, non modò constanti fama, sed etiã certis grauibus'q; testimonijs affirmatur: qui Simonem hunc intra uertentem annum consecutus est, apud Vilnam tabe consumptus, & in basilica eius urbis à patre solenni pompa sepultus: & ipse sanctitatis opinione clarus. Fertur autem is tam castè & continenter uixisse, ut medicis concubitum suadentibus, si sanus esse uellet, mortem oppetere, quàm legem pietatis Christianæ transgredi maluerit: longè aliter sentiens, quàm multi mortales corruptissimo hoc nostro seculo, qui neque pœnitendum, neque pudendum sibi esse ducunt in cœno libidinum uolutari. Creuerat interim in Polonia licentia hominum & audacia, cœperant'que nonnulli nobiliores etiã rapto uiuere. In quibus Christophorus Safranecius, nobili genere ortus, & non contemnendis opibus præditus, facta manu perditorum hominũ è Pescouascala arce, uias publicas infestabat, mercatores'q; Cracouienses complures copiosos & honestos Lublinũ ad nundinas proficiscentes diripuerat & trucidarat. Hac igitur de causa proscriptus: & cum proscriptionem contemneret, circumuentus & captus, Cracouiæ iussu regio capitali pœna affectus est. Ita pacatiores tamen factæ sunt uiæ. Nec Boemia interim, & Praga

Simon Lipniciensis.

Cazimiri sancti principis mors & castitas.

Christophorus Saffranecius ob latrocinium capite plexus.

Boemia et Praga ab improbis concionatoribꝫ turbatur.

præsertim, à domesticis motibus quieta fuit, schismaticis & profligatis sacerdotibus atque concionatoribus in absentes episcopos, Cardinales, & Pontificem max. mox in præsentes monachos, & magistratus urbanos, ac in regem denique, populum concitantibus. Sed nos nostra prosequamur. In Rusiam deinde Cazimirus rex iter fecit, ut à Stephano Valachorum palatino pridem promissum ac diu dilatum fidelitatis iusiurandum ritu solenni acciperet, ipsomet palatino, qui ad eam diem uarijs causificationibus id extraxerat, inuitante, ex huiusmodi causa. Imminebant tunc toti orbi Christiano Turcarum arma. Afflixerat Rhodum graui bello Mahometes, & metropolim eius insulæ uehementissimè oppugnarat: sed non expugnarat tamen, magna cum ignominia & strage reiectus. In Appulia uerò Bestiam, & alia quædam ignobilia oppida ui cæperat ac deleuerat: Hydruntum autem præsidio firmauerat, indéque eam oram omnem longè latéque ferro & igni uastabat. Vtrumque hoc bellum per legatos, quos illi Bassas uocant, gesserat, ipse eodem tempore cum tertio exercitu in Syriam profectus erat. Sed in itinere prope Nicomediam extinctus, laxamentum ijs quibus terrori fuerat, attulisse morte sua uidebatur, propterea quòd Turcæ scissi in duas factiones, partim Baiazeti natu maiori, partim Zizimo minori filio eius fauebant, bellóque ciuili impetiti erãt: ita ut ij qui Hydrunti erant in præsidio, cum ab Italis ad restinguendum illud quasi commune incendium duce Alfonso Ferdinandi regis Neapolitani filio, principe Calabriæ, accurrentibus premerentur, omni ope suorum destituti, deditionem facerent. Vbi præclaram Christianis operam Vngari, quos Mathias rex affini suo in auxilium miserat, nauarunt, utpote exercitati bellis Turcicis. Videbatur itaque respiratura esse aliquantisper respub. Christiana, ipsis inter se Turcis belligerantibus, cum Zizimus, quem alij Selimum uocant, à Baiazete prælio superatus, ad Sultanum Ægypti se recepit: cúmque opibus & auxilijs eius fretus, bellum atque prælium instaurasset, iterum uictus Rhodum profugit: à Rhodiensium uerò militum magistro ad Innocentium octauum pontificem max. qui Sixto successerat, Romam transmissus, & à Carolo octauo rege Gallorum Neapolim cum exercitu contendente receptus, in itinere uitam finiuit, ueneno, ut creditum est, extinctus Alexandri sexti pontificis opera, qui tunc Innocentio defuncto successerat. Baiazetes pacem domi nactus, ut ignominiam & clades paternas à Stephano acceptas ulcisceretur, anno post Christum natum 1484, in Bessarabiam & Valachiam terra marique expeditionem fecit: Kyliam, quam Lithostomon Græcis ueteribus dictam esse quidam autumant, & Moncastrum siue Bialogrodum urbes munitissimas, illam ad Danubij: hanc uerò non ad Borysthenis, ut uult Paulus Iouius, sed ad Tyræ siue Nestri ostia sitam, non sine magna strage suorum in potestatem redegit, Moldauiámque omnem eo ipso & sequenti anno peruastauit: sed subegisse Iouius memorat, sed falso; quod statim planum fiet. Cessit quidem tunc Stephanus poten-

tiæ

Turcarũ uaria huius temporis bella.

Turcæ à Rhodo reiecti.

Appulia uastata

Hydruntum captum.

Bassa.

Mahometis mors.

Turcarum ciuile bellum.

Hydruntum receptum.

Vngarorum uirtus.

Zizimi Turcæ fuga, captiuitas, & mors.

Innocentius octauus Papa.

Alexãder sextus papa.

Baiazetes. Imp. Turcarũ 1484 ann.

Kylia & Bialogrodũ urbes captæ à Turcis.

Pauli Iouij error.

Moldauia peruastata à Turcis.

A tiæ Turcicæ, cum ei longè imparem se esse animaduerteret: tutioribúsque & impeditioribus locis, ut est montosa & syluosa ea regio, sese continuit: Cazimiri autem regis opem implorauit, promittens in uerba eius iuraturum se tandem esse. Non putauit Cazimirus negligendam sibi esse illam occasionem deuinciendi & subiungendi sibi eius principis, qui Tartaros, Turcas, Vngaros uicisset, magnis'que incommodis affecisset, suum autem imperium ad illud tempus detrectasset. Quamuis autem facilè coniiceret, stabile firmum'que non fore id, quòd non uerè & ex animo ageretur, sed temporis modò causa simularetur, consultius tamen & cum minori periculo suo suorum'que coniunctum esse ducebat cum illo & per illum deuotos uniuersi Christiani nominis hostes à finibus suis arcere, quàm proditis quodammodo Valachis, omnem grauissimi belli molem in semet deriuare. Quamuis enim nullam ipse Turcis inferendi sibi belli occasionem daret, non temperaturos tamen eos sibi esse ab inuadenda & infestanda Russia, Podolia & Lituania, si Valachiam subegissent, & illum quasi intermedium parietem diruissent: ac uel ipsos Valachos infestissimos sibi fore, quòd ope sua destituti, in barbari tyranni potestatem redigerentur: denique uel sola fama aduentus sui Valachis quidem redditum iri, animos ad defendendum sese sua'que, Turcis uerò terrorem incussum iri, ne longius progrederentur, aut diutius in munitionibus Valachiæ subigendis immorarentur. Formidabile enim tunc erat Turcis nomen Polonorum.

Valachiæ situs.

Cazimiri consilium de rebus Valachicis.

B Igitur sub initium autumni anno Christi 1485, Leopolim rex contendit, eo'que Russica & Podolica nobilitas omnis euocata ipsi præstò fuit. Permulti etiam de Polonis & Lituanis uoluntarii partim officii, partim spectaculi gratia illuc ad eum confluxêre, equis armis'que bene instructi, ita ut uiginti millium equitum bello aptorum numerum comitatus ille expleret. Cum eo porrò Nestro seu Tyra amne apud Haliciam transmisso, Colomeiam ad constitutam cum Stephano diem sese contulit, & in latè patenti campo castrametatus est. Nec multo pòst Stephanus quoque cum insigni procerum equitum'que caterua affuit. Sublime solium in tentorio regio præparatum erat: in eo rex ornatu regio sedebat, adstantibus consiliariis. Stephanus, ubi appropinquauit, equo præstanti uectus, solus exclusis omnibus receptus est in medium ab equitatu regio cingente tentorium: desiliens'que, à primoribus regii consilii obuiam prodeuntibus ad regem introductus est, uexillum signo terræ Valachiæ exornatum manu tenens: & adorato, ut mos est gentis, rege, uexillo'que ad pedes sedentis abiecto, in genua procidit. Interea solutis ex composito funiculis, qui tentorium sustinebant, detecto'que tabernaculo, quæ fiebant intus cunctis longè late'que patuêre. Ibi tunc Stephanus nihil ea re motus, solenni ceremonia conceptis uerbis iusiurandum dedit, se cum uniuersa Valachia in fide & clientela Cazimiri & successorum eius regum Poloniæ semper fore, nec alium quenquam, præter ipsum, dominum agniturum esse: contra quos-

1485 ann.

Stephanus pal. Moldauiæ cum suis iurat in uerba regis Cazimiri.

uis hostes ipsi summis uiribus præstò futurum: nullum cum quoquam fœdus contra ipsum initurum, neq; hostile quicq; contra eum & Polonos moliturum: præmoniturum etiam, si quem moliri quicq; eiusmodi præsenserit: pacem deniq; bellum'q; cum nemine iniussu regis facturũ esse: quibus quidẽ uerbis extremis Mathias rex Vngarorũ, qui & ipse Valachiæ dominatum siue patrocinium sibi uendicabat, tacitè designabatur. Extat ea de re in Archiuo regis diploma Stephani, ab ipso & quatuordecim consiliariјs eius consignatum. Ita tunc ferox ille & acer bellator, & superbus multorum populorum regum'q; uictor, non nisi extrema necesitate adactus, regi Polono collum subdidit. Subleuatus deinde à rege, & ad osculum admotus, mensæ'q; adhibitus cum tredecim suę gentis primoribus, & perhumanè acceptus est: deniq; hospitalibus donis ornatus, in Valachiam se recepit, tribus millibus equitum auxiliariorum ex omni numero delectorum à rege acceptis: quib. Ioannes cognomento Polacus præfuit. Post quod tempus Stephanus Polonicorum auxiliorum ope fretus, ad discrimen quidem uniuersæ dimicationis cum Turcis non uenit, sed particularibus certaminibus eos uehementer exercuit, & sæpe non sine strage fudit, fugauit'q;, Valachis, qui & ipsi æquè ac Turcæ leuiore armatura utebantur, animose in eos procurrẽtibus: & cum premerentur, ad Polonorũ signa agménque extremum sese recipientibus, & cum iјs pariter hostem ferocius in se inuehentem reprimentibus. Ita retinuit tamen principatum suum Stephanus, quamuis mutilũ. Excessere enim Turcæ Valachia, Kyliam tamen et Bialogrodũ pręsidiјs firmarunt: tractum'q; illum maritimum quẽ Bessarabiam uocant, in potestatem suam tunc redactum, in hanc usq; diem obtinent. Cazimirus constitutis rebus Valachicis, in Poloniam rediјt: & Cracouiæ aliquandiu quietus, & quasi uacatione ætatis utens, mansit: Fridericum filium natu minimum studio & opera ad episcopam Cacouiensem secundũ Ioannem Ressouium tunc mortuum euexit. quod quidem anno Christi 1488 factum est, Tartaricum autem bellum per Ioannem Albertum filium gessit. Infestabat ea gens crebris incursionibus, magnis'q; incommodis afficiebat Podoliã atq; Rusiam siue ultro, egestatis'q; suæ subleuandæ gratia, siue à Turcis in Valachia iritatis, incitata. Fumabant longè late'q; nõ modò uillarũ & pagorum, sed etiam uicorum & oppidorum incendia: abducebantur in fœdam ac barbaricam seruitutem agrestes iuxtà ac nobiles uiri, matronę & puellæ: senes uerò ac pueri, longioris atq; celerioris itineris labori ferendo impares, immaniter trucidabantur: & miserabilis erat omnino rerũ facies. Excitus tandem suorum querimonіјs, clamoribus, conuiciјs, & commiseratione Cazimirus anno Christi 1489, cum celeri nũcio Tartaros, transmisso apud Tauane Borysthene, Podoliæ & Rusiæ imminere accepisset, Ioãnem Albertum cum expeditis copiјs aulici comitatus sui cõtra eos misit: ac Rusicę & Podolicę nobilitati, ut cum eo sese coniungeret, imperauit. Et fuit ea dicto audiens. Cum autem cognouisset Ioannes Albertus, Tartaros solita celeritate usos, rapta præda raptim recedere,

Polonorum auxilia Stephano Valacho data.
Ioãnes Polacus.
Turcæ à Stephano fatigati.
Bessarabia.
Fridericus episcopus Cracouiensis.
1488 ann.
Tartarorũ excursiones in Podoliam & Rusiam.
1489 ann.
Tauane.

A recedere, curriculo secutos eorum uestigia, per nota uiarũ ac tramitum compendia ducentibus Podolijs, ad Copestrinum uicum peruenit: ibi certior fit ab exploratoribus & captiuis, Tartaros bipartito agmine cum duobus ducibus, quos Cæsares siue Cearos illi uocant, reuertentes, partim ante se haud longè abesse, partim aliquanto interuallo subsequi. Relictis igitur cum exiguo præsidio sarcinis, & ijs equitibus, qui debilitati cursu equis sequi non poterant, in id agmen hostium quod antecesserat, maiori animo quàm consilio à tergo impetum fecit. Tartari à longè ut in patenti planicie, nostros aduentantes conspicati, diduxere agmen conuersis equis, ut est mos gentis: densumq́ue sagittarũ imbrem sursum uersus eiaculati, equos pariter & equites supernè cõsauciabãt, donec præpeti cursu inuectis nostris res cominus gladijs geri cœpit: ibi uerò impares nostris armatioribus, in fugam conuersi sunt: quam tamen obiecta cœnosa palus impediebat. Itaque multi in prælio, longè plures in fuga cecidere: capti multi: pauci ex eo agmine, quod quindecim millibus equitum constitisse memoriæ proditum est à Vapouio, cum duce abiectis equis in palude hæsitantibus, pedestres euasere. Prę da omnis à nostris recuperata, & captiuis exuuijsq́ue hostium cumulata. Nec mora, ad cæteros qui sequebantur nostri retrò contendere: forte fortuna ij improuiso aduenientes, impedimentis nostrorũ apud Copestrinum relictis potiti erant: & cum ibi aquæ mulsæ, qua ferè in potu utuntur Rusi & Podolij, aliquantũ reperissent, ex itinere sitientes

Copestrinum.

Polonorum de Tartaris gemi nata uictoria ductu Ioãnis Alberti.

Aqua mulsa.

B largius sese ingurgitabant, diffugisse nostros rati. Id cum nostri cognouissent, in comessabundos & ebrios facto derepentè impetu, quasi in pecudum cæde ad lassitudinem usque uersati sunt. Dux quoque hostiũ alter correptis armis tentatoq́ue nequicquam cum paucis inordinatis Marte cecidit. decem millia equitum in hoc agmine fuisse Vapouius prodidit, & ex eo numero paucos euasisse. Sunt qui ad Sauoranũ, siue Safranum flumen, quod in Bogum influit, hæc gesta esse memorẽt. Non queiuêre tamen postea Tartari: sed cum rursus in Podoliam populabundi hyberno tempore excurrissent, niuibus, quę plurimæ tunc deciderant, impediti, rursus insigni strage à nostris tumultuariè coadunatis profligati sunt. Verùm hæc uictoria de nouem millibus Tartarorum posterius, neque Ioannis Alberti ductu parta est. Tunc autem Ioannes Albertus re bene gesta, & lectis hostium spolijs, uictor ad patrem reuertit: ex eo clarus charusq́ue cunctis haberi cœptus, militibus pariter & captiuis reducibus uirtutem, dexteritatem & prudentiam eius prędicantibus. Quæ res magno ipsi adiumento fuit ad regnum Vngarorum adipiscendum, nisi fortuna nouerca in medio cursu eum destituisset: quod mox persequemur, si paucis prius attigerimus, quæ hoc ipso anno acta sunt: nempe quòd Cazimirus rex fœdus icit cum Baiazete Turcarum imperatore, per oratorem suum Nicolaum Firleium gente Leopardium, qui postea castellanus Cracouiensis, & dux exercitus Polonici fuit, hac lege ne quid alter alterius ditionibus & hominib. in cõmodaret. Cum Vuladislao quoque filio Boemorum rege idem societa

Sauoranus siue Safranus fl.

Tartari rursus fusi.

Ioãnes Albertus Cazimiri filius clarescit.

Cazimiri fœdus cum Baiazete.

Nicolaus Firleius.

Polon. et Boë. regum societas contra Mathiam.

tem cõtra Mathiam Vngarorum regẽ iniȷt. Erat enim Mathias quietis impatiẽs: & cum plurima de Vuladislao partim bello, partim iniquo fœdere quæsiuisset, plura indies appetebat: ducesq; Silesios Ioannẽ Zeganensem, & Henricũ Munsterbergensem durissimis pactis ad dedendas sibi munitiones Zeganum, Sprotauiam, Cozuchouiam, Suebodinum, Grunbergam, Polcouiciam, Vartembergam, & Franchensteinum, adegerat: contra Fridericum imperatorem, cui Vuladislaus cliẽs imperȷ, rectè deesse non poterat, bellũ instaurabat: Austriã infestabat, & multas eius munitiones in potestatem suã redigebat: quin Boemię quoq; imminere uidebatur, & in Vuladislai caput Boemos quosdam sicarios comparasse dicebatur. Vuladislaus igitur omnia domi forisq; suspecta habens, & in paupere regno, tamen alieno quoq; nomine ualde obęratus, cum se Mathię uirib. imparẽ esse, Fridericũ uerò nõ modò nihil opis afferre sibi posse, uerùm etiã ope sua indigere cerneret, ad patris arma recurrendum sibi esse putauit. Nec ille abnuit societatẽ, cùm filȷ, tum sua ipsius causa. Nouerat enim inquietũ Mathiæ ingenium. Sed insequenti anno is omnes eos periculo & metu liberauit. Et intulit is quidem bellũ Austrȷs: exercitũ Friderici imperatoris fudit: munitiones Austriæ plerasq;, & in his caput gentis Viennam, in potestatem suã redegit: Nouam urbẽ obsedit: uerum dum ea obsidetur, ipse Viennæ apoplexi extinctus est. Funus eius raptim & minimè regali pompa Albam regiam, ubi regũ Vngarorum sepultura fuit, ab Vngaris elatum. Quo cognito, Maximilianus Friderici imperatoris filius, quem paulo antè pater principibus electoribus assentientibus Cęsarem siue regem Rom. appellarat, & Aquisgrani coronarat, cum exercitu aduolans, Viennam & omnem Austriam in potestatem suam redegit, & patri reddidit: nigram legionẽ, reliquias Mathiani exercitus fudit ac dissipauit: mox Tirolensem comitatum, qui à Venetis infestabatur, donatione Sigismundi patrui sibi adiunxit. Mors Mathiæ regis, noui, quanquam non diuturni, nec atrocis belli inter Vngaros & Polonos causa fuit. Quod quidem ex intestino Vngarorum procerum inter ipsos dissidio coortum est. Nam ȷ diuersis studȷs partim ad Vuladislaum regem Boemorũ, partim ad Ioannem Albertum alterum Cazimiri filium, de quo dudum mentionem fecimus, regnum detulerunt: nec deerant qui Maximilianum Cęsarem regnare uellent: erant etiam, qui externos reges fastidientes, Ioannem defuncti Mathiæ nothum filium, quẽ blande Hanselicum uocabant, regem appellabant. Non repudiauit Ioãnes Albertus oblatum regnum, inuitantibus & orantibus qui ipsi studebant Vngaris, patre uerò suadente, & sumptus præbente. Sed Vuladislaus accitus à suis fautoribus, celeriter cum tumultuarȷs Boemorum copȷs adfuit: & Budam caput regni, fauore Beatricis reginæ (quæ iam inde ex quo Vuladislaus Olomuciæ cũ Mathia conuentũ agebat, aspectu eius capta erat, tunc aũt nuptiarũ eius spem conceperat) pulso Hãselico occupauit. Id cũ didicisset Ioãnes Albertus, accepto à patre exercitu, in q̃ duodecim millia hominũ mercede cõductorũ numerabantur,

Mathiæ regis inquietudo.

Austria infestata ab Vngaro.

Mathiæ res gestæ in Austria.

Vienna capta.

Mathiæ regis mors.

Vienna & Austria recuperata à Maximiliano.

Tirolensis comitatus.

Vngarorũ dissidium in creãdo rege.

Bellum inter fratres.

Beatrix regina Vuladislao fauet.

Ioannis Alberti expeditio in Vngariam.

A tur, sub signis in Vngariã ingressus est: & Sobinouiã, Aperiasũ, & alia quædam oppida, quæ ipsi Budam contẽdenti in itinere occurrebãt, in deditionẽ accepit. Cassouia uerò urbs & arte munita, & ualido aduersariorum præsidio munitior, & commeatu bene instructa, uenienti portas clausit. Non uisum est eã Ioãni Alberto præterire, ne hostis à tergo relinqueretur, néue cæteræ munitiones eius exemplo, noui regis imperium detrectarent. Itaq; obsideri ea, & bombardis è Polonia aduectis oppugnari cœpta est, sed nullo operæprecio: ab extrema æstate in mediã hyemem extracta obsidio. Interim tãta est pax inter fratres ab Ioanne Varadinensi, eodémq; Olomucensi episcopo, uiro prudẽte & docto, qui ea de re in Poloniam ad Cazimirũ, ex quo Ioannes Albertus dependebat, excurrit. Sed nihil impetrauit. Vuladislaus uerò, cum primores Vngaros plerosq; omnes opera & largitione Beatricis, quæ thesaurum regium in potestate sua habebat, ad se pellexisset, exercitum ad reprimendos fratris conatus misit. Cum aũt in propinquo essent duo exercitus, cœptum est ab Vngaris de pace agi, nolentibus regnum dubiæ Martis aleæ committere. Constitutæ ad certum tempus induciæ, per quas illi Vuladislaum, Ioannes Albertus uerò patrem consuleret, ac de conditionibus pacis inter dissidentes cõueniret. Interea Ioannes Albertus soluta obsidione, Aperiassum se recepit, & Vngari diuersi abiere. Erat Cazimirus tunc in Lituania, ad repetenda bello sua, quæ Moschi interuerterant, sese comparans. Etenim post Nouogrodum

Cassouia obsessa à Ioanne Alberto.

B magnum subactum, Russorum Seueriensium principes ultrò ad Moschos defecerant, non maxima re offensi: nempe quòd cum Vilnam uenissent, ad regem quodam tempore intromissi non sunt: cumq; unus quispiam ex ijs importunius urgeret, ac digitum foribus paululum adapertis inseruisset, ianitor eum attractis uehementius foribus, pressit & confregit. Et luit quidem capite pœnam ianitor, non fuit tamen eo satiata ira principum: quin ij profecti rectà ad Moschorum ducem, eius imperio se suáque omnia subiecerunt. Siue autem hæc fuit causa defectionis, siue illa potius, quòd despicatui se esse Lituanis animaduerterent, ac de religione rituq; sacrorum ab illis quidem dissentirent, cum Moschis uerò consentirent, illa tamen occasione permoti meditatum fortassis iam antè facinus maturarunt. Hæc igitur Cazimiro Moschici belli causa fuit. Et tamen maiore euehendi filij, q; recuperandi amissa studio incẽsus, ira etiã in alterũ filium, uelut nimio plus cupidum, & in se ingratũ, stimulante, pacem Ioanni Alberto dissuasit, ac prosequi eum cœptum bellum iussit: adfuturum se ipsi cum ualidis copijs, ac Tartarorum auxilijs, cum primùm res Lituanicas cõposuisset, pollicens. Valde erãt diminutæ Ioannis Alberti copiæ, plurimis militibus ad mentionẽ pacis, & q; per inducias angustiore annona & pabulo utebãtur, dilapsis: & tamen ei patris authoritatem secuto, inchoatũ bellũ prosequi in hostico placuit. Finis igitur inducijs, cum primũ per tẽpus anni seq̃ũtis potuit, proxima quæq; is populabundus uexabat, uastabatq;, donec Vuladislaus querelis suorũ, quorum agri uastaban-

Seueriensium Russorum defectio ad Moschum.

1491 ann.

tur, motus, octodecim millia peditum pariter & equitum ex Vngaris A atque Boemis coadunauit. Maturandum autem is sibi esse duxit, quò patris aduentum præuerteret, quem sibi infestum, graue bellum com parare audiebat. Vix quatuor millia bellatorum Ioannes Albertus habebat, dilapsis cæteris: nihil tamen territus hostilis exercitus aduen tantis magnitudine, turpe esse ducebat & inutile, intra munitiones sese continentem, obsidionis incommoda tolerare, & patris centum quadraginta ferè milliaribus Germanicis absentis & ægrè molientis opem expectare. Itaque cohortatus suos, ut pugnantes, & non inulti, sicuti uiros fortes decet, mortem oppeterent potius, quàm ignauè fugientes, aut latitantes pecudum in morem trucidari se paterentur, in aciem eos eduxit. Dato utrinque signo pugnæ, ad manus uentum est: strenuè se gerebant Albertiani, primos'que hostium loco mouerant: sed prægrauante multitudine represi, multis fortibus uiris amisis, cessere tandem. Dux ipse cum frustra aliquandiu instaurare prælium conatus esset, duobus equis in ardore pugnæ amisis, tertio quoque grauiter sub uentrem sauciato, uix tandem Aperiassum euasit. Parum autem absuit, quin à duobus Boemis insequentibus caperetur, cum fracto gladio, quo se tueretur non haberet: ni Crupsius eques Polonus accurrens, suum ipsi gladium porrexisset: quo quidem ille utrunq; hostem transfixit. Vuladislaus de euentu pugnæ certior factus à suis, non obscurè præ se tulit, magis lætari se de salute fratris, quàm de uictoria sua: misis'que ad eum legatis, pacem cum eo fecit his conditionibus, ut Vngariam is deinceps missam faceret: Vngaris, qui in uerba ipsius iurassent, iusiurandum remitteret: acciperet autem in Silesia Glogouiam maiorem, Cozuchouiam, Sprotauiam, Zelonagoram, Suebodinum, Giuram, Crosnam, Scenauiam, Opauiam, Carnouiam, Toscum, Bythomiam, Suirchleneciam, & Cozle, eaq; omnia ditione teneret, unà cum liberis suis marib. si quos habiturus esset, tãtisper quoad rex factus non esset. Verùm ut ferrent tamen homines eorum locorum onera publica ex æquo cum Vngaris: dux autem ipse Ioannes Albertus liber & immunis prorsus ab ijs esset. Interea uerò dum hęc prędstantur, Aperiassum is & Sobinouiam retineret. Quòd si Vuladislaus nullis relictis liberis decederet, Ioannes Albertus post eum regnaret, apud Vngaros. Nemini autem fraudi esset, cũ eo contra Vuladislaum sensisse. Ad hæc, ut ijs qui Mathiæ regis tempore exulassent, liber ad suos pateret reditus. Deniq; captiui utrinq; ut redderentur, item'que munitiones captæ. Hæc ita tunc inter fratres conuenta, conscripta, ac Vuladislai regis, & quindecim procerum Vngarorum signis cõsignata, extant in archiuo Cracouiensi. Extant & aliæ literæ, quibus idem rex tributa siue exactiones, quæ sibi publicorum onerũ nomine ex ijs ditionibus pendi debebant, eidem fratri condonauit. Quibus peractis Ioannes Albertus in Poloniam se recepit. Vuladislaus anteq; dimitteret exercitum, Hanselicum quoq; cũ non contemnendis Valachorum copijs Budam contendentem, & mox Maximilianum etiam Cæsarem, B qui

Prælium inter fraternos exercitus.

Ioannis Alberti fortitudo & fuga.

Crupscius.

Vuladislai regis pietas.

Pacta inter fratres.

Glogouiensis, Opauiensis, & Carnouiensis dominatus in Silesia Ioanni Alberto concessi à fratre.

Hanselicus, & Maximilianus Cæsar uicti à Vuladislao.

A qui & ipse ex pacto Friderici patris, quod ille tamen Mathiæ armis adactus repudiauerat, regnum Vngariæ sibi uẽdicabat, & Albam regiam cœperat, profligauit. Sic ille tunc Vngariam pacauit. Nec tamen Beatricem uxorem duxit. Porrò Cazimirus Polonorum rex in Lituania certior factus de aduersa Ioannis Alberti pugna, & quòd is saluus tamen euasisset, bello Moschico inducijs in aliud tempus dilato, maturabat reditum in Poloniam, ut acceptam in Vngaria ignominiam instaurato bello deleret: id adeò siue quòd nihil dum de trãsactione filiorum inter ipsos cognouisset, siue quòd eam transactionem non probaret: tametsi absque eo non deerant ei causæ redeundi in Poloniam, ut Annæ filiæ, Boguslao Scecinensium Pomeranorum duci desponsæ, nuptias faceret, eamq́ue honoris gratia deduceret, & Rusis opem ferret. Nam rusticanus quidam homo, cognomẽto Mucha, collecto è Valachis & Rusis Pocucẽsib. decem milium hominũ exercitu, Rusiã infestabat, si non cõcitante, conniuente quidem certè Stephano palatino Moldauiæ. Tametsi Mucham tunc Nicolaus Chodecius, cognomento Zemelca, uir fortis, & rei militaris peritus, cum mercenario milite Polonorum ære conducto, cui præerat, fudit & repressit, multitudinemq́ue illam promiscuam dissipauit. Cœperat tamen Mucha posterius Ioanne Alberto iam regnante exercitum reparare. Sed cum ad mulierem quandam Russam, in quam deperibat, clanculum subinde commearet, obseruatus & captus à Rusis nobilibus, Cracouiam ad regem missus est, ibi'que in carcere uitam finiuit. B Vilna igitur profectus rex Cazimirus, cum Trocos unius diei itinere peruenisset, languere cœpit: & inualescente morbo, ubi animaduertit supremum uitæ diem sibi instare, testamentum condidit, quo Vuladislaum filium exhæredauit. Deinde sacrosanctis Christianę religionis mysterijs ritè perceptis, mense Iunio animam exhalauit, anno Christi millesimo quadringentesimo nonagesimosecundo. Inde funus eius in Poloniam solenni pompa elatum, in basilicã Cracouiensi sepultum est. Nec multo pòst pars urbis ad occidentem solem uergens, cum ea domo academiæ, quam collegium maius uocant, fortuito incendio conflagrauit, dira'que lues & pestis pecudum atque pecorum Poloniam peruasit. Aliquanto autem ante mortem regis, post medium Decembrem tres soles in meridie uisi sunt: deinde cometes duûm ferè mensium spacio post occidentem solem apparuit, prodigia, ut creditum est, mortis regiæ. Regnauit autem is annos quadragintaquinq́ue, uixit sexagintaquatuor. Per hoc tempus Turcæ cum Vngariæ fines infestarent, & Sabaciã arcem, quã rex Mathias de ipsis receperat, obsiderẽt, Vuladislai noui regis auspicijs ab Vngaris & Boemis reiecti & fugati sunt.

Induciæ Cazimiri cum Moscho.

Anna filia Cazimiri Boguslao Pomeran. duci nupsit.

Mucha Rusiã infestat.

Nicolaus Chodecius.

Mucha captus & extinctus.

Cazimiri regis mors.

1492 ann.

Cracouiæ incendium.

Pestis.

Prodigia.

Turcæ reiecti à Sabaciæ obsidione.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM

LIBER XXX.

IOANNES ALBERTVS REX.

AZIMIRO sepulto, ad medium Augustum Petricouiam noui regis creandi causa itum est. Ibi uaria fuere studia procerum & equitum in regis defuncti filios absentes partita. Ioanni Alberto fauebant plerique propter ætatis prærogatiuam, & specimen uirtutis bello Tartarico editum. Nonnulli, elatiore animo & supercilio eius offensi, partæ de Tartaris uictoriæ Vngaricum bellum aduerso euentu gestum opponebant: illam uirtuti militum & fortunæ, hoc imperitiæ ducis acceptum ferentes. Hi uerò partim Alexandro natu proximo, suauioribus moribus & liberalitate prædito, partim Sigismundo iuniori regnum destinabant. Pro Alexandro erat fœdus, quo Poloni & Lituani Iagellonis regis opera coniuncti, sub unius imperio semper se fore promiserant, & expedire id maximè regno uidebatur. Iam autem Lituani, patris morientis iussu, quemadmodum dictitabant, Alexandrum ducem sibi creauerant. Refellebant hoc alij: Lituanos contra pacta conuenta uenisse, qui inconsulto senatu Polonico ducem sibi creassent: indignum esse Polonos in rege creando eorum sequi sententiam, quibus ipsi præire deberent. Haberet sibi Alexander Lituaniam, Ioannes Albertus, Silesiam à Vuladislao fratre, assentientibus Vngaris & Boemis proceribus, pacto promissam cum spe regni Vngarici: Sigismundum fato quodam aut prouidentia diuina Polonis regem relictum ac destinatum esse: & uegetioris autem animi eum esse, & generosioris indolis. Huius autem sententiæ authores erant Raphael Iaroslauius marsalcus regni, ac Tencinij, quos sequebatur cuncta Topororum familia. Idem sentire uidebatur Sbigneus Olesnicius archiepiscopus Gnesnensis. Tametsi creditum est, eum hoc quidem præ se tulisse, re uera autem Ioanni Masouiorum duci studuisse: cum quo fixis in patenti campo tentorijs statiua habebat. Non obscurè enim Ioannes, uelut uetusto regum Polonorum sanguine oriundus, regnum ambire uidebatur: & mille equitibus comitatus, unà cum fratre Conrado ad comitia uenerat. Res ad uim spectare uidebatur, insolentius & ferocius sese gerentibus Masouijs. Quo comperto, regina Elizabetha mille sexcentos equites ære suo Cracouiæ raptim conductos ad Fridericum filium episcopum Cracouiensem, & cæteros qui Ioannis Alberti partes tuebantur, præsidij causa misit. Ex his complures erant, qui sub Ioanne Alberto in Vngaria stipendia meruerant. Ibi tunc superiores esse cœperunt Ioannis Alberti partes. Cum'que frequens

Polonorum procerum dissidium in creãdo rege.

Ioannis Alberti indoles.

Alexander magnus dux Lituanorum factus.

Sigismundi indoles.

Ioannes dux Masouiorum ad regnum Polon. aspirat.

Elizabethæ reginæ studium erga Ioannem Albertum.

A frequens ſenatus in aulam regiam, ubi Fridericus diuertebat, conueniſſet, & Fridericus archiepiſcopo non ueniente, comitijs præſideret, uiceſimaſeptima die menſis Auguſti, Ioannes Albertus rex renunciatus eſt, non magis procerum ſuffragijs, quàm populi foris circum comitium ſtantis clamore adiutus. Cracouiam deinde reditum eſt: ibique de more nouus rex à Sbigneo archiepiſcopo ritu ſolenni unctus, diadema ſuſcepit. Et quoniam non ſatis ſecurus erat ab ijs, qui ſibi in adipiſcendo regno aduerſati erant, ſiue adeò quòd ulciſci ipſe eos cogitabat, & potentiam tamen eorum reformidabat, cum Vuladislao fratre Vngarorum & Boemorum rege ſecretò fœdus icit per oratores: quo diſertè cautum eſt, ut mutuam ſibi opem ferrent reges contra rebelles ſubditos. Verùm non ita multo pòſt, nempe poſt inſequentis anni principium, Raphael Iaroslauius marſalcus, & Sbigneus Oleſſnicius archiepiſcopus, principes eorum qui Ioanni Alberto aduerſati erant, obiere, angore animi, quemadmodum creditum eſt, confecti. Tametſi Sbigneus grandæuus aqua intercute, qua iam inde ante comitia laborare cœperat, extinctus eſt. Ei ſucceſſor Fridericus epiſcopus Cracouienſis rege fratre poſtulante ab Alexandro ſexto pontifice maximo datus eſt, ita ut idem epiſcopam Cracouienſem retineret, Cardinalitio quoque honore cumulatus. Adeò uerò mites fuere ſoles anni illius initio uſque ad medium Februarium, ut arbores turgerent gemmis, aues nidificarent, nouos'que fœtus excluderent. Subſecutum eſt

Ioannes Albertus rex Polon. creatus.

Fœdus Ioannis Alberti & Vuladislai fratrũ regum.

1493 ann.

Sbignei archiepiſcopi Gneſnenſis mors.

Fridericus Cardinalis archiepiſcopus & epiſcopus Cracouienſis.

Intemperies cœli.

B autem frigus intenſum diebus quindecim, quod omnia illa corrupit. Solenni inauguratione peracta, rex paucos menſes Cracouiæ commoratus, maiorem Poloniam mille ſexcentorum equitum aulicorum comitatu toto ferè anno obiuit. Quò uenerunt ad eum legati Venetorum, & Baiazetis Turcarum principis, utrique regnum ei gratulantes. Ac Veneti quidem præterea, quibus Baiazetes Albania per illud ipſum tempus peruaſtata, capto'que Dyrrhachio urbe maritima, è propinquo imminebat, ad bellum in Turcas ſuſcipiendum regem cohortabantur. Turca uerò peramplis donis oblatis, pacem & amicitiam ei deferebat, ſiue quòd uires Polonorum eo bello, quod cum Valachis geſsit, exploratas reformidabat: ſiue quòd prouidebat, ne pluribus ſimul bellis diſtineretur. Facilè enim conijciebat, Ioannem Albertum, niſi fœdere & iuriſiurandi religione adſtringeretur, non defuturum eſſe Vuladislao fratri & Vngaris: quorum ditiones uti proximas, ipſe tunc infeſtandas ac ſubigendas ſibi propoſuerat. Nec multo pòſt ſanè eo ipſo anno excurrerunt Turcæ populabundi duce Cadumo Baſſa in Croatiam, & uſque ad Zagrabiam peruenerunt: & Vngaros cum Slauis & Croatis obuiam ſibi progreſſos, inſigni ſtrage profligarunt. Hæc igitur tunc Baiazeti pacis à rege Polono petendæ cauſa fuiſſe uidetur. Diu fuit anceps Ioannes Albertus quid faceret, Venetis'ne an Turcis gratificaretur. Huc eum pacis commoda inuitabant, illuc inſitũ glorię regni'que propagandi ſtudium, & ulciſcẽdi patrui apud Varnã à Turcis interfecti libido impellebat. Ad bellũ autem

Regius comitatus aulicus.

Venetorum legatio ad regem Polon.

Albania uaſtata à Turcis.

Turcica legatio pacẽ petit à rege Polon.

Turcæ Croatiam depopulati, Vngaros profligarunt.

Ioannis Alberti ingenium.

procliuior

procliuior, cum Turcicas uires secum perpenderet, animaduertebat A apparatu maiori, & socijs auxilijs'que sibi opus esse. Occurrebant animo eius in primis Vngari, qui tunc à Turcis uexabantur, & Vuladislaus frater. Cum his igitur primùm redire prorsus in gratiam, ac de bello Turcico communicare statuit. Nam Fridericus imperator senio morbo'que, quem cancrum uocant medici, confectus, resecto crure, per idipsum tempus Viennæ obierat. His ita maturo consilio apud se constitutis, uix tandem intra uertentem annum legationem Turcicam rex dimisit, trium annorum inducias cum Baiazete pactus, iureiurando utrinque interposito. Deinde cum Vuladislao fratre apud Liblium siue Leuociam, Vngarorum id in Scepusio oppidum est, conuentum egit, Sigismundo & Friderico fratribus natu minoribus, & Friderico marchione Brand eburgensium, sororis filio comitatus. Ibi publicè quidem redintegrata est inter reges germanos beneuolentia, fœdus'que inter Vngaros & Polonos. Secretò uerò actum esse dicitur inter solos fratres semotis arbitris de ratione belli gerendi contra Turcas, ac de eijciendo Stephano palatino è Valachia, ac Sigismundo in locum eius surrogando. Sed rumor deinde siue uerus, siue celandi consilij gratia confictus, uulgò sparsus est, infectis rebus discessum esse. Soluto fratrum conuentu, Cracouiam se Ioannes Albertus recepit: ibiq́ legationem Turcicam alteram, quæ tunc fortè oblatas inducias approbatura aduenerat, audiuit. Per quos quidem dies, ultima die Iunij atrox incendium ad eam portam quæ Noua appellatur, post occasum solis grassatum, maximam urbis Cracouiæ partem, quæ ad Septentrionem & occidentem solem uergit, cum tectis turrium & mœnium atque templis absumpsit. Post quod tempus Iudæorum domicilium, qui eousque sparsim in urbe habitarant, grassante'que incendio illo à militibus excusi erant, Cazimiriam translatum est in ripam Vistulæ: quem locum Cazimirus magnus gymnasio destinarat, & exædificare cœperat. Vbi etiamnum frequentes admodum degunt. B Sub finem Septembris Tartari Tauricani, siue Præcopenses in Podoliam & Volyniam populabundi excurrerunt. Qua de re maturè certior factus rex, aulicum suum comitatum ad reprimendos eos misit: qui quum se cum mercenario milite, qui tunc paucus publico stipendio ad præsidium regni conductus erat, coniunxisset, impigrè Tartaros cum grandi hominum, iumentorum, pecudum, & omnis generis præda reuertentes persecutus est, & ad Visnoueciam castellum Volyniæ assecutus, hostem non fefellit. Excepere enim Tartari incurrentium in se nostrorum impetum, celeriter'que paucos pugnæ intentos circumuecti, ad manus quidem non temerè ueniebant, uerùm sagittis eminus equos pariter & homines configebant, & plena ad extremum uictoria potiti sunt, multis claris & fortibus uiris cæsis: in quibus præstantes fuere, Henricus Camenecius, ac Derslaus Glouinius. Per eos autem ipsos dies duo portenta Cracouiæ extiterunt. Mulier enim quædam in platea, quæ à sancto spiritu nomen habet, infantem

Friderici Imperatoris mors.

Induciæ cum Turcis.

Congressus regum fratrum apud Liblium Scepusij.

Fœdus & pacta regum.

Cracouiæ incendium.

Iudæorum domicilium Caziмiriam translatum.

Tartari Podoliam & Volyniam populantur, et Polonos superant apud Visnoueciam.

Henricus Camenecius, ac Derslaus Glouinius occisi.

Monstra seu portenta.

A tem exanimem peperit, cuius dorso serpens uiuus inhærebat, arrodēs ac depascens cadauer. Altera uerò in suburbana uilla, cui Nigræ nomen est, ad decimum Cal. Nouembr. monstrum edidit: cætera quidem humana figura, sed collo & auribus leporinis, & uno grandiore intestino totum uentrem occupante, diducto rictu spirans. Sequenti anno nihil memorabile accidit in Polonia, præter quòd Ioannes siue Ianussius, Masouiorum Plocensium dux cœlebs, in humanis esse desijt. Secundum quem Ioannes Albertus rex tractum Plocensem iure feudi, ut uocant, ad se deuolutum, regno adiunxit. De reliqua uerò Masouia, Cirnensi, Varsauiensi, Vissegradensi, Zacrocimensi, Cechanouiensi, Lomzensi, & Nouiduuorensi territorijs, cum Conrado fratre eius superstite sequenti anno ita transegit, ut is Cirnensem quidem dominatum, socius & fœderatus regum Polonorum, unà cum posteris suis masculis tantum iure sempiterno obtineret: regi contra quosuis hostes præstò esset: ipso inscio cum nemine fœdus iceret, nec pecuniam ullam subditis suis imperaret: reliquas uerò satrapias siue præfecturas ipse modò, quoad uiueret, haberet, pòst obitū eius ad regem regnúmque redituras. Id'q; ita ratum fore, ipse pariter cum proceribus & nobilitate, oppidorum'q; primoribus Lublinum ueniens, solenne iusiurandum regi daret. Verùm id uix tandem post alterū annum elapsum præstitit. Inundauit eodem anno supra modum Vistula fluuius æstate media, ualidis imbribus auctus. Ne sequens quidem annus habet B quicquam magnopere memorabile, præter nuptias Barbaræ Cazimiri regis filiæ, quam Ioannes Albertus frater uirginem Georgio Alberti Saxoniæ ducis filio in matrimonium collocauit: & transactionem regis cum Conrado Masouiorum duce in comitijs Petricouiensibus factam, quemadmodum dudum memorauimus. Obijt etiam eo anno Philippus Callimachus: cuius mors non ingrata Polonis accidit. Fuit is natione Tuscus, orator & poeta non inelegans, & acri ingenio præditus, uersatus aliquandiu in ministerio Pij secundi pontificis max. Deinde uerò cum successor Pij Paulus secundus Pomponium Lętum, Platinam, & quosdam alios uiros eruditos, amicos Callimachi, siue quòd de religione malè sentirent, siue quòd in se conspirasse dicerētur, prehendi iussisset, Callimachus Cazimiro adhuc regnante in Poloniā profugit, & pro præceptore regijs filijs fuit. Cum autem in familiaritatem Ioannis Alberti sese insinuasset, plurimum apud eum gratia & consilio ualuit, usque adeò, ut cum is rex factus esset, Callimachi arbitrio magistratus & honores mandarentur, & res pleræque omnes publicę & priuatæ regis gererentur. Qua re ingentem sibi inuidiam apud Polonos Callimachus conflauit: quæ tamen metu potentiæ eius occulta aliquandiu, quodam tempore, cum is legationem regis nomine apud Venetos & Pontificem maximum obiens, rediturus esse in Poloniam non putaretur, in apertum erupit: sed rursus eo reuerso non tam residit, quàm dissimulata est, quoad ille uixit. Ad tyrannidem incitare regem, & beneficia decreta'que eius uendere, siue creditus, siue insimula-

1495 anni.

Ioannes Masouiorum dux obijt.

Plocensis ditio Poloniæ adiuncta.

De Masouia trāsactio regis Polon.

1496 ann.

Barbara Cazimiri filia Georgio duci Saxoniæ nupta.

Philippus Callimachus.

Callimachus legatione functus regio nomine.

» tus est. Et ita ferè hoc fit, ut ij qui principem, aut aliquem tamen gra- A
» tiæ locum apud reges & monarchas obtinent, difficulter inuidiam &
» obtrectationes hominum uitare posint: quibus nonnunquam percul
» si, è summo gradu in imum decidunt. Neque enim facere possunt, quin
» multos offendant, dum quibusdam prodesse student. Et illos autem
» quos euexerunt, æmulos plerunque experiuntur, præsertim si uel ex-
» terni sint, uel genere opibus'ue inferiores, uel auari denique. Perijt autem Callimachus, fluxu uentris exinanitus, initio mensis Nouembris, quo tempore pestis ex Vngaria & Silesia proserpens, Cracouiã & minorem Poloniam inuasit: quæ cum hyeme, quæ fuit asperrima cõquieuisset, æstate sequenti maiorem in modum recruduit, & ad hyemem usque longè latéque grassata, plurimos mortales absumpsit. Commodùm tamen rex nobilitatem, ac de plebe quicunque militię nomina dederunt, ei subduxit: nisi quòd ijs qui pestem effugerant, gladius tamen hostilis non usquequaque pepercit. Erat Ioannes Albertus, quemadmodum etiam superius indicauimus, gloriæ & imperij propagandi percupidus. In primis autem Turcas, Christianis omnibus formidabiles, hostes sibi destinabat, id'que siue pio reipublicæ Christianæ iuuandæ studio, siue ut Vuladislai patrui necem uindicaret. Tametsi iactatum est uulgò, & creditum, eum Valachiam subigere meditantem, fallendi Stephani palatini gratia, Turcicum bellum præ se tulisse: & ne ultrò tam potentem hostem lacessere uideretur, curasse per subornatos homines, ut sibi renunciaretur è Podolia, Turcas infesto exercitu Va- B lachiam & Podoliam petere: quod quidem credibile faciebat inquietum gentis ingenium, & quòd induciarum finis iam instabat. Cum igitur apparatum belli permagnum fecisset, & à Conrado Masouiorum duce Lublini, quemadmodum conuenerat, solenne fidelitatis iusiurandum accepisset, ipsum quidem, expeditione bellica tunc instante liberauit: Alexandrum autem magnum ducem Lituanorum, & Ioannem Tifenum Magistrum Cruciferorum Prussiensium, qui Martino defuncto successerat, è formula fœderis euocauit: nobilitatem omnem regni Maio mense ad Leopolim sibi præstò esse iussit: ad Stephanum quoque palatinum Valachorum legatos misit, qui ipsum ad societatem pij belli contra barbaros cùm ex formula fœderis euocarent, tum Kyliæ & Bialogrodi recuperandi spe inuitarent. Ipse cum Sigismundo fratre & peditatu mercede conducto maturè profectus, Præmisliæ substitit aliquandiu, dum copiæ conueniunt. Ibi eum Creslaus Curosuancius cancellarius, & illo ipso tempore post obitum Petri Mosinij, siue Bninij, episcopus Vuladislauiensis designatus, suo & Friderici cardinalis nomine conuenit, ab instituto eum reuocans. Quem rex durius increpitum abire, & sacerdotem sacrorum, non belli curam gerere iussit. Se uel subuculam suam concrematurum esse, si eam consilij sui consciam esse sciret. Hinc sanè nati sunt, uel confirmati duntaxat sermones hominum, quibus iactatum est postea seu uero, seu falso rumore, usque ad nostra tempora, expeditionẽ illam suasu Callimachi à rege susceptam fuisse,

Pestis.

Hyems acerrima.

Valachicum bellum.

Conradus Masouiorum dux iurat in uerba regis Polon.

Ioãnes Tifenus Magister Cruciferorum.

Legatio regis ad palatinũ Valachiæ.

Creslaus Curosuancius episcopus Vuladislauiensis.

Ioannis Alberti tyrannicum dictum & consilium.

A fuisse, quo feroces minus morigeræ sibi, diuina'que & humana iura cōtemnentis nobilitatis Polonæ spiritus, incommodis belli, aut etiam clade aliqua retunderet. Porrò ij qui in Valachiam missi erant, renunciarunt regi. Exoptatissimum id bellum Stephano contra barbarum, cùm totius Christiani nominis communem, tum suum peculiarem hostem accidere: itaque non defuturum eum esse commeatu exercitui regio suppeditando: quin & uires eum suas cum rege coniuncturum esse, ubi is ad hostium fines & Danubium peruenerit. Nam ut prius id faciat, minimè expedire, ne Turcas & socios eorum Transalpinenses intempestiuè in se prouocaret. Vere'ne autem hoc ita existimarit, an cauere sibi hoc prætextu uoluerit, ne à rege circumueniretur, incertum est. Iam quidem & ipse senserat partim fama renunciante, partim Vngaris proceribus per literas & nuncios submonentibus, contra se exercitum illum à Polono rege duci, ut se amoto Sigismundum fratrem Moldauiæ præficeret. Sic enim Liblij clàm inter fratres conuenisse. Quod quidem eo studiosius uulgabant Vngari, quo magis Stephanum aduersus regem Polonum irritarent: id'que partim quòd molestè ferrent, secretiori cōsilio se à regibus exclusos fuisse, partim quòd Moldauiam bello illo à sua clientela prorsus abstractam iri uidebant. Venerat enim usu superiori tempore aliquoties, ut Valachi Moldaui, posteaquam semel ab Vngaris ad Polonos defecerunt, in dissensione domestica de principatu, uel Turcici belli necessitate adducti, uel deni-B que, ut est dubia gentis fides, Vngarici regis clientelæ denuò sese addicerent. His igitur monitoribus Stephanus cautius obseruabat, quid consilij Ioannes Albertus caperet: quem ubi comperit recensitis copijs, motis'que à Leopoli sub finem Iunij castris, non uersus Camenecciam, quà compendiosior uia est ad Kyliam & Bialogrodum, Turcarum'que ditionem, iter instituere, sed ad Pocuciam oram deflectere, ibi magis etiam cœpit sibi prospicere: misit'que tres legatos, uiros gentis suæ primarios ad regem sciscitatum, amicus'ne an hostis Valachiam peteret. Si Turcis bellum facere decreuisset, posse eum longè maiori compendio & expeditiore uia ad fines Turcarum peruenire: se'que exercitum eius & commeatu adiuturum, & ubi hostium fines attigisset, copijs suis aucturum esse: sin sibi bellum inferret, daturum se esse operam, ut eum illati pœniteat. Hac tam superba & minaci legatione commotus rex, legatos contra ius gentium comprehendit, & Leopolim asseruandos misit: ipse non expectatis Lituanorum, Prussorum & Masouiorum auxilijs, cum infestis signis Moldauiam ingressus est: & omnibus rebus postpositis, interiora & caput gentis Sociauiam potissimum petiuit, sperans Valachos non modò terrore tanti exercitus, uerùm etiam acerbum Stephani dominatum pertæsos, & alioqui dominos crebrò mutare solitos, ultrò ad se defecturos esse: eo'que captiuos omnes quicunque à pabulatoribus excipiebantur, liberaliter dimittebat. Cæterùm cum Sociauia Stephani præsidio firmata, uenienti portas clausisset, quaternis castris in conspectu arcis positis, & cur-

Stephani Palatini respōsum.

Vngari Stephanum cur cōtra Polon. regē incitarunt.

Moldauorū defectiones ad Vngaros.

Stephani legati ad regem.

Legati uiolati.

Ioannis Alberti consilium.

ruum obtentu munitis, oppugnare eam adortus est. Nec tamen proficiebat quicquam, quamuis abundante multitudine. Nam ad octoginta millia pugnatorum in exercitu habere ferebatur, exceptis lixis & aurigis, qui dimidium eius numeri expleuisse existimati sunt, cum curruum essent ferè triginta millia. Ne bombardæ quidem nostris defuêre: sed quantumcunque eæ muri interdiu deiecerant, noctu Valachi impigrè roboribus limo fimo'que oblitis reficiebant. Itaque cum in longum duceretur obsidio, Stephanus collecto è suis non contemnendo exercitu, obuiam ire conatibus regijs instituit. Nec tamen in apertum prodibat usquam è nemoribus, sed ex insidijs modò carpebat regium exercitum, & in pabulatores, nec impunè tamen ferè, impetum faciebat: maiores copias, atque Transyluanorum, Cæculorum, Transalpinensium, Bessarabum, Turcarum ac Tartarorum, quos partim prædæ, partim subiectionis suæ spe inuitabat, partim etiam mercede conducebat, auxilia expectans. Cauerat etiam, infessis itineribus, ne commeatus nostris è Russia & Podolia subueheretur. Spe defectionis Moldauorum frustrati nostri, cum difficultatem belli circumspicerent, penuriam'que annonæ & pabuli, ut in tanta multitudine hominum & iumentorum, sentire inciperent, nec Valachi ad prælij dimicationem uenirent, minus alacres esse, & fremere in regem: reputari secum signa & ostenta, quæ aduersum belli exitum portenderant: nempe quod boues ducenti, qui à Leopoli motis castris post exercitum agebantur, subita tempestate disiecti, recolligi omnes non potuere: equus candidus regi charus, qui ad manum ducebatur, in transitu modici fluminis collapsus, mersus'que perijt. His igitur de causis missionem flagitabant. Permouebat eos & illud, quòd neque Lituani, neque Masouij ueniebant: Prussorum uerò Magister Tisen Leopoli ægrotus decumbebat, ubi etiam extremum uitæ diem clausit. Accedebat eò quòd ipse quoque Stephanus pacem petebat, Vuladislao rege Vngarorum deprecatore & pacificatore utens. Nec tamen constat, uere'ne id fecerit, an simularit, quo nostros tantisper, dum copiæ suæ conueniunt, duceret, & ab oppugnatione Sociauiæ auerteret, quam in extremo discrimine uersari didicerat. Misit quidem Vngarus legationem ad Polonum regem, suadens & postulans, ut is pacem daret Moldauo, ne desperatione salutis & rerum suarum, ad opem Turcarum confugere cogeretur, eorum'que uires accessione copiarum suarum augeret. Tametsi suam in eo rem Vngari proceres agere uidebantur, quo Stephanum omnia pollicentem, cum tota gente sibi potius adiungerent. Facilè tamen Ioannes Albertus, in illo præsertim statu rerum, cum febri etiam tentari cœpisset, persuaderi sibi ab Vngaris legatis passus est. Et cum de conditionibus pacis non conueniret, induciæ constitutæ sunt, per quas liberius de pace ageretur. Publicatis inducijs confestim soluta est obsidio, quemadmodum conuenerat, pronunciatum'que iter in certum diem. Cum autem cognouisset Stephanus, alio itinere Polonos recedere uelle quàm uenissent, siue quòd breuior ea

Sociauia nequicquã obsessa & oppugnata. *Polonicus exercitus.* *Stephani Palatini conatus.* *Polonicus exercitus detrectat bellum.* *Ostẽta cladis.* *Tisen Magister Cruciferorum Leopoli mortuus.* *Legatio Vngarica ad regem Polon.* *Ioannis Alberti aduersa ualetudo.* *Induciæ cum Stephano.*

A ea uia esset in Poloniam, siue quòd agri à populationibus intacti, faciliorem commeatum exercitui præbituri esse uiderentur, admonuit regem per internuncios, consultius facturum, si eadem uia qua uenerat, exercitum reduceret: non tam planam esse illam alteram, quæ ad læuam uergeret, sed syluarum densitate, & montium asperitate, & angustioribus callibus impeditam. Vereri se, ne homines sui agrestes, feri & indomiti, qui'que difficulter in officio continerentur, in angustijs negotium facesserent discedentibus. His monitis fides habita non est, quòd homo uafer & infidus, sibi suis'que hoc consilio prospicere putabatur, ut integra ea sibi loca ab incommodis belli manerent. Itaque itum est quà placuerat, nullo ordine: nec abstinebant nostri manus rapinis & iniurijs obuiorum. Quartis castris ad Bucouiam peruentum est. Sylua est fagina densa, duûm miliarium spacio lata: Bucouinam ab arborum genere uocant: angustam habens & præruptam inter aspera saxa montes'que uiam. Quam cum una die cunctæ copiæ transire non posse uiderentur, ad introitũ eius rex castra metatus substitit. Ac maiores quidem Poloni cum impedimentis suis præire iussi, syluam sine ullo impedimento emensi sunt. Altera die rex præmissis bombardis & curribus suis, ipse cum aulica sua cohorte subsecutus est, carpento uectus propter aduersam ualetudinem. Ponè sequebantur minores Poloni cum Rusis incompositi, inermes, & quasi in pacato securi. Extremum agmen tenebant milites mercenarij. Ad medium syluæ impedimenta regia peruenerant, cum ecce agrestes Valachi pedites undique ex insidijs coorti, impetum in ea faciunt, percellunt currus, ac diripiunt: & facilè impulsis, quas in hoc iam ante succiderant, arboribus, uiam impediunt, ne progredi extrema agmina, ne'ue regredi prima ad ferendam suis opem possent. Nec mora, ipse Stephanus cum ualidis equitum peditum'que copijs improuisus adest, & ingenti cum clamore extremum nostrorum agmen à tergo & à lateribus adoritur. Tumultuantur nostri, re inopinata perturbati: & expediunt quidem arma, & uim hostium certatim pro se quisque animose sustinent: sed sine signis, sine ducibus, & sine ordine res gerebatur: nec exaudire quisquam alterum poterat præ clamore, strepitu, & fragore armorum, quem syluæ latè resonantes magis etiam sonorum atque terribilem reddebant. Ad extremum urgente hoste nostri in castra sua, à quibus non procul abscesserant, sese recepere. Ibi quoque premente hoste, constipati & conglobati nihilo magis sese expediebant: desperata'que salute, cœlitùs opem incondita & indice trepidationis uociferatione implorabant. Hoc acrius instabant hostes: donec rex cognito suorum periculo, aulicum equitatum suum armis uiris'que florentem suppetias ire laborantibus iussit. Qui cum nihil sibi reliquum ad celeritatem diligentiam'que recurrendi fecisset, syluam egressus, tympanorum, tubarum'que clangore, & fulgore armorum hostem in se conuertit. Instauratur prælium. Interim ij qui in castra compulsi in extremo periculo fuerant spacium nacti, qua quisque poterat

Moldaui feri & indomiti.

Bucouina sylua.

B *Polonorũ clades apud Bucouinam syluam.*

elapsi, relictis impedimentis trepidè per syluam ad primum agmen A euasere: quò rex quoque iam peruenerat. Nec diu sustinuere Valachi impetum equitatus regij. Verùm repulsi disiecti'que terga dedere. Nostri summotis fortiter, nec sine strage, hostibus, absque ullo impedimento cœptum iter per syluam peregerunt, uictores'que ad regia castra peruenerunt. Postero die rex cum toto exercitu in ijsdem statiuis mansit, expectans, si quis fortè de suis in sylua delituisset, uel aberrasset. Recognitis copijs, complures de nobilitate Polonica & Rusica desiderati sunt, partim cæsi, partim capti. Et Stephanus quidem plusquam barbarica crudelitate usus, quotquot in potestatem suam redegerat, omnes in conspectu suo trucidari iussit: quos autem Turcæ aut Tartari cæperant, in seruitutem abegerunt. E' quibus Ioannes Tencinius, Petrus Prochnicius, & nonnulli alij postliminio aliquanto pòst reuersi sunt. De Odrouanzo palatini Rusiæ filio dubitatum est à plerisque, etiam dum uixit. Post decimumoctauum annum is demùm redijt, & à matre, ad nomen filij reducis temerè, ut creditum est, lætitia gestiente receptus, & ad possessionem paternorum bonorum admissus, ignauam ac degenerem uitam deinceps in crapula & compotationibus assiduis egit, ne figura quidem & habitu corporis uero illi Odrouanzo, quemadmodum multi memoria recolebant, similis. Composito deinde agmine nostri motis à Bucouina castris progressi sunt, pridiano periculo admoniti: nec sanè quieuerunt hostes, quin opportunis locis carptim eos lacesserent, uexarent'que, non modò pabulantes & adaquantes, uerùm etiam in castris quiescentes. Nocte B quadam obseruato uenti uehementioris flatu, herbas arentes cum frutetis haud procul à castris succenderunt: coorta flamma uento impellente magis ac magis castris propinquabat: affecisset'que nostros grandi aliquo incommodo, ni correptis celeriter falcibus proximas castris herbas desecuissent & summouissent. Semper tamen plus incommodi ipsi accipiebant Valachi, quàm inferebant: præterquam quòd sexcentos equites Masouios ad internecionem penè delerunt. Tunc primùm ij ueniebant à Conrado duce, ex fœdere in auxilium regi missi. Quod ubi cognouit Stephanus, tria millia delectorum equitum ad opprimendos eos misit, priusquam cum rege sese coniungerent. Apud Sepnicium uicum in eos impetum fecerunt hostes: nec Masouij, quamuis impares numero, detrectarunt pugnam. Pugnatum est acerrimè: sed præualente hostium multitudine circumuenti Masouij, & concisi sunt. Secundo hoc prælio Stephanus ferocior factus, ripam Pruti fluminis ad Zarnouecium, cum omnibus copijs suis insedit, ut nostros transitu prohiberet. Quò cum peruenissent nostri, commissa pugna dimicatum est utrinque totis uiribus. Sed uirtute Polonorum repulsi, & non contemnenda strage affecti hostes, in auia nemora sese abdidêre. Nec deinceps tentarunt quicquam. Rex autem cum minus commodè ualeret, iactationem'que itineris grauiter ferret, apud Zarnouecium triduo statiua habuit: per

Stephani crudelitas.

Ioannes Tencinius & Petrus Prochnicius capti.

Odrouanzus subditicius.

Moldaui infestant Polonicũ exercitum.

Masouij cæsi à Valachis.

Prutus fl.

A per quos dies nostri longè lateq; quoquouersus prædas egerunt. Interea rumor castra peruasit, ingentes hostiū copias aduentare, regem'q; clàm deserto exercitu subducere sese uelle. Quæ res temerè credita, ingenti formidine omnes impleuit. Maiores Poloni in primis tumultuabantur, & raptim sarcinas cōponebant, equorum'q; dorsis alligabant: turpem fugam, relictis curribus & impedimentis cæteris, parantes. Nox instabat, omnia formidabiliora perturbatis reddítura, tectura'q; ignauiam ad fugam spectantium. Itaq; necesse habuit rex, quamuis æger & languens, & ipse hominum conspectui sese repræsentare, & Sigismundum fratrem circum primores mittere, falsum illum rumorem diluturus, & fluctuantium, & iam penè fugitantium animos confirmaturus. Quod quidem Sigismundus impigrè fecit, totam illam noctem accensis funalibus castra obequitans: & cùm obuios quosq; benignè compellans, tum ad procerum tentoria adiens. Ita sedatus tamen est tumultus, repressa'q; fuga. Sequēti die cum castra iam rex mouere uellet, superuenerunt aliquot millia equitatus Lituanici, ab Alexandro magno duce eius gentis missa, regem'q; & exercitum omnem spe meliore & lætitia impleuerunt. Quid autem causæ fuerit, cur ipse Alexander cum fratre, sicuti cōuenerat, socia arma non cōiunxerit, aut equitatum illum auxiliarē duntaxat tempori non miserit, diuinare non est necesse. Ipse quidem cum exercitu ualido apud Braslauiam arcem ad Bogum flumen per omne illud tempus belli Valachici hæsit, arcem instaurans & muniens. Petiuerunt autem à rege Lituani, ut se in Moldauiam po-

B pulabundos excurrere pateretur: sed ille non permisit, aduersam ualetudinē suam causatus, propter quam maturare reditū cogeret: cum'q; Sniatinū copias reduxisset, transmisso Nestro amne dimisit exercitum: ipse Leopolim lento itinere uectus, tantisper ibi acquieuit, donec morbo liberatus est. Inde postea Cracouiā reuersus, quasi rem bene gessisset, conuiuijs & compotationibus, amoribus'q; mulierum & choreis impensius indulsit. Fertur'q; quodam tempore, cum noctu in urbe uno aut altero fortasis ministro comitatus, absq; lucerna obambularet, & in ebrios iuuenes incognitus fortè incidisset, exorto temerè iurgio uulnus accepisse: ex quo laborauerit aliquandiu, ita ut immemor conditionis ac dignitatis suæ, plaga illa non sine dolore & rubore officij sui diuinitùs admoneretur. Nihilo tamen magis utilium rerum suis quicquam prouidit, negligens acceptæ in Moldauia ignominiæ, cladis'q;: nec memor, quòd Stephanum animosum & ferocem hominem iritasset. Quæ res grauium incommodorum & magni luctus Polonis atque Rusśis deinceps causa fuit. Etenim Stephanus acceptam ab ipso iniuriam, bellum'que sibi immeritò illatum ulcisci satagens, primo uere insequentis anni cum expeditis suorum Valachorum, Turcarum'que, ac Tartarorum copijs, in Podoliam & Rusśiam inuasit: & prætergressus Leopolim arcem urbem'que munitam, ad Canciugam oppidum, & Vislocum amnem longè late'que populabundus excurrit, & ingentem cunctæ Poloniæ terrorem incusśit,

Rumor tumidtu complet castra regia.

Sigismundi diligentia.

Lituanorum aduentus.

Braslauia instaurata.

Ioannes Albertus amoribus deditus.

Ioannis Alberti periculū nocturnum.

Valachi Rusśiam populati. 1498 ann.

Canciuga opp. Vislocus fl.

nemine ad arcendum hostem neq; parato, neq; animato: sed cunctis A ad fugam spectantibus, & non modò in munitiones, uerùm etiam in auios montes atq; syluas sese abdentibus. Vnde tamen plurimi mortales utriusq; sexus, & omnis ætatis atq; ordinis, à perscrutantibus cuncta hostibus & fugientiũ uestigia persequentibus extracti, in miserabilem seruitutẽ abducti ac distracti sunt, ita ut Thracia, Macedonia, Scythia & Asia Rusſis mancipijs implerentur. Supra centũ millia hominũ abacta esse tunc feruntur, cum innumerabili gregum, armentorum, & omnis generis præda. Premislia, Radimnum, Iaroslauia, Preuorscum, & complura alia ignobiliora oppida cum innumerabilib. pagis direpta & incensa. Vnum operæpreciũ tunc à nostris factum est, quòd Cracouia metu propinqui periculi à latere Septentrionali turribus, propugnaculis, pinnis, uallo, fossáq;, Rudaua flumine in eam inducto, munitior & magnificentior effecta est, submotis etiam longius plerisq; suburbanis ædificijs, quæ mœnibus urbis è propinquo imminebant. Neq; uerò hic tunc Rusſiæ & Podoliæ malorum finis fuit. Nam Tartari prȩda apud Tauricam deposita, mense Iulio iterũ immani excursione easdem regiones diuexarunt. Quibus incõmodis & conuicijs hominum rex motus, nobilitati uniuersæ Polonæ arma sumere, & apud Sendomiriam celeriter sibi præstò esse iussa, ipse Cracouia relicta eòdem sese contulit. Sigismundus enim frater in Vngariam ad Vuladislaum regem paulo antè profectus erat. Dum ægrè moliuntur & conueniunt B nostri, hostes prȩda onusti ad sua se recepêre. Quo cognito, nostri quoque dilapsi sunt, cum non multo minore quàm hostes damno & incõmodo Sendomiriensem tractum affecissent: præter quòd abigendis hominibus abstinuêre. Rex quoq; Cracouiam redijt: per quod tempus Cazimiriæ apud Iudæos uitulus biceps natus esse memoratur, altero capite in loco caudæ, cauda uerò in medio dorsi existente, ac duobus tantum pedibus à dextro latere prominentibus. Mali portentum id esse creditum est. Nec ita multo pòst sub finem Nouemb. septuaginta millia Turcarum per Valachiam in Rusſiam sese effuderũt, omnem eam oram, quæ ad Nestrum & circũ Haliciam Zidaciouiã, Drohobiciam & Samboriã est, ferro & igni uastantes, & prædas agentes. Neq; progrediendi ac debacchandi modum ullum sibi statuissent, nemine se se ipsis obijciente, nisi cœlitùs Deo, sicut creditum est, miserante populum suum, represſi, atq; adeò oppresſi essent. Derepentè enim intensum frigus & gelu extitit, & nix tanta decidit, ut circũsepti undiq; Turcæ neq; progredi, neq; regredi possent. Et insolens id nouum'q; hominibus illis pariter & iumentis, mitiore cœlo natis & educatis, accidebat. Ita iumentis plerisq; omnibus frigore & fame confectis, hominum quoq; supra quadraginta millia alsisse & obriguisse memorãtur. Multi reperti postea, qui interfectis equis, in uteros eorum exenteratos calentes etiamtum sese illatebrauerant, sed nullo operæprecio. Statim enim calor artus, uita & sanguine destitutos, deserebat. Reliqui cum sese utcunq; tamen explicassent, & in Moldauiam euasissent, à Stepha-

Captiuorum ingens numerus.

Oppida incensa.

Cracouiæ munitio.

Rusſia à Tartaris uastata.

Sigismundus in Vngariam profectus.

Poloni sua populati.

Portentum.

Turcæ Rusſiã uastantes hyberna tempestate deleti.

A Stephano palatino & Valachis, Polonorum insequentium habitum mentitis, & locorum opportunitate utentibus, diuexati & contrucidati sunt, ita ut uix decem millia Istro transmisso salua euaserint. In religionem hæc res cessit Turcis, ita ut sibi persuaderent, gentem Polonam atque Russam diuinitùs defendi & uindicari. Itaque non temerè deinceps eam gentem bello sibi lacessendam & infestandam esse existimauerũt. His tot tantisque malis expiato hominum nostrorum fastu, nequitia, cultusque diuini neglectu, magis propitium deinceps numen affulsit Poloniæ. Nonnihil simultatis siue adeò dissidij Ioanni Alberto cum Vuladislao rege Vngarorum, & Alexandro magno duce Lituanorum, nec scio an etiam Sigismundo fratribus intercessisse uidebatur. Nec tamen memoriæ proditum est, quæ fuerit causa dissidij. Ac ne dissidium quidem Bernardus Vapouius memorat. Siue autem hæreditas paterna in causa fuit, siue bellum Valachicum, in quo Alexander quidem præter fœderis perpetui legẽ promissumque suum Ioanni Alberto defuit, Vuladislaus uerò fauisse etiam Valachis uidebatur: fœdus quidem certè inter Vuladislaum, Ioannem Albertum, & Alexandrum, per legatos ultrò citròque missos ictum est, quo cauebatur de auxilijs mutuis, & societate contra Turcas, & alios quosuis hostes, qui alicui de ipsis fœderati non essent: de periculis imminentibus, ut inter se præmonerent, neque unus quispiam cæteris inconsultis cum Turcis pacẽ faceret, bellum'ue gereret: qui contrà fecisset, ei ne deberentur auxilia: Moldauus ut in
B clientela Vngarorum esset: Transalpinensi palatino contra Turcas fœderati ne deessent: de alijs conditionibus fœderis ipsi inter se principes congressi constituerent. De controuersijs autem dirimendis consiliarios suos delegarent. Extat etiam mandatum Vuladislai, legatis de redintegranda cum Ioanne Alberto concordia datum. Vnde rectè colligitur, diruptam inter ipsos fuisse concordiam, quæ redintegrabatur. Extat & renouatio pactorum inter Polonos & Lituanos, tam per ipsos Ioannem Albertum & Alexandrũ dudum, quàm per Iagellonem & Vitoudum olim conuentorum, adiecta declaratione de electione regis ac magni ducis: nempe ut neutri alteris non uocatis principem sibi eligerent & crearent. Quod quorsum attinebat fieri tunc, nisi controuersia & offensio quædam inter principes ac populos interuenisset? Sigismundo uerò Vuladislaus Glogouiensem & Opauiensem ditiones in Silesia concessit ijsdem ferè conditionibus, quibus Ioanni Alberto prius concesserat, & inferiori superiorique Silesiæ eum præfecit: ubi præclaram is operam subiectis & uicinis populis in extirpandis eius gentis latrocinijs nauauit. Aliquanto autem pòst etiam inferioris Lusaciæ Marchionatum idem Vuladislaus ipsi adiecit, & portionem suam paternæ hæreditatis donauit. Ita tunc res inter fratres compositæ. Cum Stephano quoque palatino Valachorum, & filio eius Bogdano pax tunc facta est: fœdusque ictum, Ioannis Alberti regis, Alexandri & Sigismundi ducum nomine: quo professus est Stephanus, omnem culpam & iniurias à rege sibi clementer condonatas, ac dominatum

1499 anni.

Fœdus inter Casimiri regis filios.

Pactorum inter Polonos & Lituanos renouatio ac declaratio.

Sigismundus dux Glogouiæ & Opauiæ, & utriusque Silesiæ præfectus, & Marchio Lusaciæ.

Sigismundus latrocinia sustulit è Silesia.

Stephani palatini cum Polonis & Lituanis fœdus.

Valachię

Valachiæ relictum esse: & contra quosuis hostes totis uiribus semper A præstò se ipsi futurũ esse promisit. Cautum est etiam eo fœdere, ne pro fugi & exules alterorum ab alteris receptarentur: Palatino autem ipsi si exulare cõtingeret, ut tutus pateret receptus in Polonia, & Lituania: & liber inde discessus, auxiliaq; darentur, recuperare sua cupienti: ipse autem Vngaro iuxtà ac Polono contra Turcas bellum gerenti præstò ut esset: aut si non posset per se ipse, filium cum copijs mitteret: Turcis uerò contra ipsos ne opitularetur, nisi extrema ui adactus, ipse autem contra eos à fœderatis defenderet: de hostibus & periculis præmonerent se inuicem principes. De iniurijs mutuis subditorum, & cõtrouersijs, Camenecensis, Cernechouiensis, & Chocimensis præfecti simul cognoscerent: de grauiorib. uerò controuersijs inter ipsos præfectos, iudices à principibus delegarentur: commercia utrobiq; ut essent libera. Hæc ita, ut tunc conuenêre, literis mandata, extât in Archiuo arcis Crac couiensis. Quin & Ioannes Moschorum dux de pace, amicitia & societate tunc ad regem Polonum misisse & impetrasse, à Vapouio memoratur. Quid autem in eo spectarit, tanto spacio terrarum disiunctis Polonia & Moschouia, non intelligo: nisi fortè cum Lituanis bellum inferre cogitaret, Polonorum auxilia ipsis eo fœdere detrahenda esse homo uafer existimauit. Nec multo pòst ipse etiam Turcarum imperator Baiazetes, cum de confœderatione tot ac tantorum principum cognouisset, insignem legationem ad Ioannem Albertũ regem de pace uel inducijs prorogandis misit. Prouidebat enim prudẽs & cautus bellator, ne B pluribus ac diuersis bellis eodẽ tempore implicaret. Nam Venetos bello terra mariq; adortus erat: & classe quidẽ Ægeum & Ionium mare & Peloponnesum, quæ in ditione eorum erat, infestauit: Venetisq; nusquam pugnę copiam facentibus, Methonam, Iuncum & Coronam urbes obsessas, & oppugnatas aliquandiu, per uim ademit. Terrestri autem itinere ad octo millia equitum in ditionẽ eorum immisit: qui cum secundum mare per Istriam & Forum Iulij populabundi in Venetiam procurrissent, omnem eam oram quæ est circum Goriciam, S. Danielem, ac Teruisium siue Taurisium crudeliter uastarunt: & præter agrestes eius oræ, plurimos Venetos nobiles messis & uindemiæ gratia rusticantes, multos item Germanos, Vngaros, Polonos, Boemos, Prussosq; utriusq; sexus, religionis ergò Romã ad Iubilęũ à pontifice max. in sequentẽ annum edictũ illàc proficiscentes exceperunt, & in miserabilem seruitutẽ, nullo accepto incõmodo, abduxerunt. Quibus malis adacti Veneti, pacem à Baiazete petiuerunt, & ad spacium centũ annorũ & unius diei certis conditionib. impetrarũt. Sed id posterius actũ est. Tunc autem dubio adhuc euentu belli, cum non ignoraret Baiazetes Venetos rerum suarum satagere, & cùm ab ijs, tum à cæteris Christianis principibus, atq; etiam à pontifice max. regem Polonum & Maximilianum Cæsarem contra se concitari, consilio & comitate, missa ad Ioannem Albertum legatione, Polonicum bellum auertendum sibi esse duxit. Totum autem annum Turcica illa legatio responsum regis

Moschorũ dux Ioannes amicitiam & societatem iungit cũ rege Polono.

Baiazetes Turcarum imperator de pace ad Ioannẽ Albertum misit.

Turcarum bellum cum Venetis.

Iubilæus annus.

Pax Venetorum cum Turcis.

1500 ann.

A regis Poloni expectauit. Necq; enim explicabat is, quid faceret: ꝓpterea quòd ad bellum Turcis inferendum, cùm ipse ultrò prono animo ferebatur, tum ab alijs etiam incitabatur: cæterùm magnitudinem eius belli ac domesticas quasdam difficultates, & præsertim inopiam ęrarij, & res Prusicas, de quibus mox dicemus, secum expendebat. Nec ignorabat, consultasse quidem Germanos cum Cæsare in comitijs Vormaciensibus de bello contra eundem hostem suscipiendo: sed eorum conatus domi conflato cum Heluetijs bello, & Italicis motibus præpediri. Ardebat enim tunc bellis intestinis iuxtà atq; externis uniuersa Italia: Pontifex, Neapolitani, Veneti, Florentini, Mediolanenses, Genuenses uariè inter se belligerabantur, & externa auxilia circumspiciebãt: Galli Hispanos regno Neapolitano, Ludouicum uerò Sphortiam, quem Cæsar ducem appellarat, Mediolani dominatu eiecerant. Ab hoc autem & socijs eius Maximilianus Cæsar in auxilium euocabatur. Hęc tunc secũ reputabat Ioãnes Albertus: & uerò gemina Tauricanorum Tartarorum incursione distractus, consultandi cum proceribus spacium non habuit. Tartari enim sub tempus mesis hybernarum frugum magno impetu per Volyniam effusi in Rusiam & Poloniam, circum Belsum, Crasnistauiam, Turobinũ, Crasnicum & Lublinum, usq; ad Vistulam immaniter omnia uastabant, prædas agentes, & in imbecillam senum puerorumq; ętatem ferro, in tecta autem igni sæuientes. Quo commotus rex, aliquanta manu ex aulico comitatu suo & uoluntarijs tumuluariè coadunata, ad hostem contendit. Sed cum eum præda onustum raptim abeuntem assequi non posse uideretur, Cracouiam Augusto mense redijt. Quo tempore superuenit Caspar Calliensis episcopus, legatus Alexandri sexti eius nominis pontific. max. ad Turcicum bellum regem cohortans, & piæ militiæ, quam Crucis seu Cruciatam uocant, facultatem ad id bellum ipsi pariter & Vngaro regi afferens: simulq; Iubilæum, & potestatem decimæ, de cunctis ecclesiasticis reditibus in suo utriusq; regno in subsidiũ eiusdem belli exigendę. Tardius autem is uenit, quòd prius in Vngariam cum ijsdem mandatis diuertisset. Ac decima quidem à nostratibus episcopis & collegijs sacris negata, sed usitata contributio pro ea decreta est, quæ tunc ad tria millia florenorum uix peruenit: Iubilæus uerò promulgatus, triginta ferè millia florenorum regi reddidit. Nec ita multo pòst Tartari præda deposita, illecti eius dulcedine, mense Septembri reuersi sunt: effusiusq; etiam non modò easdem oras, sed Rusiæ quoq; Australis & Lituaniæ partem depopulati sunt: ac circum Landishutã, Lezeiscũ, Zauichostum, Opatouiam, & Breste Lituanicũ prædis actis, nulloq; accepto incommodo, ingentem hominum, pecudum, & iumentorum uim cum omnis generis pręda abegerunt: quæ eo maior & opulentior fuit, quòd intacta aliquãdiu ea loca ipsorum incursionibus fuissent. Erant in Rusia nonnullę mercenariorum militũ copiæ cum Petro Myscouio pręfecto Leopoliẽsi, publico stipendio, quòd è tributo agrario cereuisiarioq;, & censu oppidorum collatum erat, merentes: quæ locis oppor-

Maximiliani bellũ cum Heluetijs.

Italici motus.

Galli regno Neapolitano, & Mediolani dominatu poti ti.

Tartari Rusiã & Poloniam uastant.

Legatio Pontificia ad regem Polon.

Decima negata regi.

Contributionis ecclesiasticæ summa.

Iubilæi pecuniæ summa.

Tartarorũ altera excursio.

Petrus Myscouius.

opportunis uel à tergo abeuntem hostem carpere ac differre, quoad A rex cum maioribus copiјs consequeretur, potuisse uidebantur. Sed nusquã eæ hosti sese ostentarunt. Rex quidem cum paucis equitibus, quos raptim ad manum habere potuit, egressus Cracouia, milites Cruce signatos à Calliensi episcopo, qui nondum discesserat, subsequi se iussit. Verùm ij post discessum regium correptis armis, bacchantium in morem, ducibus religiosis & monachis, quorum non exiguus erat in ea turba numerus, in Iudæorum domicilia Cazimiriç impetum fecere, & fortunas eorũ diripuere, & uiginti plus minus Iudæos trucidauere. Inde cum sub signis per pontẽ Cracouiã tenderent, clausis portis urbis exclusi, regem secuti sunt. Ne tunc quidem operæprecij quicquam aduersus Tartaros factum. Rex enim ubi excessisse cum præda hostes cognouit, ipse quoque è Russia inglorius Cracouiam se recepit. Insigni calamitate & uastitate tunc illæ barbarorum excursiones Russiam & Poloniam affecere. Portenderat autem hæc mala cometa, decem & octo diebus ante primam Tartarorum incursionem conspectus. Quin & arcis Cracouiensis ea pars, quæ à pede galli Curzanoga nomen habet, paulo antè fortuito incendio conflagrarat. Et fuit sanè æstas illa tam calida & arida, ut ad medium Iunij fruges in Polonia passim demeterentur. Ne Lituania quidem eo anno meliore fortuna usa est. Etenim Ioannes magnus dux Moschorum, quamuis Helenam filiam Alexandro magno duci Lituanorum in matrimonium collocasset, augendi tamen imperij cupidior, quàm fœderum obseruantior, Russiæ toti- B us dominatum Berezina flumine tenus auito & proauito quodam, ut uideri uolebat, iure à genero repetebat, elatus accessione earum ditionum, quas Cazimiro regnante à Lituanis partim bello, partim defectione Russorum abalienarat. Coadunato igitur ingenti exercitu, cùm alia quædam territoria, per deditionẽ acceptis magis, quàm expugnatis eorum munitionibus, in potestatem suam redegit, tum Smolenscensem oram uastauit. Alexander cum neq; uirium, neq; animorum satis contra tam potentem hostem in suis esse animaduerteret, misso Posnaniam thesaurario cum pecunia, non contemnendas equitũ & peditum copias è Polonis, Silesijs, Boemis & Morauis mercede conductis conscripsit, eisq; Ioannem cognomento Polacum præfecit. Quę cum sub finem autumni demùm, & pluuijs increbescentibus, & frigore geluq; iam inualescente, ad Smolensciorum fines peruenissent, nec hostem ibi reperissent, nulla re memorabili gesta dimissæ, Lituania hostilem ferè in modum diuexata excesserunt. Sigismundus Herbersteinus, Slauus genere, uir plurimarum rerum & regionum in obeundis legationibus peritissimus, ac diligentissimus indagator, cum paucis annis pòst, legatus à Maximiliano Cæsare ad Basilium principem, Ioannis huius, de quo nunc scribimus, filium in Moschouiam penetrasset, paulò aliter hæc in commentarijs rerum Moschouiticarum memoriæ prodidit, Moschorum, ut uidetur sermone comperta. Memorat is, Moschum iniuria generi commotum, quòd is filiæ suæ Helenæ Russici

Iudæorum bona direpta à cruce signatis militibus.

Cometa.

Cracouiensis arcis incendiũ.

Meßis præmatura.

Helena Moscha Alexandri ducis Lituani uxor.

Moschus Lituano bellum infert.

Smolenscensis ager uastatus.

Lituania à mercenarijs militibus uexata.

Sigismundus Herbersteinus.

A sici ritus delubrum in arce Vilnensi, quemadmodum conuenerat in pactis sponsalibus, non extruxisset, tres exercitus tribus diuersis locis in ditionem eius immisisse: Lituanos uerò, cum uni ex his duce Constantino Ostrogio Russo occurrissent, cõmisso ad Vedrossum amnem prælio, in insidias præcipitatos dissipatosq́ue esse, ac ducem exercitus & cõplures de primoribus Lituanis captos, & in tetro carcere aliquãdiu asseruatos: Drohobussum, Toropezum & Bielam arces à Rusis hosti deditas: Branscum quoque, palatino eius loci fortefortuna à Tartaris Casanensibus, qui Moscho militabant, excepto, in potestatem redactum: ad extremum duos duces Seueriensium Basilios patrueles, qui magno Lituanorum duci ad illud usque tempus paruissent, Moscho se & sua dedidisse. Alexandrum deinde captiuis tantum ex pacto receptis, cum socero pacem fecisse. Hæc ille, non uno, ut uidetur, anno acta, aliud agens, non habuit necesse temporibus distinguere, ac diligentius omnia persequi. Non abhorret autem à uero, Alexandrum suas hostilesq́ue uires metientem, uel aduerso prælio duntaxat admonitum, mercenarium militem conduxisse: & hostibus ad sua reuersis, instante hyeme ad gerendum bellum inepta, dimisisse. Vapouius quidem noster, & Mathias Miechouiensis, illius temporis scriptores, ita de hoc mercenario milite scriptum reliquerũt. Sic tunc Lituania diuexata est. Iam uerò Ioannes Albertus rex in Prussiam iter & expeditionem parabat, quo ordinem Teuthonicorum Cruciferorum cum suo Magistro ad B officium reuocaret. Quamuis enim eius opera, regina matre postulante, Fridericus Saxonum ducis filius Ioanni Tifeno Leopoli mortuo in magistratu suffectus esset, detrectabat is tamen iurare in uerba regis, quemadmodum debebat ex pacti & fœderis formula. His igitur omnibus rebus ac difficultatibus diligenter expensis, rex, cum comitia Petricouiam ad initium sequentis anni edixisset, de sententia amplissimi consilij inducias quinque annorum Baiazeti cõcessit, legationemq́ue eius magnificè donatam tandem dimisit. Venerunt ad eadem comitia oratores Stephani palatini Moldauorum, & Sachmatis principis Tartarorum Zauolgensium. Ac illi quidem Heliam, Petri, qui ante Stephanum palatinus fuit, filium profugum ex fœdere deposcebant: quòd is affectare dominatum diceretur. Tartari uerò nunciabant, principem suum legatione regis & Alexandri magni ducis Lituanorũ euocatum contra Mahometkereium Præcopensium siue Tauricanorum principem, adesse cum centum millibus equitum: traiectisq́ue Rha atque Tanai maximis fluuijs nõ sine magno labore, apud Mæotim paludẽ primùm consedisse: deinde longius progressum ad Borysthenem fixis tentorijs expectare Polonos & Lituanos, ut inter se icto fœdere, & iunctis uiribus communem hostem adorirentur. His actæ gratiæ, fœdusq́ue ictum multa ceremonia, & iureiurando interposito: quod quidem Tartari more suo dederunt, aqua strictis frameis infusa & sorpta, mala imprecantes ei qui fœdus uiolasset. Missa principi à rege munera, & inita belli societas. Sed dũ nostri atque Lituani moras nectũt, Mahometkereius

Lituani à Moschis uicti.
Vedrossus fl.
Constantinus Ostrogius dux captus.
Munitiones à Moschis in potestatem redactæ.
Seueriensiũ deditio.
Pax cum Moscho.
Fridericus Magister Cruciferorum detrectat iusiurandum.
1501 ann.
Comitia Petricouiæ.
Induciæ quinquennes cum Turcis.
Valachica legatio.
Tartarica legatio.
Fœdus regis Polon. cum Tartaris.
Tartarorũ iusiurandum.
Tartarorũ inter ipsos bellũ.

Tauricani Tartari uicti. coactis magnis copijs, cum non multum Sachmati uiribus cederet, exercitatiorem autem aliquanto militem haberet, ultrò hosti obuiam iuit. Commisso acri & crueto prelio, uictus Mahometkerius, & in Tauricam reiectus est. Nec nostri postea uictorem socium iuuandum sibi esse duxerunt, siue quòd ipse per se id bellum confecturus esse uidebatur, siue ut barbari ipsi sese mutuò ancipiti bello conficerent, uel debilitarent, propterea quòd ne socijs quidem ipsis barbaris fides habenda esse uideret. De Stephani autẽ postulatis cum aliquandiu consultatum esset, dedere quidem insontem & supplicem, durum & immane uidebatur: seruare aũt ęmulum infidi socij, quem is metuere & cauere necesse haberet, non inutile quidem Polonis erat, sed fœderi dudum icto repugnabat: ac bello eum Stephanus repetiturus esse putabat, atq; adeò legati id minabantur. Nolebat autem rex, ad Prusiam spectans, illum à tergo hostem relinquere. His ita disputatis, deditus quidem non est *Petrus profugus capite plexus.* Petrus, uerùm capite plexus inspectantibus legatis. Et ne iniustè id factum esse existimaretur, uulgatum est, crimen falsi in literis regijs eum commisisse. Dimissis legatis, & cõuentu soluto, rex cum nonnihil temporis apparatui Cracouię dedisset, post medium Aprilem in Prusiam *Legatio regis ad Magistrum Cruciferorum.* contendit. Toruniam cum peruenisset, ad Fridericum Magistrum legatos misit, hortatum, ut is sua sponte officium faceret potius, quàm Polonorum uim & arma experiretur. Non apertè is quidem negabat, sed uarijs excusationibus rem extrahebat, quo se interim Maximiliani Cæsaris, & aliorum Germanorum principum, omnia prolixè pollicentium, & ad rebellionem cohortantium, auxilijs cõfirmaret. Dum eunt *Ioannis Alberti mors, mores, & ingenium.* redeuntq́; legati, Ioannes Albertus rex apoplexi uitam finiuit. Corpus eius reuectum Cracouiam, in basilica arcis honorificè sepultum est, matre funus prosequente, quæ quidem marmoreum monumentum filio ponendum curauit. Fuit Ioannes Albertus statura proceriore, colore subfusco, capillo nigro & raro, ingenio magno, literarum & præsertim historiæ studiosus, liberalitate erga militares homines, & magnitudine animi non uulgari: aulicum comitatum non infra mille sexcentos equites alere solitus: in uenerem procliuior, cœlebs tamen extinctus est, cum ferè nouem annos regnasset.

ALEXANDER REX.

Comitia Petricouiæ. IVSTIS funebribus Ioanni Alberto persolutis, itum est Petricouiam ad comitia, creandi noui regis gratia de more à Friderico archiepiscopo Gnesnensi, qui idẽ episcopus Cracouiensis, & presbyter Cardinalis erat, indicta. Consultatumq́; aliquandiu uariantibus procerum sententijs, & studijs in reliquos Cazimiri filios diuisis. Complures enim de minoribus Polonis *De rege creando uariæ sententiæ.* ad Vladislaum Vngarorum & Boemorum regem regnum deferebant, quòd eum opibus externorum regnorum paternum & auitum regnum aucturum & ornaturum, & maiore ui coniunctis trium populorum uiribus contra barbaros, Turcas ac Tartaros, & quosuis alios hostes defensurum esse dicerent. Et præmiserant iam ij priuato cõsilio,

Petro

A Petro Cmitha marsalco regni authore, Petrū Myscouium palatinum Lencicienſem, & Nicolaum Vuroblouiū canonicum Cracouienſem, ad ipſum Vuladislaum, qui ſtudia ſua ipſi deferrent, & ad ſuſcipiēdum regnum eum inuitarent. Alij uerò Sigiſmundo Glogouienſium & Opauienſium duci fauebant. Sed uicit eorum ſententia, qui Alexandrum magnū ducem Lituanorū regem edebant. Nam & rationibus certis & exēplis ij refellebāt eos qui Vuladislao ſtudebāt: oſtēdebātq́, neq; Vuladislai prioris, neq; Ludouici tempore expediuiſſe Polonis, eundem cum Vngaris regē habere. Negocioſum eſſe in primis regnū Vngarorum, partim propter inquieta gentis ingenia, partim propter uicinos Turcas, ita ut rex diutius ab eo regno abeſſe rectè non poſsit: ſibi item præſenti rege opus eſſe: magnisq́; incommodis atq; cladibus maiores ſuos affectos eſſe ob regis abſentiam. Contrà, Lituaniam perpetuo fœderis nexu olim à Iagellone & Vitoudo cum Polonia conſociatam, & quaſi in unum reip. corpus redactam, ab ea diſiungi, & quaſi amputari, prorſus inutile eſſe. Omnibus bellis priſcis iuxtà ac recentioribus Lituanos multum momenti Polonorum uiribus attuliſſe. Et quemadmodū ij ſine Polonis nihil pręclari unquam geſsiſſent, gerántue: ſic à Polonis quoq;, ſicubi Lituani abfuiſſent, non multum operæprecij factum eſſe, ex quo ij ſe cum ipſis coniunxiſſent: uel nuper Valachico bello id ſatis animaduerſum eſſe. Cōmodùm autem Lituani proceres, Albertus Tabor epiſcopus Vilnenſis, Ioānes Zabrezinius princeps marſalcus, & Nicolaus Radiuilus pincerna ducalis, & alij quidam

Petrus Cmithà marſalcus regni.

Non expedire eundē eſſe Vngar. & Polon. regem.

Lituanorū coniunctio cū Polonis, utriſq; utilis.

Lituanica legatio ad comitia Polonorū.

B duo aduenerant cum mandatis Alexandri ducis, ac totius ſenatus Lituanici, ad eligendum cum Polonis ſecundum pręſcriptum fœderis regem, & iurandum in uerba eius, confirmandumq́; & renouandum antiqua fœdera. Qui & priuatim primores Polonici ſenatus prenſarunt, rumoremq́; ſparſerunt, Alexandrum cum exercitu aduentare: & publicè renouationem fœderum, cùm à ſe, tum ab ipſo Alexandro conſentientibus proceribus Lituanis conſcriptam & conſignatā exhibuerunt. Extat utrunq; diploma, ſimul & mandata ipſius Alexandri, & uigintiquinq; procerum Lituanorum in Archiuo regio Cracouienſi. Adhibita eſt autem in fœdere moderatio quædam nonnullorū capitum: nempe quòd è Polonis & Lituanis unus deinceps debet eſſe populus ſub uno rege: rex autem in Polonia creetur, Lituanis etiam proceribus ſuis locis in eo conuentu ſuffragia ferentibus: conſilium unum ſit ambobus populis, & ſocietas in ſecundis iuxtà ac aduerſis rebus: moneta par atq; ſimilis: fœdera antiquitùs ab utriſq; icta ſeruentur ab ambobus, quoad alteris non incommodabunt: Magiſtratus, ſenatores, præfecti, nobilitas, & alij quiuis Lituani iurent in uerba regis non ſemel tātum, ſed quoties à conſiliarijs Polonis admoniti fuerint: iura & prærogatiuæ utriuſq; populi ſimul, & eodem contextu literarū à nouis regibus confirmentur: cæterùm iudicia more antiquo utrobiq; exerceantur: nulla uerò utrinq; occaſio dirimendæ coniunctionis captetur. His igitur actis & cōſtitutis, Alexander rex renunciatus eſt, miſsiq́; ad eum

Fœdus Lituanorum cū Polonis renouatum.

Alexāder rex creatus.

Polonorum legatio ad Alexandrum. Iuramentũ Alexandri regis electi.

Breste oratores principes senatus, Andreas Rosa archiepiscopus Leopoliensis, Ioannes Lubrancius episcopus Posnaniẽsis, Andreas Samotulius Posnaniensis, & Ioannes Tarnouius, cognomento Sramus Lublinensis palatini, iusiurandum ab eo & proceribus Lituanis de seruandis pactis conuentis exegerunt, & regnũ ei detulerunt. Nec longa mora interposita, maturauit is iter Cracouiã cum mille quadringẽtis equitibus, suscipiendi diadematis gratia. Verebať enim, ne quid Vuladislaus frater fautorũ suorũ consilio molireť. Ac dimiserat quidẽ Vuladislaus nuncios cum literis ad plerosq; principes Christianos, de oblato sibi à Polonis regno, fretus pollicitatione illorum, quorũ superius mentionem fecimus: sed eos nuncios celeriter reuocauit, cum accepisset, Alexandrũ regem à Polonis creatũ esse, factum'q; moderatè tulit: collaudauit etiam Polonos, quòd Lituanos, gentẽ magnã & bellicosam denuò sibi adiunxissent. Dum autem præstitutũ coronationi diem Cracouiæ nouus rex expectat, aduenit ad eum legatio Sachmatis Zauolgensiũ Tartarorũ principis. Quæ introducta in senatum, adorato de more gentis rege, incusauit Polonos iuxtà ac Lituanos, quòd cum ij Sachmatem cum ingentibus copijs tam longo ac difficili itinere in auxilium contra Tauricanos Tartaros euocassent, ipsi tam diu cunctarentur cum eo sese coniungere, & communem hostem non tam uiribus suis, quàm natura loci, & peninsulæ latibulis fidentẽ adoriri: paterentur'q; socios & amicos uastis & incultis locis hęrẽtes, hyberni cœli inclementia, pabuli & commeatus inopia, & fame unà cum equis confici. Verendum esse, ne Tartari, gens alioqui ferox, nec satis morigera suis principibus, mala consultrice fame stimulante, in officio contineri non possint. Hæc ita breuiter prolocuti, responsum accepere: regem celebritate coronationis peracta, maturaturũ esse expeditionẽ, & cum Polonis & Lituanis ad Boristhenẽ pręstò futurũ, operam'q; daturũ, ne Sachmatẽ cum suis tam longinquę ac diuturnę expeditionis pœniteat. Hac spe onerati legati, additis hospitalibus donis, quæ domino suo ferrent, dimissi sunt sine mora. Interea uerò Sachmatis uxor, inediæ & frigoris impatiens, cum maiore parte copiarum eius in Tauricam transfugit. Qua uirium accessione fretus Tauricanus princeps Mengligeres, siue Mendlikereius, qui Mahometkereio fortè defuncto, uel superiore pugna cæso successerat, duxit in hostem: commisso'q; in patentibus campis sub Kiouia prælio, uictum ingenti strage Sachmatem in fugam uertit. Sachmates dissipatis suis, cum trecentis modò equitibus Bialogrodum siue Moncastrum profugit. Vbi cum substitisset aliquandiu inops consilij, & à Turcis in gratiam Mengligeris insidias parari sibi persensisset, per uastas Podoliæ solitudines Kiouiã sese recepit. Sed ne ibi quidem tutus fuit. Circumuentus enim à palatino siue præfecto loci, Vilnam transmissus est. Ibiq; regis aduentũ operiri iussus, cum aliquoties fugere conatus esset, retractus è fuga, diligentius asseruatus est. Hunc exitum Tartaricum illud bellum habuit. Alexander duodecima die Decembris à Friderico fratre in basilica Cracouiensi ritu solenni in-

Vuladislai modestia. Tartarorũ Zauolgensium legatio ad Polon. regem. Tartarorum à suo principe defectio. Zauolgenses Tartari à Tauricanis profligati. Sachmatis Tartari fuga & captiuitas. Alexãder rex coronatus.

unctus

A unctus & coronatus est. Nec multo pòst Sigismundus frater ipsi gratulaturus aduenit, itémque Ioannes Baduarius Venetorum legatus. Mense autem Februario sequentis anni Helena regis uxor è Lituania uenit. Nec tamen diadema de more reginarum ipsi impositum est, propterea quòd Græcorum schismati dedita, ab instituto ecclesiæ Romanæ & catholicæ abhorreret. In Lituaniā deinde rex initio mensis Maij cum ea se recepit, Friderico cardinali fratre uicario, gubernatoréque regni pro se constituto. Acceperat enim, Moschos bellum contra Lituanos reparare. Nec ita multo pòst, Demetrius Ioannis magni ducis filius, affinis Alexandri, cum ualido exercitu adfuit, & ad Smolenscum castra metatus est: frustráque tentata arcis expugnatione, reduxit exercitum, cum Alexandrum regē cum magnis copijs aduentare accepisset. Pax deinde, siue adeò sex annorum induciæ inter socerum & generum constitutæ ea lege, ut captiui modò redderentur. Constantinū tamen ducem Sigismundus Herbersteinus memorat ante pacem factam elapsum esse, dimissum è uinculis, cū simulatè fidem suā Moscho obstrinxisset, agrosque & possessiones in Moschouia ab eo accepisset. Per idem ferè tempus Tartari Tauricani cum Podoliam, Russiam & Sendomiriensem tractum populabundi peruagati, Ressouiam, Iaroslauiam, Radimnum, Belsum, Dauniciam, quæ fortè Donaiouia est, transmissóque Vistula flumine, Opatouiam, Lagouiam & Cunouiā oppida diripuissent & exussissent, ad Pacianouiam usque peruenère, Inde cum Ioannes B Vapouius, qui erat in ministerio Friderici cardinalis, aliquanta manu sagittariorū in aditu eius uici siue oppidi ipsis sese opposuisset, & non contemnēdi exercitus speciem ostendisset, reuocarunt gradum onusti præda omnis generis: & ferro ignique in obuia quæque, quæ abigere uel asportare cōmodè non poterant, crudeliter debacchati. Processit quidem ipsis obuiam Fridericus gubernator cum quingentis equitibus, & peditum aliquanta manu tumultuaria, cætera nobilitate Corcinum se sequi iussa: uerùm dum ea tardius molitur, Tartari in tutum se cum præda recepère. Triginta millia equitum fuisse perhibentur. Eo ipso anno induciæ, uiuente adhuc Ioāne Alberto cum Baiazete Turcarum imperatore dudum constitutæ, per Nicolaum Firleium Dambrouicium, qui tunc præfectus Lublini erat, confirmatæ sunt. Infestauit autem tunc ea gens Bosnam, & regiam gentis Iaice obsedit, & acriter oppugnauit. Contra quem exercitum quum Vuladislaus rex Vngarorum expeditas copias misisset, commisso prælio, cum æquo Marte aliquandiu dimicatum esset, ad extremum Turcæ fusi & fugati sunt. Nec tamen Vngaris incruenta cessit uictoria. Nec ita multo pòst idem Vuladislaus nexu matrimonij, quo se cum Beatrice regina constrinxisse dicebatur, Pontificis maximi authoritate solutus, cum Anna puella de Candale Vasconum, quæ illustris est in Gallijs familia, solenni pompa nuptias celebrauit. Mox Turcas ulturus, Petro Ioza palatino Transyluaniæ, & Ioanne siue Hanselico Mathiæ regis notho filio, ducibus, exercitum in Rasciam siue Bosnam Turcicæ ditionis uicissim immisit,

Venetorum legatio.
1502 ann.
Helena regis uxor non coronata.
Fridericus cardinalis gubernator Poloniæ.
Smolenscū oppugnatum à Moschis.
Induciæ.
Constantini ducis reditus.
Tartarorū excursio in Poloniam.
Ioannes Vapouius.
Induciæ cum Turcis firmatæ.
Turcæ uicti ab Vngaris apud Iaice.
Vuladislai regis Vngar. & Boem. uxor.
Turcarum ditio ab Vngaris uastatur.

Persarum ac Turcarum bellum.

multis'que uicis & oppidis ab Bodon usque, nobile emporium in ripa Danubij situm, uastatis, & luculenta præda abacta, incolumem eum recepit. Enimuerò Persico tunc bello distinebatur Baiazetes: quod tamen per legatos siue Bassas non satis prospero successu gerebat, ipse propter pedum dolorem Adrianopoli & Cōstantinopoli mansitans. Quas ob causas inuisus factus militibus, facilè posterius à Selimo filio natu minimo regno eiectus est: ueneno'que, ut creditum est, extinctus. Sed nos nostra persequamur. Insequens annus Friderici cardinalis & regij fratris, Creslai Curosuancij Vuladislauiensis episcopi, & Conradi ducis Masouiæ continuatis propè funeribus memorabilis est. Fuit Fridericus procera statura, aspectu decoro, ac dignitatis pleno: cæterùm ingenio nullo, iners, ignauo ocio, crapulæ, & assiduis compotationibus in fumo & sordibus cum gregalibus suis quibusdam marcescens: & ad extremum morbo Gallico confectus est, teste Mathia Miechouiensi medico. Vnum illud nominis sui monimentum in basilica Cracouiensi reliquit, quòd thecam caluæ diui Stanislai martyris auream, & multis preciosis gemmis distinctam contulit. Ei suffecti sunt uoluntate Alexandri regis, in metropolitana quidem Gnesnensi sede, Andreas Borissouius cognomento Rosa, archiepiscopus Leopoliensis, Bernardino Vilcico successore accepto: in Cracouiensi uerò, Ioannes Conarius, qui procurator Friderici fuerat, in gratiam reginæ matris: quam homo nulla doctrina, neque ingenio præditus, probus tamen, uulgaribus officijs & caponibus subinde præbitis demeruisse dicitur. Porrò Creslaus in episcopa quidem Vincentium Prærembium episcopum Præmisliensem: in munere autem cancellariæ Ioannem Lascum præpositum Scarbimiriensem, & canonicum Cracouiensem: quem rex in Lituaniam proficiscens, cum neque cancellarius, neque procancellarius sequeretur, secum duxerat, & à secretis & annulo habebat, propterea quòd scriba primùm, deinde cancellarius Creslai episcopi cum fuisset, in cancellariæ negocijs bene exercitatus haberetur. Prærembio uerò in episcopa Præmisliensi Mathias Dreuicius succesit, qui & in procancellarij munere antè successerat. Conradus uerò Masouiorum dux Ioannem & Stanislaum filios impuberes hæredes reliquit. Sed hi in Cirnensi tantum ditione ius succedendi patri habebant. Cæteræ, quas Conradus à Ioanne Alberto rege precariò obtinuerat, ad regem ex pacto deuoluebantur: nec tamen reddebantur, Anna uxore defuncti cum proceribus eas retinente. Quod quidem rex facilè passus est, pactus cum Anna & proceribus, ne id sibi regno'que fraudi esset, donec controuersia decreto comitiorum decideretur. Verùm sequenti anno transacta res est amicè in comitijs Petricouiensibus: indultum'que pueris, ut quibus finibus pater eorum Masouiam tenuisset, ipsi quoque retinerent, & posteris suis masculis tantum relinquerent, orbi autem, ipsi inter se succederent. Vbi masculi hæredes defecissent, tum demum rex Polonorum totam Masouiam

Baiazetes à Selimo filio pulsus regno, & extinctus.

1503 ann. Friderici cardinalis mors & mores.

Andreas Rosa archiepiscopus Gnesnen.

Bernardinus Vilcicus Leopoliensis.

Ioannes Conarius episcopus Cracouiensis.

Vincentius Prærēbius episcopus Vuladislauien.

Ioannes Lascius cancellarius Polon.

Mathias Dreuicius episcopus Præmisl. & procācell.

Conradi Masouiorū ducis mors & liberi.

Transactio regis cum Masouijs ducibus.

A Masouiam reciperet, gentem'que suis legibus uiuere permitteret: puellis, si quæ superessent è ducum genere, pro dignitate dotem daret. Vbi ad pubertatem pueri peruenissent, tum demum ut pacta hæc diplomatis suis approbarent, & in uerba regis iurarent: interim autem mater dominatum omnem administraret. Sed hæc sequenti demum anno, quemadmodum perstrinximus, conuenêre. Illa autem æstate Tartari Tauricani Podoliam & Rusiam rursus hostili incursione uexarunt, à Stephano palatino Valachorum, ut creditum est, concitati. Ipse quidem immisso in Rusiam finitimam exercitu, tractum omnem inter Nestrum amnem, & Sarmaticos montes, quem Pocuce uocamus, nemine repugnante, ac ne expectante quidem quicquam eiusmodi, subegit: siue, ut ipse dictitabat, de sua ditione iniustè prius detractum, recepit. His rebus, atque adeò crebris Polonorum procerum literis & nuncijs excitus rex è Lituania, Lublinum extremis diebus mensis Octobris uenit, ibi'que comitia procerum habuit. Placuit, ut in æstatem proximam, milite mercenario res contra Valachos gereretur, & Pocuce repeteretur. Eiusdem autem exercitus metu Tartarorum excursiones repressum iri uidebantur. In stipendium uerò decreto comitiorum imperata est pecunia oppidanis & agrestibus, usitato more. Rex deinde peracto conuentu Cracouiam se contulit, & ibi hybernauit. Vere proximo exercitum è mercenario milite conscriptum in Rusiam misit: ipse uerò, posteaquam pluB uiæ, & insolitæ fluminum inundationes remiserunt, in Prussiam profectus, iusiurandum fidelitatis à ciuitatibus exegit. Fridericus uerò Magister Prussiæ orientalis, cognito aduentu regio, ad consanguineos suos in Saxoniam & Germaniam se recepit, ne uel iurare in uerba regis, uel improuisi belli molem imparatus sustinere necesse haberet. Sed ne Germania quidem tunc domestico & intestino bello uacabat. Etenim inter Maximilianum Cæsarem, & Rupertum Philippi palatini Rheni filium, bellum conflatum est propter ereptam Alberto duci Cæsaris affini Bauariam. Quin aliud quoque bellum Maximiliano cum Ludouico rege Gallorum, & Venetis de principatu Mediolani tunc exortum est, cum Gallus Venetis non tam socium regem adiuuãtibus, quàm suam rem agentibus, capto Ludouico Sphortia duce dominatum illum iterum in potestatem suam redegisset, siue adeò cum Venetis partitus esset. Recuperarat enim eum prius amissum Sphortia, Gallis eiectis. His igitur de causis Magister Cruciferorum apud Germanos suos nihil tunc opis inuenit. Per id tempus Moldauia infestata & uexata est à nostris, ita ut Stephanus è munitionibus Pocucensibus præsidia deducere coactus sit, præsertim cum ipse grauissimo pedum dolore affligeretur: quo ad extremum confectus, haud ita multo pòst extinctus est, uir magnitudine animi, astu, peritia rei militaris, & rebus contra Turcarum, Vngarorum, & Polonorum reges, ac Tartaros feliciter gestis omni æuo memorabilis. Cui Bogdanus filius luscus in dominatu successit.

Tartari Rusiã populati.

Pocuce à Valachis interceptum.

Comitia Lublini.

1504 ann.

Prussi iurant in uerba regis Alexandri.

Mediolanensis belli initium inter Germanos, Gallos et Venetos.

Moldauia infestata à Polonis, & Pocuce receptum.

Stephani palatini mors, & res gestæ.

Bogdanus palatinus Valachiæ

nostri enim satis habuerunt Pocuce recuperasse. Tartari uerò cum A non ignorarent in propinquo esse regium exercitum, quieuerunt eo anno. Maturè igitur exercitus ille exautoratus est, siue quòd eo nihil opus erat, Valachis atque Tartaris quiescentibus, & ut uidebatur, deinceps etiam quieturis: siue quòd deerat pecunia, ita ut ne emerita quidem stipendia militibus exoluerentur. Quo factum est, ut ij agminatim in Cracouiensem oram reuecti, cum ne Cracouiæ quidem spes ulla pecuniæ è thesauro regio numerandæ ostenderetur, in bona & possessiones episcopi & abbatum hostilem penè in morem inuaderent, & inde rapto sese sustentarent, donec rex è Prusia redijt: quod quidem sub finem æstatis factum est. Quo tempore Cazimiria, quæ Cracouiæ ponte iungitur, à meridie ad noctem usque rege ex arce inspectante arsit, & cum turribus & pinnis mœnium penitus conflagrauit. Peractis Petricouiæ Polonorum comitijs, constitutis'que rebus Polonicis, & Masouiticis, Alexander rex insequentis anni initio Breste, quò Lituanis conuentum edixerat, contendit, ut eius quoque gentis res turbatiores componeret. Principem gratiæ locum ex ea gente apud eum obtinebat Michael Glinscius dux Russus, uir elati animi, magnás que in Lituania opes & potentiam atque clientelas, Russorum præsertim eiusdem linguæ & religionis hominum, sibi compararat. Ægrè id ferebant Lituani proceres, alioqui etiam Rusis non satis æqui: formidabant'que, ne per occasionem is Alexandri orbitate contempta, Lituaniæ dominatum inuaderet, & ad suos Russos transferret. Quin e- B tiam iactabatur uulgò, uere'ne an falso, incertum est, Michaelem principatum affectantem Alexandro insidias struere. Non latebant hæc Michaelem: & homo gratia principis impotentior sui, non modò non dissimulabat quicquam, sed apertas cum æmulis suis inimicitias gerebat, & in odium principis eos adducebat. nec defuit ipsi occasio. Fortè Alexander præfecturam Lidensem, Lituano quodam amoto, Andreæ Drosdæ Michaelis consanguineo contulerat, & ad primores Lituanorum absens mandata dederat, ut eum in possessionem eius præfecturæ mitterent: id illi odio Michaelis ad regium aduentum reiecerunt. Hinc igitur arrepta occasione Michael, cùm alios Lituanos proceres, tum in primis Albertum Taborum episcopum Vilnensem, Ioannem Zabrezinium palatinum Trocensem, Stanislaum Zarnouecium præfectum Samagitiæ, & Stanislaum Kiscam ducem exercitus, quasi contumaces rebelles'que, subinde apud regem criminari, donec eò regẽ perpulit, ut is secretis consilijs de nece ipsorum agitaret. Cum autem in media Lituania nihil eiusmodi propter magnas eorum clientelas, & communem gentis Lituanæ dolorem tutò aggredi posse uideretur, Breste, quod oppidum in confinio Poloniæ situm est, eos ad conuentum euocauit. Non ignorabant illi quidem, regem sibi iratum esse: & erat res plena suspicionis, quòd Lituanica comitia in eum locum præter morem edicta essent, aduenêre tamen, sed ingressu arcis abstinuere. Tandem suasu Ioannis Lasci cancellarij Polonici rex aliquantisper

Cracouiensis ora infestatur à militibus.

Cazimiria conflagrauit.

1505 ann.

Michaelis Glinscij ducis potẽtia & inuidia.

Lituanici motus.

A tisper mitigatus, Zabrezinium quidem palatinatu Trocensi amouit, dato ei successore Nicolao Radiuilo: Albertum uerò episcopum Vilnensem, cum cæteris qui idem sentiebant, senatus ingressu exclusit, tantisper donec se placarent. Adductus deinde Vilna Sachmates Zauolgensium Tartarorum princeps: cui rex magna & splendida equitum caterua stipatus ad quinque millia passuum obuiam progressus est: & comiter ac lautè eum accepit, compositis'que rebus Lituanicis ad conuentum Polonorum Radomiam secum duxit. Vbi introductus in senatum, grauiter & magna libertate regem & consiliarios eius Polonos iuxtà ac Lituanos incusauit, quòd ab ijs contra Tauricanos Tartaros in auxilium penè ab Hircano usque mari ingentibus pollicationibus euocatus, destitutus deinde, ac planè proditus, amissis partim per defectionem, partim aduerso prælio maximis, quas adduxerat, copijs, nihilo tutiorem apud socios & fœderatos, quàm apud Turcas fugæ locum inuenerit: sed contra iurisiurandi religionem pro captiuo habitus, & ad illud usque tempus in custodia, & quasi in carcere detentus sit. Sed Deus (inquit, sublatis in cœlum manibus) bonorum omnium & malorum remunerator, meam regis'que causam aliquando iudicabit, & ærumnas meas, ius'que iurandum uiolatum ulciscetur. Ad extremum orabat, ut sibi liberè discedere, & ad suos reuerti liceret. Responsum est regio nomine: immeritò ipsum de rege & consilio eius queri: ipsum sibi sua culpa, quicquid illud mali esset, conciliasse: quippe qui cum B ualidum & florentem exercitum haberet, hostem'que uiribus longè inferiorem secundo prælio fudisset fugasset'que, in campis Kiouiensibus ignauus desidere, & sociorum agros, fœdere & iurisiurandi religione neglecta, rapinis uexare: quàm urgere uictoriam, expulsoq; hoste, Tauricæ imperiũ sibi adiungere maluerit: aut si id ei uisum non sit, potuisse eum certè traiecto rursus Boristhene è Moschi ditione prædas agere, & exercitum inopem sustentare tantisper, dum Poloni & Lituani adueniunt. Ne fœminam quidem uxorem ipsius, nedum exercitum, domini & uiri ignauiam illam ferre potuisse. Seipsum igitur potuis, q̃ quenquam alium incusaret. Adhæc plurimũ eum Polonis & Lituanis incommodasse, quòd sua culpa, neglectis eorum consilijs de infestanda Moschouia, defectione suorum uires hostiũ auxerit. Sic refutatæ Sachmatis querelæ, & retorta in eum culpa. Obnixius deinde is rogare, ut in Scythiam remitteretur: reparaturum se esse exercitum, & reliquias profligati recollecturũ: transfugas quoq;, ubi se incolumẽ esse cognouerint, ad se reuersuros. Ita fore, ut plus regi cõmodare dimissus, quàm retentus posset. Non satis consultũ fore nostris uidebatur, dimittere ferocem hominẽ, detentione tam diuturna & retractione ex fuga iritatũ, qui tunc etiam, cum sui iuris non esset, liberè tamen & acerbè de iniuria quereretur. Sed Tauricanò tamen principi iratior esse, & infestior fore non immeritò credebatur. Ita acquieturos tamẽ esse nostros, barbaris inter se cõmisis. Placuit igitur, ipso assentiẽte, fratrem quidem eius Cozacum Soltanũ in Scythiam mitti, nouas copias Sachmati adductum,

&

Sachmates Tartarus in Poloniam ductus.

Comitia Radomiæ.

Sachmatis libertas in dicendo.

Nogaiẽses Tartari.

& Nogaienses Tartaros consanguineos suos contra Tauricanos con- A
citaturum; ipsum uerò Sachmatem Trocos remitti, expectaturum do-
nec frater cum copijs reuerteretur, & rex in Tauricam expeditionẽ fa-
ceret. His ita constitutis, Kozacus accepto à rege uiatico, in Scythiam
contendit: Sachmates uerò à Lituanis proceribus Trocos reductus, li-
beriore uiuẽdi ratione uti permissus est, cum dedisset fidem, se inde fu-
giturum non esse. Aduenerant autem Lituani proceres ad Radomien-

Lituani supplices regi reiecti.

sia comitia, & ut opera Polonorum regem sibi reconciliarent. Sed non
potuere tamen ij quicquam aliud impetrare, quàm ut rex data ipsis re-
pulsa publicè, secretò Polonis polliceretur, se illos in gratiam receptu-
rum esse, cum ad Lituaniam accesserit. Dimissis Lituanis atq; Tartaris,
reliquum tempus comitiorum iudicijs & cõsultationibus de defensio-
ne regni contra subitarias hostium incursiones datum est. De equestri
bus quibusdam, qui latrocinia exercuerant, sumptum supplicium. Ac

Rusinouia ob latrocinium suspẽdio necata.

Osuchouius quidem & Misouius gladio percussi: Rusinouia uerò fœ-
mina cum ocreis, calcaribus, & cultu corporis uirili, ut erat prehensa,
suspendio necata est. Ad defensionem uerò regni minores quidem Po

Tributum à minoribus Polonis scitum.

loni tributum agrarium duodenûm grossorum in stipendium merce-
nariorum militum sciuere: maiores autem id abnuere. Per quod tem-

Tempestas ingens.

pus, decimanona die Maij tempestas horrenda circum Cracouiã coor
ta, tonitruis perpetuò terribiliter crepitantibus, & coruscantibus inter
densas nubes fulguribus, grandinem instar oui gallinacei demisit, quæ
frondes arborum crassiores etiam decussæ, tectaq; domorum perfra- B
cta sunt: turris una arcis fulmine percussa, tecti & muri parte abrupta,

Alexander paralysi affectus.

prodigij loco fuit. Nec multo pòst rex Alexander uigore membro-
rum in una parte soluto, quem morbum paralysin Græci uocant, Ra-
domia Cracouiam post medium Iunium apportatus est. Quo subsecu

Bogdani Valachi legatio.

ta est eum legatio Bogdani Valachorum palatini, quæ tũc Radomiam
aduenerat. Postulabat autem Bogdanus coniugium Elizabethæ soro-
ris regiæ: & quo facilius id impetraret, Thysmeniciam & Cesybiesos
territoria regi reddebat. Ipse'ne autem ea post mortem patris Polonis
ademerit, ut memorat Vapouius, an à patre adempta, quemadmodũ
uult Miechouiensis, retinuerit: an uerò quæ non habuerit quidẽ in po-
testate, sed quasi sua repetere posse & uelle uidebatur, donanda sibi es-
se duxerit: non satis constat. Ea quidem certè donabat, quæ retinere ip
se non poterat: ut benignitate illa, quæ nihilo ipsi constabat, regis & Po
lonorum studia promereretur. Abnuebant puella & mater barbaricũ
fœdi ac lusci hominis connubium: nec tamen repulsa iritare placebat
hominem, & ex amico hostem facere. Itaq; pro munere quidem gratiæ
actæ Bogdano, de coniugio uerò ambiguum responsum datum. Per i-

Nogaiẽses Tartari.

dem tempus legati Nogaiensium ducum, (neq; enim unum principem
hi habent) octoginta equitũ comitatu in Lituaniã aduenêre, qui Sach-
matem domum reducerent, magnas copias ad ulciscendũ hostem Tau

Tauricanorum Tartarorum legatio.

ricanũ ipsi pollicẽtes. Nec multo pòst Mendligeris siue Menglikereij
Tauricani principis legatio subsecuta est, suadẽs et postulãs, ne Lituani
proce-

A proceres Sachmatem hostem suum dimitterent, sed asseruarent in custodia, quemadmodum patruum suum, quoad uixit, asseruassent. Percussurum se esse fœdus cum rege, nec unquam deinceps in ditiones eius inuasurum. Vtiliorem autem fore Lituanis & Polonis amicitiam suam quàm Sachmatis, à quo & propter longinquitatem sera, & propter debilitatas atq; adeò afflictas uires infirma auxilia essent expectanda. His utrinq; auditis, Lituani proceres neutram in partem quicquã statuerunt, sed rem integram ad regis aduentum reiecerũt. Patebat interim liber aditus ad Sachmatem legatis Nogaiensibus. Qui cum duci se pollicitationibus Lituanorũ suspicaretur, consilium fugæ cum legatis & equitatu, quem circũ se habebat, clàm inijt, effusoq; cursu dies & noctes iter continuabat: sed occurrẽtibus per compendia uiarũ Lituanis, retractus ex fuga, ac diligẽtius deinde asseruatus est. Nihilo tamen magis Tauricani per eos dies Lituaniæ uexatione abstinuerunt. Nam è Minscẽsi territorio prædas extremis diebus Augusti mensis egerũt: quo factũ est, ut Lituani anno sequenti Vilnã muro cingerent. Sub excursionem autem illam Tartaricam tertio Cal. Augusti Elizabetha regina Cracouiæ extremum uitæ diem clausit: fœmina lectissima, & insigni pietate ac munificentia in cultum diuinum. Cuius præclara & regalia donaria extant etiamnum cùm alibi, tum in basilica Cracouiensi, ubi sepulta est, in delubro sanctæ Crucis: quod uiuens à fundamentis exædificarat, omniq; apparatu ad cultum diuinum accommodato ma-

Sachmates è fuga retractus.
Tartarorũ excursio.
Minscum.
Vilna muro cincta.
Elizabethæ reginæ mors & pietas.

B gnificè ornauerat, & censibus domoq; in octo presbyteros & nonum ministrum collatis dotauerat. In diui quoque Michaelis templo in eadem arce sito totidem presbyteris, qui cantando & sacris operando assiduo cultui diuino insisterent, census attribuit. Quamuis enim dotem nullam apportauisset, indulsit ei tamen rex filius, ut non modò tantum in cultum diuinum elargiretur, sed etiam filiæ Elizabethæ natu minimæ Lencicïensem, Radomiensem & Predecensem præfecturas partem bonorum, quæ nihilo minus titulo donationis propter nuptias à marito rege utenda fruenda acceperat, quadraginta millibus Vngaricorum aureorum obligaret & concederet, quo illa bonis ijs matrẽ uiuente uteretur frueretur quoad nuberet, uel cœlebs decederet; post mortem uerò matris, ad ius regni libera ea reuerterentur. Iustis funebribus matri peractis Alexander, cum ope medicorum à morbo releuatus esset, Calendis Octobribus Lublinũ profectus est, & anni sequẽtis, qui fuit à Christo nato 1506, initio comitia Polonorum habuit. Certatum ibi, ac disceptatum est inter proceres profani ordinis, & episcopos, de ordine & ratione sedendi in senatu regio, ac de expeditionibus bellicis. Contendebant proceres, ut episcopi alterum latus regis sibi concederent, alterum uel dextrum sanè ipsi tenerent: deinde ut bona ecclesijs addicta, perinde ac ea quæ nobilitatis essent, publica belli onera sustinerent. Tuebantur episcopi prærogatiuas suas, quòd utrique regio lateri assidendi ius ipsi, & militiæ uacationem ecclesiastica bona antiquitùs haberent. Post longam altercationem rex tandem contro-

1506 ann.
Comitia Lublini.
Contẽtio procerum cum episcopis de prærogatiuis loci & immunitatis.

Ecclesiastici ordinis prærogatiuæ regio decreto confirmatæ.

controuersiam ita diremit, ut episcopis & ecclesijs prærogatiuę suæ saluæ manerent. Constitutũ deinde, ut à rege noua moneta argentea cuderetur, & usitatum tributum ab agrestibus & oppidanis in stipendia militum, qui ad fines Rusſię & Podoliæ defendendos, ac depellendum Pocuciensi territorio Bogdanum mittebantur, conferretur. Etenim Bogdanus nuptiarum Elizabethæ regiæ sororis compos non factus, quòd regina puellæ mater ipsi aduersata esse diceretur, ubi cognouit reginam esse mortuã, iterum ea de re ad regem oratores miserat: sed cum puella negaret se ipsi nupturam, ira percitus, Pocuce cum infesto exercitu inuaserat: & cum nullũ ibi esset regium præsidium, nec ualidæ munitiones, paruo negocio in potestatẽ suam redegerat. Igitur quatuor millia mercenariorũ militũ decreto comitiorũ in Rusſiã missa, Pocuce sub signis ingressa sunt: profligatisq́ ac depulsis sexcẽtis Valachis præsidiarijs, tetritorium omne non multo maiore negocio, quàm erat amissum, recuperarunt. Deinde Valachiæ fines infestis incursionibus uexarunt. Vbi duo Strusſi fratres, adolescẽtes nobiles & bellicosi, decus Rusſicæ nobilitatis, cum ala quinquaginta equitum longius prouecti, cum in longè plures Valachos fortè incidissent, audacius quàm par erat cum eis congresſi, à multitudine hostiũ oppresſi sunt. Ac Felix quidem in prælio fortiter dimicans cecidit: Georgius uerò dum fratri laboranti per medios hostes animose inuectus fert opem, suffosso equo ad terram defluxit, ibiq́ captus, & ad palatinum deductus, cum octo alijs tyranno inspectante capite plexus est. Sed non inulta mors eorum Valachis mansit. Postridie enim eius diei nostri hostem uictoria recenti exultantem consecuti & adorti, magna strage ulti sunt. Cæsus præfectus Chocimẽsis: Copacius uerò dux exercitus Valachici fuga elapsus est. Nec tamen memorant Miechouiensis & Vapouius, qui nam belli huius Valachici exitus fuerit. Sed nos icto fœdere finitum esse colligimus, argumento literarũ Alexandri regis, quæ extant in Archiuo. Inde enim apparet, Bogdanum tres oratores ad regem denuò misisse, ipsisq́ cum eo cõuenisse, ut Elizabetha Bogdano nuberet his legibus, ut is ad Romanæ & catholicæ ecclesiæ ritus cum aulico suo comitatu accederet: in Valachia item ut templa, sacerdotes, & unus episcopus Romani ritus instituerentur: Romanus pontifex Bogdano postulante matrimoniũ id approbaret: Bogdanus regijs ditionibus fœderatus ut esset, & cum cæteris Christianis principibus contra barbaros bellum susciperet. Nec tamen hęc pacta rata fuere. Adactusq́ postea bello Bogdanus, Sigismundo regi Alexandri literas illas reddidit. Sed hæc postea. Tunc autem Alexander comitijs Lublinensibus, quemadmodum suprà dictum est, peractis, in Lituaniã cõtendit. Expectabant enim eum ibi Nogaiensium atq́ Tauricanorum Tartarorum legati: & acceperat, Ioannem magnum ducem Moschorum è uiuis excesſisse, gentemq́ in motu esse, ita ut ipsi commoda occasio recuperandi ea, quæ Ioannes Lituanis ademerat, oblata esse uideretur. Felicisſimus fuerat Ioãnes: Tartarorum iugum excusserat; complures & magnos principatus paruo uel

Pocuce Bogdanus palatinus Val. in suã redigit potestatem.

Strusſi fratres interfecti.

Valachi fusi à Polonis.

Pacta Alexandri regis cum Bogdano.

Ioãnis Moschorũ ducis mors, & res gestæ. Moschi Tartarorum iugum excussere.

A uel nullo negocio imperio suo adiunxerat, cum Stephano illo magno Valachorum palatino affinitatem & amicitiam contraxerat: Casanenses, Permios, Sibiros, Lapos, Iugros, Vngarorũ progenitores, Bulgaros Asiaticos partim subiugarat, partim tributarios sibi fecerat: cum uicinis Sueonibus siue Suetijs, Liuonibus atq; Finnis prospero successu bella gesserat: Lituanis supra septuaginta arces & castella ademerat. Quanquam autem pleraq; hæc omnia per legatos gesserat, formidabilis tamen Lituanis fuerat. Instituto gentis maximus natu filius in principatu patri succedit: sed cum is uiuente adhuc patre obijsset, susceptũ ex eo nepotem Demetrium, quemadmodum Herbersteinus prodidit, Ioannes grauis annis successorem sibi designarat. Deinde uerò suasu secundæ uxoris Græcæ mutato consilio, Gabrielem filium ex ea susceptum, qui postea Basilius appellatus est, ei prætulerat, ipsum uerò Demetrium in uincula coniecerat. Moriens autem rursus Demetrio è carcere producto, prærogatiuam suam restituerat, culpam admissam deprecatus. Maiores motus hinc inter Moschos expectabantur: sed eos rex in Lituaniam ueniens, celeriter compressos esse cognouit. Gabriel enim, siue Basilius Ioannis defuncti ducis filius, compacto in carcerem Demetrio, dominatum occupauit. Omissa igitur, siue in aliud tempus dilata rerum Moschicarum cura, Alexander cum Mengligeri gratificari statuisset, quo eum sibi amicum faceret, Sachmatem cum omni comitatu & legatis Nogaiensibus Vilnam adduci ad se iussit: instauratoq; B iudicio, uiolati fœderis reum damnauit, & Cauunam diligentius asseruandum misit, nequicquam deprecantem, & contestãtem minimè placatum iri Lituanis & Polonis sua captiuitate & miseria Mengligerem. Cæteri Tartari per munitiones & castella Lituaniæ distributi. Nec malè diuinauit Sachmates. Paulo pòst enim, legatis Mengligeris domum reuersis, mense Maio quinq; millia expeditorum Tartarorum è Taurica eruperunt, & Podoliam, Rusſiam atq; Lituaniam longè latéque crudeliter uastarunt: & præter aliam prędam ingentem, ad centum millia hominun in barbaricam seruitutem abegerunt: plurimos uicos atque pagos exusserunt, & in imbecilliorem senum ac puerorum multitudinem immaniter ferro sæuierunt. Languebat rex, ab empirico quodam medico, seu uerius impostore, qui se, Polonus cum esset, Græcum mentiebatur, balneis & sudoribus magis etiam debilitatus. Proceres uerò Lituani mutuis odijs certantes, regiaq; indignatione prouocati, suum quisque negocium agebant, nec ullam habebãt curam reipublicæ. Tartari tam felici successu illecti distracta præda quam retulerant, paruoq; interuallo quieti dato, mox auctis uiribus mense Augusto denuò in Lituaniam irruperunt: & cum ad Clescum oppidum haud longè à fontibus Nemenis fluuij situm, cõstipati peruenissent, relictis ibi duobus Soltanis (sic illi Cæsaris siue principis filios uocant) cum decem millibus equitum, ad quos ipsi receptum habituri essent, cæteri ad uiginti millia turmatim quoquouersus populabundi excurrerunt. Vilnæ rex languens iacuerat. Inde uerò discedens cum uxore & supellectili sua

Casanenses. Permij. Sibiri. Lapi. Iugri. Bulgari. Suecones. Finni.

Moschicus principatus hæreditarius.

Basilius Moschorum dominatum inuasit.

Sachmates Tartarus carcere damnatus ab Alexandro rege.

Tartari Rusſiam, Podoliam & Lituaniam populati.

Alexandri aduersa ualetudo.

Lituanorũ intestina odia.

Tartari iterũ Lituaniam uastant.

Nemenis fl. fontes.

Soltanus.

Lida. uniuersa, Lidam, quæ arx duodecim milliarijs à Vilna abest, peruene- A rat. Ac Miechouiensis quidem eum aduentu Tartarorum excitum, cum negarentur Lituani, nisi rex ipse loco se mouisset, ad arma concur suri esse, nequicquam dissuadentibus medicis, eò se uehi iussisse memo rat, ne uel in extemo halitu suis deesset: Vapouius uerò eum in Polo- niam iter habuisse scribit, quò iam Sigismundum fratrem è Silesia euo- cauisset, ut concessis ei habenis regni, ipse rebus gerendis propter in- grauescentem & insanabilem morbum minimè idoneus, in ocio reli- quum tempus uitæ transmitteret. Sed quocunq; tandem consilio Vil nam reliquit, Lidæ cum esset, ecce adest unus quispiam nuncians Tar- taros populabundos uix unius diei itinere abesse: se sagitta ictum in fa ciem, equi pernicitate manus eorum ægrè effugisse. Parum fidei habi- tum est nuncio. Proinde Michael Glinscius, qui regem comitabatur, Rascios equites aliquot, quos ad manum habebat strenuos, dimisit, cer tius omnia exploraturos. Nec longè hi abierant, cum in turmam Tar tarorum inciderunt: consertáque intrepidè pugna, nouem ex ijs inter- fecerunt, cæteros in fugam uerterunt, & præfixa hastis occisorum ca- pita ad dominum suum attulerunt. Trepidatum est circa regem uehe- menter. Placuit deinde, ut is molestia itineris & quassatione maio- rem in modum afflictus, lectica Vilnam reportaretur: Glinscius uerò cum Stanislao Kisca duce exercitus, & Lituana nobilitate, quę ad uentu Tartarorum audito ad regem confluebat, hosti obuiam iret. Missus etiam, qui Sigismundum regis fratrem celeriter acciret. Siue e- B nim uiueret rex, siue moreretur, & siue uincerent Lituani, siue uince- rentur, præsente eo uidebatur opus esse. Ac rex quidem cōtinuato die nocteq; itinere, Alberto episcopo Vilnensi, Ioanne Zabrezinio, & Io- anne Lasco cancellario Polono cum regina deducentibus, uix trahens spiritum Vilnam reportatus est. Michael uerò Glinscius, cum Kisca su bito morbo correptus esset, non ignarus moris Scythici, quamuis non plus septem millibus equitum aggregasset, accelerandum sibi ratus est in hostem ad Clescum desidentem, priusquam cuncta agmina, quæ di- uersa & palantia prædas agebant, eò sese recollegissent. Erat propè statiua hostilia, quà Lituani ueniebant, amnis non magnus, neq; pro- fundus, sed limosus, & ob id ægrè uadabilis. Eius ripam ulteriorem Tartari, cum Lituanos contra se aduentare cognouissent, insederant, ac denso sagittarum imbre Lituanos transitu prohibebant. Habebant Lituani secum bombardas aliquot: eas cum exonerassent, hostem à ri- pa summouerunt: & comportatis è uicino frondibus ac uirgultis, am- néque constrato in ulteriorem ripam cum euasissent, magno impetu in hostes irruerūt. Peropportunè autem in primo agminum congres- su, equites Poloni trecenti ex aulico regis comitatu, duce Sendiuoio Ciarnicouio palatini Posnaniensis filio Vilna accurrentes, è propin- quo colle Tartaris sese ostendêre: cumq; armis fulgentes frontem la- tius diduxissent, ac tympanis atque tubis uehementius insonuissent, & longè maioris quàm pro numero exercitus speciem præ se tulissent, Li tuanis

Sigismundus à fratre ad regnum accitus.

Poloni aulici. Sendiuoius Ciarnicouius. Tartari à Lituanis apud Clescum profligati.

A tuanis quidē animum addidere, hostibus uerò terrorem incussere. Itaque statim ij terga dedêre. Nec segnius instabant Lituani fugientibus, nec ullum recolligendi sese spacium ipsis dabant. Fortè palus erat cœnosa, qua barbari constipati adhuc fugiebant: in eam cum urgentibus à tergo Lituanis cõpulsi essent, plurimi cœni uoragine hausti sunt: nec pauciores restitantes ab insequentibus contrucidati: Soltani duces exercitus equis in palude relictis, ægrè euasere. Glinscius magnam non solum egregij ducis, uerùm etiam strenui militis laudem ex ea uictoria reportauit, tribus equis sub eo confossis. Neq; tamen hac ille uictoria contentus fuit: sed reductis ad hostium statiua copijs, tacitus ibi consedit, operiens donec cæteri hostes, qui prædatum longè latéq; excurrerant, casus suorum ignari, ad statiua, quemadmodum inter eos conuenerat, reuerterentur. Nec eum fefellit cõiectura & successus. Post quartum enim diem, eos turmatim reuerti incipientes, ut quiq; primi uenerant, excepit, & magna strage cõcîdit: ita ut uiginti millia barbarorum tunc illis prælijs cæsa, totidem equi capti, memorentur. præda omnis excussa, & ingens captiuorum numerus liberatus. Iam Alexander rex desperata salute, & testamento condito, sumptisq; ritu Christiano sacris mysterijs, animam agebat, cum ei de uictoria suorum nunciatũ est. Sublatis igitur in cœlum manibus, & oculis lachrymas stillantibus, tacitus amisso iam usu linguæ gratias agere Deo uisus est: nec mora animam exhalauit, die decimanona mensis Augusti, quadragesimumsextum annum agens, cum non totos quinq; annos regnasset in Polonia.

B Cuius obitum cometes paucis antè diebus ad Septentriones conspectus portendit. Quin & globus igneus clarissimus quadam nocte super turrim curiæ senatoriæ Cracouiæ decidisse uisus est. Fuit Alexander statura mediocri, facie oblonga, capillo subnigro, uiribus corporis atq; lacertis ualidis: uerùm ingenio hebetiore, atq; ob id taciturnus. Liberalitate fratres omnes superauit, nõ sine uoluptate sua fortib. uiris & militaribus, atq; aulicis benignè facere solitus: cantoribus etiam, citharœdis, atq; tibicinibus impēdiò delectatus est. Prodigũ potius quàm liberalem fuisse milti existimauere, ita ut in tempore eum decessisse dicerent, priusquam Poloniam & Lituaniã omnem prodigeret. Bonorum quidem regiorum magnam partem oppignerauit. Erasmum Ciolcum, hominem plebeium, quemadmodum creditum est, iam inde ex quo Lituaniæ dux factus erat, ualde familiarem habuit: eumq; ad episcopam Plocensem euexit, & opera eius fideli & industria in obeundis apud Pontificem max. & Cæsarem legationibus semel atq; iterum usus est. Certatum est de funere Alexandri. Ioannes enim Lascus cancellarius Cracouiam id efferre satagebat, asseuerans ita ipsi quoque regi placuisse. Cõtrà Lituani proceres Vilnæ iuxta Cazimirum fratrem sepelire regem uolebant. Nec iniustam eius consilij sui causam habere uidebantur. Cum enim abesset Sigismundus regis defuncti frater, uerebantur, ne dum ipsi funus honoris gratia Cracouiam deducentes eunt & redeũt, interea Michael Glinscius, homo factiosus, & recenti uicto-

Glinscij uirtus.

Cæsorum numerus.

Alexandri regis mors, figura, & mores.

Cometes.

Alexandri prodigalitas.

Erasmus Ciolcus episcopus Plocensis.

ria magis etiam elatus, Lituaniȩ dominatum, adiuuantibus Rußis suis, inuaderet. Dum hæc fiunt, & pompa funeris apparatur, Sigismundus dux, cum de morte fratris in itinere nuncium accepisset, accelerauit iter. Venienti primus omnium procerum Glinscius cum septingentis equitibus gratulabundus occurrit. Plenus iam ante erat Sigismundi animus suspicionum, non modò ex rumore uulgari, sed etiam delationibus procerum Lituanorum de Glinscio, quasi principatum affectaret. auxerat ipse etiam tunc suspicionem occursu suo, & comitatu illo tam numeroso. Nec plures ducentis equitib. Sigismundus secum habebat: sed non poterat commodè & cum dignitate congressum eius declinare. Itaque aduenienti longius è cubiculo obuiam progressus, comiter & benignè eum accepit, & in cubiculum suum deduxit. Ibi Glinscius non ignarus, suspectum se esse principi, luculenta oratione sese purgauit, & studium obsequium'que suum ipsi detulit. Ac deleuisse omnem suspicionem ex animo eius sibi uisus est: cum ille ei uicissim, seu uerè, seu temporis causa, omnia de se polliceretur. Frequentes deinde affuere cæteri proceres, magnis & splendidis equitum cateruis stipati, Vilnam'que principem deduxere. Nec multo pòst funus regium superba pompa elatum est, & in basilicæ delubro iuxta Cazimiri corpus sepultum: per quod tempus Vuladislao Boemorum & Vngarorum regi Ludouicus filius ex Anna uxore, quæ statim post id puerperium obijt, natus est, anno uno post Elizabetham sororem: quam pater postea, propter desiderium uxoris amissæ, Annam uocari uoluit.

Sigismundi cũ Glinscio congressus.

Sed nos emensi, id quod nobis proposueramus, curriculum, hic cursum inhibeamus: postea fortasis per ocium, id quicquid superest spacij, si Deo placuerit, ad metam decursuri: aut, quod malimus, alij lampada tradituri. Interim uisum est nobis hic apponere panegyricum, siue funebrem orationem, Sigismundo regi, qui Alexandro fratri succesit, à nobis post obitum eius conscriptam: qua uitam & regnum eius regis compendiosè complexi sumus, ut sit ea commentarij uice ijs qui res gestas Polonorũ posterioris temporis utcunque nosse, aut ipsi accuratiore stylo & ordine historico persequi uolent.

LIBRI TRIGESIMI ET VLTIMI FINIS.

SERENISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO AVGVSTO, DEI gratia Regi Poloniæ, magno Duci Lituaniæ, Rusſiæ, Prusſiæ, Maſouiæ, Samagitiæ, &c. Domino & hæredi, Domino ſuo clementiſsimo, MARTINVS Cromerus.

IN publico & acerbiſsimo omniũ noſtrûm luctu, quem tecum pariter, Sigiſmunde Auguſte Rex inclyte, morte ſanctiſsimi regis noſtri SIGISMVNDI, patris tui, nuper hauſimus, nulla eſt (mea quidem ſententia) maior & efficacior doloris leuatio, quàm honeſtiſsimè & laudabiliter in primis ab eo actæ, & religioſe exactæ atq; poſitæ uitæ, beneq; & feliciter, ſapienter & cum approbatione omnium bonorum adminiſtrati Regni huius, recordatio. Qua in parte cum ego pro meo de multis bene merendi ſtudio, opis aliquid non tibi, neq; maioribus natu (qui multos annos in Rep. hac noſtra, & in aula eius Regis uerſati, exactius omnia norunt, & memoria tenent) ſed minoribus & imperitis afferre cuperem, prius quàm abs te orator ad Pont. max. Paulum eius nominis tertium proficiſcerer, ſcripſi ei funebrem orationem, ſiue laudationem: qua uitam eius penè omnem, resq́ue geſtas illuſtriores nudè & ſuccinctè, quoad fieri potuit, exponendo, non uerbis amplificando (quod per longum, & non mearum ſanè uirium opus futurum erat) cõplexus ſum: ut eſſet commentarij uice interim, donec ſiue à nobis ipſis in inſtituta hiſtoria gentis noſtræ, ſiue, quod malim, à doctiori atque diſertiori quopiam diligentius omnia pertractentur. Nec ſanè deſunt in hoc tuo regno, quod multo florentius et belli & pacis artibus pater tuus reddidit, quàm acceperat, qui, ſi tua benignitas acceſſerit, & libenter id opus ſuſcepturi ſint, & cum dignitate perſecuturi. Equidem, ſi nihil aliud hoc labore meo aſſequar, certè doctiorum ceſſantium adhuc ſtudia excitabo, & perſequi hæc accuratè & ornatè uolentibus materiam ſubminiſtrabo. Tibi uerò in primis inclyte Rex, orationem hanc dicare uolui, cui meipſum non ita pridem addixi, & ad quem hæreditas paternæ gloriæ maximè pertinet: ut ſi quidem placebit, nonnulla ſi non cum uoluptate, certè cum leuatione deſiderij paterni, domeſtica decora recognoſcas: & noſtri ſiue ocij, ſiue negocij fructum, & quaſi primitias quaſdam delibes: ſin diſplicebit (quod magis credo) melioribus des id negocium, ut ne cũ eorum qui nunc uiuũt, mortalium memoria, ſapientiſsimi et optimi patris tui laudes intermoriantur. Quanquã uiuent eæ (niſi me uanum fallit augurium) æuo ſempiterno, easq; poſteri noſtri longè etiam quàm nos gratiore et iucundiore memoria proſequentur. Quod reliquum eſt, Deũ precor, ut fauſta tibi nobisq; omnibus Regni tui initia eſſe uelit, & lætioribus indies ſucceſsibus id cumulet, ac diutiſsimè incolume fortunatumq; præſtet. Cracouiæ,

M.D.XLVIII.

Hiſtoria Polonica ab authore conſcripta.

SIGISMVNDVS I. REX POLONIAE, MAGNVS DVX LI-
TVANIAE, RVSSIAE, PRVSSIAE, MASOVIAE, SAMAGI-
tiæ, &c. Dominus & hæres, belli artibus pacisq; clarus, uictorijs celebris, pietate & religione insignis, iustus, clemens, benignus: Anno ætatis LXXXI, *Regni uerò sui* XLI *obijt: Anno à Christo nato* M. D. XLVIII. *Aprilis* I. *die.*

Regis Sigismundi Primi Epitaphium.

Sigismundus in hoc iacet sepulchro,
Quod uiuens sibi prouide parauit.
Primus Sarmatiæ potens feracis
Hoc Rex nomine, quem Iagelliana
Ex magnis Ducibus uetus propago,
Gestis, iusticia, fideq; clarum,
Produxit: quibus & diu Polonos
Rexit magnanimos, eosq; multis
Auxit diuitijs, honoribusq;,
Et tot magnificis ubiq; passim
Structuris, ut in hac patescit arce,
In templis & item Deo dicatis.
Armis atq; toga probè per omnes
Insignis procul inde nationes,
Veri cultor erat, tenax honesti,
Et prudens, sapiens, pius, modestus.
In cunctis ratione semper usus,
Non præceps, neq; concitus notatus.
Tandem transijt hinc, bis octo lustris
Ex hoc pondere corporis, peractis:
Sancte sicut in hoc agebat, hoc sic
Est iam tempore mortuusq; sancte,
Christus quo tumulum die reliquit,
Coniunctus superûm beatitati.

Natus anno Domini 1467. prima Ianuarij. Electus 1506. octaua Decembris. Coronatus 1507. uigesima quarta Ianuarij. Mortuus 1548. prima Aprilis.

Ioannes Dantiscus Episcopus Varmiensis, Domino suo benemerenti non sine lachrymis posuit.

SIGISMVNDVS REX IPSE de se.

Ciuibus externisq; mea est clementia nota,
Consilium, grauitas, relligio, atq; fides.
Pax mihi chara fuit: tamen haud me impunè lacessit
Teutho, Liuo, Moschus, Turca, Scytha atq; Getes.

MARTINI CROMERI ORATIO IN FUNERE OPTIMI ET MAXIMI PRINCIPIS, Sigismundi, eius nominis primi, Polonorum, Lituanorum, Russorum, Prussorum, & Masouiorum regis, &c. M.D.XLVIII. Calend. April. defuncti.

INtemperantius fortasse, Sigismunde Auguste Rex inclyte, & uos Patres amplissimi, ac cæteri uiri undequaq; ornatissimi, abuti facilitate & patiẽtia uestra uideor, qui locũ hũc augustũ, apud uos hoc tempore dicturus, cõscenderim: nihil neq; conspectũ consessum'q; istum uestrum amplissimum reueritus, neq; rei, de qua dicendũ est, magnitudine deterritus. Neq; ego ita sum hebes, ut nõ intelligã, quid & quantũ sit, quod nunc à uobis expectetur: neq; ita mihi ipse placeo, ut non perspiciam, quid à me præstari posit. Quòd si Alexander ille magnus, rex Macedonũ, qui res maximas mira celeritate, & rara fœlicitate gessit, neq; pingi se nisi ab Apelle, neq; fingi nisi à Lysippo, præstãtissimis suæ ætatis artificibus, passus est: quãto acumine, q̃ uaria doctrina, quàm solido iudicio, qua memoria, q̃ ubere deniq; & illustri eloquẽtia esse oportet eũ, qui de optimi, fortissimi, sapientissimi, clemẽtissimi & pientissimi regis SIGISMVNDI, cuius nunc exequias Polonia, Lituania, Rusia, Prusia, Samagitia, & Masouia omnis, mœsta & pullata celebrat, laudib. & uita omni, uerè & pro meritis eius dicere uelit? Et effigiẽ quidẽ cuiusq; aptè seu pingere, seu fingere, nõ maximi est ingenij, neq; laboris, ac ne operæ precij quidẽ. Patẽt omniũ obtutib. corporis lineamẽta: neq; magnopere cuiusq; refert, quo colore, qua figura oris, quo corporis totius habitu, qua'ue statura quisq; fuerit, qui inter homines esse desijt: animorum habitudines uitã'q; omnẽ, nõ cuiusuis est neq; exactè perspicere, neq; dicẽdo aptè & ad uiuũ exprimere. Magnorũ aũt uirorũ, & excellẽti uirtute præditorũ laudes celebrare, apprimè utile est uitæ hominũ, & necessariũ: ut & illis, quoad fieri potest, pro meritis suis gratia referatur, & cæteri habeant, unde uirtutis & laudis exempla petant, & quo ad benemerendũ de suis incitẽtur. Tantæ sunt aũt huius optimi regis uirtutes, ut summis pariter ac imis abundè exemplorũ ad uitã rectè & honestè instituendã suppeditent, tanta in nos & in patriã hanc nostrã cõmunem merita & beneficia, ut ea sempiterna immortalitatis laude cõsecrari à nobis oporteat. Neq; tamen is ego sum, qui id me rectissimè & cum excellentib. sanctissimi illius regis uirtutibus, tum perpurgatis uestris auribus dignè facere posse confidã. Absit hæc à me arrogãtia. Nõ adeò effrons demens'q; sum: intelligo nullam in me esse doctrinã, nullum dicendi usum & exercitationem, nullum excellens ingenium, nullam deniq; memoriam. Quę nam uerò tanta est cuiusquã eloquentia? in quo

Alexandri Magni delectus pictorum & sculptorum.

Propositio.

Animorum habitudines exprimere difficile.

Vtilitas ex laude bonorum.

Sigismundi regis uirtutes.

Authoris excusatio.

A

B

A in quo tantum flumen lectissimorum uerborum? in quo tanta uis, & ut ita dicam, fulmen sententiarum? in quo denique tanta memoria & pronunciandi dignitas, ut clarissimis optimi regis uirtutibus atque meritis par esse possit? Sed si lautis & delicatis epulis deficimur, an'ne cibarium quidem panem hospitibus apponemus? Et, si auro, gemmis, pretiosa'que ueste caremus, ne malo quidem cotoneo, uel scypho aquę ex præterlabenti amne haustæ, gratitudinem animorum nostrorum sanctissimæ huius regis animæ ostendemus? Vetus est prouerbium, eos qui thura non habent, mola salsa litare. Certè uel cum periculo priuatæ temeritatis & impudentiæ, non est prodenda causa publica: neque commitendum est, ut dum singuli pudori nostro consulimus, cuncti hoc extremo laudationis officio in funere talis ac tam bene meriti regis prætermisso, ingratitudinis (ne dicam impietatis) reprehensionem apud hos ornatissimos magnorum principum oratores, & apud omnes gentes, quæ humanitatem colunt, meritò incurramus. Audendum est igitur, & eo quidem maiore fiducia, quòd ijs de rebus dicendum est, quæ uobis plerisque omnibus æquè ac mihi notæ, nonnullis etiam notiores sunt: nempe quas uidistis ipsi ferè, & meministis, quarum (ut ait Poeta) pars magna fuistis. Ita enim futurum est, ut me rudi & inculto, sed plano tamen sermone, capita modò rerum attingente, cætera uos ipsi diligentius recognoscatis, & grata iucunda'que, ut par est, memoria recolatis. Ac de tribus bonorum generibus quæ sola sunt B laudabilia, primùm externa, deinde corporis, postremò animi eius bona succinctè persequar. Quod dum facio, uos mihi quæso, uiri præstantissimi, benignos uos & attentos præbeatis.

Iusta laudandi causa.

Vergil.

Partitio.

GEnus paternum Sigismundi à Cazimiro est, Vuladislai Iagellonis filio. Nemo est autem sic hospes in Polonia, ac in toto fermè Septentrione, cui non sit auditum de Iagellonia familia, quæ iam supra centum & quinquaginta annos apud nos regnat, à Lituanorum ducibus ducens originem. Cuius princeps Iagello, cui Vuladislao nomen, bono uero'que omine, quasi qui gloria potens futurus esset, maiores nostri indiderunt. Huius auus, tuus autem Sigismunde Auguste proauus, cum Lituaniæ & magnæ partis Russiæ dominatu potiretur, expetitus à Polonis, & ad regnum unà cum coniugio religiosissimæ uirginis Heduigis, de mortui Ludouici regis Vngarorum & Polonorum filiæ, repudiatis quibusdam alijs procis, accitus religioni Christianæ sese, & cunctam simul Lituaniam addixit, ditiones'que suas omnes Poloniæ fœdere sempiterno adiunxit: in curanda, & à prodigiosis dæmonum superstitionibus ad ueri Dei cultum conuertenda gente sua agresti & barbara, per multum laboris, operę, sumptuum'que impendit. Nec indecorum sibi duxit præpotens rex, doctoris & apostoli munere fungi apud rudem & uilem plebeculam, cum nostri sacerdotes eius linguæ penitus essent imperiti. In Boemis quoque ad sanitatem priscam'que religionem à multiplici errore, quo se authore Ioan. Husso implicarant, reuocandis, non parum operæ sumpsit: cum'que pertina

Iagellonia stirps.

Vuladislaus Iagello.

Vuladislai etymon.

Heduigis regina Ludouici filia.

Lituanorũ ad Christum conuersio.

Iagellonis studium in propaganda religione.

Boemi.

ciores eos esse animaduertisset, regnum ab eis delatum repudiauit. Si- A
lesios quosdam, & Russos duces domuit. Cruciferos Germanos non
modò Lituaniæ inhiantes, uerùm etiam Poloniam ipsam, parentem &
nutricem suam crudeliter & impiè laniantes, clarissimis aliquot uicto-
rijs repressit: uictis fractisq́; pacem æquis conditionibus dedit. Erat
enim singulari lenitate & mansuetudine, ad remittendas offensas persa
cilis, & supra modum credulus: quippe qui fallere neminem ipse cõsue
uisset. Quo magis obnoxius & opportunus fuit dolis & iniurijs cùm
Sigismundi Cæsaris, tum Vitoudi & Suitrigellonis proximorũ suorũ,
de quibus erat bene meritus: per quos factum est, ut in administrando
regno plusculum haberet negocij. Huic decrepita ualde ætate, cum
duodequinquaginta annos regnasset, uita defuncto, de duobus filijs
impuberibus, quos è quarta uxore Sophia Russa Kiouiensium ducis
filia susceperat, maior natu Vuladislaus in regno successit, is qui Vnga
rorum quoq; regno suscepto, & profligatis summa cum gloria aliquot
Turcarum exercitibus, cum prius ad Macedoniæ, deinde ad Thraciæ
fines, hosti pacem petenti formidabilis, cum animosiore quàm ualidio
re exercitu penetrasset, apud Varnã inter confertissimos hostes dimi-
cans, certam propemodum uictoriam cum uita pariter amisit: cum un-
decim fermè apud nos, apud Vngaros uerò non totos quinq; annos
regnasset. Post hunc Cazimirus natu minor frater, tuus Sigismunde
Auguste auus, regnum hoc suscepit: cui peruastata à Tartaris (tametsi B
profligatis semel atq; iterum) Podolia & Rusia, & amissus per defe-
ctionem ad Moschos dominatus Seueriensis, ac domestici motus, seu
uerius offensæ uoluntates multorum, propterea quòd Lituanis plu-
sculum indulgeret, malisq́; consultoribus uteretur, non parum de pa-
terna fœlicitate detraxêre. Prusiam tamen & Pomeraniam per dedi-
tionem recepit. Cruciferis fœderum non tenacibus post tredecim an-
norum bellum supplicibus, & iureiurando in uerba sua & posterorum
suorũ regum Poloniæ adactis, relicta parte Prusiæ pacem dedit. Va-
lachorum palatinum bellicosissimum Stephanum in clientelam acce-
pit, & in consilio suo locum ei dedit, ac magno ei ad profligandos Tur
cas adiumento fuit: cum Vngaris & Boemis uario Marte bella gessit.
Filios sex, & septem filias ex Elizabetha Alberti Cæsaris filia Ladislai
Vngarorũ & Boemorũ regis sorore, fœmina honestissima, & religio-
sissima, suscepit. Ex his uiuens Vuladislaum natu maximum Boemis,
Cazimirum, ac deinde Ioannem Albertum Vngaris reges dedit. Sed
utroq; hoc dissensione partium deserto, Vngariã quoq; cum Boemia
Vuladislaus obtinuit. De quo nati, Ludouicus quidem filius, bimulus
uiuente patre coronatus, cum ei exacta ætate mortuo in utroq; regno
successisset, iuuenis admodum Turcico bello ante unum & uiginti an-
nos apud Mohatiũ miserabiliter perijt. Anna uerò filia cum Ferdinan-
do Cæsare, qui post Ludouicum apud Vngaros & Boemos regnat,
nupta, tribus filijs præclaræ indolis, & nouem filialibus superstitibus
relictis, anno abhinc altero parturiens diem clausit extremum. De
suprà

Vuladislai regis gesta. *Iagello credulus & cãdidus.* *Vitoudus. Suitrigello.* *Iagellonis filij.* *Vuladislaus rex Vngar. & Pol. apud Varnam à Turcis occisus.* *Cazimir⁹ rex.* *Prusia per deditionem Polonis adiuncta. Cruciferi iurarunt in uerba regis Poloni.* *Valachus cliẽs Polon.* *Vxor et filij eius sex, & filiæ septem.* *Vuladislaus Vng. et Boem. rex.* *Ludouic⁹ rex. Anna soror eius, & uxor Ferdinandi regis Rom. &c. Ferd. Cæs. liberi.*

A suprà memoratis uerò duobus filijs Cazimiri regis Cazimirus quidē iuuenis castißimus atque religiosißimus, in Lituania immaturā mortem obijt, non sine celebri sanctimoniæ fama, quam complura miracula ad sepulchrū eius edita confirmarūt. Ioannes Albertus post patrem octo & amplius, deinde hunc secutus Alexander, quinque annos regnarunt: ille quidem maximi animi, sed ante susceptum regnum, quàm regnans, fœlicior: hic à Moschis apud Vedrusios uictus, eosdem apud Oposcam, Tartaros uerò Tauricos apud Clescū paucis ante mortē diebus insigni bus prælijs profligauit: uterque extincti properè, credo ut digniori cederent: post hos Sigismundus hic noster natus est. Hunc secutus Fridericus, sacris initiatus, archiepiscopus Gnesnensis, simulque episcopus Cracouiensis, & S. Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis fuit.

Cazimirus filius Cazimiri sanctus. Ioannes Albertus rex Polon. Alexander rex Polon. Fridericus cardinalis.

Porrò filiarū Cazimiri duæ immaturè mortuæ: Heduigis Georgio duci Bauarorum, Sophia Friderico marchioni Brandeburgensi, Anna Boguslao Pomeranorum, Barbara Georgio Saxonum, Elizabetha uerò (patre mortuo) Friderico Legniciensium & Bregensium Ducibus matrimonio iunctæ fuere: & omnem penè Germaniam affinitatibus & propinquitatibus illustrium uirorum & mulierum, quas enumerare perlongum esset, nobis deuinxere. Hoc igitur Sigismundi genus compluribus, quemadmodū uidetis, præclaris principibus ac regibus fœcundum fuit. Atque is ab ineunte primùm pueritia, unà cum alijs fratribus ab honestißima & religiosißima matre sanctè ac temperan-

Filiarum Cazimiri desponsatio. Educatio Sigismundi.

B ter educatus, & à præceptoribus, uiris eruditis, bonis, grauibus & pijs ad uirtutem in primis & pietatem, cultum'que diuinum institutus, in literis quoque non contemnendos progressus fecit: ita, ut latinè scribentes & loquentes sine interprete intelligeret, nec incommodè ipse ea lingua uteretur. Germanicā uerò, cuius propter finitimos atque etiā incolas Germanos, nō exiguus est usus apud nos, exactius didicit. Porrò in diuinis scripturis ita fuit exercitatus, ut multa inde senior meminisset, ac sæpe eas in ore haberet, non ad scurrilem iocum, aut ad curiosam disceptationem, ut nunc improbus, ne dicam impius, mos inoleuit, sed seriò, & ad moderandas actiones, uitam'que omnem: eo'que timorem Dei, iusticiam & uirtutem maximè semper præ oculis habuit. Permultum enim refert, quibus rebus quis ab ineunte ætate „ assuefactus fuerit. Nec scio, an ad uitam sic uel sic degendam longè „ plus faciat, quo modo quis à puero eductus & institutus, quàm quo „ modo natus sit. Solent enim plerunque etiam bonæ & generosæ in„ doles, parua, atque adeò negligentiore quoque educatione deprauari: „ uitiosam uerò naturā sæpe bona educatio corrigit. Sic igitur educatus „ Sigismūdus, adolescens singulari indole, modestia, comitate, grauitate & industria, quæ res maximè ætatē illam cōmendant, magnam sibi non modò nostrorum hominū, sed etiam externorū, Vngarorū inquā, Boemorū, Silesiorum & Germanorum cum quibus uixit, beneuolentiam adiunxit. Nam cum regnante Ioanne Alberto fratre post patrem, iuuenis in Vngariam ad Vuladislaum alterum fratrem se contulissent,

Linguarū peritia. Pius usus sacrarum literarū. Educationis bonæ utilitas. Adolescentia Sigismundi. Fauor Sigismūdi apud Vngaros et Boemos.

ibi

ibi ea dignatione fuit, ut Vngari & Boemi magis eum propemodum, quam regem suum, reuererentur: per eum, quæ cuperent, publicè & priuatim à rege peterent: eius authoritati & iudicio libēter starent. Vsque adeò maiorem uim habet ad tenendos in officio etiā feroces homines, æquitatis, grauitatis, constantiæ & sapientiæ opinio, quàm regium sceptrum, quam etiam carcer, honorū confiscatio, proscriptio, uirgæ denique & secures. Itaque magno omnium fauore, Glogouiensem & Opauiensem dominatū, & summā utriusque Silesię pręfecturā à Vuladislao fratre obtinuit: adeoque charus ac uenerādus fuit Silesijs, ut hodie etiam eius imperiū grata & iucunda memoria prosequantur. Quid illud, nónne ingens est bonæ existimationis & beneuolentiæ hominū erga eum documentum? quòd cum regnaret iam in Polonia, à Suetijs post eiectum Christiernum regem, & item ab Vngaris atque Boemis post miserabilē Ludouici fratris filij interitū, ut illa quoque regna susciperet, expetitus est? Neque deterrebat Suetios tanta terræ marisque intercapedo, quanta à nobis disiunguntur: ac ne Vngaros quidem & Boemos pacta cōuenta cum Maximiliani Cęsaris liberis, aut Caroli & Ferdinandi maximorum principū potentia, si Sigismundus delatum sibi regnum suscipere uoluisset. Apud suos uerò quam gratiosus fuerit, uel illud permagno argumento est, quòd Ioanne Alberto rege mortuo, prælatus fuisset proculdubio in regno, maiori natu fratri Alexandro cunctorum suffragijs, nisi plus publica quies atque tranquillitas, & uetusta cum Lituanis, quos iam Alexander ditione tenebat fœdera ualuissent. Iam uerò quantum ei honorem summi quique Principes habuerint, redite quæso mecum paulisper in memoriam. Primum enim Maximilianus Cæsar, non minoris animi quam prudentiæ princeps, dudum hostis acerrimus, post celebrem illum congressum Viennensem, eo ipsum honore prosequutus, ea charitate complexus est, ut in loco fratris deinceps eum haberet: eius gratia fœdus cum Basilio magno Moschorū duce ictum respueret, ac non modò nō defenderet contra Sigismundum Cruciferos in Prussia, quos defendendos susceperat, uerùm etiam auxilia ei contra illos, si quid noui molirentur, suo, nepotumque suorum nomine promitteret. Qua de re extat apud nos diploma eius.

Glogouiēsis & Opauiensis dominatus, & suprema præfectura Silesiæ. *Regna ei oblata, sed non acceptata.* *Gratiosus apud Polonos.* *Amicitia & fœdus cum Maximiliano Imp.* *Viennēsis cum Cæsare cōgressus.*

Huius uerò nepos Carolus, qui nūc latè & fœliciter imperat, nónne hunc Sigismundo honorē habuit, ut inclytæ huic reginæ Bonæ uxori eius coniunctissimæ, Barensem principatum, quem post obitū matris eius in potestatē suā redegerat, redderet? ipsum societate sua, & aureo uellere ultrò dignaretur? sæpe honorificentissimā eius mentionē faceret? neque unquam Cruciferis & alijs Germanis bellū contra eum flagitantibus indulgeret? Adest hic uir clarissimus Stanislaus Lascus palatinus Siradiensis, haud ita pridem apud illum potentiss. Imperatorē legatione functus. Adsunt item uiri præstantes, Petrus Opalenius castellanus Gnesnensis, Stanislaus Borgius decanus Cracouiensis, Nicolaus Myscouius regiæ mensæ structor. Vellem adesset etiam uir eruditissimus Ioannes Dantiscus, episcopus Varmiensis: qui omnes idem munus

Amicitia cum Carolo V. Imperatore. *Stan. Lascus.* *Petrus Opalenius, Stan. Borgius.* *Nicolaus Myscouius.*

A nus apud eundem Imperatorẽ cum laude superioribus tẽporibus obierunt. Ex his cuiq; licet discere, quãtopere ille princeps maximus & grauissimus Sigismũdũ regẽ obseruarit. Quid frater eius, Ferdinãdus Cæsar & rex potentissimus? nonne plurimum eũ & amauit, & coluit? nonne eius arbitrio controuersiam suam cum Ioanne rege de regno Vngarorum permisit? Non dico, quibus uerbis & rebus præterea sæpenumero idem rex quanti Sigismundum faceret, declarauit. Possem autem non uano rumore accepta referre, sed quæ cùm de grauibus uiris accepi, tum ipse explorata habeo, cum nuper ad illum à te rex Sigismunde Auguste cum Nicolao Radiuilo, uiro illustri & acuto, Lituaniæ summo marsalco missus essem. Ne illud quidem commemoro, quanto animi dolore idem nuper Sigismundi nostri mortem prosecutus, quantoque studio pariter & apparatu exequias ei in maxima principum Germaniæ celebritate fecisse dicitur. Vt autem & Gallorum regẽ Franciscum, qui anno superiore decessit, Iulium secundum, Leonem decimum, Clementem septimum & hunc, qui nunc præsidet, sapientissimũ Paulum tertium Pontifices maximos prætereã, quorum illustria habiti huic Regi honoris documenta commemorare possem: ut magnorũ item & grauium quorundam Germaniæ principum perhonorifica de ipso elogia, quæ ipse his auribus audiui nuper, omittam. Barbari nonne eum præ cæteris regibus & monarchis reueriti sunt? Quo enim rege cultior & populosior fuit Russia & Podolia? hoc est, quo rege quietiores fuere Tartari, prædis & rapto alioqui uiuere soliti? Quid ego di-

B cam de Turcis, qui fœlicitate sua elati, omnes homines atq; gentes præ se contemnunt? An non Solimannus, bellicosissimus & fœlicissimus eorum Imperator, cum eo perpetuum fœdus percusit, & religiose coluit? negare id alijs postulantibus, aut ad tempus modò concedere, nec admodum superstitiose seruare solitus. An non Valachis ac Tartaris uectigalibus suis, ne Sigismundi Regis ditiones infestarent, edixit? An non idem, huic etiam eius filio Sigismundo Augusto, per Petrum Opalenium, & Ioannem Ocessium castellanum Biecensem, uiros ornatos, pacem & amicitiam in gratiam patris promisit? An non eiusdem intuitu, filiam eius Isabellam reginam uiduam, nepotemq;, hactenus incolumes esse barbarus tyrannus passus est? qui ne ad Valachiam quidem adspirasset, nisi eum intempestiuæ, ne quid aliud dicam, dissensiones nostræ animassent. Quid Selimus Solimanni huius pater ferox, & in patrem etiam suum impius, an non Sigismundi amicitiam splendida legatione olim expetiuit? Nimirum admirabantur in eo cuncti uirtutem, grauitatem & constantiam singularem: reuerebantur etiam nonnihil eius fœlicitatem. Quis em̃ tot annorũ spacio, in tãta orbis terrarũ perturbatione fœlicius eo regnauit? quis regnum superiorũ regum infœlicitate diuexatũ ac deformatũ, aut pacatius administrauit & retinuit, aut florentius & opulentius reliquit? Quis tot ac tam difficilia bella tam secunda fortuna, tantaq; celeritate confecit? Commemorantur à ueteribus scriptoribus, Cyrus Persarum, Alexander Macedonum, Mi-

Amicitia cum Ferdinando rege & Cæsare.

Nicolaus Radiuilus & Mart. Crom. oratores ad Ferdinand.

Amicitia cum maximis regibus & Pontificibus Rom.

Barbari Sigismũdũ reueriti.

Cũ Solimãno.

Ioãnes Ocessius orator ad Solimannum Turc. Imper.

Isabella regina Vngar.

Regnum florẽs & pacatum.

thridates Ponti, Carolus Magnus Germanorum, maximi & fortunatissimi reges. Celebrantur Alcibiades, Conon, Themistocles, atque Timotheus Atheniensium: Agesilaus, Pausanias, Lysander Lacedemoniorum: Pelopidas, & Epaminundas Thebanorum: Hannibal & Asdrubal Carthaginensium: Romanorum uerò (ut multos omittam) Fabij, Scipiones, L. Lucullus, Gn. Pompeius, & C. Cæsar, clarissimi Duces & Imperatores. Ne nostrorum quidem Boleslaorum & Vuladislaorum obscura est gloria. Verùm illi omnes partim cum imbellibus populis rem habuerunt: partim bello felices, cæteris rebus infortunati fuerunt: partim cladibus uictorias propemodum adæquarunt: partim etiam aliquousque à fortuna euecti, in medio cursu destituti, & ad extremum sæuis eiusdem procellis obruti sunt. At Sigismundum nostrum ab initio ad finem usque secundo flatu fortuna prosecuta est. Cum quibus uerò bella gesit? Nempe cum potentissimis Moschis, ferocissimis Tartaris, acerrimis Valachis, fortissimis Germanis, cum Turcis denique, uel ipsa uictoriarum perpetuitate formidabilibus. Quarum gentium ualidos exercitus uel insignibus prælijs uicit & profligauit, atque adeò deleuit etiam, uel castris exuit, uel denique regiones earum impunè uastauit. Quasdam etiam domuit. Atque ut à Tartaris, perpetuis nostris hostibus incipiam: horum quidem non contēnendos tres exercitus apud Sluscum tribus prælijs duce Constantino Ostrogio, principe omnium seculorum memoria dignissimo, ad internecionem penè cæcîdit. Deinde apud Visnoueciam uigintiquatuor millia, cum se per Russiam populabunda diffudissent, sexies fusa leuibus & particularibus prælijs, ad extremum tota acie in abeuntes facto impetu, Nicolao Camenecio palatino Cracouiensi, & eodem Constantino, ducibus profligauit, cum nostri sex millium equitum numerum non excederent, de quibus uix centum eo prælio desiderati sunt. Hostium uerò multo minor pars pernici fuga euasit. In Valachia quoque ante multos annos à Bogdano Palatino, huius Regis auspicijs & armis ijdē hostes graui prælio uicti sunt. Nec illæ quidem ignobiles uictoriæ sunt quæ apud Voronouiam Ioanne Camenecio, apud Buscum Stanislao Lanscoronio, apud Zincouiam arcem Iacobo Secignouio, atque iterum palatino Kiouiensi, in Volinia Constantino & Ostaphæo ter, apud Occouiam hostilem arcem eodem Ostaphæo & Prædislao Lanscoronio ducibus, & quæsitæ, & quæ in Podolia Trebinij, quæ'que apud Cameneciam & Verestatincium pagum, & compluribus alijs in locis Nicolai Senauij uiri fortis & magnanimi, qui nunc palatinus Belsensis est ductu, & fratrum eius Alexandri & Procopij, ac Bernardi Prætificij Silesij opera partæ sunt. Nam leuiora cum his apud Trebouuliam, Podhaiciam, Medibozum, & multis alijs in locis prosperè item gesta certamina, sciens uolens'que prætereo, ne sim longior. Tot enim ferè sunt, quot excursiones ea gens rapacissima & famelica, & uel è flamma, quod dicitur, cibū petere solita, in ditiones eius ipso

Reges & duces inclyti. *Comparatio Sigismundi cum clariss. principibus.* *Bella Sigismundi.* *Victi ab eo Tartari diuersis prælijs* *Constantinus Ostrogius dux.* *Nicolaus Camenecius.* *Ioannes Camenecius* *Stan. Lanscoronius.* *Iacobus Secicignonius.* *Ostaphæus.* *Prædislaus Lanscoronius.* *Nicolaus Senauius.* *Bernard. Prætificius.*

A ipso regnante fecit. Perrarò enim impunè id abstulit. Quid illa apud Caniouiā in Lituania ante unum & uiginti annos, non'ne omnibus seculis est memorabilis uictoria, qua uigintisex millia Tartarorū eodem illo Constantino duce parua manu profligata sunt? Cum Turcis nullū hic rex apertè bellum gessit: sed tamen aduersus eos, cum uel Tartaris intermixti è Podolia prædas agerent, uel Valachis opem ferrent, uel denicp nostros circum Bialogrodum, quod & Moncastrum uocant, populabundos insequerentur, cùm ab alijs, tum à Prædislao Lanscoronio regis huius auspicijs prosperè dimicatum est. Bis contra eosdem in Vngariam Ludouico regi missa auxilia: quo quidem utrocp tempore, utinam prius quidem uiro illustri & incomparabili Ioanni Tarnouio earum copiarum ductori, posterius uerò Gnoinio obtemperatum esset. Vtercp Turcica arma uirescp periclitatus erat in Podolia, cum illi inde, iritati à nostris, aliquoties prędas egissent. Sed magis comes Tarnouius, cuius pręclara uirtus enituit, quo tempore Turcę ad tredecim millia, Podoliam & Russiam ad Leopolim uscp & fines Vngariæ ferro igni'que uastantes, tria millia, plus minus, de suis, particularibus aliquot prælijs fusi, amisêre. Quod si idem robur animi fuisset in eo, penes quem tunc erat militare imperium, potuerat exercitus ille cunctus deleri. Taceo duodecim millia Turcarum in Austria, ante quindecim nisi fallor annos, nostratiū trium millium opera & uirtute in primis penè ad internecionem deleta. Nam ij tunc, quamuis Sigismūdo regnan B te, tamen non publicè, necp Sigismundi auspicijs, sed Caroli Cæsaris & Germanorum stipendijs militarunt. Iam Valachos dolis atcp artibus usitatis fretos, & clade nostrorum Ioanne Alberto regnante apud Bucouinam syluam accepta, Turcarumcp ac Tartarorū auxilijs tumentes, quanta non modò felicitate, uerùm etiam celeritate uicit, ac domuit: cęsiscp eorum copijs, uastatis longè latecp agris, senatu penè omni capto, Bogdanum regulum gentis, quem Voieuodam & Palatinum uocant, restituentem prędam, quam paulo antè in Russia cæperat, in uerba sua iurare coegit: & amissam maiorū suorum culpa Pocuce ab eo recepit. Nostra uerò memoria, cum Petrus palatinus rebellasset, Pocuce'que rursus inuasisset, primùm sex millia hostium apud Guosdeciam arcem, ac mox uigintiduo millia apud Obertinum pagum uix à quatuor millibus nostrorum, duce hoc Ioanne comite Tarnouio, uiro clarissimo & primario bellatore, insigni & inopinata clade profligata sunt: erepta cum bombardis, cætera impedimenta: Palatinus ipse saucius uix fuga euasit. Nec tamen ad officium redijt: donec postea in arce Chocimensi obsessus, & ad extrema redactus, solenne unà cum proceribus & cuncta nobilitate sua regi iusiurandum dedit. Porrò eum Germanis Prussiam sibi uendicantibus, quo tempore tu Sigismunde Auguste natus es, bellatum quidem uariè, sed nunquam, nisi prosperè à nostris dimicatum est. Nempe apud Prusmarcum, Seburgum, Gutestadiam, Brunsbergam, Reslam & Rastemburgum, à Iocobo Secignouio: apud Pisiam à Stanislao Masouiorum duce: in sinu Varmiensi, siue Habo

Bella cum Turcis gesta.

Præd. Lansc.

Ioannes Tarnouius Comes. Gnoinius.

Tarnouij laus.

Valachi uicti.

Bogdanus Valachus uictus.

Petrus Valachus ductu Tarnouij uictus.

Bella cum Cruciferis Teuthonicis gesta in Prußia.

Iacobus Secignouius.

lacu nauali prælio à Gdanensibus: bis apud Bartensteinum: sæpius à A Prædislao Lanscoronio & Ioanne Zaremba palatino Calisiensi multis in locis: apud Elsbergam ab Alexandro Ilouio: Gdani & Elbingæ, cum eas urbes adorti essent, à ciuibus fusi & profligati: ad extremū tot cladibus & inedia, uigilijs & iugi nostrorum equitum uexatione fracti, & ad paucos redacti, Prusia excessere. Quid ego de Moschis loquar? qui uel præcipuam gloriæ & uictoriarum materiam huic regi præbuere? Apud Poloscum, olim quidem septem millia hostium à Ioanne Boratinio, uiro acri & animoso, interfecta: deinde uerò tredecimo abhinc anno, cum ij Lituaniam non amplius decem & octo milliarijs à Vilna metropoli hyberna excursione depopulati, reuerterentur, mille extremi agminis, quos solos Lituana nobilitas cum aulico regis comitatu, tumultuariè accurrens, assequi potuit, trucidati. Superiori etiam quodam tempore in interiore Lituania prædabundi, magnum suorum numerum, & prædam, quam abigebant, Lituanis insequentibus, amisêre. Iam apud Starodubum quoqꝫ, Radogostiam, & Smolenscum uicem eis reddentibus Lituanis aliquoties: ductu Georgij Radiuili castellani Vilnēsis, non sine magnis cladibus profligati sunt. Apud Orsam uerò cum primùm Sigismundus regnare cœpit, ne expectare quidem nostros, dum Borysthenem tranarent, sustinuêre, experti uim eorum in una & altera turma, quæ primo impetu incredibili audacia traiecerant: uerùm dilapsi, cum uastari sua ultra Vesmam etiam atque Drohobusum cernerent, denuò coadunati ad centum millia, ne adori- B ri quidem ter mille nostros mercenarios milites, cum paucis Lituanis longius à castris regijs ad Smolenscū positis progressos, ausi sunt. Magnis uerò incōmodis affecti, Mosiro, Turouia, & alijs quibusdam munitionibus, quas dudum Michael Glinscius ad eos perfugiens interceperat, redditis, cōmutatisqꝫ captiuis quinquaginta nobilioribus ac senatorij ordinis, quos de Lituanis Alexandro rege uicto apud Vedrusios cæperant, pacem accepêre. Nec maiore ij fuere fiducia longe pòst, cum Radogostiam, ac deinde Ioanne Tarnouio nostros ducente, Homiam & Starodubum arces à nostris partim ui captas, partim in deditionem acceptas amisêre. Et Starodubū quidem, cum quindecim millibus armatorum, qui fuerunt in eis arcis pręsidio: qui soli nostrorū numerum longè superabant: uirtute perpaucorum militum nostrorum, & sulfurati pulueris ignisqꝫ adiumento expugnatum & euersum. Necqꝫ uerò ij tanto temporis, hoc est, plus quàm uiginti annorū interuallo, quantum inter Orsensem pugnam, de qua iam dicam, & hoc extremū Starodubense bellum intercesit, abiectos semel spiritus recipere potuere. Orsensem autem illam celeberrimam, & cum omnibus ferè omnium gentium atque seculorum uictorijs comparandam uictoriam, quid hic pluribus commemorare attinet? Eadem opera soli lumē adderem. Quis enim est qui nesciat, illo prælio, Constantino Ostrogio principe & Ioanne Suirzouio ducibus, octoginta millia Moschorum bellatorum, qui omnem nostrum exercitum non modò protere posse

Lanscoron. Ioannes Zaremba. Alexander Ilouius.

Victoriæ de Moschis partæ. Ioannes Boratinius.

Georgius Radiuilus.

Orsensis de Moschis memorabilis uictoria.

Ioannes Suirzouius.

A posse uidebantur, uerùm etiam Borysthenem tranare passi, pecudum in modum flagris abigere in Moscouiam destinarant, ingenti strage interfecta esse: ita, ut desideratorum numerus ad quadraginta ferè millia peruenisse, uel certè duo & triginta millia superasse dicatur: Ductores eius exercitus, uiros illustres, omnemque senatum gentis, & supra quater mille captiuos uiuos in potestatem uenisse: direpta castra opulentissima: ducem ipsum Basilium bellatorem exercitatum, & contra Tartaros & alias gentes finitimos uictoriosum, usque ad regiam suam Mosquam profugisse: atque ibi amplius centum & uiginti milliaribus bene longis à loco conflictus, tamen uix tutò se subsistere posse credidisse. Tantus uerò tunc pauor Moschorũ animos occuparat, ut Smollenscum, Seueriense Nouogrodum, & complures alias munitiones, quæ ferè fraude & perfidia Russorum, partim hoc ipso rege regnante, partim superioribus temporibus in potestatem hostium uenerant, desertas tunc ac uacuas defensoribus, nullo negocio recuperare nostri potuerint, si prosequi statim uictoriam per tempus anni quiuissent. Atque hæc quidem sunt bellica huius regis decora præcipua (nam leuiora multa prætereo, ne anxiè & minutatim cũcta exquirere & persequi uidear) quæ quidem hoc sunt admirabiliora, quo magis inopinata: utpote in summa ærarij inopia, & pleraque omnia longè imparib. uiribus gesta: ita, ut bene cum nostris agi uideretur, quoties nõ plus duplo hostium multitudo excederet. Has tot ac tantas uictorias, tanta imparitate copiarum quæsitas, nihil mirum est (ut est rerum humanarum B conditio uaria & instabilis) si quæ clades interpolarunt. Sed quot'nam, & quantulæ sunt eæ? Vna apud Socalum à Tartaris, temeritate Russicæ nobilitatis accepta, ubi quatuor fortasse millia nostrorum à quadraginta millibus Tartarorum loci opportunitate usorum, defatigata uerius quàm superata, non incruentam hostibus uictoriam concessêre. Nostri mille ducenti desiderati, barbarorum uerò cæsa quatuor millia. Itaque raptim ij cum præda, quamuis uictores, retrocessere. Altera apud Serethum amnem, cum perpauci nostri in hostico palantes à Valachis circumfusis oppresi sunt: ubi tamen non plures, ducentis nostris periêre. Nam cum peruastata longè late'que circum Pscouiam, siue Plescouiam Moscouia, ab oppugnatione Oposcæ ualido hostium præsidio reiecti sumus, ignominia illa uerius quàm clades fuit, ductorum inscitia & incuria (nolo dicere ignauia) accepta. Amissa uerò magna pars Albæ Russiæ Michaelis Glinscij, hominis ambitiosi, & Alexandri regis gratia inflati, proditioni, & Russorum atque præsidiariorum militum perfidiæ imputanda est. Porrò apud Ociacouiam, cum uir in primis strenuus, Nicolaus Senauius eò usque cum mille, opinor, equitibus priuato cõsilio populabundus excurrisset, priuata illa, non publica clades fuit, credulitate eius & perfidia Tartarorum contracta. Hæ sunt uniuersæ clades, quas Sigismundo regnante accepimus: quæ omnes una aliqua ex his quas superius percurrimus, uictorijs abundè expiatæ & compensatæ

Basilius Moscorum princeps.

Clades paucæ & paruæ in tot bellis.

Michael Glinscius.

Nicolaus Senauius.

sunt: nec scio, an quasi næuuli quidam formosum corpus, uel nubeculę meridianũ solem, tot illas clarissimas uictorias illustriores reddidêre. A

Pacis studia. Bello'ne autem tantum clarus, an etiam pace Sigismundus fuit? Imò uerò pace quam semper expetiuit, clarissimus. Testãtur id tantæ opes & facultates hominum nostrorum, tam opulenta cum externis commercia, tantus splendor, ne dicam luxus, tanta elegantia cùm in ędificijs & uictu, cultuq; corporis, tum in sermone & moribus, quanta nunquam ante hunc regem in Polonia fuit. *Splendor & elegantia Polonorum.* Loquuntur leges diligentius aliquanto conscriptæ, clamant tot arces instauratæ, tot exornata templa Dei opt. max. *Leges. Arces instauratæ, & templa.* Tam splendidè & magnificè exædificata publicis iuxtà ac priuatis ædificijs Cracouia, Posnania, Leopolis, Varsauia, Lublinum, Gdanum, & aliæ quædam urbes atq; emporia: *Vrbes opulentæ sub Sigism.* tam deniq; culta & habitata Rusia, Prusia, Lituania & Podolia, quæ regiones antea syluestres & incultæ, aut superiorum temporum conditione desertæ magna ex parte iacuerant. *Regiones bene cultæ.* Quid ego priuatos Sigismundi thesauros, & ærarium sine ulla cuiusquam iniuria, in extremos reip. usus asseruatum? *Thesauri regis.* quid tot ac tantas possesiones à maioribus eius oppigneratas, ab hoc uerò redemptas, commemorem? Hæc eo sunt maiora, & magis honorifica, quo fœdius fuit ac deformius, quosdã ante eum reges quotidianis sumptibus interdum defectos esse. Iam uerò non minima est & ill. felicitatis accesio, quòd eo regnante Zatoriensis ditio, & Masouia post quadringentesimum ferè annum ad corpus & compagem Poloniæ rediuerũt: *Zatoria & Masouia recuperatæ.* Prusia recusatum diu, & aliquoties excussum iugum accepit: *Prußia & Pomerani in clientelam accepti.* B Pomerani Stolpenses ad intermissam aliquandiu huius regni societatem & clientelam, iureiurãdo adacti, reuenêre: in qua tamen nostra conniuentia non diu permansere. Porrò in commemorandis coniugijs & liberis, quæ non exigua felicitatis humanę pars est, diutius me immorari necesse non est. *Coniugia.* Permulti sunt in hoc cœtu, qui priorem eius uxorem, Barbaram, Stephani comitis Scepusiensis, ac Transyluanienfium palatini, cuius ductu nonnunquam cum Turcis Vngari fortiter dimicarunt, filiam, Ioannis postea regis Vngarorum sororem, fœminã sanctissimam & pientissimam, nouerunt: *Barbara uxor religiosiß.* quæ quidem maximam illam Orsensem de Moschis uictoriam asiduis, diurnis ac nocturnis precibus, cum lachrymis, & profusa in egenos beneficentia, asperioreq; cultu corporis & ieiunio cõiunctis, à Deo impetrasse existimata est. Quæ quàm coniunctè cum uiro uixerit, magno & longo mœrore, & uberi fletu, ac penè muliebri eiulatu post mortem eius indulgentissimus rex testatus est. Hac immaturè intra tertium annum amissa, alteram suasu Maximiliani Cæsaris duxit, Bonam Sphortiam, Ioãnis Galeatij Sphortiæ Mediolanensiũ ducis & Isabellæ Aragoniæ filiam: *Altera uxor Bona Sphortia.* cuius auus maternus, Alfonsus eius nominis secundus, Neapolitanorum rex, & stirpis Aragoniorum ac Siculorum regum (de qua Carolus quoq; & Ferdinandus summi monarchæ maternum genus ducunt) antiquitate & sua uirtute fuit clarissimus. *Alfonsus rex Aragonum.* Paternus uerò proauus Franciscus Sphortia, Sphortiæ, qui primus eam familiam rebus magnis gestis fundauit, filius, *Franciscus Sphortia dux Mediolani.*

A filius, cum plurima & grauissima bella cum maximis principibus, potentissimis populis, & præstantissimis bellatoribus per omnem Italiam prosperè gessisset, nominis'que sui gloria ac terrore eam impleßset, à Philippo Maria Mediolanensium duce, Blancæ Mariæ filiæ coniugio, dotali'que Mediolanensium principatu dignatus est. Hoc igitur tali genere prognatam Bonam, alteram uxorem Sigismundus rex accepit. De qua, quoniam præsens adest, graui dolore & mœrore amissi dulcissimi mariti, quemadmodum cernitis, prostrata, nihil dicam amplius, nisi quòd triginta fermè annos cum eo nupta, tanti ea fecit maritum regem, ut his extremis aliquot annis ægrotantem, & uiribus planè destitutum, non coniugali charitate, sed ancillari penè ministerio sine omni fastidio curaret. Quo factum est, ut plurimum ei uicissim rex amantissimus indulgeret. Harum uerò duarum uxorum è Barbara quidem Heduigim filiam susceptam, fœminam lectissimam, Ioachimo marchioni Brandeburgensi, Electori Romani imperij, matrimonio iunxit, & nepotibus ex ea, uiuens adhuc auctus est. E Bona uerò maximam natu filiam Isabellam, fœminam excelso & regio animo præditam, Ioanni regi Vngarorum, affini iam prius suo, nuptui tradidit: nepotem'que ex ea, regia, quemadmodum fertur, indole puerum suscepit. quæ mulier complures iam annos post mariti mortem in præcipua laceri & afflicti regni parte regnat. Reliquas uerò tres, Sophiã, Annã & Catharinã, uirgines spectatissimas, magnorum'que regum B connubijs dignas, quas hic dolore immaturè amissi patris miserabiliter lamentãtes, & humi abiectas uidetis, elocari ipsi, ita ut optabat, datum non est. Filius uerò unicus hic Sigismundus Augustus, puer etiãdum decimum agens annum paterno regno, ipsius opera studio'que ante decem & octo annos inauguratus, pòst iuuenis factus, uxorẽ accepit, uoluntate patris, Elizabethã Ferdinandi Cæsaris & Vngarorum ac Boemorum regis filiam natu maximam. In qua muliere genus cum forma, forma cum comitate & mãsuetudine, hæc cum probitate, probitas denique cum pietate (quæ ipsi patria uirtus fuit) certabat: ita ut nescires, quid in ea potissimum admirareris. Quæ utinã uixisset diutius, & editis socero optatis ac sui similibus nepotibus, fœlicitatem eius perfecisset, tranquillitatem'que huius regni stabiliuisset. Sed non merebant hæc, opinor, nostra scelera. Nunc ad Sigismundum redeo. Non'ne igitur hoc singularis cuiusdam felicitatis fuit, rege patre, patruo, auo'que, matre uerò Cæsaris filia, & magni regis sorore ortum esse: tres fratres, & unius ex his filium, reges uidisse: regem & ipsum supra unũ & quadraginta annos tranquillè feliciter'que regnasse? Summis principibus uenerabilem, hostibus formidabilem, cæteris admirabilem fuisse? regnum legibus, opibus, ædificijs, humanitate, elegantia & gloria longè florentius, quàm acceperat, reliquisse? Filiam reginam, alteram uerò regina non inferiorem, & ex his nepotes & neptes habuisse? Filium denique regem secum, & post se fecisse? morientem, permagnum sui desiderium bonis omnibus reliquisse? Non'ne hæc (inquam) ei præclarissi-

Bonæ reginæ fides & obsequium.

Sigismundus plurimũ indulsit Bonæ.

Heduigis filia.

Quatuor filiæ Sigism. è Bona.

Isabella regina Vng.

Filius Sigism. Aug. puer coronatus.

Elizabeth prima Sigis. Aug. uxor.

Elizabethæ laus.

Nobilitas Sig. regis & felicitas.

ma, & longæ posteritati memorabilia in hac uita contigerunt? Atque A
hæc tamen pleraque omnia, externa sunt bona, in quibus fortuna plurimum sibi uendicat: sed ab eo tamen ratione & consilio moderata sunt. Quid ego nunc formam & staturam eius, robur cuiusuis honesti laboris patiens, dignitatem oris, dignam'que, ut ait Poeta summus, imperio faciem, depingam? Quòd si facere maximè uelim, non possim. Prius enim ferè hæc in eo ætate ingrauescente marcescere cœperunt, quàm ego in hanc lucem prodij: sed tamen permanserunt in eo etiam affecta iam ætate, non obscura earũ rerũ uestigia. Roboris uerò & uirium eius argumenta, fractæ inter manus non semel florentiore ætate ferreæ equorum soleæ, rupti funes canapei crassiores, intensæ manu balistæ, discerpti lusoriarum chartarum fasciculi, à maioribus natu, qui hæc fieri ab eo uiderunt, prædicantur. Atque hæc leuiora fortasse cuiquam uideantur. Illa quidem non in postrema bonorum parte numeranda sunt, sanitas, quæ ipsi perpetua ferè ante extremam senectutem fuit: integritas, & solida compago membrorum, quæ afflictas morbo uires facile recuperabat: uigor sensuum, qui ad extremum usque eum non destituit: firma, melioribus præsertim annis, memoria: denique acumem ingenij, quo fratres maiores'que suos longo interuallo anteiuit. Sed & hæc omnia, ut sint magis propria hominis, quàm illa superiora, tamẽ ad corpus ferè, quę deterior pars hominis est, pertinent, nec magna laude & admiratione digna sunt, quippe cum quibus nascamur, quæ'que in potestate nostra non sint, & ingenuo cum seruis, B urbano cum custicis, nobili cum plebeis, regi cum mediastinis & baiulis, denique bono uiro cum improbis sint communia. Tametsi ne mutæ quidem pecudes, penitus horum bonorum expertes sunt. Quin pleraque in illis, quàm in nobis, maiora & illustriora spectantur. Viribus quidem ab ursis & leonibus, agilitate à ceruis & bisontibus, longæuitate ab ijsdem ceruis, specie fortassis ab equis & pauonibus, sanitate à piscibus, sensuum uigore à lyncibus, aquilis, canib. uulturibus: industria & ingenio quodam modo ab elephãtis, uulpibus, & apibus: sic alijs rebus ab alijs fortasse superamur. Cęterùm in animo uera hominis et propria laus est. Corpus enim partim instrumentum, partim domiciliũ, partim etiam carcerem & ergastulũ animi, sapiẽtissimi homines esse uoluerũt. Animũ ferè hominis appellatione dignati sunt. Qui uerò mollissimè senserũt, partẽ quidem hominis, sed longè deteriorẽ corpus dixerunt: in animo omnẽ hominis excellentiã & principatũ collocarunt. Quocirca his quæ externa, quęque corporis bona dicunt, ita obiter trãscursis, ad eas, quæ sunt propriæ hominis, atque adeò magni & excellẽtis Principis laudes, trãseamus. Quas dum, quanta maximè breuitate poterimus, persequimur, quęso, ut benignè & attẽtè, quod fecistis adhuc, audiatis. Virtutem, summam animi, atque adeò hominis perfectionem, quicunque rectè philosophati sunt, dixerũt: eius'que uirtutis prudentiam, fortitudinem, temperantiam atque iusticiã, quatuor partes, & quasi fontes quosdam, unde officium, & omnis honesta & laude digna actio manaret,

Bona corporis forma.

Robur & uires.

Sanitas.

Ingenium.

Vigor sensuum in quibusdã pecudibus.

Bona animi

Laus propria hominis est in bonis animi.

Virtus, & eius partes.

Laus Sig. à uirtutibus.

A naret, esse uoluerunt. Quæ'nã ergo ex his in hoc præstantissimo Rege desiderata est? Prudentia'ne? quæ ex præteritis & præsentib. ea quę deinceps euentura sint, colligit: causas rerũ uidet, rectè de rebus iudicat, sibi suisq; in longum prospicit, impendẽtia mala sapienter auertit. At ea summa & admirabilis in eo fuit. Argumẽto est, bene & cum approbatione cunctorum, quoad ei per ætatem atq; morbum licuit, administrata, & inter tot undiq; imminentes hostes per tot annos incolumis conseruata Respublica. Nam quis sapientius eo, siue ex legibus & moribus nostris, siue ex æquo & bono, ius dixit? Nihil eum uarietas legũ atq; morum, quibus alijs equestris ordo, alijs oppidani, alijs agrestes, deinde diuersis Poloni, Lituani, Masouij, Prussi, Silesijq; utuntur, nihil diuersa & pugnantia nonnunquam senatorum iudicia, quo minus ius suum cuique tribueret, perturbarũt. Accidit interdum, ut post dictas à senatu sententias, ultima ipsius, ab omnibus diuersa, & tamen omniũ esset æquissima. Porrò in consilijs de repub. nihil temerè & iuconsultè faciebat, cuncta ad publicam, non partis, aut ordinis huius uel illius, sed omnium utilitatem referens, fortunæ quàm minimum sese sua'que permittens: ac tuta consilia lubentius, quàm callida & periculosa semper secutus. Bella, in quibus fortuna plurimùm dominatur, nunquam appetiuit: nec nisi necessariò & graui iniuria prouocatus, suscepit: et ita quidem, ut ab illa comici Poetæ sententia non discederet, Omnia prius experiri quàm armis sapientem decet. Itaq; à quietis consilijs nun-

B quam, ne inter media quidem arma, & rebus ad nutum fluentibus, abhorruit. Regna à Suetijs, Vngaris & Boemis (quemadmodũ superius dixi) delata recusauit, ne se patriamq; suam nouis & periculosis bellis implicaret. Valachos subiugare, ob rupta crebrò fœdera cum posset, noluit: ne uel illi desperatione adducti, Turcis sese dederent: uel redacta in prouinciæ formam Valachia, & amoto quasi obice, ipse difficilimum cum potentissimis Turcarum tyrannis bellum de finibus gerere cogeretur. Non quòd à pia contra barbaros ac deuotos Christiani nominis hostes expeditione abhorreret: sed quòd suas illorum'que uires iusta lance metiretur. Sic enim iudicabat, neque suum esse, neque unius planè cuiusquam principis, tam ualidum hostem, qui Asiæ, Aphricæ, Europæ'que magnam partem ditione teneret, florentissimum Græciæ imperium euertisset, Caramanos, Cilicas, Syros, Ægyptios, & nescio quas præterea gentes una æstate subiugasset, denique latissimè dominanti Persarum regi grauis esset, debellare. Coniungenda esse Christianis principibus arma, si hostem illum à ceruicibus suis uellent depellere. Cum ergo animaduerteret, cæteros principes feralibus odijs inter se digladiari, ac totum penè orbem Christianum plus quàm ciuilibus bellis ardere, omni honesta ratione semper Turcicum bellum declinauit: & Ludouico, fratris filio, Vngarorum & Boemorum regi sedulò idem suasit: qui iuuenis si patrui, quàm ferociorũ quorundam consiliariorum suorum consilijs obtemperare maluisset, oblatamq; à Turcis pacem accepisset, seu uerius ipsis expetitam dedisset, uiueret

Prudentia.

Gentes & leges uariæ.

Consilia quieta.

Regna oblata repudiata.

Valachi cur nõ subacti.

Bellum contra Turcas cur deuitauit.

Dissuasor belli Turcici.

Consilium Sigismundi à Ludouico rege Vng. neglectũ.

uiueret fortaſsis adhuc, neq; munitiſsimum Chriſtianorũ regnorum A propugnaculum Vngariã ſecum unà perdidiſſet. Hæc ſanè fuit cauſa, cur apud pientiſsimum & Chriſtianiſsimum regem Sigiſmundum nihil ualuerunt Iulij ſecundi, Leonis decimi, Adriani ſexti, & Clementis ſeptimi Pontificum maximorum preces & exhortationes, ad ſuſcipiendum contra Turcas bellũ incitantium. Optabat quidem ſapientiſsimus rex tempus illud, cũ Chriſtiani principes reſtinctis inteſtinis bellis, reconciliatisq; inter ſe animis, ad inferendum Turcis bellum cõſpirarent: plurimumq; in id operæ, laboris, & ſumptuum impendit, ſiue quando cum Maximiliano Cæſare congreſſus eſt: ſiue cum miſsis non ſemel ad diſsidentes principes, & ad Pontifices maximos, ueluti præſides & moderatores Reip. Chriſtianę legationibus, accuratè ac diligenter ea de re egit. Et cum initiò nõnulla eius rei ſpes ei affulſiſſet, nõ niſi annuas inducias Baiazeti, Solimãni huius auo, petenti dare uoluit. Ea uerò ſpe fruſtratus, ſæpe diuinauit, nunq; id ſe uiuente euẽturum eſſe, ut Chriſtiani principes aduerſus cõmunem illum hoſtem uires cõiungerent. Intelligebat enim, quouſq; nonnullarũ nationũ mutua inter ipſas odia proceſsiſſent: nec defore Turcis, quos à cæterorũ cõſenſu, ad impediendos pios conatus, auellerẽt. Quid illud? cum principes Chriſtiani cõplures, quos nominare neceſſe nõ eſt, ſub Clemente põtifice, in ſuum fœdus contra Carolum Cæſarem, partim inuidentia fœlicitatis eius, partim potentiæ metu initum, pertrahere eum non potuerunt? Aut cũ nuper primarij Germaniæ principes, affines ferè ipſius, & prę- B potens illa tot opulentorũ populorum contra eundem Imperatorem & fratrem eius cõſpiratio, pellicere eum in ſocietatem ſuã nequiuit? ne eatenus quidem, ut uel pecuniæ nonnihil mutuò daret affinibus & cognatis, uel conatus illos tacitè approbaret, uel deniq;, ne ſuos homines ſtipendijs eorum militare prohiberet? Cuius tamen rei non leuem ei excuſationem dabãt apud Cæſares, libertas & inſtituta noſtra. Nõ modò autem nihil eorum fecit, ſed etiam dſſuadere conatus illos, & pacificatorem ſeſe interponere conatus eſt. Atq; utinam ei obſecundatum eſſet: non tam uaſta quibuſdam locis, neq; tam exhauſta paſsim eſſet pecunijs iuxtà ac uiris Germania: & liberi adhuc principes quidam, retinerẽt dominatus ſuos ampliſsimos. Sed fortaſſe ſic Deo uiſum, ut faſtum & contumaciam, prætextu libertatis Euangelicæ, contra ſanctiſsimas leges & inſtituta maiorum, contra antiquiſsimum uniuerſi Chriſtiani orbis conſenſum, & contra legitimos magiſtratus ſuos impiè ſeſe efferentem, retunderet. Cum igitur hæc uel faceret, uel recuſaret optimus rex Sigiſmundus, non'ne magna fuit illa eius prudentia, cum fide amicitiæ & conſtantia coniuncta? Quid? cum Ioanni regi, bis affini ſuo, ne regnum Vngarorum Ferdinãdo Maximiliani nepoti iam prius deſtinatum, ſuſciperet, diſſuadere fruſtra ſtuduit? aut cũ ei profugo, exilij quidem locum apud ſe indulſit, ut aliquid neceſsitudini & calamitati eius tamen daret, auxilia uerò contra eundem Ferdinandum negauit? aut cum pacem inter eos componere magna cura inſtituit? Cerne-

Pontificũ exhortationes ad bellum Turcicum.

Bellum Turcis cõmuni regum conſilio & ope inferẽdum.

Baiazetes pacem petiuit à Sigiſmundo.

Bellum contra Carolum Imp. ſemper diſſuaſum.

Smalcaldenſe fœdus.

Clades Ligæ Smalcaldicæ.

Germanorum cõtumacia prætextu libertatis Euangelicæ.

Erga Ioannem regem Vngar. quomodo ſe geſſerit.

A Cernebat nimirum sapientissimus princeps à longè, quantum mali intempestiua illa Ioannis ambitio Vngaris aduectura, quantis'que malis & calamitatibus non modò florentissimum illud regnum, uerùm etiam finitimas ei regiones inuoluturum esset bellum illud, inter duos de regno conflatum. Iam in reuocandis ad officium Gdanensibus quodam furore multitudinis ad rebellionem concitatis, & in eijciendis è Prussia Cruciferis Marianis tam cupidis, tamq; contumacibus, ut nunquam ab eis Polonia & Lituania quietæ esse possent, an'non magno & exquisito consilio usus est? Ne illud quidem eius consilium sapientia uacauit, quo, cum hinc à Moschis graui bello distineretur, inde Cruciferi non leuius bellum ei ostentarent, Maximilianus uerò Cæsar, infensus ipsi adhuc, & hos, & omnes quoscunque posset, in eum, & in perniciem Polonorum concitaret: Tartaris donatiuum, siue stipendium constituit, non modò ut ab assiduis eorum incursionibus ditiones suas, alijs, quemadmodum dixi, bellis impeditas, liberaret, uerùm etiam ut eorum opera in uexãdis ac distinendis Moschis, & alijs hostibus suis paruo redempta uteretur. Qua re tantum profecit, ut & Moschos ad petendam pacem adigeret, & tam culta & habitata sit, quàm nunquam sub fratribus, patre & patruo eius fuit, Podolia. Quàm solidum uerò fuit eius iudicium in mãdandis honoribus & magistratibus, & in allegendis in senatum uiris idoneis, quoties id ei arbitrio suo facere per quosdam importuniores, quibus impensius indulgebat, licuit? B Atque hoc id admirabilius est, quod difficile est non peccare in hac parte maximis quibusque regibus & principibus, propterea quòd alienis ferè & oculis cernunt, & auribus audiunt. Iam peculiaris illa eius in omnibus dictis & factis cunctatio, ne ipsa quidem sua commẽdatione caret. Nimirum sapientis est, nihil temerè, nihil præcipitãter, sed omnia consultò ac deliberatè agere. Sic enim cauemus, ne cuius nos dicti aut facti unquam pœniteat. Itaq; celebratur etiamnum literarum monumẽtis, non ignobilis populi Rom. Imperator, Fabius Maximus, de quo uulgatus est ille Poetæ cuiusdam uersiculus:

Vnus homo nobis cunctando restituit rem.

Atq; hactenus quidem de prudentia Sigismũdi regis nobis dictum sit modò. Cuius quidem ipsi causa fuit timor Dei, cum lacte nutricis, ut ita dicam, imbibitus. Initium enim sapientiæ, quemadmodum sapientissimi reges Dauid & Salomon inquiunt, est timor Domini. Fortitudine uerò, & magnitudine animi, quanta hic rex præditus fuerit, quàm impiger ad propulsanda & suscipienda pro salute & incolumitate suorum bella, quàm contemnens earum rerum quæ maximè in hac uita expetendæ esse uideantur (qualia sunt, regna & imperia) satis iam, opinor, intellexistis ex his quæ superius diximus. Quin ex illo quoque magnitudinẽ animi eius intelligere licet, quòd Prussico bello, cum terrore non modico aduentantium è Germania auxiliorum, meliore rursus loco res Cruciferorum esse cœpissent, nihil de conditionibus pacis, hosti prius à se oblatis, mutare uoluit: aut quòd, cum ipsi

Lituaniæ

Intempestiua Ioannis ambitio ad regnum.

Gdanum pacatum.

Cruciferi eiecti è Prussia.

Stipendiũ Tartaris sapienter datum.

Iudicium in distribuendis honoribus & magistratibus.

Cũctator Sigismundus.

Timor Dei principium sapientiæ.

Fortitudo & magnitudo animi.

Constantia.

Lituaniæ possessionem post mortem Alexandri fratris adeunti, de no A uis quorundam Lituanorum motibus renunciaretur, non est deterritus, quo minus institutũ cum pauco comitatu aulico iter prosequeretur. Et cum deinde Michaelem Glinscium, ducem Russum, qui ad dominatum aspirare dicebatur, cum ualido equitatu aduentare cognouisset, neutiquam turbatus est animo. Venientem cum tranquillo uultu & comiter accepisset, cuncta ei scelerata consilia (quod Michael ipse postea fassus esse fertur) è pectore excussit. Tantum eius animi magnitudo in graui & constanti aspectu relucens apud hominem Alexandri regis nimia gratia insolescentem, ac dominandi cupiditate incensum ualuit. Sic feroces alioqui canes ad molossorum aspectum proijcere sese, & adulari cauda solent. Quid illud? quòd Vngaris & Boemis, cum suis regibus Viennam ad Maximilianum Cæsarem proficisci, fideí que eius, quem Posonij in constituto congressus loco diu frustra expectarant, credere sese ob non leues suspiciones dubitantibus, ipse, non sanè amicum ad eam diem expertus Cæsarem, permagna fiducia ire ad eum perrexit, ac cæteris idem faciendi, data fide pro Cæsare, author fuit? Porrò æquabilitate animi in utraque fortuna tanta fuit, ut neque secundis rebus difflueret, neque aduersis frangeretur. A' superbia & fastu semper alienus, aditu & affatu facilis fuit. Æstus, frigoris, inediæ, & laboris patientissimus: quippe qui ab ineunte ætate mollicici delicijs' que minimè assuefactus esset: crassioribus cibis, & pannis, & caprinis pellibus, quod iactitare ipse solitus erat, innutri- B tus. Morbos, & alia uitæ incommoda admodum æquo animo ferebat. Quodam tempore ad sectionem digiti pedis, sacro, ut medici dicunt, igne inflammati, nihil est planè commotus. Porrò cum arx hæc conflagrasset, illa de re tantum angebatur animi, quòd dubitaret, tantisper se deinceps uicturum esse, donec eam instauraret. Publica suorum incommoda depellere, damna' que uindicare non libenter neglexit. Priuatas uerò suas iniurias, obtrectationes, conuicia, & maledicta insolentiorum hominum ita cõtempsit, ut nunquam uindicaret, nec esset ob id deinceps ad beneficentiam in huiusmodi homines restrictior. Iam uerò temperantia & moderatione non modò cum laudatissimis omnium gentium regibus & principibus, uerùm etiam cum priscis philosophis, quorum seuerior & accuratius instituta fuit uita, certare potuit. Nihil ab eo leuius, nihil cupidius, nihil insolẽtius, nihil dissolutius & flagitiosius unquam dictum aut factum. Fuit in eo uultus æquabilis, & ad seueritatem compositus, incessus lenis, sermo perpaucus & grauis, sale tamen & lepôre non inurbano neq; petulanti nõnunquam temperatus. A' sordibus semper abhorruit. sed frugali tamen uictu & cultu corporis elegantiore, quàm splendidiore usus est, nisi quando externos homines & legatos ad se admissurus erat. nam tunc augustiore habitu commendare Maiestatem suam studebat. Eadem' que de causa splendidius, quàm quisquam maiorũ suorum, habitare instituit. Cuius exemplo & imitatione eliminata magna ex parte è uita nostrorum hominum

Michael Glinscius. *Fiducia.* *Animus in lætis & aduersis constans.* *Tolerantia.* *Educatio minus delicata.* *Iniuriarum obliuio.* *Temperantia.* *Ciuilitas Polonorum.*

A hominum pristina barbarie, ciuilitatem, mundiciã, elegantiam & splendorem cum dignitate cõsectari passim cœpimus. Itaq; longè alia nunc est facies rerum in Polonia, quàm ante hunc regem fuit. Sobrietatem uerò rex idem magni fecit, & ab infantia quidem ad senectutem usque patris aui'que instituto, planè abstemius, & aquæ potor fuit: ingrauescente uerò ætate, medicorũ suasu uinum bibere didicit: sed ita tamen, ut nunquam eum quisquam ebrium uiderit. Edacior quidem, & libidinosior natura fuit, uerùm in utroq; tamen magnopere sibi imperabat: cum prægrauatum se sentiret, ipse sibi cibum subducere solitus. Quod uerò ad uenerẽ attinet, cœlebs quidem uiridiore ætate laxius aliquanto uixit, & liberius: nec tamen alienos thoros contaminauit, nec uim cuiquam honestæ & pudicæ intulit: neq; fœdius quicquam, quod honestæ aures abhorreãt, admisit, & uerò illos lubricæ ætatis lapsus multis clarissimis uirtutibus compensauit atq; contexit. Maritus uerò, cõiugij fidẽ sanctè seruauit. Verecundia summa, & penè uirginali, quoad uixit, fuit. Nudum se aut necessitati naturæ satisfacientẽ, non nisi à perpaucis interioris cubiculi ministris, conspici passus. Obiurgare & admonere officij eos, qui aliqua dignatione essent, nõ sine rubore solitus. A' probris, maledictis, & acerbioribus uerbis, quamuis iratus, omnino sibi temperauit. Quanta uerò fuit huius optimi regis modestia? qui cum acri & solido esset cùm in iudicando, tum in consultando iudicio, & neq; gratia, neq; odio facilè deduci se ab æquo & bono pateretur, ta B men nihil ferè maius unquam sine consilio senatus fecit, aut statuit: ac nonnunquam de recta sententia sua consensu senatus adductus decessit, ne pertinax esse uideretur: quod ingens est & perniciosum plerunq; in principe uitium. Fiunt enim multa interdum iniustè & inutiliter, atque etiam temerè, & cum multorum exitio ab ijs qui sibi plus quàm cæteri sapere uidentur, dum iudicio suo freti, aliena consilia aspernantur. Iam illud, non'ne magnæ fuit modestiç simul & grauitatis, quòd aduersantem sæpe desiderijs suis uel utilibus, uel certè non perniciosis Reip. nobilitatem, æquo & moderato animo pertulit: neq; ui quicquam inuitis extorquere aggressus est, neq; intemperantiorem cuiusquam in se petulantiam acerbius ultus est: ne tum quidem, cum apud Leopolim concitatæ multitudinis conatus prodigiosa tempestate diuinitus disturbati, ferociorẽ eum facere potuerũt. Ac ne eblandiri quidẽ præter dignitatem aliquid, quod extorquere nollet, uoluit. Non pauca tamen aliquando extra ordinem & præter debitũ huic eius modestiæ consensu & obsequio multitudinis atq; consiliariorũ concessa sunt. Ita nimirũ sæpe plus impetrat modestia, quàm exprimit imperium & uiolentia, præsertim ab hominibus ab humanitate & libertate non alienissimis. Ab eo uerò, quẽ sibi in omni uita proposuerat, modo, neq; cupiditate ulla, aut metu, neq; ira aut odio, neq; aduersitate & ægritudine animi, neq; lætitia deniq; & uoluptate (quæ res transuersos ferè rapiũt homines) facile unquã auocatus est, & abstractus. Porrò si quando animum grauibus & cõtinentibus reip. occupationib. lassum, & quasi fatiscentẽ

Sobrietas.
Abstemius Sigismundus.
Edacitas.
Libidines moderatæ.
Pudicitia.
Verecundia.
Modestia.
Confidẽtia caruit.
Moderatio erga nobilitatẽ.
Leopolienses turbæ.
Studiũ nobilitatis erga eum.
Constantia.
Quales animi recreationes.

recreare & relaxare uoluisset, equitationibus, ac ceruorũ, onagorum, aprorum, ursorum & bisontium uenationibus (quod studium ipsi gentilicium atque hæreditarium fuit) non sine utili & salubri corporis & uiriũ, atque etiam industriæ exercitatione id facere solitus est: interdum etiam equestrium certaminum atque ludorum spectaculis. Scurrilibus quidem iocis, & leuioribus sordidis'ue lusibus, mimis item, & histrionibus, & morionibus non libenter, præsertim integrioribus adhuc uiribus, uacauit. Nec plura nunc de regis huius temperantia & modestia dicam. Reliqua est nobis una maxima & præclarissima uirtus eius, quę eiusmodi est, ut neque uesperugo, neque aurora sit magis admirabilis, quemadmodum inquit Sapiens quidam: Iustitia, inquam, qua firmantur solia, ut ait sapientissimus rex Salomon, stabiliunturque regna: quæ quidem uel maximè in hoc rege resplenduit. Itaque ergo iure optimo firmatum est solium eius, regnum'que stabilitum. Nam siue æquabilitatem & æquitatem eius in dicendo iure, tam diuerso & uario, quod est in hoc regno, spectes, siue grauitatem & constantiam inter diuersas plerunque senatorum, & nonnunquam pugnantes inter se sententias, studia'que ad gratiam uel odium (ut fit) inclinantium, siue laborem & patientiã in exercendis iudicijs, quo ad ei per ualetudinem licuit, & audiendis etiam infimorum hominum querimonijs, est quòd admireris, nedum laudes. Admiranda est & illa eius continentia, quòd nemini unquam, eo regnante, quamuis luculẽtas, quamuis amœnas possesiones regijs uicinas habere obfuit: quin illum uicinũ, quàm proceres quosdam, cunctí maluistis. Quid ego fidem eius cùm in promissis, tum in fœderibus & amicitijs, inimicis iuxtà ac amicis spectatam, prædicem? Commemoraui nonnulla superius, quæ ad hanc rem pertinent: nempe, quòd ad dissoluendam cum Cæsaribus Carolo & Ferdinando amicitiam adduci se nunquam passus est, ne à necessarijs quidem & affinibus. Promissi uerò quàm tenax fuerit, possem hic, si necesse esset, locupletissimos eiusrei testes citare, nõnullos uiros amplissimos, qui partim hic adsunt, & hæc taciti audiũt, partim iam è uiuis excesserunt: quibus quo minus præstaret semel promissa, neque gratia, neque odio, neque precibus, neque conuicijs, neque lachrymis cuiusquã flecti potuit. Nihil in eo fallax aut multiplex: aperti uerò & simplices fuere mores, pariter & oratio. Et quoniam ea quæ Respub. continet, tuetur, & florẽtes facit, iusticia, pœna & præmio, seueritate & clementia maximè constat, de his quoque pauca dicamus. Vtrunque ille quidẽ coluit: nec dum alterum sequitur, neglexit alterum. sed cum intelligeret, liberis & minimè malitiosis populis se imperare, & satis magnam pœnam sceleri & ignauiæ institutis maiorum nostrorum esse propositam, infamiam inquam, & odium bonorũ uirorum ad seueritatem quidem, & expetendas de sontibus pœnas fuit remissior: nec nisi necessariò, quemadmodum ad secandum urendum'que medici, ad hoc descendebat. Vt, Cazimirienses aliquot decuriones ob cædem nobilium quorundam tumultu concitatæ multitudinis patratam, supplicio capitali affecit, ne quod maius malum

Iusticia. *Prou. 16.* *Aequitas in iure dicendo.* *Labor.* *Continentia Sigis.* *Fides eius in promissis et fœderibus.* *Sinceritas.* *Seueritas & lenitas.* *Cazimirienses puniti.*

A malum inde existeret, & ut illi exemplo essent in posterum magistratibus, multitudinem temerè concitantibus, concitatam'ue non refrenantibus: uel, cum Gdani de capitibus seditionis urbanæ supplicium sumpsit. Vel denique, cum dux adhuc Silesiæ, regionem illam omnem latrocinijs, quibus infamis erat, iam inde ex quo tempore bella ibi à Boemis & Vngaris, Mathia & Georgio, ac mox Vuladislao regnantibus gesta sunt, penitus repurgauit. Quod factum eius cùm finitimi omnes laudant, tum Silesij quoque etiamnum grata memoria prosequuntur. Ad clementiam uerò fuit propensior, ita ut cum aliquando eam ob rem, nescio à quo uiro senatorio reprehenderetur, urbaniori responso repressisse illam eius acerbitatem feratur: Quî scis, inquiens, à quo'nam seueritatem istam exordirer? Illud opinor innuēs, neque illum culpæ exortem esse, & ad multa nonnunquā cōniuendum esse Rempub. administranti. Proinde multos capitis reos uita donauit, nonnullis inustam iure infamiam sustulit: nullius propemodū bona confiscauit: confiscata etiam ijs, quorum fuerant, reddidit. Exules & proscriptos reuocauit, sine accusatore quidem & indicta causa neminem damnauit. Gdanensibus uilis plebeculæ impetu ab officio discedentibus, nihil ferè de pristina libertate & immunitate, nihil de commodis, quæ perampla sunt ciuitati illi publicè & priuatim, detraxit: authores modò seditionis paucos inuitus partim interfecit, partim exilio multauit. Hostibus supplicibus libentissimè ueniam dedit, ita, ut uel de medio uictoriarum cursu non

Gdanenses seditiosi puniti.

Purgata à latrocinijs Silesia.

Clementia Sigism.

Clemētia ergà Gdanenses.

B grauatè retrahi se ad ueniam reconciliationem'que pateretur. De Valachis quidē iam diximus. In Cruciferos uerò debellatos iam ferè, quàm clementer se gessit? Quòd nisi fidem eorum suspectam habuisset, non modò siuisset eos retinere quæ habebant adhuc, sed ablata quoque, ni fallor, eis reddidisset. Magistrum quidem eorum, Albertum marchionē Brandeburgensem, sororis suæ filium, expectatione & aduentu auxiliorum è Germania uariè tunc, ut quàm leuissimo uerbo utar, secum agentem (dabit mihi ueniā princeps amplissimus, uulnus suum necessariò refricanti: & beneficentissimi in se auunculi memoriæ hoc non inuitus, uti spero, donabit) retinere ea quæ ante bellum illud habuerat, & partim iure belli amiserat, partim amissurus esse uidebatur, omnia iussit: & honore auxit, Maigstri appellatione in Ducis nomen, quo omnem deinceps rebellandi occasionem tolleret, commutata: denique hæreditarium ei fratribus'que eius Cazimiro & Georgio in mares duntaxat liberos principatum illum constituit. Hæc an'non maxima sunt documenta clementiæ, hostem, quem minimè esse decuerat, & hostē pertinacem, penè deuictum & fortunis spoliatū, meliore quàm fuisset dudum, conditione in societatem & amicitiam recipere? Quid illud eodem bello, quòd Germanos milites contra se militātes, uelitationibus & leuibus nostrorum prælijs exagitatos, & labore, inopia, inedia, uigilijs, uulneribus'que confectos, delere, cum posset, noluit? Captiuos, quorum plenæ erant turres & ergastula in maiore Polonia & Cuiauia, sine ullo precio liberos, atque adeò ueste & uiatico donatos, dimisit?

In Cruciferos clementia.

Albertus marchio Brādeburgensis dux in Prußia factus.

Prußia in feudum concessa Marchionibus

Clementia in uictos Germaniæ milites.

Cuius clementiæ benignitatisq́ suæ maximum, nisi fallor, fructum cæ A pit: nempe, quòd per tot annos deinceps eo regnante, in Prusiam Germani, & contra Polonos, quamuis sedulò sollicitantibus Cruciferis, arma non sumpserunt: non tam uiribus & fortuna regis, ut equidem credo, deterriti, quàm beneficentia uicti. Sępenumero enim ij qui aliquando uicti fractiq́ sunt, contrà uictores sese recolligunt. At quos uictos seruaris ac iuueris, eos beneficij pariter & fortunæ suæ recordatio, pristinos spiritus recipere non tam facilè sinit. Neque illud minus est, nec scio an longè maius clementię Sigismundi argumentũ, quòd cũ permagna libertate, cui reges atque monarchę plerique omnes infensi & infesti sunt, respublica nostra cõstituta sit, nunquã eam infringere conatus est, quamuis impellentibus ad id quibusdam, & maiore nonnullorum licentia aliquando prouocante. Verùm cedere furori paucorum, quàm detrahere aliquid propter eos de communi libertate, rex optimus maluit. Quòd si qui reprehendũt, ijdem sanè reprehendant, quòd amari à suis, quàm timeri: & patrem se, quàm dominum haberi maluit. Huc & illud pertinet, quòd procerum simultates atq; dissensiones semper sedauit, quoad potuit: quas alere tyranni, & qui priuata commoda sua, quàm Rempub. pluris faciunt, solẽt. Nec eæ tantùm (proh dolor) his extremis eius temporibus inter quosdam inualuissent, magno iustiçiæ & iuris dicundi impedimento, scelerum impunitate, & periculo maloq́ Reipub. dum ea quasi plaustrum disparibus ac diuersis iumentis, auriga cessante, aut necquicquam laborante, distrahitur ac discerpitur: non inualuissent, inquam, dissensiones tam pestilentes, si senium & B perpetuus ferè morbus consuetudinem & authoritatem pristinam retinere eum siuisset. Quo fit, ut ipsi iure quodã suo uenia danda sit, si nõ per omnia eum quem debuit, quemq́ florentior ipsius ętate tenuerat, cursum Respub. pristino illo sensuum, animi & memoriæ uigore in eo deficiente, tenuit. Ætatis hæc, uiri Poloni & Lituani, non illius culpa est. Ille quidem præclaris uirtutibus suis, atq; superioris temporis administratione & fœlicitate hæc, si qua fuerunt, extremi temporis incommoda, penitus (si modò uos æquiores & gratiores, quàm maligniores haberi mauultis) obscurauit. Neminem unquam mortalem inuenietis, qui omnes numeros fœlicitatis absoluat. In charissimis quoque parentibus, suauissimis uxoribus, dulcissimis liberis, atque adeò in seruis quoque uestris multa quotidie uos ferre necesse est: nisi humanitatem exuere prorsus uelitis. Quæ enim ista esset iniusticia & immanitas, atque adeò impietas, si liberi parentem suum, à quo progeniti, liberaliter educati & instituti, semper indulgenter habiti, & omni ratione adiuti & ornati, summa denique omnia consecuti essent, ad extremùm propter olentem animam, mucidasq́ue nares, adeo etiam, si libet, propter neglectam rem familiarem, abominarentur, aut etiam grauius incusarent, superiorum omnium beneficiorum obliti? Non est hoc uestri moris, neque ingenij, uiri Poloni: qui non penitus malos reges (nedum bonos & bene meritos) grata memoria prose-

qui

Libertas in republ. Polona.

Simultatum sedator.

Simultates procerum.

Senium Sigismundi.

Senio cõdonandum aliquid.

A qui soletis. Verùm ad institutũ nostrum reuertamur. Fuit igitur in Sigismundo, quemadmodum uidetis, singularis clemẽtia & priuatim & publicè. At fuit is restrictior in benemerentes de se ac repub. Fuerit sanè ita. Sed quis hoc ei uitio uertat? si bene secũ reputet, inane ante eum regem ærarium: oppigneratas à maioribus eius possesiones pleraſq; & bona regia: egentes quosdam reges, ne in quotidianos quidem sumptus pecunia suppetente: non solutas à patre, ab ipso uerò exactas omnium, nisi fallor, sororum dotes: dotatas duas filias, tres etiam reliquas dotandas, & pro dignitate sua regniq; elocandas: persoluta militibus suis & externis supra ducenta millia florenorum, emeriti apud Ioannẽ Albertum & Alexandrum fratres stipendij nomine debita: denique complura bella non sine magnis impendijs gesta, & alia præterea impendentia. Hæc quisquis rectè secum penpendit, simulq; cogitat, quò indignitatis illa ærarij inopia, patrem, fratresq;, atq; etiã maiores eius nonnunquam impulerit, æquior multo in hac parte Sigismundo erit. Et tamen nihil is prætermisit, quod ad splendorem regni & patriæ, dignitatemq; suam & magnificentiam pertinere existimauit. Vt enim illa quæ modò attigi, non repetam: ut redemptos à barbaris captiuos, restitutas res, ne belli causa essent, potenti hosti à nostris prædabundis ablatas: senas nuptias magnificentissimo apparatu factas: constructas aliquot locis, & pro ueteribus tugurijs regali magnificentia exornatas domos. Vt hæc, inquã, præteream, arces quidem, Camenecensis in Po-
B dolia, Leopoliensis, Sendomiriensis, Corcinensis, Vilnensis, Cracouiẽsis, & hæc quidem bis, & aliæ quædam instauratæ & munitæ: comparatæ & instructæ permultæ & magnæ bombardæ: frequentes legationes ad externos principes missæ, & ab eis uicissim uenientes splendidè ac liberaliter acceptæ atq; dimissę, permagno ei cõstiterunt. Sumptuosus uerò & ille fuit, splendidissimusq; cum Cæsare Maximiliano, & Vuladislao ac Ludouico regibus apud Viennam congressus, quo Polonorum & Lituanorum nomen, obscurius antehac, & inopiæ, inertiæ, barbarieiq; opinione contemptibile apud exteras gentes, illustrius & admirabilius esse cœpit. Post hos tot tantosq; sumptus, nõ in luxum, delicias, & uoluptates priuatas profusos, sed ad utilitatem, salutem, decus & ornamentũ reip. factos, non est sanè reprehendendum, nec scio an ualde laudandum, quod ærarium non inane reliquit, filij hęredis necessitati, & futuris reipub. usibus, ut filiarũ dotes taceam, utiliter seruiturum: belliq;, si quod alicunde nobis inferretur, neruum futurum. Et tamen cum hoc sibi proposuisset, ne in priuatos quidem benignitatem & munificentiam suam clausit: & fortes, doctos, ac sapientes uiros, aut quauis alia ratione utiles reipub. cùm donis, tum honoribus & alijs beneficijs prosequutus est. Vt enim literatos homines, nostrates pariter & externos, quorum uel opera honorificè in rebus magnis uti se posse existimabat, uel scriptis & præconijs suũ populorũq; suorum nomen illustratum iri sperabat, ut eos igitur omittam, ac de fortibus uiris aliquot modò insigniores commemorem, non'ne Con-

Cur minus largus fuit. Sumptus.

Magnificentia Sigism.

Arces ab eo extructæ, aut instauratæ. Bombardæ. Legationes.

Regũ conuentus Viennæ.

Aerarium non inane.

Beneficentia.

stantinum Ostrogiensem ducem peramplis beneficijs auxit? non'ne A Ostapheio plebeio, aut obscuro duntaxat homini, sed in Tartaricis bellis exercitatissimo & uigilantissimo, cùm aliàs, tum post obsessam aliquandiu, & oppugnatam à Turcis atque Tartaris, ab eo uerò strenuè defensam arcem Cercassiam, permagnum honorem habuit, & multa largitus est? multa sæpe delinquenti indulsit? Quid Nicolaum Senauium, scientia & usu rei militaris præstantem uirum, excellentis uirtutis ergò collocupletatum, & ad eum, in quo nunc est, honoris gradum euectum? Quid'ue uirum omni laude cumulatissimum, Ioannem comitem Tarnouium, cùm alijs non obscuris beneficijs ornatum, tum ad summum dignitatis fastigium euectum, euidentibusq́ue grati animi indicijs, & præclaris elogijs, cum siue à Moschico bello & Starodubo euersa, siue à deuictis apud Obertinum Valachis reuerteretur, ab ipso ornatum, & honorario munere, publico totius Poloniæ consensu binis grossis collatis, cohonestatum, commemorem? Viuunt hi duo, & adsunt, & hæc mea dicta nutibus renidentes approbant. Tametsi longè maximum hi uirtutis præmium, sempiternam rerum à se gestarum gloriam, quæ eos nunquam destituet, arbitrantur. Taceo Bielscium & Laciũ Moschos transfugas perhonorificè ab eo acceptos, & luculentis possessionibus donatos, ingenij, fidei & scientiæ rei militaris ergò. Non fuit ergo, non fuit Sigismundus, ne in hac quidem parte restrictior. Aut si quando tandem fuit, non sua uoluntate, sed necessitate, idque ingrauescente maximè ætate fuit. Quoniam autem illa quoque uel B potissima pars est iusticiæ, quæ cum cœlitibus hominum quasi societatem quandam tuetur, pietas inquam, & religio, de hac quoque iam tandem postremo loco mihi dicendum est. Consultò autem in hunc eam locum seruaui, ut quæ reliquas omnes uirtutes in se continet, & quasi germina quædam ex se emittit, hominis'que felicitatem perficit, eadem nobis huius optimi regis perficiat laudationem. Absque hac enim cæteræ uirtutes, imagines uirtutum & umbræ sunt uerius, quàm uirtutes: neq́ue laudabiliter omnino & beatè, sine pietate in Deum quãuis rebus ad uota fluentibus, uiuitur. Qua autem pietate fuerit, quàm'que sanctè & religiose Deum optimum maximum Sigismundus hic rex coluerit, si alia nulla essent, ea quæ hactenus persecuti sumus, satis magno essent argumento. Neque enim ita se ille tum in administrando regno, tum in omni uita gessisset, neque tantus euasisset, neque tot bonis & fœlicitatibus, quot percurrere obiter uix potuimus, aut ipse, aut ditiones eius cumulatæ fuissent, nisi Deum propitium habuisset. Verissimum enim illud est, quod est in Epistola diui Iacobi Apostoli: Omne munus bonum, & omne donum perfectum supernè descendere à patre luminum. Eum uerò nemo propitium habere potest, nisi qui agnoscit, reueretur & colit, omnem'que fiduciam suam in eo collocat. Sic enim canit Dauid rex & propheta: Inquirentes Dominum, non deficientur ullo bono. Et alibi: Qui confidunt in Domino, erunt sicut mons Sion, qui non commouetur in æternum. Cum igitur

Constantinus dux.
Ostapheius.
Senauius.
Tarnouius.
Honorariũ publicè decretum Tarnouio.
Bielscius & Lacius Moschi transfugæ.
Pietas & religio Sigism.
Regni felicitas ex cultu Dei.
Psal. 33.
Psal. 124.

A Sigismundo tot illa tantaq; bona in omni uita suppetierint, quis negabit eum Deo curæ fuisse? Vt enim non fallitur, ita neq; fallit Spiritus sanctus, qui per Dauidem olim locutus est: Quoniam rex sperat in Domino, & in misericordia altissimi, non cõmouebitur. & quæ præcedũt: Desideriũ cordis eius tribuisti ei: præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Et alibi: Propè est Dominus omnibus inuocantibus se, omnibus inuocantibus se in ueritate: uoluntatem timentium se faciet, & preces eorum exaudiet, & saluos faciet eos. Custodit Dominus omnes diligentes se. Sed quoniam impijs quoq; nonnunquam prosperè multa in hac uita cadunt, elucetq; in eis etiam aliquando nonnulla imago uirtutis atq; probitatis, age uideamus, num qua alia ratione pietatem huius regis ostendere possimus. Et ecce occurrunt nobis templa Dei opt. max. partim instaurata, partim à fundamentis excitata, & multis magnisq; donarijs, & preciosis utensilibus, ad splendorem simul & usum cultus diuini regali munificentia exornata. Atq; ut Vilnensem basilicam, & Rupense siue Scalcense fanum & quædam alia, quæ nunc in mentẽ non ueniunt, præteream: hoc quidem certè delubrum pulcherrimum & sumptuosissimum basilicæ huic adiunctum, seu uerius iniunctum, quod sepulchrum & monumentum suum ille esse uoluit, cum instituto iugiter & concinnè Deum colentium sacerdotũ collegio, ferit oculos nostros, & quodam augusto splendore perstringit. Huic uerò basilicæ quàm multa, & quàm ampla donaria contulit? Iam quis nescit, B quàm sedulò is, dum per ætatem & morbum potuit, & quàm religiosè sacris cultuiq; diuino operam dederit, nulla neq; temporis, neq; loci incommoditate, neq; occupationibus retractus? Quid ego precum eius assiduitatem, quid festorum dierum ieiuniorumq; intemeratam obseruantiam commemorem? in quibus omittendis uix ualetudinis gratia, atq; id extremis demum aliquot annis, medicorum suasu, & episcoporum permissu, ne dicam hortatu, sibi indulsit. Quę enim à teneris annis cum lacte quodammodo materno imbiberat, ad extremum usq; halitum constanter & mordicus retinebat. Externi hi sunt cultus ritusq;, fateor, neq; in his cardo religionis nostræ uertitur: Vera & interior " pietas in mentibus & uoluntatibus nostris penitus inclusa est. Ita sanè. " Sed cum ea soli Deo perspecta & explorata sit, tamen his externis sese nobis prodit & exerit: ut sic luceat, secundum authorem salutis nostræ Christum, lux nostra hominibus, ut ij uidentes opera nostra bona, celebrent et glorificent patrem nostrum cœlestem. Bona est enim, ait angelus ad Tobiam, oratio cum ieiunio, & eleemosyna. Ipse quoq; CHRISTVS IESVS apud Matthæum magnopere hæc tria commendat, dum quomodo fieri debeant, præcipit. Quid uerò prolixam Sigismundi in egenos, quorum uictus uestitusq; parandi rationes uel morbus, uel ætas, uel calamitas aliqua, uel deniq; arctioris & addictioris Deo uitæ professio impediuisset, beneficentiam & liberalitatẽ persequar? Eadem opera lucẽ hanc diurnã accensa lucerna illustrare coner. Cernitis en ipsorũ turmas, non modò templũ hoc, uerùm etiam uias & plateas

Psal. 20.

Psal. 144.

Impiorum prosperitas.

Templa magnificè culta, extructa & ornata.

Sedulitas in templis.

Obseruantia institutorum ecclesiasticorum.

Externus cultus Dei.

Tob. 12.

Matth. 6.

Eleemosynæ Sigism.

complentium, & orbitatem suam, tam benefico rege amisso, miserabiliter deplorantium. Illa uerò eius in receptis antiquitùs Dei placandi ritibus & cæremonijs sacrosanctè retinendis ac defendendis, & in propugnandis Dei ministrorum commodis, pręclara uoluntas & constantia, in ista præsertim nostri temporis licentia, & isto nouarum rerum, quo nunc leuissimi quique homines flagrant, studio, seu uerius pruritu, non'ne maximum est singularis pietatis argumentum? Vidit enim sapientissimus rex, in religione nostra nihil melius, nihil exactius hoc tempore à quoquam inueniri posse, quàm ab ipsis Christi seruatoris nostri discipulis, eorumque successoribus proximis, sanctissimisque patrum Concilijs constitutum, & publico Christiani orbis consensu tot seculis retentum esset. Didicerat, non hic, aut illic, & in angulis omnino Christum quærendum esse: neque uniuscuiusquã esse, arbitratu suo uerba & instituta Dei interpretari: sed ecclesiã, ecclesiã inquam, in qua certa esset ac perpetua, ut inquiũt uetustissimi, sanctissimi et grauissimi doctores, Irenæus, Cyprianus & Augustinus, tot seculis cõtinuata uerorum episcoporũ succesio, columnam esse, quemadmodum ait diuus Paulus, & firmamentum ueritatis. In ea sola dari spiritum ueritatis, qui ut author, ita interpres quoque sit sacræ scripturæ: non dissensionis, uerùm pacis Deus. Quo quidem illis carere necesse esset, quibus inter ipsos non conueniret: & qui ne ipsi quidem singuli sibi constarent, sed omni uento doctrinæ, quasi nebulæ turbine exagitatæ, circumferentur. Iam uerò illa, quòd moribundus sacra Christi mysteria ritu Christiano expetiuit, & uenerabundus accepit, quòd se totum Deo religiosis uerbis & suspirijs commendabat, quòd in eius clementia & misericordia fiduciam suam omnem collocabat, quæ & isti euidentissima, nisi fallor, ueræ pietatis indicia iudicant, non'ne certa sunt piè & religiosè exactæ uitæ testimonia? Cum igitur tanta pietate, quanta genere illo inclyto, & educatione optima digna fuit, præditus fuerit Sigismundus, nihil mirum, si iustus quoque, clemens, magnificus & benignus: si temperans, moderatus, pudicus, & modestus: si fortis, constans, patiens, & excelso animo: si præteritorum memor, præsentium sagax indagator, futurorum acutus coniector, & utilium publicè priuatimque diligens & sapiens prouisor fuit. Non mirum, si in hac breuitate uitę humanę, magnisque laboribus uiuendo octogesimum secundum annum attigit, si uiribus & ualetudine plerumque firma fuit, si sensuum ingenijque uigorem ad extremũ penè retinuit. Non mirum, si gratia & authoritate apud suos pariter & externos, summos iuxtà ac infimos ualuit: si amplissimum regnum, elatis post patrem duobus fratribus, maturè adeptus, bellis felix & uictoriosus, pace multa beatus, uxoribus & liberis non infortunatus, ditionum aliquot accesionibus locupletior, tam bene, tam quietè, tam feliciter, tantoque bonorum omnium fauore uno & quadraginta annis id administrauit: & florentius multo, quàm acceperat, non degeneri, uti confidimus, filio reliquit. Non mirum denique, si sempiternum optimi & fortunati principis, & patris patriæ

Constantia in fide & religione Catholica.

Ecclesia & doctores antiqui.
Matth. 24.

1. Timot. 3.

1. Corinth. 14.

Ephes. 4

Ritus Christiani in moriente.

Virtutes Sig. in speculum Principibus positæ.

Aetas 82. annorum.

Pater patriæ Sigism.

A triæ nomen atq; gloriam, nisi me uanum fallit augurium, apud longam posteritatem celebris inclytusq; rex retinebit: quippe, qui superiores omnes principes & reges nostros non modico interuallo post se reliquerit. Nam quæ in singulis illis singula laudabilia fuerunt, ea hic unus omnia complexus est: Boleslai Chrobri, ut ab hoc potissimum ordiar, solertiam & magnificentiam: Cazimiri monachi, pacis & instaurandæ patriæ, superiorum temporum iniuria afflictæ, studium: Vuladislai eius filij mansuetudinem, Boleslai Criuousti uictorias, Crispi prouidentiam, Miecislai senis grauitatem, Cazimiri horum duorum fratris iusticiam, Lesci albi excelsum animum, Boleslai pudici religionem ac temperantiam, Lesci nigri moderationem animi; Vuladislai Loctici fortitudinem, & in tolerandis aduersis patientiam: Cazimiri magni, in ornando & muniendo regno studium atq; diligentiam: Iagellonis aui, si non in propagando, certè in amplificando cultu diuino, pietatem, laborem & munificentiam: Vuladislai patrui magnanimitatem & clementiam: Cazimiri patris facilitatem, & offensarum perbreuem memoriã: denìq; Ioannis Alberti fratris ad res magnas gerendas, quanquam meliore fortuna, alacritatem. Has, inquam, omnes omnium illorum uirtutes solus Sigismundus non modò æquauit, sed superauit etiam: ita, ut nulla cuiusquam eloquentia, nedum infantia nostra, satis dignè & pro meritis eum laudare possit. Sed iam ipsum ex augusto illo mausoleo, in quo heri reconditus est, nos, quibus præfuit, alloquentem audiamus.

Polonor. regũ uirtutes.

Sigis. omnibus excellentior.

B Quàm iustè, quamq; moderatè, uobis uiri Poloni (liceat enim mihi uos omnes, imperio coniunctos, uno nomine appellare) imperauerim, & quanta felicitate regnum hoc auxerim, ornauerim & cumulauerim, uos ipsi probè nostis: aut si qui per ætatem intelligere & iudicare adhuc non potuistis, è maioribus natu, bonis & grauibus uiris, discere potestis. Pro his meritis meis, iure meo illud à uobis postulo, ut si quid unquam imprudens offendi, id uel humanæ imbecillitati, uel ætati meæ condonetis: quam uerò mihi debetis gratiam, eam liberis meis dulcissimis referatis, morte mea pupillis. Filium hunc meum unicum, quem ipsi uobis regem, mihi successorem, me uolente & postulante, iampridem designastis, eodem quo me, aut maiore etiam, si potestis, studio prosequamini, consilijs adiuuetis, consentientibus animis atq; uiribus protegatis, ætati eius nonnihil etiam indulgeatis. Ne audiatis eos, qui dum suam rem agunt, uestram agere uideri uolunt: & tamen aliud alibi præ se ferunt, utrinq; ut gratiam ineant, & opes potentiamq; suam augeant & stabiliant. Cernitis qualia nunc sint tempora, quousq; domi progressa sit multorum audacia, quanta huic regno & communi patriæ pericula à barbaris impendeant. Maturè uobis prouidendum est, ne non modò imperium uestrum et resp. uerùm etiam libertas & uita uestra uestrorumq; in extremũ discrimen ueniat. Id uerò ita demũ rectè prouidebitis, si sublatis omnino quorundã factionibus, dissidijs & simultatibus mutuis, amore & officio erga uos inuicẽ erga regẽ uerò uestrũ studio & beneuolentia certabitis. Sic enim fiet, mihi

Oratio Sig. ad Polonos.

Pathetica filij commendatio.

Consiliũ regis.

Verba Sigism. ad filium. mihi credite, ut qui nunc formidolosi nonnullis uidemini, formidabi- A les uicinis uestris, hostibusq́ sitis. Ad te uerò, fili charissime, hæc mea est oratio. Illo autem habitu, illoq́ uigore, hęc tu Sigismunde Auguste patrē tecum loqui existimato, quo fuit, cum tibi huius regni habenas sceptrumq́ traderet. Nihil est quòd te unà cum matre, & sororibus tuis, puellis lectissimis, propter mortem meam tantopere excrucies fili. Mihi quidem ego meo tempore, annorum, uitæ, gloriæq́ satur, non dico mortuus sum, sed ad beatiorem uitam regnumq́ melius migraui. Vt autem uestro quoq́ & horum omnium tempore id factum esse uideatur, secundum Deum in te, fili, maximè situm est. Tibi mi fili deinceps, & mater, & sorores & uerò resp. maximè curæ esse debebūt. In te spes omnes omniū, quas frustrari te æquū non est, sitæ sunt. Nonnihil qdē nobis debet Polonia, quēadmodū audisti: sed nos illi multo plus. Quippe quæ nos sibi, maioresq́ nostros, posthabitis quibusdā illustrioribus & elegantioribus, atq́ etiā potentiorib. fortasse, reges assumpsit, & summa fide, studio, obsequioq́ coluit. Te, quemadmodū ipse nosti, puerulum etiamtum, regio diademate insigniuit. *Aurea pij patris monita.* Ad eius igitur salutem atq́ dignitatem uicissim te, uoluntatem tuam, studia & conatus omnes adiungere in primis æquum est. Id uerò ita demum rectè facies, si omnibus te æquabilem, familiarem uerò non nisi grauissimis & sapientissimis quibusq́ prębebis: si nullius ius & innocentiam neq́ gratia, neq́ odio cuiusquam opprimi sines: & in iudicijs exercendis, non quis, aut cuius cognatus, necessarius uel cliens quisq́ sit, sed quàm B iustam causam habeat, attendes: si tenuiores à ui & iniurijs potentiorū uindicabis: si honestatem uoluptati, publica commoda tuis priuatis antepones: si nulla in re leuior, aut præceps eris, neq́ de maioribus rebus absq́ consilio senatus quicquam statues: cum iuuenibus uerò & iuuenili ardore præditis consilia non temerè communicabis: si assentatoribus aures non accommodabis (" Blandum enim est malum, sed pe" stilens in primis regnis atq́ regib. assentatio) si dissensiones ordinum, & simultates procerū, inter ipsos authoritate tua penitus extirpabis: si deniq́ pietatem atq́ religionem sanctissimam sedulò & ex animo coles: neq́ ab institutis maiorum, & iam inde ab exoriente religione Christiana apud omnes gentes recepto, & ad nostra usq́ tempora transmisso retentoq́ cultu Dei opt. max. uenerandisq́ cæremonijs atq́ dogmatibus, te cuiusquam uel insidiosis blanditijs, assentationibus & illecebris auocari, uel importunitate auelli sustinebis. Harum rerum omnium exempla domestica habes, satis, nisi fallor, illustria. Non ignoras fili, quo successu, qua fœlicitate, quantaq́ gloria nos tam diu regnauimus: id nos totum Deo opt. max. quem sedulò riteq́ coluimus, acce" ptum referimus. Existimare autem debes, neq́ regnū, neq́ quicquam" omnino sanctum & inuiolabile esse posse, ubi religio labefactatur. His tibi uijs, fili suauissime, ad laudem, ad beneuolentiam hominum, ad salutem tranquillitatemq́ ditionum tuarum, deniq́ ad decus & immortalitatem grassandū est. Hac certus est, & exploratus pijs principibus ad cœ-

A ad cœlum aditus. Hæc tecum Sigiſmunde Auguſte, pater: illa rex ueſter uobiſcum, uiri Poloni. Reliquum eſt, utriq; ut ſanctiſsimis & ſaluberrimis monitis eius obtemperetis, eiusq́; præclara erga uos merita, aſsidua pietate & grata memoria ſemper proſequamini: omnesq́; pariter eum, uti debemus, uiuorum & mortuorum Deo, apud quem nemo ſatis iuſtus & inſons eſt, aſsiduis precibus commendemus. Viciſsim ille in cœlis, uti ſperamus, pro nobis orabit: & quorum ſaluti & incolumitati omni ratione, quoad uixit, conſuluit, ijs ne nunc quidem, omni iam rerum terrenarum cura & moleſtia ſolutus, ſtudium ſuum in placando Deo opt. max. deeſſe patietur.

FINIS.

ERRATA, OPERARVM INCRVRIA COMMISSA, SIC EMENDABIS.

Pag.43.uerſ.18.*hæreditarias* 95.14.*niſi* 157.35.*atrocitate* 182.41.*principatum,* 243.43.*magiſtri* 267.36.*Lituani* 269.19.*Cruciferis* 290.25.*poteſtatem* 297.1.*uenerant,* 307.4.*pontificis* 21. *Maſouiam* 319.7.*mentionem:* 348.43.*minorum* 361.28.*inuaderet:* 363.28.*non modò* 375.13.*placauit.* 395.9.*maiorem* 399.45.*fluminis* 418.12.*ducis* 453.45.*ſeſe* 488.29.*inureret:* 489.31.*Huniadum arcem in extrema Tranſyluaniæ ora conditam eſſe,& inde cognomen ipſum accepiſſe,exiſtimant.* 499.22.*duo.* 510.1. *Huniadis* 539.28.*cum* 567.20.*filios* 575.28.*ſecundus* 621.5.*indignam*

RERVM ET VERBORVM IN POLONICA MARTINI CROMERI HIstoria præcipuè memorabilium INDEX.

carolus

an in

E

Fride-

G

Gedeon

Gryphina

in

I

lituano-

Mar-

P

polo-

poſna-

pribi-

S

Serbos

Slauis

V

Varmi-

Zarnouecia

FINIS.

BASILEAE, EX OFFICINA IOANNIS OPORINI, ANNO SALVTIS HVmanæ M.D.LVIII. Mense Septembri.

